

B ü y ü k
İ S L Â M İ L M İ H A L İ

İtikada, İbadetlere, Kerahiyet ve İstihsana, Ahlaka,
Siyer-i Enbiya'ya ait olmak üzere on
kitaptan müteşekkildir.

Müellifi:

Fatih Dersiâmlarından
Emekli Diyanet İşleri Reisi

ÖMER NASÛHİ BİLMEN

Asıl metni kontrol edip düzelten-sadeleştiren:
İlahiyatçı Yazar
Mehmet TALÛ
Başkanlığında ilmî bir heyet

İstanbul-2003

Elinizdeki bu eser **KİTAŞ** Kitap Kırtasiye Ltd. Şirketi tarafından basılmıştır.

YAYINEVİMİZDE BULUNAN BAZI ESERLER.

- Dini ve milli eserler
- Kur'an-ı Kerim ve tefsirler
- Meal çeşitleri
- Hadis-i Şerifler
- Sözlük çeşitleri
- Cep kitapları
- Çocuk kitapları
- Roman çeşitleri
- Kaset, CD ve diğerleri

Alemdağ cad. Fatih sk. No:8/a
(Ihlamurkuyu otobüs durağı yanı)
Tel: 0216 364 08 67
Fax: 0216 365 74 31

IHLAMURKUYU

ÜMRANİYE

Bu baskının bütün hakları Mehmet TALÛ'ya âittir.

FİHRİST

ÖNSÖZ

ÖMER NASUHİ BİLMEN (Hayatı ve Eseri)

MÜELLİF'İN ÖNSÖZÜ

BİRİNCİ KİTAP : İTİKAT HAKKINDADIR

- [Hakikî bir dinin mâhiyeti ve başlıca dinler](#)
- [Hakikî bir dinin vasıfları ve faydaları](#)
- [İslam dininin evrensel olması ve mesut neticeleri](#)
- [İman ve İslam'ın mâhiyetleri](#)
- [İman ve İslam'ın şartları](#)
- [ALLAH Teâlâ'ya ve sıfatlarına iman](#)
- [Peygamberlerine iman](#)
- [Peygamberlere olan ihtiyaç](#)
- [Semavi kitaplara iman](#)
- [Semavi kitaplara olan ihtiyaç](#)
- [Kur'ân'ın nasıl ilahi bir kitap olduğu](#)
- [Kur'ân'ın ihtiva ettiği hakikatler](#)
- [Meleklerle iman](#)
- [Meleklerin varlığındaki hikmet](#)
- [Âhirete iman](#)
- [Kıyametin mâhiyeti ve alametleri](#)
- [Âhirete âit hâdiseler](#)
- [Ahiretin varlığında ve ebedi olmasındaki hikmet](#)
- [Kaza ve kadere iman](#)
- [Kaza ve kader, insanların mesûliyyetine mâni değildir](#)
- [İtikatta ehli sünnetin imamları](#)

İKİNCİ KİTAP : TAHARETLER VE SULAR HAKKINDADIR

- [Mukaddime \(4 imam ve hayatları\)](#)
- [Müslümanlıkta ibadetler, taharetler, bir kısım dini tabirler](#)
- [Suların kısımları](#)
- [Mutlak ve mukayyed suların neveleri ve hükümleri](#)
- [Su artıkları hakkındaki hükümler](#)
- [Kuyular hakkındaki hükümler](#)
- [Şer'an temiz sayılan ve sayılmayan şeyler ve hükümleri](#)
- [Tathir = temizleme yolları](#)
- [Özür sahiplerine dair bazı meseleler](#)
- [Özrün hükmü](#)
- [Kadınlara mahsus hayız ve nifas halleri](#)
- [Kadın adetlerine ait meseleler](#)
- [İstihaza haline ait meseleler](#)
- [Abdestin mahiyeti, abdestin farzları, sünnetleri, adabı](#)
- [Abdest duaları](#)
- [Abdestin sahih olmasına mani olmayan şeyler](#)
- [Mestler üzerine mesh verilmesi](#)
- [Meshin cevazındaki şartlar](#)
- [Mesh müddeti](#)
- [Sargı üzerine mesh](#)

- [Meshi bozan şeyler](#)
- [Abdesti bozan şeyler](#)
- [Abdesti bozmayan şeyler](#)
- [Gusül ve guslü icap eden haller](#)
- [Guslün farzları, sünnetleri, vasıfları](#)
- [Gusül etmeleri icap edenlere haram veya mekruh olan şeyler](#)
- [Teyemmümün mahiyeti](#)
- [Teyemmümün sünnetleri ve şartları](#)
- [Teyemmümü mübah kılıp kılmayan haller](#)
- [Teyemmümü bozan haller](#)

ÜÇÜNCÜ KİTAP : NAMAZLAR HAKKINDADIR

- [Namazın ehemmiyeti ve fazileti](#)
- [Namaza dair bazı tabirler](#)
- [Namazların neveleri ve rekatları](#)
- [Namazların şartları, rukûnleri](#) (Hadesten ve necasetten taharet, setr-i avret, istikbal-i kible, vakit, niyyet, iftitah, kiyam, kiraat, ruku, secde, kade-i ahire...)
- [Namazların vacipleri, sünnetleri, âdabı](#)
- [Ezan ve ikamet, imamet ve cemaat](#)
- [Kadınların erkeklerle bir hizada bulunması](#)
- [Namazların tek başına ve cemaatle nasıl kılınacağı](#)
- [Cuma namazı, Cuma namazının farz olmasının ve edasının şartları](#)
- [Cuma namazı ile alakalı meseleler](#)
- [Bayram namazları, Teravih namazı, Hastaların namazları](#)
- [Seferin mahiyeti, müddeti ve hükümleri](#)
- [Eda ile kazanın mahiyetleri ve kaza namazları](#)
- [Müdrük, lâhik, mesbuk hakkındaki meseleler](#)
- [Sehiv secdeleri, Tilâvet secdesi, Şükür secdesi, Nafile namazlar](#)
- [Mekruh vakitler](#)
- [Namazlarda mekruh olup olmayan kıraatler](#)
- [Zelletü'l-kârî](#)
- [Kur'an-ı Kerîm'i öğrenip okumak ve dinlemek vazifeleri](#)
- [Namazların mekruhları](#)
- [Namazı bozup bozmayan şeyler](#)
- [Iskat-ı salât meselesi](#)
- [Mescitlere ait hükümler](#)
- [Cenazeler hakkındaki farzlar, vazifeler](#)
- [Cenazelerin yıkanmaları, kefenlenmeleri](#)
- [Cenaze namazları, Cenazeleri kabre kadar götürmek ve defnetmek](#)
- [Kabirler ve kabristanlar](#)
- [Şehidler hakkındaki hükümler](#)

DÖRDÜNCÜ KİTAP : ORUÇ, KEFFARET, YEMİN, NEZİR VE İTİKAF HAKKINDADIR

- [Orucun mahiyeti, neveleri](#)
- [Oruçların farziyetindeki, vücubundaki sebebler](#)
- [Orucun meşru olmasındaki hikmet](#)
- [Oruçlu için müstehab olan şeyler](#)
- [Orucun şartları, hilal vaktinin sübutu](#)
- [Oruçlara âit niyetler](#)
- [Oruçlu kimse için mekruh olup olmayan şeyler](#)
- [Orucu bozup bozmayan şeyler](#)
- [Kazaları icap edip etmeyen oruçlar](#)
- [Keffareti icap edip etmeyen oruçlar](#)
- [Oruç tutmamayı mübah kılan özürler](#)
- [Keffaretin mahiyeti ve neveleri](#)
- [Yeminin mahiyeti ve yemin sayılıp sayılmayan şeyler](#)
- [Kasem suretiyle olan yeminin neveleri ve hükümleri](#)
- [Yemine dâir çeşitli meseleler](#)
- [Nezrin mahiyeti, neveleri ve şartları](#)

- [Muayyen, gayri muayyen, mutlak ve muallak \(şarta bağlı\) nezirler](#)
- [İtikafın mahiyeti, nevileri, meşru olmasındaki hikmet](#)
- [İtikafın şartları, âdabı](#)
- [İtikafa dâir bazı meseleler](#)
- [İtikafı bozup bozmayan şeyler](#)

BEŞİNCİ KİTAP : ZEKAT VE SADAKA-I FITİR HAKKINDADIR

- [Zekatın mahiyeti](#)
- [Farz kılınmasındaki hikmet](#)
- [Zekatın farz olmasının şartları](#)
- [Zekatın sahih olmasının şartı](#)
- [Zekata tabi olup olmayan mallar](#)
- [Ehlî hayvanlara ait zekatlar](#)
- [Ticaret mallarının zekatı](#)
- [Altın ile gümüşün zekatı](#)
- [Kağıt paralar ile banknotların zekatı](#)
- [Alacakların zekatı](#)
- [Arazi mahsullerinin zekatı](#)
- [Madenlerin ve definelerin zekatı](#)
- [Zekatların ödenme yolları](#)
- [Zekatın verileceği yerler](#)
- [Kendilerine zekat verilmesi caiz olup olmayan kimseler](#)
- [Sadaka-i fitr'a dair meseleler](#)

ALTINCI KİTAP : FARZ OLAN HAC İLE UMRE HAKKINDADIR

- [Hac ile umrenin mahiyetleri](#)
- [Haccın nevileri, rukünleri](#)
- [Tavafin mahiyeti ve nevileri](#)
- [Haccın farz olmasının şartları](#)
- [Haccın edasının farz olmasının şartları](#)
- [Haccın sahih olmasının şartları](#)
- [Mikat ile alakalı mâlumat](#)
- [Haccın farz olmasının sebebi ve zamanı](#)
- [Haccın farz olmasındaki hikmet](#)
- [Haccın vacipleri, sünnetleri ve âdabı](#)
- [Hac ibadeti hakkında tatbikat](#)
- [Umre, temettü ve kıran haccı hakkında tatbikat, hedy'in mahiyeti ve hükümleri](#)
- [Hac ile alakalı yasaklar](#)
- [Bedel = niyabet sureti ile hac](#)
- [Hac hususundaki bedellik, vasiyet ve adak ile alakalı meseleler](#)
- [İhsar'a ait meseleler](#)
- [Resûl-ü Ekrem \(S.A.V\) Efendimiz'in kabri saadetlerini ziyaret](#)

YEDİNCİ KİTAP : KURBANLARA, KESİLEN HAYVANLARA, AVLARA AİTTİR

- [Kurbanın mahiyeti, vacip olması ve meşru kılınmasındaki hikmet](#)
- [Kurbanın cinsi ve kusurlu olup olmaması](#)
- [Kurbanın kesilecek vakti](#)
- [Kurbanın eti ve derisi hakkında yapılacak şeyler](#)
- [Akika Kurbanı](#)
- [Hayvan kesme işlemi, kesilen hayvan ve hayvan kesmenin mahiyetleri](#)
- [Zebh = boğazlama ameliyesi, etleri yenilip yenilmeyen hayvanlar](#)
- [Kimlerin boğazlayacakları hayvanların etleri yenilip yenilmeyeceği](#)
- [Ölü hayvanın mahiyeti ve hükmü](#)
- [Sayd = avın mahiyeti ve caiz olması](#)
- [Neler ile av yapılabileceği](#)
- [Av hususunda aranılan şartlar](#)

SEKİZİNCİ KİTAP : KERAHİYET VE İSTİHSAN HAKKINDADIR

- [Bazı dinî tabirler](#)
- [Her müslüman için öğretim ve öğrenimin lüzûmu](#)
- [Vaaz ve nasihatın ehemmiyeti](#)
- [Mukaddesata hürmet ve tâzim](#)
- [Diyanet ve muâmelât “beşeri münasebetler” hususunda sözleri kabul edilecek kimseler](#)
- [Müslümanlıkta aile ve akrabalık münasebetleri](#)
- [Müslümanlıkta kazancın ehemmiyeti. Muhtelif kazanç yollarının üstünlük dereceleri](#)
- [Alış-verişin çeşitleri ve kazanç miktarı, ihtikârın “kara borsacılığın” mahiyeti ve hükmü](#)
- [Fâizin mahiyeti ve çeşitleri](#)
- [Borç alma-verme meselesi](#)
- [Müslümanlıkta yapılmaları caiz olup olmayan şeyler, yiyip-içme miktarı ve bunların âdâbı, giyilmeleri, kullanılmaları lâzım ve caiz olup olmayan şeyler](#)
- [Lukata “kayıp eşya”ların mahiyeti ve hükmü](#)
- [Müslümanlıkta eğlencelerin, müsabakaların hükmü](#)
- [Müslümanlıkta insanların hayatça ve organca korunma altında olmaları](#)
- [Hayvanlara merhamet ile muamelenin lüzumu. Müslümanlıkta maddî ve manevî temizlik](#)

DOKUZUNCU KİTAP : İSLAM AHLAKINA AİTTİR

- [Ahlâkın mahiyeti, neveleri ve ahlâk ilminin kısımları](#)
- [Ahlâkın ehemmiyeti ve güzelleştirilmesinin mümkün olması](#)
- [Vazifelerin mahiyetleri ve neveleri](#)
- [İlâhî vazifeler, şahsî vazifeler, ailevî vazifeler, sosyal vazifeler](#)
- [Müslümanlıkta adabı muâşeret](#)
- [Güzel ve çirkin huylar](#)

ONUNCU KİTAP : SİYER-İ ENBİYA’YA, PEYGAMBERLERİN (A.S.) HAYATLARINA VE AHLAKINA AİTTİR

- [Siyer-i Enbiya’nın “Peygamberlerin \(A.S\) hayatlarının ve ahlakı-nın” mahiyeti, faydaları ve kaynakları.](#)
- [Mübarek adları, Kur’an-ı Mübin’de zikrolunan şanlı peygamberler.](#)
- [Hatem-ül Enbiya \(Peygamber \(S.A.V\) Efendimiz’in dünyayı teş-rifleri ve şerefli nesepleri.](#)
- [Çocukluk, gençlik zamanları.](#)
- [İlahi vahye, nübüvvet ve risalete nail olmaları.](#)
- [İslamiyet’in doğuşu sıralarında Arabistan’ın dini ve sosyal hali.](#)
- [Müslümanlığı ilk kabul eden zatlar.](#)
- [Müslümanların çektikleri eziyetler ve Habeşistan’a hicretleri.](#)
- [Peygamberimiz \(S.A.V\)in kabileleri dine daveti ve Akabe biati.](#)
- [İnşikak-ı Kamer \(Ayın iki parçaya ayrılması\) ve Miraç mucizeleri.](#)
- [Medine-i Münevvere’ye hicret ve Peygamber \(S.A.V\) Efendimiz-in bazı icraatları.](#)
- [Peygamber \(S.A.V\) Efendimiz’e cihad izni verilmesi ve karşısın-da bulunan başlıca gayrimüslimler.](#)
- [Vuku bulan başlıca savaşlar.](#)
- [Rasülü Ekrem \(S.A.V\) Efendimiz’in ahiret irithalleri ve bundan kaynaklanan teessürler.](#)
- [Peygamber \(S.A.V\) Efendimizde tecelli eden pek yüksek vasıflar, kemaller.](#)

ESERİN KAYNAKLARI

ÖNSÖZ

Hamd; âlemlerin Rabbi ALLAH'ü Teâlâ'ya, salat'ü selam Resûlullah'a, ALLAH'ın rızası da bütün mü'minlerin üzerine olsun. Amin.

Muhterem okuyucu!

Elinizdeki bu eser, Fatih Dersiamlarından emekli Diyanet İşleri reisi, merhum **Ömer Nasuhi BİLMEN**'in, "**Büyük İslâm İlmihali**" adlı kıymetli eserinin sadeleştirilmesi ile meydana gelmiştir.

Bilindiği gibi ilmihal; her müslümanın mutlaka bilmesi gerekli, farz-ı ayın olan: Başta temel iman bilgileri ile taharet, ibadet usullerini, nikâh-talak ve helâl-haram gibi dini hususları öğretmek üzere yazılmış olan dini kitaptır.

Elinizdeki "**Büyük İslâm İlmihali**", müslümanlar için yapılmış büyük hizmetlerin başındadır. Her müslümanın evinde bulunması gereken ve bulunan bu eser bir çok dini meseleleri ihtiva etmektedir. Şöyle ki:...

Akaid (iman) hakkında özet bilgilerle başlayan kitapta: Taharet, namaz, oruç, zekât, hac, kurban ve avcılığa dair geniş bilgi verilmiş ve fıkıh kitaplarında "**Kerahiyyet ve İstihsan**" başlığı altında ele alınan yani, helâl-haram, mübah ve mekruh olan şeylerle ilgili dini hükümler açıklanmıştır. Eserin son kısmı İslâm ahlâkına, isimleri Kur'an-ı Kerim'de zikredilen Peygamberlerin ve Peygamber (S.A.V) Efendimizin hayatına ayrılmıştır.

On kitap halinde hazırlanan ve ilk önce 1947 ile 1951 tarihleri arasında İstanbul'da her bir kitabı ayrı ayrı neşredilen kitap, daha sonra tek cilt olarak (1959-İstanbul) bir çok defa; yarım asra yaklaşan bir zaman içinde 2,5 milyonun üstünde basılarak erişilmesi çok güç bir rekor kırmış, milyonlarca müslüman vatandaşımıza hizmet etmiş, yurt içinde olduğu kadar yurt dışında da, bilhassa Avrupa'daki müslüman kardeşlerimizin elinden düşmeyen bir kaynak kitap olmuş, önemli bir boşluğu doldurmuştur. Öldükten sonra da sevabı sürekli akıp gelen amellerden biri de: **Kendisinden faydalanan bir ilimdir**. Bu bakımdan merhum müellifimiz geride bıraktığı bir çok eseriyle ve bilhassa elinizdeki bu ilmihaliyle büyük mükâfata kavuşmuş, aldığı hayır dualar sayesinde, kendisine cennette çok büyük kâşâneler ihsan edilecektir, inşaallah... Gıpta ediyoruz... Rabbim, bizlere de rızasına uygun bu gibi hizmetler nasip etsin. Amin.

Kitaptaki Osmanlıca kelimelerin çokluğu sebebi ile dilinin ağır olması ve dini konulardaki ıstılah (terim)lerin anlaşılmasındaki zorluklar göz önüne alınarak, kitabın son yıllardaki (1986) baskılarının son kısmına; Ahmet Selim BİLMEN tarafından hazırlattırılan bir lûgatçe eklenmiş bulunmaktadır.

Fakat tabiri caizse, kitap bir tarafta, lûgatçe bir tarafta olması sebebiyle bu da beklenen kolay anlaşılmayı sağlayamamıştır. Bunun için, daha sonra da Bilmen Basım ve Yayınevi yetkilileri tarafından, emekli İstanbul Müftüsü Ali Fikri Yavuz'a, eserin sadeleştirilmesi yaptırılmış ve sadeleştirilmiş şekliyle de, başta Bilmen Basım ve Yayınevi, Kahraman Cilt-Yayıncılık olmak üzere bir çok yayınevi tarafından basılıp neşredilmiştir.

Fakat bu sadeleştirilmiş baskılarda, kitabın aslına sadık kalınma-dığını, hatalı sadeleştirme veya eksik bırakılma sebebiyle yanlış hüküm-lerin bulunduğunu tespit edince, hayretle irkildim!. Aman ALLAH'ım!. Güvendiğimiz, okuttuğumuz, kaynak gösterdiğimiz ve ısrarla tavsiye ettiğimiz bir ilmihalde yanlış, hatalı, eksik bilgiler... Ne büyük bir ihmal... Bu da yetmedi... Bir de ne görelim? Elimizde bulunan, 1947-1951, 1959, 1960, 1970, 1975, 1985 ve 1986 yıllarında yapılan asıl baskıları arasında da farklılıklar, eksiklikler, bu sebeple az da olsa yanlış hükümler var. İşte bunlardan bazıları...

1. Kitap, İtikat kitabının; 21. maddesi, 1947, 1959, 1960 ve 1986 baskılarında bulunan "**Çünkü hiçbir eser, müessirinde bulunmayan bu gibi vasıfları haiz olamaz**" cümlesi diğer baskılarda bulunmamaktadır.

2. Kitap, Taharet kitabının; 139/18. Maddesi, 1947, 1959 ve 1960 baskıları: "**Uğraşmamaktır**" kelimesi doğru, diğer baskılar ise "**uğraşmaktır**" yanlış.

3. Kitap, Namaz kitabının; 560. Maddesi, bütün baskılarda karışık ve hatalı basılmıştır.

4. **Kitap, Oruç kitabının;** 199. Maddesi, 1947 ve 1959 bas-kılarındaki “**Hangi biri ile konuşmamaya veya herhangi birine gitmemeye ve herhangi birini tatmamaya...**” cümleleri diğer baskılarda yok. Bu sebeple hüküm değişmektedir.

5. **Kitap, Zekat kitabının;** 110. Maddesindeki “**...haramdır. Meğerki bir özre mebni olsun. Mamafih tehir...**” cümleleri 1986 baskılarında yok. Hüküm eksik.

6. **Kitap, Hac kitabının;** 10. Maddesindeki “**...güneşin zeva-linden...**” ifadesi 1951 baskısı çok eksik ve hatalı.

7. **Kitap, Kurbanlara... kitabının;** 62. Maddesindeki “**Besmele**” kelimesi doğru; 1951 baskısında “**besleme**” şeklinde hatalı basılmış.

8. **Kitap, Kerahiyet kitabının;** 30. Maddesindeki “**...demeyiz...**” kelimesi 1951, 1959 ve 1960 baskılarında doğru, diğer baskılarda ise “**...demeliyiz...**” şeklinde hatalı.

9. **Kitap, Ahlak kitabının;** 59. Maddesindeki “**yalancı**” kelimesi 1951, 1959, 1960 ve 1985 baskılarında doğru, diğerleri “**yabancı**” şeklinde yanlış.

10. **Kitap, Siyer-i Enbiya kitabının;** 33. Maddesindeki, “**...darlık...**” kelimesi 1951 baskıda yanlış diğer baskılar “**...varlık...**” şeklinde doğru. Ayrıca 1951, 1959 ve 1960 baskılarında iki cümle eksik basılmış.

Sadeleştirilmiş baskılarda bulunan birçok hüküm hatası ve eksikliklerden bazıları:

1. **Kitap, İtikat kitabının;** 6. Maddesi dört, 63/5. maddesi de beş satır eksik.

2. **Kitap, Taharet kitabının;** 146. Maddesinde, eksiklikten dolayı hatalı hüküm var.

3. **Kitap, Namaz kitabının;** 287. Maddesindeki: “**Sahih olur**” hatalı. Aslı: “**Sahih olmaz.**”

4. **Kitap, Oruç kitabının;** 160/2. Maddesindeki: “**Keffaret gerekmez**” yanlış. Aslı: “**Keffaret te lazım gelir.**”

5. **Kitap, Zekat kitabının;** 9/2. Maddesinde zekât nisabı anlatılırken: “**Deveninki de otuz beştir**” hatalı. Doğrusu: “**Beştir.**”

6. **Kitap, Hac kitabının;** 83/13. Maddesinde eksiklik sebebiyle, hüküm hatası var.

7. **Kitap, Kurbanlara... kitabının;** 77/6. Madde: “**Eşlik etmelidir**” hatalı. Aslı. “**İştirak etmemiş olmalıdır**” doğru.

8. **Kitap, Kerahiyet ve istihsan kitabının;** 69. Maddesinde eksik sadeleştirme yapılmış.

9. **Kitap, Ahlâk kitabının;** 44. Maddesi eksik ve hatalı sadeleştirilmiş.

10. **Kitap, Siyer-i Enbiya kitabının;** 195. Maddesi “**Hz. Peygamberin manevi huzurunda yerlere kapanarak**” şeklinde sadeleştirilmiş olup hatalıdır. Aslı: “**Zat-ı Kibriya'nın mânevi huzurunda yerlere kapanarak...**” şeklindedir.

Sadeleştirilmiş baskı, maalesef bu hatalı ve eksik şekliyle Rusça ve benzeri dillere de terceme edilmiş ve neşredilmiştir.

Asıl ve sadeleştirilmiş baskılardaki bu hatalar, zaman zaman okuyucular tarafından da fark edilerek hatalı olup olmadığı bize soruluyordu. Biz de ihtimal vermediğimiz için: “**Hata yok, yanlış anlıyorsunuz, bir kere daha okuyun**” diye kesip atıyorduk. Hatta bir gün Rusya'dan az-çok Türkçe bilen bir müslüman Rus vatandaşı, Rusça tercemesinde hatalı hüküm olduğunu bana anlatmaya çalışmıştı. Meğer işin aslı öyle değilmiş... Bu sebeple yıllardır basılan ve basılacak da olan bu kadar kıymetli bir eserin neşrinin, bu hatalı şekliyle devamına gönlümüz razı olmadı. Buna “**dur!**” dememiz gerekiyordu. Bu, hem dine-İLME ve müslüman halkımıza büyük bir hizmet olacak ve hem de merhum müellifimizin ruhunu şâd, mesrur edecektir.

Bu sebeple “**Fıkıh-Kelam ihtisasını**” beraberce yaptığımız ilim heyeti ile; bizim için büyük bir şeref olan bu: “**Önce asıl baskıyı kontrol edip düzeltmek, daha sonra sadeleştirme**” çalışmasına; Merhum Müellifimizin torunlarından Halil Hakan BİLMEN Bey'den gerekli yazılı müsaadeyi aldıktan sonra Allah'ü Teâlâ'dan yardım dileyerek, hayır ve bereket umarak beraberce ve grup-grup başladık.

Önce “**asıl baskıyı kontrol edip düzeltmek**” dedik. Bunun için de elde mevcut bütün asıl (1947-1951, 1959, 1960, 1970, 1975, 1985, 1986) baskılar karşılaştırılarak, mevcut hataları, eksiklikleri giderip doğru metni beraberce tespit ettik. Sonra da elden geldiği kadar metne ve manaya sadık kalarak sadeleştirip, bugünkü nesiller tarafından kolayca anlaşılabilir bir hale getirmeye çalıştık. Bunu yaparken de:

- Merhûm müellifimizin kitaptaki aslı üslubuna, ifade tarzına dokunulmamış, sadece bugünkü nesil tarafından maalesef bilinmeyen Osmanlıca kelimeler sadeleştirilmiştir.

- Uslubu bozmayacak imla düzeltmeleri yapılmıştır.

- Gerekli gördüğümüz ifade değişikliği yapıldı; bir bütünlük arz etmesi için metne konuldu. Değiştirilen asıl baskıdaki ifade dipnotta belirtilmiştir. Bak. Hac kitabı, 47/2
- Yanlış anlaşılabilir yerlere not düşülmüştür. Bak. Hac kitabı, 39/13
- Arapça ifadeleri sadeleştirmede yine merhum müellifimizin tercemeleri esas alınmıştır. “Hüdayi nabit=Kendi kendine biten” gibi.
- Merhum müellifimizin dip notları metne alınmıştır. Bu sebeple elinizdeki bu eserde bulunan bütün dip notlar sadeleştirilene aittir.
- Ayet-i kerime ve hadis-i şeriflerin tercemeleri yapılmış ve kaynakları belirtilmiştir.
- Okunması gerekli olan ayet-i kerime ve duaların metinleri ile birlikte okunuşları ve tercemeleri de yazılmıştır.
- Merhum müellifin açıkladığı terkipler, tabirler aynen bırakılmıştır. Açıklamadığı bazı tabirler de şunlardır:
 - * **İmameyn:** İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed’e birlikte verilen isim.
 - * **Veliyyülemr:** İslam devlet başkanı, idareci.
 - * **Zahiru’r-rivaye, Zahiru’l-mezhep:** İmam Muhammed’in tevatür derecesinde nakledilen kitaplarının muhteviyatına denmektedir. Bu kitaplar şunlardır: el-Asl veya el-Mebsut, el-Câmiu’s-sağır, el-Câmiu’l-kebir, es-Siyeru’s-sağır, es-Siyeru’l-kebir, ez-Ziyâdât ve Ziyâdetü’z-ziyâdât. Bu kitaplar Hanefî mezhebine ait özellikle hocaları İmam Ebu Hanife ile Ebu Yusuf’un görüşlerinden oluşan meseleleri içermektedir.
 - * **Hulefa-i Raşidin:** İlk dört büyük halife... Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali (R.Anhüm)
 - * **Zişan:** Şan ve şeref sahibi.
 - * **Azimü’s-şan:** Şanı büyük, nâmı çok yüce.
- İlk baskılardaki ara kitap kapak başlıkları kaldırılmış, fihristler de en sona konulmuştur. Son baskılarda olduğu gibi.

Bu çalışmamızla ilmihalini öğrenecek ve öğretecek olan kardeşlerimize faydalı olabilirsek, kendimizi mesut ve bahtiyar hissedeceğiz. Onlar için ALLAH’ü Teâlâ’dan yardım ve muvaffakiyet temenni ederiz. Merhûm ve mağfûr Müellifimizi hayır dualarımızla yâd ediyor ve kendisine ALLAH’ü Teâlâ’dan rahmet ve mağfiret, Firdevs cennetini diliyoruz.

Bu acizane gayretimizden Rabbimizin razı, müslüman kardeş-lerimizin müstefid ve biz fakirin de, salih amelden başka hiçbir şeyin fayda vermeyeceği mahşerdeki ilâhi mahkemede hissedâr kılınmamızı niyazla, her şeye kadir olan yüce Rabbimize teveccüh ederim. **“Bir işten maksat ne ise, hüküm ona göredir.”** Bizim bu işten maksadımız: Rıza-ı ilâhi ve Hz. Peygamber (S.A.V)’in şefaattir. Bu çalışmamızın bunlara vesile olmasını Cenab-ı Hak’dan niyaz ederiz. O, en yakın, tek işiten ve duaları kabûl buyurandır. Ayrıca müslüman kardeşlerimizden **“hüsn-ü hatimemiz”** için hayır dualar istirham ederim. Ya Rabbi! Dünya ve Ahiretimizi ma’mur eyle. İlim, amel ve ihlas nasip eyle. Cemalinle ve Firdevs cennetinde müşerref eyle. Amin.

Sadeleştirilenler adına
Mehmet TALÛ
İstanbul – 2002

[Fihrist’e dön](#)

BÜYÜK İSLAM İLMİHALİ

Asıl Metni

Kontrol Edip Düzelten ve Sadeleştiren İlmî Heyet:

Mehmet TALÛ (Başkan)

Ali Rıza ÖNDER

İsmail HÜNERLİCE

İsmail YILMAZ

Kenan PAÇACI

Kenan PALA

Murat DEMİR

Osman ORHAN

Ömer AKYILDIZ

Ömer Faruk KURBAN

Yusuf GÜLER

Ömer Nasuhi BİLMEN

(1883 – 1971)

Türkiye Cumhuriyeti'nin beşinci Diyanet İşleri başkanı, fıkıh ve tefsir âlimi.

a- Doğumu:

1883'te (hicrî Rebûlevvel 1300, Rumi 1299) Erzurum'un Salasar köyünde doğdu. Babası Hacı Ahmed Efendi, annesi Muhîbe Hanım'dır.

b- Tahsili:

Küçük yaşta iken babasının vefatı üzerine Erzurum Ahmediyye Medresesi müderrisi ve nakîbüleşraf kaymakamı olan amcası Abdürrez-zak İلمي Efendi'nin himayesinde yetişti. Amcasından ve Erzurum müf-tüsü Narmanlı Hüseyin Efendi'den ders okudu. İki hocası da yakın aralıklarla ölünce İstanbul'a gitti (1908) ve Fatih dersiamlarından To-kat'lı Şâkir Efendi'nin derslerine devam edip icazet aldı (1909). Ayrıca Ders Vekâleti'nce açılan imtihanı kazanarak dersiâmlık şehâdetnâmesi aldı (1912). Bu arada okumakta olduğu Medresetü'l-kudât'ı da ALİY-YÜLÂLÂ (birincilik) derecesiyle bitirdi (1913). Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilen, Türkçe ile birlikte üç dilde şiir yazabilen Ömer Nasuhi Bilmen bir ara Fransızca'ya da merak sarmış ve bu dili de tercüme yapacak kadar öğrenmişti.

c- Vazifeleri:

Eylül 1912'de Beyazıt dersiamı olarak göreve başladı. Temmuz 1913'te Fetvâhâne-i Âlî müsevvid mülâzımlığına tayin edildi. Bir yıl sonra başmülâzımlığa terfi edip Ağustos 1915'te Hey'et-i Te'îfiyye üye-si oldu. 18 Mayıs 1916'da Dârülhilâfe Medresesi Kısım-ı Alî fıkıh mü-derrisliğine, Nisan 1917'de Mahkeme-i Temyîz Şer'iyye Dairesi tere-keye müteallik İ'lâmât telhis mümeyyizliğine nakledildiyse de Mayıs 1920'de tekrar Hey'et-i Te'îfiyye üyeliğine getirildi. 1922 yılında Meclis-i Tedkikat-ı Şer'iyye üyeliğine nakledildi ve aynı yıl bu dairenin kaldırılması üzerine dersiamlığa devam etti. 1923'te Sahn Medresesi kelâm müderrisi oldu; fakat bu medrese de bir yıl sonra kapatıldı. 14 Şubat 1926'da İstanbul Müftülüğü müsevvidliğine, 16 Haziran 1943'te de İstanbul müftülüğüne getirildi. 30 Haziran 1960 tarihinde Diyanet İşleri başkanlığına tayin edildi ve henüz bir yılını doldurmadan 6 Nisan 1961'de emekliye ayrıldı. Uzun memuriyet hayatı boyunca öğretmenlik hizmetinde de bulunan Ömer Nasuhi Bilmen, Dârüşşafaka Lisesi'nde yirmi yıla yakın bir süre ahlâk ve yurttaşlık dersleri okuttu. İstanbul İmam-Hatip Okul'unda ve Yüksek İslâm Enstitüsü'nde usûl-i fıkıh ve kelâm dersleri verdi. Hayatının sonuna kadar ilmi çalışmalarını sürdür-dü ve sekiz ciltlik tefsirini emekli olduktan sonra yazdı.

Önemli not: Uzun memuriyet hayatı süresince sadece 1953 yılın-da hac farızasını yerine getirebilmek için üç aylık izin almış ve 60. gün görevine başlamıştır. Uzun yıllar içerisinde bir tek gün dahi vazifesine gitmediği görülmüştür.

d- Vefatı:

12 Ekim 1971'de İstanbul'da vefat eden Ömer Nasuhi Bilmen, Edirnekapı Sakızağacı Şehitliği'ne defnedildi ve bir ilim güneşi daha battı. Âlimin ölümü, âlemin ölümüdür.

e- Kişiliği:

Ömer Nasuhi Bilmen İstanbul müftülüğüne tayin edildiği tarihten itibaren vefat edinceye kadar gerek ilmi ve ahlâkî otoritesi, gerekse sa-mimi dindarlığı ve tevazuu ile dinî konularda Türkiye'de müslüman hal-kın başlıca güven kaynağı olmuştur. İnançta, ibadet ve ahlâkta Ehl-i sünnet mezhebini şahsında tam bir liyakatla temsil ettiği için herkesin saygı ve sevgisini kazanmıştı. Şüphesiz bunda yaşadığı sürece aktif politikanın dışında kalmasının da önemli rolü vardır.¹ Aslında Diyanet İşleri

¹ Siyaset hakkındaki görüşlerini de şu bir kaç satır ile dile getirmiştir:

- 1. "Etmе siyasetle sakın iştiğal; Berk-i siyasetle yanar perr-ü bal.**
(Sakın siyasetle meşgul olma; Siyaset şimşegiyle kol ve kanat yanar.)
- 2. Ehl-i siyaset olamaz her kişi Ehline terk etmelidir her işi**
(Herkes siyaset ehli olamaz. Her işi ehline terk etmelidir.)
- 3. Verme hâlel birliğine ümmetin Nef'ine say eyle bütün milletin**
(Ümmetin birliğine bozukluk verme. Bütün milletin menfeatine gayret eyle.)
- 4. Kendi işinle yürü kıl iştiğal Görmesin alem seni şuride hal..."**
(Daima kendi işinle meşgul ol. Seni, millet perişan halde görmesin.)

başkanlığından on ay gibi çok kısa bir süre içinde ayrılmasının ger-çek sebebi, o günkü yönetimin **Türkçe ezan ve benzeri konularda** Ömer Nasuhi Bilmen'i kendi politik amaçlarına alet etmeye kalkışmasıdır.

Çünkü 1960 ihtilaliyle Türkiye'de yeni bir devir başlamış oluyor-du. Cumhuriyetin her devrinde olduğu gibi ihtilalden sonra da Diyanet İşleri Başkanlığı için yine Ömer Nasuhi BİLMEN akla gelmiş ve devrin başkanı Cemal Gürsel tarafından bu görevi kabul için rica ve ısrar edilmişti. O güne kadar daima bu görevi reddeden bu zatın bu sefer ka-bulü çok manalıydı. O günün havası içerisinde eğer zayıf mizaçlı bir kimse bu göreve getirilseydi Türkiye'de çok şeyler değişirdi. Ezanın Türkçe okunmasından Kur'an-ı Kerim'in Türkçe okunmasına kadar de-ğişik cereyanlar o günlerin yaygın sloganları idi.

Yine ne gariptir ki Türkiye'de dinle uzaktan yakından ilişkisi ol-mayan kimselerin dini tadil için gösterdikleri gayret şayanı hayrettir.

Evet, işte o günün şartlarında bu görevi kabul etmekle Türkiye'de birçok değişikliği önlemeyi başardı ve bir müddet sonra da vazifesini yapmış bir insanın huzuru içinde emekliliğini isteyerek kendisini daha fazla çalışmaya ve son büyük eseri olan Kur'an-ı Kerim Tefsiri'ni yaz-maya adadı.

Ömer Nasuhi Bilmen de selefleri gibi **dinî meseleler söz konusu olunca asla taviz vermeyen bir yapıya sahipti**. Nitekim o yıllarda dinde reform imajını Türkiye'nin gündeminde tutmak için büyük çaba gösteren çevrelere karşı, **"Bozulmayan bir dinde reform mu olur"** di-yor ve İslâm'ın ortaya koyduğu iman, ahlâk ve hukuk ilkelerinin orijini-nallliğini, evrenselliğini kendinden beklenen liyakat ve cesaretle savunu-yordu.

Ömer Nasuhi BİLMEN, okumayı yazmayı sevdiği kadar insan-larla sohbetten o nisbette zevk alırdı. Hiçbir gün misafiri eksik olmaz, her misafirinın mesleği ve kişiliği ile mütenasip sohbetler ederdi. Sabrı sonsuzdu. Kendisine en ters gelen konularda dahi karşısındakini sabırla sonuna kadar dinler ve en yumuşak şekilde onu iknaya ve doğru yolu göstermeye çalışırdı.

Yürümeyi, camileri dolaşmayı ve kabristanları ziyareti severdi. Eski arkadaşlarının birer birer ahirete intikali onu fazlasıyla müteessir eder, gözyaşı dökerdi.

Son derece sağlam bir bünyeye sahipti. Diyanet İşleri başkanlığı döneminde ilerlemiş yaşına rağmen merdivenleri çok hızlı çıkmasına dikkat eden arkadaşları: "Aman Hoca Efendi nazar degecek biraz yavaş çıkın" dediklerini şaka olarak anlatırdı. Büyük ilim dehasının yanı sıra çok nüktedan bir mizaca sahipti.

f- Eserleri:

Ömer Nasuhi Bilmen, eski dersiamlardan Cumhuriyet döneminde telifle meşgul olan birkaç âlimden biridir. Kendisi Erzurum ağzı ile konuştuğu halde eserlerinde kullandığı üslûp ağdalı, fakat mükemmel denecek kadar sağlamdır. Gençlik döneminde yazdığı Türkçe ve Farsça şiirlerinde de duygu, düşünce ve ölçü açısından oldukça başarılıdır.

Hayatının büyük bir kısmını telifle geçiren ve temel İslâmî ilimler alanında çok sayıda eser veren Ömer Nasuhi Bilmen'in başlıca eserleri şunlardır:

1. Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıhhiyye Kamusu. Sekiz cilttir. Mezhepler arası mukayeseli sistematik bir İslâm hukuku kitabı olup Latin harflerinin kabulünden sonra Türkiye'de İslâm hukuku saha-sında kaleme alınmış ilk ve en muhtevalı eserdir. İlk olarak İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından bastırılmıştır. Bu kitap yayım-landığı zaman akademik çevrelerde büyük bir yankı uyandırmıştı.

2. Büyük İslâm İlmihali. Elinizdeki bu eserdir.

3. Kur'ân-ı Kerim'in Türkçe Meâl-i Alîsi ve Tefsiri. Sekiz cilttir. Eserde önce sûreler ve muhtevaları hakkında kısa bilgi verildik-ten sonra âyetlerin meali yer almakta, ardından her âyetin sade bir üslûpla izah ve tefsiri yapılmaktadır.

4. Büyük Tefsir Tarihi. İki cilttir. İki kısımdan oluşan eserin bi-rinci kısmı (I, 9-176) usulü tefsire, ikinci kısmı ise tefsir tarihine ayrılmıştır.

5. Kur'ân-ı Kerim'den Dersler ve Öğütler.

6. Sûre-i Fethin Türkçe Tefsiri, İ'tilâ-yı İslâm ile İstanbul Tarihçesi.

7. Hikmet Goncaları. 500 hadisın tercüme ve izahını ihtiva etmektedir.

8. Muvazzah İlm-i Kelâm. Geniş bir girişle altı bölüm ve sonuç kısmından oluşan ve yeni İlm-i kelâm çığırında yazılmış olan eserde başlıca itikadî ve kelâmî konular yanında İslâm inançlarına ters düşen bazı modern felsefî akımlar da tenkit edilmeye çalışılmıştır.

9. Mülelhas İlm-i Tevhid, Akaid-i İslâmiyye.

10. Yüksek İslâm Ahlâkı.

11. Dini Bilgiler. Diyanet İşleri Başkanlığı'nda çeşitli görevler için yapılan imtihanlara girecek kimseler için sorulu cevaplı olarak hazırlanmış bir eser olup tefsir, hadis, kelâm, usûlü fıkıh, vakıf, ferâiz ve siyer konularını ele almaktadır.

12. Ashab-ı Kiram Hakkında Müslümanların Nezih İtakatları. Bu kıymetli eserinde Hz. Muaviye (R.A) hakkındaki suallere de cevaplar bulunmaktadır.

13. Dîni ve Felsefî Ahlak Lûgatçesi.

Beyânülhak, Sırât-ı Müstakim ve Sebilürreşâd mecmualarında çeşitli makaleleri yayınlanan Ömer Nasuhi Bilmen'in ayrıca gençlik yıllarında Farsça olarak yazıp Türkçe'ye çevirdiği “**Nüzhetü'l-ervah**” adlı bir divançesiyle 1322'de (1904) yazdığı “**İki Şükûfe-i Taaşşuk**” adlı bir romanı da vardır.¹

[Fihrist'e dön](#)

¹ Geniş bilgi için bak. Türkiye Diyanet Vakfı, İslâm Ansiklopedisi, “**BİLMEN Ömer Nasuhi**” maddesi.

MÜELLİFİN “ÖNSÖZ”Ü

Müslümanlar için her hususta bilgi sahibi olmak bir vazifedir. Din hususunda bilgi ise “İlmihal” adını alarak en birinci vazifeyi teşkil eder.

Her Müslüman için yapılması gerekli en büyük bir vazifedir ki, mensup olduğu mukaddes İslam dini hakkında kâfi derecede bilgi sahibi olsun, bu bilgisine göre dini vazifelerini yapsın, dini hayatını tanzim etsin.

Zaten bütün insanlığın bir manevi ruhu mesabesinde olan dinden, din bilgisinden hiçbir kimse ihtiyaçsız kalmaz. En eski zamanlardan beri gerek ilkel kavimlerden ve gerek medeni ve ileri seviyedeki millet-lerden hiçbiri yoktur ki dine bağlı bulunmuş olmasın.

İnsanların hakiki rahatları, saadetleri ilahi bir din sayesinde gerçekleşip ortaya çıkar, düşünceli şahsiyetlerin ruhları, vicdanları ancak böyle bir din sayesinde huzursuzluktan kurtulur, sükûnet bulur. Beşeri-yetin yaratılışındaki yüksek gaye, ancak böyle bir dine sarılmakla mey-dana gelir. O halde uyanık bir ruha, temiz bir vicdana sahip olan hangi insandır ki, kendisini böyle hakiki bir dine ihtiyaçtan berî görebilsin? Kendi şahsiyetini, istikbalini, saadetini korumak isteyen hangi bir insan-dır ki, böyle yüce bir dinin itikada, temizliğe, ibadete, helal ve harama, ahlaka dair olan kutsal hükümleri hakkında muhtaç olduğu bilgileri elde etmek istemesin? O mübarek dinin ortaya çıkmasına, yükselmesine, her tarafa yayılmasına, kısacası feyizli tarihine âit bir şeyler öğrenip belle-mek arzusunda bulunmasın?

Hiç şüphe yok ki kendi varlıklarını kaybetmeyen uyanık fertler, cemiyetler öteden beri bu ihtiyacı, bu arzuyu kendi ruhlarında duymuş, dini eserleri aramaya, bunları bulup okumaya lüzum görmüşlerdir.

İnsanların bu yaratılışlarındaki meyillerinden, bu ruhi ihtiyaçların-dan dolaydır ki, her asırda din alimleri tarafından binlerce dini eserler yazılmıştır. Ancak her zamanın, her muhitin haline, kabiliyetine göre bu gibi eserlerde birer yenilik göstermek, mahiyetleri daima muhafaza edi-lecek olan dini meseleleri mümkün olduğu kadar herkesin anlayabileceği bir tarzda yazmak, bunların bir kısım hikmetlerini, faydalarını sade bir üslup ile göstermeye çalışmak da pek lazımdır.

Malumdur ki İslam dininin ihtiva ettiği hükümler başlıca şu dört kısma ayrılır.

- 1- İtikada âit hükümler.
- 2- İbadetlere, muâmelelere âit hükümler.
- 3- Helâle, harama, mubah ile mekruha âit hükümler.
- 4- Ahlâka âit hükümler.

Bu dört kısım hükümler hakkında pek tafsilatlı, mükemmel kitaplar yazılmış olduğu gibi, pek özetlenmiş sade kitaplar da yazılmıştır. Bununla beraber bu dört kısımdan her biri çok kere başka başka bir kitap halinde yazılmış, bu dört kısmı bir araya toplayan eserler nispeten az bulunmuştur.

Biz esasen tafsilatlı eserlerden ihtiyaçsız kalamayız. Fakat öyle uzun uzadıya yazılmış eserleri okumaya, onlardan kendisi için en lüzumlu olan meseleleri ayırt etmeye de herkesin gücü yetmez. Ne mesleği, ne de vakti müsait bulunmaz. Pek kısa yazılmış eserler ise ihtiyacı yeter derecede karşılayamaz, maksadı temin edemez. Hele bu gibi eserler pek kapalı cümlelerle yazılmış bulunursa, istenilen faydaların elde edilmesi büsbütün güçleşir.

Muhtelif mesleklere ayrılmış olan dindaşlarımızın dini ihtiyaçlarını kâfi derecede karşılayabilecek bir ilmihal kitabı yazılmasına bir çok zat-lar tarafından lüzum gösterilmekte ve bu hususta acizlerine müracaat edilmekte idi. Bu yüzden mukaddes dinimizin itikada, temizliğe, ibadete, kerahiyet ve istihsana, ahlaka dâir başlıca hükümlerine ve bir kısım bü-yük peygamberlerin hayatları ile İslam dininin tarihçesine ait ve on kitaptan oluşan oldukça büyük bir ilmihal kitabı yazmayı bir vazife bildim. ALLAH Teâlâ Hazretlerinden yardımlar dileyerek bu vazifeyi yerine getirmeye başladım, en muteber, en kıymetli din kitaplarımıza mü-racaat ettim, ibadetler kısmını daha uzunca yazmaya çalıştım, O Kerîm Feyyaz'ın lûtuf ve inayetiyle meydana gelen bu esere "**Büyük İslam İlmihali**" adını verdim.

Eğer bu eserim, dindaşlarımın istifadelerine hizmet ederek hakkımda hayırlı dualarını kazanmaya vesile olursa, naciz kalemimi tebrik ederim. Bütün yazılarıyla yalnız Hak Teâlâ Hazretleri'nin rızasını kazanmak isteyen aciz bir yazıcı için bundan büyük mükâfat da olamaz. Muvaffakiyet ALLAH'ü Teâlâ'dandır.

Fatih Dersiâmlarından
Erzurumlu Ömer Nasuhî BİLMEN

[Fihrist'e dön](#)

BİRİNCİ KİTAP

İTİKAT HAKKINDADIR

İÇİNDEKİLER

- [Hakikî bir dinin mâhiyeti ve başlıca dinler](#)
- [Hakikî bir dinin vasıfları ve faydaları](#)
- [İslam dininin evrensel olması ve mesut netîceleri](#)
- [İman ve İslam'ın mâhiyetleri](#)
- [İman ve İslam'ın şartları](#)
- [ALLAH Teâlâ'ya ve sıfatlarına iman](#)
- [Peygamberlerine iman](#)
- [Peygamberlere olan ihtiyaç](#)
- [Semavi kitaplara iman](#)
- [Semavi kitaplara olan ihtiyaç](#)
- [Kur'ân'ın nasıl ilahi bir kitap olduğu](#)
- [Kur'ân'ın ihtiva ettiği hakikatler](#)
- [Meleklerle iman](#)
- [Meleklerin varlığındaki hikmet](#)
- [Âhirete iman](#)
- [Kıyametin mâhiyeti ve alametleri](#)
- [Âhirete âit hâdiseler](#)
- [Ahiretin varlığında ve ebedi olmasındaki hikmet](#)
- [Kaza ve kadere iman](#)
- [Kaza ve kader, insanların mesûliyyetine mâni değildir](#)
- [İtikatta ehli sünnetin imamları](#)

HAKİKİ BİR DİNİN MAHİYETİ VE BAŞLICA DİNLER

1- Hakiki bir din, ALLAH Teâlâ Hazretleri'nin bir kanunudur ve bir takım hükümlerin, hakikatlerin mukaddes toplu bir şeklidir ki; bunu peygamberleri vasıtalarıyla insanlara lütuf ve ihsan buyurmuştur. Bu ka-nun, insanları hayra götürür. İnsanlar, bu ilâhi kanunun hükümlerine kendi güzel tercihleriyle riâyet ettikçe doğru yolu bulmuş, hidayet üzere bulunmuş olurlar, dünyada da ahirette de selamete, saadete kavuşurlar.

2- Dinler başlıca üç kısma ayrılır:

Birincisi: Hakiki dinlerdir. Bunlar yukarıdaki tarife uygun olan, yani ALLAH Teâlâ tarafından konulup peygamberler vasıtasıyla insanlara bildirilmiş olan dinlerdir. Bunlara “**İlahi**” ve “**Semavi**” dinler de denir.

Semavi dinler esas itibarıyla birdirler, hepsi de esasta bir olup ara-larında yalnız bazı ibadetler, muameleler bakımından bir fark bulunmuştur.

Hz.Adem'den Hz.İsa'ya kadar olan bütün mübarek peygamberle- rin insanlara bildirmiş oldukları dinler, esasen bir; ALLAH'ın birliği aki-desine dayalı iken, bunlar sonradan bozulmuş, asılları kaybolmuş olmakla, Hak Teâlâ Hazretleri en son ve en büyük peygamberi olan Hz.Muhammed (S.A.V)'i bütün insanlara peygamber olarak göndermiş, O'nun vasıtasıyla da hakiki dinlerin en sonu ve en mükemmeli olan İslam dinini kullarına ihsan buyurmuştur. Bundan dolayı bugün yeryü-zünde hakiki ve ebedi din ancak İslam dinidir.

İkincisi: Muharref dinlerdir. Bunlar yukarıda da işaret olunduğu üzere asılları bakımından birer hakiki din iken sonradan bozulmuş, ilahi mahiyetlerini kaybetmiş olan dinlerdir.

Üçüncüsü: Batıl dinlerdir. Bunlar, asılları bakımından da hakiki bir din ile ilgili olmayan dinlerdir. Bunlar birtakım milletlerin kendileri-ne din adına uydurmuş, ortaya atmış oldukları şeylerdir. Bunlarda akla, hikmet ve maslahata uygun bazı hükümler bulunsa bile bunlar, asıl ma-hiyetleri, özlükleri, ilahi olmak şerefinden mahrum bulunduğundan hiçbir şekilde dine mahsus kudsiyete sahip olamazlar. Mecusilerin ve putlara tapan diğer milletlerin dinleri bu kısımdandır.

[Fihrist'e dön](#)

HAKİKİ BİR DİNİN VASIFLARI VE FAYDALARI

3- Hakiki bir dinin ayırıcı vasıfları, yani kendisini diğer dinlerden müstesna, mümtaz bulunduran sıfatları pek çoktur. Mesela hakiki bir din, insanlara yalnız bir ALLAH'ın varlığını bildirir, yalnız bir ALLAH'a tapılmasını emreder, bütün kâinatın ALLAH Teâlâ'dan başka yaratıcısı olmadığını haber verir, bütün peygamberlere, semavi kitaplara istisnasız inanılmasını ister. Ebedi bir hayatın, bir ahiret gününün varlığını anlatır, insanları bir dairede birleştirir, aralarında bir kardeşlik meydana getirir, aralarında esasen bir eşitlik bulunduğunu gösterir, insanların arasında yalnız takva, ALLAH'tan korkmak, faziletle vasıflanmak itibarı ile bir fark bulunduğunu beyan eder. Kısacası her yönüyle akla, hikmete uygun olur, insanların kurtuluşuna, saadetine vesile bulunur.

İşte bütün bu vasıfları tamamen bulunduran din, bugün yeryü-zünde İslam dininden başka değildir.

4- Hakiki bir dinin faydalarına gelince: Bu faydalar pek çok ve pek mühimdir. Böyle bir din sayesinde insanların erişecekleri faydaları, saa-detleri tam olarak anlatmaya hiçbir kalem güç yetiremez. Ancak şunu arzedelim ki, insan, hakiki bir din sayesinde kendisinin ne için yaratılmış olduğunu öğrenir, kendisini yaratan, büyüten, nice nimetlere eriştiren mukaddes mabudunu bilir, beşeriyetin peygamber denilen kudsi simala-rını tanır, onların güzel huylarıyla hayatını aydınlatmaya çalışır, insan-lığa layık bir yaşayış ile yaşar, ölünce de sonsuz bir saadete erişmiş olur.

Şunu da arzedelim ki; hakiki bir din, insana metanet verir, insanı hayata hazırlar, insanı en düşünceli, en kederli günlerinde teselli eder, insanın gelecekteki hayatını korumuş olur.

Bir kere düşünelim: Şüphe yok ki insan bu dünya alemine atılmış bir mahlûk (yaratılmış canlı bir varlık)tır. İnsan bu alemdeki diğer bir çok varlıkların yanında bir zerre mesabesinde kalmaktadır. İnsan bir çok ihtiyaçlar içinde çırpınmaktadır, tabiatın bir çok kuvvetleri karşısında pek aciz bir durumda kalmaktadır. Sonra da daha açılmadan solan çiçekler gibi rengini, güzelliğini, bütün varlığını kaybederek ölüp gitmektedir. O halde insanlık yalnız bu fani varlıktan ibaret olsa, insanlar kadar hallerine acınacak bir mahlûk bulunamaz.

Demek ki insan için bu maddi, fani hayat bakımından tam bir huzur, tam bir bahtiyarlık düşünülemez.

Fakat diğeri bir bakımdan insan pek bahtiyardır, pek mesuttur. Çünkü hakiki bir dine sarıldıkça kalben müsterihtir, ebedi bir saadete namzettir, bu fani varlığın yok olması, kendisini hiç de endişeye düşürmez. O, bir ebedi varlığın kendisini kucaklayacağından emindir. O, yok olmaya yüz tutmayacak bir mevkiye kavuşmakla bahtiyar olacağına kanidir.

İşte bütün bunlar, hakiki bir dinin insanlık alemine temin edeceği faydalar kısmındandır.

İnsan ancak böyle bir din, böyle ilahi bir kanaat sayesinde ki, hayatını tanzim eder, muazzam mabuduna seve seve ibadette bulunur, hukuka riayet eder, ebedi bir mükafat neşesiyle yurduna, yurttaşlarına bütün insanlığa hizmet etmek ister, cemiyetin pek kıymetli bir ferdi bulunur.

Kısacası, insanlığa bu ulvi ruhu veren, bu güzel yaşayış tarzını öğreten, hakiki bir dinden başka değildir.

[Fihrist'e dön](#)

İSLAM DİNİNİN EVRENSEL OLMASI VE MESUT NETİCELERİ

5- İslam dini, hakiki dinlerin en sonu ve en mükemmelidir. Bu mübarek din, yalnız bir kavme, bir asra mahsus değildir. Bilakis bütün insanlara ve bütün asırlara ait umumi, tabii bir dindir. İnsanların yaratılışlarına, yaşayışlarına tamamıyla uygundur. Bu muazzam din, bir kurtuluş ve mutluluk yoludur, bir selamet ve saadet kaynağıdır. Ve Mukaddes Mabud'umuzun razı olduğu yegane dinden ibarettir.

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ

“Gerçekten ALLAH katında makbul din, yalnız İslam'dır.”¹

6- İslam dininin ortaya çıkma ve yayılma tarihleri gözönüne getirilirse, o çağlardaki milletlerin halleri dikkate alınırsa, bu yüksek dinin ne mesut neticelere sebep olduğu insanlık aleminde ne kadar hayırlı, ne kadar mukaddes sayılmaya layık bir inkılap meydana getirmiş bulunduğu pek güzel anlaşılır.

Malumdur ki, İslamiyet'in ortaya çıkışından evvel bütün yeryüzü din bakımından büyük bir cehalet içinde kalmıştı. Hakiki dinler sönmüş, ilahi ilim ve irfan güneşi batmış, bütün ufukları bir karanlık kaplamıştı. İnsanlar yalnız kendi hırsları uğruna çalışıyor, çarpışıyor, birbirini esir ediyorlardı. Arap yarımadası halkı ise bütün bütün cehalet içinde kalmıştı, elleri ile yaptıkları putlara tapıyorlardı da, bu hareketlerinden hiç sıkılmıyorlardı. Kendi kız çocuklarını diri diri kumlara gömerek öldürüyorlardı da, hiçbir acı duymuyorlardı. Asırlardan beri başka mil-letlerin hakimiyeti altında zilletle yaşıyorlardı da, bundan hiç üzülmüyorlardı. Kısacası hiçbir yerde güzel itikattan, güzel ahlaktan, güzel amellerden, duygulardan eser kalmamıştı.

Fakat ne zaman ki islam güneşi doğmaya başladı, derhal alemin birçok tarafları aydınlandı. İnsanlık alemi haktan, adaletten, eşitlik ile kardeşlikten haberdar oldu. Putların, insanların ayaklarına eğilip tapınan başlar, kâinatın ortaktan, benzerden münezze olan yaratıcısı için sec-delere kapanmak şerefine erdi, ruhlar yükseldi, diller Hak Teâlâ'nın zikri ile bezendi. Gözler büyük yaratıcımızın emsalsiz şaheserlerine hayret ve dikkatle bakmaktan meydana gelen uyanıklık nurları içinde kaldı.

Özetle, islam dini sayesinde hakiki bir medeniyet, tertemiz bir insanlık, pek faydalı bir yükselme ve en mesut bir inkılap meydana geldi. Artık insanlık alemi bu mukaddes dine sarıldıkça, şüphe yok ki daima yükselecektir.

[Fihrist'e dön](#)

İMAN İLE İSLAMIN MAHİYETİ

7- İman, lugatta bir şeye inanmak, bir şeyi tasdik etmek, "Bu şey böyledir, şöyledir." diye hüküm vermektir.

İstilahta: "ALLAH Teâlâ'nın dinini kalp ile kabul etmek, yani Rasulullah (S.A.V)'in bildirdiği şeyleri kat'i sûrette kalben tasdik eylemektir."

İman asıl bu tasdikten ibarettir. Fakat böyle inanılıp kalp ile samimi surette tasdik edilen şeyleri, bir mani yok ise dil ile ikrar etmek, bunların hakkında şehadette bulunmak lazımdır. Çünkü bir kimse ALLAH Teâlâ'yı ve diğer iman edilecek şeyleri kalben tasdik ettiği hal-de, dili ile ikrar eylemezse; hali insanlarca meçhul kalır. Onun müslü-man olduğuna hükmedilemez.

¹ Âl-i İmrân suresi: 19

İman hususunda bu tasdik ve ikrar ile beraber namaz gibi, oruç gibi güzel ameller de lazımdır. Çünkü biz bu amellerle mükellefiz. Bun-lar bizim birer vazifemizdir. Bu ameller imana kuvvet verir, imanın kalp-teki nurunu artırır. İnsanı azaptan kurtarır, ALLAH Teâlâ'nın lütuflarına, inayetlerine erdirir.

8- İslam tabirine gelince, bu da lugat itibariyle itaat, boyun eğmek bir şeye teslimiyet manalarınıdır. İstilahta ise: "**ALLAH Teâlâ'ya itaat etmek, Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in din namına bildirmiş oldu-ğu şeyleri kalb ile, dil ile kabul ve güzel görmektir.**"

Bir de İslam, din manasına gelir.

9- Hakiki bir din ile İslam arasında esasen bir fark yoktur. Her hakiki din, İslam'dır. Her İslam da hakiki bir dindir ki buna "**Müslü-manlık**" da denir.

ALLAH Teâlâ'nın dinine sadece din denildiği gibi millet, şariat, İslam ve İslam dini de denir. Bununla beraber İslam tabiri bazen güzel ameller manasında, bazen de iman manasında kullanılır. Nitekim şariat da dini hükümlerin yalnız ibadetlere ve nikah gibi, alım-satım gibi muamelelere ait kısmına söylenir.

[Fihrist'e dön](#)

İMAN İLE İSLAMIN ŞARTLARI

10- İslam dininde "**ALLAH Teâlâ'ya, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe, kaza ve kadere**" iman etmek birer esastır. Bunları bilip tasdik etmek imanın başlıca şartıdır. Bu sebeptendir ki "**İman'ın şartları altıdır**" denir. Bunlar Müslümanlıkta kat'i surette sabittir. Bunlar "**zaruriyyatı diniye**" dendir. Bunlara inanılması dinde zaruridir, elzemdir. Bunlar tasdik edilmedikçe iman tahakkuk etmez. Böyle zaruriyyatı diniyyeden olan herhangi bir şeyi inkâr etmek ise - ALLAH saklasın- insanı derhal dinden mahrum bırakır.

Biz bu husustaki imanımızı "**Amentü billahi...**" kavli şerifini okumakla daima açıklamış ve isbat etmiş oluyoruz

أَمِنْتُ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرَسُولِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى وَالْبَعْتِ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

"**Amentü billahi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusûlihî ve'l-yevmi'l-ahiri ve bi'l-kaderi hayrihi ve şerrihi min'ALLAH'i Teâlâ. Ve'l-ba'sü ba'de'l-mevti hakkun. Eşhedü en lâ ilâhe ill'ALLAH. Ve eşhedü enne Muhammed'en abdühü ve rasulüh.**"

Bunu okuyan müslüman demiş oluyor ki, "**Ben ALLAH Teâlâ'ya ve onun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kaderin -yani takdir edilmiş şeylerin- hayır olsun şer olsun, ALLAH Teâlâ'dan olduğuna inandım, öldükten sonra dirilip mahşer yerine gitmek de haktır gerçektir, ben şahadet ederim ki ALLAH Teâlâ'-dan başka ilah yoktur ve yine şahadet ederim ki Hz.Muhammed (S.A.V) ALLAH Teâlâ'nın kuludur ve peygamberidir.**"

11- İslamın şartlarına gelince bunlar da beştir. Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in bir hadis-i şerifleri şu mealdedir:

بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَالْحَجِّ وَصَوْمِ رَمَضَانَ

"**İslam dini beş şey üzerine kurulmuştur. Biri kelime-i şahadet-tir. Diğerleri de: Namaz kılmak, zekat vermek, hac etmek ve rama-zan-ı şerif orucunu tutmaktır.**"¹

İşte bu beş şey, İslam'ın şartıdır. Bu şartlara riayet eden bir insan, İslam şerefine ermiş, müslüman ünvanını kazanmış olur.

"**Eşhedü en la ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resûlühü**" kavli şerifi kelime-i şahadettir. "**La ilahe illallah Muhammedün resûlüllah**" kavli şerifi de, kelime-i tevhiddir. Biz bu mübarek kelimeleri daima okuruz.

[Fihrist'e dön](#)

ALLAH TEÂLÂ'YA VE SIFATLARINA İMAN

¹ Buhari; İman:1; No:8; 1/12 Müslim; İman:5; No:21; 1/45 Tirmizi; İman:3; No:2618; 4/275 Nesâî; No:5001; 8/107 Ebu Nuaym el-İsbahani, el-Müsnedü'l-Müstahrec Ala Sahihî'l-İmami Müslim; İman: No:102; 1/110 A. b. Hanbel; No:4783; 2/26

12- Yukarıda da yazıldığı gibi imanın başlıca altı şartı, altı temeli vardır. Birincisi, ALLAH Teâlâ'ya iman etmektir. Şöyle ki: “**ALLAH Teâlâ**” diye mukaddes ismini zikrettiğimiz bir Halik-ı Azimüşşan (şânı büyük bir yaratıcı) vardır. O'nun bir tek olan zâtı, bütün kemal sıfatlarıyla vasıflanmıştır. Bütün noksan sıfatlardan beridir, tertemizdir. Bütün alemleri yoktan var eden odur, onun büyüklüğüne, kudret ve azametine son yoktur. Bizleri ve bizim gördüğümüz, görmediğimiz, göremeyeceğimiz nice binlerce alemleri yaratıp, yaşatan besleyen ancak odur.

ALLAH Teâlâ'nın “**Rahman, Rahim, Halik, Rezzak, Hakim, Rabb, Mübdi, Aziz, Gaffar, Cebbar, Tevvab, Hak**” gibi daha bir çok mukaddes isimleri ve pek muazzam sıfatları vardır. Bilhassa **Vücut** sıfatıyla muttasıftır, bundan başka mübarek sıfatları iki kısma ayrılır. Bir kısmı “**Sıfat-ı selbiye**”¹dir ki: **Kıdem, Bekâ, Havâdise Muhalefet**,² **Kıyam bizzat**³, **Vahdâniyet**'ten ibaret olmak üzere beştir.

Diğer kısmı da **Sıfat-ı zatiyye**⁴ ve **Sıfat-ı Sübûtiye**⁵dir ki **Hayat, İlim, İrade, Kudret, Semi, Basar, Kelam, Tekvin**'den ibaret olarak sekizdir. Bu kutsi sıfatların hepsine birden “**Sıfat-ı Kemaliye**” de denir.

İşte biz böyle kemal sıfatlarıyla vasıflanmış olan bir ALLAH'ü Azimüşşan'ın varlığına ve bütün bu yüce sıfatlarına iman ederiz. Bu mu-kaddes sıfatlara dair, sırasıyla biraz malumat vereceğiz.

13- VÜCÛD: ALLAH Teâlâ'nın varlığı demektir. Gerçekten ALLAH Teâlâ vardır ve en büyük varlık ona mahsustur. Onun varlığı her şeyden daha fazla apaçık ortadadır. Çünkü ALLAH Teâlâ olmasaydı, hiçbir şey var olmazdı. Gerek bizim ve gerek herhangi bir şeyin varlığı, Hak Teâlâ'nın varlığına bir delildir.

Biz biliyoruz ki, bu alemdeki şeylerden hiçbiri kendi kendine var olacak bir mahiyette değildir. Bunlardan hiçbiri ne kendi kendine var olabilir, ne de kendi kendine yok olabilir. Başka bir deyişle; yaratılmış hiçbir şey, kendi kendine yokluktan varlığa gelemez, varlıktan yokluğa gidemez. Ve yaratılmış hiçbir şey, ne bir zerreyi var edebilir, ne de bir zerreyi yok edebilir. Halbuki içinde yaşadığımız bu dünya ile beraber sonsuz alemler meydana gelmiş, birbiri ardınca meydana gelmekte bulunmuştur. Nice şeyler de var iken yok olmuştur.

Bu sebeple bütün bunları var eden, yok eden kuvvet ve hikmet sahibi yüce bir yaratıcının varlığından asla şüphe edilemez.

14- ALLAH Teâlâ'nın varlığını isbat için, kelam ilminde ve felsefe kitaplarında pek çok deliller yazılmıştır. Biz bunların bir kısmını “**Muvazzah İlmî Kelam Dersleri**” adındaki eserimizde yazmış bulunu-yoruz. Şimdi burada bizim için yalnız: “ **... إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ**”⁶ âyet-i celilesini⁶ okuyup yüksek meâlîni düşünmek kafidir.

Bu âyet-i kerime güzelce düşünülürse ALLAH Teâlâ'nın varlığına, büyüklüğüne dâir yüz binlerce delil göz önünde belirmeye başlar. Bizim bu eserimiz şüphe yok ki bunları açıklamaya yetişmez. Ancak Astro-nomi (Gök bilimi), Jeoloji (Yer bilimi), Zooloji (Hayvanlar ilmi), Botanik (Bitki ilmi), Madenler, Psikoloji (Ruh bilimi), Anatomi (Vücut yapısını inceleyen bilim) gibi ilimlerin verdiği malumatı göz önüne getirenler, bu âyet-i celilenin işaret ettiği delillere pek güzel akıl erdirebilir-ler. Biz burada şunu söyleyelim ki, her selim akıl sahibi güzelce düşündükçe ALLAH Teâlâ'nın varlığını tasdik etmeye mecbur olur. İşte:

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَبْصَارِ

"Şüphe yok ki, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün ardarda gelişinde, uzayıp kısılmasında selim akıllara sahip olanlar için –Hak Teâlâ'nın varlığına ve onun kudret ve hikmetinin

¹ Allah'ın şanına yakışmayan ve onu noksanlıklardan tenzih eden ve sadece Cenab-ı Hak'ta bulunup yaratıklarda mecâzi de olsa bulunmayan sıfatlardır. (Kıdem, Bekâ gibi)

² “Muhâlefetün lil havâdis” ifadesi daha yaygındır.

³ “Kıyam binefsihi, Kıyam bizatihi” ifadeleri daha yaygındır.

⁴ Allah'ın yüce zatına sabit olan sıfat.

⁵ Allah'ın yüce zatına sabit olan kemal sıfatları. Hayat, İlim, Kudret gibi ki bunlar diğer yaratıklarda da mecazen noksan olarak bulunabilir.

⁶ Âl-i İmran sûresi: 190

kemaline âit– deliller, alâmetler vardır."¹ meâlinde olan yukarıdaki âyet-i kerime bunu haber veriyor. Bunu takip eden: “الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ...” ayet-i kerimesi de temiz, selim akıl sahiplerinin, Hak Teâlâ'yı her halukârda zikreden ve göklerle yerin yaratılışında tefekküre dalan, "Ya Rabbi! Bunları boş yere yaratmadın." diyen mütefekkir kimselerden ibaret olduğunu bildiriyor.

Bütün bu âyetler İslam dininde aklın, tefekkürün ne kadar kıymetli olduğunu da göstermiş oluyor. Hatta bir hadis-i şerifte de:

“ لا عِبَادَةَ كَالْتَفَكُّرِ = Tefekkür gibi ibadet yoktur.” buyrulmuştur.²

Gerçekten müslümanlıkta aklın, düşüncenin büyük bir yeri vardır. İslam dini tamamen akla, hikmete uygundur, hiçbir fikir yürütmekten, tenkitten çekinmesi, korkusu yoktur. İslamiyet mütefekkir insanların dinidir.

İşte bu mütefekkir insanlar, gökleri, yerleri, geceleri, gündüzleri düşünürler, fezada parıldayan ve her biri güneşten binlerce kere daha bü-yük olan bir çok nurani yıldızların ihtişamını tefekkür ederler. Yer yü-zündeki yüz binlerce canlı-cansız emsalsiz şaheserleri göz önüne alırlar. Latif gündüzlerin, ruhani gecelerin ne kadar düzgün, muntazam bir yaratılış kanununa tâbi olarak, biri birini takip edip durduğunu dikkatle bakıp-durup düşünürler. Bütün bu düşünceler, tefekkürler neticesinde bunlara bu varlığı, bu intizamı vermiş olan ALLAH Teâlâ'yı büyük bir heyecan, coşku ve şevk ile tasdik etmeye mecbur olurlar.

Hattâ böyle büyük varlıkları değil, bir zerreden bile küçük olduğu halde büyük bir duygu ile, hayatını müdafaâ endişesiyle hareket eden bir mikrobu, yine bir zerreden küçük olduğu halde sinesi bir kuvvet hazinesi bulunan bir atomcağızı düşünmek bile, akli başında olan bir insan için bu kâinatın âlim, hakîm, olan yaratıcısını tasdik etmeye yeterlidir.

Bütün bu garip, emsalsiz şaheser, muntazam varlıklar, birer tesa-düf eseri midir? Bütün bunlar bilgidен, hikmetten mahrum, belki de ha-yalî bir tabiatın mahsulü müdür? Hâşâ! Böyle bir şeye hiçbir akıllı, hiçbir mütefekkir kanaât sahibi olamaz.

15- Tekrar ederiz ki Hâk Teâlâ'nın varlığını büyüklüğünü anlayıp itiraf etmek için: “ إِنَّ فِي خَلْقِ...السَّمَوَاتِ...” âyeti celîlesini³ güzelce tefek-kür yeterlidir. Bunun içindir ki, Resul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz:

“ وَيَلُّ لِمَنْ قَرَأَهَا وَلَمْ يَتَفَكَّرْ فِيهَا ” buyurmuştur.⁴ Yani, “yazık o kimseye ki bu âyetleri okur da, bunlarda tefekküre dalmaz.”

Etmekte şu levha-i tabiat Bir hâlika pek açık şahadet

(Şu görünen ibretli tabiat manzarası, bir yaratıcıya apaçık delalet ediyorken)

Bilmem nasıl eylemekte inkâr Hallak-ı Hakîm'i ehli gaflet?

(Herşeyi yerli yerinde yaratan ALLAH Teâlâ'yı, gaflet ehli nasıl in-kâr edebilmektedir? Bilmem...)

Her sahada parlayan bedayi Eyleyler bizi intibaha dâvet,

(Her sahada parlayan emsalsiz şâheserler, bizi uyanmaya ibret almaya dâvet ediyor.)

Mağlûp oluyor heva-i nefse Hayfa ki, zavallı âdemiyet

(Ne yazık ki zavallı insanlık nefsin arzu ve isteklerine mağlup oluyor.)

Dünyaya perestîş eyliyenler Nâdim olacaklar en-nihayet

(Dünyaya tapınanlar en sonunda pişman olacaklardır.)

Bir fâide bahşeder mi heyhat! Vaktinde edilmeyen nedamet.

(Fakat boşuna... Çünkü zamanında yapılmayan bir pişmanlık herhan-gi bir fayda sağlar mı?)

¹ Âl-i İmran sûresi: 190

² Taberani el-Mu'cemü'l-Kebir; No:2688; 3/68

³ Bak, madde: 14

⁴ İbn-i Hibban; Rakaik:2; No:620; 2/386

16- KIDEM: Ezeliyet, yani evveli olmamak sıfatıdır. Evveli olma-yana **kadîm** denir, sonradan olana da **hâdis** denilir. ALLAH Teâlâ kidem sıfatıyla da vasıflanmıştır. Çünkü ezeldir, kadîmdir. Varlığının evveli yoktur. Onun evveline asla yokluk geçmemiştir. Onun varlığı yanında milyarlarca sene, bir saniyelik bir müddet bile sayılmaz. Aynı şekilde: Gördüğümüz âlemler, milyarlarca seneden beri mevcut bulunsa bile, yine Hak Teâlâ'nın ezeliyeti yanında bir saniyelik bir hayata sahip olamaz.

Kısacası ALLAH Teâlâ kadîmdir, sonradan var olan, hâşâ ALLAH olamaz. ALLAH Teâlâ'dan başka her ne var ise onlar da hâdistir. Çünkü ALLAH Teâlâ'nın kudretiyle yaratılmışlardır. Artık şüphe yok ki yaratı-lanlar, yaratana mahsus olan kadîm sıfatına sahip olamazlar.

كَانَ اللَّهُ وَ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ شَيْءٌ

"ALLAH'ü Teâlâ vardı. O'nunla beraber hiçbir şey yoktu."

17- BEKA: Ebediyet, yani sonu bulunmamak sıfatıdır. Sonu olana **fânî**, sonu olmayanı da **bâkî** denir.

ALLAH Teâlâ beka sıfatıyla da vasıflanmıştır. Çünkü ebedîdir, bâki-dir, varlığının asla sonu yoktur, onun yok olacağı bir zaman düşünülemez.

Kâinat dediğimiz bütün varlıklar, ALLAH'ın kudretiyle var olmuş-lardır. Bunlar yine ALLAH'ımızın kudretiyle yok olur, tekrar yine var o-labilirler, binlerce değişikliklere uğrayabilirler. Fakat ALLAH Teâlâ bâkîdir, yok olmaktan, değişmekten münezze (beri)dir. Zira O, başka-sının kudretinin eseri değildir ki onun kudretiyle yok olsun veya değişik-liğe uğrasın. Bilakis diğer bütün varlıklar, O'nun kudretinin birer eseri-dir. Artık Hak Teâlâ'da yokluk ve değişiklik nasıl düşünülebilir?

وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

"Azamet ve ikram sahibi Rabbinin zâtı bâkî kalacaktır."¹

18- HAVADİSE MUHALEFET:² Sonradan var olmuş şeylerden ayrı olmak sıfatıdır. ALLAH Teâlâ havadise muhalefet sıfatıyla da vasıf-lanmış. Çünkü ALLAH Teâlâ yaratılmış şeylerden hiç birine herhangi bir şekilde benzemez. Hepsine muhaliftir. Hatırlara her ne gelirse gelsin ALLAH Teâlâ onlardan mutlaka başkadır.

Yaratılmışlar, kâinat dediğimiz şeyler, hâdistirler, değişirler, baş-kalaşırılar, birbirine benzeyebilirler ve nihayet yok olurlar. Bütün bu fânî varlıkların cinslerini, nevelerini, şekillerini göz önüne alınız, bunların arasında insanları, melekleri de düşününüz, bunlardan hiçbiri ALLAH Teâlâ'ya hâşâ, benzemez ve hiç birisinde ulûhiyetten, mâbudiyetten hâşâ bir hisse, bir parça bulunamaz. Hiç yaratılan, yok olmaya mahkûm bu-lunmuş olan âciz, fânî şeyler; yaratan, yok olmaktan berî bulunan ALLAH'ü Azimüşşan'a benzeyebilir mi?... Hiç O kadîm, hakîm yaratı-cıya ortak olabilir mi?. Böyle bir kanaata sahip olanlar kendi fânî varlık-larını hâşâ, ALLAH'lığa kadar yükseltmeye ALLAH Teâlâ'yı da kendi-leri gibi naci bir mahlûk (yaratılmış varlık) derecesine indirmeye cüret küstahlığında bulunmuş olurlar.

İnsanların ve diğer yaratılmış varlıkların bir çok ihtiyaçları vardır. Bunlar mekâna, zamana, yeyip içmeye, gelip gitmeye, doğup doğurmaya ve başka bir şeye muhtaç bulunurlar. ALLAH Teâlâ ise bütün bu ihti-yaçlardan münezzehtir. O'nun Arş, Kürsî, yedi tabakaya ayrılmış sema (gökler) vesaire denilen nice âlemleri vardır. Fakat O, bunlardan hiç birine muhtaç değildir. Bunlar yok iken O yine var idi.

Artık şüphe yok ki muhtaç olan, yaratılmış şeylerin fani sıfatlarıyla sıfatlanan bir zat, -hâşâ- ALLAH olamaz. Mukaddes dinimiz, bizleri bu gibi yanlış düşüncelerden, inançlardan kesin surette menetmektedir.

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla herşeyi işitici ve her-şeyi görücüdür."³

19- KIYAM BİZATİHİ: Varlığı, durması kendi zatıyla olmak manasında bir sıfattır. Bu sıfat da ALLAH Teâlâ'ya mahsustur. Şöyle ki, Hak Teâlâ'nın ezeli ve ebedi olan varlığı kendi zatıyla durmaktadır. Kendi varlığı; kendi hüviyetinin, kendi mukaddes zatının gereğidir. Asla başkasından değildir. Bunun içindir ki ALLAH Teâlâ'ya "**Vacibü'l- vücud**" denir. Onun varlığı, başka bir var edene

¹ Rahman Suresi: 27

² "Muhalefetün lilhavadis" ifadesi daha yaygındır.

³ Şura sûresi: 11

ihtiyaçtan münezzehtir. ALLAH Teâlâ'yı -hâşâ- var eden bir var olsa idi, işte ALLAH o var eden olmuş olurdu. Bu sebeple: "ALLAH'ı kim var etti?" diye bir suale asla yer yoktur. Çünkü ALLAH zatiyla durmaktadır, ezeldir, başkasının var edeceği bir hüviyette değildir. Böyle olmasaydı ne kâinat var olurdu, ne de başka bir şey. Bu hakikat kabul edilmeyince, içinde yaşadığımız âle-min varlığını izaha da asla imkan bulunamaz. Kâinat dediğimiz yara-tılmış şeyler ise hem var, hem de yok olmaya elverişli olduğu içindir ki, bir var ediciye muhtaç bulunmuştur.

Kısaca, ALLAH Teâlâ'yı var eden bir var asla düşünülemez. Ve O'ndan başka yaratıcı bir zat mevcut bulunamaz.

"... هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ.. " = ALLAH'tan başka bir yaratıcı var mı? " 1

20- VAHDANİYET: Birlik, tek olmak, benzeri olmamak, artmak-tan, ayrılmaktan, eksilmekten beri olmak gibi manaları ifade eden bir sıfattır. Bu sıfatla sıfatlanana "vâhid" denir ki, benzeri olmayan, par-çalara ayrılmaktan, çoğalmaktan beri bulunan zat demektir. Bu sıfat da ALLAH Teâlâ'ya mahsustur. Şöyle ki, ALLAH Teâlâ zatında, ulûhiye-tinde, mabudiyetinde ve diğer bütün sıfatlarında birdir. Ortaktan, benzerden münezze (berî)dir. Kendisinde artmak, eksilmek, parçalara ayrılmak, başka şeyler ile birleşmek gibi haller asla bulunamaz.

Evet ALLAH Teâlâ her yönüyle birdir, her nasıl düşünülürse düşü-nülsün, temiz bir akıl, hikmete âşına bir ruh, bir ALLAH'tan başka ilah bulunduğunu düşünemez, başkasının ulûhiyetle, mabudiyetle sıfatlanma-sına imkan veremez.

Gerçekten iki veya daha çok ilahın varlığı kat'î deliller ile redde-dilmiş bulunmaktadır. Şu gördüğümüz kâinatın varlığı, devamı, intizamı bütünüyle ALLAH Teâlâ'nın birliğine şahittir.

ALLAH Teâlâ zatında, ulûhiyetinde, mabudiyetinde bir olduğu gibi yaratıcı olmasında da birdir. Yararılmaya, yok edilmeye kabiliyetli olan; bu sebeple mümkün adını alan herhangi bir şeyi var eden, yok eden ancak ALLAH Teâlâ'dır, O'ndan başka yaratıcı yoktur.

Kâinatı böyle bizzat yaratmaya, yaşatmaya, yok etmeye kâdir ol-mayan bir zat ise ALLAH olamaz. Bunun içindir ki, ikinci bir ALLAH'-ın varlığına asla imkan yoktur. Çünkü faraza iki ALLAH'tan biri kâinatı tek başına yaratmaya kâdir ise, diğeri lüzumsuz olmuş olmaz mı? Bila-kis tek başına yaratmaya kâdir değilse aciz bulunmuş olmaz mı? Lüzum-suz veya aciz bulunan bir zat ise nasıl ALLAH olabilir.

Bu sebeple ALLAH Teâlâ'nın her yönüyle birliğinde hiçbir selim akıl sahibi tereddüt edemez. Birden fazla yaratıcıların, mabudların varlığına inanan milletler ise akla, hikmete aykırı bir inancın esiri olmuş ve hakikat bakımından büyük bir cehalet içinde kalmışlardır

لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ

"Bugün mülk, hükümlük kimindir? (Soruyu soran ALLAH'tır, cevabını veren de O'dur.) Kahr olan bir tek ALLAH'ındır."²

21- HAYAT: Dirilik demektir. ALLAH Teâlâ bir tek olan, kendi zatına mahsus bir hayat sıfatı ile sıfatlanmıştır. Bu, Hak Teâlâ'nın ilim ile, irade ile, kudret ile sıfatlanmasına mahsus bir sıfattır. Hayatı olma-yan bir şey; bilmekten, dilemekten, bir şey yapabilmekten mahrum bulu-nur, bu mahrumiyet ise büyük bir noksanlıktır.

Evet... Bu sıfatlardan mahrum olan bir şey, kendi kendine hiçbir eser meydana getiremez. Hele bilgi, düşünce, dileme, güç sahibi olan varlıkları yaratmaya asla kabiliyetli bulunamaz. Çünkü hiçbir eser, eser sahibinde bulunmayan bu gibi vasıflara sahip bulunamaz. Bunun içindir ki, tabiat denilip ilim ile, irade ile, kudretle sıfatlanmayan ve varlığı eşya ile durduğu düşünülüp bu eşya haricinde bir varlığı bulunmayan şuursuz bir varlık, bir yaratıcı sıfatına asla sahip görülemez. Özellikle böyle bir varlık akla, iradeye, kudrete sahip milyarlarca yaratılmış varlıkların ya-ratıcısı hiçbir şekilde olamaz.

Bu sebeple kâinatın yaratıcısı olan ALLAH Teâlâ'nın hayat ile sı-fatlanmış bir Hayy-u Kayyûm olduğunda asla şüphe yoktur.

¹ Fatır sûresi: 3

² Gafir (Mümin sûresi): 16

“ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ = O Hay (ezeli ve ebedi bir hayat sahibi)dir, Kayyûm (bütün yaratılmışların idaresini bizzat yürüten)dir.”¹

22- İLİM: Bilmek, idrak etmek sıfatıdır. ALLAH Teâlâ ilim sıfatı ile de sıfatlanmıştır. Ve onun ilmi, yaratılmışların ilmi gibi basit, sınırlı olmayıp bütün kâinatı kuşatıcıdır. Evet... Şüphe yok ki ALLAH Teâlâ herşeyi bilir, onun bilmesinden bir zerre bile kurtulamaz. Ve hiçbir fert kendi hareketini, kendi düşüncesini ALLAH Teâlâ'dan saklayamaz. Çünkü böyle herşeyi bilmeyen, her hareketten, her düşünceden haberi bulunmayan bir zat ALLAH olamaz, bu kadar emsalsiz şaheserleri mey-dana getiremez, bu kadar yaratılmış varlıkları idare edemez.

ALLAH Teâlâ'nın böyle herşeyi bildiğini güzelce düşünüp tasdik eden bir insan, şüphe yok ki daima uyanık bulunur, her işini, her hareketini bir edep dairesinde tanzim eder, fena sözler söylemez, fena şeyler düşünmez, hiçbir kimsenin hakkına sarkıntılık etmez, hiçbir kim-senin görüp bilmeyeceği bir yerde bile ALLAH'ın buyruklarına aykırı bir iş yapmaz. Çünkü kendisinin bütün yaptıklarını, yapacaklarını ALLAH Teâlâ'nın bildiğine imanı vardır.

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ

"Hiç yaratan bilmez mi? O en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden hakkıyla haberdardır."²

23- İRADE: Dileyebilmek, tercih edebilmek sıfatıdır. ALLAH Teâlâ irade sıfatı ile sıfatlanmıştır ve onun iradesi ezeldir. ALLAH Teâlâ yaratacağı şeyleri bu irade sıfatı ile kendi hikmetine göre birer şeyle tahsis buyurur ve onun irade buyurduğu şey mutlaka olur, irade buyurmadıkça da hiçbir şey meydana gelemez, getirilemez.

ALLAH Teâlâ bütün bu kâinatı ezeli olan iradesi ile yaratmıştır. Yaratılmış şeylerin binlerce, milyonlarca cinslere, nevilere, sınıflara ay-rılmış olması, muhtelif özelliklere, sıfatlara sahip bulunması, mesela bir topraktan, bir sudan, bir havadan istifade eden sayısız ağaçların, ekin-lerin, çiçeklerin, meyvelerin, başka başka şekillerde, renklerde, tatlarda meydana gelmesi, bütün ezeli bir iradenin neticesinden başka değildir.

İşte bütün bunlar, ALLAH'ımızın irade sıfatı ile sıfatlanmış oldu-ğuna birer delildir. ALLAH Teâlâ hakkında mecburiyet düşünülemez, hiçbir şeyi var etmeye veya yok etmeye -haşa- mecbur değildir. Mecbu-riyet bir acizlik halidir. ALLAH Teâlâ'nın şanına, azametine asla yakışmaz.

“ فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ = Dilediği şeyleri mutlaka yapandır.”³

24- KUDRET: Zenginlik, zor, hayat sahiplerine mahsus kuvvet manasında bir sıfattır. Ezeli, ebedi tam bir kudret ALLAH Teâlâ'ya mahsustur. ALLAH Teâlâ, her yaratılmışta dilediği tasarrufa kâdir, her mümkün şeyi yaratmaya, yok etmeye muktedirdir. Onun kudretine son yoktur. Bu muazzam kâinât onun kudretine pek parlak, pek kuvvetli bir delildir.

ALLAH Teâlâ dilerse bir saniye içinde binlerce alemleri yoktan var eder ve dilerse binlerce alemleri bir anda büsbütün yok eder. Çünkü her-hangi mümkün bir şeyde böyle dilediği şekilde tasarrufa kâdir olmayan bir zat, kâinâtın ALLAH'ı olamaz.

ALLAH'ü Azimüşşan'ın bu büyük kudretini güzelce düşünen bir mümin onun azametinin önünde eğilir, onun kudretinden titrer, onun mukaddes emirlerini, yasaklarını yerine getirmeye çalışır durur.

“ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ = O her şeye hakkıyla gücü yetendir.”⁴

25- SEMİ': İşitmek kuvvetidir. ALLAH Teâlâ semi' = işitme sıfatı ile de sıfatlanmıştır. Onun işitip bilmesi, başkalarının işitip bilmeleri gibi noksan, sınırlı değildir. Hak Teâlâ hazretleri, herşeyi işitir, en gizli ses-ler, hareketler O'nun işitmesinden kurtulamaz. Özellikle kullarının dua-larını, zikirlerini, gizli aşikar yalvarma ve yakarmalarını işitir, kabul eder, mükafatlandırır.

ALLAH Teâlâ'nın böyle herşeyi bilip işitir olduğuna iman eden uyanık bir insan, şüphe yok ki daima güzel konuşur, daima Hak Teâlâ'yı zikre, tevhid ve yüceltmeye çalışır. Her işini, her sözünü güzelce yoluna kor.

¹ Bakara suresi: 255

² Mülk suresi: 14

³ Burûc suresi: 16

⁴ Maide suresi: 120

“ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ” = Muhakkak ki ALLAH Teâlâ herşeyi hakkıyla işitici, herşeyi hakkıyla görücüdür.”¹

26- BASAR: Göz ve görme kuvveti demektir. ALLAH Teâlâ kendi şanına layık bir şekilde basar = görmek sıfatı ile de sıfatlanmıştır. Şöyle ki:

Hak Teâlâ Hazretleri herşeyi görür ve bazı şeyleri görmesi diğer şeyleri görmesine asla mani olamaz ve onun görmesinden hiçbir zerre gizli kalmaz. Mesela en karanlık gecelerde, en ufak karıncaların ve daha küçük yaratılmışların kımıltılarını, yürümelerini, bütün vaziyet-lerini görür, bilir.

Şüphe yok ki, görüp bilmekten mahrumiyet, büyük bir noksan-lıktır. Böyle noksanlıklar içinde bulunan kör kuvvetler, duymaz-bilmez varlıklar, asla tanrılık, yaratıcılık vasfına sahip olamazlar. ALLAH'ü Azimüşşan ise bütün noksanlıklardan münezzehtir, bütün kemal sıfat-larla sıfatlanmıştır.

Kalbi iman dolu bir insan, ALLAH Teâlâ'nın daima kendisini görüp gözetmekte olduğunu bilir, düşünür, durumunu düzeltir, edebe ay-kırır hiçbir harekette bulunmaz, melekler gibi temiz bir hayata sahip olmaya çalışır durur:

وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

"İyi bilin ki ALLAH Teâlâ yapmakta olduklarınızı hakkıyla görü-cüdür." ²

27- KELAM: Bir manayı ifade eden, bir maksadı anlatan söz demektir. ALLAH Teâlâ, kelam sıfatına da sahiptir. Onun keliması, harf-ten, sestem münezzehtir, ezeldir.

Hak Teâlâ, kendi ezelf kelimasını dilediği zaman kendi şanına layık bir şekilde meleklerine bildirir, işittirir, anlatır.

ALLAH Teâlâ'nın Peygamberlerine dilediği şeyleri vahy ve ilham etmiş olması da bu kelam sıfatının bir tecellisi (açıkça ortaya çıkması) demektir. Bu kelam sıfatı iledir ki, semavi (ilahi) kitaplar meydana gelmiş ve özellikle "Kelam-ı Kadîm" denilen Kur'an-ı Mübîn Peygam-berimize inmiş olup, insanlık için asırlardan beri bir hidayet rehberi bulunmuştur:

مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ

دَرَجَاتٍ

"O (Peygamberler)den bir kısmı vardır ki, ALLAH Teâlâ onlarla konuşmuş ve bazılarını da derece derece yükseltmiştir." ³

28- TEKVİN: Var etmek, icat etmek manasınadır. Bu da ALLAH Teâlâ'ya mahsus bir sıfattır. Hak Teâlâ Tekvin sıfatı ile dilediği herhan-gi bir şeyi yok iken var eder veya var iken yok eder.

ALLAH Teâlâ'nın bu alemleri yaratıp yok etmesi ve bilhassa kul-larını yaratması, yaşatması, beslemesi sonra da öldürüp başka bir âleme götürmesi bütün bu Tekvin sıfatının birer tecellisi demektir.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

"ALLAH'ü Teâlâ bir şeyi (yaratmak) istediği zaman onun yaptığı sadece ol demekten ibarettir, o da hemen olur." ⁴

29- ALLAH'ımızın mukaddes sıfatlarına dair verdiğimiz malumata bir hülâsa olmak üzere şunu da tekrar arz edelim ki, Hak Teâlâ'nın var-lığı, birliği, kudret ve azameti, ezeliyet ve ebediyeti ve diğer yüce sıfat-ları her şeyden daha açıkçadır, bunları inkâra, düşünüp tasdik etmemeye asla imkan yoktur.

Bir kere düşünelim, bu kâinatta hiçbir zerrenin kendiliğinden var, kendiliğinden yok olamayacağını ve yine hiçbir zerrenin kendiliğinden kıvılcıktan duramayacağını ilim ve fen haber vermiyor mu? Halbuki biz milyonlarca âlemin, milyonlarca parlak gök cisimlerinin, yıldızların var-lığını, hareket ve sükûnunu görüp biliyoruz. Artık bunları var eden ezeli, ebedi bir ALLAH'ın varlığında nasıl şüphe edilebilir.

Biz yine biliyoruz ki; bilgisi olmayan, iradesi, kudreti bulunmayan bir şeyin; bir gayeye, bir hikmete yönelik ve emsalsiz, latif bir takım eserleri var etmesi aklen imkansızdır. Halbuki biz bu âlemde her neye bakacak olsak, onun bir gayeye, bir hikmet ve maslahata yüz tutmuş olduğunu görürüz.

¹ Hacc suresi: 75

² Bakara sûresi: 233

³ Bakara sûresi: 253

⁴ Yâsin sûresi: 82

Evet... Herhangi bir küreden en küçük bir zerreye kadar bakılınca onların öyle gelişi güzel, tesadüf eseri olmadığı görülüyor, onların boş yere yaratılmamış olduğu anlaşılıyor, her birinde fevkalade bir güzellik ve incelik, bir sanat eseri, bir irade ve seçilmişlik nişanesi görülmüş oluyor.

Artık bu kadar faydalı, emsalsiz şaheserlerin ilim, kudret, hikmet sahibi olan ezeli bir yaratıcıya muhtaç olmadığını kim söyleyebilir.

Biz bütün bu dışımızdaki varlıklardan dikkatlerimizi alalım da kendi nefsimize, kendi vicdanımıza müracaat edelim, vücudumuzun bü-tün zerreleri, hücreleri, vicdanımızın bütün duyguları, aklımıza fikrimize doğan bütün düşünceler şanı pek büyük bir ALLAH'ın bizleri yaratan, yaşatan, rızıklandıran bir yaratıcının varlığına daima şahitlik edip dur-muyor mu?

O halde hiç şüphe yok ki, kimse kendi insanlığını kaybetmedikçe uluhiyyet fikrinden, ALLAH'a iman akidesinden asla mahrum bulunamaz:

...هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ...

"Hiç ALLAH'ü Teâlâ'dan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı var mıdır."¹

[Fihrist'e dön](#)

PEYGAMBERLERE İMAN

30- Bütün peygamberlere iman etmek Müslümanlıkta bir esastır. Peygamber lugâta bir haberi getirip bildiren kimse demektir. Din ıstı-lahında, ALLAH'ü Teâlâ'nın kullarına dinini bildirmek için memur ettiği pek muhterem insanlardan her birine "Peygamber" denilmiştir ki bu zat-lar ALLAH'ü Azimüşşan'ın birer elçisi demektir. Bu zatların Hak Teâlâ tarafından böyle peygamber gönderilmiş oldukları, kendi şahsiyetlerinde görülen büyüklükle ve açıklamaya muvaffak oldukları bir takım mucizeler ile sabit olmuştur.

31- Mucize: Başkalarının meydana getiremeyecekleri harikulade şeylerdir ki, bir peygamberin doğruluğuna şahitlik yapmak için onun tarafından Hak Teâlâ'nın kudretiyle meydana getirilir.

32- Keramet: Bir kısım harikulade şeylerdir ki, ALLAH Teâlâ'nın kudreti ile "**evliya**" denilen kulları tarafından meydana getirilir. Bunlar da o velilerin tabi bulunmuş oldukları peygamber için birer mucize sayılır. Çünkü o peygamber, hakikaten peygamber olmasaydı, kendisine tabi olanlardan böyle kerametler meydana gelemezdi.

33- Meûnet, istidraç: Peygamberlik iddiasına kalkışmayan bazı alelâde kimselerden meydana gelen ve harikulâde bir halde görülen bir takım hadiselerdir ki, kendilerinin büyüklüğüne delalet etmez ve hiçbir vakit mucize veya kerâmet derecesine varamaz.

Fakat yalan yere peygamberlik davasına kalkışan kimselerden ne mucize, ne keramet, ne de diğer hârikalar meydana gelmez.

Öyle yalancı şahısların mucize veya harika diye meydana ko-yacakları şeyler, şüphe yok ki ya bir göz boyamadır veya bazı ilmi düs-turlara dayanan bir sanat eseridir. Bunların mahiyetleri derhal meydana çıkar, bunları başkaları da daha mükemmel bir surette yapıp gösterebilir.

Yalan yere peygamberlik iddiasında bulunmuş olanların ne gibi akibetlere uğradıkları, yalancılıklarının nasıl meydana çıktığı tarihçe malumdur.

34- Peygambere, "**Nebi**" de denir. Bununla beraber yeni bir kitap ile, yeni bir şeriat ile bir ümmete peygamber gönderilmiş olan zata nebi, peygamber denildiği gibi "**Resul, Mürsel**" de denir. Yeni bir kitap ve yeni bir şeriat ile gönderilmeyip de kendisinden evvelki bir peygamberin kitabını ve şeriatını ümmetine bildirmeye memur olmuş olan zata da yal-nız nebi veya peygamber denilir, resül ve mürsel denilmez. Nebi'nin ço-ğulu enbiya'dır, resül'ün çoğulu rusül, mürsel'in çoğulu da mürselîn'dir.

35- ALLAH Teâlâ'nın ilk peygamberi Hz.Âdem aleyhisselamdır. Son ve en büyük peygamberi de bizim sevgili peygamberimiz Hz. Mu-hammed Aleyhisselamdır. Bu sebeple Peygamber Efendimize "**Hate-mu'l-enbiya**" denilmiştir. Bunların arasında sayılarını ancak ALLAH Teâlâ'nın bildiği daha bir çok peygamberler gelip geçmiştir. Fakat bun-lardan mübarek adları Kur'an-ı Mübin'de beyan olunan, ancak şu yirmi beş peygamberi zîşandır: Adem, İdris, Nuh, Hud, Salih, İbrahim, Lut, İsmail, İshak, Yakub, Yusuf, Eyyub, Şuayb, Musa, Harun, Davud, Süleyman, İlyas, Elyasa, Zulkifl, Yunus, Zekeriyya,

¹ Fâtır suresi: 3

Yahya, İsa, Muhammed “ عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ = Aleyhimü's-salâtü ve's-selam = Salât ve Selam onların üzerine olsun.”

Bunlardan başka Kur'an-ı Kerim'de kendilerine dair malûmat veri-len Üzeyir, Lokman, Zülkarneyn adında üç zat daha vardır ki, bunların birer peygamber mi, yoksa birer veli mi olduğunda ihtilaf vardır. Bun-ların da pek büyük zatlar olduğunda şüphe yoktur.

Bu muhterem peygamberlere dair kitabımızın onuncu bölümünde malumat verilecektir.

36- Peygamberler, her türlü güzel sıfatlara sahiptirler. Onlardan herbirinin varlığı bir kemal, bir hidayet, bir yücelik-maneviyat nümu-nesidir. Bilhassa kendilerinde sıdk, emanet, fetanet, ismet ve şeriatı tebliğ etmek vasıfları da mutlaka mevcuttur. Şöyle ki:

1. Peygamberler sadıktırlar, her hususta doğru sözlüdürler, ken-dilerinden asla yalan vaki olmaz.
2. Peygamberler emindirler, gerek peygamberlik hususunda ve ge-rek diğer hususlarda her türlü itimada sahiptirler. Kendilerinde asla hain-lik bulunmaz.
3. Peygamberler son derece anlayışlı, akıllı ve kuvvetli görüşe, fevkalade bir zekaya sahip bulunmuşlardır. Onlarda gaflet, yüksek duy-gulardan, melekelerden mahrumiyet düşünülemez.
4. Peygamberler masumdurlar, onlar son derece iffet ve ismet sahibidirler, onlar gizli, âşikâr her türlü günahlardan ve kendi tabiatının âdiliğini gösterecek bayağı hallerden tamamen beridirler.
5. Peygamberler emrolundukları şeriat hükümlerini ümmetlerine olduğu gibi bildirmişlerdir. Şeriat hükümlerinden herhangi birini sakla-mış veya unutmuş olmaları asla düşünülemez. Öyle bir şey peygamber-lik şanına yakışmaz, onların peygamber gönderilmelerindeki hikmete, ilahi iradeye uygun düşmez.

Kısacası, bütün Peygamberler, şu yazdığımız beş vasfa tamamen sahip bulunmuşlardır. Çünkü bu yüksek, iyi özelliklere sahip olmayan kimseler, milletleri aydınlatacak, onlara rehber olacak bir durumda bu-lunmuş olamazlar. Artık bütün Peygamberleri bu şekilde bilip tasdik etmek bizim için yapılması gerekli bir vazifedir.

37- Peygamberlerin insanları irşat ve ıslah için Hak Teâlâ tara-findan memur edilmiş oldukları güzelce düşünülünce, onlara iman etme-nin lüzumu, ehemmiyeti kendiliğinden anlaşılmış olur.

Gerçekten Peygamberlere iman etmek, onların pek yüksek vasıf-larını, tabiatlarını bilip tasdik etmek, yüceltmeye, saygıya koşmak bizim için en kat'i boynumuzun bir borcudur.

Peygamberlere iman etmeyen bir kimse, ALLAH Teâlâ'ya da iman etmemiş olur. Çünkü Hak Teâlâ'ya kabul edeceği şekilde iman etmenin yolunu insanlara bildiren ancak peygamberlerdir. Kendi naçiz akıllarını bu hususta rehber edinmek isteyenler, Hakk'a eremezler, dalalet (sapık-lık)ta kalırlar. ALLAH Teâlâ'nın peygamberlere iman edilmesi hakkın-daki emirlerine de aykırı hareket etmiş olacakları için, bu bakımdan da hidayetten mahrum kalmış olurlar.

Hatta Peygamberlerden yalnız birine iman etmemek, hepsini inkâr etmek gibidir ki, insanı imandan mahrum bırakır. Bilhassa ALLAH'ı-mızın en son ve en büyük Peygamberi olan Hz. Muhammed (S.A.V)'in tarihi hayatı, gün gibi parlak bir sûrette ve bütün milletlerce bugün ma-lum bulunmaktadır. Artık bugün hiçbir millet din hususundaki cehale-tinden dolayı mazur sayılamaz. Bugün her millet için en birinci vazifedir ki, o büyük Peygamberin dinini kabul etsin, O'nun peygamberliğini, yüksekliğini tasdik ederek gösterdiği doğru yola gitsin. Bu vazife, ne zaman hakkıyla ifa edilirse insanlık alemi de o zaman kurtulur, o zaman hakiki bir medeniyete, bitmez tükenmez bir saadete erişmiş olur:

أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ

"Muhakkak ki yeryüzü, ona salih kullarım varis olacaktır."¹

[Fihrist'e dön](#)

PEYGAMBERLERE OLAN İHTİYAÇ

38- Malumdur ki ALLAH Teâlâ, kendisinin mukaddes varlığını, birliğini bilmeleri için ve kendisine ibadet ve itaatte bulunmaları için in-sanları yaratmış, onları diğer birçok yaratılmışlar arasında akıl ile, fikir ile seçkin kılmıştır. Bunun için bir insan kendi aklını, fikrini güzel kul-landığı takdirde, kendisini yaratan, kendisine düşünme kabiliyetini veren bir yaratıcının varlığını sezer, kendisinin ve kendi çevresini kaplamış olan varlıkların öyle gelişi güzel kendiliklerinden var olmamış olduğunu anlar, bu sebeple kendisinde bir uluhiyet düşüncesi uyanır, bir muazzam yaratıcının eseri olduğuna hükmedebilir.

¹ Enbiya sûresi: 105

Fakat o büyük yaratıcıyı şanına layık bir şekilde bilemez, onun rızasına uygun olan ibadetlerin nelerden ibaret olacağını kestiremez, kendi yaratılışındaki hikmetin neden ibaret bulunduğunu anlayamaz, insanların birbirine karşı olan haklarını, vazifelerini layıkı ile tayin edemez. Nihayet yaratılışına aykırı yürür de haberi olmaz, vahşette cehalet-te kalır da farkına varamaz, ebedi saadetten mahrum olur da bunu evvelce anlayıp yüreği sızlamaz.

Nitekim Peygamberlerin varlığından haberleri olmayan veya Pey-gamberlerin bildirdikleri hakikatleri bozup değiştiren birçok milletler, sapıtmış insanlığa yakışmayacak bir duruma gelmiş, aralarında her türlü vahşicesine haller türemiş, insanlara, ağaçlara, taşlara tapınıp durmakta bulunmuşlardır.

İşte insanları bu gibi çirkin, korkunç hallerden kurtarmak, insanla-ra dini ve dünyevi vazifelerini öğretmek, kendilerine uyanları dünyada da ahirette de selâmete, saadete erdirmek için birer ilahi rehber olan pey-gamberlere ihtiyaç vardır.

Bu sebeple ALLAH Teâlâ kendi fazl ve keremiyle insanlara Peygamberler göndermiş ve bu şekilde insanlar hakkında "Hüccet-i ila-hiyesi = ALLAH'ın göndermiş olduğu delili" tamam olmuş, artık kimse-nin "Ne yapayım! ALLAH'ı bilemedim. ALLAH'a dair bilgi edine-medim!" demeye imkanı kalmamıştır.

39- Peygamberlerin en büyüğü ve en sonu -evvelce de söylediği-miz gibi- bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V)dir.

Evet... Hz. Muhammed (S.A.V) bütün yeryüzündeki milletlerin kıyamete kadar en son peygamberidir. Onun yaymış olduğu din, bütün insanlara aittir, onun bildirdiği İslam dini, en umumi, yaratılışa en uygun ve her zaman için hikmet ve maslahata uygun, ebedi bir dindir. O Mübarek Peygamberin kitabı, O'nun bütün talimatları hiçbir değişikliğe uğramaksızın kıyamete kadar korunmuştur.

Kısacası, insanlık, öteden beri peygamberlere muhtaç bulunmuş-tur. Peygamberlere uymaksızın Hakkı bilip Hakka ereceğini iddia eden bir gafile soralım ki: Eğer peygamberlerin varlıklarından habersiz bulu-nan bir muhitte yetişmiş olsa idi, kendisinde ulûhiyet fikri hakkıyla parlayabilecek mi idi? Dini ve dünyevi vazifelerini takdir ve tayin edebi-lecek mi idi? Kendi vicdanında yüksek hakikatlere karşı bir cazibe bulu-nabilecek mi idi ?

Zavallı adam! Kendi ruhunda sönük sönük parıldamaya başlayan bazı ulvi fikirlerin kendisine nereden geldiğini hiç düşünmemektedir. En basit fenlerde, en kolay işlerde bile üstada, rehberine muhtaç olan biçare insanlar, nasıl olur da ilahi bir ilimde, en mühim bir mevzuda, gayb ale-mine ait hakikatlerde bir rehberine ihtiyaçtan kendilerini beri görebilirler?

Doğrusu budur ki peygamberlere olan lüzumu, ihtiyacı hiçbir haki-ki mütefekkir inkâr edemez:

... وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ

"... Hiçbir millet yoktur ki, kendilerine mutlaka bir peygamber gelip geçmiş olmasın."¹

[Fihrist'e dön](#)

SEMAVÎ KİTAPLARA İMAN

40- ALLAH Teâlâ Hazretleri, insanlara yine insanlardan peygamberler göndermiş olduğu gibi, bu peygamberlerden bir kısmı vasıtasıyla da insanlara kendi iradelerini, emirlerini, yasaklarını, hikmetlerini birer kitap ile bildirmiştir.

Bu kitapların bir kısmına “**Suhuf**” denir ki bir kaç sahifelik kitap-lardır. Dördü de büyük kitaplardır. Şöyle ki: On sahife Hz.Adem'e, elli sahife Hz.Şit'e, otuz sahife Hz.İdris'e, on sahife Hz.İbrahim'e verilmiş olduğu rivayet olunmaktadır. Büyük kitaplara gelince, bunların tarihçe birincisi, Hz.Musa'ya verilmiş olan Tevrat'tır. İkincisi Hz.Davud'a ve-rilen Zebur'dur, üçüncüsü, Hz.İsa'ya verilmiş olan İncil'dir, dördüncüsü de bizim Peygamberimize verilmiş olan Kur'an-ı Kerimdir.

Bu kitapları ALLAH Teâlâ peygamberlerine vahy etmiştir. Yani, bunları ya Cibril-i Emin adındaki melek vasıtasıyla bildirmiş veya başka bir şekilde ilham ve ihsan buyurmuştur. Bu kitaplara “Kütüb-i İlahiyye = İlahî Kitaplar” denildiği gibi, sahip oldukları yükseklikten dolayı “Kü-tüb-i Semaviyye = Semavî Kitaplar” ve Cibril-i Emin vasıtasıyla indiril-miş oldukları için de “Kütüb-i Münzele = İndirilmiş Kitaplar” adı verilir.

¹ Fatır sûresi: 24

41- ALLAH Teâlâ'nın bütün kitaplarına iman etmek bizim için farzdır. Biz bugün başka milletlerin ellerinde bulunan ve semavi oldukları iddia edilen kitapların birer ilahi kitap olduğuna değil, tayin etmeksizin semavi kitapların peygamberlere ihsan buyurulmuş olduğuna iman ederiz. Ve yalnız Kur'an-ı Kerim'in zamanımıza kadar tamamen muhafaza edilmiş ilahi bir kitap olduğunu ve bütün semavi kitapların esaslarını daha mükemmel bir halde kendisinde bulundurduğunu bilip inanırız.

Bütün semavi kitaplar, insanlar için birer rahmet, birer mukaddes rehber bulunmuştur. Bu sebeple bunların hepsine iman ile mükellefiz. Bu kitaplardan herhangi birisini inkâr, hepsini inkâr demektir. Hakiki bir mümin odur ki, ALLAH Teâlâ'nın bütün kitaplarına inanır ve Hak Te-âlâ'nın insanlara son kitabı olan Kur'an-ı Azîm'e sarılır, onun hüküm-lerine riayet etmeye çalışır.

42- Bugün semavi kitaplar, yeryüzünde tamamen mevcut değildir. Aradan asırlar geçmiş, birçok milletler tarihe karışmış olduğundan bu kitaplardan bir çoğu büsbütün kaybolmuş, bir kısmı da pek çok değiştir-melere uğratılıp aradan kalkmış, yerlerini bir takım tarihi kitaplar tutmuştur.

Mesela bugün elde bulunan Tevrat, Zebur, İncil nüshalarından hiç-biri ALLAH Teâlâ'nın Musa, Davud, İsa Aleyhimüsselam'a vermiş oldu-ğu kitapların aynısı değildir. Ancak Kur'an-ı Kerim'dir ki, aslının aynısı olması bakımından tamamen muhafaza edilmiş bulunmaktadır. Bir keli-mesi bile değişikliğe uğramamıştır.

43- Kur'an-ı Kerim'in bütün ayetleri, daha başlangıcında bizzat Hz. Peygamber tarafından ezberlenmiş olduğu gibi, birçok Sahabe-i Kiram tarafından da ezberlenmiş, yazılmış idi. Rasulullah (S.A.V)'in ahirete göç etmesini müteakip Hz. Ebu Bekir tarafından bütün Ashab-ı Kiram'ın huzurunda bu ilahi kitabın bir nüshası yazdırılarak muhafaza edilmiş, Hz.Osman'ın hilafeti zamanında da bu nüshadan birçok nüshalar yazdırılarak büyük İslam merkezlerine birer nüsha gönderilmiş, bunlardan her birine "**Mushaf-ı Şerif**" adı verilmiştir. Daha sonra bütün Mushaf-ı Şerifler bunlara göre aynen yazıla gelmiştir.

Evet... Her asırda yüz binlerce Mushaf-ı Şerif yazılmış, Kur'an-ı Kerim'i tamamen ezberleyen yüz binlerce hafızlar yetişmiştir ki, bu şeref semavi kitaplar arasında yalnız Kur'an-ı Mübin'e mahsustur. Bu da hik-met gereğidir. Çünkü diğer semavi kitaplar muayyen birer kavme, muay-yen birer zamana mahsus olmak üzere peygamberlere verilmişti. Kur'an-ı Kerim ise bütün insanlık alemine ve bütün asırlara mahsus olmak üzere Peygamberimiz'e verilmiştir. Bu sebeple bu Kitab-ı Kerim'in ilahi koru-ma altında bulunması, ALLAH'ü Teâlâ'nın hikmeti gereği olmuştur.

44- Kur'an-ı Kerim'in bir ayeti bile değişikliğe uğramayıp tamamen muhafaza edilmiş bir halde bulunması öyle bir hakikattir ki, bunu bir takım insafsız müsteşrik (oryantalist)ler de tasdik etmektedirler. Aksini iddia edenler var ise bunlar müslümanlık aleyhine propaganda yapan, siyasi gayeler takip eden bir takım müteassıp yabancılardan başkası değildir.

Bugün Kur'an-ı Azîm'in her dilde birçok tercüme-leri vardır. Mese-la; Türkçe, Farsça, Hintçe tercüme-leri olduğu gibi Latince, Fransızca, İngilizce, Almanca, Rusça, Felemenkçe, Çince, Cava, Bengal, Malay dillerinde de yazılmış bir çok tercüme-leri mevcuttur.

Kısacası, bugün Kur'an-ı Mübin'in yüksek, ilahi hitabeleri, bütün insanlığın kulaklarına çarpıp durmaktadır. Bütün insanlığı bir kardeşlik, bir selamet ve saadet dairesinde toplanmaya davet etmektedir.

“ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ = O (Kur'an-ı Kerim) ancak alemler için bir öğütten ibarettir.”¹

[Fihrist'e dön](#)

SEMAVİ KİTAPLARA OLAN İHTİYAÇ

45- Varlıklarıyla beşeriyet alemine şeref vermiş olan peygamber-ler, pek mühim olan peygamberlik ve rasullük vazifesini yerine getire-bilmek için kendilerine Hak Teâlâ tarafından talimat verilmiş olması lazımdır. İşte bu ilahi talimatlar, peygamberlere semavi kitaplar vasıta-sıyla verilmiştir.

Semavi kitaplar Hak Teâlâ'nın insanlar hakkında birer kutsi kanunudur. ALLAH Teâlâ insanlara haklarını, vazifelerini bu kanunlar vasıtasıyla bildirmiştir. Peygamberlerin dünyadaki hayatları geçicidir. Onların ümmetlerine bildirdikleri ilahi hükümlerin devamı ancak bu kitaplar sayesinde mümkün olabilmiştir. Eğer bu kitaplar olmasaydı, insanlar kendi yaratılışlarındaki hikmetten, kendilerinin üzerlerine düşen vazifelerden, kendileri için hazırlanmış olan ahiret nimetlerinden habersiz kalırlardı. Kendi hayatlarını düzene koyacak ilahi düsturlardan mahrum bulunurlardı. Bilhassa kutsi ayetleri okumak, onlarla ibadet etmek, onlardan öğüt almak, onlar ile hakikati anlayıp bir takım boş, manasız görüşlerden kurtulmak şerefinden, bahtiyarlığından uzak kalmış olurlardı.

¹ Kalem suresi: 52

İşte semavi kitaplara, bu gibi yüksek gayelerden, hikmetlerden dolayı insanlık aleminin pek fazla ihtiyacı bulunmuş ve bu ihtiyacı karşılamak için bu mübarek kitaplar insanlara ihsan buyrulmuştur.

[Fihrist'e dön](#)

KUR'AN-I KERİM'İN NASIL İLAHİ BİR KİTAP OLDUĞU

46- Kur'an-ı Kerim, yukarıda da söylediğimiz gibi ALLAH Teâ-lâ'nın yeryüzüne şeref veren en son ve en mukaddes bir kitabıdır. Bu öyle bir kitaptır ki, insanlar ancak bunun gösterdiği yola gittikleri tak-dırde hakka ererler, saadete kavuşurlar, aralarında her türlü sosyal, ahlakî temizlik, yükselme parlamaya başlar ve umumi bir kardeşlik, bir dostluk, bir dayanışma oluşur.

Kur'an-ı Kerim bir kitaptır ki, onun manası da, nazmı da ALLAH Teâlâ'dandır.

Hak Teâlâ'nın vahyi iledir. Vahye vasıta olan Cibril-i Emin'in Pey-gamberimize gelip bildirmesiyledir. Bu sebeple Kur'an-ı Kerim'in manası ile amel edilir. O, müslümanların bir ebedî kan unudur. Mübarek nazmı da bir ibadet olmak üzere okunur, kendisi ile bereketlenilir ve Kur'an'ın manası ancak bu ilahî nazım sayesinde hakkıyla anlaşılabilir, ruhlara tesir eder, bununla Hak'kın rızası kazanılır.

47- Kur'an-ı Mübin hiçbir kitaba benzemez, bunun mânasını hiçbir kimse değiştiremez, nazımının yerine de başka bir lâfız konulamaz ve hiçbir tercüme Kur'an hükmünü alamaz.

Kur'an-ı Kerim Azim ebedî bir mucizedir, bunun fesahatına, belâgatına son yoktur. Hiçbir âlim, hiçbir edip bunun benzerini yazamaz, hatta en kısa bir sûresinin bir mislini meydana getiremez.

Kur'an-ı Kerim, bu hususta asırlardan beri bütün âleme meydan okumaktadır. Fakat kendi fesahatlerine, belâgatlarına güvenen nice kud-retli âlimler, edipler onun böyle bir kısa suresinin benzerini yapmaktan bile âciz kalmışlar, aciz olduklarını itiraf da etmişlerdir. Bu da Kur'an'ın bir mucize bir ilahî kitap olduğuna ebedî bir delildir.

48- Kur'an-ı Hakîm'in ruhlardaki tesirine gelince, bunda hiç son yoktur. Kur'an'ın âyetlerini güzelce anlayarak okuyup dinleyen te-miz kalpli bir insan kendinden geçer, dimağında nice yüksek duygular uyanır, ruhu maneviyat âlemine yükselir, gözlerinden manevî bir zevkin tesîri ile berrak yaşlar serpilmeye başlar.

Bir bahar mevsiminde yağın faydalı yağmurlar ve açılan parlak bir güneşin ışıkları, kurumaya mahkûm bulunan otlar, ağaçlar, çiçekler üzerinde ne gibi tesirler yaparsa, Kur'an-ı Kerim'in İlahi hitabeleri de uyanık ruhlardaki tesirler yapar, gönül-lere yeni bir hayat, yeni bir ferahlık verir. Kısacası insanı dünyasından da, ahiretinden de haber dar eder, ebedî bir varlığa, bir saadete kavuşturur:

وَ نُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ

"Biz Kur'an-ı Kerim'den öyle bir şey indiriyoruz ki o, müminler için şifa ve rahmettir."¹

[Fihrist'e dön](#)

KUR'AN-I MÜBİN'İN İHTİVA ETTİĞİ HAKİKATLER

49- Kur'an'ın insanlara bildirdiği emirler ve tavsiye ettiği hikmet-ler, hakikatler pek çoktur. Bunlar başlıca itikada, ibadete, muamelelere, ahlaka, kâinattaki emsalsiz şaheserlere, bir takım ibret alınacak vakıalara ve diğer hususlara aittir. Bunları şu şekilde özetleyebiliriz :

1. Kur'an-ı Mübin, insanlara Hak Teâlâ'nın varlığını, birliğini, bü-yüklüğünü, hikmet ve kutsiyetini bildirir. Öyle bir şekilde ki, onun yanında felsefecilerin en parlak sözleri pek sönük kalır.

2. Kur'an-ı Hakîm, insanları ilme, irfana, tefekküre davet eder, insanları gaflet içinde yaşamaktan men eder, insanlara Hak Teâlâ'nın hik-metine, kudretine şahidlik eden emsalsiz şaheserlere bakmalarını emir ve tavsiye buyurur.

3. Kur'an-ı Azîm, insanlara gönderilmiş olan peygamberlerin bir kısmına dâir malûmat verir. Onların yüksek vazifelerini nasıl başar-dıklarını ve bu vazifeler uğrunda ne kadar fedakârlıkta bulunmuş olduk-larını bildirir, bütün insanların Hâtemül-Enbiya (Peygamber Efendimiz) Hazretlerine tabi olmalarını emreder.

4. Kur'an-ı Mübin, geçmiş ümmetlere ait en ibretli hâdiseleri, tari-hî vakıaları bildirir, insanları ibret almaya davet eder. Günahkâr kavim-lerin pek korkunç âkibetlerini haber verir.

¹ İsra suresi: 82

5. Kur'an-ı Kerim, insanlara daima uyanık bir ruha sahip olup Hak'tan gafil olmamalarını emreder, nefislerinin arzu ve isteklerine uya-rak dinî yaşantıdan, faziletten mahrum kalmamalarını tavsiye eder, mad-dî menfaatlara, dünyevî lezzetlere dalıp da manevî zevklerden, ahiret nimetlerinden mahrum kalmanın ne büyük bir felâket olacağını bildirir.

6. Kur'an-ı Mübîn, müslümanlara dinlerinde sebat dayanıklılık göstermelerini ve daima hakkı müdafaa etmelerini tavsiye eder, düşman-larına karşı daima kuvvetli bulunmalarını, her türlü müdafaa vasıtalarını hazırlamaya çalışmalarını ihtar eder. Gerektiğinde cihad meydanlarına atılmalarını, yurtlarını, maddî ve manevî varlıklarını can ile, mal ile ko-rumaya gayret etmelerini emreder.

7. Kur'an-ı Hakîm; medenî, sosyal hayatın bir intizam, bir sükûn içinde devam edebilmesi için lâzım gelen esasları, hükümleri bildirir. İnsanlardan bir takım haklara, vazifelere riayet etmelerini ister.

8. Kur'an-ı Azîm, gerek fertlerin ve gerek cemiyetlerin selâmetleri için insanlara adalet, istikamet, tevazu, sevgi, şefkat, ihsan, af etmek, edebe riayet, eşitliğe riâyet gibi yüksek hasletleri tavsiye eder. İnsanları zulümden, hıyanetten, kibirden, cimrilikten, intikam duygularından, yü-rek katılığında, fuhşiyat denilen kötü gidişlerden, aklı, malı, sıhhatı bo-zan içkilerden kat'î surette men eder, yapılması, iyilip içilmesi helâl olup olmayan şeyleri bildirir.

9. Kur'an-ı Hakîm, ALLAH Teâlâ'nın bu âlemde koymuş olduğu tabiat ve yaratılış kanunlarını kimsenin değiştiremeyeceğini anlatır. Her-kesin bu kanunlara göre hareketini tanzim etmesi lâzım geleceğine işaret eder. İnsanlara kendi çalışmalarının neticesinden başka bir şey elde edeme-yeceklerini hatırlatır, insanları çalışmaya, gayret ve faaliyete teşvik eder.

10. Kur'an-ı Mübin, Hak Teâlâ'n ın "**yapınız, yapmayınız**" diye vuku bulan emirlerini, yasaklarını kabul eden ve gereğince hareket eden iman sahipleri için takdir edilmiş olan dünyevî, uhrevî muvaffakiyetleri, nimetleri müjdeler, imansız vicdanlar için de hazırlanmış bulunan kötü âkibetleri, cehennem azaplarını ihtar eder, bütün bu yüce beyanları ile insanları yaratılışlarındaki yüksek gayeden haberdar ederek o gayeye sevk etmek ister.

Kısacası, Kur'an-ı Mu'ciz beyan, daha böyle nice hikmetleri, haki-katları kendisinde bulundurmaktadır, insanlık âlemi ne kadar yükselirse yükselsin hiçbir vakit, Kur'an'ın yüce talimatlarından ihtiyaçsız kalmaz. Bu talimatlara muhalif şeyler ise haddi zatında yükselme değil, bir alçalmadır:

الم ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

"Elif, Lâm, Mim. O kitap (Kur'an-ı Kerim), O (nun ALLAH tara-findan gönderilmiş olduğunda ve ihtiva ettiği hükümlerin doğruluğunda) asla en ufak bir şüphe yoktur. O takva sahibi kimseler için bir hidayettir."¹

[Fihrist'e dön](#)

MELEKLERE İMAN

50- Melekler, ruh gibi latif, nuranî, mahiyetleri ALLAH Teâlâ'ca malûm, yaratılmış bir kısım kuvvetli varlıklardır. Meleklerin bir kısmı daima ibadetle, zikir ve tefekkür ile meşgul olur. Bir kısmı da yerde, göklerde bir hayli vazifeler ile meşgul bulunur.

Melekler, yemekten, içmekten, evlenmekten, doğup doğurmaktan beridirler. Muhtelif şekillere girebilirler. Hak Teâlâ'nın emirlerine asla isyan etmezler, vazifelerini emroldukları şekilde yaparlar, kıyamete kadar bir kutsiyet içinde yaşar, manevî bir zevk ile vakit geçirirler.

51- Biz, meleklerin varlığına iman etmekle mükellefiz. Onların varlığı haddi zatında mümkündür. Gerçekten var oldukları ise bütün peygamberler ve semavî kitaplar tarafından bildirilmiştir. Artık melekleri inkâr etmek, peygamberleri, kitapları inkâr demek olacağından asla caiz olamaz. Bundan dolayıdır ki meleklerin varlığına öteden beri bütün milletler iman ede gelmişlerdir. Bu sebeple meleklerle iman etmek bizim dinimizce de bir esastır.

52- Evet... Meleklerin varlığını bütün peygamberler ve bütün ilahi kitaplar haber vermişlerdir. Bu alemde bizim bildiğimiz bilmediğimiz, nice binlerce gizli, aşikar yaratılmış varlıklar vardır. Var oldukları bugün keşfedilmiş veya henüz keşfedilmemiş nice binlerce kuvvetler mevcut-tur. Hatta cin denilen akıl ve şuura sahip, gözlerden gizli bir takım yaratıkların varlığını da bize peygamberler ve kitaplar haber vermişlerdir ki, bunların bir takımı mümin, bir takımı da kâfirdir.

¹ Bakara sûresi: 1

Akla, şuur, kuvvet ve kudrete sahip varlıkların yalnız insanlardan ibaret olduğunu iddia etmek, kâinatın genişliğini, bu kâinatı yaratanın kudret ve azametini güzelce düşünmemekten ileri gelir. Herhangi birşey, sırf görülmediğinden dolayı inkâr edilemez. Nitekim kendi ruhumuzu, kendi vicdanımızı göremediğimiz halde bunları inkâr edemeyiz.

Bu kâinatın büyüklüğüne göre zerre mesabesinde bulunan yeryü-zünde cinsleri, nevileri sayılamayacak kadar çok olan canlı varlıklar yaşamakta iken, başka alemlerde, başka nuranî gezegenlerde akıl ve şuur, sahip, mahiyetleri bizim mahiyetimize muhalif bir takım yaratılmış varlıkların bulunmadığı nasıl iddia edilebilir.

[Fihrist'e dön](#)

MELEKLERİN VARLIĞINDAKİ HİKMET

53- Meleklerin varlığındaki hikmeti ancak ALLAH Teâlâ tamamen bilir. Biz şu kadar biliriz ki, Hak Teâlâ, kudretine, hikmetine son olmayan bir yaratıcıdır, nice binlerce alem yaratmıştır, kendi varlığını bilip kendisine ibadet ve itaatta bulunmak için cinleri, insanları yarattığı gibi melekleri de yaratmıştır ve bunları da bu alemde bir takım vazifeler ile vazifeli kılmıştır. Tâ ki bu âlem, güzel bir nizam üzere devam etsin, her zerrede ALLAH'ü Teâlâ'nın büyüklüğü göze çarpsın, her hadise o büyük yaratıcının varlığına, hikmetine şahit bulunsun ve insan kendisi-nin daima yüce, gizli kuvvetler tarafından göz altında bulunduğunu düşünerek uyanık bir halde yaşasın.

54- Cebrail, Mikâil, Azrail, İsrail adında dört melek vardır ki, bunlar meleklerin en büyüklerindedir. Bunların yanlarında bir çok melekler daha vardır. Cebrail (Cibril) Aleyhisselâm, Cenabı Hakk'ın kitap-larını peygamberlere getirip tebliğ etmeğe memur bulunmuştur. Mikâil Aleyhisselâm, bu âlemde bir kısım hadiselerin; meselâ rüzgârların, yağ-murların, ekinlerin ve benzeri hususların meydana gelmesine memurdur. Azrail Aleyhisselâm, insanların ölecekleri zaman ruhlarını almaya me-murdur, İsrail Aleyhisselâm da kıyamet gününün meydana gelmesi ve bütün insanların öldükten sonra tekrar dirilmeleri hususlarına memur bulunmuştur. Bunların kendilerine mahsus kim bilir daha nice yüksek vazifeleri de vardır.

"Hafaza", "Kiramen kâtibin" denilen melekler de vardır ki, bun-lardan her insanın yanında iki melek bulunur. Biri, o insanın güzel amel-lerini, diğeri de çirkin amellerini yazar, o insanın amel defterini mey-dana getirirler.

İşte herşeyi muhakkak bir hikmete bağlı yaratmış olan ALLAH Teâlâ Hazretleri, melekleri de bu gibi vazifeleri görmek ve kendisinin adaletini ve kâinattaki hâkimiyet ve mabudiyetini tecelli ettirmek, belirt-mek gibi bir çok hikmetlerden dolayı yaratmıştır.

“ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ” = Gerçekten Rabbin hakkıyla yaratıcı ve herşeyi hakkıyla bilicidir.”¹

[Fihrist'e dön](#)

AHİRETE İMAN

55- Ahiret, bu dünyadan sonraki sonsuz âlemdir. Şöyle ki: ALLAH Teâlâ, içinde yaşadığımız bu dünyayı ve üzerindeki bütün varlıkları geçici bir zaman için yaratmıştır. Bir gün olacaktır ki, ne bu dünyadan, ne de üzerindeki yaratılmış şeylerden bir eser kalacak. Bilakis Hak Teâlâ'nın takdir ettiği o gün gelince bütün insanlar, bütün canlı cansız yaratıklar yok olacaktır. Bütün dağlar taşlar, yerler gökler par-çalanacak, bu alem bambaşka bir alem olacaktır. Bu bir kıyamettir. Bundan sonra yine ALLAH'ımızın takdir buyurmuş olduğu gün gelince bütün insanlar yeniden hayat bulacak, hepsi de "Mahşer" denilen pek geniş, düz bir sahada toplanacak, yeni bir hayat başlayacaktır ki, bu da "umumî haşr"dir .

İşte bu yeni hayatın başlayacağı günden itibaren bitmez, tükenmez bir halde devam edecek olan âleme de "Ahiret âlemi" denir ki, buna inanmak da müslümanlıkta bir esastır.

56- Ahiretin vaki olacağı, Kur'an-ı Mübin'in âyetleri ile, Pey-gamber Efendimizin hadisleri ile, bütün ümmetin icma ile sabittir. Diğer bütün peygamberler de bu hakikati ümmetlerine haber vermişlerdir. Bu sebeple ahirete iman, pek büyük bir vazifedir, bütün dinlerce pek mühim bir iman esasıdır.

Kudretinin sonu bulunmayan ALLAH Teâlâ'ya göre ahiret haya-tını, gelecekteki âlemi meydana getirmek pek kolay bir şeydir. Alemleri yoktan var eden, bilhassa insanları bir çok kuvvetler ile yaratıp

¹ Hicr suresi: 86

kendi-lerine hayat veren muazzam yaratıcımız için bu âlemleri, bu insanları yok ettikten sonra tekrar yaratmak zor bir şey midir? Bir şeyi ilk olarak var eden daha sonra tekrar var edemez mi? Bunları tekrar var edemeyen zaten ALLAH olabilir mi? Hayır, hayır!... ALLAH Teâlâ, O büyük yaratıcıdır ki, nice bin âlemleri yoktan var etmiştir, nice bin âlemleri de yeniden yaratmaya kâdirdir.

Bir kere astronomi ilmine bakalım. Bir uzayda, sonsuz bir boşlukta dolaşıp duran, vakit vakit parlayan yüz binlerce nur ve ışık âlemini dü-şünelim. Artık şüphe yok ki, bütün bu muhteşem varlıkları yaratmış olan ALLAH Teâlâ, ahiret âlemini de yaratmaya, meydana getirmeye kâdirdir.

57- Elhamdülillah biz Müslümanlar; ahiret gününe, âhiret hayatına, Cennet ile Cehennem'in şu anda mevcut olduğuna da iman ederiz. Bu imandır ki, bizleri iyiliğe-güzelliğe götürür, bizim ruhumuzu yükseltir, bizi saadete erdirir. Bu imandan mahrumiyet ise insanı şaşırır, sapıklığa düşürür, her türlü fenalığa sürükler, dünyada da âhirette de bedbaht eder.

[Fihrist'e dön](#)

KIYAMETİN MAHİYETİ VE ALAMETLERİ

58- Ahiret âlemi başlamadan evvel yukarıda da işaret ettiğimiz gibi bütün insanların ve dünyanın başına bir kıyamet kopacaktır. Bu kıyametin kopmasını (Nefha-i ula = birinci üfürme) denilen bir hadise meydana getirecektir.

Şöyle ki, İsrâfil aleyhisselâm, "Sûr" denilen ve mahiyeti ALLAH Teâlâ'ca malûm bulunan korkunç bir ses vasıtasına üfurecek, bundan çıkacak müthiş bir ses ile bütün fani hayat sahipleri yerlere serilip ölecek, her şey altüst olacaktır.

59- Malûmdur ki, arasına yer sarsıntıları, su tufanları, ya-nardağların parlaması, yıldırımların düşmesi, yerlerin çökmesi gibi bir takım hâdiseler sebebiyle yer yüzünde ne korkunç, ne müthiş felâketler meydana gelmektedir. Bunlardan her biri ALLAH Teâlâ'nın kudretinin, azametinin bir nişanesidir. İşte yeryüzünde, göklerde bir umumî kıya-metin kopması da nasıl olacağı bizce bilinmeyen pek korkunç bir üfürme, bir gürültü sebebiyle olacaktır. Ve buna kim bilir, hatır ve hayale gel-meyen daha nice müthiş hâdiseler de, facialar da yoldaş bulunacaktır. Bütün âlemlerdeki düzen, ancak ALLAH Teâlâ'nın bir eseridir. O'nun kudretinin bir alâmetidir. Hak Teâlâ Hazretleri bu nizam ve intizamı bir an için olsun ortadan herhangi bir sebeple kaldırıncı bütün varlıklar derhal altüst olur, ne genel yerçekimi kuvvetinden, ne de cisimler ara-sındaki münasebet ve bağdan eser kalır, ne de bir yaratılmışın yaşa-yabilmesine imkân bulunur.

İşte bu, bir umumî kıyamettir. Bunun kopacağı zamanı, ancak, ALLAH Teâlâ bilir.

60- Kıyametin alametlerine gelince, bunlar da "Eşrat-ı Saat = Kıyamet Alâmetleri" denilen bazı yolsuz, garip, olağanüstü hadiselerdir ki, bunların meydana geleceği de Peygamber Efendimiz tarafından haber verilmiştir. Başlıcaları şunlardır:

1. Din hususunda bilgisizliğin her tarafa yayılması, sarhoşluk veren şeylerin içilmesi, zina gibi fuşiyatın çoğalması, öldürme hâdiselerinin artması. Bunlar ilk alâmetlerdir; bunlara "Alâmat-ı Suğra = Küçük Alametler" denir.

2. Bir duhan (duman)ın belirmesi ki, müminleri nezleye tutulmuş bir hale getirecek, kâfirleri de sarhoş gibi yapacaktır.

3. Deccal adında bir şahsın türeyip ilahlık dâvasında bulunması, sonra öldürülmesi.

4. Ye'cüc ve Mec'üc adında iki kabilenin yeryüzünde yayılarak bir müddet fesada çalışması.

5. Hz. İsa'nın gökten inip bir müddet Peygamberimizin şeriatıyla amel etmesi.

6. "Dabbe-tül ard" adında canlı bir yaratığın yerden çıkarak in-sanlara karşı bazı sözler söylemesi.

7. Yemen tarafından dehşetli bir ateşin ortaya çıkıp etrafa yayılması.

8. Doğuda, batıda ve Arap yarımadasında birer hasef vukuu, yani birer yer parçasının batması.

9. Güneşin geçici olarak batı tarafından doğması.

Bunlara da "Alâmat-ı Kübra = Büyük Alâmetler" denilir.

Bütün bu hâdiseler, ALLAH Teâlâ'nın kudretine göre asla imkansız sayılamaz. İçinde yaşadığımız âlemdeki hadiselerin her biri aslında aca-yip bir yaratılış, bir kudret nişanesi, bir harika numunesidir, artık kıyamet alâmetleri denilen bir kısım hâdiseleri hangi mütefekkir insan imkansız görebilir?

Vaktiyle var oldukları asla kabul edilmeyen bir nice fevkalâde şey-ler, vakit vakit meydana çıkmıyor mu? İnsanların zekâları, sanatları saye-sinde böyle bir takım emsalsiz şaheserler, acayip şeyler meydana geldiği halde yaratıcımızın büyük kuvveti ile artık nelerin meydana gelebi-leceğini düşünmelidir.

“ وَ مَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ = Bu, ALLAH'a asla güç değildir.”¹

[Fihrist'e dön](#)

AHİRETE AİT HÂDİSELER

61- Kıyamet koptuktan bir müddet sonra da ALLAH Teâlâ'nın emri ile "**nefha-i saniye = ikinci bir üfürme**" vuku bulacak, bu üfürme üzerine, bütün insanlar yeniden hayat bularak yattıkları, buldukları yerlerden kalkacak, mahşer meydanında toplanacaklardır.

Bir insanın bedeni yüz binlerce parçaya ayrılrsa, her tarafa savrulsa, çürüyüp büsbütün mahvolrsa yine bunlar ALLAH Teâlâ'nın ilmînden, kudretinden hariç kalmış olamaz. Hak Teâlâ bunları dilediği zaman kudreti ile bir araya toplar, yeniden diriltir, dilediği akıbetle kavuşturur.

İnsanların böyle yeniden hayat bulmalarına "**haşr-i ecsad**" denir ki, ruhlarının cesetlerine yeniden girmesiyle meydana gelecektir.

62- Malûmdur ki ruhlar, Cenab-ı Hakk'ın emri ile, fiili ile, yaratma-sı ile meydana gelmiştir. Mahiyetleri insanlarca meçhuldür, insan ölünce ruhu geçici olarak başka bir âleme gider. Orada ameline göre ya rahat yaşar veya azap görür. O âleme "**Alem-i berzah**" denir ki, dünya ile ahi-retten başka bir âlemdir. Yaşayışla ölüm arasında uyku âlemi nasılsa, dünya ile ahiret arasında berzah âlemi de o gibi bir varlıktır. Bunun mahiyetini ancak ALLAH Teâlâ bilir.

İşte ruhlar, ölümden, ebedî surette yok olmaktan kurtulmuş olduk-ları için, ahiret başlayınca her ruh, ALLAH'ın kudreti ile oluşacak olan kendi sahibinin bedenine tekrar döner, onunla birleşir, birlikte mahşere gider ki, bu aslında bedenen ve ruhen haşirden başka değildir.

63- Mahşerde her mükellef insan, sual ve cevaba tabi olacak, amel defteri kendisine verilecek, dünyadaki amelleri mizana vurulacak, mü-minlerin bir kısmı peygamberlerin ve diğer büyük zatların şefaatlerine nail olacak, her kişi "**Sırat**" denilen köprüden geçmek mecburiyetinde kalacak, insanların bir kısmı sıratı geçerek Cennete girecek, bir kısmı da bundan geçemeyip Cehenneme düşecektir. Şöyle ki:

1. Sual ve cevap, ahiret gününde ALLAH Teâlâ tarafından mükellef olan varlıkların sorguya çekilmesidir. Mahşerde büyük bir adalet mahkemesi kurulacak, herkesten dünyadaki yaptıkları sorulacak, ona göre hakkında karar verilecektir.

Hatta insan ölünce kabrinde de "**Münker-Nekir**" denilen melekler tarafından sorguya çekilecek, "Rabbin kimdir? Peygamberin kimdir? Dinin nedir? Kıblen neresidir?" diye sual olunacaktır ki, buna "**sual-i kabir**" denir.

2. Amel defteri, her insanın dünyada iyi ve kötü bütün işledikleri yazılmış olan defteridir. Melekler tarafından yazılmış olan bu defter, ahi-rette sahibine verilecek, "Al kitabını oku!" denilecek, hiçbir şey gizli kalmayacaktır.

3. Mizan, mahşerde herkesin amellerini tartmaya mahsus bir adalet ölçüsüdür ki, bununla amellerin iyi ve kötü miktarı anlaşılmış olur.

4. Sırat, Cehennemin üzerine kurulmuş, üzerinden geçilmesi pek zor bulunan bir köprüdür ki, bunun üzerinden ALLAH Teâlâ'nın muhte-rem kulları pek kolaylıkla, hatta bir kısmı birer "**berk-i hâtif**" göz ka-maştırıcı şimşek gibi geçip Cennete gireceklerdir. Kâfirler ile affa nail olmayan bir kısım müminler de geçemeyip Cehenneme düşeceklerdir.

5. Cennet, hatır ve hayale gelmeyen maddî ve manevî nimetleri bu-lunduran, yok olmaktan berî, şu an mevcut ve sekiz tabakaya ayrılmış bir mükâfat âlemidir ki, bulunduğu yeri ancak ALLAH Teâlâ bilir.

¹ İbrahim suresi: 20

Müminler, Cennette pek büyük nimetlere ereceklerdir, bilhassa ALLAH Teâlâ'yı mekândan, zamandan münezze ve şanı ulûhiyetine lâ-yık bir şekilde vakit vakit görmek şerefine nail olacaklardır ki, buna "**Rü'yetullah**" denir. İman sahipleri bu nimete nail oldukça cennetin diğer bütün nimetlerini, zevklerini unutacaklar, en büyük, en yüce, en ru-hanî bir zevke dalacaklardır. Artık bunun üstünde bir nimet düşünülemez.

6. Cehennem, bütün kâfirler ile bazı günahkâr müminler için ya-ratılmış, yedi derekeye, aşağı tabakaya bölünmüş bir azap kaynağıdır. Burada kâfirler ebedî surette kalarak azap göreceklerdir.. Günahkâr müminler ise bir müddet azap gördükten sonra affolunarak cennete konu-lacaklardır. Cehennem'in bulunduğu yeri de ancak ALLAH'ü Teâlâ bilir.

7. Kevser Havuzu, Mahşer günü ALLAH'ü Teâlâ tarafından peygamberimize ihsan buyurulacak olan gayet büyük bir havuzdur ki, bunun pek tatlı, berrak suyundan müminler içecek, mahşerin dehşetinden ileri gelen hararetlerini gidereceklerdir.

8. Şefaate, ahiret günü bir kısım günahkâr müminlerin affedilmeleri ve itaatli müminlerin de yüksek mertebelere ermeleri için peygamberimiz ve diğer büyük zatların ALLAH'ü Teâlâ'dan dua ve af dileğinde bulunmalarıdır.

Ahirette bütün insanlara ait muhakeme ve muhasebenin bir an ev-vel yapılması için en büyük şefaatte bulunacak zat, bizim Peygamber Efendimizdir. Onun bu şefaatine "**Şefaati uzma = En büyük şefaate**" denir. Ve onun böylece nail olduğu yüksek makama, imtiyaza da "**Makam-ı Mahmud**" denir.

Bütün bu saydığımız şeylerin hakikatini, tafsilâtını olduğu gibi, tamamıyla bilmek ancak ALLAH'ü Teâlâ'ya mahsustur. Bunların varlık-ları, var olabilmeleri ALLAH'ü Teâlâ'nın kudretini, hikmetini düşünüp sezebilen kimseler için asla imkansız, uzak görülemez. Elhamdülillah biz bunların hepsine inanıp itikat etmiş bulunmaktayız.

وَ كَانَ اللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا

"ALLAH'ü Teâlâ herşey üzerine hakkıyla güç ve iktidar sahibidir."¹

[Fihrist'e dön](#)

AHİRETİN VARLIĞINDA VE EBEDİ OLMASINDAKİ HİKMET

64- Malûmdur ki, ALLAH'ü Teâlâ Hazretleri ezelîdir, ebedîdir, kudreti de sonsuzdur ve her filinde bir nice hikmetler vardır, onun yaratıcılık sıfatı her zaman tecelli edecektir, onun yarattığı ve yaratacağı varlıkların bir kısmı devam edip duracaktır, kim bilir bu içinde bulun-duğumuz âlemi ne kadar asırlardan önce yaratmıştır, sonra da bu âlemde bir takım ibadetler ile, vazifeler ile mükellef olmak üzere insanları seçkin bir sınıf olarak yaratmıştır.

Bütün bu insanlar ve diğer bir nice yaratılmış şeyler, boş yere mi yaratılmıştır? Geçici bir zaman için yaşayıp da, sonra büsbütün mah-volsunlar diye mi bu kadar mükemmel surette meydana getirilmişlerdir? Hayır hayır! Böyle bir iddiaya insanın vicdanı isyan eder, buna her zerrede görülen hikmet eseri karşı çıkar.

65- Şüphe yok ki, insanlar bu dünyaya bir imtihan için getirilmiştir, bu âlemdeki güzel veya çirkin amellerin neticelerine başka bir âlemde ebedî surette kavuşmak için yaratılmıştır. Bu dünyada herkes, yaptığı işlerin mükâfatını veya cezasını yeter derecede görmemektedir. Nice sâ-lih, muhterem insanlar, mağdur bir halde yaşarlar. Nice sapık, azgın kim-seler de refah içinde yaşayarak kötü yürüyüşlerinin cezasını görmezler.

Bu sebeple ilahi adaletin kemaliyle tecelli edeceği bir âlem lâzım-dır ki, herkes orada amellerinin tam karşılığına kavuşsun ve ALLAH'ü Teâlâ'nın yaratıcılık sıfatı kendisini daima göstere.

66- Şunu da düşünmelidir ki, bu dünyada insanlar ve diğer mükellef yaratılmış varlıklar iki kısma ayrılmıştır. Bir kısmı üzerine düşen vazifeleri yerine getirmekte, ALLAH'ü Teâlâ'nın varlığına yok olmaz bir inançla sarılmış bulunmaktadır. Bu sebeple bunların mükâfatları da ahiret hayatında ebedî olacaktır.

Diğer bir kısım ise vazifelerini suistimal etmiş, yaratıcısını unutmuş, kendi hevesine tapınmakta bulunmuş, gittiği dalâlet (sapıklık) yolunun doğruluğuna daimi bir kanaatle gönül bağlamış, milyarlarca

¹ Kehf suresi: 45

sene yaşayacak olsa, kendi inancını, kendi inkârını terk etmemek azminde bulunmuştur. Bu sebeple bunların cezaları da kendi kanaatleri gibi daimî olacak, bunlar ahirette ebedî bir azaba tutulacaklardır.

Şunu da ilâve edelim ki, ALLAH'ü Teâlâ'nın katında güzel iman, o kadar büyük, makbul bir şeydir ki, onun karşılığı ilâhi bir lütuf olarak ebedî bir mükâfattır. Hakkı inkâr, batıla tapınmak da o kadar büyük bir cinayettir ki, bunun karşılığı da daimî bir azaptan başka değildir.

“ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ” = İman ve Salih amel sahi-bi kimseler muhakkak naim cennetinde, iman ve salih amel sahibi olmayan kimseler ise muhakkak cehennemdedirler.”¹

[Fihrist'e dön](#)

KAZA VE KADERE İMAN

67- Malûmdur ki, ALLAH'ü Teâlâ'dan başka yaratıcı yoktur. Bu kâinatta her ne meydana gelirse mutlaka Hak Teâlâ'nın bilmesiyle, dile-mesiyle, yaratması ile meydana gelir. Bu sebeple herhangi birşeyin mu-ayyen bir şekilde meydana gelmesini Cenab-ı Hakkın ezelde dilemiş olmasına "**Kader**" denir. Ve Hak Teâlâ'nın böylece dilemiş olduğu her-hangi birşeyi zamanı gelince meydana getirmesine de "**Kaza**" denilir.

Meselâ, herhangi bir insanın filân günde yaratılmasını Hak Teâlâ'nın ezelde dilemiş olması, bir kaderdir. O insanın bu takdir edilmiş günde meydana getirilmesi de bir kazadır, bir yaratma ve icattır. Bununla beraber bu kaza tabiri; takdir, hüküm mânasına da gelir.

68- Kaza ile kadere imân da müslümanlarca büyük bir esastır. Bunlara inanmak, ALLAH Teâlâ'ya imanın gereğidir. Hak Teâlâ'nın var-lığını, birliğini bilen, O'nun kâinatta tek başına hâkim olduğuna inanan bir insan için kazaya, kadere iman etmemek mümkün olamaz. Hangi mümkün bir şeydir ki, ALLAH Teâlâ takdir ettiği halde meydana gelme-sin? Ve hangi bir şeydir ki, Hak Teâlâ dilemediği halde meydana gelebilir?

Bu sebeple biz ALLAH'ımızın kazasına, kaderine de inanırız. Ve bu kaza ve kadere razı oluruz. Bu bizim bir iman borcumuzdur. Fakat kendi irademizin, kendi kazancımızın neticesi olmak üzere Cenab-ı Hakkın yaratıp meydana getirdiği bazı şeyler vardır ki, bunlar ALLAH'ı-mızın rızasına muhalif olduğu için bizim bunlara razı olmamız lâzım ve caiz olamaz. Bunlara "**Makzi**"² denir.

Meselâ; bir insan bir günah işlemek ister. İradesini, kudretini o günah tarafına sarfeder. ALLAH Teâlâ da dilerse bu günahı o insanın arzusuna göre meydana getirir. İşte bu günah, Hak Teâlâ'nın rızasına muhalif olduğundan buna razı olamayız. Bunun içindir ki, "kazaya rıza, makziye rızayı icab etmez" denir.

69- Kaza ve kadere imanın faydasına gelince: Şüphe yok ki, insan bu iman sayesinde ALLAH'ın yaratıcılığını, hâkimiyetini tanımış olur. Bu sayede ruhu kuvvet bulur, seciyesi yükselir, hayata büyük bir metanetle atılır, muvaffakiyetten muvaffakiyete erer. Çünkü ALLAH Teâlâ'nın kaza ve kaderine razı olan bir insan, hiçbir şeyden yılmaz, sebeplere sarılmayı da kaza ve kader gereği olarak bilir. Bir işte bir muvaffakiyetsizliğe uğrayacak olsa, "Bunda da kim bilir, Hakk'ın ne gibi gizli hikmetleri vardır." diye düşünür. ALLAH'ın kazasına razı olur. Ümitsizliğe düşmez, azmine gevşeklik getirmez, heyecana kapılmaz, sükûnetli, huzurlu bir kalp ile hayat sahasındaki çalışmasına devam eder durur.

“... وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ...” = Ve her kim ALLAH'ü Teâlâ'ya tevekkül ederse, O da ona yeter.”³

[Fihrist'e dön](#)

KAZA VE KADER İNSANLARIN MESULİYETİNE MANÎ DEĞİLDİR

70- Kaza ve kader, insanların iradelerine, kudretlerine ve çalışıp kazandıkları şeylerden mesul olmalarına mani ve aykırı değildir.

Şöyle ki, ALLAH Teâlâ, insanlara bir kudret, bir irade vermiştir. Bir insan kendi kudretini, iradesini bir işe sarfeder, buna "**Kesb**" denir. Hak Teâlâ da dilerse o işi, o insanın isteğine göre yaratır. Bu da bir kaza-dır, bir yaratmadır. Bu sebeple insanın bu kesbi, kendi tercihi ile, kendi cüz'i iradesi ile olduğundan

¹ İnfitar suresi: 13-14

² Kendi irade ve kazancımızın neticesi olmak üzere Cenab-ı Hakkın yaratıp var ettiği bazı şeyler vardır ki bunlar Allah'ın rızasına muhalif olduğundan bunları yapmak caiz değildir.

³ Talak sûresi:3

bunun mahiyetine göre mesul olması lâzım gelir. Yoksa: "Ne yapayım kader böyle imiş" diye kendisini mesuliyetten kurtulmuş sayamaz.

Bununla beraber bir insan, bir işi yapacağı zaman kaderin nasıl olduğunu bilemez, kendi düşüncesine, arzusuna göre hareket eder. Artık nasıl ortaya çıkacağını evvelce bilmediği bir kadere kendi işini dayan-dırarak kendisini bunun mesuliyetinden beri görmeye hakkı olamaz.

71- Bir insanın kendisini her türlü kudretten, iradeden mahrum görmesi bir "**Cebr** (zorlama) **akidesi**" dir ki, asla doğru değildir. Bizim işlerimizden bir kısmı, bizim irademize bağlıdır. Meselâ, ellerimiz bazen bir sıtma sebebi ile titrer, bazen de bunları kendimiz titretiriz. Şimdi bu iki titreyiş arasında fark yok mudur? Elbette vardır. İşte birinci titreyiş cebrîdir, ikinci titreyiş ise iradeye bağlıdır.

Cebr iddiasında bulunanlar, çok kere bu iddialarını kendileri bozar-lar. Meselâ, bir kimse kendilerine bir tokat vursa hemen kızar, karşılık vermeye kalkışırlar. Halbuki kendi iddialarına göre o kimseyi mazur gör-meleri lâzım gelirdi. Çünkü onun bu tokadı vurmaş bu iddiâyâ göre bir kader icabıdır. O kimse bu hususta mecburdur, mesuliyetten beridir. Bir de cebr iddiâsına kalkışanların kendi inanışlarına göre güzel amellerinden dolayı ALLAH Teâlâ'dan bir mükafat beklememeleri lâzım gelir. Zira o ameller de bir kader neticesidir, onları da yaratan ALLAH Teâlâ'dır. Kö-tü amellerinin mes'uliyetini kabul etmedikleri halde iyi amellerinden mü-kâfat beklemeye ne hakları olabilir?

Bilakis insanın kendisindeki kudrete, iradeye büyük bir kıymet verip her işini tek başına kendisinin başardığına, meydana getirdiğine inanması da "**Kaderiye mezhebi**" ne sapmaktır ki, bu da doğru değildir. Bu halde insan, kendisini bir çeşit yaratıcı sanmış, ALLAH'ımıza mahsus olan bir sıfatı takınmaya cüret göstermiş olur.

Kısacası, insan kazanıcıdır, kazanır. ALLAH Teâlâ da yaratıcıdır, yaratır. Bu dünya bir imtihan âlemidir. Hak Teâlâ insanlara hikmeti gereği bir kudret, bir güç-kabiliyet vermiştir. Bundan dolayı da insanı mükellef ve mesul tutmuştur. İnsan, Kerîm mâbudunun bir ihsanı olan bu kudretini hayra sarf ederse hayra erer, şerre sarf ederse şerre düşer.

Bu sebeple insanların vazifeleri, kendi hayatlarını kurtarmak, ken-dilerine pek nuranî bir istikbal temin etmek için gerek dünyaya ve gerek ahirete ait işlerini güzelce yapmaya çalışmaktır. Yoksa, "Kaza ve kader ne ise o meydana gelir" diye bu çalışmayı terk etmek caiz olamaz, İslâm dini tembelliğe, miskinliğe izin vermez.

“ وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى ” = İnsan için ancak çalışıp gayret ettiği şey vardır.”¹

[Fihrist'e dön](#)

İTİKADDA EHL-İ SÜNNET'İN İMAMLARI

72- İtikat, inanmak, dinî esasları, hükümleri kalben tasdik etmektir. İnanana "**Mutekid**", inanılan şeylerden her birine "**Akide**", çoğuluna da "**Akaid ve Mu'tekadât**" denir. Şüphesiz, tereddütsüz, doğru bir itikada "**güzel itikad**", bunun aksine de "**çirkin itikad**" denilir.

Kendilerine "**Ehl-i sünnet ve'l-cemaat**" ve "**Fırka-i Nâciye**" adı verilen Müslümanların i'tikatları, şu yukarıdan beri yazdığımız şekildedir. Malûmdur ki, Peygamber (S.A.V) Efendimiz ile görüşüp ona iman etmiş olan zatlara "**Ashab-ı Kiram, Ashab-ı Güzîn**" denir, Ashab-ı Kiram'ı görüp onlardan feyz almış olan müslümanlara da "**Tabiîn**" adı verilmiştir.

Ashabı güzîn ile tabiîne, "**Selefi salihîn**" denilir. Bunlar, ehl-i sünnet ve'l-cemaatın ilk rehberleridir. Bunlar peygamberimizin yolunu hak-kıyla takib etmiş, İslâmiyeti her tarafa yaymaya çalışmış, İslâm birliğini, İslâm câmiasını kuvvetlendirmiş, bid'atlardan, yani din adına sonradan türemiş, dine aykırı bulunmuş şeylerden beri bulunmuşlardır.

73- Ehl-i sünnetin itikat hususunda büyük üstatları, büyük imamları vardır. Bunlardan her biri, selefi salihîn mezhebi üzere yürümüş, İslâm âleminde yüz gösteren muhtelif ceryanlara, felsefî görüşlere karşı hak ve hakikati müdafaaya çalışmış, islâm akaidinin ne kadar saf, ne kadar doğru olduğunu yeni yeni deliller ile, çalışmalar ile isbat etmiştir.

İşte bu büyük mücahit âlimlerden birisi imam Matüridî, diğeri de imam Eş'arîdir.

¹ Necm Sûresi: 39

74- İmam Ebu Mansur Muhammed Matürîdî H.280 tarihlerinde doğmuş, H.333 tarihinde Semerkant'da vefat etmiştir. Mensup olduğu Matürîdî, Buhara ilçelerinden biridir. Kendisi Hanefî mezhebinde idi. Pek kıymetli tefsiri ve başka eserleri vardır. Bizim itikatta imâmımızdır. Hanefî mezhebinde bulunan Müslümanların en büyük kısmı i'tikatta Ebu Mansur Matürîdî'ye tabidir.

75- İmam Ebu'l-Hasan Aliyyü'l-Eş'arî H.260 tarihinde Basra'da doğmuş, H.324 tarihinde Bağdat'ta vefat etmiştir. Büyük dedesi Ashab-ı Güzîn'den Ebu Musa el-Eş'arî'dir.

Ebu'l-Hasan el-Eş'ari, Şafî mezhebinde idi. Ehli sünnet itikadına pek çok hizmet etmiştir. Pek değerli eserleri vardır. Mâlikiler ile Şafî'lerin hemen ekserisi, Hanefîler'in bir kısmı ve Hanbelî mezhebindeki müslümanların bir kısım ileri gelenleri itikat meselelerinde Ebu'l-Hasan el-Eş'arî'ye tabidirler.

76- İmam Matürîdî ile İmam Eş'ari arasında esas itibariyle ihtilâf yoktur. Her ikisi de selefi sâlihîn yolunu takib etmiştir, ikisi de hak üzeredir. Ancak ikinci derecede bulunan, teferruat sayılan birkaç tali meselede ihtilafları vardır. Fakat bunların başlıcaları da sözde ve görünüşte bir ihtilaftan başka değildir.

Bu sebeple bugün Müslümanların en büyük kısmı, itikatça ya İmam Maturidi'ye veya İmam Eşari'ye tabi bulunmaktadır.

ALLAH Teâlâ Hazretleri hepsinden razı olsun. Amin.

“ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ = Güzel sonuç, takva sahibi kimseler içindir.”¹

Öğrenmenin ve tahsilin nihayeti olmadığını her zaman tekrarlayan Ömer Nasuhi BİLMEN, bu konuyu bakın manzum olarak nasıl dile getiriyor:

[Fihrist'e dön](#)

İLM Ü MA'RİFET

Aslı

Aklı başında uyanık kimseler,
Subh-u mesâ kesb-i kemalât eder.
Sen de benim sevgili yavrum! müdam
Eyle kemalâta koşup ihtimam
Kesb-i fezâil edip ey gonca fem
Nur ile parlat nazarın dembedem.
Kesb-i kemalâta çalıştıkça sen.
Bulmuş olur fâide senden vatan.
İlm ü hüner âlem için ruhdur,
Bab-ı hüner, herkese meftuktur.
İlme çalışmakta bugün ehl-i garb
Yükseliyor durmayarak rûz-u şeb
Sen de kazan, eyleme ey hûşyar
Başkasının ilmi ile iftihar,
İnmiş idi gerçi yere maide,
Var mıdır ondan bize bir faide?
Biz dahi ikdam ederek subh-u şâm
Kesb-i kemalât edelim bittemam.
Zulmet içinde kalalım biz neden?
Âleme hurşid, Ziya pâş iken.
Gül gibidir akl-ü zekâ, fikr-i sâf,
Bilgi ziyasiyle bulur inkişaf.
İlm-ü fazilet iken izzetnümün,

Sadeleştirilmesi

Aklı başında uyanık kimseler,
Sabah akşam kemalât kazanırlar
Benim sevgili yavrum! Sen de devamlı
Kemalâta önem verip, koş!
Ey gonca ağızlı! Faziletleri kazanıp,
Her an bakışını nur ile parlat
Sen kemalâtı kazanmaya çalıştıkça.
Vatan senden fâide bulmuş olur.
İlim ve hüner âlem için ruhdur,
Hüner kapısı herkese açıktır.
Bugün batılılar İlme çalışmakta
Gece gündüz durmadan yükseliyorlar
Ey akıllı kardeşim! Sen de kazan,
Başkasının ilmi ile iftihar eyleme,
Gerçi sofraya yerde hazır,
Ondan bize bir fayda var mıdır?
Biz dahi sabah akşam ilerleyelim
Kemalâtı tamamıyla kazanalım.
Biz neden karanlıklar içinde kalalım?
Güneş, âleme aydınlık saçarken.
Akıl ve zekâ gül gibidir,
Sâf fikir, bilgi ışığıyla açılır.
İlim ve fazilet izzeti gösterirken,

¹ Kasas sûresi: 83

*Ehl-i cehalet, efe la ya'kılûn.
Sanma biter cehl ü ataletle iş,
Kafîle-i sa'ye yürü, sen yetiş,
Merd-i ataletşiyem ettikçe âh,
Kim eder ahvaline atf-ı nigâh?
Bunca şûûnat-ı feciül'eser,
Adem için mucib-i ibret yeter.*

Cehalet ehli, anlamıyor mu?
Sanma ki cahillikle, tembellikle iş biter,
Sen, çalışan kafiye yürü, onlara yetiş,
Tembel huylu adam âh ettikçe,
Onun haline kim acıyarak bakar?
Bunca acıklı olaylar, hadiseler,
İnsanoğlu için ibret almaya yeter.

NOT: Bu şiir, kitabın aslında bulunmamaktadır. Tarafımızdan ilave edilmiştir.

[Fihrist'e dön](#)

İKİNCİ KİTAP

TAHARETLER VE SULAR HAKKINDADIR

İÇİNDEKİLER

- [Mukaddime \(4 imam ve hayatları\)](#)
- [Müslümanlıkta ibadetler, taharetler, bir kısım dini tabirler](#)
- [Suların kısımları](#)
- [Mutlak ve mukayyed suların neveleri ve hükümleri](#)
- [Su artıkları hakkındaki hükümler](#)
- [Kuyular hakkındaki hükümler](#)
- [Şer'an temiz sayılan ve sayılmayan şeyler ve hükümleri](#)
- [Tathir = temizleme yolları](#)
- [Özür sahiplerine dair bazı meseleler](#)
- [Özrün hükmü](#)
- [Kadınlara mahsus hayız ve nifas halleri](#)
- [Kadın adetlerine ait meseleler](#)
- [İstihaza haline ait meseleler](#)
- [Abdestin mahiyeti, abdestin farzları, sünnetleri, adabı](#)
- [Abdest duaları](#)
- [Abdestin sahih olmasına mani olmayan şeyler](#)
- [Mestler üzerine mesh verilmesi](#)
- [Meshin cevazındaki şartlar](#)
- [Mesh müddeti](#)
- [Sargı üzerine mesh](#)
- [Meshi bozan şeyler](#)
- [Abdesti bozan şeyler](#)
- [Abdesti bozmayan şeyler](#)
- [Gusül ve guslü icap eden haller](#)
- [Guslün farzları, sünnetleri, vasıfları](#)
- [Gusül etmeleri icap edenlere haram veya mekruh olan şeyler](#)
- [Teyemmümün mahiyeti](#)
- [Teyemmümün sünnetleri ve şartları](#)
- [Teyemmümü mübah kılıp kılmayan haller](#)
- [Teyemmümü bozan haller](#)

MUKADDİME

Dünyanın her tarafına yayılmış olan milyonlarca müslüman, İslam tarihinin ilk asırlarından zamanımıza kadar ibadetler hususunda ve muamelât (muameleler) ile ukûbât (cezalar) gibi İslam Hukuku'nu teşkil eden meseleler hususunda dört büyük müçtehidin birinin mezhebine tabi olagelmışlerdir. Bu dört büyük müçtehid şu zatlardır:

1- İMAM-I A'ZAM EBÛ HANİFE

Adı Nu'mân'dır, babasının adı da Sâbit'tir. H.80 tarihinde Kû-fe'de doğmuş, H.150 tarihinde Bağdat'ta vefat etmiştir. Rahmetullahi aleyh. (ALLAH'ın rahmeti onun üzerine olsun.)

Sâbit, İmam Ali Hazretleri'ne hizmet etmiş, nesli hakkında onun duasını almıştır.

İmam-ı A'zam'ın annesi, Sâbit'in vefatından sonra İmam Cafer-i Sâdık ile evlenmiş, İmam-ı A'zam da bu muhterem zatin yanında yetişmiştir. Ashâb-ı Kirâm'dan birkaç zatı görmüş olmak şerefine de sahiptir.

İmam-ı A'zam'a tabi olanlardan herbirine "Hanefî" veya "Hane-fiyyül mezheb" denir. Biz Türkler ve diğer ırklara mensup birçok müs-lümanlar, bu büyük müçtehidin mezhebine tabi bulunmaktayız. Bu sebeple amelde imamımız İmam-ı A'zam'dır.

İmam Ebû Hanîfe Hazretleri bütün Ehl-i sünnet tarafından takdir edilen dört büyük müçtehidin birincisidir. İmam-ı A'zam denilince yal-nız kendisi hatıra gelir. İlmi, zekası, ahlakı, zühd-ü takvası fevkalâde idi. İctihadındaki yükseklik, mezhebindeki kolaylık ve mükemmeliyet bütün müslümanlarca kabul edilmiştir.

İmam-ı A'zam'ın talebesi arasında da pek güçlü, büyük müçte-hitler yetişmiş, fakat hepsi de esas bakımından üstadlarına tabi bulun-muş, hepside Hanefî fukahasından sayılmıştır. Bunların en meşhurları İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed ve İmam Züfer gibi zatlardır.

İmam Ebu Yusuf, Yakub ibn-i İbrahim El-Ensari'dir. Dedesi Sa'd, Ashab-ı Kiram'dandır. Kendisi H.113 tarihinde Kûfe'de doğmuş, H.182 veya H.192 tarihinde Bağdat'ta vefat etmiştir. Rahmetullahi aleyh. Harunürreşid'in kâzî'l-kuzâtı (Başkadı - Şeyhü'l-İslam) bulunmuştur.

İmam Muhammed, Hasen-i Şeybani'nin oğludur. Babası Şam-lı'dır, kendisi H.135 tarihinde Vasıt'ta doğmuştur, Kûfe'de yetişmiş, H.189 tarihinde Rey şehrinde vefat etmiştir. Rahmetullahi aleyh. Din ilimlerine dair doksan dokuz kitap telif ettiği rivayet olunuyor. El-Meb-sût, Ez-Ziyâdât, El-Camiu'l-Kebîr, El-Camiu's-Sağîr, Es-Siyerü'l-Ke-bîr, Es-Siyerü's-Sağîr başlıca kitaplarındandır. Bu kitaplardaki mese-lelere "**Zahirü'r-Rivaye**" denir. Bunlara da "**Zahirü'r-Rivaye Kitap-ları**" denilir.

Hanefî mezhebinde en muteber olan rivayetler de bunlardır. İmam Mâlik'ten hadis okumuştur. İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'e (İmameyn) denir.

İmam Züfer, İsfahan'da, Basra'da valilik etmiş olan Hüzeyl adın-da bir zatin oğludur. İmam-ı Azam'ın kendisine büyük teveccühleri vardı. H.110 tarihinde doğmuş H.158 tarihinde Basra'da vefat etmiştir. Rahmetullahi aleyh.

İlmihalimizin ibadetlere dair ihtiva ettiği meseleler, bütün İmam-ı Azam'ın mezhebine göre yazılmıştır. Bununla beraber bazı temel mese-lelerde diğer müçtehitlerin mezheplerine de işaret olunmuştur.

Hanefî mezhebindeki ihtilaflı meselelerde evvela İmam-ı A'zam-ın, sonra İmam Ebu Yusuf'un, sonra İmam Muhammed'in, daha sonra da İmam Züfer'in görüşü, ictihadı tercih edilerek o şekilde amel olunur. Bu bir esastır. Bundan yalnız bazı meseleler müstesnadır. Sırası gelince açıklanacaktır.

2- İMAM MALİK İBN-İ ENES

H.93 tarihinde Medine-i Münevvere'de doğmuş, H.179 tarihinde Medine-i Tahire'de vefat etmiştir. Rahmetullahi aleyh.

İmam Malik, müslümanların varlıklarıyla gerçekten iftihar ettikleri dört büyük müçtehidin ikincisidir. Pek yüksek bir ilme, parlak bir zekaya, büyük bir zühd ve takvaya sahip idi. Mezhebi vaktiyle Endülüs'e, bütün Mağrip (Kuzey Afrika) ülkesine yayılmıştı. Bugün de Fas, Sudan, Trablusgarb, Cezayir, Yemen taraflarında yaygındır.

3- İMAM MUHAMMED İBN-İ İDRİS EŞ-ŞAFİİ

H.150 tarihinde Askalan'da, veya Şam beldelerinden Gazze'de doğmuş, H.204 tarihinde Mısır'da vefat etmiştir. Rahmetullahi aleyh.

İmam Şafii nesebçe Kureyşî'dir, büyük dedesi Şafii, gençliğinde Rasûlü Ekrem (S.A.V) Efendimize kavuşmak şerefine ermişti. O'nun babası Sabit de Bedir savaşında İslamiyeti kabul etmiş muhterem bir sahabidir.

İmam Şafii, dört büyük müctehidin üçüncüsüdür. Pek büyük bir alimdir, pek büyük bir müfessir ve muhaddistir. Tıp ilminde, şiir ve edebiyatta da ihtisası var idi. Mezhebi doğuya, batıya yayılmıştır.

4- İMAM AHMED İBN-İ MUHAMMED İBN-İ HANBEL

Şeyban kabilesine mensuptur. Aslen Mervez'lidir, H.164 tarihinde Bağdat'ta doğmuş, H.241 tarihinde Bağdat'ta vefat etmiştir. Rahmetullahi aleyh.

İmam Ahmed de pek büyük bir alimdir, dört büyük müctehidin dördüncüsüdür. Hadis ilmindeki bilgisi, kavraması da fevkaladedir. Ez-berinde bir milyon hadis-i şerif bulunduğu rivayet olunuyor. "**Müsned**" adındaki kitabı otuz bin hadisten oluşmaktadır. Kuhistani'nin ifadesine göre elli bin yedi yüz hadis-i şerif bulunmaktadır. Zühd-ü takvası, yüksek seciyesi, her türlü övgünün üstündedir. Mezhebi, Necd ülkesine ve İslam aleminin diğer bazı parçalarına yayılmıştır.

Bu dört kudretli, mübarek imamın mezhepleri kitap, sünnet, icma-ı ümmet ve kıyas-ı fukaha üzerine kurulmuştur.

Kitaptan maksat, Kur'an-ı Mübin'dir. Sünnetten maksat, Peygam-berimizin (S.A.V) mübarek sözleri, işleri ve görüp de men etmeksizin sükût buyurmuş olduğu şeylerdir. Peygamber Efendimizin (S.A.V) ev-velce men etmemiş olduğu bir şeyi görüp de ona karşı sükut buyur-maları, o şeyin meşru olduğunu gösterir.

İcmâ-ı ümmetten maksat, bir asırda bulunan bütün müçtehitlerin bir hâdisenin şer'i hükmü hakkında ittifak etmeleridir. Resûl-ü Ekrem Efendimiz: "Ümmetim dalâlet (sapıklık) üzerine toplanmaz"¹ buyur-muştur. Bir hadis-i şerifte de "Müslümanların güzel gördüğü birşey, ALLAH katında da güzeldir"² buyurulmuştur. Bu sebeple müslüman-ların dini varlıklarını temsil eden bütün müçtehitlerin bir mesele hak-kında aynı görüş ve kanaatta bulunmaları, o mesele hakkında şer'an mu-teber bir delildir, bir hüccettir.

Kıyas-ı fukahaya gelince bundan maksat da: Bir hâdisenin kitap ile, sünnet ile veya icmâ-ı ümmet ile sabit olan hükmünü aynı illete, aynı sebebe, aynı hikmete bağlı olarak o hadisenin tam benzerinde de meydana çıkarmaktan ibarettir. Bu ikinci hâdis hakkındaki hükümde güzelce düşünülünce anlaşılır ki, yine kitap ile veya sünnet ile veya icma ile sabit bulunmuştur. Müçtehit ise yaptığı kıyas ile bu hükmü ye-niden isbat etmiş olmuyor. Bilakis ikinci hadiseye göre kapalı bulunan bu hükmü yeniden izhar etmiş, meydana çıkarmış oluyor.

Kıyası fukahâ, bir içtihat meselesidir. Bunun meşru olması, mak-bul olması ise şer'an sabittir.

فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ

“Ey akıl, basiret sahipleri düşünün de ibret alın.”³

Kur'an emri buna delildir. Resûl-ü Ekrem Efendimiz, ümmetinin fukahası için böyle bir içtihadı câiz görmüş, güzel kabul etmiştir.

Nitekim Sahabe-i Kiram'dan Muaz b. Cebel (R.A.) Yemen'e kadı tayin olunmuştu. Peygamber (S.A.V.) Efendimizin: "**Ya Muaz! Ne ile hük-medeceksin?**" suâline: "**Kitap ile hükmedeceğim, onda bulamazsam sünnet ile hükmedeceğim, onda da bulamazsam içtihadımla hük-medeceğim.**" diye cevap vermekle Resûlü Ekrem Hazretleri: "**ALLAH Teâla'ya hamd olsun ki; resûlünün elçisini resûlünün razı olduğu şeye muvaffak buyurmuş**"⁴ diye memnuniyetini belirtmişti.

Bu sebeple salâhiyetli zatların kıyas yolu ile içtihadta bulunmaları da şer'an pek güzel ve makbul bulunmaktadır.

Kitap, sünnet, icmâ-ı ümmet ile kıyas-ı fukahaya, "**Edille-i Erbaa= dört delil**", "**Usûlü Erbaa= dört temel, asli delil**" denir. Bütün müçtehitlerin ekseriyeti bu dört delili kabul etmiş, bütün yüksek müçtehitler, şer'i hükümleri bu dört delilden birine veya bir kaçına dayandırmıştır. Artık bu delillerin hepsini de kabul etmek gerekli bir vazifedir. Bu deliller insanların haklarını vazifelerini bildiren İslam

¹ Taberani, el-Mucemü'l-Kebir; No:13623; 12/342

² Hakim, el-Müstedrek: 3/78

³ Haşr sûresi: 2

⁴ Ebu Dâvud; Ekzıye:11; No:3592; 2/327; Tirmizi; Ahkam:3; No:1332; 3/62; Nesâî; Kuzat:11; No:5334; 8/230; A. b. Hanbel; 5/230

hukukunun gelişmesini temine mahsus birer çok yüksek feyiz ve hikmet kaynağıdır. Müslümanların dini hayatı bu dört feyizli hikmet ve maslahat kaynağından asla uzak, beri olamaz.

Yukarıda mübarek adlarını yazdığımız dört büyük imam, müslümanlar hakkında bir ilahi rahmettir. Bunlar dört temel delilden dini hükümleri çıkarmış, müslümanlara takip edecekleri yolu açıkça göstermişlerdir. Artık bunlardan her hangisinin mezhebine uyan bir Müslüman, hak bir mezhebe intisap etmiş, peygamberimizin yolunda bulunmuş olur.

Bu pek muhterem müçtehitlerin hepsi de dini meselelerin esasında ittifak etmişlerdir. Aralarında bir ayrılık yoktur. Ancak ikinci derecede bulunan bir kısım fer'i (ayrıntılı) meselelerde ihtilaf etmişlerdir. Fakat güzelce incelenirse görülür ki, bunların bir çoğu da görünüşte bir ihtilaftan başka şey değildir. Çünkü bu meselelerin bir çoğunda bu mübarek zatlardan biri, bir azimet ve takva yolunu, diğeri de bir ruhsat ve müsaade yolunu tercih etmiş, bu şekilde ümmeti merhumenin önünde geniş bir rahmet sahası açık bulunmuştur. İşte:

" إِخْتِلَافُ أُمَّتِي رَحْمَةٌ = Ümmetimin ihtilafı bir rahmettir."¹ Hadis-i şerifi ile buna işaret buyurulmuştur.

Evet... Düşünelim ki, müslümanlıkta ibadetlere, muamelelere ve diğer konulara âit ne kadar çok meseleler vardır. Bunların hükümlerini, Kur'an-ı Mübin ile hadis-i şeriflerden ve ümmetin icmâından bulup meydana çıkarmak öyle her müslüman için kolay birşey değildir. Bu pek büyük bir ihtisas işidir.

İşte bu yüksek müçtehitler, bu vazifeyi sadece Hak Teâla'nın rızası için yapmış, müslümanlara lazım olan bütün meseleleri açıkça bildirmiş, her asırda milyonlarca ehli islama rehber olmuşlardır. Artık bu muhterem zatların İslam milleti için ne büyük hizmetlerde bulunmuş olduğunda, bunların her türlü şükranla layık bulunduğu kim şüphe edebilir?

Bu kıymetli alimler büyük bir manevi kuvvet ve seciye ile ve pek güzel bir niyet ile içtihat sahasında çalıştıkları içindir ki isabet ettikleri meselelerden dolayı ikişer kat, isabet edemedikleri meselelerden dolayı da birer kat sevaba nail olmuşlardır.

Şunu da ilave edelim ki, bu dört büyük müçtehide ait dört mezhepten her birinin müntesipleri, kendi mezheplerinin daha doğru, daha isabetli, sünnete, maslahata daha uygun ve daha elverişli olduğuna inanırlar. Aksi takdirde, o mezhebi tercih etmelerinin hikmeti kalmaz.

Fakat bundan dolayı diğer mezheplerin itibârını azaltmak da akıllarından geçmez, bu dört mezhebin dördüne de hürmet ederler. Bu hürmet, ehli sünnetin şiarıdır.

Malûmdur ki, İslam hukukunu ihtiva eden ilme, "**fıkıh**" denir. Fıkıh, lûgatta bir şeyi hakkıyla bilmek, bütün esaslarıyla kavramak manasınadır. İbadetlere, muamelelere, cezalara dair dinî hükümleri bildiren ilme, söylediğimiz gibi **fıkıh ilmi** adı verilmiştir ki, yazdığımız **İlmihal** bu fıkıh ilminin bir şubesi demektir.

Dini hükümleri mufassal delillerden, yani yukarıda yazdığımız dört temel delilden anlayıp çıkarmaya ilmi gücü olan İslâm âlimlerinden her birine **fekîh**, çoğuluna da **fukahâ** denir. Müçtehitler ise fukahanın en yüksek tabakasını teşkil ederler.

Dini hükümleri tayin ve beyan etmek salâhiyeti, bu kudretli fukahaya aittir. Hafızalarında binlerce hadîs-i şerif, binlerce ilmî mesele bulunmuş olan bir nice insafî âlimler, dinî hükümleri tayin hususunda sözü fukahaya bırakmış, bu pek ince, müşkül vazifeyi ifa için kendilerinde salâhiyet görmemişlerdir.

Gerçekten mübarek isimleriyle sahifelerimizi süslemiş olduğumuz dört büyük imamdan, muhterem müçtehitlerden her birine tâbi olan zatlar arasında öyle geniş bilgi ve kavrayışa, muhtelif ilimlere sahip kudretli âlimler vardır ki, her biri ilim ve irfan hârikası iken içtihadı cüret göstermemiş, bu dört mezhep imamından birine intisabı kendisi için bir şeref bilmiştir.

Artık sınırlı bilgi sahibi kimselerin kendilerinde böyle bir salâhiyet görmeye nasıl hakları olabilir?

Evet... İtiraf etmeliyiz ki biz, şer'î meselelerin, hâdiselerin hükümlerini, öteden beri herkesin kabulüne mazhar olmuş olan o büyük müçtehitlerden öğrenmek mecburiyetindeyiz. İchtihat için gerekli olan ilmî güce sahip olmayan kimselerin, dini meseleler hakkında -müçtehitlerin mezheplerine aykırı olarak- kendi anlayışlarına göre hükmetmeleri, kendi düşüncelerine göre cevap vermeleri ALLAH katında pek büyük mes'ûliyete sebep olacaktır. Böyle bir kimse vereceği cevapta isabet etse bile, bilmeksizin cevap vermiş olacağı için yine mesuliyetten kurtulamaz. Nitekim bir hadis-i şerif: "**Sizin ateşe atılmaya en**

¹ Deylemi, Firdevs; No:6497; 4/160; Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Evliya;7/119

cür'etkârınız fetvaya yani Şer'î meselelere dair cevap vermeye en fazla cür'et göstereniniz-dir." meâlinedir.¹

Bir kere düşünelim, bir kimse mesela tıba, astronomiye veya fen ilimlerine dair bilgisi olmadığı takdirde, bunlara ait söz söylemeye, yazı yazmaya cesaret edemez. Cesaret edecek olursa büyük hatalara düşmüş, kendisini teşhir etmiş olur. Artık bu ilimlerden daha geniş ve ehem-miyeti, mes'ûliyeti daha büyük olan dini ilimlere dair kâfi derecede malûmatı olmayan kimselerin söz söylemeye, cevap vermeye cür'et göstermeleri nasıl doğru olabilir?. Böyle bir cür'et büyük mesuliyetleri gerektirmez mi?

Yine bunun gibi insanların yapmış oldukları kânun maddelerini bilmeyen kimselerin bu maddeler hakkında gelişi güzel söz söylemeleri, bunların nelerden ibaret olduğunu ve nasıl tatbik edileceğini tayin etme-ye kalkışmaları asla doğru görülemez. O halde ilahi bir kânun olan dinin yüksek hükümleri hakkında lâyıkiyla bilgileri bulunmayan kimse-lerin söz söylemeye, cevap vermeye kalkışmaları nasıl doğru olabilir? İnsan bunun mânevi mesuliyetini düşünerek titremelidir. Maddi men-faatler, yüz gösterecek olan mesuliyetleri asla karşılayamaz.

Eğer dini hususlarda herkes, toplumun kabûlüne mazhar olmuş bulunan muhterem bir müctehide tâbi olmaz da kendi düşüncesine göre söz söyleyecek olursa halk dînin yüce mahiyetini kaybetmiş, büyük bir dalalet (sapıklık) içinde kalmış olur. Nitekim böyle ALLAH'ın nurun-dan mahrum, karanlıklar dolu bir hal, geçmiş ümmetlerden bir çoğunun başına gelmiştir.

İşte bunun içindir ki, İslam milleti böyle bir dalalet (sapıklık)a düşmemek için öteden beri dört muazzam müçtehitin birine tâbi olmuş, onu rehber edinmiş, o sayede mânevi mesuliyetten kurtulmak çaresini elde edebilmiştir.

Kısacası, bu dört müçtehidin büyüklüğünde, onlara mensup dört mezhebin hak olmasında bütün müslümanların ittifakı vardır. Bu dört mezhepten başkasına uyulmaması hakkında da yine bütün Müslümanların adeta bir ittifakı gerçekleşmiştir. Çünkü bu dört mezhebi tesis eden dört müçtehidten her biri, asr-ı saadete yakın bir zamanda yetişmiş, büyük bir ilim ile, güzel ameller ile, fevkalade bir zeka ile vasıflanmış, eserleri zamanımıza kadar korunmuş, asırlardan beri bütün müslümanların teveccühlerine nail olmuşlardır. Artık bu sayede müslü-manların arasında fazla ihtilaf kapısı kapanmış, tam salâhiyet sahibi olmayanların içtihadı kalkışmalarına meydan kalmamıştır.

Ara sıra yüz gösterecek bazı hadiselerin, meselelerin hükümlerini tayin hususunda ise bu dört müçtehidten birinin takip etmiş olduğu esasa, koyduğu ve uyulmasını gerekli kılmış bulunduğu usûle müracaat kâfidir. Bunlara uygun olarak dini ilimlerde iktidarları, faziletleri kabul edilmiş olan zatlar tarafından bu gibi hâdiselerin, meselelerin hükümleri halledilip tayin edilebilir.

Bu muhterem dört müçtehide "**Eimme-i Erbaa = Dört İmam;**" İmam-ı Azam'dan başka üçüne de "**Eimme-i Selase = Üç İmam**" denir. ALLAH Teâla Hazretleri hepsinden razı olsun. Amin.

[Fihrist'e dön](#)

MÜSLÜMANLIKTA İBADETLER, TAHARETLER

1- İslam dini, Hak Teâla'ya ibadetten, itaattan, teslimiyetten ibaret en yüce bir dindir. Bu mukaddes din, insanların ALLAH Teâla'yı bilmek ona ibadet ve itaat'ta bulunmak için yaratılmış olduklarını bildirmektedir.

Muazzam İslam dini insanları yükseltir, insanları melekler kadar temiz bir hayata erdirir, insanların ruhlarını en ruhani duygular ile ay-dınladır. Bütün kâinâtın mukaddes yaratıcısına kullukta bulunmalarını emreder.

Ezelî, Kerîm mabudumuzun manevi huzuruna kabul edilmek, insan için ne büyük bir nimet, ne yüksek bir şereftir. İşte ibadet ve itaat, insana bu nimeti, bu şerefi temin eder.

Uyanık bir ruhun ferahlaması, sağlam düşünceli bir insanın kalben huzura, hakiki bir neşeye, bir saadete nail olması ancak Hak Teâlâ'ya ibadet sayesinde elde edilir.

İbadet ve itaat zevkinden mahrum olanlar kendi yaratılışlarındaki hikmetten gafil bulunan biçarelerdir.

Hak Teâlâ'ya kullukta bulunmayanlar borçlu oldukları şükran vazifesini terk etmiş, ebedi hayatlarını tehlikeye bırakmış zavallı kimselerdir.

Hiç şüphe yok ki insanların refahı, selameti, hakiki varlığı Hak Teâlâ'ya güzel niyetle, samimi bir

¹ Darimî, Mukaddime: 20; No: 157; 1/69

kalp ile ibadet ve itaatta bulunmakla gerçekleşir. İbadetlerin bir kısmı ise taharet ve nezafete bağlıdır.

2- Müslümanlık taharet ve nezafete büyük bir ehemmiyet vermiş-tir. Taharet ki maddi ve manevi sütte temizlik demektir, bir kısım ibadetlerin şartıdır, başlangıcıdır, anahtarıdır. Temizlik bulunmadıkça bu ibadetler yerine getirilemez. Temizlik bulunmadıkça insan Hak Teâlâ'nın manevi huzuruna giremez. Nitekim bir hadis-i şerifte:

النَّظَافَةُ مِنَ الْإِيمَانِ "Temizlik imandandır."¹ buyurulmuştur.

Diğer bir hadis-i şerifte de:

مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطُّهُورُ "Namazın anahtarı temizliktir."² buyurulmuştur.

Aynı zamanda temizlik sıhate sebeptir, rızık artmasına vesile-dir. Nitekim:

دُمْ عَلَى الطَّهَارَةِ يُوسَّعَ عَلَيْكَ الرِّزْقُ

"Temizliğe devam et ki rızıkına genişlik verilsin." diye buyurulmuştur.³

Kısacası, ehliyet ve salâhiyet sahibi olan her insan bir takım ibadetlerle, taharetlerle dinen vazifelidir. Bir takım şeyleri yapmakla bir takım şeyleri de terk etmekle mükelleftir. Bunlara dair ilmi hâlimizde oldukça malumat verilecektir.

Ancak dini kitaplarda, yazılarda, konuşmalarda çok kere tekrar edilen bir takım tabirler vardır ki, ilk evvel bunların manalarını bilmek lazımdır. Bu sebeple evvela bunların lûgat ve ıstılah manalarını yazacağız.

[Fihrist'e dön](#)

BİR KISIM DİNİ TABİRLER

3- **İBADET:** Lûgat'ta; kullukta bulunmak demektir. Şeriat ıstıla-hınca, "yapılmasında sevap olup, güzel niyetle beraber bulunan her-hangi bir ameldir ki Hak Teâlâ'yı tazim etmek için yapılır." Namaz kılmak, oruç tutmak gibi.

4- **TAAT:** Emri tutmak emre sarılmak demektir ki buna itaat de denir. Şer'an taat, "yapılmasından dolayı sevap bulunan herhangi bir ameldir, gerek niyetle beraber olsun ve gerek olmasın." Kur'an-ı Kerimi okumak gibi. Hak Teâlâ'nın emirlerini gönül isteğiyle yerine getirmek birer tâat'tır.

5- **KURBET:** Yakınlık demektir. Şer'an, "Hak Teâlâ'ya manevi bir halde yakınlığa sebep olan herhangi bir güzel ameldir." Sada-kalar, nafile kılınan namazlar gibi.

6- **NİYET:** Kast manasıdır ki kalbin bir şeye azmi yönelmesi demektir. Şer'an, "yapılan bir vazifeye Hak Teâlâ'ya tâatta bulun-mayı ve ona manen yakınlaşmayı kast etmekten ibarettir."

Bir amelin bir ibadet olabilmesi için böyle bir niyete ihtiyaç var-dır. Mesela, biz namazlarımızı yalnız ALLAH Teâlâ'nın emrine itaat etmek, rızasını kazanmak için kılarız. İşte bu, namaz hakkında bir niyet-tir. Yoksa sadece başkalarına göstermek veya öğretmek veya bedence istifade etmek için namaz tarzında yapılacak hareketler, bir ibadet mahiyetinde bulunmuş olamaz. Niyetle beraber olan bir taharet, mesela bir abdest de bir ibadettir.

7- **TEKLİF:** Bir kimseye meşakkatli bir şeyi emretmek, yapılma-sını gerekli kılmaktır. İstılahta: İslam şeriatının "ehliyet ve salâhiyet sahibi olan" insanlara bir takım şeyleri yapmalarını, bir takım şeyleri de terk etmelerini emretmek ve yapılmasını gerekli kılmaktan ibarettir. Bunlar ile böylece dinen memur ve vazifeli olan bir insana da "mükellef" denir. Çoğulu "mükellefin"dir.

İnsanlar ehliyetleri, kudretleri nisbetinde mükellef olurlar. Akıllı ve bülûğ çağına ermiş olan kimsenin ehliyeti tam olacağından mükellefliği de o nisbette tam bulunur.

8- **AKIL:** Ruhun bir kuvvetidir ki, insan onun vasıtasıyla bilgi sahibi olur. İyi ile kötüyü ayırır, eşyanın hakikatlerini sezebilir.

Diğer bir tarife göre akıl, bir ruhani nurdur ki; insana yürüyeceği yolu aydınlatır, insanı haktan, hakikatten haberdar eder, bu ruhi kuvvete sahip olan kimseye "âkil" denir. Bundan mahrum olana da "mecnun" denilir.

¹ İbni Hibban; No:5459; 7/410 (الدِّينُ) lafzıyla mevcuttur.

² Ebu Davud; Taharet:31; No:61; 1/63 Salât:74; No:618; 1/223

³ Alaüddin Ali el-Mütteki, Kenzü'l-Ummal; No: 44154; 16/129

9- BÛLÛĞ: Muayyen çağa yetişmek, muayyen vasıflara sahip olmak demektir. Muayyen vasıflara sahip olan veya muayyen yaşta bulunan kimseye "**bâliğ, bâliğa**" denir. Şöyle ki, ihtilam olan, yani uykuda gördüğü bir rüyadan dolayı kendisine yıkanmak lazım gelen bir erkek bâliğdir. Evlendiği takdirde, çocuk yapabilecek genç bir erkek de bâliğdir. Yine böylece hayız denilen kadınlık âdetini gören veya evlenip gebe kalan bir kız da "**bâliğa**"dır.

Bâliğ veya bâliğa olma yaşının başlangıcı, bir erkek çocuk için tam on iki ve bir kız çocuk için de tam dokuz yaştır. Bu yaşların sonu da her ikisinde tam on beş yaştır.

Böyle on beş yaşını bitirmiş olduğu halde kendisinde ihtilam gibi, hayız gibi, gebelik gibi bülûğ eseri belirmeyen kimse, hükmen bâliğ, bâliğa sayılır.

10- HÛKÛM: Karar, îcap, gerekli kılmak, etkili olmak, emret-mek, güzel âkibet manalarında kullanılır. İstılahta: Bir şeyin üzerine düşen, gerekli olan netice demektir. Mükelleflerin fiilleriyle alakalı olan dini hükümlerden her birine "**hük-m-i şer'i = şer'i hüküm**" denir. Ço-ğulu "**Ahkam-i şer'iyye = şer'i hükümler**"dir.

Mesela zekat farzdır, hırsızlık haramdır denilmesi birer şer'i hükümdür.

11- EF'ÂL-İ MÜKELLEFİN: Mükellef insanların yaptıkları iş-lerdir ki: Farz, vâcip, sünnet, müstehap, helal, mübah, mekruh, haram, sahih, fasit, batıl gibi kısımlara ayrılır.

12- FARZ: Yapılması dinen kat'i surette lazım gelen herhangi bir vazifedir ki, farz-ı kat'i ve farz-ı zanni kısımlarına ayrıldığı gibi, farz-ı ayn ve farz-ı kifaye kısımlarına da ayrılır.

13- FARZ-I KAT'İ: Kesin şer'i bir delil ile sabit olan yani; ya Kur'an-ı Mübin'in açık bir ayeti ile veya Peygamberimizin (S.A.V) hadis-i şerif denilen açık sabit bir mübarek sözü ile yapılması kat'iyyen bildirilmiş olan vazifedir. Namaz, zekat gibi.

14- FARZ-I ZANNİ: Müctehidlerce kat'i bir delil ile yakın derecede kuvvetli görülen zanni bir delil ile sabit olan vazifedir ki, amel hususunda farz-ı kat'i kuvvetinde bulunur. Buna "**farz-ı ameli**" de denir.

Bununla beraber böyle bir şeye delilin zanni olmasından dolayı "**vâcip**" adı da verilir. Bu halde farz-ı ameli, farz nevelerinin zayıfı, vâ-cip nevelerinin de kuvvetlisi bulunmuş olur. Nitekim abdestte mutlaka başa mesh etmek bir farz-ı kat'idir. Başın dörtte biri miktarına meshet-mek ise bir farz-ı amelidir.

15- FARZ-I AYIN: Mükelleflerden her birinin yapması lazım gelen farzdır. Beş vakitteki namazlar gibi.

16- FARZ-I KİFAYE: Mükelleflerden bazılarının yapmalarıyla diğerlerinden sakıt olan yani; onlar için yapmak mecburiyeti kalmayan farzdır. Cenaze namazı gibi.

Farzların yapılmasında büyük sevaplar vardır. Özürsüz yere yapılmaması da ilahi azaba sebeptir. Farz-ı kifayeyi müslümanlardan bir kısmı yapmadığı takdirde, bundan haberleri olup, bunu yapmaya imkanı bulunan bütün müslümanlar ALLAH'ü Teâla katında mesul, günahkar olurlar.

Kat-i bir farzı inkar, kafirliktir. Ameli bir farzı inkar da bidattır, günahı gerektirir. Bütün bunlar, farzların hükmüdür. Farzın çoğulu feraizdir.

17- VÂCİB: Yapılması şer'an kat'i derecede bir delil ile sabit olmamakla beraber her halükârda pek kuvvetli bir delil ile sabit bulunan şeydir. Vitir ve bayram namazları gibi.

Vâciplerin yapılmasında sevap, terk edilmesinde de azap vardır. İnkâr edilmesi bidattır, günahdır. Bunlar da vâciplerin hükmüdür. "**Veci-be**" tabiri bazen farz, bazen de lazım, vâcip yerinde kullanılır. Çoğulu: vecâip'dir.

18- SÛNNET: Resûl-i Ekrem (S.A.V) Efendimizin farz olmayarak yapmış oldukları şeydir. "**Sünnet-i müekkede**" ve "**Sünnet-i gayr-i müekkede**" kısımlarına ayrılır. Sünnet-i seniyyenin bir manası da mukaddimedede geçmiştir. Sünnet'in çoğulu da **sünen**'dir.

19- SÛNNET-İ MÜEKKEDE: Peygamber (S.A.V) Efendimizin devam edip pek az terk buyurmuş oldukları sünnettir. Sabah, öğle ve akşam namazlarının sünnetleri gibi.

İslam dininde yapılması pek gerekli olan ezan, ikamet, cemaate devam gibi sünnetlere: "**Sünen-i Hüda**" denir ki, bunlar da birer sünnet-i müekkededir.

20- SÛNNET-İ GAYR-İ MÜEKKEDE: Fahri alem (S.A.V) Efendimizin ibadet maksadıyla ara sıra yapmış oldukları şeydir. Yatsı ve ikindi namazlarının ilk sünneti gibi.

Resûlü Ekrem (S.A.V) Efendimizin yiyip içmeleri, giyinip kuşanmaları, oturup kalkmaları gibi hal ve hareketlerine ait şeylere de "**sünen-i zevaid**" adı verilmiştir ki, bunlar da birer sünnet-i gayr-i

müekkede demektir.

Sünnet-i müekkede ve sünnet-i hüda denilen sünnetlerin yapılma-sında sevap, kasten terk edilmesinde de azap değilse de kınama vardır. Gayr-i müekkede ve zevaid denilen sünnetlerin yapılması ise pek güzel-dir. Sevgili, pek aziz Peygamberimiz (S.A.V)e uymanın bir alameti olduğundan sevaba ve o kudsi Peygamberimiz (S.A.V)in şefaatine bir vesiledir. Fakat terk edilmesi kınamayı gerektirici görülmektedir. Bunlar da sünnetlerin hükmüdür.

Sahabe-i Güzîn'in hal ve hareketlerine, takip ettikleri zühd ve takva yollarına da biz Hanefilerce "**Sünnet**" denir.

21- MÜSTEHAAP: Lügatta sevilmiş şey demektir. İstilahta: "**Resûl-ü Zîşan (S.A.V) Efendimizin bazen yapıp bazen terk buyurmuş oldukları şeydir.**" Kuşluk namazı gibi. Bu, bir nevi sünnet-i gayr-i müekkede demektir.

Peygamber (S.A.V) Efendimiz, müstehap denilen şeyleri sevip yapılmasını tercih buyurmuştur. Selef-i Salihin de bunları seve seve işlemiş, bunların yapılmasını din kardeşlerine tavsiye etmiş, bu hususta rağbet ve teşvikte bulunmuşlardır.¹ Müstehaplara: Mendup, fazilet, nafile, tatavvu', edep adı da verilir, Şöyle ki, müstehap olan bir şeye, sevabı çok olup, işlenmesi istenildiğinden dolayı mendup, fazilet denir. Farz ile vâcip üzerine ilave olarak yapıldığı için de **nefl** = nafile denir. Kat'i bir emre dayanmaksızın sadece teberru sureti ile yapıldığı için de tatavvu' adı verilir. Güzel ve övülmüş bir haslet olması dolayısı ile de edep denilmiştir. Çoğulu adaptır. Edep için bu eserin ahlak kısmına da müracaat. Müstehabın yapılmasında sevap vardır. Yapılmamasında ise kınama, kötüleme ve tenzihen olsun kerahet yoktur. Bunlar da müstehapların hükmüdür.

(Şafii ve Hanbeli fukahasına göre sünnetler ile müstahaplar, menduplar birdir; herhangi bir sünnete müstehap veya mendup da denir.)

22- HELAL: Şer'an câiz görülen herhangi bir şeydir ki, yapılmasından, kullanılmasından dolayı kınama lazım gelmez.

Helalin her türlü şaibeden beri, saf, temiz, kısmına "**Tıyb**" ve "**Tayyib**" denir.

23- MÜBAH: Yapılması da, yapılmaması da şer'an câiz bulunan şeydir ki, yapılmasında sevap, terk edilmesinde de günah yoktur. herhangi helal bir yiyeceği veya meyveyi yiyip yemek gibi.

24- MEKRUH: Lügatta sevilmeyip çirkin, nahoş görülen şey demektir. İstilahta: "**Yasaklandığı ve men edildiği sabit olmakla bera-ber ona aykırı, zıt bir emare görülen şeydir ki, yapılması doğru görülmeyip terk edilmesi her halükârda iyi görülür.**"

25- KERAHET: Esasen bir şeyi fena görmek, bir şeye razı olma-mak manasındadır. Şer'an: "**Terk edilmesi her halukarda iyi olan bir şeyin terk edilmeyip yapılması**" demektir ki, iki kısma ayrılır. Birisi "**Keraheti tahrimiyye**"dir ki, harama yakın olan kerahettir. Diğeri de "**Keraheti tenzihiyye**"dir ki, helâle yakın bulunan kerahettir .

Bu İmam-ı A'zam ile İmam Ebu Yûsuf'a göredir. İmam Muhammed'e göre keraheti tahrimiyye ile mekruh olan birşey haram kısmındandır. Yani haram gibi ahiret azabını gerektirici olur. Keraheti tenzihiyye ile mekruh olan birşey ise ittifakla helâle yakındır. Bunun yapılması, azabı gerektirmez. Fakat terk edilmesi oldukça sevaba vesile olur .

Fıkıh kitaplarında mutlak surette kullanılan "**kerahet**" tâbirinden çok kere keraheti tahrimiyye kastedilir. Nitekim ileride görülecektir .

26- HARAM: Yapılması, kullanılması, yiyilip içilmesi şer'i şerifte kat'î bir delil ile men'edilmiş olan herhangi bir şeydir ki, "**haram liaynihi**" ve "**haram ligayrihi**" kısımlarına ayrılır .

27- LİAYNİHİ HARAM: Haddi zatında herkese karşı haram olan şeydir. Lâşe, şarap, akan kan gibi .

28- LİGAYRİHİ HARAM: Haddi zatında helâl olup, başkasının hakkından dolayı haram olan şeydir ki, sahibinin meşru' surette izni bulunmadıkça ondan başkaları için istifade câiz olmaz. Komşularımıza, vatandaşlarımıza ait olan herhangi kıymetli bir mal veya bir yiyecek gibi .

Haram olan şeylere "**Muharremât**" denir. Haramın terkinden dolayı sevap, yapılmasından dolayı da azab vardır. Haram olduğu ittifak ile kesin olarak sabit olan bir şeyi helâl saymak ise insanı imandan mahrum eder. Bunlar da haramın hükmüdür .

¹ Üstâdımız Mahmut Efendi (K.S) müstehap hakkında şöyle demişlerdir: "**Müstehap yapılması sevimli olan şey demektir. Yani ALLAH Teâla müstehabı, o şeyin yapılmasını seviyor. Dolayısıyla ALLAH Teâla müstehabı yapmanı da sever.**"

29- SAHÎH: Rukûn (temel esas)larını, şartlarını tamamen bulun-duran herhangi bir ibadet veya muameledir. Meselâ farzlarına, vâciple-rine riâyet edilerek kılınan bir namaz, sahihtir .

30- CÂİZ: Yapılması şer'an yasak olmayan şey demektir. Bazen sahih yerinde, bazen de mübah yerinde kullanılır .

Bazı muameleler, dünya hükümleri bakımından sahih olduğu hal-de ahiret hükümleri bakımından câiz olmaz. Cum'a namazı ile mükellef bir kimsenin Cum'a ezanı okunurken yaptığı alım-satım muamelesi gibi. Böyle bir muamele sahihtir, geçerlidir. Fakat manevî mesuliyeti gerek-tirdiği için câiz değildir .

31- FASİD: Aslen sahih olup, vasfı yönüyle sahih olmayan, yani bizzat kendisi meşru iken gayrimeşru bir şeyle beraber olması sebe-biyle meşru olmaktan çıkan şeydir. İbadet hususunda fasid ile batıl bir hükümdedir .

Meşru olan bir ameli bozup iptal eden şeye de "**Müfsid**" denir. Kasten yapılması azaba sebep ise de, yanılarak yapılması sebep değildir. Namaz içinde gülmek gibi ki, esasen sahih olan namazı ifsad eder .

32- BÂTİL: Rükün(temel esas)larını veya şartlarını tamamen veya kısmen bulundurmayan herhangi bir ibadet veya muameledir. Bir özür bulunmaksızın taharetsiz kılınan namaz gibi .

33- TAHARET: Lügatta nezafet, temizlik demektir. Şer'an taharet, habes, necaset denilen maddeten pis şeylerin veya hades denilen şer'î bir engelin ortadan kalkmasından ibarettir. Temiz olan şeye "Tâhir" temiz-leyici şeye "Tahûr" ve "Mutahhir", temizlemeye de "Tathir" denir .

Taharetler, Tahareti suğrâ ve Tahareti kübrâ, yani küçük temizlik, büyük temizlik diye ikiye ayrılır.

34- TAHARET-İ SUĞRÂ: Abdestsizlik denilen hali gidermek su-retiyle olan temizliktir. Abdest almak gibi .

35- TAHARET-İ KÜBRÂ: Cünüblük, hayız ve nifas denilen hallerden çıkmak için ağıza, buruna su alıp bütün vücudu yıkamak suretiyle yapılan temizliktir ki, buna "Gusül, İğtisal, Boy abdesti" de denir.

36- HADES: Bazı ibadetlerin yapılmasına şer'an mani olan ve hükmen necaset sayılan bir haldir. Hades-i asgar (küçük hades), Hades-i ekber (büyük hades) kısımlarına ayrılır .

37- HADES-İ ASGAR: Taharet-i suğra ile, meselâ yalnız abdest ile giderilen taharetsizlik halidir. İdrar yapmak ve ağız, burun gibi bir uzuvdan kan gelmek sebebiyle meydana gelen hades gibi.

38- HADES-İ EKBER: Taharet-i kübrâ ile, yani ağzı, burnu ve bütün bedeni yıkamakla giderilen taharetsizlik halidir. Bu da cünüplükten ve hayız, nifas denilen arızalardan ileri gelir. Nitekim ileride tafsilâtı görülecektir.

39- HABES: Maddeten temiz olmayan, nâpâk denilen herhangi bir şeydir. Buna "Necis" ve "Hakiki necaset" de denir. Şöyle ki, esasen veya arızî olarak temiz bulunmayan bir maddeye "Necis","Necaset" denir. Çoğulu Encâs'tır. Meselâ, Sidik esasen necis olduğu gibi sidikli bir elbise de necistir, yani pistir, murdardır.

Esasen murdar olan şeye "Neces" de denilir.

Hakikî necasetler, namazda muaf olan miktarlarına göre "necaset-i hafife","necaset-i galiza = mugallâza" kısımlarına ayrıldığı gibi akıcı olup olmamaları itibariyle mayı (sıvı) ve camid (katı) kısımlarına ve gö-rülüp görülmemeleri bakımından da "Necaset-i mer'iyye" ve "Necaset-i gayr-i mer'iyye" kısımlarına ayrılır.

40- NECASET-İ HAFİFE: Pis olduğuna dair hakkında -başka zıt bir delil bulunmak üzere- şer'î bir delil mevcut olan şeydir. Bu gibi neca-setler, bir delile göre murdar görülmekte ise de, diğer bir delile göre mur-dar sayılmamak lâzım gelmektedir. Eti yenen hayvanların sidikleri gibi.

41- NECASET-İ GALİZA: Pislği hakkında şer'î bir delil mevcut olup, aksine başka delil bulunmayan şeydir. Lâşe gibi.

42- NECASET-İ MER'İYYE: Hacmi olan veya kuruduktan sonra görülen herhangi bir pis maddedir. Akmış kanlar gibi.

43- NECASET-İ GAYR-İ MER'İYYE: Katı, bir hacmi olmayan veya bulaştığı yerde kuruduktan sonra görülmeyen herhangi murdar bir maddedir. Sidik gibi.

Kısaca, gerek hakikaten ve gerek hükmen temiz olmayan şeyler, bazı ibadetlerin yapılmasına mânidir. Bunları usulü dairesinde temizle-mek lâzımdır. Temizlik hususunda en çok kullanılan şey ise sudur.

Bu sebeple hangi şeylerin temiz olup olmadığını ve temiz olma-yanların nasıl temizleneceğini bilmek her müslüman için lâzımdır. Bu hususlara dair şer'i şerif bakımından sırasıyla bilgi verilecektir.

[Fihrist'e dön](#)

SULARIN KISIMLARI

44- Sular şer'an iki kısımdır. Biri, mutlak sulardır ki, su denildiği zaman yalnız bu kısım hatıra gelir. Bunlar yaratıldıkları vasıf üzere duran yağmur, kar suları, deniz, göl, ırmak, pınar, kuyu sularıdır. Bun-lardan her birine "Mâ-i mutlak = Mutlak su" denir.

Diğeri mukayyed sulardır ki, herhangi bir maddenin karışması ile yaratılmış oldukları halden çıkmış ve hususî bir ad almış olan sulardır. Gül suları, çiçek suları, asma, üzüm, et suları gibi. Bunlardan her birine de "Mâ-i mukayyed = Mukayyed su" denilir.

45- Mukayyed sular, biri aslî, diğeri de gayri aslî olmak üzere iki türlüdür. Aslî olanlar: Kavun, karpuz, asma ve gül suları ve benzerle-ridir. Gayri aslî olanlar da esasen mutlak su iken sonradan olan bir du-rum sebebiyle mukayyed olan sulardır. İçine düşen yaprakların çürüme-leriyle tabiatı olan rikkat ve seyelân = incelik ve akıcılık halini kaybe-derek bozulan bir su gibi.

46- İçinde nohut, mercimek gibi temiz bir şeyin pişmesiyle incelik ve akıcılığı kalmamış olan bir su da mukayyed bir su sayılır.

Aynı şekilde, içine karışan mukayyed bir su ile üç vasfından, yani renk, koku ve tadından birini veya ikisini kaybeden mutlak bir su da mukayyed olmuş olur. Şöyle ki, bir mutlak suya süt gibi renk ve tattan ibaret iki vasfı olan veya karpuz suyu gibi tattan ibaret bir vasfı bulunan bir sıvı karışık kendisinde bu vasıflardan yalnız biri belli olsa veyahut sirke gibi renk ile tat ve kokudan ibaret üç vasfı bulunan bir sıvı karışık da bu vasıflardan ikisi belirse artık o mutlak su, mukayyed olmuş olur.

47- Bir mutlak su, yosun tutmakla veya dura dura bozulmakla ve-ya içine tadını değiştirmeyecek miktarda sabun, zağferan, toprak veya yaprak gibi temiz ve katı şeyler düşmekle veya içinde mısır, nohut gibi şeyler ıslatılmakla mutlak olmaktan çıkmaz. Hatta rengi,kokusu ve lez-zeti bozulmuş olsa bile. Şu kadar var ki; böyle bir sebeple tabiâtını kay-betmiş yani; inceliği, akıcılığı kalmamış olursa artık bir mutlak su ol-maktan çıkmış olur.

[Fihrist'e dön](#)

MUTLAK SULARIN NEVİLERİ VE HÜKÜMLERİ

48- Mutlak sular, "Tahir ve mutahhir=Temiz ve temizleyici" olup olmamak bakımından şöylece beş nevidir.

1) Temiz ve temizleyici olup, kullanılması mekruh olmayan sular-dır. Üç vasfı yani rengi tadı ve kokusu bozulmamış ve kendisinde mek-ruh olmayı gerektiren birşey bulunmamış olan herhangi mutlak bir su bu kısma dahildir. Bu su hem içilir, hem yemeklerde kullanılır, hem de kendisi ile her türlü temizlik yapılabilir.

2) Temiz ve temizleyici olmakla beraber kullanılması mekruh olan sulardır. Ev kedisi gibi ehli bir hayvanın veya çaylak, doğan gibi yırtıcı bir kuşun veya evlerden eksik olmayan fareler gibi haşerelerin kendisinden içmiş olduğu mutlak bir su gibi. Başka bir su varken bu türlü suları içmek, yemek veya temizlikte kullanmak tenzihen mekruhtur.

3) Temiz olduğu halde temizleyici olmayan sulardır. Bunlar bir hadesi = hükmen necaset olan bir şeyi gidermek, farzı yerine getirmek veya sevap kazanmak için insanın bedeninde veya bir uzvunda kullanılan sulardır. Bunlardan her birine: "Ma-i Müstamel = kullanılmış su" denir.

Mesela, abdestsiz olan bir müslümânın bütün abdest azalarında veya bir uzvunda ve cünüp bulunan bir müslümânın bütün bedeninde kullandığı su, bu kısımdandır.

Abdesti olan bir Müslümanın sevap niyetiyle başka bir yerde veya bir ibadet yaptıktan sonra aynı yerde tekrar abdest aldığı su da böyledir.

Aynı şekilde, yemeklerden evvel ve sonra Peygamberimizin sünnetine riayet etmek maksadıyla el yıkamakta kullanılan sular da böyledir.

Bu sebeple bu müstamel sular, her ne kadar temiz olup, maddi necasetleri giderebilirse de hükmi necasetleri gideremez, yani bunlar ile ne abdest alınabilir, ne de gusül edilebilir.

Mâ-i müstamelin böyle temiz ve temizleyici olmaması İmam Mu-hammed'e göredir. Fetva da bu şekildedir. İmam-ı Azam ile İmam Ebu Yusuf'a göre bu su, temiz de değildir, pis sayılır.

(İmam Malik ile İmam Şafî'nin bir görüşüne göre bu müstamel sular, hem temiz hem de temizleyicidir. Fakat tekrar kullanılmaları mekruhtur.)

4) Temiz olmayan sulardır. İçine necaset düştüğü kesinlikle veya kuvvetli bir zan ile bilinen az miktarda ki sular gibi. Bunlar necaset hükmündedir.

İçine düşen necasetten dolayı rengi veya tadı veya kokusu bozulmuş olan ve "büyük havuz" denilen büyük sular ile akıcı sular da bu hükmündedir. Şöyle ki; rakid, yani akmayan, durgun bir suyun yüzeyine bakılır, eğer yüzeyi yüz arşın kare (yaklaşık 46,24 metrekare)sine eşit ise "büyük havuz" adını alır. Bu su dört köşeli ise her kenarı 10 arşın (yaklaşık 6.8 metre) daire bir halde ise, çevresi tam 36 arşın (yaklaşık 24.48 metre) bulunur. Bundan az olunca, "havz-ı sağır = küçük havuz" olmuş olur.

Cari, yani akarsulara gelince bunlar da az olsun, çok olsun büyük havuz halindedir. Bu sebeple böyle bir su içine düşen bir necasetle üç vasfından biri bozulmadıkça temizlik ve temizleyici vasfını kaybetmiş olmaz. Bunların derinliğine bakılmaz. Avuç ile alınan sudan dolayı di-binin açılmaz olması büyük havuz için yeterlidir. Bir suyun akıcı sayılması için de bir saman çöpünü olsun alıp götürebilmesi de yeterli olur.

5) Şüpheli sulardır. Bunlar ehli merkeplerin veya bunlardan doğmuş olan katırların artığı olan sulardan ibarettir. Böyle bir su temiz ise de, bunu hadesi = hükmen necaseti gidermeye kâfi olup olmamasında şüphe edilmiştir. Buna dair ileride tafsilat vardır.

49- Bir kimsenin abdestli olduğu halde sadece serinlik veya baş-kasına öğretmek için abdest aldığı su, hem temiz hem de temizleyicidir.

Aynı şekilde, bir kimsenin abdest almasını müteakip aynı yerde daha abdesti bozulmadan ve bir ibadet yapmadan tekrar abdestini tazelediği su da böyledir, içinde temiz bir kabin veya çamaşırın yıkandığı su da böyledir. Çünkü bunlar ile ne maddî ne de hükmî bir temizlik yapılmış değildir. Şu kadar var ki, bu gibi kullanılmış sulardan tabiat nefret eder ve sıhhî bakımdan da bunların zararlı bir hale gelmiş olmaları düşünülür. Artık bir zaruret bulunmadıkça, bu gibi sular içilmez, yemeklerde kullanılmaz ve bunlar ile tekrar abdest veya boy abdesti de yapılmaz.

50- Bir mutlak suya müstamel (kullanılmış) bir su karıştığı tak-dirde bakılır: Eğer asıl su, karışan sudan iki misli fazla ise, onunla hükmen necaset giderilebilir. Bilâkis karışan su, iki misli ise, giderilemez. Birbirine eşit ise, yine asıl su, ihtiyaten mağlup az sayılır, abdestte, gu-sülde kullanılmaz.

MUKAYYED SULARIN HÜKÜMLERİ

51- Yukarıda da işaret olunduğu üzere mutlak sular, bir arıza bulunmayınca içilir, yemekte ve maddî temizlikte kullanılır, kendileri ile abdest alınır, gusül edilir, yani hakikî ve hükmî kirler giderilir. Mukay-yed sular ise, böyle değildir. Bunlar ile abdest ve boy abdesti alınamaz, yani bunlar ile hükmen necaset giderilemez. Çünkü şer'i şerif, o gibi temizlikler için mutlak suları tayin buyurmuştur. Fakat mukayyet suların bir kısmı içilebilir, yemeklerde kullanılabilir. Bunların yağlı ve ya-pışkan olmayıp sıkmakla akıp gidecek bir halde bulunan kısmı ile maddeten temiz olmayan şeyler, yani hakikî necasetler giderilebilir.

52- İçlerine düşen bazı şeylerden dolayı mutlak sular, temizlik-lerini kaybedeceği gibi mukayyed sular da kaybeder. O halde bunların hiçbiri ne hükmî ne de hakikî necasetleri gidermek için kullanılamaz. Nitekim ileride bildirilecektir.

[Fihrist'e dön](#)

SU ARTIKLARI HAKKINDA HÜKÜMLER

53- Az ve durgun su artıkları şu kısımlara ayrılır:

1) Temiz ve temizleyici olup, kullanılmaları mekruh olmayan artıklardır. Bunlar; ağızları temiz olan bütün insanların, deve, sığır, koyun gibi eti yenen ehli hayvanların, atların ve attan veya inekten doğmuş katırların ve etleri yenen vahşi hayvanlar ile kuşların artıklarıdır. Bu sebeple bunlar hem içilebilir, hem de temizlikte kullanılabilir.

Ağızları temiz olmayanların artıkları ise, temiz değildir. Ağız dolusu kusan veya şarap içen kimsenin kusması veya içmesi akabinde içtiği suyun artığı gibi.

2) Kullanılmaları mekruh olan artıklardır. Bunlar kedilerin, tavukların, atmaca, şahin, doğan, çaylak, kartal gibi yırtıcı kuşların, pislik yemekten çekinmeyen koyun, keçi gibi hayvanların artıklarıdır.

Başka su varken bunların içilmesi ve temizlikte kullanılması tenzihen mekruhtur. Fakat başka su

bulunmayınca, bunlar içilebilir ve bunlar ile temizlik yapılabilir. Bunlar var iken teyemmüm yapılması caiz olmaz.

3) Kullanılmaları şüpheli olan artıklardır. Bunlar; ehlî merkeplerin ve bunlardan doğmuş katırların artıklarıdır. Bunlar ile başka su bulunmadığı takdirde, hem abdest alınır, hem de ihtiyaten teyemmüm yapılır.

Şüpheli bir su ile şüpheli olmayan bir su birbirine karışacak olsa, tartıca ağır gelenine göre hükümlenir, eşit olunca, yine ihtiyaten teyem-müm de yapılır.

4) Necis = murdar sayılan artıklardır. Bunlar; köpek, kurt, aslan, kaplan, domuz gibi yırtıcı hayvanların, vahşi kedilerin artıklarıdır. Bun-lar; ne temizlikte kullanılır, ne de bir zaruret bulunmadıkça içilir.

54- Terler ve lûablar, yani salyalar, ağızdan akan sular, hüküm iti-bariyle artıklar gibidir. Bu sebeple artığı temiz olanın terleri, salyaları da temizdir. Artığı mekruh veya şüpheli olanın terleri, salyaları da mek-ruh veya şüphelidir. Artıkları temiz olmayanların terleri, salyaları da temiz değildir.

İmam-ı A'zam'a göre atların terleri, salyaları temiz olduğu gibi merkepler ile katırların terleri, salyaları da temizdir.

55- Bir yerde bulunan kaplardan bir çoğunda temiz, birazında da temiz olmayan sular bulunsa, taharriye - araştırmaya lüzum görülür. Yani hangilerinin temiz olduğu, kuvvetli görüş ile tayin edilir, artık onlardan içilir ve abdest alınarak gusledilir. Çünkü hüküm, kuvvetli olana göredir. Fakat temiz olmayanlar çok, veya temiz olanlara eşit ise, içmek ve yemekte kullanmak için araştırma yapılabilir. Ama abdest ve gusül için araştırma lâzım gelmez. Bu sular, döküldükten veya hayvanları suvarmak için birbirine karıştırıldıktan sonra teyemmüm yapılır.

[Fihrist'e dön](#)

KUYULAR HAKKINDAKİ HÜKÜMLER

56- Kuyular, suları ne kadar çok olursa olsun, yüzeyle yüz arşın kare (yaklaşık 46, 24 metrekare) sine ulaşmadıkça veyahut daima akıp giden bir su yolu üzerinde bulunmadıkça, küçük havuz hükmündedirler. Bu yüzden içlerine düşecek şeylerden dolayı, haklarında aşağıdaki hü-kümler geçerli olur.

57- İnsanın veya eti yenen koyun, deve gibi bir hayvanın içine düşüp diri olarak çıktığı kuyu suyu pis olmaz. Ancak üzerinde necaset bulunduğu bilirse, o halde pis olur.

Yine böylece: Katırın, merkebin ve atmaca, şahin, çaylak gibi yırtıcı bir kuşun ve köpeklerin, kurt, kaplan gibi canavarların içine düşüp diri olarak çıktıkları sular da pis olmaz. Ancak ağızlarının salyası suya dokunmuş olursa, o takdirde o su bu salyanın hükmüne tâbi olur. Her hayvanın salyası ise, artığı hükmündedir. Nitekim evvelce bildirilmiştir.

58- Bir kuyunun içine fare, serçe veya bu büyüklükte başka bir hayvan düşüp ölse, henüz şişmemiş olunca, bu hayvan çıkarıldıktan sonra yirmi kova su çekilir, bu vaciptir. Bu kadar su çıkarılmadıkça, kuyunun suyu temiz olmaz. Bu kuyudan otuz kova su çıkarılması ise, müstehaptır.

59- Bir kuyunun içinde kedi, tavuk, güvercin veya bu büyüklükte başka bir hayvan düşüp ölse de daha şişmeden çıkarılsa o kuyudan kırk kova su çıkarılır, bu vaciptir. Elli veya altmış kova çıkarılması ise, müstehaptır .

60- Bir kuyunun suyuna bir damla bile kan veya şarap veya sidik gibi bir sıvı karışsa, veya içine bir domuz düşse veya koyun, keçi gibi gövdesi büyük bir hayvan düşüp ölse veya serçe, fare gibi gövdesi küçük bir hayvan düşüp ölmekle beraber şişmiş veya dağılmış veya tüyleri dökülmüş bulunsa, o kuyunun bütün suyunu bir kova dolduracak kadar kalmayınca kadar çıkarmak icap eder. Şu kadar var ki kuyunun suyu çok olup, devamlı kaynamakta bulunursa, iki yüz kova çıkarmakla yetinilebilir, bu vaciptir. Üç yüz kova çıkarılması ise, müstehaptır. Hattâ ihtiyat için kuyunun bütün suyu takdir edilmeli, o kadar su çıkarılmalıdır. Meselâ, içinde beş yüz kova su bulunduğu takdir edilirse o kadar su çıkarmaya çalışılmalıdır. Bazı alimlere göre fetva da bu şekildedir .

61- Bir kedi köpekten veya bir fare kediden veya bir koyun kurttan korkup kaçarken ölmeksizin kuyuya düşse kuyunun bütün suyu murdar olmuş sayılır. Çünkü bunların bu halde işemeleri kuvvetle düşü-nülür. Fakat fetva verilen diğer bir görüşe göre bu halde kuyu pis olmuş sayılmaz. Bu hal, zaruretten dolayı muaf tutulmuştur .

62- Tavuktan çıkan taze bir yumurtanın ve henüz doğan bir kuzu-nun içine düştüğü su, pis olmaz. Ancak üzerinde necaset bulunduğu bi-linirse, o takdirde, pis olur .

63- Bir kuyu, içine düşen deve, koyun, keçi, at, katır, merkep, sığır, manda tersleriyle tercih edilen görüşe göre pis olmaz. Bu terslerin yaş veya kırık olmasıyla kuru ve sağlam olması arasında fark yoktur. Çünkü bunlardan korunmak pek müşküldür, özellikle kırlardaki kuyu-larda. Şu kadar var ki bunlar örf ve âdete göre çok görülürse, veya her kovaya en az bir iki tanesi tesadüf ederse, o zaman su temizliğini kaybetmiş olur .

Bununla beraber bu hususta daha güvenilir kabul edilen bir görüşe göre zaruret dikkate alınır. Şöyle ki, Bunlardan evlerdeki kuyuları koru-mak müteassir = güç olmadığından, bunlar o kuyuların suyunu temizlik-ten çıkartır, fakat kırlardaki kuyuları korumak güç olduğundan onları temizlikten çıkarmaz .

64- Tavuk, kaz, ördek hayvanlarının tersleri suyu bozar. Bu se-beple içine düştükleri kuyunun bütün suyunu çıkarmak lâzım gelir. Çünkü bunlar necaseti galiza (ağır büyük pislik)dir .

65- Güvercin, serçe kuşu gibi eti yenen kuşların tersleri kuyu-lardaki ve kaplardaki suyu bozamaz. Eti yenmeyen kuşların tersleri de suyu bozamaz. (İmam Şafî'ye göre bunlar suları bozarlar.)

66- İmam-ı A'zam ile İmam Ebu Yusuf'tan bir rivayete göre yırtı-cı kuşların tersleri kuyuları bozamaz. Çünkü bunlardan kuyuları koru-mak güçtür. Miktarları çok olmadıkça, elbiseyi pis etmiş olmaz. Ve va-sıflarını değiştirmedikçe, çok olan suları da murdar etmez. Fakat kaplar-daki suları bozar. Zira bunları korumak mümkündür .

67- Bir kuyuda lâşeden başka bir necaset görülse o kuyunun suyu bu necasetin görüldüğü vakitten itibaren pis sayılır. Artık ondan abdest ve gusül alınmaz, temizlik yapılmaz. Fare veya kedi ölüsü gibi bir lâşe görüldüğü takdirde ise, bakılır: Eğer düştüğü vakit malûm ise, o vakitten itibaren kuyunun suyu pis olmuş olur. Fakat lâşenin düştüğü vakit bilinmezse o kuyu, lâşe şişmiş veya dağılmış veya tüyleri dökül-müş ise, üç gün ve üç geceden itibaren; bilakis şişmemiş, dağılmamış, tüyleri de dökülmemiş ise, ihtiyaten bir gün bir geceden itibaren murdar sayılır. Bu sebeple o müddetler içindeki abdestler, gusüller sahih olma-mış olur. Bunlar ile kılınmış namazların iadesi lâzım gelir. Ve bu su ile yıkanmış necasetli çamaşırları tekrar yıkamak icap eder. Fakat bu su ile necasetli olmayan çamaşırlar yıkanmış ise, onları tekrar yıkamak lâzım gelmez. Bütün bunlar "yakın, şek ile zail olmaz = Kesin olan bir durum, şüphe ile ortadan kalkmaz" kaidesine dayanmaktadır.

Bu mesele, İmam-ı A'zam'a göredir. İmameyn'e göre eğer bu lâşenin ne vakit düştüğü inceleme neticesinde anlaşılmazsa görüldüğü zamandan itibaren kuyunun pis olduğuna hükmedilir, ondan evvel kılı-nan namazlar iade ve yıkanılan çamaşırları tekrar yıkamak lâzım gel-mez, ihtimal ki o lâşe dışarıdan bir rüzgâr ile veya başka bir sebeple kuyuya henüz düşmüştür. "Hâdis olan bir emrin en yakın vakte iza-fesi=sonradan meydana gelen bir işin en yakın bir zamanda meydana gelmiş olması" kaidesi ise, bir esastır .

68- Pislenmiş bir kuyunun suları çekilip kaybolduktan sonra tek-rar gelmeye başlasa, artık temizlenmiş bulunur. Çünkü bu suretle çeki-lip kaybolan bir necaset geri gelmez .

69- Kuyularda kullanılacak kovalar, orta büyüklükteki kovalardır ki, bazı alimlere göre (1400)dirhem=yaklaşık 4.550 kg su alacak bir miktarda bulunur. Bu kovaların tam ağızlarına kadar dolması lâzım gelmez. Bu kuyudan şer'an muayyen miktar su çekilince kuyunun suyu da, taşları ve çamurları da, kova da, ip de ve kovayı çekenin elleri de te-mizlenmiş olur. Çünkü bunlar temizlikçe, kuyunun temizliğine tabidirler. Bir kuyudan muayyen bir miktar suyu bir günde çekmek de icap etmez. Başka başka günlerde de çekilebilir .

70- Balıklar, çekirgeler, kurbağalar, sinekler, küçük yılanlar, ak-repler, su köpekleri ve su hıncırları gibi akıcı kanı bulunmayan bir hay-vanın suda veya başka bir sıvı içinde ölmesi, onu temizlikten çıkarmaz. Bu sebeple öyle bir su ile abdest alınabilir .

71- İçine az çok necaset düşen az bir su, hemen temizlikten çıkar. Fakat bir su, bir necasete, meselâ bir lâşeye, yani suda yaşamayan akıcı kanı bulunan bir hayvan ölüsüne dokununca hemen pis olur mu?. Bu hususta duruma bakılır. Şöyle ki, Bir suyun tamamı veya ekserisi bir lâşeye veya pis bir yer üzerine uğrasa, meselâ olukta bulunan bir necasetin üzerinden akıp gitse pis olmuş olur. Ancak bu suyun üzerine uğradığı necaset, tamamen dağılıp eseri görülmez bir hale gelmiş bulu-nursa o takdirde, bu su murdar sayılmaz .

Aynı şekilde bir suyun az bir miktarı böyle bir necasete uğrasa, yine temizliğini kaybetmiş sayılmaz. Ancak kendisinde uğramış olduğu necasetin eseri belirmiş olursa o takdirde, temizliğini kaybetmiş sayılır .

72- Bir kuyu ile abdesthane arası, necasetin eseri olan renk, tat ve kokudan biri kuyunun suyuna

geçmeyecek, tesir etmeyecek derecede uzak olunca, o kuyunun suyu pis olmuş olmaz. Fakat bunlardan biri suya geçerse, tesir ederse, kuyu pis olmuş olur. Hatta abdesthane ile arasında beş-on arşın = 3.4-6.8 metre uzaklık bulunsa bile.

[Fihrist'e dön](#)

ŞER'AN TEMİZ SAYILAN ŞEYLER

73- Esasen bütün yeryüzü, bütün madenler, bütün sular, bütün otlar, ağaçlar, çiçekler, meyveler, domuzdan başka bütün hayvanların dış bedenleri murdar bir şeyle beraber olmadıkça, temizdirler. Meselâ, diri köpeğin, filin tüyleri, derileri temizdir. Bunlara dokunan bir su da temizdir. Bu sebeple bunların dokunması elbisenin temizliğine mâni olmaz. Domuzun kılları da badana yapmak, ayakkabı dikmek hususun-da bir zaruret sebebiyle kullanılabilir. Bununla yapılan bir badana, veya dikilen bir ayakkabı pis sayılmaz.

Aynı şekilde, bir su kovası, domuz kıllarından yapılmış bir fırça ile boyanmış ve bu boya kuruyarak suyundan eser kalmamış olunca, temiz sayılır. Artık bu kova ile kuyudan su çıkarılabilir. Hattâ bu kıldan az bir miktarı, içine düştüğü bir suyu da bozamaz. Bu, İmam Muhammed'e göredir. Tercih edilen de budur. İmam Ebu Yusuf'a göre bu kıllar, içine düştüğü suyu bozar. Çünkü bu kılların kullanılması bir zaruret sebebiyle caiz görülmüştür. Su içine düşmesi ise, bu zaruret dışındadır. Bunların fırça olarak kullanılması da hoş görülmemektedir. Bunların yerine başka kullanılacak şey bulunduğu takdirde, kullanılmaları şüphe yok ki daha iyi olur.

Şunu da ilâve edelim ki, bir şeyin temiz sayılması, her halükarda yiyilip içilmesinin helâl olmasını gerektirmez. Bir nice zehirli sular veya sarhoşluk veren otlar, madenler vardır ki, temiz oldukları halde bunların yiyilmeleri ve içilmeleri haram bulunmaktadır.

(Malikîlere göre her diri yaratığın, köpek ve domuz da olsa, bedeni temizdir.)

74- Boğazlanan hayvanların domuz müstesna olmak üzere derileri, ciğer, yürek, dalak kanları ve damarlarında, etleri içinde kalıp akma-yan diğer kanları temizdir. Bu boğazlanma, en kuvvetli olan görüşe göre, şer'î bir surette olmalıdır.

Bit, pire, tahta kurusu kanları da böyledir.

75- Su içinde yaşayıp su içinde ölen balıklar ve diğer hayvanlar temizdir. Bununla beraber bu hayvanlardan bir kısmının yenilmesi haramdır. Sekizinci kitaba müracaat.

76- Domuzdan başka hayvanların, içine kan geçmeyen girmeyen uzuvları, ölmeleriyle pis olmuş olmaz. Bu sebeple bunların boynuzları, tırnakları, yağsız kemikleri, kırılmış olan kılları, tüyleri, tabaklanmamış derileri temizdir. Sınırları ise, sahih olan görüşe göre temiz değildir. Çünkü bunlarda acı duyacak kadar bir hayat bulunmuştur.

77- Misk kedisi temizdir. Yenmesi helâldir. Miskin göbeği de temizdir. Zibad denilen yağ da temizdir.

78- Henüz ot otlamamış kuzuların kursakları temizdir. Bunlar, gerek boğazlanmış olsunlar ve gerek olmasınlar. Bu sebeple bunlardan peynir mayası yapılabilir.

79- Tavuktan ölmesine müteakip çıkan yumurta temizdir, yene-bilir. Ölmüş bir koyunun memesinden çıkan süt de temizdir. Bu süt, İmam-ı A'zam'a göre içilebilir, fakat İmameyn'e göre bu, esasen temiz ise de, memenin pis olmasından dolayı murdar olacağından içilmez.

80- Kokmuş et, ekşimiş yemek, acımış yağ, kokup kurtlanmış et veya peynir bu yüzden temizliğini kaybetmiş olmaz. Fakat bunların sıhate zararlı oldukları takdirde, yenilmeleri uygun değildir.

81- Ev kedilerinin sidiği, dokunduğu kapları ve içerilerindeki su-ları pis eder. Bundan giyilecek şeyler müstesnadır, onlar zaruret sebe-biyle bağışlanmış, pis sayılmaz.

Aynı şekilde, farelerin sidiği de suları temizlikten çıkarır, fakat yenilecek ve giyilecek şeylere az miktarda dokunan sidikleri, tersleri, tatlari belirmeyince affedilmiştir. Çünkü bundan korunmak zordur.

Diğer bir görüşe göre kedinin de, farenin de sidiği hem suları, hem de elbiseyi pisletir, ihtiyata riayet etmelidir.

82- İğne ucu veya iğnenin iplik geçirilecek deliği kadar ufak olan sidik serpintileri bedende, elbisede ve mekânda affolunmuştur. Fakat suda affolunmamıştır, içine düşeceği az ve durgun bir suyu bozar. Çünkü bundan suyu korumak mümkündür.

83- Akar veya durgun bir suya bir necasetin düşmesinden dolayı serpilerek damlalar temizdir. Ancak kendilerinde necaset eseri belirirse, o takdirde, temiz olmaz.

84- Heladan, ahırdan, hamamdan çıkan buhar damlaları temiz sayılır. Fakat necaset sayılan bir şeyden damlatmak sureti ile çıkarılmış sıvılar temiz değildir.

85- Caddelerin gerek sert ve gerek gevşek olan çamurları, gübre olmaktan uzak olmasa da temiz sayılır. Bu sebeple bunlardan elbiseye dokunan miktar, namazın sahih olmasına mani olmaz, ancak bütün bütün necaset olduğu bilirse, o takdirde, mani olur.

86- Cenaze yıkantısı temizdir. Ancak ölünün üzerinde necaset bulunmuş olursa, o halde yıkantısı da pis olur. Yalnız yıkanmakla uğraşıldığı esnadaki serpintiler, kaçınmanın güçlüğü sebebiyle bağışlanmıştır.

87- Necaset yıkantısı da pistir. Temizlenmesi üç defa ile takdir edilmiş şeylerde, dördüncü defası temiz olmuş olur.

88- Pis yerlerden esip gelen bir rüzgârın dokunduğu elbiseler, kumaşlar pis olmaz. Ancak kendilerinde pisliğin eseri belirirse, o halde pis olurlar.

89- Yalnız sıkılmakla damlayacak derecede yağ bulunan pis bir bohçaya sarılmış olan bir elbise, bir kumaş pis olmuş olmaz. Ancak üzerinde necaset eseri belirirse, o halde pis olur.

Aynı şekilde pis, fakat kuru bir yere serilmiş olan şey, bir çamaşır, üzerinde necaset eseri görülmedikçe pis olmuş sayılmaz. Hatta serildiği yer, yağ olmuş olsa bile.

90- Bir kimse, pis olan bir yatak veya yer üzerinde yatıp uyu-makla temizliğini kaybetmiş sayılmaz. Ancak terinden veya ayağındaki bir yaşlıktan dolayı o pisliğin eseri, üstünde veya bedeninde görülürse, o takdirde, bunları yıkaması lâzım gelir.

91- Keçi, koyun gibi bir hayvanın memesine bulaşmış olan tersi, sağılan sütü murdar eder. Fakat süt sağılırken içine düşen ve sıvı bir halde bulunmayan bir iki ters tanesi, dağılmadan ve sütte eser bırakma-dan hemen çıkarılırsa, sütün temizliğine zarar vermez. Bu miktar bağışlanmıştır. Çünkü bundan korunmak güçtür.

[Fihrist'e dön](#)

ŞER'AN TEMİZ SAYILMAYAN ŞEYLER

92- Maddeleri itibarıyla şer'an temiz sayılmayan şeyler, namazın sahih olmasına mani olacak miktarları bakımından galiz (ağır) ve hafif kısımlarına ayrılır. Galiz olanlar şunlardır:

1) İnsanlara ait sidikler, tersler, meniler, sidikten sonra gelen "vedî" adındaki sıvılar, eşlerin birbiriyle oynaşması esnasında tenasül uzuvla-rından çıkıp "mezî" denilen yaşlıklar, ağız dolusu kusuntular, herhangi bir uzuvdan çıkıp akan kanlar, vücutlarından kesilip düşen et ve deri parçaları.

Kadınlara mahsus âdet, lohusalık ve istihâze (özür) hallerindeki kanlar da bu kısımdandır.

(Şafîiler ile Hanbelîler'e göre meni temizdir).

2) Eti yenmeyen hayvanların sidikleri, ağızlarının salyaları, kuş-lardan başkasının tersleri ve bütün hayvanların akan kanları.

Yarasa kuşunun sidiği ile tersi, sakınmak imkansız olduğu için temiz sayılır.

3) Eti yenilen hayvanlardan tavukların, kazların, ördeklerin tersleri.

4) Lâşeler, yani karada yaşayıp boğazlanmaksızın ölen veya şer'i şerife uygun olmaksızın boğazlanan kanlı hayvanlar ve bunların tabak-lanmamış derileri. Bu hayvanlara "meyte" denir. Kaz, ördek ölüleri de böyledir.

(Malikîler'e göre meytenin eti gibi cildi, kemiği, sinirleri de temiz değildir. Kılları, yünleri, tüyleri ise, temizdir. Şafîiler'e göre meytenin bütün parçaları, hattâ kılları, tüyleri, yünleri, tırnakları da temiz değildir. Çünkü bunların hepsine hayat girer.)

5) İttifakla şarap ve tercih edilen görüşe göre sarhoşluk veren diğer bütün sıvılar. Çünkü bunların hepsi de akla, sıhate zararlıdır, hepsi de şer'an yasaklanmıştır. Bunlardan kaçınmak ALLAH'ü Teâlâ tarafından istenmiştir, menetme ve nefret ettirme hikmeti de bunu gerektirmektedir. Özellikle ibadetlerde ihtiyata, paklığa ve tertemiz olmaya riayet edilmesi son derece istenilmiştir. İbadetlerin tam bir temizlik ve ALLAH'ın emrine tam bir sarılma halinde yapılması gerekli bir vazifedir.

(Şafîî mezhebine göre de sarhoşluk verici olan bütün sıvılar az olsun, çok olsun temiz değildir.)

Temiz olmayan şeylerin hafifleri de şunlardır:

1) Atların ve etleri yenen koyun ve geyik gibi ehlî ve vahşi hayvanların sidikleri. Bunların tersleri, İmam-ı Azam'a göre galîza (ağır pislik), İmameyn'e göre hafife (hafif pislik)tir. Fetva da İmameyn-nin görüşüne göredir. Katırlar ile merkeplerin tersleri hakkında da bu ihtilâf vardır.

2) Etleri yenmeyen hayvanlardan atmaca, çaylak, kartal gibi ha-vada tersleyen kuşların tersleri.

3) Her hayvanın karaciğerine bağlı olup, "öd" denilen kesesi ve işkembesi, kendisinin tersi, gübresi hükmündedir. Meselâ, koyunun gübresi hafif pislik olduğu gibi işkembesi, öd kesesi de hafif pisliktir.

[Fihrist'e dön](#)

TEMİZ OLMAYAN ŞEYLERİN HÜKÜMLERİ

93- Temiz olmayan şeyler: Gerek galîz (ağır) ve gerek hafif kıs-mından olsun maddî şeyleri kirliletmek, meselâ az bir suyun temizliğini gidermek hususunda müsavidirler. Pak olmayan şeyler, bu bakımdan galîza ve hafife kısımlarına ayrılmaz. Ancak namazın sahih olmasına manî olup olmamak itibariyle bu kısımlara ayrılır ve haklarında aşağı-daki hükümler geçerli olur.

94- Necaseti galîza (ağır pislik) sayılan bir şeyin: Câmîd (katı) ise, bir miskalden, yani yirmi kırat(yaklaşık 4,5 gram)dan, sıvı ise, el ayası sahasından geniş miktarı, giderilmesi mümkün olunca, namazın sahih olmasına mani olur. Bu miktarlar ise, az pisliktir, namazın sahih olmasına mani olmaz, muaf sayılır.

Bu sebeple namaz kılan kimsenin elbisesinde veya namaz için ayağını bastığı yerde bir miskalden biraz fazla katı ağır necaset bulursa, namazı sahîh olmaz. Secde ettiği yere gelince, bu hususta İmam-ı Azamdan iki rivayet vardır, İmam Muhammed'in rivayetine göre burada da bir miskalden fazla necaseti galîza bulursa, namaz bozulur. İmam Ebû Yûsuf'un rivayetine göre bozulmaz.

95- Necaseti hafife (hafif necaset)e gelince: Bunun da bulaştığı bedeninin veya elbisenin dörtte bir kısmından az miktarı, namaza mani olmaz, muaf sayılır. Bundan fazlası, giderilmesine güç ve imkan bulu-nunca, namazın sahih olmasına mani olur.

Aynı şekilde, bir meste bulaşan böyle bir necaset, topuklardan aşağı olan kısmının dörtte birinden az ise bağışlanır, fazla ise bağışlanmaz. Namaza mani olur.

İmam Ebû Yûsuf'a göre enine, boyuna yalnız bir karış miktarı bulaşması muaftır. Bedenin veya elbisenin bundan fazla miktarına bulaşması muaf değildir.

Bununla beraber imkân bulunduğu takdirde, gerek bedeninin ve gerek elbise ile yerin temiz olmayan en az bir şeyden bile beri bulun-masını temin etmeye çalışmak daha fazilettir. Temiz olmayan bir şeyin muaf denilen az miktarı ile namaz kılınması tamamen affedilmiş değildir, bilakis tahrîmen mekruhtur, bunu gidermeden namaza başlamamalıdır.

[Fihrist'e dön](#)

TATHİR - TEMİZLEME YOLLARI

96- Temiz olmayan şeyleri temizlemek için, mahiyetlerine göre muhtelif yollar vardır. Bunların başlıcası su ile yıkamak ve kaynat-makla temizlemektir. Diğerleri de silmek, kazımak, ovalamak ve diğer şeyler ile temizlemektir. Bunları sırasıyla yazıyoruz:

1. Su ile yıkamak yolu ile tathîr = temizleme

Hades denilen ve hükmen bir necaset kabul edilen abdestsizlik, cünüplük ile hayız ve nifas halleri, her yönüyle temiz olan mutlak sular ile giderilir. Su bulunmadığı takdirde, teyemmüm yapılır. Nitekim ileride izah edilecektir .

Hubûs denilen ve hakiki bir necaset olan şeyler de temiz olan mutlak ve mukayyet sular ile temizlenir.

Meselâ; Maddî bir necaset, yağmur, dere, deniz sularıyla giderilebileceği gibi çiçek sularıyla, meyvelerden, sebzelerden çıkacak sular ile, içinde nohut, mercimek gibi şeyler ıslatılmış olan sular ile de giderilebilir. Fakat temiz olmayan sular ile ve yağlı, yapışkanlı sıvılar ile ve içine karışan herhangi bir şeyden dolayı tabiatını, yani inceliğini, akışını kaybetmiş sular ile necaset giderilemez .

Mer'î olan (görülen) necasetler, eserleri, yani cüsseleri, renkleri, kokuları gidinceye kadar su ile yıkamakla temiz olur. Bir kere yıkamakla tamamen giderilirse, bir daha yıkamak –en sahih olan görüşe göre– mutlaka lâzım gelmez. Bulaştığı şeyden rengi giderilemeyecek bir halde bulunursa, o şey kendisinden bembeyaz su akıncaya kadar yıkanır, murdar boya ile boyanmış kumaşlar, kaplar gibi .

Mer'î olmayan (görülemeyen) necasetler ile bulaşmış olan şey bir kap içinde üç defa yıkanarak her

defasında sıkılmakla temiz olur. Sıkılmak hususunda yıkayanın kuvvetine itibar olunur. Son sıkışında hiç su damlamayacak derecede sıkılmak lâzımdır. Bunun neticesinde hem yıkanan şey, hem yıkayanın eli, hem de kullanılan kap temizlenmiş olur .

Başka başka kaplarda, teknelerde yıkanınca birinci kap üç defa, ikinci kap iki defa, üçüncü kap da bir defa yıkanmakla temizlenmiş olur .

Bir köpeğin yaladığı bir kap da üç defa yıkanmakla pak olur. Bununla beraber böyle pis bir şeyin kokusu, tadı büsbütün kalmama-lıdır. Ancak kokusunun tamamen giderilmesi pek güç olursa, o halde bu koku eserin kalması bağışlanmış olur .

Pis olan bir şeyi su ile yıkamak hususunda akar su ile durgun su ve bir kap içinde yıkamakla kap içinde yıkamamak eşittir. Yeter ki, su safi bir hale gelmiş olsun. Bu hususta sıcak su veya sabun ile başka şey kullanılması, güçlükten beri olmadığı için, mutlaka gerekmez.

Keçe ve benzeri gibi sıkılmaları mümkün olmayan pis şeyler, kap içinde üç defa yıkanır ve her yıkayıpta suyu süzülüp damlalar kesilin-ceye kadar bırakılırsa, temizlenmiş olur. Fazla kurumasına gerek yoktur. Böyle birşey, akar su içinde veya üzerine sular dökülmek sure-tiyle yıkanır, kendisinde necasetin eseri kalmayınca temizlenmiş olur. Ayrıca sıkılmasına, kurutulmasına, tekrar tekrar suya sokulmasına lü-zum kalmaz.

Murdar bir kına ile boyanmış bir uzuv üç kere yıkanmakla temiz olur. Kınanın uzuvda kalan rengi zarar vermez. Ve bir uzva dokunan kan gibi bir madde, üç kere yalanıp tükürmekle eseri giderilse, hem o uzuv, hem de yalayanın ağzı temiz olur.

Topraktan yapılıp ateşte pişirilmiş olan kaplar, pis olunca, her defasında damlalar kesilmek üzere üç kere yıkanılıp kötü kokusunun tamamen giderilmesiyle temizlenir. Bir görüşe göre bu kapların yenisi ateşte alazlanmakla pak olur.

Tahtadan veya topraktan yapılmış yeni kaplar, pis olunca, üç defa yıkanır ve her defasında kurutulur, pisliğin rengi, kokusu tamamen gidince pak olur. Çünkü bunların o pis şeyi emmiş olmaları mümkündür.

İçine murdar birşey düşmüş olan sıvı halindeki bir yemek veya zeytin yağı, bir kap içinde üç defa üzerine su dökülüp çalkalandıktan sonra alınmakla temizlenmiş olur.

Temiz olmayan bir su içinde kalıp şişmiş olan buğday, arpa gibi şeyler, üç defa suda ıslatılır, suyu çekilip de şişkinliği gidince temizlenmiş olur.

Görülmeyen bir necaset, bedenine veya çamaşırın hangi tarafına dokunmuş olduğu unutulsa veya neresine dokunduğunda şüphe edilse o bedenine veya çamaşırın bir tarafı yıkanınca, -tercih edilen görüşe göre- her tarafı temiz olmuş sayılır. Fakat tamamını yıkamak ihtiyata daha uygundur.

Üzerinde necaset veya meni bulan kimse, bunun ne zaman bulaştığını tayin edemezse, necasette son abdest bozduğu ve menide son uyku uyuduğu vakitten itibaren kılmış olduğu namazları yeniden kılar.

Bir çeşmenin su boruları pisenmiş olsa, içinden akacak pak su ile necasetin eseri kalmayıp temizlendiğine kanaat hasıl olunca, pak olmuş olur.

2. Su ile kaynatılmak yolu ile temizleme

İçine temiz olmayan birşey karışan ve yüzeyi yüz arşın kare (yak-laşık 46,24 metrekare)den eksik bulunan süt, pekmez, bal gibi sıvı şeyler temiz su ile üç defa asıl kendi miktarlarında kalıncaya kadar kay-natılmakla temiz olur. Çünkü bu halde o temiz olmayan şeyin mahi-yetinde bir değişiklik meydana gelir.

Usûlen boğazlanmış, fakat bağırsakları çıkarılmamış olduğu halde, tüylerini yolmak için, kaynar suya atılmış olan tavuk ve benzer-leri asla temizlenemez. Çünkü pis suyu içine almış olur.¹ Bu sebeple böyle bir hayvanı kestikten sonra üzerinde bulunan akar kanını ve içini çıkarıp yıkamalı, ondan sonra sıcak suya atmalıdır.

İşkembe de yıkanmadan pek kaynar suya atılırsa bir daha temiz olmaz. Fakat daha kaynar bir hale gelmemiş bir suya atılırsa, daha sonra yalnız yıkamakla temizlenir. Daha kaynar suyu içine çekmeden çıkarıldığı takdirde, de hüküm böyledir. Yalnız yıkamakla pak olur.

3. Ateşe sokmak yolu ile temizleme

¹ Bunların temizlenme yolu: İçleri temizlendikten sonra üç defa kaynatılıp ve her defa-sında kaynatılan su dökülür. Bundan sonra temiz hükmüne girer.

Kendisine pis bir su ile su verilmiş bir bıçağın içi de dışı da murdar olmuş olur. Bu halde dışı yıkanmakla veya temiz birşey ile silinmekle temiz olur, artık onunla et, karpuz gibi şeyler kesilebilir. Fakat bununla içi temiz olmayacağından üzerinde bulunan kimsenin namazı sahih olmaz, içerisinde temiz olması ise, ateşe sokularak kendisine temiz su ile üç defa veya bir defa su verilmekle olur.

Pis çamurdan yapılmış olan testi, bardak gibi şeyler, ateşte pişip kendisinde necaset eseri kalmayınca temizlenmiş olur.

Boğazlanmış bir hayvanın kellesi veya herhangi bir maden parçası üzerindeki kanlar, ateşe konulup da yanar giderse, temiz olur.

Kendilerine pis yaşlık dokunmuş olan fırınlar, tandırlar, içlerinde yanan ateş ile temizlenmiş olurlar. Artık kendilerinde ekmek pişirilebilir.

4. Silmek yolu ile temizleme

Bıçak, cam, abanoz, cilâli tahta, düz mermer ve tepsi gibi şeyler, yaş veya kuru bir pislik ile kirlenir de, yaş bir bez ile veya sünger ile veya toprak ile veya yaprak gibi birşey ile o pisliğin eseri kalmadığına kuvvetli zan meydana gelecek derecede silinirse temizlenmiş olur. Bu sebeple kana bulaşmış, sonra da temiz bir bez ile veya toprak ile tama-men silinmiş bir bıçağın veya kılıcın üstte bulunması, namazın sahih olmasına mâni olmaz.

5. Kazımak ve ovalamak yolu ile temizleme

Mest ve kundura gibi necaseti emmeyecek ayakkabılar, kendile-rine hayvan tersi gibi görünür bir necaset dokunduğu halde su ile temizleneceği gibi bıçak gibi birşey ile kazınmakla da, yere sürtülmekle de temizlenebilir. Fakat sidik gibi görünmeyen necaseti mutlaka yıka-mak lâzımdır. Nitekim elbiseye veya bedene dokunan necaseti de kazı-mak, toprağa sürtmek kâfi değildir, yıkamak lâzım gelir.

İnsanların kurumuş olan menileri, ovalamak ile temizlenebilir, hatta dokunduğu elbise astarlı bulunsa bile. Fakat yaş olan meniye mutlaka su ile yıkamak lazımdır. Bununla beraber elbiseye dokunmuş olan kuru bir meni, ovalamakla temizlendikten sonra o elbise ile namaz kılınabilirse de yeri tekrar ıslansa -en sahih olan görüşe göre- murdarlık geri döner, yeniden kurutup ovalamak veya yıkamak lazım gelir.

Donmuş bir halde bulunan bir yağ, kendisine dokunmuş olan pis bir maddenin oyulup çıkarılması ile temizlenmiş olur.

Murdar olmuş bir çukur veya kuyu, necasetin geçip tesir etmediğine kuvvetli zan meydana gelecek bir yere kadar her tarafından kazınması ile temizlenmiş olur.

6. Kurumak, toprak sermek yolu ile temizleme

Yeryüzü ve yeryüzünde sabit bulunan herhangi birşey, pis olunca, kurumakla temizlenir. Şöyle ki, bir yer parçası güneş, rüzgâr veya ateş ile kuruyup üzerindeki pisliğin eseri kalmayacak olsa, pak olmuş olur. Bu sebeple üzerinde namaz kılınabilir. Şu kadar var ki, bununla teyemmüm caiz olmaz. Çünkü böyle bir yer temiz ise de, temizleyici değildir.

Yerde sabit bulunan ot, ağaç, döşenmiş taş, tuğla, kiremit gibi şeyler de kendilerine bulaşan necasetin eseri kalmamak üzere kurumak-la temizlenmiş olur. Fakat yerde sabit olmayıp koparılmış veya çıkarılmış olan otlar, ağaçlar, taşlar, tuğlalar, kerpiçler ve benzerleri kendile-rinde necasetten eser kalmadığına dair kuvvetli zan meydana gelinceye kadar yıkamakla temizlenir, kurumaları kâfi değildir. Şu kadar var ki, cilâli olmayıp sert, katı, kaba olan taşlar, yerden ayrılmış olsalar da kurumakla temiz olurlar. Değirmen taşları gibi. Çünkü bunlar pisliği içlerine çekip aldıkları için yeryüzü hükmündedirler.

Pis olan bir yeryüzü, necasetin eseri gidinceye kadar üzerine su akıtmakla veya necasetin kokusu alınmayacak derecede üzerine temiz toprak sermekle de temizlenir.

7. Suyun akması veya kaybolması yolu ile temizleme

İçine necaset düşmüş olan küçük bir su, meselâ alelade bir havuz veya su dolu bir hamam kurnası, bir tarafından veya üstündeki musluktan su gelip üzerinden az çok akıp gitmekle temiz olur. Yeter ki necaset eseri belli olmasın. Bu, bir akar su demektir. Fakat bu gelen suyun, altındaki bir delikten çıkıp gitmesi kâfi değildir.

Murdar olmuş bir kuyunun suyu çekilip kaybolunca temizlenmiş olur. Artık sonradan gelen suyu pis olmaz. Çünkü giden murdarlık geri dönmez.

8. İstihâle - Değişim yolu ile temizleme

Temiz olmayan birşey, başka bir mahiyet alınca temiz olur. Mese-lâ bir merkep veya bir domuz, diri veya ölü olarak tuzlaya düşüp de tuz kesilse, temizlenmiş olur.

Aynı şekilde pis bir madde, meselâ bir yığın gübre toprak kesilse, bir tezek yanıp kül olsa, bir şarap sirkeye veya misk ahusunun kanı miske dönerek değişse, temiz olmuş olur.

Pis bir yer alt-üst edilmekle, pis bir zeytinyağı sabun haline geti-rilmekle temizlenmiş olur.

Bir sıra veya bir şarap, içine herhangi murdar birşey düşüp dağıl-dıktan sonra sirke yapılmakla temizlenmiş olmaz. Fare düştüğü takdir-de de böyledir.

Aynı şekilde, murdar bir süt, peynir yapılmakla veya pis bir buğday öğütülmekle veya unundan ekmek yapılmakla ve murdar bir susamdan yağı çıkarılmakla temiz olmaz. Çünkü bunlarda değişim yoktur.

9. Bazı tasarruflar yolu ile temizleme

Harmanda dövülen buğday, arpa gibi bir şeyin muayyen olmayan bir miktarı, hayvanın işemesiyle murdar olduktan sonra, ondan o mur-dar olan kısma müsavi veya fazla bir miktar her ne suretle elden çıkarıl-mış olsa, hem bu miktar, hem de geriye kalan kısım temiz sayılır. Çün-kü bunun genelinde temizlik asıldır, kesindir. Temiz olmayan miktarın hangi kısımda kaldığı ise meçhuldür, şüphelidir. Bu sebeple asıl olan taharet, şüphe ile yok olmaz.

Böyle bir buğday ve benzeri bölüşülmekle veya kısmen yıkanılmakla da temizlenmiş olur.

Yarısından az ve muayyen olmayan bir miktarı pis olmuş bulunan bir pamuk tamamen atılınca temizlenmiş olur. Fazla miktarda olursa temizlenmez.

10. Boğazlama veya tabaklama yolu ile temizleme

Domuzdan başka herhangi bir hayvanın derisi, meşru surette boğazlanması ile temiz olur. Bu sebeple böyle bir derinin üzerinde na-maz kılınabilir. Etine gelince eğer yenmesi helâl olan hayvanlardan ise eti de temiz olmuş olur. Fakat eti yenmez hayvanlardan ise, -fetva verilen görüşe göre- eti temiz olmaz. Bu halde bundan bir miskal (yaklaşık 4,5 gram) miktarı bir kimsenin üzerinde bulunsa, namazının sahih olmasına mani olur. Bununla beraber boğazlanması ile eti temiz olsa da yine yenilemez. Çünkü her temiz olanın mutlaka yenmesinin helâl olması gerekmez.

Domuzdan başka herhangi hayvanın derisi, tabaklanmakla da temiz olur.

Tabaklamak iki türdür. Birisi: "Hakikî tabaklama"dır ki, şap, mazi, tuz ve benzeri şeyler ile yapılır. Bu suretle deriler, postekiler kokmaktan, rutubetten kurtulur. Diğeri de "hükmî tabaklama"dır ki, derilere, postekilere toprak serpmekle, onları güneşe, havaya, rüzgâra karşı bırakmakla yapılır. İşte bu iki şekilden biri ile tabaklanan bir deri temizlenmiş olur. Bu sebeple bunun üzerinde namaz kılınabilir, bunu üzerine almış, giyinmiş olan kimsenin namazı sahih olur.

Tabaklamakla postekilerden necasetli rutubet yok olur. Domuz derisi ise, büsbütün pistir. Bundan yalnız rutubetin yok olması kâfi değildir.

İnsan derisi, hürmet ve kerametinden dolayı tabaklanmaz. Bu deri tabaklanmakla temiz olsa da asla kullanılmaz.

Gayrimüslim bir ülkede murdar birşey ile tabaklandıkları bilinen deriler ile üç defa yıkanmadıkça namaz kılınmaz. Bu hususta şüphe edilir ve bir güçlüğe sebep olmaz ise, yine ihtiyaten yıkamak daha iyidir.

11. İstinca ve istibra yolu ile temizleme

Kan, meni, sidik, dışkı gibi şeylerin çıktıkları mahalleri temizlemek lâzımdır ki, buna "İstinca" denir. Bu temizleme, avret mahallini nâmahrem kimselerin yanlarında açmaksızın, su ile yapılacağı gibi ufak taşlar ile de yapılabilir. Evvelâ taşlar ile sonra da su ile yapılması daha iyidir. Fakat kemik, kireç, kömür, tezek, bez, pamuk veya kâğıt¹ gibi şeyler ile istinca mekruhtur.

Su ile istincanın sıhî faydaları pek çoktur. Buna dair tıp kitap-larında kıymetli malûmat vardır.

İstinca mahallini geçip namazın sahih olmasına mâni olacak miktardaki bir necaseti yıkamak ise farzdır.

Erkeklerin idrar yaptıktan sonra sidik eserinin tamamıyla kesil-mesini beklemeleri lâzımdır ki, buna da "istibra" denir. Bu, insanların âdetlerine, tabiatlarına göre biraz yürümek veya öksürmek veya ayakları biraz kımıldatmak gibi bir tarzda yapılır. Sidik tamamıyla ke-sildiğine kanaat geldikten sonra istinca yapılmalıdır. Çünkü sidik yaşlı-ğının bulunması, sidiğin damlaması gibi abdestin sahih olmasına

¹ Buradaki kağıttan maksat, yazı ve kitap basımında kullanılan kağıttır. Özellikle tuvalet için üretilmiş kağıtlar kullanılabilir.

mânidir.

İstincada temizliğe fazla dikkat edip sidik ve benzeri eseri bırakmamaya "istinka" denilir. İstincadan sonra ayağa kalkmadan temiz bir bez parçası ile veya sol el ile kurulanıp bedendeki kullanılmış suyu mümkün mertebe azaltmalıdır. Bir hadisi şerifte:

اسْتَنْزَهُوا مِنَ الْبَوْلِ فَإِنَّ عَامَّةَ عَذَابِ الْقَبْرِ مِنْهُ

"Sidikten pek korununuz. Çünkü kabrin bütün azabı ondandır." diye buyurulmuştur.¹

Bu sebeple sidikten son derece sakınmalı, taharete dikkat etme-lidir. Kadınlara istibra gerekmez. Onların bir müddet durmaları kâfidir. Ondan sonra istinca ederek abdest alabilirler.

İstibra ve istincanın bazı adabı vardır. Mesela, daha helaya girmeden hafifçe "bismillah" deyip

بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ

"Bismillâhi Allâhümme innî eûzu bike minel hubsi vel habais."²

"Yâ Rabbi! Ben sana pislikten, pis olmaktan sığınırım." diye dua etmeli ve helâyâ evvelâ sol ayağı atarak girmeli, sağ ayağı atarak çıkmalıdır.

Helâda kibleye doğru oturmamalı, kible tarafına arka da çevirme-melidir. Bunlar mekruhtur. Rüzgâra karşı işlemek ve bir özür bulunma-dıkça ayakta işlemek, karınca ve benzeri haşerat deliklerine ve abdest alınacak veya gusledilecek yerlere işlemek de mekruhtur.

Yol üzerine, mescit civarına, kabristana, durgun ve akar sulara, kuyulara, ırmak kenarlarına, ağaç altlarına abdest bozmak da mekruh-tur. Halkın göreceği bir yerde istibra yapılması da âdaba, mürüvvete aykırıdır.

Helâda lakırdı yapılmamalı, dinî, uhrevî şeyler düşünülmemelidir. Avret mahalline ve def edilen maddelere bakılmamalıdır. Sidiğin içine tükürülmemelidir. Oruçlu olmayan kimse istinca ederken ayaklarını bir-birinden uzakça tutmalı, kendisini iyice aşağıya salıvermelidir. Bu, fazla temizliğe hizmet edeceği için menduptur.

[Fihrist'e dön](#)

ÖZÜR SAHIPLERİNE DAİR BAZI MESELELER

97- Abdesti bozup devam eden şeye "özür" denir. Çoğulu "A'zar"dır. Özür sahibine erkek ise "mazur" kadın ise "mazure" denilir. Meselâ vakit vakit burun kanaması, herhangi uzuvdan bir kanın çıkıp akması, bir ağrıdan dolayı göz sulanması, meme ve kulak gibi bir uzuvdan irin gibi bir sıvının çıkması, mesaneden sidik gelmesi, ishal veya yel çıkması birer özürdür. Bu sebeple bunların sahipleri mazur veya mazure olmuş olurlar.

98- Herhangi bir özürün muteber olması için bir müddet vardır. Şöyle ki bir özür, evvelâ abdest alınıp namaz kılınacak kadar bir müddet kesilmemek üzere tam bir namaz vakti devam etmeli, daha sonra her namaz vaktinde hiç olmazsa bir kere daha tekrar edip durmalıdır ki; sahibi, özürlü sayılsın.

Meselâ bir kimsenin burnu bir gün öğle vaktinin evvelinden sonuna kadar, bir abdest ile bir namaza müsait olmamak üzere kanayıp da bu hal, bunu müteakip her namaz vaktinde bir defa olsun tekrar edecek olsa, o kimse mazur olmuş olur. Fakat böyle bir özür, tam bir namaz vakti içinde bir defa olsun tekrar etmezse, artık kesilmiş, sahibi de mazur olmaktan çıkmış olur.

ÖZÜRÜN HÜKMÜ

99- Bir özür sahibi, her namaz vakti abdest alır, o vakit içinde aldığı abdest ile -bunu bozacak başka birşey meydana gelmedikçe- dilediği kadar farz, nafîle namaz kılabilir. Hatta kazaya kalmış namaz-larını da kılabilir. Vitir ile bayram ve cenaze namazlarını da kılabilir. Hatta o özrü tekrar edip dursa bile.

Meselâ bir özür sahibi, sabah namazı için tam vaktinde abdest alsın, bu abdest sabah namazı vaktinin çıkmasına kadar devam eder. Bu vaktin çıkması ile, yani güneşin doğması ile son bulmuş olur. Artık bu abdest ile başka bir namaz kılınamaz. Ancak özürünün geçici olarak kesilmiş olduğu bir anda abdest almış ve henüz özrü tekrar etmeden ve başka abdest bozucu birşey de olmadan vakit çıkmış olursa, bu takdirde, vaktin çıkması ile bu abdesti bozulmuş olmaz, tam taharet üzere bulunmuş olur.

¹ Darekutni; Taharet; 1/128

² Müslim; Hayız:32; No:357; 1/283

Fakat bu özürlü kimse, güneşin doğmasından sonra alacağı bir abdest ile öğle vaktinin sonuna kadar dilediği namazları kılabilir. Yeter ki, kendisinden abdest bozucu başka birşey meydana gelmesin.

Kısaca özürlü kimselerin abdestleri bir namaz vaktinin girmesi ile bozulmaz, çıkması ile bozulur. Bu, İmam-ı A'zam'a göredir. Sahih olan da budur.

İmam Ebu Yusuf'a göre özürlü kimsenin abdesti hem namaz vaktinin girmesiyle, hem de çıkması ile bozulur. Bu sebeple güneş doğduktan sonra aldığı abdest, öğle namazı vaktinin girmesi ile bozulur.

İmam Züfer'e göre ise, özürlü kimsenin abdesti namaz vaktinin yalnız girmesi ile bozulur, çıkması ile bozulmaz. Bu sebeple mazurun sabah namazı için aldığı bir abdest, güneşin doğması ile bozulmaz, bilakis öğle namazı vaktinin girmesi ile bozulur.

(İmam Şafî'ye göre özürlü kimsenin her namaz için ayrıca abdest alması lazımdır, onun abdesti, kıldığı namazı bitirince son bulmuş olur.)

100- Bir özür sahibi, özrü kesilmiş olduğu halde abdest bozucu başka bir şeyden dolayı abdest alıp da, daha sonra kendisinde bulunan özrü yine tekrar etse, abdesti bozulmuş olur, yeniden abdest alması lazım gelir. Çünkü evvelki abdesti bu özürden dolayı değildi.

Fakat özrü kesilmediği halde vakit içinde özründen veya başka bir abdest bozucu şeyden dolayı abdest alıp da, o vakit içinde özrü tekrar etse, bu abdesti bozulmuş olmaz. Çünkü bu, abdest hem özrü, hem de o abdest bozucu şey için alınmış sayılır.

101- Özürlü bir kimse özrünün çıkmasına herhangi bir şekilde mani olmaya gücü yetse, meselâ oturarak veya secde yerine ima ederek veya özrünün çıkış yerini meşakkatsiz bir halde tıkayarak özrünün çıkmasına mâni olabilse, artık mazur hükmüne tâbi olmaz. Bu sebeple abdest alıp tam bir taharetle namazını kılar, yoksa vakit içinde alıp sonra özrü ortaya çıkmış olduğu haldeki abdesti ile namaz kılamaz.

102- Özürlü kimsenin çamaşırına özründen çıkıp bulaşan pis sıvılar ve benzeri, özrü devam ettikçe namazının sahih olmasına mâni olmaz. Hatta dirhem (3,2 gram) miktarından fazla olsa bile. Fakat bu pis maddeler, çamaşırına tekrar tekrar dokunmayacak ise, bunların yıkanması icap eder.

Görülüyor ki mübarek İslâm dini, bir kolaylık dinidir. Özür sahipleri hakkında da her şekilde kolaylık gösterilmiştir. Artık dinî vazifelerini yerine getirme hususunda hiçbir kimse, bir mazeret ileri süremez.

[Fihrist'e dön](#)

KADINLARA MAHSUS HALLER

103- Kadınlara mahsus hayız, nifas ve istihâze halleri vardır. Şöyle ki:

Hayız: Bir kadının döl yatağı denilen rahminden bir hastalık veya çocuk doğurmak sebebi ile olmaksızın muayyen müddetler içinde gelen kandır. Buna "adet hali" denir. Bu suretle gelen bir kana "hayız" veya "dem-i hayız" denildiği gibi, bu kan sebebi ile muayyen bir zaman için ileri gelen şer'î bir maniaya da hayız denir. Böyle âdet gören kadına da "hâyız" denilir.

Nifas: Kadınlardan çocuk doğurmalarını müteakip veya çocuğun çoğu kısmı çıktığı anda gelen kandır. Böyle bir kadına da "Nüfesâ" denir ki, lohusa demektir.

İstihâza: Rahimden değil de, bir damardan gelip tenasül uzvu yolu ile akan kokusuz bir kandır. Kendisinde bu hal bulunan kadına da "müstehâza" adı verilir.

[Fihrist'e dön](#)

HAYIZ HALİNE AİT MESELELER

104- Kadınların âdet hallerine çok dikkat etmeleri lâzımdır. Çünkü bu haller, kendilerinin bir çok dinî vazifeleri ile ilgilidir. Bu husustaki başlıca meseleler şunlardır:

105- Kadınlar en az dokuz yaşlarında bülûğ çağına erip âdet gör-meye başlar. Elli veya elli beş yaşlarında da "**sinn-i iyas**" denilen bir çağa kavuşup âdetten kesilirler. Bu müddetten daha evvel âdetten kesilen kadınlar da vardır.

(Malikîler'e göre henüz dokuz yaşına girmemiş bir kızıdan gelen kan, bir hastalık kanıdır. Dokuz ile on iki yaş arasında bulunan bir kızıdan gelen kan, kadınlara veya doktora gösterilir, hayız olduğuna kesin kanaat veya bu hususta şüphe ederlerse, hayız olmuş olur. Hayız olmadığına kesin kanaat ederlerse, bir hastalık kanı sayılır. On üç yaşını geçen bir kadından elli yaşına kadar gelen kan ise, mutlaka hayızdır. Elli yaşını geçmiş bir kadından yetmiş yaşına kadar gelen kan da kadınlara veya doktora gösterilir, yetmiş yaşına yetişmiş bir kadından gelen kan ise, kesinlikle istihazadır.

(Şafiiler'e göre âdetlerin kesilmesi için muayyen müddet yoktur, hayatı boyunca devam edebilir. Bu hususta iklim göz önüne alınır. Çünkü âdet müddeti, beldelerin sıcak ve soğuk olmalarına göre değişir. Şu kadar var ki, adetlerin altmış iki yaştan sonra kesilmesi çoğunlukla olur.

Hanbelîler'e göre de iyas (hayızdan kesilme) müddeti, elli sene ile takdir edilmiştir. Bundan sonra gelen kan, kuvvetli de olsa, hayız değil, istihazadır.)

106- Âdet müddetinin en azı üç gün, yani yetmiş iki saat, en çoğu da on gün, yani iki yüz kırk saattir. Bu iki müddet arasında görülecek kanlar, âdet kanı sayılır. Bu müddet içinde kanın devam üzere gelmesi lâzım değildir, ara sıra kesilebilir. Meselâ bir kadın, üç gün kan görse de sonra iki gün kan kesilip daha sonra üç gün daha devam etse bu sekiz günün toplamı, âdet gününü teşkil etmiş olur.

(Maliki mezhebine göre ibadetler bakımından âdetin en azı için bir sınır yoktur. Hatta bir an görülen bir kan ile de âdet gerçekleşmiş olur. Fakat vefat, boşanma iddetlerine, **istibralara**¹ göre âdetin en az müddeti, bir gün veya bir günün bir miktarıdır, âdetin en çok müddeti ise, gebe olmayan bir müptedie hakkında yani yeni âdet görmeye başlamış bir kadın hakkında onbeş gün olmak üzere takdir edilir.

107- İki âdet arasındaki temizlik haline "tuhr hali" denir. Bunun müddeti onbeş günden az olamaz. Fakat bundan fazla olabilir. Aylarca, senelerce devam edebilir. Böyle temizlik hali devam eden bir kadına "Mümteddetü't-tuhr" denilir.

(Malikîlerle, Hanbelîlere göre bir hayız arasında kanın kesildiği günlere: "Temizlik günleri = yevmü'n-neka" denir ki, hayız olan kadın, bu günlerde temiz sayılır, diğer temiz kadınların yapacaklarını yapar.

Tuhr'un en az müddeti Malikîlere göre sekiz veya on veya, on yedi gündür. Hanbelîlere göre ise, onüç gündür.)

108- Bazı kadınların âdet günleri muayyendir, meselâ her ay beş veya yedi veya dokuz gün âdet görürler. Böyle bir kadına "mutade" denir. Bir âdet, bir defa ile belirlenmiş sayılabilir. Şöyle ki henüz âdet görmeye başlayan bir kız, ilk defa olarak meselâ sekiz gün kan, daha sonra yirmi iki gün temizlik görse, bu şekilde âdeti belirlenmiş olur. Bu sebeple daha sonra kendisinden bir hastalık neticesi olarak sürekli kan gelecek olsa, âdeti ve temizlik günleri her ay o şekilde hesap edilir.

109- Bazı kadınlarda âdet günleri sabit değildir, daima değişir. Bunlar, meselâ bir ay beş, diğer bir ayda altı gün âdet görebilirler. Bu halde ihtiyat ile amel lâzım gelir. Şöyle ki böyle bir kadın, altıncı gün oldu mu yıkanır, namazlarını kılar ve Ramazân-ı şerifte ise, orucunu tutar. Çünkü bu altıncı gündeki kanın istihaza (özür) olması düşünülebilir. Fakat bu altıncı gün çıkmadıkça, cinsel ilişkide bulunamaz, boşanmış ise, iddeti bitmiş sayılamaz. Zira bu altıncı gündeki kanın da hayız olması muhtemeldir.

110- Bir âdetin değişmiş olması için ona muhalif iki âdet görül-melidir. Meselâ her ay beş gün âdet gören bir kadın, sonra iki defa dört veya altı gün kan görse, âdeti beş günden dört veya altı güne intikal etmiş olur.

Özetle âdet bir defa ile sabit, iki defa ile değişmiş olabilir. Bununla beraber İmam Ebû Yûsuf'a göre âdet, bir defa ile de değişmiş sayılabilir. Buna "fesh-i âdet" de denilmektedir.

111- Belirli adet günlerine muhalif olup, on günden fazla devam etmeyen kanlar âdet kanı sayılır. Bu halde âdet değişmiş olur. Meselâ her ay yedi gün kan gören bir kadın, daha sonra on gün kan görse hepsi de hayız hali sayılır. Bu takdirde, âdeti yedi günden on güne intikal etmiş olur. Fakat belirli adet günlerinden fazla gelen kan, belirli günlerde gelen kan ile beraber on günden fazla olsa, belirli günlerde gelen kandan fazla olan miktar, hayız değil istihâza (özür) sayılır. Meselâ böyle yedi gün kan gören bir kadın daha sonra, on bir veya on iki gün kan görmeye başlasa, bunun belirli olan yedi günlüğü hayız, geri kalan dört veya beş günlüğü de istihâza olmuş olur.

Aynı şekilde her aybaşından itibaren meselâ beş gün âdet gören bir kadın, adeti üzere beş gün kan gördüğü gibi, bundan iki veya üç veya beş gün önce de kan görmüş olsa, bunların tamamı âdet sayılır. Fakat bunların tamamı, on günden fazla ederse, yalnız âdeti günlerinde gördüğü kan hayız olur, belirli günlerden fazla olan kan ise, bir istihâza (özür) sayılır.

112- Âdet gören bir kadından bir hastalık neticesi olarak her zaman kan gelecek olsa, hayız ve

¹ Cariyenin rahminde çocuk olup olmadığını anlaması için bir süre beklemesi, kendisini satın alan efendisi ile cinsel ilişkiye girmemesi. Nikahla alınan dul bir kadının gebe olmadığına kanaat getirmek için kadının bir adet görünceye kadar beklemesi. Fasid nikah ile cinsel ilişkide bulunulan kadının da istibrada bulunması gerekir.

temizlikteki âdetine göre hükmolunur. Meselâ her aybaşından itibaren on gün kan, yirmi gün veya altı aydan noksan olmak üzere şu kadar ay ve gün de temizlik görmek üzere âdeti sabitlemiş bir kadından daha sonra sürekli kan gelecek olsa, yine o şekilde her ayın ilk on günü hayız, diğer yirmi günü veya şu kadar ay ile günü de temizlik sayılır. Fakat temizlik müddeti tam altı ay veya daha fazla bulunmuş olursa, temizlik müddeti altı aydan bir saat noksan olarak kabul edilir ki, bu müddet gebelik müddetinin en az sınırı demektir.

Aynı şekilde yeni hayız görmeye başlayan bir kızın âdeti sabit olmaksızın kanı kesilmeyip devam edecek olursa, her aydan on günü âdetine hesap edilir, yirmi günü de temizlik müddeti sayılır.

113- Bir hastalık veya dikkatsizlik neticesi olarak âdet günlerini unutmuş olan bir kadına "Mütehayyire" denir. Böyle bir kadının gör-düğü akıntı kesilmeyecek olsa, âdeti hakkında kuvvetli zannı ile amel eder. Kuvvetli zannı bulunmayınca ihtiyat yönü dikkate alınarak boşan-mış ise, iddeti hususunda âdeti on gün, temizlik müddeti de altı aydan bir saat noksan olmak üzere takdir edilir. Diğer bir görüşe göre temizlik müddeti iki ay olarak kabul edilir. Namazları, oruçları hakkında ise, taf-silât vardır. Bu konuda en mükemmel izahat İmam Serahsi'nin Meksûr isimli kitabında mevcuttur.

114- Âdet görececek bir çağa gelen bir kız, ilk defa görmeye başla-dığı kandan dolayı hemen namazını terk, orucunu tehir eder. Evli ise, cinsel ilişkide bulunmaz. Buna "mübtedie" denir. Bu kan üç günden az bir müddette kesilirse, hayız olmadığı anlaşılır, o zaman terk ettiği namazlarını kaza etmesi lâzım gelir.

İmam-ı A'zam'dan bir görüşe göre bu kan, üç gün devam edip de âdet kanı olduğu sabit olmadıkça, namaz terk, oruç tehir edilmez.

115- Hayız müddeti içinde gelen kan, tamamıyla kesilmedikçe, âdet son bulmuş olmaz. Bu kan siyah, kırmızı, yeşilimsi veya sarı olabileceği gibi, bulanık, toprağımsı bir renkte de bulunabilir. Âdetini bitirmiş bir kadından gelecek akıntı bembeyaz bir renkte bulunur.

116- Bir kadının görmekte olduğu âdetini kocasına karşı inkâr etmesi veya hakikate muhalif olarak âdet gördüğünü iddia etmesi helâl değildir.

Âdet görmekte olduğunu söyleyen bir kadın iffetli, salihane ise, sö-zü kabul olunur, değilse kabul olunmaz. Ancak doğru söylediğine bir işaret bulunursa, meselâ sözü âdetinin başlayacağı bir zamana rastlarsa, o halde kabul olunur.

[Fihrist'e dön](#)

NİFAS HALİNE AİT MESELELER

117- Nifas = Lohusalık halinin en az sınırı yoktur, bir gün bile olabilir, en son sınırı ise, kırk gündür. Bundan sonraki kan nifas değil-dir. Bununla beraber bazı kadınlar, çocuk doğurduktan sonra on beş veya yirmi, yirmi beş gün kadar kan görür, ondan sonra temizlenmiş olurlar. Bu sebeple onların nifas müddeti, bu kadar olmuş olur, bundan sonra yıkanır, namaz kılar, oruç tutarlar.

(Nifasın en son sınırı İmam Malik'e göre yetmiş, İmam Şafi'i'ye göre altmış gündür. Çoğunlukla kırk gündür.)

118- El, ayak gibi uzuvları belirilmiş olan bir çocuğun düşmesiyle nifas hali meydana gelir ve çoğunlukla on, on beş gün kadar devam eder. Fakat âzası henüz belirmemiş bir düşük ile nifas hali meydana gelmez. Bunun düşmesiyle görülen kan üç gün devam eder, evvelce de en az on beş gün temizlik hali devam etmiş bulunursa, bu bir hayız kanı olmuş olur, böyle olmazsa, istihaza (özür) sayılır.

119- Hayız, nifas, istihaza (özür) halleri, kanın dışarıya çıkmasıyla malûm olur. Bu sebeple çocuk doğuran kadından faraza kan çıkmasa, İmameyn'e göre lohusa olmuş olmaz. Bu sebeple kendisine gusül lâzım gelmez. Oruçlu ise, orucu bozulmaz, kendisine yalnız abdest almak lâ-zım gelir. Fakat İmam-ı A'zam'a göre ihtiyaten gusül etmesi icap eder.

120- Nifas müddeti içinde görülen temizlik de nifastan sayılır. Meselâ on gün kan gelip beş gün kesildikten sonra tekrar on gün kan gelecek olsa, bu yirmi beş günün hepsi de nifas müddeti sayılır.

(Malikîler'e göre bu aradaki temizlik müddeti yarım ay devam ederse temizlik sayılır, bundan sonra gelen kan, hayızdır. Yarım aydan az devam ederse, hepsi de nifas sayılır.)

Şafiiler'e göre de bu temizlik günleri en az on beş gün devam ederse, temizlik sayılır, artık bu günlerden evvelki hal nifas hali, son-raki hal de bir hayız hali olmuş olur. Fakat bu temizlik on beş günden az devam ederse, hepsi nifas hali sayılır.

Hanbelîler'e göre bu temizlik günleri mutlaka temizlik hali sayılır. Bu sebeple diğer temiz haldeki kadınlara vacip olan şeyler, bu nifas gören kadına da bu temizlik günlerinde vacip olur.)

121- Bir kadın, tev'em = ikiz olarak iki çocuk doğurunca nifas müddeti birinci çocuğun doğduğu günden başlar, hesap edilir.

(Malikîlere göre iki çocuk arasında altmış günden az bir müddet geçmiş ise, nifas müddeti birinci çocuktan başlar, bundan fazla bir müddet geçmiş ise, her çocuktan dolayı bir nifas müddeti başlar.

Şafilere göre müddet, ikinci çocuğun doğmasından başlar, birinci çocuğun doğmasından sonra gelen kan ise, eğer adet zamanına rast gelmiş ise, hayız kanı olmuş olur, rast gelmemiş ise, bir illet kanı sayılır.)

[Fihrist'e dön](#)

HAYIZ VE NİFAS HALLERİNE DAİR BAZI HÜKÜMLER

122- Âdet gören veya lohusa bulunan müslüman kadınları hakkında bazı özel hükümler vardır. Şöyle ki, böyle bir kadın namaz kılamaz, şükür secdesinde bile bulunamaz, oruç tutamaz, Kur'an-ı Kerim'den -bir ayet bile olsa- okuyamaz, dua ayetlerini dua maksadı ile okuması bundan müstesnadır. Kur'an-ı Kerim'e veya onun bir levhada veya parada yazılı tam veya tam olmayan bir ayetine el dokunduramaz. En sahih olan görüşe göre Kur'an'ın tercümesi hakkında da hüküm böyledir, onu da eline alamaz. Mescitlere giremez, Kâbe-i Muazzama'yı tavaf edemez, kocası ile cinsel ilişkide bulunamaz ve kocası kendisinin göbeği altından diz kapakları altına kadar olan uzuvlarından örtüsüz olarak hatta şehvetsiz olsa bile- istifade edemez. Bütün bunlar haram-dırlar. Örtü bulunduğu takdirde ise, cinsel ilişkiden başka bir şekilde istifade edebilir.

123- Âdet gören veya lohusa olan bir kadın, bunlara mahsus müddet içinde terk edeceği farz namazları daha sonra kaza etmez. Na-mazlar her gün tekrar ettiği için kendisine şer'î şerif kolaylık göstermiştir. Fakat terk edeceği Ramazan-ı şerif oruçlarını daha sonra kaza eder.

124- Farz veya nafil oruç tutmuş olan bir kadın, böyle oruçlu iken hayız görse veya lohusa olsa, o orucu daha sonra kaza eder.

Aynı şekilde bir nafil namaza başlamış iken kendisinde böyle bir hal meydana gelse, bu namazı da sonra kaza eder. Fakat farz namaza başlamış ise, bunu kaza etmez. Çünkü bunun kendisine farz olmadığı belirmiş olur.

125- Bir kadın temiz olduğu halde yatıp da uyandığı zaman hayız görmeye başlamış olduğunu anlasa, uyandığı zamandan itibaren adet görmeye başlamış sayılır. Bilakis hayızlı bir kadın yatıp da uyandığı za-man temiz olmuş olduğunu anlasa, ihtiyaten uyuduğu zamandan itibaren temizlenmiş sayılır. Bu sebeple bu iki takdirde de eğer yatsı namazını kılmadan yatmış ve uykuda iken bu namaz vakti geçmiş bulunursa, bu namazı kaza etmesi lâzım gelir.

126- Âdet gören veya lohusa bulunan bir kadın, dua ayetlerini, dua maksadı ile okuyabilir. Allah Teâlâ'yı zikir ve tesbih edebilir. Böy-le bir kadının pişireceği yemekler ve içeceği suların artıkları mekruh değildir. Bu kadını kocasının yatağına alması, kendisinden (cinsel ilişki dışında), başka bir şekilde istifade etmesi caizdir.

127- Bir kadının âdeti henüz bitmeden kanın kesilmesine ve yıkanmasına itibar olunmaz. Bu sebeple âdeti tamamen bitmedikçe, kendisi ile cinsel ilişki yapılamaz. Çünkü adet müddeti içinde kanın tek-rar gelmesi mümkündür. Fakat kadın, böyle kanın kesilmesi üzerine yıkanmış olunca, ihtiyaten namazlarını kılar, orucunu da tutar.

128- Hayız ile nifasın azamî müddetleri geçince cinsel ilişki, derhal helâl olur. Fakat bu müddetten evvel kesilmeleri ile hemen helâl olmaz. Bu takdirde, kadın ya yıkanmış olmalıdır veya üzerinden bir namaz vakti geçmelidir veya bir özür sebebiyle teyemmüm edip onunla -hatta nafil olsa bile- bir namaz kılmış bulunmalıdır ki, bu cinsel ilişki helâl olsun.

129- Hayız ile nifas hususunda cinsel ilişki bakımından bir müslümanın gayrimüslim olan hanımı da, sahih olan görüşe göre, müslüman hanım hükmündedir. Diğer bir görüşe göre gayrimüslim hanımın âdeti her ne vakit tamam olursa, kendisine müslüman olan kocasının cinsel ilişkide bulunması helâl olur. Yıkanmasını veya bir namaz vakti geçmesini beklemeye lüzum yoktur.

130- Bir kimse, henüz âdetini bitirmemiş olan hanımına cinsel ilişkide bulunacak olsa, günahkâr olur. Bu sebeple tövbe ve istiğfar etmesi lâzım gelir. Bununla beraber fakir müslümanlara bir veya yarım dinar miktarı birşey sadaka vermesi de menduptur. Bir dinar, bir miskal, yani yüz arpa (yaklaşık 4,5 gram) ağırlığında bulunan altın sikkedir.

131- Âdet ve nifas halleri, kadınlar için bazı hususlarda bir maze-ret teşkil etmektedir. Bu sebeple kendilerine namaz farz olmuyor, oruçları da kazaya kalıyor.

Bununla beraber bu halde bulunan bir kadın, kendisinden gelen akıntıdan dolayı tam bir taharet halinde bulunamaz. Hak Teâlâ'nın ma-nevi huzuruna kabul edilebilmek ve Mukaddes Mabud'umuzun mübarek âyetlerini okuyup elde tutabilmek için tam bir taharet ve nezafet halinde bulunmak lâzımdır. Bu sebeple bu haldeki bir kadın için namaz kılmak, Kur'an-ı Kerim'i okumak, elde tutmak caiz olamaz.

Diğer bir bakımdan da böyle bir kadın, bir nevi hastadır, istirahatata muhtaçtır, kendisinden gelen akıntı da kötü kokuludur, bundan selim bir tabiat rahatsız olur. Bu sebeple bu halde cinsel ilişkinin caiz olması hikmete uygun bulunamaz.

Bir de bu geçici yasak sayesinde insan, nefesine hakim kesilir, nef-sinde bir itidal yüz gösterir. Bedenî kuvvet, tamamen harcanmaktan kurtulur, sıhhatin, kuvvetin devamına hizmet edilmiş olur.

Özetle şer'i şerifin tayin ettiği hükümlerde kim bilir daha nice hikmetler, maslahatlar vardır. Bizim vazifemiz ise, bu hükümlere raiyetten başka değildir. 194. meseleye de müracaat!

[Fihrist'e dön](#)

İSTİHAZA (ÖZÜR) HALİNE AİT MESELELER

132- Bir kadından üç günden az, on günden fazla gelen bir kan, hayız değil, bir istihazadır, bir hastalık kanıdır. Gebe olan kadından gelen kan da hayız değil, bir istihazadır.

(İmam Malik ile İmam Şafî'ye göre gebe olan kadınlar da âdet görebilirler. Bu yüzden doğumdan evvel gelen kan hayız sayılır. Bu-nunla beraber Şafîler'e göre çocuk tamamen doğduktan sonra gelen kan nifastır, bundan evvel gelen kan ve çocuk ile beraber gelen kan nifas değildir. Bu kan, kadın hayızlı bulunmuş ise, âdet kanıdır, hayızlı bulunmamış ise, hastalık kanıdır. Hanbelîler'e göre doğumla beraber dı-şa çıkan kan ve doğumdan iki veya üç gün evvel talk = doğum ağrısı gibi bir alâmete yakın olarak gelen kan, nifas sayılır.)

133- İstihaza denilen kan, başka uzuvlardan gelen kanlar gibidir. Bununla yalnız abdest bozulur. Devam ederse; sahibi, özürlü sayılır. Bu sebeple hakkında özürülere ait hükümler geçerli olur. Kısaca özürlü olan bir kadından namaz düşmez, bu kadın orucunu kazaya bırakamaz, kendisi ile cinsel ilişki de haram olmaz.

134- Henüz dokuz yaşına girmemiş kızlardan gelen kan istiha-zadır. Bu yaştaki çocuklardan kan gelmesi nadirdir, nadir için ise, hü-küm yoktur.

135- "Sinn-i iyas" denilen çağa girip âdetten kesilmiş, iyasına hükmedilmiş, meselâ yetmiş yaşına girmiş bir kadından daha sonra gelecek kan istihazadır. Diğer bir görüşe göre bu kadın eski âdeti üzere akar kan görürse, âdeti geri dönmüş olur. Fakat az bir yaşlık görmesi âdet sayılmaz.

[Fihrist'e dön](#)

ABDESTİN MAHİYETİ

136- Abdest, muayyen uzuvları usulüne göre yıkamaktan, mesh etmekten ibaret bir temizliktir, bir ibadet ve itâattir. Abdeste güzel-liğinden, nezafete hizmetinden dolayı "**vuzu**" adı verilmiştir. Abdestin manevî birçok faydaları, sevapları olduğu gibi, maddeten de pek çok menfaatleri vardır. Vakit vakit abdest alan bir müslüman, temizliğe riayet etmiş, temizliği alışkanlık haline getirerek kendisini birçok hastalıklara sebebiyet verecek kirli hallerden kurtarmış olur.

"Abdest üzerine abdest, nur üzerine nurdur" buyurulmuştur. Bir hadisi şerif de:

مَنْ تَوَضَّأَ كَمَا أَمَرَ وَصَلَّى كَمَا أَمَرَ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

şu mealdedir: "**Her kim emir olduğu gibi abdest alır ve emrolunduğu şekilde namaz kılsa, geçmiş günahı bağışlanır, affolunur.**"¹

137- Namaz gibi bir kısım dinî vazifeleri yerine getirmek için abdeste lüzum vardır. Bu vazifelerden her birinin yapılması, abdestin bir sebebidir. Abdestsiz bir kimse namaz kılamaz, tavaf edemez, Mus-haf-ı Şerifi bitişik olmayan bir kılıf içinde bulunmadıkça, eline alamaz. Kur'an'ın tam veya tam olmayan bir âyetine bile el süremez. Bunlar haramdır. Fakat Kur'an-ı Kerim'i ezber olarak veya karşıdan Mushaf'a bakarak okuyabilir. Abdest ile akıllı bulûğ çağına ermiş olan ve suyu

¹ İbn-i Hibban: Tahâret:1; No:1042; 3/317 Nesâî: Tahâret: 108; No:144; 1/90 İbn-i Mâce; Taharet: 193; No:1396; 1/447 Dârimi; Tahâret:45; No:717; 1/197

kullanmaya gücü bulunan her müslüman, lüzumu halinde mükellef olur.

[Fihrist'e dön](#)

ABDESTİN FARZLARI

138- Abdestin farzları dörttür. Birincisi: Yüzü bir kere su ile yıkamaktır. İkincisi: İki elleri dirsekler ile beraber bir defa yıkamaktır. Üçüncüsü: Ayakları iki topuklar ile beraber bir kere yıkamaktır. Dör-düncüsü: Başın dörtte bir miktarına ıslak bir el ile veya başka bir vasıta ile başka bir yerde kullanılmamış temiz bir yaşlıkla bir kere mesh etmektir. Şöyle ki :

Yüz denilen uzuv, iki kulak yumuşakları arasındaki mahal ile alında saç bittiği yer ile çene altı arasında bulunan mahalden ibarettir. Sakal başı ile iki kulak arasındaki kılsız yerler de yüzden sayılır. Bu sebeple bunları bir kere yıkamak farzdır.

Sakal sıkı olunca, onun üstünü yıkamak yeterli olur, altındaki derileri yıkamak icap etmez. Fakat seyrek olunca, altındaki derileri de yıkamak lâzım gelir.

Dirseklere gelince bunlara "**Mirfak**" denir, elleri dirseklere kadar, dirseklerle beraber yıkamak lâzım ise de, dirseklerin yukarılarını yıka-mak mecburî değildir. Ayakların iki tarafında olup, "**sâk = topuk**" denilen yüksekçe kemikleri de yıkamak lâzımdır. Fakat bunların yukarısını yıkamak icap etmez.

Baş meshe gelince, başın nâsiye denilen ön tarafına mesh edilmesi daha faziletlidir. Mesh edilen mahal, iki kulağın üstüdür. Bu kısımdaki saçların üzerine mesh edilmesi yeterlidir. Fakat bu kısımdan aşağıya sarkan saçların mesh edilmesi yeterli olmaz. Hatta bunlar başın üstünde topuz yapılmış bulunsa bile.

(Mâlikîler ile Hanbelîler'e göre başın tamamını mesh etmek va-ciptir. Şafiiler'e göre en az bir mesh bile yeterlidir.)

[Fihrist'e dön](#)

ABDESTİN SÜNNETLERİ

139- Abdestin başlıca sünnetleri şunlardır:

1. Abdeste başlarken evvelâ temiz olan elleri bileklere kadar yıkamak. Temiz olmayan elleri evvelce yıkamak ise farzdır, ta ki diğer uzuvları kirletmesin.

2. Abdeste "**Eûzü**" ve "**Besmele**" ile başlamak. Abdest arasında okunacak besmele ile bu sünnet yerine getirilmiş olmaz.

(Hanbelîler'e göre abdestin başlangıcında besmele okumak vacip-tir, kasden terk edilirse, abdest batıl olur, yanılarak veya bilmeyerek terk edilmesi, abdesti iptal etmez.)

3. Niyet etmek, yani abdesti, namaz kılmak veya abdestsizliği gidermek veya Hak Teâlâ'nın emrini yerine getirmek kastı ile almaktır.

Dil ile: "Niyet ettim ALLAH rızası için abdest almaya" denilmesi, güzel görülmüştür. Niyetin vakti, elleri veya yüzü yıkamaya başlama zamanıdır.

(Mâlikîler ile Şafiiler'e göre abdestin başlangıcında niyet etmek farzdır. Hanbelîler'e göre de niyet abdestin sahih olmasının şartıdır.

4. Mazmaza ve istinşak. Şöyle ki elleri yıkadıktan sonra evvelâ üç kere ağza, dolusunca su alınır ki, buna "**mazmaza**" denir. Üç kere de burunun yumuşağına kadar su alınır ki, buna da "**istinşak**" denilir. Bunların her defasında su yenilenir. Bunlar ile ağız ve burun içerisi yı-kanılmış ve kullanılacak suyun tadı, kokusu anlaşılmış olur.

5. Mazmaza ve istinşakta mübalâğa etmek. Şöyle ki su mazma-zada boğaza kadar, istinşakta burnun katı yerine kadar vardırılır. Fakat oruçlu kimseler böyle mübalâğa yapmazlar.

6. Misvak kullanmak. Şöyle ki misvak arak denilen ağacın dalıdır. Bunun gibi elyafı olan diğer ağaç dallarından da yapılabilir.

Misvak, parmak kalınlığında ve kullananın karışı boyunda olmalı-dır. Sağ ele alınır, serçe parmağının üstünden geçirilir, baş parmakla altından tutulur, ıslatılarak ağızın sağ tarafından başlanır, dişlere enine sürülür, kullanılması oruca mani değildir.

Misvağın pek çok faydaları ve sevabı vardır. Dişleri temizler, ağız kokusunu giderir, sıhate hizmet eder. Bir hadis-i şerifte

السَّوَّاکُ مَطَهْرَةٌ لِلْفَمِّ مَرْضَاءٌ لِلرَّبِّ

"Misvak ağız temizleyici ve Rabbin rızasını celb edicidir." buyu-rulmuştur.¹

Diğer bir hadis-i şerifte de

لَوْلَا أَنْ أُشْتُقَّ عَلَى أُمَّتِي لَأَمَرْتُهُمْ بِالسَّوَّاکِ عِنْدَ كُلِّ وُضُوءٍ

"Eğer ümmetime zahmet vermeyecek olsa idim, her abdest alırken misvak kullanmalarını emrederdim." buyurulmuştur.²

Misvak bulunmaz veya kullanılması dişleri kanatırsa, yerine par-mak kullanılabilir. Şöyle ki baş parmak, ağızın sağ tarafına, şahadet parmağı da sol tarafına salınarak üst ve alt dişler ovalanır.

Bununla beraber misvak, yalnız namazlara mahsus değildir, kulla-nılması her zaman güzel görülmüştür. Çünkü temizliğe hizmet eder ve kıl fırçalar ile yapılan diş temizlemesine her yönüyle üstün gelir.

Kadınların oruçlu olmadıkları zaman sakız çiğnemeleri, misvak yerine geçer.

7. Tertibe riayet etmek. Şöyle ki, abdestte evvelâ yüz, sonra kollar yıkanır. Daha sonra başa meshedilir, daha sonra da ayaklar yıkanır ve mestli ise, mesh edilir. Böyle tertibe riayet edilmezse, yine abdest sahih olur, fakat sünnete muhalif düşer.

(Şafîiler ile Hanbelîler'e göre abdest uzuvları arasında bu tertibe riayet edilmesi farzdır.)

8. Abdeste sağ taraflardan başlamak. Yani sağ kollar, sol kollar-dan evvel, sağ ayaklar da sol ayaklardan evvel yıkanır. Bu, sağ tarafın şerefinden dolayıdır.

9. Abdest uzuvlarını üçer defa yıkamak. Bunların birer defası farz, diğer ikişer defası da sünnettir. Üçten fazla veya noksan yıkamak ise, sünnete muhaliftir. Ancak şüpheyi gidermek veya suyun azlığı gibi bir zaruret sebebi ile olursa, o zaman sünnete muhalif olmaz.

10. Abdestte elleri veya ayakları yıkamaya parmak uçlarından başlamak.

11. Abdestte parmakları hilâllemek. Şöyle ki, el parmakları birbi-rine sokulmak suretiyle hilâllenir. Ayak parmaklarının hilâllenmesi de el parmaklarından biri ile yapılır. Sol elin serçe parmağı ile sağ ayağın altından ve serçe parmağın arasından hilâllemeye başlanması ve sıra ile devam edilerek sol ayağın serçe parmağında bitirilmesi güzel görülmüş-tür. Parmakları akar suya sokmak da hilâllemek yerine geçer.

12. Abdest suyunu bıyıkların ve kaşların altlarına ve yüzün çev-resinden sarkmış bulunan fazla kıllara eriştirmek.

13. Sakalın çeneden aşağıya uzamış kısmını meshetmek ve sık olan sakalı bir avuç su ile alt tarafından el parmakları ile hilâllemek. Bu İmameyn'e göredir, İmam-ı A'zam'a göre ise, müstehaptır.

14. Başın tamamını bir su ile meshetmek. Buna "**kaplama mesh**" denir. Kaplama meshin sünnet üzere yapılması şöylece-dir: Her iki el tamamen ıslatılır, sonra bu iki elin küçük, orta ve adsız parmakları birbirine bitişirilir. Ve bu ellerin ayaları yukarı kaldırılıp bu bitişik par-maklar, uç uca gelmek üzere birbirine yaklaştırılır ve bu parmaklar başın ön tarafından enseye kadar çekilir, sonra da iki elin ayaları başın iki tarafına yapıştırılarak ense tarafından başın önüne kadar çekilir. Bu şekilde bütün başın meshi bitmiş olur. Sonra başa değdirilmeyen baş parmakların içi ile kulakların dışları ve şahadet parmaklarının içi ile de kulakların içleri mesh edilir. Parmakların arkaları ile de boyna mesh verilir.

Bununla beraber başın tamamını her ne şekilde olursa olsun, kaplama mesh etmek de yeterlidir.

(Şafîiler'e göre meshi üç kere tekrar etmek sünnettir.)

15. Kulakları mesh etmek. Bu mesh, yeni bir su ile yapılacağı gibi yukarıda bildirildiği şekilde de yapılabilir. Serçe parmakları kulak içle-rine sokarak kimıldatmalıdır.

(Hanbelîler'e göre kulaklar ile içlerini mesh etmek farzdır. Çünkü bunlar da baş tarifine dahildir.)

¹ İbn-i Mâce; Tahâret:7 No:289 1/106 Müslim; Tahâret:15; No:45; Ebû Dâvud; Tahâret: 25, Tirmizi; Tahâret:18 No:22,23 Nesâî; Tahâret:5-6, A. b. Hanbel; 1/80

² Buhâri; Savm:27; No:1831; 2/682; Cuma:7; No:847; 1/303 Müslim; Taharet:15; No:42 Ebû Dâvud; Taharet:25: No:47; 1/59 Tirmizi; Taharet:18; Salat:10 Nesâî; Taha-ret:7; Mevakıt:20 İbn-i Mâce; Salat:8; Taharet:7 Dârimi; Taharet:18; No:683 Muvatta; Taharet:32; No:115; 1/81 A. b. Hanbel; 1/80-120-214-221-366; 2/28-94-231-345-250-256-287-313-384-399-400-429-433-460-473-496-502-509-517-531;3/442;4/114-116; 5/193-410; 6/150-325-429

16. Boynu mesh etmek. Şöyle ki, başı ve kulakları mesh ettikten sonra iki elin arkaları ile ve üçer parmakla yeni bir su almaya muhtaç olmaksızın boyun meshedilir. Boğazı mesh etmek bid'attır.

17. Abdest uzuvlarını, üzerine dökülen su ile iyice ovmak.

18. Abdest uzuvlarını ara vermeden yıkamak. Yani henüz biri ku-rumadan diğerini de yıkamaya başlamak. Buna "vilâ" denir. Havanın fazla sıcaklığından dolayı her yıkanan uzvun hemen kuruması bu vilâyı bozmaz.

Bazı alimlere göre vilâ'dan maksat, abdest alınırken ara yerde ab-destten başka birşey ile uğraşmamaktır.

(Malikîler ile Hanbelîler'e göre dört abdest uzvu arasında fevre, vilâyaya riayet edilmesi, yani bunların hemen birbiri peşine yıkanılması farzdır.)

[Fihrist'e dön](#)

ABDESTİN ÂDABI

140- Abdestin birçok âdabı vardır. Başlıcaları şunlardır:

1. Daha vakit girmeden abdest alıp namaza hazır bulunmak. Özür sahipleri bundan müstesnadırlar.

2. Abdest alırken kibleye yönelmek.

3. Abdest alırken yüksekçe bir yerde durmak, tâ ki abdest suları elbiseye dokunmasın.

4. Abdestte başkasından yardım istememek. Ancak bir özürden dolayı olursa, bir de başkasının kendi arzusu ile abdest suyunu hazırlaması veya abdest uzuvlarına dökmesi adabı bozmaz.

5. Abdest esnasında bir zaruret bulunmadıkça dünya lakırdısı yapmamak.

6. Abdestin başından sonuna kadar niyeti unutmayıp kalpte tutmak ve her uzvu abdest niyeti ile yıkarken Besmele-i Şerife'yi okumak ve her uzvu yıkarken dua etmek, salât-ü selâm getirmek.

7. Abdest alırken sıkı olmayan parmak yüzüklerini oynatmak. Dar olan yüzükleri oynatmak ise, mutlaka lâzımdır, tâ ki altı kuru kalmassın.

8. Abdestte ağza, burna sağ el ile su vermek, sol el ile sümkürmek.

9. Abdestte yüzü yıkarken göz pınarlarını yoklamak, abdest suyunu dirseklerin ve topukların yukarılarına kadar yetiştirmek.

10. Abdest suyu, israf derecede fazla ve uzuvlardan damlama-yacak derecede az olmamak. Deniz kenarında olsa bile, fazla su sarf et-mek mekruhtur.

11. Abdest suyu güneşte ısıtılmış olmamak.¹

12. Abdest için toprak ibrik kullanmak ve bunu sol tarafta bulun-durup kullanırken ağızdan değil, kulpundan tutmak, bu ibriği yalnız kendisine tahsis etmemek, bunu boş bırakmayıp diğer bir abdeste hazır olmak üzere dolu bulundurmak.

13. Abdest bitince kibleye karşı şahadet kelimelerini okumak. Bir hadis-i şerif ve mealî şu şekildedir:

مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ يَتَوَضَّأُ فَيَسْبِغُ الْوُضُوءَ ثُمَّ يَقُولُ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ إِلَّا فَتَحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ النَّمَانِيَّةِ يَدْخُلُهَا مِنْ أَيِّ بَابٍ شَاءَ

"Sizden biri, abdest alır ve abdestini eksiksiz olarak tamamlar, sonra da "Ben şahadet ederim ki, ALLAH Teâlâ'dan başka mabud yoktur, Hazret-i Muhammed de ALLAH'ın Rasulüdür" derse, kendisine sekiz cennetin kapıları açılır, dilediği kapıdan cennete girer."²

14. Abdestten artan sudan kibleye karşı ayakta biraz içerek

اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ

"Allahümme'alni minet tevvabine vec'alni minel mütetahhirin."

"Ya Rabbi! Beni her günah işledikçe tövbe eden ve günahı terk eden tertemiz bulunan salih

¹ Burada bakır ve benzeri kaplarda açıkta kalıp güneşte ısıtılmış su kastedilmektedir. Yoksa günümüz teknolojisinde güneş enerjisi ile ısıtılan su ile abdest almakta ve bu suyu kullanmakta hiçbir sakınca yoktur.

² A. b. Hanbel; No:16863; 4/145

kullarından kıl." diye dua etmek.

Şöyle de dua edilebilir:

اللَّهُمَّ اشْفِنِي بِشِفَائِكَ وَدَاوِنِي بِدَوَانِكَ وَأَعْصِمْنِي مِنَ الْوَهْلِ وَالْأَمْرَاضِ وَالْأَوْجَاعِ

"Allahümme'sfinî bişifâike ve dâvini bidevâike va'sımnî minel vehli vel emrazı vel evcai"

"Ya Rabbi! Beni kendi şifan ile şifalandır, kendi devan ile deva-landır ve beni korkudan, hastalıklardan, ağrılardan koru."

15. Abdestin sonunda bir, iki veya üç kere Kadir sûrei celilesi'ni okumak.

16. Abdestten sonra kerahet vakti değilse iki rekât nafîle namaz kılmak. Bu saydığımız şeyler, dînî ve sıhîhî bakımdan birçok faydaları bulundurduğu için abdestin adabından bulunmuşlardır. Abdestin sün-netlerine, edelerine aykırı olan şeyler ise, ya tahrimen veya tenzihen mekruhtur.

[Fihrist'e dön](#)

ABDEST DUALARI

141- Abdeste mahsus, Selef-i Salihin'den bizlere kadar gelmiş dualar vardır. Her uzuv yıkanırken kendisine münasip bir dua okunur. Bunlar okunmasa da abdest tamam olur, fakat okunmaları pek güzeldir. Şöyle ki:

1. Abdest alacak şahıs abdeste başlarken "**Eûzü** ve **Besmele**"den sonra:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ الْمَاءَ طَهُورًا وَجَعَلَ الْإِسْلَامَ نُورًا

"Elhamdü lillahi'lezi ceale-l mae tahuren ve ceale'l-islame nurâ."

"Hamdolsun ALLAH Teala'ya ki suyu temizleyici islami nur kıl-mıştır." der.

2. Ağzına su alırken:

اللَّهُمَّ اسْقِنِي مِنْ حَوْضِ نَبِيِّكَ كَأَسَا لَا أَظْمَأُ بَعْدَهُ أَبَدًا

"Allahümme eskinî min havzi nebiyyike ke'sen la ezmeu ba'dehü ebedâ."

"Yâ Rabbi! Bana Peygamberinin havz-ı kevser'inden öyle bir kâse su ihsan buyur ki, ondan sonra asla susuzluk duymayayım." der.

3. Burnuna su alırken:

اللَّهُمَّ لَا تُحَرِّمْنِي رَائِحَةَ نَعِيمِكَ وَجِنَانِكَ

"Allahümme la tuharrimni rayihate ne'imike ve cinânike."

"İlahi! Beni nimetlerinin ve cennetlerinin güzel kokularından mah-rum bırakma." der.

4. Yüzünü yıkarken

اللَّهُمَّ بَيِّضْ وَجْهِي بِنُورِكَ يَوْمَ تَبْيِضُ وَجُوهٌ وَتَسْوَدُ وَجُوهٌ

"Allahümme beyyiz vechi bi nurike yevme tebyazzu vucuhun ve tesveddü vucuh."

"Allah'ım! Bazı yüzlerin beyazlanacağı, bazı yüzlerin de karara-cağı günde, benim yüzümü ak kıl." der.

5. Sağ kolunu yıkarken:

اللَّهُمَّ اعْطِنِي كِتَابِي بِيَمِينِي وَحَاسِبْنِي حِسَابًا يَسِيرًا

"Allahümme a'tını kitabi biyeminî ve hasibni hisaben yesira."

"Ya İlâhi! Bana amel defterimi sağ tarafımdan ver ve benim hesa-bımı kolay kıl" der.

6. Sol kolunu yıkarken:

اللَّهُمَّ لَا تُعْطِنِي كِتَابِي بِشِمَالِي وَلَا مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِي وَلَا تُحَاسِبْنِي حِسَابًا شَدِيدًا

"Allahümme la tu'tini kitabi bi şimali ve la min verâi zahri ve la tuhasibni hisaben şedida."

"Yâ Rabbi! Bana kitabımı sol tarafımdan ve arka tarafımdan ver-me ve beni şiddetli bir hesap ile sorguya çekme." der.

7. Başa meshederken:

اللَّهُمَّ غَشِّنِي بِرَحْمَتِكَ وَأَنْزِلْ عَلَيَّ مِنْ بَرَكَاتِكَ

"Allahümme gaşşini bi rahmetike ve enzil aleyye min berekatike."

"İlahi! Beni rahmetinle ört-kapla, benim üzerime bereketlerinden indir." der.

8. Kulaklarına meshederken:

اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ

"Allahümme'calni minellezine yestemiûnel kavle fe yettebiûne ahseneh."

" Ya rabbi!. Beni Hak sözü, işitip de en güzeline uyan kullarından et." der.

9. Boynuna meshederken:

اللَّهُمَّ أَعْتِقْ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ

"Allahümme a'tik rakabeti minennâr."

"Ya İlahi! Benim vücudumu cehennem ateşinden azat et." der.

10. Ayaklarını yıkarken:

اللَّهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمَيَّ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَنْزُلُ فِيهِ الْأَقْدَامُ

"Allahümme sebbit kademeyye ales-sıratı yevme tezillü fihil akdâm."

"Ya Rabbi! Bir takım ayakların kayacağı günde, iki ayağımı sırat-ı müstakim üzerinde sabit kıl." diye dua eder.

[Fihrist'e dön](#)

ABDESTİN VASIFLARI İTİBARI İLE NEVİLERİ

142- Abdestler, vasıfları, gerekli olmaları itibarı ile şu üç kısma ayrılır:

1. Farz olan abdestler: Bunlar, abdestli olmayan müslümanların namaz kılmak, tilavet secdesinde bulunmak veya Kur'an-ı Kerim'i elleri ile tutmak için alacakları abdestlerdir.

2. Vacip olan abdestler: Bunlar, abdestsiz olan müslümanların Kâbe-i Mükerrreme'yi yalnız tavaf etmek için alacakları abdestlerdir.

3. Mendup olan abdestlerdir: Bunlar da sadece taharet üzere bu-lunmak veya ezber olarak Kur'an okumak veya ezan okuyup kamet ge-tirmek veya dîni kitapları tutmak veya dînî ilimleri okuyup okutmak veya cenazeyi yıkamak veya takip etmek yahut hiddet ve gazap ateşini söndürmek için alınacak abdestlerdir. Herhangi bir hatadan sonra alı-nacak abdest de bu kısımdandır. Böyle bir maksatla abdest alındı mı, bununla namaz da kılınabilir, Mushaf'ı şerif de ele alınabilir.

[Fihrist'e dön](#)

ABDESTİN SAHİH OLMASINA MANİ OLMAYAN ŞEYLER

143- Dudakların adet üzere yumuldukları zaman, görülmez bir halde kalan kısmını abdestte yıkamak lâzım değildir. Bunların kuru kal-ması, abdeste zarar vermez. Bunlar ağza tabidir.

144- İyi olup da henüz kabuğundan ayrılmamış olan bir çibanın içini yıkamak lâzım değildir.

145- Şehirliilerin ve köylülerin tırnaklarındaki kirler ve bedenle-rinden doğan kirler ve pire, sinek tersleri, abdestin sahih olmasına mani olmaz.

146- Boyacıların tırnaklarında kalan boyalar, zaruret sebebi ile, abdestlerine zarar vermez. Fakat bir zarurete bağlı olmayıp tırnakların üzerinde birer ince tabaka teşkil eden ve altlarına suyun gitmesine mani olan boyalar, abdestin sahih olmasına manidir. Nitekim abdest uzuvla-rına yapışmış olan hamur, mum, çapak gibi şeyler de böyledir.

147- Abdest uzuvlarından birinin bir zaruret sebebi ile yıkanma-ması veya meshedilmemesi, abdestin sahih olmasına mani olmaz. Me-selâ bir yarayı veya ayakta bulunan bir yarık yerini yıkamak sahibine zarar verirse bunlar meshedilebilir. Mesh de zarar verirse, terk edilir.

Aynı şekilde bir yaranın üzerindeki ilaç, yara mahallini aşmış olunca, bu aşılmış kısım yıkanır, fakat yıkanılması zarar verirse, mesh ile yetinilir.

148- Abdest esnasında veya abdestten sonra bir abdest uzvunun yıkanıp yıkanmadığında şüphe

edilirse bakılır; eğer sahibi vesveseli de-ğilse, yani çok kere böyle şüphe etmemekte ise, o uzvunu yıkar. Fakat vesveseli ise yıkamaz, şüphe etmesine bakılmaz.

149- Abdest aldığı kesin olarak bildiği halde bozulduğunda şüp-he eden kimse, abdestli sayılır. Bu şüphe abdestine zarar vermez. Bila-kis kendisinde abdesti bozucu birşey meydana geldiğini kesin olarak bildiği halde, daha sonra abdest alıp almadığında şüphe eden kimse, abdestsiz sayılır, çünkü yakîn (kesin olan bir durum) şek (şüphe) ile zâil (yok) olmaz.

150- Abdest uzuvlarından biri veya birkaçı bulunmayan kimse için yalnız mevcut uzuvlarını yıkamak lâzım gelir. Meselâ ayakları kesilmiş olan bir kimseden bunları yıkamak farzı düşmüş olur, bu hal abdestin sahih olmasına, tam olmasına mani olmaz.

[Fihrist'e dön](#)

MESTLER ÜZERİNE MESH VERİLMESİ

151- Ayağa giyilen ve "mest" denilen ve mest hükmünde bulunan şeyler üzerine abdest alınırken mesh edilmesi caizdir. Bu, İslâm şeria-tının göstermiş olduğu bir kolaylıktan ibarettir. Bu meshten maksat, mestlerin üzerine ayakların parmakları ucundan aşık kemiklerini aşmak üzere inciklere doğru el parmaklarını ıslak olarak sürmektir.

152- Ayaklara meshin farz miktarı, her ayağın ön tarafında bulu-nan mestin üzerindeki el parmaklarının en küçüğü ile üç parmaklık yer-dir. Bu kadar bir yere mesh ile bu farz yapılmış olur.

(Malikîler'e göre mestlerin bütün üstüne mesh edilmesi lâzımdır. Bir miktarına mesh yeterli değildir. Hanbelîler'e göre mestlerin üstünün çoğu kısmına mesh edilmesi yeterli olur. Şafiîlerce de mestlerin üstüne bir parmak kadar bile olsa, mesh edilmesi de yeterlidir.)

153- Mestlerin altına mesh edilmez. Yapılan meshte parmakların açıkça bulunması, meshin el parmakları ile yapılması ve meshin ayak parmakları ucundan yukarıya doğru yapılması sünnete uygun bir mesh-tir. Yoksa mestin üzerine su dökmek, mesti sünger gibi birşey ile ıslat-mak, mestin üstüne enine olarak mesh etmek veya meshe mestin kon-cundan başlamak da yeterli olur. Şu kadar var ki bunlar sünnete uygun düşmez.

154- Ayakları topukları ile beraber örten çizmeler, potinler, kendileri ile üç mil kadar yürünebilecek derecede kuvvetli kalın çorap-lar ve konçlu aba terlikler, mest hükmündedir. Bu sebeple bunların üze-rine de mesh yapılabilir.

[Fihrist'e dön](#)

MESHİN CAİZ OLMASINDAKİ ŞARTLAR

155- Bir meshin caiz olması, şu yedi şartın bulunmasına bağlıdır.

1. Mestler, ayağa abdest için ayaklar yıkandıktan sonra giyilmiş olmalıdır. Bir özür sebebi ile ayağa veya sargısına mesh edilmiş bulun-ması da yıkama hükmündedir. Bu sebeple bu meshten sonra giyilmiş mestler üzerine meshedilebilir.

2. Mestler, ayakları topukları ile beraber her taraftan örtmüş bir halde bulunmalıdır. Topuklardan kısa mestler, potinler ve benzeri şeyler üzerine mesh yapılmaz.

3. Ayağa giyilmiş mestler ile normal bir şekilde en az bir fersah (yaklaşık 5 km.), yani üç mil (1 kara mili yaklaşık 1609 m.) kadar bir yol yürümek mümkün olmalıdır. Bir mil ise, şer'an dört bin mimarî arşın (1 mimarî arşın yaklaşık 76 cm.) mesafedir. Böyle bir arşın ise, yirmi dört parmaktır.

4. Mestlerden her biri, topuktan aşağı kısmında ayak parmak-larının küçükleri nisbetinde üç parmak miktarı delikten, sökükten, yırtıktan beri bulunmalıdır. Şu kadar var ki, böyle bir noksan, ayak par-maklarının uçlarına tesadüf ederse, miktara değil, adede bakılır. Üç parmak görünmedikçe meshe zarar vermez. Aynı şekilde mestlerde üç parmak miktarı sökükle bulunduğu halde mestlerin sağlamlığı sebebi ile yürürken bu sökükle açılıp görünmezse, meshe zarar vermez. Bir mest-teki yırtıklar toplanır, iki mestteki yırtıklar toplanmaz. Bu sebeple bir mestte iki, diğerinde de bir veya iki parmak miktarı yırtık bulursa, mes-he mani olmaz.

(Malikîler'e göre ayağın en az üçte biri görülecek miktarda bulun-mayan bir yırtık, meshi bozmaz. Şafiîler ile Hanbelîler'e göre ise, ayak-ta yıkanması farz olan herhangi bir miktar, mestlerdeki bir yırtıktan görülecek bir halde bulursa, mesh bozulmuş olur. Hatta o miktar, çorap ile veya başka birşey ile örtülmüş bulursa bile.)

5. Mestler, bağısız olarak ayakta durabilecek derecede kalın olmalıdır.

6. Mestler, dışarıdan aldığı suyu hemen içine çekerek ayağa ka-vuşturacak bir halden beri bulunmalıdır.

7. Her ayağın ön tarafından en az üç küçük el parmağı kadar yer mevcut bulunmalıdır.

Bu sebeple bir veya iki ayağının ön tarafı bulunmayan kimse, mestlerine mesh edemez. Hatta ökçe tarafları mevcut bulursa bile. Çünkü bir ayağı yıkamakla diğerini mesh etmek bir arada olmaz. Fakat bir ayağı tamamen mevcut bulunmayan kimse, diğer ayağına giydiği mest üzerine mesh edebilir. Bu halde mesh ile yıkama bir arada olmuş olmaz.

[Fihrist'e dön](#)

MESH MÜDDETİ

156- Bir meshin müddeti, mukim olan kimse için bir gün bir gece, yani yirmi dört saat, misafir için, yani en az on sekiz saatlik bir me-safeye giden yolcu için üç gün üç gece, yetmiş iki saattir. Bu müddet, abdest bozulma anından itibaren başlar. Meselâ bir kimse bugün saat birde ayaklarını yıkamak suretiyle abdest alıp mestlerini giyse de, kendisinden saat beşte abdestini bozan birşey meydana gelse, bu beşten itibaren meshin müddeti devama başlamış olur, yoksa mestlerini giydiği vakitten başlamış olmaz.

157- Mukîm iken misafir olan kimse, misafir müddetine tâbi olur, bu müddeti doldurur. Bilâkis misafir olan kimse bir gün ve bir gece meshettikten sonra mukîm olsa, müddeti bitmiş olur. Bu sebeple ayak-larını yıkaması lâzım gelir.

158- Mestlerine meshetmek suretiyle abdestli bulunan kimse, mestlerini ayağından çıkarınca yalnız ayaklarını yıkaması lâzım gelir, abdestini tamamen tazelemesi icap etmez. Fakat ayaklarını yıkamak su-reti ile abdest alıp mestlerini giyinmiş olan kimse, daha bu abdesti bo-zulmadan herhangi bir sebeple mestlerini ayağından çıkarsa, abdesti bozulmayacağı için ayaklarını tekrar yıkaması lâzım gelmez.

(Malikîler'e göre mesh için bir müddet yoktur. Guslü gerektirici birşey bulunmadıkça, mest üzerine daima meshedilebilir. Şu kadar var ki, Cuma namazını kılacak kimseler için her cuma günü mestlerini çıkarıp ayaklarını yıkamak menduptur. Şafîîler ile Hanbelîler'e göre mubah bir seferde bulunan kimse için mesh müddeti üç gün, üç gecedir. Günah sayılan bir seferde ise, bu müddet, bir gün ile bir geceden ibarettir.)

[Fihrist'e dön](#)

SARGI ÜZERİNE MESH

159- Kırılan veya yarası bulunan bir uzvu yıkamak zarar verdiği takdirde, üzerine bağlı olan tahtaya veya bez sargıya abdest ve gusül halinde bir kere mesh edilir, bu mesh de zarar verse terk olunur.

160- Elde, tırnakta ve başka herhangi bir uzuvdaki bir yara üzeri-ne konulan sakız, pamuk gibi şeylerin ve ilâçların üzerine de zaruret halinde birer kere mesh yapılır. Bunlara sıcak su zarar vermediği tak-dirdir, mesh yeterli olmaz. Yapılacak meshin sargıyı kaplaması lâzım değildir. Ekseri kısmına mesh kâfidir.

161- Sargıyı çözmek zarar verdiği takdirde, özür mahallinin etra-findan sargı altında kalan yerleri yıkamak lâzım gelmez. Bunlardan açık bulunan yerleri mesh etmek yeterli olur.

162- Böyle bir sargı üzerine yapılan mesh, bir müddete tâbi de-ğildir, özür devam ettikçe üzerine mesh caiz olur. Bu sargının abdestli bir halde sarılmış olması da lâzım değildir.

163- Bir sargı üzerine mesh yapıldıktan sonra değiştirilse tekrar mesh lâzım gelmez. Aynı şekilde, bir sargıya mesh yapıldıktan sonra üzerine başka bir sargı daha bağlansa, yeniden meshe lüzum görülmez. Ve henüz özür yok olmadan sargı açılrsa, mesh bozulmuş olmaz.

164- İki ayaktan birinin üzerine bir özür sebebi ile mesh yapılırsa, diğerini yıkamak lâzım gelir. Çünkü bu mesh de yıkamak hükmündedir.

165- Özür büsbütün yok olunca, mesh bozulmuş olur, artık sar-gıya mesh edilemez.

[Fihrist'e dön](#)

MESHİ BOZAN ŞEYLER

166- Abdesti bozan her şey, meshi de bozar. Bu sebeple müddet henüz bitmemiş ise, yeniden

alınacak abdestte mestlere veya sargılara yeniden mesh yapılır. Aşağıdaki hususlardan dolayı da mesh bozulur:

1. Üzerine mesh edilmiş olan mestin ayaktan çıkması veya çıkarıl-ması. Bu halde abdest mevcut ise, yalnız ayakları yıkamak yeterli olur.

Bir mestin koncuna kadar ayağın çoğu kısmının çıkması da tama-men çıkması hükmündedir.

2. Mesh müddetinin son bulması. Bu halde henüz abdest devam ediyorsa, yalnız ayakları yıkamak kâfidir, yeniden tam bir abdest alma-ya mecburiyet yoktur. Bununla beraber mesh müddeti son bulduğu halde mestlerin ayaktan çıkarılması takdirinde ayakların soğuktan don-ması gibi bir zarardan korkulursa yine meshe devam edilir.

[Fihrist'e dön](#)

ABDESTİ BOZAN ŞEYLER

167- Aşağıdaki şeylerden her biri abdesti bozar :

1. Önden veya arkadan kan, meni, sidik, dışkı gibi bir necasetin veya herhangi bir sıvının çıkması, hatta abdestte, gusülde yıkanması farz olan yere kadar ulaşmasa bile.

2. Arka taraftan yel çıkması.

3. Ağızdan, burundan ve ön ile arkadan başka herhangi bir uzuv-dan sıvı halinde kan çıkması. Şöyle ki, ağızdan çıkan akıcı kan tükürük-ten daha çok veya eşit ise, abdesti bozar, değilse bozmaz. Bu, renginden anlaşılır. Diğer uzuvlardan çıkan bir kan ise, çıktığı yeri geçip yanlarına yayılınca abdesti bozar, yoksa iğne ucu gibi çıkıp da yerinde kalan bir kan damlası abdeste mâni değildir. El veya pamuk ile silinmesi zarar vermez. Yaradan çıkan irin, sarı su hakkında da hüküm böyledir.

Vücuttaki kabarcıklardan çıkan safî su da, sahih görülen görüşe göre kan hükmündedir. Diğer bir görüşe göre bu su, abdesti bozmaz. Bu görüşte çiçek ve uyuz hastalıklarına tutulanlar için bir genişlik, bir ko-laylık vardır. Zaruret halinde bu görüş ile amel edilmesinde bir sakınca olmadığı, İmam Hulvânî'den nakledilmiştir.

(Şafîiler'e göre önden ve arkadan başka herhangi bir uzuvdan ge-len kan, irin ve sarı su ile abdest bozulmaz.)

4. Ağız dolusu kusmak. Şöyle ki, ağızdan kolaylıkla yumulma-yacak derecede yemek, su veya safra gibi bir maddenin gelmesi abdesti bozar. Hatta bunlar bir mecliste azar azar gelip toplamı ağız dolusuna ulaşsa bile. Bu, İmam Ebû Yûsuf'a göredir, İmam Muhammed'e göre bunlar, başka başka yerlerde gelse de sebepleri bir olunca, yine abdesti bozmuş olur.

5. Az veya çok bayılmak, çıldırmak ve yürüyüşte elinde olmaya-rak bir sallantı meydana getirecek derecede sarhoşluk, hatta bu sarhoş-luk bir zorlama neticesinde olsa bile.

6. Rukûlu ve secdeli bir namazda mükellef olan kimsenin uyanık iken kasten veya yanılarak kahkaha ile, yani yanında bulunanların işite-cekleri derecede gülmesi. Bununla hem abdest, hem de namaz bozulur. Çocuğun veya uyuyanın kahkahası ise, namazını bozarsa da abdestini bozmaz. Tercih edilen görüş budur.

7. Çocuk doğurmak. Hatta çocuk ile beraber kan çıkmasa bile.

8. Fahiş mübaşeret. Şöyle ki, erkek ile kadının örtüsüz veya pek ince bir örtü ile karınlarını veya uyanmış bulunan tenasül uzuvlarını birbirine temas ettirmeleri, abdestlerini bozar. Hatta kendilerinden bir sıvı çıkmasa bile. İmam Muhammed'e göre bu vaziyette bir yaşlık, bir mezi çıkmadıkça abdest bozulmuş olmaz.

9. Erkeğin tenasül uzvu içine tamamen, yani kaybolacak surette tıkatılmış pamuğun daha sonra dışarıya çıkması veya çıkarılması. Hatta üzerinde yaşlık bulunmasa bile. Aynı şekilde, bu uzva kısmen tıkatılıp kısmen dışarısında kalmış olan pamuğun dışarısına sidiğın geçmiş ol-ması. İçeri kısmındaki yaşlık abdeste zarar vermez. Ancak pamuk dışa-rıya çıkıp düşerse, o halde ona az bir sidiğın geçmesi de abdesti bozar.

10. Kadının tenasül uzvu içerisine veya dışarısına tıkatılan bez veya pamuğun yaş olarak dışarıya çıkması veya çıkarılması. Şöyle ki, bu uzvun dışarı kısmına tıkatılan pamuğun iç tarafı ıslanmış olunca, abdest bozulmuş olur. Hatta dışarısına yaşlık geçmiş olmasa bile. Fakat bu uzvun içeri kısmına tıkatılmış olan pamuğun dışarısına kadar yaşlık geçmedikçe, abdest bozulmaz.

11. Yan yatarak veya bağdaş kurarak veya dirseklere dayanarak veya ayakları oturak yerinin altından

bir tarafa uzatarak yahut namaz dışında secde eder gibi bir vaziyette bulunarak uyumak. Aynı şekilde oturup uyuyan kimsenin uyanmaksızın oturağı yerinden tamamen yukarıya kalkacak olsa, abdesti bozulur, hatta kendisi yere düşme bile.

12. Çıplak hayvan üzerinde yokuşa çıkarken uyumak. Fakat düz yerde veya yokuştan aşağıya doğru giderken uyumak, abdesti bozmadır. Nitekim palanlı veya eğerli hayvan üzerinde uyumak da, bu hallerin hiç birinde abdeste zarar vermez.

13. Teyemmüm etmiş kimsenin abdeste müsait suyu görmesi.

14. Özür sahibi olanlar için namaz vaktinin çıkması. 99'uncu me-seleye bakınız.

[Fihrist'e dön](#)

ABDESTİ BOZMAYAN ŞEYLER

168- Aşağıdaki şeyler, abdesti bozmazlar:

1. Bir hastalıktan dolayı olmaksızın gözden akan su ve ağlama.
2. Yara ve benzeri şeyler içinde görülüp dışarıya çıkmayan kan, irin ve sarı su damlası.
3. Bir yaradan kopan deri parçası.
4. Mayasıl yaşlığı ve parmak aralarındaki pişinti.
5. Yarı miktarından az donmuş kana bulaşmış tükürük ve sümük.
6. Kulaktan, burundan veya yaradan çıkan kurt. Bu kurt temizdir, üzerindeki yaşlık ise azdır, kendisinde akıcılık kuvveti yoktur.
7. Ağız dolusu olmayan kusuntu.
8. Baştan inen veya içeriden yükselip çıkan balgam, hatta ağız dolusu olsa bile. Çünkü bu, kaypak, yapışkan olduğundan murdarlığı içine çekmez. Üstündeki yaşlık ise, azdır. Bu İmam-ı A'zam ile İmam Muhammed'e göredir. İmam Ebu Yusuf'a göre cevften = içeriden gelen ağız dolusu balgam, abdesti bozar.
9. Erkeğin veya kadının tenasül uzvundan çıkan kokmuş veya kokmamış yel.
10. Arka taraftan rutubetsiz, kokusuz bir halde çıkarılan hukne = kullanılmış ilaç. Bununla beraber bu halde ihtiyata uygun olan, abdesti tazelemektir.
11. Erkeğin tenasül uzvuna damlatılıp daha sonra geri gelen yağ. Bu, İmam-ı A'zam'a göredir.
12. Donmuş aleka = pıhtı halinde kusulan kan parçası.
13. Baştan buruna veya kulağa kadar akıp gelen, fakat gusül için temizlenmesi icap edecek bir yere kadar akmayan kan.
14. Kullanılan misvakta veya ısırılan elma, ayva gibi sert bir meyve üzerinde görülüp akıcılığı bilinmeyen kan eseri.
15. Pire, kene, sivrisinek, kara sinek gibi haşarattan birinin dolun-caya kadar emdiği kan. Sülüğün doluncaya kadar emip de düştüğü zaman, kendisinden akacak kadar olan kan abdesti bozar.
16. Saçların tıraş edilmesi, bıyıkların kırılması, tırnakların kesilmesi.
17. Oturağı yere tamamen yerleştirmek sureti ile oturarak uyumak.
18. Namazda iken ayakta veya oturarak veya rükû veya secde halinde uyumak.
19. Namaz dışında veya cenaze namazında veya tilavet secdesinde kahkaha ile gülmek. (Şafîiler'e göre namaz içinde de kahkaha ile abdest bozulmaz.)
20. Tebessüm, yani ne kendisinin, ne de yanında bulunanların işi-temeyecekleri derecede gülümseme, bununla abdest bozulmayacağı gibi namaz da bozulmaz. Fakat yalnız kendisinin işiteceği derecedeki gül-mek, abdesti bozmazsa da namazı bozar.
21. Herhangi bir kimsenin vücuduna veya tenasül uzvuna yalnız el ile temasta bulunmak. (Malikîler'e göre mükellef bir kimse, bulûğ çağına yaklaşmış olan bir kadının açık veya hafif birşey ile örtülü bir uzvuna lezzet kastıyla dokunsa, abdesti bozulur. Kasıt olmaksızın duyulan bir lezzet de böy-ledir. Hatta kadın mahrem olsa bile kendisine şehvetli olan bir dokunma ile, el ile dokunma ile abdest bozulur.

Şafîiler'e göre herhangi bir namahrem kadının bir uzvuna hiçbir örtü bulunmaksızın dokunmak abdesti bozar. Hatta şehvetle olmasa bile.

Bundan kadının saçları, dişleri ve tırnakları müstesnadır. Bunlara dokunmak, bir şehvetle olsa da abdesti bozmaz.

Aynı şekilde Şafîiler'e göre bir erkek veya kadın, kendisinin veya başkasının oturağını veya ön tenasül uzvunu örtüsüz olarak elinin içi ile tutsa abdesti bozulur. Malikîler ile Hanbelîler'e göre de böyledir. Ancak bunlara göre bir kadının kendi tenasül uzvunu tutması abdestini bozmaz.)

Tenbih: Bu gibi ihtilâflı meselelerde ihtiyata riayet edilmesi daha iyidir. Meselâ, Hanefî mezhebinde bulunan bir kimse kendi mezhebine göre abdesti bozmayıp başka mezheplere göre abdesti bozan bir halde bulundu mu -ihtilâftan kurtulmak için- abdest almalıdır. Bu, menduptur. Bilhassa imam ise.

[Fihrist'e dön](#)

GUSÛL VE GUSLÛ İCÂP EDEN HALLER

169- Gasl yıkamak mânâsında olduğu gibi, gusûl ve iğtisâl de yıkanma mânâsındadır. Şer'i şerifte gusûl; bütün vücudun yıkanma-sından = boy abdestinden ibarettir ki, bu bir taharet-i kübrâ (büyük temizlik)dir. Bunu icap eden ve "hades-i ekber" adını alan şeyler ise, cünüplükten ve hayız ile nifas kanlarının kesilmesinden ibarettir. Cü-nüplük hali ise, -aşağıda izah edileceği üzere- meninin = nutfenin şeh-vetle inmesinde ve cinsel ilişkiden meydana gelir.

170- Şehvetle yerinden ayrılan ve şehvetle dışarıya atılan bir meniden dolayı gusûl lâzım gelir. Şehvetle yerinden ayrılıp şehvet ke-sildikten sonra dışarıya akıtılan meniden dolayı da İmâm-ı A'zam ile İmam Muhammed'e göre gusûl lâzım gelir. Fakat imam Ebu Yusuf'a göre lâzım gelmez. Rüyada şehvetle yerinden ayrılan bir meninin, tenasül uzvu tutulup şehvet bittikten sonra dışarıya akıtılması gibi. Seferilik halinde veya kış mevsiminde bulunan kimseler hakkında bu son görüşte kolaylık vardır. Bunun için bu görüşle fetva verileceğini söyleyen alimler de vardır.

171- Birini el ile tutmak veya birine bakmak neticesinde şehvetle gelip akan bir meni de guslû icap eder.

172- Cinsel ilişki halinde haşefenin, yani sünnet mahallinin veya o kadar bir kısmın girmesi ile, her iki taraf bulûğ çağına ermiş ise, gusûl lâzım gelir, meni gelsin gelmesin müsavidir. Yalnız biri bulûğ çağına ermiş ise, gusûl yalnız ona lâzım gelir, diğerine lâzım gelmez. Şu kadar var ki murahik, yani bulûğ çağına yaklaşmış ise, yıkanmadıkça namaz-dan men edilir. Taharete riayet edip, namaza devam etmesi için gerekli uyarılarda bulunmak icap eder.

Henüz şehveti bulunmayan bir çocuğun cinsel ilişkisi ise, ne kendisi hakkında, ne de ilişkide bulunduğu kadın hakkında guslû icap etmez. Bu bir parmak veya odun parçası gibidir ki, bunların önden veya arkadan girdirilmesi, tercih edilen görüşe göre meni gelmedikçe yıkan-mayı gerektirmez. Diğer bir görüşe göre bunların ön taraftan şehvet kastı ile girdirilmesi guslû gerektirir. Aynı şekilde ölüye, hayvana, hün-sâ-i müşkile, yani erkek mi kadın mı olduğu belli olmayan insana veya benzeri, cinsel ilişkiye mahal olmayan herhangi bir çocuğa ilişki de me-ni gelmedikçe, guslû icap etmez. Aynı şekilde tenasül uzvunun bez gibi bir şeye sarılarak kullanılması, şehvet vaki olmadıkça, guslû icap etmez. Fakat şehvet vaki olsun olmasın, ihtiyata uygun olan yıkanmaktır.

173- Uykudan uyanan kimse, yatağında veya çamaşırında veya butlarında bir yaşlık görünce bakılır. Eğer ihtilam olduğunu, yani rüyada cinsel ilişkide bulunduğunu hatırlıyorsa, kendisine gusûl lâzım gelir. O yaşlığın meni veya mezi olduğunu bilsin veya bunlarda şüphe etsin, müsavidir. Bunda ittifak vardır. Fakat ihtilam olduğunu hatırlamadığı takdirde, o yaşlığın mezi, yani tenasül uzvundan gelmiş akça su olduğunu anlasa, veya mezi mi, meni mi diye şüphe etse, kendisine gusûl lâzım gelmeyeceği gibi, meni olduğuna kani olsa da yine gusûl lâzım gelmez. Çünkü şehvetle gelmiş olduğu malûm değildir.

Bu mesele İmam Ebu Yûsuf'a göredir, İmam-ı Â'zam ile İmam Muhammed'e göre bunun mezi olduğuna kanaat getirmiş ise, gusûl lâ-zım gelmez. Fakat meni olduğuna kanaat getirir veya meni mi, mezi mi diye şüphe ederse, gusûl lâzım gelir. İhtiyata uygun olan da budur. Bu sebeple fetva da bu şekildedir.

174- Yatağından uyanıp kalkan kimse, ihtilam olduğunu hatırladığı halde tenasül uzvunda bir yaşlık görse, gusûl etmesi lâzım gelir. Ayakta veya oturduğu yerde uyuyan kimse, uyanıp da bu uzvunda böyle bir yaşlık görse bakılır; eğer bu yaşlığın meni olduğuna kanaati var ise veya uyumadan

evvel bu uzvu hareketsiz bir halde bulunmuş ise, gusül etmesi lâzım gelir. Fakat böyle kanaati bulunmayıp da tenasül uzvu ev-velce uyanmış ise, gusül lâzım gelmez. O yaşlık mezi kabul edilir. Çünkü uzvun uyanması mezinin çıkmasına sebeptir.

175- Sarhoş ve bayılmış olan bir kimse uyanıp da kendisinde meni bulacak olsa, yıkanması lâzım gelir. Mezi bulacak olsa, lâzım gelmez.

176- İdrar yapan kimseden tenasül uzvu uyanmış olduğu halde meni gelse, yıkanması lâzım gelir. Uyanmış olmayınca lâzım gelmez. Çünkü uyanmak şehvetin varlığına delildir.

177- Bir erkek veya kadın, rüyada ihtilam olduğu halde meni dışarıya çıkmış bulunmasa, yıkanması lâzım gelmez, İmam Muham-med'e göre bu halde kadının ihtiyaten yıkanması icap eder. Çünkü ka-dından çıkacak meninin yine kendisine dönmesi muhtemeldir.

178- İhtilam olan veya cinsel ilişkide bulunan bir kimse, idrar yapmadan veya çokça yürümeden veya tekrar uyumadan yıkanıp da sonra kendisinden meninin geriye kalanı çıkacak olsa, tekrar yıkanması lâzım gelir. Fakat idrar yaptıktan veya epeyce yürüdükten veya uyu-duktan sonra şehvetsiz olarak gelecek meni guslü icap ettirmez. Çünkü bu halde o meni, yerinden şehvetsiz ayrılmış bulunur. Aynı şekilde bir kadından yıkandıktan sonra kocasının menisi çıkacak olsa, tekrar yıkanması icap etmez.

179- Bir yatakta yatan iki kimse, uyandıktan sonra ihtilam olduk-larını hatırlamadıkları halde yatakta yaş meni görseler veya kuru meni görüp de bu yatakta kendilerinden evvel başkası yatmamış bulunsa da, bu meninin hangisine ait olduğuna bir alâmet bulunmasa ikisi de ihti-yaten yıkanır.

180- Şehvetle olmayıp da dövülmeden, ağır birşey kaldırmadan veya yukarıdan aşağıya düşmeden dolayı gelip akan bir meni guslü icap etmez.

(İmam Şafî'ye göre bu halde de gusül lâzım gelir.)

181- Yerinden şehvetle ayrılan bir meni, bedeninin dışına veya dışı hükmünde bulunan bir mahalle çıkmadıkça, guslü icap etmez.

182- Bakire hakkında bekâretini bozmamak sureti ile vuku bulan bir cinsel ilişki, meni gelmeyince guslü icap etmez. Çünkü bekâretin varlığı cinsel ilişkinin tam olmadığını göstermektedir.

183- Gayrimüslim bir erkek veya kadın cünüp veya hayızlı veya lohusa olduğu halde müslüman olsa, gusül etmesi farz olur. Hayız veya lohusalığı bitmiş olsa da eğer yıkanmamış ise, en sahih olan görüşe göre yine gusül icap eder. Fakat temiz olan, yani yıkanmış bulunan veya henüz cünüp, hayızlı ve lohusa olmamış olan gayrimüslim bir erkek veya bir kadın müslüman olsa, yıkanması mendub olur.

[Fihrist'e dön](#)

GUSLÜN FARZLARI

184- Guslün farzları, birer kere ağız, burnu ve bütün vücudu yı-kamaktan ibaret olmak üzere üçtür. Bu farzlar, aşağıda bildirildiği şekil-de yapılması lazım gelir.

185- Ağıza, buruna bolca su alınmalı, bu hususta abdestteki maz-maza ile istinşaktan daha fazla bir mübalâğa gösterilmelidir.

186- Vücutta iğne ucu kadar olsun, kuru bir yer kalmamasına dik-kat edilecek, kulaklar ve göbek oyuğu yıkanacak, su saçların, sakalların, kaşlar ile bıyıkların aralarına ve altlarındaki cilde kadar geçecektir. Hatta bunlar pek sıkı bulunmuş olsa bile. Bu sebeple bunların araları ve dipleri kuru kalırsa, gusül tamam olmuş olmaz. Şu kadar var ki kadın-ların aşağıya sarkmış olan saçlarının mutlaka yıkanması lâzım değildir. Yeter ki su, bunların diplerine yetişmiş olsun. Erkeklerde ise, bir zaru-ret bulunmadığı için, böyle sarkmış saçların da her tarafını yıkamak icap eder.

187- Kapanmış olan küpe deliklerinin içerisi de yıkanılmalıdır. Şöyle ki, bu deliklerin ıslanmış olduğuna kuvvetli zan meydana gelme-li, böyle bir zan meydana gelmezse, onları el ile ovuşturarak ıslatma-lıdır. İçlerine su zorlukla girebilecek bir halde bulunan küpe deliklerini de içlerine su geçecek bir tarzda el ile ıslatıp yıkamalıdır.

188- Tırnaklar arasında kalan kurumuş çamurların ve göz çapak-ları gibi şeylerin altını da yıkamalıdır. Bu lâzımdır. Fakat tırnaklardaki kirler, topraklar ve kınalar gusle mani olmaz. Çünkü bunlar, suyun geç-mesine mani değildir. Bu hususta köylüler ile şehirliler müsavidir. Sa-hih olan görüş budur.

189- Bir özür sebebi ile sünnet olmamış kimse, gulfesini, yani sünnette kesilecek derinin içerisini de yıkamalıdır. Bu lâzımdır. Ancak açılmasında zorluk bulunursa, o halde yıkanması gerekmez. Çünkü bu deri,

bedenin dışından sayılır, buna kadar gelen bir sidik ile abdest bozulur.

190- Dişlerin arasında suyun geçmesine mani olacak derecede sert nohut miktarı bir yemek parçası bulunmamalıdır, vücudun hiç bir yerinde balık derisi veya çiğnenip kurumuş ekmek parçası gibi birşey de bulunmamalıdır. Çünkü bunların altına su geçmeyince gusül sahih ol-muş olamaz.

191- Birbirine bitişip de aralarına su geçmeyecek bir halde bu-lunan parmakları guslederken su ile hilâlleme, içi boş olan göbeğin içini de yıkamalı ve necaset bulunmasa da aşağı avret yerlerini su ile istincada bulunmalıdır. Çünkü bunların da kuru kalmaları guslün sahih olmasına mani olur.

192- Ayaklarda çatlak olup da üzerlerine merhem konulmuş oldu-ğu takdirde, bakılır; eğer zarar vermeyecek ise, altlarını yıkamak lâzım-dır, zarar verecek ise, su ile üzerleri yıkanılır, bu da zarar verirse, mesh ile yetinilir, mesh de zararlı ise, terk edilir.

193- Ağzını veya burnunu yıkamadığını veya bir uzvunun kuru kalmış olduğunu sonradan anlayan kimsenin yeniden gusletmesi lâzım gelmez. Bilakis yalnız bu uzuvları yıkaması yeterli olur. Eğer arada farz bir namaz kılmış ise, onu iade etmesi icap eder.

194- Gözlerin içini soğuk ve sıcak su ile yıkamak zararlı ve me-şakkatli olduğu için bunu ne abdestte, ne de gusülde yıkamak icap et-mez. Sahibi âmâ olsa bile. Hatta göz, temiz olmayan bir sürme ile sürmelenmiş olsa dahi, bunu yıkamak lâzım gelmez. Gözlerin hafifçe kapatılması da abdeste, gusle mani olmaz. Yeter ki, su kirpiklere ve pınarlara vurdurulsun, bu lâzımdır.

(Malikiler'e göre de gözlerin ve ağız ile burunun içerisi ve gö-rünmeyen kulak deliği, bedenin dışarısından sayılmaz. Bu sebeple bun-ları abdestte ve gusülde yıkamak farz değildir. Bilakis sünnettir. Bu hal-de takma gözleri abdest ve gusülde çıkarıp altını yıkamaya lüzum yok-tur. Ve bu yıkama zararlı olunca, caiz bile olmaz. Gözlerin içerisinden maksat, göz kapaklarının kapanması ile görülmez hale gelen göz tabakasıdır.

Hanbelîler'e göre ağız ile burunun içleri yüzden sayılır. Bunun için abdestte, gusülde yıkanılmaları farzdır.)

[Fihrist'e dön](#)

GUSLÜN SÜNNETLERİ

195- Guslün başlıca sünnetleri şunlardır:

1. Gusle niyet ile, besmele ile ve misvak ile başlamak.

Bu niyet, guslün sahih olması için şart değildir. Fakat sevaba vesile-dir. Taharetin bir ibadet sayılmasına sebeptir.

(Malikiler ile Şafîiler'e göre gusülde niyet, farzdır. Hanbelîler'e göre de bu niyet, guslün sahih olmasının şartıdır. Bu sebeple ihtilaftan kurtulmak için gusülsüzlüğü gidermek, namaz gibi ibadetleri yerine getirmek maksadı ile gusül edildiğini, boy abdesti esnasında hatırlamalıdır.)

2. Gusülde evvelâ elleri, oyluk yerlerini yıkamak, bedende meni ve diğer şeylerin eseri var ise, gidermek.

3. Gusülden evvel sünnet üzere abdest almak. Şu kadar var ki bir kap içinde veya toprak üzerinde yıkanıldığı takdirde, ayakları yıkamayı sonraya bırakmalıdır.

4. Abdestten sonra evvelâ üç defa başa, sonra üç defa sağ omuza, üç defa da sol omuza su dökmek ve ilk veya her su döktükçe bedeni, iyice ıslanması için ovuşturmak ve bir kap içinde veya toprak üzerinde yıkanıldığı takdirde, oradan çıkarken evvelâ sağ, sonra da sol ayağı yıkamak.

(İmam Malik ve İmam Ebu Yûsuf'tan bir rivayete göre gusülde bedeni delk etmek, yani ovuşturmak farzdır.)

5. Gusül suyunda israftan ve taktirden, yani pek fazla veya eksik olmasından kaçınmak.

6. Kimsenin görmeyeceği bir yerde yıkanmak. Fakat erkekler, erkekten, kadınlar da kadından boş bir yer bulamadıkları takdirde, bir köşeye çekilerek ve avret yerlerini peştamal ile örterek yıkanılır. Avret yerlerini açmaları caiz olmadığı gibi yalnız erkeklerin veya erkekler ile kadınların arasında bulunan kadınlar için de bunların arasında yıkanmak caiz olmaz. Bu halde teyemmüm ederek namazları kılmaları uygundur. Çünkü su, hükmen bulunmamış olur.

Aynı şekilde gerek erkekler ve gerek kadınlar, peştamal gibi bir-şey bulamaz da kendi cinsleri arasında avret yerlerini açmaya mecbur kalacakları takdirde, guslü tehir edip namazlarını teyemmüm ile kılar-lar. Daha sonra تنها bir yer veya peştamal bulunca, gusül edip teyem-müm ile kıldıkları

namazları iade ederler. Bu hususa hamamlarda pek dikkat etmelidir.

7. Tenha bir yerde yıkanıldığı halde de avret yerlerini açık bırakmamak, şayet açık bırakılırsa kible tarafına yönelmemek.

8. Gusül ederken söz söylememek.

9. Gusülden sonra elbiseyi giyerken çabukça örtünüvermek

10. Gusülden sonra bedeni bir havlu ile, bir mendil ile silmek.

11. Bir kimse, ağzına ve burnuna su almak suretiyle akar bir suya veya büyük bir havuza dalsa veya yağmur altında durup bütün vücudu ıslansa, gusül vazifesini yerine getirmiş olur. Bu hallerde uzuvlarını kımıldandırır veya su içinde abdest ile gusle müsait bir müddet durursa, sünnete de riayet etmiş olur.

12. Yukarıda yazılan sünnetlere uygun olmayan bir gusül, âdabına riayet edilmemiş ve mekruh olmuş olur.

Abdestte âdâptan sayılan şeyler, gusülde de âdâptandır. Şu kadar var ki, gusülde Kible'ye dönülmez. Ancak avret yerleri peştamal ile ka-palı olursa, o halde dönülür.

Abdestte mekruh olan şeyler, gusülde de mekruhtur. Bundan baş-ka gusül esnasında dua okumak da mekruhtur.

Bir de gusülde bir uzvun suyu ile, damlar bir halde olunca, diğer bir uzvu ıslatmak caizdir. Çünkü gusülde bütün beden bir uzuv sayılır. Abdestte ise, bu caiz değildir.

[Fihrist'e dön](#)

GUSLÜN VASIFLARI

196- Gusül yapılması, yukarıda 169. meselede beyan olunduğu üzere cünüplükten ve hayız ile nifas kanlarının kesilmesinden dolayı farz olan bir vazifedir. Bazı sebeplerden dolayı da bir sünnet veya müs-tehap olur. Bunların başlıcaları şunlardır:

1. Cuma ve iki Bayram namazları için yıkanmak.

2. Hac veya Umre için ihrama girerken ve Arefe günü vakfe için yıkanmak.

3. Mekke-i Mükerrreme'ye veya Medine-i Münevvere'ye girmek için yıkanmak.

4. Müzdelife'de ve Mina'da bulunmak için yıkanmak.

5. Günahtan tövbe için yıkanmak.

6. Husûf (ay tutulması), Kûsûf (güneş tutulması) namazları ve yağmur duası için yıkanmak.

7. Kan aldırın, ölü yıkayan veya baygınlıktan ayılan kimse için yıkanmak.

8. Seferden gelen veya yeni elbise giyen kimse için yıkanmak.

9. Berât veya Kadir gecesine eren kimse için yıkanmak.

10. İnsanların toplanacakları yerde hazır olacak kimse için yıkanmak.

11. İstihâze (özür) halinden kurtulan kadın için yıkanmak.

12. Cünüplüğünü müteakip âdet görmeye başlayan bir kadın, di-lerse cünüplüğünden dolayı yıkanır, dilerse yıkanmasını âdetinin bit-mesine bırakır.

13. Her cinsel ilişkiden dolayı yıkanmak. Şöyle ki, hanımıyla cin-sel ilişkide bulunan kimse, henüz yıkanmadan tekrar cinsel ilişkide bu-lunabilir. Fakat arada yıkanması veya abdest alması menduptur.

14. Daha namaz vakti olmadan yıkanmak. Şöyle ki cünüp bir kim-senin yıkanmasını namaz vaktine kadar tehir etmesi bir günah sayılmaz. Fakat daha evvel yıkanması daha faziletlidir.

Sünnet ve müstehap olan gusüller sadece temizlik ve tazim için yapılır. Bunlarda mazmaza = ağız çalkalamak ve istinşak = buruna su çekmek mutlaka icap etmez.

(Şafîilere göre farz olan gusüllerden başkası sünnettir.)

[Fihrist'e dön](#)

GUSLETMELERİ FARZ OLANLARA HARAM VEYA MEKRUH OLAN ŞEYLER

197- Gusletmeleri farz olanlara gusül etmeden evvel haram olan şeyler şunlardır:

1. Namaz kılmak, Kur'an-ı Kerim kastı ile, bir âyet miktarı olsa bile, Kur'an okumak. Fakat dua

ve senaya dair âyetleri dua ve sena kastı ile okumak caizdir. Meselâ, cünüp olan veya âdet gören bir kadın, dua maksadı ile Fatiha sûre-i celîlesi'ni okuyabilir.

Aynı şekilde, bu halde Kur'an âyetlerini çocuklara kelime kelime öğretmek caizdir. Kelime-i şehadeti okumak, tesbih ve tekbirde bu-lunmak da caizdir.

2. Kur'an-ı Kerim'e bir âyet veya yarım âyet olsa bile el sürmek, Mushaf-ı Şerifi el ile tutmak haramdır. Fakat bitişik olmayan bir kılıf, bir mahfaza, bir torba veya sandık içinde bulunan bir Mushaf-ı Şerifi tutmak ise, caizdir.

3. Kâbe-i Muazzama'yı tavaf etmek ve bir zaruret olmadığı halde bir mescide, bir cami-i şerife girmek ve içinden geçmek.

Zaruret hali bundan müstesnadır. Meselâ yıkanacak kimsenin evi-nin kapısı mescidin içinde olur da, bu kapıyı başka tarafa çevirmesi ve başka ikametgâh bulması mümkün olmazsa, onun hakkında evine gitmek üzere mescide girmek caiz olur.

Mescit içinde yatan bir kimse, rüyalanınca dışarıya çıkmak için teyemmüm eder, dışarıya çıkmaktan korkarsa, teyemmüm ile oturur. Fakat bununla ne Kur'an okuyabilir, ne de namaz kılabilir.

4. Üzerinde ayeti kerime yazılı bir levhayı, bir parayı el ile tutmak.

Gusletmeleri icap eden kimselere yıkanmadan evvel yapma-ları mekruh olan şeyler de şunlardır:

1. Dinî kitaplardan herhangi birini el ile tutup okumak.

2. Elini, ağzını yıkamadan yiyip içmek.

3. Elde tutulmayıp yer üzerinde bulunan bir sayfaya, bir levhaya Kur'an-ı Kerim'i yazmak. Bu da İmâm Muhammed'e göre mekruhtur.

Cünüp ile hayızlı ve lohusanın Kur'an-ı Kerim'e bakmaları mekruh değildir. Bu, el ile tutmak gibi sayılmaz.

(İmâm Malik'e göre cünüp olan Kur'an-ı Azîm'i okuyamaz ise de, hayızlı olan kadın okuyabilir. Çünkü cünüp, derhal yıkanabilir. Hayızlı kadın ise böyle değildir, mazurdur.)

[Fihrist'e dön](#)

TEYEMMÜMÜN MAHİYETİ VE FARZLARI

198- Teyemmüm, lûgatta kast manasındadır. Şer'i şerifte "**su bu-lunmadığı veya bulunduğu halde kullanılmasına güç ve imkan bu-lunmadığı takdirde, temiz olan toprak cinsinden birşey ile abdest-sizliği gidermek maksadı ile yapılan bir iştir.**" Şöyle ki, abdestsiz olan veya gusül etmesi icap eden bir kimse, iki elini toprak cinsinden temiz bir şeye bir kere vurup, bununla yüzünü mesh eder. Sonra iki eli-ni bir daha vurup, bununla da dirseklerine kadar iki elini mesh eder. Ve bu işi, abdestsizliği gidermek veya namaz kılmak veya taharetsiz sahih olmayan başka bir ibadette bulunmak niyetiyle beraber olur. İşte teyem-mümün mahiyeti bundan ibarettir. O halde teyemmümün farzları da bir niyet ile, iki meshten ibaret bulunmuş olur.

İmâm Züfer'e göre teyemmümde niyet, farz değildir.

199- Teyemmüm, bu ümmete mahsustur. Bu bir kolaylık eseridir. Mukaddes Mâ'bud'una ibadet edecek bir müslümanın alışkanlık haline getirmiş olduğu taharettten mahrum bir halde ibâdet etmemesini temin eder. Bu hususta o müslümanın duyduğu ruhî bir ihtiyacı giderir, insanı asıl fitratına (toprağa) döndürerek kendisinde alçak gönüllülük, tevazu, Hakk'a tâzîm duygularını canlandırır.

200- Teyemmümün meşru kılınması, Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'in hicretinin beşinci senesindedir. Şöyle ki, Hicret-i Seniye'nin beşinci senesi Şaban ayının ilk günlerinde Huzaa kabilesinin bir oymağı olan Benî Mustalak Gazvesinde Resûl-ü Ekrem ile bin kadar İslam as-keri, susuz bir yerde gecelemişlerdi. Sabah namazını kılmak için abdest alacak su bulamadılar. Sabaha yakın, "Yolculukta bulunup da su bula-mazsanız, temiz toprak ile teyemmüm ediniz."¹ mealindeki âyeti kerime nazil oldu. Teyemmüm ile namaz kılmalarına müsaade olundu. Ashab-ı Kiram çok sevindi, teyemmüm ederek sabah namazını kıldılar.

[Fihrist'e dön](#)

TEYEMMÜMÜN SÜNNET ÜZERE YAPILMASI

¹ Nisa suresi: 43, Mâide suresi: 6

201- Bir teyemmümün sünnete uygun olması için aşağıdaki şekil-de yapılması gerekir.

1. Teyemmüme başlarken Besmele-i Şerife'yi okuyup namaz için taharete niyet etmelidir. (Hanbelîler'e göre Besmele-i Şerife'yi okumak vaciptir. Bu olma-yınca teyemmüm olmaz.)

2. İki eli parmakları açık olduğu halde temiz bir toprağa vurup ileri geri çekmelidir.

3. Elleri kaldırıncı bakmalı, eğer fazla tozlanmışsa, bunları yan yana getirip birbirine hafifçe vurmali, bu şekilde tozları siltikten sonra bunlar ile bütün yüzü mesh etmelidir.

4. Elleri tekrar evvelce vurulduğu yere veya başka temiz bir yere vurup toz tutmuşlar ise, yine silkmeli, bu defa sol elin baş parmağını ayırarak diğer parmakların iç tarafları ile sağ elin dış taraflarını parmak-larının uçlarından dirseğine kadar mesh ederek çekmeli, sonra da sağ elin iç tarafına dönerek yine sol elin, serçe parmağı ile baş parmağını halka edip, baş parmağı da beraber olmak üzere ayası ile sağ elin dirseğinden itibaren iç tarafını bileğine kadar mesh etmeli ve baş parmağı daha ileri yürüterek sağ elin baş parmağının üstünü de mesh eylemelidir.

5. Sağ elin iç tarafları ile de sol elin dış ve iç taraflarını aynı şekil-de mesh etmelidir.

6. Teyemmümde beyan olunan tertibe riayet edip evvelâ yüzü, sonra da kolları meshetmeli ve meshleri arasında ara vermemelidir.

[Fihrist'e dön](#)

TEYEMMÜMÜN ŞARTLARI

202- Teyemmümü mübah kılacak bir özür bulunmalıdır. Bu özür suyu kullanmaya hakikaten veya hükmen güç ve imkan bulunmamaktır. Şöyle ki, su temizlenecek kimsenin bulunduğu yerden en az bir mil (yaklaşık 1609 metre), yani dört bin adım uzakta bulunmalıdır. Bu hal-de su hakikaten bulunmamış sayılır.

Yahut su var ise de, yıkandığı takdirde, hastalanmaktan veya has-talığın artmasından veya uzamasından bir tecrübeye veya müslüman, mütehassıs bir tabibin beyanına göre korkulmalıdır. Bu halde de su hük-men bulunmamış sayılır.

(Malikîlere göre bu hususta müslüman mütehassıs doktor bulun-mazsa, gayrimüslim mütehassıs doktorun sözü de yeterli olur.)

Yakında bulunan bir suyu elde etmek hususunda cana, mala, ırz ve emanete ait bir tehlike bulunması veya bulunan bir suyun abdeste veya gusle yetişmemesi veya bulunan suyun abdeste veya gusle kulla-nılması halinde kendisinin veya arkadaşının veya hayvanının susuz-luktan öleceğine kuvvetli zan meydana gelmesi yahut kuyudan suyu çı-karabilmek için ip ve kova bulunmaması yahut bulunan suyun yapı-lacak bir hamura veya giderilmesi lâzım gelen bir necaseti gidermeye kâfi olup, bundan fazla bulunmaması veya bulunan su ile abdest alın-dığı veya gusül edildiği takdirde, bayram veya cenaze namazlarının tamamen geçmesinden korkulması hallerinde de su, hükmen bulun-mamış sayılır. Şu kadar var ki, bu namazlara kısmen yetişeceği anla-şılan veya cenazenin velisi olup da namaz için kendisinin bekleneceğini bilen kimse için teyemmüm yeterli olmaz.

Aynı şekilde, bedeli olan, yani kazası mümkün bulunan namazlar için su bulunduğu halde sadece kaçırılmasından dolayı teyemmüm caiz olmaz. Cuma ve diğer vakit namazları gibi.

203- Niyet bulunmalıdır. Şöyle ki, teyemmüm edecek kimse, elini teyemmüm edeceği şeye koyarken veya eline dokunan toprak ile yüzü-nü meshe başlarken, bu hareketini hadesten taharet veya namaz kılmak veya taharetsiz yapılması caiz olmayan, yapılması istenen başka bir ibadeti yerine getirmek kastı ile yapmalıdır. Böyle bir maksat bulun-mayan bir teyemmüm ile namaz kılınmaz. Hatta sadece teyemmüme niyet edilse bile.

Bu sebeple su bulamayan abdestsiz bir kimse, meselâ yalnız Mushaf-ı Şerif'i eline almak veya bir mescidi şerife girmek maksadı ile teyemmüm etse, bununla namaz kılması sahih olmaz. Çünkü Mushaf-ı Şerif'i tutmak, taharete bağlı ise de, kendisi yapılması istenilen bir ibadet değildir. Kastedilen Kur'an-ı Kerim okumaktır. Mescide girmek de, boy abdesti alması lâzım gelen kimse için taharete bağlıdır, fakat bu da bizzat yapılması istenilen bir ibadet değildir. Aynı şekilde abdestiz kimse için ezber olarak Kur'an okumak, bir ibâdet ise de, taharete bağlı değildir.

Ezan okumak, ikamette bulunmak, kabirleri ziyaret etmek, ölüyü defnetmek, selâmı almak veya herhangi hayırlı bir işte bulunmak için yapılan teyemmüm ile de namaz kılınmaz.

204- Teyemmüm her yönüyle temiz olan yer cinsinden birşey ile yapılmalıdır. Şöyle ki, kendisine pislik dokunmamış olan toprak ile, kum, horasan, alçı gibi yer cinsinden olan şeyler ile; mermer gibi

ma-denî taşlar ile, kiremit, tuğla, yakut, zümrüt, zebercet, kibrit, sürme, mercan ile, nemli veya yanık toprak ile, yer cinsinden olmayan birşey ile karışık olup, o şeyden fazla bulunan toprak ile, fetva verilen görüşe göre kaya tuzu ile ve çamur ile sıvanmış duvar ile teyemmüm oluna-bilir. Hatta bunların üzerlerinde toz bulunmasa bile.

Fakat kurumadıkça çamur ile teyemmüm yapılamaz. Bu İmam Ebu Yûsuf'a göredir. İmam-ı A'zam'a göre vaktin çıkmasından korku-lursa, çamur ile teyemmüm edilir. Yeter ki suyu toprağından fazla bulunmasın.

Odukların veya otların yanmalarından meydana gelen külleri ile, demir, altın, gümüş gibi eriyip şeklini değiştiren, yumuşayan madenler ile, inciler ile, camlar ile, kumaşlar ve elbiseler ile, hayvan postekileri ile teyemmüm yapılamaz. Çünkü, bunlar yer cinsinden sayılmazlar. Ancak üzerlerinde eserleri belirecek şekilde toz bulunursa, o zaman yapılabilir.

Bir de henüz madeninde bulunan altın, gümüş, demir, bakır gibi şeyler ile üzerlerindeki topraklardan dolayı teyemmüm olunabilir.

(İmam Ebu Yûsuf ile İmam Şafii'ye göre teyemmüm yalnız toprak ile yapılır, İmam Mâlik'e göre toprak ile, kum ile teyemmüm caiz olduğu gibi otlar ile, ağaçlar ile, kar ile de caiz olur. İmam Ahmed ibnî Hanbel'e göre de teyemmüm, yalnız yanmamış, başkasından gasbedilmemiş, tozlu bir halde bulunan temiz bir toprak ile yapılır. Kum ve benzeri şeyler ile yapılamaz.)

205- Taharete aykırı hal bitmiş olmalıdır. Meselâ bir uzuvdan çıkan kan daha kesilmeden abdest alınmayacağı gibi, teyemmüm de yapılamaz.

206- Meshe mâni şeyler, ciltten giderilmiş olmalıdır. Aksi halde mesh cilde değil, o mâni üzerine yapılmış olur. Elde kurumuş kalmış hamur parçası gibi.

207- Teyemmüm, iki elin iç yüzü ile iki defa toprak cinsinden bir şeye konulmakla yapılmalıdır. Bununla beraber bir kimseye, niyet edin-ce başkası vasıtası ile de teyemmüm ettirilebilir.

208- Teyemmüm, iki elin veya bunların yerine geçecek bir şeyin tamamı ile veya çoğu kısmı ile yapılmalıdır. Bu sebeple iki parmakla yapılacak bir teyemmüm, sahih olmaz. Fakat bir el ile yüz, diğer bir el ile kol da mesh edilebilir. Bu halde bir el ile tekrar toprağına vurulup diğer kol da mesh edilir. Eli çolak olup, suyu kullanamayan kimse, yar-dımcısı yok ise, yüzünü ve kollarını yere sürmek suretiyle teyemmüm edebilir. Elleri ve kolları kesilmiş kimse de yalnız yüzünü yere sürerek teyemmüm yapar, yüzünde yara bulursa, teyemmüm etmeksizin na-mazını kılar.

209- Yüz ile kollar, tamamen mesh edilmelidir. Şöyle ki, yüzün her tarafı, meselâ sakal başı ile kulak araları ve kaşlar ile gözler arası ve burnun her yanı mesh edilir. Yüzük ve bilezik gibi şeyler kımıldatılır, parmaklar hilâllenir. Bununla beraber diğer bir görüşe göre bu uzuv-ların çoğu kısmını mesh kâfidir. Dörtte biri nisbetinde mesh edilme-mesi, teyemmümün sahih olmasına mâni olmaz.

[Fihrist'e dön](#)

TEYEMMÜMÜ MÜBAH KILIP KILMAYAN BAZI HALLER

210- Daha namaz vakti girmeden de teyemmüm yapılabilir. Fakat namazın müstehap vakti geçmeden su bulunmasını kuvvetli bir zan ile ümit eden kimsenin teyemmümü tehir etmesi menduptur.

(Diğer üç mezhep imamına göre bir namaz için vakit girmedikçe teyemmüm yapılamaz. Çünkü teyemmüm zarureten taharet sayılmıştır. Özürlü bir kadının tahareti gibi vaktinden evvel olunca, yeterli olmaz.)

211- Bir mil (yaklaşık 1609 metre) mesafeden yakında su bulun-duğunu zanneden kimsenin, zannettiği tarafa doğru üç-dört yüz adım kadar giderek veya birisini göndererek suyu araması lâzımdır. Ancak yolda bir düşman, bir tehlike korkusu bulunursa, o zaman gerekmez.

212- Bir kimse, su bulunup bulunmadığını kendisinden soracak münasip bir şahıs bulunduğu halde, ondan sormadan teyemmüm edemez. Şayet teyemmüm ederek namaz kılsa da, sonra bir milden yakın bir yerde suyun bulunduğu kendisine haber verilse, kıldığı namazı iade etmesi lâzım gelir.

213- Kendisine su verileceği vaad edilen kimse, namazını tehir eder. Hatta kazaya kalmak korkusu bulursa bile. Şu kadar var ki suyu vaad edenin yanında veya bir mil mesafeden az olmak üzere yakınında su bulunmuş olmalıdır.

214- Boy abdesti alması icap eden bir kimse, yalnız uzuvlarının bazısına, yahut yalnız abdestine yetebilecek su bulsa yine teyemmüm eder, o suyu kullanması lâzım gelmez.

215- Yalnız içilmek için kırlarda, sarnıçlarda hazırlanmış olan umuma ait sular, teyemmüme mani

olmaz. Ancak çok olup da onunla abdest ve gusül yapılmasına müsaade edilmiş olduğu anlaşılırsa, o zaman mani olur.

216- Hacıların hediye için taşıdıkları zemzem suyu, teyemmüme mânidir. Ancak içine en az bir misli gül suyu gibi bir mukayyet su karıştırılmış olursa, o zaman mani olmaz.

217- Cünüplükten dolayı teyemmüm etmiş bir kimseden abdesti bozan birşey meydana gelse, cünüp değil, abdestsiz olmuş olur. Bu se-beple yalnız abdeste yetecek su bulursa, bununla abdest alır, bunu da bulamazsa, tekrar teyemmüm eder.

218- Abdest almak veya gusül etmek için başkasının yanında bu-lunan suyu istemek lâzımdır. Ancak su, esirgenecek bir yerde bulunmuş olursa, o halde gerekmez.

219- Abdest alacak veya gusül edecek kimsenin ihtiyacından fazla parası olduğu takdirde, değer kıymetiyle veya bu kıymetten biraz fazla-sıyla satılan suyu alması lâzımdır. Fakat normal fiyatın iki misli para ile satılan bir suyu alması icap etmez. Bu, fahiş bir fiyattır.

220- Parası olan bir âciz, kendisine dengi ücreti ile abdest aldır-tacak kimse bulursa, teyemmüm edemez.

221- Başkasının yardımı ile abdest alabilecek kimsenin yardım-cısı, kendi kölesi, kendi çocuğu veya kendi ücretli hizmetçisi ise, te-yemmüm etmesi ittifakla caiz olmaz.

Böyle bir hasta, kendisinden yardım istediği takdirde, yardım ede-cek başka kimseye sahip ise, yine teyemmüm edemez. Eşi gibi. Zâ-hirü'l-mezhap de bu şekildedir. Fakat İmam-ı A'zam'dan bir görüşe göre bu takdirde, teyemmüm edebilir. Deniliyor ki karı ile koca, bu hususta birbirine yardım ile mecbur olacak şekilde mükellef değildir. Bu sebep-le bunlardan biri diğerine bir yardımcı sayılmaz. Şu kadar var ki, bir-birine böyle bir yardım vazifesinde bulunmaları, bir mürüvvet eseri ola-rak güzel görülmüştür. Hatta bunlardan biri diğerine yardım etmeyi üstlendiği takdirde, Zahir-i rivayet'e göre teyemmüm alamaz.

222- Bir yerde hapsedilmiş olup da temiz su ve toprak bulamayan kimse İmam-ı A'zam ile İmam Muhammed'e göre namazını sonraya bı-rakır. İmam Ebu Yûsuf'a göre birşey okumaksızın namaz kılar gibi kı-yam, rükû, secde vaziyetlerini alır, başka bir tabir ile kendisini namaz kılanlara benzetir, daha sonra kurtulunca kaza eder.

223- Abdest uzuvlarının çoğunda veya yarısında yarası bulunan kimse, teyemmüm eder. Fakat yarısından azında yarası bulunan kimse, sağlam uzuvlarını yıkar, yaralı uzvunu mesh eder, teyemmüm yapamaz. Gusül hususunda ise, vücudun çoğu kısmı veya yarısı yaralı ise, te-yemmüm edilir, yarısından azı yaralı ise, sağlam kısım yıkanır, yaralı kısım mesh edilir.

224- Bir teyemmüm ile abdest gibi birden fazla farz ve nafil namazlar kılınabilir.

(İmam Şafî'ye göre bir teyemmüm ile yalnız bir farz namaz ile birden fazla nafil namazlar kılınabilir ve en sahih olan görüşe göre bir teyemmüm ile, bir farz namazla beraber cenaze namazları da kılınabilir. Fakat bir teyemmüm ile bir farz namazdan başka kılınmaz.)

Bu ihtilâftan kurtulmak için her farz namaz için yeniden teyem-müm etmek daha iyidir.

225- Temiz bir yerden birçok kimseler teyemmüm edebilirler. Çünkü yeryüzü el konulması ile kullanılmış olmaz.

[Fihrist'e dön](#)

TEYEMMÜMÜ BOZAN HALLER

226- Abdesti bozan veya guslü icap eden haller, teyemmümü de bozar, hükümsüz bırakır. Teyemmümü mubah kılan özrün ortadan kalk-ması da, özürden dolayı yapılmış olan teyemmümü bozar. Bu sebeple su bulunmadığından veya hastalıktan dolayı yapılmış olan bir teyem-müm, su bulunduğu veya hastalık yok olduğu anda bozulur, son bulur. Su ile abdest alınmadıkça veya gusül edilmeyince namaz kılınamaz.

227- Cünüplükten dolayı yapılan teyemmüm, abdest yerine de ge-çer. Bu sebeple araya yeniden bir cünüplük veya abdestsizlik hali geç-medikçe, suyu kullanmaya güç ve imkan meydana gelinceye kadar bu teyemmümle birçok namazlar kılınabilir. Nitekim su ile yalnız gusül etmiş olan kimse de, bu temizliği devam ettikçe, abdeste muhtaç olmak-sızın dilediği namazları kılabilir.

228- Bir özür için teyemmüm etmiş olan kimse diğer bir özre tutulsa, birinci özrün son bulması ile teyemmümü biter. Diğer özrü için tekrar teyemmüm etmesi lâzım gelir.

Meselâ su bulunmadığından dolayı teyemmüm etmiş olan kimse, henüz su bulmadan abdest almaya mâni olacak derecede hasta olup da bu esnada su bulacak olsa, evvelki teyemmümü bitmiş olur, bu has-talıktan dolayı tekrar teyemmüm etmesi lâzım gelir. Çünkü teyemmü-mün sebebi değişmiştir.

229- Teyemmüm etmiş kimse, namaz içinde iken su bulursa, na-mazı bozulmuş olur, abdest alıp yeniden namaz kılması lâzım gelir. Fakat namaz tamamen kılındıktan sonra suyun bulunması, bu namazın iadesini icap etmez.

[Fihrist'e dön](#)

Arapça ve Farsça'yı Türkçe kadar iyi bilen Ömer Nasuhi Bilmen bir ara Fransızca'ya da merak sarmış ve tercüme yapacak kadar öğrenmiştir. Lisana olan sevgisini ve ihtiyacını da şöyle dile getiriyor:

"Sa'y ederek merdüm-i hikmet eser, Elsine-i halkı taallüm eder.

Hikmetli eser olan insan, çalışarak dünyanın dillerini öğrenir.

Bizlere bilhassa lisan-ı arap, Vermededir başka kemal-ü edep.

Özellikle arap lisanı, bizlere başka bir kemal ve edep vermektedir.

Ruh-ı edebilir o lisan-ı güzün, Çünkü odur bedraka-i ilm-i din.

O beğenilmiş, seçilmiş Lisan Ruhü edebilir. Çünkü din yolunun kılavuzu odur.

Ya lugat-i fûrs ne pâkizedir, Kubbe-i irfana bir avizedir.

Ya Farsça ne saf, halistir. İrfan kubbesinde bir avizedir.

Nutkumuza başka teravet veri, Fikrimize haylice vüs'at verir.

Nutkumuza başka bir tazelik verir, fikrimize haylice genişlik verir.

Etmek için bizdeki asarı derk, Bu güzelim dilleri bilmek gerek.

Bizdeki eserleri anlamak için bu güzelim dilleri bilmek gerekir.

Elsine-i şarkdan eden ihtiraz, Şarkımızın kıymetini anlamaz.

Şark(doğu) dillerini öğrenmekten kaçınanlar, şarkımızın kıymetini anlayamazlar.

Bunları tahsile şitâb etmeli, Vahdet-i İslam'a taraf gitmeli."

Bunları öğrenmeye acele etmeli, İslam birliği tarafına gitmeli.

NOT: Bu şiir kitabın aslında bulunmamaktadır. Tarafımızdan ilave edilmiştir.

[Fihrist'e dön](#)

ÜÇÜNCÜ KİTAP

NAMAZLAR HAKKINDADIR

İÇİNDEKİLER

- [Namazın ehemmiyeti ve fazileti](#)
- [Namaza dair bazı tabirler](#)
- [Namazların nevileri ve rekatları](#)
- [Namazların şartları, rukûnleri](#) (Hadesten ve necasetten taharet, setr-i avret, istikbal-i kible, vakit, niyyet, iftitah, kiyam, kiraat, ruku, secde, kade-i ahire...)
- [Namazların vacipleri, sünnetleri, âdabı](#)
- [Ezan ve ikamet, imamet ve cemaat](#)
- [Kadınların erkeklerle bir hizada bulunması](#)
- [Namazların tek başına ve cemaatle nasıl kılınacağı](#)
- [Cuma namazı, Cuma namazının farz olmasının ve edasının şartları](#)
- [Cuma namazı ile alakalı meseleler](#)
- [Bayram namazları, Teravih namazı, Hastaların namazları](#)
- [Seferin mahiyeti, müddeti ve hükümleri](#)
- [Eda ile kazanın mahiyetleri ve kaza namazları](#)
- [Müdrük, lâhik, mesbuk hakkındaki meseleler](#)
- [Sehiv secdeleri, Tilâvet secdesi, Şükür secdesi, Nafile namazlar](#)
- [Mekruh vakitler](#)
- [Namazlarda mekruh olup olmayan kıraatler](#)
- [Zelletü'l-kârî](#)
- [Kur'an-ı Kerîm'i öğrenip okumak ve dinlemek vazifeleri](#)
- [Namazların mekruhları](#)
- [Namazı bozup bozmayan şeyler](#)
- [Iskat-ı salât meselesi](#)
- [Mescitlere ait hükümler](#)
- [Cenazeler hakkındaki farzlar, vazifeler](#)
- [Cenazelerin yıkanmaları, kefenlenmeleri](#)
- [Cenaze namazları, Cenazeleri kabre kadar götürmek ve defnetmek](#)
- [Kabirler ve kabristanlar](#)
- [Şehidler hakkındaki hükümler](#)

NAMAZIN EHEMMİYETİ VE FAZİLETİ

1- Malûmdur ki, ALLAH Teâlâ'yı tevhid, yani onun varlığını, birliğini bilip tasdik etmek, yapılması gerekli en büyük bir vazifedir. Bundan sonra farzların en büyüğü, en mühimi namazdır. Namaz, imanın alâmetidir, kalbin nurudur, ruhun kuvvetidir, müminin miracıdır. Mümin, bu sayede Hak Teâlâ'nın manevî huzuruna yükselir, ALLAH Teâlâ'ya münacaatta bulunarak manevî yakınlığa erer, mümin için ne yüce bir şeref!

Bütün hakikî dinler, insanlara namaz kılmalarını emretmiştir. Bi-zim Sevgili Peygamberimiz (S.A.V) Efendimiz de peygamberliğinin ilk yıllarından itibaren namaz kılmakla mükellef bulunmuştu. Şu kadar var ki, bu namaz biri güneşin doğmasından evvel, diğeri de güneşin batmasından sonra olmak üzere sadece iki vakte ait idi. Sonra mirac gecesinde beş vakit namaz farz olmuştur. Peygamber Efendimiz (S.A.V)in miracı ise tercih edilen görüşe göre Peygamber Efendimiz (S.A.V)in hicre-tinden on sekiz ay evvel, Receb-i şerifin yirmi yedinci gecesinde vuku bulmuştur.

2- Kur'an-ı Kerim'de, mübarek hadislerde namaza dâir bir çok emirler, tavsiyeler vardır ki, bütün bunlar İslâm dininde namaza ne kadar büyük bir ehemmiyet verildiğini gösterir. Mesela bir âyet-i kerime:

أَتْلُ مَا أُوْحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

şu meal dedir: "Resulüm! Sana vahyolunan Kur'an âyetlerini güzelce oku ve namazı erkân ve âdabına riayetle kıl. Şüphe yok ki namaz, edebe, namusa uygun olmayan şeylerden, çirkin görülen işlerden men eder. Muhakkak ALLAH Teâlâ'nın zikri, her ibadetten daha büyüktür. ALLAH Teâlâ bütün işlediklerinizi bilir."¹ Namaz ise en büyük bir zikir-dir. Diğer bir âyeti celile de:

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

şu meal dedir: "Namazı ikame ediniz, yani dosdoğru kılınız, zekâtı da veriniz, kendiniz için hayırdan her ne şey evvelce göndermiş olursanız onu ALLAH Teâlâ'nın yanında bulursunuz. Asla zayi olmaz. Şüphe yok ki, ALLAH Teâlâ yaptığınız şeyleri görür."² Bir hadis-i şerifte:

“ = الصلاة عماد الدين = Namaz, dinin direğidir.” buyrulmuştur.³ Diğ-er bir hadis-i şerif de: “ = صلاة الرجل نور في قلبه فمن شاء منكم فليتنور = Namaz, kişinin kalbinde bir nurdur, artık sizden dileyen tenevvür etsin, kalbindeki nurunu artırmaya çalışsın.” mealindedir.⁴

İşte bütün bu mübarek âyetler, hadîsler, namazın ne kadar büyük ve ALLAH'ımızın yüce katında ne kadar makbul bir ibadet olduğunu göstermeye kâfidir.

3- Gerçekten namaz, pek mukaddes bir ibadettir. Namazın fazilet-lerine son yoktur. Namaz akıllı, bulûğ çağına ermiş olan her müslüman için muayyen vakitlerde edası lâzım gelen pek yüksek yapılması gerekli bir vazifedir. Bu mühim farz vazifeyi yerine getirenler, ALLAH Teâlâ'nın pek büyük lütûflarına, inayetlerine ereceklerdir. Bunu kasten terk edenler de azabı pek şiddetli olan Hak Teâlâ'nın çok acı veren azaplarına müstehak olacaklardır.

Müslümanlar, henüz yedi yaşlarına girmiş çocuklarını namaza alış-tırmakla mükelleftirler. Bu çocuklara velileri, namaz kılmalarını emir ve tarif ederler. On yaşına girdiği halde namaz kılmayan çocuğun velisi ta-rafından -üç tokattan fazla olmamak üzere- el ile hafifçe dövülmesi lâzım gelir.

4- İnsan bir kere düşünmeli, her an ALLAH Teâlâ'nın binlerce nimetlerine, inayetlerine nail olmaktadır. Öyle Kerim, Rahim olan Ma-bud'umuzun sonsuz lütuf ve nimetlerine karşı teşekkürde bulunmak icap etmez mi? İşte insan namaz yolu ile bu şükran borcunu ödemeye, Ma-bud'unun lütuflarını, nimetlerini tertemiz bir dil ile zikrederek-anarak kulluk vazifesini yerine getirmeye çalışmış olur. Nitekim:

الصَّلَاةُ جَامِعَةٌ لِأَفْسَامِ الشُّكْرِ

¹ Ankebut suresi; 45

² Bakara suresi; 110

³ Deylemi; Firdevs; No: 3795. 2/404

⁴ Deylemi; Firdevs; No: 3723. 2/388

"Namaz, şükürün bütün kısımlarını toplayıcıdır." denilmiştir.

Bununla beraber namaz, ruhu temizleyen, kalbi aydınlatan, insanı yüksek duygulardan haberdar eden, insanı kötülüklerden alıkoyan, insanı hayra, tefekküre, tevazûya, intizama sevk eyleyen en güzel bir ibadettir.

İnsan, namaz vesilesi ile nice günahlardan kurtulacak, Hak Teâ-lâ'nın nice binlerce ihsanlarına, keremlerine kavuşacaktır.

Namaz, manevî hayattan başka maddî hayata da açıklık-ferahlık verir, insanın maddi ve manevi temizliğine, sıhhatine, muntazam hare-ketine sebep olur.

5- Kısaca namazın farz kılınmasındaki hikmetler, faydalar her türlü düşüncelerin üstündedir. Fakat bir müslüman namazını yalnız ALLAH Teâlâ'nın rızası için kılar, yalnız Ma'bud'una şükür için, tazim için kılar. Farzedelim ki namazın hiç bir faydası olmadığı düşünülse bile, yine bunu bir kulluk vazifesi bilerek, sadece yaratıcısının emrine itaat için kılmaya çalışır. Bu kudsî vazifenin yerine hiç bir şeyin geçe-meyeceğini kesin olarak bilir, namaza sarf edilecek dakikaları hayatının en neşeli, en saadetli zamanı olmak üzere kabul eder.

Gerçekten fani hayatın yok olmayacak bir çok güzel neticeleri an-cak namaz sayesinde elde edilir ve namaza tahsis edilen vakitler, ebe-diyet âleminin sonsuz olan saadet günlerini hazırlamış olur.

Gıptalar olsun bu pek mübarek, bu pek feyizli ibadete layıkı ile devam edenlere!

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZA DAİR BAZI TABİRLER

6- Salât: Namaz demektir. Çoğulu "salevât"dır. Salât, lûgatta "**dua**" manasındadır. Şer'i şerifte "**bildiğimiz mübarek ibadetten, ru-künler ve zikirlerden ibarettir.**" Namaz kılana da "**Musalli**" denir.

Bir de salât Peygamber (S.A.V) Efendimiz hakkında "**ALLAHüm-me salli ve sellim âlâ seyyidina Muhammedin ve âlâ âli seyyidina Muhammed = Ey ALLAH'ım! Efendimiz Hz. Muhammed'e ve Efen-dimiz Hz. Muhammed'in âline salât ve selâm buyur.**" gibi bir tarzda yapılan dua manasına gelir. Bu salât ve selâmdan maksat ise Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimizin dünyada da, ahirette de her türlü tazimlere nail olmasını istemekten ve bu vesile ile kendisine olan bağlılığımızı, hürmetlerimizi göstermekten ibarettir.

7- Tekbir: " **الله أكبر** = ALLAH'ü ekber" demektir.

8- Kıyam: Ayakta durmaktır.

9- Kıraat: Kur'an-ı Kerim'den bir miktar okumaktır.

10- Rükû: Lûgatta "**eğilmek**" demektir. Din ıstılahında "**namazda kıraatten sonra eğilerek baş ile arkaya düz bir vaziyet vermektir.**"

11- Kavme: Rükûdan kıyama kalkıp bir kere " **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ** – **Sübhane rabbiye'l-âzîm**" diyecek kadar durmaktır.

12- Secde: Namaz kılariken eğilerek yüzün bir miktarını Hak Teâlâ'ya tazim için yere koymaktır. Birbiri ardınca yapılan iki secdeye "**secdeteyn**" denir. "**Sücut**" tabiri de secde etmek ve secdeler mânasına gelir.

13- Celse: İki secde arasında bir defa "**Sübhane rabbiye'l-âzîm**" denilecek kadar oturmaktır.

14- Ka'de: Namazda teşehhüt için, yani " **التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ** = **Ettehiyyatü lillâhi**"yi okumak için oturmaktır. Bir namazda iki defa oturulursa birincisine "**ka'de-i ula = ilk oturuş**", ikincisine de "**ka'de-i ahire = son oturuş**" denir.

15- Rekat: Namazın bölüklerinden her biri demektir. Şöyle ki, bir namazda kıyam ile rükû ve iki secdenin toplamı bir rekattır. Bir namazda iki defa kıyam ile rükû ve sücut bulunursa o namaz, iki rekatlı bulunmuş olur. Üç veya dört defa bulunursa namaz da üç veya dört rekatlı olmuş bulunur.

16- Şef' = çift: Namazların her iki rekâtı demektir. Dört rekatlı bir namazın evvelki iki rekâtına "**şef'i evvel**" diğer iki rekâtına da "**şef'i sâni**" denir. Üç rekatlı bir namazın üçüncü rekâtı da bir "**şef'i sâni**" demektir.

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZLARIN NEVİLERİ VE REKATLARI

17- Namazlar farz, vacip, sünnet, müstehap nevilerine ayrılır. Şöyle ki, akıllı ve bulûğ çağına ermiş olan her müslümanın günde beş defa muayyen vakitlerde, muayyen rekatar ile kılacağı namazlar, birer farzı ayndır. Cuma namazı da bu kısımdandır. Vitir ve bayram namazları da birer vaciptir. Farz namazlardan evvel veya sonra, yahut hem evvel hem de sonra kılınan bir kısım namazlar da birer sünnettir. Teravîh na-mazı da böyledir. Diğer vakitlerde sadece Hak Teâlâ'nın rızası için kılı-nan ve nafil, tatavvu denilen bir kısım namazlar da, ya birer sünnet veya müstehaptır. Kuşluk namazı gibi.

Bütün bu namazların sahih olmaları için bir takım şartları, rükün-leri vardır ki, bunlara riayet edilmesi de yapılması gerekli olan birer va-zifedir. Bunlar namazların farzlarını teşkil eder. Bunlardan başka namaz-ların bir takım da vacipleri, sünnetleri, edepleri vardır.

Namazların bir takım da mekruhları, müfsitleri vardır ki her namazın bunlardan beri olması lâzım gelir. Bu sebeple her müslüman için bunları bilip, ona göre bu dinî vazifesini yerine getirmeye çalışmak icap eder.

18- Namazların rekatarına gelince, sabah namazının iki rekat sün-neti, iki rekat da farzı vardır. Öğle namazının dört rekat ilk sünneti, dört rekat farzı, iki rekat da son sünneti vardır. İkinci namazının farzdan önce kılınan dört rekat sünneti, dört rekat da farzı vardır. Akşam namazının üç rekat farzı, iki rekat da farzdan sonra kılınan sünneti vardır. Yatsı namazının dört rekat ilk sünneti, dört rekat farzı, iki rekat da son sünneti vardır.

Cuma namazının dört rekat ilk sünneti, iki rekat farzı, dört rekat da son sünneti, iki rekat da "**vaktin sünneti**" niyeti ile diğer bir sünneti vardır.

Vitir namazı ise üç rekattan ibarettir. Bayram namazları da ikişer rekattan ibarettir. Teravîh namazı yirmi rekattır. Diğer nafil namazlar da en az ikişer rekattır. Bütün bunlara dair sırası ile tafsilât verilecektir.

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZLARIN FARZLARI, ŞARTLARI VE RÜKÜNLERİ

19- Namazların farzları on ikidir. Bunlardan altısı namaza daha başlamadan bulunması lâzım gelen farzlardır ki:

1- Hadesten taharet 2- Necasetten taharet 3- Setri avret 4- İstikbali kıble 5- Vakit 6- Niyetten ibarettir. Bunlara "**namazın şartları**" denir.

Diğer altısı da namazın başlangıcından itibaren bulunması lâzım gelen farzlardır ki:

1- İftitah tekbiri 2- Kıyam 3- Kıraat 4- Rukû 5- Sücûd 6- Ka'de-i ahire'den ibarettir. Bunlara da "**namazın rukûnları**" denir. Bunlar na-mazın bünyesini, mahiyetini teşkil ederler .

20- Yukarıdaki on iki farzdan başka, namazda "**tadili erkân**"a riayet edilmesi, İmam Ebû Yûsuf ile diğer üç mezhep imamına göre farz olduğu gibi, namazdan kendi iradesi ve fiili ile çıkılması da İmam-ı A'zam'a göre bir farzdır. Buna "**Huruc bi sun'ihî**" denir. Bunlar ile na-mazların rukûnları sekiz olmuş olur. Nitekim bunlar sırası ile izah edilecektir .

[Fihrist'e dön](#)

HADESTEN VE NECASETTEN TAHARET

21- Namazdan evvel hadesten taharet, necasetten taharet birer şart-tır. Bunlar bulunmadıkça namaz sahih olmaz. Hadesten, yani "**necaseti hükmiye**" denilip guslü veya abdesti icap eden şeylerden temiz bulun-mak lâzım olduğu gibi, "**necaseti hakikiye**" denilip maddeten pis bulu-nan şeylerden temiz bulunmak da lâzımdır. Şöyle ki namaz kılacak kimsenin bedeni ile elbisesi ve namaz kılacağı yer, temiz olacaktır .

Bu iki şarta dair ikinci kitabın 93. ve 95. meselelerine bakılmalı.¹

SETR-İ AVRET

22- Namazda avret yerini örtmek bir şarttır. Şöyle ki, namazda ör-tülmesi farz olan, başkalarının bakmaları caiz bulunmayan uzuvlara "**av-ret mahalli**" denir. Erkeklerin avret yeri sayılan uzuvları, göbekleri al-tından dizleri altına kadar olan yerdir. Diz kapakları da bu yere dahildir .

¹ Bir de yine ikinci kitabın 33 ilâ 43 üncü meselelerini de önemle okuyalım.

Kadınlara gelince hür olanların yüzleri ile ellerinden başka bütün bedenleri avrettir. Yüzleri ile elleri ise ne namazda, ne de bir fitne kor-kusu bulunmadıkça namaz dışında avret değildir. Ayaklarında ise ihtilâf vardır. En sahih kabul edilen görüşe göre ayakları da avret değildir. Bunlar ile yolda yürümek ihtiyacı vardır. Bu sebeple bunları örtmek özellikle fakir kadınlar hakkında müşkildir.

Diğer bir görüşe göre hür kadının namazı, ayağının dörtte biri nis-petinde açık bulunmasıyla bozular, diğer bir görüşe göre de ayakları, namaza göre avret yeri sayılmazsa da namaz haricinde avret yeri sayılır. Bu ihtilâftan kurtulması için ayaklarını örtmeleri daha iyidir. Sahih olan görüşe göre hür kadınların kolları da, kulakları ile salıverilmiş saçları da avrettir.

23- Cariyelere göre avret yeri, erkekler gibi göbekleri altından diz-leri altına kadar olan mahal ile sırtları ve karınları ile göğüsleridir. Hür kadınların şereflerine ve mevkileri itibarıyla örtmekle mükellef oldukları uzuvları daha fazladır. Cariyeler ise hürriyet şerefinden mahrum, efendi-lerinin hizmetleriyle meşgul olacakları için haklarında daha fazla geniş-lik ve ruhsat gösterilmiştir.

24- Avret sayılan uzuvlardan birinin tamamı veya en fazla dörtte biri açık bulursa namazı bozar, fakat dörtte birinden noksan miktarı açık bulursa bozmaz. İmam Ebû Yûsuf'a göre avret sayılan bir uzvun en az yarısı açık bulunmadıkça namazı bozmaz .

Meselâ namazda baldırın dörtte birinden noksanı açık bulursa namaz bozulmaz. Aynı şekilde bazı alimlere göre but ile diz kapağı bir uzuv sayılır. Artık yalnız diz kapağının açık bulunması ile namaz bozul-maz. Çünkü diz kapağı, bu uzvun dörtte birinden noksandır.

25- Bir uzvun avret olması -tercih edilen görüşe göre- başkalarına göredir. Sahibine göre değildir. Başkaları tarafından görülemeyecek bir halde bulunması kâfidir. Bu sebeple bir kimse namaz kılarken geniş bu-lunan elbisesinin yakasından avret yerini göreceksin olsa, bununla namazı bozulmaz. Fakat başkası göreceksin olursa bozulur.

26- Bir kimse namaz kılarken kendi kastı ve fiili olmaksızın açılan bir avret yerini derhal örtse namazı bozulmuş olmaz. Fakat kıyam veya rukû gibi bir rüknü tamamlayacak kadar bir müddet örtmezse, tercih edilen görüşe göre, namazı bozulur.

Namazda iken elbiseye dokunan bir necaseti hemen atıp atmamak hususunda da bu hüküm geçerlidir.

Böyle bir şey, namaz kılanın kendi kastı ve fiili ile vuku bulursa namazı derhal bozulur.

Avret mahallerinin birer parçası açılıp da toplamı en küçük bir avret uzvunun en az dörtte birine müsavi olsa ve açıklık müddeti bir rüknü eda edecek kadar devam etse, namazın sahih olmasına mâni olur. Yoksa olmaz.

27- Bir kimse temiz elbisesi bulunduğu ve onu giymeye kadir ol-duğu halde giymeyip de karanlık bir gecede çıplak olarak namaz kılacak olsa, namazı icma (bütün müçtehitlerin ittifakı) ile caiz olmaz.

28- Cildin rengini gösterecek derecede ince olan bir elbise ile avret yeri örtülmüş sayılmaz. Bu sebeple böyle bir elbise ile namaz sahîh ol-maz. Elbisenin darlığından dolayı avret yerinin belli olması -tahrimen mekruh ise de- namazın sahih olmasına mâni değildir.

29- Elbise bulacağını ümit eden çıplak kimse, vaktin çıkmasından korkmadıkça bekler. Temiz yer bulacağını ümit eden kimse hakkında da hüküm böyledir.

30- Avret yerini örtecek bir şey bulamayan kimse, oturarak ve ayaklarını kible tarafına uzatarak îmâ ile namazını kılar, daha faziletli olan budur. Çünkü bu vaziyette oldukça kapalı bulunur. Avret yerinin bir kısmını örtecek bir şey bulunursa kullanmak farz olur. Bu halde en evvel "**Avret-i galîze**" denilen ön ve arka taraflar örtülür, sonra erkek-lerce butlar, daha sonra dizler örtülür. Kadınlarca da butlardan sonra ka-rınlar, arkalar ve daha sonra dizler, daha sonra da diğer uzuvlar örtülür.

Bütün bunlar, namazın her türlü şartlarda edası lâzım ve dinen yapılması istenen pek büyük farz bir vazife olduğunu göstermektedir.

[Fihrist'e dön](#)

İSTİKBAL-İ KIBLE

31- Namazlarda Kâbe-i Muazzama'ya yönelmek de bir şarttır. Şöyle ki, "**Kâbe-i Muazzama**", Mekke-i Mükerrreme'deki malûm binadan ibaret değildir. Bilakis bu binanın yerinden ibarettir. Bu mübarek yerin göklere kadar üst tarafı ve en derinliklerine kadar alt tarafı bütün kible yönüdür. Bu sebeple Kâbe-i Muazzama'nın yanında veya içinde bulunanlar, bunun herhangi bir tarafına yönelerek namazlarını kılabilirler. Hâtta cemaatle namaz kılsalar imam ile cemaatin bir tarafta bulunmaları icap etmez. İmam,

Kâbe'nin bir tarafına, cemaat de diğer tarafına yönelebilirler. Yeter ki imamın bulunduğu tarafa duran cemaat, imamdaki daha ileri bulunmuş olmasın. Diğer cemaatin imamdaki ileri durmuş bulunmaları, imama uymalarına mâni olmaz. İmam ile yüz yüze gelmemeleri kâfidir.

Fakat Kâbe-i Muazzama'nın dışında, uzakta bulunan kimselerin tam Kâbe'ye yönelerek namaz kılmaları farz değildir. Bilakis Kâbe tara-fına yönelmeleri farzdır, bu yeterli olur.

32- Kâbe yönü, trigonometri ilmi ile tayin edilir, mescitlerin, camilerin mihrapları Kâbe yönünü göstermektedir. Seleften kalma eski bir mihrap mevcut olunca Kâbe yönünü araştırmaya ihtiyaç kalmaz. Çünkü bu mihraplar, usulü dairesinde yapılmıştır.¹

Doğu ahalisinin kible tarafı, Hanefilerce tam batı yönüdür.

33- Namaz için kible tarafına dönülünce Kâbe'ye niyet edilmesi, meselâ "**döndüm Kâbe'ye**" denilmesi -sahih olan bir görüşe göre- lâzım gelmez. Yeter ki kıblenin Kâbe olduğu bilinsin. Diğer bir görüşe göre lâzım gelir.

34- Bir kimse namazda bir özür bulunmaksızın göğsünü kibleden çevirse namazı ittifakla bozulur. Yüzünü çevirecek olsa, derhal kibleye dönmesi icap eder. Bununla namazı bozulmaz. Fakat tahrimen mekruh olmuş olur.

35- Bir kimse hasta olup da kible tarafına dönemediği ve kendisini döndürecek kimse de bulunmadığı veya hasta olmadığı halde bir düşman veya yırtıcı bir hayvan sebebi ile kible tarafına dönmekten korktuğu tak-dirdir gücü yettiği tarafa doğru namazını kılar. Çünkü mükellef olmak, güç ve imkana göredir.

36- Yerin çamurundan dolayı hayvan üzerinde namaz kılan kimse, arkadaşlarından ayrılmak korkusu bulunmayınca hayvanını durdurup kibleye yüz tutarak namazını kılar. Fakat yer çamurlu olmayıp da yalnız ıslanmış bulursa hayvan üzerinde farz namaz kılınmaz, yere inilmesi lâzım gelir. Ancak arkadaşlarından uzak kalmak gibi bir tehlike bulunursa, o halde yere inilmesi gerekmez.

37- Bir kimse farz bir namazı bir özür sebebi ile yere inemeyip hayvan üzerinde kıldığı takdirde, gücü yettiği tarafa yönelerek kılabilir. Fakat kible tarafına doğru yürüyen bir hayvanın üzerindeki kimsenin na-mazı, o hayvanın kible tarafından bir rükün eda edilecek kadar dönmesi ile bozulur.

38- Kible tarafında şüphe edip de yanında soracak kimse bulunmayan bir kimse, araştırma yapar. Yani bazı delillere, işaretlere, yıldız-lara bakarak kible tarafını araştırır. Kendi kanaatine göre tayin edeceği tarafa doğru namazını kılar. Namazını bitirdikten sonra kible tarafında hata ettiğini anlaşırsa da, artık o namazı iade etmez. Fakat daha namaz içinde iken kible tarafını bilecek olsa, o tarafa döner, namazını tamam-lar, yeniden kılması lâzım gelmez. Bu şüphe, gerek şehir içinde ve gerek kırdaki ve gerek karanlık gecede ve gerek gündüzün olsun müsavidir. Böyle bir şahıs için kapıları çalıp kible tarafını sormak icap etmez.

39- Bir kimse kible tarafında şüphe edip de yanında kible tarafını bilir bir şahıs bulunduğu halde ondan sormaksızın kendi incelemesine, araştırmasına göre bir tarafa yönelerek namaz kılsa bakılır: Eğer kible tarafına isabet etmiş ise namazı caiz olur, etmemişse olmaz. Kör hakkın-da da hüküm böyledir.

Bu hususta güvenilir bir şahsın sözü kendi kanaatine uymasa da onu tutmak icap eder. Çünkü güvenilir bir şahsın kible tarafını bildir-mesi, araştırmadan daha iyidir.

40- Kible tarafında şüphe eden kimse, araştırmada bulunmaksızın namaza başlayıp namaz esnasında kibleye isabet etmiş olduğunu anlaşırsa namazını iade eder. Tam bir kanaatle kılacağı geri kalan rekatları, şüp-heli olarak kıldığı rekatlar üzerine bina etmez. Kuvvetli, zayıf üzerine bina edilemez. Fakat namazını bitirdikten sonra anlarsa, artık iade lâzım gelmez. Hepsini bir halde kılınmış olur.

İmam Ebû Yûsuf'a göre her iki takdirde de iade lâzım gelmez.

41- Kible tarafında şüphe eden kimse, araştırdığı halde kanaatine muhalif bir tarafa yönelerek namazını kılsa sahih olmaz. Hatta kibleye isabet etmiş olsa bile. Bu sebeple bu namazı iade etmesi lâzım gelir.

İmam Ebu Yûsuf'a göre eğer isabet etmiş ise iade lâzım gelmez.

42- Kible tarafında ihtilâf eden kimseler, namazlarını tek tek kılar-lar. Cemaatle kıldıkları takdirde imamına muhalif kanaatte bulunanın namazı sahih olmaz.

¹ Yine de bu konuda teknolojik imkânlarla araştırma yapmakta fayda vardır. Çünkü eskiler hata yapmış veya zaman zaman vaki olan zelzele veya başka sebeplerle kaymalar, sapmalar olabilir.

43- Gemi içinde namaz kılan kimse, mümkünse kibleye yönelir, dilediği tarafa namaz kılamaz ve gemi her döndükçe kendisinin kible tarafına yönelmesi lâzım gelir.

44- Bir kimse abdestsiz olduğunu zannedip namazdan ayrıldıktan sonra abdestli olduğunu hatırlasa da namazı bozulmuş olur. Hatta mes-citten henüz çıkmamış olsa bile. Fakat bir kimse, mescitte namaz kılar-ken kendisinin abdestinin bozulduğu zannı ile kibleden ayrılp da daha mescitten çıkmadan abdestinin bozulmadığını anlasa, İmam-ı A'zam'a göre namazı bozulmuş olmaz. Ama mescitten çıktıktan sonra anlasa namazı ittifakla bozulmuş olur. Çünkü mekânın değişmesi, bir özür se-bebi ile olmayınca namazı bozar.

45- Nafile namazlara gelince, bir kimse nafile bir namazı şehir dı-şında bir özür sebebi ile olmasa da, hayvan üzerinde istediği tarafa doğru kılabilir. İmam Ebû Yûsuf'a göre nafile namaz, şehir içinde de mekruh olmaksızın hayvan üzerinde bu şekilde kılınabilir. İmam Muhammed'e göre ise şehir içinde böyle istenilen tarafa kılınması mekruhtur.

Şehir dışından maksat, seferi olan kimsenin namazını iki rekat kıl-maya başlayacağı yerden ibarettir. (Müsafirler bahsine müracaat!)

46- Bir kimse kible'den başka bir tarafa bir rekat namaz kılmış olan bir körü kible tarafına çevirip de kendisine uyacak olsa, bakılır: Eğer âmâ (kör), kible'yi soracak bir kimse bulunduğu halde sormaksızın namaza başlamış ise ikisinin de namazı sahih olmaz. Eğer soracak kimse yoktu ise, o kimsenin namazı sahih olmazsa da âmânın namazı sahih olur.

Müslümanların namaz kılarken yer yüzündeki mabetlerin en eskisi ve en mukaddesi olan Kâ'be-i Muazzama'ya yönelmeleri; aralarındaki birliği canlandırmak, intizamı korumak, gönüllerini müşterek bir ibadetin ilâhî neşeleriyle, nurlarıyla aydınlatmak gibi hikmetlere dayanmaktadır.

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZ VAKİTLERİ

47- Farz namazlar ile bunların sünnetleri ve vitir namazıyla te-ravih ve bayram namazları için vakit de şarttır. Şöyle ki, farz namazlar, sabah, öğle, ikindi, akşam, yatsı namazlarından ibarettir. Cuma namazı da öğle namazı yerine geçer. Bu namazların muayyen vakitlerini bilmek önemli bir vazifedir. Vakti daha girmeden kılınan bir namaz, muteber değildir, iadesi lâzım gelir. Vakti çıktıktan sonra kılınacak bir farz namaz ise eda edilmiş olmayıp kaza edilmiş olur. Kaza ise her yönüyle eda yerine geçemez. Ve bir namazın özürsüz yere kazaya bırakılması, ALLAH Teâlâ yanında büyük bir mesuliyete sebep olur. Cuma, bayram ve sünnet namazları ise vakitleri çıkınca kaza da edilemez.

48- Sabah namazının vakti, ikinci fecir (şafak)ın doğmasından güneşin doğmasına kadar olan müddettir. İkinci fecir, sabaha karşı doğu ufkundan yayılmaya başlayan beyaz bir nurdan, aydınlıktan ibarettir. Bununla sabah vakti gerçekten girmiş olur. Bu sebeple buna "**Fecr-i sadık**" denir. Karşıtı birinci fecirdir ki, gökte iki tarafı karanlık, uzunca bir hat şeklinde beliren bir beyazlıktan ibaret olup az sonra kaybolur, kendisini bir karanlık takip eder, bundan sonra ikinci fecir meydana gelir. Bu birinci fecre, sabahın gerçekten girmesini göstermediği ve yalancı bir aydınlık olduğu için "**Fecr-i kâzib**" adı verilmiştir. Bu fecir, gece hükmündedir. Bu sebeple bununla ne yatsı vakti çıkmış, ne de sabah vakti girmiş olur. Hattâ bu esnada yiyip içmek de oruç tutacak kimseye haram olmaz.

49- Sabah namazında isfâr müstehaptır. Yani bu namaz, aydınlığın belirmesiyle ortalığın açılması zamanında kılınmalıdır. Şöyle ki, ikinci fecrin nuru tam belirip gecenin karanlığı açılacağı ve atılan bir okun nereye düştüğünü atanın göreceği bir vakte kadar sabah namazı tehîr edilmelidir. Bununla beraber kılınacak farzın fesadı anlaşıldığı takdirde onu daha güneş doğmadan sünnet üzere yeniden kılacak kadar bir vakit de kalmalıdır. Yalnız Kurban bayramının ilk gününde Müzdelife'de bulunacaklar için o günün sabah namazını fecri müteakip daha ortalık karanlık iken kılmak daha faziletlidir. Buna "**tağlîs**" denilmektedir. Di-ğer üç mezhep imamına göre tağlîs daima daha faziletlidir.

50- Öğle namazının vakti, güneşin zeval (güneşin tam tepe nokta-sından batıya doğru kaymaya başlaması)ndan itibaren başlar ve "**Fey-i zeval=güneş tam tepedeyken her şeyin kendi gölgesi**"nden başka, her şeyin gölgesi kendisinin iki misline ulaşacağı zamana kadar devam eder. Bu zamana "**Asri sanî**" denir. Bu, İmam-ı A'zam'a göredir. İmameyn'e ve diğer üç mezhep imamına göre ise her şeyin gölgesi fey-i zevalden başka kendisinin bir misline ulaşınca öğle namazı vakti çıkmış, ikindi namazı vakti girmiş olur. Bu zamana da "**Asr-ı evvel**" denir.

Bu ihtilâftan kurtulmak için öğle namazını her şeyin gölgesi, fey'i zevalden başka kendisinin bir misli olacak zamana kadar tehir etmemeli, ikindi namazını da her şeyin gölgesi, fey-i zevalden başka iki

misli ol-madıkça kılmamalıdır. Başka bir tabir ile öğle namazını asr-ı evvelden önce kılmalı, ikinci namazını da asr-ı sani olmadıkça kılmamalıdır.

Cuma namazının vakti de tam öğle namazının vakti gibidir. Bu vakitlerin güzelce anlaşılabilmesi için bazı ıstılahları izah etmek lazım-dır. Şöyle ki, gündüze Arapça "**Nehar**" denir. Nehar iki kısımdır, biri "**şer'î nehar**"dır ki, fecr-i sadık (şafak)tan güneşin batışına kadar olan müddettir. Diğeri de "**örfi nehar**"dır ki, güneşin doğuşundan batışına kadar olan müddet olup şer'î nehardan kısadır.

Öğle namazı, güneşin zevalini müteakip başlar. Zeval ise örfi ne-harın tam ortasına rastlar. Mesela bir örfi nehar, on saat devam etse, tam beşte zeval vakti olmuş olur ki artık güneş, görünüş itibarıyla gökte yarı yolu almış olur. Artık her şeyin gölgesi şimdiye kadar doğudan batıya doğru düşmekteyken bundan sonra batıdan doğuya doğru düşmeye baş-lar. İşte güneşin tam bu yarı yola geldiği anda her şeyin yere düşen göl-gesine de "**fey-i zeval**" denir.

Fey' esasen dönme manasınadır. Gölgede batıdan doğuya doğru dönmeye başladığı için bu adı almıştır. Şimdi tam bu zeval anında güneşe karşı dikilmiş bir metre uzunluğundaki bir şeyin gölgesini yarım metre farz ediniz, bu bir fey-i zevaldır. Bundan sonra o şeyin gölgesi iki metre daha uzayıp artmış olunca yani gölgesi iki buçuk metreyi bulunca asr-ı sani olmuş, İmam-ı A'zam'a göre öğle vakti çıkmış, ikinci vakti girmiş olur.

Fey'i zeval, zaman ve mekana göre uzun-kısa veya hiç belirsiz olabilir.

Şunu da ilave edelim ki, tam bu zeval anına rastlayan bir namaz caiz değildir, bu bir kerahet ve haram vakittir. Fakat bu mekruhluğ, na-mazın caiz olmaması yalnız bu pek cüz'i olan bir ana mı mahsustur, yoksa bundan biraz evvelinden mi başlar? Bu hususta iki görüş vardır: Bir görüşe göre bu hususta örfi nehar muteberdir. Bu sebeple tam zeval vaktine "**istiva vakti**" denir ki, güneş gündüzün yarı dairesi üzerinde bulunup herkesin tam başı üstünde veya o hizaya gelmiş gibi görülür. İşte mekruhluğ zamanı da yalnız bu andan ibaret bulunmuş olur.

Fakat diğer bir görüşe göre bu hususta şer'i nehar muteberdir. Şer'i neharda ise istiva vakti, zeval vaktinden biraz evvel taayyün eder. Bu halde kerahet zamanı da bu istivâ vaktinden zeval vaktine kadar olan müddetten ibaret bulunmuş olur. Mesela ocak ayının birinci günü, fecr-i sadık'ın doğuşu saat: 05:40'ta olsa, güneşin batışı da 16:50'de olacağına göre şer'i neharın müddeti 11 saat 10 dakika olmuş olur. Bu günde güneşin doğuşu saat 07:20'de olacağından örfi neharın müddeti de 9,5 saat bulunmuş olur. Bu halde şer'i neharın yarısı yani istiva zamanı fecirden 5 saat 35 dakika sonra olup güneşin doğuşundan 3 saat 50 daki-ka sonraya rastlamış olur. Bu sebeple, şer'i neharın yarısı, zeval vaktin-den 52 dakika evvel olmuş olur. İşte bu 52 dakikalık müddet bir kerahet zamanıdır. Harzem fukahasının görüşü bu şekildedir. Mekruh vakitler bahsine de müracaat!

51- İkinci namazının vakti, yukarıdaki iki görüşe göre öğle namazı vaktinin çıkmasından itibaren güneşin batacağı zamana kadardır. Öğle namazını yazın biraz serinlik çökünceye kadar tehir etmek, kışın da ilk vaktinde kılmak müstehaptır, ikinci namazını da güneşin daha **tegayyür** etmeyeceği saate kadar tehir etmek daima müstehaptır. Bu **tegayyür**den maksat güneşin kendisine bakan gözleri kamaştıramaz bir hale gelmesidir.

52- Akşam namazının vakti, güneşin batmasından itibaren şafağın kaybolacağı zamana kadardır.

Şafak, İmam-ı A'zam'a göre akşamleyin ufuktaki kızartıdan sonra meydana gelen beyazlıktan ibarettir. İmameyn ile diğer üç mezhep ima-mına göre ve İmam-ı A'zam'dan diğer bir rivayete göre de ufukta mey-dana gelen kızartıdan başka değildir. Bu kızartı gidince akşam namazı-nın vakti çıkmış olur.

Akşam namazını ilk vaktinde kılmak müstehaptır. Vakti dar oldu-ğundan tehir edilmesi uygun olmaz. Ve kızartının kaybolmasına kadar tehir etmemelidir.

53- Yatsı namazının vakti, yukarıdaki iki görüşe göre şafağın kaybolmasından başlar, ikinci fecrin doğuşuna kadar devam eder, fecir doğunca bu vakit bitmiş olur.

Yatsı namazını gecenin üçte birine kadar tehir etmek müstehaptır. Gecenin yarısına kadar ise, mubahtır. Fecrin doğuşundan biraz evvele kadar tehir ise bir özür bulunmadıkça mekruhtur. Çünkü bu halde kaçırılmasından korkulur. Ve ihtilâftan kurtulmak için ufuktaki beyazlık kaybolmadıkça kılınmamalıdır. Bulutlu günlerde sabah, öğle, akşam namazlarını biraz tehir etmek, ikinci ve yatsı namazlarını da vakit girer girmez kılmak müstehaptır.

54- Vitir namazının vakti, yatsı namazının vaktidir. Şu kadar var ki, vitir namazı bu husustaki bir emir sebebiyle yatsı namazından sonra kılınır. Bu, İmam-ı A'zam'a göredir. İmameyn'e göre ise vitrin vakti yatsı namazı kılındıktan sonra başlar. Bu ihtilâf üzerine şöyle bir mesele ortaya çıkar:

Bir kimse, yatsı namazını kıldıktan sonra elbisesini değiştirip başka elbise ile vitri kılrsa da evvelki elbisesinin temiz olmadığı anlaşılrsa İmam-ı A'zam'a göre yalnız yatsı namazını iade lâzım gelir. İmameyn'e göre ise, her iki namazı da iade icap eder. Çünkü vitir namazı vaktinden evvel kılınmış olur.

Vitir namazını uyanacağına emin olmayan kimse için uyumadan evvel kılmak, uyanacağına emin bulunan kimse için de gecenin sonuna kadar tehir etmek daha faziletlidir.

55- Teravih namazının vakti, tercih edilen bir görüşe göre yatsı namazından sonradır, sabah namazının vaktine kadar devam eder, vitir-den evvel de sonra da kılınması caizdir. Bu sebeple yatsı namazı kılın-madan teravih kılınamaz, kılınsa iadesi lâzım gelir.

56- Bayram namazları vakti, sabahleyin güneş yükselip kerahet vakti çıktığı zamandan itibaren istiva zamanına kadar devam eder.

Ramazan bayramı namazı, bir özür sebebi ile birinci gün istiva (kaba kuşluk) zamanından evvel kılınamazsa ikinci gün istiva zamanına kadar kılınır, artık özür bulunsa da üçüncü gün kılınmaz. Kurban bayramı namazı ise bir özür sebebi ile birinci gün kılınamazsa ikinci gün kılınır, ikinci gün de bir özür sebebi ile kılınamazsa üçüncü gün istiva zamanına kadar kılınır. Bu namazları bir özür bulunmaksızın böyle ikinci veya üçüncü güne tehir etmek ise bir günahdır. Bu bayram namaz-ları, istiva zamanından veya zeval vaktinden sonra ise hiç bir halde kılınmaz. Kazaları da caiz değildir.

57- Vaktin müsait olduğunu zannederek sünnete başlamış olan kimse, iki rekat namaz kıldığı takdirde farzın kaçırılacağından korkacak olsa da başlamış olduğu namazı bırakmaz. İki rekatı müteakip teşeh-hütten sonra selâm verir. Üçüncü rekatta ise dördüncü rekatı da kılar, sonra selâm verir. Çünkü böyle başlanmış olan bir namazın tamam-lanması vacip olur.

58- Vakit, namazın şartı olduğu gibi farz olmasının da sebebidir. Bu sebeple bir yerde namaz vakitlerinden bir-ikisi tahakkuk etmese o vakitlere ait olan namazlar, o yer ahalisine farz olmamış olur.

Meselâ, bazı yerlerde senenin bir mevsiminde (akşam güneş bat-tıktan sonraki) şafak daha kaybolmadan fecir doğarak sabah namazının vakti girmektedir. Artık bu gibi yerlerde yatsı namazı düşmüş olur. Nite-kim abdest uzuvlarından bir-ikisini kaybeden kimse için de o uzuvlarını yıkamak mükellefiyeti kalmaz. Bu şekilde fetva verilmiştir

Bununla beraber meseleyi iyice inceleyen bazı fıkıh alimlerine göre bu gibi yerlerdeki müslümanlar da tam beş vakit namaz ile mükel-leftirler. Buldukları yerde bu namazlardan herhangi birinin vakti tam olarak belli olmazsa, o namazı kaza halinde kılarlar veya kendilerinin buldukları yere en yakın olup kendisinde namaz vakitleri tam olarak belli olan bir beldenin vakitlerine göre o namaz için de bir vakit takdir ederek edasına çalışırlar. Her ne kadar vakit, namazın bir şartı, bir sebebi, bir alâmeti ise de, fakat namazın asıl sebebi ilâhî hitaptır, ilâhi nimetlerin devamı, sürüp gitmesidir. Bunun için bütün müslümanlar, bu beş vakit namazla mükelleftirler. Bu sebeple bunları kılmaları lâzımdır.

İmam Şafî'nin içtihadı da bu şekildedir. İhtiyata uygun olanı da budur.

Güneşi uzun müddet batmayan veya doğmayan yerlerde namaz vakitlerinin böyle takdir edilip edilmeyeceğinde de büyük fıkıh alimleri-nin ihtilâfı vardır. Böyle yerlerde bulunmaları farz edilen müslümanların oruçları, zekâtları hususunda da böyle bir takdir uygun görülmektedir.

59- Her gün beş vakitte namaz kılmanın farz olması bir çok hik-metleri buldurmaktadır. Biz burada ancak şunu arz edelim ki, insan, sabahleyin âdeta yeni bir hayat bulmuş, zulmetten kurtulup nura kavuş-muş, bir faaliyet meydanına atılmak üzere bulunmuş olur. Bu hayatı in-sana veren, insanı bu faaliyette muvaffak edecek olan ise ancak ALLAH Teâlâ Hazretleri'dir. Bu sebeple insan, bu hayat nimetine şükretmek, bu faaliyete bir hayır, bir bereket ummak üzere mübarek bir ibadetle başla-mak için sabah namazını kılmakla mükellef bulunmuştur.

İnsan, sabahtan akşama kadar hayat nimetinden faydalanıyor. Bu müddet içinde devamlı ve maddî bir faaliyet gösterip duruyor. Bu bir muvaffakiyet eseridir, işte bu muvaffakiyete şükretmek ve bu faaliyetin ruhları gaflet ve kalp katılığı içinde bırakmasına mâni olmak için de öğle ve ikinci namazları farz bulunmaktadır. Akşamın yaklaşması ile son bulmaya yüz tutan bir günlük yaşayışın, faaliyetin ruhanî, neşe getiren bir ibadetle sona ermesi bir saadet alâmeti, bir şükran nişanesi, bir ubu-diyet vazifesi olacağından bunun için de akşam namazı kılınmaktadır.

İnsan, daha sonra uyku âlemine can atacaktır. Bir nevi ölüm numu-nesi olan ve bir bakımdan da bir huzur ve istirahat devresi sayılan bu âleme varmadan evvel bir günlük hayata kudsî bir ibadetle son vermek, o âleme ilahî bir zevk ve uyanıklık ile geçip gitmek, yaratıcımızın bağış-lamasına sığınmak, imanlı bir ölüm alameti olacağından bunun için de yatsı namazı kılınmaktadır.

Kısacası, gerek insanın ve gerek etrafındaki bütün varlıkların ha-yatında doğmak, büyümek, duraklamak, ihtiyar olmak, sonra da ölüp gitmek gibi muhtelif beş safha meydana gelmektedir. Artık bu safhalara karşılık olmak ve insanın maddi varlığı ile, çalışması ile manevî varlığı ve çalışması arasında güzel bir denge tesis edebilmek için beş vakitte kılınan namazlardan daha yüksek, daha faydalı bir çare bulunamaz. Biz-leri bu mukaddes ibadetle mükellef olmak şerefine nail etmiş olan Kerîm Mabud'umuza ne kadar şükretsek yine azdır.

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZLARA AİT NİYETLER

60- Namazlarda niyet de şarttır. Şöyle ki, niyet esasen bir azimden, kesin bir iradeden ibarettir. Kalbin bir şeye karar vermesi, bir işin ne için yapıldığını bedaheten = düşünmeksizin bilmesi demektir.

Namaz hususunda niyet "**ALLAH Teâlâ için ihlasla namaz kıl-mayı dilemek ve hangi namazın kılınacağını bilmektir.**"

Amellerin kıymetleri, sevapları niyetlere göredir, insanın niyeti hâlis olmalıdır, insan yapacağı bir ibadeti şuurlu bir halde yapmalıdır. Yapacağı amel ile hakkın rızası gibi yüksek bir gayeyi gözetmeli, gafil bir halde bulunmamalıdır.

61- Niyet kalbe aittir. Bununla beraber niyetin kalp ile yapılıp dil ile söylenmesi daha iyidir. Meselâ bir insan, başlayacağı bir namaza kalp ile niyet edip, dil ile bir şey söylemese o namazı yine caiz olur. Fakat kalp ile niyet etmekle beraber "**şu vaktin farz veya sünnet namazını kılmaya niyet ettim**" demesi daha iyidir. Bu şekilde niyet, tercih edilen görüşe göre müstehaptır.¹

62- Farz namazlarda ve bayram ile vitir namazlarında bunları tayin etmek lâzımdır. Meselâ "**bugünkü sabah namazına veya cuma na-mazına veya vitir namazına veya bayram namazına**" diye niyet edilir. Sadece farz namazını kılmaya niyet yeterli değildir. Farz namazlar bu-nunla tayin edilmiş olmaz. Fakat hangi namaz olduğu tayin edilmeksizin vakit içinde "**bu vaktin farzını kılmaya**" diye niyet edilmesi yeterli olur. Rekatların miktarını söylemeye gerek yoktur. Cuma namazı bun-dan müstesnadır. Onu vaktin farzı niyeti ile kılmak yeterli olmaz. Çünkü asıl vakit cumanın değil, öğle namazınınındır.

63- Nafîle namazlara gelince bunlar için, meselâ "**Şu vaktin ilk sünnetini veya son sünnetini kılmaya niyet ettim**" denilir. Bununla bera-ber bunlarda sadece namaza niyet de kâfidir, o namazın bir müekked veya gayri müekked sünnet ve benzeri olduğunu tayine lüzum yoktur. Şu kadar var ki, teravih namazı için "**teravih namazını veya vaktin sünnetini kılmaya niyet ettim**" demelidir. İhtiyat olan budur.

64- Cemaate yetişip de imamın farzı mı, yoksa teravihi mi kıl-dırdığını bilmeyen bir kimse, farza niyet ederek imama uyar. Eğer imam farzı kıldırmakta ise onun da farzı sahih olur, eğer imam teravihi kıldırmakta bulunmuş ise onun kılacağı namaz nafîle olur, yatsı namazından evvel kılınmış olacağı için teravihden sayılmaz.

65- Niyetin tekbir alma zamanına çok yakın olması daha faziletlidir. Daha evvel de niyet edilebilir. Yeter ki niyet ile tekbir arasında namaza aykırı bir iş bulunmuş olmasın.

Meselâ bir kimse abdest alırken şu namazı kılmaya niyet etse, sonra yiyip içmek ve söylemek gibi namaza muhalif bir amelde bulunmadan namaz yerine gelip namaza başlasa, namaz sahih olur. Hatta bu esnada hatırına o niyet gelmese bile.

Fakat tekbirden sonra yapılacak bir niyet ile namaz sahih olmaz. Tercih edilen görüş budur. Diğer bir görüşe göre tekbirden sonra "**Sübhanek**"den veya "**Eûzü**"den evvel yapılacak bir niyet ile de namaz caiz olur.

(İmam Şafî'ye göre niyetin tekbir alma zamanına çok yakın olması şarttır.)

66- Eda niyetiyle kaza ve kaza niyetiyle eda caizdir.

Mesela bir kimse daha öğle namazının vakti çıkmamıştır zannı ile öğle namazını edaya niyet edip de, daha sonra vaktin çıkmış olduğunu anlarsa, o namaz kaza mahiyetinde olarak câiz olur.

67- Bir kimse bir vakit içinde iki farz namaza niyet etse, meselâ bir öğle vakti içinde öğle namazı ile ikinci namazına niyette bulunsa bu niyeti, vakti girmiş olan namaz hakkında muteber olur, daha vakti girmemiş olan namaz buna engel olamaz.

¹ **ÖNEMLİ NOT:** Namaza kalp ile niyet etmeden sadece dil ile niyet etmek ise yeterli değildir.

68- Bir kimse bir vaktin farzına niyet ederek namaza başlasa da, sonra nafîle kılıyormuş gibi bir zan ile tamamlasa, bu namazı o farzdan ibaret bulunmuş olur. Çünkü namazın sonuna kadar niyetin hatırlanması şart değildir.

69- Bir kimse nafîleye niyet ederek tekbir aldıktan sonra, farza niyet ederek tekrar tekbir alsın, farza başlamış olur. Aksi de böyledir. Aynı şekilde bir kimse meselâ öğle namazının farzına niyet ederek bir rekat kıldıktan sonra ikinci namazının farzına veya bir nafîle namaza niyet ederek tekrar tekbir alsın, öğle namazını bozmuş, ikinci niyetine göre namaza başlamış olur.

70- Cemaatle namaz halinde imama uyulduğuna da niyet edilmesi lazımdır. Meselâ "Bugünkü öğle namazının farzını kılmaya niyet ettim, uydum şu imama" denilir. Böyle bir şekilde niyet edilmediği takdirde imama uymak sahih olmaz. Arapça olarak şu şekilde niyet edilir:

نَوَيْتُ أَنْ أُصَلِّيَ لِلَّهِ تَعَالَى فَرَضَ الظُّهْرِ أَذَاءً مُقْتَدِيًا بِهَذَا الْإِمَامِ

"Neveytü en usalliye lillahi teâlâ farze'z-zuhri edaen muktediyen bi haze'l-imami"

71- Bir kimse namaza tek başına başlamış iken imama uymaya niyet ederek dil ile tekrar tekbir alsın, evvelki namazını bozmuş, imama uymuş olur.

72- İmama uyan kimsenin kılacağı namazı tayin etmeksizin yalnız "**imama uydum**" veya "**iktida ettim**" diye niyet etmesi, tercih edilen görüşe göre kafi değildir. "**İmam ile beraber namaz kılmaya niyet ettim.**" denilmesi de böyledir.

73- Bir kimse imama uymaya niyet edip namaza başladığı halde imam henüz namaza başlamamış bulursa, bu uyma sahih olmamış olur. Hattâ "**ALLAH**" veya "**Ekber**" lâfzını imam daha bitirmeden kendisi bitirse, imama uymuş olamaz. Fakat ikinci defa olarak tekbir alırsa bununla imama uymuş olur.

74- Cemaatin imama uymaya niyeti, imamın "**ALLAH'ü ekber**" diye namaza başladığından sonra olmalıdır ki, bir namaz kılana uyulmuş olsun ve imamdaki evvel tekbir alınmış olma ihtimali kalmayın. Bu İma-meyn'in görüşüdür. İmam-ı A'zam'a göre cemaatin tekbirleri, imamın tekbirine çok yakın olmalıdır. Çünkü bunda ibadete sürat ve acele etme fazileti vardır. O halde niyetin evvelce olması lâzım gelir.

Bununla beraber, imam daha Fatiha'yı şerife'yi bitirmeden tekbir alıp imama uyan kimse, iftitah tekbirinin sevabına kavuşmuş olur.

75- Kendisine uyulan imamın kim olduğunu bilmek lâzım değildir. Hattâ Ali sanılan imamın Veli olduğu anlaşılrsa da, vaki olan uymaya zarar gelmez. Şu kadar var ki, tayin edilerek bizzat Ali'ye uymaya niyet edilmiş olduğu halde, imamın başkası olduğu anlaşılrsa uyma sahih ol-mamış olur. Çünkü bu kayıtlanmış, belirlenmiş bir niyettir.

76- İmam olan şahsın imamlığa niyet etmesi lâzım değildir. Ancak kendisine kadınların da uymaları sahih olması için imamlığa niyet ey-lemesi lâzımdır. Bu sebeple bir imam "**Ene İmamün lîmen tebîani = Ben bana uyanlara imamım**" diye niyet etse, kendisine kadınlar da uyabilirler. İmamlık bahsine de müracaat!

[Fihrist'e dön](#)

İFTİTAH TEKBİRİ

77- Namaza "اللهُ أَكْبَرُ" = ALLAH'ü ekber" diye başlanır. Bu, bir iftitah tekbiridir. Buna "Tahrime" de denir. İftitah tekbiri, ALLAH Teâlâ'ya sırf tazim için zikredilecek bir tabir ile yapılır. Bununla namaza girilmiş, dışarıdan ilgi kesilmiş olur.

Tahrime, Hanefilerce namazın esasen bir rüknü değil, bir şartıdır, namazdan öncedir. Şu kadar var ki namazın rukûnlarına fazla bitişik olduğu için, o da bir rukûn sayılmıştır.

Diğer üç mezhep imamına göre tahrime de esasen namazın bir rüknüdür, bu ihtilâf üzerine bazı meseleler ortaya çıkar.

78- Namaza başlarken "ALLAH'ü ekber" yerinde "ALLAHü'l-kebir" veya "ALLAH'ü kebir" veyahut yalnız "ALLAH" denilmesi de farz için kâfidir. Bunlarda ALLAH Teâlâ'ya tazim ifade eden birer tabirdir. Fakat "ALLAHümmegfirli, Estagfirüllah, Eûzu billah, Bismillah" gibi bir tabir ile namaza başlanamaz. Çünkü bunlar, birer dua kelimesidir, yalnız tazimi ifade etmez.

79- Bir elif ilavesiyle "اللهُ أَكْبَرُ"=ALLAH'ü ekbâr" denilmekle namaza başlanmış olmaz. Namaz esnasında böyle denilmesi, en sahih olan görüşe göre namazı bozar, çünkü mana değişmiş olur.

"ALLAH" ismi celîlinin elifini uzatarak " ﷲ = Âllah" denilmesi de şüphe ifade edeceği için namazı bozar.¹

Ulemâdan Muhammed ibn-i Mukatil'e göre eğer namaz kılan kimse, harflerin uzatılması ile kısa okunmasını ayıramayacak bir halde ise namazı bozulmaz. Fakat evvelki görüş esastır, asıldır. Çünkü böyle bir cehalet, geçerli bir özür değildir.

80- "ALLAH'ü ekber" yerinde Farisî kâf ile, yani yumuşak kâf ile "ALLAH'ü egber" denilse bununla namaza başlanmış olur.

81- İmama uymak üzere ayakta alınan iftitah tekbirinin tamamen kıyam halinde alınması şarttır. Bu sebeple rukû halinde bulunan bir imama uyan kimse, kıyam halinde "ALLAH" deyip de "Ekber" lâfzını rukûya vardıktan sonra diyecek olsa, imama uyması sahih olmaz.

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZLARDA KIYAM = AYAKTA DURMAK

82- Kıyam, farz ve vacip namazlarda bir rukûndur, bir esastır. Bu sebeple kıyama gücü yeten kimsenin kaiden, yani oturarak kılacağı bir farz veya vacip namaz, caiz olmaz. Rukûnlar farz olduğundan onlara riayet lâzımdır.

83- Bir hasta ayakta namaz kılmaktan hakikaten veya hükmen âciz bulursa, yani ya ayakta durmaya hiç gücü yetmese veya gücü yetse de bundan dolayı hastalığının artmasından veya uzamasından veya şiddetli ağrılar duymasından korkacak olsa, namazını oturduğu halde kılar, gücü yeterse rukûya ve secdeye varır, çünkü meşakkat kolaylığı celb eder, zaruretlar kendi miktarınca takdir olunur.

84- Bir hasta, bir yere dayanmak suretiyle ayakta namaz kılmaya gücü yettikçe farz namazları oturduğu halde kılamaz.

Aynı şekilde bir müddet ayakta kılmaya gücü yetince o kadar ayakta durur, sonra oturarak namazını bitirir. Hattâ yalnız iftitah tekbi-rini ayakta almaya gücü yeten kimse, bu tekbiri ayakta alır, sonra oturup namazını kılar, başka türlü yapamaz.

85- Bir hasta, kıyama gücü yettiği halde rukû ile secdeye yahut yalnız secdeye gücü yetmese, namazını ayakta kılması lâzım gelmez. Bilakis oturup îma ile kılar, daha faziletli olan budur. Fakat İmam Züfer ile diğer üç mezhep imamına göre namazını ayakta îma ile kılması icap eder. İmâdan maksat, namazda başı aşağıya doğru eğivermek suretiyle yapılan işarettir.

86- Ayakta namaz kıldığı takdirde kıraattan âciz kalacak kimse, namazını oturarak kıraat ile kılar, ayakta kıraata bir miktar gücü olan kimse ise gücü yetecek miktarı ayakta okur, sonra gerisini de oturarak okur.

87- Rukû ve sücud ile namaz kıldığı takdirde yarasından kan aka-cak kimse, namazını ayakta veya oturup îma ile kılar. Ayakta namaz kıldığı takdirde sidiğini tutamayacak kimse de namazını oturarak rukû ve sücud ile kılar.

88- Tek başına namaz kıldığı halde kıyama gücü olup cemaat ile kıldığı zaman gücü olmayan kimse, namaza ayakta başlar, sonra oturur, gücü varsa rukû için yine ayağa kalkar, rukû eder, fakat mutlaka namazı iade etmesi lâzım gelmez.

89- Oturduğu halde bile rukûya, secdeye gücü olmayan kimse, başıyla îma ederek rukû ve secdesini yapar, secde için rukûdan daha fazla başını eğer, üzerine secde etmek için yastık gibi bir şey bulun-durması uygun olmaz. Bununla beraber böyle bir şey üzerine başını koyarak secde edecek olsa, caiz olur. Bu halde yerin kuvvetini duyarsa namazını rukû ve secdesi ile kılmış sayılır, duymazsa îma ile kılmış olur.

90- Oturduğu halde namaza gücü yetmeyen kimse, arkası üzerine yatar, ayaklarını kible tarafına yöneltir, rukû ve sucûd için îmada bulu-nur, başıyla îma yapabilmesi için omuzlarının altına münasip bir şey konulur. Böyle bir hasta, yüzü kibleye yönelmiş olarak sağ yanı üzerine yatıp da îma ile rukû ve sücudda bulursa namazı yine caiz olur. Fakat gücü varsa arkası üzerine yatması daha faziletlidir.

91- Oturduğu halde namaz kılablecek bir hasta, gücü yetiyorsa teşehhütte oturduğu gibi oturur, bu şekilde namazını tamamlar, gücü yoksa haline göre bir vaziyet alır.

¹ Çünkü bu durumda mana "ALLAH en büyük müdür?" şeklinde olur.

92- Bir hasta, başı ile imaya gücü olmasa, namazını sonraya bırakır, kalbi ile veya gözleri ile veya kaşlarıyla îmada bulunmaz. Bu, İmam-ı A'zam'a göredir, İmam Ebu Yusuf'a göre bu halde kalbi ile îmada bulunamazsa da gözleri ile, kaşları ile îmada bulunur. İmam Züfer ile İmam Şafî'ye göre kalbi ile de îmada bulunur.

Diğer bir rivayete göre böyle bir hastanın acizliği, bir gün ve bir geceden fazla devam edince bu müddete ait namazları büsbütün düşer. Hatta akli başında bulunmuş olsa bile.

93- Bir kimsenin baygınlığı bir gün ile bir geceden az devam ederse, bu halde geçen namazlarını kaza eder. Fakat bundan çok devam ederse namazları düşer. Bu azlık, çokluk, İmam-ı A'zam'a göre saat itibarı ile, İmam Muhammed'e göre de geçen namazların vakitleri itibarı iledir. Bu sebeple İmam Muhammed'e göre geçmiş olan namazlar, beş-ten fazla ise düşer, değilse düşmez. Bu görüş, daha iyi görülmektedir.

Kısacası namaz, tam bir özür bulunmadıkça asla terk ve tehir edilemez. Aksi takdirde ALLAH'ü Azîmüşşan'ın azabı pek şiddetli, pek korkunçtur. Zât-ı rububiyet'ine iltica ederiz.

94- Bir özür sebebi ile olmadıkça farz namazlar, hayvan üzerinde kılınamaz. Bu hususta vitir namazı ile cenaze namazı ve yerde okunmuş olan secde âyetinden dolayı yapılacak tilâvet secdesi ve kazası lâzım gelen herhangi bir namaz da bu hükümdedir. İmam-ı A'zam'dan bir rivayete göre sabah namazının sünneti de bir özür bulunmadıkça hayvan üzerinde kılınamaz.

95- Yürümekte olan bir araba, yürümekte olan bir hayvan hük-mündedir. Bu sebeple bir zaruret bulunmadıkça üzerinde farz, vacib namazlar kılınamaz. Yerinde duran bir araba ise yer üzerindeki bir sedir, bir taht yerindedir, üzerinde herhangi bir namaz kılınabilir.

96- Yürümekte bulunan bir gemi içinde, bir özür bulunmasa da bü-tün namazlar oturularak kılınabilir. Fakat ayakta kılınması daha fazilet-lidir. Bu, İmam-ı A'zam'a göredir. İmameyn'e göre baş dönmesi gibi bir özür bulunmadıkça farz namazlar oturularak kılınamaz. Çünkü kıyam, bir rükündür, bir özür bulunmadıkça terk edilemez. İmam-ı A'zam'a göre ise gemide baş dönmesi çoğunlukla olur, çoğunluk ise muhakkak hük-mündedir.

97- Deniz kenarında veya ortasında bağlanıp duran bir gemi, eğer çalkalanmamakta ise yer hükmündedir, içinde ayakta olarak namaz kılınır. Fakat çalkalanıp durmakta ise hayvan hükmünde olur. Bu sebeple eğer mümkünse içinden çıkarak namazı dışarıda kılmak lâzım gelir.

Harekette bulunan bir yolcu uçağı da yürümekte bulunan bir gemi yerindedir. Bunun da hareketi, durması yolcuların ellerinde değildir.

98- Yürümekte bulunan bir hayvanın, meselâ devenin üzerindeki hevdecin iki gözü, hayvanın sırtı hükmündedir. Fakat durmakta bulunan bir hayvanın üzerindeki hevdecin gözleri altına yere bitişik olmak üzere bir ağaç dayanıldığı takdirde, yer üzerindeki sedir, tahta, minderlik hükmünde bulunmuş olur.

99- Hayvan üzerinde namaz kılan kimse, rukû ve sücudu îma ile yapar, secde için rükudan fazla eğilir. Hayvan üzerinde bir şey üzerine, meselâ hayvanın eğerine baş koyularak secde edilmesi mekruhtur.

100- Sünnet ve müstehab namazlar, bir özür bulunmasa da otu-rularak kılınabilir. Fakat daha faziletli olan ayakta kılmaktır, bu hususta icma vardır. Bundan yalnız sabah namazının sünneti, İmam-ı A'zam'a göre müstesnadır. Nitekim yukarıda da işaret olunmuştur. Teravîh nama-zını da bir özür bulunmaksızın oturarak kılmak caiz ise de mekruhtur.

101- Bir kimsenin ayakta olarak başladığı nafil bir namazı, yorulacak olsa, bir yere dayanarak veya oturarak kılması caizdir. Böyle bir özür bulunmadıkça bir yere dayanılmasında veya oturulmasında mekruhluk vardır.

102- Bir kimse, oturduğu halde başlamış olduğu nafil bir namazı kalkıp ayakta tamamlayabilir. Bunda ittifak vardır.

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZLARDAN KIRAAT

103- Namazda kıraat, yani namaz kılanın kendisi işitecek kadar diliyle harflerini dosdoğru çıkararak Kuran-ı Kerim âyetlerinden bir miktar okuması, namazın bir rükünü olarak farzdır. Kendisi bile işiteme-yecek derecedeki bir kıraat ise kıraat sayılmaz. Yalnız imama uyan kim-se bu kıraattan müstesnadır. Nitekim ileride izah edilecektir.

104- Nafile namazlar ile vitrin ve iki rekatlı farz namazların her rekatında kıraat, farzdır. Fakat dört veya üç rekatlı farz namazların tayin etmeksizin yalnız iki rekatlarında kıraat farzdır. Şu kadar var ki, kıraatın ilk iki rekatlarda bulunması vacib görülmüştür. Bu sebeple bu ilk iki rekatlarda kıraatin kasten terk edilmesi mekruhtur. Yanılarak terk edil-mesi de sehiv secdelerini icap eder. Bu halde farzların diğer rekatlarında Fatiha okunması, tercih edilen görüşe göre vaciptir, yanılarak terk edilmesi sehiv secdelerini gerektirir.

Fakat diğer rivayetlere göre farzların bu son, yani üçüncü ve dördüncü rekatlarında kıraat caiz olduğu gibi tesbih de ve bir veya üç tesbih miktarı susmak da caizdir. Şu kadar var ki, kıraat daha faziletlidir, Fatihanın okunması ise sünnettir.

105- Namazda kıraatın farz olan miktarına gelince, bu miktar İmam-ı A'zam'a göre kıraat farz olan her rekatta, pek kısa olsa bile, bir âyettir. Böyle bir âyet okundu mu, bu farz yerine getirilmiş olur. Fakat İmameyn'e ve İmam-ı A'zam'dan diğer bir rivayete göre bu miktar, kısa üç ayet veya böyle üç ayet miktarı uzun bir ayettir, ihtiyata uygun olan da budur.

Bir harften veya bir kelimeden ibaret olan bir âyetin, meselâ " ن = Nûn" ve " مُذْهَمَّتَان = Müdhammetan" âyetlerinin okunması ise en sahih olan görüşe göre ittifakla yeterli olmaz. Çünkü bu, bir kıraat sayılmaz.

106- Bir âyeti celileden başkasını okumaya gücü olmayan kimse, o âyeti kerimeyi İmam-ı A'zam'a göre bir kere okur, bir rekatta üç kere tekrar etmez. İmameyn'e göre tekrar eder. Fakat üç âyet okumaya gücü olan kimsenin bir âyeti üç kere tekrar etmesi İmameyn'e göre de caiz değildir.

107- "Âyete'l-kürsi" gibi uzun bir âyetin bir kısmını bir rekatta, diğer kısmını da diğer rekatta okumak, en sahih olan görüşe göre yeterli olur. Çünkü bunlar, üçer kısa âyete denk bulunmuş olur.

Yanlış kıraatların hükümleri için "**Zellet'ül-kari**" bahsine müracaat!

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZLARDA RÜKÛ

108- Namazlarda rukû da bir rükün olduğundan farzdır. Kıraattan sonra eğilerek rükûya varılır, baş ile arka düz bir istikamette bulunur. Eller dizlere kadar varır. Şöyle ki, ayakta namaz kılan kimsenin rukû için yalnız başını eğmesi yeterli olmaz, arkasını da eğerek başı ile arkası düz bir çizgi gibi doğru bir şekil almış bulunur. Bu tam bir rükûdur. Bununla beraber namaz kılan, rükûya vardığında tam bu şekilde bulunmazsa bakılır, eğer kıyama daha yakın görülürse rükûsu sahih olmaz. Fakat rukû şekline yakın görülürse sahih olur.

109- Oturduğu halde namaz kılan kimse, rukû ederken alını dizleri hizasında olacak derecede arkasını eğmelidir.

Rukû şeklinde kambur olan kimsenin rukû için başını biraz eğmesi lâzımdır. Kamburluğu rukû sayılmaz.

110- İmama rukû halinde yetişen kimse, ayakta tekbir alıp daha sonra rükûya gider. Bu tekbiri rükûya yakın bir şekilde alsa, namazı bozulur, imama uymuş olamaz.

111- İmama henüz rükûda iken yetişip uyararak rükûya varan kimse, o rekata imam ile kılmış sayılır. Fakat imam rükûda iken tekbir alıp da imam rükûdan kalktıktan sonra rükûya giden kimse, o rekata yetişmiş olamaz. Bilakis **mesbuk** (imama birinci rekattan sonra uyan kimse) olur. O rekata namazın sonunda tek başına kılar.

112- İmama uyan kimse, imamdan evvel rükûya gidip daha imam rükûya gitmeden başını kaldırırsa bu rükûsu yeterli olmaz. Bu sebeple bunu imamın rükûsu esnasında iade etmezse namazı bozulmuş olur.

İmama uyan bir kimse imamdan evvel rükûdan, secdeden başını kaldırırsa, hemen rukû veya secdeye dönmesi gerekir ki, imama muhalefeti ortadan kalksın.

113- İmama rükûda yetişen kimse, iki tekbire muhtaç değildir. "ALLAH'ü ekber" diye namaza başlar ve hemen rükûya gider. Bu bir tekbir ile hem iftitah, hem de rukû tekbirini almış olur. İmamlık bahsine de müracaat!

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZLARDA SECDE

114- Secde de namazın bir rükünü olduğundan farzdır. Namaz kılan kimse, rükûdan sonra secdeye varır, rukû halinden daha fazla eğilir, cephesini - alnını, yüzünü, iki ayağını ve iki eli ile iki dizini yere

veya yere bitişik bir şey üzerine koyar. Hak Teâlâ Hazretlerine tazimde bulunur. Bu secde her rekatta birbiri ardınca iki defa yapılır.

115- Namazda secde için yere alın konulduğu halde, burun konulmasa secde yine caiz olur. Şu kadar var ki böyle bir secde, bir özür bulunmayınca mekruhtur.

Bilâkis burun konulduğu halde alın konulmasa bakılır, eğer bir özür sebebiyle ise secde ittifakla caiz olur. Bir özürden dolayı değilse İmam-ı A'zam'a göre mekruh olmakla beraber caiz olur. İmameyn'e göre caiz olmaz.

116- Bir özür sebebiyle olsa da, yanak veya çene ile secde yapılamaz.

Alında veya burunda secdeye mâni bir özür bulunsa imâ ile secde yapılır.

117- Secdede elleri, dizleri yere koymak mutlaka farz değildir, bilakis sünnettir. Ancak İmam Züfer'e ve İmam Şafiî ile İmam Ahmed'e göre farzdır.

118- İki ayağın veya bir ayağın parmakları yere konulmadıkça secde caiz olmaz. Tercih edilen görüş, budur. Bir ayağın yalnız bir parmağını veya ayağın yalnız üstünü yere koymak yeterli olmaz.

119- Secde edilecek yer, ayakların konulduğu yerden yüksek olunca bakılır, eğer yükseklik yarım arşın, yani on iki parmak (yaklaşık 34 cm) miktarı ise secde caiz olur, bundan fazla ise câiz olmaz.

120- Kalabalık veya başka bir özür sebebi ile dizler üzerine secde caizdir. Aynı şekilde kalabalık sebebi ile aynı namazı kılanların birbiri arkasına secde etmeleri de caizdir.

121- Bir kimse, başındaki sarığının bir bükümü veya sırtındaki bir elbisenin fazla miktarı üzerine secde edecek olsa, bakılır; eğer bunlar, temiz bir şey üzerine konulmuş olur ve sarığının bükümü de alına bitişik bulunursa secde caiz olur, yoksa olmaz. Mutlaka yerin sertliğini duy-mak da lâzımdır. Bu sertliğin hissedilmesine mani olacak pamuk ve benzeri bir şey üzerine secde edilemez.

122- Atılmış yün, pamuk, saman, kar gibi bir şey üzerine secde edildiği takdirde bakılır; eğer bunlar sık ve sert olup hacimleri anlaşılırsa secde caiz olur. Fakat bunların içinde yüz kaybolup, hacimleri anlaşıl-mazsa ve böyle bir şeyin üzerinde yüz aşağıya tam yerleşerek karar bulacak olmazsa, secde caiz olmaz.

123- Çuval içinde bulunan buğday, arpa, pirinç, darı gibi hububat üzerine secde yapılabilir. Fakat çuval içinde bulunmayan buğday ve arpa üzerine secde yapılabilirse de, darı gibi kaypak şeyler üzerine secde yapılamaz.

124- Ufak bir taş üzerine secde edilemez. Fakat alnın çoğu bu taş ile beraber yere temas edecek olursa secde caiz olur.

125- Yere serilmiş olan herhangi temiz bir şey üzerine secde edilebilir, hatta bir özür sebebiyle olmasa veya serilmiş bulunduğu yer temiz bulunmasa bile. Yeter ki o yerin pis kokusu veya rengi gibi bir eseri belirmesin. Şu kadar var ki böyle bir şeyin yere serilmesi ya sıcak-tan veya soğuktan korunmak veya elbiseyi tozdan, topraktan korumak için olmalıdır. Yoksa sırf alını topraktan korumak için olursa mekruh olmaktan beri olamaz.

(İmam Mâlik'e göre kilim, keçe, posteki gibi yer cinsinden olma-yan bir şey üzerine secde edilmesi mekruhtur.)

126- Sıcaktan veya soğuktan korunmak gibi bir özür sebebi ile temiz yere konulacak iki el üzerine secde edilebilir.

127- Üzerinde namaz kılınacak sergi, temiz bir elbise ise yukarı tarafını aşağıya getirip etekleri üzerine secde etmelidir. Çünkü bu, teva-zuya daha yakındır.

128- Rukû ve sücud rukûnlarının yerine getirilmiş olması için rukû ve sücud denilebilecek kadar bu vaziyetlerde durmak kâfidir. Mutlaka üçer defa tesbih okunacak miktar durmak farz değildir. Fakat bunlarda sünnet miktarının en azı üçer kere tesbih okumaktır. Ortası beş, en gü-zeli de yedişer tesbih okumaktır. Tek başına namaz kılan, daha çok tes-bihde bulunabilir. Fakat imam olan şahıs, cemaatin rızası bulunmadıkça üçten fazla tesbihde bulunamaz. Cemaati usandırmak, kaçırmak uygun değildir.

Rükûda tesbih: "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ" = Sübhane rabbiye'l-azîm. "

"Pek büyük olan Rabbim! Her türlü noksanlardan beridir, münezzehtir."

Secdedeki tesbih de : "سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى" = Sübhane rabbiyel-a'lâ"dır.

"Pek yüce kudret ve azametle vasıflanmış olan Rabbimi, bütün noksanlardan tenzih ederim, beri kılarım."

129- Her rekatta iki secde yapılır. Bunlardan biri kasten terk edilse namaz bozulmuş olur. Yanılarak terk edilse selâmdan sonra da hatırlansa namaza aykırı bir şey bulunmamış ise secdeye varılır. Daha sonra son ka'de (oturuş), iade edilerek sehiv secdeleri yapılır. Sehiv secdesi bahsine müracaat!

130- Secde, namazın en mühim bir rüknüdür. Secde, ALLAH Teâlâ'ya gösterilen tevazunun, tazimlerin en mükemmel nişanesidir. Bir hadis-i şerifte:

أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ فَأَكْثَرُوا الدُّعَاءَ

"Kulun Rabbi'sine -yani onun rahmetine- en yakın olduğu hal, secdeye varmış olduğu haldir. Artık -secdede- duayı çokça yapınız."¹ buyrulmuştur. Çünkü secde hali, en fazla bir mütevizilik ve ALLAH'ü Teâlâ'ya son derece yakın olma hali olduğundan, bu duaların kabul edilmesi kuvvetle ümit edilir.

Secdesiz bir namaz, namaz değildir. Mabud'umuzun manevî huzurunda yerlere kapanarak tazimlerini arz etmek istemeyen bir insan, kulluk vazifesini terk etmiş, Hak Teâlâ'ya manevi yakınlık şerefinden mahrum kalmış olur.

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZLARDA KADE-İ AHİRE

131- Namazların sonunda teşehhüd (tahiyyatı okuyacak kadar) oturmak da namazın bir farzı, bir rüknüdür. Buna "**Ka'de-i ahire = son oturuş**" denir. Hatta kendisinden evvel başka ka'de bulunmasa bile. Sabah namazında olduğu gibi.

Teşehhüt miktarından maksat ise tahiyyatı okuyacak kadar müddettir.

التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

"Et-tehiyyatü lillahi ve's-salevatü ve't-tayyibat. Es-selamü aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullahi ve berekâtüh. Es-selamü aleyna ve a'lâ ibâdillâhi's-salihîn. Eşhedü en la ilahe illALLAH. Ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve rasulüh."

"Bütün dualar, senalar -veya bütün mülkler- ve bedenî, malî iba-detler, ALLAH Teâlâ'ya mahsustur. Bunlara başkaları müstehak olamaz. Selam da ve ALLAH Teâlâ'nın rahmetiyle bereketleri de -Ey şanı yüce Peygamber!- sana mahsustur. Ve selam bizlere ve ALLAH Teâlâ'nın sa-lih kullarına olsun. Şahadet ederim ki -kesin olarak bilirim ki- ALLAH Teâlâ'dan başka hakiki Mabud yoktur. Ve şahadet ederim ki, Hz. Muhammed Hak Teâlâ'nın kuludur ve peygamberidir."²

132- Bir kimse iki rekat sabah namazını kılıp da sonra oturmak-sızın üçüncü bir rekata kalkarak bunun sonunda secde edecek olsa, bu namaz farz olmaktan çıkıp nafilere dönmüş olur. Bu sebeple bir rekat daha ilâve edilerek sonra oturmak lâzım gelir.

Aynı şekilde dört rekatlı bir farz namazının dördüncü rekatında ve akşam namazının üçüncü rekatında oturulmayıp da bir rekat daha kılınarak secdeye varılsa bu namaz da nafilere dönüşmüş olur. Bu halde kılınan namaz, sabah namazı ise dört rekatı müteakip hemen selâm verilir, ikinci gibi dört rekatlı bir namaz ise beşinci rekata bir rekat daha ilâve edip daha sonra selâm verilir. Sahih olan görüşe göre bu halde sehiv secdesi lâzım gelmez.

Bu mesele, İmam-ı A'zam ile İmam Ebû Yûsuf'a göredir. İmam Muhammed'e göre bu namaz esasen namaz olmaktan çıkar, nafilere de olmuş olmaz.

133- Bir kimse, namazın sonunda teşehhüt (tahiyyatı okuyacak ka-dar) oturup da daha sonra namazdaki tilâvet secdesini hatırlayarak sec-deye varsa namazı bozulur. Çünkü bu halde son ka'de (oturuş) bulunmamış sayılır. Ancak bu tilâvet secdesinden sonra tekrar teşehhüt mik-tarı oturursa namazı bozulmaz.

134- Son ka'de (oturuş)un tamamını uyku içinde geçiren bir kimse, uyandıktan sonra tekrar bir teşehhüt miktarı oturmazsa namazı bozulur. Çünkü uyku içindeki bir fiil, irade ile olmadığı için geçerli değildir. Bunun varlığı ile yokluğu müsavidir. Nitekim namazda uyku halinde yapılan kıyam, kıraat, rükû gibi fiillerde geçerli değildir.

[Fihrist'e dön](#)

¹ Müslim: Salat;42 No;215, 1/350, Ebu Davud; Salat;152.No;875. 1/294. Nesâî; Tatbik;78, No:1137; 2/226

² Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra; No:2882-2883-2884-2885; 2/493

TA'DİL-İ ERKÂNA RİAYET

135- Namazlarda tadili erkâna riayet, İmam Ebû Yûsufa göre bir rükün olduğundan farzdır. Bundan maksat, namazın kıyam, rükû, sücud gibi her rükûnünü bir sükûnet ile yerine getirmek, bu rükûnları yaparken her uzvun yatışıp, hareket halinden beri bulunmasıdır. Meselâ rükûdan kıyama kalkarken vücut, dimdik bir hale gelmeli, sükûnet bulmalı, en az bir kere " **سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ** Sübhanellah'il-azim" diyecek kadar ayakta durup daha sonra secdeye varmalıdır. Her iki secde arasında da böyle bir tesbih miktarı durmalıdır.

136- Tadili erkân, İmam-ı A'zam ile İmam Muhammed'e göre vaciptir. Bu sebeple birinci görüşe göre tadili erkâna riayet edilmeksizin kılınan bir namazı iade etmek = yeniden kılmak lâzımdır, ikinci görüşe göre ise bu halde yalnız sehiv secdesi lâzım gelir. Fakat böyle bir namazı iade etmek daha iyidir. Bununla ihtilâftan kurtulunmuş olur. Ni-tekim bir mekruh işlenerek kılınan namazları da yeniden kılmak vacib görülmüştür.

137- Namazdan manevî bir zevk alan şahıslar namazda tadili erka-na riayet eder, acele etmekten sakınır, acele etmeyi tazime, âdaba aykırı görürler.

Hayatın en faydalı, en kıymetli saatleri, ibadet ile geçen vakitler-dir. Boş yere veya geçici bir fayda uğrunda saatlerini, günlerini harcayan insanların, namaz gibi değeri çok yüksek bir ibadetten, ebedî bir saadet vesilesinden, ilahi bir huzur neşesinden bir ân evvel çıkıp kurtulmaya çalışmaları pek garip, pek acınacak bir hal değil midir?

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZDAN KENDİ İRADE VE FİİLİ İLE ÇIKMAK

138- Namaz kılınan, kendi iradesine bağlı olan bir fiil ile namaz-dan çıkması da İmam-ı A'zam'a göre bir rükün olduğundan farzdır. Buna "**Huruc bi sun'ihî**" denir. Fakat bu İmameyn'e göre farz değildir. Bu ihtilâf üzerine aşağıdaki iki mesele ortaya çıkar.

139- Bir kimse, namazın sonunda teşehhüt (tahiyyat okuyacak ka-dar) oturduktan sonra kasten, namazı bozucu bir harekette bulursa, me-selâ gülse veya konuşsa veya bir şey yeyip içse namazı ittifakla tamam olmuş olur. Fakat kendisinden kasıtlı olmaksızın abdesti bozucu bir şey meydana gelse bu halde İmameyn'e göre yine namazı tamam olmuş olur. Fakat İmam-ı A'zam'a göre tamam olmuş olmaz. Bilakis hemen abdest alıp kendi isteği ile namazdan çıkması lâzım gelir. Yoksa namazı bâtil olur.

140- Bir kimse, son ka'de (oturuş)ta teşehhüt miktarı oturduktan sonra henüz iradesi ile namazdan çıkmadan namaz vakti çıksa veya başka bir namaz vakti girse namazı İmameyn'e göre tamamdır, İmam-ı A'zam'a göre ise bozulmuş olur. Çünkü bu namaza kendi irade ve fiili ile son vermiş değildir.

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZLARIN VACİBLERİ

141- Namazların farzları olduğu gibi bir kısım vacipleri de vardır, bu vaciplere riayet ile namazın farzları daha güzel yapılmış, noksanları giderilmiş olur. Şöyle ki:

1. Namaza başlarken yalnız " **الله = ALLAH**" ism-i celili gibi sırf tazimi ifade eden bir lafız ile yetinilmeyip, tekbiri ifade eden bir tabirin de bulunması, meselâ " **اللهُ أَكْبَرُ** = ALLAH'ü ekber" denilmesi vaciptir.

2. Namazlarda Fatiha sûre-i celilesini okumak vaciptir. Fatiha'yı şerife'yi okumak, diğer üç mezhep imamına göre ise farzdır.

3. Namazlarda farz olan kıraatin ilk iki rekata tahsis edilmesi vaciptir.

4. İlk iki rekattan her birinde bir defa Fatiha'yı şerife okunup tekrar edilmemek vaciptir.

5. Fatiha'yı şerife'yi okunacak diğer sûrelerden veya ayetlerden evvel okumak vaciptir.

6. Fatiha'yı şerife'ye, başka bir sûre veya bir sûre yerine geçecek miktar ayet-i kerime ilâvesi vaciptir. Şöyle ki, farz namazların ilk evvelki rekatlarında Fatiha'dan sonra diğer bir sûre veya bir sûreye denk bir miktar ayet-i kerime okunması vacip olduğu gibi, vitir ile nafile namazların her rekatında Fatiha ve Fatiha'dan sonra bir sûre veya bir miktar âyet-i kerime okunması da vaciptir.

(Fatiha'ya başka bir sûrenin veya âyetin zam ve ilâvesi, diğer üç mezhep imamına göre sünnettir.)

7. Münferid = tek başına namaz kılan kimse, sabah, akşam, yatsı namazlarında kıraati dilerse sesli ve dilerse sessizce yapar. Geceleyin kılacağı nafile namazlarda da böylece serbesttir. Fakat öğle, ikinci ve gündüzün kılacağı nafile namazlarda sessizce okuması vaciptir.

8. Cemaatle kılınan namazlardan sabah, cuma, bayram, teravih, vitir namazlarının her rekatında, akşam, yatsı namazlarının ilk iki rekatlarında sesli, öğle ve ikinci namazlarının bütün rekatları ile akşam namazının üçüncü ve yatsı namazının da son iki rekatlarında sessizce kıraatte bulunmak vaciptir.

9. Vitir namazında kunut, yani dua okumak ve kunut tekbirini almak vaciptir. Bu İmam-ı A'zam'a göredir. İmameyn'e göre ise bunlar sünnettir.

10. Kazaya kalan bir namaz, gündüzün cemaatle kılınsa bakılır: Eğer sabah namazı gibi sesli kıraat olunması lâzım gelen bir namaz ise yine sesli kıraat olunur, yoksa sessizce kıraat icap eder. Tek başına namaz kılan ise serbesttir. Sesli kıraat olunacak bir namazda sesli kıraatte bulunabilir. Bir rivayete göre ise serbest olmayıp gündüz kaza edeceği herhangi bir namaz da sessiz okunması vaciptir.

11. Secdede yalnız alın ile yetinilmeyip alın ile beraber burnun da yere konulması vaciptir.

12. Üç veya dört rekatlı namazlardaki birinci ka'de (oturuş) vacibtir.

13. Namazların her ka'desinde teşehhütde bulunmak, yani tahiyatı okumak vaciptir.

14. Namaz içinde okunan secde ayetinden dolayı tilâvet secde-sinde bulunmak vaciptir.

15. Namazda yanılarak terk edilen vaciplerden dolayı sehiv secde-lerinde bulunmak vaciptir.

16. İki bayram namazının üçer zevaid (ilave) tekbirleri vaciptir. Bu namazlarda birinci rekatların rukû ve sücud tekbirleri sünnettir. İkinci rekatlarının rukû tekbirleri ise vacip olan zevaid tekbirlere yakın olduğu için vaciptir.

17. Namazların farzlarında tertibe riayet etmek ve iki farz arasına farz olmayan bir şeyin girmesine meydan vermemek vaciptir. Farz olan kıyamdan sonra rükûya, rükûdan sonra secdeye gidilmesi gibi.

18. Vaciplerden her birini de yerinde yapıp, tehir etmemek vacip-tir. Kıraattan sonra bir müddet yanılarak tefekküre dalıp, daha sonra rükûya varılması gibi.

19. Namazların sonunda selâm vermek, yani evvelâ sağ tarafa, sonra da sol tarafa yüzü çevirerek " **السَّلَامُ** = Es-selâm" demek vaciptir. " **عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ** = Aleyküm ve rahmetullah = Selam ve ALLAH'ın rahmeti sizin üzerinize olsun." denilmesinin vacip olduğu ise açıkça beyan edilmiş değildir. Bir görüşe göre sol tarafa selâm verilmesi sünnettir. Namazdan çıkılması ise fıkıh alimlerinin çoğuna göre yalnız bir selâm ile meydana gelir, bununla namaz bitmiş olur. Artık bu selâmı vermiş olana, başkasının uyması sahih olamaz. Meşhur olan görüş budur.

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZLARIN SÜNNETLERİ

142- Namazların bir kısım da sünnetleri vardır. Bu sünnetler namazların vaciplerini tamamlar, onlardaki kusurları gidermeye ve fazla sevaba vesile olur. Sünnetlere riâyet ve devam etmek Rasulullah (S.A.V)e bir sevgi nişanesidir. Bununla beraber bu sünnetleri terk etmek, namazın bozulmasını, iadesini icap etmez. Şu kadar var ki, hafife alınmaksızın kasten terk edilmesi bir günahdır, (Peygamber Efendimiz S.A.V'in şefaatinde) bir mahrumiyettir. Fakat istihfaf edilmesi, yani bir sünnetin hak görülmemesi, hikmetten uzak, abes sayılması, -neûzü billâh = ALLAH'a sığınırız- kâfirliktir. Çünkü sünnet de şer'î hükümler-den, esaslardan biridir.

Namazlardan evvel veya namazların içinde başlıca sünnet olan şeyler, şunlardır:

1. Beş vakit namaz ile cuma namazı için ezan ve ikamet sünnettir.

Şöyle ki, vaktinde cemaatle eda olunan her farz namaz için ezan ve ikamet sünnet olduğu gibi, kazaya kalıp cemaatle kılınacak farz namazlar için de sünnettir.

Birden fazla namazlar, cemaatle kaza edileceği takdirde bunlardan yalnız ilk kılınacak namaz için ezan okunur, sonra gerek bu namaz için ve gerek bunun ardınca kılınacak diğer kaza namazları için birer ikamet ile yetinilir.

Kendi evlerinde tek başlarına namaz kılacak erkekler için ezan ile ikamet, müstehaptır. Gerek misafirler için ve gerekse cemaatle namaz kılacaklar için ezan ile ikameti terk etmek ise mekruhtur.

Cuma günü şehirde buldukları halde mazeretleri sebebi ile cuma namazını kılamayanlara öğle namazını kılariken ezan ve ikamet lâzım gelmez. Kadınlar için de ezan ve ikamet sünnet değildir. Ezan ve ikamet bahsine müracaat!

2. İftitah tekbirini alırken ellerin yukarıya kaldırılması sünnettir.

Şöyle ki, erkekler ellerini baş parmakları kulaklarının yumuşaklarına değecek kadar, kadınlar da ellerini parmaklarının uçları omuzlarına kavuşacak şekilde memelerinin hizasına kadar kaldırıp o vaziyette " **اللَّهُ أَكْبَرُ** = ALLAH'ü ekber" derler. Ellerın içleri kıbleye yönelik bulunmalıdır. Birbirine yönelik de bulunabilir.

(Diğer üç mezhep imamına göre, erkekler de ellerini yalnız omuzlarının hizasına kadar kaldırırılar.)

3. Tekbir için eller kalkarken parmakların araları zorlama olmaksızın biraz açıkça bulunması sünnettir.

4. İmam olan şahsın tekbirleri ve rükûdan kıyama kalkarken:

" **سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ** = Semiallahü limen hamideh = ALLAH Teâlâ kendisine hamd edenin hamdini kabul buyurur" cümlesini ve namazın sonunda iki tarafa vereceği selâmı, ihtiyaç miktarı seslice yapması sünnet olduğu gibi cemaatin rükûdan kalkarken gizlice:

" **اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ** = ALLAHümme rebbena ve lekel hamd = Ey Rabbimiz olan ALLAH'ü Azimüşşan! Hamd de sana mahsustur." demesi, tekbirler ile selâmı gizlice yapması da sünnettir. Tek başına namaz kılan, rükûdan kalkarken hem " **سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ** = Semi- ALLAH'ü limen hamideh" hem de: " **اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ** = ALLAH'ümme rebbena ve lekel hamd" der.

5. Namazların evvelinde gizlice :

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ

"Sübhanekallahümme ve bi hamdik. Ve tebare kesmük ve Teâlâ ceddük ve lâ ilahe gayrük = Ey ALLAH'ım! Seni tesbih ve tenzih eder, sana hamd'ü senada bulunurum. Senin mukaddes ismin mübarektir ve senin azamet ve celalin pek yüksektir ve senden başka hak ma'bud yoktur." okunması, bundan sonra Fatiha'dan evvel yine gizlice "Eüzü- Besmele" yani:

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

"Eüzü billahi mine'ş-şeytanirracim. Bismillahirrahmanirrahim."

"ALLAH tarafından kovulmuş olan şeytanın şerrinden ALLAH'ü Teâlâ'ya sığınırım. Rahman ve Rahîm olan ALLAH'ü Teâlânın adı ile başlarım." okunması ve diğer rekatlarda da Fatihadan evvel besmele-i şerife okunup, Fatihaların sonunda gizlice "**Amin**" denilmesi sünnettir. Bu hususta imam ile cemaat ve tek başına namaz kılan arasında fark yoktur. Şu kadar var ki cemaat, Fatiha'yı şerife'yi okumayacağı için eüzü besmele de okumaz.

"**Amin**"in manası: "Dualarımızı kabul buyur" demektir.

Her rekatta Fatiha'yı şerife'den evvel besmele-i şerife'yi okumak, en sahih kabul edilen bir görüşe göre ise vâciptir. Fatihadan sonra okunacak surelerin evvelinde besmele-i şerife okunmaz. Yalnız İmam Muhammed'e göre sessizce kılınacak namazlarda bu surelerin başında da besmele-i şerife okunur.

6. Namazda erkeklerin sağ ellerini göbeklerinin altında olarak sol elleri üzerine koymaları ve baş parmakları ile serçe parmaklarını halka şeklinde bulundurarak bununla sol bileklerini tutup diğer üç parmaklarını kolları üzerine uzatmaları, kadınlarda halka etmeksizin sağ ellerini göğüsleri üzerinde tam sol elleri üzerine koymaları sünnettir.

7. Namaz arasındaki tekbirler, yani kıyamdan rükûya, secdelere gi-dilirken ve secdelerden kalkılırken " **اللَّهُ أَكْبَرُ** = ALLAH'ü ekber" denilme-si ile, tesmi'ler yani rükûdan kıyama kalkılırken "

سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ = SemiALLAHü limen hamideh" denilmesi sünnettir.

8. Rukû ve sücud tesbihleri, yani rukû halinde en az üç kere " **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ** = Sübhane rabbiye'l-azîm" denilmesi, secde halinde de en az üç kere " **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى** = Sübhane rabbiye'l-â'lâ" denilmesi sünnettir.

9. Rukû halinde erkeklerin elleri ile parmakları arası açık olarak dizlerini tutmaları sünnettir. Kadınlar bu halde parmaklarını açıkça bırakmaz ve dizlerini tutmazlar, ellerini dizleri üzerine koymakla yetinirler.

10. Kıyamda bir özür bulunmadığı takdirde iki ayağın arasını dört parmak kadar açık bulundurmamak sünnettir.

11. Tahiyyata oturuş ile celse (iki secde arasında oturuş) hallerinde erkeklerin sol ayaklarını döşeyerek üzerlerine oturmaları ve sağ ayaklarını güçleri nispetinde kibleye yönelik dikmeleri, kadınların da sol ayaklarını sağ taraflarına yatık bulundurarak yere oturmaları sünnettir. Bu oturmaya "**teverrük**" denir.

12. Rükûda erkeklerin inciklerini dik tutmaları, kadınların da dizlerini bükük bulundurmaları sünnettir. Bu halde erkeklerin arkaları düz tutulmuş, kadınların arkaları ise biraz yukarıya meyilli bulunmuş olur.

13. Secdeye varılırken evvelâ dizleri, sonra elleri, sonra da yüzü yere koymak, secdeden kalkarken de önce yüzü, sonra da elleri dizleri üzerine koyarak yerden kaldırmak sünnettir. Ancak buna gücü yetmezse, o halde el ile yere dayanarak kalkmak caiz olur.

14. Ka'de (oturuş)larda ve secdeler arasındaki celselerde ellerin kibleye karşı bir halde oyluklar üzerine konulup dizlerin tutulması sünnettir.

15. Ka'delerdeki teşehhütlerde " لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ = lâ ilâhe" denirken sağ elin şahadet parmağı kaldırılıp " إِيَّاكَ اللَّهُ = illallah" denirken indirilmesi sünnettir. Bu halde baş parmak ile orta parmak halka edilip diğer iki parmak bükülmelidir. Bir çok kimseler, bu sünneti yerinde yapamazlar, bu se-beple bunun terk edilmesini uygun görenler de vardır.

16. Farzların, vitir namazının ve müekked sünnetlerin son ka'de (oturuş)larında, gayri müekked sünnetler ile diğer nafîle namazların da her ka'desinde tahiyattan sonra Nebiyyi Ekrem Efendimize selât-ü selâm okumak sünnettir.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ وَبَارِكْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

"ALLAHümme salli ala seyyidina Muhammedin ve ala ali seyyi-dina Muhammed. Kema salleyte ala seyyidina İbrahim ve ala ali seyyi-dina İbrahim inneke hamidün mecid. Ve barik ala seyyidina Muham-medin ve ala ali seyyidina Muhammed, kema barekte ala seyyidina İbrahim ve ala ali seyyidina İbrahim inneke hamidün mecid."

"Ey ALLAH'ım! Efendimiz, büyüğümüz velinimetimiz Muham-med'e ve Efendimiz Hz. Muhammed'in aile efradına rahmet et! Onların şeref ve değerini yücelt! Hz. İbrahim'e ve Hz. İbrahim'in aile efradına rahmet ettiğin gibi! Şüphe yok ki, Sen Hamid'sin (bütün hamd-ü sena) Mecid'sin bütün azamet ve celal sana mahsustur. Ve Efendimiz Hz. Muhammed'i ve Efendimiz Muhammed'in aile efradını mübarek kıl, on-ların feyiz ve bereketini daima artır. Hz. İbrahim'i ve Hz. İbrahim'in aile efradını mübarek kıldığın gibi! Şüphe yok ki, Sen Hamid'sin (bütün hamd-ü sena) Mecid'sin bütün azamet ve celal sana mahsustur."¹

17. Bütün namazların son ka'de (oturuş)larında salât ve selâmdan sonra iki tarafa selâm vermeden evvel dua edilmesi sünnettir. Bu dua, Ku'ran'ı Kerim'in mübarek dua ayetlerinden biriyle yapılmalı veya bun-lara benzer bulunmalıdır. Kullardan istenilebilecek şeyler hakkında na-mazda dua edilmesi, meselâ "Ya Rabbi! Bana şu kadar para ver" denil-mesi caiz görülmemektedir. Namazların sonunda uygun olan:

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

"Rabbena atina fi'd-dünya haseneten ve fi'l-ahireti haseneten ve kînâ azabe'n-nâr."

"Ya Rabbi! Bize dünyada bir güzellik, ahirette de bir güzellik -bir güzel nimet ve saadet- ver. Ve bizi cehennem azabından koru." ayet-i kerîmesi²nin okunmasıdır.

18. Namazların sonunda selâm verirken yüzün evvelâ sağ, sonra sol tarafa döndürülmesi sünnettir .

¹ Buhari; Enbiya: 12; No:3190; 3/1233 Müslim; Salat:17; No:405; 1/305 Ebu Davud; Salat:178; No:977; 1/321 Tirmizi; Vitir:20; No:473; 2/26 Nesâi; Salat:49; No:1285; 3/45 İbn-i Mace; İkame-i Salat:25; No:904; 1/293

² Bakara suresi: 201

19. Sütrec edinmek sünnettir. Şöyle ki sahrada ve benzeri açık yer-lerde namaz kılan kimse, önünden başkasının geçmesi muhtemel olunca sağ veya sol kaşı hizasına en az bir arşın (yaklaşık 68 cm.) boyunda kalın veya ince bir ağaç diker, dikilmesi mümkün olmazsa, ağacı boyuna uzatır veya önüne böyle uzunlamasına bir çizgi çizer. Enine yarım daire şeklinde bir çizgi çizmesi de caizdir. Direk, sandalye gibi şeyler de sütrec vazifesini görür .

Cemaatle kılınan namazlarda yalnız imamın önünde sütrecin bu-lunması kâfidir. Namaz kılanın önünden geçilmesi edebe aykırıdır, gü-nahtır, bundan sakınmalıdır. Namaz kılan, önünden geçecek kimseyi men için " سُبْحَانَ اللَّهِ = Sübhanellah" diyebilir veya eli ile veya gözüyle veyahut başı ile hafifçe işaret edebilir. Sütrecin bulunması, namaz kılanın kalp huzuruna, namazını derli toplu kılmasına yardım eder, onun gözlerini sütrecin gerisinden men edip, hayal gücünün etrafa dağılmasına mâni olur .

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZLARIN ÂDABI

143- Namazların bir kısım âdabı vardır. Bunlar birer mendup de-mektir. Bunları terk etmek, gerçi kınamayı gerektirmez, bir günah sayıl-maz. Fakat bunlara riayet edilmesi daha faziletlidir, daha fazla sevap kazanmaya sebeptir. Şuurlu bir müslüman, namazın ne büyük bir ibadet olduğunu bilir, namaz sayesinde Ezeli ve Rahim olan Mabud'unun ma-nevî huzurunda bulunduğunu anlar, O Mukaddes Mabud'unun kendisini görüp bildiğini düşünerek son derece edebe riayet eder, dış görünümü pek mütevazi bir hal alır, iç alemi - kalbini mümkün mertebe **masiva** (ALLAH'tan başka her şey)den, adibayağı düşüncelerden, dünyalık alakalardan korumaya çalışır. Bunun içindir ki: " صَلَاةٌ إِلَّا بِحُضُورِ الْقَلْبِ = Namazın kemali ancak kalp huzuru iledir."¹ denilmiştir.

NAMAZLARIN BAŞLICA ÂDABI ŞUNLARDIR

1. Namazda maddi ve manevi bir sükûnet, bir huzur, bir tazim- korku içinde bulunmak.
2. Üst elbiseyi açık bulundurmıyıp düğmelemek ve erkekler için iftitah tekbirini alırken ellerini - mevcut ise- yen (kol ağzı)ndan çıkarmak.
3. Namaz kılarken kıyamda secde yerine, rükûda ayakları üzerine, secdede burnun iki kanadına, ka'dede kucağa, selâmda da sağ ve sol omuz başlarına bakmak.
4. Rukû ve sücud tesbihlerini, -tek başına namaz kılan için- üçten fazla yapmak.
5. İkamet alınırken: " حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ = Hayye ale'l-felah = Haydin felaha!" denildiğinde imam ile cemaatin ayağa kalkması.
- İmam, mihraba yakın bulunmazsa her saf, imam aralarından geçce-ceği zaman ayağa kalkar.
6. İmam için " قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ = Kad kameti's-salâh = namaz başladı" denildiği anda namaza başlamak. İmam olan şahıs bu hareketiy-le müezzin olan şahsı tasdik etmiş olur. Bununla beraber ikamet bittik-ten sonra namaza başlamasında da bir sakınca yoktur. Hatta İmam Ebû Yûsuf ile diğer üç mezhep imamına göre uygun olan da budur.
- İkamet alınırken camiye giren kimse, oturur, cemaatle beraber ayağa kalkar. Yoksa ikamet bitmesini ayakta beklemez.
7. Namazda esnemek halinde ağzı tutmak ve dudakları, dişlerle olsun kapamak, mümkün olmazsa, sağ el ile kapamak, öksürüğü ve geçirmeyi mümkün mertebe gidermek.

Bütün bunlar, güzel görülmüştür. İbadet esnasında yapılması lâzım gelen tazimler kısmındandır .

[Fihrist'e dön](#)

EZAN VE İKAMET

144- Ezan, lugatta i'lam, bildirmek demektir. Şer'i şerifte, "Farz namazlar için muayyen vakitlerde malum şekilde okunan mübarek sözlerden ibarettir." Ezan okuyan şahsa "müezzin" denir.

¹ Deylemi, Firdevs; No:7935. 5/195 (لَمَنْ لَمْ يَخْشَعْ) lafzıyla.

Farz namazlar için ezan, yani bu namazların kılınacağını ilân, ki-tap ile, sünnet ile sabittir. Fakat müslümanlığın başlangıcında bildiğimiz şekilde ezan okunmazdı. Bir aralık namaz vakti olunca " الصَّلَاةُ = Es-salâte es-salâte, Namaza! Namaza!" veya " الصَّلَاةُ جَامِعَةٌ = es-salâtü camiatün, namaz toplayıcıdır" yani namaz müslümanların güzel bir ce-maat halinde yaşamalarına vasıta, bir takım güzellikleri ve şükürün her çeşidini içermektedir" diye nida edilmişti. Peygamber (S.A.V) Efendi-miz'in hicretinin birinci senesinde Medine-i Münevvere'de Mescid-i Ne-bevî inşaatı bitmiş, Ashab-ı Kiram, düzenli bir halde toplanarak cema-atle namaz kılmaya başlamışlardı, işte bu sırada Rasul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz namaz vakitlerinin ilânı hususunda Ashab-ı Kiram ile isti-şarede bulundu. Nihayet Ashab-ı Kiram'dan bazı şahısların aynı şekilde görmüş oldukları sadık bir rüyayı ve onu doğrulayan bir vahye dayalı bildiğimiz şekilde ezan okunmaya başlanmıştır ki bu, erkekler hakkında vacip kuvvetinde bir sünneti müekkededir. Müslümanlığın en büyük şîârından biridir. Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in hicreti bahsine de müracaat!

Ezan-ı Muhammedî vasıtası ile halka hem namaz vakitleri ve na-mazların kılınacağı bildirilmiş oluyor, hem de namazın dünya ve ahirette kurtuluşa sebep olacağı söylenilmiş oluyor, bununla beraber bütün cihana karşı da İslâm dininin en mukaddes esasları ilân edilmiş bulunuyor.

Gerçekten yeryüzünde namaz vakitleri muhtelif saatlere rastla-maktadır. Bu sebeple hiç bir saat yoktur ki; İslâm mabedlerinin yüksek minarelerinden bütün insaniyet alemine ALLAH Teâlâ'nın varlığı, birliği, azameti, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in risâleti, namazın dünya ve ahirette kurtuluşa vesile olduğu birer yüksek sedâ ile ilân edilmiş olmasın. Ne şerefli bir irşat vazifesi! Ezan ile ikamete dair bir takım hükümler vardır. Şöyle ki:

1. Ezan, şu mübarek kelimelerden ibarettir.

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ
أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ
حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ
حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ
اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

“ALLAH'ü ekber, ALLAH'ü ekber, ALLAH'ü ekber, ALLAH'ü ekber

Eşhedü en lâ ilahe illALLAH, Eşhedü en lâ ilahe illALLAH

Eşhedü enne Muhammede'r-resûlüllâh, Eşhedü enne Muhammede'r-resûlüllâh

Hayye ale's-salâh, Heyye ale's-salâh

Hayye ale'l-felâh, Hayye ale'l-felâh

ALLAH'ü ekber, ALLAH'ü ekber lâ ilâhe illALLAH.”

Memleketimizde bir müddet şu terceme okunmuştu:¹ "Tanrı uludur, Tanrı uludur. Tanrı uludur. Tanrı uludur. Şüphesiz bilirim, bildiririm Tanrı'dan başka yoktur tapacak. Şüphesiz bilirim, bildiririm Tanrı'dan başka yoktur tapacak. Şüphesiz bilirim, bildiririm Tanrı'nın elçisidir Muhammed, şüphesiz bilirim, bildiririm Tanrının elçisidir Muhammed. Haydin namaza, haydin namaza. Haydin felaha, haydin felaha. Tanrı uludur, Tanrı uludur. Tanrıdan başka yoktur tapacak."

Sabah namazında iki kere "Hayye ale'l-felâh = Haydin felaha"- dan sonra iki kere:

¹ Ezan, İslâm'ın değişmez bir simgesidir. Dünyanın neresinde olursa olsun, müslüman varlığının ve kimliğinin bir göstergesidir. Aslı (özgün) dilinde okunması konusunda onbeş asırlık bir uygulama ve bir ittifak söz konusudur. Ezan'ın asıl gayesi vaktin girdiğini bildirip, namaza davet olduğundan değişik dilleri konuşan müslümanların hepsine bu davetin ulaştırılması, ancak yine hepsinin ortak bilincine hitap etmekle olur ki, bunun yolu da bilinen aslı lafızlarıyla okunmasından geçer. Herkesin konuştuğu veya dilediği dilde ezan'ın okunması halinde birçok kargaşanın, çekişmenin ve bölünmenin ortaya çıkacağı açıktır. Böyle bir uygulama beraberliği zedeleyeceği, toplumsal bütünlüğü bozacağı, ibadetlerden beklenen asıl gayeyi ortadan kaldıracağı için de mahzurludur.

Ne ilginçtir ki: Memleketimizde cami cemaatının, namaz kılanların "Türkçe ezan" diye bir problemi ve isteği yoktur. Cami ile, namaz ile uzaktan-yakından ilgisi olmayan, kimselerin ezan hakkında görüş belirtmesi normal mi?... Camiye uğramayan, namaz kılmayan kimseyi ezan niçin ilgilendirir, anlamak mümkün değil! ALLAH hidayet versin. Amin.

“ الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ = Es-salâtü hayrün minen nevm = Namaz uykudan hayırlıdır” diye okunur.

2. Erkekler tarafından gerek tek başına ve gerek cemaatle farz namaza başlanılacağı sırada ikamet yapılır. Yani mübarek ezan kelimeleri aynen okunur. Şu kadar var ki iki kere "Hayyealel-felah"dan sonra "Kad kameti's-salâtü kadmeketi's-salat" denir ki, tercümesi "namaz başladı, namaz başladı"dır. Bu "salat" kelimeleri üzerinde durulunca "salah" diye okunur.

Bir de ezanda her cümlelerin arası bir duraklama ile ayrılır, ikinci cümlelerde ses biraz daha yükseltilir ki buna "**teressül**" ve "**irtisal**" denir. İkamette ise duraklama yapılmaz, sürat gösterilir ki, buna da "**hadr**" denilir.¹

3. Cumadan başka bir farz için birden fazla ezan ve hiç bir farz için birden fazla ikamet meşru değildir. Bu sebeple bir cami-i şerifte ezan ve ikametle vakit namazı alışılmış bir şekilde kılındıktan sonra tekrar cemaatle veya tek başına bazı kimselerin kılacakları aynı namaz için ne ezan okunur, ne de ikamet alınır. Vitir, bayram, teravih ve diğer nafile namazlarda ikamet yoktur.

4. Evde veya kırdaki kılınacak farz namazlar için de hem ezan hem de ikamet daha faziletlidir. Bununla beraber, bunlar da yalnız ikamet ile yetinilebilir. Fakat ezan ile yetinmek mekruhtur.

5. Bir namaz için daha vakti gelmeden ezan okumak caiz değildir. Böyle bir ezanı iade lazım gelir. Çünkü bununla vaktin geldiğini haber vermek faydası hasıl olmuş olmaz. Ancak İmam Ebû Yusuf ile diğer üç mezhep imamlarına göre yalnız sabah namazı için vaktinden evvel ezan okunması caizdir.

6. Ezan ile ikamet arasında biraz ayırmak uygundur. Şöyle ki akşam ezanından sonra üç kısa âyet okunacak kadar bir ara verilmeli, sonra ikamette bulunmalıdır. Diğer vakitlerde ise her iki rekatinde oniki âyet okunarak iki veya dört rekate kadar bir ara verilmelidir.

7. Ezan ve ikamet vakit namazları için sünnet olduğu gibi kaza namazları için de sünnettir. Çünkü bunlar, vakitlerin değil, namazların sünnetlerindedir.

8. Birden fazla kaza namazları başka başka meclislerde kaza edil-diği takdirde, her biri için ezan ve ikamet lâzımdır. Bir mecliste kaza edildiği takdirde ise her biri için ayrıca bir ezan ve ikamet daha faziletli ise de -ilk kaza edilecek namaz için ezan ve ikamet getirildiği takdirde-diğerleri için yalnız ikamet de yeterli olur.

9. İkamet ile namaz arasında yemek, içmek veya yıkanmak gibi bir şey vaki olsa, ikameti iade etmek gerektir. Fakat ikamet alan kimse, ika-metten sonra sünnet kılsa veya imam ikametden sonra hazır olsa, ikamet iade edilmez.

10. Müezzin olan şahsın sünneti bilen, takva sahibi olması müste-haptır. Cahillerin, fâsıkların ezan okumaları mekruhtur.

11. Sarhoşun, deli ile henüz iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayı-ramayan çocuğun okuyacağı ezanı iade etmek mendup veya vaciptir. Akıllı olan bir çocuğun ezan okuması da bir rivayete göre mekruhtur.

12. Ezanı oturarak okumak mekruhtur. Ancak yalnız kendisi için okuyacak olursa o zaman mekruh olmaz. Seferi olan kimseden başkası için ezanı binekli-vasıta içinde okumak da mekruhtur.

13. Ezanda telhin, yani ezan kelimelerini, harflerini caiz-sahih ola-cak şekilde okumamak mekruhtur.

14. Kadınların, bunakların, cünüplerin ezan okumaları veya ika-mette bulunmaları mekruhtur. Bunların ikametleri değilse de okudukları ezanlar iade edilmelidir. Çünkü ezanın tekrar edilmesi cuma gününde ol-duğu gibi meşrudur.

Abdestsiz kimselerin de ikamette bulunmaları mekruhtur.

15. Müezzin, cemaatin haline bakmalıdır. Cemaat bir namazın vaktiyle kılınmasını istediği takdirde hemen ikamette bulunmalı, mahal-le reisi veya benzeri şahısların gelmelerini beklememelidir. Çünkü bun-da riya, dalkavukluk ve cemaate eziyet vardır.

¹ **ÇOK ÖNEMLİ NOT:** ... "الأذانُ جَزْمٌ وَالْإِقَامَةُ جَزْمٌ" "Ezan cezm edilir ve ikamet cezm edilir..." hadis-i şerifi hükmünce ezan ve ikamet kelimeleri cezimlidir ki, gerek tekbirler, gerek diğer cümleler birbirine bitiştilmemek üzere sonları cezimli olarak okunur. Tekbirlerin bitiştilmesi halinde "ekber" kelimesinin sonundaki "rı" harfi "ALLAH" lafzı celalindeki hemzenin "e" sesinin nakledilmesiyle "a" yani, "ALLAH'ü ekberallahü ekber" şeklinde okunur. "ALLAHü ekberullahü ekber." şeklinde okunması yanlıştır. Maalesef ezan okuyanların büyük bir kısmı bundan gafildir. (Nimet-i İslam)

16. Müezzin, ezanda ve ikamette ayakta olarak kıbleye yönelir. “ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ = Hayye ale's-salah = Haydin namaza.” derken sağ tarafa, “ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ = Hayye ale'l-felah = Haydin felaha.” derken de sol tarafa döner. Minarede ise görülecek lüzuma göre sağ taraftan sol tarafa doğru dolaşarak okur bitirir ve ezanda sesinin yükselmesine yardım etsin diye iki parmağının uçlarını iki kulağına tıkamış bulunur.

17. Ses yükseltmek, güzelleştirmek gibi bir özür, meşru bir gaye sebebiyle olmaksızın ikamet esnasında **tenahnüh** = boğazı temizlemek mekruhtur. Ezan ve ikamet esnasında müezzinin söz söylemesi de mekruhtur. Hattâ bu esnada kendisine verilecek bir selâmı bile almaz.

18. Ezan okunurken işitenlerin sözü kesmeleri, hatta Kur'an oku-yan kimsenin de durup ezanı dinlemesi daha faziletlidir. Diğer bir görü-şe göre mescit içinde veya kendi evinde Kur'an okumakta bulunan kimse, okumasına devam eder. Ancak kendi mahallesinin mescidinde ezan okunursa o zaman devam etmez. Bununla beraber ezan esnasında işitenlerin söz söylemelerinin mekruh olmadığı da beyan olunmaktadır.

19. Ezanı ve ikameti işiten kimsenin bunları kendi kendine mü-ezzin gibi okuması ve ancak "Hayye ale's-salâh, Hayye ale'l-felah" de-nirken kendisinin “ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ = Lâ havle ve lâ kuvvete illa billah = Günahattan dönmek, çekinmek, itaata güçlü bulunmak ancak ALLAH Teâla'nın koruması ile yardımı ile mümkün olur." demesi ve sabah ezanında müezzinin “ الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ = Es-salâtü hayrun mine'n-nevm = Namaz uykudan hayırlıdır." demesine karşı da:

“ صَدَقْتَ وَبَرَرْتَ = sadakte ve berirte" yani “sadıksın, gerçeksın, doğru söylemiş bulunuyorsun” diye karşılıkta bulunması müstehaptır.

Ezanı işiten kimse cünüp de olsa, bu şekilde karşılık verir. Çünkü bu, bir övgüdür. Fakat hayızlı ile loğusa karşılık vermez. Zira onlardan fiilen bir karşılık verme olan namaz düşmüş olduğundan böyle sözlü bir karşılık verme de düşmüş bulunur.

20. Ezanı işiten kimse, ilk “ أَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ = Eşhedü enne Muhammeder-Resûlüllah = Şehadet ederim ki Muhammed (S.A.V) ALLAH'ü Teâla'nın Rasûlüdür." denilirken “ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ " Sallallâhü aleyke yâ rasûlallâh" der ki, "ALLAH Teâlâ sana rahmet etsin ey ALLAH'ın Peygamberi" demektir.

İkinci defa "Eşhedü enne Muhammeden... denilirken:

“ كَرَرْتُ عَيْنِي بِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ = Karret ayni bike yâ resûlallâh" der ki, "Gözüm seninle aydın olsun" mealindedir. Ve bunları derken baş par-maklarının tırnaklarını yahut şahadet parmaklarının uçları için öperek gözlerine sürer ki, bu bir müstehaptır. Bu, ikamette yapılmaz.

21. Ezanı işiten bir müslüman sonunda:

“اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ وَالدَّرَجَةَ الرَّفِيعَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ ”

"ALLAH'ümme Rabbe hâzihi'd-da'veti't-tammeti ve's-salâti'l-kâimeti âti Muhammedeni'l-vesilete ve'l-fazilete ve'd-derecete'r-refiate veb'ashü makamen Mahmudeni'l-lezi veadtehu. İnneke lâ tuhlifü'l-mîâd"

"ALLAH'ım! Ey bu tam davetin yani mübarek ezanın ve kılınmak üzere bulunan namazın mukaddes Rabbisi! Peygamberimiz Hz.Muham-med (S.A.V)e vesileyi, fazileti ve yüksek dereceyi ihsan et ve onu ken-disine va'd buyurmuş olduğun makamı Mahmud'a eriştir, şüphe yok ki sen vadinden dönmezsin." diye dua etmelidir. Çünkü böyle dua eden, şefâate hak kazanmış olur, Fahri âlem Efendimiz kendisine şefâat edecektir.

Bu duada geçen "**vesile**"nin cennette bir yüce makam olduğu, "**fazilet**"in de yine yüksek bir makam olduğu, "**Makam-ı Mahmud**"un da en büyük şefâat makamı olduğu beyan olunmaktadır. Böyle bir duada bulunmak, Resûl-ü Ekrem (S.A.V)e muhabbetin kuvvetlice bağlılığın bir nişanesidir.

22. Beş vakitte ezan okunduktan sonra "**namaz vakti**" gibi bir ta-bir ile ayrıca nida edilmesine: "**Tesvib = tekrar i'lâm**" denir. Görülen tembellikler, ihmaller sebebiyle böyle bir ihtar da yapılabilir. Bunu, daha sonraki devirlerin alimleri güzel görmüşlerdir.

Kısacası, Ezan-ı Muhammedî müslümanlığın en büyük güzellikle-rinden biridir. Müezzin olan zat, bütün âleme karşı Hak Teâlâ'nın varlığını, birliğini, Resul-ü Ekrem (S.A.V)'in Peygamberliğini ilân eden, bütün insanları dünya ve ahiret kurtuluşuna davet eyleyen pek hayırlı bir insan demektir. Bunun içindir ki Peygamber (S.A.V) Efendimiz şöyle buyurmuştur: "**Müezzinin sesinin yettiği yerlere kadar insan, cin ve başka hiç birşey yoktur ki onu işitip duymuş olsun da, kıyamet gününde müezzin için güzel şahitlikte bulunmasın.**"¹

Diğer bir hadisi şerifte: "**İnsanların kıyamette en uzun boylusu müezzinlerdir.**"² mealindedir.

Hazret-i Ömer (R.A.): "**Eğer üzerimde halifelik vazifesi olma-saydı, müezzinlik yapardım.**" demiştir.³ Bütün bunlar, müslümanlıkta hakka hizmetin, ALLAH adını yüceltmenin, hayrı istemenin ne kadar kıymetli, şerefli birşey olduğunu göstermektedir.

[Fihrist'e dön](#)

İMAMLIK VE CEMAAT

145- Akıllı, bulûğ çağına ermiş, hür ve meşakkatsiz bir halde bir-likte namaz kılmaya gücü ve imkanı olan erkek müslümanların toplanıp cemaatle cuma namazını kılmaları farz, diğer farz namazlarını kılmaları da bir sünneti müekkededir.⁴

Cuma namazından başka farz namazların cemaatle kılınması Malikiler'e ve bir kısım Şafililer'e göre de bir sünneti müekkededir. İmam Ahmet b. Hanbel, Ebû Sevre ve Davud-u Zahirî ile diğer bazı müçtehitlere göre de vaciptir. Bu halde bir şahsın tek başına namaz kılması haramdır. İbn-i Rüşd'e ve İbn-i Bişr'e ve bir kısım Şafililer'e göre de beldelerde bir farz-ı kifayedir. Her mescitte cemaatle namaz kılınması ise sünnettir. Her bir ferdin cemaatle namaz kılması da mendupdur.

Hanbelî fıkıh alimlerinin beyanına göre esasen cemaatle namaz, mukim iken ve sefer halinde vâcib olup namazın mescidlerde cemaatle kılınması ise sünnettir ki, bununla hem vâcib, hem de sünnet yerine getirilmiş olur.

Cemaatin farzı ayn olduğu görüşünde olanlar da vardır.

146- Müslümanlıkta cemaatle namaz kılmaya büyük bir ehem-miyet verilmiştir. Büyük sevaba ermek ve ihtilâftan kurtulmak için ce-maate devam etmelidir. Cemaat ne kadar çok olursa, fazilet de o mertebeye fazla olmuş olur. Bir hadisi şerif ve meali şöyledir:

صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ صَلَاةِ الْفَدِّ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً

"Cemaatle namaz kılmanın sevabı, tek başına namaz kılmanın sevabından yirmi yedi kat fazladır."⁵

Cemaate devam, İslâm şîarından, iman alâmetlerindedir. Cemaatle kılınan namaz ile müslümanların birliği, birbirine bağlılığı gösterilmiş olur, müslümanların arasında bir muhabbet, bir dayanışma-yardımlaşma duygusu uyanır, bilmeyenler bilenlerden istifade eder. Salih kimselerle beraber yapılan ibadetlerin, duaların ALLAH katında kabul edilmesi çok daha fazla umulur.

147- Cemaatle kılınan namazda kendisine uyulan zata "imam" denir. Bu zatın bu vazifesine de "imamet" denilir. İmama uymaya, yani bir kimsenin kendi namazını imamın namazına bağlamasına "iktida", "ittiba" adı verilir. Bu kimseye de "muktedi", "müttebi", "me'mum" gibi adlar verilmiştir. Kendi başına namaz kılana da "münferid" denir.

İmam, dinen kendisine uyulan şahıstır. Resul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, sahabe-i kiramına imamlık yapmıştır. Daha sonra **Hulefa-i Raşidîn** (dört halife) de imamette bulunmuşlardır. İmamlığın fazileti, müezzinliğin faziletinden daha fazladır. İkisini birden yapmak ise daha büyük bir fazilettir,

148- İmam olabilmenin başlıca şartları; Müslüman, bulûğ çağına ermiş, akıllı ve erkek olmak, doğru düzgün Kur'an-ı Kerim okuyabilmek, özürlerden beri olmaktır. Bu sebeple kendisinde bu şartlar bulunmayanlar imam olamazlar. Nitekim aşağıdaki meselelerden de anlaşılacaktır.

¹ İbn-i Hibban; Salat:7; No:1661-1666; 4/551-Musannef İbn-i Ebi Şeybe; Ezan:36; No:16-17; 1/255

² Sahih İbn-i Hibban; Salat:7; No:1670; 4/556- A.b.Hanbel; No:16419; 4/95- Musannef İbn-i Ebi Şeybe; Ezan:36; No:8-10; 1/254

³ Musannef İbn-i Ebi Şeybe; Ezan:36; No:1; 1/254

⁴ **ÖNEMLİ NOT:** Bayram namazları da cemaatle kılınır, vaciptir.

⁵ Buhari; Cemaat:2; No:619; 1/231, Müslim; Mesacid:42; No:650; 1/450, Nesâi; İmamet:42; No:837; 2/103, A. b. Hanbel; No:5310; 2/65

149- Cemaat arasında imamlığa en lâyük olan; sünnete âlim, yani fıkıh bilgisi olandır. Bunda müsavi olsalar kıraatı daha güzel olandır. Bunda da müsavi olsalar, daha fazla müttaki olan, yani haramdan kaçınıcıdır. Bu üç vasıfta müsavi olsalar, yaşta büyük olandır. Bunda da müsavi olsalar, yumuşaklılık, merhamet ve haya gibi ahlak itibarıyla daha mükemmel olandır. Bu hususta da müsavi olsalar, yüzce, sonra nesebce, sonra sesce, daha sonra elbise bakımından temizlikçe güzel olandır. Bunların hepsinde de farz edelim ki müsavi olsalar, aralarında kura çekilir. Bütün bunlar, imamlığa verilen kıymet ve ehemmiyetin büyüklüğünü gösterir. Bunun içindir ki bu vazifeyi vaktiyle buldukları yerlerde yönetimde bulunan kimseler üzerlerine almışlardı.

Bununla beraber cemaat arasında ev sahibi veya o mahallenin va-zifeli imamı bulunursa bunlar tercih olunurlar, hatta aranılan vasıflar kendilerinde tamamen bulunmasa bile.

Başkasının evinde imam olacak kimse, onun izni ile imamlık ya-par. Başkasının evinde tek başına namaz kılacak kimse de ev sahibinden izin istemelidir, daha faziletli olan budur.

150- Fâsık (haramları açıkça işlemeye devam eden) veya bid'at sahibi bir kimsenin imamlık yapması tahrimen mekruhtur. Çünkü fasık, dinî işlerde laubali bulunur, İmam Muhammed ile İmam Mâlik'e göre ise bunlara uymak esasen câiz değildir.

Bidat sahibine "**mübtedi**" denir ki itikadı, ehli sünnet vel cema-atın itikadına muhalif bulunan kimse demektir. Bid'at sahibine uymanın mekruh olmakla beraber caiz olması, itikadı kafir olmasını gerektirme-diği takdirdedir. Eğer kafir olmasını gerektirirse bu uyma, bütün Hanefi-lerce de caiz olmaz. Şefaati, kabir azabını, Hafaza meleklerini inkâr gibi.

151- Kölelerin, gayrimeşru çocukların imamlık yapmaları mek-ruhtur. Çünkü bunlar genellikle cahil kimselerdir. Bilgili oldukları tak-dirde imamlıkta bulunabilirler.

Kör olan kimsenin imamlık yapmasında bir sakınca yoktur. Fakat görür kimselerin imamlığı daha faziletlidir. Bununla beraber kör bir kimsenin imam olmasının mekruh olduğu görüşünde olanlar da vardır. Çünkü özür sahibidir, elbisesinin temizliğine belki fazla dikkat edemez.

152- Erkeklerin kadınlara ve -sahih olan görüşe göre- bülüğ çağına ermemiş çocuklara, akıllı kimsenin bunak olana, Kur'an-ı Kerim'i güzel okuyanın ümmiye (okuyamayana), ümminin dilsiz, elbisesi temiz ola-nın temiz olmayana, avret yerleri kapalı olanın açık bulunana, özürsüz kimsenin özürlüye, bir özür sahibinin başka bir özür sahibine uyması câiz değildir. Fakat özürleri bir olan kimselerin birbirine uyması caizdir.

153- Kadının kadına imamlık yapması mekruh olmakla beraber caizdir.

Şayet kadınlar kendi aralarında cemaatle namaz kılacak olurlarsa imam olacak kadın, aralarında durur, önlerine geçmez. Bu öne geçme de mekruhtur.

154- Abdestte ayaklarını yıkamış olan kimsenin ayaklarına mesh etmiş olan kimseye ve abdest almış kimsenin teyemmüm etmiş kimseye, ayakta namaz kılanın oturarak namaz kılana, boyu düzgün olanın rukû derecesinde kanbur olana uyması caizdir. Son üç durumda uymanın caiz olmasına İmam Muhammed muhaliftir.

155- Farz namaz kılanın nafîle veya başka bir farz namazı kılana uyması caiz değildir. Fakat nafîle namaz kılanın, farz namaz kılana uy-ması caizdir. Meselâ öğle namazını kılmış olan bir kimse, öğle namazını kıldıran bir imama uyacak olsa, bu ikinci defa kılacağı namaz, bir nafîle olarak caiz bulunur.

156- Bir kimsenin kendisini haklı yere istemeyen bir cemaate namaz kıldırması mekruhtur. Fakat istenmemeyi gerektirici bir durum veya imamlığa daha ehliyetli bir zat bulunmadığı takdirde cemaatin iste-memesine bakılmaz. Çünkü bu takdirde cemaatin istememesi gayri-meşru bulunmuş olur.

157- Mezhep farklılığı uymaya mani değildir. Yeter ki imam olan zat, namazın şartlarına, rukûnlarına riâyet etsin. Şöyle ki müslümanlar, fıkıh bakımından mezhepleri farklı olsa da esasta bir oldukları için birbirine uyabilirler. Bu hususta en faziletli olan, her müslümanın kendi mezhebinde bulunan bir imama uymasıdır. Bu olmayınca diğer mez-hepte bulunup namazın farzlarına riayet eden herhangi bir imama uyul-ması, tek başına namaz kılmaktan daha faziletlidir.

Şu kadar var ki bir müslüman, kendi mezhebine göre namazı boza-cak bir şeyin böyle bir imamda bulunduğunu görüp bilirse, ona uyması sahih olmaz. Bir Hanefi'nin, burnundan kan aktığı halde abdestini yenilemeden imamlığa geçen bir Şafii'ye uyması gibi.

(Malikiler ile Hanbeliler'e göre ise namazın sahih olması için şart olan şeylerde yalnız imamın mezhebine itibar olunur, uyanın mezhebine bakılmaz. Bu sebeple bir Maliki veya Hanbelî, başının tamamını mesh etmemiş olan bir Şafii'ye veya Hanefi'ye uysa namazı sahih olmuş olur. Çünkü böyle bir

mesh, her ne kadar Maliki ve Hanbelî mezheplerince sahih değilse de Hanefî ve Şafî mezheplerince sahihtir.)

158- İmam olan zat, cemaati nefret ettirecek şeylerden sakınmalıdır. Meselâ bir imamın kıraati veya tesbihleri cemaate ağırlık verecek derecede uzatması doğru değildir. Bu hususta sünnetin en az olan mertebesi ile yetinmelidir. Çünkü bu uzatma cemaati nefret ettirir, bu da mekruhtur. Cemaatle kılınacak bir namazın sevabı daha fazladır. Bu sevaptan başkalarını mahrum bırakmaya sebebiyet vermek münasip olamaz. Ancak cemaat, bu uzatmaya razı olurlarsa, o zaman mekruh olmaz.

Bununla beraber cemaatin rükû, secde tesbihlerini ve ka'de (otu-ruş)ları sünnet üzere tamamlamalarına meydan vermeyecek tarzda ima-mın acele davranması da mekruhtur. Cemaatin yetişmesi için imamın rükûyu uzatması da mekruh bulunmaktadır.

159- İmamın kendisine kolay gelen âyetleri, sûreleri okuması va-ciptir. Henüz kuvvetlice ezberlememiş olduğu âyetleri okumamalı, cemaati hatırlatma yapmaya mecbur bırakmamalıdır. Şöyle ki imam bir âyette yanılır, hatırlayamazsa bakılır; eğer sünnet miktarı veya namazın caiz olacağı kadar kıraatte bulunmuş ise hemen rükûya gitmelidir, ya-nıldığı yeri cemaatten birinin söylemesi için beklememelidir. Bu miktarı okumamış ise başka bir âyete geçmelidir.

160- İmamın cemaatten en az bir arşın (yaklaşık 68 cm.) miktarı yüksek veya alçak bir yerde durup namaz kıldırması mekruhtur. Ancak kendisiyle beraber cemaatten bir kaç kimse bulunursa, o zaman mekruh olmaz.

161- İmam ile uyan kimsenin yerleri hükmen bir olmalıdır. Bu sebeple aralarında yüksek boylu bir duvar olup imamın görülmesi veya sesinin işitilmesi mümkün bulunmasa uyma sahih olmaz.

Aynı şekilde imam ile uyan kimse arasında veya imama uyan ile öndeki saf arasında uzaklık bulunsa bakılır; eğer namaz mescit dışarısında kılınıp aradaki mesafe, bir saf bağlanacak miktardan az ise uyma sahih olmuş olur. Fakat bundan fazla ise sahih olmaz. Fakat namaz mescit içinde kılınmakta ise, bu uzaklık ne kadar olursa olsun, uyanın sahih olmasına mani değildir. Bununla beraber bazı alimlere göre mescit, Beyt'ül-makdis mescidi (Mescid-i Akse) gibi pek geniş olursa saflar birbirine bitişmeksizin mescidin en uzak bir tarafında durarak imama uyulması caiz olmaz.

162- İmam binitli, uyan râcil = yayan bulunsa veya başka hayvan-lara veya gemilere binmiş bulunsalar, mekânın farklı olması sebebiyle uyma sahih olmaz.

Aynı şekilde camide veya başka bir yerde imam ile uyan kimse arasında kayık geçecek büyüklükte bir ırmak veya araba yürüyecek genişlikte saf tutulmayan bir yol bulunsa uymaya mani olur.

163- Cemaate kavuşmak için koşa koşa yürümek mekruhtur, tazime aykırıdır. Bu gibi hareketlerden daima sakınmalıdır.

164- Cemaatin birçok kişi olması mutlaka lâzım değildir. Bir kişi ile de cemaatin fazileti meydana gelir. Hatta uyan kişi bir kadın veya bülûğ çağına ermemiş bir çocuk olsa bile. Bu sebeple evde aile fertleriyle beraber cemaatle kılınan namaz da, tek başına kılınan namazdan kat kat daha faziletlidir. Fakat dinen geçerli bir özür bulun-maksızın evde cemaatle namaz kılıp camiye gitmemek, bid'at ve mekruh olmaktan uzak görülmemektedir. Mescitlerde, camilerde cemaatle kılınan namazların fazileti daha fazladır. 146 ncı meseleye de müracaat!

165- Namazda imama uyan, bir kişi ise imamın sağında durur. İki ve daha fazla ise imamın arkasında dururlar. Mekruh olmayan duruş budur. Cemaatin imamdan ileri durması ise caiz değildir. Bu hususta secde yerine değil, ayakların yerine itibar olunur. İmamın ayak topuklarının cemaatin topuklarından ileri olması yeterlidir.

(İmam Mâlik'e göre cemaatin imamdan ileri durması, mekruh ise de namazın caiz olmasına mani değildir.)

166- İmama uyan kimse, imama uymaya niyet etmiş olmalı ve kıldıkları farz namaz aynı olmalıdır. Bu sebeple bir kimse, bir imama uymaya niyet etmeksizin uysa veya kendisi meselâ, öğle namazını kılmak istediği halde, imam ikinci namazını kıldırmakta bulunsa uyması caiz olmaz.

167- İmamın sesi kâfi gelmezse cemaatten biri tarafından iftitah ve namaz içindeki tekbirler seslice alınır ve rükûdan kalkarken seslice " رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ = Rabbena ve lekel hamd" denilir ve seslice selâm verilir. Bu, bir "tebliğ ve ilâm"dır. Şu kadar var ki tekbirler alınırken iftitah ve namaz içindeki tekbir niyeti ile alınmalıdır, sadece ilâm (duyuru) için alınmamalıdır. Eğer ilk tekbir ile tahrimeye, namaza başlamaya niyet edilmezse bunu alan, namaza başlamış olamaz, diğerleri de tesbih (semiALLAH'ü limen hamideh), tahmid (Rabbena ve lekel hamd), namaz içindeki tekbirler niyeti ile alınmazsa sevaptan mahrum olmaya sebep olur. İma-mın sesi yeterli

olduğu takdirde ise bu duyuruya ihtiyaç kalmayacağından, bu mekruh olmuş olur. Buna müezzin olan şahıslar dikkat etmelidirler.

168- İmam, birinci selâmı ikinci selâmdan daha yüksek bir ses ile alır ki bu, onun için bir sünnettir. Çünkü seslice selâm alınması cemaate bir duyuru demektir. Bu duyuruya ihtiyaç ise, daha fazla birinci selâmda görülür.

169- İmam selâm verince uyan da tahiyatı bitirmiş ise selâm verir, salât-ü selâm ile duayı bitirmek için selâmı tehir etmez. Tahiyat'ı bitirmeden selâm vermesi de caizdir.

170- İmam, namazdan sonra iki tarafa selâm verirken " **عَلَيْكُمْ** = Aleyküm" kelimesiyle Hafaza meleklerini ve bütün cemaati kasteder. Cemaatten her biri de sağ tarafına selâm verirken o taraftaki melekler ile cemaati ve o tarafta veya hizasında ise, imamı kasteder. Sol tarafına selâm verirken de o taraftaki melekler ile cemaati ve o tarafta ise imamı kasteder. Onlara selâm vermiş olur. Tek başına namaz kılanlar da bu selâmlar ile yalnız Hafaza meleklerini kastederler.

171- Cemaat, selâmdan sonra:

"اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ"

"ALLAHümme ente's-selâmü ve minke's-selâm, tebarekte ya zelcelâli ve'l-ikram."

"İlâhî! Sen selâmsın, bütün noksanlardan berisin, dünya ve ahiret selâmeti de senin inayetinle meydana gelir. Sen Mukaddes'sin! Ey celâl ve ikram ile vasıflanmış olan Ma'bud'um!" cümlesi okununcaya kadar yerlerinde durur.¹ Sonra kalkıp sünneti veya duayı başka münasip bir yerde tamamlarlar. Bundan fazla, yerlerinde durmaları mekruh olmaktan beri değildir. Farzdan sonra safi bozmaları müstehaptır. Tâ ki sonradan gelenler, bunları hâlâ farzda sanmasınlar.

172- İmam, selâm verince bakılır; eğer namaz bitmiş ise serbesttir. Dilerse sağ tarafına ve dilerse sol tarafına döner. Kibleyi sağ veya sol tarafına alır, o şekilde oturur ve dilerse çıkıp işine gidebilir. Ve dilerse cemaate döner. Ancak henüz safların, birinde karşısına denk gelen namaz kılan bir kimse bulunursa, o zaman dönmez. Çünkü namaz kılanın yüzüne karşı oturmak mekruhtur. Fakat namaz bitmeyip kılınacak sünnet bulunursa imam, " **اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ** = ALLAH'ümme ente's-selâm..." denilinceye kadar yerinde durur, sonra kalkar, sağa, sola, ileriye veya geriye çekilerek o sünnet namazını kılar. Eğer kendisini bir şey meşgul etmeyecek ise bu sünneti gidip evinde kılabilir. Çünkü sünnetlerin evde kılınması daha faziletlidir. Şu kadar var ki cemaatin yanlış bir düşünceye kapılması muhtemel ise sünnetleri eve gitmeden kılmalıdır.

173- Tek başına namaz kılanlara gelince bunlar farz namazları kıldıkları yerde durabilirler, sünnetleri de orada kılabilirler.

Şu kadar var ki nafile namazları başka bir tarafa çekilip kılmaları daha güzeldir.

174- Cemaat, imama kıyam, rukû secde gibi fiilî rukûnlerde ve "Sübhanek" ile "Tesbihat ve Tahiyat" gibi zikri hususlarda uyar. Fakat okumakla yerine getirilen bir rukûn olan kıraatte uymaz. Mutlaka susar, imamın sesli olan kıraatini dinler.

Bu, İmam-ı Â'zam ile Ebu Yusuf'a göredir. Bu iki imama göre sesli okunan namazlarda cemaatin okuması tahrimen mekruh olduğu gibi sessiz okunan namazlarda da cemaatin okuması böylece mekruhtur. İmam, cemaate reislik etmektedir. Bu sebeple imamın kıraati cemaatin de kıraati demektir. Nitekim bir hadis-i şerifte:

"**مَنْ كَانَ لَهُ إِمَامٌ فَقِرَائَتُهُ لَهُ قِرَاءَةٌ**" Her kim imamla beraber namaz kılsa, imamın kıraati onun da kıraatidir."² buyrulmuştur.

Fakat İmam Muhammed sessiz okunan namazlarda cemaatin de kıraatte bulunmasını caiz görmüştür.

(İmam Mâlik'e göre gizlice kıraat olunan namazlarda imama uyan da gizlice kıraatte bulunur. Bu güzel görülmüştür. İmam Ahmed'e göre gizlice okunan namazlarda imama uyan da gizlice kıraatte bulunur. Bundan başka imamın sesli okuduğunu cemaatten herhangi biri işitmezse kendisi de kıraatte bulunur, bu vaciptir. Fakat işitirse kıraatte bulunması caiz olmaz. İmam Şafî'ye göre de gizlice okunan namazlarda imama uyan Fatiha'dan başka âyetler de okur. Sesli okunan namazlarda ise imama uyanın

¹ **ÖNEMLİ NOT:** Sahih hadis-i şeriflerde önce üç kere istiğfarın yapılması, sonra bu duanın okunması yazılıdır. Eksik olarak yapılan bu sünnetin tam olarak yapılmasına dikkat edelim. Bak: Müslim, Mesacid: 135, 1/414

² İbn-i Mace; İkame:13; No:850; 1/277, A. b. Hanbel; No:14233; 3/339, Darakutni; Salat; No:1; 1/323

yalnız Fatiha'yı gizlice okuması icap eder. Ancak rekatin kaçırılmasından korkacak olursa o zaman okuması gerekmez.)

175- İmam, namaza başlamak için tekbir alırken ellerini kaldırmasa veya "Sübhaneke"yi okumasa veya rükû, secde tekbirlerini ve bunlardaki tesbihleri veya " سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ = SemiALLAH'ü limen hamideh" demeyi veya "tahiyyat" ile selâmı terk etse, veya "teşrik" tekbirini almasa cemaat bunları yapar, bu dokuz hususta imama uymaz.

İmam Muhammed'e göre imam, "Sübhaneke"yi terk edip Fatiha'yı okuduktan sonra sureye başlamış olsa, artık cemaatte "Sübhaneke"yi okumaz.

176- İmam kunut duasını, bayram tekbirlerini, birinci ka'de (otu-ruş)u, tilâvet ve sehiv secdelerini terk etse, cemaat de terk eder. İmam bir secde fazla yapsa veya bayram tekbirlerini Ashâb-ı Kiram'dan ri-vayet edilen miktardan fazla alsın veya cenaze namazında dörtten fazla tekbir alsın veya yanılarak beşinci rekata kalksa, cemaat bu hususlarda imama uymaz. Beşinci rekata kalktığı takdirde bakılır; eğer imam, dör-düncü rekattan sonra ka'de yapmış ise cemaat oturarak bekler. İmam derhal dönüp teşehhüdü iade etmeksizin selâm verirse cemaatte beraber selâm verir. Fakat beşinci rekât için de secdeye varırsa cemaat kendi başına selâm verip namazdan çıkar. Şayet imam, dördüncü rekâtı müte-akip ka'de yapmamış ise cemaat yine bekler, eğer imam derhal ka'deye dönüp daha sonra selâm verirse cemaatte beraber selâm verir. Fakat imam, beşinci rekatin secdesini de yapmış olursa hepsinin namazı bozulmuş olur. Cemaatin kendi kendilerine teşehhüdü ve selâmı fayda vermez.

177- Vitir namazında cemaat, daha kunutu bitirmeden imam rükûya varsa, cemaat de varır. Ancak kunuttan henüz bir şey okumamış olursa, o takdirde cemaat imam ile beraber rükûyu kaçırmayacak miktar bir şey okur.

178- İmam, kunutu unutup rükûya gittiği halde cemaat ona uyma-makla imam, başını kaldırıp kunut duasını okuduktan sonra tekrar rükûya gitmekle cemaatte kendisine tâbi olsalar, cemaatin namazı bozulmuş olur.

179- Cemaatle kılınan namazlarda safların muntazam olmasına, aralarında açıklık bulunmamasına dikkat edilir ve imam olan zat, buna dikkat eder. Safların en faziletli birinci saftır, sonra sırası ile ikinci üçüncü ve diğer saflardır. İmama yakın bulunmanın fazileti pek çoktur.

180- Cemaatten birinin saf arkasında yalnızca durup imama uyma-sı mekruhtur. Ancak saf arasında sokulup namaza uyacak bir yer bulun-mazsa o zaman mekruh olmaz.

181- İmamı rükû halinde bulan kimse kendisine uymak için ilk saflara gideceği takdirde rekâtı kaçıracağından korkarsa son safa durarak imama uyar, saflardan birine katılmaksızın kendi başına yalnızca bir yerde durup imama uymaz. Hatta rekât kaçırılacak olsa bile.

182- Namaz kılanın önünden geçmek mekruhtur. Ancak önünde sütre gibi veya ağaç veya direk gibi bir araya giren bir şey bulunursa o zaman mekruh olmaz. Bu mekruh olma durumu kırlarda, büyük mescit-lerde namaz kılanın secde edeceği yerden geçmek halindedir. Çünkü böyle büyük yerlerde namaz kılanın önünden hiç geçilmemesinde meşakkat vardır. Evlerde, küçük mescitlerde ise namaz kılanın herhangi bir şekilde önünden geçmesi ile olur.

İmamın karşısında bulunan bir sütre, araya giren bir şey, cemaat için de yeter. Nitekim evvelce de beyan olunmuştur.

183- Yüksek veya aşağı bir yerde namaz kılanın önünden, geçildi-ği takdirde bakılır; eğer geçen kimse ile namaz kılanın bazı uzuvları ara-sında aynı hizada olma, bir karşılaşma bulunursa, geçen kimse günahkâr olur, yoksa olmaz. Fakat bununla hiç bir vakit namaz bozulmuş olmaz.

Bir görüşe göre geçenin aşağı yarısı, namaz kılanın yukarı yarısı ile aynı hizada olsa, yine mekruh olmuş olur. Yerde namaz kılanın önünden ata binmiş bir kimsenin geçmesi gibi.

184- İmam, her nasılsa abdestsiz olarak namaz kıldırılmış olduğunu daha sonra, yani cemaat dağıldıktan sonra anlayacak olsa, bunu cemaata imkân dairesinde haber vermesi icap eder. Diğer bir görüşe göre icap etmez.

185- Bir imamın, meselâ köyde bulunan akrabasını gidip görmek için veya bir musibetten dolayı veya sadece bir istirahat için senede bir kere bir hafta kadar imamlık hizmetini terk etmesi dinen, örf ve adete göre uygun görülür.

186- Bir mazeret bulunmadıkça cemaate devam etmelidir. Devam edilmemesini mubah kılacak mazeretler ise teyemmümü mubah derecede olan hastalıklardır, felçli olmaktır, yürümeye mani olacak derecedeki ihtiyarlıktır, körlüktür, şiddetli yağmur, çamur, soğuk ve karanlıktır, haksız yere bir

kimsenin saldırısına uğramak korkusudur, yanından ayrıldığı takdirde zarar göreceğinden korkulan bir hasta bakıcı-lığında bulunmaktır, hazırlanmış olan bir yolculuk işleriyle uğraşmaktır .

Dinî meseleler ve kitap telifi ile uğraşmak, meselâ fıkıh öğrenip öğretmek de bu kısımdandır. Şu kadar var ki, bu meşguliyet yüzünden cemaati devamlı terk etmek doğru değildir. Sadece tembellik ve önemsememe neticesi olarak cemaati terk edip duran bir kimse ise tazir cezasına müstahak olur, şahadeti kabul edilmez. İmamın bidatçı olmasından dolayı cemaati terk eden kimse ise tazir cezasına müstahak olmaz. Cemaate devam etmek istediği halde makbul bir özür sebebiyle düzenli bir şekilde devamdan mahrum kalan kimse de niyetine göre cemaat sevabına nail olur.

[Fihrist'e dön](#)

KADINLARIN MUHAZATI (AYNI HİZADA BULUNMASI)

187- Cemaat, farklı şahıslardan ibaret olunca imamın arkasında evvelâ erkekler, sonra erkek çocuklar, sonra da kadınlar saf bağlarlar. Bu tertibe erkekler ile erkek çocukların riayetleri sünnettir, erkekler ile kadınların riâyetleri ise farzdır .

Bu sebeple bir kadın veya bülüğ çağına yaklaşmış olan bir kız çocuğu bir erkeğin önünde veya tam hizasında aynı namazı cemaatle kılacak olsa, erkeğin namazı bozulur. Buna "**muhazatı nisa = kadın-ların erkekler ile bir hizada bulunması**" meselesi denir. Bu muhazat-tan dolayı namazın bozulması için şöylece on şart vardır:

1. İmam olan şahıs, kadınlar için imamlığa niyet etmiş bulunma-lıdır. Çünkü böyle bir niyet bulunmazsa kadınların imama uymaları sa-hih olmaz ki onların muhazatı erkeklerin namazlarını bozabilsin. Yalnız cenaze namazında bu niyete lüzum yoktur. Bir de bazı alimlere göre cuma veya bayram namazlarında da kadınların imama uymaları için bu niyet şart değildir.

2. Erkekten ileri veya onun tam bitişiğinde namaz kılan kadın, mahrem olsun olmasın, bülüğ çağına ermiş veya yaklaşmış olmalıdır. Dokuz yaşındaki bir kız, sekiz veya yedi yaşında olup gelişmiş olan bir kız da bülüğ çağına yaklaşmış sayılır .

3. Kadın veya kız, namazı anlayacak bir halde bulunmalıdır. Bu sebeple namazın ne olduğunu bilmeyip sadece cemaate uyan deli bir kadının muhazatı namazı bozmaz.

4. Muhazat kıyam veya rükû gibi bir rükün miktarı devam etme-lidir. Bu, İmam Muhammed'e göredir, İmam Ebû Yûsuf'a göre böyle bir rükün bizzat eda edilmiş olmalıdır. Bu sebeple hemen muhazat bulun-makla namaz bozulmaz.

5. Muhazat, rükû ve secde ile kılınır bir namazda bulunmalıdır. Bu sebeple cenaze namazında ve tilâvet secdesindeki muhazat bunların sahih olmasına mani değildir.

6. Namaz, erkek ile onun hizasında bulunan kadın arasında iftitah tekbiri itibarıyla müşterek olmalı, yani kadın, ya hizasında bulunduğu erkeğin iftitah tekbirine, kendi iftitah tekbirini bağlayarak ona uymuş olmalı veya bu erkek ile beraber iftitah tekbirini üçüncü bir kişinin iftitah tekbirine bağlamış bulunmalıdırlar. Bu sebeple erkek ile kadın aynı namazı yan yana durarak tek başlarına kılsalar veyahut yalnız biri imama uyup diğeri tek başına kılacak olsa, namazları bozulmuş olmaz.

7. Namaz, erkek ile kadın arasında eda itibarıyla müşterek olma-lıdır. Şöyle ki kadın, ya hizasında bulunmuş olduğu erkeğe veya her ikisi diğeri bir erkeğe uymuş, aynı namazı beraber kılar bulunmuş olmalıdırlar.

Bu sebeple erkek ile kadın, bir veya birkaç rekat kılındıktan sonra imama uyup da imamın selâmından sonra kalkarak kaçırılmış oldukları rekatlara kılarırken aralarında muhazat meydana gelse, bununla namaz bozulmuş olmaz. Çünkü bunlara "**mesbuk**" denir. Mesbuk ise kendi başına kıldığı rekatlarda tek başına sayılır.

8. Erkek ile kadının yerleri bir olmalıdır.

Bu sebeple bunlardan biri, meselâ mescidin zemininde, diğeri de en az bir adam boyu yüksek bir mahfilde tam birbiri hizasında bir vaziyette bulunarak cemaatle namaz kılsalar, bu muhazat, namazın sahih olmasına mani olmaz.

9. Erkek ile kadının yönleri bir olmalıdır. Bu sebeple Kâ'be-i Mükerrerme'nin içerisinde her biri başka bir yöne yönelerek cemaatle namaz kılarırken aynı hizada bulunsalar, bu namazı bozmaz.

10. Erkek ile kadının arasında, araya giren herhangi bir şey bulunmamalıdır.

Bu sebeple aralarında direk gibi bir şey veya bir insan sığacak kadar bir açıklık bulunursa muhazat, namazı bozmaz.

Kısacası, bu on şart toplanınca muhazat erkeklerin namazını bozar. Şöyle ki imama uyan kadınlar, erkeklerin safı önünde bir saf teşkil etse-ler, bütün bu erkeklerin namazları bozulur. Erkeklerin arasında üç kadın bulunsa, bunların hem sağ ve hem sol yanlarındaki birer erkeğin, hem de arka taraflarındaki her saftan üç erkeğin namazları bozulur. Aradaki kadınlar iki olursa yanlarındaki birer erkek ile arka taraflarındaki yalnız iki erkeğin namazı bozulur. Daha arkadakilerin namazlarına bir şey ol-maz. Aradaki kadın, bir tane olunca sağ ve sol tarafındaki birer erkek ile arka tarafındaki saftan bir erkeğin namazı bozulur, başkalarının namaz-ları bozulmaz. Namazları bozulan erkekler, kadınlar ile diğer erkekler arasında birer engel mesabesinde bulunmuş olacaklarından, artık bu bo-zulma başkalarının namazlarına tesir etmez.

Erkeklerin namazlarını böyle bozan, huzurlarını kaçıran kadınlar ise şüphe yok ki bundan dolayı günahkâr olmuş, Hak Teâlâ'nın azabına lâyık bulunmuş olacaktırlar.¹

Bu sebeple böyle namazın bozulmasına sebebiyet vermekten kaçınılmalı, İslâm terbiyesine riayet etmeli, yalnız yaşlı kadınlar, cemaate devam edecek olurlarsa mescitlerde, kendilerine tahsis edilecek yerler-den ileri geçmemelidirler. Yoksa bekledikleri sevap, kazanacakları gü-nahı karşılayamaz. Zaten aslında kadınların cemaate devam etmeleri mekruh olmaktan uzak görülmemektedir. Kadınların mescitleri, evleri-nin içerisidir. Bir hadis-i şerifte:

خَيْرُ صَلَاةِ النِّسَاءِ فِي قَعْرِ بُيُوتِهِنَّ

"Kadınların namazlarının en faziletlisi, evlerinin içinde kıldıkları namazlardır"² buyrulmuştur. Kadınların namazları ile evlerini nurlan-dırmaları, kendileri için pek büyük bir şereftir. Nitekim bir hadîs-i şerif-te de şöyle buyrulmuştur:

نُورُوا مَنَازِلَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ

"Oturduğunuz yerleri, evlerinizi namaz ile, Kur'an-ı Kerim oku-makla nurlandırınız."³

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZLARIN SURET-İ TATBİKİYESİ, YALNIZCA NASIL KILINACAĞI

188- Malum olduğu üzere namazlar farz, vacip, sünnet, müstehap kısımlarına ayrılmakta ve ikişer, üçer, dörder rekatlı bulunmaktadır. Bu namazlar evvelce yazdığımız farzlarına, vaciplerine, sünnetlerine adabı-na riayet edilmek üzere şu şekilde kılınır.

1. Sabah namazları

Sabah namazının iki rekât sünnetini kılmak için "Niyet ettim bu-günkü sabah namazının sünnetini kılmaya" diye niyet edilir ve hemen eller yukarıya kaldırılıp " **اللهُ أَكْبَرُ** = ALLAH'ü Ekber" diye tekbir alınır. Daha sonra eller bağlanır " **سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ...** = Sübhane-kellahümme ve bi-hamdik ve tebareke'smük ve teâlâ ceddük ve la ilahe gayrük" ile: " **أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ** = Eüzü billahi mine's-şeytani'r-racim. Bismillahirrahmanirrahim" ve Fatiha'yı şerife okunur, sonra "Amin" denir ve "**bir miktar**" daha Kur'an okunur. Bu "**miktar**"dan maksat, en az bir sûre veya en az üç kısa âyet veya üç kısa âyet uzunluğunda bir âyettir. Bu "**bir miktar**" tabiri yazılarımızda tekrarlanacaktır. Akabinde "ALLAH'ü ekber" diye rükûya varılır, bu halde en az üç kere " **سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ** = Sübhane rabbiye'l-azîm" denir. Sonra " **سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ** = SemiALLAH'ü limen hamideh" denilerek ayağa kalkılır, ayakta; " **اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ** = Allâhümme rabbena ve leke'l-hamd" denir. Rükû ile secde arasındaki bu kıyama "**kavme**" denir ki, bunda eller yanlara salıverilir. Daha sonra " ALLAH'ü ekber" diye secdeye varılır, secdede de üç kere " **سُبْحَانَ رَبِّيَ** = Sübhane rabbiye'l-a'lâ" denir, sonra "ALLAH'ü ekber" denilerek kalkılır, bir tesbih miktarı oturulup

¹ **ÖNEMLİ NOT:** Bu muhazat-ı nisa meselesine nerede olursa olsun mutlaka son derece dikkat etmek gerekir. Maalesef Ka'be'de kadınlar-erkekler bu hususa hiç dikkat etmiyorlar. Bu mesele kendilerine hatırlatıldığında "Burası Beytullah" diyorlar. Böyle şey olamaz, çok yanlıştır.

² A. b. Hanbel; No:26030; 6/301

³ Beyhaki Şuabu'l-İman: Fi Tazimi'l -Kur'an: No:2033; 2/358

Deylemi Firdevs; Nun: No:6726; 4/245

yine "ALLAH'ü ekber" diye ikinci secdeye varılır, bunda da üç kere "Sübhone rabbiye'l-lâ" denir. Bununla bir rekat bitmiş olur.

Bu ikinci secdeyi müteakip "ALLAH'ü ekber" denilerek ikinci re-kata kalkılır, tam ayakta yalnız besmele-i şerife ile Fatiha'yı şerif'e ve bir miktar daha Kur'an okunur, birinci rekatta olduğu gibi rükûya ve sec-deye varılır, ikinci secdeden sonra oturulur ki bu bir ka'dedir. Bunda " **التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ** = Ettihiyyatü lil'lâhi" ve " **اللَّهُمَّ صَلِّ... وَبَارِكْ...** = ALLAHümme salli... ve bârik..." ve " **رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا... السَّلَامَ** " = Rabbena Âtina fiddünya haseneten..." mübarek kelimeleri sonuna kadar okunur, sonra " **عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ** = Esselamü aleyküm ve rahmetüllâh" diye sağ tarafa, sonra da "Esselamü aleyküm ve rahmetüllâh" diye sol tarafa yüz çevirerek selâm verilir. Bununla da iki rekatlı namaz bitmiş olur.¹

Bütün bu tekbirler, tesmi'ler, kıraatlar, hafıyyen, yani yalnız nama-zı kılan kimsenin kendisi iştebileceği bir sesle gizlice yapılır.

Namazda erkekler ile kadınların ellerini nasıl kaldıracakları, nasıl bağlayacakları, rukû ile secdede ve ka'delerde nasıl bir vaziyet alacakları ise "**Namazın sünnetleri ve adabı**" bahsinde bildirilmiştir.

Sabah namazının iki rekat farzına gelince, bunun için evvelâ erkeklere mahsus olmak üzere ikamet alınır, sonra "bugünkü sabah namazının farzını kılmaya" diye niyet edilir ve eller kaldırılarak " **اللَّهُ أَكْبَرُ** = ALLAH'ü Ekber" diye namaza başlanır ve sünnetinde bildirildiği üzere kılınıp tamamlanır. Şu kadar var ki, sabah namazlarının farzlarında Fatiha'dan sonra biraz fazla Kur'an okunması sünnettir. Bu sünnetin en az mertebesi, kırk âyettir. Bununla beraber üç kısa âyet miktarı okunması da caizdir. Vaktin çıkmasından korkulduğu takdirde az âyet okunur, hattâ yalnız Fatiha ile veya birkaç âyet ile de yetinilebilir.

Tek başına namaz kılan, bu farzı kılarken tekbirler ile "Semial-lâhülimen hamideh" cümlesini ve Fatiha ile Fatiha'dan sonra okuyacağı âyetleri sesli de okuyabilir.

2. Öğle namazları

Öğle namazının ilk dört rekat sünnetinin evvelki iki rekatı tam sabah namazının iki rekat sünneti gibi kılınır. Şu kadar var ki bunda "bu-günkü öğle namazının ilk sünnetine" diye niyet edilir ve bunda ikinci rekattan sonraki oturuş, son ka'de değil, birinci ka'de olduğundan bu ka'dede yalnız "Ettehiyyatü lillâhi..." okunur, sonra "ALLAH'ü ekber" denilerek ayağa kalkılır. Sübhaneke okunmaksızın yalnız besmele ile Fatiha'yı şerife ve bir miktar daha Kur'an-ı Kerim okunarak yine yuka-rıdaki tarif üzere rükûya, secdelere gidilir, daha sonra dördüncü rekat için "ALLAH'ü ekber" denilerek ayağa kalkılır, bunda da yalnız besmele ile Fatiha'yı şerife ve bir miktar daha Kur'an-ı Kerim okunarak yine tarif üzere rükûya secdelere varılır, daha sonra oturulur ki bu son ka'dedir. Bunda da "Ettehiyyatü lillâhi..." ile "ALLAHümme salli... ve barik..." ve "Rabbena Âtina..." duası tamamen okunup iki tarafa -yazdığımız şekilde- selâm verilir. Ve böylece bu dört rekat sünnet kılınmış olur.

Öğle namazının dört rekat farzına gelince, sünnetten sonra namaza muhalif bir şey ile uğraşmadan ayağa kalkılır, ikamet alınır, o günkü öğle namazının farzını edaya niyet edilir ve eller yukarıya kaldırılarak "ALLAH'ü Ekber" diye tekbir alınır, ilk iki rekatı, sabah namazının iki rekat farzı gibi kılınır. Şu kadar var ki bu iki rekattan sonraki oturuş, birinci ka'de olduğundan bunda yalnız "Ettehiyyatü lillâhi..." okunur, daha sonra "ALLAH'ü Ekber" denilerek üçüncü rekata kalkılır, yalnız besmele ile Fatiha'yı şerife okunarak -tarif edildiği şekilde- rükûya, secdelere varılır, sonra "ALLAH'ü Ekber" denilerek dördüncü rekat için ayağa kalkılır, yine besmele ile Fatiha sûresi okunarak rükûya, secdelere gidilir, daha sonra oturulur ki bu son ka'dedir. Bunda "Ettehiyyatü..." ile "ALLAHümme sallî... ve barik..." ve "Rabbena Âtina..." duası okunup iki tarafa selam verilir. Artık farz da kılınmış olur.

Öğlenin farzında okunacak âyetler, sabah namazında okunacak miktardan çoğunlukla az olur.

Öğlenin son iki rekat sünnetine gelince bu da "bugünkü öğle na-mazının son sünnetini kılmaya" diye niyet edilip tamamen sabah nama-zının iki rekat sünneti gibi kılınır. Bu son sünneti, dört rekat kılmak müstehaptır.² O halde ya her iki rekatta bir selâm verilir yahut dört rekatın sonunda selam verilir. Bu takdirde birinci oturuşta yalnız "Rab-bena âtina..." duası okunmaz. Üçüncü rekat için tekbir alınarak ayağa kalkınca yine "Sübhanেকে'llahümme..." okunur. Ve bu son iki rekat da evvelki iki rekat gibi

¹ Bu mübarek kelimeler için 131, 142 inci maddelere önemle bakınız!

² Peygamberimiz (S.A.V.)'in eşi Ümmü Habibe anamız (R.Anha)'dan rivayete göre Peygamberimiz (S.A.V.): "**Kim öğlen(in farzı)dan önce ve sonra dört rekat namaz kılmaya devam ederse (o kimse) Cehennem ateşine haram kılınır.**" buyurmuşlardır. Ebu Davud, Tatavvu: 7; Tirmizi, Mevakit: 198,200; Nesâi, Kıyamu'l-leyl: 56,67; İbn-i Mace, İkame: 105, 108; A. b. Hanbel: 5/418,420 6/63,148,326

kılınır. Tek başına namaz kılan, öğle namazının gerek sünnetlerinde ve gerek farzında tekbirler ile tesmi' ve tahmidi ve kıraat ile diğer hususları sessizce yapar.

3. İkinci namazları

İkinci namazının dört rekat sünnetinin her iki rekati, bir şef', yani müstakillen bir namaz gibidir. Bu sebeple bu dört rekatin her şef'i, ta-mamen sabah namazının iki rekat sünneti gibi kılınır. Şöyle ki evvelâ o günkü ikinci namazının sünnetini kılmaya niyet edilir, bu namazın ilk iki rekati -tarif edildiği şekilde- kılınıncı oturulur, bu bir son ka'de de-mektir. Bunda "Ettehiyyatü..." ile beraber "ALLAHümme sallî... ve barik..." okunur, yalnız "Rebbena Atina..." duası okunmaz, sonra "ALLAH'ü Ekber" denilerek üçüncü rekata kalkılır, "Sübhanekallahüm-me.." ile "Euzü" ve "Besmele-i şerife"den sonra Fatiha'yı şerife ve bir miktar daha Kur'an-ı Kerim okunarak rükûya ve secdelere varılır. Daha sonra tekbir ile dördüncü rekata kalkılarak yalnız Besmele-i şerife ile Fatiha ve bir miktar daha Kur'an-ı Azim okunur. Sonra yine rükûya, secdelere varılır, daha sonra oturulur ki bu da son ka'dedir. Bunda "Ettehiyyatü..." ile "ALLAHümme sallî... ve ALLAHümme barik..." ve "Rabbena Atina..." duası okunarak iki tarafa selâm verilir.

İkinci namazının farzına gelince, bu da tamamen öğle namazının farzı gibi kılınır. Yalnız niyet değişir, yani o günkü ikinci namazının farzını edaya niyet edilir. Tek başına namaz kılan, ikinci namazının sünnetini de, farzını da öğle namazı gibi sessizce eda eder.

4. Akşam namazları :

Akşam namazının üç rekat farzı, öğle, ikinci namazlarının ilk üç rekat farzları gibi kılınır. Şöyle ki o günkü akşam namazının farzını edaya niyet edilip namaza tekbir ile başlanır, yukarıdaki tarif üzere ilk iki rekati kılınarak oturulur. Bu, birinci ka'dedir. Bunda yalnız "Ettehiy-yatü lillâhi..." okunur. Daha sonra üçüncü rekata kalkılarak yalnız Bes-mele ile Fatiha'yı şerife okunur, sonra "ALLAH'ü Ekber" denilerek rükûya secdelere varılır, daha sonra oturulur ki, bu da son ka'dedir. Bunda "Ettehiyyatü..." ile "ALLAHümme sallî... ve barik..." ve "Rabbena Atina..." duası okunarak iki tarafa selâm verilir.

Akşam namazının farzında vaktin darlığı sebebi ile kısa sureler okunur.

Akşam namazının sünnetine gelince, bu da "bu akşam namazının sünnetini kılmaya" diye niyet edilip tam sabah namazının sünneti gibi kılınır, bu sünneti altı rekat olarak kılmak ise müstehaptır. Bu halde her iki rekatta bir selâm vermeli ve aynı şekilde kılmalıdır. Bununla beraber dört rekatta bir selâm verilip ikinci namazının sünneti gibi de kılı-nabilir. Bu fazla olan dört rekata "**Evvabîn namazı**" adı verilir ki, pek sevaptır.¹

Tek başına namaz kılan kimse, akşam namazının farzını da sabah namazının farzı gibi sesli kılabilir.

5. Yatsı namazları

Yatsı namazının ilk dört rekat sünneti, tamamen ikinci namazının dört rekat sünneti gibi kılınır. Dört rekat farzı da tamamen öğle, ikinci namazlarının farzları gibi eda olunur, iki rekat son sünnetine gelince bu da tamamen sabah ve akşam namazlarının iki rekat sünnetleri gibi kılınır. Yalnız niyetler değişmiş, yatsı namazının farzına, sünnetlerine niyet edilmiş olur.

Yatsı namazının son sünneti de dört rekat olarak kılınabilir. Bu halde tamamen ilk dört rekati gibi kılınır. Bununla beraber iki rekatta bir selâm vermek suretiyle de kılınabilir. Bu takdirde her iki rekatin ka'desinde "Tahiyat" ile "ALLAH'ümme sallî... ve barik..." ve "Rabbena Atina..." duası da okunur. Geceleyin kılınan nafîle namazlarda daha faziletli olan da böyle iki rekatta bir selam vermektir. Tek başına namaz kılan kimse, yatsı namazının farzını, sabah namazı gibi sesli de kılabilir.

6. Vitr namazı

Üç rekattan ibaret olan vitir namazı da şöylece kılınır; evvelâ o günün vitir namazını kılmaya niyet edilir. Sonra "ALLAH'ü Ekber" de-nilerek namaza başlanır, "Sübhanekallahümme..." ve "Euzü" ile "Bes-mele-i şerife"den sonra Fatiha sûresi ve bir miktar daha Kur'an-ı Kerim okunarak -tarif edildiği şekilde- rükûya, secdelere varılır, sonra ikinci rekata kalkılıp yalnız Besmele ile Fatiha'yı şerife ve bir miktar daha Kur'an-ı Azim okunarak yine rükûya, secdelere varılır, daha sonra oturulur ki bu, birinci ka'dedir. Bunda yalnız "Ettehiyyatü lillâhi..." okunur, daha sonra "ALLAH'ü Ekber" denilerek üçüncü rekata kalkılır, bunda da yalnız Besmele ile Fatiha'yı şerife ve bir miktar daha Kur'an-ı Kerim okunarak

¹ Ebu Hureyre (R.A)den rivayet edildiğine göre Rasulullah (S.A.V) şöyle buyurdu: "**Her kim akşam(ın farzın)dan sonra altı rekat kılar ve arasında kötü söz konuşmazsa, o altı rekat o kimse için 12 senenin ibadetine muadil (denk) kılınır.**" Tirmizi, Salât: 321, No: 435

daha ayakta iken eller kaldırılıp "ALLAH'ü Ekber" diye tekbir alınır, tekrar eller bağlanıp ayakta kunut duası okunur, sonra "ALLAH'ü Ekber" diye rükûya, secdelere gidilir, daha sonra oturulur ki, bu da son ka'dedir. Bunda da bildiğimiz şekilde "tahiyat" ile "ALLAH'ümme salli... ve barik..." ve "Rabbena Atina..." duası okunarak iki tarafa selam verilir. Sünnet olan kunut duası şudur:

اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنَسْتَهْدِيكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنُتُوبُ إِلَيْكَ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَنُثْنِي عَلَيْكَ الْخَيْرَ كُلَّهُ نَشْكُرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ
اللَّهُمَّ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلِّي وَنَسْجُدُ وَإِلَيْكَ نَسْعَى وَنَحْفِذُ نَرْجُو رَحْمَتَكَ وَنَخْشَى عَذَابَكَ إِنَّ عَذَابَكَ بِالْكَفَّارِ مُلْحَقٌ

ALLAHümme inna nesteinüke ve nestağfirüke ve nestehdike ve nü'minü bike ve netübü ileyke ve netevkelü aleyke ve nüsni aleykel hayra küllehü neşkürüke ve lâ nekfürüke ve nahleü ve netrükü men yefcürük. ALLAHümme iyyake na'büdü ve leke nüsalli ve nescüdü ve ileyke nes'a ve nahfidü, nercü rahmeteke ve nahşâ azâbeke inne azâbeke bilküffari mülhik

İlahi! Biz muhakkak senden yardım diler, senden mağfîret diler, senden hidayet isteriz. Seni tasdik eder, sana tövbe eder, sana itimat eyleriz. Ve seni bütün hayır ile senada, zikirde bulunur, nimetlerini itiraf ile sana şükür ederiz, seni inkâr etmeyiz, sana isyan edip duranları alaşağı ederiz, terk ederiz. Kendilerinden irtibatımızı keseriz.

Ya İlahi! Biz ancak sana ibadet ederiz ve senin manevi yakınlığına nail olmak için çalışır, koşarız. Senin rahmetini umar, azabından da korkarız, şüphe yok ki senin azabın kafirlere erişicidir.

(İmam Şafî'ye göre, vitirde kunut, Ramazan-ı şerifin son yarısına mahsustur. Rükûdan kalkınca okunur. Şafiilerce vitir namazının en azı bir rekat, en çoğu da on bir rekatır.)

189- Vitir namazlarına dair bazı meseleler

1. Vitir namazı, yalnız Ramazan-ı şerifte cemaatle kılınır. Ve imam olan zat, üç rekatta da tekbirleri, tesmi'leri, kıraatı seslice yapar. Kunut duasını ise tercih edilen görüşe göre hem imam, hem de cemaat sessizce okurlar. Ramazan-ı şeriften başka günlerde ise vitri cemaatle kılmak mekruhtur.

2. Mesbuk (imama birinci rekat kılındıktan sonra uyan) kimse, imam ile beraber kunutu okur. Yetişememiş olduğu rekatları kaza edince artık kunut duasını okumaz. Mesbuk için ileride malûmat verilecektir.

3. Bir kimse, vitir namazında şüphe edip üçüncü rekatta mı yoksa ikinci rekat da mı olduğunu kestiremese bulunduğu rekatta kunutu okur, rükûdan ve secdelerden sonra kalkar, bir rekat daha kılar, tekrar kunutu okur. Rükûdan, secdelerden sonra teşehhütte bulunur, selam ile nama-zını tamamlar. Şayet birinci rekatta iken böyle şüphe etse, üçüncü rekat olması muhtemel olan her rekatta kunut duasını okur.

4. Vitirden başka namazlarda kunut duası okunmaz. Yalnız bir fitne, bir bela-musibet vaki olduğu sıralarında sabah namazlarının far-zında kunut okunabilir.

(İmam Malik ve İmam Şafî'ye göre her vakit sabah namazlarının farzında rükûdan sonra kavme halinde kunut duası okunur. Bu kunut, Malikiler'e göre müstehap, Şafiiler'e göre sünnettir.)

5. Sabah namazlarında kunut duasını okuyan bir Maliki veya Şafî'ye uyan bir Hanefî, susar, kunutu okumaz. En kuvvetli olan görüş budur. Şayet okuyacak olursa gizlice okur.

6. Kunut duasını bilmeyen yalnız "Rabbena Âtina..." âyeti kerime-sini okuyabilir. Üç kere " اللَّهُمَّ يَا رَبِّ = ALLAHümmağfirli -Ey ALLAH'ım! Beni mağfîret eyle!" de diyebilir. Üç kere " يَا رَبِّ = Yarab!" demesi de caizdir.¹

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZLARIN CEMAATLE KILINMA ŞEKLİ

190- Yukarıda verdiğimiz malûmat münferidler yani, tek başına namaz kılanlar hakkındadır. Cemaat ile namaz kılanlar da şu şekilde harekette bulunurlar:

¹ **ÖNEMLİ NOT:** Vitir namazı kılınırken üçüncü rekatta kunut için tekbir alındıktan sonra kunut (dua) yapmak vaciptir. Yoksa kunut duası diye bilinen duayı okumak vacip değil, sünnettir. Bu sebeple kunut duasını bilmeyen yukarıdaki metinde yazılı olanları okumakla da, bu vacibi yerine getirmiş olur.

1. Cemaatten her biri imama uymaya niyet eder, meselâ "Niyet ettim bugünkü sabah namazının farzını edaya, uydum şu imama" diye niyette bulunur. Sonra imam, ellerini kaldırır, aşikare "ALLAH'ü Ekber" diye namaza başlar. Cemaat de ellerini kaldırarak gizlice "ALLAH'ü Ekber" deyip imam ile beraber namaza başlarlar. Hepsi de "Sübhanekallahümme..." yi gizlice okurlar, sonra cemaat susar. İmam gizlice "Eüzü" ve "Besmele" okur, kıraatte bulunarak namazı kıldırır.

Şöyle ki sabah namazıyla akşam ve yatsı namazlarının ilk ikişer rekatlarında ve vitir namazının her üç rekatında Fatiha'yı şerife ile Fati-ha'dan sonra okuyacağı âyetleri cehren, yani cemaatin işitebilecekleri şekilde aşikâr olarak okur, bütün tekbirleri, tesmi'leri ve selâmları aşikare yapar. Akşam namazının üçüncü ve yatsı namazının üçüncü ve dördüncü rekatlarıyla öğle ve ikinci namazlarının bütün rekatlarında tekbirleri, tesmi'leri, selâmları aşikare, "Sübhanek" ile kıraatı gizlice yapar.

2. İmam, sabah namazının ilk rekatında okuyacağı ayetleri, ikinci rekatta okuyacağı âyetlerden ikide bir nisbetinde uzun bulundurmalıdır. Bu bir sünnettir. Bu, cemaatin birinci rekata yetişmesine yardım eder.

3. Cemaat, tekbirleri gizlice alırlar, imam, rükûdan kalkarken aşika-re " سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمَدَهُ = SemiALLAH'ülimen hamideh" ve gizlice:

“ اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ = Rabbena ve lekel hamd" deyince¹ cemaat da gizlice yalnız " اَللّٰهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ = Rabbena ve lekel hamd" yahut " رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ = Rabbena lekel hamd" derler. Ve imam ile beraber gizlice rükuda üçer kere " سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ = Sübhane rabbiyel azim" secdelerde de, üçer kere " سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى = Sübhane rabbiyel a'lâ" derler.

4. İmam ile cemaat, birinci ka'delerde yalnız "Tahiyyatı", ikinci ka'delerde de "Tahiyyat" ile beraber " ALLAH'ümme salli... ve barik..." ile "Rabbena Âtina..." duasını gizlice okurlar, imam evvelâ sağ tarafa, sonra da sol tarafa aşikare selâm verince, cemaat da bu şekilde birlikte gizlice selâm verirler. İmam aşikare okuduğu Fatiha'nın sonunda gizlice " آمين = Amîn = kabul buyur Ey ALLAH'ım!" diyeceği gibi cemaat da yine gizlice "âmîn" derler.

5. İmam, selam verdikten sonra müezzin aşikare

" اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ"

“ALLAHümme ente's-selâmü ve minke's-selâm, tebarekte ya zelcelâli ve'l-ikram” der², sünnet var ise kılınır, daha sonra Rasul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'e salât-ü selâm okunur. Ya müezzin sesle veya imam ile cemaatten her biri gizlice ayete'l-kürsi'yi okur, otuz üçer kere " سُبْحَانَ اللَّهِ = Sübhanallah", " اَلْحَمْدُ لِلَّهِ = Elhamdülillah", " اَللّٰهُ اَكْبَرُ = ALLAH'ü Ekber" derler. Bunların bu adedi, sağ elin parmaklarıyla tespit edilebileceği gibi tesbih taneleriyle de tespit edilebilir. Yeter ki bir yan-lışlık yapılmınsın.

6. Yukarıdaki şekilde otuz üçer kere tesbih, tahmid ve tekbirden sonra müezzin, sesle

لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهٗ الْمُلْكُ وَلَهٗ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَلِيِّ
الاعلى الوهاب

Lâ ilâhe illallâhü vahdehü lâ şerike leh, lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve âlâ külli şey'in kadir, sübhane rabbiyel aliiyyil a'lel vahhâb der, (imam ve) bütün cemaat da (dua edip bitiminde) iki ellerini yüzlerine bereket umarak sürerler.

Tek başlarına namaz kılanlar da bunları okurlar. Bütün bunlar, namazların âdabından, müstehaplarından bulunmaktadır. Bunlara riayet edenler, büyük sevaplara ereceklerdir.

7. Namazların yukarıdan beri yazdığımız vakitler, rukûnlar, rekat-lar dairesinde kılınması, Resul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'den **tevatür**³ ile sabit ve bu hususta bin üç yüz şu kadar seneden beri her asırda bütün ümmetin ittifakı gerçekleşmiştir. Peygamber Efendimiz (S.A.V):

صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي

¹ İmam-ı A'zam'dan diğer bir rivayete göre imam " رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ " demez.

² Bak: Madde-171

³ Yalan üzerinde birleşmeleri aklen caiz olmayan bir topluluğun, yine kendileri gibi bir topluluktan görmeye veya işitmeye dayalı bir şeyi haber vermeleridir. Böyle bir habere de mütevatir denir.

"Beni nasıl namaz kılar gördünüz ise, öylece namaz kılınız."¹ diye emretmiştir. Bu sebeple Peygamber-i Zi-şan'ımızın kılmış olduğu namaz-lara muhalif bir namaz, İslâm dininde asla muteber bir namaz sayılmaz.

[Fihrist'e dön](#)

CUMA NAMAZI

191- Cuma, müslümanlarca bir bayram günüdür, bu mübarek gün-de müslümanlığın varlığı, birliği, güzellikleri açıkça ortaya çıkar. Bu hayırlı günde mükellef olan müslümanlar, camilerde-mescitlerde topla-nırlar, okunacak hutbeleri dinleyerek istifade ederler. Hep birlikte cuma namazını kılarlar, sonra ya başka ibadetlerle meşgul olur veya birbirini ziyaret ederler, yahut günlük işleriyle uğraşmaya tekrar başlarlar.

Bir hadis-i şerifte buyruluyor ki:

خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِيهِ خَلْقَ آدَمَ وَ فِيهِ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ وَ فِيهِ أُخْرِجَ وَ لَا تَقُومُ
السَّاعَةُ إِلَّا فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ

"Üzerine güneşin doğduğu en hayırlı gün, Cuma günüdür. Adem (A.S.) o gün yaratılmış, o gün cennete konulmuş, o gün cennetten çıkarılmıştır. Kıyamet de ancak Cuma gününde kopacaktır."² Bütün bu hâdiseler ise bir nice hayırları, hikmetleri toplamaktadır.

192- Resul-ü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz, hicreti seniyyeleri esna-sında Medine-i Münevvere'ye yakın bulunan "Salim ibni Avf" yurdunda "Rânuna" denilen vadi içerisinde "Benî Salim mescidi"nde ilk Cuma hutbesini okumuş, ilk Cuma namazını kıldırmasıdır.

193- Cuma namazının vakti, tam öğle namazının vaktidir. Cuma namazı için minarelerde ezan okunur, camiye gidilince evvelâ tam öğle namazının sünneti gibi dört rekat Cuma'nın ilk sünneti kılınır, daha sonra cami-i şerif içinde bir ezan daha okunup minberde cemaate karşı bir hutbe okunur, bu hutbeyi müteakip ikamet alınarak Cuma'nın iki rekat farzı cemaatle aşikare okuyuşla eda olunur. Bu farzdan sonra da yine öğlenin ilk dört rekat sünneti gibi Cuma'nın son dört rekat sünneti kılınır, bundan sonra da "**Zuhri âhir**" adıyla dört rekat daha namaz kılınır ki, buna dair ileride malûmat verilecektir. Bunu müteakip de "**vaktin sünneti**" niyeti ile tam sabah namazının sünneti gibi iki rekat namaz daha kılınır.

194- Kendilerinde Cuma'nın farz olmasının şartları bulunan kimseler için iki rekat Cuma namazı farzı ayn'dır. Cuma namazının diğer namazlardaki şartlardan başka kendisine mahsus on iki şartı daha vardır. Bunların altısı, **vücub**'unun, yani farz olmasının, diğer altısı da **edasının** şartlarıdır.

[Fihrist'e dön](#)

CUMANIN FARZ OLMASININ ŞARTLARI

195- Cumanın bir şahsa farz olması için aşağıda yazıldığı şekilde altı şart vardır:

1. Erkek olmaktır. Bu sebeple Cuma namazı, erkeklere farz olup kadınlara farz değildir.
2. Hürriyettir. Bunun için Cuma namazı, kölelere farz değildir. Mükâtepe denilen (yani bir bedel karşılığında azat edilmek üzere efen-disiyle bir anlaşma yapmış olan) köleler ile, kısmen azat edilmiş olan kölelere ise farzdır.
3. İkamettir. Bu sebeple şer'an **müsafir** sayılan kimselere Cuma namazı farz değildir. Seferilik bahsine müracaat!
4. Sıhhattir. Bu sebeple hasta olup Cuma namazına çıktığı takdirde hastalığının artmasından veya uzamasından korkan kimseye Cuma na-mazı farz değildir.
- Yürümekten âciz bulunan çok yaşlı kimseler de bu hükümdedirler. Hasta bakıcılığı da bunun gibidir. Şöyle ki hasta bakıcısı, camiye gittiği takdirde hastanın zayı olacağından korkulursa, kendisine cuma namazı farz olmaz.
5. Gözlerin selâmetidir. Bu sebeple Cuma namazı, kör olanlara farz değildir, hatta **kaidleri**, yani ellerinden tutup götürece kimseleri bulunsa bile. Bu İmam-ı A'zam'a göredir. İmameyn'e göre **kaidleri** bu-lunan körlere Cuma namazı farzdır.

¹ Buhari; Ezan:18; No:605; 1/226

² Müslim; Cuma:5; No:854; 2/585. Tirmizi; Cuma:1; No:488; 2/359

6. Ayakların selâmetidir. Bu sebeple kötürüm veya ayakları kesil-miş olan kimselere cuma namazı farz değildir, hatta kendilerini yükle-necek kimseleri bulunsa bile.

Düşman korkusu, şiddetli yağmur, fazla çamur ve benzeri şeyler de cuma namazına gidilmemesini mubah kılacak mazeretlerdendir.

Bununla beraber kendisinde bu altı şart bulunmayan bir kimse, meselâ bir kadın veya bir kör her ne kadar kendisine Cuma namazı farz değilse de, camiye gidip cemaatle cuma namazını kılacak olsa, vaktin farzını eda etmiş olur, artık o günün öğle namazını ayrıca kılmakla mükellef olmaz.

[Fihrist'e dön](#)

CUMANIN EDASININ ŞARTLARI

196- Cumanın edası için de aşağıdaki şekilde altı şart vardır.

1. Cuma namazını, **veliyülemr**'in veya vekilinin kıldırmasıdır. Şöyle ki Cuma namazını ya en büyük veliyülemr veya onun izniyle diğer bir şahıs kıldırmalıdır. Veliyülemr veya onun izin vereceği bir şahıs bulunamayan bir yerde, meselâ **dar-ı harp**'te müslüman cemaatin seçmeleriyle içlerinden biri Cuma namazını kıldırabilir.

Hutbe okumaya izin, namaz kıldırma da izindir. Aksi de böyledir. Bunlara izni bulunan kişi, bir özrü olsun olmasın yerine başkasını vekil tayin edebilir. Hatta böyle vekil tayin etmesi için kendisine izin verilmiş olmasa bile. Fakat **hatib**'in huzurunda izni alınmaksızın başkasının hutbe okuması caiz olmaz.

2. İzn-i âm'dır. Yani muayyen bir yerde, bir cami-mescitte müs-lümanların toplanıp Cuma namazını kılmaları için veliyülemr tarafın-dan müsaade edilmiş olmalıdır. Muayyen bir cemaat, böyle bir caminin kapısını kapayarak yalnız kendi başlarına cuma namazını kılmak isteseler, namazları caiz olmaz. Fakat mescidin kapısı açık bırakılarak insanların gelmesine izin verildiği halde başkaları gelmeye de namazları caiz olur.

3. Vaktin devamıdır. Şöyle ki Cuma namazını kılabilmek için öğle vakti henüz devam etmekte olmalıdır. Bu vakit çıktı mı artık cuma namazı ne eda ve ne de kaza şekliyle kılınmaz. O günün öğle namazı da kılınmamış ise yalnız onu kaza lâzım gelir.

Daha cuma namazı kılınmakta iken vakit çıkacak olsa, yeniden öğle namazını kaza olarak kılmak icap eder.

(İmam Mâlik'e göre cuma namazı, öğle vakti çıktıktan sonra da kılınabilir. İmam Ahmed'den bir görüşe göre de cuma namazı, zeval (öğle) vaktinden evvel de kılınabilir.)

4. Cemaat bulunmasıdır. Şöyle ki Cuma namazı için cemaatin en az miktarı imamdan başka üç kişidir. İmam Ebu Yusuf'a göre imamdan başka iki kişidir.

(İmam Mâlik'ten bir rivayete göre otuz, İmam Şafî ile İmam Ahmed'in en kuvvetli rivayetine göre de kırk kişidir.)

Cemaatin akıllı ve erkek olması ve İmam-ı A'zam'a göre hiç olmazsa birinci secdeye kadar hazır bulunması da şarttır. Bu sebeple yalnız kadınların veya çocukların veya birinci secdeden evvel dağılan kimselerin bulunması ile cuma namazı kılınmaz. Cemaatin bulunması, İmameyn'e göre iftitah tekbirine kadar, İmam Züfer'e göre de ka'dede teşehhüt miktarı duruncaya kadar lâzımdır. Cemaat bundan evvel dağılacak olsa, geri kalan bir veya iki kişinin öğle namazını kılması icap eder.

Fakat cemaatin mukim veya hür olmaları şart değildir. Hattâ seferi veya köle olan bir müslümanın cuma namazında imam olması bile sahihtir.

5. Cumanın farz olan namazından evvel hutbe okunmasıdır. Şöyle ki vaktin girmesinden sonra bir cemaatin huzurunda bir hutbe okunması lâzımdır. Bu sebeple hutbe okunurken cemaat bulunmayıp da, daha sonra namazda bulunacak olsa, namazları caiz olmaz.

Cemaatin hutbeyi işitmeleri şart değildir. Sadece hazır bulunmaları kâfidir. Hutbe esnasında bir mükellef erkeğin, hatta seferi olsa bile, bulunması da kâfi görülmektedir.

Cuma hutbesinin rüknü, İmam-ı A'zam'a göre ALLAH Teâlâ'yı zikretmekten ibarettir. Bu sebeple hutbe niyeti ile yalnız " **الْحَمْدُ لِلَّهِ** = Elhamdülillâh" veya " **سُبْحَانَ اللَّهِ** = Sübhanellâh" veya " **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** = lâ ilâhe illALLAH" denilecek olsa, yeterli olur. İmameyn'e göre ise hutbe denilecek derecede uzunca bir zikirten ibarettir. Bunun da en az metre-besi, tahiyat miktarı hamd ve salevât ile müslümanlara duadır.

Hutbenin vacipleri, hatibin taharet üzere olması, avret yerlerinin örtülü bulunması ve hutbeyi ayakta okumasıdır.

Hutbenin sünnetleri de hutbeyi iki kısma ayırmak, bunların ara-sında bir tesbih veya üç âyet okunacak kadar oturmaktır. Bunun için buna "**iki hutbe**" denir. Bununla beraber bu iki hutbeden her biri hamdı, kelime-i şahadeti, salât-ü selâmı bulundurmalı ve birinci hutbe, bir âyeti kerimenin okunmasıyla bir nasihatı, ikinci hutbe de ehl-i iman hakkında duayı ihtiva etmelidir. Ve bu ikinci hutbede, hatibin sesi birinci hutbe-dekinden daha aşağı bulunmalıdır. Bunlar da hutbenin sünnetlerindedir.

Her iki hutbeyi de pek uzatmamak sünnettir. Hatta hutbeyi **Tıval-i mufassal**'dan, yani "**Hücurat suresi**" ile "**Buruc suresi**"ne kadar olan surelerin herhangi birinden uzunca okumak, bilhassa kış mevsiminde mekruhtur. Cemaati nefret ettirmek doğru değildir. Cemaatin çok acele işleri olabilir. Onları camide fazla tutmak, cuma namazına devamlarına mani olacağından mahzurlu olmaktan uzak olamaz. Hatip olan zat, bun-ları düşünmelidir, sözlerinin sonu, evvelini unutturacak, kıymetten düşü-recek derecede hutbesi uzun bulunmamalıdır. Hutbelerin kısa, fakat derli toplu, faydalı bir tarzda bulunması, hatibin ehliyet-kabiliyet ve faziletine delildir. Nitekim bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur:

إِنَّ طَوْلَ صَلَاةِ الرَّجُلِ وَ قَصْرَ خُطْبَتِهِ مِئْتَةٌ مِنْ فَهْمِهِ فَأَطِيلُوا الصَّلَاةَ وَ أَقْصِرُوا الْخُطْبَةَ وَ إِنَّ مِنْ
الْبَيَانَ سِحْرًا

"Namazının uzun, hutbesinin kısa olması, kişinin fekahetinden -derin dini bilgisinden- bir alâmettir. Artık namazı -cemaate ağır gelme-yecek derecede- uzatınız, hutbeyi de kısaca okuyunuz, şüphe yok ki bazı sözler vardır ki, bir sihir gibi kalpleri etkiler."¹ İşte hutbeler de belâgatı ile, yüksek manası ile ruhları kendisine cezb edecek bir halde bulunmalıdırlar.

Ashab-ı Kiram'dan rivayet olunuyor ki, Resul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimizin namazı da, hutbesi de orta bir halde olup ifrat ve tefritten, yani pek kısa ve pek uzun olmadan beri idi. Nitekim bir rivayet şöyledir:

عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ كُنْتُ أُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَكَانَتْ صَلَاتُهُ قَصْدًا
وَ خُطْبَتُهُ قَصْدًا

"Cabir bin Semure (R.A)dan şöyle dediği rivayet olunmuştur:

Ben Rasulullah (S.A.V) ile beraber Cuma namazını kılardım. O'nun namazı da, hutbesi de orta bir halde idi."²

Hatip, ezan okununcaya kadar minberde oturur, sonra ayağa kal-kar, gizlice Euzü-Besmele okuyarak, açıkça hamdü senada bulunur, hutbesini cemaate karşı okur. Savaş yoluyla alınmış olan bir beldede hatib, sol elinde tutacağı bir kılıca dayanarak hutbesini okur, bu vaziyet, İslâm'ın azametini, İslâm mücahitlerinin dayandıkları kuvveti hatırlatır, milletin cesaretini artırır. Hutbe bitince ikamet alınır. Bunlar da hutbenin sünnetleri olmaktadır.

Hatibin hutbe sünnetlerine riayet etmemesi veya hutbe esnasında dünya lakırdılarında bulunması mekruhtur.

6. Cuma namazının bir beldede veya belde hükmünde bulunan bir yerde eda edilmesidir. Beldeden maksat, valisi, hâkimi, yolları, mahal-leleri bulunan herhangi bir şehirdir. Bir beldeye bitişik olup asker top-lamak, at bağlamak, silâh atmak, cenaze namazı kılmak, ölüleri defnet-mek gibi beldenin menfaatleri için hazırlanmış olan sahalar da belde yerindedir. Bunlara "**Fina-i belde**" denir.

Bu sebeple bir belde camilerinde cuma namazı kılınabileceği gibi böyle bir sahada da kılınabilir. Vaktiyle şehirlerin böyle dışarısında birer " **مُصَلَّى** = **Namazgah**" bulunurdu, ahâlî cuma ve bayram günlerinde ora-larda toplanarak namazlarını kılar, müslümanların birliğini, kudretini, hakka bağlılığını göstermeye çalışırlardı. Hattâ İmam-ı A'zam'a göre bir beldede yalnız bir cami-i şerifte veya musallada cuma namazı kılınır, birden fazla yerlerde kılınmaz.

Fakat İmam Muhammed'e ve İmam-ı A'zam'dan diğer bir rivayete göre cuma namazı bir beldede bulunan birden fazla camilerde kılınabilir. En sahih olan da budur. Nitekim uygulama da bu şekildedir.

¹ A.b. Hanbel: No:17853; 4/263 Dârimi; No:1556; 1/440

² Müslim; Cuma:13; No:866; 2/591, Tirmizi; Cuma:12; No:507; 2/381

İmam Ebu Yusuf'tan bir görüşe göre bir şehirde ancak iki yerde cuma namazı kılınabilir. Diğer bir görüşe göre de aralarında bir ırmak bulunmadıkça iki yerde bile kılınmaz.

Cuma namazının birden fazla yerlerde kılınmasını caiz görmeyen-lere göre bir beldede kılınan birden fazla cuma namazlarından hangisine daha evvel tekbir alınarak başlanılmış ise o sahih olmuş, diğerleri sahih olmamış olur. İşte böyle bir ihtilâftan kurtulmak içindir ki, cumanın dört rekat son sünnetinden sonra "**Zühr-i ahir**" niyeti ile dört rekat namaz daha kılınmaktadır. Şöyle ki, "Vaktine yetişip henüz üzerimden düşme-yen son öğle namazına" diye niyet edilip tam öğle namazının dört rekat farzı veya dört rekat sünneti gibi dört rekat namaz kılınır. Daha iyi olan, sünneti gibi kılmaktır. Çünkü eğer cuma namazı sahih olmamış ise bu dört rekat ile o günün öğle namazı kılınmış olur. Son iki rekatında Fati-ha'ya ilave edilen sure veya bir miktar ayeti celile bunun sahih olmasına zarar vermez. Ve eğer cuma namazı sahih olmuş ise bu dört rekat kazaya kalmış bir öğle namazı yerine geçer. Kazaya kalmış böyle bir namaz bulunmayınca da bir nafîle namazı olmuş olur.

Kıscacası bu şekilde kılınması ihtiyata uygun olduğundan alimlerin çoğunluğu tarafından güzel görülmüştür. Hattâ Şafîî ulemasından bir çokları da bunu uygun görmekte-dirler. Çünkü İmam Şafîî'ye göre de bir beldede ilk kılınmaya başlanan cuma namazı muteberdir, diğerleri mute-ber değildir. O halde cuma namazına sonra başlamış olanların öğle na-mazını kılmaları icap eder.

Bununla beraber bu içtihadı bir mesele olduğundan İmam Şafîî Hazretleri, Bağdat'ta birden fazla camilerde cuma namazının kılındığını görmüş olduğu halde buna itiraz etmemiştir.

[Fihrist'e dön](#)

CUMA NAMAZI İLE ALAKALI BAZI MESELELER

197- Bir çok köylerde Cuma namazı kılınmasına öteden-beri izin verilmiş olduğundan beldelerde olduğu gibi bu köylerde de Cuma namazı kılınma gelmiştir. Mescitlere ait hükümler bahsine de müracaat!

198- (Cuma namazı kılınma izni olmayan bir yerde ikamet eden) bir köylü, cuma günü bir şehre gidip Cuma vaktine kadar orada durmak niyetinde bulursa kendisine Cuma namazı farz olur. Fakat cuma vak-tinden evvel şehirden çıkmaya niyet ederse farz olmaz. Cuma vaktinin girmesinden sonra şehirden çıkmaya niyet ederse -tercih edilen görüşe göre- yine cuma farz olmaz.

199- Cuma günü zeval (öğle) vaktinden sonra Cuma namazını kılmadan sefere çıkmak mekruhtur. Zeval (öğle) vaktinden evvel çıkmak ise mekruh değildir.

200- Özürlü veya hapsedilmiş olanların Cuma günü şehirde öğle namazını Cuma namazından evvel veya sonra cemaatle kılmaları mek-ruhtur. Bunların öğle namazlarını cuma namazı kılındıktan sonra kılma-ları müstehabdır.¹ Çünkü o vakte kadar özürlerinin ortadan kalkması umulur.

201- Bir kimse, Cuma günü özrü bulunmadığı halde Cuma namazı kılınmadan öğle namazını kılacak olsa, bu namazı sahih olursa da, Cuma namazını terk ettiğinden dolayı günaha girmiş olur. Fakat böyle bir kim-se, daha sonra Cuma namazını kılmak için -daha Cuma namazı kılın-madan- camiye yönelse kıldığı öğle namazı batıl, yani nafîleye dönüşmüş olur. Cuma namazına ister yetişsin, ister yetişmesin ve ister gitmeden vazgeçsin veya vazgeçmesin. Bu sebeple Cuma namazına gidip yetişmezse, o öğle namazını yeniden kılması lâzım gelir.

İmameyn'e göre gidip Cuma namazına başlamadıkça kılmış olduğu öğle namazı batıl olmaz.

202- Cuma için tekbir almak, yıkanmak, misvak kullanmak, güzel elbiseler giyinmek, güzel kokulu şeyler sürünmek müstehaptır. Mina-rede ezan okununca da başka şeyler ile uğraşılmayıp hemen camiye gidilmesi vaciptir.

203- Cuma günü camiye erkence gitmek, "**tahiyyet'ül-mescit**" ol-mak üzere iki rekat namaz kılmak, Kehf suresini okumak veya dinlemek menduptur.

204- Cuma günü camiye giden kimse başkalarına eziyet vermemek ve hutbeye henüz başlanılmış olmamak şartı ile hatibe yakın yere kadar gidebilir. Yoksa bulabildiği yerde oturur. Fakat yer bulamaz, ileri saf-larda da boş yer bırakılmış olursa mecburen bu boş yerlerden birine kadar gidebilir.

205- Hatip minbere çıkınca cemaatin konuşmayıp susması, selâm alıp vermemesi, nafîle namaz kılınmaması icap eder. Hattâ hutbede Resulü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz'in mübarek isimleri zikredilince

¹ **ÖNEMLİ NOT:** Bu hükümden kadınlar müstesnadır. Yani kadınların Cuma günü öğle namazlarını kılmaları için Cuma namazının kılınmasını cemaatin dağılmasını beklemeleri gerekmez. Vakit girer girmez kılabilirler. Çünkü kadınlara Cuma namazı geçici bir özür sebebiyle değil aslen farz kılınmamıştır.

cemaatin salât-ü selâmda bulunmaksızın yalnız dinlemekle yetinmesi daha faziletlidir. İmam Ebû Yusuf'tan bir görüşe göre bu halde gizlice salât-ü selâm okunur.

206- Cuma'nın başlanılmış olan ilk sünneti, hatibin minbere çıkması halinde uzatılmaksızın hemen -vaciplerine riayet etmek üzere- tamamlanmalıdır.

207- Cuma namazını, hutbeyi okuyan şahsın kıldırması daha iyidir.

208- Cuma namazı henüz bitmeden imama uyan kimse, bu namazı tamamlar. Hatta imama tahiyatta veya sehiv secdesinde yetmişmiş olsa bile. İmam Muhammed'e göre ikinci rekatin rükûsundan sonra gelip imama uyan kimse, cuma namazını değil, öğle namazını tamamlar.

[Fihrist'e dön](#)

BAYRAM VE BAYRAM NAMAZLARI

209- Bayram, bir ferah ve sevinç günü demektir. Arapçası "**İyd**"dir. Çoğulu "**A'yad**" gelir. Bayram tebriğine "**Ta'yid**", bayram-laşmaya da "**Muayede**" denir.

Resul-ü Ekrem sallâllahü aleyhi ve sellem Efendimiz Medine-i Münevvere'yi teşrif edince ahalisinin senede iki bayram, eğlence, sevinç günleri olduğunu anlayıp "**ALLAH Teâlâ size o iki bayram günlerine bedel onlardan daha hayırlı iki bayram günleri ihsan buyur-muştur.**" diye müjdelemiş, o günlerin "**İyd-i fitır**" ile "**İyd-i adha**", yani Ramazan-ı şerif Bayramı ile Kurban Bayramı günleri olduğunu haber vermiştir.¹

Bu günlere "**iyd**" denilmesi, bunların birer ferah ve sevinç günü olup, her yıl gelmeleri ile hayır-bereket umulmasından veya bunlarda ALLAH Teâlâ'nın bir çok lütuf ve ihsanlarda bulunmasından dolayıdır. Ramazan Bayramı üç, Kurban Bayramı da dört gündür.

210- Kendilerine Cuma namazı farz olan kimselere -Cuma nama-zının farz olma ve eda şartları dairesinde- Ramazan ve Kurban Bayramı namazları vaciptir. Yalnız bayram namazlarında hutbeler, vacip olmak üzere şart değildir. Bilakis bu namazlardan sonra hutbe okunması bir sünnet-i seniyyedir.

211- Bayram namazlarının ilk vakti işrak zamanıdır. Yani güneşin görünüşe göre ufuktan bir rumh = mızrak (normal bir mızrak -süngü, 12 karış, yaklaşık 2.7 m. uzunluğundadır) veya iki mızrak boyu kadar yükselip kerahet zamanı çıktığı andır ki, bu andan itibaren istiva veya zeval (öğle) vaktine kadar kılınması caizdir. Mekruh vakitler bahsine müracaat!

212- Bayram namazları, ikişer rekattır. Cemaatle aşikare okuyuşla kılınır. Ezan ve ikamet bulunmaksızın imam, iki rekat Ramazan veya Kurban Bayramı namazına, cemaat da böyle iki rekat bayram namazına ve imama uymaya niyet eder. " **اللَّهُ أَكْبَرُ** = ALLAHü Ekber" diye iftitah tekbiri alınır. Eller bağlanır, hep birlikte gizlice " **سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ** = Sübhane-kellahümme" okunur, sonra imam aşikare, cemaat da gizlice " **اللَّهُ أَكْبَرُ** = ALLAH'ü Ekber" diye üç defa tekbir alırlar, her tekbirde eller yukarıya kaldırılıp daha sonra yanlara salıverilir ve her tekbir arasında üç tesbih miktarı durulur. Üçüncü tekbiri müteakip yine eller bağlanır, imam gizlice "Euzü" ve "Besmele"den sonra aşikare Fatiha'yı şerife ile bir miktar daha Kur'an-ı Kerim'den okur, aşikare "ALLAH'ü Ekber" diyerek -bilindiği gibi- rükûya, secdelere gider, cemaat da gizlice tekbir alarak imama uyar. Sonra tekbir alınarak ikinci rekata kalkılır, imam gizlice besmele-i şerife'den sonra yine aşikare Fatiha'yı şerife ile bir miktar daha Kur'an okur, tekrar üç defa eller kaldırılarak birinci rekatta olduğu gibi tekbir alınır, daha sonra yine imam aşikare, cemaat da gizlice "ALLAH'ü Ekber" diye tekbir alarak rükûya, secdelere varılır, sonra da oturulup " **اللَّحِيَّاتُ** = Ettehiyyatü", " **اللَّهُمَّ صَلِّ وَبَارِكْ** = ALLAH'ümme salli ve barik" ve "Rabbena âtina..." duası gizlice okunarak iki tarafa selâm ile namaza son verilir.

Bu halde bayram namazlarının her rekatında üç zait tekbir bulunmuş olur ki bunlar da vaciptir.

(Hanbeli mezhebine göre birinci rekatta altı, ikinci rekatta beş tekbir alınır ve her iki rekatta tekbirler, kıraatten önce olur. İmam Malik ile İmam Şafî'ye göre de birinci rekatta yedi, ikinci rekatta beş tekbir alınır ve tekbirler her iki rekatta da kıraatten önce yapılır.)

213- Hatip, bayram namazını müteakip minbere çıkar, oturmak-sızın hutbeye başlar. Cumada olduğu gibi iki hutbe okur, şu kadar var ki, bu bayram hutbelerine tekbir ile başlanır, cemaat da bu tekbirlere hafifçe iştirak eder. Hatip Ramazan Bayramı hutbesinde cemaate fitır sadaka-sına ve Kurban Bayramı hutbesinde de kurban ile teşrik tekbirlerine dair malûmat verir.

¹ Ebu Davud, Salat: 239; - Nesâi, İdeyn:1; - Hakim, el-Müstedrek: 1/294; A. b. Hanbel: 3/103, 178, 235, 250.

Cuma hutbelerinde sünnet olanlar, bayram hutbelerinde de sünnet-tir. Mekruh olanlar da mekruhtur. Bu bayram hutbelerinin namazdan evvel okunması da caiz olmakla beraber mekruh bulunmuştur.

214- İmam, birinci rekatta bayram tekbirlerini unutup da Fatihayı kısmen veya tamamen okuduktan sonra hatırlarsa tekbirleri alır. Fatihayı yeniden okur. Fakat Fatiha ile bir miktar daha Kur'an okuduktan sonra hatırlarsa tekbirleri alır, kıraatı iade etmez.

215- Bayram namazında birinci rekatin rükûsuna varmış olan imama uyan kimse, bu rükûya yetişeceğini zannederse hem iftitah tekbi-rini, hem de kendi mezhebine göre bayram tekbirlerini ayakta alarak daha sonra rükûya varır, rükûnun kaçırılmasından korktuğu takdirde ise iftitah tekbirini müteakip rükûya varır, bayram tekbirlerini rükûda alır, bu tekbirleri alırken ellerini kaldırmaz, imam kıyama kalkınca kendisi de kalkar, hatta tekbirleri bitirmiş olmasa bile. İmam ile alacağı tekbirlerde imama uyar, kendi mezhebine uygun olmasa da fazla ve noksan tekbir almaz. Ancak imamın aldığı tekbirler, Sahabe-î Kiram'dan rivayet edilen miktarı aşarsa, o halde imama uymak lâzım gelmez.

216- Bayram namazının ikinci rekatına yetişen kimse, birinci re-katı kılmaya kalkınca evvelâ gizlice Besmele-i şerife'yi ve Fatiha'yı şerife ile ekleyeceği ayet-i kerimeleri okur, sonra yine gizlice tekbirleri alır, namazını tamamlar. Zahirürrivaye böyledir. Bununla beraber bu gibi mesbuk (imama birinci rekattan sonra uymuş) olanlar, kendi kendi-lerine alacakları tekbirlerin adedinde imama uymaz, bilakis kendi mez-heplerine göre alırlar.

Bayram namazına hiç yetişmeyen kimse ise kendi başına bayram namazı kılamaz. Dilerse dört rekat nafîle namazı kılar. Bu bir kuşluk namazı yerine geçer, büyük sevaba vesile olur.

(Şafiilerce bayram namazları sünneti müekkededir. Bir görüşe göre de farzı kifayedir, İslâm'ın şiarından sayılır. Cemaatle kılınması daha faziletlidir, tek başına da hutbesiz kılınabilir. Bu sebeple bunu seferi olan kimseler de, kadınlar da tek başlarına kılabilirler. Güneşin doğuşundan zeval (öğle) vaktine kadar kılınabilir.

Bayram namazları Malikiler'e göre de sünneti müekkede ve bir gö-rüşe göre de farzı kifayedir. Hanbelî mezhebine göre de farzı kifayedir, imam ile kılmaya muvaffak olamayanın bunu kaza etmesi sünnettir.)

217- Kurban bayramı namazını ilk vaktinde kılmak, Ramazan bayram namazını da biraz tehir etmek müstehaptır. Bayram namazı, cenaze namazından, cenaze namazı da bayram hutbesinden önce kılınır.

218- Bayram namazları, bir şehirde umumî bir musallada (namaz-gahta) kılınabileceği gibi birden fazla camilerde de kılınabilir.

219- Bayram günlerinde erken kalkmak, yıkanmak, misvak kullan-mak, gülyağı gibi temiz, güzel kokulu şeyler sürünmek, giyinmesi mübah elbiseleri herkesin haline göre en güzelini giymesi, Hak Teâlâ'nın nimetlerine şükür için ferah ve sevinç göstermek, rastgelecek din kardeşlerine karşı güler yüzlü bulunmak, mümkün mertebe fazla sadaka vermek, bayram gecelerini ibadetle ihya etmek müstahap olup, güzel görülmüştür.

220- Ramazan bayramında bayram namazından evvel hurma gibi tatlı bir şey yenilmesi, Kurban bayramında ise namaz kılınmadıkça bir şey yenilmemesi müstahaptır. En sahih olan görüşe göre bu hususta kur-ban kesecek kimse ile kesmeyecek kimse müsavidir. Kurban kesecek kimsenin keseceği kurban etiyle yemeğe başlaması daha uygundur. Bununla beraber namazdan evvel bir şey yenilmesi de mekruh değildir.

221- Kurban kesecek kimse, tırnaklarını ve başının saçlarını kes-meyi tehir eder. Bu menduptur. Fakat bu tehir mekruh olacak bir müd-detle olmamalıdır. Bu müddetin en son sınırı ise kırk gündür.

Daha faziletli olan haftada bir kere tırnakları, bıyıkların fazla kıs-mını kesmek, fazla tüyleri gidermek, yıkanmak suretiyle bedenin temiz-liğine bakmaktır. Hiç olmazsa bunlar on beş günde bir yapılmalıdır, kırk günden fazla terkedilmesi ise mazur görülemez.

222- Bayram günü cami-i şerife bir sükûn ve vakar ile gidilir, namaza giderken Ramazan bayramında gizlice, Kurban bayramında da açıkça tekbir alınması, namazdan sonra da mümkün ise başka bir yoldan ikametgâha dönülmesi menduptur.

223- Kurban Bayramının birinci gününe "**yevmü'n-nahr**" diğer üç gününe de "**eyyam-ı teşrik**" denir. Bu bayramdan evvelki gün ise "**yevm-i arefe**"dir ki, Zilhiccenin dokuzuncu günüdür. Ramazan-ı şerif Bayramında arefe yoktur.

Arefe gününün sabah namazından itibaren bayramın dördüncü gününün ikindi namazına kadar yirmi üç farz vakit namazını müteakip bir defa:

"اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ وَاللَّهُ الْحَمْدُ"

ALLAH'ü Ekber, ALLAH'ü Ekber, lâilâhe illâllâhü vellâhü ekber, ALLAH'ü ekber velillâhil hamd" diye tekbir alınır ki, buna da "**teşrik tekbiri**" denilir. Memleketimizde bunun tercümesi bir aralık şu şekilde okunmuştur: "Tanrı uludur, Tanrı uludur, Tanrıdan başka tanrı yoktur. Tanrı uludur, tanrı uludur, hamd ona mahsustur."

Tekbirlerin bu miktar okunması İmameyn'in görüşüdür, uygulama da bu şekildedir. İmam-ı A'zam'a göre bu tekbirler, arefe gününün saba-hından ertesi günün ikindisine kadar olan sekiz vakit farz namazını müteakip alınır.

224- Teşrik tekbirleri, fıkıh alimlerinin bir çoğuna göre vâcibdir. Sünnet diyenler de vardır. İmameyn'e göre farz namazlarını kılmakla her mükellef olan kimse için bu tekbirler vâcibdir. Bu hususta tek başına namaz kılanla imama uyan, seferi ile mukim olan, köylü ile şehirli, erkek ile kadın müsavidir. İmam-ı A'zam'a göre ise bu tekbirlerin vacib olması için mukim olmak, hür ve erkek olmak ve namazın müstehab şekilde cemaatle kılınan bir farz namaz olması şarttır. Bu sebeple seferi olanlara, kölelere, kadınlara ve tek başına namaz kılan kimselere vacib değildir. Ancak bunlar, üzerlerine teşrik tekbiri vacib olup cemaatle farz namazları kılan kimselere uyarlırsa, o zaman vacib olur. Cuma, Bayram namazı kılınmayan köylerdeki kimselere de vacip olmaz. Ve Cuma günü öğle namazını kendi aralarında cemaatle kılan özürsüz kimselere de vacib olmaz. Kadınların kendi aralarında cemaatle namaz kılmaları da müstehab şekliyle olan cemaatten sayılmaz.

225- Bir senenin teşrik günlerinden birinde terk edilen bir namaz, yine o senenin teşrik günlerinden birinde kaza edilse sonunda teşrik tekbiri alınır. Fakat başka günlerde veya başka senenin teşrik günlerinden birinde kaza edilecek olsa, teşrik tekbiri alınmaz.

226- Bir namazda sehiv secdeleriyle teşrik tekbiri ve telbiye toplanacak olsa, evvela sehiv secdeleri yapılır, sonra tekbir alınır, sonra da telbiyede bulunulur. Şayet telbiye evvel yapılırsa, sehiv secdeleri ve teşrik tekbiri düşer. Telbiye için hac bahsine müracaat!

227- Arefe günü insanların bir yerde toplanarak Arafat'ta bulunan hacıları taklit edercesine bir vaziyet almaları, bir esasa dayanmamak-tadır, hatta bunu mekruh görenler de vardır.

228- Bayram günlerinde müslümanların birbirini tebrik etmesi, birbiriyle musafaha yapması, birbirine " **عَفَرَ اللَّهُ لَنَا وَ لَكُمْ** = Gaferallâhü lena veleküm" yani "ALLAH Teâlâ bizi de sizi de mağfiretine nail buyursun", veya " **تَقَبَّلَ اللَّهُ تَعَالَى مِنَّا وَمِنْكُمْ** = Tekabbelellâhü Teâlâ minna ve minküm" yani "ALLAH Teâlâ bizden ve sizden kabul buyursun." gibi bir şekilde duada bulunması da mendubdur .

[Fihrist'e dön](#)

TERAVİH NAMAZI

229- Teravîh namazı, Ramazan-ı şerife mahsus, yirmi rekattan ibaret olup bir sünneti müekkededir. Bu namazı Resul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz ile Hülefa-i Raşidin (R.Anhüm) devamlı kılmışlardı. Bu namazın cemaatle kılınması da bir sünneti kifayedir. Bu sebeple bütün bir mahalle halkı cemaatle kılmayı bırakıp evlerinde kılacak olsalar, sünneti terk ile günahkâr olmuş olurlar.

230- Teravîh namazının her dört rekâtı sonunda, bir miktar oturularak istirahat edildiği için, bu dört rekata, bir "**Terviha**" denilmiştir. Bir teravîh namazında beş terviha vardır. Bu tabir "**Tervih**" kelimesinden bina-i merre'dir.¹ Tervih ise insanın kendisini rahat-landırması manasındadır. Çoğulu "**teravîh**"tir.

231- Mescitlerde teravîh namazı cemaatle kılındığı halde, bir özrü olmaksızın cemaatı terk ederek bu namazı evinde kılan kimse, günahkâr olmazsa da fazileti terketmiş olur. Hattâ evinde cemaatle kılsa cemaat sevabına nail olursa da, mescitteki cemaatin faziletine nail olamaz. Çünkü mescitlerin fazileti daha fazladır.

¹ Arapça Dil Bilgisi, Sarf ilminde; adet bildiren bir mastardır.

232- Teravih namazını kılacak kimsenin teravihe veya vaktin sünnetine veya gece namazına niyet etmesi ihtiyata daha uygundur. Sadece namaz kılmaya veya nafîle namaza niyet edilmesi de birçok fıkıh alimlerine göre caizdir.

233- Teravih namazını her iki rekatta bir selâm vermek suretiyle on selâm ile bitirmek daha faziletlidir. Dört rekatta bir, selâm da ve-rilebilir. Sekizde, onda hatta yirmide bir selâm vermek suretiyle kılmak da caizdir. Fakat bu, mekruh olmaktan uzak görülmektedir.

234- Teravih namazı, iki rekatta bir selâm verildiği zaman tam akşam namazının iki rekat sünneti gibi, dört rekatta bir selâm verildiği takdirde de tam yatsı namazının dört rekat sünneti gibi kılınır. Cemaatle kılındığı zaman, cemaat hem teravihe hem de imama uymaya niyet eder, imam da tekbirleri tesmi'leri, kıraatleri aşikare yapar.

235- İmam için teravih namazının her iki rekatında eşit derecede kıraatta bulunmak ve selamları da eşit kısımlara ayırıp meselâ iki veya dört rekatta bir selâm vermek daha faziletlidir. Çünkü böyle yapılması, ruhu düşünceden kurtarır.

236- Teravih'in her rekatında on âyet okunması müstehaptır. Çün-kü bu şekilde devam edilirse bir Ramazan'da bir hatim yapılmış olabilir. Böyle bir defa hatim ile teravih namazı kılınması ise bir sünnettir. Bazı alimlere göre bu hatmin yirmi yedinci geceye, yani Kadir gecesine tesa-düf ettirilmesi müstehabdır .

237- Teravih namazını kıldırarak şahsın güzel sesli olmasından çok, doğru okuyucu olmasına özen gösterilmelidir. Güzel ses, kalbi meş-gul ederek tefekküre, huşuya mani olabilir. Kıraatında tecvid veya okuma hatası bulunan bir imamın mescidini bırakarak dürüst okuyan bir imamın bulunduğu mescide gidilmesinde bir sakınca yoktur.

238- İmamın teravihte cemaatı nefret ettirecek miktarda kıraatte bulunması, uygun değildir. Şu kadar var ki, Fatiha'yı şerife'den sonra okunacak âyetler bir sûreden veya üç kısa âyet miktarından noksan olmamalıdır. Ka'delerde teşehhüdden sonra ALLAHümme salli... ve barik... de terk edilmemelidir.

239- Teravih namazını özürsüz yere oturarak kılmak veya uyku-nun bastırılmış olduğu bir halde kılmak mekruhtur. İmamın rükûya var-masına kadar oturup uymayı tehire bırakmak da mekruhdur.

240- Teravih namazının bir miktarı kılındıktan sonra imama uyan kimse, teravih bitince kendisi noksan kalan rekatları tamamlar, sonra da vitir namazını kendi başına kılar. Daha iyi olan budur. Bununla beraber imam ile vitri kılıp sonra teravihi tamamlaması da caiz görülmüştür.

241- Yatsı namazında cemaatı terk etmiş olan kimse, teravih ve vitir namazlarında imama uyabilir. Bu sebeple bir kimse, imam yatsı namazını kıldırıp teravihe başlamış olduğu esnada mescide gelse evvelâ yatsı namazını kendi başına kılar, sonra teravih için imama uyar, eksik kalan rekatları da yine kendi başına kılar. Aynı şekilde teravihi imam ile kılmayan, vitri imam ile kılabilir. Sahih olan görüş böyledir. Fakat imam da cemaat da yatsı namazını cemaatle kılmamış olurlarsa yalnız teravih namazını cemaatle kılamazlar. Çünkü teravihin cemaatı, farzın cemaatı-na tâbidir. Teravihin müstakil bir cemaatle kılınması, nafîleler hakkın-daki şer'i hükme uygun düşmez.

242- İmam, teravih namazının, mesela ilk bir rekatını müteakip yanılarak oturup selâm verdikten sonra yeniden iki rekat kılmadan geri kalan rekatlarını usulü dairesinde kıldırarak olsa, bir görüşe göre namazı caiz olup yalnız o ilk iki rekatı kaza eder. Diğer bir görüşe göre geri kalan namazları da caiz olmaz, hepsini kaza etmesi lâzım gelir. Çünkü teravih, bir namazdır, yapılan teşehhüdler, selâmlar yerinde vaki olmamış olur.

243- Teravih, vaktin sünnetidir, yoksa orucun sünneti değildir. Bu sebeple hasta veya seferi kimse gibi o anda oruç tutmakla mükellef olmayanlar için de Teravih namazını kılmak sünnettir .

Akşam üstü hayızdan veya nifasdan kurtulan bir müslüman kadın veya müslüman olan bir kimse hakkında da o gece Teravih namazını kılmak sünnettir.

[Fihrist'e dön](#)

HASTALARIN NAMAZLARI

244- Hastalık, bedenini, tabii halini, kuvvetini kaybetmesinden meydana gelen bir acizlik halidir. Hastaya "**mariz**", hastalığa da "**ma-raz**" denir. **Mariz**'in çoğulu "**merza**", **maraz**'ın çoğulu da "**emraz**"dır. Hastalar da akılları başlarında buldukça bir takım şer'i vazifelerle mükellefdirler. Bununla beraber şer'i şerif, onların hakkında birçok kolaylıklar göstermiştir. Namaz hakkında, aşağıdaki meselelerde görülen kolaylıklar da bu kısımdandır.

245- Bir hasta takatine göre namaz kılmakla mükellef olur. Meselâ ayakta durmaya asla gücü yetmeyen veya ayakta durması hastalığının uzamasına veya artmasına sebep olacağı anlaşılan bir hasta, oturarak namazını kılar, oturmaya da gücü yetmezse gücüne göre yanı üzerine veya arkası üstüne yatarak îma ile namazını kılabilir.

246- İma ki, namazda rukûya ve secdeye işaret olmak üzere başı eğmektir. Bu, ayakta yapılabileceği gibi oturarak da yapılabilir. Bununla beraber bir şeye dayanarak ayakta yapılması mümkün olan bir îma, ya-tarak yapılamaz, bu caiz değildir.

247- İma ile de namaz kılmaya gücü yetmeyen bir hasta bir gün ve bir gecelik ve daha fazla olan namazları sonraya bırakır, sonra iyi olunca bunları kaza etmesi lâzım gelir. Diğer bir rivayete göre bir gün ve bir geceden fazla olan namazları büsbütün düşer. Hatta akli başında olsa bile.

248- Hastalığı sebebi ile oturduğu halde veya ima ile namaz kılabilen kimse, bu hastalığı esnasında kılamamış olduğu namazları sıhhat bulduktan sonra kaza edince oturduğu halde veya îma ile kılamaz. Çünkü özür ortadan kalkmıştır. Fakat sıhhat zamanında kazaya bırakmış olduğu namazlarını böyle hastalığı esnasında kaza edecek olsa, oturduğu halde veya îma ile kaza edebilir. Zira gücüne göre mükellef olur, gücünün yetmediği bir şey kendisinden istenilemez.

Özür sahipleri için, Taharet: 97. Maddeye de müracaat!

[Fihrist'e dön](#)

SEFERİN MAHİYETİ VE MÜDDETİ

249- Sefer = müsaferet; lugatta herhangi bir mesafeye gitmektir. Karşısı "**ikamet**"dir. Şer'i şerif bakımından sefer, belirli bir mesafeye gitmektir ki, bu normal bir yürüyüş ile üç günlük, yani on sekiz saatlik bir mesafeden ibarettir. Buna "**üç merhale**"de denir .

Normal yürüyüş, yaya yürüyüşüdür ve kabile arasındaki deve yürüyüşüdür. Denizlerde de yelken gemileriyle havanın normal hali geçerlidir.

İşte karalarda böyle bir yürüyüş ile, denizlerde de normal bir hava ile ve yelkenli bir gemi ile on sekiz saat sürecek bir mesafe, "**sefer müddeti**" sayılır.

Demek ki, bu yolun yalnız gidilecek mesafesi muteberdir, yoksa gidilip geri dönülmesine ait mesafesi muteber değildir.

250- Vatanında veya o hükümdeki bir yerde oturan kimseye "**mukim**", buradan çıkıp en az on sekiz saatlik bir mesafeye gitmeye başlamış olan kimseye de şer'an "**müsafir = yolcu**" adı verilir.

251- Yolculuk hali esasen meşakkatsiz olamaz. Bu sebeple şer'i şerif, yolcular hakkında bazı kolaylıklar göstermiştir. Yolculukta gece ve gündüz sürekli yola devam edilemez, istirahatata da ihtiyaç görülür, bazı fıkıh kitaplarımızda "sefer müddeti üç gün üç gecedir" denilmesi bu esasa mâni değildir. Bu sebeple bir günlük normal yürüyüş, ortalama altı saat olarak kabul edilmiştir. Bazı seferler, meşakkatsiz olsa da hüküm şahsa değil, cinse göre olacağından sefer hükmü, bütün sefer hallerini içine almıştır.

252- Fıkıh alimlerinden bazılarına göre sefer müddeti, on sekiz fersah (yaklaşık 90 km.)lik bir mesafeden ibarettir. Bir fersah üç mil, her mil ise 20 dakika sürecek olsa, on sekiz fersah 18 saat etmiş olur.

Bir fersah, on iki bin adım, bir mil de dört bin adım sayılmaktadır. Bununla beraber fersahlar düz yerler ile dağlık ve derelik yerlere göre değişir. Meselâ düz bir yerde bir fersah mesafe bir saatta alınabileceği halde dağlık bir yerde böyle bir mesafe bir saatta alınmaz. Bu sebeple bu hususta fersah, temel bir ölçü sayılmamalıdır. Şu kadar var ki, fersaha itibar edildiği takdirde bir çok meseleler halledilmiş olur.

Meselâ tren ile, uçak ile olan yolculuklarda kat edilecek arazinin kaç fersah olduğu dikkate alınır, en az on sekiz fersahlık bir mesafe katedilmiş olunca sefer müddeti gerçekleşmiş, sefer hükmü başlamış olur. Artık yolculuk yapılan vasıtaların halini dikkate almaya ihtiyaç kalmaz.

(Gerçekten diğer üç mezhep imamları da bu fersah ölçüsünü kabul etmişlerdir. Sefer müddeti, İmam Malik ile İmam Ahmed'e göre "16 fer-sah, yani 48" mildir. "Bir mil ise altı bin el arşınıdır. Bu halde sefer müddeti, seksen buçuk km. ile yüz kırk metreye eşit bulunmuş olur."

İmam Şafî'nin sonraki görüşüne göre de 48 mildir. Önceki görüşüne göre de bir gün bir gecedir.)

253- Gidilecek bir yerin hem karadan, hem de denizden yolu bulunsa yolcunun gideceği yola itibar olunur. Bu sebeple bir beldeye deniz yoluyla meselâ on iki saatte, kara yoluyla da on sekiz saatte

gidilecek olsa, karadan gidenler seferi sayılır, denizden gidenler sayılmaz. Bir yerin karadan iki yolu bulunduğu takdirde de hüküm böyledir, yalnız sefer mesafesinde bulunan yoldan gidenler, seferi bulunmuş olurlar.

254- Seferilik, vatan edinilen beldenin veya köyün yola çıkıldığı yönündeki evlerinden ayrıldıktan ve en az üç günlük bir yere gidilme-sine niyet edildikten itibaren başlar. Bu sebeple bu evler tamamen geçilmedikçe ve sefere niyet edilmedikçe sefer hali başlamış olamaz.

255- Bir beldenin kenarlarında olup "**Fina-i Mısır**"¹ denilen yerler de beldeden sayılır. Bunlar ekseri bir ok atımından = dört yüz adımdan az bir mesafe teşkil ederler. Belde ile aralarında tarlalar, bostanlar bulunmadıkça beldenin tamamlayıcısı bulunurlar. Bu sebeple bunları da geçmek lâzımdır ki, seferilik başlamış olsun.

Şehrin dışındaki bağlar, bostanlar ve bekçilere, bostancılara ait meskenler, kulübeler şehirden sayılmaz.

[Fihrist'e dön](#)

SEFERİN HÜKÜMLERİ

256- Yolcular hakkında bir kısım kolaylıklar, ruhsatlar gösterilmiştir. Mesela Ramazan-ı şerif'te seferilikte bulunan için orucunu tehir etmek mübahtır. Seferilerin mesh müddeti üç gün üç gecedir. Seferî, dört rekatlı farz namazlarını ikişer rekate olarak kılar ki, buna "**kasr-ı salât**" denir. Bizce seferinin böyle namazını iki rekate kılması lâzımdır.² Buna muhalif olarak farzları dört rekate olarak kılması mekruhtur. Bu-nunla beraber iki rekate kılıp da teşehhüde bulduktan sonra iki rekate daha kılacak olsa, farzı eda etmiş, bu son iki rekate da nafîle olmuş olur. Şu kadar var ki selâmı tehir etmiş olmasından dolayı günah işlemiş sayılır. Fakat birinci teşehhüdü terk etse veya evvelki iki rekate kıraatta bulunmamış olsa, farzı eda etmiş olmaz. Nitekim sabah ve cuma namazlarında da hüküm böyledir. Kasr-ı salât (dört rekate farz namazların iki kılınması), Peygamber Efendimiz (S.A.V)'in hicretinin dördüncü senesinde meşru kılınmıştır. Meşru kılınması, Kitap ile, Sünnet ile, İcma-ı üm-met ile sabittir.

(İmam Şafii'ye göre seferi, serbesttir. Dilerse farzları dörder rekate olarak kılabilir.)

257- Seferi olan, vatanına dönünce seferi olmaktan çıkar. Hatta vatanında ikamete niyet etmese bile. Fakat başka bir beldeye, köye gidip sadece ikamete etmekle seferi olmaktan çıkmaz. Ancak orada en az on beş gün ikamete niyet ederse, o zaman mukim olur. On beş günden az ikamete niyet etse veya iki yerde, meselâ Mekke-i Mükerrreme ile Mina'da on beş gün ikamete niyet edip yalnız birinde on beş gün durmasa bununla seferilik hali son bulmuş olmaz.

258- Seferi olan bir kimse, bulunduğu yerde on beş gün ikamete niyet etmeyip, bugün yarın çıkıp gideyim derken uzun bir müddet orada oturacak olsa, yine seferilikten çıkmış olmaz, hattâ bir beldeye gidip mu-ayyen bir işi yapmak, ve daha sonra oradan çıkmak niyetinde bulunan kimse de bununla mukim olmuş olmaz. Ancak o işin on beş günden önce yapılamayacağını bilmiş olursa, o takdirde ikamete niyet etmese de mu-kim sayılır.

259- Sahra (meskun olmayan yerler)de ikamete niyet sahih değildir. Ancak göçebe halinde olup çadırlarda oturanlar, bir sahrada oturmaya niyet ettikleri ve yanlarında kendilerine ve hayvanlarına en az on beş gün yetecek kadar su ve ot bulunduğu takdirde mukim sayılırlar. Bu halde bunlar bu yerden kalkıp aralarında on sekiz saatlik (yaklaşık 90 km.) bir mesafe bulunan diğer bir yere gitmeye niyet etmedikçe mukim olmaktan çıkmazlar.

260- Sefer ve ikamete hallerinde uyan değil, uyulanın niyeti mute-berdir. Bu sebeple asker kumandanın, köle efendisinin, işçi işverenin, talebe hocasının, mehri muaccel (peşinen verilmesi kararlaştırılan mehri)ni almış olan kadın kocasının niyetine göre mukim veya seferi olmuş olur.

261- Sefer hususunda henüz bülüğa ermemiş kimsenin niyeti muteber değildir. Bu sebeple böyle bir çocuk hakkında sefer hükümleri geçerli olmaz. Çünkü sefer hususunda sefer müddeti bir mesafeyi katetmeye niyet şart olduğu gibi, tek başına karar verebilmek ile bulûğ çağına ermiş olmak da şarttır.

(Şafii'lere göre bulûğ çağına yaklaşmış olan çocuğun sefere niyeti muteberdir, dört rekate farz

¹ Bak: Madde 196/6.

² **ÖNEMLİ NOT:** Yukarıda belirtildiği gibi seferi olan kimse sadece dört rekate farz namazları iki rekate olarak kılar. Diğer bütün namazlar, yani sabah, akşam, vitir, sünnet ve nafîle namazlar aynen kılınır.

namazını iki kılabilir.)

262- Seferilik halinde bulunan bir kimse, tabi olduğu kimsenin niyetini, nereye kadar gideceğini bilmediği ve sualine cevap da alamadığı takdirde üç günlük bir mesafeye gidinceye kadar namazlarını tamam kılar, ondan sonra dört rekatlı farzları iki kılmaya başlar. Düşman eline esir düşen bir müslüman hakkında da hüküm böyledir.

Herhangi bir sebepten dolayı soru sorulamaması da, suale cevap alınamaması yerindedir.

263- "Dar-ı harb"de askerın ikamet etmeye niyeti sahih değildir. Fakat kendilerine gelip eman ile sığınan bir müslümanın orada ikamete niyeti sahihtir.

264- En büyük veliyyül'emir de sefer hususunda başkaları gibidir.

Bu sebeple bir veliyyül'emir, sefere niyet etmeksizin memleketi dahilinde bir müddet dolaşacak olsa, namazlarını tamam kılar, fakat sefer müddeti dolaşmaya niyet ederse, dört rekatlı farz namazlarını iki kılar. Sahih olan budur. Resulü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz ve Hulefa-i Râşidîn (R.Anhüm) Medine-i Münevvere'den Mekke-i Mükerrerme'ye gidince dört rekatlı farz namazları ikişer rekata olarak kılarlardı.

265- Namaz vakti devam ettikçe seferilik ve ikamet itibarıyla namazın vasfı değişebilir, vakit çıkınca da kesinleşmiş olur. Bunlarda vaktin sonu yâni "ALLAH'ü ekber" demeye müsait bir anın kalmamış olması muteberdir. Bu sebeple seferi olan bir kimsenin namazı, vakit henüz tamamen çıkmadan vatanına dönmesiyle veya bir yerde on beş gün ikamete niyet etmesiyle iki rekattan dört rekata değişmiş olur. Fakat namazını henüz kılmadan vakit çıkıp da daha sonra vatanına dönse veya bir yerde onbeş gün ikamete niyet edecek olsa, artık bu namazı iki rekata olarak kaza eder, dört rekata olarak kaza etmez. Çünkü vaktin çıkmasıyla, vasfı, yani bir seferilik namazı olması kesinleşmiş olur.

266- Seferilik halinde bulunan bir kadın, hayızlı iken gideceği yere üç günden az bir mesafe kaldığı esnada temizlenecek olursa namazlarını tamam olarak kılar.

267- Mukimin kazaya kalan namazları seferi olmasıyla ve seferi olan kimsenin kazaya kalan namazları da ikamete niyet etmesiyle değişmez. Bu sebeple bir mukim, seferilik halinde kazaya kalmış namazlarını ikişer rekata olarak kılacığı gibi, seferi olan bir kimse de ikamet zamanında kazaya kalmış namazlarını dörder rekata olarak kılar.

268- Mukim seferi olana, seferi olan da vakit içinde mukime uyabilirdir. Şöyle ki bir mukimin vakit içinde olsun olmasın, seferi olan kimseye uyması sahihtir. Seferi olan kimse iki rekata müteakip selâm verince, mukim kalkar. En sahih olan görüşe göre kıraatte bulunmaksızın namazını tamamlar, sehiv secdesi de yapmaz. Çünkü bu mukim, bir "**lâhik**" demektir. (Lâhik bahsine müracaat!) İmam olan seferinin cemaate hitaben namazdan evvel veya sonra "Siz namazınızı tamamlayınız, ben seferiyim" demesi müstehaptır.

Seferi olana gelince, bu da ancak vakit içinde mukime uyabilirdir. Bu halde dört rekata bir farz namazını mukim gibi tam olarak kılar. İmama vakit içinde uymakla farz namazı iki rekattan dört rekata dönmüş olur. Fakat vaktin haricinde, yani kendisinin seferi iken kazaya kalmış dört rekata bir namazında mukime uyması sahih olmaz. Çünkü böyle kazaya kalmış namazı, evvelce iki rekata olarak kesinleşmiştir.

269- Seferi ile mukim, dört rekata bir namazı kazaya bırakmış olsalar bu namazda seferi, mukime uyamaz. Zira bu namaz, seferi hakkında iki rekata olarak kesinleşmiş olur. Bu sebeple birinci ka'de (oturuş) seferi hakkında farz olduğu halde, mukim hakkında farz değildir. O halde farz namaz kılan, nafil namaz kılan uymuş olur ki bu, caiz değildir.

270- Seferi, vakit içinde mukime uyduğu halde namazı bozursa bunu yine iki rekata olarak kılar. Çünkü uymak, yok olmuştur.

271- Yolculuk veya yağmur mazeretiyle iki vakit namazını bir vakitte kılmak caiz değildir. Yalnız Arafat'ta öğle ile ikindi, Müzdelife'de de akşam ile yatsı namazlarını birleştirip bir vakitte cemaatle kılmak caiz bulunmuştur. Hac bahsine müracaat!

(Diğer üç mezhep imamına göre dinen geçerli bir mazeret sebebiyle öğle ve ikindi veya akşam ile yatsı namazlarını öne almak veya tehir etmek suretiyle bir vakitte birleştirip kılmak caizdir. Meselâ öğle namazı ile ikindi namazı öğle vaktinde kılınabileceği gibi ikindi vaktinde de kılınabilir.)

272- Sefer hükümleri hususunda yolculuğun meşru olup olmaması arasında fark yoktur. Bu sebeple efendisinden kaçmış bir köle veya haksız yere kocasından kaçmış bir kadın dahi seferi buldukça dört rekatlı farz namazlarını ikişer rekata kılar, orucunu da sonraya bırakabilir.

(Diğer üç mezhep imamına göre bu gibi yolcular sefer hakkındaki ruh-satlardan istifade edemezler, onlar bu yoldaki kolaylıklara lâayık olamazlar.)

[Fihrist'e dön](#)

SEFERİLİK HALİNİN SON BULUP BULMAMASI

273- "**Vatan-ı asli**"ye dönüp gelmekle yolculuk hali sona erer. Hatta orada ikamete niyet edilmese bile. "**Vatan-ı ikamet**" ise böyle değildir, orada ikamete niyet lâzımdır.

274- Bir insanın doğup büyüdüğü veya evlenip içinde yaşamak istediği veya içinde barınmak kastedip başka yere tamamen yerleşmek için gitmek istemediği yer kendisinin "**vatan-ı asli**"sidir. Bir kimsenin böyle doğduğu ve evlendiği veya içinde tamamen yerleşmeye, ölünceye kadar yaşamaya karar vermiş olduğu yer olmayıp yalnız içinde en az on beş gün kalmak istediği yer de kendisi için bir "**vatan-ı ikamet**"tir. Yeter ki o yer böyle ikamete elverişli bulunsun.

Seferi olan bir kimsenin içinde on beş günden az oturmak istediği yer de kendisinin bir "**vatan-ı sükna**"sıdır ki buna itibar yoktur. Bununla ne vatan-ı asli, ne de vatan-ı ikamet muntakız = değişmiş, bozulmuş olmaz.

275- Vatan-ı aslî kendi misli ile değişmiş, bozulmuş olur. Vatan-ı ikametle değişmiş, bozulmuş olmaz. Şöyle ki bir kimse içinde doğup büyüdüğü veya evlendiği yeri terk edip başka bir belde tamamen yerleşmeye başlasa, artık o evvelki vatanı, ikamet hususunda vatanı olmaktan çıkar. Daha sonra oraya gidecek olsa, en az on beş gün ikamete niyet etmedikçe, farz namazlarını dörder rekata kılmaması lâzım gelmez.

Fakat vatan-ı aslîsinden geçici bir zaman için çıkıp, başka bir yeri vatan-ı ikamet edindikden sonra vatan-ı aslîsine dönse, niyete muhtaç olmaksızın mukim olur, dört rekatlı farz namazlarını, tam kılmaması icab eder.

276- Vatan-ı ikamet, vatan-ı aslî ile ve diğer bir vatan-ı ikametle ve sadece sefere çıkmakla değişmiş, bozulmuş olur. Hatta aralarında sefer müddeti bulunmasa bile. Meselâ bir kimse, yolculuğu esnasında bir belde bir ay ikamete niyet edip, bu kadar durduktan sonra tekrar yola çıksa veya diğer bir beldeye gidip orada da en az on beş gün oturmaya niyet etse, artık evvelki belde vatan-ı ikamet olmaktan çıkmış olur. Ora-ya tekrar dönmekle mukim olmuş olmaz. Bilakis mukim sayılabilmesi için orada tekrar ikamete niyet etmesi lâzım gelir. Fakat vatan-ı ikamet-tinden geçici bir iş için ikamet müddeti içinde sefer müddetinden az, bir kaç saatlik bir mesafedeki bir yere gidip geri dönmekle vatan-ı ikamet bozulmuş olmaz.

277- Vatanından çıkıp en az üç günlük bir mesafede bulunan bir yere gitmek isteyen kimse, daha oraya gitmeden yol esnasında bir köyde on beş gün oturmaya niyet etse, burası **Zahir'ür-rivaye**'ye göre bir **va-tan-ı ikamet** olmuş olur. Diğer bir görüşe göre ise olmaz.

278- Vatanından sefer niyetiyle ayrılıp henüz üç günlük bir mesafe alamadan vatanına dönmek kasdında bulunan bir yolcu, vatanına daha gelmeden sadece dönmekle dört rekatlı farz namazlarını tam kılmaya başlar. Çünkü böyle yolculuğu bozmakla yolculuk terk edilmiş olur.

279- Seferi olan bir kimse, içinde ikamet etmek istemediği bir belde evlenecek olsa, bir görüşe göre mukim sayılır, diğer bir görüşe göre mukim sayılmaz. En sahih olan da budur.

280- İki belde birer hanımı olan kimse, bunlardan herhangi birinin yanına gidince mukim sayılır. Fakat bunlardan biri vefat edip, bulunduğu belde kendisine ev, bağ, bahçe gibi şeyler kalacak olsa, oraya gitmekle mukim sayılmaz. Fakat diğer bir görüşe göre orası onun yine vatanı sayılacağından mukim olmuş olur.

(Malikiler'e göre bir yolcu, gittiği yerde tam dört gün ikamete niyet edip kendisine yirmi vakit namaz farz olacak olsa, mukim sayılır, dört rekatlı farz namazlarını iki kılamaz. Bu müddete o yere fecir (şafak)ın doğuşundan sonra girdiği gün ile oradan çıkacağı gün dahil değildir.

İmam Şafî'ye göre de bir yerde girip çıkma günlerinden başka tam dört gün ikamete niyet edilmesi, dört rekatlı farz namazları iki kılmaya mâni olur.

Hanbeliler'e göre de bir yerde -hatta ikamete elverişli olmasa bile- mutlaka ikamete niyet eden veya yirmi namazdan fazla farz olacak bir müddetle ikamete niyette bulunan kimse, mukim sayılır, dört rekatlı farz namazını iki kılamaz.)

[Fihrist'e dön](#)

EDA İLE KAZANIN MAHİYETİ VE KAZA NAMAZLARI

281- Bir namazı vaktinde kılmaya "**eda**" vaktinden sonra kılmaya da "**kaza**" denir. Vaktinde kılınan ve kılınacak olan bir namaza "**vaktiyye**" veya "**salât-ı hâzıra**" denildiği gibi vaktinde kılınmamış olan bir namaza da "**faite**" denilir. Çoğulu "**Fevait**"dir.

282- Vaktinde kılınmamış olan beş vakit farz namazların kazası farzdır. Vitir namazının kazası da vaciptir. Sünnetlere gelince, bir sabah namazının farzıyla beraber sünneti kaçırılmış olunca o günün güneşin doğmasından sonra istiva (kaba kuşluk) vaktine kadar bu sünnet, farz ile beraber kaza edilir. Güneşin doğuşundan evvel, istivadan sonra kaza edi-lemeyiz. İmam Muhammed'e göre bu sünnet, yalnız olarak kaçırılmış olsa, yine güneşin doğuşundan (kerahet vaktinden) sonra istiva zamanına kadar kaza edilir.¹

Bir de öğle namazının ilk sünneti, cemaatle farza yetişmek için terkedilecek olsa, farzdan sonra son iki rekattan evvel kaza edilir. Fetva bu şekildedir. Ta ki vakti içinde iki defa tehir edilmiş olmasın. Bununla beraber son iki rekattan sonra da kaza edilebilir, namazın tertibi iki defa değişmemesi için bunu daha iyi görenler de vardır.

Cuma namazının ilk dört rekat sünneti hakkında da bu öne alma ve tehir etme hükmü geçerlidir. Terk edilen diğer sünnetlerin kazası lâzım gelmez. Fakat başlandıktan sonra her nasılsa terkedilen bir sünnet -herhangi bir nafîle- namazının kazası icap eder.

Meselâ öğlenin son sünnetine başlanılmış iken cenaze namazını kaçırmamak için bu sünnet terk edilmiş olsa, bunu daha sonra kaza lâzım gelir.

283- Bir namazı özürsüz yere kazaya bırakmak büyük bir günahdır. Bu namaz, kaza edilmekle yerine getirilmiş olur. Fakat bunun tehirinden dolayı meydana gelen günahın affi için tevbe ve istiğfar lâzımdır. Her-hangi bir bahane ile bir namazı tehire, kazaya bırakmaktan son derece sakınmalıdır. Çünkü bunun günahı pek büyüktür. İnsan, gerek Mabudu-na ve gerek insanlara olan borçlarını biran evvel ödemeye çalışmalıdır, hayatın müddeti malûm! Borçlarını ödemedi ahirete gidenlerin halleri-ne ne kadar acınsa azdır.

Tenbih: Kazaya kalan birden fazla, meselâ altmış, yetmiş senelik namazların muayyen bir günde, meselâ Ramazan-ı şerif'in son cumasın-da kılınacak bir günlük namaz ile kaza edilmiş, affedilmiş olacağı hakkındaki sözlerin hiçbir dini kıymeti yoktur. Bu hususta nakledilen bir hadîs, muhaddis (hadis alimleri)nin, meseleyi iyice inceleyen âlimleri-mizin beyanlarına göre **mevzu** (uydurma)dır, aslı yoktur, icma-ı ümmete muhaliftir. Çünkü böyle herhangi bir ibadet, senelerce kaçırılmış olan farzların, vaciplerin yerine geçemez. Böyle bir iddia, farzların, vacible-rin terkedilmesine, boş verilmesine sebep olacağından akla, dine, hikme-te aykırıdır. Kusurlu olmak, kolaylaştırmaya sebep olamaz. Bu, usulce bir esastır. Bununla beraber bu hadîsi nakledenler, muhaddislerden de-ğildirler, bu hadîsi, hadiste kaynak olan eserlerden birine dayandırmış değildiler. Artık bu naklin ne kıymeti olabilir!

Kazaya kalan bir namazın kılınması, bizim için gereklidir. Biz bu-nu yerine getirmekle mükellefiz. Bunu yapmaz isek azaba müstehak oluruz. Şu kadar var ki, kazaya kalmış olan bir namazı Hak Teâlâ Haz-retleri dilerse affeder ve dilerse affetmez, ve herhangi bir ibadet vesilesiyle sahibine bir çok sevaplar da verebilir. Kimse bu hususlara ka-rışamaz ve kesin bir şekilde hüküm veremez.

Yukarıdaki iddia, kazası kesin olarak gereken bir namazın mâkûl bir misliyle kaza edilmesi hakkındaki farziyeti inkâr demektir ki asla caiz olamaz.

Bu mesele hakkında Aliyyü'l-karî Merhum'un, ve diğer alimlerin tetkikleri vardır. Aliyyü'l-karî'nin "Mevzuatı"na, "Abdurrahim Fetvası"-na ve "Mev'ize-i Hasene"ye müracaat!

¹ Sabah namazının sünnetini kılamadan farzını imamla beraber cemaatle veya tek başına kılan kimse farzdan sonra, vakit de olsa güneşin doğuşuna kadar bu sünneti kılamaz. Çünkü sabah namazının farzı kılındıktan sonra güneşin doğuşuna kadarki zaman içerisinde nafîle namaz kılmak mekruhtur. Sadece kaza namazı kılınabilir. Kılınmayan bu sabah namazının sünneti işrak veya kuşluk vaktinde kılınabilir. Öğleden sonra ise kesinlikle kılınmaz.

284- Bir kimsenin namazı kazaya kalınca bakılır; eğer o kimse, sahib-i tertip ise bu kaza namazı ile vakit namazları arasında tertibe riya-yet lâzımdır. Sahib-i tertip değilse bu namazı kaza etmeden diğer namazlarını kılabilir.

285- Bir kimsenin tertip sahibi sayılması için en az altı vakit namazı kazaya kalmamış olmalıdır. Altı vakit namazı kazaya kaldı mı, sahib-i tertip olmak vasfını kaybeder. Artık onun ne kaza namazları arasında, ne de kaza namazlarıyla vakit namazları arasında tertibe riayet etmesi icap etmez.

286- Kazaya kalan namazlar, "**hadîse ve kadîme = yeni ve eski**" adıyla iki kısımdır. "**Hadîse**" olanlar, yani yakın bir zamanda kaçırılmış bulunanlar, altı vakte ulaşınca ittifakla tertibe riayet etmenin lüzumunu düşürür. "**Kadîme**" olan, yani evvelce kaçırılmış bulunan namazlara ge-lince bunlar da altı vakte ulaşmış ise, kendisi ile fetva verilen görüşe göre tertibe riayet lüzumunu düşürür.

Meselâ bir kimse vaktiyle bir ay namaz kılmayıp daha sonra bun-ları kaza etmeksizin vakit namazlarını muntazaman kılmaya başlamış iken, tekrar bir vakit namazını kazaya bırakacak olsa, bu son namazını hatırladığı halde kaza etmeden bunu müteakip olan vakit namazlarını eda edebilir. Böyle bir kimse geçirmiş olduğu namazları tamamen kaza etmedikçe sahib-i tertip vasfını kazanamaz. En sahih olan görüş budur.

287- Sahib-i tertip olan bir şahıs, bir farz namazını veya İmam-ı A'zam'a göre vacip olan vitir namazını özürsüz yere veya hayız ve nifas gibi namazı düşürecek bir mahiyette olmayan bir özür sebebiyle vaktin-de kılmamış olsa, bu namazı, ilk vakit namazından evvel kaza etmesi icap eder. Çünkü gerek kaçırılan namazların arasında ve gerek bunlar ile vakit namazlarının arasında tertibe riayet, esasen şarttır. Ancak kazaya kalan namaz, unutulup daha sonra hatıra gelmiş olursa veya vakit darlaş-mış veya kaçırılan namazlar çok olup sahibi, sahib-i tertip olmaktan çıkmış bulunursa o zaman tertibe riayet şart değildir.

Meselâ tertip sahibi olan bir kimse, her nasılsa uykuya dalıp bu-günkü günün sabah namazını kılamamış bulursa bu sabah namazını bugünkü öğle namazından evvel kaza etmesi lâzım gelir. Bunu hatırladığı halde kaza etmeksizin öğle namazını kılsa, bu namaz İmam Muham-med'e göre geçersiz olur. İmam Ebu Yusuf'a göre farz olmaktan çıkar, nafîle olur. İmam-ı A'zam'a göre ise geçici olarak sahih olmaz. Şöyle ki bundan sonra o sabah namazını kaza etmeden beş vakit namazını daha eda edecek olursa bu altı vaktin hepsi de sahih olmuş olur. Fakat böyle beş vakit namazını daha kılmadan o sabah namazını kaza ederse arada kılmış olduğu vakit namazları geçersiz olup yeniden kılınmaları lâzım gelir.

Aynı şekilde böyle bir kimse, sabah namazını kaçırılmış olduğu halde bunu unutup öğle namazını kılacak olsa, bu öğle namazı sahih olmuş olur.

Aynı şekilde bir şahıs, kazaya kalmış olan yatsı namazını fecir (şafak)tan sonra hatırlayıp, vakit ise yalnız sabah namazını kılmaya müsait bulursa, sabah namazını eda eder, yatsı namazını daha evvel kaza etmemesi, bu sabah namazının sahih olmasına mani olmaz. Ancak kaçırıldığı namazı hatırladığı halde vakit namazını pek uzatıp da, bu yüzden vaktin daralmasına sebebiyet vermiş olursa, o halde vakit namazı caiz olmaz.

288- Faiteler -kazaya kalmış namazlar- birden fazla olup da vakit bunlardan yalnız bir kısmıyla vakit namazına müsait bulursa, en sahih olan görüşe göre tertibe riayet lüzumu düşer.

Aynı şekilde bir kimsenin vitirden başka altı vakitten fazla veya altı vakit namazları kazaya kalmış olsa, bunları kaza etmeden vakit na-mazlarını eda etmesi sahih olur. Çünkü bu halde tertibe riayet edilmesin-de külfet vardır.

Faiteler, vitirden başka altı vakit olunca çok, altıdan noksan olunca az sayılır.

(İmam Şafil'ye göre kazaya kalan namazlar ile vakit namazları arasında tertip şart değildir. Bilakis müstehabdır.)

289- Bir kimse, bir günlük namazlarından birini kaçırmış olduğu halde bunu bir türlü tayin edemezse bir günlük namazını yeniden kılar. Çünkü bununla kazaya kalan namaz, yakinen kılınmış olur. Diğerleri de birer nafîle sayılır.

İki üç veya daha fazla günlerde birer vakit namazı kaçırılmış oldu-ğu halde bunların hangi namazlar olduğu tayin edilemediği takdirde de o kadar günün bütün namazları yeniden kılınır.

290- Kazaya kalan namazlar birden fazla olunca bunlara, tayin edilerek niyet edilmesi lâzım gelmez. Çünkü bunda külfet vardır. Bilakis kazaya kalmış olan, meselâ ilk veya son sabah namazını veya öğle namazını kılmaya niyet edilmesi yeterli olur.

291- Bir kimse, ne kadar namazı kazaya kaldığını bilmeseyse kuvvetli olan görüşüne göre hareket eder. Eğer görüşü yok ise üzerinde kaza namazı kalmadığına kanaat edinceye kadar kaza namazı kılar.

292- Bir kimse, bir namazı kıлып kılmadığında şüphe etseyse, vakti henüz çıkmamış ise yeniden kılar, vakti çıktıktan sonra şüphe etseyse, üzerine bir şey lâzım gelmez. Çünkü farzın sebebi olan vakit çıkmıştır. Bir müslümanın namazını vaktinde kılmış olması ise bir asıdır.

293- Gayrimüslim bir ülkede müslüman olup da cehaleti sebebiyle namazlarını kılmamış olan kimse, daha sonra İslâm yurduna gelip dinî vazifelerini öğrenseyse o namazları kaza etmesi lâzım gelmez. Fakat İslâm diyarında bulunup müslüman olan kimse, bu hususta mazur değildir. Müslüman olduğu tarihten itibaren namazlarını kılmakla mükellef olur. Çünkü İslâm yurdunda cehalet, bir mazeret teşkil etmez, herkes dinî vazifelerini ehlinden sorup öğrenebilir.

294- Bir kimse, kaza namazını kılararken cemaatle vakit namazına başlanacak olsa, namazını tamamlamadıkça cemaate iştirak etmez. Hatta sahib-i tertip olmasa bile.

295- Aynı olan kaza namazları, usulü dairesinde cemaat ile de kılınabilir. Cemaat bahsine müracaat!

296- Kaza namazlarının evde kılınması daha iyidir. Çünkü günahları örtüp teşhir etmemek lâzımdır. Böyle teşhir, hakka karşı bir cüret sayılır ve başkaları için kötü bir numûne teşkil edebilir.

297- Bir kadın, meselâ "Yarıncı gün şu kadar namaz kılayım veya oruç tutayım" diye niyet ettiği halde o gün âdet görmeğe başlasa o namazı veya orucu temiz olacağı günlerde kaza eder.

298- Kaza namazlarının muayyen vakitleri yoktur. Üç kerahet vaktinden başka istenilen her vakitte kaza namazı kılınabilir.

Meselâ kazaya kalmış bir öğle namazı, akşamdan sonra, bir akşam namazı da öğleden evvel veya sonra kılınabilir.

299- Kaza namazlarını bir an önce kılmak, nafiye namaz kılmaktan daha önemlidir, daha iyidir. Fakat farz namazların müekkekte olsun olmasın sünnetleri bundan müstesnadır. Yani bu sünnetleri terkederek bunların yerine kazaya niyet edilmesi daha iyi değildir. Bilakis bu sünnetlere niyet edilmesi daha iyidir. Hattâ kuşluk, tesbih namazları gibi haklarında hadis-i şerif bulunan nafiye namazlar da böyledir. Bunlara da böyle nafiye olarak niyet etmek daha iyidir. Çünkü bu sünnetler, farz namazlarını tamamlar, bunların telâfisi mümkün değildir, kaza namazlarının ise muayyen vakitleri olmadığı için telâfileri mümkündür.

Bununla beraber namazları kazaya bırakmak bir günahdır. Bu günahın mümkün mertebeye kurtulmak için sünnetleri feda etmek münasip olamaz. Böyle bir günahı işleyen kimsenin fazla ibadette bulunarak ilâhî affa sığınması icab ederken, hakkında Peygamber Efendimiz (S.A.V)'in şefaatinin kazanmasına vesile olacak bir kısım mübarek sünnetleri, nafiyeleleri terketmesi nasıl uygun olabilir? Hem bir kısım vakit namazlarını kazaya bırakmak, hem de diğer bir kısım vakit namazlarını tamamlayan, kemale erdiren sünnetlerden ayırmak, iki kat kusur olmaz mı? Bunun aksine olan bazı nakiller muteber değildir, kendisi ile fetva verilen görüşe muhaliftir.

Hem sünnetleri, hem de kaza namazlarını kılmaya müsait vakit bulamadıklarını iddia edenler bulunursa, bunlar insafli bir iddiada bulunmuş sayılamazlar. Boş yere en kıymetli vakitlerini zayi eden insanlar, bilmem böyle bir iddiaya ne yüzle cüret edebilirler?

(İskat-ı salât bahsine de müracaat)!...

[Fihrist'e dön](#)

MÜDRİK HAKKINDAKİ MESELELER

300- Müdrük, imama tamamen uyan, yani namazın evvelinden sonuna kadar aralıksız olarak imama uyan, bütün rekatları imam ile beraber kılan kimsedir. İmama ilk rekatin rükûsunda yetişen, o rekata yetişmiş ve müdrük adını almış olur.

Namaza imam ile beraber başlamanın fazileti pek büyüktür, bu hususta aşağıdaki meseleler geçerlidir.

301- Bir kimse, tek başına bir farz namaza başladıktan sonra bulunduğu yerde o farz namaz, cemaatle kılınmaya başlansa bakılır; eğer namaza başladıktan sonra henüz secdeye varmamış ise namazını bırakır, imama uyar, cemaat sevabını kazanmaya koşar, bu müstehaptır. Ve eğer bir kere secdeye varmış ise bakılır; kıldığı namaz, sabah ve akşam namazı ise yine bırakır, imama uyar. Fakat bunların ikinci rekati için secdeye varmış ise artık bırakmaz, tamamlar, imama uyamaz. Çünkü sabah namazından sonra nafil kılınmayacağı gibi, üç rekatlı bir namaz da nafil olarak kılınmaz.

Öğle namazı gibi dört rekatlı bir farz ise kıldığı bir rekata bir rekat daha ilâve eder, teşehhütte bulunur, selâm verip imama uyar, evvelce kıldığı o iki rekat, nafil olmuş olur.

Böyle bir namazın üçüncü rekatında bulunup da henüz secdesine varmamış ise, hemen ayakta veya oturarak selâm vererek namazdan çı-kar. İmama uyar, tek başına kıldığı iki rekat, yine bir nafil olmuş olur. Fakat bu namazın üçüncü rekatında secdesini yapmış bulunursa artık bunu tamamlar, farzı yerine getirmiş olur. Ve bu namaz, öğle veya yatsı namazı olduğuna göre daha sonra imama da uyabilir. İmam ile kılacağı namaz da bir nafil olmuş olur. Fakat ikindi namazı ise uyamaz. Zira ikindi namazından sonra nafil kılınması mekruhtur.

302- Nafil bir namaza başlamış olan bir kimse, yanında cemaatle namaza başlanınca, bu nafilin iki rekat olmak üzere kılar, daha sonra selâm verip cemaate iştirak eder. Üçüncü rekata kalkmış ise onu da dördüncü rekat ile tamamlamadıkça namazını kesmez. Bundan cenaze namazı müstesnadır. Şöyle ki, böyle nafilin başlanmış olan kimse, kılınmaya başlanan bir cenaze namazının kaçırılacağından korkarsa, kılacağı namazı hemen bırakır, cenaze namazı için imama uyar, sonra o nafilin kaza eder. Çünkü cenaze namazının telâfisi mümkün değildir.

303- Cemaatle sabah namazına başlanılmış olduğunu gören kimse, cemaate yetişebileceğini zannederse, hemen sabah namazının sünnetini kılar ve lüzum görürse "Sübhanek" ile "Euzü"yü ve sure ilâvesini bırakıp yalnız Fatiha'yı şerife ile ve rukû ve secdelerde birer defa tesbih ile yetinebilir. Daha sonra imama uyar. Fakat cemaate yetişeceğini hiç zannetmezse, sünnete başlamayıp imama uyar, artık bu sünneti kaza edemez. Şayet sünnete başlamış ise tamamlar, artık bırakamaz.

Fakat öğle, ikindi, yatsı namazları böyle değildir. Bunların cemaat-le kılınmaya başlanılmış olduğunu gören kimse, bunların sünnetlerini kılmadan imama uyar, sonra öğlenin dört rekat sünnetini kaza eder, ikin-dinin sünnetini kerahet vakti olduğu için kaza edemez. Yatsı namazının dört rekat sünnetini, bir gayri müekked sünnet olduğu için dilerse kaza eder, dilerse kaza etmez.

304- Vaktin veya cemaatle namazın tamamen kaçırılacağını kesin olarak bilen kimse, sünnetleri kılamayacağı gibi, kendisinde bulunan az bir necaseti de temizlemekle uğraşamaz. Başka bir cemaat bulabileceğinden emin olan kimsenin ise, az bir necaseti gidermeden namaza baş-lamaması daha faziletlidir. Tâ ki namazı ittifakla sahih olmuş olsun.

(Şafiiler'e göre namaz, az bir necaset ile de bozulur.)

Taharet: 93-95. Maddelere de müracaat!

[Fihrist'e dön](#)

LÂHİK HAKKINDAKİ MESELELER

305- Lâhik, namaza imam ile beraber başladığı halde kendisine uyku, gaflet veya cemaatin çokluğundan dolayı bir zahmet veya bir ab-dest bozucu bir durum meydana gelip de namazın tamamını veya bir kıs-mını imam ile kılamayan kimsedir. Lâhik hakkında aşağıdaki meseleler geçerlidir.

306- Lâhik, aynen imama uyan gibidir. İmama uyan, imamın arkasında Kur'an okuyamayacağı gibi, lâhik de kaçırılmış olduğu rekatları kendi başına kılınca Kur'an okuyamaz, tamamen imama uyan gibi hareket eder ve kendi başına kılacağı rekatlardaki yanılmasından dolayı sehiv secdeleri de yapmaz.

307- Lâhik, mümkün ise kaçırıldığı rekatları veya rukunları kaza eder, sonra imama tekrar uyararak onunla selâm verir.

Meselâ imama uyan bir kimse, birinci rekatın kıyamında uyuyup da imamın secdeye vardığı anda uyanırsa, hemen rükûya varır, sonra sec-deye vararak imama uyar.

308- Lâhik, imamına yetişemeyeceğini bildiği takdirde hemen imama uyar, imam namazdan çıkınca kendisi kaçırılmış olduğu rekatları veya rukûnları kaza eder.

Meselâ imama uyan bir kimse, dördüncü rekatta iken burnu kanasa saftan ayrılır, namazı bozacak birşey ile uğraşmaksızın hemen abdest alır, mümkün olduğu yerde imama uyar. İmam selâm vermiş olursa kendi başına o dördüncü rekati hiç birşey okumaksızın imamın arkasın-da kılıyormuş gibi tamamlar. Çünkü lâhik, hükmen imamın arkasında namazını kılmış sayılır.

Aynı şekilde bu hâdise üçüncü rekatta vaki olsa da, imam dördün-cü rekata başlasa, lâhik abdest alıp evvelâ o üçüncü rekati kiraatsız olarak kılar, daha sonra imama uyar, onunla dördüncü rekati kılarak selâm verir. Fakat imamına böyle yetişemeyeceğini bilirse hemen imama uyar, imam selâm verince kendisi kalkar, üçüncü rekati kiraatsız olarak kılar, selâm verir.

İmam sehiv secdelerinde bulunacak olsa, lâhik namazını henüz ta-mamlamamış ise, onunla beraber bu secdeleri yapmaz, bilakis namazını tamamlar, ondan sonra bu sehiv secdelerini yapar.

309- Her lâhik'in yukarıda bildirildiği şekilde hareket etmesi kolay değildir. Bu sebeple lâhiklerin bu noksan kalan namazlarına yeniden başlamaları daha uygun görülmüştür.

[Fihrist'e dön](#)

MESBUK HAKKINDAKİ MESELELER

310- Mesbuk, imama namazın başında değil, arasında veya sonun-da, meselâ bir iki veya üç rekat kılındıktan sonra veya son ka'de (oturuş) da uyan kimsedir. Mesbuk hakkında aşağıdaki meseleler geçerlidir.

311- Mesbuk, kaza edeceği rekatlarda tek başına namaz kılan gibidir. Meselâ bir kimse imama sabah namazının ikinci rekatında uya-cak olsa, mesbuk olmuş olur. Bu halde tekbir alıp susar, imam ile bera-ber son ka'dede yalnız "Ettehiyyat"ı okur, imam selâm verince kendisi ayağa kalkar, imam ile kılmamış olduğu ilk rekati kılmaya başlar, "Süb-haneke"den ve "Euzü" ile "Besmele" den sonra Fatiha'yı şerife ile bir miktar daha Kur'an-ı Kerim okur, usulü üzere rükûya, secdelere gider, daha sonra oturup "Ettehiyyat" ile "ALLAH'ümme salli... ve barik..." ve " رَبَّنَا آتِنَا = Rabbena âtina" duasını okuyarak selâm verir.

Akşam namazının ikinci rekatında imama uyan kimse de birinci rekat hakkında bu şekilde hareket eder.

312- Mesbuk, akşam namazının son rekatında imama uysa "Süb-haneke"yi okur, imamla beraber o rekati kılıp teşehhüde oturur, daha sonra kalkar, "Sübhanek" ile "Euzü" ve "Besmele"yi ve Fatiha'yı şerife ile bir miktar daha Kur'an-ı Kerim okur, rukû ve sücuddan sonra oturur, yalnız "Ettehiyyatü"yü okur, sonra "ALLAH'ü ekber" diyerek ayağa kalkar, yalnız besmele ile Fatiha'yı şerifeyi ve bir miktar daha Kur'an-ı Kerim okuyarak rükûya ve secdelere varır, daha sonra son ka'deyi yapa-rak selâm ile namazdan çıkar. Bu halde üç defa teşehhütde bulunmuş olur. Bununla beraber mesbuk, ikinci rekatın sonunda teşehhütde yanıla-rak oturmayacak olsa, kendisine sehiv secdeleri lâzım gelmez. Çünkü bu rekat, diğer bir yönden birinci rekat yerindedir.

313- Mesbuk, dört rekatlı namazlardan birinin dördüncü rekatında imama uysa imam ile teşehhüde oturduktan sonra kalkar, "Sübhanek"yi "Euzü" ile "Besmele"yi ve Fatiha ile bir miktar daha âyet-i kerime okur, rukû ve sücuddan sonra oturur, yalnız "Ettehiyyatü"yü okur. Daha sonra kalkar, Besmele ile Fatiha'yı ve bir miktar daha âyet-i celile okuyup rükûya, secdelere varır, oturmaksızın kalkar, yalnız Besmele ve Fatiha ile bir rekat daha kılarak son ka'deyi yapar. "Ettehiyyat" ile "ALLAH'ümme salli... ve barik..." ve " رَبَّنَا آتِنَا = Rabbena âtina" duasını okuyup selâm verir.

314- Mesbuk, dört rekatlı namazların üçüncü rekatından itibaren imama uysa onunla beraber son ka'dede yalnız "Ettehiyyatü"yü okur, daha sonra kalkar, "Sübhanek"yi ve "Euzü" ile "Besmele" ve Fatiha ile bir miktar daha Kur'an-ı Kerim okuyup rükûya, secdelere varır. Daha sonra kalkar, yalnız Besmele'yi ve Fatiha ile bir mikdar daha âyet-i kerime okuyarak yine rükûya, secdelere varır, teşehhüde oturur, "Ettehiyyat" ile " ALLAH'ümme salli... ve barik..." ve " رَبَّنَا آتِنَا = Rabbena âtina " duasını okuyarak selâm ile namazını bitirir.

315- Mesbuk dört rekatlı namazların ikinci rekatında imama uyacak olsa, üç rekati imam ile beraber kılmış olur, teşehhütten sonra ayağa kalkar. "Sübhanek"yi ve "Euzü" ile "Besmele"yi ve Fatiha'yı şerife ile ilave edeceği âyetleri okur, rukü ve secdelere varır, son ka'deyi yaparak namazını selâm ile tamamlar.

316- İmama rükûda iken uyan kimse, o rükûnun ait olduğu rekata yetişmiş olur. Fakat imamı secde halinde bulan kimse, hemen secdeye varırsa da bu secdenin ait olduğu rekati kılmış sayılmaz. Bu sebeple o rekati yukarıdaki tarifler üzere kaza etmesi lâzım gelir.

317- Mesbuk, imam selâm verdikten sonra "ALLAH'ü ekber" diyerek ayağa kalkıp noksan kalan rekatları tamamlar. İmam daha selâm vermeden mesbukun kalkıp noksan kalan rekatları kaza etmesi uygun değildir. Ancak namaz vaktinin çıkmak üzere bulunması veya önünden insanların geçmeleri korkusu gibi bir zaruret bulunursa o zaman kalkabilir.

Bununla beraber imam, henüz selâm ile namazdan çıkmamış olun-ca, mesbukun teşehhüt miktarı oturması lâzımdır. Bundan evvel kalkma-sı caiz değildir.

318- İmam, teşehhüdü bitirmedikçe mesbukun kıyâmı ve kıraatı muteber değildir. Bu sebeple mesbuk, birinci veya ikinci rekati kaza için ayağa kalkar da, imamın teşehhüdü bitirdiğinden sonra namaz caiz olacak miktar Kur'an okursa, namazı caiz olur. Fakat bundan daha az olursa namazı sahih olmaz.

319- Mesbukun kaza edeceği rekatlarda başkasına uyması, başkasının da bu halde mesbuka uyması caiz değildir. Mesbuk bu husus-ta tek başına namaz kılıcı sayılmaz. Fakat bir mesbuk, ne kadar rekate kaza edeceğini unutup da kendisiyle beraber mesbuk bulunan bir kimse-nin ne kadar kaza edeceğini sadece nazar-ı itibara alsın, bununla namazı-nın sahih olmasına bir zarar gelmez.

320- Mesbuk, namazını yeniden kılmak niyetiyle tekbir alacak olsa, evvelki tekbir ile başlamış olduğu namazı bozmuş olur. Tek başına namaz kılan kimse ise böyle değildir. Başka bir namaz kılmaya niyet etmedikçe aynı namaza yeniden başlamak niyetiyle alacağı tekbir, bu namazını iptal etmez. Çünkü her iki namaz, tek başına namaz kılana göre birbirinin aynıdır. Mesbuk ise bir bakıma tek başına namaz kılan, diğer bir bakımdan da imama uymuş olduğundan, onun hakkında bu aynı olmak durumu yoktur.

321- Mesbuk, İmam-ı A'zam'a göre de Kurban bayramında teşrik tekbirlerini imam ile beraber alır, daha sonra ayağa kalkıp kılamadığı re-katları tamamlar. Halbuki İmam-ı A'zam'a göre tek başına namaz kılan, bu tekbirler ile mükellef değildir. Bu sebeple, mesbuk bu hususta tek başına namaz kılan değil, imama uymuş kimse durumundadır.¹

322- Mesbuk, ayağa kalkması sahih olacak yerde kıyâm edip de daha imam selâm vermeden namazını bitirerek selâmda imama uysa, na-mazı bozulmaz.

323- İmam daha selâm vermeden mesbuk, tahiyatı okuyup bitirmiş olsa, bir görüşe göre kelime-i şehadeti tekrar eder, bir görüşe göre de susar. Bu hususta sahih olan, mesbukun tahiyatı yavaş yavaş okumasıdır.

Birinci ka'de (oturuş)da imamdan evvel "Ettehiyyatü"nü bitirmiş olan imama uyan bir kimse de susar, tekrar "Ettehiyyatü"nü okumaz.

324- Mesbuk, aşikare okunan namazlarda imama uyunca "Sübha-neke"yi okumaz, geri kalan rekatları kazaya kalkınca okur, sahih olan budur. Nitekim yukarıda da işaret olunmuştur.

325- İmam, yanılarak beşinci rekata kalktığı gibi mesbuk da kendi-sine tâbi olarak kıyama kalksa bakılır; eğer imam, dördüncü rekatta oturmuş ise, mesbukun namazı bu kıyâm ile bozulur. Fakat imam, dördüncü rekatta oturmamış ise, beşinci rekatta secdeye varmadıkça mesbukun namazı bozulmaz.

326- Bir mesbuk, **lâhik** (Bak. Madde: 305) de olabilir. Şöyle ki imama sonradan uyan kimse, uyku veya abdest bozucu bir şey gibi bir sebeple rükûnlardan veya rekatlardan bir kaçını imam ile kılamayıp kaçırarsa hem mesbuk, hem de lâhik olmuş olur. Bu halde evvelâ kaçırıldığı şeyleri kıraatsız olarak kaza eder, sonra mümkün ise geri kalan namazda imama uyar, daha sonra da imama uymadan evvelki bir veya birden fazla rekatları kıraatle kaza eder. Evvela bunları kaza edip, daha sonra namaz arasında

¹ **ÖNEMLİ NOT:** Teşrik tekbirleri hususunda fetva İmameyn'e göre (Bak. Madde: 224) olduğu için mesbukun bu şekilde hareket etmesi şart değildir. İmam selâm verince hemen ayağa kalkıp kılamadığı rekatları tamamlaması ve daha sonra teşrik tekbirlerini getirmesi de mümkündür.

kaçırmış olduğu rukûnleri veya rekatları kaza etmesi de caizdir. Fakat bu takdirde meşru tertibe riayet etmemiş olacağından günahkâr olur.

[Fihrist'e dön](#)

SEHİV SECDELERİ İLE ALAKALI MESELELER

327- Sehiv secdeleri herhangi bir namazın vaciplerinden birini ya-nılarak terk veya tehirden dolayı¹ o namazın sonunda yapılması icap eden iki secde ile "Ettehiyyatü'den ve "Allâhümme salli... ve bârik" ile duadan ibaretir. Şöyle ki, son ka'de(oturuş)da yalnız "Ettehiyyatü" okunduktan sonra iki tarafa selam verilir, daha sonra "ALLAH'ü ekber" denilerek secdeye varılıp üç kere "Sübhane rabbiye'l-ala" okunur, daha sonra "ALLAH'ü ekber" denilerek kalkılır, bir tesbih miktarı oturduktan sonra tekrar "ALLAH'ü ekber" diyerek ikinci secdeye varılır, yine üç defa "Sübhane rabbiyel'ala" okunduktan sonra "ALLAH'ü ekber" denilerek kalkılır, oturularak "Ettehiyyatü" ve "Allâhümme salli... ve bârik" ile " رَبَّنَا آتِنَا = Rabbena Atina" duası okunup evvela sağ tarafa sonrada sol tarafa selam verilir.

Yalnız sağ tarafa selam verildikten sonra sehiv secdelerinin yapılması daha faziletlidir, ihtiyata uygundur. Nitekim cemaatle kılınan namazlarda cemaatin yanlışlıkla dağılmasına meydan vermemek için, yalnız sağ tarafa selamdan sonra sehiv secdesinin yapılması gerekli görülmüştür.

328- Sehiv secdeleri vaciptir. Malum olduğu üzere gerek farz ve gerek vacip veya sünnet olan herhangi bir namazın kıraat, rukû, sücud gibi farzları; Fatiha, zamm-ı sûre, tertibe riayet gibi vacipleri; ka'de (oturuş)-larda Allâhümme salli... ve bârik okunması gibi sünnetleri vardır. Bu se-beple bunlara riayet lazımdır ki, bir namaz mükemmel olmuş olsun.

Şimdi farz olsun olmasın herhangi bir namazda bir farzın kasten veya yanılarak terk edilmesi, o namazın iadesini icap eder, bu büyük noksanı telafi için sehiv secdeleri kâfi değildir.

Bir vacibin kasten terk veya tehiri ise bir günahdır, bundan dolayı sehiv secdeleri lazım gelmezse de, böyle bir namazı iade etmek uygun-dur. Bir vacibin yanılarak terk edilmesi veya tehir edilmesi ise sehiv secdelerini icap eder. Bu sûretle o noksan düzeltilmiş ve telafi edilmiş olur. Bir sünnetin kasten veya yanılarak terki ise sehiv secdelerini icap etmez, fakat kasten terk edilmesi, bir kusurdur, sevaptan, faziletten mahrumiyete sebebiyet verir.

(Sehiv secdeleri, Malikiler'e göre sünnettir. Şafiiler'e göre de sünnet-tir, şu kadar var ki imam, sehiv secdelerinde bulunursa buna uymak cemaat için vacip olur.)

Hanbelîler'e göre bazen vacip, bazen sünnet, bazen de mübah olur. Meselâ namazın terkedilen bir sünnetinden dolayı yapılacak sehiv secde-leri mübahtır.

Sehiv secdeleri İmam Şafî ile İmam Ahmed'e göre iki tarafa daha selam verilmeden yapılmalıdır, İmam Mâlik'e göre yanılma, bir fazlalık sebebiyle ise sehiv secdeleri selâmdan sonra, bir noksan veya bir noksan ile fazlalık sebebiyle ise selâmdan evvel yapılmalıdır. Bu, biraz daha faziletli olma meselesidir. Yoksa hepsi de caizdir.)

329- Bir namazın tam bir rüknünü, bir farzını öne almak veya tehir etmek, sehiv secdelerini icap eder. Çünkü bu öne alma ve tehir vacibi terk etmek kısmındandır. Kıyamda "Sübhaneke"den sonra henüz kıraatta bulunmadan rükûya gidilip, daha sonra hatırlanarak kıyama dönmekle kıraat farzının yerine getirilmesi gibi. Bu halde evvelki rükû muteber olmaz, kıraatten sonra yeniden rükû yapılır. Böyle kıyama dönmekle kıraat, daha sonra rükû bulunmadığı takdirde namaz bozulur. Çünkü böyle her rekatta rükû gibi tekrar edilmeyen rükûnlar arasında tertibe riayet edilmesi farzdır.

330- Namazın rekatlarından birindeki iki secdeden biri, yanılarak terk edilip ondan sonraki rekatın veya ka'de (oturuş)un sonunda hatırlan-sa, bunun tehire uğramasından dolayı namazı iade lâzım gelmez. Bilakis hemen o secde kaza edilir. Eğer son ka'dede iken hatırlansa, bu secde yapılır. Daha sonra son ka'de tekrar edilir, ondan sonra da sehiv secdeleri yapılır. Bu halde son rekatta beş secde ile üç ka'de bulunmuş olur. Çünkü her rekatta iki secde vardır. Böyle tekrar edilen bir rüknün kısmen tehir edilmesi, farzı terk kısmından olmadığı için iadeyi icap etmez.

¹. Farzın tehiri vacibin terki demektir. (bak.Madde.141/17)

Fakat bir rekattaki iki secdeden ikisi de yanılarak öne alınmış olsa, meselâ evvelâ iki secde daha sonra rukû yapılmış bulunsa bu halde farz olan tertibe riayet için tekrar rükûya, daha sonra secdelere gidilir, bu tekrar ve iadedden dolayı da namazın sonunda sehiv secdeleri yapılır.

331- Herhangi bir namazın bir rüknünü tekrar etmek, sehiv secdelerini gerektirir. Bir rekatta iki defa rukû veya üç defa secde yapılması gibi. Birinci ve ikinci rekatlarda Fatiha'nın peşpeşe tekrar okunması, rükûda veya secdede veya teşehhüd yerinde Kur'an okunması da böyledir.

Fakat üçüncü veya dördüncü rekatlarda Fatiha'nın iki defa okunması veya bunlarda Fatiha ile beraber başka bir sûrenin de okunması, yahut yalnız başka bir sûrenin okunması sehiv secdelerini icap etmez. Çünkü bu takdirde bir vacip terk veya tehir edilmiş ve Kur'an meşru olan yerinin dışında okunmuş olmaz. Şu kadar var ki, bu halde bu rekatlar evvelki rekatlardan daha uzatılmış ve cemaata ağırlık verilmiş olursa mekruh olmaktan uzak olamaz.

332- Bir vacibi yanılarak terk etmek sehiv secdelerini icap eder. Birinci ka'deyi veya vitirde kunutu veya bayram namazlarında zait tekbirleri, yahut birinci veya ikinci ka'delerde tahiyatı okumayı terk etmek gibi.

Vitir namazında rükûdan sonra kunut duasının unutulduğu hatır-lansa, artık okumak üzere kıyama dönülmez, rükûdan sonra okunması da lâzım gelmez. Çünkü yeri kaçırılmıştır. Rukû halinde hatırlandığı takdir-de de okunması icap etmez. Sahih olan rivayet böyledir. Bununla bera-ber okunsun okunmasın, her iki takdirde de sehiv secdeleri lâzım gelir.

Kunut tekbirini unutup almamak, bir görüşe göre sehiv secdesini icap eder, bir görüşe göre icap etmez.

333- Bir vacibin yanılarak tehir edilmesi de sehiv secdelerini gerektirir. Birinci veya üçüncü rekattan sonra biraz oturulması, dördüncü rekattan sonra beşinci rekat için ayağa kalkılması, sabah namazının ikin-ci rekatından sonra üçüncü bir rekata ve akşam namazının üçüncü reka-tından sonra dördüncü bir rekata kalkılması gibi.

Birinci ka'de (oturuş)da teşehhüt miktarından fazla oturulup üçün-cü rekata kıyamın te'hir edilmesi de böyledir.

334- Bir vacibin vasfını değiştirmek, sehiv secdesini gerektirir. İmamın aşikare okunacak âyetleri gizlice veya gizlice okunacak ayetleri aşikare okuması gibi. Bunun sınırı, namaz sahih olacak miktar okunmasıdır. Fatiha'yı şerîfenin ilk âyetlerini okumak bu kısımdandır.

Bununla beraber yalnız kısa bir âyet miktarı okunması da İmam-ı A'zam'a göre bu hükümdedir. İmameyn'e göre ise bu hükümde değildir.

Aşikare okumanın aşağı mertebesi, başkasının işiteceği miktardır, gizlice "hafiyyen" okumanın en aşağı mertebesi de yalnız okuyanın işi-teceği miktardır.

335- Sessizce okunacak yerde Fatiha'nın çoğu bir yanılma neticesi aşikare okunsa geri kalan kısmı yine sessizce okunur.

Bilâkis aşikare okunacak bir namazda Fatiha kısmen gizlice okunup da daha sonra aşikare okunacağı hatırlansa, Fatiha yeni baştan aşikare okunur. Ta ki bir rekatta aşikare okumak ile sessizce okumak bir arada bulunmuş olmasın. Fakat diğer bir görüşe göre bu yeniden okun-maz, yalnız geri kalan kısmı aşikare okunur.

336- Tek başına namaz kılanın aşikare veya gizlice okumasından dolayı- Zahirürrivaye'ye göre- sehiv secdesi lâzım gelmez. Şu kadar var ki, gizlice okunacak yerde, meselâ öğle namazında alenen okunması kasıtlı olursa bir günah sayılır.

Tek başına namaz kılanın gündüzün kılanın nafîle namazlarında aşikare kıraatte bulunması mekruhtur.

337- İmam, meselâ sabah namazında Fatiha'yı şerifeyi yanılarak gizlice okuyup sonra hatırlasa, ilave edeceği sûreyi alenen okur, Fati-ha'yı iade etmez.

338- Cemaat halinde aşikare kıraat edilecek bir namaza başlamış ve Fatiha'yı gizlice okumuş olan bir şahsa başkası gelip uysa, o şahıs imam olmayı arzu ederse sûreyi alenen okur, arzu etmezse alenen okuması lâzım gelmez.

339- Farz bir namazda ikinci rekattan sonra oturulmayıp da üçüncü rekata yanılarak kıyam için hareket edilince bakılır; eğer ka'deye yakın ise oturulur, sehiv secdesi lâzım gelmez. Fakat kıyama yakın ise kalkılır, daha sonra sehiv secdeleri yapılır. Çünkü bu halde vacip olan birinci ka'de terk edilmiş bulunur.

Bununla beraber Zahirürrivaye'ye göre namaz kılan, henüz tam kıyama doğrulmamış ise ka'deye döner, vacibi terk etmez, imam tam doğrulup kalktıktan sonra ka'deye dönerse namazı bozulur. Zira bu takdirde farz olan kıyam bozulmuş, namazın tertibi büsbütün değiştiril-miş olur. Diğer bir görüşe göre bu halde namazı bozulmaz, kendisi gü-nah işlemiş olur, sehiv secdeleri icap eder.

340- Sünnetlerde ikinci rekati müteakip oturulup "tahiyyat" okunmadığı üçüncü rekatta hatırlansa bakılır. Eğer bu üçüncü rekatin secdesi daha yapılmamış ise oturmaya dönülür. Yapılmış ise dönülmez. Diğer bir görüşe göre secde yapılmış olsun olmasın, artık oturmaya dö-nülmez, her iki takdirde de sehiv secdeleri lâzım gelir.

341- Dört rekatlı farzlarda ikinci ka'deye oturulmaksızın beşinci rekata kalkılacak olsa, henüz beşinci rekat için secde edilmedikçe ka'deye dönülür, teşehhütten sonra selâm verilip sehiv secdeleri yapılır. Çünkü farz olan bir ka'de tehir edilmiş, bu tehir ise vacibi terk sa-yılmıştır. Fakat beşinci rekat için secde yapılmış olursa, bu namaz nafi-leye dönmüş bulunur. Artık buna bir rekat daha ilâve edilir, tam altı rekatlı bir nafil namaz kılınmış sayılır. Bu halde en sahih olan görüşe göre sehiv secdeleri lâzım gelmez. Bu mesele, İmam-ı A'zam ile İmam Ebû Yusuf'a göredir. İmam Muhammed'e göre beşinci rekatin secdesin-den baş kaldırılınca, namaz tamamen bâtil olmuş olur.

342- Dört rekatlı bir farz namazın son ka'desinde selâm verilme-den yanılarak ayağa kalkılsa hemen ka'deye dönülüp selam verilir ve sehiv secdeleri yapılır. Fakat beşinci rekat için secdeye varılmış olunca, buna bir rekat daha ilâve edilir. Bu halde evvelki dört rekat ile farz tamam olmuş olur. Diğer iki rekat da nafil sayılır ve istihsanen¹ sehiv secdeleri de yapılır.

Akşam namazında ikinci ka'deden sonra bir dördüncü rekata, sa-bah namazında da ka'deden sonra bir üçüncü rekata kıyam edilmesi de bu hükümdedir.

Bu sebeple bunlara ilâve edilen ikişer rekat da nafil olmuş olur. Bunlar, tam bir kasıtle beraber yapılmadığı için vakit itibarıyla mekruh sayılmaz. Tercih edilen de budur.

343- Dört veya üç rekatlı farz ve vitir namazlarında birinci ka'dede teşehhütten sonra yanılarak " **اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ** = ALLAH'ümme salli ala Muhammedin ve ala âli Muhammed" denilmesi ve İmam-ı A'zam'dan bir rivayete göre bu teşehhütten sonra bir harf bile ziyade edilmesi, sehiv secdelerini icap eder. Fakat son ka'delerde teşehhütten sonra Kur'an okunması, dua edilmesi, sehiv secdelerini icap etmez. Çünkü bu ka'de, dua ve sena mahallidir. Kur'an ise dua ve senayı toplayıcıdır.

Namazda zikirlerin, duaların ve teşehhüdün, yani tahîyyatın aşikâ-re okunması da sehiv secdelerini icap etmez.

344- Farz namazların son üçüncü ve dördüncü rekatlarında kasten sükût edilip Fatiha veya başka bir sûre veya bir miktar âyeti celile okun-maması, bir hatadır, sehiv secdelerini icap etmez. Fakat yanılarak sükût edilip Fatiha'yı şerife veya diğer bir sûre okunmaması, sehiv secdelerini icap eder.

İmam Ebû Yusuf'a göre her iki takdirde de sehiv secdeleri lâzım gelir.

345- Namaz içinde bir rükün eda edilecek kadar tefekküre dalınsa, meselâ; îftitah tekbirini aldım mı, almadım mı diye o kadar düşünülse de sonra tekbir alındığı hatırlansa veya alınmamış olması sanılarak tekrar bir tekbir daha alınsa, sehiv secdeleri lâzım gelir.

Aynı şekilde üç rekat mı, dört rekat mı kılındığında tereddüt edile-rek düşünülse veya Fatiha okunduktan sonra hangi sûrenin okunacağı tefekkür edilse, yine sehiv secdeleri icap eder. Çünkü bu hallerde vacip tehir edilmiş olur.

Bir rükünü veya bir vacibi eda etme esnasında meydana gelecek bir tefekkür, bir düşünce ise sehiv secdelerini gerektirmez. Tam bir kalb huzuru ile namaz kılmak, öyle herkese kolay ve nasip olacak bir fazilet değildir.

¹ Açık olan kıyası bırakıp insanların ihtiyacına daha uygun olanı almaktır. İstihsan, Fıkıh Usulü'nde bir delildir.

346- Bir kimse, kıldığı bir namazın rekatlarında şüphe etse, bakılır; eğer bu şüphe, ömründe başına ilk defa gelmiş ise o namazı yeniden kı-lar. Fakat birkaç defa gelmiş ise araştırır, kanaatine göre hüküm verir, namazı yeniden kılmaya lüzum görülmez. Araştırma hususunda kalbin şahitliği kâfidir.

Meselâ sabah namazını kılarken bir rekat mı kıldım, iki rekat mı diye şüphe edip de bir rekat kılmış olduğuna kalben hüküm verse, buna ihtiyaten bir rekat daha ilâve eder, bu husustaki tereddüdünden, düşünce-sinden dolayı da sehiv secdelerini yapar. Bilakis iki rekat kılmış olduğu-na hüküm ettiği takdirde oturur, teşehhütten ve selâmdan sonra sehiv sec-delerini yapar. Hiç birine karar vermediği takdirde de az olanı alır, çünkü az, kesin olandır. Bu halde bir rekat daha kılar. Şu kadar var ki, bu takdir-de tereddüt ettiği rekatın sonunda oturur, daha sonra kalkıp o bir rekatı kılar. Zira evvelce iki rekat kılmış olması muhtemeldir. Bu takdirde de namazın sonunda sehiv secdelerini yapar.

347- Dört rekatlı bir namaza başlamış olan kimse, kıldığı rekatın birinci rekat mı, ikinci rekat mı olduğunda şüphe edip bir tarafı tercih edemezse, kendisini bir rekat kılmış sayar ve her bir rekatın sonunda ihti-yaten bir kerre teşehhüt miktarı oturur, bu sûretle dört defa ka'de yapılmış olur. Çünkü birinci sayılan rekatın ikinci ve üçüncü sayılan rekatın dör-düncü rekat olması ihtimal dahilindedir.

348- Bir kimse kıldığı rekatın ikinci rekat mı, üçüncü rekat mı olduğunda tereddüt etse, -sahih olan görüşe göre- bu rekatın sonunda oturmaz. Bir tarafı tercih edemezse, bunu ikinci rekat sayar, geri kalan rekatları da tamamlar. Bundan akşam namazı ile vitir namazı müstesna-dır. Bu tereddüt, bunlardan birinde vaki olursa, oturmak lâzım gelir. Çünkü tereddüt edilen rekatın üçüncü rekat olması muhtemeldir. Bu halde teşehhütten sonra bir rekat daha ilâve edilir. Zira tereddüt edilen rekatın, ikinci rekat olması muhtemeldir. Bunların sonunda da sehiv secdeleri yapılır.

349- Dört rekatlı namazlarda kılınan rekatın dördüncü rekat mı, beşinci rekat mı olduğunda ve sabah namazında kılınan rekatın ikinci re-kat mı, üçüncü rekat mı olduğunda, akşam ile vitir namazlarında da kılı-nan rekatın üçüncü rekat mı, dördüncü rekat mı olduğunda şüphe edilse, sonunda oturulur, teşehhütten sonra kalkılıp bir rekat daha kılınır. Çünkü bu rekatların üçüncü, dördüncü veya beşinci rekat olması muhtemeldir. O halde ilâve edilen birer rekat ile fazla olan miktar, nafîle olmuş olur. So-nunda da sehiv secdeleri yapılır. Bu şüphe, kıyam veya rukû veya rükû-dan kıyam halinde olduğuna göredir.

İlk secde yapıldıktan sonra (şüphelenme vâki) olursa, ittifakla na-maz bâtil olur. Çünkü şüphe edilen rekatın fazla olup son ka'de (oturuş)-un terk edilmiş bulunması muhtemeldir. İlk secde halinde olursa, yalnız İmam Muhammed'e göre namaz bâtil olmaz.

350- Namazda Fatiha'dan evvel başka bir sûre, hatta bir harf bile olsa, yanılarak okunsa, iade edilerek evvelâ Fatiha'yı şerife, sonra da o sûre okunur. Namazın sonunda da sehiv secdeleri yapılır. Bu tertip nok-sanı, rukû halinde bile hatırlansa, kıyama dönmekle iadesi gerekli kılınır. Böyle bir yanılma, çoğunlukla olmaz. Bu sebeple bunun az miktarı da af olmaz. Fakat bir namazda okunan bir sûrenin altındaki sûre de okunul-mak istenilirken üstündeki sûre okunsa, bundan dolayı sehiv secdeleri lâzım gelmez.

351- Bir kimse namazda Fatiha okuyup okumadığında şüphe etse, bakılır: Eğer henüz başka sûre okumamış ise Fatihayı okur, fakat başka sûre okumuş ise, artık Fatihayı okumaz. Çünkü sûrenin Fatihadan sonra okunması bellidir. Bununla beraber bu hususta bir görüş ve kanaati var ise, ona göre amel eder.

352- Bir kimse ilk rekatlarda birer sûre okuyup da Fatihayı okuma-mış bulunduğunu secdeye vardıktan sonra hatırlasa, son rekatlarda Fati-ha'yı iade etmez. Çünkü son rekatlarda zaten Fatiha okunacaktır. Bir re-katta iki Fatiha okunması ise meşru değildir. Yalnız Hasan ibn-i Zey-yad'a göre son rekatlarda Fatiha kaza edilir.

353- Dört veya üç rekatlı farz namazların ilk iki rekatında Fatiha-dan sonra birer sûre -birer miktar ayet-i celile- ilave edilmemiş olsa, bu sûre üçüncü ve dördüncü rekatlarda Fatihadan sonra okunur ve bu na-maz, cemaatle kılınan bir akşam veya yatsı namazı ise, üçüncü ve dör-düncü rekatlarda hem Fatiha, hem de okunacak sûre aşikare okunur. Çünkü bir kıyamdaki kıraat, birdir. Bunun bazısı gizlice, bazısı aşikare okunamaz. Yalnız sûrenin aşikare okunacağı görüşünde olanlar da var-dır. İmam Ebu Yusuf'a göre ise, ikisi de gizlice okunur. Çünkü son re-katlarda gizlice okumak sünnettir. İmam Ebû Yusuf'tan bir rivayete göre de artık son rekatlarda bu sûre okunmaz, zira bunun yeri kaçırılmıştır. Bununla beraber yukarıda anlatılan bütün durumlarda sehiv secdeleri yapılır.

354- İmamın yanılması, kendi hakkında asaleten, cemaat hakkında da imama uymaları sebebi ile sehiv secdelerini icap eder. Cemaatten bi-rinin imama uymuş olduğu halindeki yanılması ise, ne kendisi, ne de imam hakkında sehiv secdelerini icap etmez.

355- Sehiv secdesi halinde bulunan bir imama uymak sahihtir. Ge-rek sehiv secdelerinin herhangi birinde ve gerek teşehhüdünde olsun müsavidir.

İmama ikinci sehiv secdesinde uyan kimseye birinci secdeyi ve se-hiv secdelerinden sonraki teşehhüde uyan kimseye de her iki secdeyi kaza etmek lâzım gelmez.

356- Mesbuk (imama birinci rekattan sonra uyan kimse), imam ile beraber sehiv secdelerini yapar, hatta imamın yanılması mesbukun uy-masından evvel vaki olmuş olsa bile. Çünkü imama tabidir.

Mesbuk, henüz imamı selâm vermeden ayağa kalkıp kıraatta ve hatta rükûda bulunduktan sonra imamı selâm verip sehiv secdelerine va-racak olsa, mesbuk da hemen bu secdelere iştirak eder. Evvelce yaptığı kıraatı ve rükûsu aradan kalkar. Bunları yeniden kalkıp yapar.

Bununla beraber mesbuk, bu secdelerde imamına uymasa, namazı bozulmaz. Namazını bitirince bu sehiv secdelerini kendi başına yapar.

Aynı şekilde mesbuk, secdeye vardıktan sonra imamı sehiv secde-lerini yapacak olsa, imamına tabi olmaz, namazını bitirir, sonra sehiv secdelerini yapar. Şayet bu halde imamına uysa, namazı bozulur.

357- Mesbukun imamdan sonra kendi başına kılacağı rekatlardan birinde yanılması, hakkında sehiv secdelerini icap eder. Hatta evvelce imam ile beraber de sehiv secdelerinde bulunmuş olsa bile. Çünkü bu hususta tek başına namaz kılan kimse olmuştur.

358- Mesbuk, imam ile beraber yanılarak selâm verse, kendisine sehiv secdeleri lâzım gelmez. Fakat imamın selâmından sonra selâm ve-recek olsa, lâzım gelir. Çünkü birinci halde henüz imama uymuş, ikinci halde ise tek başına namaz kılan kimsedir. İmama uyana ise, kendi ya-nılmasından dolayı secde lâzım gelmez.

359- Sehiv secdeleri, bir namazda yanılmaların birden fazla olması sebebiyle tekrar edilmez. Bu sebeple bir kimse, bir namaz içinde iki-üç defa yanılrsa, gaflette bulunsa, bunlar için namazın sonunda yalnız bir defa sehiv secdelerinde bulunması yeterli olur ve sehiv secdelerindeki bir yanılma da başkaca sehiv secdelerini icap etmez.

360- Sehiv secdeleri, kasten veya yanılarak terk edilse, namaza ay-kırı bir hal olmadıkça, meselâ konuşulmadıkça yine yapılabilir. Fakat teşehhütten sonra gülmek, söz söylemek gibi namaza aykırı bir hal olursa veya vakit sehiv secdelerine yetmezse, sehiv secdeleri düşer. Sabah nama-zında selamı müteakip güneşin doğması, ikindi namazında güneşin değiş-mesi (kerahet vaktinin girmesi) gibi.

361- Bir imam, sehiv secdelerini terkedecek olsa, cemaat da terk eder. Nitekim Cuma ve Bayram namazlarında fazla izdihamdan dolayı bir karışıklığa meydan vermemek için bu secdeler terk edilmektedir.

362- Sehiv secdelerindeki iki secde ile tahiyyat ve selam vaciptir. Tahiyyattan sonra "ALLAH'ümme salli... ve barik..." ile dua okunması ve bu secdelerdeki tekbirler ve secde halindeki tesbihler ve iki secde ara-sındaki celse (oturma) da sünnettir.

363- Bir kimse, namazını tam kıldığını kesin olarak bildiği halde, âdil bir kimse eksik kıldığını haber verse buna aldırış etmez. Fakat iki âdil kimse haber verirse, onların haberlerine itibar etmesi lâzım gelir. Çünkü bu haber, dinen muteber bir şahitlik ölçüsündedir. Böyle bir ha-ber ise, bir çok hususlarda muteberdir, bağlayıcıdır. İmam ile cemaat, ih-tilâf ettikleri takdirde imam, kesin kanaati var ise, cemaatin sözüyle amel etmez. Yoksa amel eder.

[Fihrist'e dön](#)

TİLÂVET SECDESİ İLE ALAKALI MESELELER

364- Kur'an-ı Kerim'in sûrelerinde on dört secde âyeti vardır ki, bunlardan birini okuyan veya işiten her mükellef için bir secde lazım gelir. Şöyle ki, tilâvet secdesi niyetiyle eller kaldırılmaksızın "ALLAHü Ekber" denilerek secdeye varılır, secdede üç kerre " سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى = Sübhane rabbiyel a'lâ" veya bir kere: " سُبْحَانَ رَبَّنَا إِنْ كَان وَعْدُ رَبَّنَا لِمَفْعُولًا = Sübhane rabbinâ in kane va'dü rabbinâ le mef'ula = "Rabbimizi

bütün noksanlıklardan tenzih ederiz, beri kılarız. Rabbimizin va'di mutlaka yerine getirilir."¹ denilir. Daha sonra "ALLAH'ü Ekber" denilerek secdeden kalkılır.

365- Tilâvet secdesinin rüknü ALLAH'ü Teâlâ'ya tazim, tevazu ve secdeden kaçınanlara muhalefet için alını yere koymaktır. Fakat namaz halinde rukû ve hasta için îmâ da aynı maksadı taşımış olduğundan bu, secde yerine geçer. Nitekim aşağıda izah edilecektir.

366- Tilâvet secdesine ayaktan inilmesi ve bu secdeden kalkarken ayağa kadar kalkılması ve böyle ayağa kalkarken:

" **عُفْرَانِكَ رَبَّنَا وَ إِلَيْكَ الْمَصِيرُ** = Gufraneke Rabbena ve ileyke'l-masîr = Ey Rabbimiz! Senin mağfiretini istiyoruz. Dönüş ancak sanadır."² denilmesi müstehaptır. Bu secdeye inilirken ve bundan kalkılırken alınan tekbirler de müstehaptır. Asıl secde ise vaciptir. Bu secdede teşehhüt ve selâm yoktur.

(Diğer üç mezhep imamına göre tilâvet secdesi sünnettir.)

367- Tilâvet secdesini yapacak kimsenin hadesten ve necasetten temiz, avret yerleri örtülü, kibleye yönelmiş olması şarttır.

368- Tilâvet secdesi, secde ayetini okuyan bir mükellef için vacip olduğu gibi, bunu dinleyen bir mükellef için de vaciptir. İster dinlemeyi kastetmiş olsun, ister olmasın. Bu secdeyi yapan, sevaba erer, yapmayan da bir vacibi terk etmiş olduğundan günaha girer.

369- Bülûğ çağına yaklaşmış bir çocuğun, cünübün, hayızlı ile loğusanın veya bir sarhoşun veya bir gayrimüslimin okuyacağı bir secde ayetini işiten her mükellefe tilâvet secdesi vacip olur. Çünkü bunların bu okuyuşları sahih bir okumadır. Müslüman olan bir cünüb veya sarhoş da okuyacağı veya işiteceği bir secde âyetinden dolayı, secde ile mükellef olur. Temizlik ve uyanıklık (sahv) halinde bu secdeyi yapmaları lâzım gelir.

Fakat hayızlı ve loğusa bulunan bir kadına ne okuyacağı ve ne de işiteceği bir secde âyetinden dolayı tilâvet secdesi vacip olmaz. Çünkü bunlar bu halde namaz ile mükellef değillerdir.

370- Uyuyanın, delinin okuyacakları secde ayetlerinden dolayı işi-tenlere, en sahih olan görüşe göre tilâvet secdesi lâzım gelmez. Nitekim kendileri de bu secde ile mükellef olmazlar. Zira bunların okumaları ve işitmeleri bir kasıt ve ayırım ile beraber olmamıştır. Fakat daha sahih görülen bir görüşe göre kendisine secde âyetini okuduğu haber verilse, uyuyana tilâvet secdesi vacip olur. İhtiyata uygun olan da budur.

371- Eğitilmiş kuşlardan veya yankıdan veya sesleri aksettiren CD - kasetçalar ve benzeri ses kayıt cihazı gibi bir aletten işitilen bir secde âyetiyle de tilâvet secdesi vacip olmaz. Fakat diğer sahih görülen bir görüşe göre kuşlardan işitilen secde âyetinden dolayı tilâvet secdesi lâzım gelir. Zira işitilen Kelâmullah'tır, ihtiyata uygun olan da budur.

Radyoya gelince bu, yankı olmaktan ziyade nâkil sayılmaktadır. Kasıtlı olarak okunan şeylerin hemen aynısını nakletmektedir, bundan işitilen sesler, yankı gibi sadece bir yansımadan ibaret değildir. Bunun için radyo vasıtası ile işitilen bir secde âyeti celilesinden dolayı secde edilmesi vacip olsa gerektir. Vacip olmasa bile secde edilmesinde bir mahzur olmadığından her halükarda secde edilmesi ihtiyata uygun, Kur'an-ı Azîm'e karşı hürmet ve tazimi ifade etmektedir.³

(Şafiiler'e göre okuyuşun meşru ve kasıtlı olması şarttır. Bu sebep-le cünübün kıraatı veya rukû halindeki bir kıraat, meşru olmadığı için bundan dolayı ne okuyana ve ne de dinleyene tilâvet secdesi sünnet ol-maz. Aynı şekilde yanılarak vuku bulan veya eğitilmiş kuşlardan veya bir aletten işitilen bir okuyuştan dolayı da kasıtlı olmadığı için secde edilmesi sünnet değildir.)

372- Tilâvet secdesi, secde ayetinin hece hece okunmasıyla veya sadece yazılması ile veya teleffuz edilmeksizin sadece yazısına bakılması ile tilâvet secdesi lâzım gelmez. Çünkü bu hallerde okuma bulunmuş olmaz.

¹ İsra suresi: 108

² Bakara suresi: 285

³ **NOT:** Günümüzde radyo veya televizyondan verilen Kur'an-ı Kerim yayınları ek-seriyetle banttan, yani CD, kaset ve benzeri ses kayıt cihazlarından yapılmaktadır. Bu sebeple dinlenen secde ayetlerinden dolayı tilâvet secdesini yapmak vacip olmaz. Ancak "**canlı yayım**" yapıldığı ifade edilirse, o zaman vacip olur.

373- Bir secde âyetinin secdeyi gösteren kelimesiyle bunun başın-dan veya sonundan bir kelime daha beraber okunsa veya dinlense sahih olan görüşe göre secde lâzım gelir. Diğer bir görüşe göre, secde âyetinin ekserisi okunmadıkça secde vacip olmaz.

374- Secde âyetini işitmeyen mükellefe, tilâvet secdesi vacip ol-maz. Hatta okunduğu mecliste hazır bulunmuş olsa bile.

375- Bir secde âyeti, olduğu gibi Arapça okunursa, her işiten mü-kellefe bunun secde âyeti olduğu haber verilince secde etmesi, ittifakla vacip olur. Fakat bir secde âyetinin meselâ Farsça tercümesi okunacak olsa, bunu işittiği halde anlamayan kimseye, sadece haber verilmekle ti-lâvet secdesi vacip olmaz. Bu, İmameyn'e göredir. İmam-ı A'zam'a göre bunun bir secde âyeti tercümesi olduğu haber verilirse tilâvet secdesi va-cip olur. İmam-ı A'zam'ın bu hususta İmameyn'in görüşüne döndüğü ri-vayet olunuyor. İtimat da bunun üzerinedir. Fakat bu secde âyetinin ter-cümesini okuyana secde etmesi ittifakla ihtiyaten vacip olur. Bunu anla-sın anlamasın müsavidir.

376- Bir secde âyeti, hakîkaten veya hükmen aynı olan bir meclis-te tekrar tekrar okunsa, bir kere secde edilmesi yeterli olur. Fakat başka başka secde âyetleri okunursa veya meclis hakikaten veya hükmen deği-şirse, her okunan âyet için başka bir secde lâzım gelir.

Muayyen bir yerde, meselâ bir mescîdde iki defa okunan bir secde âyetinin meclisi hakikaten bir bulunmuş olur. Örfen bir mekân sayılan yerlerin bölümleri arasındaki birlik de hükmen birlik sayılır. Meclisin hakikaten değişmesi de bir odadan diğer bir odaya geçmek gibidir. Hük-men değişmek ise mescid gibi ve bir oda gibi bir yerde secde âyeti okun-duktan sonra orada başka bir şeye başlamakla meydana gelir. Secde âye-ti okunduktan sonra üç kelime kadar konuşulması veya üç adım kadar yürünülmesi veya birşeyden üç lokma yenilmesi veya bir sudan üç yu-dum içilmesi gibi.

Meclisin değişmesi, okuyucuya göre kendisinin meclisi değiştir-mesi ile, dinleyiciye göre de onun meclisi değiştirmesiyle meydana ge-lir. En sahih olan budur. Bu sebeple bir meclis, bir şahsa göre bir olduğu halde diğer şahsa göre değişmiş olabilir.

377- Tilâvet secdesi hususunda gemi, bir oda gibidir. Yürümekte bulunan araba veya hayvan üzerinde ise meclis daima değişmiş sayılır. Bu sebeple araba veya hayvan üzerinde namaz halinde olmaksızın tekrarlanan bir secde âyetinden dolayı tekrarlanma miktarınca tilâvet secdesi vacip olur.

378- Tilâvet secdesi için okuyanın öne alınması, dinleyenlerin de onun arkasında saf tutmaları ve ondan evvel secdeye varmayıp secdeden kalkmamaları müstehaptır. Bununla beraber buna muhalif olarak bulun-dukları yerde secdeye varmaları ve secdeden daha evvel kalkmaları da mekruh değildir. Çünkü hepsi de tek başına sayılır.

379- Tilâvet secdesi için niyet, şarttır. Fakat tayin, şart değildir. Bu sebeple bir kaç secde âyetini okumuş veya dinlemiş olan bir kimse, bunların sayısınca ve tilâvet secdesi niyetiyle secde eder, fakat hangi secdenin hangi secde âyetine ait olduğunu tayine muhtaç olmaz. Bu sec-deye namaz içinde yalnız kalben niyet edilir. Namaz dışında ise dil ile de niyet edilmesi sünnettir.

380- Tilâvet secdesinin edasının vacip olması, fevri değildir. Yani secde âyeti okunur okunmaz hemen secde edilmesi, lâzım gelmez. Bu secde uzun bir müddet sonra da yapılabilir, yine eda olur, kaza sayılmaz. Tercih edilen görüş budur. Şu kadar var ki, bir zaruret bulunmadıkça tehir edilmesi tenzihen mekruhtur. Namaz içinde ise hemen yapılması vaciptir. Çünkü bu, namazdan bir kısım olmuştur. Namaz dışında kaza olunamaz. Bunu secde âyeti okunduktan sonra üç âyetten sonraya bırakmamak lâzım gelir. Nitekim bu mesele aşağıdaki meselelerden açıklığa kavuşacaktır. İmam Ebû Yusuf'a göre tilâvet secdesinin, namazın dışında da hemen yapılması vaciptir.

381- Secde âyeti okununca hemen secde edilmesi mümkün olmadığı takdirde okuyan veya dinleyenlerin: " سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ = Semi'na ve eta'na gufraneke Rabbena ve ileyke'l-masîr. = Ey Rabbi-miz! Senin emrini işittik ve itaat ettik, senin mağfiretini istiyoruz. Dönüş ancak sanadır." ¹ demeleri müstehaptır.

382- Secde âyeti, namazda kıyam halinde okununca bakılır; eğer bundan sonra üç âyetten fazla okunmazsa yapılacak rukû veya sücud ile bu tilâvet secdesi de yerine getirilmiş olur. Gerek buna niyet edilmiş ol-sun ve gerek olmasın. Fakat tercih edilen görüşe göre rukû şeklinde ya-pılacak olan tilâvet

¹ Bakara suresi: 285

secdesine niyet edilmesi lâzımdır. Fakat üç âyetten fazla okunacak ise bu secde âyetinden dolayı hemen ayrıca rukû veya secde edilmesi icap eder. Secde edilmesi daha faziletlidir. Namazın rukû ve secdeleriyle bu secde düşmez. Yalnız üç âyet okunacağı takdirde ise ihtilaf vardır. Tercih edilen, bununla secdenin derhal yapılması gerekli olmaz. Namazın rukû ve secdeleriyle bu secde eda edilmiş olur.

383- Secde âyetini namaz içinde okuyan kimse, dilerse okuyacağı âyetlerin miktarına bakmaksızın derhal "ALLAH'ü ekber" diye tilâvet secdesine varır. Tilâvet secdesi niyetiyle yalnız rükûya varması da kâfi-dir. Daha sonra tekrar ayağa kalkar, bir kaç âyet daha okur, ondan sonra namazın rükûsuna, secdelerine gider, namazına devam eder. Eğer bir sûreyi bitirmiş ise, diğer bir sûreden bir kaç âyet okur. Çünkü tilâvet secdesinden kalkar kalkmaz böyle bir kaç âyet okumadan namazın rukû ve secdelerine gidilmesi mekruhtur.

Namazın dışında ise yalnız rukû etmek sûretiyle tilâvet secdesi eda edilmiş olmaz. Çünkü tilâvet secdesi, hususi bir tazimdir, bir emre sarılma nişanesidir. Bunlar namaz içindeki rukû ile de yapılmış olursa da namazın dışındaki rukû ile yapılmış olamaz.

384- Cemaatle namaz kılındığı takdirde imam olan zat, yukarıdaki meselede beyan olunduğu üzere öyle rukû ile tilâvet secdesine niyet etmemelidir. Çünkü cemaat, bunun farkında olamayacakları için, böyle bir niyette bulunmamış olurlar. Bu sebeple tilâvet secdesi, onlardan düşmez. O halde imamın selâmından sonra cemaatin tilâvet secdesi yapıp, daha sonra tekrar teşehhütte bulunmaları lâzım gelir. Bunu ise herkes yapamaz.

385- Secde âyeti bir namazda tekrar edilse de, en sahih olan görüşe göre yalnız bir tilâvet secdesi lâzım gelir. Bu tekrarlanma, ister bir rekatta ve ister başka başka rekatlarda bulunsun müsavidir. Çünkü meclis birdir.

Bu mesele, İmam Ebû Yusuf'a göredir. İmam Muhammed'e göre başka başka rekatlarda tekrar edilirse tilâvet secdesi de tekrarlanır, meclis değişmiş sayılır.

386- İmam, secde âyetini okuyup secdeye varmakla cemaat, ima-mın rükûya ve secdeye vardığını sanarak rükûya, secdeye varsalar, bununla namazları bozulmaz. Fakat bir secde daha yapsalar bozulur.

387- İmamın; Cuma ve Bayram namazları gibi büyük cemaatlerle kılınan namazlarda ve gizlice kıraat olunacak namazlarda secde âyetini okuması mekruhtur. Çünkü cemaatin şaşırmasına sebebiyet verebilir. An-cak secde ayeti, kıraatın sonuna, meselâ okunan surenin sonuna tesadüf ederse, o zaman namazın secdeleriyle tilâvet secdesi de eda edilmiş, sakın-calı görülen husus bertaraf olmuş olur. Bu halde imama lâyük olan, bu na-mazın rükusu ile tilâvet secdesine niyet etmemektir. Ta ki vacip olan bu secde, namazın secdeleriyle bütün cemaat tarafından da eda edilmiş olsun.

388- Mesbuk (imama birinci rekattan sonra uyan kimse), ayağa kalktıktan sonra, imam tilâvet secdesini hatırlayarak yapacak olsa, bakılır; eğer mesbuk, henüz secdeye varmamış ise tilâvet secdesi için imama uyar, secdeye varır, daha sonra ayağa kalkarak kalan namazını tamam-lar, eğer imama uymazsa, namazı bozulur. Fakat secdeye varmış ise, ar-tık imama uymaz. Şayet uyarsa namazı bozulur.

389- Seferi olan kimseye uyan bir mukim, onun yapacağı tilâvet secdesine iştirak eder. Sonra kalkıp namazını tamamlar. Şayet kendi ba-şına kılacağı rekatlarda da bir secde âyeti okuyacak olursa, bundan dola-yı da ayrıca secde etmesi lâzım gelir.

390- Bir kimse namaz kılarken rükû, secde veya ka'de (oturma) halinde secde âyetini okusa veya imama uymuş olduğu halde onun arka-sında secde âyetini okusa, ne kendisine ne de imamına, ne de bu imama uyan diğer cemaate tilâvet secdesi vacip olmaz. Çünkü namaz kılanlar, bu halde Kur'an okumaktan men edilmişlerdir. Bunların kıraatı hüküm-süzdür. Fakat bu okumayı cemaatin dışından duyanlara tilâvet secdesi lâzım gelir. Bunlar, gerek başka bir namazda tek başına veya cemaatle bir halde bulunmuş olsunlar ve gerek olmasınlar. Zira bunlar, o yasaklama ve engelleme dışında bulunmuş olurlar.

391- Namaz içinde okunan secde âyetinden dolayı namaz bitirildikten sonra secde edilemez. Çünkü bu secde yukarıda da işaret olunduğu üzere namazın bir kısmı olmuştur. Artık ondan ayrılamaz. Fa-kat namazda bulunan kimse, namazda bulunmayan bir kimsenin okudu-ğu secde âyetini işitecek olsa, namazını kıldıktan sonra secde eder. Daha namazda iken secde etmesi yeterli olmaz. Bununla beraber secde etse, namazı bozulmaz.

Nitekim namazda okunan bir secde âyetini, o namazda olmayıp işiten bir mükellef için de namaz dışında secde etmek lâzım gelir. Şu kadar var ki bu mükellef, o secde âyetini okuyan kimseye uyar. Onunla beraber bu secdeyi yaparsa bu vacibi yerine getirmiş olur. Şayet o secde yapıldıktan sonra o rekatta uyarsa, bu secdeyi o imam ile beraber hük-men yapmış sayılır. Artık ne namazın içinde, ne de dışında ayrıca tilâvet secdesinde bulunması icab etmez.

392- Hasta veya bir arabaya veya hayvana binmiş olduğu halde secde âyetini okuyan veya dinleyen bir mükellefin ima sûretiyle tilâvet secdesinde bulunması caizdir. Fakat bir mükellefin binmiş olmadığı hal-de, okuduğu veya dinlediği bir secde âyetinden dolayı bir özü bulunmadıkça, binmiş olduğu halde ima ile secde etmesi caiz olmaz.

393- Secde âyetini, hazır olanlar secde için hazırlıklı iseler aşikare okumak, hazırlıklı değilseler gizlice okumak müstahaptır. Bunda cemaat-ı karşı bir şefkat vardır.

394- Bir sûreyi celile okunup da içindeki secde âyetinin bırakılması mekruhtur. Çünkü bu secdeden bir nevi kaçınmak demektir. Yalnız secde âyetinin okunup da sûredeki diğer âyetlerin okunmaması ise mekruh değildir. Fakat müstehap olan -daha faziletli kabul edilmek ve tercih edilmek düşüncesini gidermek için- secde âyetiyle beraber bir veya birkaç âyetin de okunmasıdır.

395- On dört secde âyetini bir mecliste okuyup her biri için okudukça ayrıca bir secde yapan veya hepsini okuduktan sonra tamamına birden on dört secdede bulunan kimsenin dünyevî ve uhrevî mühim işle-rine, kendisine hüzn ve keder verecek hususlarda ALLAH Teâlâ'nın kendisine kafi geleceği rivayet olunmuştur.

396- Namazı bozan şeyler, tilâvet secdesini de bozar. Daha tilâvet secdesinden kalkmadan abdest bozucu herhangi bir şeyin vaki olması veya konuşma veya kahkaha ile gülme gibi. Şu kadar var ki, bu secdede-ki kahkaha ile abdest bozulmuş olmaz. Ve kadınların erkeklerle aynı hi-zada bulunması da bu secdeyi bozmaz.

[Fihrist'e dön](#)

ŞÜKÜR SECDESİ

397- Şükür secdesi; yani bir nimetin elde edilmesinden veya bir bela ve musibetin bertaraf olmasından ve benzerlerinden dolayı kibleye yönelerek ve tekbir alarak secdeye varmaktan, hamd ile tesbih ve şükürden sonra yine tekbir ile secdeden kalkmaktan ibarettir ki, tilâvet secdesi gibidir. Ancak şükür secdesi, müstehaptır. Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz ile Ashab-ı Güzin'den birçokları şükür secdesinde bulunmuşlardır. Mesela Nebiyyi Zışan Efendimiz, Ebu Cehil'in başını kesilmiş görünce, beş defa şükür secdesine varmışlardı.

398- Bir nimetin yüz göstermesi, bir musibetin yok olması gibi bir sebep bulunmaksızın yapılacak şükür secdeleri, ne yapılması sünnet bir ibadettir, ne de mekruhtur. Fakat namaz bittikten sonra bu şekilde secde yapılması mekruhtur. Çünkü bunu da namazın vaciplerinden veya sün-netlerinden sanacak kimseler bulunabilir. Böyle bir inanışa sebep olabilecek her mubah ise, mekruh olmaktan uzak olamaz.

[Fihrist'e dön](#)

KORKU NAMAZINA DAİR BİLGİ

399- Korku namazı İmam-ı A'zam ile İmam Muhammed'e göre bugün de caizdir. İmam Ebu Yusuf'a göre bunun caiz olması asr-ı sade-te mahsus idi.

Korku namazından maksat, düşman veya sel veya yangın yahut büyük bir canavar gibi bir engel karşısında bulunan bir İslâm cemaatı-nın kendilerini idare eden veliyyülemr'i veya diğer muhterem bir zatı imam edinerek onun arkasında farz bir namazı nöbetle kılmalarıdır. Şöy-le ki, bu cemaattan bir kısmı meselâ düşman karşısında durur, geri kalan kısmı da gelip imama uyar, iki rekatlı bir namazın ilk rekâtını, üç veya dört rekatlı bir namazın da ilk iki rekâtını imam ile beraber kılar, ikinci secdeden veya birinci ka'de(oturuş)ta teşehhütten sonra düşman cephesi-ne gider, diğer kısım gelerek imama uyar, onun ile beraber geri kalan rekâtları kılar, tekrar düşman karşısına gider, imâm kendi başına selâm verir, namazdan çıkar. Birinci kısım döner gelir, namazını kıraatsız ola-rak tamamlar, selâm verir, düşmana karşı gider. Çünkü bu kısım, **lahik** (Bak. Madde: 305) bulunmuştur. Sonra ikinci kısım gelir, namazlarını kıraatla tamamlayıp düşman cephesine tekrar gider. Zira bunlar da **mes-buk** (bak. Madde: 310) bulunmuşlardır. Bununla beraber her iki kısım, buldukları yerde de namazlarını tamamlayabilirler.

400- Resulü Ekrem, (S.A.V) Efendimiz, "Zatürrika", "Batn-ı nahl", "Usfan", "Zîkared" vakıalarında korku namazını kıldırıştır. Sonra Ashab-ı Kiram da mecusiler ile yaptıkları harplerde böyle korku namazı kılmışlardır.

Bir cemaatin bu şekilde namaz kılmaları, muhterem bir imama tabi olmak için tartışmaları, aşırı istek göstermeleri sebebiyledir. Yoksa her grubun başka bir imama uyarak emniyet halindeki gibi namazlarını kıl-maları daha faziletlidir.

401- Korku namazının sahih olması için imama uyan grupların na-maz esnasında savaşmamaları, yer değiştirmemeleri, gider-gelirken hay-vana binmemeleri, kısacası namaza aykırı başka bir harekette bulunma-maları lâzımdır. Aksi takdirde imam ile kıldıkları namaz bozulur, na-mazlarını yeniden kılmaları lâzım gelir.

402- Korkunç bir savaş ve benzeri hallerde, bir İslâm cemaatinin korkuları artar, binmiş oldukları hayvanlardan yere inmekten âciz bulunurlarsa, her er binmiş olarak gücü yettiği yöne doğru îma ile nama-zını kılar, bu da mümkün olmazsa, namazlarını tehir ederler. Nitekim Hendek Savaşı'nda bir kaç vakit namaz kazaya bırakılmıştı.¹

[Fihrist'e dön](#)

TATAVVU' = NAFİLE NAMAZLAR

403- Beş vakitteki farz namazların sünnetlerinden başka bir takım nafîle namazlar daha vardır ki, bunlara "**Tatavvu' namazı**" denilir. Bunlar müstehap, mendub namazlardır. Bunlar, ALLAH Tealâ'ya manen yakınlığa sebep olurlar, her birinin kendisine mahsus bir takım faziletleri, sevapları vardır. Başlıcaları şunlardır:

1. Tehiyetü'l-mescid: Bu, bir müstehap namazdır. Şöyle ki, bir mescidi şerife sadece ziyaret veya bir şey öğretmek ve öğrenmek gibi bir maksat için giren bir müslüman, orada nafîle olarak iki rekat namaz kı-lar. Bir günde bir kaç defa girilse bir defasında böyle bir namaz kılınma-sı kâfidir. Bununla mescidin sahibi olan ALLAH Teâlâ hakkında lâzım gelen tahiyeye, yani tazim yerine getirilmiş olur.

Tehiyetü'l-mescid, bir mescide, bir cami-i şerife girilince daha oturmadan kılınmalıdır, daha faziletli olan budur. Oturulduktan sonra da kılınabilir. Bir mescide girip de meşguliyetinden veya mekruh vakit ol-ması gibi bir sebepten dolayı Tehiyetü'l-mescid'i yapamayacak bir müslümanın:

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ

"Süphanellâhi ve'l-hamdü lillahi ve la ilahe ilallâhü vellahü ekber" demesi de müstehap görülmüştür.

Bir mescitte herhangi bir namazı kılmak veya bir mescide farzı eda ve imama uyma niyetiyle girmek de tehiyetü'l-mescid yerine geçer.

2. Abdesti veya guslü müteakip namaz: Şöyle ki abdest alındık-tan veya gusül yapıldıktan sonra vakit müsait ise daha yaşlık kuruyacak kadar bir müddet geçmeden iki rekat namaz kılınması mendupdur. Bu, abdest veya gusül nimetine nail olmanın bir şükran ifadesidir. Böyle bir taharete nâil olmak için manen temiz bir itikada, maddeten de temiz bir suya sahip olmak, hem de özürsüz vücut sağlığını bulundurmak lâzımdır. Artık bu şartları bulunduran bir insanın yaratıcısına şükür için iki rekat namaz kılması pek güzel olmaz mı? Bununla beraber abdesti veya guslü müteakip herhangi bir farz veya sünnet namazın kılınması ile de bu şükran vazifesi yapılmış olur.

3. Duha-Kuşluk namazı: Şöyle ki, güneş doğup bir miktar yüksel-dikten sonra istiva (kaba kuşluk) vaktine kadar iki veya dört veya sekiz veya oniki rekat namaz kılınır ki, menduptur. Bu, Resulü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz'in mübarek fiiliyle sabittir. Bunun sekiz rekat kılınması daha fa-ziletlidir. Bunun tercih edilen vakti, gündüzün dörtte biri geçtikten sonradır.

4. Teheccüt namazı = Salât-ı leyl: Şöyle ki, yatsı namazından sonra daha uyumadan veya bir miktar uyuduktan sonra kılınacak nafîle bir namaza "**Salât-ı leyl- Gece namazı**" denir ki, sevabı pek çoktur. Bir miktar uyu-duktan sonra kalkılıp kılınırsa "**Teheccüt**" adını alır. Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, teheccüt

¹ **ÖNEMLİ NOT:** Korku namazı ile alakalı verilen bu bilgi, namazın dindeki önemini ve cemaatle kılmanın ehemmiyetini ortaya koymaktadır. Tabiri caiz ise: "Bir eli yağda, bir eli balda" olup, namazını kılmayan ve sudan bahanelerle cemaatı terk eden günümüz Müslümanlarına ithaf olunur!... Korku namazı için bak: Nisa suresi: 102

namazına devam buyururlardı. Bu gece namazı iki re-kattan sekiz rekata kadardır. Her iki rekatta bir selâm verilmesi daha faziletlidir.

Bir hadîs-i şerifte: "Her kim geceleyin uyanır, eşini de uyandırır da iki rekat namaz kılarlarsa, ALLAH Teâlâ'yı çok zikir eden erkekler ile kadınlardan yazılırlar." ¹ buyrulmuştur.

Hak Teâlâ Hazretlerini çok zikreden erkekler ile kadınlara ise ALLAH Teâlâ'nın büyük bir mağfret, büyük bir mükâfat hazırlamış olduğu:

"وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا"

"ALLAH'ı çok zikreden erkekler ve kadınlar var ya! İşte ALLAH, onlar için büyük bir mağfret ve çok büyük bir mükafat hazırlamıştır." ² Ayet-i kerimesiyle müjdelenmektedir.

Bir kimse, daima kıldığı bir teheccüt namazını özürsüz yere terk etmemelidir. Çünkü bir hadîs-i şerifte:

"أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ"

"Amellerin ALLAH Teâlâ'ca en sevimsisi, en devamlısıdır, hatta az olsa bile." ³ buyrulmuştur.

5. Regâib gecesi namazı: Şöyle ki, Receb-i şerifin ilk Cuma gece-sine "**Regâib Gecesi**" denir. Bazı alimlerin beyanına göre bu gecede Resul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, ALLAH'ü Teâlâ'nın fiillerinden bir fii-linin kalbine belirmesine nail olup, ALLAH Teâlâ'nın fiillerinin nuruna dalmakla Hak Teâlâ Hazretleri'ne şükür için on iki rekat namaz kılmıştır. Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'in muhterem validelerinin rahmine bu Regaip gecesinde şeref vermiş olduğuna dair olan bir rivayet, pek uygun görülmektedir. Çünkü bu gece ile Peygamber Efendimiz (S.A.V)'in doğum tarihleri arasındaki müddet, bunun aksini göstermektedir. ⁴ Şu ka-dar var ki Hz. Amine'nin Fahri Âlem Efendimize hamile olduğuna bu geceden itibaren haberdar olmuş olması düşünülebilir. Bununla beraber Regaip gecesi, pek mübarek bir gecedir. Zaten Regaip, nefis, rağbet edi-len, bahası ağır ve çok ikram ve ihsan manasına olan "**ragibe**"nin çoğu-ludur. Bu geceyi ibadetle ihyanın sevabı pek çoktur. Fakat bu gecede kılınacak namazın sünnet, mendup olması hakkında kuvvetli bir delil mev-cut görülmektedir. Bu gecede toplanıp regaip namazını cemaatle kıl-manın bir bid'at olduğu açıkça ifade edilmektedir. Zaten teravihten başka hiçbir nafiye namazını birbirlerini çağırarak cemaatle kılmak, mekruh olmaktan uzak değildir. Ancak bir yerde bulunan iki üç kişinin bu gibi namazları cemaatle kılmaları câiz görülmüştür.

6. Mi'rac gecesi namazı: Şöyle ki, Receb-i şerifin yirmi yedinci gecesine rastlayan mübarek mi'rac gecesinde on iki rekat nafiye namaz kılınması güzel görülmüştür. Her rekatında Fatiha'yı şerîfe ile başka bir sûre okuyarak iki rekatta bir selam vermeli, sonra yüz kere:

"سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ" = Sübhânellahi velham-dülillahi vela ilâhe illallâhü vellâhü ekber" demeli, daha sonra yüz kere istiğfar ederek, yüz kere de salât-ü selâm okumalıdır. Gündüzün de oruçlu bulunmalıdır. Bu halde isyana dair olmaksızın yapılacak her duanın kabulü, ALLAH'ın rahmetinden umulur.

7. Berat gecesi namazı: Şöyle ki, Şaban-ı Şerîf'in onbeşine rastlayan geceye "**Berat gecesi**" denir, pek mübarek bir gecedir. Berat gecesinde bütün yaratılmışların bir sene içindeki rızıklarına, zengin veya fakir, aziz veya zelil olacaklarına, sağ kalacaklarına veya öleceklerine, ecellerine, ve hacıların sayılarına dair ALLAH tarafından meleklere malûmat verileceği beyan olunmaktadır.

Kısacası Berat gecesinde ibadet ve itaatta ve nafiye namaz kılmak-ta birçok sevaplar vardır. Fakat bu geceye mahsus şekli muayyen, sünnet bir namaz yoktur. Bu husustaki rivayetler kuvvetli değildir.

Berat gecesinde kılınacak namaza "**Salât'ül-hayır**" denilmiştir. Bu namaz, bir çok rivayete göre yüz rekattır. Her rekatında Fatiha'yı şerife'den sonra on kere İhlas sûresi okunur.

¹ İbn-i Hibban; Salat:33; No: 2568; 6/308. Ebu Davud; Salat:308; No:1309; 1/418. İbn-i Mace; İkameti's-salat:175; No:1335; 1/423. Hakim el-Müstedrek; Salat-ı tatavvu'; 1/316

² Ahzab suresi: 35

³ Buhari; Rikak:18; No:6099; 5/2373. Müslim; Salatü'l-Müsafir:30; No:216; 1/541

⁴ **Not:** Receb ayından itibaren, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in doğum ayı olan Rebû'l-evvel ayının 9. ay olduğu düşünülürse, yukarıdaki rivayetin doğru olduğu görülecektir.

8. Kadir gecesi namazı: Şöyle ki Ramazan-ı şerif'in yirmi yedinci gecesine rastladığı kuvvetle tercih edilen Kadir gecesi, pek mübarek bir gecedir, Kur'an-ı Kerim, bu geceden itibaren Resulü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz'e inmeye başlamıştır. Bu geceyi ihya etmenin sevabı pek çoktur. Bu gecenin bir anı vardır ki, ona rastlayan bir dua mutlaka kabul buyrulur. Bu şerefli gecede teravih'ten sonra bir müddet daha ibadette bulunulması, nafîle namaz kılınması, bu geceyi ihya demektir.

Deniliyor ki, Kadir namazının en azı iki rekat, ortası yüz rekat, en çoğu da bin rekattır. Bu namaz iki rekat kılındığı takdirde her rekatında iki yüz âyeti celile okunmalı, yüz rekata kadar kılındığı takdirde, her rekatında Fatiha'yı şerife'den sonra "İnna enzelnahü..." süresiyle üç kere de İhlâs sûre-i celilesi okunup her iki rekatta bir selâm verilmelidir. " **اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوٌّ نُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّي** = ALLAH'ümme inneke afuvvün tühıbbü'l-afve fa'fü anni; yani "Yarabbi! Sen affedicisin, affi, bağışlama-yı seversin, beni affet." duası da tekrar edilmelidir.

Bu namazın bu şekilde kılınacağı hakkındaki rivayetler, pek kuvvetli değildir. Asıl maksat, bu geceyi mümkün olduğu kadar ihya et-mektir. Bu kutsî gecede elden geldiği kadar diğer nafîle namazlar gibi ALLAH rızası için namaz kılınabilir. Fakat mutlaka zorakilikten-bitkin-likten kaçınılması daha faziletlidir.¹

9. Yolculuk namazı: Şöyle ki, bir müslüman bir yola gideceği veya bir yoldan geldiği zaman iki rekat namaz kılmalıdır. Bu menduptur. Giderken evde, gelirken mescitde kılmak daha faziletlidir. Peygamber Efendimiz (S.A.V), seferden gündüzün kuşluk vakti dönerler, Mescid-i Saadet'e gider, iki rekat namaz kılar, orada bir müddet oturlardı. (Sallâllahü tealâ aleyhi vesellem).

10. Tesbih namazı: Şöyle ki, bu her rekatında yetmiş beş defa " **سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** " **وَاللَّهُ أَكْبَرُ** - Sübhânellahi velhamdülillahi vela ilâhe illallâhü vellâhü ekber" diye tekbir alınan dört rekatlı bir na-mazdır. ALLAH Teâlâ'nın rızası için nafîle namaza niyet edilerek "ALLAH'ü ekber" diye namaza başlanır, Sübhaneke'den sonra 15 kere "SübhânALLAH'i velhamdülillah..." okunur. Sonra "Euzü" ile "Besme-le-i şerife" ve "Fatiha" ile bir sûre-i celile okunup tekrar (10) kere "SübhânALLAH'i..." okunur. Akabinde rükûya varılır, üç kere "Sübhane Rabbîyel azîm"den sonra 10 defa "SübhânALLAH..." okunarak rükûdan "SemiALLAH'ü limen hamideh, Rebbena velekelhamd" denilerek kalkılır, yine 10 defa "SübhânALLAH'i..." okunur, daha sonra secdeye varılıp üç defa "Sübhane rabbiyel â'la"dan sonra 10 kere Sübhanellah..." okunur. Secdeden tekbir ile kalkılır, celse (oturma) halinde yine 10 kere "Sübhanellahi..." okunur, ikinci secdeye tekbir ile varılıp üç defa "Sübhane rabbiyel â'la"dan sonra yine 10 kere "SübhânALLAH'i..." okunur ki, bu zait tesbihlerin toplamı 75 etmiş olur.

Daha sonra ikinci rekata kalkılır, yine evvelâ 15 kere "Süb-hanALLAH'i..." okunur, sonra yine birinci rekattaki şekilde hareket edilerek ka'de (oturuş)a varılır. "Tahîyyat" ve "ALLAH'ümme salli... ve barik" okunur. Zait tesbihlerin toplamı (150) etmiş olur. Daha sonra selâm vermeden veya selâmı müteakip ayağa kalkılır. Üçüncü, dördüncü rekatlar da tam bu tarif dairesinde kılınır ve böylece her rekatta yetmiş beş "SübhânALLAH'i..." okunmuş olur ki, toplamı (300) eder.

Bu tesbih namazında yanılma vuku bulsa, sehiv secdelerinde artık bu tesbihler okunmaz.

Tesbih namazının da sevabı pek çoktur. Bu namaz, her vakit kılı-nabilir, hiç olmazsa haftada veya ayda bir defa, bu da olmazsa ömürde bir defa kılmalıdır.

11. Tevbe namazı: Şöyle ki; bir müslüman, insanlık hali bir gü-nah işlese, bundan pişman olup derhal tevbe etmesi lâzım gelir. İşte böyle bir kimsenin işlediği günahı tevbe için güzelce abdest aldıktan sonra kırsal bir yere çıkıp iki rekat namaz kılması ve o günahı dolay ALLAH'u Teâlâ'dan af dilemesi menduptur. Böyle günah işleyip de son-ra kalbinde pişmanlık duyguları beliren, bu günahı bir daha işlememeye azmedip Hak Teâlâ'dan bağışlanmasını dileyen bir müminin mağfirete nail olacağı bir hadis-i şerifte beyan buyrulmuştur.

12. Hacet namazı: Şöyle ki uhrevî veya dünyevî bir ihtiyacı olan kimse, güzelce abdest alır, yatsı namazından sonra iki veya dört rekat ve bir görüşe göre on iki rekat namaz kılar, sonra Hak Teâlâ

¹ **ÖNEMLİ NOT:** Üzerinde kaza namazı bulunan kimselerin bu gibi mübarek gecelerde nafîle namaz yerine kaza namazı kılmaları daha yerinde olur. Bak. Madde: 299

Hazretlerine hamd ü senada, Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'e salât-ü selâmda bulunur. Daha sonra hacet duasını okuyup ihtiyacının yerine getirilmesini ALLAH Tealâ'dan niyaz eder

Hacet namazının birinci rekatında Fatiha-i şerife'den sonra üç kere Âyet-el-kürsî, diğer üç rekatında da birer Fatiha ile birer defa ihlâs, Felak ve Nas sûreleri okunması hakkında bir hadîs-i şerif vardır. Hacet duası şudur:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ تَوْفِيقَ أَهْلِ الْهُدَىٰ وَأَعْمَالَ أَهْلِ الْيَقِينِ وَمُنَاصِحَةَ أَهْلِ التَّوْبَةِ وَعَزْمَ أَهْلِ الصَّبْرِ وَ
جِدَّ أَهْلِ الْخَشْيَةِ وَ طَلَبَ أَهْلِ الرَّغْبَةِ وَ تَعَبُّدَ أَهْلِ الْوَرَعِ وَ عِرْفَانَ أَهْلِ الْعِلْمِ حَتَّىٰ أَخَافَكَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ
مَخَافَةَ تَحْجِزُنِي عَنْ مَعْصِيَّتِكَ حَتَّىٰ أَعْمَلَ بِطَاعَتِكَ عَمَلًا اسْتَحِقُّ بِهِ رِضَاكَ وَحَتَّىٰ أَنَاصِحَكَ بِالتَّوْبَةِ خَوْفًا
مِنْكَ وَحَتَّىٰ أَخْلِصَ لَكَ النَّصِيحَةَ حُبًّا لَكَ وَحَتَّىٰ أَتَوَكَّلَ عَلَيْكَ فِي الْأُمُورِ حَسَنَ ظَنٍّ بِكَ سُبْحَانَ خَالِقِ
الْعَالَمِينَ

"ALLAH'ümme innî es'elüke tevfiika ehli'l'hüda ve a'mâle ehli'l-yakîn ve münasahate ehli't-tevbeti ve azme ehli's-sabri ve cidde ehli'l-haşyeti ve talebe ehli'r-rağbeti ve taabbüde ehli'l-verei' ve irfane ehli'l-ilmî hatta ehafüke. ALLAH'ümme innî es'elüke mehafeten tehczuni an ma'siyetike hatta a'mele bi taâtike a'melen estehikku bihi rızâke ve hatta ünasihake bi't-tevbeti havfen minke ve hatta uhlisa leke'n-nasihate hübben leke ve hatta etevkkele aleyke fil umuri hüсне zannin bike Sübhane halikin-nuri."

"Ya ilâhî!. Ben senden hidayet ehlinin muvaffakiyetini, yakîn er-babının amellerini, tevbekârların ihlasını, sabırlı zatların azmini, haşyet (korku) sahiplerinin ciddiyetini, rağbet erbabının niyazını, takva ehlinin ibadete çalışmalarını ve ilim sahiplerinin irfanını dilerim. Ta ki senden hakkıyla haşyet (korku) üzere bulunayım. Yarabbi! Ben senden öyle bir havf ve haşyet (korku) ya nail olmak isterim ki, beni sana isyanda bu-lunmaktan men etsin. Ta ki senin itaatine öyle bir iş işleyeyim ki onunla senin rızana lâyük olayım, ve ta ki, senden korkmaktan dolayı sana halis bir şekilde tevbe edeyim, ta ki sana muhabbetten dolayı senin için hayır severliğimi ihlaslı bir şekilde yapayım ve tâ ki her işte sana güzel zan-nımdan dolayı sadece senin zatına tevekkül edeyim, ey nuru yaratan ALLAH'ım! Seni tesbih ve takdis ederim" der. Sonra ihtiyacını zikreder.

13. İstihare namazı: Şöyle ki, hakkında bir şeyin hayırlı olup ol-madığına dair manevî bir işarete nail olmak isteyen kimse, yatacağı za-man iki rekat namaz kılar, ilk rekatında "Kâfirun sûresi"ni, ikinci reka-tında da "İhlâs sûresi"ni okur, sonunda da istihare duasını okur, sonra da abdestli olarak kibleye yönelerek yatar, rüyada beyaz veya yeşil görül-mesi hayra, siyah veya kırmızı görülmesi de şerre delâlet eder. Bu şekil-de istihare namazının yedi gece yapılması ve kalbe ilk doğana bakılması da bir hadîs-i şerîf ile beyan buyrulmuştur.

Resulü Ekrem, (S.A.V) Efendimiz, Ashab-ı Kiram'ına istihareyi öğretirlerdi. İstihare namazını kılma imkanı bulunmayınca yalnız duası ile yetinilir. Esasında meşru ve hayırlı olan bir şey hakkında yapılacak istihare, onun istenilen vakitte yapılıp yapılmaması için yapılabilir. Yok-sa bizzat o şey hakkında yapılmaz. Muayyen bir senede hac yapılıp ya-pılmaması veya haramda ısrarlı olan bir kişinin, bir haramdan men edilip edilmemesi gibi. İstihare duası, Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'den şu şekilde rivayet olunmuştur:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ
وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ
أَمْرِي أَوْ قَالَ - عَاجِلْ أَمْرِي وَ آجِلِهِ فَاقْدِرْهُ لِي وَ يَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ وَ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ
شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي أَوْ قَالَ - عَاجِلْ أَمْرِي وَ آجِلِهِ فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَ اصْرِفْنِي عَنْهُ
فَاقْدِرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ أَرْضِنِي بِهِ.

"ALLAH'ümme inni estehîruke bi ilmike ve estakdirüke bi kudretike ve es'elüke min fazlike'l-azim, fe inneke takdirü ve la akdirü ve ta'lemü ve la a'lemü ve ente allamü'l-guyûb. ALLAH'ümme, in künte ta'lemü enne hâze'l- emre hayrün li fi dini, ve meâşi ve akıbeti emri ve acili emri ve âcilihi fakdirhü li ve yessir hü li sümme bârik li fihi. Ve inkünte ta'lemü enne hazel'emre şerrün li fi dîni ve meâşi ve akıbeti emri ve acili emri ve âcilihi fasrifhü anni vasrifni anhü fakdir liye'l-hayre haysü kâne sümme ardînî bihi.

"Ya İlâhî! Sen bildiğin için, senden hakkımda hayırlısını bana bildirmeni dilerim. Ve kudretin yettiği için ben senden kuvvet ve takat is-terim ve hayra ermemi senin büyük, fazıl ve kereminden niyaz

eylerim, çünkü sen her şeye kadirsin. Ben ise kadir değilim, ve sen her şeyi bi-lirsin, halbuki ben bilemem, sen gayıpları da tamamen bilirsin.

Ya Rabbi! Sen bilirsin, eğer bu iş; benim dinim, yaşayışım, işimin akibeti, dünyam ve ahiretim hakkında hayırlı ise, bunu bana nasip ve müyesser eyle. Sonra bunda benim için feyiz ve bereket meydana getir. Ve eğer bu iş; benim dinim, hayatım, işimin akibeti hakkında ve dünyevî uhrevî hususlarımda benim için bir şer ise, bunu benden çevir, beni de bundan çevir. -Bunun için gönlümde bir meyl bırakma- ve benim için hayır nerede ise nasip ve kolay kıl, sonra da beni bu mukadder hayır ile hoşnut buyur. Ey Kerim olan yaratıcım!¹

14. Katil namazı: Şöyle ki, her nasılsa kısasa, ölüme mahkûm olan bir müslüman, bu cezanın tatbikinden evvel iki rekat nafîle namaz kılarak tevbe ve istiğfar etmeli, bir takım hayırlı dualarda bulunmalıdır. Bu namaz, onun hakkında ALLAH'ü Teâlâ'nın rahmetine nail olmasına vesile olabileceği için güzel görülmüştür.

15. İstiska namazı: Şöyle ki, yağmurlar kesildiği zaman, müs-lümanlar yağmur duasına çıkar, Kerîm olan yaratıcımızdan yağmur yağ-dırmasını niyaz ederler. İmam-ı A'zam'a göre istiskadan maksat yalnız duadır, istiğfardır, bunda cemaatle namaz sünnet değildir, bilakis caizdir, insanlar isterlerse ayrı ayrı namaz kılabilirler. Fakat imameyne göre istiska için veliyülemrin veya vekilinin cuma namazı gibi âşikâre kıraatle iki rekat namaz kıldırması menduptur. Bu namazı müteakip bayramlarda olduğu gibi iki hutbe okunur, Hatîb, minbere çıkmaz, yerde durur; kılıç, ok, veya asâ gibi bir şeye dayanır, öylece hutbelerini okur.

Üç gün birbiri peşine istiska duasına çıkılması güzel görülmüştür. Yağmur yağması gecikirse, eski elbiseler giyinilerek ve başlar öne eğilerek tevazulu bir halde yayan olarak sahraya çıkılır, evvelce tevbeler yenilenir, fakirlere sadakalar verilir, haksız yere alınmış şeyler var ise sahiplerine geri verilir, müslümanlar için mağfiret istenilir. Ve İmam Muhammed'e göre hatip, hutbe esnasında elbisesini dört köşeli ise aşağısını yukarıya, yukarısını da aşağıya, değirmi ise sağını sol tarafına, solunu da sağ tarafına getirir ve kaba kaftan ise içini dışarıya, dışını da içeriye getirir, o şekilde giyer. Bu, sıkıntılı halin değişmesi için bir hayır umma nişanesidir. Fakat cemaat, elbiselerini böyle tersine giyinmezler.

Müslümanlar, yanlarına çocuklarını, ehli hayvanlar ile onların yavrularını beraber alırlar. Çocukları yavruları bir müddet analarından uzaklaştırırlar, bu hazin tarzda zayıflara, ihtiyarlara dualar ettirerek kendileri de "âmîn" derler.

Kıscası hüznü, tevazulu, kalp yumuşaklığı ve ALLAH kor-kusuyla dolu bir vaziyet ile ALLAH Teâlâ'nın rahmet ve yardımı niyaz edilir. Daha sahraya çıkmadan yağmurlar yağmaya başlarsa bunun şükranesi olmak için de yine sahraya çıkarlar ki, bu da menduptur.

Yağmurlar, lüzumundan çok yağmaya başlayınca da bunun ke-silmesi, başka taraflara dönmesi için dua edilmesinde bir sakınca yoktur. Yağmur yağarken " **اللَّهُمَّ صَيِّبًا نَافِعًا** = ALLAH'ümme sayyiben nâfi'an" yâni Ya Rabbi! Bunu hakkımızda faydalı bir yağmur kıl! denir. Lüzumundan fazla yağınca da: " **اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا** = ALLAH'ümme havaleyne ve la aleyne" yani Ya Rabbi! Bunu zarar vermeyecek yerlere yağdır, bizim üzerimize yağdırma! diye dua edilir.

Dua eden, dilerse ellerini yukarıya kaldırır, dilerse iki şehadet parmağıyla işaret eder. Her duada ellerin iç yüzünü semaya doğru tutmak sünnettir.

İşte bu istiska da gafil beşeriyet için bir uyanma dersi demektir. Her vakit sonsuz rahmetlerine, yardımlarına nail olup durmakta bulundu-ğumuz Kerîm, Rahîm olan ALLAH'ımızı hiç bir an unutmamak ve her vesile ile ona muhtaç olduğumuzu anlayarak azametli dergâhına yönel-mek, niyazda bulunmak, bizim için bir kulluk borcudur.

Bir kere düşünelim, vakit vakit bulutlardan topraklarımıza yağan o faydalı yağmurlar kesilse, bunun neticesi olarak da ırmaklar kurusa, su kanalları bomboş kalarak yıkılıp gitse, acaba bu suları bize kim temin edebilecektir?

Kaynaklarından daima fişkırp duran, hayatımıza hizmet eden o tatlı, berrak suları, Hak Teâlâ yerlerin dibine geçirse, acaba bunları bize kim getirebilecektir. İşte:

" **قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ** "

¹ Buhari; Tatavvu:1; No:1109; 1/391, Ebu Davud; Salat:366; No:1538; 1/481

"De ki: Haber veriniz bakalım, eğer suyunuz -bir sabah- çekilip yerlerin altına gitmiş bulunsa, size öyle akıp giden -kolaylıkla elde edilen- bu suyu -ALLAH Teâlâ'dan başka- kim getirebilecektir?"¹ âyet-i kerimesi de dikkatlerimizi bu noktaya çekip duruyor. Artık insanlık için gaflet, Cenab-ı Hakk'a ihtiyaç duymama, nankörlük asla caiz olamaz.

Resul-ü Ekrem (S.A.V)'den bize nakledile gelen yağmur duası şudur:

اللَّهُمَّ اسْقِنَا غَيْبًا مُغَيَّبًا هَنِيئًا مَرِيئًا غَدَقًا مُجَلَّلًا سَيِّحًا عَامًّا طَبَقًا اللَّهُمَّ اسْقِنَا الْغَيْثَ وَلَا تَجْعَلْنَا مِنَ الْقَانِطِينَ اللَّهُمَّ إِنَّ بِالْبِلَادِ وَالْعِبَادِ وَالْخَلْقِ مِنَ الْأَوْءِ وَالضَّنْكِ مَا لَا نَسْتَكُو إِلَّا إِلَيْكَ اللَّهُمَّ أَنْبِتْ لَنَا الزَّرْعَ وَادِرِّ لَنَا الضَّرْعَ وَاسْقِنَا مِنْ بَرَكَاتِ السَّمَاءِ وَانْبِتْ لَنَا مِنْ بَرَكَاتِ الْأَرْضِ اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعْوِزُكَ إِنَّكَ كُنْتَ غَفَّارًا فَارْسِلْ السَّمَاءَ عَلَيْنَا مِدْرَارًا.

"ALLAH'ümme! eskına gaysen mugisen henien merien gadekan mücellilen seyhan âmmen tabeka, ALLAH'ümme! Eskına'l-gayse ve la tec'alna mine'l-kanitîn. ALLAH'ümme! inne bi'l-bilâdi ve'l-ibâdi ve'l-halki mine'l-le'vaî ve'd-danki mâ la neşkû illâ ileyke. ALLAH'ümme! enbit lena'z-zer'a ve edirre lena'd-dar'a ve eskina min berekâti's-semâi ve enbit lena min berekâti'l-arz. ALLAH'ümme! İna nestağfirûke inneke künte gaffara, fe ersili's-semâe aleyna midrarâ."

Ya Rabbi! Bize yardım eden, içimize sinen bol, faydalı, her tarafı kaplayan, her tarafa akıp giden, her tarafı sulayan umumî bir yağmur ihsan buyur.

İlâhi! Bizi yağmurla sula, bizi ümitlerini kesmiş kimselerden etme! Ey Rabbimiz! Kullarda, beldelerde ve diğer yaratılmış şeylerde öyle bir güçlük, öyle bir darlık var ki, senden başkasına arzedemeyiz. Ey Yüce Yaratıcımız! Bizim için ekinleri bitir, bizim için memeleri sütle doldur, bizi göğün bereketlerinden sula, bize yeryüzünün bereketlerinden yetiştir. Ey Kerim Ma'budumuz! Biz senden mağfiret dileriz. Şüphe yok ki sen çok mağfiret edicisin. Artık bize gökten bol bol yağmurlar yağdır. Ey Gafur, Rahîm Rabbimiz!"²

16. Kûsûf namazı: Şöyle ki, güneş tutulduğu zaman cuma namazını kıldıran imam, ezansız ve ikametsiz olarak en az iki rekat namaz kıldırır ve her rekatta fazla miktar ve İmam-ı A'zam'a göre gizlice, İmameyne göre de aşikare kıraatta bulunur. Meselâ her rekatta Bakara sure-i celilesi kadar okur ve diğer namazlar gibi her rekatta bir kere rûkû, iki defa secde eder, namazdan sonra da güneş açılıncaya kadar kibleye doğru ayakta veya insanlara karşı oturarak dua eder. Cemaat da "âmin" der. Böyle bir imam bulunmazsa, insanlar bu namazı kendi evlerinde tek başlarına kılarlar.

Kûsûf namazını büyük bir camide kılmak, mescitlerde kılmaktan daha faziletlidir. Sahrada da kılınabilir.

Kûsûf namazlarında İmam-ı A'zam'a, İmam Malik ile İmam Ahmed'e göre hutbe okunmaz. Çünkü Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, kûsûf hâdisesinden dolayı namaz kılınmasını, dua edilmesini, sadaka verilmesini tavsiye buyurmuş, hutbe okunmasını emretmemiştir. İmam Şafî ile İbn-i Hacer'e ve bir kısım muhaddis (hadis alimlerine) göre ise, namazdan sonra hutbe okunması müstehaptır.

17. Husuf namazı: Şöyle ki, ay tutulduğu zaman müslümanların evlerinde teker teker bir halde ve kûsuf namazı gibi aşikare veya gizli kıraatla iki veya dört rekat namaz kılmaları mendup, güzel görülmüştür. Bu namazın camide cemaatle kılınması, İmam-ı A'zam'a göre sünnet değildir, fakat caizdir.

İmam Şafî ile İmam Ahmed ve diğer bazı ehli hadis de cemaatle kılınması görüşündedirler. İmam Malik'e göre ise cemaatle kılınmaz. İnsanların geceleyin her taraftan toplanıp bunu cemaatle kılmaları güçtür.

Şiddetli rüzgâr, fazla karanlık, geceleyin fazla ışıklık, yer sarsın-tıları, umumî hastalıklar gibi korkunç hâdiseler zamanında da kûsûf ve husuf namazları gibi namaz kılınması, güzel görülmüştür.

Bu gibi geçici olaylar, hadiseler, hepsi ALLAH Teâlâ'nın kudre-tine, hikmetine, azametine delâlet eden birer emsalsiz şaheserdir.

وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا

¹ Mülk suresi: 30

² Kitabü'l-Ümm; İstiska; 1/417

"Oysa biz, (kudretimize delalet eden) mucizeleri, olağanüstü hadiseleri ancak (inkarcıları) korkutmak için göndeririz."¹ Ayet-i celîlesi ifadesince bu gibi alâmetler, insanları korkutmak için, insanları isyan-lardan kurtarıp itaat, tevbe ve istiğfar etmeye çekmek için vakit vakit meydana getirilen kudret alametleridir. Bunları gören kabiliyetli bir kim-senin ruhunda bir korku ve heyecan meydana gelir, gözlerinin önünde Hak Tealâ'nın celâl ve azameti belirlemeye başlar. Artık o kimse Yüce Yaratıcı'mızın bu kainatı ne kadar muntazam ve mükemmel bir şekilde yaratmış olduğunu anlar, daima o büyük yaratanın koruma ve himayesine muhtaç bulunduğunu idrâk eder, bu anlayış ile O Ezeli Yaratıcı'sına döner, O'na tazim için namaz kılar, O'nun korumasına, yardımına nâil olmak için dua eder, gafletten uyanır, uyanık bir ruha sahip olmak için çalışmış olur.

Güneş ve Ay tutulmasının ne gibi muntazam kanunlar dairesinde meydana geldiği malûmdur. Mütefekkir bir insan için bu kanunları böyle düzenli, mükemmel bir tarzda meydana getirmiş olan Yüce Yaratıcı'yı düşünmek en yüksek bir vazifedir.

Güneş ve Ay tutulması ile aydınlık nimeti, karanlığa dönüşüyor, iki parlak kürenin simasını yoğun bir karanlık kaplıyor, bu hal devam edecek olsa, hayatî varlığımızda kim bilir ne fecî değişiklikler meydana gelir. Halbuki Alîm ve Hakîm olan kainatın yaratıcısının koymuş olduğu tabiat kanunları buna müsaade etmiyor. Bu korkunç hüznün verici hal, az sonra yok oluyor. O iki kudret meşalesi, yine olanca parlaklığı ile ışıklarını, nurlarını etrafa saçıp durmaya başlıyor. Artık bundan dolayı Kerîm ve Rahîm olan Yaratıcımıza binlerce, yüzbinlerce şükür etsek yine kulluk vazifemizi yerine getirmiş olamayız.

Hiçbir kimsenin doğmasından veya ölmesinden dolayı ay ile güneşin tutulmayacağını Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz beyan buyurmuşlardır. Şöyle ki, Peygamber Efendimizin (S.A.V) muhterem oğulları İbrahim, bir buçuk yaşında iken hicretin onuncu senesinde vefat etmiş, onun vefatı gününde güneş tutulmuştu. İnsanlar, bu masum çocuğun vefatından dolayı güneşin tutulmuş olduğunu konuşunca Peygamber Efendimiz (S.A.V), güneş tutulmasının hikmetini beyan etmek üzere:

إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ فَإِذَا رَأَيْتُمْ فَصَلُّوا وَادْعُوا اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ

"Güneş ile Ay, şüphe yok ki bir kimsenin ne ölmesinden ve ne de doğmasından dolayı tutulmaz. Bunların tutulduğunu gördüğünüz zaman namaz kılınız ve ALLAH'ü Azimüşşan'a dua ediniz."² diye buyurmuştur.

Diğer bir hadis-i şerifte de: "Bunlar ALLAH Tealâ'nın âyetlerinden iki âyettir, iki kudret ve hikmet alâmetidir."³ diye buyurulmuştur.

Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'in mübarek dilleri daima böyle hakikatlara tercüman olmuş, insanları yanlış düşüncelerden, inanışlardan men etmiştir. İslâmiyetin tertemiz sahası, akla hikmete uygun olmayan inançlardan, hareketlerden her şekilde uzak bulunmuştur. Artık böyle ulvî bir peygambere, mukaddes bir dine nâil olmamızdan dolayı ne kadar şükran secdelerine kapansak yine az değil midir? (Sallallâhü Tealâ aleyhi vessellem)

[Fihrist'e dön](#)

MEKRUH VAKİTLER

404- Beş vakit vardır ki, onlara "**mekruh vakitler**" denir.

Birincisi: Güneşin doğmasından bir mızrak boyu, yani beş derece (ki bizim memlekete göre kırk ile elli dakika arasında değişir) yükselmesine kadar olan vakittir.

İkincisi: Güneşin tam tepeye gelip tam zeval (doğudan batıya doğru kayma) anında bulunduğu vakittir.

Üçüncüsü: Güneşin sararmasından, gözleri kamaştırmaz bir hale geldiğinden battığı zamana kadar olan vakittir.

Dördüncüsü: Fecr-i sadık (şafak)'ın doğmasından güneşin doğaca-ğı zamana kadar olan vakittir.

¹ İsra suresi: 59

² Buhari; Küsuf:2; No:997; 1/354. Müslim; Küsuf:5; No:911; 2/628. Nesâi; Küsuf:1; No:1459; 3/124. A.b. Hanbel; No:17753; 4/253.

³ Buhari; Küsuf:13; No:1008; 1/359. Müslim; Küsuf:5; No:991; 2/628. Nesâi; Küsuf:21; No:1497; 3/150.

Beşincisi: İkinci namazı kılındıktan sonra güneşin sararmasına, gözleri kamaştırılmaz bir hale gelmesine kadar olan vakittir.

405- Evvelki üç kerahet vaktinde ne kazaya kalmış farz namazlar, ne vitir gibi vacip namaz, ne de vaktiyle hazırlanmış olan bir cenaze namazı kılınabilir, ne de evvelce okunmuş bir secde âyetinden dolayı tilâvet secdesi yapılabilir. Aksi takdirde iadeleri lâzım gelir.

Bu üç vakitte nafîle namaz da kılınmaz. Şu kadar var ki kılınacak olsa, mekruh olmakla beraber sahih olup iadesi lâzım gelmez. Çünkü bu mekruhluk, nafîle namazların sahih olmasına mani olmaz. Bununla bera-ber bu vakitlerden birine rastlayan bir nafîle namazı bozup, kerahet vaktinden sonra kaza etmek daha faziletlidir.

Bu üç vakit, ateşe tapanların ibadet zamanlarıdır. Onlara benze-mekten kaçınmak, dini bir hikmet icabıdır.

Diğer iki kerahet vaktinde ise yalnız nafîle namaz mekruhtur. Farz ve vacip bir namaz mekruh değildir. Cenaze namazı ile tilâvet secdesi de mekruh değildir. Bu iki vakitten birinde başlanılmış olan bir nafîle na-mazı, kerahetten kurtulması için bozulursa, daha sonra kazası lâzım gelir.

406- Güneşin batışı halinde yalnız o günün ikinci namazı kılınabi-lir. Fakat diğer bir günün kazaya kalmış olan ikinci namazı kılınamaz. Çünkü kâmil bir halde vacip olan bir ibadet, nakıs olarak kaza edilemez. Kerahet vakti ise ibadetin nakıs olmasına sebeptir.

Güneşin doğuşuna rastlayan herhangi bir namaz ise bozulur. Bu se-beple bir kimse, daha ikinci namazını eda etmekte iken güneş batsa, na-mazı bozulmaz. Fakat sabah namazını kılmakta iken güneş doğsa, namazı bozulur. Çünkü birinci takdirde yeni bir namaz vakti girmiş olur. İkinci takdirde ise namaz vakti çıkmış, yeni bir namaz vakti girmemiş olur.

407- Tam zeval (batıya kayma) anına rastlayan bir namaz, farz veya vacip ise bozulmuş, nafîle ise mekruh olmuş olur. Yalnız İmam Ebû Yusuf'tan bir rivayete göre Cuma günü zeval vaktinde nafîle namaz kılınması caiz, mekruh olmaktan beridir. Zeval vuku bulunca, yâni güneş batı tarafına meyledince artık icma ile kerahet vakti çıkmış olur. Zeval vakti için 50. maddeye de bakınız.

408- Mekruh olan bir vakitte okunan bir secde âyetinden dolayı o vakitte secde yapılabilir. Fakat bu secdeyi kerahet vaktinden sonraya bırakmak daha faziletlidir. Yine kerahet vakitlerinden birinde hazırlanmış olan bir cenaze namazı, o vakitte kılınabilir. Hatta daha faziletli olan da bu namazı tehir etmeyip hemen kılmaktır. Çünkü cenazelerde acele etmek gereklidir.

409- Güneş battıktan sonra da, daha akşam namazını kılmadan nafîle namazı kılmak mekruhtur. Zira akşam namazı tehir edilmiş olur. Halbuki akşam namazında acele etmek, daha faziletlidir.

410- Cuma günü imam hutbeye çıktıktan veya ikamet getirildikten sonra da nafîle namaza başlamak mekruhtur.

411- İki bayram namazından evvel ve bayram hutbeleri esnasında ve bu hutbelerden sonra bayram namazı kılınan yerde nafîle namaz kılmak mekruh olduğu gibi, kûsûf, istiska ve hac hutbeleri esnasında da mekruhtur. Bu hutbeleri dinlemek lâzımdır.

412- Mekruh olmayan bir vakitte başlanılmış olan nafîle bir namaz, meselâ sabah namazının sünneti bozulmuş olsa, ikinci namazından sonra güneş batıncaya kadar ve fecrin doğuşundan sonra, güneşin bir mızrak boyu yükselmesine kadar kaza edilemez, mekruhtur.

Bununla beraber kaza edilse sahih olur. Diğer kerahet vakitleri de böyledir. Ancak bundan evvelki üç kerahet vakti müstesnadır. Onların bi-rinde kaza edilmesi sahih olmaz. Yeniden kazası icap eder.

413- Güneşin doğup görünüşüne göre bir veya iki mızrak boyu miktarı yükselince kerahet vakti çıkmış olur. Artık istenilen nafîle ve ka-za namazları kılınabilir. Bu miktarı tayin hususunda başkaca basit bir usul de vardır. Şöyle ki, çeneyi göğse dayayarak güneşe doğru bakmalı, eğer güneş ufuktan yükselmiş olmasından dolayı görülemezse, kerahet vakti çıkmış bulunur. 211. Maddeye de bakınız!.

[Fihrist'e dön](#)

NAMAZLARDA MEKRUH OLUP OLMAYAN KIRAATLER

414- Namazlarda yedi mütevatir kıraattan herhangi biri ile amel edilebilir. Ancak acı, garip görülecek kıraatlar ile amel edilmemelidir. Çünkü zevkine varamayacak bazı kimselerin günaha girmelerine sebe-biyet verilmiş olabilir.

Hanefî imamları, Ebu Amr ile Hafs'ın, Asım'dan olan kıraatlerini tercih etmişlerdir.

415- Kur'an-ı Kerim'i namazda tertip edildiği üzere okumakta bir sakınca yoktur. Fakat mukim için sünnet olan "**mufassal**" denilen sûre-leri okumaktır. Şöyle ki, kıraat miktarında seferi olan için sünnet olan, Fatihadan sonra dilediği sûreyi okumaktır. İmam olsun olmasın, mukim için sünnet olan ise sabah ve öğle namazlarında Fatihadan sonra "**Tıval-i mufassal**" denilen sûrelerden, ikindi ile yatsı namazlarında "**Evsat-ı mufassal**" denilen sûrelerden, akşam namazlarında da "**Kısar-ı mufassal**" denilen sûrelerden bir sûre okumaktır.

"Hucurat sûresi"nden "Bürüc sûresi"nin sonuna kadar olan sûreler tıval-i mufassaldır. "Tarık sûresi"nden "Lemyekün sûresi"nin sonuna ka-dar olan sûreler, evsat-ı mufassaldır. Bundan sonraki sûreler de kısar-ı mufassaldır. Bu sûrelere "mufassal" denilmesinin sebebi, bunların birbi-rinden sıkı sıkı besmele-i şerife ile ayrılmış bulunmalarındır.

416- Namazların Fatiha'yı şerife'den sonra bir miktar daha Kur'an-ı Kerim okunması icap eden rekatlarında tam bir sûre okunması daha faziletlidir. Bununla beraber bir sûrenin bir kısmı bir rekatta, geri kalanı da diğer bir rekatta okunabilir, bu mekruh değildir.

417- Namazın bir rekatında bir sûrenin sonunu, diğer rekatında da başka bir sûrenin sonunu okumak, sahih olan bir görüşe göre mekruh değildir.

418- Namazın bir rekatında bir sûrenin evvelinden veya ortasından, diğer rekatında da başka bir sûrenin evvelinden veya sonundan okumak da veya kısa bir sûre okumak da mekruh değildir. Fakat daha iyi olan, bir zaruret bulunmadıkça böyle okumamaktır.

419- Namazın bir rekatında bir sûre, diğer bir rekatında da arada iki veya daha fazla sûre bulunmak üzere aşağıdan başka bir sûre okunması mekruh değildir. Fakat arada bir sûrenin bulunması mekruhtur. Ancak terk edilen bu sûre, evvelce okunan sûreden en az üç âyet miktarı uzun bulunmuş olursa, o zaman mekruh olmaz.

420- Namazda bir sûrenin bir âyetinden arada en az iki âyet bu-lunmak üzere diğer âyetine geçmek mekruh değildir. Fakat daha iyi olan, bir zaruret bulunmadıkça geçmemektir.

421- Bir rekatta iki sûre okumak mekruh değildir. Ancak arada bir veya birden fazla sûre atlanmış olursa, o zaman mekruh olur. Bununla beraber farz namazlarda böyle iki sûre okunmaması daha iyidir.

422- Bir rekatta zaruret bulunmadıkça bir âyetten diğer âyete intikal = geçmek, mekruhtur. Hatta aralarında üç âyet bulunsun bile. Şayet böyle bir intikal, yanılarak olur da sonra hatırlanırsa, bu âyetler tertiplerine riayet için yeniden sırası ile okunur.

423- Namazda bir âyet yerinde başka bir âyet okunsa bakılır; eğer tam bir vakf (durma) ile durulduktan sonra o başka âyete başlanılmış ise, namaz bozulmaz. "وَ الْعَصْرَ إِنَّ الْإِنْسَانَ" denildikten sonra "إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ" âyeti celilesini okumak gibi. Fakat vakf edilmeyip vasıl (geçilmiş) ise bakılır: Eğer mana değişmemiş ise namaz yine bozulmaz:

«إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا»

yerine «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَزَاءُ الْحُسْنَى» okumak gibi. Fakat mana değişmiş ise, fıkıh alimlerinin çoğuna göre namaz bozulur: Yukarıdaki âyet-i celileyi:

«إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ» diye okumak gibi.

424- Bir namazda bir âyeti celile tekrar edilse, meselâ bir sûre bir rekatta iki defa okunsa veya bir sûre her iki rekatta kıraat olunsun bakılır: Eğer bu tek başına kılınan bir nafîle namaz ise, mekruh olmaz. Fakat farz namaz ise, unutmak veya başka bir sûre bilmemek gibi bir özür sebebiyle olmayınca mekruh olur.

425- Birinci rekatta «... قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ» sûresi okunsa, ikinci rekatta da bu sûreyi celilenin okunması münasip olur. Çünkü tekrar etmek, geriye dönülerek yapılan kıraattan daha az mahzurludur, şu

kadar var ki, hatim ile namaz kılan bir zat, birinci rekatta Muavvizeteyn (Felak- Nas)ı okumuş olursa, ikinci rekatta Fatiha'dan sonra Bakara sûresinden bir miktar okur .

426- İkinci rekatta birinci rekatta okunan sûrenin üstündeki sûreyi okumak mekruhtur, ancak kasıtlı okunmazsa o zaman mekruh olmaz. Bununla beraber okunmaya başlanmış olunca terk edilmemelidir. Bunun nafilâ namazlarda mekruh olmayacağı görüşünde olanlar da vardır.

427- Namazda Sübhaneke ile Euzü ve Besmele'yi ve "âmin" lâfzını aşikâre okumak mekruhtur.

428- Ayakta okunan âyetleri rukû halinde bitirmek mekruhtur, okunan âyetleri, sûreleri namaz içinde parmak ile saymak da İmam-ı A'zam'a göre mekruhtur. İmameyn'e göre ise, bunda bir sakınca yoktur .

429- Nafilâ namazların birinci rekatlarını ikinci rekatlarından uzun kılmak mekruhtur. Ancak Resulü Ekrem (S.A.V.) Efendimiz'den rivayet edilen bir hadis-i şerif bulunursa, mekruh değildir.

Meselâ bir rivayete göre şanı büyük Peygamber Efendimiz (S.A.V) vitir namazının birinci rekatında "سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى" sûresini, ikinci re-katında "قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ" sûresini, üçüncü rekatında da "قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ" sûresini kıraat buyurmuştur. İmam Muhammed'in tercihihine göre yalnız teravih namazlarında birinci rekatlar, ikinci rekatlardan daha uzun olabilir.

430- Farz namazlar ile nafilâ namazlarda ikinci rekatları birinci re-katlardan uzun kılmak mekruhtur. Fakat nafilâlerde üçüncü rekatları bi-rinci ve ikinci rekatlardan uzun kılmak mekruh olmaz. Çünkü nafilâlerde her iki rekat bir **şef** = müstakil bir kısım sayılır. Bak. Madde: 16

431- Farz namazlarda ve cemaatle kılınan namazlarda okunacak âyetler münasebetiyle namaz kılınan; "Ya Rabbi! Beni cehennem aza-bından koru " diye sığınmada bulunması, veya ALLAH Teâlâ'dan rahmet ve mağfiret dilemesi mekruhtur. Yalnız başına nafilâ kılan kimsenin bu şekilde dua etmesinde bir sakınca görülmemektedir.

432- Namazda sünnet miktarı kıraatten sonra bir **hasr** = tutukluk olacak olursa, hemen rükûya gidilmeli, başka bir âyete, sûreye geçilme-melidir. Fakat henüz sünnet miktarı kıraat yapılmamış ise, bu geçiş mekruh olmaz.

433- Kur'an-ı Kerîm, farz namazlarda yavaş yavaş ve derin bir te-fekkür ile harf harf okunmalı, teravih namazlarında çok yavaş ile sürat arasında okunmalı, diğer gece nafilâ namazlarında ise, süratle okunabilir. Yeter ki mânası anlaşılacak şekilde okunsun, tecvid hatası bulunmasın.

434- Namazda ve namaz dışında aşikâre Kur'an okunurken sadece sesi güzelleştirmek, kıraatı süslemek için **elhan** = nağmeler ile kıraatte bulunmak güzel görülmüştür. Nitekim bir hadis-i şerifte:

" زَيَّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكُمْ = Kur'an-ı Mübin'i seslerinizle süsleyiniz" buyrulmuştur.¹ Yeter ki bununla mana değişmesin, kelimelerin yapısı bo-zulmasın, harfler uzatılarak bir harf, iki harf gibi okunmasın. Bazı kimse-lerin müezzinlik esnasında birer elif ilavesi ile: " رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ = Rabbe-na lekelhamd" demeleri gibi. " رَابٌ = Raab" ise, üvey baba demektir. Ma-na değiştiği için namazın bozulmasına sebep olacağından bu gibi **elhan**-dan = nağmelerden kaçınmak lâzımdır.

Kısacası; **elhan** neticesinde Kur'an kelimelerinin manaları değişirse namaz bozulur. Yalnız "**Med**" ve "**Lin**" denilen harflerde değişiklik olup aşırı bir şekilde olmazsa, namaz bozulmaz, aşırı şekilde olursa, na-maz bozulur, hatta mana değişmese bile.

Harekesiz olan " ا = elif" harfinden bir önceki harf, üstünlü ve " و = vav" harfinden bir önceki harf ötreli, ve " ي = ye" harfinden bir önceki harf esreli olursa, bu " و- ي" harfleri birer harf-i med (bir önceki harfi uzatan) olmuş olur. " رَبَّنَا- مُؤْمِنُونَ- مُسْلِمِينَ" kelimelerinde olduğu gibi. " و" ve " ي" harfleri cezimli, bir önceki harfleri de üstünlü olursa, bu " و- ي" harflerinden her biri bir harfi lin olur. " غَيْبٌ - خَوْفٌ" kelimelerinde olduğu gibi.

[Fihrist'e dön](#)

¹ Ebu Davud; Salat:20; No:1468; 1/464; Nesai; İftitah:83; No:1015; 2/179; İbn-i Mace; İkameti's-salat:176; No:1342; 1/426

ZELLEŦÜ'L-KARİ (OKUYUCU HATASI)NA AİT ESASLAR

435- Bir namaz, içinde vaki olan bir kıraat yanlışlığı ile bozulur mu bozulmaz mı meselesi pek mühimdir. Buna dikkat etmek lâzımdır. Kur'an-ı Kerim'i okumadaki bir hataya, okuyanın sürçmesine "**Zelletü'l-kari**" denir. Bu husustaki başlıca esaslar şunlardır.

436- Kur'an-ı Mübin'in bir kelimesi kasten değiştirilir, mana da değişirse, namaz ittifakla bozulur. Ancak hamd ü senaya ait olup yerine yine hamd ü senaya dair bir lâfız okunmuş olursa, o zaman bozulmaz. Fakat böyle bir cüret caiz görülemez.

Fakat yanılarak değiştirilmiş olunca bakılır: Eğer okunan lâfzın benzeri Kur'an'da bulunmaz, manası da Kur'an'daki kelimenin mana-sından uzak olup aralarında fazla bir ayrılık bulunarak iki mana arasında bir münasebet mevcut olmazsa, bununla namaz ittifakla bozulur. " هَذَا الْعُرَابُ " yerine " هَذَا الْعُبَارُ " okumak gibi. Ancak okunan lafız, tesbih, tahmit, veya zikir olursa, o zaman bozulmaz.

Benzeri Kur'an'da bulunmadığı gibi manası da bulunmayan bir la-fız hakkında da hüküm böyledir, yani namaz bozulur. " يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ " yerine " يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِلُ " okunması gibi.

437- Yanılarak okunan lâfzın benzeri Kur'anda bulunduğu ve bu lafız ile Kur'an'daki kelimenin manası aşırı şekilde değişmemekle bera-ber ikisinin mânası birbirinden uzak bulunduğu takdirde, İmam-ı A'zam ile İmam Muhammed'e göre namaz bozulur. En ihtiyatlı olan budur. Fakat İmam Ebu Yusuf ile diğer bazı fıkıh alimlerine göre bozulmaz. Çünkü bunda umumu belva vardır. Yani, bu umumî bir derttir, insanların çoğunluğu bundan kurtulamayacak bir haldedir. Bu sebeple fetva verilen görüş de budur.

438- Yanılarak okunan lâfzın benzeri Kur'an'da bulunmamakla be-raber, bununla mana değişmeyecek olsa, İmam-ı A'zam ile İmam Muhammed'e göre namaz bozulmaz. Çünkü mana esastır, en çok mana dik-kate alınır. Fakat İmam Ebu Yusuf'a göre bozulur. Zira bu hususta asıl olan, Kur'an'da benzerinin bulunup bulunmamasıdır. " قِيَامِينَ " yerine " قَوَّامِينَ " okunması gibi.

Demek oluyor ki, İmam-ı A'zam ile İmam Muhammed, yanılarak yanlış okunan lâfız ile Kur'an'daki mananın fazla değişip değişmemesini dikkate almışlardır. Şöyle ki, eğer mana, fazlaca değişirse namaz bozulur, yoksa bozulmaz. Okunan lâfzın Kur'an'da benzeri bulunsun bulunmasın farketmez. İmam Ebu Yusuf ise, okunan lafzın Kur'an'da benzeri mevcut olup olmamasını esas tutmuştur. Bu sebeple eğer Kur'an'da benzeri mevcut ise, namaz bozulmaz, hatta mana, aşırı bir şekilde değişse bile. Ve eğer benzeri mevcut değilse, namaz bozulur. Hatta mana, aşırı bir şekilde değişse bile.

Yukarıda 436, 437, 438 rakamları ile gösterilen üç esas mutekaddi-mîn denilen ilk devir müçtehitlere göredir. Aşağıdaki esaslar da müte-ahhirîn denilen sonraki fıkıh alimlerine göredir ki, bu hususta biraz daha müsamaha gösterilmiştir.

439- Kur'an-ı Kerim'in kıraatinde i'rab (kelimenin son harfinin ha-rekesi) yönüyle yanılarak meydana gelen hata, namazı mutlaka bozmaz. Hatta itikadı, kafirliği gerektirecek kadar mana değiştirilmiş olsa bile. Çünkü insanların bir çoğunun i'rab şekillerini ayırmaya gücü yetmez. " وَإِذِ ابْتَلَى " ayet-i kerimesinde İbrahim'in mimi'ni ötre, **rabbühû'nun be'sini** de üstün okumak gibi, " **إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ** " kelimesinin **be'sini** esre okumak da böyledir.

440- Kur'an-ı Kerim'in kelimelerinden şeddesiz bir harfi yanılarak şeddeli ve şeddeli bir harfi şeddesiz okumak, med edilecek (uzatılacak) bir harfi kasr etmek (uzatmamak) ve kasr edilecek bir harfi med etmek, idğam edilecek (birbirine katılacak) harfleri **fekk** etmek (ayırarak) ve **fekk** edilecek harfleri idğam eylemek, namazı bozmaz. " **إِيَّاكَ** " kelimesini şeddesiz olarak okumak gibi. Yerinin dışında yapılan **imâle** (meyilli uzatma) da namazı bozmaz. " **بِسْمِ اللَّهِ** " veya " **مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ** " ayet-i kerimesini **imale** ile okumak gibi.

İnce okunacak bir harfi kalın, kalın okunacak bir harfi ince okumak da bunun gibidir. Çünkü bu hususlarda da **umum-i belva** (kaçınılması zor veya imkansız durum) vardır.

441- Kur'an okunurken yerinin dışında **vakf** (kıraati kesmek, durmak) veya **iptida** (kıraata başlamak) olsa, bakılır; eğer bununla mana değişmezse, namaz icma ile bozulmaz ve eğer mana değişirse

bunda ihtilâf vardır. Fetva verilen görüş, bununla da namazın bozulmayacağıdır. Müteahhirîn (sonraki fıkıh alimleri)nin çoğunluğunun görüşü budur. Çünkü bunda da umum-i belva vardır. Herkes manayı bilip ona göre kıraatta bulunamaz. Ve unutmak, nefes kesilmek gibi arızalardan kurtulamaz. Bu sebeple " لَا عَزِيرٌ " diye vakf edilip sonra " الْآ هُوَ " denilse veya " قَالَتِ الْيَهُودُ " diye vakfedilip daha sonra " ابْنُ اللَّهِ " diye başlanılsa, bu-nunla tercih edilen görüşe göre namaz bozulmaz.

442- Kur'an'dan bir harf yerine yanılarak başka bir harf okunacak olsa, bakılır; eğer bu iki harfin arasında -kaf ile kef'te olduğu gibi- mahreç (harfin çıkış yeri) yakınlığı var ise, veya bunlar "sin ile sat gibi" bir mahreçten olup aralarında **ibdal** (bir harfin yerine başka bir harf koymak) caiz ise, bununla namaz bozulmaz. " فَلَا تَقْهَرْ " yerine " فَلَا تَكْهَرْ " ve " الصَّمْدُ " yerine " السَّمْدُ " okunması gibi. " فَتَحُّ قَرِيبٌ " yerine " فَتَحُّ غَرِيبٌ " okunması da böyledir. " ج-ي " harfleri bir mahreçten oldukları halde aralarında ibdal caiz değildir. Yani bunlar birbirine **kalb** edilmez (çevrilmez).

443- İki harf arasında mahreç birliği veya yakınlığı olmadığı halde umum-i belva bulunup bunların aralarını ayırmak müşkil bulunsa, bunlardan birinin yerine diğeri telâffuz edilmesi, fıkıh alimlerinden bir çoklarına göre namazı bozmaz. " ض " yerine " ذ ", " نذ " veya " ظ " harfinin okunması ve " ذ " yerine de " ز " veya " ظ " harfinin telâffuz edilmesi gibi. " ص " ile " س ", " ط " ile " ت " harfleri de böyledir. Birçok fıkıh alimi namazın bozulmayacağına fetva vermişlerdir. Ancak kasten böyle okunursa o zaman bozulur.

Bu sebeple " وَلَا الضَّالِّينَ " yerine " وَلَا الضَّالِّينَ " veya " وَلَا الدَّالِّينَ " okunması namazın sahih olmasına mâni olmaz. Bununla beraber bu hususta başka görüşler de vardır. Bu harflerin aralarını ayırmaya gücü yetecek kimse için bunların böyle ibdaline meydan vermemek icap eder. Kasten böyle okunursa, namaz bozulur.

444- Aralarını külfetsiz olarak ayırmak mümkün olan iki harften birini diğeri ile değiştirmek, meselâ " ص " yerine " ط " harfini okumak, namazı ittifakla bozar. " الصَّالِحَاتُ " yerine " الطَّالِحَاتُ " okunması gibi " فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ " yerine " فِطْرَةَ " okumak da böyledir.

445- Namazda Kur'an'dan bir kelimenin bir parçası kesilse, meselâ " الْحَمْدُ " yerinde unutmaktan veya nefesin kesilmesinden dolayı yalnız " اَلْ " denilip daha sonra " حَمْدُ " denilse veya okunacak bir kelime hatıra gelmeyip başka bir kelimeye geçilse, fıkıh alimlerinin çoğuna göre na-maz bozulmaz. Hatta mana değişmiş olsa bile. Çünkü unutma ve nefesin kesilmesi hususunda zaruret ve umumi belva vardır. Hattâ " مَطَّلِعَ الْفَجْرِ " yerine nefesin kesilmesinden dolayı " مَطَّلِعَ الْفَجْرِ " denilerek rükûya varıl-sa, namaz bozulmuş olmaz.

Bununla beraber namazı bozacak bir lâfzın tamamını okumakla bir parçasını okumak müsavidir. Her iki takdirde namaz bozulur.

446- Kıraat esnasında bir kelimenin son harfi, diğer bir kelimeye **vasl** edilecek (ulaştırılacak) olsa, alimlerin çoğunluğuna göre namaz bozulmaz. " إِيَّاكَ نَعْبُدُ " ve " إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكُوفْرَ " ayeti kerimesini " إِيَّا كَعْبُدُ " ve " إِنَّا أَعْطَيْنَا كَالْكَوْفَرِ " diye okumak gibi. Şu kadar var ki, bu gibi kelimelerde **sekte** (sesin kesilmesi) yapılmamasına dikkat edilmelidir.

Aynı şekilde " يَحْسِبُونَ أَنَّهُمْ " yerinde " يَحْسِبُونَ أَنَّهُمْ " diye vasl edilse namaz bozulmaz.

447- Kıraatta yanılarak bir harf ilave edilecek olsa bakılır; eğer mâ-na değişmezse, namaz bozulmaz. " يُدْخِلُهُمْ نَارًا " yerine " يُدْخِلُهُمْ نَارًا " okunması gibi. Fakat mâna değişirse, bir görüşe göre namaz bozulur. " وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ " yerine " إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ " okumak gibi. Çünkü bu halde kasemin cevabı, kasem kılınmış oluyor. Bununla beraber, bu hata ile na-mazın bozulmayacağı görüşünde olanlar da vardır. " مَتَّانِي " yerine " مَتَّانِينَ " ve " زَرَّابِي " yerine " ذَرَّابِي " okunduğu takdirde de namaz bozulur.

448- Kur'an-ı Mübin'in kelimelerinden birinin bir harfi yanılarak noksan okunsa bakılır; eğer bu harf, kelimenin asıl harflerinden olup mâna değişirse, İmam-ı A'zam ile İmam Muhammed'e göre namaz bozulur. "مِمَّا زَقْنَاهُمْ" yerine "مِمَّا زَقْنَاهُمْ" ve "جَعَلْنَا" yerine "عَلْنَا" okunması gibi.

Yine asıl harflerden olmamakla beraber **hazf** (bir harfin kaldırılıp okunmaması)ndan dolayı itikadı kafir olmayı gerektirecek bir mana mey-dana gelirse, yine namaz bozulur. "وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى" yerine "وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ الْأُنثَى" okunması gibi.

Fakat bu **hazf terhim** sureti ile, yani kelimenin son harfini **hazf** ile olursa, namaz bozulmaz. "وَنَادُوا يَا" "وَنَادُوا يَا مَال" yerine "مَالِك" okumak gibi.

449- Namazda Kur'an'ın bir kelimesi veya harfi yanılarak kaldırılıp o-kunmasa bakılır, eğer mâna değişmezse namaz bozulmaz. "وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولُنَا" yerine "وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولُنَا" okunması gibi, "وَمَا تَدْرِي" "وَمَا تَدْرِي" okunması gibi, "وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولُنَا" yerine "وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولُنَا" okunması gibi, "وَمَا تَدْرِي" yerine "وَمَا تَدْرِي" okunması gibi, "وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولُنَا" yerine "وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولُنَا" okunması gibi, "وَمَا تَدْرِي" yerine "وَمَا تَدْرِي" okunması gibi.

Kaldırılıp okunmayan harf, asıl harflerden olmadığı veya asıl harflerden olmakla beraber mâna değişmediği takdirde namaz bozulmaz. "الْوَاقِعَةَ" kelimesini "ة" siz okumak gibi. "تَعَالَى جَدُّ رَبَّنَا" "تَعَالَى جَدُّ رَبَّنَا" okumak da böyledir.

450- Kur'an-ı Kerim'in bir kelimesi namazda tekrar edilse bakılır. Eğer bununla mâna değişmezse namaz bozulmaz, değişirse bazı fıkıh alimlerine göre yine bozulmaz. Diğer bazılarına göre ise, bozulur, sahih görülen de bu-dur. "رَبِّ الْعَالَمِينَ" yerine "رَبِّ الْعَالَمِينَ" okumak gibi. Bununla mânanın de-ğişeceği bilen kimsenin bunu böyle kasten okuması, şüphesiz namazı bozar. Fakat sadece dil sürçmesi ile veya mahreci doğru yapmak kasdıyla okunduğu takdirde, namazın bozulmayacağı daha uygun görülmektedir.

Aynı şekilde bir kelimenin bir harfi tekrar edilse bakılır: Eğer şed-deli bir harfi iyice belirtmek için ise, namaz bozulmaz. "وَمَنْ يَرْتَدَّ" yerine "وَمَنْ يَرْتَدَّ" okunması gibi. Fakat "الْحَمْدُ لِلَّهِ" yerine üç lam ile "الْحَمْدُ لِلَّهِ" okunması gibi ise, namaz bozulur.

451- Âyetlerdeki kelimelerin harfleri yanılarak öne alınsa veya tehir edilecek olsa, bakılır, eğer mâna değişir ise, namaz bozulur. "عَصْفٌ" ve "حُسْرٌ" yerine "عَصْفٌ" ve "سُرْحٌ" okunması gibi. Fakat mâna değişmezse bozulmaz. "عُتَاءٌ أَوْحَى" yerine "عُتَاءٌ أَوْحَى" okunması gibi. Tercih edilen budur.

452- Kur'an-ı Kerim'in okunmasında bir kelime yanılarak ilave edilecek olsa, bakılır, eğer o ilave edilen kelime, Kur'an'da bulunup mânanı de-ğiştirmezse, namazı bozamaz. "لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ" "لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ" okunması gibi. Fakat "وَبِرًّا" kelimesini ilâve gibi.

İlave edilen kelime, Kur'an'da bulunmamakla beraber mânanı de-ğiştirmediği takdirde de hüküm böyledir. "وَنَخْلٌ وَنُقَاحٌ وَرُمَّانٌ" ayet-i kerimesini "وَنَخْلٌ وَنُقَاحٌ وَرُمَّانٌ" diye okumak gibi. Şu kadar var ki "نُقَاحٌ" kelimesi Kur'an'da bulunmadığı için İmam Ebu Yusuf'a göre bununla namaz bozulur. Fakat ilave edilen kelime, Kur'an'da bulunduğu halde itikadı kafirliği gerektirecek derecede mânanı de-ğiştirirse, namazı bozar. "مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ" ayet-i celilesine **salihan**'dan sonra "وَكُفْرًا" kelimesini ilâve etmek gibi.

453- Kur'an-ı Mübin'in kelimelerinden biri diğerinden önce okunup mâna değişmezse, namaz bozulmaz. "فِيهَا شَهِيقٌ وَزَفِيرٌ" yerine "فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ" okunması gibi. Fakat mâna değişirse, fıkıh alimlerinin çoğuna göre namaz bozulur; "إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ" ayet-i kerimesinde **cehim**'i evvel, **ne'im**'i sonra okumak gibi.

454- Kur'an-ı Kerim'in iki kelimesi diğer iki kelimesi üzerine yanılarak takdim edilse bakılır; eğer mâna değişmezse, namaz bozulmaz. "يَوْمَ تَسْوَدُّ وُجُوهٌُ وَتَبْيَضُّ وُجُوهٌُ" okunması gibi. Fakat mâna değişirse, namaz bozulur; "فَأَخَافُوهُمْ وَلَا تَخَافُونَ" yerine "فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونَ" okunması gibi.

455- Kur'an-ı Kerim'de ALLAH Tealâ'nın isimlerinden birine yanılarak **te'nis** (dışılık) **harfi** ilâve edilse, bir görüşe göre namaz bozulur. Daha sahih görülen diğer bir görüşe göre bozulmaz. "إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ" ayet-i kerimesini "إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ اللَّهُ" okumak da bu kısımdandır.

456- Bir ismin yerine yanılarak diğer bir isim okunarak onunla nis-bet değişirse bakılır; eğer kendisine nisbet edilen şey Kur'an'da bulunmazsa, namaz ihtilafsız bozulur. "مَرِيْمَ ابْنَةَ عِيْلَانَ" okunması gibi. "عِيْسَى بِنُ لُقْمَانَ" okunması ile de namaz bozulur. Çünkü Hz.İsa (A.S) babasız olarak yaratılmıştır. Bu nisbet, Kur'an'a muhaliftir. Ve eğer Kur'an'da bulunursa fıkıh alimlerinin çoğuna göre namaz bozulmaz, "مَرِيْمَ ابْنَةَ لُقْمَانَ" ve "مُوسَى بِنُ عِيْسَى" okunması gibi.

457- Rahmet ayeti, azap ayeti ile ve aksine azab âyeti, rahmet âyeti ile bitirmek veya "الرَّحْمَنُ عَلَى" "الْعَرْشِ اسْتَوَى" yerine "الشَّيْطَانُ..." diye okumak fıkıh alimlerinin çoğuna göre namazı bozar. İmam Ebu Yu-suf'tan bir rivayete göre bozamaz, diğer sahih görülen rivayete göre bozar. Çünkü ALLAH Tealâ'nın haber verdiğinin aksi haber verilmiş olur.

458- "نَعَمْ" yerine "أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى" meselâ "نَعَمْ" okunsa, meselâ "بَلَى" yerinde "نَعَمْ" denilse, fıkıh alimlerinin çoğuna göre namaz bozulur. Çünkü **belâ**, olumsuzluğu reddetmek, müspet olanı tasdik içindir. **Neam** ise, olumsuz tasdik içindir. Şöyle ki, "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" sualine "belâ" diye cevap verilince, mâna "Evet sen bizim Rabbinizsin." demek olur. Halbuki **neam** denilince mâna, "Evet sen bizim Rabbiniz değilsin." demek olur ki, bu bir inkârdir.

459- Okunan lâfız, Kur'an'da bulunduğu halde Kur'an'daki kelime ile aralarında mânaca yakınlık bulunmasa bakılır; eğer itikadı kafirliği gerektirici şeylerden olursa, fıkıh alimlerinin çoğuna göre namazı bozar. Bu hususta İmam Ebu Yusuf'tan sahih görülen rivayet de böyledir. "وَعَدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ" yerine "غَافِلِينَ" okunması gibi.

460- **Elseg** = peltek olan kimse, "ر" harfini "غ" veya "ل" yahut "ي" olarak telâffuz etse, namazı bozulmaz. "رَبِّ الْعَالَمِينَ" yerine "أَلْبِ الْعَالَمِينَ" demesi gibi. Bununla beraber böyle bir kimse için mümkün olduğu kadar dilini düzeltmeye çalışması lâzımdır. Doğru okuyamadığı harf bulunma-yan âyetleri bulup okumalıdır. Böyle bir kimse, **ümmi** (Kur'an-ı Kerim okumasını bilmeyen) gibidir. Kendisine güzel Kur'an okuyanların uyma-ları caiz olmaz.

461- "أَلْحَمْدُ لِلَّهِ" kelimesini, "أَلْهَمْدُ لِلَّهِ" veya "أَلْخَمْدُ لِلَّهِ" okuyanlar veya "أَلْهُوَ اللَّهُ أَحَدٌ" ayet-i kerimesini "أَلْهُوَ اللَّهُ أَحَدٌ" diye telâffuz edenler de başka türlü okuyamadıkları takdirde peltek hükmünde bulunurlar.

462- Bir kimse namaz kılariken büyük bir hata ile kıraatte bulun-duktan sonra, dönüp doğru bir şekilde kıraat eylese namazı caiz olur.

Deniliyor ki, bir namaz bir çok yönlerden sahih olduğu halde bir yönden bozulsa, ihtiyaten bozulduğuna hükmedilir. Bundan kıraat hususu müstesnadır. Çünkü bu hususta umumî belvâ (kaçınılması zor ve imkan-sız bir durum) vardır. Sahih olma yönü tercih edilir. Bununla beraber bu hususta da namazı yeniden kılmak ihtiyata daha uygundur.

(İmam Şafilî'ye göre Fatihâ'nın dışındaki hata namazı bozamaz. Çünkü ona göre kasden olmayan bir söz, namazı bozamaz. Bu hata ise, kasıtlı değildir. Fatihâ'daki hata ile namazın bozulması ise, mezhebine göre Fatihâsız namazın caiz olmamasından dolayıdır). Kıraat bahsine müracaat!

[Fihrist'e dön](#)

KUR'AN-I KERİM'İ ÖĞRENİP OKUMAK VE DİNLEMEK VAZİFELERİ

463- Her müslüman için namazı caiz olacak miktar Kur'an-ı Kerim'den ezber etmek, bir **farz-ı ayndır**. Fatıha sûresi ile diğer bir sûreyi ezber etmek de vaciptir ki, bununla farz da yerine getirilmiş olur. Kur'an-ı Mübin'in diğer kısımlarını ezberleyip hafız olmak da ehli İslâm için bir **farz-ı kifayedir**.

464- Kur'an-ı Kerim'i namaz dışında Mushaf-ı şerif'ten bakarak okumak, ezber okumaktan daha faziletlidir. Çünkü bu takdirde okuma ibadeti ile Mushaf-ı şerif'e bakma ibadeti toplanmış olur.

465- Kur'an-ı Azim'i namaz dışında da kıbleye yönelerek ve güzel elbiseler giyinmiş bulunarak taharet üzere okumak müstehaptır. Ev-velinde "eüzü" ile "besmele"yi okumak da müstehaptır.

466- Kur'an-ı Mübin'i ayda bir kere hatim etmek daha iyidir. Senede bir, kırk günde bir, haftada bir hatim edilmesini tercih edenler de vardır. Üç günden az bir müddette hatim edilmesi müstehap değildir. Çünkü böyle az bir müddette okunacak bir Kur'an-ı Azîm'in yüksek mânalarını düşünmek mümkün olamaz, tecvidine de belki riayet edilemez.

467- Kur'an-ı Kerim'i dinlemek bir **farz-ı kifayedir**. Bununla beraber başka işler ile uğraşan kimselerin yanlarında Kur'an âyetlerinin seslice okunması uygun değildir. Bu halde Kur'an-ı zîşan'ı dinlemeyenler değil, okuyanlar günaha girmiş olurlar.

468- Kur'an-ı Hakim'i okumak, nafile ibadetten ve aşikâre okumak, sessizce okumaktan ve dinlemek, okumaktan daha faziletlidir. Yeter ki riyadan uzak olsun.

469- Bir kimse, yürürken veya bir iş görürken Kur'an-ı Kerim'i okuyabilir. Yeter ki bu hal, Kur'an'ın gafletle okunmasına sebebiyet vermesin.

470- Namaz kılınması mekruh olan vakitlerde dua ile, tesbih ile, Peygamber Efendimiz'e salât-ü selâm ile meşgul olmak, Kur'an-ı Kerim'i okumaktan daha faziletlidir.

471- Kur'an-ı Kerim'i güzel ses ile tecvid üzere okumak müstehaptır. Nitekim bir hadis-i şerifte:

لِكُلِّ شَيْءٍ حَلِيَّةٌ وَحَلِيَّةُ الْقُرْآنِ حُسْنُ الصَّوْتِ

"Her şeyin bir süsü vardır, Kur'an'ın süsü de güzel sestir."¹

buyrulmuştur.

Fakat tecvide aykırı şekilde **telhin** ile, **terci**² ile, **nağmeler** ile okumak caiz değildir. Kelimeleri değiştiren bir **lâhn** (hata), ihtilafsız haramdır. Lâhn ile Kur'an okuyan kimseye doğrusunu ihtar etmek, işiten kimse için yapılması gerekli dini bir vazifedir. Ancak bu yüzden aralarında bir düşmanlık, bir kin meydana geleceği bilirse, o müstesna.

472- Kur'an-ı Azîmüşsan'ı okuyup öğrenmiş olan kimse, daha sonra Mushaf'ı şerif'ten okuyamayacak derecede unutacak olsa, günahkâr olur.

473- Kur'an-ı Kerim'i okumak gibi başkasına okutmak da pek büyük bir ibadettir. Bir hadîs-i şerifte:

خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَ عَلَّمَهُ

"Sizin en faziletliniz, Kur'an'ı öğrenip başkalarına öğreteneğinizdir."³

buyrulmuştur. Diğer bir hadisi şerifte de:

الْقُرَّاءُ عُرَفَاءُ أَهْلِ الْجَنَّةِ

"Güzel Kur'an okuyan müslümanlar, cennet ehlinin en arif olan-larıdır."⁴ buyrulmuştur.

Kur'an-ı Mübin maddî, manevî, bedenî ve kalbî hastalıkların bir şî-fasıdır. Nitekim: "الْقُرْآنُ دَوَاءٌ" hadîs-i şerif⁵ de bunu bildirmektedir.

Artık her müslüman için icap etmez mi ki, Kur'an-ı Kerim'i öğrensin, onu okumakla şereflensin, birçok sevaplara nail olsun!

[Fihrist'e dön](#)

¹ Abdürrezzak; Salat; No:4173; 2/484

² **Telhin, terci**: Tecvid kaidelerine uyulmaması sebebi ile meydana gelen okuma hataları.

³ Buhari; Fezâilü'l-Kur'ân:21; No:4739; 4/1919; Tirmizi; Fezâilü'l-Kur'ân:15; No:2909; 5/175;

⁴ Dârimi; Fezâilü'l-Kur'ân:33; No:3484; 2/561

⁵ İbn-i Mâce; Tıp:28; No:3501; 2/1158

NAMAZLARIN MEKRUHLARI

474- Namazların mekruhları, yani namaz içinde yapılması veya ya-pılmaması mekruh olan şeyler, tahrimi ve tenzihî olmak üzere iki nevidir. Şöyle ki, bir vacibin terkini içeren bir şey, tahrimen mekruhtur. Bir sünnetin terkini içeren bir şey de tenzihen mekruhtur. Bununla beraber tenzihen mekruh olanlar da, ehemmiyetleri ve tahrimen mekruh olanlara yakınlıkları itibari ile farklı farklıdır. Meselâ bir sünneti müekkedeyi terk etmek, bir vacibi terk etmek derecesine yakın bir mekruh olmaktadır. Nitekim farzların, vaciplerin, müstehapların ve bunların zıtlarının dere-celeri de farklı farklıdır.

Namazda mekruh olup "**namazın mekruhları**" diye sayılan şeyle-rin başlıcalarını kaydediyoruz. Şöyle ki:

1. Namaz kılarken bir özür bulunmaksızın yere, direğe, duvara veya asaya dayanmak mekruhtur.
2. Namazda bir kere sağa, bir kere de sola doğru meyil etmek mekruhtur. Çünkü böyle bir hareket, abestir ve huşuya (kalp huzuruna) aykırıdır.
3. Namazda özürsüz yere birbiri peşine olmamak üzere birkaç adım yürümek mekruhtur. Fakat, görülen bir yılanı, bir akrebi öldürmek gibi bir özür sebebi ile atılacak birkaç adım, mekruh değildir. Bununla bera-ber bunları öldürmek, biraz yürümeye ve birkaç kere çarpmaya muhtaç olursa, bununla namaz bozulur. Ancak bu halde namazı bozmak için şer'an ruhsat vardır. Çünkü herhangi bir zararı gidermek için namazı bozmak caizdir. Meselâ bir kimseyi ölümden veya bir malı -hatta kıymeti 3,2 gr. gümüş miktarında olsa bile- zayi olmaktan kurtarmak için namaz bozulabilir. Bu mal namaz kılana ait olsun olmasın, müsavidir.
4. Namazda bit veya pire tutmak, öldürmek ve kovalamak mek-ruhtur. Karınca ve pire gibi bir şeyin ısırmasından rahatsız olan namaz kılan bir kimsenin, bunları yalnızca tutup atması mekruh değildir.
5. Namazda güzel bir şeyi koklamak veya tükürüğü atmak veya elbise ile bir veya iki kere yelpazelenmek veya namazdan evvel veya namaz içinde bir erkek için kolları dirseklere doğru toplamak mekruhtur.
6. Namazda kıyam, rukû ve secde hallerinde elleri bir özür bulun-maksızın sünnet olan uzuvlar üzerine koymamak mekruhtur. Kıyamda elleri yanlara salıvermek gibi.
7. Namazda daha dizleri yere koymadan elleri yere koymak ve secdeden kalkarken dizleri ellerden evvel kaldırmak mekruhtur. Ancak bir özürden dolayı olursa, mekruh olmaz.
8. Namazda yanları yere koyup, butları, incikleri yukarıya dikmek mekruhtur.
9. Erkeklerin secde ederken kollarını tamamı ile yere döşemeleri mekruhtur.
10. Rukû veya secde ederken iftitah tekbirinde olduğu gibi elleri yukarıya kaldırmak mekruhtur.
11. Namaz içinde bir özür bulunmaksızın bağdaş kurup veya dizleri dikip oturmak mekruhtur.
12. Rükûda, secdede, kavme (bak: madde-11) ile celse (bak: madde-13) de sükûneti, uzuvların sakin bir hale gelmesini terk etmek ve pek acele rukû ve secde eder olmak mekruhtur.
13. Namazda gerinmek veya esnemek ve el ile ağzı kapamak mek-ruhtur. Çünkü gerinmek, bir gaflet ve tembellik eseridir. Esnemek de bir gevşeklik-uyuşukluk nişanesidir. Ancak esneme halinde ağzı kapamaya gücü yetmezse, o halde namaz içinde sağ elin arkası ile, namaz dışında da sol elin arkası ile ağız kapatılmalıdır.
14. Namazda bir zaruret bulunmaksızın isteyerek öksürmek mek-ruhtur. Öksürüğü mümkün olduğu kadar gidermek, edebe riayet bakı-mından pek güzeldir.
15. Namazda sesi işitilmeyecek derecede üfürmek mekruhtur. Bu halde en az iki harften ibaret bir ses işitilecek olursa, namaz bozulur.
16. Namaz içinde, verilen selâmı el veya baş işareti ile almak mek-ruhtur.
17. Namazda okumaya mâni olmayacak miktarda ağıza altın, gü-müş, inci gibi erimez bir şey almak mekruhtur. Bunlar okumaya mâni olursa, namaz bozulur. Nitekim eriyen şeyler de böyledir.
18. Namazda dişlerin arasında nohut tanesinden küçük bulunan bir yemek parçasını yutmak mekruhtur. Nohut tanesinden büyük olursa, na-mazı bozar. Nohut miktarı da en sahih olan görüşe göre namazı bozar.

19. Mübah bir yemek hazır olduğu halde namaza başlamak mek-ruhtur. Ancak vaktin çıkmasından korkulursa, o zaman mekruh olmaz. Bu yemeğe gerek iştah duyulsun duyulmasın, müsavidir.

20. Namazda gözleri yummak veya gözler ile gök tarafına veya sağa, sola bakmak veya bir tarafa boynu ile dönüp bakıvermek mek-ruhtur. Görünülmesi caiz olmayan bir şeyi görmemek için veya son dere-ce kalp huzurundan, ALLAH korkusundan meydana gelen bir halden veya başka şeylerden dikkati kesip Hak Teâlâ'nın mukaddes tarafına yönelme kastından dolayı gözleri yummak, mekruh değildir. Bir ihtiyaç anında göz ucu ile bakmak da mekruh olmaz.

21. Namazda iki elin parmaklarını birbirine çatmak, parmak çıtlatmak veya çıtlayacak sûrette sıkıvermek ve elleri böğrüne koymak mekruhtur.

22. Namazda daha selâm vermeden terleri veya yüze dokunmuş olan toprakları silmek mekruhtur. Ancak bu silmek, bir zararı gidermek veya bir faydayı elde etmek için olursa, o zaman mekruh olmaz. Göze girip zahmet veren bir teri gidermek gibi.

23. Rukû halinde sünnet üzere olan şekle muhalif bir sûrette başı yukarı tutmak veya aşağıya indirmek ve imamdan evvel rukûya veya secdeye gitmek ve ondan evvel rükûdan veya secdeden baş kaldırmak mekruhtur. Fakat imam daha rukû veya secdeye gitmeden ona uyan, ru-kûya veya secdeye gidip başını kaldırırsa namazı bozulur. Ancak daha imam selâm vermeden bu rükûyü veya secdeyi imam ile veya ondan sonra iade ederse, o zaman bozulmaz.

24. Rükûda veya secdede tesbihleri terketmek veya üçten az oku-mak mekruhtur.

25. Kıyamdan rükûya, rükûdan secdeye, secdeden kıyama intikal hallerinde meşru olan tekbirleri, zikirleri bu intikal hallerinden sonra okumak mekruhtur. Kıyamdan rükûya vardıktan sonra " سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ " = ALLAH'ü ekber" demek ve rükûdan kıyama tam döndükten sonra " حَمِيدَةٌ " = SemiALLAH'ü limen hamideh" demek gibi. Bu şekilde bu zikirlerin mahalli kaçırılmış olur.

26. Kırdan namaz kılarırken çakıl taşlarını eliyle düzeltmek mek-ruhtur. Ancak üzerine secde etmek mümkün olmazsa, bu halde bir iki defa düzeltmek caiz olur.

27. Başkasının yerinde rızası olmaksızın kılınan namaz mekruhtur. Bir görüşe göre böyle bir yer, bir müslümana ait olup ekilmemiş ise, üye-rinde namaz kılmak da mekruh değildir.

28. Bir kimse, başkasına ait bir yer ile, topluma ait yoldan bir yer üzerinde namaz kılmak mecburiyetinde kalsa bakılır, eğer şahsa ait yer, ekilmiş veya bir gayrimüslime ait bulunmuş ise, o yol üzerinde kılması daha iyidir. Gayrimüslimin bu namaza razı olmayacağı malûmdur.

29. Namazı, zihni meşgul edecek, kalp huzurunu bozacak şeylerin mevcut bulunduğu bir yerde kılmak mekruhtur. Süs eşyaları, oyun-oyuncak ve benzeri şeylerin bulunduğu yer gibi. Hattâ mescitlerde çalın-maları muhtemel ise, ayakkabılarını arka tarafa bırakmak da huzuru bo-zacağından mekruh sayılmıştır.

30. Yanmakta olan sobaya, ocağa ve ateş dolu mangala karşı namaz kılmak mekruhtur. Muma, kandile, lâmbaya karşı namaz kılmak ise, mekruh değildir.

Aynı şekilde asılı bulunan Mushaf-ı şerif'e veya bir kılıca karşı namaz kılmak da mekruh değildir. Çünkü bunlara hiçbir kimse tarafından tapılmamıştır.

31. Bir insanın yüzüne karşı arada birşey olmaksızın namaz kılmak mekruhtur. Fakat bir insanın arkasına karşı namaz kılmak mekruh de-ğildir. Ancak bu insanın, konuşmasından dolayı şaşırarak muhtemel olur-sa, o zaman mekruh olur.

32. Temiz olmayan şeylere karşı ve temiz olmayan şeyler yakının-da namaz kılmak mekruhtur. Bunlar namaz hakkındaki hürmete aykırıdır. Kabristanda, yol ortasında, hamamda, hayvan boğazlanan yerlerde namaz kılmak da böyledir. Ancak kabristanda veya hamam gibi bir yerde namaz için bir yer tayin edilmiş olursa, o zaman mekruh olmaz.

33. Namazda bir ihtiyaç bulunmaksızın bir çocuğu veya kendisini meşgul edecek herhangi bir şeyi yüklenmek mekruhtur.

34. Helaya gitmek sıkıntısı bulunduğu halde namaza başlamak mekruhtur. Hattâ namaz esnasında böyle fazla bir sıkıntı görülüp kalbi meşgul edeceği takdirde, vakit müsait ise, namazı bırakmalı, sıkıntıyı

gi-derdikten sonra abdest alıp tekrar namaza başlamalıdır ki namaz, kalb huzuru ile ve kemali üzere kılınmış olabilsin. Aksi takdirde namaz, sahih olsa da sahibi çirkin bir iş yapmış ve günaha girmiş olur.

35. Namazın sahih olmasına mâni olmayacak miktar az bulunan bir necasetin elbisede, bedende veya namaz yerinde bulunması mekruhtur.

36. Namazda kirli, ev işleri sırasında giyilen elbiseleri giymek mekruhtur. Çünkü namazda temiz, ziynetten sayılan elbiselerin giyini-mesi emir olunmuştur. Ancak başka elbise bulunmazsa, o zaman mekruh olmaz.

37. Namazda bir özür sebebiyle olmaksızın elbiseyi giyinmeyip omuzlar üzerine alarak etrafını salıvermek mekruhtur.

38. Namazda elleri çıkaracak bir aralık bırakmaksızın ihram gibi bir şeyin içine bürünmüş bulunmak mekruhtur.

39. Bir özürden dolayı olmadıkça yalnız bir elbise ile meselâ yalnız bir entari ile namaz kılmak mekruhtur. Erkeklerin sıcak yerlerde gömlek giymeyip yalnız şalvar ile namaz kılmaları da böyle mekruhtur.

40. Erkeklerin namazı, bir zaruret bulunmaksızın ipek elbiseler ile kılmaları mekruhtur. Kerahiyet ve istihsan kısmına müracaat!

41. Elbiseyi topraktan veya diz etmekten korumak için rükûya veya secdeye varırken yavaşça **ameli kalil** (az bir hareket) ile yukarıya çekmek mekruhtur.

42. Namazı gasp edilmiş bir elbise ile kılmak mekruhtur. Hatta başka elbise bulunmasa bile. Çünkü başkasının malından izni olmaksızın istifade etmek caiz değildir.

43. Erkeklerin secde ederken yere değmesin diye bütün saçlarını arka taraflarına bir kurdele veya benzeri bir şey ile toplamış bulunmaları mekruhtur.

44. Erkeklerin uzatmış oldukları saçlarını kadınlar gibi toplayıp başlarının üzerinde bağlamış veya başlarının etrafına sarmış oldukları halde namaz kılmaları mekruhtur. Böyle bir şeyin namaz içinde kasden yapılması ise, **ameli kesir** (çok hareket) olacağından namazı bozar.

45. Namaz içinde az bir hareket ile üzerinden bir elbiseyi çıkarmak veya başındaki sarığı açmak veya böyle bir şeyi giyinmek veya başına sarmak mekruhtur. Fakat böyle bir şey, fazla bir hareket ile yapılırsa, namaz bozulur. Namazda elbise ile veya bedenden bir şey ile boş yere oynamak da mekruhtur.

46. Namazda başın etrafına mendil gibi bir şey bağlayıp tepesini açık bırakmak mekruhtur.

47. Namazda **tekâsül**den, **tehâvün**den dolayı başı açık bulundur-mak mekruhtur. **Tekâsül**den maksat, baş örtmeyi bir ağırlık saymaktır. **Tehâvün**den maksat da namazda baş örtmeyi mühim bir şey saymamak-tır. Halbuki bu bir sünnettir. Böyle olmayıp da bir özürden dolayı olursa, başın açık bulunması mekruh değildir. Sadece sıcaktan veya hafifletme-den dolayı başı açık bırakmak ise, mekruh görülmiştir. Bu, bir özür sayılmaz.

Bir de namazda "tezellül (tevazu) ve huşu (ALLAH korkusu, saygı-sı) maksadı ile başı açık bırakmakta bir sakınca yoktur" denilmiştir. Bununla beraber deniliyor ki "tezellül ve huşu, kalbî bir şeydir. O halde kalben tezellül ve huşuda bulunup başı örtmek daha iyidir." Gerçi "tezel-lül ve huşu maksadıyla başı açık bırakmak kalbdeki tezellül ve huşûnun bir dış alâmetidir. Bu sebeple güzeldir." diyenler de vardır. Şu kadar var ki, namaza başlarken sadece tezellül ve huşu maksadıyla başlarını açık bırakacak uyanık şahıslar pek az bulunur.

Şunu da ilâve edelim ki, biz namazlarımızı Resul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'in kılmış olduğu şekilde kılmakla memuruz. Nitekim:

"صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي"

"Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz, namazınızı o şekilde kılınız."¹ hadis-i şerifi bunu ifade etmektedir. Nebiyy-i Zîşan Efendimiz ise namazlarını mübarek başları örtülü olarak kılmışlardır. Bu bir âdet işi değildir. Bilakis namazda Peygamberimizin fiilî sünnetlerine uymak ve başkalarına benzemekten sakınmak meselesidir. İhramda başların açık bulunması başka bir hikmete bağlıdır. O bir mahşer

¹ Buhari; Ezan:18; No:605; 1/226

hayatından numu-nedir. Namaz buna kıyas edilemez. İbadetlerde kıyas yapılmaz. Artık şüphe yok ki hakiki bir özür bulunmadıkça namazda başı güzel ve sec-deye mâni olmayan bir başlık ile örtmek daha faziletlidir. Hattâ secde esnasında baştan düşen başlığı başa tekrar koymak daha faziletli görül-müştür. Ancak başa tekrar konulması, çok hareketin yapılmasına sebep olursa, o zaman konulmaz.

Bu husustaki mekruhluk ve daha faziletli olma durumu erkeklere göredir. Kadınlara göre ise, başlarının namazda örtülü olması mutlaka lâzımdır. Açık bulunması namazlarını bozar, sahih olmasına mâni olur.

Bu mesele, dinî kitaplarımızın bir çoğunda ve mesela **el-Bahru'r-Râik** ile **Reddü'l-Muhtar**'da geniş bir şekilde yazılmıştır.

48. Namaz kılanın başı üstünde veya kendisine yakın olarak ön tarafında veya kendisine yakın olmasa da sağ veya sol tarafından hiza-sındaki duvar veya tavan üzerine yapılmış veya asılmış heykel veya canlı bir varlığın resminin bulunması mekruhtur. Arka tarafında bulunması da tercih edilen görüşe göre mekruhtur. Fakat bunun mekruh olması nispeten azdır.

Namaz kılanın ayakları altında veya oturduğu yerde bulunan veya karşıdan uzuvları seçilemeyecek derecede küçük olan veya başları kesilmiş veya yüzleri büsbütün silinmiş veya bir ip ile örülüp bozulmuş-değiştirilmiş olan bir resmin bulunması, namaz bakımından bir mekruh olmayı gerektirmez.

Aynı şekilde kese, cüzdan gibi şeyler içindeki paralar üzerinde kü-çükçe bulunan resimler veya bir uzuvda döğme şeklinde resmi yapıp elbise ile örtülen veya yüzük kaşına nakşedilip belirsiz bir halde duran resimler, namazın mekruh olmasını gerektirmez.

Canlı bir varlığa ait olmayan resimlerde de bir mekruhluk yoktur. Ağaç, bina, ay, güneş resimleri bu kısımdandır. Çünkü bunların resim-lerine tapınılmamıştır. Ancak namaz kılanın zihnini meşgul edecek bir şekilde bulunurlarsa, o zaman mekruh olur.

Bir de kuştan daha küçük olan resim veya bir yerde bulunduğu halde ayakta bakılınca uzuvları belli olmayan resim, namaz kılanın ya-nında bulunsa, mekruh olmaz.

49. Üzerinde canlı bir varlığın resimleri bulunan bir elbise ile na-maz kılınması ve canlı bir varlığa ait resim üzerine secde edilmesi mek-ruhtur. Fakat böyle bir elbisenin üzerine başka elbise giyilirse, onunla namaz kılınması mekruh olmaz.

Bir de yere serili olup üzerinde böyle resimler bulunan bir serginin resimsiz olan kısmında namaz kılınması, secde edilmesi mekruh değildir.

Malûmdur ki öteden beri bir çok kavimler, ALLAH Teâlâ'nın var-lığı-birliği inancını bırakıp şirke düşmüş, hayali, canlı mabudlarının re-simlerini, heykellerini yaparak onlara tapınmakta, tâzim göstermekte bu-lunmuş, mabetlerini onlar ile doldurmuşlardır.

Bugün maddeten pek yüksek görülen bir nice milletler de hâlâ ken-dilerini böyle putlara tapınmaktan kurtaramıyorlar.

İslam dini ise, insanlara tevhid inancını tebliğ ve talim etmiş, müş-rik kavimlerin bu putperestçe hallerini pek fazla çirkin kılmıştır. Artık ezeli, hakîm bir mabudun varlığına kesin bir şekilde inanmış ve yalnız ona ibadetle iftihar eden, övünen İslâm milletinin bu putperestlere karşı bir muhalefet nişanesi göstermesi lâzımdır. ALLAH Teâlâ'nın varlığı- birliği inancını daima belirtip ortaya koymak için mabetlerini, namaz kılacakları yerleri bu gibi taklit ve tazîmi çağrıştıracak şeylerden beri bulundurmaları, yapılması gerekli dini bir vazifedir.

Gerçi hiç bir müslümanın bu gibi resimlere, heykellere tapınmak hatırından geçmez. Fakat şu putperest milletlere karşı bir muhalefet eseri göstermek ve zihni az çok meşgul edecek şeylerden namazgâhımızı beri bulundurmak, dinimizin yüksek hikmetleri gereğidir.

50. Mekruh olan namazların bir kısmı imamet ve cemaat bahsinde, bir kısmı da kıraat ve namaz vakitleri bahsinde ve diğer bahislerde yeri geldikçe geçmiştir.

51. Yanılmaksızın ve sehiv secdelerini gerektirmeksizin tahrimen mekruh ile eda olunan namazların iade edilmesi vacibtir. Fatihâ'yı şerife yerine kasten başka âyeti celîle okunarak kılınan namaz gibi.

Tercih edilen görüşe göre bir mekruhla beraber kılınan evvelki na-maz ile farz ve benzeri eda edilmiş, iade edilerek kılınan namaz da ta-mamlayıcı durumda bulunmuş olur.

NAMAZI BOZUP BOZMAYAN ŞEYLER

475- Fesad bozulma, **ifsad** da bozma demektir. Karşıtları **salah** = sıhhat ile ıslahıdır, ibadetlerde fesat ile butlan birdir. Fasıit olan bir ibadete **batıl** da denir. Bir şeyi bozan, salâh dairesinden çıkaran, sahih olmaktan mahrum bırakan şeye de **müfsid** denir. Çoğuluna da **Müfsidat** denir.

Bir namaz, şartlarından veya rukûnlardan biri bulunmadığı takdirde fasit olacağı gibi, bu şartlar ve rukûnlar dairesinde başlandıktan sonra bazı şeylerin bulunmasından dolayı da **fasid** olabilir. Namazı böyle **ifsad** eden şeylere "**Müfsidat-ı salât = namazı bozan şeyler**" adı verilir. Bun-ların bir kısmı önceden yeri geldikçe yazılmıştı.

Biz burada şartları ve rukûnları dahilinde başlanılmış bir namazı ifsad edecek şeylerin başlıcalarını yazacağız. Şöyle ki:

1. Namazda -iki harften ibaret olsa bile- söyleyenin işiteceği dere-cede namaza aykırı bir söz söylemek namazı bozar. Bu hususta kasıt ile yanılma, unutmak ile uyuklama ve hata halleri müsavidir.

2. Bir hastalıktan veya bir malın veya arkadaşın kaybı gibi bir mu-sibetten dolayı harfler oluşacak şekilde, sesle ağlamak veya "ah, uh, eh" diye inlemek, "ah, of" çekmek, yahut bir toza üflemek veya bir şeyden bezginlik göstermek için "uf, tuh" demek namazı bozar.

ALLAH Teâlâ'nın korkusundan veya cenneti, cehennemi hatırla-maktan dolayı ağlamak, ah çekmek ve inlemek ise, namazı bozmaz. Ken-disini tutamayacak derecede şiddetli hastalıktan dolayı bir ah ve inleme de namazı bozmaz.

3. Cemaattan biri, imamın okuduğu Kur'an-ı Kerim hoşuna giderek ağlasa veya "Evet" dese bakılır; eğer bu, bir huşu eseri ise, namazı bozulmaz. Fakat sadece nağmenin güzelliğinden dolayı hoşlanma neticesi ise, bozulur.

4. Bir özür, makbul bir maksat sebebi ile olmaksızın **tenahnuhte** bulunmak, yani "eh" diye boğazı tahrik etmek, namazı bozar. Fakat zor-lanmadan tabii olarak meydana gelen bir tenahnuh, bir özür teşkil etti-ğinden namazı bozmayacağı gibi, sesi düzeltmek ve güzelleştirmek için veya namazda bulunduğunu bildirmek için veya kendi imamının bir kıra-at hatâsını düzeltmek için yapılan bir tenahnuh da, dinen geçerli bir mak-sada dayandığından -sahih olan görüşe göre- namazı bozmaz.

5. Aksıran kimseye namazda, "Yerhamukellah" denilmesi veya başkasının "Rahimekellah" demesi üzerine, namazda "Âmîn" denilmesi, namazı bozar. Ama aksıranın kendisi için "Yerhamukellah" demesi, na-mazı bozmaz.

Aynı şekilde aksıran kimseye hamd etmesini hatırlatmak için na-mazda "Elhamdülillâh" denilmesi, en sahih olan görüşe göre namazı bozmaz. Çünkü bunun bu hususta cevap olması örf ve adet haline gelmiş değildir. Bu yalnız bir zikirten ibaret kalmış olur.

6. Namazda "ALLAH" ismi celîli işitilmekle "Celle celâlüh" de-nilse veya Nebiyyi Ekrem (S.A.V) Efendimiz'in ismi şerifi işitilmekle "Sallallahü aleyhi vesellem" denilse bakılır; eğer bununla bir cevap kastedilmiş ise, namaz bozulur. Fakat sadece bir hamdü-sena, bir salât-ü selam kastedilmiş ise, bozulmaz. Çünkü bu, namaza aykırı olmayan bir zikir olmuş olur.

7. Namazda meydana gelen şeytanî bir vesveseden dolayı: " لا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ " denilse bakılır; eğer bu vesvese uhrevî bir şey hakkında ise, namaz bozulmaz. Fakat dünyevî bir şey hakkında ise, bozulur. Çünkü vesvese bir elemdir. Bu halde dünyevî bir elemnden dolayı bu "lahavle" sözü söylenilmiş olur.

8. Namaz kılan, kendisini çağırın veya içeriye girmek için müsaade isteyen bir kimseye namazda bulunduğunu anlatmak için "Elhamdülillâh" veya "SübhanALLAH" dese veya okuyuşunu aşikâr yapsa, bununla namazı bozulmaz.

9. Kur'an-ı Kerim'de veya hadîs-i şerifte bulunan bir duayı namaz içinde okumak, namazı bozmaz. Namazda:

- "ALLAH'ümme ekrimni = Ey ALLAH'ım! Bana ikramda bulun!",
- "ALLAH'ümme en'im aleyye = Ey ALLAH'ım! Bana ihsanda bulun.",
- "ALLAH'ümme aslih emri = Ey ALLAH'ım! İşimi düzelt.",

"ALLAH'ümmerzukni'l-afiyete = Ey ALLAH'ım! Bana afiyet ihsan eyle.",

"ALLAH'ümmağfirli velivâlideyye ve li'l-mü'minine ve'l-mümi-nat = Ey ALLAH'ım! Beni, anne ve babamı ve bütün kadın erkek müminleri mağfiret eyle." denilmesi gibi. Fakat:

"ALLAH'ümmağfir liammî = Ey ALLAH'ım! Amcamı mağfiret eyle",

"ALLAH'ümmağfir lihalî = Ey ALLAH'ım! Dayımı mağfiret eyle." gibi bir dua namazı bozar. Çünkü böyle bir dua Kur'an'da ve hadîste mevcut değildir.

10. Namazda insanların konuşmalarına benzer bir tarzda dua edil-mesi ve halktan istenilmesi mümkün olan bir şeyin Hak Teâlâ'dan istenil-mesi, namazı bozar. "ALLAH'ümme at'imnî lahmen = Ey ALLAH'ım! Bana et yedir.", "ALLAH'ümmakzi deynî = Ey ALLAH'ım! Borcumu öde." "ALLAH'ümmerzuknî zevceten = Ey ALLAH'ım! Bana bir eş ihsan eyle." diye dua edilmesi gibi.

11. Namazda bir kimseye dili ile selâm vermek veya başkasının se-lâmını dili ile almak veya **musafaha** suretiyle selâmlaşmak, namazı bozar. Hatta "**Aleyküm**" denilmese ve selâm yanılarak alınmış olsa bile.

12. Namazda el ile veya baş ile selâm alınsa veya sorulan veya iste-nilen bir şey için baş ile, göz ile veya kaş ile işarette bulunulsa, namaz bozulmaz. Fakat bir namaz kılan "ileri git" veya "yanında namaz kılacak kimseye yer ver" denilip, o da bu emir üzere harekette bulunsun, namazı bozulur. Çünkü namaz içinde ALLAH Teâlâ'dan başkasının emrini ye-rine getirmiş olur. Fakat kendi kendisine biraz çekilerek safa sokulacak kimseye yer vermesi, namazı bozamaz.

13. Çok hareket namazı bozar. Az hareket bozamaz. Şöyle ki, nama-za ve namazı düzeltmeye ait olmayan ve çok hareket sayılan her hareket, namazı bozar. Çok hareket odur ki; onu yapanı dışarıdan gören, onun namazda olmadığından şüphelenmez. Karşılığı az harekettir ki, onu yapanı gören, onun namazda olup olmadığına şüphelenir.

Meselâ bir namaz kılan, yerden bir taş alarak kuşa veya benzerine atacak olsa, namazı bozulur. Çünkü bu hareketi, çok kabul edilen bir ha-rekettir. Fakat yanında bulunan bir taşı bir eliyle atacak olsa, bozulmaz. Zira bu, az bir harekettir. Şu kadar var ki, namaz içinde başka bir şey ile uğraşmış olacağından dolayı günahkar olmuş olur.

14. Bir kimse namazda kendi imamından başka bir şahsın okuduğu Kur'an'daki yanlışlığı düzeltse, takıldığı yeri söylese, namazı bozulur. Çünkü bu, bir öğretim ve öğrenme sayılır. Öğretim ve öğrenme ise, çok bir harekettir. Fakat kıraat kasdı ile okuyup da bunun neticesinde o şahıs için takıldığı yer açılmış olsa, namazı bozulmaz.

Aynı şekilde kendi imamının takıldığı yeri söylese namazı bozulmaz. Hatta imam, namaz caiz olacak miktar kıraatte bulunmuş olsa bile. Çünkü bunlar aynı namazı düzeltmeye aittir. Halbuki namaz kılan bir kimse, kendisiyle beraber aynı namazda bulunmayan bir kimsenin söy-lemesiyle takıldığı yeri açarsa, namazı bozulur. Çünkü bu, bir öğrenme sayılır.

15. Bir kimse namazda vücudunu bir kere veya peşpeşe iki kere veya başka başka rekatlarda birer, ikişer kere kaşısa, namazı bozulmaz. Fakat bir rekatta birbiri ardınca üç defa kaşısa, bozulur.

Şu kadar var ki, bir uzvunu elini tekrar kaldırmadan birkaç defa kaşması bir defa kaşıma sayılır.

16. Namazda özürsüz yere birbiri ardınca hiç durmadan en az üç adım atmak, namazı bozar. Aynı şekilde bir şahsın çarpması üzerine namaz kılan yerden iradesi dışında üç adım kadar yürümek de namazı bozar. Namaz kılan yerden tutulup çıkarılmak takdirinde de hüküm böyledir.

17. Namazda bir çok kere olmaksızın bir el ile, baştan sarığı veya başlığı kaldırıp yere koymak veya bunları yerden kaldırıp başa koymak, namazı bozamaz. Fakat bunları yerden kaldırıp başa konulması, çok hare-ketle olursa, namazı bozar.

18. Namaz kılanın bir kimseye bir el ile veya bir kamçı ile vurması, namazı bozar. Çünkü bu, çok bir harekettir. Fakat hayvan üzerinde na-maz kılanın bu hayvana peşpeşe üç defa vurması, namazını bozarsa da, bir veya iki defa vurması bozamaz. En sahih olan görüş budur.

Aynı şekilde hayvanın yürümesi için bir ayağı bir-iki kere vurmak, namazı bozamaz. Fakat iki ayağı vurmak bozar. İki ayak, iki el yerinde bulunmuş olur.

19. Namazda iken hayvana binmek, namazı bozar, hayvandan in-mek bozamaz.

20. Namaz içinde bir ayakkabıyı iki el ile giyinmek, namazı bozar. Fakat ayakkabılarını ayaktan kolayca çıkarıvermek, namazı bozamaz.

21. Bir kimse, namazda yanılarak veya kasten az-çok birşey, meselâ bir tane buğday yese veya bir damla su içse veya gözüne sürme çekse veya bedeninden bir uzvuna veya saçlarına bir yağ sürse veya başının veya sakalının tüylerini tarasa veya örse namazı bozulur. Çünkü bunlar, birer çok harekettir. Fakat bir elinde bulunan bir yağı veya ben-zerini diğer eline almaksızın başına veya başka bir uzvuna sürse, bununla namazı bozulmaz. Zira bu, az bir harekettir.

22. Namazda çocuğu alıp süt vermek, namazı bozar. Çocuk namaz kılmakta bulunan bir kadının memesini kendi kendine tutup emecek olsa, bakılır; eğer süt çıkmaksızın bir iki defa emmiş olursa, namaz bozulmaz. Fakat süt çıkarsa veya süt çıkmaksızın iki defadan fazla emerse, namaz bozulur.

23. Namaz içinde bulunan bir erkeğin namazı, kendisini hanımının öpmesiyle veya okşamasıyla bozulmaz. Ancak o erkeğin şehveti mey-dana gelirse, o zaman bozulur. Fakat bir kadının namazı, kendisine koca-sının şehvetle dokunmasıyla veya şehvetle olsun olmasın, öpmesiyle bo-zulur. Çünkü cinsel yaklaşma hususunda kocanın faaliyeti asıldır.

24. Bir kimse, namazda iken gözüne dokunan bir kitaba yalnız bak-sa veyahut ne yazılmış olduğunu anlamak için şöyle bir bakacak olsa, sahih olan bir görüşe göre namazı bozulmaz. Fakat karşısında bulunan bir Mushaf-ı şerif'ten yahut yazılı olan bir mihrabdan Kur'an-ı Kerîm âyet-lerini okuyacak olsa, bakılır; eğer okuduğu âyetler, zaten ezberinde ise, namazı bozulmaz. Fakat ezberinde değilse en az bir âyet okuyunca bo-zulur. Çünkü bu, bir öğrenme demektir.

Bu mesele, İmam-ı A'zam'a göredir. İmameyn'e göre bununla da namaz bozulmaz. Şu kadar var ki, böyle bir okuma mekruhtur. Bunda ehl-i kitaba bir benzeyiş vardır.

25. Sadece kalbî olan kuruntular, fiiller, namazı bozamaz. Bu sebeple bir kimse, namaz içinde diliyle söylemeksizin fikriyle bir şiir, bir hutbe tertib edecek olsa, çirkin bir iş yapmış ve günaha girmiş olur. Çünkü kalbi namazda başka şeyler ile uğraşmış bulunur. Yine de bununla namazı bozulmaz.

26. Namaz kılan bir kimse, kaç rekat namaz kıldığına dair olan bir suale cevaben bir elinin bir, iki veya üç parmağıyla işaret edecek olsa, namazı bozulmaz. Ve üç kelimedenden az olmak üzere bir yazı yazsa, na-mazı bozulmaz. Ancak bakanlara namazda bulunmadığı zannını verecek tarzda olursa, o zaman bozulur.

27. Cemaatle namaz kılan kimse, bir özür sebebiyle diğer bir görü-şe göre özür bulunsun bulunmasın kible tarafına veya sağ veya sol tarafa yahut kibleden yüzünü çevirmeksizin arka tarafa bir rukün miktarı dura dura birer saf kadar gitse, mescitten çıkmadıkça veya kırdan ise, saflardan ayrılmadıkça namazı bozulmaz. Çünkü mescitte ve sahrada safların bu-lunduğu yer, tek bir yer hükmündedir. Bu sebeple kırdan namaz kılanın ön tarafında saf bulunmazsa secde yerini geçmesiyle namazı bozulur. Nitekim tekbaşına namaz kılan kimsenin de secde yerini geçmesiyle namazı bozulur. Kadınlar hakkında evleri bir görüşe göre mescit, diğer bir görüşe göre de kır hükmündedir.

28. Ağız dolusundan noksan olan bir kusuntu, tutulmasına imkân bulunmayıp da tekrar içeriye gitse, bununla namaz bozulmaz.

29. Namaz kılan bir kimse, göğsünü özürsüz kibleden döndürse, namazı bozulur. Fakat bir uzvundan kan çıkmadığı halde, kan çıkmak gibi bir sebeple abdestinin bozulduğunu zannedip de kibleye arka çevi-recek olsa, mescitten çıkmadıkça, namazı bozulmaz. Ancak imam olup yerine başkasını geçirmiş olursa, o zaman namazı bozulur.

30. Namaz içinde bulunan kimseden burun kanaması veya kusuntu gibi elinde olmayan ve bu sebeple "**hades-i semavî**" denilen abdesti bozacak birşey meydana gelse, serbesttir. Dilerse abdest alıp namazını yeniden kılar. Buna "**isti'naf-ı salât = namaza yeniden başlamak**" denir. Daha faziletli olan da budur. Ve dilerse namaza muhalif bir şey ile asla uğraşmaksızın en yakın yerdeki su ile abdest alır. Tek başına namaz kılan ise, bu abdest aldığı yerde veya evvelce namaza başlamış bulunduğu yerde namazının kalan kısmını tamamlar. İmama uymuş ise, evvelki yerine dönüp orada namazını tamamlar. İmama uymanın sahih olmasına manî olacak bir yerde durup orada imama tekrar uymaz. Ancak cemaatle namaz kılınıp bitmiş olursa, o halde tek başına namaz kılan gibi hareket eder. Buna da "**bina-i salât = geri kalan namazın kılınması**" denilir.

Böyle bir kimse, abdest almak için yakın suyu bırakıp uzağa gitse veya gidip gelirken Kur'an okusa veya bu esnada avret yeri açılrsa, artık namazını bina edemez, yeniden kılması lâzım gelir.

Lâhik bahsine (Madde: 305 ve devamına) da müracaat!...

31. Namazı bozulan bir imamın yerine başkasını geçirmesi icma ile caizdir. Şöyle ki, bir imam, namaz esnasında burnu kanamak gibi elinde olmayan bir sebeple abdesti bozulsa, cemaatten imamlığa ehil bir şahsı işaretle veya elbisesinden tutarak mihraba geçirir, imam ile beraber yalnız bir kimse bulunmuş olsa, bu kimse imamlığa ehil ise, yerine geçmesi kesinleşmiş olur. İmam, böyle birini yerine geçirmeksizin mescitten çıkın-ca veya sahrada ise, safları geçince cemaatin namazı bozulur. İmam tek başına namaz kılan kimse hükmünde kalır, dilerse abdest alıp namazına devam eder, dilerse namazını yeniden kılar. Cemaatta bu konuda bilgisiz-lik çok olunca, bu yerine geçirme yönüne gidilmeyip namazın yeniden kılınması daha faziletlidir. Aksi takdirde namazın bozulmasını gerektiren bâzı yanlış hareketlerin meydana gelmesi muhtemeldir.

32. Dışlerin arasında kalmış olan bir şey, namaz içinde yutulsa bakılır; eğer en az bir nohut miktarı ise, namazı bozar, bundan noksan ise, bozmaz.

33. Ağızda bulunan bir şeker parçasının, namazda çiğnenmediği halde tadı boğaza gitse, namazı bozar. Fakat namazdan evvel yiyilmiş bir yemeğin ağızda kalmış olan tadı, namaz içinde tükürükle boğaza gitse, bununla namaz bozulmaz.

34. Namazda sakız veya hindistan cevizi gibi birşey, peşpeşe üç kere çiğnenecek olsa, yutulmasa bile namaz bozulur. Fakat çiğnenmediği halde bunun pek küçük bir parçası boğaza gidecek olsa, bundan namaz bozulmaz.

35. Namaz içinde meydana gelecek bir bayılma veya çıldırma ile namaz bozulur.

36. Dört rekatlı bir namazı bilmemesi sebebiyle iki rekat zannederek birinci ka'de (oturuşu) müteakip selâm veren kimsenin namazı bozulur. Yatsının farzını teravih, öğlenin farzını cuma veya sabah namazı zannederek birinci ka'dede selâm verilmesi de böyledir. Fakat yanılarak böyle bir selâm ile namaz bozulmaz, (kalkılıp namaza devam edilir, sonunda da sehiv secdesi yapılır).

[Fihrist'e dön](#)

ISKAT-I SALÂT (NAMAZ BORCUNU DÜŞÜRME) MESELESİ

476- Kazaya kalmış beş vakit farz namazlarıyla vitir namazlarının affedilmesi ümidi ile yapılan bir sadaka verme muamelesine "**iskat-ı salât**" denilmektedir. Şöyle ki, bir mükellef, bu namazları -ima ile olsa bile- eda ve kazaya gücü varken eda ve kaza etmeksizin vefat etse, bunların ıskatı için, yani bunların uhrevî mesuliyetinden kurtulabilmesi ümi-diyle, onun adına sadaka verilebilmesi için malının üçte birinden vasi-yette bulunmuş olması lâzımdır. Bu takdirde mal varlığının üçte birinden namaz fidyesi verilerek kendisinin ilâhî affa nail olması Cenab-ı Hak'tan niyaz edilir.

477- Iskat-ı salât için bir şey vasiyet etmemiş olan bir ölünün velisi, yâni mükellef olan vârislerinden biri tarafından bağışlanan bir mal ile de bu ıskat-ı salât muamelesi yapılabilir. Ölünün bu yüzden affa nail olacağı ALLAH'ü Teâlâ'dan ümit edilir.

Fakat varisleri dışında bir kimse tarafından yapılacak böyle bir bağışın bu hususda kâfi olup olmadığına ihtilâf vardır. Her halde böyle bir kimse tarafından ölü adına verilecek bir bağışın da ölüye sevabı ulaşır.

478- Bir kimse hastalığı zamanında olsa da kazaya kalmış namaz-larını ıskat için fidye, sadaka veremez. Çünkü bunları kaza etmesi muhtemeldir. Bu fidye hiçbir vakit, kesinlikle namaz yerine geçerli olamaz. Fa-kat bunu kazaya muvaffak olamayacağını düşünerek vasiyette bulunursa bu vasiyeti, vefatında varisi var ise, geriye bıraktığı malının üçte bir mik-tarından, varisi yok ise, tamamından yerine getirilir.

479- Iskat-ı salât hususunda ölünün miladi yıl itibarıyla hayatı dik-kate alınır. Şöyle ki, ölü, erkek ise, on iki, kadın ise, dokuz yaşından son-raki yaşayış müddeti hesap edilir, bu müddet içinde namazlarını kılmış, muhafaza etmiş olsa da bunların kılınmasında noksanlar bulunması kor-kusu ve düşüncesiyle bütün bu müddet için fidye verilmesi tercih edilir.

Meselâ bir erkek ölünün yaşadığı süre yetmiş sene olsa, bunun elli sekiz senesi için her bir namaz karşılığı, bir fitre miktarı fidye verilir.

480- Namaz fidyesi için tahsis edilen para muayyen müddet için yeterli olmadığı takdirde, bu para çoğunlukla on fakire devir suretiyle ve-rilebilir. Bir fakire veya bir kaç fakire de bu şekilde verilebilir.

Meselâ altmışiki yaşında vefat eden bir şahsın elli senelik hayatı için devir yapılmak istense, fitr sadakası miktarı, elli kuruş, tahsis edilen fidye parası da doksan lira olsa, bir aylık devir yapılır. Şöyle ki:

Vitir ile beraber bir aylık namaz otuz gün itibarı ile yüz seksen va-kit eder. Bunun fidyesi de doksan lira eder. Elli senede ise, 600 ay mev-cuttur. Bu halde bu doksan lira on fakire veya bir kaç fakire altı yüz defa devredilir. Şayet bu para 180 lira olursa, üç yüz defa devir yeterli olur. 45 lira olduğu halde ise, bin iki yüz defa devre lüzum görülür. Kısacası devir miktarı, tahsis edilen paranın miktarına göre değişir.

481- Fidyenin devri hususunda acele davranılmamalı, tam usulüne göre temlik (vermek) ve temellük (almak) muamelesi yapılmalıdır. Şöyle ki, ölünün velisi, yani mükellef varisi, fidyeyi fakire verirken "falâncanın oğlu falâncanın namaz keffareti olmak üzere bunu al" deyip, fakire hakikaten malı olmak üzere vermeli, fakir de bunu "kabul ettim" deyip aldıktan sonra kendi rızası ile o veliye hibe ve teslim etmeli, veli de hibeyi kabul edip aldıktan sonra yine bu usul üzere o fakire veya başka bir fakire vererek kazaya kalan namazlara denk gelecek şekilde devri yapıp bitirmelidir.

Böyle bir paranın fakire bağışlanması, fakirin de fedakarlık göste-rerek bunu bağışlayana hibe etmesi, artık kaçırdığını, yapamadığını telafi etmeye gücü ve imkanı kalmamış olan bir din kardeşinin uhrevî mesu-liyetini azaltmak gibi pek hayırlı bir maksada yönelik olduğundan, bu büyük bir şefkat ve din kardeşliği nişanesidir.

"Bebehâ nedihend, Bebehâne dihend"

"Parası ile vermiyorlar, bir bahane ile veriyorlar"

vecizesini unutmamalıdır.

482- Devir muamelesini, ihtilâftan kurtulmak için ölünün bizzat ve-lisi yapmalıdır. Bunu bizzat yapamazsa, yerine bir şahsı bu hususta daimi bir velayet ve risalet (vekalet) yoluyla tayin etmelidir. Artık o şahıs, veri-lecek parayı o veli adına fakire vermeli, ve o parayı fakir tarafından o veli adına onun bir elçisi sıfatıyla hibe olarak kabul eylemelidir. Böyle olmazsa, o kimsenin bu parayı temlike (vermeye) ve veli adına temellüke (almaya) yetkisi olamaz.

Varis olmayan bir kişi de, ölü adına bağış yaparak namaz fidyelerini verebileceği görüşünde olan bazı fıkıh alimlerine göre ise, böyle daimî bir vekâlet ve risalete ihtiyaç yoktur. Başlangıçta fidyeyi vermeye veli tarafından vekil edilen kimse, bunu fakire verir ve fakirin kendisine yapı-lan hibesini kabul ederek, bunu kendi tarafından ölü adına fakire tekrar verir. Bununla beraber birinci görüş tercih edilmiştir. Devirden sonra ve-linin veya vekilinin elinde hibe suretiyle kalan paradan kendileriyle devir yapılan fakirlere kalplerini hoş edecek miktar bir şey verilir, geriye bir miktar kalırsa o da başka fakirlere sadaka olarak verilir. Şayet bu para ye-rine ziyet eşyasından, meselâ mücevherlerden bir şey konulmuş olsa, bunun kıymeti hakkında bu sadaka verme muamelesi yapılır.

483- Namaz fidyelerinden sonra oruç keffareti, sonra kurban keffa-reti, sonra yemin keffareti için tekrar devir yapılır. Bozulup kaza edilme-miş, nafîle namazlar ve adak yapılp da eda edilmemiş adak namazları ve kurbanları adına da bir miktar devir yapılır. Hattâ yapılmamış tilâvet sec-desi de bir vakit namaz gibi sayılarak bundan dolayı da fidye verilir. Namaz fidyelerinin hepsini bir fakire bir günde vermek caizdir. Yemin keffareti ve oruç keffareti fidyeleri ise, böyle değildir. (Oruç ve yemin keffareti bahislerine de müracaat)

484- Namaz fidyelerinin vasiyet edilmesi, bunun vârisler tarafından bağışlanarak yapılmasından daha iyidir. Bir de bu fidye, daha ölü defne-dilmeden yapılmalıdır. Uygun olan budur. Bununla beraber defnedildik-ten sonra yapılması da caizdir. Ölünün velisi onun adına kazaya kalmış namazlarını kılamaz, oruçlarını tutamaz. Fakat bu gibi ibadetlerin seva-bından ölmüş bir müslümana hediye edilebilir. Bundan ölünün istifade edeceği ALLAH'ü Teâlâ'nın rahmetinden beklenir.

485- İma ile de namaz kılmaktan âciz bulunan bir hasta, bu hal üye-re vefat edecek olsa, bu hastalığı müddeti içinde kılamamış olduğu na-mazlar için vasiyette bulunması icap etmez. Çünkü bunları kaza ile mü-kellef olacak bir zamana ermemiştir. Bu sebeple bunlar, üzerine yapıl-ması gerekli bir vazife olmamıştır ki, fidye verilmesi yönüne gidilsin.

486- Namaz fidyesi hakkında açık bir nass (ayet kerime ve hadis-i şerif) ve icma yoktur. Bu usül, nass ile sabit olan "**oruç fidyesi**"ne kıyas yolu ile de kabul edilmiş değildir. Bilakis bu, bir ihtiyat eseridir

ve Hane-fi müçtehitleri bunu güzel görmüşlerdir. Bunun mutlaka kazaya kalmış namazlar yerine geçeceği iddia edilemez. Şu kadar var ki, böyle bir fidye vasiyeti bir pişmanlık eseridir, bir tevbe-istiğfar nişanesidir, bunun vâris tarafından bağışlanarak yapılması da bir şefkat, bir hayırseverlik alâmeti-dir, kazaya da artık imkân kalmamıştır. Bu sebeple bunun kabul edilmesi ALLAH Teâlâ'nın rahmetinden umulmaktadır.

Bu sebeple bu usûl, bazılarının zannettikleri gibi daha sonraki de-virlerde Merhum "**İmam Birgivi**" tarafından ileri sürülmüş bir şey de-ğildir. Bilakis Hanefi mezhebine ait yazılmış en eski kitaplarda da bu şekilde yazılı bulunmuştur.

Mesela deniliyor ki, fidye ile oruç borcunun düşeceği hakkında nass vardır. Namaz da Hanefi fıkıh alimlerinin **istihsan**¹ına göre oruç gi-bidir ve oruçtan daha mühimdir. Bu sebeple kazasına imkân kalmamış olan namazlardan dolayı da fidye verilerek ilâhî affın gelmesini niyazda bulunmak, ihtiyatlı bir iş olmak üzere uygundur.

487- İmam Muhammed Şeybanî (Rahmetullâhi aleyh), "Ziyadat" adındaki kitabında "Namaz fidyesi, inşaallahü Teâlâ yeterli olur." De-miştir. Demek ki bunun af ve mağfirete bir vesile olacağı ALLAH Teâlâ'dan umuluyor. Yoksa bu hususta kesin bir nass yoktur. Eğer bu fidye namazların yerine geçeceği bir nassa veya bir kıyasa dayanmış olsaydı, böyle "ALLAH'ın dilemesi"ne bağlama yönüne gidilmezdi, (yani inşaALLAH denilmezdi.)

Fahr'ül-İslâm Pezdevî'nin Usul kitabı'nda da deniliyor ki: "Namaz hakkında fidyenin caiz olmasına, yani namaza karşılık olup yerine ge-çeceğine oruç hakkında hükmettiğimiz gibi hüküm veremeyiz. Ancak na-maz hakkında fidyenin kabulünü ALLAH Teâlâ'nın fazl-ü kereminden bekleriz. İbn'ül-Hümmam gibi içtihat mertebesine erişmiş bir alimin de **Fethu'l-Kadir**'deki ifadesine göre: "Namaz, Hanefi alimlerinin istihsanı ile oruç gibidir. Madem ki oruç ile fidye = yemek yedirmek arasında bir benzerlik dinen sabit olmuştur, bu sebeple bu benzerlik namaz ile fidye arasında da sabit olabilir. Eğer böyle bir benzerlik var ise, arzu edilen netice meydana gelmiş olur. Yoksa namaz fidyesi, bir bağış ve ihsandan ibaret kalır. Bağış ve ihsan ise, günahların giderilmesine sebep olur. Nitekim bir ayeti kerimede:

"إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ"

"Muhakkak ki iyilikler kötülükleri (günahları) giderir."² buyrulmuştur.

488- Fıkıh kitaplarımızdan Kuhistanî'de deniliyor ki: "Eğer ölü, namaz fidyesi ile vasiyette bulunmamış ise, velisinin bağışlaması caizdir. Bunun dinen çok güzel bir iş olduğunda ihtilaf yoktur. Bunun sevabı ölüye ulaşır."

Gerçi hiçbir vakit, namaz fidyesi ile namaz borçlarımızın ödenmiş olacağını iddia edemeyiz. Fakat acizane verilecek sadakalardan dolayı da ALLAH'ın rahmetine nâil olmaktan ümidimizi kesmeyiz. Hiçbir hayır ve ihsan, ALLAH katında zayı olmaz, verilen sadakalardan ve yapılan va-kıflardan dolayı mü'minin amel defterine daima sevap yazılır, durur.

489- Bir ölünün geriye bıraktığı mal varlığından vasiyeti bulunma-dığı takdirde varisleri, fidye vermeye mecbur değildir. Hele vârisler fakir olurlarsa bir örf ve âdet veya bir mürüvvet düşüncesiyle bunları fidye vermeye yönlendirmek doğru olamaz. Bilhassa vârisler arasında çocuk-lar, yetimler bulunursa, bunların hisselerinden fidye verilmesi asla caiz olmaz.

Bir de kendileriyle devir yapılacak fakirler arasında çocuk, bunak, deli, zengin ve gayrimüslim bulunmaması lâzımdır. Bu hususlara dikkat etmelidir.

[Fihrist'e dön](#)

MESCİDLERE AİT HÜKÜMLER

490- Mescid, İslâm mabedlerine verilen bir isimdir. Lugatta "secde edilecek yer" demektir. Çoğulu "**mesacid**"dir. Mescitlerin büyüğüne "**Cami**" denir, çoğulu "**Cevami**"dir.

Mescidler, ALLAH Teâlâ'ya ibadet için yapılmıştır. Bu sebeple her mescidin büyük bir şeref ve fazileti vardır. Bu şerefe işaret için her mescide "**Beytullah**" denilir.

¹ Açık olan kıyası bırakıp insanların ihtiyacına daha uygun olanı almaktır. İstihsan, Fıkıh Usulü'nde bir delildir.

² Hud suresi: 114

Bu sebeple mescidlere tazim edilir. Mescidlerde kimsenin dilediği gibi tasarruf hakkı yoktur. Bir mescid, kıyamete kadar mesciddir. Mes-cidlere hürmetsizlik, mescidlere tecavüz, Hak Teâlâ'nın hukukuna teca-vüz demektir ki, uhrevi mesuliyeti pek büyüktür.

491- Bir mescidin içerisi, arsası mescid olduğu gibi göğe kadar olan bütün üst tarafı da mescid hükmündedir. Bu sebeple mescidlerin içlerinde yapılması mekruh, yasak olan şeyler, bunların üstlerinde de mekruhtur.

492- Mescidlerin "**fina-i mescid**" denilen etrafı da, yani kendile-rine bitişik olup aralarında yol bulunmayan sahalar da namaz hususunda mescid hükmündedir. Bu sebeple oralardan imama uymak sahihtir. Hatta saflar oralara kadar varmamış olsa bile. Fakat diğer hususlarda mescid hükmünde değildirlir, oralardan geçip gitmek, oralara abdestsiz olarak girmek caizdir.

Bayram ve cenaze musallaları = namazgahları da yalnız namaz hu-susunda mescid hükmündedirler.

Bir kimsenin kendi evinde kendisi için mescid edindiği yer hak-kında ise, mescid hükmü asla geçerli olmaz.

493- Mescidlerin en faziletlisi, evvelâ Mescid-i Haram, yani Kâbe-i Muazzama ile çevresindeki mescid sahası, sonra Medine-i Münev-vere'deki Mescid'ün-Nebî (A.S), sonra "Beyt'ül-Makdis mescidi (Mescid-i Aksa), sonra Kuba mescidi'dir. Daha sonra en eski olan, daha sonra da en büyük olan mesciddir.

(Malikiler'e göre mescidlerin en faziletlisi, evvelâ Mescidü'n-Ne-bi'dir, sonra Mescid-i Haram, sonra Mescid-i Aksa'dır, bunlardan sonra bütün mescidler müsavidir. Şu kadar var ki, yakın olan mescidde namaz kılınması, komşu olma hakkına riayet etmekten dolayı daha faziletlidir.)

494- Bir kimsenin kendi mahallesi veya kabilesi mescidinde namaz kılması, diğer mescidlerde namaz kılmasından daha faziletlidir. Hatta di-ğer mescidlerin cemaatleri çok olsa bile. Şu kadar var ki, imamı daha takva, fıkıh ilmini daha çok bilen bir mescidde namaz kılınması daha faziletlidir. Bu hususta Mescid-i Haram ile Mescid-i Nebi, şüphe yok ki müstesna bir özelliğe sahiptirler. Bunlarda kılınan namazların sevapları kat kat daha fazladır.

495- Bir mescid insanlara dar gelecek olsa, yanındaki yer, sahibin-den kıymeti ile satın alınarak mescide katılır. Hatta sahibi razı olmasa bile. Çünkü buna umum halkın ihtiyacı bulunmuş olur. Ve böyle bir mescid veya cami, daha sonra inşaat mühendisleri ve mimarlardan oluşan bilirkişilerin tahmin ve ifadelerine göre çok genişlemiş bir hale gelince, içinde Cuma ve Bayram namazları kılınabilmesi için Veliyyülemir'den tekrar izin alınması lâzım gelir.

496- Bir kimse, ALLAH Teâlâ'nın rızası için yapmış olduğu mes-cidin idaresine, tamirine, donanım ve aydınlatılmasına ve ehil ise, müez-zinliğine, imamlığına başkalarından daha fazla hak sahibidir. Kendisin-den sonra da evlâdı, aşireti başkalarından daha layıktır. Bunlar müez-zinliğe, imamlığa ehil olmayınca, bu hususta görüş ve yetki, kendileri-nindir. Diledikleri münasip kimseleri müezzin ve imam tayin edebilirler. Şu kadar var ki, bu tayin hususunda vakfeden ile mahalle halkı arasında ihtilâf olursa, bakılır; eğer vakfedenin tercih ettiği şahıslar, daha ehil veya halkın tercih ettiği şahıslara müsavi ise, vakfedenin seçtiği tercih olunur. Yoksa halkın seçtiği tercih edilir.

497- Bir mescidin duvarlarını, kubbesini bir takım nakışlar ile, yıldızlar ile süslemekte bir sakınca yoktur. Lâkin sade bir halde bulun-ması daha iyidir. Özellikle kible tarafının dikkati çeken ince, nefis nakış-lar ile süslenmesi, namaz kılanların gözlerini alarak kalplerinin huzuruna mani olacağı için mekruh görülmüştür.

Bununla beraber bir kimse, bir mescidi kendi malından süsleyebilir. Fakat vakıf yetkilileri, bu gibi nakışları, süsleri vakfın malından yapa-maz, yaparsa parasını öder. Çünkü bunlar mescidin binasına, devamına ait şeyler değildir. Ancak gelir fazlasının zalim kimselerin eline geçip zayi olacağından korkulursa, o zaman yapılabilir.

498- Mescidlerin kandilleri, gecenin en fazla üçte birine kadar ya-kılabilir, bunlardan fazla yakılamaz, vakfa tecavüz olur. Ancak vakfeden şart etmiş olursa veya yakılması örf ü adet haline gelmiş bulunursa o zaman yakılabilir.

499- Mescit içinde kuyu kazılmaz. Eskiden beri mevcut ise, hali üzere bırakılır. Mescit içinde abdest de alınmaz. Ancak abdest için ha-zırlanmış bir yer bulunursa o zaman alınabilir.

500- Görevli imam ve müezzini bulunan bir mescitte namaz kılın-dıktan sonra tekrar cemaat halinde ezan ile, ikamet ile, namaz kılınması mekruhtur. Fakat tekrar ezan ve ikamet bulunmaksızın mescidin mihra-bından başka bir tarafında sayılı kimselerin tekrar cemaatle namaz kılmaları, sahih olan görüşe göre mekruh değildir.

501- Bir mescitte ezan okunduktan sonra içinde bulunan kimsenin orayı bırakıp başka bir mescide gitmesi mekruhtur. Ancak başka bir mescitte görevli müezzin veya imam bulunmuş olursa, o zaman gidebilir.

502- Namaz kılının önünden geçmek bir günahdır. Fakat mescitte ileri saflarda yer var iken arkadaki safları işgal eden kimsenin önünden geçip ileri gidilmesi caizdir. Çünkü bu kimse, kendi şahsiyetinin hür-metini düşürmüş bulunur.

503- Mescit içinde, **itikâfta** olmayan kimsenin yemek yemesi, uyu-ması mekruhtur. Yalnız bir görüşe göre gurbetçi olan kimsenin de yemesinde, uyumasında bir sakınca yoktur. Bununla beraber ihtilaftan kurtulmak için böyle bir gurbetçinin itikâfa niyet etmesi daha iyidir.

504- Mescitlere abdestli olarak girilir. Mescitlere namaz için ol-maksızın çocukları, delileri sokmak ve mescitlerden bir zaruret bulun-madıkça yol gibi geçip gitmek caiz değildir.¹

505- Bir mescid-i şerife girerken evvelâ sağ ayağı atarak girmeli ve derhal Resûlü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'e salat ü selâmda bulunmalı, "**ALLAHümme'ftah aleyna ebvabe rahmetike = Ey ALLAH'ım! Biz-lere rahmetinin kapılarını aç**" diye dua etmeli, çıkarken de evvelâ sol ayağı dışarıya atmalı; "**ALLAHümme'ftah aleyna ebvabe fadlike = Ya Rabbi! Üzerimize lütuf ve kereminin kapılarını aç**" diye duada bulunmalıdır.

506- Mescitlere lâubalî bir vaziyette girilemez. Meselâ kollar sıvalı, palto omuzlara atılmış bir tarzda girmek, uygun olmaz. Mescitlerde geli-şigüzel oturulamaz. Meselâ bir mescitte bir zaruret bulunmadıkça dizleri dikmek veya ayakları uzatmak caiz görülemez.

Aynı şekilde mabedlerde sergiler üzerine kirli, ıslak ayaklarla bası-lamaz, mabedlerin temizliğini bozan şeyler yapılamaz. Bilâkis herkes mabedlere hâlince en temiz, en güzel elbiselerini giyinerek gitmeli, ce-maati nefret ettirecek hallerden kaçınmalıdır. Nitekim bir âyet-i celîlede:

"حُدُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ"

"Mescide her gidişinizde güzel elbiselerinizi giyiniz."² buyrulmuştur.

507- Mescitlerde yüksek sesle konuşmak mekruhtur. Ancak cema-ate duyurmak için hatiplerin, vaizlerin ve talebesine duyurmak için din dersleri veren üstadların seslerini yükseltmeleri caizdir. Başkalarının namazlarını karıştırmamak şartı ile Kur'an okuyanların veya zikrullahta bulunanların seslerini yükseltmeleri de caizdir.

508- Mescitlerde gürültü yapmak, lüzumsuz yere dünyevî sözlerle konuşmak, kaybolmuş eşyayı sorup araştırmak, zikirden, hikmetten uzak şiirler okumak caiz değildir. Denilmiştir ki: "**Mescitdeki lâkırdılar ha-senatı yer, bitirir; ateş odunları yakıp bitirdiği gibi.**"

509- Mescitlerde **hadd cezalarını** yerine getirmek, alış-veriş yap-mak caiz değildir. Yalnız **itikâfta** olanlar, ticaret ve kazanç için olmak-sızın sadece ihtiyaçları kadar alış-verişte bulunabilirler. (İtikâf bahsine müracaat!)

(İmam Ahmed'e göre mescitlerde nikâh kısılması sünnettir. İmam Şafî'ye göre bu nikah kısılması, yalnız itikâflı olan kimse hakkında caizdir.)

510- Mescit içinde dilencilik etmek haramdır. Bu dilencilere para vermek de mekruhtur. İhtiyatlı olan görüş budur. Fakat hediye, sadaka vermek yasak değildir.

511- Mescitleri pis, kötü kokulu şeylerden korumak, yapılması gerekli dini bir vazifedir. Bu sebeple mescit kandillerinde temiz olmayan yağları kullanmak caiz değildir. Soğan, sarmısak gibi şeyleri yemiş olan kimselerin cemaat arasına sokulmaları da uygun değildir. Çünkü bunların kokusu cemaata eziyet verir.

¹ **ÖNEMLİ NOT:** Kendilerine gusul (boy abdesti) almaları farz olan cünüb, hayızlı, ve loğusa olan ve bir de avret yerleri örtülü olmayan kimselerin turistik amaçla da olsa mescitlere, camilere girmesi caiz değildir. (Bak: Taharet: Madde-197)

² A'raf suresi: 31

512- Mescitlerde okunan Kur'an-ı Kerim'i, hutbeleri ve yapılan vaazları tam bir hürmet ile dinlemek lazımdır ve mescitlerde oturup kalk-ma, gidip gelme âdabına hakkıyla riayet edilmesi bir vazifedir.

Bütün bunlar, mübarek mabedlere ait âdap kısmındandır. Bunların aksine hareket, İslâm âdabına aykırıdır. Böyle bir hareket, bir İslâm ma-bedinin ne kadar kudsî bir makam olduğunu güzelce anlamamaktan ileri gelir. Kur'an-ı Mübin'e ve diğer yüce şeylere karşı yapılması icap eden tazimleri bilmemekten kaynaklanır, toplumsal terbiyeye ve din kardeş-lerine karşı gösterilmesi lâzım gelen hürmet ve temizliğe aykırı bulunur. Artık bu gibi yolsuz hareketlerden kaçınmalı, İslâm âdabına hakkıyla riayet etmelidir.

513- Mescit kapılarını namaz vakitlerinden sonra kapamak mek-ruhtur. Ancak içinde bulunan eşyanın çalınmasından korkulursa, o zaman kapatılabilir.

EK

514- Mescid, cami inşa etmenin fazileti, sevabı pek fazladır. Bun-ların inşaatına yardım etmek, bir îman, bir hayırseverlik nişanesidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de:

"إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ"

"ALLAH Tealâ'nın mescidlerini ancak ALLAH Teâlâ'ya ve ahiret gününe îman eden kimse inşa eder, mamur kılar"¹ diye buyrulmuştur.

515- Mescitleri inşa ve imar eden ehli iman hakkında büyük müj-deler vardır. Mesela bir hadis-i şerifte:

"مَنْ بَنَى مَسْجِدًا يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ"

"Her kim, ALLAH Tealâ'nın rızasını dileyerek bir mescid inşa ederse, Hak Tealâ da ona cennette bir ev inşa eder."² buyrulmuştur.

Diğer bir hadis-i şerifte de:

"مَنْ بَنَى لِلَّهِ بَيْتًا يُعْبَدُ اللَّهُ فِيهِ مِنْ مَالٍ حَلَالٍ بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ مِنْ دُرٍّ وَ يَأْفُوتِ"

"Her kim helâl malından, içinde ALLAH'ü Tealâ'ya ibadet edilir bir bina yaparsa, ALLAH Tealâ da onun için cennette inciden, yakuttan bir ev meydana getirir."³ buyrulmuştur.

Kısacası helâl mal ile riyyadan, gösterişten uzak olarak meydana getirilen bir mabedin sevabı pek fazladır. Ne mutlu bu gibi hayırlara muvaffak olanlara!

516- İnsanlar ölünce amelleri biter, amel defterleri kapanır, artık bu defterlere sevap yazılmaz. Ancak mescid yapmış olmak gibi sadaka-i ca-riyeleri (hayır müesseseleri) bulunan ehl-i imanın amel defterleri kapan-maz, onlara daima sevaplar yazılır durur.

Nitekim bir hadis-i şerifte buyrulmuştur ki:

"إِنَّ مِمَّا يَلْحَقُ الْمُؤْمِنَ مِنْ عَمَلِهِ وَ حَسَنَاتِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ عِلْمًا عِلْمَهُ وَ نَشْرَهُ أَوْ وُلْدًا صَالِحًا تَرَكَهُ أَوْ مُصْحَفًا وَرَتَّهُ أَوْ مَسْجِدًا بَنَاهُ أَوْ بَيْتًا لِابْنِ السَّبِيلِ بَنَاهُ أَوْ نَهْرًا أَجْرَاهُ أَوْ صَدَقَةً أَخْرَجَهَا مِنْ مَالِهِ فِي صِحَّتِهِ وَ حَيَاتِهِ تَلَحُّفُهُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ"

"Bir mümine, öldükten sonra amelinden ve hayır hasenatından ula-şacak şeylerden biri, öğrenip neşretmiş olduğu ilimdir veya geriye bırakmış olduğu salih evlâttır veya miras bırakmış olduğu Mushaf-ı şerif'tir veya yapmış olduğu mescittir veya yolcular için inşa etmiş olduğu evdir veya akıtmış olduğu ırmaktır veyahut sıhhatinde, hayatında malından çıkarmış olduğu sadakadır. Bunlar vefatından sonra kendisine erişir."⁴

İşte bu mealdeki hadis-i şerif de mescitleri yapan, medreseleri mey-dana getiren, çeşmeleri akıtan ve benzeri vakıfları tesis etmiş olan zatlar hakkında ne büyük bir müjdeyi içinde bulunduruyor.

¹ Tevbe suresi: 18

² Müslim; El-Mesacid ve Mevâz-ıs Salah:4; No:24; 1/328

³ Taberani, el-Mu'cemu'l Evsat; No:5055; 6/27

⁴ İbn-i Mace; Mukaddime:20; No:242; 1/88

517- ALLAH Teâlâ'nın rızası için yapılmış vakıflar, birer sadaka-i câriyedir. Şöyle ki, mükellef bir müslüman, bir malını menfaati, geliri ALLAH Teâlâ'nın kullarına ait olacak bir şekilde temlik ve temellük (alım-satım)dan yasaklanmış bir hale getirirse, onu vakfetmiş olur. Artık o mal sırf Hak Teâlâ'nın mülkü hükmünde bulunur, onda kimsenin mülki-yet hakkı kalmaz.

Herhangi bir vakfın lâzım bir hale gelmesi için usulü dairesinde mahkemede tescil edilmesi gerekir. Ancak bundan vakıf mescitler ile kabristanlar ve vasiyet suretiyle olan vakıflar müstesnadır. Şöyle ki, bir müslüman, bir mescid inşa edip onu yolu ile beraber mülkünden çıkarır ve içerisinde namaz kılınması için insanlara izin vermekle insanlar da orada cemaatle namaz kılsa, o mescidin vakfedilmiş olması, tescile muhtaç olmaksızın tamam olmuş olur. Yine bir kimse, mülkünde bulunan bir arsayı kabristan olmak üzere vakfedip içerisinde ölü defnedilmesine izin vermekle ölü defnedilse, vakfiyesi tamam olmuş olur.

Aynı şekilde bir kimse, bir malını bir hayır yoluna vakf olmak üzere vasiyet edip daha sonra o vasiyet üzerine vefat etse, bakılır; eğer malının üçte biri kâfi ise veya varisi yok ise veya varisi olup vasiyetin tamamına izin verirse o mal o hayır yoluna tamamen vakfedilmiş olur. Eğer malının üçte biri kâfi olmayıp varisi de fazlasına izin vermezse, geriye kalan malının ancak üçte bir miktarı nisbetinde o hayır yoluna **vakf-ı lazım** ile vakfedilmiş bulunur. Bunun lüzumu tescile bağlı olmaz. (Vakıflara dair "Hukuk-u İslâmiyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye" adındaki eserimizin beşinci cildinde tafsilât vardır.)

518- Mescitlere, ibadette bulunmak ve cemaatle namaz kılmak için devam etmek de mescitleri ihya ve imar mesabesinde olduğundan fazileti pek fazladır. Bir hadis-i şerifte:

"مَنْ رَاحَ إِلَى مَسْجِدِ الْجَمَاعَةِ فَخَطْوَةٌ تُكْتَبُ لَهُ حَسَنَةٌ ذَاهِبًا وَرَاجِعًا"

"Bir kimse, içinde cemaatle namaz kılınan bir mescide gidecek olsa, gider gelirken atacağı adımlardan her biriyle bir günahı silinir, diğer biri ile de kendisi için bir hasene yazılır."¹ buyrulmuştur. Diğer bir hadis-i şerifte de:

"مَنْ تَوَضَّأَ فِي بَيْتِهِ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ أَتَى الْمَسْجِدَ فَهُوَ زَائِرٌ اللَّهُ وَحَقُّ عَلَى الْمَزُورِ أَنْ يُكْرِمَ الزَّائِرَ"

"Her kim evinde güzelce abdest alsa, sonra da bir mescide gitse ALLAH Teâlâ'nın zairi = ziyaretçisi olmuş olur. Ziyaret edene ikram et-mek ise, her ziyaret edilen zat üzerine bir hakır."² diye buyrulmuştur.

Diğer bir hadis-i şerifte de:

"مَنْ مَشَى فِي ظِلْمَةِ اللَّيْلِ إِلَى الْمَسْجِدِ لَقِيَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ بِنُورِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ"

"Gecenin karanlığında mescide yürüyecek kimse, kıyamet günü ALLAH Teâlâ'ya nurlar içinde kavuşacaktır."³ buyrulmuştur.

Ne büyük müjdeler! Artık mescitlere devamı bir ganimet bilmeli, cemaatle namaz kılmak sevabını elden kaçırmamaya çalışmalıdır. Bu hususta muvaffak olmamızı ALLAH Teâlâ Hazretleri'nden niyaz eyleriz.

[Fihrist'e dön](#)

CENAZE HAKKINDAKİ VECİBELER, VAZİFELER

519- Cenaze, ölü demektir, ölmek üzere bulunan kimseye "**muh-tezar**" denir. Muhtezarın yanında **kelime-i tevhidi**, **kelime-i şehadeti** okumaya ve ölünün kabrinde yapılacak muayyen hitabeye de "**telkîn**" denir.

Ölünün yıkanılmasına "**gasl-i meyyit**", ölünün yıkanmasından, kabre defnedilmesine kadar lâzım gelen şeylere ve bu şeyleri tedarik et-meye de "**techiz**" adı verilir. Ölüyü kefenlemeye, yani malum, bilinen şeylere sarmaya da "**tekfin**" denilmektedir.

¹ A. b. Hanbel; No: 6563; 2/172

² Taberani, el-Mu'cemu'l-Kebir; No:6129; 6/253

³ Musannef İbn-i Ebi Şeybe; Salat:75; No:1 ; 2/156 İbn-i Hibban; Salat; No:2046; 5/394

520- Ölen bir müslümanı yıkamak, kefenlemek, üzerine namaz kı-lıp bir kabre defnetmek, müslümanlar için bir farz-ı kifayedir. Bu farzı yapmadıkları takdirde bundan hepsi de ALLAH katında mesul olurlar. Ancak yapacak bir halde bulunmazlarsa, o zaman sorumlu olmazlar.

521- Müslüman olarak ölenleri hayır ile anmak, onların güzel taraf-larını söylemek, fenalıklarını söylemekten çekinmek, müslümanlar için bir vazifedir. Nitekim bir hadis-i şerifte:

"أَذْكُرُوا مَحَاسِينَ مَوْتَانِكُمْ وَكُفُّوا عَن مَسَاوِيهِمْ"

"Ölülerinizin güzel hallerini anınız, anlatınız, kötülüklerini söyle-mekten çekininiz."¹ buyrulmuştur.

Hattâ müslüman olarak ölen bir kimsede görülüp güzel haline delâ-let eden güzel koku veya yüzünün nurlanması gibi şeyleri söylemek müs-tehaptır. Fakat kötü koku veya yüzünün kararması gibi şeyleri söylemek haramdır, gıybetten sayılmıştır. Ancak ölü bidat, fık-u fücür sahibi olmakla (haramları pervasızca aşikare işlemekle) tanınmış ve bu hal üzere ölmüş bulunursa, o halde başkalarına ibret olmak üzere söylenmesi caiz olabilir.

522- Muhtezar (ölmek üzere olan bir kimse)yi bir güçlük yok ise, kibleye doğru sağ yanı üzerine çevirmek müstehaptır. Ayakları kibleye doğru olarak ve başı biraz yükseltilerek arkası üstüne de yatırılabilir. Alışılmış ve normal olan da budur. Bu halde başı biraz yukarıya kal-dırılır, ta ki yüzü kibleye yönelsin.

523- Muhtezara kelime-i tevhit telkin edilir. Bu bir sünnettir. Şöy-le ki, daha ruhu boğazına gelmeden yanında kelime-i tevhit veya kelime-i şehadet okunur, fakat "sen de oku" diye kendisine teklif edilmez. **Muh-tezar** da bu mübarek kelimeyi bir kere okuyup başka bir şey söylemezse, artık **telkine** son verilir. Ta ki son sözü kelime-i tevhit olmuş olsun. Bu telkini muhtezarın kendisinden nefret edeceği bir kimse yapmamalıdır.

Bu telkin, bir tevbe-istiğfarla beraber olmak üzere:

"أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ"

"Estağfirullah. El-Azîm. Ellezi lâ ilahe illâ hu. El-hayye'l-Kayyûme ve etûbü ileyh."

"O şanı yüce ALLAH Teâlâ'dan mağfiret diler ve ona tevbe ederim ki, ondan başka hak mabut yoktur, O Hayy'dır, Kayyûm'dur."

demek gibi bir şekilde de yapılabilir. Bir hadîs-i şerifte:

"مَنْ كَانَ آخِرُ كَلَامِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ"

"Her kimin son sözü lâ ilâhe illallah olursa, cennete girer."² buyrulmuştur.

Muhtezarın yanında Yasin süresi ile R'ad suresi'nin okunması da müstehaptır.

524- Muhtezar, ölünce gözleri yumdurulur, çenesi bir bez ile iyice çekilip ağzı kapatılarak tepesinden bağlanır. Bunları yapan kimse, şöy-lece dua etmelidir:

"بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ. اللَّهُمَّ يَسِّرْ عَلَيْهِ أَمْرَهُ وَسَهِّلْ عَلَيْهِ مَا بَعْدَهُ وَأَسْعِدْهُ بِلِقَائِكَ وَاجْعَلْ مَا خَرَجَ إِلَيْهِ خَيْرًا مِمَّا خَرَجَ عَنْهُ"

"Bismillahi ve ala milleti Rasûlillah. ALLAHümme yessir aleyhi emrehu ve sehhil aleyhi ma ba'dehu ve es'idhu bi likâike vec'al ma harece ileyhi hayran mimma harece anhu."

"ALLAH Teâlânın ismini zikir ile ve Resûlullahın dini üzerine öl-müş olsun. Ey Allâhım! Buna işini kolay et, kendisine ilerisini kolaylaş-tır, onu cemalinle mes'ut et, ona yöneldiği âlemi içerisinden çıktığı âlem-den hayırlı buyur."

525- Ölünün üzerinden elbisesi çıkarılır, bir tenişir veya başka bir tahta üzerine konulur. Üstüne örtü çekilir, şişmesine mâni olması için karnının üstüne bir kılıç veya başka bir demir parçası konulur, elleri yanına uzatılır, kolları göğsünün üzerine konulmaz, yanında cünüp veya hayızlı veya loğusalı olan kimse bulunmaz.

¹ Ebu Davud; Edep:50; No:4900; 2/692 Tirmizi; Cenaiz:34; No:1019; 3/339 Hakim el-Müstedrek; 1/385

² Hakim el-Müstedrek; Kitabu'd-Duâ; Ebu Dâvud; Cenâiz:20; No:316; 2/207; A. b. Hanbel; No:21529; 5/233

526- Ölünün yanında güzel kokulu bir şey bulundurulur. Yıkan-madıkça yanında Kur'an-ı Kerim okunmaz, bu mekruhtur. Bu halde başka bir odada Kur'an-ı Kerim okunabilir. Ölünün bulunduğu yer geniş olup üzerinde de tam bir örtü bulunduğu takdirde, kendisine yakın otu-rulmaksızın gizlice Kur'an-ı Kerim okunması da mekruh olmayabilir.

527- Ölünün komşuları, yakınları vefatından haberdar edilirler. Bunlar da ölüye karşı son vazifelerini yapmaya koşar, sevap kazanırlar.

[Fihrist'e dön](#)

CENAZELERİN GASLEDİLMELERİ

528- Cenazelerin biran evvel yıkanılması, hazırlanıp ve kefen-lenmesi, kabirlerine konulması müstehaptır. Bu halde cenaze teneşir denilen bir sedir, bir tahta üzerine -ayakları kıbleye doğru olarak- arka üstüne yatırılır. Teneşirin çevresi güzel kokulu birşey ile üç, beş veya yedi defa tek olarak tütsülendirilir, göbeğinden dizlerine kadar olan avret mahalli birşey ile örtülüp üzerinden elbisesi tamamen çıkarılmış bulunur.

529- Cenaze yıkayan = Erkek veya kadın kimse, yıkama farzını yerine getirmeye niyet etmeli ve besmele-i şerife ile başlamalı ve yıkama bitinceye kadar:" **عُفْرَانِكَ يَا رَحْمَنُ** = Gufraneke Ya Rahman = Ey Rahman olan mabudum! Mağfiretini dilerim" demelidir .

Yıkayıcı, eline bir bez sararak örtünün altından ölünün istincasını (taharetini) temin eder. Sonra abdest aldirmaya başlayarak evvelâ: Cena-zenin yüzünü yıkar, ağzına burnuna su vermez, yalnız dudaklarının içini, dışlarını, burun deliklerini, göbeğinin çukurunu parmakla veya parma-ğına sardığı bir bez parçası ile mümkün merteye mesheder. Daha sonra elleri ile kollarını yıkar, -sahih olan görüşe göre- başını da meshedip ayaklarını da tehir etmeksizin hemen yıkar, böylece abdesti alınmış olur .

Namazın ne olduğunu henüz anlamayacak bir yaşta bulunan bir çocuk ölünce, böyle bir abdest aldirması icap etmez .

530- Cenazenin abdesti tamamlanınca üzerine mümkünse ısıtılmış, tatlı su dökülür, saç ve sakalı, var ise, hatmi denilen güzel kokulu bir ot ile, mevcut değilse sabun ile taranmaksızın yıkanır. Sonra sol tarafına çevrilerek evvelâ: Sağ tarafı bir kere yıkanır, sonra sağ tarafına çevrilerek sol tarafı da bir kere yıkanır ve böylece sağ ve sol tarafları üç defa yıkanır. Daha fazla da yıkanabilirse de israfa gerek yoktur. Bundan sonra cenaze hafifçe kaldırılıp, meselâ yıkayanın göğsüne veya eline veya dizine yaslandırılarak karnı yavaşça sıvazlanır, bir şey çıkarsa su dökülüp giderilir, yeniden abdeste ve yıkamaya lüzum görülmez. Fakat şişip dağılmak üzere bulunan bir ölünün üzerine yalnız su dökmekle yetinilir, abdesti ve üç kere yıkanması icap etmez.

531- Ölünün saçları ve tırnakları kesilmez, sünnet olmamış ise, sünnet edilmez, yıkanılmasında pamuk kullanılmaz, yıkanma neticesinde havlu gibi bir şey ile kurulandırılır, ondan sonra kefen gömleği giydirilir, geri kalan kefenleri yayılarak başına ve sakalına hanut denilip kâfuru, sandal ve benzeri şeylerden oluşan güzel kokulu bir şey konulur, secde yerleri olan alınına, burnuna, ellerine, dizlerine ve ayaklarına da kâfuru konulur.

532- Ölünün yıkanacağı yer örtülü olup, onu yıkayıcıdan ve ona yardım edecek kimselerden başkaları görmemelidir.

Bir ölüyü kendisine en yakın olan kimse veya takva sahibi, emanet ehli bulunan bir şahıs yıkamalıdır. Bu yıkamak ücretsiz olmalıdır. Çünkü bu, bir dînî vazifedir. Hattâ bir kimse, bu yıkamak vazifesi için kesinleşip kendisinden başkası bulunmazsa, bunun karşılığında bir ücret alması caiz olmaz. Fakat böyle kesinleşmeyip başka yıkayıcılar da bulunursa, ücret almak caiz olur.

533- Erkek olan ölüyü erkek, kadını da kadın yıkar. Bu yıkayıcılar taharet üzere bulunmalıdırlar. Bunların cünüp veya hayızlı loğusa bulun-maları ve gayrimüslim olmaları mekruhtur. Ancak müslüman hakkında gayrimüslimden başka erkek ve müslüman kadın hakkında gayrimüslim-den başka kadın bulunmazsa, o zaman mekruh olmaz.

534- Bir kadın, vefat eden kocasını yıkayabilir. Çünkü kadın iddet bekleyecektir.¹ Bu iddet çıkmadıkça, kocalık devam etmektedir. Fakat bir erkek, ölmüş bulunan hanımını yıkayamaz. Zira erkeğe

¹ **ÖNEMLİ NOT:** Kocasını ölen bir kadının kendi evinde dışarıya çıkmadan bekleyeceği bir süredir ki, bu süre 4 ay 10 gündür. İddet bekleyen bir kadının evlenmesi kesinlikle haramdır. Bak: Bakara suresi: 234

iddet lâzım gel-mez, hanımı ölünce aralarındaki evlilik bitmiş olmuş olur. Şu kadar var ki yıkayacak kadın bulunmazsa, hanımına teyemmüm ettirir.

(Diğer üç mezhep imamına göre kocanın da hanımını yıkaması caizdir.)

535- Erkekler arasında ölmüş kadına mahremi var ise, eliyle te-yemmüm ettirir, mahremi yok ise, yabancı olan bir erkek, eline bir bez sararak ve gözlerini kapayarak teyemmüm ettirir.

536- Su bulunmadığı takdirde de teyemmüm ile yetinilir. Bir cena-ze hakkında teyemmüm yapıp namazı kıldıktan sonra su bulunacak olsa, yeniden yıkanır, namazın tekrar kılınıp kılınmayacağı hakkında ise, İmam Ebû Yusuf'tan iki görüş vardır.

537- Henüz **müştehat** olmayan bir kız çocuğunu erkek ve henüz **mürahik** olmayan bir erkek çocuğunu da kadın yıkayabilir. Dokuz yaşındaki bir kız **müştehattır**. Bir erkek çocuğu on iki, bir kız çocuğu da dokuz yaşını bitirdiği halde bülüğ çağına ermezse, erinceye kadar **mürahik** ve **murahika** adını alır.

538- Tenasül aleti kesilmiş veya husyeleri çıkarılmış olan kimseler ile tam erkeklerin farkı yoktur. Bu sebeple bunları da erkekler yıkarlar.

539- Suda boğulmuş bir müslüman, yıkamak niyeti ile üç defa suda hareket ettirilerek yıkanır, sadece su içinde kalmış olması, hayatta olan müslümanlardan bu yıkama vazifesinin düşmesini icap etmez.

540- Bir müslümanın yakını veya eşi bulunan gayrimüslim bir erkek veya kadın kendi dindaşlarına teslim edilir. Teslim edilmediği takdirde sünnet üzere olmaksızın yıkanır, onun hakkında yukarıdaki tarif üzere hareket edilmez.

541- Vefat eden bir müslümanın gayrimüslim akrabasından başka bir velisi bulunmazsa, cenazesi bunlara verilmez. Çünkü onun hazırlan-ması ve kefenlenmesi, namazının kılınması bütün müslümanlara yönelik bir farz-ı kifayedir.

542- Ölü olarak düşen bir çocuk, bir bez parçasına sarılarak defne-dilir, yıkanması lâzım gelmez,

543- Erkek mi, kadın mı olduğu anlaşılmayan, bu sebeple kendisi-ne "**Hünsayi müşkil**" denilen kimse, ölünce yıkanmaz. Bilakis teyem-müm ettirilir, kefen hususunda ise, kadın sayılır.

544- Ölmüş olan bir müslümanın başı ile beraber vücudunun çoğu bulunacak olsa, yıkanır, kefenlenir, namazı kılınır. Fakat başsız olarak yalnız yarısı bulunsa veya gövdesinin çoğu kaybolmuş olsa; yıkanmaz, kefenlenmez, üzerine namaz kılınmaz. Bilakis bir beze sarılarak def-nedilir.

545- Kefene sarıldıktan sonra ölüden çıkacak bir sıvı ve benzeri artık yıkanmaz.

[Fihrist'e dön](#)

CENAZELERİN KEFENLENMELERİ

546- Vefat eden erkekler ile kadınlardan her birinin bedenini, onu örtecek bir elbise ile kefenlemek bir farzdır. Bu farzı yerine getirmeyen müslümanlar, günahkâr olurlar. Bununla beraber kefenler üç kısma ayrılır. Birincisi: "**Kefeni sünnet**"dir ki erkeklere göre **kamis** ile **izar** ve **lifafeden** ibaret olmak üzere üç kattır (Bak madde:547). Kadınlara göre de bunlar ile beraber bir baş örtüsü ile bir göğüs örtüsünden ibaret olmak üzere beş kattır. İkincisi: "**Kefeni kifayet**"dir ki, erkeklere göre izar ile lifafeden, kadınlara göre de bunlar ile beraber bir baş örtüsünden ibarettir. Üçüncüsü: "**Kefeni zaruret**" dir ki, gerek erkekler ve gerek ka-dınlar için yalnız bir kattır. Bu halde ölü, bulunabilen bir kat elbiseye sa-rılmış olur. Fakat bir zaruret bulunmadıkça böyle bir kat ile yetinil-memelidir.

547- **Kamis**, bir gömlek yerindedir ki, boyun kökünden ayaklara kadar uzun bulunur, yeni ve yakası olmaz, etrafı oyulmaz. **İzar** da bir don ve eteklik yerindedir ki, baştan ayağa kadar uzun bulunur. **Lifafe** ise, bir sargı yerinde olup, baştan ayağa kadar uzun bulunmakla beraber baş ve ayak tarafları düğümlenir, bunun için izardan daha uzun bulunmuş olur.

548- Kefenin beyaz pamuk bezinden olması daha faziletlidir. Nite-kim yaygın olan da patiskadan yapılmasıdır. Kefenin yenisi ve yıkanmış müsavidir. Kadınlara için ipekten ve zaferan ve usfur denilen boyalar ile boyanmış bezlerden de kefen yapılabilir.

Kefenler, mümkün merteye güzel ve her ölünün haline uygun ol-malıdır. Meselâ erkeklerin kefenleri cuma veya bayram günlerinde, ka-dınların kefenleri de babalarını ziyarete gidecekleri

günlerdeki elbise-lerine kıymetçe uygun bulunmalıdır. Bu bir ölçüdür. **Kefen-i sünnetten** fazlasını yapmak ise mekruhtur, bilhassa varisler arasında muhtaçlar veya çocuklar bulunursa.

549- Kefenler daha ölümlere sarılmadan bir, üç veya beş kere güzel kokulu şeyler ile tütsülenir. Evvelâ lifafe, tabuta veya kilim, hasır gibi bir şey üzerine yayılır, onun üzerine de izar yayılır, sonra, da ölü kamis, yani kefen gömleği içinde olarak izarın üstüne konur, bu halde ölü, erkek ise izar evvelâ soluna, sonra da sağına getirilerek sarılır. Daha sonra lifafe de öylece sarılır, açılmasından korkulursa kefen bir kuşak ile de bağlanır.

Ölü kadın olunca saçları iki örük edilerek kefen gömleği üzerinden göğsü üzerine konur, onun üzerine başörtüsü yüzüyle beraber örtülür, üs-tüne de izar sarılır, izarın üzerinden de göğüs örtüsü bağlanır, daha sonra da lifafe sarılır, göğüs örtüsü lifafeden sonra da bağlanabilir.

550- Kefen hususunda **mürahik** ile **mürahika** (bak: madde-537), buluğa ermiş erkek ile kadın hükmündedir. Henüz mürahik ve mürahika olmayanların kefenleri yalnız izar ile lifafeden, yahut yalnız bir kattan ibaret olabilir. Bununla beraber üç kat olması daha güzeldir.

551- Herkesin kefeni, kendi malından tedarik edilir. Kefen masrafı borçtan, vasiyet ile mirasdan öncedir. Fakat borç karşılığında rehin bırakılmış olan mal, kefene sarfedilemez, rehin alanın hakkı daha önceliklidir.

Malı bulunmayan bir ölünün kefeni, hayatta iken nafakasını ver-mekle mükellef olacak kimselere aittir. Böyle bir kimse bulunmazsa, beytülmal tarafından temin edilir, bu da mümkün olmazsa, bunu müslümanların kendi aralarında tedarik etmeleri icap eder.

552- Kadınların kefenleri zengin olsalar da kocalarına aittir. Fetva bu şekildedir. İmam Muhammed'e göre yalnız mal bırakmayan kadınların hazırlanmaları ve kefenlenmeleri, nafakalarını vermekle mükellef bulunmuş olan kimselere aittir. Malları mevcut olunca ondan temin edilir.

(İmam Şafiî'ye göre de böyledir.)

553- Bir ölünün hazırlanmasını ve kefenlenmesini vârislerinden bi-ri temin etse, bunun masraflarını, ölünün geriye bıraktığı mal varlığından alabilir. Fakat vârisi olmayan bir kimse, akrabasından olsa bile, vârislerin emirleri bulunmaksızın temin etse, geri kalan malından alamaz. Gerek alacağına dair şahit tutmuş olsun ve gerek tutmamış olsun.

554- Bir ölünün kabri açılıp kefeni çalınmış bulunsa bakılır; eğer daha taptaze duruyorsa yeniden kefene sarılır. Bu kefen, geriye kalan malı henüz taksim edilmemiş ise malından, edilmiş ise vârisleri tarafından temin edilir.

[Fihrist'e dön](#)

CENAZE NAMAZLARI

555- Temizlenmiş, ön tarafta hazırlanmış müslüman bir ölü için müslümanların abdestli ve kible tarafına yönelmiş olarak cenaze namazı kılmaları bir farz-ı kifayedir.

556- Cenaze namazının şartı niyettir. Bu niyette ölünün erkek veya kadın, oğlan veya kız çocuğu olduğu tayin edilir. İmam olan şahıs, ALLAH Teâlâ rızası için hazır olan cenaze namazını kılmaya ve o cenaze için dua etmeye niyet ederek namaza başlar, imamlığa niyet etmesi lâzım gelmez. Hatta, cemaat arasında kadınlar da bulunsa bile.

Cemaattan her biri de ALLAH rızası için o cenaze namazını kılmaya ve onun için duaya ve imama uymaya niyet eder.

Ölü, erkek ise "şu erkek için" kadın ise "şu kadın için" diye duaya niyet edilir. Çocuklar hakkında da o şekilde niyet edilir. Cemaattan biri, ölünün erkek mi, kadın mı, büyük mü, küçük mü olduğunu bilmediği takdirde, imamın namaz kılacağı ölüye imam ile beraber namaz kılmaya ve dua etmeye niyet eder.

557- Cenaze namazının rukûnları, kıyam ile tekbirdir. Sünnetleri de sena ile salât ve selâmdan ve ölü ile diğer müslümanlara duadan ibarettir. Duanın rükün olduğu görüşünde olanlar da vardır. Şöyle ki, cenazeye karşı ve kibleye yönelerek saf bağlanır, niyet edilir, imam olan şahıs ellerini kaldırarak aşikare " **الله أكبر** = ALLAH'ü ekber" diye tekbir alır, ellerini namazda olduğu gibi bağlar, cemaat de gizlice tekbir alarak ellerini bağlarlar. Bu tekbir, bir yönden bir rükün, diğer bir yönden de bir şarttır. Bu tekbiri müteakip imam da cemaat da gizlice:

"سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَجَلَّ تَنَائُوكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ"

"Sübhanekeallahümme ve bihamdike ve tebarakesmüke veteâlâ ceddüke ve celle senaüke velâ ilahe ğayruk" diye okurlar, sonunda ellerini kaldırmaksızın, " اللَّهُ أَكْبَرُ = ALLAHü ekber" diye aşikare tekbir alır, cemaat da ellerini kaldırmaksızın gizlice tekbir alırlar. Bu defa da gizlice; "ALLAHümme salli... ve barik..." okurlar, tekrar aynı şekilde " اللَّهُ أَكْبَرُ = ALLAH'ü ekber" diye tekbir alırlar. Bu defa da ölüye ve diğer müminlere gizlice dua edilir, bunu müteakip de yine " اللَّهُ أَكْبَرُ =ALLAH'ü Ekber" denilip tekbir alınır, daha sonra evvelâ sağ tarafa, sonra da sol tarafa aşikare, cemaat da gizlice selâm vererek namazı bitirmiş olurlar.

Bu vacip olan selâm ile ölüye, cemaate ve imama selâm verilmesine niyet edilir. Bazı alimlere göre bu selâm ile ölüye niyet edilmez.

(Cenaze namazında Fatiha'yı şerife okunması, Şafiiler'ce bir rukûndur. İlk tekbirden sonra okunması daha faziletlidir. Hanbelîler'ce de bir rukûndur, birinci tekbirden sonra okunması vaciptir. Malikîler'e göre ise tenzihen mekruhtur.)

558- Erkek cenaze namazında şöyle dua edilmesi rivayet edilmiştir:

"اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَائِبِنَا وَذَكَرْنَا وَأَنْتَانَا وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا، اللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَنْ تَوَقَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَقَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ وَخُصَّ هَذَا الْمَيِّتَ بِالرَّوْحِ وَالرَّاحَةِ وَالْمَغْفِرَةِ وَالرِّضْوَانِ، اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ مُحْسِنًا فَزِدْ فِي إِحْسَانِهِ وَإِنْ كَانَ مُسِيئًا فَتَجَاوَزْ عَنْهُ وَلَقِهِ الْأَمْنَ وَالْبُشْرَى وَالْكَرَامَةَ وَالرِّزْقَى بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ"

"ALLAHümme'ğfir li-hayyina ve meyyitina ve şahidina ve gaibina ve zekerina ve ünsânâ ve saġîrina ve kebîrina. ALLAHümme men ahyeytehü minna fe ahyihî ale'l-İslâm ve men teveffeytehu minna fe teveffehü ale'l-iman ve husse hâze'l-meyyite bir'revhi ver'rahati vel'maġ-fireti verrıdvan, ALLAHümme in kâne muhsinen fezid fi ihsanihî ve in kâne müsien fe tecavez anhü ve lakkıhil'emne ve'l-büşra ve'l-keramete vez'zülfa bi rahmetike yâ erhamerrahimîn"

"ALLAH'ım! Bizim dirilerimizi ölülerimizi, burada hazır bulunan-ları ve bulunmayanları, erkeklerimizi, kadınlarımızı, küçük ve büyük gü-nahlarımızı af ve maġfiret buyur.

Ey ALLAHım! Bizden yaşattıklarını İslâm üzere yaşat, bizden öldürdüklerini iman üzere öldür. Bilhassa bu ölüyü kolaylığa, rahata, maġfirete ve rızana erdir.

Ya Rabbi! Eğer bu ölü, iyi kimse ise iyiliğini artır ve eğer yaramaz bulunmuş ise affet, kendisine emniyet, müjde, iyilik ve yakınlık nasip buyur, rahmetinle ey erhamerrahimin."

559- Ölü, erkek çocuk veya doğuştan deli ise:

"وَمَنْ تَوَقَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَقَّهُ عَلَى الْإِيمَانِ"

"Ve men teveffeytehu minna fe teveffehü ale'l-iman" cümlesinden sonra:

"اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطًا اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا أَجْرًا وَذُخْرًا اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا شَافِعًا مُشَفَّعًا"

"ALLAHümme'alhü lena ferata, ALLAHümme'alhü lena ecen ve zuhrâ. ALLAHümme'alhü lena şâfian müşeffeâ."

"Ey ALLAHım! Onu bize önden gönderilmiş bir ecir kıl. Ya Rabbi! Onu bize bir sevab, bir ahiret azığı kıl, onu bizlere şefaati ve şefaati kabul edilmiş kıl." diye dua edilir.

560- Ölü, kadın olunca müennes (dişilik) zamiri ile dua edilir, meselâ: " وَخُصَّ هَذَا الْمَيِّتَ = ve husse haza'l meyyite" yerine " وَخُصَّ هَذِهِ الْمَيِّتَةَ = ve husse hazihî'l meyyitete" denir. " اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ مُحْسِنًا = ALLAHümme in kâne muhsinen ... " yerine " اللَّهُمَّ إِنْ كَانَتْ مُحْسِنَةً فَزِدْ فِي إِحْسَانِهَا " ALLAHümme in kânet muhsineten fezid fi ihsaniha..." denir. Kız çocu-ġu ise " اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ = ALLAHümme'alhü..." yerine:

"اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا فَرَطًا اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا لَنَا أَجْرًا وَذُخْرًا اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا لَنَا شَافِعَةً مُشَفَّعَةً"

"ALLAHümmec'alha lena ferata. ALLAHümmec'alha lena ecran ve zuhra. ALLAHümmec'alha lena şafiaten müşeffeaten." denir.

561- Cenaze hakkında rivayet edilen bu duaları bilmeyenler, kolaylarına gelen başka münasip duaları okuyabilirler.

Meselâ: "... رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً = Rabbena âtina fi'd-dünya haseneten..." ayet-i kerimesini okusalar yeterli olur.

"اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَلِإِمَّتِي وَلِسَائِرِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ"

"ALLAHümmec'ğfirli ve li'l-meyyiti ve li-sâiri'l-müminine ve'l-müminat."

"Ey ALLAH'ım! Beni ve bu ölüyü ve diğer kadın erkek bütün müminleri mağfiret eyle." diye de dua edebilirler.

562- Cenaze namazının asıl rüknü olan tekbirler -tarif edildiği şekilde- üçtür. İlk tekbir ile beraber toplamı dört etmiş olur. İmam bir beşinci tekbir daha alacak olsa, cemaat buna iştirak etmez.

563- Cenaze namazında cemaat şart değildir. Yalnız bir müslüman erkeğin veya bir kadının kılması ile de bu farz yerine getirilmiş olur. Ce-maat ile kılındığı halde imamlığa öncelikli olan, idareci durumunda olan şahıslardır. Bunlardan sonra Cuma namazını kıldıran imam, sonra da iyi hal sahibi olan mahalle veya kabile imamı, daha sonra da ölünün varis-lerinin sırası üzere velisi bulunan kimselerdir.

564- Bir veli, namaz kıldırmak için sıra kendisine gelmiş olunca, başkasına izin verebilir. Dereceleri önce olan şahıslardan başkası velinin izni olmadıkça namazı kıldıramaz, kıldıracak olsa, veli de yeniden na-mazı kılar ve başka bir cemaata kıldırabilir. Fakat başkası yeniden kıldı-ramaz ve dereceleri müsavi velilerden biri kıldırınca veya kıldırmasına izin verince diğerlerinin artık kıldırmaya salâhiyetleri kalmaz, çünkü bu velayet, her birine tam, müstakil olarak sabit bulunmuştur.

Vefat eden bir kadının velisi bulunmazsa, namazını kıldırmaya ko-cası, sonra da komşuları daha layıktır.

İmam-ı A'zam'dan bir görüşe ve İmam Ebu Yusuf'a göre ölünün namazını kıldırmak hususunda velisi herkesten öncedir.

(İmam Şafî'nin görüşü de İmam Ebu Yusuf'un görüşü gibidir.)

565- Bir ölünün namazını yalnız kadınlar kılacak olsalar, caiz olup bununla bu farz eda edilmiş olur.

Kadınların cenaze namazını cemaat ile kılmaları da caizdir. Fakat tek tek kılmaları müstehaptır.

566- Birden fazla cenaze toplansa, her birine ayrı ayrı namaz kıl-mak daha iyidir. Hangisi evvel getirilmiş ise onun namazı önce kılınır. Hep beraber getirilmiş ise, en faziletli olanınki önce kılınır. Bununla be-raber hepsine bir namaz da yeterli olur. Bu halde imamın önünde erkek olan ölü bulundurulur, diğer ölüler de saf halinde veya biribiri hizasında göğüsleri imama karşı olarak sıraya konur. Şöyle ki, imama karşı evvelâ erkekler, sonra erkek çocuklar, sonra kadınlar, daha sonra da kız çocukları konulmuş olur.

567- İmam, ölünün göğsü hizasında durur. Cemaat da hiç olmazsa üç saf bağlar. Bu safların en faziletlisi en geride bulunandır.

568- Cenaze musallaya yanlış konulup baş tarafı imamın sol ta-rafına gelmiş bulursa namaz caiz olur. Şu kadar var ki bunun kasden yapılması bir günahdır.

569- Cenaze namazına başlanmış olduktan sonra gelip cemaate ka-tilan kimse, derhal tekbir alır, noksan kalan tekbirleri de selâmdan sonra dua okumaksızın birbiri peşine alıp, daha cenaze musalladan kaldı-rılmadan tamamlar.

Aynı şekilde imamın dördüncü tekbirinden sonra cemâate katılan kimse, hemen tekbir alır, imamın selâmından sonra da üç tekbiri kaza eder. Fetva bu şekildedir. Diğer bir görüşe göre birinci tekbirde imama yetişemeyen kimse, imamın diğer tekbirini bekler, imam tekbir alma-dıkça cemâate katılmaz. (Bu görüşe göre dördüncü rekattan sonra gelen kimse, cenaze namazına yetişmiş olmaz.)

570- Şiddetli yağmur gibi bir özur, bir zaruret bulunmadıkça ce-nazeyi cami-i şerif içine alarak namazını orada kılmak tenzihen mek-ruhtur. Cenaze mescidin ön tarafına konularak imam ile cemâatin

bir kısmı cenaze ile beraber, bir kısmı da mescidin içinde durur, saflar da bitişik bulunursa, kılınacak namaz mekruh olmaz. Nitekim bir çok büyük camilerde âdet bu şekildedir. Bundan Mescid-i Haram, müstesnadır. Onun içinde her türlü namaz kılınır. Cenaze namazını kabristanda kılmak da münasip görülmemektedir.

571- Cenaze namazında kadınlar, erkeklerin arkasında saf bağlar-lar. Çünkü kadınlar için safların hayırlısı en geride bulunan saftır. Bunun-la beraber bir kadın, erkeğin yanında durarak cenaze namazını kılsalar, namazları bozulmaz. Zira bu mutlak bir namaz değildir.

572- Kible tarafı araştırılıp ona göre cenaze namazı kılındıktan sonra hata edilmiş olduğu anlaşılırsa, namazı iade lazım gelir.

573- Cenaze namazı kılındıktan sonra imamın abdestsiz olduğu an-laşılırsa, namaz iade edilir. Fakat cemâatin abdestsiz bulunmuş olduğu anlaşılırsa, namaz iade edilmez. Çünkü imamın namazı sahih olunca, bu-nunla bu namaz farzı yerine getirilmiş olur.

574- Güneşin doğması, batması ve zevale (öğleye) yaklaşması zamanında cenaze namazını kılmak mekruhtur. Bununla beraber kılınsa, iadesi lâzım gelmez, bu vakitlerde defnetmek ise, mekruh değildir.

575- Gıyabi cenaze namazı kılmak caiz değildir. Çünkü kible tara-fında sapma meydana gelir. Meselâ ölü, doğu tarafında olsa, namaz da kibleye yönelince ölü, arka tarafta kalır, ölü tarafına dönülünce de kible, arka tarafta kalmış olur.

(Mâlikilere göre de gıyabi cenaze namazı kılınmaz. Fakat Şafiilere göre gıyabi cenaze namazı kılınabilir. Nitekim Resûl-ü Ekrem Efendimiz (S.A.V), Necaşi'nin namazını bu şekilde kılmıştı. Buna cevaben deniliyor ki: Bu, Resul-ü Efham Hazretleri'ne mahsustur, onun için (bir mucize eseri olarak) yerler derlenip toplanarak Necaşi'nin Peygamber Efendimiz (S.A.V)'in huzuruna gelmiş olması mümkündür.

(Hanbelîlere göre de aradan bir aydan fazla bir müddet geçmemiş olunca, gıyabi cenaze namazı kılınabilir.)

576- Namazı kılınmadan defnedilip üzerine toprak atılmış olan bir cenazenin şişip dağılmamış olduğuna dair kuvvetli bir kanaat mevcut olunca, hakkını ödemek için kabri üzerine namazı kılınır. Hatta yıkan-madan defnedilmiş olsa bile. Fakat dağıldığına dair kuvvetli bir zan mevcut olunca, artık namazı kılınamaz. Dağılıp dağılmama hususunda kuvvetli zanna itibar olunur.

(Cenaze namazını kılmanın farz olması **icma** ile sabittir. Bu icma-nın senedi de Kur'an'ın Kerim'in " **وَصَلِّ عَلَيْهِمْ** = ve onlara dua et (cenaze namazını kıl)"¹ emri ile Rasulullah (S.A.V)'in **fiilî sünneti**, yani bizzat cenaze namazını kılması ve kıldırmasıdır. Mâlikî fıkıh alimlerinden Aliy-y'ül-Âdevî, haşiyesinde diyor ki: "Cenaze namazının Mekke-i Mü-kerreme'de mi, yoksa Medine-i Münevvere'de mi meşru kılınmış oldu-ğunda bazı fıkıh alimleri tereddüt etmiştir. Bazı hâdis-i şeriflere göre Medine-i Münevvere'de meşru kılındığı anlaşılmaktadır." Gerçi Resulü Ekrem (S.A.V)'in Medine-i Münevvere'de Ber'a ibn-i Ma'rur (R.Anh)'ın kabrini ziyaret ederek üzerine ilk cenaze namazını kılmış olduğu rivayet olunmaktadır.)

577- Diri olarak doğduğu bilinen veya ekserisi diri olarak çıkan bir çocuk yıkanıp namazı kılınır. Böyle olmayınca yalnız yıkanır, üzerine namaz kılınmaz.

578- Bir ölü yıkanmadan veya unutulmuş olarak yalnız bir uzvu yıkan-madan kefene sarılacak olsa, kefen açılır, yıkanması tamamlanır, üzerine namaz kılınmış ise, iade edilir. Kabre konulup da üzerine henüz toprak atılmamış olduğu takdirde de hüküm böyledir. Fakat toprak atılmış bulu-nursa, artık kabirden çıkarılması haramdır. Yıkanılması düşer, yalnız kabri üzerine tekrar namaz kılınır. En sahih olan budur. Kefensiz olarak kabre konulmuş olduğu halde de artık kabri açılmaz.

579- İntihar edenin cenaze namazı kılınır. İmam Ebu Yusuf'a göre intihar hata ile veya şiddetli bir ağrıdan dolayı olmadıkça, intihar edenin cenaze namazı kılınmaz.

580- Anasını veya babasını haksız yere kasten öldüren kimsenin cenaze namazı kılınmaz.

¹ Tevbe suresi: 103

581- Savaş halinde öldürülmüş olan isyancılar ve yol kesiciler yıkanmaz ve üzerlerine namaz kılınmaz. Fakat savaş bertaraf olduktan sonra öldürüldükleri takdirde yıkanılır, namazları da kılınır. **Recm¹** veya **kıyas** yolu ile öldürülenlerin de yıkanıp namazları kılınır.

582- İrtidat ettiği (dinden çıktığı)ndan dolayı öldürülen bir şahsın namazı kılınmayacağı gibi, cesedi de ne İslâm kabristanına, ne de dön-düğü din kabristanına defnedilir. Bilakis boş bir yerde kazılacak bir çukura gömülür.

583- Bir müslümanın nikâhında bulunan ehli kitap bir kadın, gebe olduğu halde vefat etse, namazı kılınmaz, bunda icma vardır. Kabrine ge-lince onun için ayrıca bir kabir yapmak daha ihtiyatlıdır. Bir görüşe göre çocuğa tabi olarak İslâm kabristanına defnedilir. Diğer bir görüşe göre de çocuk henüz ondan bir parça bulunduğu için, ona tâbi olmayıp kendi dinine ait bir kabristana defnedilir.

584- Müslümanlar ile gayrimüslimlerin cenazeleri birbirine karışık bir halde bulunsa bakılır; eğer müslümanlara mahsus bir alâmet var ise, ona göre amel olunur. Bir alâmet bulunmadığı takdirde ise, hepsi yıkanır ve müslümanlara niyet edilerek hepsinin üzerine namaz kılınır. Fakat gayrimüslimler çok bulunursa yalnız yıkanılır, hiçbirinin üzerine namaz kılınmaz. Çünkü çoğunluk için verilen hüküm hepsi için geçerli olur. Müsavi görüldükleri takdirde ise, bir görüşe göre üzerlerine namaz kılınır, bir görüşe göre kılınmaz.

Defnedilmelerine gelince, bunda da ihtilâf vardır, bir rivayete göre bunlar ayrıca bir kabristana defnedilirler, kabirleri yükseltilmez, düzletilir.

585- Meçhul bir kimse, İslâm yurdunda öldürülmüş bir halde bulunsa bakılır; eğer bir alâmet var ise, ona göre amel olunur, yok ise, sahih olan bir görüşe göre İslâm yurduna tabi kılınmakla yıkanıp üzerine namaz kılınır. Nitekim dar-ı harpte bulunan bir ölü de İslâmiyet'ine dair bir alâmet bulunmayınca, bulunduğu yere tabi olarak gayrimüslim sayılır.

586- Cenaze namazını kıldırarak imamın, akıllı olması şarttır. Di-ğer namazları bozan şeyler, cenaze namazını da bozar.

587- "Ölünün alınına veya sargısına veya kefenine ahidname, yani kendisinin iman üzerine, ahdi ezeli üzerine sabit bulunmuş olduğuna dair bazı mukaddes kelimeler yazılması takdirinde ALLAH Teâlâ'nın mağ-firetine nail olacağı umulur" denilmiştir. Fakat bu mübarek kelimelerin, meselâ Kelime-i Tevhid'in kabir içinde kalıp daha sonra çığnenmesi veya cenazeden akacak sıvılar içinde kalması muhtemeldir. Bu sebeple bunun sakıncalı olduğu dikkate alınmaktadır.

Ölünün yıkanmasından sonra, kefenlenmesinden evvel alınına mü-rekkeple değil, yalnız şahadet parmağı ile: " بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ = Bismillahirrahmanirahim" göğsü üzerine de: " لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ = La ilahe illALLAH" yazılması daha uygun görülmüştür.

[Fihrist'e dön](#)

CENAZELERİ KABİRLERİNE KADAR TAKİP ETMEK

588- Cenazeleri, peşinden gidip kabre kadar götürmek sünnettir. Bunda büyük sevaplar vardır. Hattâ akrabadan veya komşulardan veya-hut iyi hali ile bilinmiş zatlardan olan bir cenazeyi takip etmek, nafiye ibadetten daha faziletlidir, yoksa nafiye ibadetler daha faziletlidir.

589- Hazırlanmış olan cenazeleri bir an evvel götürüp kabirlerine defnetmek daha iyidir. Meselâ Cuma günü sabahleyin hazırlanmış olan bir cenazenin cemaati çok olsun diye Cuma namazından sonraya tehir edilmesi mekruhtur. Ancak Cuma namazının kaçırılmasından korkulursa, o zaman mekruh olmaz.

Bayram namazı vaktinde hazırlanmış olan bir cenazenin namazı da, bayram namazından sonra, hutbeden evvel kılınır.

590- Cenazeyi taşımakta sünnet olan, dört kimsenin dört taraftan yüklenmesidir. Her tarafından on adım miktarı taşımak müstehaptır ki, toplamı kırk adım eder. Bunun büyük sevabı vardır. Şöyle ki, bir müs-lüman, cenazeyi evvelâ ön tarafından sağ omuzuna sonra ayak tarafından sağ omuzuna alır, daha sonra ön tarafından sol omuzuna, daha sonra da ayak tarafından sol omuzuna alır ve herbirinde on adım yürür, uygun olan budur.

¹ Evli veya dul kimsenin zina yapması halinde kendilerine uygulanan dini ceza.

591- Cenazeleri omuzlar üzerine yüklenerek kabirlerine kadar taşı-mak onların haklarında gösterilen en büyük hürmet ve tazim nişanesidir. Böyle bir hareket, insanlığın şeref ve kıymetine büyük bir riayeti göstermektedir. Bir insanı eşya taşıy gibi bir şekilde uhrevî meskeninin kapısına kadar taşımak, insanlığın hassas ruhunu rencide edebilir. Bu sebeple bir zaruret bulunmadıkça cenazeyi arkaya almak veya hayvana, arabaya yüklemek mekruhtur. Cenaze kendisine ızdırap verilmeksizin omuzlar üzerinde süratlice götürülmelidir. Çocuk olan bir cenazenin de el üstünde götürülmesi, hayvan üzerine yükletilmesinden daha iyidir. Çocuk cenazesini yalnız bir kimsenin yaya veya binmiş olarak eli üzerinde götürmesinde bir sakınca yoktur.

592- Cenazeye katılanlar, cenazenin arkasından yürümelidirler. Daha faziletli olan budur. Bununla beraber önünden yürümeleri de mekruh değildir. Cenazeyi yaya olarak takip etmek de, binmiş olarak takip etmekten daha faziletlidir. Binmiş olan, cemaata eziyet vermemek için arkadan gelir. Ancak fazla ileriden gidecek olursa, o zaman önden gider.

593- Cenazeyi takip edenler, hayatın akıbetini tefekkür etmeli, huşu içerisinde bir vaziyet almalıdırlar, münasip olan budur. Bunların gülüp söylemeleri, dünya lâkırdılarına dalmaları doğru olmaz. Hattâ zikir ile veya Kur'an-ı Mübin'in kıraatı ile seslerini yükseltmeleri bile tahrimen mekruhtur.

594- Cenazeleri buhurlar ile, mumlar ile, gürültüler ile, ağıtlar ile takip etmek mekruhtur. Cenazeye katılanlar, bu gibi şeyleri men etmeye çalışmalıdırlar, men edemeyecekleri takdirde, cenazeye katılmaktan geri dönmezler.

(Hanbelîler'e göre cenaze ile beraber haram bir şey bulunur da ce-nazeye katılan şahıs, bunu engellemekten âciz kalırsa bu cenazeyi takip etmesi haram olur. Çünkü bunda günahı onaylama vardır.)

595- Cenaze için göz yaşları dökerek ağlamakta, kalben mahzun olmakta bir sakınca yoktur. Yeter ki lüzumsuz sözler söylenmesin. Ce-naze için ağıt yakmak, yaka yırtmak, yüz tırmalamak, saç yolmak, dizlere vurmak gibi şeyler haramdır, ALLAH'ın takdirine karşı bir isyandır.

Bir ölü, kabrinde ailesinin, akrabasının ağlamalarından dolayı azap gör-mez. Ancak bunlara ağlamalarını vasiyet etmiş olursa, o zaman azap görür.

596- Cenazeye katılanlar daha namazı kılınmadan geri dönmeme-lidirler. Dönmeye lüzum görülürse, cenaze sahibinin müsaadesini almalı-dırlar, daha iyi olan budur.

Hele cenazeyi takip eden müslümanlardan bir kısmı, cenaze nama-zını kılarken diğer bir kısmının seyirci vaziyetinde durarak bu namaza iştirak etmemeleri kadar acınacak, garip görülecek bir hareket olamaz.

597- Cenaze için ayağa kalkmak, başka dinlere benzemek demek olduğundan mekruhtur, memnudur, yasaktır. Bir mâni yok ise, ayağa kalkıp cenazeyi takip etmelidir. Kabirlerine götürülen cenazelere el kal-dırıp selâm vermek de gereksizdir, bir esasa dayanmış değildir.

598- Kadınların cenazelerin peşine gidip kabristana kadar var-maları tahrimen mekruhtur. Bundan dolayı sevaba değil, günaha girmiş olurlar.

[Fihrist'e dön](#)

CENAZELERİN KABİRLERİNE KONULMASI

599- Cenaze kabre götürülüp omuzlardan indirilince cemaat, bir mahzur yok ise, otururlar, bundan evvel oturmaları mekruh olduğu gibi, bundan sonra ayakta durmaları da mekruhtur.

600- Kabrin bir boy miktarı derin ve yarım boy miktarı enli olması da güzeldir, yarım boy miktarı derin olması da yeterli olur. Kabirlerde daha faziletli olan **lâhid**dir. Şöyle ki, toprağı sert olan bir kabrin içinde kible tarafı oyulur, ölü buraya konulur. Önüne de tahta, kamış veya kerpiç gibi şeyler konur. Bu halde toprak tam ölünün üzerine değil, bu şeyler üzerine atılmış olur ki, bu ölüye karşı bir hürmet demektir. Fakat kabir yeri yumuşak veya rutubetli olup da lahit kazması mümkün olmaz-sa, dere gibi çukur kazılır, buna "**şakk = yarma**" denir, iki tarafı lüzum görülürse kerpiç, tuğla gibi bir şey ile örülür, ölü bunların arasına konu-lur, üzerine de kendisine dokunmayacak bir tarzda kerpiç veya tahtalar ile tavanımsı bir şey yapılır, bunun üzerine de toprak atılır.

601- Kabrin zemini rutubetli veya yumuşak olduğu takdirde cenaze tabut ile defnedilebilir. Hatta bu halde tabutun taştan, demirden yapılmış olması da caizdir. Fakat böyle olmayınca tabut ile defnedilmeleri

mek-ruhtur. Bazı fıkıh alimlerine göre kadınların tabut ile defnedilmeleri gü-zel görülmüştür, hatta yer yumuşak olmasa bile.

Zemini rutubetli olan bir kabrin içine toprak döşenmesi sünnettir.

602- Cenaze kabre kible tarafından konulur, sağ tarafı üzerine kibleye döndürülür, bağı var ise, çözülür, arkası üstüne yatırılmaz.

Cenazeyi kabre koyanlar,

"بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ"

"Bismillahi ve alâ milleti rasulillahi."

"ALLAH Teâlâ'nın isimiyle ve Rasulullah'ın milleti üzerine seni defnediyoruz." derler.

Bunların adedi muayyen değildir, yeterli miktarda olması aranır. Kadınları kabre koyacak kimselerin kendilerinin neseb yönüyle mahrem-leri olmaları daha iyidir. Bunlar bulunmazsa, yabancılardan iyi hal sahibi olanlar tercih olunur. Kadınlar kabre yerleştirilinceye kadar kabirleri üstüne bir perde örtülür.

603- Bir kimsenin "falan şahıs, kendisini yıkasın veya namazını kılsın veya kabre koysun" diye yapmış olduğu vasiyetine riayet lâzım değildir. Ancak velileri bu vasiyete razı olurlarsa, o zaman gerekir.

604- Cenazeyi taşımak veya kabri kazmak için bazı kimseleri üç-retle çalıştırmak caizdir.

605- Bir kabristanda, bir kimsenin hazırlamış olduğu bir kabre başka bir ölü defnedilecek olsa, bakılır; eğer kabristan geniş ise, bu mek-ruhtur, geniş değilse caizdir. Şu kadar var ki o kimsenin masrafını ver-mek lâzım gelir.

606- Bir kimsenin kendisi için kabir kazdırıp hazırlaması, bir görüşe göre mekruhtur. Çünkü hiçbir kimse kendisinin nerede öleceğini bilemez. Fakat kefen hazırlamakta mekruhluk yoktur, zira buna ihtiyaç çok kere gerçekleşmektedir.

Ebu Bekir Sıddık (R.A.) kendisine kabir kazıp, hazırlamak isteyen bir kimseye:

"Kendin için kabir hazırlama, kabir için kendini hazırla." diye tav-siye buyurmuştur.

607- Bir müslüman kabrine defnedildikten sonra orada bir deve bo-ğazlayıp paylaşılabilceği kadar oturularak Kur'an okumak güzel görül-müştür. Çok kere Mülk (Tebareke) suresi ile Vakıa' suresi ve İhlâs suresi ve Muavvizeteyn (Felak ve Nas) sureleri, sonra Fatiha'yı şerife ile Bakara suresinin evveli okunur. Sevabı cenazenin ve diğer ehli imanın ruhlarına bağışlanır, cenazenin ilahi mağfirete nail olması için dua edilir.

Cemaatin toprağa defnettikleri bir din kardeşlerinden hemen ayrılıp dağılmaları uygun değildir. Cenazenin ruhu, onların orada bulunmalarıyla kabre alışmış, **Münker-Nekir** tarafından sorulacak suallere hazırlanmış, ALLAH'ü Teâlâ'nın rahmet ve mağfiretinin gelmesine beklemiş olur.

Resul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, bir cenazenin defnini müteakip hemen dönmez, bir müddet kabri yanında durur ve cemaata hitaben:

"اسْتَعْفِرُوا لِأَخِيكُمْ وَسَلُّوا لَهُ التَّيْبِيتَ فَإِنَّهُ الآنَ يُسْأَلُ"

"Kardeşiniz için ALLAH Teâlâ'dan mağfiret isteyiniz ve kendisine sukunet-kolaylık ihsan buyrulmasını dileyiniz, o şimdi sual görecektir."¹ diye buyurdu.

608- Kabre konulan ve mükellef olan bir müslüman ölü hakkında **telkîn** verilmesi meşru görülmüştür. Söyle ki, kabre defnedilmesini mü-teakip bir salih kimse, kalkıp ölünün yüzünün karşısında durur, ona hitaben: "Ya falan! Yebne fülâne! = Ey falanca kadının oğlu falan" Mesela "Ya Osman! Yebne Zeynep = Ey Zeynep oğlu Osman!..." diye üç kere seslenir, kendisinin ve anasının adları bilinmezse "Ya abdellah! Yebne Havva! = Ey ALLAH'ın kulu! Ey Havva'nın oğlu!..." denilir. Sonra da:

أَذْكَرُ مَا كُنْتُ عَلَيْهِ مِنْ شَهَادَةٍ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَالنَّارَ حَقٌّ وَأَنَّ الْبَعْثَ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ وَأَنَّكَ رَضِيتَ بِاللَّهِ رَبًّا

¹ Ebu Davud; Cenaiz:73; No:3221; 2/234

Ya Osman! yebne Aişe! Üzkür ma künte aleyhi min şehadetü en lâ ilahe illALLAH, ve enne Muhammeden Resûlullah ve enne'l-cennete hakkun, ve'n-nâre hakkun ve enne'l-ba'se hakkun, ve enne's-sa'ate atıye-tün la reybe fihâ ve ennallahe yeb'asü men fi'l-kubûr. Ve enneke radiyte billâhi rabben ve bi'l-İslâm i dînen ve bi Muhammedin sallâllahü aleyhi veselleme nebiyyen ve bi'l-kur'ani imamen ve bi'l-ka'beti kibleten ve bi'l-mü'minine ihvânâ. Rabbıyellahü la ilahe illâ hû, aleyhi tevekkeltü ve hüve rebbü'l-arşü'l-azîm."

Ey Osman! Ey Aişe oğlu! Hayatında inanıp devam ettirdiğin şekilde "Eşhedü en la ilahe illALLAH ve enne Muhammeden resulullah" kelime-i şahadetini zikret, şüphesiz cennet haktır, yani sabittir, cehennem haktır, öldükten sonra dirilmek haktır, kıyamet haktır, bunda şüphe yoktur. ALLAH Teâlâ kabirlerde bulunanları muhakkak diriltip mahşer yerinde toplayacaktır. Ve sen hatırla ki ALLAH Teâlâ'nın rablığına, İslâm'ın din oluşuna, Muhammed aleyhisselâtu vesselam'ın peygamber-liğine, Kur'an'ın rehber, Kabe'nin kible ve müminlerin kardeşler oluşuna razı bulunmuş idin. Rabbim ALLAH'tır. Ondan başka hiçbir ilah yoktur. Ona tevekkül ettim ve O büyük arş'ın rabbisidir." diye seslenir.

Sonra üç kere:

يَا عُمَانُ يَا ابْنَ عَائِشَةَ قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

"Ya Osman! yebne Aişe! Kul la ilahe illallah."

Ey Osman! Ey Aişe oğlu! "Lailahe illallah" de.", üç kere de:

قُلْ رَبِّيَ اللَّهُ وَدِينِيَ الْإِسْلَامُ وَنَبِيِّي مُحَمَّدٌ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ رَبِّ لَا تَدْرُهُ قَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ

"Kul rebbıyellah ve dîniye'l-İslâm ve nebiyyî Muhammedün aley-hisselâtu vesselam. Rabbî! lâ tezerhü ferden ve ente hayrû'l-vârisîn."

"De ki: Rabbim ALLAH'tır. Dinim İslâm'dır, Peygamberim Mu-hammed aleyhisselâtu vessellâmdır. Ya Rabbi! Bu ölüyü yalnız bırakma. Sen varislerin hayırlısıdır." denilmesi yaygındır. Umulur ki bu gibi kıra-atlar, telkinler vesilesiyle ALLAH Teâlâ, ölüyü bağışlar, onun kabir sua-line cevap vermesini kolay kılar.

Hanefî fıkıh alimlerinden bir görüşe göre, definden sonra telkin yapılması ile ne emredilir, ne de yasak edilir.

(Malikîler'e göre telkin, ölüm döşeginde iken mendup, definden sonra mekruhtur. Şafîiler ile Hanbelîler'e göre ise, müstehaptır.)

609- Bir müslüman, kıldığı bir namazın veya tuttuğu bir orucun veya okuduğu bir Kur'an'ın veya verdiği bir sadakanın sevabını, gerek hayatta olsun ve gerek olmasın diğer bir müslümana veya bütün müslümanlara hediye edebilir, bu caizdir. Bu sevap onlara verilir ve her birinin aynı sevaba nail olacağı ALLAH Teâlâ'nın rahmetinden beklenir.

610- Kabirden çıkan topraktan fazlasını kabrin üzerine atmak mekruhtur. Fakat İmam Muhammed'e göre bunda bir sakınca yoktur. Hazır bulunanların kabir üzerine üçer avuç toprak atmaları ve:

ilk defasında

" مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ = minha halaknaküm - sizi ondan (topraktan) yarattık"

ikincisinde

" وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ = ve fiha nu'idüküm - yine sizi ona (toprağa) döndüreceğiz"

üçüncüsünde de

" وَ مِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى = ve minha nuhricüküm târeten uhrâ - ve bir kez daha sizi ondan çıkaracağız (dirilteceğiz)"¹ demeleri müstehaptır.

¹ Tâhâ suresi: 55

Kabir üzerine su serpmekte de bir sakınca yoktur.

Kabirler, birer karış miktarı veya az daha yükseltilir, deve hörgücü gibi yapılır ki, bu menduptur. Düz bir şekilde yapılmaz ve kireçlenmez. Fakat harap olan bir kabir, çamur ile tamir edilebilir.

611- Cenazeleri gündüzün defnetmek müstehaptır. Geceleyin de-finleri de mekruh değildir. Şu kadar var ki bir mecburiyet bulunmadıkça, geceleyin defnetmemelidir.

612- Yakınında kara bulunmayan bir gemide ölen ve durdukça bo-zulmasından korkulan bir müslüman yıkanır, kefenlenir, üzerine namaz kılınp sağ tarafı üzerine kibleye karşı olarak denize bırakılır.

(İmam Ahmed'ten nakledildiğine göre böyle ölüye ağır birşey de bağlanır ki, denizin dibine gidebilsin. İmam Şafî'nin beyanına göre de eğer **dar-ı harbe** yakın değilse ölü iki tahta arasına sıkıca bağlanmalıdır ki, sular onu bir sahile atsın da müslümanlar tarafından elde edilerek def-nolunsun. Bizce de böyle rivayet edilmiştir.)

613- Ölmüş veya öldürülmüş kimseyi, ölü bulunduğu yerdeki kab-ristanlardan birine defnetmek müstehaptır. Daha defnedilmeden bir-iki mil kadar uzak bulunan başka bir kabristana nakledilmesinde de bir sa-kınca yoktur. Daha uzak bir yere nakledilmesi hususunda ise, ihtilâf var-dır. Bir görüşe göre sefer müddetinden daha uzak bir yere de nakledi-lebilir. Bu mekruh değildir. Fakat defnedildikten sonra artık çıkarılıp nakledilemez. Ancak başkasının yerini gasp gibi çıkarılması için bir zaruret bulunursa, o zaman çıkarılıp nakledilebilir.

(Malikiler'e göre bir ölü, defninden evvel de, sonra da başka bir ye-re nakledilebilir, şu şartla ki nakledilirken hali değişmemeli, hürmete ay-kırık, hakaretvari bir halde nakledilmemeli ve naklinde bir maslahat bulunmalı. Meselâ kabrini deniz sularının basmasından korkulmalı veya bereketi umulur bir mekâna nakli istenilmeli veya ailesinin ziyaret edebilecekleri yakın bir yere nakli arzu edilmelidir. Bu üç şarttan hiç biri bulunmazsa, nakli haram olur.

Hanbelîler'e göre de sahih bir maksat sebebiyle cenazelerin defin-lerinden evvel de, sonra da nakilleri caizdir. Salih bir kimsenin yanına veya mübarek bir beldeye nakil gibi. Yeter ki kokusunun değişmeyece-ğinden emin olunsun. Şafîler'e göre cenazeleri nakil, esasen haramdır. Ancak ölülerini kendi beldelerinden başka bir yerde defnetmeleri âdet bulunursa, bir de Mekke-i Mükerrreme'ye, Medine-i Münevvere'ye, Beyt-i Makdis'e ve salih bir kavmin kabirlerine yakın bir yerde vefat edenler, bundan müstesnadırlar. Bunların kokuları değişmemek şartıyla buralara nakledilmeleri sünnettir. Bununla beraber bunların naklinden evvel yı-kanmış kefenlenmiş, üzerlerine namaz kılınmış olmalıdır, yoksa nakilleri haramdır. Definden sonra nakle gelince, bu da yalnız zaruret haline bağlıdır. Gasbedilmiş bir yere defin gibi ki, sahibinin talebi halinde nakli caiz olur.

(Maverdi'nin beyanına göre yıkanmadan defnedilmek veya defne-dilen yeri su basmak, rutubet almak da kabrin açılmasını, ölünün nakle-dilmesini caiz kılan sebeplerdendir.)

614- Ölünün velisi, cenazenin defninden sonra birinci günden ye-dinci güne kadar kolayına gelen şeyi fakirlere sadaka vererek sevabını ölüye bağışlamalıdır. Bu bir sünnettir. Buna güç ve imkan bulamazsa iki rekat namaz kılarak sevabını bağışlamalıdır. Fakat ölü sahiplerinin birin-ci, üçüncü günlerde veya bir hafta sonra ziyafet vermeleri mekruhtur. Ancak ölünün komşularının veya uzak akrabâsının yemek hazırlayarak ölü sahiplerine ikram ve yemeleri için ısrar etmeleri müstehaptır. Çünkü onlar kendilerine yemek hazırlayamayacak bir halde bulunabilirler.

615- Ölü sahiplerinin yapılacak taziyeleri kabul için üç gün kadar evlerinde oturmaları caizdir. Bununla beraber oturulmaması daha iyidir. Cenazenin defninden sonra en son üç güne kadar bir defaya mahsus ol-mak üzere taziye yapılması müstehaptır. Ancak taziye edilecek kimse, uzakta olursa, o halde üç günden sonra da taziye edilebilir.

Taziyelerin kabristanda veya ölünün kapısı önünde yapılması bi-dat, mekruh görülmektedir. Taziyenin tekrarı da mekruhtur. Böyle bir musibete uğrayana, "ALLAH Teâlâ size sabrı cemil, ecri cezil ihsan bu-yursun = ALLAH Teala size güzel bir sabır ve bol mükafat versin" gibi sözler ile taziye edilir, teselli verilir. Bir musibete uğrayan da:

إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ" = İnnâ lillâhi ve inna ileyhi raciûn = Biz ALLAH'ın kullarıyız, ve biz O'na döneceğiz."¹ diye Cenab-ı Hakk'a teslimiyet göstermelidir.

[Fihrist'e dön](#)

KABİRLER VE KABRİSTANLAR

616- Kabirleri ve kabristanları güzelce muhafaza etmek, temiz tut-mak, ağaçlar ile süslemek hayatta olanlar için birer vazifedir.

Kabirleri çiğneyip üzerlerinden geçmek mekruhtur. Böyle bir hare-ke-t, ölü hakkındaki hürmete aykırıdır, âdeta onların haklarına bir teca-vüzdür. Bu sebeple bundan mümkün olduğu kadar sakınmalıdır. Fakat kabristana mahsus başka bir yol bulunmadığı takdirde Kur'an okumak veya tesbihte, duada bulunmak şartı ile kabirlerin aralarından, üzerlerin-den yürüyüp gitmekte ve kabirlerin kenarlarında oturmakta bir sakınca olmadığı görüşünde olanlar vardır.

617- Bir kabristan, ne kadar eski olursa olsun ve kendisine ne kadar ihtiyaç duyulmayacak bulunursa bulunsun, yine kabristan olarak korun-ması lâzım gelir. Böyle bir kabristanı satıp veya üzerine herhangi bir müessese kurup içinde bulunan ölü kemiklerini, topraklarını başka bir kabristana nakletmek caiz görülmemektedir.

Ölülerin hakları da dirilerin hakları kadar, hatta ondan daha fazla korunma altına alınmalıdır. Bu haklara riayet edilmesi insanlık için yapıl-ması gerekli bir vazifedir. Baba ve dedelerinin hukukuna riayet etmeyen bir nesil, kendi evlat ve torunlarından ne yüzle riayet bekleyebilir?

618- Su basmakta olan veya gayrimüslim bir millet elinde kalan bir kabristanı başka yere nakletmek caiz görülmiştir. Böyle bir kabristanı mümkün mertebe muhafaza etmeye çalışmak lâzımdır.

619- Bir cenaze kabrine konulup üzerine toprak atıldıktan sonra artık kabri açılmaz, kabrinden çıkarılamaz, bu caiz değildir. Çünkü artık ALLAH Teâlâ'ya teslim edilmiş, cemaatin ellerinden çıkmış olur. Ancak bir zaruret olursa, şöyle ki bir cenaze gasbedilmiş bir yere veya gasbe-dilmiş bir elbise ile defnedilse veya satın alınıp defnedildiği yeri **şüf'a** (komşuluk hakkı) yolu ile bir kimse mülk edinse, cenazenin çıkarılması caiz olur, çıkarılmadığı takdirde yer sahibi kabri düzelterek üzerine dilediğini ekebilir. Elbise sahibi de dilerse elbisenin kıymetini almakla yetinir.

Aynı şekilde cemaattan birinin bir eşyası kabre düşmüş olsa, ölüye dokunmaksızın kabrin toprakları açılarak o eşya çıkarılabilir. Bunda bir sakınca yoktur. Çünkü o malın bir hürmeti = değeri vardır. **"Resulü Ek-rem (S.A.V) Efendimiz, malları zayi etmeyi yasaklamıştır."**² Bir eşyanın boş yere kabirde kalması ise, muhterem bir malı zayi etmekten başka değildir.

İşte bu hikmet sebebiyledir ki kabirlerin süslenmesi, kabirlerde mum, kandil yakılması da uygun görülme-yip israf sayılmaktadır. Ancak çevresindeki yolu aydınlatma maksadıyla olursa, o zaman uygun olur.

İşte İslâm dininin mala verdiği kıymet, işte her harekette bir şuu-run, bir faydanın bulunmasını isteyen bu ilâhi dindeki büyük hikmet!

620- Kabirlerin yanında uyumak, çevrelerini kirletmek, yaş otlarını, ağaçlarını koparmak mekruhtur. Kabristandaki otlar, ağaçlar yaş bulun-dukça bir nevi hayata sahip demektirler. Bunlar, kendilerine mahsus bir dil ile Hak Tealâ'yı tesbih ederler, bu vesile ile orada yatan ölmüş iman sahiplerinin ALLAH'ın rahmetine nail olacakları umulur.

Resul-ü Ekrem, (S.A.V) Efendimiz, bir kabristanda bulunan iki ka-bir sahibine azab edildiğini anlamışlar, mübarek ellerine aldıkları yaprak-sız, yaş bir hurma fidanını ikiye bölüp birini bir kabrin, diğerini de diğer kabrin başına dikmişler, **"Umulur ki bunlar kuruyuncaya kadar bu kabir sahipleri hakkındaki azap hafifleşecektir."**³ diye buyurmuş-lardır. Bunun içindir ki, bazı yerlerde kabirlerin üzerlerine mersin ağacı dalları koymak âdet olmuştur. Fakat bu hususta asıl olan, yaş ağaçların dikilmesidir. Buhari şerif şarihi Aynî merhumun dediği gibi: "Kabirlerin üzerlerine sadece yaş, güzel

¹ Bakara suresi: 156

² Buhari; Zekat:17; 2/518, Müslim; Akziye:5; No:593; 3/1341

³ Buhari; Vuzu:54; No:213; 1/88, Ebu Davud; Taharet:11; No:20 1/52, Nesai; Taharet: 27; No:31; 1/28

kokulu çiçekleri, yeşillikleri koymak birşey değildir, sünnet olan ağaç dikmektir." Ağaçların sıhhi bakımdan da fay-daları malûmdur.

Gerçi kabirlerin üzerine birkaç parça gül, reyhan gibi yaş çiçekler de konulabilir. Fakat bu hususta israf edilmesi, boş yere solup gidecek geçici çiçeklere birçok paralar verilmesi uygun görülemez. Bilhassa baş-ka milletleri taklit düşüncesiyle olursa, asla caiz olamaz.

621- Kabirleri haftada bir gün, bilhassa cuma ve cumartesi günleri gidip ziyaret etmek erkekler için menduptur. Salih zatların kabirleri bere-ketlenmek için ziyaret edilir. Hatta uzak bir yerde bulunmuş olsa bile. Bu hususta yolculuğu tercih etmek menduptur.

Yaşlı kadınlar da ibret almak, bereketlenmek için kabirleri ziyaret edebilirler, bunda bir sakınca yoktur. Ancak bir fitne korkusu bulunursa, o zaman ziyaret edemezler.

Kabri ziyaret eden, ayakta kıbleye veya ölünün yüzüne karşı durarak dua etmeli,

"السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ أَسئَلُ اللَّهَ لِي وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ "

"Es-selamü aleyküm dâre kavmin mü'minin. Ve innâ inşâALLAHü biküm lâhikûn. Es'elullahe li ve lekümü'l-afiyete."

"Esselâmü aleyküm, ey müminler yurdunun sakinleri! Bizler de in-şaALLAH sizlere kavuşacağız, ALLAH Teâlâ'dan bizim ve sizin için afiyet, uhrevî korkulardan korunmak ve selamet dilerim."¹ demelidir. Ne-biyyi zişan Efendimiz (S.A.V), Beki' kabristanını ziyaret ederken böyle selâm verirlerdi.

622- Kur'an okuyacak kimsenin kabir kenarında oturması -tercih edilen görüşe göre- mekruh değildir. Oturup Yasin sûre-i celilesini oku-mak da pek sevaptır, bu yüzden ALLAH Teâlâ'nın ölülerimize kolaylık vereceği, okuyana da ölüler sayısınca sevap ihsan buyuracağı İmam Ali'-den ve Hazret-i Enes'den (RadıyALLAHü anhüma) rivayet olunmuştur.²

623- Kabirlerin üzerine oda veya kubbe gibi şeylerin yapılması ve yazı yazılması İmam Ebu Yusuf'a göre tahrimen mekruhtur. Umum halka vakfedilmiş olan veya ölüleri defin için terk edilip kimseye ait bulunma-yan bir kabristanda ise, kabirler üzerine bina yapıp başkalarının definleri-ne yarayacak yerleri işgal etmek haramdır.

Bununla beraber alimlerden, salih zatlardan ve büyük (seyyid, veli)lerden bulunan zatların kabirleri kaybolmamak için yanlarına taş konulmasında ve isimlerinin yazılmasında bir sakınca yoktur. Diğer ölü-lerin de yerleri kaybolup, zillate horluğa düşmemeleri için başları ucuna birer taş dikip isimlerinin yazılmasında bir sakınca görmeyenler vardır. Fakat hiçbir zaman bu taşlara âyet-i kerime yazmamalıdır. Daha sonra taşlar kırılarak yerlere düşmesi muhtemeldir.

(Malikîler'e göre kabir üzerine Kur'an yazılması haram, ölünün adı ile ölüm tarihinin yazılması da mekruhtur. Şafîiler'e göre bunlara yazı yazmak mutlak olarak mekruhtur. Ancak bir âlimin, bir salih zatın kabri olursa, o halde adını ve kendisini tanıtacak vasfını yazmak menduptur. Hanbelîler'e göre de mezar taşlarının yazılması böyle ayırım olmaksızın mekruhtur.)

624- Bir şahsı öldüğü ev içinde bir yere defnetmek mekruhtur. Çünkü böyle bir defin, peygamberlere mahsustur. Yeraltında mahzenler yapıp ölüleri oralara tabutlar ile koymak da bir çok mahzurlardan dolayı mekruh görülmüştür. Bu yerlere "**Fuseka**" denilir.

625- Bir ölünün cesedi tamamen toprak kesilip kemikleri de kal-mamış olmadıkça, kabri açılarak yerine başkası defnedilemez. Ancak başka bir yer bulunmamak gibi bir zaruret bulunursa, bu halde kemikleri toplanır, kendisi ile diğer defnedilecek ölü arasına bir engel üzere toprak veya kerpiç doldurulur.

626- Bir ölü, kabrine yanlış konulmuş olsa, meselâ Kible'ye yöne-lik konulmamış bulunsa veya sol tarafına yatırılıp başı ayak tarafına gel-miş olsa, bundan dolayı kabri açılmaz. Çünkü cenazenin sağ tarafına yatırılarak kıbleye yönelik bulunması bir sünnettir, buna riayet edilmedi-ğinden dolayı kabri açmak uygun olamaz.

¹ Müslim, Cenaiz: 35; No: 974; 2/669

² Deylemi, Firdevs; No:6099; 4/32. İbni Mace: Cenaiz:4; No:1448;1/466, Ebu Davud: Cenaiz: 24; No:3121; 2/208. A.b.Hanbel; No:19803; 5/27. Tayalisi el-Müsned; No:973; 2/244. (Ebu Derda ve Ma'kil bin Yesar (R.A.) rivayetiyle)

627- Bir zaruret bulunmadıkça iki üç cenazeyi bir kabre koymak caiz değildir. Zaruret halinde ise konular, aralarında da bir engel olmak üzere toprak doldurulur. Uhut Şehidleri bu şekilde defnedilmişlerdi.

Câbir ibn-i Abdullah (R.A.) demiştir ki: "Uhud gazasında ilk şehid olan zat, babam idi. Diğer bir şehid ile -Amr ibn-il Cumuh ile- beraber bir kabre defnedilmişlerdi. Babamı böyle başkası ile beraber bir kabirde bırakmaya gönlüm razı olmadı, altı ay sonra kabri açtım, babamı kulağın-dan başka hemen hemen kabre koymuş olduğum gündeki gibi taptaze bir halde buldum, çıkardım, başka bir kabre yalnızca defnettım."¹

628- İslâm yurdunda bulunan gayrimüslimlerin kabirlerine de teca-vüz olunamaz. Çünkü onlara hayatlarında eziyet verilmesi haram olduğu gibi öldükten sonra da kabirlerine tecavüz etmek, kemiklerini kırmak, yerlerini dümdüz etmek haramdır. İslam diyarında bulunmak bir ahittir, bir sözleşmedir, buna mutlaka riayet etmek icap eder. Fakat yeni fethedilen bir yerde ihtiyaç görülürse savaşa katılanlara ait kabirleri açmak, kemiklerini kaldırıp yerlerini başka bir şeye tahsis etmekte bir sakınca yoktur.

[Fihrist'e dön](#)

ŞEHİDLER VE HAKLARINDAKİ HÜKÜMLER

629- Şehadet, büyük bir mertebedir. ALLAH yolunda canını feda eden bir müslümana "**Şehid**" denir, çoğulu "**Şüheda**"dır.

Böyle bir zata şehid denilmesi ya Cennete gireceğine şahitlik yapıldığı veya vefatı anında bir takım rahmet melekleri hazır bulunduğu veya-hut kendisi Hak Tealâ'nın manevî huzurunda hazır olarak rızıklanacağı içindir.

Şehid kelimesi, "**şahid**" kelimesine eş anlamlı olup hazır manasını ifade eder.

630- Şehidler, ya hem dünya, hem de ahiret itibarıyla şehiddirler: Bunlar birer **şehid-i hükmî**dirler. Veyahut yalnız dünya itibarıyla şehid-dirler. Bunlar da birer **şehid-i hükmî**dirler. Veyahut yalnız ahiret hüküm-leri itibarıyla şehiddirler. Bunlar da birer **şehid-i hakikî**, **şehid-i uhrevî**-dirler. Bunun için şehidler üç kısma ayrılır:

1. Mükellef ve dinen temiz olduğu halde kendisine yapıldığı bilinen bir saldırı ile zulmen öldürülmüş olan ve bundan dolayı varislerine diyet olarak bir mal verilmesi lâzım gelmeyen herhangi bir müslümandır.

Bu sebeple gayrimüslimler ile veya yol kesiciler ile harp netice-sinde öldürülüp cünüp bir halde bulunmamış olan akıllı, bülûğ çağına er-miş bir müslüman, böyle bir şehiddir.

Harp meydanında gözünden kan gelmiş olmak gibi üzerinde öldü-rülme alâmeti olduğu halde ölmüş bulunan bir müslüman eri de böyle bir şehiddir.

Aynı şekilde malını, ırzını, canını, diğer müslümanları veya müslü-manların himayesinde bulunan gayrimüslim vatandaşları müdafaa eder-ken kılıç, kama gibi öldürücü bir âlet ile haksız yere derhal öldürülmüş bulunan mükellef, dinen temiz bir müslüman da böyledir.

Bu kısım şehidler, kâmil-tam şehiddir, hem dünya hem de ahiret itibarıyla şehiddirler. Bunlardan herbirine "**şehid-i hükmî**" denir. Bu kısım şehidlerin hükmü, yıkanılmaksızın yalnız namazları kılınıp elbise-leriyle defnedilmeleridir.

Bu muhterem şehidlerin ALLAH Teâlâ katında kıymet-dereceleri pek yücedir. Hak yolunda şehid olanlar, ebedî bir hayata sahiptirler. Bunlar ebedî bir âlemde daima rızıklandırılacaklardır. Bunların bu üstün-lük ve özelliklerinden dolayıdır ki, ayrıca yıkanmaları icap etmemekte ve kanlı elbiseleri kendileri için bir ayrıcalık nişanesi bulunmaktadır. O kan, bir ibadet eseridir, yok edilemez. Şu kadar var ki, kendilerine dışardan temiz olmayan bir şey isabet etmiş ise, o giderilir. Ve kefene elverişli olmayan kürk, palto, ayakkabı, başörtüleri gibi şeyler üzerinden alınır, zırhları, silâhları da çıkarılır, geri kalan elbisesi "**kefen-i sünnet**"ten (bak. Madde: 546) fazla ise, azaltılır, noksan ise, münasip bir şey ilâvesiyle sünnet miktarına ulaştırılır.

¹ Buhari; Cenaiz:76; No:1287; 1/454. Ebu Davud; Cenaiz:79; No:3232; 2/237. Nesâi; Cenaiz:93; No:2021; 4/84

Bu, İmam-ı A'zam'a göredir. İmameyn'e göre böyle öldürülmüş olan bir müslüman, henüz mükellef ve dinen temiz bulunmamış olsa da hakkında böyle muamele yapılır. Harb halinde öldürülen bülûğ çağına ermemiş bir müslüman çocuğu veya cünüp bulunmuş olan bir İslâm neferi gibi.

(Diğer üç mezhep imamına göre böyle bir şehid-i hükmî yıkanma-yacağı gibi üzerine de namaz kılınmaz, münasip olan elbisesiyle defne-dilmesi icap eder.)

2. Kalbinde nifak bulunduğu (münafık olduğu) halde şeklen müslü-man görünüp savaşta müslümanların saflarında bulunduğu halde düşman tarafından öldürülen herhangi bir şahıstır. Bu da bir "**şehid-i hükmî**" dir. Buna da dünya hükümleri itibarıyla şehid denir. Bu sebeple görünüş şekli itibarıyla yıkanmaz, üzerine namaz kılınıp elbisesi ile defnolunur.

(Şafîiler'e göre ganimet için veya gösteriş için savaşan veya gani-met mallarından çalan herhangi müslüman da savaş esnasında öldürülün-ce yalnız "**şehid-i dünya**" sayılır. Hatta aynı zamanda ALLAH'ın dini İslam'ın yücelmesi için de savaşmış olsa bile. Bu sebeple bunun hakkında da görünüş şekli itibarıyla şehid muamelesi yapılır.)

3. **Şehid-i kâmil**de aranılan şartlardan bazılarını kendisinde bulun-durmayıp vefatı yalnız ahiret hükümleri itibarıyla şehadet sayılan herhangi bir müslümandır.

Meselâ hata yoluyla öldürülüp varislerine diyet adıyla bir mal veril-mesi lâzım gelen bir müslüman, ahirette sevaba nâil olması yönüyle şehid sayılırsa da dünya ahkâmı itibarıyla şehid sayılmaz. Bu sebeple diğer ölümler gibi yıkanır, kefene konur namazı kılındıktan sonra defnedilir.

Yine gayrimüslimler ile veya yol kesiciler ile harb ederken yarala-nıp harp bittikten sonra bir tarafa çekilip biraz yiyip içtikten veya konuş-tuktan ve uyuduktan veya ilaç kullandıktan veya akli başında olarak üzerinden bir namaz vakti geçtikten sonra vefat eden bir müslüman da bu hükümdedir. Bu şekilde vefat eden bir müslümana "**Mürtes**" denir.

Suda boğulan, ateşte yanan, bina altında kalan, veba, tâun, ishal sıtma, verem hastalıklarından biriyle veya akrep sokması ile ölen, nifas halinde veya gurbet ilinde veya ilim yolunda veya cuma gecesinde vefat eden bir müslüman da aynı hükümdedir.

Sevabını Hak'tan bekleyen bir müezzinin ve doğru muameleli müs-lüman bir tüccarın, ailesinin nafakasını temin için meşru bir çalışma neticesinde ölen herhangi bir müslümanın vefatı da bunun gibidir.

Bütün bunlara ahiret hükümleri itibarı ile "**şehid**" denir. Bu sebep-le herbirine "**Şehid-i hakikî**" denilmektedir. Bunlar, dinî vazifelerine riayet eden kimseler ise, ahiret hükümleri bakımından birer **hakikî şehid**-tirler. Fakat dünya hükümleri itibarı ile şehid sayılmazlar. Bu sebeple diğer İslâm ölümleri gibi yıkanır, kefenlenir, namazları kılındıktan sonra kabirlerine defnedilirler.

Evinde veya başka bir yerde öldürülmüş bir halde bulunan bir müs-lüman hakkında da böyle muamele yapılır. Çünkü onun zulmen öldü-rülmüş olduğu kesin olarak bilinemez.

Kısacası şehadet, büyük bir nimettir. İnsanın takva üzere yaşayıp şehid olarak vefat etmesi, hakkında pek büyük bir saadettir. Bir hadis-i şerifte:

"مَنْ سَأَلَ اللَّهَ تَعَالَى الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ بَلَغَهُ اللَّهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ وَإِنْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ"

"Şehid olmayı ALLAH Teâlâ'dan canı gönülden dileyen kimseyi ALLAH Teâlâ şehidlerin mertebesine eriştirir, hatta döşeğinde vefat etse bile."¹ diye buyrulmuştur. Bütün bunlar, ihlasın, güzel niyetin, yüce ma-kamları sevip arzu etmenin bir mükâfatıdır.

ALLAH'ü Azimüşşan Hazretleri, cümlemizi dinî vazifelerini lâıyıkı ile yerine getirmeye muvaffak, güzel niyetlerle vasıflanmış olan salih ve şehidlerden sayılan kulları zümresine katsın. Amîn!

وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

"Güzel sonuç, takva sahibi kimseler içindir. Bütün hamdü senalar alemlerin rabbi ALLAH Teâlâ içindir."

[Fihrist'e dön](#)

¹ Müslim; İmare:46; No:1909; 3/1517; Ebu Davud; Salat:361; No:1520; 1/476; Tirmizi; Fedaili'l-Cihad:19; No:1653; 4/183; Nesâi; Cihad:36; No:3162; 6/36; İbn-i Mace; Cihad:15; No:2797; 2/935

Bütün benliğini vatanına, milletine vakfetmiş Ömer Nasuhi BİLMEN, vatan sevgisini de şöyle dile getiriyor.

Bil vatanın kıymetini, kadrini.
Vatanın kadrini, kıymetini bil.
Maskat-ı re'sin tanı her şehrini.
Başının düştüğü yerin her şehrini tanı.
Şefkati bol validemizdir vatan.
Vatan, şefkati bol anamızdır.
Bir ebedî abidemizdir vatan.
Vatan ebedî bir abidemizdir.
Yeryüzünün cennetidir yurdumuz.
Yurdumuz yeryüzünün cennetidir.
Yurdumuzun hadimidir ordumuz.
Ordumuz yurdumuzun hizmetçisidir.
Gülşen-i pürfez-ü tarabdır vatan.
Vatan, sevinç ve feyiz dolu gül bahçesidir.
Düşmanının çeşmine batsın diken.
Düşmanının gözüne diken batsın.
Ümmet-i merhumeyi yarebbenâ!
Ey Rabbimiz! Rahmet olunan ümmeti
Eyleme gülzar-ı vatandan cüda..
Vatanın gül bahçesinden ayırma..

Biricik biraderini Çanakkale'de kaybeden Ömer Nasuhi BİLMEN hergün gözyaşı dökmüş ve üzüntüsünü şöyle ifade etmiştir.

Harbi Umumide büyük kardeşim
I. Cihan Savaşı'nda büyük kardeşim,
Mahrem-i ruhum, ebedi yoldaşım,
Ruhumun mahremi, ebedi yoldaşım,
Nur-ı şehâdetle açıp perr-ü bal,
Şehadet nuruyla kol-kanat açıp,
Etmiş idi cennetine intikal,
Cennetine intikal etmiş idi,
İşte o günden beri ben bikesim
İşte o günden beri ben kimsesizim
Oldu cihan sahası bir mahbesim.
Cihan sahası bir hapishanem oldu.

NOT: Bu şiir kitabın aslında bulunmamaktadır. Tarafımızdan ilave edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ KİTAP

ORUÇ, KEFFARET, YEMİN, NEZİR VE İTİKAF HAKKINDADIR

İÇİNDEKİLER

- [Orucun mahiyeti, neveleri](#)
- [Oruçların farziyyetindeki, vücubundaki sebebler](#)
- [Orucun meşru olmasındaki hikmet](#)
- [Oruçlu için müstehab olan şeyler](#)
- [Orucun şartları, hilal vaktinin sübutu](#)
- [Oruçlara âit niyetler](#)
- [Oruçlu kimse için mekruh olup olmayan şeyler](#)
- [Orucu bozup bozmayan şeyler](#)
- [Kazaları icap edip etmeyen oruçlar](#)
- [Keffareti icap edip etmeyen oruçlar](#)
- [Oruç tutmamayı mübah kılan özürler](#)
- [Keffaretin mahiyeti ve neveleri](#)
- [Yeminin mahiyeti ve yemin sayılıp sayılmayan şeyler](#)
- [Kasem suretiyle olan yeminin neveleri ve hükümleri](#)
- [Yemine dâir çeşitli meseleler](#)
- [Nezrin mahiyeti, neveleri ve şartları](#)
- [Muayyen, gayri muayyen, mutlak ve muallak \(şarta bağlı\) nezirler](#)
- [İtikafın mahiyeti, neveleri, meşru olmasındaki hikmet](#)
- [İtikafın şartları, âdabı](#)
- [İtikafa dâir bazı meseleler](#)
- [İtikafi bozup bozmayan şeyler](#)

ORUCUN MAHİYETİ

1- Oruç: “İkinci fecirden itibaren güneşin batışına kadar yemek-ten, içmekten ve cinsel ilişkiden nefsi menetmek” demektir.

Orucun Arapça’sı: Savm ve sıyam’dır ki, imsak yani nefsi men etmek manasındadır. Sıyam tabiri, savm’in çoğulu olarak da kullanılmaktadır.

Şer’an müftirat (orucu bozan) denilen şeylerden nefsi hakikaten veya hükmen men etmek bir imsaktır. Yanılarak veya unutulmuş bir şey yiyilip içildiği takdirde hükmen imsak mevcut bulunmuş olacağından oruç yine bozulmuş olmaz. Nitekim ileride izah olunacaktır.

2- İmsak’in karşılığı iftardır. Şöyle ki hiç oruç tutmamak bir iftar olduğu gibi, güneşin batmasını müteakib orucu açmak da bir iftardır. Oruç esnasında orucu bozacak bir şeyin yapılması da bir iftardır. İftar eden kimseye “müftir” denildiği gibi, orucu bozan şeylerden her birine de “müftir” denilir. Çoğuluna da “muftirât” denir.

3- Ramazan-ı şerif ayına: “Şehr-i sıyam” (oruç ayı), Ramazan bayramına da imsaka nihayet verileceği için: “İd-i fitr” (iftar bayramı) denilir. İd’in çoğulu: A’yâd’dır.

4- Ramazan-ı şerif orucu, Peygamberimiz (S.A.V)’in hicretinden bir buçuk sene sonra Şaban-ı şerif’in onuncu günü farz kılınmıştır, bunun farziyeti kitap ile sünnet ile icma ile sabittir. Nitekim: **كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ** = oruç size farz kılındı”¹ ayet-i kerimesi bunu emretmektedir.

[Fihrist’e dön](#)

ORUCUN NEVİLERİ

5- Oruçlar; farz, vacip, nafil ve mekruh nevilerine ayrılır. Farz ve vacip oruçlar da muayyen ve gayri muayyen kısımlarına ayrılmıştır. Şöyle ki: Ramazan-ı şerif orucu, muayyen bir farzdır. Kazaya kalan Ramazan-ı şerif oruçları ile keffaret olarak tutulacak oruçlar da birer gayri muayyen farzdır, bunlar istenilen mübah günlerde tutulabilir.

Muayyen bir günde tutulması nezredilen (adanan) bir oruç, muay-yen bir vaciptir. Herhangi bir gün, bir hafta, bir ay gibi tutulması nez-redilen bir oruç da gayri muayyen bir vaciptir. Nezredilen itikaf oruçları da birer muayyen vacip demektir ki, itikaf zamanlarına mahsustur. Nite-kim ileride izah edilecektir.

6- Hak Teâla’nın rızası için tutulacak nafil oruçlar da müstakil bir nevi teşkil etmektedir ki, bunlar sünnet, müstehap, mendup diye isimlendirilirler. “Aşura” günüyle beraber ondan bir gün evvel, bir gün sonra tutulan oruçlar ve “Eyyam-ı biyz” denilen her ayın onüçüncü, ondördüncü ve onbeşinci günü tutulan oruçlar gibi ki, bunlar müstehaptırlar.

“Eşhur-u hurum = haram aylar” denilen Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep aylarının Perşembe, Cuma ve Cumartesi günlerinde ve Zilhiccenin evvelinden dokuz günde tutulacak oruçlar da müstehaptır.

7- Ramazan-ı şerif bayramının birinci gününde ve kurban bayramının dört gününde tutulacak oruçlar tahrimen mekruhtur. Çünkü o günler ALLAH Teâla’nın kullarına birer ziyafet günüdür. Bu ziyafetten kaçınmak uygun değildir. Bununla beraber bu günlerde tutulan oruçlar yine oruçtur. Şu kadar var ki, bozulursa kazası lazım gelmez. Zira câiz görülmeyen bir şey gerekli kılınmıştır. Diğer bir görüşe göre ise, kazası gerekir.

8- “Nevruz” denilen ilkbahar gününde ve “Mihrican” denilen sonbahar gününde kasden tutulan oruçlar tenzihen mekruhtur. Çünkü bu günlere tazim edilmiş gibi olur. Halbuki bunlara tazim haramdır. Ancak âdet üzere tutulan bir oruç, bu günlerden birine tesadüf ederse, bu mekruh değildir.

9- Yalnız cuma veya yalnız cumartesi gününde ve bilhassa muhar-rem’in “Aşûre günü” denilen yalnız onuncu gününde tutulan oruç da tenzihen mekruhtur.

10- Geceleyin iftar edilmeyip iki-üç gün peş peşe oruç tutulması da mekruhtur ki, buna “Savm-i visal” denir. Nafilde beğenilmiş olan, bir gün oruç tutup bir gün iftar etmektir ki, buna da “Savm-i Dâvud’î = Dâvud (A.S)’ın orucu” denilir.

¹ Bakara suresi: 183

11- Hacılar için zâfiyet vereceği takdirde “**Terviye**” (Arefe’den bir önceki gün) ve “**Arefe**” günlerinde oruç tutmak mekruhtur. Çünkü sonra hac fiillerini yerine getirmekten aciz kalabilirler.

12- “**Şek günü**”nde Ramazan-ı şerif’e veya bir vacibe niyet edi-lerek tutulan oruç da mekruhtur.

Şek günü, Şaban-ı şerif’in otuzuncu günüdür. Hatta havada bir kapalılık bulunmasa bile. Çünkü o gün başka bir beldede hilalin görün-müş olması muhtemeldir. Bu, hilalin muhtelif yerlerde doğuşuna itibar olunmamasına göredir. Hilalin muhtelif yerlerde doğuşunu muteber sa-yan ulemaya göre, bir günün “şek günü” sayılabilmesi için hava bulutlu bulunmalıdır, veya gecenin otuzuncu gece olduğuna dair bir alâmet bulunmamalıdır, mesela hilalin görüldüğüne dair olan şahitlik redde-dilmiş olmalıdır.

13- Şek günü, Ramazan-ı şerif’e veya bir vacibe niyet edilerek oruç tutulsa bakılır: Eğer Ramazan olduğu anlaşılırsa, bu oruç Rama-zan-ı şerif orucundan olmuş olur. Ramazan olmadığı anlaşılırsa, Rama-zan-ı şerif orucuna niyet edilmiş olduğu takdirde bir nafîle olmuş olur, iftar edilirse, kazası lazım gelir. Fakat bir vacibe niyet edilmiş olduğu takdirde o vacip sahih olur.

Şâyet o günün Şaban’dan mı, yoksa Ramazan’dan mı olduğu anlaşılmazsa, bir vacip namına niyet edilmiş olan oruç, o vacip namına sahih olmaz. Çünkü o günün Ramazan’dan olması ihtimali vardır.

14- Şek gününde tatavvua = nafîleye niyet edilse, -sahihi olan görüşe göre- bunda bir sakınca yoktur. Ramazân-ı şerif olduğu anlaşılırsa, Ramazan orucu tutulmuş olur. Şaban olduğu ortaya çıkarsa, bu oruç bir nafîle olmuş bulunur. Bu halde iftar edilse, kazası lazım gelir. Çünkü bunun tutulması, gerekli kılınmıştır.

15- Şek gününde: “Ramazan ise oruç tutmaya, değilse iftar etme-ye” niyet etmiş olan bir kimse, oruç tutmuş olmaz. Zira oruca niyette kesinlik lazımdır. Böyle tereddütle oruca karar verilmiş olamaz.

16- Şek gününde insanlara yaymaksızın oruç tutmak, ümmetin ile-ri gelenleri için daha faziletlidir, avam (umumi halk) hakkında ise, bek-lemek daha faziletlidir. Yani onlar ihtiyata riâyet ederek zeval (öğle) vaktine kadar orucu bozan şeylerden sakınır, bir şey yiyip içmezler, beklerler. Ramazan olduğu anlaşılmayınca, iftar ederler. Böylece Rama-zan’dan olmayan bir günü Ramazan sanmış olmasınlar.

Bu hususta “**havas**” (ümme-tin ileri gelenleri), şek gününde oruca nasıl niyet edileceğini bilen ve o günün Ramazan olduğuna kat’î sûrette inanmış bulunmayan kimseler demektir. Bu suretle niyet etmesini bil-meyenler de “**avam**” sayılırlar.

17- Şaban-ı şerif ayını tamamen oruçlu geçiren veya son üç gü-nünde oruçlu bulunan kimse için de şek gününde oruç tutmak daha faziletlidir.

18- Sükût orucu tutmak, yani oruç tutup bununla beraber bir ibadet inancı ile bir şey söylemeyerek sükût etmek mekruhtur. Fakat te-fekkür için veya lüzumsuz lakırdılardan kaçınmak için sükût etmekte kerâhet yoktur.

19- Bir kadın için kocasının izni olmaksızın nafîle oruç tutmak mekruhtur. Kocasını bu orucu bozdurabilir. Kadın da daha sonra kocasını izin verince veya kocasından ayrı düşünce bunu kaza eder.

Bununla beraber bir erkek, hasta veya oruçlu olur veya hac için, umre için ihrama girmiş bulunursa, hanımını nafîle oruçtan men edemez. Çünkü bu durumda hanımına cinsel ilişkide bulunması mümkün değildir.

20- Ücretle hizmet eden kimse, hizmetine noksanlık verecek ise, iş verenin rızası olmadıkça, nafîle oruç tutamaz. Fakat böyle bir zarara sebebiyet vermeyince iş verenin iznine bakmaksızın oruç tutabilir.

21- Üzerinde Ramazan-ı şerif’ten kazaya kalmış oruç bulunan kimsenin nafîle oruç tutması mekruh değildir.

22- Oruç tutulması haram kılınan bayram günlerinde iftar edilmeksizin tam bir sene aralıksız oruç tutulması mekruhtur. Buna “**Savm-i Dehr = Yıl boyu oruç**” denir. Bayram günleri iftar edildiği takdirde ise, böyle bir oruçta sakınca yoktur. Ancak sahibini zayıf düşürecek olursa, veya sahibince bir âdet mahiyetini alırsa, o zaman mekruh olur. İbadet ise, âdete muhalif olarak sırf Hak Teâlâ’nın rızası için yapılması lazım gelir.

23- Şevval ayında ayrı ayrı günlerde, yani haftada iki gün olmak üzere altı gün oruç tutmak müstehaptır. Bununla beraber aralıksız altı gün tutulmasında da -tercih edilen görüşe göre- bir sakınca

yoktur. Bazı alimlere göre ise, böyle aralıksız tutulması mekruhtur.

24- Şek gününde ihtiyaten bir şey yemeden bekleyen bir kimse unutarak bir şey yedikten sonra, o günün Ramazan-ı şerif olduğu anlaşılmakla oruca niyet etse, bu kafi olmaz. O günü kaza etmesi lazım gelir. Şu kadar var ki, o gün akşama kadar bir şey yiyip içmemesi de icap eder.

Diğer bir görüşe göre, bu halde niyet ederek tutacağı oruç yeterli olur. Çünkü niyetten evvel vuku bulan nisyan = unutma niyetten son-raki nisyan gibidir.

[Fihrist'e dön](#)

ORUÇLARIN FARZ VE VACİP OLMASINDAKİ SEBEPLER

25- Ramazan-ı şerif orucunun sebebi: Ramazan-ı şerif günlerin-den herhangi birinin oruca başlamaya müsait bir kısmına yetişmektir. Bu kısım ikinci fecirden itibaren "Dahve-i Kübra" denilen ve şerif gün-düzün yarısı bulunan kaba kuşluk = İstiva (güneşin tam tepeye gelmesi) zamanına kadar devam eder.

Bundan dolayı bu müddete yetişen veya bu müddet içinde oruca ehliyet kazanan her müslüman için o günün orucu bir farz olmuş olur.

Ramazan-ı şerif orucunun kazasına sebep olan da yine Ramazan ayına evvelce yetişilmiş olmaktan başka bir şey değildir.

26- Keffaret olarak tutulan oruçların sebepleri, mahiyetlerine göre değişir. Şöyle ki, Ramazan orucuna ait keffaretin sebebi: Bu orucu bir isyan eseri olarak kasten bozmaktan ibarettir.

Zihar keffaretinin sebebi: Helal olan bir vücudu veya bir uzvu, haram olan bir vücuda veya uzva benzetip sonra cinsel ilişki kurmaya azmetmektir.

Yemin keffaretinin sebebi: Yapılan bir yeminde durmamak o ye-mine riayet etmemektir.

Adam öldürme keffaretinin sebebi de: Suçsuz bir insanı hata yo-luyla öldürmektir. İleride bunlar izah edilecektir.

27- Vacip oruçların sebebi: Bunların adanması suretiyle gerekli kılınmış olmalarıdır. Bunların kazasının sebebi de benimsenip başlan-mış olan bir ibadetin tamamlanmasının lazım olmasıdır.

28- Nafile oruçların tutulmalarını dinen mecburi kılacak bir sebep yoktur. Bunlar yalnız sevaba nail olmak için isteyenlerin tutacakları oruçlardır. Şu kadar var ki, bunlardan biri tutulduktan sonra bozulacak olursa, kazası vacip olur. Bu kazanın sebebi de böyle bir ibadete hak rızası için başlanılmış olmasıdır ki, bunun yarıda bırakılması câiz olma-yacağından, kaza suretiyle tamamlanması gerekli bir vazife bulunur.

[Fihrist'e dön](#)

ORUCUN MEŞRU OLMASINDAKİ HİKMET

29- Orucun meşruiyetindeki hikmet, pek âşikardır. Bir kere şüphe yok ki, ALLAH Teâlâ Hazretleri, bir hâkimi mutlaklıdır. Elbette onun kullarına emrettiği, caiz kıldığı şeylerde bir çok maslahatlar, faydalar vardır. Hatta biz bunları hakkıyla tayin ve takdir edemesek bile.

Bununla beraber orucun dînî, uhrevî faidelerinden başka sıhî, sosyal, ahlakî bir nice faydalarını bizler de pek iyi takdir edebilmek-teyiz. Bu hususta yazılmış bir hayli makaleler, risaleler vardır.

Bir hadis-i şerifte:

لِكُلِّ شَيْءٍ زَكَاةٌ وَزَكَاةُ الْجَسَدِ الصَّوْمُ زَادَ مُحْرَزٌ فِي حَدِيثِهِ: وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصِّيَامُ نِصْفُ الصَّبْرِ

“Her şeyin bir zekatı vardır. Bedenin zekatı da oruçtur. Ravi Muhriz, kendi rivayetinde Resulullah (S.A.V.)in: Oruç sabrın yarısı-dır.”¹ buyurduğunu da ilave etmiştir.

İnsan oruç sayesinde hayvani duygularını azaltır, ruhunu safılaş-tırır, melekiyet sıfatıyla

¹ İbn-i Mâce; Sıyam:44; No:1745; 1/555; Taberani, el-Mucemu'l-Kebir: No:5974; 6/193; Beyhaki, Şuabü'l-İman; 3/292; Ebu Nuaym, Hilyetü'l-Evliya; 7/136;

vasıflanmaya başlamış olur.

Oruç sayesinde cemiyetin sosyal, ahlaki hayatında başka bir ge-lişme, başka bir fazilet açıkça ortaya çıkar.

Oruç tutan kimse, nefsinin bir kısım şiddetli arzuların saldırısına karşı dayanmaya-direnmeye alıştırır, nefsin taşkınlıklarına karşı idmanlı bulunmuş olur.

Oruç tutan zat, bir müddet mahrumiyete katlanır. Bu mahrumiyet yiyecek içecek bulamayan herhangi bir canlının aşağılanmış-horlanmış bir halde olan mahrumiyeti gibi değildir. Bilakis bu irade ile, gerekli kılınmış yüksek bir gayeye yönelik bir mahrumiyettir, bir nefis müca-delesidir. İnsan bu mahrumiyet sayesinde yoksulların, mahrumların hallerini tecrübe ile anlamış olur. Kendisinde merhamet, şefkat, yardım-laşma duyguları artar. İnsaniyet için pek faydeli bir hale gelir, kendisinin duyacağı manevi hazlar ise her türlü düşüncelerin üstündedir.

Ma'bud'unun mukaddes emrine sarılarak rabbinin meşru nimetle-rinden bir müddet mahrumiyete katlanan bir insan, artık başkalarının ni-metlerine göz diker mi? Başkalarının zararlarına çalır mı?

Kıscası, böyle toplumun yararına hizmet eden kutsal bir ibadetin meşru kılınmasındaki hikmet apaçıktır. Bunu takdir etmemek için insa-nın düşünce hassasiyetinden büsbütün mahrum olması lazım gelir.

[Fihrist'e dön](#)

ORUÇLU İÇİN MÜSTEHAAB OLAN ŞEYLER

30- Oruç tutacak kimsenin sahur yemeği yemesi müstehabtır. Bu-nun vakti gecenin sonudur. Ebu'l-leys'e göre gecenin son altıda biridir. Sahur yemeği oruç için insana kuvvet verir. Sahurun tehiri müstehab ise de, ikinci fecrin doğup doğmadığında şüphe edilecek zamana kadar tehir edilmesi mekruhtur.

“**Sahur**” seher vaktinde yiyilecek yemektir. Bu yemeği yemeğe “**tesehhur = Sahur yemeği yemek**” denir. “**Seher**”de ikinci fecirden biraz evvel olan vakit demektir.

31- İftarı acele yapmak, yani akşam namazından evvel oruç aç-mak müstehaptır. Ta ki oruç hali namazda kalbin huzuruna mani olma-sın. Fakat hava bulutlu olursa, acele edilemez, hatta ezan okunsa bile. Yüksek bir yerde, mesela pek yüksek bir minarede bulunan kimse, gü-neşin batışını görmedikçe iftar edemez. Hatta aşağıda bulunanlar, ken-dilerince vuku bulan güneş batışından dolayı iftar etseler bile.

32- Akşamleyin iftar esnasında:

"اللَّهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَعَلَى رِزْقِكَ أَفْطَرْتُ وَصَوْمَ الْعَدَمِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ نَوَيْتُ فَاعْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ"

“ALLAH’ümme leke sumtü ve bike amentü ve aleyke tevekkeltü ve ala rizkike eftartü ve savme’l-gadi min şehri Ramazane neveytü fağfirli ma kaddemtü ve ma ehhartü.”

“Ey ALLAH’ım! Senin rızan için oruç tuttum, sana iman ettim, sana tevekülde bulundum, senin rızıkla orucumu açtım, Ramazan-ı şerif ayının yarın ki günü orucuna da niyet ettim. Artık benim geçmiş ve gelecek günahlarımı bağışla.” diye dua edilmesi sünnettir.

يَا وَاسِعَ الْمَغْفِرَةِ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَفُومُ الْحِسَابُ

“Ya Vasia’l-mağfirati iğfirli ve livalideyye ve li’l-müminine yevme yekümü’l-hisab.”

“Ey mağfireti bol mabudum! Beni anam ile babamı ve bütün mü-minleri hesab gününde mağfired buyur.” diye de dua edilir.

33- Orucu hurma gibi tatlı bir şey ile açmak mendubtur.

34- Oruçlunun akrabalarına, fakirlere fazla ihsanda, sadakada bu-lunması müstehabtır.

35- Oruçlunun mümkün olduğu kadar gece ve gündüz Kur’an-ı Kerim’i okumakla, zikir ile, Rasülü Ekrem Efendimiz’e salat ü selam ile, ilim ile meşgul olması müstehabtır.

36- Oruçlunun fuzuli kelimadan, yani lüzumsuz fazla lakırdılardan dilini tutması da müstehabtır. Gıybetten, söz taşımaktan kaçınmak ise, her zaman uyulması gerekli bir vazifedir. Bu vazife Ramazan-ı şerif’te ise, daha çok kuvvet kazanır.

37- Oruçlu için itikaf damüstehabtır. Nitekim ileride bildirilecektir.

38- Ramazan-ı şerif'te oruç tutmaya mani olacak derecede vücuda zafiyet verir işlerde bulunmak caiz değildir. Öğleye kadar iş görüp son-ra dinlenmelidir ve mümkün ise, bazı işleri başkasına dengi ücret ile gördürmelidir.

Kıscası, kat'i bir zaruret bulunmadıkça, nefsinin pek ağır işlerde yorarak oruç tutamaz bir hale getirmek caiz görülemez.

[Fihrist'e dön](#)

ORUCUN ŞARTLARI

39- Orucun farziyetine ve edasının farziyeti ile sahih olmasına dair şartlar vardır. Şöyle ki:

1. Oruç ile mükellef olmak için: İslam, akıl, bülüğ şarttır. Bu bakımdan bu vasıfları bulunmayan bir şahıs için oruç farz değildir. Şu kadar var ki, akıllı-mümeyyiz olan (doğruyu yanlıştan ayıran) bir islam çocuğunun orucu bir nafile olarak sahih bulunur.

2. Orucun edası farz olmak için sıhhat ve ikamet şarttır. Bundan dolayı hasta ve seferi olan kimselerin bu halde oruç tutmaları icap etmez. Bunlar daha sonra kaza ederler.

Bir orucun edası sahih olmak için, niyet ve hayız ile nifastan taharet şarttır.

Bundan dolayı niyet edilmeksizin tutulan bir oruç, müçtehidlerin ekseriyetine göre şer'an muteber değildir. Hayız veya nifas halinde bu-lunan bir kadının oruç tutması da sahih olmaz. Ramazan-ı şerif orucunu daha sonra kaza etmeleri lazım gelir. Nitekim ileride izah edilecektir.

[Fihrist'e dön](#)

ORUCUN VAKTİ

40- Orucun vakti, ikinci fecirden güneşin batışına kadar olan müddettir. Bununla beraber bu, ikinci fecrin ilk doğuşu anına mı, yoksa aydınlığının ufukta uzanıp dağılmaya başladığı zamana mı itibar olunacaktır meselesinde ihtilaf vardır. Bazı ulemaya göre fecrin ilk doğuşu anı muteberdir. En ihtiyatlı olan da budur. Diğer bazı alimlere göre de aydınlığın biraz uzayıp dağılmaya başladığı zaman muteberdir. Oruç tutacaklar hakkında daha müsait olan da budur.

Bundan dolayı birinci görüşe göre fecri sadığın ilk doğuşundan itibaren, ikinci görüşe göre de fecrin belirmesiyle aydınlığının dağıl-maya başlamasından itibaren oruca başlamak icap eder.

41- Fecrin doğuşunda şüphe eden kimse için daha faziletli olan, yiyip içmeyi terk etmektir. Bununla beraber yiyip içecek olsa, orucu yi-ne tamamdır. Ancak fecirden sonra yemiş veya içmiş olduğu daha sonra anlaşılırsa, orucu bozulmuş olur. O halde kaza etmesi lazım gelir. Fe-cirden sonra sahur yapılmış olduğunda kuvvetli zan bulunan başka bir delil bulunmazsa, -Zahirurriyaye göre-buna itibar olunamaz. Fakat bu halde kaza edilmesi ihtiyatlı olmaya daha uygundur.

42- Oruçlu kimse güneşin batışında şüphe etse, iftar etmesi helal olmaz. İftar edip de gerçek durum anlaşılmazsa, üzerine kaza lazım gelir. Keffaretin lüzumu hakkında ise, iki rivayet vardır. Fakat güneş batımından evvel iftar etmiş olduğu anlaşılırsa, üzerine keffaret de vacip olur.

Güneşin batmış olduğu hakkında kuvvetli bir zannı bulunduğu halde iftar eden kimse hakkında da hüküm böyledir. Güneşin batmasından evvel iftar etmiş olduğu daha sonra anlaşılınsın, anlaşılmasın müsavidir.

43- Taharrî (araştırma ile) sahur ve iftar etmek caizdir. Şöyle ki, oruç tutacak kimse, başka vasıta bulunmayınca kendi kuvvetli zannına göre sahur yemeği yer ve fecrin doğduğuna kanaat edince oruca başlar, güneşin batışını da araştırarak yine kuvvetli zannına göre orucunu açabilir.

Bununla beraber fecrin doğup doğmadığını iyice kestiremeyen kimse için bir an evvel oruca başlamak ve güneşin battığını kestireme-yen için de hemen orucunu bozmamak ihtiyat gereğidir.

44- Davul veya top sesi ile veya kandil yakılmasıyla oruca baş-lamak veya oruçtan çıkabilmek için de bunların itimat edilebilecek şekilde muntazam olmasına ve her taraftan görülüp işitilir bir halde bulunmasına dikkat etmek lazımdır. Saatlerin muntazam bir halde işlemekte olduğu da tecrübe ile malum bulunmalıdır.

RAMAZAN-I ŞERİF VE DİĞER (AYLARIN) HİLÂLLERİNİN SÜBUTU

45- Ramazan-ı şerif, kamerî aylardandır. Bunların sübutu, hilâl-lerin yani yeni ayların görülmesiyledir. Bundan dolayı Şaban-ı şerif'in yirmi dokuzuncu günü güneşin batış vaktinde insanların hilâli araştır-maları, yapmaları gerekli bir vazifedir. Hilâli görürlerse ertesi günü Ramazan orucuna başlarlar. Hava mağmum yani bulutlu, dumanlı bulunup da hilâl görülemezse Şaban-ı şerif'i otuz gün olarak tamamlar, sonra oruca başlarlar.

Bununla beraber Şaban-ı şerif'in hilâlini de Receb-i şerif'in yirmi dokuzunda araştırmak münasiptir. Bu şekilde Şabanın kaç gün olduğu daha iyi anlaşılabilir olur.

46- Ramazan-ı şerif'in yirmi dokuzuncu günü de güneşin batışını müteakip Şevval ayının hilâli araştırılır. Görülürse bayram yapılır, görülmezse Ramazan-ı şerif otuz gün tutulur.

47- Kameri aylar bazen otuz, bazen yirmi dokuz gün olur. Yay şeklinde görülen her yeni aya üçüncü gecesine kadar "hilâl" denildiği gibi, her ayın yirmialtıncı, yirmiyedinci gecelerine de hilal denir. Diğer günlerdekine "Kamer-Ay" denilir.

48- Her kameri ayın başlangıcı, ya hilâl görülmekle veya ondan evvelki ayın günleri otuza yetiştirilmekle tesbit edilir.

Hilâl'in çoğulu "**Ehille**"dir. Hilâl görüldüğü zaman: "**Hilâl! Hilâl!**" diye işaret etmek mekruhtur, bir cahiliyye adettir.

Hilâl görülünce üç kere tekbir ve tehlilden sonra üç kere:

هَلَالٌ خَيْرٌ وَرُشْدٌ أَمَنْتُ بِاللهِ الَّذِي خَلَقَكَ

"Hilale hayrin ve rüşdin! Amentü billahillezi halekake."

"Ey hayır ve salah hilali! Seni yaratan ALLAH Teâlâ'ya iman ettim."

demeli, sonra da:

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي ذَهَبَ بِشَهْرٍ كَذَا وَجَاءَ بِشَهْرٍ كَذَا اللَّهُمَّ أَهْلِلْهُ عَلَيْنَا بِالْأَمْنِ وَالْإِيمَانِ وَالسَّلَامَةِ
وَالسَّلَامِ

"Elhamdü lillahillezi zehebe bişehri keza ve cae bişehri keza. ALLAH'ümme ehlilhü aleyna bil emni vel iman. Vesselameti vesselam."

"Şu ayı -mesela Şabanı- götürüp bu ayı -Ramazan-ı şerifi- getiren ALLAH Teâlâ'ya hamdolsun. Ey ALLAH'ım bu ayı bizlere emniyetle, iman ile selamet ve selam ile hazır buyur." diye dua etmelidir.

49- Hilâlin güneşin batışını müteakip görünmesi muteberdir. Bundan dolayı bir yerde hilâl, zeval (öğle) vaktinden evvel veya sonra görülse, bununla o gün ne oruca başlanır, ne de oruçtan çıkılır, bilakis bu hilâl gelecek geceye ait bulunmuş olur.

Bu, İmam-ı A'zam ile İmam Muhammed'e göredir. İmam Ebu Yusuf'a göre zevalden sonra görülen hilâl, gelecek geceye ait ise de, zevalden evvel görülen bir hilâl, evvelki geceye ait bulunur. Bundan dolayı bununla Ramazan-ı şerif veya bayram kesinlik kazanır. Çünkü bir hilâl, iki gecelik olmadıkça, adete göre zevalden evvel görülemez.

(Diğer üç mezheb imamına göre gündüzün görülen hilale itibar olunmaz, bu hilal mutlaka gelecek geceye aittir. Bu konuda astrologla-rın sözleri de muteber değildir. Her halükarda geceleyn görülmelidir.)

50- Hava kapalı olunca, Ramazan-ı şerif hilaline müslüman, akıllı, adaletli, bülûğa ermiş bir kimsenin şahitliği yeter. Onun hilali görmüş olduğunu ifade etmesine dayanarak oruca başlamak lazım gelir. Bu kimsenin erkek ya da kadın olması müsavidir. Bu halde böyle bir kimsenin şahitliğine yine böyle bir kimsenin şahitlik etmesi de muteberdir.

Bu hususta âdil'den maksat: Hasenatı (iyiliği), seyyiatı (kötülü-ğü)ne galip olan kimse demektir. Bu hususta hali kapalı olan kimsenin şahitliği de -sahih olan görüşe göre- kabul olunur.

Bu şahitlik bir haber demektir, dini bir hususu haber vermektir ibarettir. Bunda şahitlik lafzı,

dava, mahkeme, hakimin hükmü şart de-ğildir. İhtiyatlı olmak bunu kabul etmektir.

51- Hilali görenin bunu tefsir etmesi, yani “Ben beldenin şu mevkiinden veya dışından baktım. Hilali ufkun şu tarafında, bulutun hemen kenarında veya iki bulutun açık bulunan arasında şu şekilde gördüm.” diye izah etmesi lazım mıdır, değil midir? Bazı zatlara göre lazımdır. Fakat zahiri rivayete göre lazım değildir, böyle tefsir edilmeksizin de şehadet muteber olur. Bu şehadeti işitenler için oruca başlamak icap eder.

52- Ramazan-ı şerif hilalini gören bir müslüman için hemen o gece şehadette bulunmak lazımdır. Hatta bu, evinde beklemesi gereken bir kadın bile olsa, kocasının veya efendisinin izin vermesine bakmak-sızın çıkıp gördüğü hilal hakkında şahitlik eder. Çünkü bu, yapılması gerekli dini bir vazifedir.

53- Hilali gören kimse, bir beldede ise hemen hâkimin huzuruna gider, şahitlik yapar. Hâkim de durumu ilan eder. Hâkim bulunmayan bir yerde ise, mescide gider, şehadette bulunur. Âdil bir zat ise, onun bu şahitlik yapmasına dayanarak insanlar oruca başlarlar.

(Şafiiler’e göre hâkimin hükmü ile bütün insanlar üzerine oruç tutmak farz olur. Hattâ bu hüküm, yalnız âdil bir şahsın hilâli gördüğüne dâir olan şahitliğine dayanmış olsa bile. Hakimin hükmü ihtilafı kaldırır, oruç başka mezheb sahiplerine de lazım gelir.)

54- Hilalin görülmesi, bir ayın girmesi, doğrudan doğruya değil, bir olaya bağlı olarak hüküm altına alınabilir. Meselâ, bir kimse, mah-kemede bir şahsın yüzüne karşı: “Benim bu şahısta Ramazan-ı şerif’in ilk gününde vermek üzere, şu kadar kuruş alacağım vardır, şimdi ise Ramazan-ı şerif’in hilali görülmüştür. Bu sebeble bu alacağımı bana vermesini isterim” diye dava etse, o şahıs da: “Evet o şekilde borcum vardır, fakat henüz Ramazan-ı şerif ayı girmemiştir” diye inkar etmekle hâkim, o davacının hilali gördüklerine dâir getireceği iki şahidin şahit-liği üzerine o borcun verilmesine hükmetse, Ramazan hilaline de dola-yısıyla hükmetmiş olur.

Hilali isbat için bu şekilde dava açılması, İmam-ı A'zam'a göre münasiptir. İmameyn’e göre böyle bir davaya lüzum yoktur.

55- Yalnız başına hilali gören kimsenin şahitliği kabul edilmese de kendisinin oruç tutması lazım gelir. Şayet o gün oruç tutmazsa, kaza eder, bundan dolayı keffaret lazım gelmez. Çünkü gördüğü şeyin hilal değil, bir hayal olması muhtemeldir. Şahitliği henüz hâkim tarafından red edilmeden iftar ettiği takdirde de yine keffaret icap etmez. Zira red etmek şüphesi vardır. Keffaretler ise şüphe ile bertaraf olur. Fakat şahit-lik kabul edildikten sonra iftar edecek olsa, keffaret lazım gelir. Çünkü bu takdirde şahitliği hâkimin hükmü ile kuvvet bulmuş olur.

56- Hava kapalı olmayınca Ramazan, Şevval ve Zilhicce hilâlleri hususunda bir-iki kimsenin değil, haberleri ile kuvvetli bir zan meydana getirecek miktarda çok kimselerin şahitlikleri kabul edilir. Bunların miktarını tayin, veliyyülemr’in görüşüne bağlıdır. Bir görüşe göre bunların elli erkek olması lazımdır.

Bu hususta şahitlerin belde dışından olup olmamaları arasında -zahiri rivayete göre- fark yoktur. Bir görüşe göre bu halde dışardan gelen iki âdil şahidin şahitliği kabul olunur. Onların daha müsâit bir yerden hilali görmüş olmaları muhtemeldir.

İmam-ı A'zam’dan bir rivayete göre de bu halde taşradan gelmiş olsun olmasın, iki âdil şahidin şahitliği ile yetinilebilir.

Deniliyor ki, zamanımızda herkes yapılması gerekli hilâli araş-tırma vazifesini yapmaya çalışmaz olduğundan, şimdi böyle iki şahidin şahitliğine itimat edilmesi münasiptir.

57- Hava kapalı olunca, Şevval ve Zilhicce hilalleri hakkında âdil iki erkeğin veya bir erkek ile iki kadının şehadetleri kabul olunur. Bu hususta adalet, hürriyet, şahit sayısı şarttır. Şahitlerin, şahitliğe ehil ve güvenilir kimse olup olmadıklarının araştırılması da yapılmalıdır. “**Şahitlik**” tabirinin ve “**dava**” (konunun hakim huzurunda kararlaştırılması)nın şart olup olmamasında ise ihtilaf vardır.

Hakimi, valisi bulunmayan bir yerde hava kapalı olduğu halde iki âdil kimse, Şevval hilalini gördüklerini haber verecek olsalar insanların iftar etmelerinde bir sakınca yoktur.

58- Kapalı bir havada Ramazan-ı şerif hilalini yalnız hâkim görecektir, dilerse yerine birini vekil tayin ederek onun huzurunda hilali gördüğüne şehadet eder ve dilerse doğrudan doğruya insanların oruç tutmalarını ilan eyler. Fakat bayram hilalinde böyle bir kişilik şe-hadet muteber olmaz.

Çünkü bununla bir ibadete nihayet verilecektir. Bununla beraber bunda insanların hukukuna şahadet manası da vardır. Zira oruçtan çıkacaklardır. İnsanların hukukunda ise ikiden noksan kim-senin şahadeti muteber değildir.

Bu bakımdan veliyyülemr veya hâkim, yalnız başına Şevval hila-lini görecektir, ne musallâya çıkar, ne musallâya çıkmalarını insan-lara emreder, ne de aşıkâr veya gizlice orucunu açar. Çünkü gördüğü hilalin bir hayâl olması muhtemeldir.

59- Şevval hilali, Ramazan-ı şerif'in yirmi dokuzuncu günü gü-neşin batışı akabinde araştırılır. Bunu yalnız başına gören kimse, ibadet hususunda ihtiyatlı olmaya riayet ederek iftar etmez. Şayet iftar ederse, yalnız kaza etmesi icap eder. Şahadeti kabul edilmediği halde iftar etse, yine yalnız kaza lazım gelir, keffaret lazım gelmez.

60- Bir kimsenin şahadetine dayanarak- Ramazan-ı şerif orucuna başlamış olan kimseler, otuzuncu günü Şevval hilalini görmeseler de -en doğru görüşe göre- oruca son verirler. Hava bulutlu, kapalı olduğu takdirde ise, ihtilafsız bayram yaparlar.

(Şafilerce tercih edilen görüşe göre Şevval için de bir âdil şahidin şahadeti yeterli olur, hakim bununla hükmedince bayram yapılır.)

61- Hava, bulutlu olduğu halde iki kimsenin şahadetini hakim kabul ederek otuz gün oruç tutulduktan sonra Şevval hilali görülme-bakılır: Eğer hava yine bulutlu ise, ertesi gün iftar ederler. Bunda ittifak vardır. Fakat hava açık ise, bir görüşe göre iftar etmezler. Ancak sahih olan diğer bir görüşe göre, bu halde de iftar edip bayram yaparlar.

62- Bir belde halkı, yirmi dokuz gün oruç tuttuktan sonra iki âdil kimse: "Biz Ramazan hilalini sizin oruca başlamanızdan bir gün evvel görmüştük" diye şahitlikte bulunsalar bakılır: Eğer bunlar, o belde halkından iseler, layık olan, şahitliklerinin kabul edilmemesidir. Çünkü bunlar ALLAH rızası için yerine getirilmesi gerekli olan bu şahitliği vaktiyle terk etmiş bulunmuşlardır. Fakat uzak bir mahalden gelmiş iseler, şahitlikleri câiz olur. Zira bunlar bu şahitliklerinde töhmetten beridirler.

63- Ramazan-ı şerif'ten başka ayların sübûtu için hava kapalı ise, en az iki âdil erkeğin veya bir erkek ile iki kadının şahitlikleri lazımdır. Hava açık ise, büyük bir topluluğun şahitlikleri icap eder. Bu topluluk, tevâtür (yalan üzerine birleşmeleri aklen mümkün olmayacak) derece-sinde olunca, şahitliklerinin kabulü için islamiyet şart bulunmaz.

Diğer bir görüşe göre ramazân-ı şerif ile Şevval ve Zilhicceden başka dokuz ayın hilalini ispat için hava, bulutlu olsun olmasın, iki adil şâhidin şahitlikleri yeterli olur. Çünkü bu ayların hilalini görmek için büyük bir topluluk alakadar bulunmaz.

64- Bir belde halkı, hilali görmeksizin yirmi sekiz gün oruç tutup da sonra Şevval hilalini görecektir olsalar bakılır: Eğer Şaban hilalini görüp onu otuz gün saymışlar ise, yalnız bir gün kaza ederler, Ramazan-ı şerif yirmi dokuz gün bulunmuş olur. Fakat Şaban hilalini gör-meksizin onu otuz gün saymışlar ise, iki gün kaza etmeleri lazım gelir. Çünkü Şabanın yirmi dokuz gün olması muhtemeldir.

Fakat bu belde halkı, yirmi dokuz gün oruç tutup da sonra Şevval hilalini görseler, üzerlerine kaza lazım gelmez. Zira Ramazan-ı şerif, yirmi dokuz gün olabilir.

65- Bir beldede Ramazan-ı şerif orucu hilalin görülmesiyle yirmi dokuz gün tutulmuş olsa, o beldedeki hastalar da ileride bu Ramazan orucunu yirmi dokuz gün olarak kaza ederler. Fakat böyle bir hasta, o belde halkının ne şekilde hareket etmiş olduklarını bilemezse, bor-cundan kesin bir halde kurtulması için tam otuz gün kaza orucu tutar.

66- Ayın ve güneşin metla'ları - doğdukları yerler, beldelere ve kıtalara göre muhtelif bulunur. Fakat oruç hususunda zahiri rivayete göre hilalin muhtelif yerlerde doğuşuna itibar olunmaz. Fetva bu şekildedir.

Bu bakımdan batı bölgesinde bulunanlar, Ramazan-ı şerif hilalini görecektir olsa, bundan haberdar olan doğu bölgesindeki müslümanlar üzerine de oruç tutmak icap eder. Şu kadar var ki, bir beldedeki görünüş diğer bir belde halkı hakkında muteber olabilmesi için, bu görünüş hak-kında şahadetin hakim huzurunda olumlu bir karara bağlanmış olması lazımdır. Sadece- yalnız bir görüşü haber vermek, hilali görmeyen bel-de halkı hakkında bir delil olamaz. Şöyle ki, bir belde hakimine iki adil kimse gelip: "Filan beldede hilali gördüklerine dair şahitlerin şahadet-lerini, o belde hakimi şartları dahilinde kabul edip hüküm verdi" tarzın-da şahadet etmelidirler. Hakimin hükmü kesin bir delildir, bunlar da bu hükme şahadet etmiş olurlar. Artık bu belde hakimi de şahadeti kabul ederek ona göre hüküm verebilir.

Başka bir belde de hilalin görülmüş ve karara bağlanmış olduğunu gelip haber verenler, tevatür mertebesinde olunca, böyle bir hükme ihtiyaç görülmeksizin gereği ile amel olunur.

67- Oruç hususunda hilalin muhtelif yerlerde doğuşuna itibar olunmaması: “صَوْمُوا لِرُؤْيَيْهِ وَأَفْطَرُوا لِرُؤْيَيْهِ = Ramazan hilalini görünce oruç tutunuz, Şevval hilalini görünce bayram yapınız”¹ hadis-i şerifine ve benzeri hadis-i şeriflere dayanmaktadır. Bu hadis-i şerifte oruç tutulmaya başlanması ve bayram yapılması, hilalin görülmesine bağlanmış-tır. Bundan dolayı müslümanlardan bir kısmının hilali görmesiyle alakalı hükmün bağlı olduğu, “**Rü’yet-i hilal = hilali görmek**” meydana gelmiş, artık oruç tutmak gereği veya bayram yapmak lüzumu hepsine yönelmiş bulunur.

Dinimiz hilalin muhtelif yerlerde doğuşuna itibar edilmesini, veya hesap (takvim) ehlinde sorulmasını emretmemiştir. Hilalin ilerlemiş fen tekniklerine dayanarak görülmesinin mümkün olup olmadığını araştırmak da icap etmemektedir. Çünkü bu fenni araştırmayı yapmak her yerde, her vakit mümkün olmaz ve dinin gösterdiği kolaylığa da uymaz.

Yine böylece, iki haberciden birinin fenne dayanarak haberini, diğersinin görmeye dayanan haberine tercih etmek de çok kere uygun olamaz. Çünkü her ikisinin de -birinin takvim hesabında, diğersinin de gör-mesinde- hataya maruz kalması muhtemeldir.

(Malikiler ile Hanbeliler’in mezheplerine göre de hilalin muhtelif yerlerde doğuşuna itibar olunmaz. Şafiiler’e göre aralarında yirmi dört fersah (120 km) veya daha fazla bir mesafe bulunan iki belde de hilalin değişik doğuşlarına itibar olunur, birinde hilalin görülmesi, diğeri için görülme sayılmaz.)

68- Hilalin muhtelif yerlerde doğuşuna itibar olunmadığına nazarla bir belde halkı Ramazan-ı şerif hilalini görüp yirmi dokuz gün oruç tuttuktan ve bayram yaptıktan sonra diğers bir belde halkının yine hilali görerek otuz gün oruç tutmuş oldukları ortaya çıksa, evvelki belde halkının bayramdan sonra kaza olarak bir gün daha oruç tutmaları lazım gelir. Çünkü ilk hilali görüşe itibar olunur. Bu belde halkının hilali bir gün sonra görmüş olmaları muhtemeldir.

69- Hanefî fıkıh alimlerinden bazılarına göre hilalin muhtelif yerlerde doğuşuna itibar edilir.

Bu bakımdan batıda hilalin görünmesinden dolayı doğuda bulunan Müslümanlar için de o gün oruç tutmak veya bayram yapmak icap etmez. Bu hususta her belde kendi hilali görmesine göre amel eder, oruç tutar, bayram yapar, kurban keser. Bununla beraber aralarında yirmi dört fersah (120 km.) den az bir mesafe bulunan iki belde arasında bu ihtilaf mümkün olmaz. Bu sebeple böyle biri birine yakın iki beldeden birinde görülen hilal, diğersince de muteber olur.

70- Ramazan-ı şerif ve bayram yapılması için astronomi ilmine vakıf, adalet sahibi takvim uzmanlarının sözlerine müracaat edilip edil-meyeceği hususunda fıkıh alimleri arasında iki görüş vardır. En sahih kabul edilen bir görüşe göre, bunların bu husustaki sözleri kabul edil-mez. Hatta bir takvim uzmanı için bu konuda yaptığı takvim hesabı ile kendisinin de amel etmesi caiz değildir. Gerçi matamatiksel hesaplar kat’i ise de, bu hesapları yapanların hatadan beri olmaları kat’i değildir. Bu yüzden ki takvimler arasında daima ihtilaf görülmektedir.

Bununla beraber her yerde böyle ince hesapları yapabilen zatlar bulunamayacağından bunların sözlerine müracaat lüzumu, bilhassa köy, yaylalar ve göçebe halde yaşayan müslümanlar için zorluğu gerektirir. Halbuki dinimiz, bu hususta kolaylık göstermiş, bir hadis-i şerifte: “Hilâli görüldükten sonra oruç tutunuz, hilâli gördükten sonra iftar edi-niz, bayram yapınız, size hava kapalı olunca da Şabanı otuza tamam-layınız.”² diye buyurulmuştur.

Demek ki, dinimiz orucu ebediyen değişmeyecek sabit, basit herkes tarafından anlaşılıp kabul edilecek bir delile bağlamıştır ki, o da hilalin görülmesidir. Astronomların sözleri gerçi matamatiksel kaidelere dayanır, fakat aralarında çok kere ihtilaf bulunmakta, sözleri düzenli görülmemek-tedir. Bir de takvim hesabına nazaran kameri aylar mutlaka otuz veya yirmi dokuz gün olmayıp az çok küsuratlı bulunmaktadır. Dinimiz ise, orucun ya tam otuz veya tam yirmi dokuz gün tutulmasını emretmiştir.

Azınlıkta olanlara ait diğers bir görüşe gelince, buna göre bu hususta vakit uzmanlarının,

¹ Buhari; Savm:11; No:1810; 2/674 - Müslim; Sıyam:2; No:18; 2/762 - Nesâi; Sıyam:9; No:2117; 4/133 - Dârimi; Savm:2; No:1686; 2/7 - A. b. Hanbel; No:9176; 2/422

² Buhari; Savm: 11

astronomların sözlerine müracaat edilebilir. Bu sözlere itimat etmekte bir sakınca yoktur, Fıkıh alimlerinden “Mu-hammed ibn-i Mukatil” onların aralarında ittifak ettikleri sözlerine iti-mat eder, onlardan sualde bulunurdu. Şu kadar var ki, bu hususta onlar-dan bir cemaatin ittifakı lazımdır. “Kadı Abdülcebbar” da : “Astronom-ların sözlerine itimat etmekte bir sakınca yoktur” demiştir.

Memleketimizde bir müddetten beri bu görüşe uygun olarak ka-meri aylar, rasathane tarafından bir cetvel halinde tayin edilmektedir.

(Maliki ve Hanbeli fıkıh alimlerine göre astronomların sözlerine itimat olunmaz. Bu bakımdan bunların sözleriyle umum hakkında oruca başlamak vacip olmaz. Yalnız Malikilerce itimat edilen bir görüşe göre astronomlar, kendi hesabıyla amel ederek oruç tutabilir. Astronomlar-dan işitip doğru olduğuna kuvvetli bir zannı bulunan kimse de onun takvim hesabına dayanarak oruca başlayabilir.

Şafiilerce de astronomun sözü, kendi hakkında ve kendisini tasdik eden kimse hakkında muteber ise de, tercih edilen görüşe göre bütün insanlar hakkında muteber değildir. Bundan dolayı bu söz üzerine herkesin oruca başlaması vacip olmaz.

Şafiilerden yalnız “İmam Subki”nin bu hususta bir eseri vardır. Bu zat takvim hesabının kat’i olduğunu göz önüne alarak astronomların sözlerine itimat edileceğini kabul etmiş, fakat diğer Şafiiler tarafından reddedilmiştir.)

[Fihrist’e dön](#)

ORUCA AİT NİYETLER

71- Herhangi bir oruca kalb ile niyet kâfidir. Oruç için sahura kalkılması da bir niyet demektir. Fakat niyetin dil ile de yapılması menduptur.

72- Eda edilen Ramazan-ı şerif, zamanı tayin edilmiş adak, her-hangi bir nafile oruç için niyetin vakti güneşin batışından, yani gecenin başlangıcından istiva-kaba kuşluk zamanına kadar devam eder. Bu müddet içinde niyet edilebilir. Fakat güneş batmadan önce veya tam istiva zamanında ve ondan sonra akşama kadar hiçbir oruca niyet edilemez. Bu hususta mukim ile misafir, sağlıklı ile hasta arasında fark yoktur.

Bununla beraber istiva (kaba kuşluk) zamanına kadar böyle niyet edilebilmesi, ikinci fecirden itibaren yiyip içmek gibi oruca mani bir şey bulunmadığı takdirdedir. Böyle bir şey kasten veya unutarak vuku bulmuş olsa, artık niyet caiz olmaz.

(Malikiler’e göre nafile oruç için böyle günün yarısına kadar niyet edilemez. Çünkü sabahleyin niyet edilmeyince, o gün iftar için taayyün etmiş olur. Bir günün ise, hem oruç, hem de iftara ihtimali olamaz.

Şafiiler’e göre ise, güneş batmadan öncesine kadar niyet edilebilir. Yeter ki sabahtan beri oruca aykırı bir şey bulunmamış olsun. Çünkü nafile için dinen takdir edilmiş bir zaman yoktur. Bu oruç tutacak kimsenin isteğine bağlıdır. İnsan olabilir ki zevalden sonra oruç tutmak arzusunu duyar.)

73- Bütün kaza, keffaret ve zamanı tayin edilmemiş adak oruçları için niyetin geceleyin veya ikinci fecr (şafak)ın tam ilk kısmında -başlangıcında- yapılması şarttır. Ve bunları niyette tayin etmek de lazımdır. Bu bakımdan bunlardan herhangi biri için fecirden sonra niyet edilirse veya bunlardan hangisinin tutulacağı kalben olsun tayin edilmezse, tutulmaları sahih olmaz. Çünkü bu oruçlar için muayyen bir ölçü, yani muayyen bir gün yoktur.

Bunlara hangi günlerin tahsis edilmiş olması, ancak böyle tayinle beraber olan bir niyet ile belirlenmiş olur.

Ramazan-ı şerif, zamanı tayin edilmiş adak ve herhangi bir nâfile orucu için sadece oruç tutmaya niyet kâfidir. Meselâ “Yarınki günün orucunu tutmaya veya “Yarın oruç tutmaya, yahut yarınki gün nâfile oruç tutmaya” diye niyet yapılabilir. Bununla beraber bunlar için gece-leyin niyet yapılması ve bu oruçların tayin edilmesi, meselâ: “Yarınki Ramazan-ı şerif orucunu tutmaya niyet ettim” denilmesi daha faziletlidir.

74- Ramazan-ı şerif’in her günü için ayrıca bir niyet lâzımdır. Çünkü araya geceler girmektedir ve her günün orucu başlıca bir ibadet bulunmaktadır. Bunun içindir ki, bir günün orucundaki bir bozukluk, diğer günün orucundaki sıhhate mani olmaz.

75- Bir kaza orucuna fecrin doğuşundan sonra niyet edilecek olsa, bununla kaza sahih olmayacağından nâfile oruca başlanılmış olur. Şa-yet bozulacak olsa, kazası lâzım gelir. Çünkü başlanılmış bir ibadeti ya-rım bırakmak câiz olamaz.

76- Bir kimse, daha güneş batmadan “Yarın oruç tutayım” diye niyet edip de, sonra yarınki günün istiva-kaba kuşluk zamanına kadar uyusa ve gafil veya baygın bir halde bulunsa, oruç tutmuş olmaz. Fakat güneşin batmasından sonra böyle niyet etmiş olursa, orucu câiz bulunmuş olur.

77- Bir kimse Ramazan-ı şerifte Ramazan olduğunu bildiği halde ne oruca, ne de iftara niyet etmemiş bulunsa, -en sağlam rivayete göre- oruçlu bulunmuş olmaz.

78- Bir kimse, geceleyn herhangi bir oruç için niyet ettiği halde fecrin doğuşundan evvel bu niyetinden dönse, bu dönmesi sahih olur. Fakat oruçlu bir kimse, orucunu bozmaya niyet ettiği halde bozmasa, sadece bu niyetle orucu bozulmuş olmaz.

79- “İnşaALLAH yarın oruç tutmaya niyet ettim” diye yapılan bir niyet sahihtir. Fakat: “Yarın davete çağırılırsam iftar etmeye, çağırıl-mazsam oruç tutmaya” diye yapılan bir niyet muteber değildir. Böyle tereddütlü bir niyetle oruç tutulmuş olmaz

80- İstiva-kaba kuşluk zamanına kadar niyet câiz olan oruçlarda gündüzün niyet edileceği takdirde, o günün başlangıcından itibaren oruçlu bulunmuş olmaya niyet edilmesi icap eder, niyet edileceği andan itibaren oruç tutmaya niyet edilecek olsa, bununla oruç tutulmuş olmaz.

81- Ramazan-ı şerif gecesinde veya gündüzünde bayılan veya deliren kimse, istiva-kaba kuşluk zamanından evvel ayılıp oruca niyet edince, oruçlu bulunmuş olur.

82- Bir kimse, Ramazan-ı şerifte başka bir vacip oruca niyet ede-cek olsa, bu Ramazan orucuna niyet etmiş sayılır. Bu hususta İmamey-ne göre mukim ile misafir arasında fark yoktur. İmam-ı A'zam'a göre misafir olunca niyet ettiği vacip için oruçlu bulunmuş olur. Çünkü onun Ramazan orucunu tutmaya mecburiyeti yoktur.

Nâfileye niyet edilecek olsa, -en sahih olan görüşe göre- Rama-zan orucuna niyet edilmiş olur. Hastanın da bu şekilde olan niyetleri -sahihi olan görüşe göre- Ramazan-ı şerif yerine vuku bulmuş olur.

Misafir ile hastanın sadece oruç tutmak şeklindeki niyetleri de Ramazan-ı şerif orucu yerine sayılır.

83- Zamanı tayin edilmiş bir adak gününde, keffaret veya Rama-zan orucunu kaza gibi başka bir vacibe niyet edilerek oruç tutulmuş olsa, bu oruç -en sahih olan görüşe göre- o vacip için sayılır, o zamanı tayin edilmiş adak orucunun kazası lâzım gelir.

84- Bir oruç ile hem keffarete, hem de nâfileye niyet edilse, kef-faret olarak câiz olur. Fakat bir oruç ile hem kazaya, hem de yemin kef-faretine niyet edilecek olsa, hiç birinden muteber olmaz. Çünkü bun-ların aralarında zıtlık vardır. Bu halde bu oruç, bir nâfile olmuş olur.

85- Bir veya birden fazla Ramazanlardan orucu kazaya kalmış kimse için lâyük olan, bunları kaza ederken “üzerine kazası ilk icap et-miş olan oruca” niyet etmektir. Bununla beraber böyle tayin etmeksizin yalnız kazaya niyet etmesi de kâfidir.

86- Bir kadın, henüz âdet içinde iken geceleyn oruca niyet edip fecirden evvel temiz olacak olsa, orucu sahih olmuş olur.

87- Esir bulunan bir kimse, Ramazan-ı şerif ayının girip girme-diğini bilemezse araştırır, kanaatine göre oruç tutar, daha sonra bakılır: Eğer Ramazan-ı şerif'e rastlamış ise veya Ramazandan veya oruç tutulması yasak olan günlerden sonra geceleyn niyet ederek tutmuş ise, orucu Ramazan-ı şerif yerine câiz olur, Ramazan günlerinden noksan tutmuş olunca, bu noksanı kaza eder. Fakat Ramazan-ı şerif'ten evvele tesadüf etmiş olursa, câiz olmaz,yalnız nâfile bir oruç olmuş olur.

[Fihrist'e dön](#)

ORUÇLU KİMSELER İÇİN MEKRUH OLUP OLMAYAN ŞEYLER

88- Oruçlu kimse için su ile ıslatılmış bir misvakı (macunsuz diş fırçası) kullanmak, İmam Ebu

Yusuf'a göre mekruhtur. Fakat diğer alimlere göre sabahleyin veya gün ortasından sonra yaş veya kuru misvağı kullanmak da mekruh değildir.

İmam Şafii'ye göre gün ortasından sonra misvak kullanılması mekruhtur.

89- Oruçlu kimsenin istinca (büyük abdest temizliğin)de veya abdest alırken ağzına ve burnuna su almakta aşırı davranması, mesela ağzını su ile doldurup bu suyu ağzında fazla tutmak mekruhtur.

90- Oruçlu kimse için bir özür bulunmaksızın pişirilen yemeği yalnız ağız ile tatmak mekruhtur. Bu hususta kocasının kötü huylu olması, kadın için bir özürdür, pişireceği yemeğin tuzuna, tadına yutmaksızın bakabilir.

91- Oruçlu kimsenin satın alacağı yağ, bal gibi bir şey iyi olup olmadığını anlamak için yalnız ağız ile tatması mekruhtur. Bir görüşe göre mutlaka alınması lazım ise veya aldatılmaktan korkulursa, boğaza gitmemek şartı ile tatmasında bir sakınca yoktur.

92- Oruçlu kimse için evvelce çiğnenmiş, beyaz, parçalanmaz bir sakızı çiğnemek mekruhtur. Yeni bir sakızı ağza alıp çiğnemek ise, caiz değildir.

Erkekler için oruçlu bulunmadıkları zamanlarda da sakız çiğne-mek kerih (mekruh) görülmüştür. Bir özür sebebi ile gizlice çiğnemeleri ise müstesnadır.

93- Oruçlunun kan aldırması, orucunu muhafaza edemeyecek halde zayıf düşmesinden korkulursa mekruhtur. Korkulmazsa, mekruh değildir. Bununla beraber uygun olan, bunu güneşin batışından sonraya tehir etmektir.

94- Ramazan-ı şerifte harareti azaltmak için ağza, burna su almak ve soğuk su ile yıkanmak, İmam-ı Azam'a göre mekruhtur. Çünkü böyle bir hareket, ibadet hususunda ıstırap göstermek demektir. Fakat İmam Ebu Yusuf'a göre bunda mekruhluk yoktur. Zira bu şekilde ibadete yardım edilmiş, yaratılıştan olan ıstırap giderilmiş olur, fetva da bu şekildedir.

95- Nefsinden emin olmayan bir oruçlunun hanımını öpmesi, okşaması mekruhtur.

96- Oruçlu kimsenin hanımı ile çıplak oldukları halde boyun bo-yuna sarılmaları nefisinden emin olsun olmasın, her halükarda mekruhtur ki, buna "fahiş mübaşeret" denir. Hanımının dudaklarını emmesi de her halükarda mekruhtur ki, buna da "fahiş kuble" denilir.

97- Oruçlu kimsenin cünüp olarak sabahlaması veya gündüzün uyuyup ihtilam (hamamcı) olması, orucuna zarar vermez. Fakat mümkün olduğu takdirde geceleyin yıkanmaması, mekruh olmaktan uzak olamaz.

98- Oruçlu kimsenin gül ve misk gibi bir şeyi koklaması da mekruh değildir. Sürme çekmesi, bıyık yağı da kullanması mekruh değildir.

Fakat erkeklerin ziynet kasdıyla sürme çekmeleri, bıyıklarına yağ sürmeleri mekruh olmaktan uzak olamaz.

[Fihrist'e dön](#)

ORUCU BOZUP BOZMAYAN ŞEYLER

99- Kasden yiyilip içilen ve oruca aykırı oldukları halde yapılan şeyler, orucu bozarlar. Bunların bir kısmı yalnız kazayı, bir kısmı da kaza ile keffareti gerektirir. Nitekim izah edilecektir.

100- Unutularak bir şeyi yemekle, içmekle veya cinsel ilişki ile oruç bozulmaz. Bu hususta farz ile vacip ve nafiye oruçlar arasında fark yoktur. Çünkü yanılma ile unutma affedilmiştir.

(Malikiler'e göre bunların herhangi biri ile farz olan bir oruç bozulur. Kazası lazım gelir. Çünkü orucun rüknü olan imsak elden kaçırılmış olur.)

101- Yanılarak yemekte olan bir oruçluya tesadüf edilince bakılır: Eğer orucunu tamamlamaya kudretli görülüyorsa, kendisine oruçlu bu-lunduğunu hatırlatmamak tercih edilen görüşe göre tahrimen mekruhtur. Fakat çok yaşlı veya zayıf bir zat olup oruç ile daha zayıf düşeceği anlaşılırsa -diğer ibadetleri edaya kuvvetli bulunması maksadı ile- sükût edilebilir.

Uykuya dalmış bir kimseyi vakti geçmeden namaz kılmak için uyandırmak da bir vazifedir. Uyuyan mazur olabilir. Fakat uyandır-mayan mazur olmayıp günaha girer.

102- Uyku halinde bir şey yemek veya içmek orucu bozar. Bu yanılma mesabesinde değildir.

103- Oruçlu olduğu halde yanılarak yemek yiyen bir kimseye: “Sen oruçlusun” denildiği halde, hiç uyanmayarak (aldırış etmeyerek) yemesine devam etse, sahih olan görüşe göre orucu bozulmuş, kendisine kaza lazım gelmiş olur.

104- Hata yoluyla olan yiyip içmekle de oruç bozulur.

Bu bakımdan bir kimse, oruçlu olduğunu bildiği halde herhangi bir kastı olmaksızın hata ile bir şey yese veya içse, mesela abdest alırken içerisine su kaçsa veya ağzına kar suyu veya yağmur damlaları düşüp içerisine gitse, orucu bozulup üzerine kaza lazım gelir. Fakat oruçlu olduğu hatırında bulunmazsa, bunlardan dolayı orucu bozulmaz.

105- Mazmazadan sonra ağızda kalan yaşlığın tükürük ile beraber yutulması orucu bozmaz.

Aynı şekilde, baştan burun içerisine gelip kasten çekilmekle boğaza giden akıntı da oruca zarar vermez.

106- Dişlerin arasından çıkan kan boğaza gidecek olsa, bakılır: Eğer az olup cevfe (içeriye) gitmezse, orucu bozmaz. Çünkü adete göre bundan kaçınmak mümkün değildir. Çok olmakla beraber tükürüğe mağlup olduğu halde de hüküm böyledir. Ancak tadı hissedilirse, oruç bozulur. Fakat bu kan tükürükten daha çok veya ona eşit olduğu halde içeriye giderse, orucu bozar.

Çıkarılan diştten akan kan hakkında da bu açıklamalar geçerlidir.

107- Ağızdan kesilmeyip çeneye doğru iplik halinde akıp uzamış bulunan bir ağız salyası geriye çekilerek yutulacak olsa, bununla oruç bozulmaz, çünkü bu halde henüz ağızdan çıkması tamam olmamıştır.

Yine aynı şekilde bir sebepten dolayı ağızdan çıkıp yine ağıza girerek boğaza giden bir su ile de oruç bozulmaz.

108- Konuşmaktan veya diğer bir şeyden dolayı tükürük ile ıslanmış olan dudakları sahibinin emmesi, orucunu bozmaz. Çünkü bunda bir zaruret vardır.

109- Göz yaşı veya yüz teri ağıza girecek olsa, bakılır: Eğer bir iki damla gibi az bir şey ise, orucu bozmaz. Çünkü bundan kaçınmak mümkün değildir. Fakat tuzluluğu bütün ağız içinde hissedilecek derecede fazla olup da oruç hatırda iken yutulacak olursa, orucu bozar.

110- Yenilmesi kast edilmeyen ve kendisinden kaçınmak mümkün bulunmayan bir şeyin içeriye gitmesi orucu bozmaz. Bu sebeple ilaçların tadı, mesela ağrıyan dişe konulan karanfilin tükürükle boğaza giden tadı ve havada dağılan bir duman, topraklardan ve öğütülen veya tokmakla dövülen şeylerden kalkan toz orucu bozmaz. Uçan bir sineğin boğaza gitmesi de böyledir. Fakat ilacın, mesela dişe konulan karan-filin içeriye gitmesi orucu bozar.

Yine böylece, oruçlu olduğunu hatırladığı halde kokladığı bir buhurun dumanı içerisine gitse veya bir sineği tutup yutacak olsa, orucu bozulur, bunu kaza etmesi lazım gelir.

111- Renkli bir ip parçasını defalarca ağza alıp çıkarmak orucu bozmaz. Fakat oruçlu olduğunu hatırlayan bir kimse, ağzına aldığı bir ipin siyah, yeşil, sarı veya kırmızı rengiyle boyanmış olan tükürüğünü yutacak olsa, orucu bozulur.

112- Dişlerin arasında kalmış bir yiyecek yutulsa bakılır: Eğer az bir şey ise orucu bozmaz, fakat çok bir şey ise bozar.

Nohut tanesinden ufak olan şey az, nohut tanesi kadar olan şey de çok sayılır. Bu bir ölçüdür.

113- Dişlerin arasında kalan pek az bir şey, mesela bir susam veya bir buğday tanesini yutmak orucu bozmaz. Fakat böyle bir şey dışarıdan alınıp yutulsa, orucu bozar. Bu halde tercih edilen görüşe göre keffaret de lazım gelir. Şu kadar var ki, böyle pek az bir şey ağza alınıp çiğnense, oruca zarar vermez. Çünkü bu ağızda dağılır, birer zerre mesabesinde kalır. Ancak bunun tadı boğaza gidecek olursa, oruç bozulur.

Nohut miktarından az olup dişler arasında bulunan bir şey ağızdan çıkarılıp daha sonra yenildiği takdirde orucu bozar. Ancak en sahih görüşe göre bu halde keffaret lazım gelmez. Çünkü böyle bir şeyi yemek, tabiat gereğine aykırıdır.

114- Bir kay = kusuntu, kendi kendine gelince bakılır. Eğer ağız dolusu olmayıp kendi kendine içeriye giderse, ittifakla orucu bozmaz. Fakat içeriye iade edilirse, orucu İmam Muhammed'e göre

bozar. Çünkü orucu bozan şeylerden sakınmak yok olmuş olur. İmam Ebu Yusuf'a göre bozmaz. Zira bu az olduğundan, abdesti bozmayacağından orucu da bozmaz.

Fakat bu kusuntu ağız dolusu olup içeriye kendi kendine dönecek olursa, orucu İmam Ebu Yusuf'a göre bozar. Çünkü bu, abdeste manidir. İmam Muhammed'e göre bozmaz. Zira orucu bozan şeylerden sakınmak kasden terkedilmiş değildir.

Fakat içeriye kısmen veya tamamen iade olunursa, orucu ittifakla bozar.

115- Bir kusuntu kasden getirilince bakılır: Eğer ağız dolusu ise, orucu ittifakla bozar. Çünkü bu hal, abdeste ve orucu bozan şeylerden sakınmaya manidir, Bu halde içeriye az-çok bir şey geri gider. Bu bakımdan orucun kazası lazım gelir. Fakat ağız dolusundan noksan olup içeriye kendi kendine dönerse, orucu İmam Muhammed'e göre bozar. Çünkü bu orucu bozan şeylerden sakınmaya manidir. İmam Ebu Yusuf'a göre bozmaz. Zira az olduğundan abdeste mani bulunmaz.

Bu kusuntu, içeriye iade edildiği takdirde ise, hem İmam Muham-med'e hem de İmam Ebu Yusuf'tan bir rivayete göre orucu bozar. İmam Ebu Yusuf'tan diğer bir rivayete göre ise, bozmaz.

Ağız dolusu kusuntu hakkındaki bu açıklama, kusuntunun yiye-cek, su veya safra olduğuna göredir. Balgam olduğu takdirde İmam-ı Azam ile İmam Muhammed'e göre orucu asla bozmaz.

116- Yalnız tutmakla, öpmekle, oynamakla oruç bozulmayacağı gibi sadece bakmak ve düşünmek neticesi olarak meni akmasıyla da bozulmaz. Bu yüzden bir kimsenin orucu, hanımını sadece öpmesi ile, okşaması ile bozulmaz.

Yine aynı şekilde hanımının veya başkasının yüzüne veya herhan-gi bir uzvuna birden fazla olsa bile bakışından veya bunları düşünüşünden dolayı menisinin şehvetle gelmesiyle de bozulmaz.

117- Mâ düne'l-ferc, yani iki yoldan başka herhangi bir uzva cinsel ilişki neticesinde meni gelmezse, oruç bozulmaz. Meni gelirse oruç bozulup yalnız kaza lazım gelir. El ile meniyi getirmek de bunun gibidir. Hayvana, ölüye cinsel ilişki halinde de bu hüküm geçerlidir.

118- Hanımını elbisesi üstünden tutmakla menisi gelen kimse, hanımının cildinin sıcaklığını hissetmiş ise, orucu bozulur. Hissetmemişse orucu bozulmaz. Yine böylece kadın, kocasının menisi gelinceye kadar kocasını tutacak olsa, kocasının orucu bozulmaz. Fakat bu tutması, kocasının teklifi üzerine ise, o halde orucunun bozulup bozulmama-sında ihtilaf vardır.

119- Bir erkek hanımını veya bir kadın kocasını öpüp de, erkekten meni veya kadından bir yaşlık belirse, orucu bozulmuş, kendisine kaza lazım gelmiş olur. Kadın, bu öpme neticesinde bir yaşlık değil, bir lez-zet duyacak olsa, orucu İmam Ebu Yusuf'a göre bozulur, İmam Muham-med'e göre bozulmaz. Okşamak, el tutuşmak, boyna sarılmak da öpme hükmündedir.

120- Oruçlu olan kimse, istinca (büyük abdest temizliği) halinde nefes alıp vermemelidir ki, içerisine su geçmesin. Bu taharet hususunda aşırılığa gidilir de su, **hukne** yerine kadar erişirse, orucu bozar.

Hukne: Bir ilaçtır, hukne kullanmaya “İhtikân” denir. Hukneye mahsus alete de “Mihkne” (şırınga) denilir. Bu şırınganın ucu, aşağı-dan nereye kadar yetişirse oraya varacak derecede yapılacak bir istinca, orucu bozar. Bununla beraber böyle bir istinca, pek az yapılabilir. Bunun yapılması sihhate zararlıdır.

121- İhtikân ve burna akıtılan ilaç, kulağa damlatılan yağ orucu bozar, kazayı icap eder. Fakat kulağa giren su, orucu bozmayacağı gibi kulağa dökülen su da - tercih edilen görüşe göre - orucu bozmaz.

Nitekim üzerinde kulak kiri bulunan bir kulak çöpü kulağa defalarca sokulması da orucu bozmaz. (Şafiilere göre bozar)

122- Erkeğin sidik deliğine damlatılan su veya yağ, sidik torbasına kadar gitse de İmam-ı Azam ile İmam Muhammed'e göre orucunu bozmaz. Sidik torbasına kadar gitmeyip de sidik deliği içinde kalsa ittifakla bozmaz. Fakat tenasül aletine damlatılan su veya yağ, orucu bozar. Bu bir hukne mesabesindedir. İçeriye kadar geçer, bunda ihtilaf yoktur.

123- Su veya yağ ile ıslanmış bir parmağın ön veya arka tarafa sokulması, hatırda bulunan bir orucu bozar, unutmada halinde ise, bozmaz. Kuru bir parmağın sokulması ise, her iki takdirde de orucu bozmaz.

124- Vücudun gözeneklerinden içeriye sızan şeyler orucu boz-maz. Bundan dolayı vücuda sürülen bir yağ veya yıkanılıp soğukluğu içeriye sızan bir su, orucu bozamaz.

Yine böylece göze dökülen bir ilaç orucu bozmaz, hatta boğazda hissedilse bile. Göze sürülen bir sürme de böyledir, hatta eseri ve rengi tükürükte görülse bile. Çünkü bunların böyle içeriye sızması gözenekler vasıtasıyladır.

125- Oruçlunun kendi işiyle ağızından başka vücudunun herhangi bir kısmından içerisine tamamen girdirilip kaybolan veya başkası tara-fından girdirilip vücudun menfaatine yarayan herhangi bir şey orucu bozar. Bu hususta içeriye giden şeye itibar olunur gittiği yola itibar olunmaz. Bu bakımdan bir kimse tarafından kendi vücudunun herhangi bir uzvundan saplanıp içerisinde tamamen kaybolan şey, mesela bir odun veya demir parçası, orucunu bozar. Fakat böyle bir şeyin bir tarafı dışarıda kalmış bulunursa, orucunu bozmaz, kısmen içeriye sokulmuş olan bir süngü, bir odun parçası gibi.

Yine bu şekilde, içeriye veya dimağa kadar derin bulunan bir ya-ıya konulan yağ bir ilaç, içeriye veya dimağa kadar sızınca, orucu bozar, kazayı icap eder.

Bu mesele; “İmam Serahsi'nin Mebcut isimli kitabında beyan olunduğu üzere” İmam-ı Azam'a göre. Bu esasa göre Ramazan-ı şerif'te gündüzün vücuda yapılan iğne de orucu bozup kazayı gerektirir. Çünkü bu, bir kere oruçlunun kendi rızası ile yapılmaktadır. Sonra da bu, vücudun yararına elverişli bulunmaktadır. İğne vasıtasıyla vücut-ta bir yol açılıyor, ilaç tam içeriye akıtılmış bulunuyor. Artık ilacın bu suretle içeriye gitmesi suyun gözeneklerinden içeriye gitmesi gibi sayılmaz.

Bundan dolayı derhal hayati bir tehlike, bir zaruret bulunmayınca iğneleri iftardan sonra yapmak gerekir. İhtiyatlı olmaya uygun olan da budur.

Hatta bir görüşe göre başkası tarafından sokulup vücudun içinde kaybolan bir demir parçası, mesela bir ok, demir bile bedenın yararına olmadığı halde yine orucu bozar.

İmameyn'e gelince, bu iki zata göre bir şey, tabii bir yoldan içeriye gitmedikçe oruç bozulmaz. Çünkü oruç: “Yaratılış itibarıyla bir yol, bir kanal olan bir uzuvdan bir şeyi içeriye götürmemek suretiyle olan kendini tutmaktır”. Biz böyle bir orucu bozucu şeylerden kendi-mizi tutmakla emrolunmuşuz. Bu hususta ârızı olan yola, bir kanala itibar olunmaz.

Bu yüzden vücudun dışındaki bir yaraya konulan ilaç, içeriye ka-dar gitse de, oruca zarar vermez. Vücudun cildini yırtarak içeriye gidip kaybolan bir demir, bir kurşun parçası hakkında da hüküm böyledir. Bu halde iğne ile de orucun bozulmaması lazım gelir. Vakti ile Fetvahâne-i Âli tarafından da bu şekilde fetva verilmiştir. Fakat her halükarda ihti-yata riayet edilmesi daha iyidir.

126- Baştaki veya karındaki bir yaraya konulup yaranın rutubeti ile ıslanarak dimağa veya içeriye gitmeyen bir ilaçtan dolayı ittifakla oruç bozulmaz. Fakat böyle bir yaraya konulup dimağa veya içeriye gidip gitmediğinde şüphe edilen sıvı bir ilaç, İmam-ı Azam'a göre orucu bozar. Çünkü böyle bir ilaç genellikle içeriye sızar. İmameyn'e göre bununla oruç bozulmaz. Zira böyle şüphe ile oruç bozulmayacağı gibi, tabii olmayan bir yoldan giden bir ilaç ile de oruç bozulmuş olmaz.

[Fihrist'e dön](#)

KAZA EDİLMELERİ İCAP EDİP ETMEYEN ORUÇLAR

127- Yolculuk veya hastalık özrü ile Ramazan-ı şerif orucunu tutmamış olan kimse, daha bunları kazaya müsait bir vakit bulmadan vefat etse, üzerine ne kaza, ne de fidye lazım gelmez. Şu kadar var ki, fidye verilmesini vasiyet etse, malının üçte birinden verilmesi icap eder.

Fidye, fakir bir kimsenin sabahlı ve akşamlı bir günlük yiyece-ğidir ki, bir fitır sadakasına müsavidir.

128- Yolculuk veya hastalık sebebi ile Ramazan-ı şerif orucunu tutmamış olan kimse, bunu tamamen veya kısmen kaza edebilecek bir müddet bulmuş olduğu halde kaza etmeden vefat edecek olsa, -eğer malı var ise- kazası icap eden her gün için bir fidye verilmesini vasiyet etmesi lazım gelir. Bu fidye, malının üçte birinden fakirlere verilir. Özürsüz yere Ramazan-ı şerif orucunu kasten tutmayan kimse üzerine de -malı var ise- vefat ettiği takdirde fidye verilmesini vasiyet etmek yapılması gerekli bir vazife olur. Hatta kaza edecek vakit bulamamış olsa, bile. Çünkü mümkün olan edayı terk etmiştir.

Vasiyet bulunmadığı takdirde fidyeyi varislerinin vermeleri lazım gelmez. İsterlerse kendi mallarından bir teberru olarak verebilirler. Varisler veya başkaları ölen kişi adına orucu kaza edemezler. Bu gibi bedeni ibadetlerde vekalet geçerli değildir. Şu kadar var ki, kendileri için tuttıkları oruçların sevabını buna bağışlayabilirler.

(İmam Şafii'ye göre böyle bir kimsenin mirasının tamamından kazaya kalmış oruçlarının fidyesi verilir. Kendisi vasiyet etmiş olsun olmasın, müsavidir ve böyle bir kimse adına velisi oruç tutabilir.)

129- Tutulamayan oruçlardan dolayı fidye verilmesi, Ramazan-ı şerif orucuyla bunun kazasına ve adak oruçlarına mahsustur. Yemin ve adam öldürme keffaretleri için lazım gelen oruçları tutmaktan aciz kalan kimsenin daha hayatta iken fidye vermesi caiz değildir. Fakat bunun için vasiyet etmesi caizdir.

130- Bozulan herhangi bir nafile orucun kazası lazım gelir. Bu bozulma, oruçlunun gerek kendi işi ile olsun ve gerek olmasın müsa-vidir. Bundan dolayı nafile oruç tutmaya başlayan bir kadın adet göre-cek olsa, -en sahih olan görüşe göre- bu orucu kaza etmesi icap eder. Çünkü bir ibadeti yarıda bırakmamak, üstlenilen bir itaatı, bir kulluk vazifesini iptal etmemek, yapılması gerekli olan bir vazifedir.

(Şafiiler'e göre böyle bir oruçlu serbesttir. Dilerse bunu kaza eder, dilerse etmez. Çünkü esasen nafile bir ibadettir, tamamlamadığı nafile bir ibadet kendisine lazım gelmez.)

131- Bir kimse kaza orucuna fecrin doğuşundan sonra niyet etse, bu oruç, kaza adına sahih olmayıp bir nafile olmuş olur.

Bu yüzden bunu bozacak olsa, ayrıca kazası lazım gelir.

132- Ramazan-ı şerif'in evvelinden sonuna kadar baygın bir hal-de bulunmuş olan kimse, daha sonra kendine gelince kaza ile mükellef olur, bunda icma' vardır. Çünkü bayılma hali bir hastalıktır. Bununla beraber böyle bir halin bu kadar uzaması nadirdir. Nadir olan şeylerdeki meşakkat-zorluk ise, ruhsat (kolaylık)a sebep olamaz.

133- Bir deli, Ramazan-ı şerif içinde iyileşse, geçmiş günleri kaza eder. Fakat bir kimsenin deliliği, Ramazan-ı şerif'in evvelinden sonuna veya son gününün zevali (öğle vakti)n den sonraya kadar devam etse, daha sonra iyileşmekle kendisine kaza lazım gelmez. Çünkü bunda meşakkat-zorluk vardır. Sahih olan da bu görüştür.

Böyle bir deli Ramazan-ı şerif gecelerinden birinde kendine gelip iyileşip de, sonra fecirden itibaren yine deli olsa, üzerine kaza lazım gelmez.

Bir delinin iyileşmesi, kendisindeki deliliğin tamamen yok olma-sıyla tahakkuk eder.

(Malikiler'e göre delilik de bayılma gibidir. Bundan dolayı kazası lazım gelir.)

134- Kazaya kalmış orucu bulunan kimse, bunu kaza etmeden tekrar Ramazan-ı şerif'e yetişince, bu Ramazan orucunu kazadan önce tutar. Çünkü kaza için zaman müsaittir.

(Şafiiler'e göre bir Ramazana mahsus kaza orucunu diğer Rama-zan gelmeden tutmak lazımdır. Tutulmadan ikinci bir Ramazan-ı şerif gelince hem kaza, hem de her gün için bir fidye lazım gelir. Çünkü kaza vaktinden çıkarılmıştır. Kazayı vaktinden sonraya bırakma ise, edayı tehir etmek gibidir.)

Hanefilerce kaza böyle bir vakitle sınırlandırılmamıştır. Bu husustaki ayeti celile genel anlamdadır.

135- Bir gayri müslim, Ramazan-ı şerif içinde müslüman olduğu halde geri kalan günlerde oruç tutmayacak olsa, bakılır: Eğer dar-ı harp-te hidayete erip müslüman olmuş ve Ramazan-ı şerif çıkıncaya kadar orucun farz olduğunu bilmemiş ise, mazur sayılır, hidayete erip müslü-man olmasından sonraki Ramazan günlerini kaza etmesi lazım gelmez. Fakat islam yurdunda hidayete erip müslüman olmuş ise her halükarda kaza etmesi lazım gelir. Çünkü islam diyarında bu gibi cehalet bir özür sayılmaz.

136- Çocuklara göre oruç, namaz gibidir. Bundan dolayı on yaşın-da bulunan bir çocuğa oruç tutması emir olunur, tutmazsa hafifçe dövü-lebilir. Bununla beraber tutmazsa, kazası lâzım gelmez. Bir de çocuğun oruca gücü yetmelidir. Oruçtan zarar görececek bir çocuğa "oruç tut" diye emir olunmaz.

[Fihrist'e dön](#)

KEFFARETİ İCAP EDİP ETMEYEN ORUÇLAR

137- Ramazan-ı şerif orucundan başka hiçbir orucun bozulmasın-dan dolayı keffaret, yani bir ceza, elden kaçırılanın bir telafisi olarak iki ay oruç tutmak lazım gelmez. Çünkü bu keffaretin vacip olması hakkındaki Kur'an-ı Kerim'in açık beyanı,¹ yalnız eda edilen bir Ramazan orucunu bozmaya mahsustur.

138- Ramazan-ı şerif orucunun bozulmasından dolayı keffaretin lazım gelmesi için, hem şeklen hem de manen oruç bozmak vuku bulmalıdır. Bu da adeten gıdalanmak, tedavi veya lezzetlenmek kastı ile yiyilip içilen şeylerden birini isteğiyle kasten yutmakla veya diri bir insana ön veya arka tarafından isteyerek kasten cinsel ilişkide bulun-makla meydana gelir, hatta menisi gelmese bile.

Bundan dolayı gıda sayılmayan, bedeninin yararına olmayan tabiatı ile murdar olup kendisinden nefret edilen bir şeyin isteyerek kasten yiyilip içilmesinden veya bir ilacın ağızdan başka bir taraftan içeriye akıtılmasından dolayı keffaret lazım gelmez.

Yine böylece, diri bir insana başka bir taraftan veya ölü bir insana veya ölü veya diri bir hayvana herhangi bir taraftan isteyerek cinsel ilişkide bulunup menisi gelen cinsel temaslar da bu hükümdedir. Yalnız kazayı icap eder. Ve bu gibi gayri meşru cinsel ilişkiler ayrıca ilahi azaba sebep olur.

(Şafilerce ölü veya hayvan hakkındaki cinsel ilişki, keffareti gerektirir. Çünkü bu halde oruca mani olan bir cinsel ilişki bulunmuş olur.)

139- Keffaret, oruç tutmamanın değil, orucu bozmanın bir cezasıdır.

Bu sebeple bir kimse Ramazan-ı şerif'de oruca asla niyet etmediği gibi, hiç orucu bozucu bir şey yapmadan durmuş bulursa, üzerine yalnız kaza lazım gelir.

Fakat İmam Züfer'e göre oruç için sadece orucu bozucu şeylerden sakınmak kafidir. Bundan dolayı niyet bulunmasa da, yalnız orucu bozucu şeylerden sakınmak ile oruç tutulmuş olur. Artık ne kaza, ne de yalnız keffaret lazım gelir. Bu halde kasten vuku bulacak bir oruç bozma, hem kazayı hem de keffareti icap eder.

Yine böylece, oruca asla niyet edilmediği halde gündüzün kasten oruç bozursa yalnız kaza lazım gelir, bu cüretten dolayı ayrıca mesu-liyet yüz gösterir, tevbe edip istiğfar etmesi icab eder. Fakat keffaret lazım gelmez.²

Yine aynı şekilde, geceleyin niyet edilmeyip sabahleyin zevalden, yani nehar-i şer'i (feci sadıktan güneşin batışına kadar olan süre)nin yarısından evvel oruca niyet edilip de, daha sonra kasten oruç bozulacak olsa, yine yalnız kaza lazım gelir, keffaret icap etmez.

Bu, İmam-ı Azam'a göredir. İmameyne göre niyet bulunmaksızın orucu bozucu şeylerden sakınsa veya ba'dezzeval (öğleden sonra) oruç bozursa, kaza lazım gelip keffaret icap etmezse de, kablezzeval (öğle-den önce) oruç bozursa hem kaza, hem de keffaret lazım gelir. Çünkü zeval (öğle)den evvel oruca niyet edilmesi mümkündür.

(İmam Malike göre dinen geçerli bir mazereti olmadığı halde oruç bozan her mükellef üzerine keffaret lazım gelir.

İmam Şafii'ye göre yalnız cinsel ilişkiden dolayı keffaret icab eder ve cinsel ilişki tekrarlanınca keffaret de tekrarlanır. Çünkü keffa-retlerde ibadet manası daha çok bulunmaktadır. İbadetlerde ise iki ya da daha fazla şeyin iç içe girmesi meydana gelmez.)

140- Ramazan-ı şerifte oruca niyet etmiş bir kimse için isteyerek, kasten yiyilmesi veya içilmesi keffareti icabeden şeylerden bir kısmı şunlardır: Ekmek, yiyecek, yağ, peynir, buğday, kavrulmuş arpa, yağ ile yoğrulmuş darı otu, pişmiş veya çiğ et, su, kar, dolu, sebze suları, kar-puz, kavun, yaş ve kuru meyveler, yaş olup temiz bulunan karpuz kabuğu, üzüm tanesi, taze küçük üzüm yaprağı, yiyilen diğer yapraklar, bitkiler, safran, misk, kafuru, herhangi bir ilaç, yiyilmesi alışılmış olan çamur, kilermeni,

¹ Not: Ramazan orucu ile alakalı keffaret sahih hadis-i şeriflerle sabittir. Bu konuda bir ayet-i kerime bulunmamaktadır. Kur'an-ı Kerim'deki keffaret ile alakalı ayet-i kerimeler katl (Bak. Nisa suresi: 92), zıhar (Bak. Mücadele suresi: 2-4) ve yemin (Bak. Maide suresi: 89) keffaretini açıklamaktadır.

² Not: Çünkü keffaret, böyle lâkayd kalmanın günahını karşılayamamaktadır. Tıpkı kasten adam öldürmede ve yalan yere yapılan yeminde keffaret olmadığı gibi.

gebenin canı isteyip yiyeceği çamur, bütün içecekler: Tütün, nargile, enfiye, emilen bir şekerin boğaza giden tadı.

Bunlarda yiyilip içilmek itibarıyla şeklen oruç bozucu olduğu gibi, bedeninin yararına olmaları veya kendilerinden lezzet alınması iti-barı ile de manen oruç bozma vardır.

141- Kasten yutulacak bir taş, bir demir, bir kurşun, bir çekirdek, kuru kabuklu bir fındık veya badem orucu bozar, kazayı icab ederse, de keffareti icap etmez. Çünkü bunlarda şeklen bir oruç bozma var ise de, yiyilmeleri alışılmış olmadığından manen oruç bozma yoktur.

Yine böylece yutulan bir kağıt, bir pamuk, yiyilmesi alışılmış olmayan bir çamur, bir toprak, kuru bir ot, bir saman parçası, yetişme-miş ayva tanesi, kuru veya yaş kabuklu ceviz tanesi, kabuklu yumurta, kazayı gerektirirse de keffareti gerektirmez. Çünkü bunlar ile genel olarak gıdalanma veya tedavi kast edilmez. Kuru fıstık ise, içerisi olduğu halde çiğnenir ise, keffareti icap eder, çiğnemediği yutulursa, keffareti icap etmez. Hatta başı yarılmış bulunsa bile.

142- Kuru pirinç, kuru darı, mercimek, fiğ de keffareti gerektirici değildir. Çünkü bunlar ile bu halde gıdalanma alışılmış değildir.

Buruna kaçan su veya akıtılan ilaç da böyledir. Zira bunlarda isteyerek yutmak suretiyle oruç bozma yoktur, sadece bir menfaat ise, yalnız kazayı gerektirir.

143- Başkasının tükürüğünü veya başkasının ağzından çıkarılmış lokmasını veya kendisinin ağzından çıkarılıp biraz dışarıda kalmış olan lokmasını alıp yutmak da yalnız kazayı icap eder. Keffareti icap etmez. Çünkü bunlardan (insan) tabiatı nefret eder. Zahir-i rivayete göre kan da böyledir. Fakat dostun tükürüğünü alıp yutmak, Ramazan-ı şerif orucu dikkate alınarak keffareti gerektirir. Zira bununla lezzetlenilir. Afyon gibi sarhoşluk veren kuru otlar da bu kısımdandır.

Özetle, keffaret engel olmak içindir, engel olmak ise, yiyilip içilmesi alışılmış kendisine tabiat itibarı ile meyledilen şeylerden dolayı tatbik edilir. (İnsan) tabiatının kendisinden tiksineceği şeylerden ise, insanlar zaten kaçınacakları için bunlardan dolayı engelleyici tedbirler almaya ihtiyaç yoktur.

144- Yiyilmesi alışılmış olan bir şeyin Ramazan-ı şerifte unutarak ağzına atan kimse, oruçlu olduğunu hatırlayınca hemen ağzından çıkarıp atması lazımdır. Bu halde çıkarmayıp da yutarsa, üzerine keffa-ret lazım gelir. Fakat ağzından çıkarır da soğuduktan sonra yutacak olursa, yalnız kaza icap eder. Çünkü böyle bir şey, insan tabiatı itiba-riyle iğrençtir.

145- Bir kimse fecir doğmuş olduğu halde henüz doğmadı zannı ile sahur yapsa veya güneş batmamış olduğu halde battı zannı ile iftar etse, üzerine kaza lazım gelir, keffaret lazım gelmez. Çünkü kasten iftar etmiş değildir.

146- Bir kimse Ramazan-ı şerif'te hanımına hitaben: "Bak fecir doğmuş mu doğmamış mı?" demekle, kadın baktıktan sonra gelip: "Henüz doğmamış" olduğunu haber vermekle, o kimse oruca aykırı bir harekette bulunup da, fecrin doğmuş olduğu daha sonra anlaşılrsa, ken-disine yalnız kaza lazım gelir, keffaret lazım gelmez. Fakat kadın fecrin doğuşunu bilerek böyle bir hareket de bulunmuş ise, kendisine keffaret de lazım gelir.

147- İki kimse güneşin battığına, iki kimse de henüz batmamış olduğuna şahitlik ettiği halde iftar edilecek olsa da, güneşin batmamış olduğu daha sonra anlaşılırsa, bundan dolayı ittifakla yalnız kaza lazım gelir, keffaret lazım gelmez.

148- İnsanların haklarında olduğu gibi oruç hususunda da ispat etmeye şahitlik etmek muteber, olmadığına dair şahitlik etmek muteber değildir. Bundan dolayı iki kimse fecrin doğduğuna, iki kimse de doğ-madığına şahitlik ettiği halde Ramazan orucunu tutacak kimse yemek yiyip de fecrin doğmuş olduğu daha sonra ortaya çıksa, üzerine hem kaza, hem de keffaret lazım gelir. Bunda ittifak vardır. Bu hususta doğmadığına dair şahitlik ispat hususundaki şahitliğe karşı çıkamaz.

Fakat bu hadisede böyle şahitlik edenler birer kimse olsa, yalnız kaza lazım gelir, keffaret lazım gelmez. Çünkü fecrin doğuşu hakkında bir kimsenin şahitliği tam bir delil değildir.

149- Unutarak bir şey yiyen veya fecir doğmuş iken henüz doğmadı zannı ile veya uyku halinde oruca aykırı harekette bulunan kimse, artık orucunun bozulmuş olduğunu sanarak tekrar kasten orucunu bozsa, üzerine keffaret lazım gelmez. Orucunun bu unutma ile bozulmayacağını bildiği halde iftar etse, İmam-ı A'zam'a göre yine keffaret icap etmez. Sahih olan da budur. Çünkü bu hal orucun bozul-

ması şüphesinden, karışıklıktan uzak değildir.

150- Kendisine kusuntu bastıran veya mazmaza ederken bir hata neticesi olarak boğazına su kaçan veya bir kadının güzelliğine bakan kimse, bununla orucun bozulduğunu sanarak Ramazanda kasten orucu-nu bozacak olsa, üzerine keffaret lazım gelmez. Fakat bununla orucun bozulmayacağını bildiği halde orucunu bozsa, keffaret de lazım gelir. Çünkü bu hususta hiçbir şüpheye yer yoktur.

151- Bir kimse Ramazan-ı şerifte gündüzün misvak kullansa veya birisini gıybet etse de, bu yüzden orucunun bozulduğunu zannederek kasten oruç bozacak olsa, üzerine keffaret lazım gelir.

152- Ramazan günü ihtilam (hamamcı) olan kimse orucunu bozsa bakılır. Eğer bu ihtilam ile orucunun bozulmuş olduğunu zannetmiş ise, üzerine keffaret lazım gelmez. Fakat bununla orucunun bozulmayacağını biliyorsa, keffaret lazım gelir.

153- Ramazan-ı şerif'te oruçlu olduğunu unutarak cinsel ilişkide bulunan kimse oruçlu olduğunu hatırlar hatırlamaz kendini geri alsın, orucu bozulmuş olmaz. Hatta sonradan menisi gelse bile. Bu bir ihtilam gibi olmuş olur. Fakat hiç hareket etmeksizin meni gelene kadar duracak olsa, kendisine yalnız kaza lazım gelir. Nefsini tahrik ettiği takdirde ise, keffaret icap eder. Çünkü bu takdirde yasaklanmış bir iş tam yapılmış olur. Nitekim kendisini geri alıp tekrar cinsel ilişkiye başlaması takdirinde de hüküm böyledir.

Böyle bir cinsel ilişkinin ikinci fecir zamanına rastlaması halinde de bu hüküm geçerlidir.

154- Bir kadın oruca niyet ettikten sonra uyuduğu veya geçici olarak cinnet geçirdiği halde kendisine kocası cinsel ilişkide bulursa, orucu bozulmuş olur, üzerine yalnız kaza lazım gelir, keffaret lazım gelmez.

155- Ramazan günü nefsinin bir çocuğa veya bir deliye teslim edip cinsel ilişkide bulunan oruçlu bir kadın hakkında ittifakla keffaret lazım gelir.

156- Ramazan günü cebren, yani “**İkrah-ı mülcı**”ye bağlı vuku bulan cinsel ilişki korkutulup zorlanan hakkında yalnız kazayı icap eder, keffareti icap etmez.

“İkrah-ı mülcı”: Öldürmek veya bir organı kesmek veya bunlardan birine sebebiyet verecek derecede şiddetli dövmek ile yapılan zor kullanma ve tehdittir. Yalnız gam ve elem verecek derecede olan dövmek veyahut yalnız hapsedmek de gayri mülcı olan bir ikrahtır ki, bundan dolayı orucu bozmak keffareti düşürmez.

157- Bir yolcu, Ramazan günü zeval (öğle)den evvel beldesine dönmekle bir şey yememiş olduğu halde oruca niyet edip daha sonra kasten orucunu bozacak olsa, üzerine keffaret lazım gelmez.

Zevalden evvel iyileşip oruca niyet etmiş iken sonra orucunu bozan bir deli hakkında da hüküm böyledir.

158- Orucunu bozan kimseye o gün oruç tutmamasını mübah kılacak bir hal başına gelse, kendisinden keffaret düşer.

Mesela sıhhatte bulunan bir kimse Ramazan-ı şerif'te oruca niyet etmiş iken gündüzün orucunu bozsa da aynı günde bayılsa veya adet görmeye başlasa, yahut oruç tutamayacak bir halde hastalansa üzerine yalnız kaza lazım gelir, keffaret lazım gelmez. En sahih olan görüş budur. Bunlar insanın elinde olmayan dinen geçerli birer mazerettir.

Fakat böyle bir kimse, kendisini yaralayıp da oruç tutamaz bir hale gelse -sahihi olan görüşe göre- keffaret düşmez. Çünkü bu hale kendisi sebebiyet vermiştir.

Yine böylece orucu açtıktan sonra isteyerek veya istemeyerek sefere çıksa, yine keffaret düşmez. Zira yolculuk kişinin elinde olmayan bir özür değildir.

Sefere çıktıktan sonra orucu bozmak ise, yalnız kazayı gerektirir. Zira o gün esasen oruç tutmakla mükellef bulunmamıştır.

159- Ramazan-ı şerifte oruçlu olarak yolculuğa başlamış bir kimse, unutmuş olduğu bir şeyi almak için ailesi arasına dönüp de hanesin-de bir şey yedikten sonra tekrar yola çıksa üzerine keffaret lazım gelir. Çünkü aile yanına dönmekle yolculuktan çıkmış, yemek yediği esnada mukim bulunmuş sayılır. Fakat beldenin evlerini geçtikten sonra bir şey yiyip de daha sonra beldesine dönüp yine bir şey yiyecek olsa, üzerine keffaret lazım gelmez. Hatta böyle yedikten sonra yolculuktan büsbütün vazgeçse

bile. Çünkü bu yemesi, bir ruhsat haline rastlamıştır.

(Zahiriye mezhebine göre yolculuk halinde oruç tutmak ayeti kerime - hadis-i şerif'e muhalif olacağından esasen caiz değildir. Diğer mezheplere göre yolcu, serbesttir, dilerse orucunu tutar, dilerse tutmaz, daha sonra kaza eder. Hatta kendisine zarar vermezse, orucunu tutması bizce menduptur.)

[Fihrist'e dön](#)

ORUÇ TUTMAMAYI MÜBAH KILAN ÖZÜRLER

160- Aşağıdaki on türlü sebepten dolayı oruç tutmamak veya tutulmuş bir orucu açmak mübahtır.

1. **Müsaferet** (yolculuk). Şöyle ki; Ramazan-ı şerifte en az üç günlük, yani on sekiz saatlik bir yere gidecek kimse, geceden oruca niyet etmeyebilir. Bu yüzden o gün yola çıkınca, oruçlu bulunmamış olur. Fakat bir kimse, oruç tuttuktan sonra gündüzün sefere çıksa, bu yolculuk o ilk gün için bir özür sayılmaz, orucuna devam etmesi lazım gelir. Şu kadar var ki, o gün yola çıkar da daha sonra orucunu açarsa, kendisine keffaret lazım gelmez, yine yalnız kaza icap eder

2. **Hastalık**. Şöyle ki; bir hasta, kendisinin ölümünden veya aklının gitmesinden veya hastalığının artmasından veya uzamasından korkacak olursa, oruç tutmayabilir veya tutmuş olduğu orucu açabilir. Daha sonra iyi olunca, yalnız kaza ile mükellef olur. Artmasından korkulan göz ağrısı da böyledir. Çünkü bu da bir hastalıktır.

Bununla beraber bu hususta sadece hayali bir korku kâfi değildir. Ya hastanın tecrübesinden veya görülen alametlerden dolayı kendisince kuvvetli bir zan bulunmalıdır. Yahut fasıklığı açıkça belli olmayan bir müslüman doktor tarafından haber verilmelidir.

Oruç tuttuğu takdirde hasta olacağından bu şekilde korkan, yani hasta olacağı, delilden kaynaklanan kuvvetli bir zanna veya müslüman bir doktorun haberine dayalı bulunan sıhhatli bir kimse de hasta hükmündedir.

Aynı şekilde ağır sıtma nöbetine tutulan kimse, henüz sıtma beli-rip ortaya çıkmadan orucunu bozacak olsa, bunda bir sakınca yoktur. Fakat gün aşırı sıtmaya tutulan kimse, alışılmış gününde sıtmanın dönmesiyle kendisini zayıf düşüreceğini düşünerek orucunu bozduğu halde sıtma meydana gelmese, kendisine keffaret de lazım gelir.

3. **Düşman ile cihad**. Şöyle ki; Ramazan-ı şerifte düşman ile savaşta bulunacak bir islam mücahidi, düşman karşısında zayıf düşeceğinden korkarsa, oruç tutmayabilir. Hatta daha sonra savaş vuku bulma-sa da kendisine kazadan başka bir şey lazım gelmez.

4. **İkrah hali**. Şöyle ki; ölüme veya bir organın yok olmasına sebep olacak surette yapılan bir zor kullanma ve tehditten dolayı oruç açılabilir, bu caizdir. Bununla beraber seferî veya hasta olmayan bir kimse, böyle bir zorlama ve tehdide rağmen Ramazan-ı şerif orucunu açmaz da zulmen öldürülecek olursa, günahkar olmaz. Bilakis büyük bir sevap kazanmış, dinindeki dayanıklılığını göstermiş olur. Fakat mi-safir veya hasta olan kimse, bu zorlamaya rağmen orucunu açmaz da öldürülecek olursa, günaha girmiş olur. Çünkü bunlar için zaten oruç-larını açmak için şer'an ruhsat vardır. Bu ruhsattan da zor kullanma-tehdit halinde istifade etmemeleri doğru olmaz.

5. **Şiddetli açlık veya susuzluk**. Şöyle ki; oruçlu bir kimse, aç-lıktan veya susuzluktan dolayı öleceğinden veya aklına eksiklik geleceğinden bir tecrübeye veya alamete veya müslüman bir doktorun haberine dayanarak korkarsa, orucunu daha sonra kaza etmek üzere açabilir.

6. **Gebelik, süt analık**. Şöyle ki; Ramazan-ı şerifte gebe bulunan veya kendisinin veya başkasının çocuğuna süt veren bir kadın, kendisi veya çocuk hakkında bir zarar gelmesinden korkarsa, orucunu açabilir, daha sonra kaza eder. Şu kadar var ki, süt analığı kesinleşmiş bulunmalıdır. Yani çocuğa kendisinden başka süt veren bulunmamalı veya bu-lunduğu halde memesini çocuk emmemelidir.

7. **Hayız ve nifas hali**. Şöyle ki; bir kadın, Ramazan-ı şerifte gündüzün adet görmeğe başlasa veya çocuk doğursa, orucu bozulmuş olur. Artık adet günlerinde ve lohusa buldukça oruç tutması caiz olmaz.

Fakat bir kadın, adet günü sanarak orucunu bozduğu halde o gün adet görmese, kendisine keffaret de lazım gelir. En açık olan görüş budur.

Ramazan-ı şerifte adet gören bir kadın, geceleyin temizlenecek, yani adeti kesilecek olsa, bakılır: Eğer adet günleri tam on gün ise, ertesi günü Ramazan orucuna başlar. Fakat on günden az ise, adeti kesildikten sonra imsak vaktine kadar yıkanmasına yeterli, cüz'i bir mik-tarda fazla bir vakit bulunursa

yine oruca başlar. Bu kadar bir vakit bu-lunmazsa, mesela yıkanmasını müteakip hemen imsak zamanı olursa, o gün oruca başlamaz. Çünkü böyle on günden noksan adet görenler hak-kında yıkanma müddeti de adet vaktinden sayılır.

8. **Ziyafet.** Şöyle ki; ziyafet vermek veya ziyafete davet olun-mak, nafile oruçları açmak hususunda bir özür sayılabilir. Bundan dola-yı daha sonra kaza edeceğine emin olan kimse, vereceği veya çağırıldığı bir ziyafetten dolayı nafile olarak tutmuş olduğu orucunu bozabilir. Çünkü orucuna devam ettiği takdirde bir müslüman kardeşini gücendir-mesi düşünülebilir.

Bir görüşe göre nafile oruç, ziyafet için zeval (öğle)den evvel açılabilirse de zevalden sonra artık açılmaz. Ancak bu orucun açılma-ması, ananın veya babanın hukukuna riayetsizliğe sebep olursa, o za-man yine açılabilir.

Ziyafet, ne farz ve ne de vacip oruçlar hakkında bir özür değildir.

9. **Talaka yemin.** Şöyle ki; nafile veya kaza orucuna başlamış olan bir kimseye orucunu açması için bir şahıs, kendi hanımının boş olmasına yemin etse, yani orucunu açmazsa, karısının boş olacağını söylese, bu kimse için o şahsı bir zarardan, bir eziyetten kurtarmak maksadı ile orucunu açmak mendup bulunmuş olur.

Bazı alimlere göre daha kaba kuşluk zamanı olmamış ise, bu, menduptur ve aksi takdirde mendup değildir. Ancak böyle yemin eden, o kimsenin babası bulunmuş olursa, o zaman menduptur.

10. **Yaş büyüklüğü.** Şöyle ki; oruç, tutmaya gücü yetmeyen, kendisine: “**Şeyh-i fani**” denilen pek yaşlı bir kimse, oruç tutmayabilir.

Şeyh-i fani, o ihtiyar kimsedir ki, ölünceye kadar vücuduna eksiklik gelmekte olup tekrar kuvvet bulmadan vefat eder. Böyle bir kimse için, her Ramazan gününün orucuna bedel olarak bir fidye vermek icap eder.

Bu fidye, Ramazan-ı şerif'in evvelinde verilebileceği gibi sonra da verilebilir. Bunda fakirlerin birden fazla olması şart değildir. Bu sebeple otuz günün fidyesi, birden fazla fakirlere verilebileceği gibi bir fakire de bir defada verilebilir. Hatta İmam Ebu Yusuf'a göre bir günün fidyesi de bir kaç fakire dağıtılabılır.

Fidyede böyle fakire mülk yapmak caiz olduğu gibi, mübah kılmak da caizdir. Şöyle ki her günün orucuna bedel bir fakire sabah ve akşam doycak kadar yemek yedirilmesi de yeterli olur.

161- Kendi hayatında lazım gelen fidyeleri vermemiş olan kimse -malı var ise- bunların verilmesini vasiyette bulunması icap eder. Vasiyet edilen veya başkası tarafından teberru edilerek verilen bir mik-tar, ölünün zimmetinde kalmış olan farz ve vacip oruçların fidyelerine yetişmediği takdirde “**devr**” yapılır. Buna “**ıskat-ı savm**” denilir. Na-maz kitabı, madde: 476 ve devamındaki “**ıskat-ı salat**”a da müracaat!

162- Kendisini şeyh-i fani sanıp fidye vermiş olan kimse, daha sonra oruç tutmaya gücü yetse, fidyenin hükmü kalmaz. Oruç tutması, geçmiş günleri kaza etmesi lazım gelir.

163- Yolcu, hasta, hayızlı, lohusa için kendilerini oruçlu gibi gös-termek icap etmez. Yolcu ile hasta, açıkça yiyebilirler. Ancak kendile-rini misafir veya hasta tanımayan topluma karşı aşikâre yiyip içmeleri mahzurdan uzak değildir. Töhmekten korunmak ve oruçlu bulunan din kardeşlerine karşı saygı göstermek lazımdır. Hayızlı ile lohusa için de gizlice yiyip içmek adaba daha uygundur.

164- Oruç tutması icap etmeyen bir kimse, oruç tutmasını gerekti-rici olan bir hale, Ramazan-ı şerif günlerinden biri esnasında sahip olsa, o günün geri kalan kısmını orucu bozucu şeylerden sakınmak ile geçirmelidir.

Mesela imsak vaktinden sonra temizlenen hayızlı veya lohusa bir kadın, artık o günün akşamına kadar orucu bozucu şeylerden sakınmalıdır.

Yine böylece bir yolcu, oruçlu olarak sabahlayıp da daha sonra beldesine dönse veya başka bir beldeye girip ikamet etse, veya oruçlu olmadığı halde imsak vaktinden sonra ikametgâhına dönse, artık o günün akşamına kadar orucu bozucu şeylerden sakınmalıdır. Orucunu açması mekruhtur.

Aynı şekilde imsak vaktinden sonra sıhhat bulan hasta, iyileşen deli, bülûğ çağına eren çocuk, müslüman olan şahıs ve her ne sebeple orucu bozulan kimse için gerektir ki, o günün geri kalan saatlerinde oruçlu gibi bulunsun. Dînî terbiye bunu emretmektedir, hatta böyle bir vasiyette bulunmak,

sahih olan görüşe göre vaciptir. Diğer bir görüşe göre de müstehaptır.

Bülûğ çağına eren çocuk ile müslüman olan şahsa o günün oru-cunu ayrıca kaza etmek icap etmez. Çünkü bunlar imsak anında mükel-lef bulunmamışlardır. Diğerlerine ise, kaza etmek icap eder.

165- Bir yolcu için meşakkatli olmayacak ise, Ramazan-ı şerif orucunu tutması daha faziletlidir. Fakat meşakkatli olacak ise, veya arkadaşları oruçsuz bulunup, yiyecekleri aralarında müşterek bulunmuş ise, oruç tutmaması daha faziletlidir.

166- Nafakasını kazanmaya muhtaç olan bir işçi, bir sanat sahibi, bu iş ile uğraştığı takdirde orucunu bozmasını mübah kılacak bir has-talığa uğrayacağını bilecek olsa da, daha hasta olmadan oruç tutmaması helal olmaz.

[Fihrist'e dön](#)

KEFFARETİN MÂHIYYETİ VE NEVİLERİ

167- Keffaret, lûgatta mahvetmek ve gidermek manasındadır. ALLAH Teâlâ Hazretleri bazı kusurları, günahları, bir takım vesilelerle affettiği ve örttüğü için bu vesilelerden her birine: “Kefaret” denil-miştir. Çoğulu “Keffarat”dır. Nitekim günahları affetmeye de “Tekfir-i zünûb” denilir.

168- Keffaretler: Keffareti savm, keffareti zihar, keffareti halk, keffareti katil, keffareti yemin adıyla başlıca beş nevidir. Bu keffaretler, yasak olan şeyleri yapmaktan insanları men etmeye ve alıkoymaya hizmet eder, yapılan bir günaha bir ceza mahiyetinde bulunur. Aynı za-manda bir ibadet mahiyetinde de bulunduğundan günahların bağışlan-masına vesile olur. Bunları sırası ile yazıyoruz.

[Fihrist'e dön](#)

KEFFARET-İ SAVM (ORUÇ KEFFARETİ)

169- Kefaret-i Savm, Ramazan-ı şerifte bir özrü bulunmaksızın muayyen şartlar dahilinde orucunu bozan bir mükellefin müslüman veya gayrimüslim bir köle veya cariye azat etmesinden, buna gücü yetmiyorsa iki ay aralıksız oruç tutmasından, buna da gücü yetmiyorsa altmış fakire yemek yedirmesinden ibarettir.

Keffaret-i savm, böyle mübah kılmak sureti ile olabileceği gibi, fakire mülk yapmak sureti ile de olabilir.

(Keffaret-i savm hususunda bu tertibe riayet Hanefilerce ve Şafiilerce lazımdır. Malikiler'e göre lazım değildir, mükellef muhayyer-dir. Bunu dilerse azat sureti ile ve dilerse oruç ile veya yemek yedirmekle yapabilir.)

170- Aç, bülûğ çağına ermiş veya bülûğa yaklaşmış altmış fakire sabahlı ve akşamı doyacakları kadar yemek yedirmek bir mübah kılma-dır. Bu yedirilecek yemeğin yalnız buğday ekmeği de olması kafidir, mutlaka katığa ihtiyaç¹ yoktur. Fakat katıksız arpa ekmeği kafi değildir.

171- Şayet yüzyirmi fakire, yalnız bir vakit yemek yedirilecek olsa, bu ancak altmış fakire yedirilmiş gibi sayılır. Bunlardan altmış fakire tekrar sabahleyin veya akşamleyin yemek yedirmek lazım gelir. Böyle altmış fakire bir defa yemek yedirildikten sonra bunlar çekip gitseler, hazır bulunmaları beklenmelidir veya tekrar altmış fakire sabahlı-akşamı yemek verilmelidir.

172- Keffaret-i savm'ın, fakire mülk yapmak sureti ile yapılması-na gelince altmış fakirden her birine yarım sâ', yani beşyüzyirmi dir-hem buğday veya bir sâ', yani binkırk dirhem arpa veya hurma veya kuru üzüm verilmesinden ibarettir ki, bu tam bir fitır sadakası miktarıdır. Bunların kıymetlerini vermek de caizdir.

173- Keffaret-i savm'da bir fakire altmış gün sabah ve akşam veya yüzyirmi sabah veya akşam yemek yedirmek de kafidir.

Aynı şekilde bir fakire iki ayda her gün ya fitır sadakasında veri-len malın bizzat kendisini veya değerinden birerden altmış fitır sadakası verilmesi de yeterli olur. Fakat bir fakire bir günde birden veya altmış defada verilecek altmış fitre miktarı, yalnız bir günlük fitre miktarı yerine sahîh olur.

174- Keffaret-i savm sadakasının, salih amel sahibi olan fakirlere verilmesi daha faziletlidir.

¹ Not: Bu hüküm örf ve adet üzere buğdaydan yapılan ekmeğe göre değişir. Mesela susamlı ve yumurtalı yapılmış bir ramazan pidesinin yanında elbette katığa gerek yoktur.

İmam Ebu Yusuf'a göre bu, gayrimüslim fakirlere verilemez. Fetva da bu şekildedir.

175- Keffaret-i savm, oruç tutmak sureti ile olunca, bunda ardı ar-dına olması şarttır. Bundan dolayı bu oruca başlamış olan kimse, peş peşe iki ay oruç tutar. Şayet daha iki ay tamam olmadan ya özürsüz yere veya yolculuk ve hastalık gibi bir özür sebebi ile bu oruca bir gün ara verecek olsa bile, bu keffaret orucuna yeniden başlaması lazım gelir. Bundan kadınların lohusa halleri değilse de, adet halleri müstesnadır. Bundan dolayı vuku bulacak ara verme, keffaretin devamına mani olmaz. Çünkü bu halden kurtulmak müşküldür.

Ramazan-ı şerif orucunun veya muayyen bayram günlerinin araya girmesi de keffaretin ardı ardına olmasına manidir.

176- Keffaret hususunda **mükeffirin**; yani üzerine keffaret lazım gelen şahsın keffaret zamanındaki haline itibar olunur.

Bundan dolayı bir **mükeffir**, keffaretin lüzumu zamanında zengin iken keffareti yerine getireceği zaman fakir düşmüş bulursa, keffaretini oruç ile yapar. Fakat daha orucunu bitirmeden tekrar zengin olup köle azad etmeye gücü yetse, bir köle veya cariye azad etmek suretiyle keffarete bulunması icap eder.

177- Keffaret orucuna kameri aylardan birinin ilk gününde başla-nırsa, kameri ayların ilk günlerine itibar olunur, tam iki ayın oruçlu geçmesi ile keffaret de tamam olmuş olur. Fakat ayın ilk gününde başlanılmazsa, ilk ay, üçüncü aydan tamamlanmak üzere otuz gün hesap edilir, ikinci ayda ise, ayın ilk gününe itibar olunur. Bu, imameyne göredir. İmam-ı Azam'a göre bu taktirde tam altmış gün oruç tutulmak icap eder, ayın ilk gününe bakılmaz.

178- Bir kimse, bir Ramazanda veya iki üç Ramazan-ı şerifte özürsüz yere birkaç defa orucunu kasten bozmuş bulursa, bunlardan dolayı yalnız bir keffaret lazım gelir. Sahih olan görüş budur. Çünkü keffarete ceza yönü daha çok bulunmaktadır. Sebebi bir olan cezalarda ise, iç içe girmek geçerlidir. Bu bir ceza, hepsine yeterli olur. Fakat keffaret yapıldıktan sonra tekrar orucunu bu şekilde bozacak olursa, bundan dolayı da ayrıca bir keffaret lazım gelir. Birinci keffaret ile tam bir uyanma, ders alınmanın meydana gelmediği anlaşılmış olur.

[Fihrist'e dön](#)

KEFFARET-İ ZIHAR=BENZETME KEFFARETİ

179- Kefaret-i zihar: Karısının tamamını veya onun yarısı gibi yaygın bir parçasını veya boynu gibi şahsiyetinin tamamını ifade eden bir uzvunu, kendisine nikahı ebediyyen haram olan bir kadının tamamı-na veya bakması haram olan bir uzvuna benzeten, mesela: “Sen bana anam gibisin” veya “Anamın arkası gibisin” veya “Senin boynun vali-demin arkası gibidir” diyen bir mükellef müslümana lazım gelen keffa-retten ibarettir ki, bu keffareti yerine getirmedikçe karısı ile cinsel ilişkide bulunması helal olmaz. Bu kimse yalan söylemiş, helal olan bir şeyi haram göstermiş olur. Keffaret-i zihar da tamamen keffareti savm gibidir. Buna dair (Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye) adındaki eserimizde tafsilat vardır.

[Fihrist'e dön](#)

KEFFARET-İ HALK = HACDA TIRAŞ OLMA KEFFARETİ

180- Kefaret-i halk: Hac için ihrama girip de bir özür sebebiyle saçlarını vaktinden evvel tıraş ettiren kimsenin tutacağı üç günlük oruçtan ibarettir. Bu orucun, ardı ardına olması şart değildir. Bu oruç ayrı ayrı günlerde de tutulabilir. Hac bahsine müracaat!..

KEFFARET-İ KATL = İNSAN ÖLDÜRME KEFFARETİ

181- Kefaret-i katil: Bir müslümanı veya bir gayrimüslim vatan-daşı kasden değil, bir hata neticesinde öldüren bir müslümana lazım gelen keffarettir ki, gücü yetiyorsa, bir mümin köle veya cariye azad etmekten, buna gücü yetmiyorsa, iki ay peş peşe oruç tutmaktan ibarettir. Ava atılan bir kurşun ile bir şahsın öldürülmesi, hata yolu ile insan öldürme kısmındandır.

KEFFARET-İ YEMİN = YEMİN KEFFARETİ

182- Kefaret-i yemin: Yaptığı bir yemine riayet etmeyip hanis olan, yani yeminini bozan bir

müslümana lazım gelen keffarettir ki, gücü yetiyorsa müslüman veya gayrimüslim bir köle veya cariye azad etmekten veya on fakiri akşamı sabahlı doyurmaktan veya on fakire orta halde birer parça elbise giydirmekten, bu üç şeyden birine gücü yetmeyince de, üç gün peş peşe oruç tutmaktan ibarettir. Bu orucun arasına hayız sebebiyle bir ara verme girse bile, yeniden tutulması icap eder.

(Şafiiler'e göre bu oruçta böyle tevali, yani birbiri ardına tutmak şart değildir.)

183- Kefaret-i yemin için on fakire fitir sadakası miktarı bir şey verilmesi de yeterli olur. Bir fakire on gün birer fitre verilmesi veya on gün sabahlı ve akşamı yemek yedirilmesi de yetiştir. Çünkü bir fakir, ayrı ayrı günlerde birden fazla fakir mesabesinde. Bir vakit yemek verip bir vakit de yemek bedeli vermek de caizdir.

184- Kefaret-i yemin için bir fakire on gün birer elbise verilmesi de caizdir. Fakat on elbise bir fakire bir günde verilse, yalnız bir elbise verilmiş gibi olur. Nitekim bu keffaret için on fitre miktarı bir fakire bir günde verilse, yalnız bir fitre verilmiş sayılır.

Keffaret için her fakire verilecek elbise, onun hiç olmazsa, vücu-dunun tamamını veya ekseri kısmını örtecek bir halde bulunmalıdır. Boylu bir entari gibi. Bundan dolayı yalnız kısa bir gömlek veya yalnız bir don verilse yeterli olmaz. Çünkü bunlardan yalnız birini giyinen kimse, örfen çıplak sayılır. En sahih olan görüş budur. Bu elbisenin iki üç parçadan ibaret olması ise, daha iyidir. Bununla beraber bir elbise kısa da olsa, yemek yerine bir bedel olarak da verilebilir.

185- Bir kimse yeminini daha bozmadan keffarete bulunamaz. Çünkü keffaret, bir tevbe demektir. Tevbe ise, günahattan sonra yapılır. Bir de keffaret, yeminde barr = sadık olmanın bir **halefidir**. Asıl müm-kün oldukça, **halefine** = yerine geçecek olan şeye gidilemez.

186- Mal ile yapılan keffaretler, ölülerin kefenlerine, borçlarına veya mescidlerin yapımına sarf edilemez. Çünkü bunların fakirlere mübah kılınması veya mülk edilmesi şarttır. Bu sarfda ise, mübah kılma ve mülk yapma bulunmuş olamaz.

[Fihrist'e dön](#)

YEMİNİN MAHİYETİ VE YEMİN SAYILIP SAYILMAYAN ŞEYLER

187- Yemin, lügatta kuvvet manasınadır. Şer'an: "Bir işi yapmak veya yapmamak hususunda azimli olmaya veya iddiaya kuvvet vermek için ya ALLAH Teâlâ'ya yemin veya boşamak veya köle azadı gibi bir şeye bağlamak sureti ile yapılan bir akitten ibarettir ki, buna Türkçemizde "**and**" da denir.

Mesela: "Vallahi falan işi yaptım veya yapmadım" demek ALLAH adı ile yemin etmek sureti ile bir yemin olduğu gibi, "filan işi yaptımsa veya yaparsam kölem azat olsun" demek de şarta bağlamak sureti ile bir yemindir.

188- Yemin edene: "**Halif** = and içen" denir. Yemini muhafaza et-meye: "**Berr**", yemini muhafaza edene de: "**Barr**" denir.

Bilakis yemini bozmaya veya hakikate muhalif yemin etmeye: "**Hins**" denildiği gibi, yemini bozan veya hakikate aykırı and içen kimseye de: "**Hanis**" denilir.

189- ALLAH adı ile yemin etmek sureti ile olan yemin ya "Vallahi, Billahi, Tallahi" denilmesi gibi, ALLAH Teâlâ'nın zat ismine veya üzerine yemin edilmesi adet haline gelmiş olan "Rahman, Rahim" gibi mübarek isimlerinden birine veya "İzzet-i İlahiye, Kudret-i İlahiye" gibi zati sıfatlarından birine and içmekle yapılır.

Başkalarına, mesela: Peygamberlere, Kabe-i Mu'azzama'ya yemin edilemez. Yaratıklardan birinin başına veya hayatına yemin edilmesi de caiz olmaz.

190- "Kasem ederim", "yemin ederim", "şehadet ederim", "ALLAH Teâlâ ile ahd olsun", "ALLAH Teâlâ ile misakım olsun", "üzerime yemin olsun", "üzerime ahdolsun" sözleri de birer yemin sayılır.

191- Bir şahsa hitaben: "Sen, vallahi bugün şöyle yapacaksın" veya "yapmayacaksın" tarzındaki sözler de birer yemindir.

Bundan dolayı o şahıs, buna muhalefet ederse, bu sözü söylemiş olan kimse yeminini bozmuş olur. Ancak bu sözü ile o şahsa yemin ver-dirmek istemiş olursa, o halde ikisine de bir şey lazım gelmez.

192- Helali haram kılmak da yemin sayılır. Mesela: “Şu yiyeceği yemek benim için haram olsun” demek bir yemindir. Bu yüzden bu yi-yeceği daha sonra yemek, keffareti gerektirici olur.

193- Bir kimse “şöyle yaparsam kafir olayım” veya “Yahudi veya Hristiyanım” veya “ALLAH’ın kulu, Peygamberin ümmeti olmayayım” veya “kıblem başka tarafa olsun” veya “ALLAH ruhumu imansız alsın” veya “ALLAH’a iki demişlerden olayım” veya “Ümmet-i Muhammed’den olmayayım” veya “Haşa Resul-ü Ekrem’e dil uzatmış olayım” dese, itikadına, maksadına bakılır. Eğer böyle bir sözü sadece yemin inancıyla iddiasına kuvvet vermek için söylemiş ise, bu bir yemin olur. Yeminini bozunca üzerine keffaret lazım gelir. Fakat bu sözü bununla kafir olacağına inanmış olduğu halde söylemiş ise, bu yemin olmaz, kendine tevbe ve istiğfar ile imanını ve evli ise, nikahını yenilemesi lazım gelir. Yemini bozulsun, bozulmasın müsavidir.

Dine, imana, -haşa- cinsel ilişkiyi ifade eden sözlerle sövmek de bu hükümdedir. İmanın, nikahın yenilenmesi icap eder.

194- Bir kimse “şöyle yaparsam ALLAH Teala’nın azabına” veya “lanetine” veya “gazabına uğrayayım” veya “hırsız, zinakâr olayım” de-se, bununla yemin etmiş olmaz. “Namazım, orucum şu kafirin olsun” demesi de böyledir.

Bununla beraber bir görüşe göre namazın ve orucun bir ibadet ve manevi yakınlık olmak üzere kafire ait olması kast edilirse, bu bir ye-min olur, fakat yalnız sevapların ait olması kastedilirse, yemin olmaz.

Bu gibi sözler, İslam terbiyesine, adabına aykırıdır, bunlardan sakınmalı, şayet bunlardan biri vuku bulursa, hemen tevbe ve istiğfar etmelidir.

195- “Mushaf hakkı için”, “Kur’an-ı Azim hakkı için”, “okuduğum Kur’an hakkı için filan işi işlemem” dediği halde o işi işleyen kimseye keffaret lazım gelmez. Yalnız tövbe ve istiğfar etmesi lazım gelir.

Bununla beraber Kur’an-ı Kerim ALLAH kelamı olduğundan, bir görüşe göre Kur’an’a olan yemin muteberdir.

196- Yalan yere: “ALLAH bilir ki; şu şöyledir” veya “şöyle değildir” denilmesi bir görüşe göre kafir olmayı gerektirir. Çünkü ALLAH Teala’ya -haşa- cehalet nisbet edilmiş olur. Diğer bir görüşe göre ise, kafir olmayı gerektirmez. Zira bununla kafir olmak değil, bilakis yalan bir şeyin geçerli kılınması kastedilmiş olur. Şu kadar var ki, bu, büyük bir günah olduğundan hemen tövbe edilmesi lazım gelir.

Yalan yere: “ALLAH Teâlâ şahittir ki,” denilmesi de keffareti değil, tövbe ve istiğfarı icap eder.

[Fihrist’e dön](#)

ALLAH ADI İLE YAPILAN YEMİNİN NEVİLERİ VE HÜKÜMLERİ

197- ALLAH adı ile yapılan yeminler: Yemin-i lağv, yemin-i gamus, yemin-i mün’akide nevilerine ayrılır. Şöyle ki:

1- **Yemin-i lağv:** Yanlışlıkla veya doğru olduğu zannı ile yalan yere yapılan yemindir. Bir kimsenin kastı ile beraber olmaksızın başka bir şey söyleyecek iken, “Vallahi” diye yemin etmesi bu kısımdandır.

Yine bunun gibi borcunu ödemiş olmadığı halde ödemiş olduğunu sanarak: “Vallahi borcumu ödedim” diye yemin etmesi de böyledir.

Bu nevi yeminden dolayı keffaret lazım gelmez. Bunun bağışla-nacağı umulur.

2- **Yemin-i gamus:** Yalan yere kasten yapılan yemindir. Mesela borcunu ödemiş olduğunu bilen bir şahsın: “Vallahi ben borcumu ödedim” diye yemin etmesi bu kısımdandır. Bu, pek büyük günahdır. Böyle yalan bir yemin; yurtları viran, yalancıları mahv-u perişan eder. Bunun bağışlanması için keffaret yeterli olmaz. Bundan dolayı yalnız tevbe ve istiğfar etmek ve bu yüzden bir kimsenin bir hakkı zayi olmuş ise, onu yerine getirip helallik almak lazım gelir.

İmam Şafi’ye göre yemini gamustan dolayı da keffaret icap eder.

3- **Yemin-i mün’akide:** Mümkün ve geleceğe ait bir şey hakkında yapılan yemindir. “Vallahi ben yarın borcumu vereceğim” veya “Val-lahi ben filan kimseye konuşmayacağım” denilmesi gibi.

Böyle bir yemine riayet edilirse, keffaret lazım gelmez. Fakat ria-yet edilmezse, mesela; yarınki gün borç ödenmezse veya o kimseyle konuşulursa yemin bozulmuş, keffaret lazım gelmiş olur.

İşte bizce, yalnız bu nevi yeminlere ister zorlanarak veya yanılarak veya unutarak riayet edilmemesinden dolayı keffaret icap eder. Bunun hükmü keffarettir.

Böyle bir yemine riayet etmek lazımdır. Ancak buna riayet edil-diği takdirde yapılması gerekli bir vazife, bir toplum yararı elden kaçırı-lacak olursa veya bir musibet yapılacak olursa, o halde bu yemine ria-yet edilmemesi icap eder. Bu yemin bozulur, ondan sonra keffaret veri-lir. Hak Teâlâ'dan affetmesi dilenilir.

Mesela; bir kimse borcunu vermemeye veya babası ile konuşmamaya yemin etse, buna riayet edemez. Bilakis borcunu verir, babasıyla konuşur, sonra da keffaretini yerine getirir.

[Fihrist'e dön](#)

YEMİNE DAİR ÇEŞİTLİ MESELELER

198- Yemin birden fazla olunca, keffaret de birden fazla olur. Hatta yeminlerin yapıldığı yer bir olsa bile. Bu yüzden bir kimse şöyle yapacağına: “Vallahi ve billahi” diye yemin etse, veya “Vallahi” diye bir yerde yemin edip sonra başka bir yerde yine “Vallahi” diye yeminde bulunsa, yeminleri birden fazla olmuş olur. Bu halde yeminini bozunca her yeminden dolayı ayrıca keffaret lazım gelir. Bu keffaretler birbirine, iç içe girmez.

Fakat İmam Muhammed'e göre yemin keffaretleri çoğalınca bir-birinin yerine geçer, yani bir keffaretle hepsinin mesuliyetinden çıkıl-mış olur. Tercih edilen görüş de budur.

199- “Vallahi filan ve filan ile konuşmayacağım” veya “filan ve filan yere gitmeyeceğim” gibi sözler bir yemin sayılır. Bundan dolayı o iki kimseden yalnız birisi ile konuşulsa veya o iki yerden yalnız birine gidilse, yemin bozulmuş olmaz.

“Vallahi yemek ve su tatmam” denilmesi de bu kısımdandır. An-cak bunlardan herhangi biri ile konuşmamaya veya herhangi birine git-memeye ve herhangi birini tatmamaya niyet edilmiş olursa, o halde bunlardan yalnız birini yapmakla de yemin bozulmuş olur.

200- Olumsuzluk edatı ilavesiyle: “Vallahi ne filan ve ne de filan ile konuşurum” veya “Vallahi ne yemek ve ne de su tadarım” denilse, bu iki yemin olmuş olur. Herhangi biri ile konuşulsa veya herhangi biri tadılrsa yemin bozulmuş, keffaret icap etmiş olur.

201- Yeminlerin hükmü, örfde kullanılan sözlere göredir. Yoksa onu söyleyenin sırf maksadına göre değildir.

Bundan dolayı bir kimse, bir şahsa hiçbir şey vermemek maksadı ile: “Ben sana para vermeyeceğim” diye yemin etse, başka bir şey ver-mekle yeminini bozmuş olmaz. Çünkü yemin para lafzı ile yapılmıştır, başka şeye ise, örfen para denilmez.

Aynı şekilde bir kimse bir evde oturup dışarıya çıkmamak niyeti ile: “Ben bu evin kapısından dışarıya çıkmam” diye yemin etse, o evin bacasından veya penceresinden çıkmakla yeminini bozmuş olmaz.

“Şu odaya girmem” diye yemin edildiği halde, onun harabesine girildiği takdirde de hüküm böyledir. Zira harabe örfen oda sayılmaz.

202- Yeminlerde yapıldıkları beldelerin örflerine itibar olunur.

Mesela bir kimse: “Baş yemeyeceğine dair” yemin etse, bu yemini ile bulunduğu beldede satılan başlar kastedilmiş olur. Serçe ve çekirge gibi hayvanların başlarını içine almaz. Bunun için bunları yemekle yemin bozulmaz.

Aynı şekilde meyve yemeyeceğine yemin etse, beldesinde örfen meyve sayılan şeyler kastedilmiş olur. Yaş üzüm gibi meyve sayılma-yan şeyleri içine almaz. Demek ki yeminde kullanılan bu gibi umumi tabirler, örf ile tahsis edilmiş ve kayıtlanmış oluyor.

203- Aklen mümkün ise de, âdeten imkansız olan bir şeye yemin, derhal yeminini bozmuş olmayı icap eder. Bu sebeble bir kimse: “Ben göğe çıkacağım” veya “şu taşı altına çevireceğim” diye yemin etse, he-men yeminini bozmuş olur. Fakat böyle bir yemin, bir vakit ile kayıtlı olursa, o vakit çıkmadıkça yeminini bozmuş olmaz.

“Vallahi on güne kadar şu demiri elmas edeceğim” diye yemin edilmesi gibi. Bu halde daha on gün çıkmadan yemin eden ölse yeminini bozmuş ve bundan dolayı üzerine keffaret vacip olmuş olmaz.

204- Zaman tayin edilmeksizin yapılan yeminlerde, yemin edilen husus, imkansız olmadıkça, yemin bozulmaz, keffaret lazım olmaz.

Mesela bir kimse, bir zata hitaben: “Vallahi ben seni ziyaret edeceğim” dediği halde uzun bir müddet ziyaret etmese, yeminini bozmuş olmaz. Fakat ziyaret etmeden kendisi veya o zat vefat etse, yemini bozulmuş olur.

Zaman tayin edildiği takdirde ise, o zamanın sonuna itibar olunur. “Ben seni yarın ziyaret edeceğim” diye yemin edilmesi gibi ki, o günün güneşinin batması zamanına kadar devam eder, o gün ziyaret yapılma-dan güneş batınca yeminini bozmuş olur.

205- Bir gaye ile kayıtlı olan bir yemin, o gayenin yok olması ile düşer.

Çünkü artık barr olmaya = And da gerçek çıkmaya imkan kalmamış olur.

Bundan dolayı bir kimse: “Filan zat izin vermedikçe, ben şu kimse ile konuşmam” diye yemin ettiği halde o zat izin vermeden vefat etse, artık yemin kalmamış olur. Onun da, o kimse ile konuşmasından dolayı keffaret lazım gelmez.

“Sen borcunu vermedikçe ben senden ayrılmam” diye yemin yapıldıktan sonra borcun bağışlanması da bunun gibidir. Artık yemin ortadan kalkmış olur.

Fakat İmam Ebu Yusuf'a göre bu gibi hallerde yemin, devam-lılığını sürdürür. Artık her ne vakit şart, mesela konuşmak vuku bu-lursa, yemin bozulup keffaret veya şarta bağlı olan ceza lazım gelir.

206- Yemin edilen şeyin yokluğu veya ortadan kaldırılması, ye-minin vaki olmasına mani olur.

Bu bakımdan bir kimse: “Filana şu hakkını yarın veririm” diye yemin ettiği halde bu gün verecek olsa, artık yeminini bozmuş olmaz.

Bu mesele, İmam-ı Azam ile İmam Muhammed'e göredir.

İmam Ebu Yusuf'a göre ertesi gün olunca, yeminini bozmuş olur.

207- Yeminler, evvelce söylenilen bir söz veya iş ile bağlı kalır.

Bu yüzden bir kimse, muayyen bir yiyeceği yemeğe davet edilmekle: “Vallahi ben yemem” diye yemin etse, bu yemini bu muay-yen yiyeceğe ait olur. Başka bir yiyecek yemekle, yeminini bozmuş olmaz.

Yine böylece bir kimse, gitmek üzere bulunan bir şahsa karşı: “Vallahi gitmeyeceksin” diye and içse, bu yemin o şahsın bu gitmesine ait olur, daha sonra gitmesiyle yeminini bozmuş olmaz.

208- Yeminler, mümkün olan mertebe ile kayıtlıdır.

Bundan dolayı: “Filan şahsı şu eve girmeye bırakmayacağım” di-ye yemin edilse, bakılır: Eğer yemin eden, o evin sahibi ise, o şahsı eve girmekten hem sözlü olarak, hem de mümkün olduğu mertebe fiilen men etmesi lazım gelir. Aksi takdirde, eve girdiğinde yeminini bozmuş olur. Amma ev başkasının ise, yalnız sözlü olarak menetmesi yeterlidir.

Kiraya vermiş olduğu bir ev hakkında da böyle sözlü olarak me-netmek yeterli olur. Mesela: “Şu kiracıyı burada bırakmayacağım” diye yemin eden kimsenin o kiracıya: “Benim bu evimden çık” demesi ye-terlidir. Çünkü kiradan dolayı onu bilfiil çıkarmak hakkına sahip değildir. Kendisi için mümkün olan ancak böyle söz ile çıkarmaya teşebbüsten ibarettir.

Yine bu şekilde bir şahsa hitaben: “Ben seni hapis ettirmem” diye yemin eden kimse, o şahsı alacaklılarının hapsedirmelerine söz ile ça-lıştığı halde mani olamazsa, yemini bozulmuş olmaz. Aynı şekilde “Filan şahıstaki alacağımı, bu gün onda bırakmayacağım” diye yemin eden kimse, o gün hakime müracaat edip alacağını dava ve o şahsa inkarı sebebi ile yemin ettirilmesini talep etse, artık yemini bozulmuş olmaz. Çünkü kendisine mümkün olan bundan başka değildir.

209- Yeminler, ilgi-bağ-münasebetin yok olmasıyla son bulur. Şöyle ki, mesela: “Filan şahsın evine girmem” veya “yiyeceğinden yemem” veya “elbisesini giymem” veya “hanımıyla veya dostuyla ko-nuşmam” diye yemin eden kimse, satıldıktan sonra o şahsın evine girse veya yiyeceğinden yese veya elbisesini giyinse veya kendisinden tamamen ayrılan hanımıyla veya kendisine düşman kesilen dostuyla konuşsa, yemini bozulmuş olmaz.

Fakat yeniden alacağı bir eve girse veya yemeğinden yese, veya elbisesini giyse veya alacağı yeni hanımı ile veya edineceği yeni bir dostu ile konuşsa, yeminini bozmuş olur.

Eve, yemeğe, elbiseye işaret edilmiş olsun-olmasın müsavidir. Çünkü bunların şahıslarına düşmanlık edilmez. Fakat hanımına veya dosta işaret ederek: “Şu karısı ile veya şu dostu ile konuşmam”, diye yemin edilirse, yemin bunlara sınırlı kalır. Bunlara ait ilgi ve muna-sebetin ortadan kalkması ile yok olmaz. Bunlar ile nisbetin hanımlık, dostluk ilgisinin yok olmasından sonra da konuşsa, yeminini bozmuş olur. Zira bunların zatlarına düşmanlıktan dolayı böyle yemin edilmiş olması mümkündür.

210- Bir kimse, karısına veya borçlusuna: “Benim iznim olma-dıkça, evimden veya şehirden bir tarafa çıkmayacaksın” diye yemin etse, bu, evliliğin ve alacağın devamı haline bağlı kalır. Bundan dolayı evlilik sona erdikten veya borç ödendikten sonra çıkılacak olsa, artık o kimse yeminini bozmuş olmaz.

211- Yeminin bir cümlesinde bulunan bir nekre = bir meçhul, aynı cümledeki diğer bir nekreye dahil olur. Fakat bir marife = malum, bir nekreye dahil olmaz.

Bu yüzden bir kimse: “Şu eve her kimse girerse şöyle olsun” diye yemin etse, o eve kendisinin girmesi ile de yemini bozulmuş olur. O ev gerek kendisine ait olsun ve gerek olmasın, müsavidir.

Fakat “Şu evime her kim girerse şöyle olsun” diye yemin etse, oraya kendisinin girmesi ile yemini bozulmuş olmaz. Çünkü evi kendisine malet-mekle, kendisi marife = malum bulunmuş, artık aynı cümlede bulunup nekre = meçhul olan “her kim” mefhumuna dahil bulunmuş olamaz.

Başkasına hitaben: “Senin şu evine her kim girerse” veya “senin şu yemeğinden her kim yerse, şöyle olsun” diye yapılan bir yeminde de muhatabın o eve girmesiyle veya o yemekten yemesi ile yemin bozulmuş, ceza lazım gelmiş olmaz.

212- Yemin ibaresinin bir cümlesindeki marife = malum, diğer bir cümlesindeki nekreye = meçhule dahil olur.

Mesela; bir kimse kölesine hitaben: “Bana şu hadiseyi her kim müjdelerse sen azat ol” diye şarta bağlamak sureti ile yemin etse, o ha-diseyi bizzat bu köle de müjdeleyince azad olur. Demek ki ceza = yani “sen azat ol” cümlesinde bulunup marife olan köle şart cümlesinde bu-lunup nekreye olan “her kim” mefhumuna dahil bulunmuş oluyor.

213- Bir kimse örf ve adete göre bizzat kendisinin de yapabi-leceği bir muameleyi yapmamaya yemin ettiği halde o muameleyi kendisi için başkasına vekalet ve emir sureti ile yaptırsa bakılır: Eğer o muamele, hukuku mübaşirine, yani onu bizzat yapana ait muameleler-den ise, bunun yapılmasından dolayı o kimse yeminini bozmuş olmaz. Alım, satım, kiraya vermek, kiralamak, bir maldan ikrar yolu ile sulh olmak, bir malı bölmek, bir davaya kabul veya inkar yolu ile cevap vermek, akıllı ve bülûğ çağına ermiş olan evladı evlendirmek mua-meleleri bunun gibidir.

Mesela bir kimse: “Vallahi ben şu evi satın almayacağım” diye yemin ettiği halde, onu bir vekil vasıtası ile satın alsa, yeminini bozmuş olmaz.

Fakat yemin edilen muamele, hukuku onu bizzat yapana ait olma-yıp da müvekkile, âmirine ait muamelelerden ise, o kimse bunu vekil etmek ve emir sureti ile yaptırmakla da yeminini bozmuş olur. Evlen-me, boşanma, mal karşılığında kadını boşamak, hibe, sadaka, havale, vasiyet, vakıf, emanet, ödünç alma-verme, borç alma, kıstastan sulh, emanet verme ve alma, borcu ödeme, borcu alma, elbise dikmek, elbise giydirmek, hayvan kesmek, hayvana bindirmek, bülûğ çağına ermemiş çocuğu evlendirmek gibi.

Mesela: “Vallahi filan kadınla evlenmeyeceğim” diye yemin eden kimse, o kadınla bir vekil vasıtası ile evlense, yeminini bozmuş, bu sebeple üzerine keffaret lazım olur. Çünkü bu hususta vekil, bir aracıdan, bir elçiden başka değildir, bu muamelenin bütün hukuku o kimseye aittir.

214- “Şunu, şu zata hibe edeceğim” diye yemin eden kimse, o şeyi bağışladığı halde o zat kabul etmese, yeminini bozmuş olmaz. Ödünç vermek, vasiyet, ikrar gibi diğer teberru sureti ile olan akitlerde de hüküm böyledir.

Fakat “şu malı filan zata satacağım” diye yemin eden kimse o malı sattığı halde o zat kabul etmese, yeminini bozmuş olur. Çünkü satma muamelesi kabule bağlı olup yalnız satanın icabı ile =

sattım demesi ile tam olmadığından satma muamelesi yapılmamış olur. Kirala-mak, nikah, rehin gibi iki tarafın icap ve kabulü ile yapılan diğer mua-melelerde de hüküm böyledir.

Bunların hakkındaki yemin, olumsuz olarak yapıldığı takdirde de bu hüküm geçerli olur.

Mesela bir kimse: “Şu malı filan zata hibe etmeyeceğim” diye yemin ettiği halde hibe edip de o zat kabul etmese yeminini bozmuş olur. Bilakis “ satmayacağım” diye yemin ettiği halde satsa da o zat ka-bul etmese, yeminini bozmuş olmaz.

Demek oluyor ki, hibe gibi teberru edilen şeylerde yalnız müte-berrin = karşılıksız bağışlayanın icabı kafi oluyor. Fakat alım satım ve kiralama gibi bedelli akitlerde yalnız icap kafi olmayıp, kabule de ihtiyaç bulunuyor.

215- Yemin, arkadaşlık ile samimiyet, lezzet ile elem, gam ile se-vinç gibi hayat haline mahsus olan fiillerde yalnız hayat ile bağlı kalır. Ölünün diriye ortak olacağı fiillerde ise, hem hayat, hem de ölüm hallerine geçerli olur.

Bundan dolayı bir kimse, bir şahsa hitaben: “Seninle konuşur isem” veya “senin yanına girer isem” veya “seni öper isem”¹ veya “seni döver isem şöyle olsun” diye yemin ettikten sonra o şahıs vefat etse, artık yemin son bulmuş olur. O şahsa ölü halinde hitap etmekle, veya yanına girmekle veya onu öpmekle veya ona elbise vermekle veya onun cesedine vurmakla yemin bozulmuş, ceza lazım gelmiş olmaz.

Fakat “seni yıkar isem” veya “sana elbise giydirir isem” veya “sana dokunur isem” veya “seni bir şeye bindirir isem” veya “seni taşır isem” diye yemin etse, onu öldükten sonra yıkamakla veya kefenlemek-le veya vücudunu okşamakla veya bir şeye bindirmekle veya taşımakla da yeminini bozmuş olup ceza lazım gelir.

216- Filan kimse ile konuşmayacağım, söz söylemeyeceğim diye yapılan yemin o kimseye işaret etmekle, mektup yazmakla veya bir haber göndermekle bozulmuş olmaz. Çünkü bunlar; konuşma, söyleme sayılmaz.

217- “Konuşmayacağım” diye yemin eden kimse, namazda Kur’an veya tesbih okumakla yeminini bozmuş olmaz. Namaz dışında ise, bir görüşe göre yeminini bozmuş olur, bir görüşe göre yeminini bozmuş olmaz. Çünkü bu okuma örfen tekellüm = konuşma sayılmaz.

Diğer kitapları okumak hakkında da bu ihtilaf mevcuttur.

218- “Oruç tutmam” diye yemin eden kimse, oruca niyet edip başlamış olunca, yeminini bozmuş olur. Çünkü orucun mahiyeti sadece orucu bozucu şeylerden sakınmaktan ibarettir, o da bununla gerçekleşmiş olur.

“Namaz kılmamaya” yemin eden kimse de namaza başlayıp ilk rekatta secdeye alınını koymakla yeminini bozmuş olur. Zira böyle bir rekat kılınmadıkça namaz mahiyeti tamamen bulunmuş olmaz.

“Hac etmemeye” yemin eden de sahih bir hacca başlayıp farz olan tavafın ekserisini yapınca, yeminini bozmuş olur.

219- “Hanımını dövmemeye” yemin eden kimse onun saçlarını çekse veya gerdanını ısırsa veya sıkıştırırsa veya burnuna dokunup kanat-sa bakılır: Eğer bunları kızgınlık halinde yapmış ise, yeminini bozmuş olur. Oynaşma halinde yapmış ise, sahih olan görüşe göre yeminini bozmuş olmaz.

Bununla beraber bu dövmekte acı vermek şarttır. Kasta gelince, bunda iki görüş vardır. Bir görüşe göre kasıt da şarttır. Diğer bir görüşe göre şart değildir. Bundan dolayı böyle yemin eden kimse, başkasını dövmek isterken yanlışlıkla hanımına vuracak olsa, birinci görüşe göre yeminini bozmuş olmaz. Çünkü bunda kasıt olmadığı gibi buna örfen dövme de denilmez. İkinci görüşe göre yeminini bozmuş olur. Zira dövme olayı gerçekleşmiştir.

220- “Yeryüzünde oturmamaya” yemin eden kimse, yere bitişik olmayan bir sergi veya hasır veya deri veya tahta üzerine otursa, yine “Şu döşek üzerinde uyumamaya” yemin eden kimse, onun üzerine konulan diğer bir döşek üzerinde uyusa, yine “Şu tahta üzerinde uyu-mamaya” yemin eden kimse, onun üzerine konulan diğer bir tahta üzerinde uyusa, yeminini bozmuş olmaz. Fakat döşek üzerine bir yüz takılsa veya tahtanın üzerine bir sergi, bir hasır serilse bu, yeminini bozmuş olmamak için yeterli

¹ **Önemli not:** Verilen misallere göre burada “veya sana elbise verir isem” cümlesinin bulunması gerekir.

olmaz.

221- “Yatağında” veya “Şu yatakta uyumam” diye yemin eden kimse, bedeninin çoğu ile o yatağa girip uyumadıkça yeminini bozmuş olmaz.

222- “Bir yere”, mesela: “Bir eve ayağını basmayacağına” yemin eden kimse, o yere daha sonra yürüyerek veya bir şeye binerek girecek olsa, yeminini bozmuş olur. Çünkü bir yere ayak basmak, örfen girmek-ten ibarettir. Fakat böyle yemin ederken yürüyerek girmeyeceğini kastetmiş bulunursa bir şeye binerek girmekle yeminini bozmuş olmaz. Çünkü sözünün hakikatini dilemiş olur.

223- “Bir yere girmeyeceğine” yemin eden kimse, oraya tutulup girdirilirse yeminini bozmuş olmaz, hatta direnme, karşı koymasa bi-le. Çünkü yemini; kendi fiiline, yani kendisinin bizzat girmesine aittir. Fakat bu yere daha sonra kendisi girecek olsa, yeminini bozmuş olur.

224- Zor kullanma ve tehdit, kastı iptal etmediği için yeminin akdini men etmez. Bundan dolayı: “Şu muayyen şeyi yemeyeceğine” dair isteyerek veya zor kullanılarak yemin eden kimse, o şeyi daha son-ra vuku bulan zor kullanma ve tehdit sebebiyle yiyecek olsa, yeminini bozmuş olur. Nitekim baygın veya deli olduğu halde yediği takdirde de hüküm böyledir.

Fakat “içmeyeceğine” yemin ettiği bir şeyi başkaları zorla boğazı-na akıtacak olsalar yeminini bozmuş olmaz. Çünkü kendi fiili bulunma-mıştır. Daha sonra rızasıyla içerse, yeminini bozmuş olur.

(İmam Şafii'ye göre zor kullanma ve tehdit yemin akdinin gerçek-leşmesine manidir.)

225- “Vallahi yersem veya içersem veya giyersem şöyle olsun.” diye yemin eden kimse her ne yese veya içse veya giyinse yeminini bozmuş olur. Ben şu yiyeceği, şu suyu veya şu elbiseyi kasetmişim dese, tercih edilen görüşe göre ne kadı tarafından ne de müftü tarafından tasdik olunmaz.

Fakat “Vallahi bir şey yersem veya bir şey içersem veya bir şey giyersem şöyle olsun” diye yemin eden kimse bununla muayyen bir şeyi kasetmiş olduğunu söylerse, kadı tarafından değilse de müftü tarafından tasdik olunur.

226- “Filan şahsın kardeşleriyle veya hanımlarıyla veya dost-larıyla konuşmayacağım” diye yemin eden kimse, bunların hepsi ile, mesela bütün kardeşleri ile konuşmadıkça yeminini bozmuş olmaz. Hat-ta bir kaçı ile konuşacak olsa bile. Çünkü bu yemin hepsi ile konuşmak-taki bir mahzurdan dolayı yapılmış olabilir. Fakat o şahsın yalnız bir kardeşi veya bir hanımı veya bir dostu olduğunu bildiği halde böyle yemin etse, yalnız bununla konuşmakla da yeminini bozmuş olur.

227- Bir kimse, başkasındaki bir alacağını taksit taksit almayaca-ğına yemin ettiği halde ondan bir miktarını alacak olsa, daha sonra geri kalanını da almadıkça yeminini bozmuş olmaz.

228- Bir kimse: “Malı bulunmadığına” dair yemin ettiği halde ticaret için olmayan eşyası, gelir getiren gayrimenkulu veya arazisi bulunsa, bununla yeminini bozmuş olmaz. Çünkü bunlara örfen mal denilmez, denildiği takdirde yeminini bozmuş olur.

229- “Ben bu işi elbette yapacağım”, mesela: “Şu zatı elbette ziyaret edeceğim” tarzında yapılan yeminler, bir defaya mahsustur. Bundan dolayı bir kere ziyaret vuku bulunca yemin yerine getirilmiş olur.

230- Çocukların, delilerin, uykuda bulunanların yeminleri mute-ber değildir. Fakat sarhoş edici şeylerden birini kasten içmiş olan sarho-şun yemini, ayık bir kimsenin yemini gibidir. Çünkü onun bu sarhoş-luğu, kendisinin kast ve tercihine dayalıdır. Bundan dolayı yaptığı ye-mine riayet etmezse, yeminini bozmuş olur.

231- İstisnaya, yani “İnşallah = ALLAH dilerse” diye ALLAH’ın dilemesi ile beraber olan yeminlerde, adaklarda hanis olmak = yemine, adağa muhalefet etmiş bulunma hali düşünülemez.

Bundan dolayı bir kimse “ALLAH’a yemin ederim ki yarın inşallah şu işi yaparım” diye yemin etse, veya “filan işim olursa, inşallah şu kadar gün oruç tutayım” diye adak adasa da yarın ki gün o işi yapmasa veya o işi olduğu halde oruç tutmasa yeminini bozmuş, günahkar olmaz. Çünkü bu halde o işin yapılması veya orucun tutulması, ALLAH Teala’nın dilemesine bağlanmıştır.

Hak Teala'nın herhangi bir şeyi dileyip dilemediği ise, o şeyin vaki olmasından evvel bizce meçhuldür.

Bu gibi istisnalar, İmam-ı Azam ile İmam Muhammed'e göre sözün hükmünü iptal eder, o sözü azimli, kesin olmaktan çıkarır. İmam Ebu Yusuf'a göre de, o bir şart mesabesindedir. Artık o şart bizce

tahak-kuk etmedikçe, yani bu yemin anında onun meydana gelmesi kesin olduğu bizce malum bulunmadıkça, ceza lazım gelmez.

(İmam Malik'e göre bu istisna halinde de yeminin ve adağın hük-mü lazım gelir. Çünkü her şey, ALLAH Teala'nın dilemesine bağlıdır. Onun söylenmesi yani inşallah denilmesi bereket ummak içindir. Bu se-beple onu söylemekle sözün, yapılan yeminin veya adağın hükmü değişmiş olmaz.)

[Fihrist'e dön](#)

ADAĞIN MAHİYETİ VE NEVİLERİ

232- Nezir, ALLAH Tealaya tazim için mübah bir işin yapılmasını üstlenmek, öyle bir işin yapılmasını kendi nefesine vacip kılmaktır. Nezrin çoğulu “nüzur” dur. Nezir edene de “nâzir” denir. Nezrin Türkçe'si “adak”tır.

233- Sırf Hak Teala'nın rızası için ibadet sayılacak bazı şeyleri adamak, makbuldür, sevaba vesiledir. “Adağım olsun yarın ALLAH rızası için oruç tutayım veya fakirlere şu kadar para vereyim” denilmesi gibi.

Fakat dünyalık bir maksadın meydana gelmesi için yapılacak adaklar makbul değildir. “Fılan işim yoluna girerse, üç gün oruç tuta-yım” veya “fakirlere para vereyim” denilmesi gibi.

Böyle dünyalık bir gaye için yapılan bir ibadet ve itaat ulvi bir maksada değil, dünyalık bir isteğe bir niyete dayalı bulunmuş olur. Bu ise; ibadetlerde, itaatlarda aranılan ihlase aykırıdır. Böyle bir adak kaderi değiştiremez. Kader ne ise, yine o meydana gelir. Şu kadar var ki, bazen böyle bir adak ile cimriden bir mal çıkmış olur.

Bununla beraber adaklara riayet lazımdır. Çünkü adak adayan ALLAH Teala ile sözleşme yapmış demektir. Bundan dolayı adağına vefa etmesi, yani adak olarak yapmayı üstlendiği şeyi yerine getirmesi icap eder. Hak Teala Hazretleri adaklarına vefa edenleri Kur'an-ı Kerim'inde övmüştür.

234- Adaklar zaman, mekan, şahıs ve adanılan şey itibarı ile muayyen ve gayrimuayyen nevilerine ayrıldıkları gibi bir şarta bağlı olup olmamak itibarı ile de mutlak, muallak nevilerine ayrılır. Nitekim ileride görülecektir.

[Fihrist'e dön](#)

NEZR (ADAK)IN ŞARTLARI

235- Bir nezrin şer'an sahih, muteber, yerine getirilmesi gerekli olabilmesi için şu gibi şartlar vardır.

1. Adanılan şeyin cinsinden bir farz veya vacip ibadet bulunmalıdır. Bu yüzden: “Bir gün oruç tutayım” diye yapılan adak sahihtir. Fakat “filan hastayı ziyarette bulunayım” diye yapılacak bir adak sahih, yani yerine getirilmesi gerekli olmaz. Çünkü hastayı ziyaret cinsinden bir farz veya vacip yoktur.

2. Adanılan şeyin cinsinden bulunan bir farz veya vacip bizzat kastedilen bir ibadet olmalıdır, başka bir farz veya vacibe vesile bulunmamalıdır.

Bundan dolayı “iki rekat namaz kılayım” diye yapılan bir adak, sahihtir. Fakat “adağım olsun abdest alayım” veya “tilavet secdesinde bulunayım” diye yapılacak bir adak muteber değildir. Çünkü abdest ile tilavet secdesi bizzat kastedilen bir ibadet değil, bilakis kastedilmiş olan ibadetlere birer vesiledir.

3. Adanılan şey, zaten yapılması o anda veya gelecekte lazım bir farz veya vacip bulunmamalıdır.

Bu sebeple “adağım olsun yarınki sabah namazını” veya “vitir namazını kılayım” tarzındaki adaklar sahih olmaz.

4. Adanılan şey aslında bir günah olmamalıdır.

Bu yüzden intihar gibi bir şeyi adamak mesela: “Şu işim olursa, canımı hak yolunda kurban edeyim” diye yapılan bir adak sahih olmaz.

Fakat esasen meşru iken başka bir sebepten dolayı yasak edilmiş olan bir şey ile adak sahihtir.

Mesela bir kimse, Ramazan-ı şerif bayramının birinci gününde veya Kurban bayramının dört gününde oruç tutmayı nezir etse, bu sahih olur. Şu kadar var ki, o günlerde oruç tutulması yasak edilmiş

bulun-makla, o günlerde oruç tutmayıp daha sonra kaza eder. Bununla beraber oruç tutarsa, adağını yerine getirmiş olur.

ALLAH için evladını kurban edeceğini adayan kimseye, İmam Ebu Yusuf ile İmam Şafii'ye göre bir şey lazım gelmez. Çünkü bu, caiz olmayan bir adaktır. Fakat İmam-ı Azam ile İmam Muhammed'e göre bu halde bir koyun kurban edilmesi icap eder. Zira İbrahim Aleyhis-selam böyle bir kurban ile emrolunmuştur.

5. Adanılan şey, aslında imkansız olmamalıdır.

Bu sebeple bir kimse: “Geçen filan günde oruç tutayım” diye adak adasa, üzerine bir şey lazım gelmez.

Aynı şekilde: “Filan zatın geleceği gün oruç tutayım” diye adak adadığı halde kendisinden oruca aykırı bir şey meydana geldikten veya zeval (öğle) vaktinden sonra o zat gelecek olsa, nezir namına bir şey icap etmez. Çünkü o günde oruç tutulması artık imkansız olmuştur.

Geceleyn geldiği takdirde de hüküm böyledir. Zira adak, gündüz hakkındadır.

6. Nezir edilen şey, nezir edenin mülkünden fazla veya başkasına ait bulunmamalıdır.

Bundan dolayı şu an bin kuruş sadaka vermesini nezir eden kim-senin yalnız yüz kuruşu bulunsa, ancak bu yüz kuruşu sadaka vermesi icap eder. Veya başkasına ait bir malın verilmesini, mesela başkasının koyununun kurban edilmesini nezir eden kimseye de bundan dolayı bir şey lazım gelmez.

[Fihrist'e dön](#)

MUAYYEN, GAYRIMUAYYEN, MUTLAK VE MUALLAK NEZİRLER

236- “Nezirim olsun yarın oruç tutayım” gibi bir adak muayyen bir nezirdir. “Nezirim olsun bir gün oruç tutayım” denilmesi de gayri muayyen bir nezirdir. Bunlar aynı zamanda birer mutlak, yani şartsız nezirlerdir.

“Falan kimse gelirse, ALLAH için nezirim olsun bir gün oruç tuta-yım” veya “şu kadar sadaka vereyim” gibi şarta bağlı nezirler de birer muallak nezirdir.

237- Mutlak olan nezirleri yerine getirmek vacip olan bir vazi-fedir. Muayyen gününde yapılmayan bir nezir, başka bir günde kaza edilir. Mesela bugün fakirlere sadaka verilmesi adandığı halde bu sada-ka verilmesi bugün yapılmazsa, başka bir günde yapılması bir kaza mahiyetinde olarak icap eder.

238- Meydana gelmesi istenilen bir şarta bağlanmış olan bir nezir, o şartın gerçekleşmesi halinde yerine getirilmesi icap eder. Meydana gelmesi istenmeyen bir şarta bağlanmış olan bir adağa gelince, bunda nezreden serbesttir, şart gerçekleşince dilerse nezirini yerine getirir, dilerse yalnız yemin keffaretinde bulunur, sahih olan budur.

Mesela: “Şu nimete nail olursam bir ay oruç tutayım” diye nezre-den kimse, o nimete nail olunca, bir ay oruç tutması vacip olur. Çünkü şart olan nimet, onun tarafından istenilmiştir.

Bilakis bir kimse, kendisini yalan söylemekten men etmek için “Eğer yalan söylersem, bir ay oruç tutmak nezirim olsun” diye nezrettiği halde yine yalan söylese, serbest olur. Dilerse bu nezirini yerine getirir, yani bir ay oruç tutar ve dilerse yemin keffaretinde bulunur. Zira yalan söylemek şartı kendisince istenilmemiştir, bu nezir bir çeşit yemin demektir.

239- Mutlak bir nezir, muayyen olsa bile zamana, mekana, muay-yen paraya, muayyen fakire bağlı kalmaz. Bu nezir, gerek oruç ile, na-maz ile, itikaf ile olsun ve gerek para vesaire ile olsun müsavidir.

Bunun için bir kimse: “Cuma günü oruç tutayım” veya “Beytü'l- makdiste şu kadar rek'at namaz kılayım” veya “bu parayı cuma günü falan beldede falan fakire vereyim” diye nezrettiği halde buna muhalif olarak başka bir günde oruç tutsa veya başka bir mescitte o kadar rek'at namaz kılsa veya o miktarda başka bir parayı başka bir beldede başka bir fakire verse, nezirini yerine getirmiş olur.

240- Bir şarta bağlanmış olan bir nezrin o şartın meydana gel-mesinden evvel eda edilmez.

Mesela: “Falan zat gelirse üç gün oruç tutayım” diye nezir eden kimse, daha o zat gelmeden üç gün oruç tutacak olsa, nezirini yerine getirmiş olmaz.

241- Şarta bağlanmak şeklindeki bir nezir de zaman ile, mekân ile, muayyen para ve muayyen fakir ile kayıtlı kalmaz.

Mesela “Falan işim olursa, cuma günü oruç tutayım veya şu ma-haldeki falan fakire şu elimdeki parayı vereyim” diye nezreden kimse, o işi görüldükten sonra herhangi bir günde o orucu tutabilir, veya her-hangi yerdeki diğer bir fakire o paranın miktarını verebilir.

242- Bir vakte bağlanılan bir oruç, o vaktin gelmesinden evvel tutulursa, İmam-ı Azam ile İmam Ebu Yusuf'a göre caiz olur. İmam Muhammed'e göre câiz olmaz. Receb-i şerif ayında tutulması nezredilen bir orucun Rebû'l-ahir ayında tutulması gibi.

243- “Bir sene oruç tutayım” diye mutlak surette yapılan bir nezirden dolayı, hilaller itibarı ile tam bir sene oruç tutulması lazım gelir. Şöyle ki, bu halde bakılır: Eğer peşpeşe tutulması söylenmemiş ise, bu oruç ayrı ayrı günlerde tutulabilir. Şayet peşpeşe bir halde tutulursa, otuz beş günün kazası lazım gelir ki, bunların otuz günü Ramazan-ı şerife beş günü de bayramlara rastlayan günlere bedeldir. Böyle nezreden kadın ise, bu sene içinde oruç tutamayacağı âdet günlerini de kaza eder.

Fakat böyle bir sene peşpeşe oruç tutulması nezredilmiş olursa, Ramazan günlerini kaza lazım gelmez. Zira böyle bir sene, Ramazan-ı şerifsiz olmayacağı için Ramazan günleri bu nezirden istisna edilmiş gibi olur.

244- Bir kimse: “Falan ayda mesela Receb-i şerifte oruç tutayım” diye nezrettiği halde o ayda hasta olsa, oruç tutmayı daha sonra Ramazan-ı şerifte olduğu gibi kaza eder.

245- “ALLAH rızası için bir gün oruç tutayım” diye yapılan bir nezrin günü muayyen değildir. Nezreden dilediği gün bu orucu tutabilir. İki gün, üç gün denildiği takdirde de hüküm böyledir.

Bu günlerin oruçları ara vermeden tutulabileceği gibi, ayrı ayrı olarak da tutulabilir. Ancak nezir anında peş peşe tutulmasına niyet edilmişse, o takdirde peş peşe tutulması lazım gelir, ara verilirse yeni-den tutulmaları icap eder.

Mesela “Aralıksız on gün oruç tutayım” diye nezir etmiş bulunan bir ka-dın, beş gün tuttuktan sonra adet görmeye başlasa tuttuğu oruçlar nezir namı-na sayılmaz. Temizlendikten sonra yeniden on gün oruç tutması lazım gelir.

Fakat ayrı ayrı günlerde şu kadar oruç tutmayı adayan kimse, o kadar gün aralıksız bir şekilde oruç tutsa, nezirine yerine getirmiş olur.

246- “Üzerime oruç vacip olsun” diye nezir eden kimseye yalnız bir gün oruç tutmak lazım gelir. Miktarına niyet etmeksizin: “Bir çok günler oruç tutayım” diye nezir eden kimsenin de İmam-ı Azam'a göre on, İmameyne göre de yedi gün oruç tutması icap eder.

247- “Nezrim olsun ki yalan söylemeyeyim” veya “nezrim olsun ki filan yere gitmeyeyim” gibi sözler, “ahdim olsun” mesabesinde birer yemin sayılır. Bundan dolayı yalan söylene veya o yere gidilse, yalnız yemin keffareti lazım gelir. “Üzerime nezir olsun” tabiri de böyledir. Ancak bunlar ile sadaka vermek, oruç tutmak veya hac etmek gibi bir ibadete niyet edilirse, o takdirde bu ibadet, icap eder.

Yalnız “Nezrim olsun” denilmesi de böyledir. Bu halde bakılır: Eğer bununla sayı belirtilmeksizin oruca niyet edilmiş ise, üç gün oruç lazım gelir. Miktarı belirtilmeksizin sadakaya niyet edilmiş ise, on fakire birer fitre miktarı vermek icap eder.

248- Nezirde kastın bulunması veya bulunmaması müsavidir.

Bu bakımdan “ALLAH için bir gün oruç tutayım” diyecek yerde “bir ay oruç tutayım” denilse, bir ay oruç tutulması lazım gelir. Bu ayı tayin, nezredene aittir. Hemen nezrin peşine oruca başlanılmaması bir günah değildir.

249- “ALLAH Teâla için şu gün, Mesela perşembe günü oruç tutayım” diye yapılan bir nezir, en yakın olan perşembe gününe ait bulunmuş olur. Bu yüzden yalnız o gün tutulacak oruç ile bu nezir yerine getirilmiş olur. Her perşembe günü oruç tutulması icap etmez. Ancak buna niyet edilmiş olursa, o takdirde icap eder.

250- Nezir edilen günlerden birinde oruç tutulmazsa, kaza lazım gelir.

Mesela “Muayyen günlerde oruç tutmasını adayan kimse, o günle-rin şiddetinden, pek sıcak olmasından dolayı oruç tutmaya gücü yet-mezse, oruç tutmaz, kazasını müsait günlere, mesela kışa

bırakır.

251- Oruç tutmak üzere yaptığı nezirden dolayı üzerine kaza lazım gelen kimse, bu kazayı tehir edip de orucunu tutamayacak kadar yaşlansa, veya geçimini temin için pek meşakkatli bir sanat ile meşgul bulursa, oruç tutmaz, her gün için bir fidye verir. Fakirliğinden dolayı fidye vermeye gücü yetmezse, ALLAH Teâla'dan mağfiret diler. Çünkü ALLAH'ü Azimüşşan Gafur'dur, Rahîm'dir.

252- Bir kimse, mesela: “Bir ay oruç tutayım” veya “itikafta bulu-nayım” diye adadığı halde, henüz bir gün geçmeden vefat etse, ken-disine bir ay oruç tutmak veya itikafta bulunmak lazım gelmiş olur. Ayın muayyen olup olmaması müsavidir. Bu halde her gün için bir fid-ye verilmesini vasiyet etmiş olması icap eder. Vasiyeti bulunmadığı takdirde varislerinin müsâdeleri ile bu fidye, geriye kalan mal varlığın-dan verilebilir.

Fakat bir kimse, hasta olduğu halde böyle bir nezirde bulunup da iyileşmeden vefat etse, kendisine bir şey lazım gelmemiş olur. Ama arada bir gün iyileşmiş olsa bile, bir aylık fidye vasiyet etmesi icap eder.

İmam Muhammed'e göre yalnız iyileştiği günler miktarı fidye va-siyet etmesi lazım gelir.

253- “ALLAH Teâla'nın rızası için kurban keseyim” veya “nezrim olsun, kurban kesip etini fakirlere dağıtayım” diye yapılan bir adak muteberdir. Fakat: “Şu hastalıktan iyi olursam bir koyun keseyim” veya “filan türbe için bir kurban keseyim” gibi adaklar, vaatler, bir nezir mahiyetinde değildir. Ve Hak Teâlanın rızasından başka bir kimse namına kurban kesilmesi caiz de değildir.

254- “Filan kimseye şu kadar para nezr ettim” veya “filan türbeye şu kadar mum nezr ettim” veya “filan zatın gelmesi için kurban kesece-ğim” gibi sözler caiz değildir. Hele bir ölü hakkında: “Ey mübarek zat! Sen benim şu işimi yoluna koyarsan, mesela: “Şu hastama şifa verirsen” veya “şu kaybolmuş malımı bana iade ettirirsen, senin türbene şu kadar şey sarf edeyim tarzındaki adaklar batıldır, haramdır. Bilakis: ALLAH rızası için şu fakire şu kadar para vermek nezrim olsun” veya “ALLAH Teâla hastama şifa verirse” veya “şu kaybolmuş malımı bana iade eder-se, Hak rızası için sadaka vereyim” veya “kurban kesip etini dağıtayım” veya “onların mescitlerine şu kadar hasır, zeytin yağı alayım” gibi bir tarzda adak yapılabilir.

255- Adak kurbanının etini, adayan kimse yiyemeyeceği gibi hanımı ile usul ve furuu da yani babası, anası, dedeleri, evladı, torunları da yiyemezler. Bunu, fakirlere sadaka olarak vermeleri lazımdır. Şayet yiyecek olurlarsa yediklerinin kıymetini sadaka olarak vermeleri icap eder.

256- Yapılan bir adak veya yemin keffareti, yerine getirilmezse, hakim tarafından yapılmasına zorlanmaz. Çünkü bunlar sırf dini ibadetlerle alakalı mükellefe yönelik yapılması gerekli birer vazifedir.

[Fihrist'e dön](#)

İTİKAFIN MAHİYETİ, NEVİLERİ, MEŞRU OLMASINDAKİ HİKMET

257- İtikaf, lügatta: Bir şeye devam etmek manasındadır. Bir şeye devam eden kimseye de “mu'tekif” denir. Şer'i şerifte ise, itikaf: “Bir mescid-i şerifte veya o hükümdeki bir yerde itikaf niyeti ile ikamet etmek” den ibarettir.

258- İtikafın: Vacip, sünnet-i müekke ve müstehap nev'ilerine ayrılır. Şöyle ki: Dil ile adak yapılan bir itikaf, vaciptir. Ramazan-ı şerif'in son on gününde itikaf, kifaye yolu ile bir müekked sünnettir. Başka bir zamanda ibadet ve itaat niyeti ile bir mescid-i şerifte bir müddet yapılan itikaf da müstehaptır.

259- Bir itikafın en az müddeti, İmam Ebu Yusuf'a göre bir gündür. İmam Muhammed'e göre de bir saattir. Bir saat, fıkıh alimlerine göre: Zamanın belirsiz az çok bir kısmı demektir. Yoksa bir günün yirmi dördte biri demek değildir.

(İtikafın en az müddeti, Malikilerce tercih edilen görüşe göre bir gündüz kadar, bir gecedir. Şafiiler'e göre de “Sübhanellellah” denilmesin-den bir an fazla olan çok az bir zamandır.)

260- İtikafın meşru kılınmasındaki hikmet ve faydaya gelince, bu pek mühimdir. Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz Medine-i Münevve-re'ye hicretinden sonra, ahirete göç etmelerine kadar her Ramazan-ı şerif'in son on gününü itikaf ile geçirirlerdi.

İhlas ile olan bir itikaf, amellerin pek şerefli sayılmaktadır. Bu sayede kalpler, bir müddet olsun

dünya işlerinden ayrılmış, Hakk'a yönelmiş olur, birer beytullah olan mescitlerden birine bu suretle devam eden bir mümin, pek kuvvetli bir kaleye sığınmış, Kerim olan mabu-dunun feyiz ve yardım kapısına sığınmış olur.

İslam büyüklerinden meşhur Ata demiştir ki: “İtikaf yapan kimse, ihtiyacından dolayı büyük bir zatın kapısında oturup ihtiyacımı yerine getirmediğçe buradan ayrılıp gitmem diye yalvaran bir kimseye benzer ki, ALLAH Teala'nın bir mabedine sokulmuş, beni bağışlamadıkça buradan ayrılıp gitmem demektedir.

Bir müminin her gün azalmakta olan hayat günlerinden istifade ederek böyle kudsi bir yerde bir müddet ezeli yaratıcısına olanca varlığı ile yönelip saf bir kalp ile, tertemiz bir dille ibadet ve itaat da bulunması, manevi bir zevke dalması ne müstesna bir ganimettir.

İtikaf eden kimse, bütün vakitlerini namaza tahsis etmiş demektir. Çünkü bilfiil namaz kılmadığı vakitlerde de mescit içinde namaza hazır bir haldedir. Bu namaza hazır olma hali ise, namaz hükmündedir.

Özetle itikaf sayesinde insanın maneviyatı yükselir, kalbi nurlanır, simasında kulluk nişaneleri parlar, feyizlere erişmiş olur. Ne mübarek, ne güzel bir hayat anı!

[Fihrist'e dön](#)

İTİKAFIN ŞARTLARI

261- Bir itikafın sahih olması, şu şartların bulunmasına bağlıdır.

1. İtikaf yapan kimse müslüman, akıllı ve temiz bulunmalıdır.

Bundan dolayı gayrimüslimin, delinin, cünübün, hayız ile nifas-dan temiz bulunmayanın itikafı caiz olmaz.

Gayrimüslim ibadete, deli de niyete ehil değildir. Dinen temiz ol-mayanlar da mescitlere girmekten men edilmişlerdir.

2. İtikafa niyet edilmiş olmalıdır.

Bundan dolayı niyetsiz olarak yapılan bir itikaf, muteber değildir. Zira bunun bir itaat ve ibadet olabilmesi niyete bağlıdır.

3. İtikaf, mescitte veya o hükümdeki bir yerde yapılmalıdır.

Şöyle ki, içinde cemaatla namaz kılınan herhangi bir mescitte itikaf yapılabilir. Büyük camilerde yapılması daha faziletlidir.

Kadınlar da kendi evlerinde mescit edinilen veya edecekleri birer odada itikafta bulunurlar. Buraları onların haklarında birer mescit sayılır. Kadınların evleri dışındaki mescitlerde itikaf etmeleri caiz ise de, mekruhtur. Kadınların kendi evlerinde namaz kılmaları, mescitlerde namaz kılmalarından daha faziletli olduğu gibi, evlerinde itikafı da her türlü fitne ve fesat düşüncesinden uzak olması sebebi ile mescit-lerde itikafta bulunmalarından daha faziletlidir.

(İmam Şafiye göre itikaf, tazime layık bir yerde yapılabilir ki, o da mescitlerdir. Evlerde mescit edinilen yerler, bu tazime layık değildir.)

4. Vacip olan bir itikafta, itikaf eden kimse oruçlu bulunmalıdır. Bu halde orucun yanılarak bozulması itikafa zarar vermez. Diğer itikaf-lar için oruç şart değildir. Çünkü onlar için bir müddet yoktur. Hatta camii şerifden bir iki saat içinde çıkıncaya kadar itikafa niyet edilmesi de sahihtir.

(Şafiiler'e göre vacip olan bir itikafta da oruç şart değildir.)

262- İtikaf için bülûğ çağına ermek, erkeklik, hürriyet şart değildir.

Bundan dolayı akıllı olan çocuğun, kadının, kölenin itikafı da sahihtir. Şu kadar var ki, kadının itikafı: Var ise kocasının, kölenin itikafı da: Efendisinin iznine bağlıdır. Hatta itikafda bulunmayı adanmış olsalar bile. İzin bulunmadığı takdirde kadın, adanmış olduğu itikafı ko-casından ayrı kaldığı günlerde, köle de azat edildikten sonra kaza eder.

263- Bir kimse, itikaf için hanımına izin verse, bundan dönemez; artık men etmesi sahih olmaz. Efendi ise, kölesine vermiş olduğu izninden dönebilir.

Bir bedel karşılığında azad edilmek üzere efendisiyle bir anlaşma yapmış olan köle veya cariye

ise, efendisinin izni olmasa da itikafta bulunabilir. Çünkü bu, kısmen hürriyetine sahiptir.

[Fihrist'e dön](#)

İTİKAFIN ADABI

264- İtikafın şu gibi edepleri vardır:

1. İtikaf, Ramazan-ı şerif'in son on gününde ve mescitlerin en faziletlisinde yapılmalıdır.
2. İtikaf esnasında hayırdan başka bir şey söylememelidir. Günahı gerektirmeyen şeyleri konuşmakta bir sakınca yoktur. Bir ibadet itikadı ile sükut etmek ise, mekruhtur. Günah-ı sayılan şeylerden dili tutmak ise, ibadetlerin büyüklerinden biridir.
3. İtikaf esnasında Kuran-ı Kerim'i okumaya, hadis-i şerife, peygamberlerin güzel örneklerle dolu hayatlarını, dini meseleleri okumak-okutmak ve yazmaya devam etmelidir.
4. İtikaf yapan kimse temiz elbiselerini giymeli, güzel kokular sürünmelidir. Başını da yağlayabilir.
5. Kendine itikafı vacip kılacak kimse, buna yalnız kalben niyet etmekle yetinmemeli, bilakis dili ile de söylemelidir.

[Fihrist'e dön](#)

İTİKAF DAİR BAZI MESELELER

265- Bir muayyen mescitte, mesela Mescid-i Haram'da itikafa niyet eden kimse, başka bir mescitte itikafa girebilir.

266- Bir ay itikafa adak yapıldığı halde bundan yalnız gecelere veya gündüzlere niyet edilse bu niyet, sahih olmaz. Çünkü ay, muayyen miktardaki geceler ile gündüzlerden ibarettir. Bundan dolayı geceli-gündüzlü bir ay itikaf icap eder.

267- Yalnız gündüzleri itikafta bulunmaya niyet edilmesi sahihtir. Bu halde her gün fecr (şafak)ın doğuşundan evvel mescide girilip güneşin batışından sonra çıkılır, ve peş peşe olmasına niyet edilmemiş ise, istenilen günlerde itikaf yapılabilir. Bir gün için itikafa niyet edildiği takdirde de gece dahil olmaz. Fakat aralıksız şu kadar gün itikaf edilmesi adak yapılırsa, geceler de adağa dahil olur. Aksi de böyledir. Bu halde itikaf için güneşin batışından evvelce mescide gelinir, muayyen olan günler ve geceler mescitte kalınır, son günün güneşin batışından sonra mescitten çıkılır, itikaf son bulmuş olur.

268- Muayyen bir Ramazan-ı şerif ayını itikaf ile geçirmeye adak yapılırsa, o Ramazan-ı şerif orucu, bu itikaf orucu için de yeterli olur. Bu adağa rağmen, o Ramazan-ı şerifte oruç tutulup da itikaf yapılmasa, başka bir zamanda oruçlu olarak aralıksız bir ay itikaf edilmesi gerekli olur. Şayet itikaf edilmeksizin diğer bir Ramazan-ı şerif girecek olsa, artık bunda yapılacak itikaf yeterli olmaz. Çünkü bu takdirde kazaya kalan itikafın orucu, zimmette bizzat kendisi yapılması istenilen bir borç olmuştur. Bu, ikinci Ramazan-ı şerif orucuyla ödenmiş olamaz.

269- Tayin etmeksizin bir ay itikafı adanmış olan kimse, Ramazan-ı şerifte bir ay itikafta bulunmakla bu adağını yerine getirmiş olamaz. Çünkü bu itikaf için bir ay oruç tutmayı da bu adak ile gerekli kılmış bulunur. Ramazan orucu ise, kendisine ayrıca farz olan bir ibadettir.

270- Bir kimse, adadığı bir itikafı yapmadan vefat edecek olsa, her günü için bir fidye verilmesini vasiyet etmiş olması lazım gelir. Çünkü vacip olan bir itikaf, orucun bir dalıdır. Bundan dolayı oruçtaki fidye, bunda da geçerli olur. Ancak fakir olursa, o halde Hak Teala'dan af ve mağfiret dilenmelidir.

[Fihrist'e dön](#)

İTİKAFI BOZUP BOZMAYAN ŞEYLER

271- İtikaf yapan kimsenin şer'î, tabii veya zarurî bir ihtiyaç için mescitten dışarı çıkması itikafını bozamaz.

Mesela: İtikaf yapan kimsenin cuma namazını kılmak için çıkması, şer'î bir özür olduğundan itikafına mani değildir. Zaten cuma na-mazı müddeti, malum olması sebebiyle adaktan müstesna bulunmuş sayılır.

Yine aynı şekilde abdest bozmak, abdest almak veya gusletmek için çıkması da tabii bir özür

olduğundan itikafa zarar vermez.

Yine böylece bulunduğu mescidin yıkılmak üzere bulunması veya oradan zorla çıkarılması da zaruri bir özür olduğundan itikafa zarar vermez.

(Şafiiler'e göre cuma namazı için başka bir mescide çıkılıp gidil-mesi itikafi bozar. İtikaf, bir hafta devam edecek ise, cuma namazı kılınır bir mescitte yapılmalıdır.)

272- Cuma namazını kılmak veya abdest bozmak için en yakın olan yere kadar çıkılır, akabinde dönülür. Mescidi terk etmek özründen dolayı da başka bir mescide gidilip orada itikaf tamamlanır.

273- İtikaf eden kimsenin mescitten özürsüz yere çıkması itikafi bozar. Bu yüzden itikaf eden kimsenin geceleyin veya gündüzün bir özür bulunmaksızın bir müddet mescitten kasten veya yanılarak çıkacak olsa, itikafi bozulmuş olur. Bu müddet İmameyn'e göre bir günün yarı-sından fazla bir zamandır. Bir görüşe göre bir saatten, yani bir günün belirsiz bir parçasından ibarettir. Kadın da itikaf ettiği odadan özürsüz yere evi içerisine çıkarsa, itikafi bozulmuş olur.

274- Hastayı ziyaret etmek için, cenaze için, cenaze namazı için, şahitlikte bulunmak için dışarıya çıkılması da itikafa manidir. Hastalık-tan dolayı bir saat kadar dışarıya çıkılması da itikafi bozar. Şu kadar var ki, itikaf adak yapılırken hastaları ziyaret etmek veya cenaze namazında hazır bulunmak istisna edilmiş olursa, bunlar için çıkılması itikafi bozamaz.

275- Ekseriyetle vaki olmayan bir özürden dolayı dışarı çıkmak da itikafa manidir.

Mesela: Boğulmak veya yanmak üzere olan bir kimseyi kurtarmak için veya cemaatin dağılmasından dolayı dışarıya çıkılması da itikafi bozar.

276- İtikaf eden kimseye itikafi esnasında birkaç gün baygınlık veya delilik gelse, itikafi bozulmuş olur. İyileşince yeniden itikafa başlar. Hatta bu hal devam edip birkaç sene sonra yok olsa, yine itikafi kaza etmesi icap eder.

277- Yukarıdaki meseleler, vacip olan itikafı bozmadır. Nafile olan itikafalarda bir özre bağlı olsun olmasın, dışarı çıkmakla veya has-tayı ziyaret etmekle itikaf bozulmaz.

278- Vacip olan bir itikaf bozulunca kazası lazım gelir. Mesela muayyen bir ay için olan bir itikaf esnasında bir oruç bozulsa veya dışarı çıkılsa, yalnız bu bir günlük itikaf için kaza lazım gelir. Fakat muayyen olmayan, peş peşe bir ay için adanılmış bir itikaf esnasında böyle bir gün oruç bozulacak olsa, yeniden bir aylık bir itikafa başla-mak icap eder. Bu bozulma gerek itikaf eden kimsenin yemesi dışarıya çıkması gibi kendi fiili ile olsun ve gerek delilik ve baygınlık gibi kendi fiili olmaksızın olsun müsavidir.

279- Başlanıldıktan sonra terk edilen nafile bir itikafın -zahiri rivayete göre- kazası lazım gelmez.

280- İtikaf eden kimse, hanımı ile cinsel ilişki veya bunu davet edecek öpme, okşama gibi herhangi bir hareket, gerek gündüzün ve gerek geceleyin olsun haramdır. Cinsel ilişki ister kasten ve ister unutarak olsun itikafi bozar, hatta meni gelmese bile. Diğerleri ise, menisi gelmedikçe bozamaz. Nitekim bakmak ve düşünmek neticesinde gelecek olan meni de itikafi bozamaz.

281- İtikaf eden kimse, muhtaç olduğu şeyleri mescitte hazır bulundurmaksızın mescitte satın alabilir, mescidi işgal etmeyecek şeyleri mescide getirebilir, mescitte yer, içer, mescidin içinde hazırlan-mış münasip bir yer varsa, orada abdest alıp gusül yapabilir.

Böyle yer yoksa, dışarı çıkar, abdesti ve yıkanmayı müteakip he-men mescide döner.

282- İtikaf eden kimse, ezan okumak için minareye çıkabilir, hatta minarenin kapısı mescidin içerisinden olmasa bile.

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الْمُعْتَكِفِينَ وَالْقَانِتِينَ آمِينَ وَالْحَمْدُ لَكَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ

Ey ALLAH'ım! Bizi itikaf edenlerden ve samimiyetle ibadet edenlerden eyle!. Âmîn

Bütün hamd ü senalar sana mahsustur!. Ey Âlemlerin Rabbi!.

[Fihrist'e dön](#)

BEŞİNCİ KİTAP

ZEKAT VE SADAKA-I FITİR HAKKINDADIR

İÇİNDEKİLER

- [Zekatin mahiyeti](#)
- [Farz kılınmasındaki hikmet](#)
- [Zekatin farz olmasının şartları](#)
- [Zekatin sahih olmasının şartı](#)
- [Zekata tabi olup olmayan mallar](#)
- [Ehlî hayvanlara ait zekatlar](#)
- [Ticaret mallarının zekatı](#)
- [Altın ile gümüşün zekatı](#)
- [Kağıt paralar ile banknotların zekatı](#)
- [Alacakların zekatı](#)
- [Arazi mahsullerinin zekatı](#)
- [Madenlerin ve definelerin zekatı](#)
- [Zekatların ödenme yolları](#)
- [Zekatin verileceği yerler](#)
- [Kendilerine zekat verilmesi caiz olup olmayan kimseler](#)
- [Sadaka-i fitr'a dair meseleler](#)

ZEKATIN MAHİYETİ

1- Zekat; lügatta taharet, bereket, çoğalma-artma, överek anmak manasındadır.

Istılahta, “Bir malın muayyen bir miktarını, muayyen bir zaman sonra hak sahibi olan bir kısım müslümanlara ALLAH Teâlâ’nın rızası için tamamen temlik etmek (mülkiyetine geçirmek)ten ibarettir.

Zekat, kulların kulluktaki sadakatlerine delalet eder. Bu yönüyle zekata “sadaka” da denilmiştir. Bununla beraber sadaka tabiri zekattan daha umumdur. Vacipleri, nafileleri de içine almaktadır.

Zekat vermeye “tezkiye”, zekat verene de “müzekki” denilir. Şahitler hakkındaki övgüye, güvenilir olduklarını söylemeye de tezkiye denildiği malumdur.

2- Zekat kesin bir farzdır. Peygamberimiz (S.A.V)in hicretinin ikinci senesinde oruçtan evvel farz kılınmıştır. İslâmın şartlarından birini teşkil etmektedir. Muayyen miktarda bulunan nakit paraların ve ticaret mallarının üzerinden bir sene geçtiği takdirde, zekatlarını derhal, yani sene biter bitmez hemen vermek icap eder. Çünkü bu halde bunlara yoksulların hakları taalluk etmiş olur. Artık bunu özürsüz yere tehir etmek caiz olmaz. Diğer bir görüşe göre zekatın verilmesi geciktirmeli olarak farzdır. Yani sene sonunda hemen verilmesi lazım değildir. Mü-kellef bunu yaşadığı sürece eda edebilir. Eda etmeden ölürse, o zaman günahkar olur. Fakat en sahih olan birinci görüştür.

3- Zekatın aşikare olarak verilmesi daha faziletlidir. Çünkü zekatı bu şekilde veren başkalarına güzel bir örnek olmuş olur ve kendisini başkasının su-i zanından kurtarır. Zekat kesin bir farz olduğundan, bunun edasında riya meydana gelemez. Nafile sadakalarda ise, böyle değildir. Onları gizlice verip gösteriş ihtimalinden kaçınmak daha faziletlidir.

[Fihrist’e dön](#)

ZEKATIN FARZ KILINMASINDAKİ HİKMET

4- Zekatın farz kılınmasındaki hikmet pek mühimdir ve herkesçe âdeta apaçıktır. Bir hadis-i şerifte:

حَصِّنُوا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكَاةِ وَدَاوُوا مَرْضَاكُمْ بِالصَّدَقَةِ وَاسْتَقْبِلُوا أَمْوَاجَ الْبَلَاءِ بِالذُّعَاءِ

“Mallarınızı zekat ile koruyunuz, hastalıklarınızı sadaka ile tedavi ediniz, bela dalgalarını dua ile, niyaz ile karşılayınız” buyrulmuştur.¹

Demek ki, zekat sayesinde servet korunmuş olur. Sadakalar maddi ve manevi hastalıklara birer ilaç mahiyetinde bulunur. Gerçekten zekat ve sadaka verenlerin mallarında, canlarında bir feyiz ve bereket, bir sıhhat ve âfiyet yüz gösterir, bunun çok üstünde olarak da kendileri Hak Teâlâ’nın rızasını kazanıp nice manevi mükafatlara nail olurlar, nice manevi tehlikelerden kurtulurlar.

5- Zekatın her bakımdan bir çok faydaları vardır. Bir kere ma-lumdur ki, kalplerde pek fazla yer tutan bir mal ve servet sevgisi insanı yüksek duygulardan mahrum eder, insanı bazen fena hareketlere sü-rükler. Zekat sayesinde ise, kalbin bu zararlı duygusuna meyillerine mukavemet edilmiş, nefis cimrilikten temizlenmiş, mal başkasının hakkından tasfiye edilmiş, insanda şefkat, hayırseverlik, başkalarını düşünmek gibi yüksek duygular vücuda gelmiş olur.

Sonra zekat toplumun huzuruna, refahına, dayanışmasına sebeptir. Yoksulları, âcizleri kendi servetinden faydalandıran bir zengin cemi-yetin en sevimli ve en değerli uzvu sayılır, fakirlerin, muhtaçların elemelerini azalttığından onların övgülerine muhabbetlerine, duâlarına nail olur, serveti de hain ve hırslı gözlerin dikilmesinden emin bulunur. Artık böyle birbiri hakkında hayır düşünen, merhametli olan duâcı bulunan bir cemiyet arasında güzel bir âhenk vücuda gelmiş olmaz mı!

6- Bir de zekat vermek, güzel bir akidenin-inancın eseridir. Böyle bir akideye sahip olan kimse, mensup olduğu cemiyet için zarardan beri, bilakis pek faydalı bir insan demektir. Çünkü kendi malından bir kısmını sırf ALLAH Teâlâ’nın rızası için ayırıp fakir olan din kardeşlerine veren ve karşılığında onlardan hiçbir şey gözetmeyen böyle bir insan artık çevresine faydalı olmaz mı? Artık kendisine ait olmayan şeylere göz dikip başkalarının zararlarına hareket eder mi? Başkalarının ellerindeki mallara saldırır mı?

¹ Beyhaki; Şüabü'l-İman; 3/282; No:3557, Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra, 5/230, No:6689, Taberânî, el-Mu'cemü'l-Kebîr, 10/128, No:10196, El-Mu'cemü'l-Evsat, 2/274, No:1963

7- Bununla beraber zekat bir şükran vazifesidir. Zekat veren bir müslüman düşünür ki, “Elde ettiğim bu servet, bana Hak Teâlâ'nın bir ihsanıdır. Bir çok insanlar daha güçlü, kuvvetli, daha bilgili oldukları halde bu servetten mahrum bulunuyorlar. Bu sebeple bana ikram ve ihsanı sonsuz olan yüce ALLAH'ın bir lütuf ve ihsanı olan bu servetin şükürünü îfa etmek lazım gelir. İşte bu şükür vazifesi, farz olan bu zekatı ödemekle yerine getirilmiş olur.

8- Şu da düşünölmelidir ki, bir şahsın elde ettiği servette onun mensup olduğu çevrenin bir çok tesiri vardır. Eğer o, böyle bir çevrede yaşamamış olsaydı bu servete nâil olabilecek miydi? İşte bu da bir nimettir. Bu nimete karşı şükür de o çevredeki yoksul, perişan insanlara yardım etmekle meydana gelir. Zekat ve sadaka verilmesi ise, böyle bir yardımdan ibarettir.

Özetle bugün zekat, müslümanlara mahsus, fevkalâde insanî bir vazifedir. Zekat verenler, ALLAH Teâlâ'nın sevgili, hayırlı kulları sayılmaya lâyıktır. Ne mutlu bu güzel vazifeyi yerine getirenlere.

[Fihrist'e dön](#)

ZEKATIN FARZ OLMASININ ŞARTLARI

9- Bir kimsenin zekat vermekle mükellef olması için bazı şartlar vardır. Bunları kaydediyoruz.

1. Zekat verecek kimse: Müslüman, hür, akıllı, bülüğ çağına ermiş olmalıdır. Bundan dolayı gayrimüslimlere, köle ve câriyelere, delilere, çocuklara zekat farz değildir. Şöyle ki, bir gayr-ı müslim zekat ile mü-kellef değildir. Hatta bir müslüman “Neuzü billah” bir müddet dinden çıkıp daha sonra tövbe edip istiğfar etse, dinden çıktığı zamanlarda kendisine zekat farz olmayacağı gibi, dinden çıkmasından evvelki za-mana âit zekat borçları da düşmüş olur.

Çünkü müslüman olmak, zekatın farz olmasında şart olduğu gibi devamında da şarttır. Kölelerle cariyelele gelince, onlar esasen bir şeye sahip olamayacakları için zekat vermeye ehil değildirler, hatta ticarete izinli olmuş olsalar bile.

Delilere gelince, bunlarda iki hal düşünölebilir. Birincisi: Çocuk-luktan beri deli olmaktır. Bunların bu hali devam ettikçe, kendileri ze-kat ile mükellef olmazlar. Fakat bunlar bülüğ çağına erdikten sonra iyileşip düzelecek olsalar, bu iyileşmeleri tarihinden itibaren zekat ile mükellef olurlar. İkincisi: Bülüğ çağına erdikten sonra bir süre deli olmaktır. Bu halde bunların, delilikleri bütün bir sene devam ederse, bu sene için kendilerine zekat farz olmaz. Çünkü bu halde kendilerinden mükellef olma durumu düşer. Fakat bu sene içinde bir süre, mesela bir iki gün iyileşip düzelseler, üzerlerine zekat lazım gelir.

Bu mesele, İmam Muhammed'e göredir. İmam Ebu Yusuf'a göre senenin ekserisinde iyileşip düzelmedikçe, o senenin zekatı icap etmez.

Baygınlık hali ise, zekat ile mükellef olmaya mani değildir.

Çocuklara gelince, bunlar da akıllı olarak bülüğ çağına ermedikçe zekat ile mükellef bulunmazlar. Bu sebeple bunların mallarından veli-leri zekat veremez. Bunların zekatları bülüğ çağına erdikleri tarihten itibaren başlar, bir sene sonunda edası vacip olur.

(İmam Şafii'ye göre çocuklar ile delilerin mallarından da zekat la-zım gelir, bunu mallarından velileri edâ eder. Çünkü zekat mala yönelik bir haktır, vazifedir. Bu mükellefiyet eksikliği (çocukluk-delilik), bu hakkın farz olmasına mani olmaz. Öşürde olduğu gibi. Bizce zekat, mali bir ibadettir. Bunlar ise, ibadetle mükellef değildirler.)

2. Zekat verecek kimse, temel ihtiyaçlarından ve borcundan başka nisap miktarı veya daha fazla bir mala sahip bulunmalıdır. Bu yüzden bu kadar malı olmayan kimseye zekat farz olmaz.

“Nisap”, dinimizin bir şey hakkındaki temel bir ölçü, alamet tayin etmiş olduğu miktardır. Şöyle ki, zekat hususunda altının nisabı yirmi miskal, gümüşün nisabı iki yüz dirhem, koyun ile keçinin nisabı kırk, sığır ile mandanın nisabı otuz, devenin nisabı da beştir.

Temel ihtiyaçlardan maksat da, oturulacak ev ile eve lüzumlu eşyadan ve kışlık, yazlık elbise ile lüzumlu silahtan, âletten, kitaptan ve binek hayvanı (araba) ile hizmetçi, köle veya cariyelele ve bir aylık -sahih görölen diğeri bir görüşe göre bir senelik- nafakaya mahsus erzaktan ibarettir. Borç karşılığı elde bulunan nakitler de bu hükümdedir.

3. Zekatın farz olması için mal, hakikaten veya hükmen nâmi-artıcı bulunmalıdır. Bu bakımdan nami olmayan mallardan zekat lazım gelmez. Hatta nisap miktarından fazla olsa, bile.

“Hakikaten nema” ticaret yolu ile doğurma veya üreme ile olur. Ticarete kullanılan herhangi bir eşya ve hayvan zekata tabi olduğu gibi dölünü veya sütünü almak için kırlarda otlatılan ve saime adını alan hayvanlar da zekata tabidir. Nitekim ileride bildirilecektir.

“Hükmen nema” da çoğaltmaya arttırmaya mümkün olan ile meydana gelir ki, bu sahibinin veya vekilinin elinde bulunan altın ile gümüşe mahsustur. Altın ile gümüşün maddeleriyle ihtiyaçlar giderilemez. Bilakis bunlar ticarete kullanılmak, malların değiştirilmesine vasıta olmak yolu ile ihtiyaçları karşılar, bu yönü ile bunlar yaratılış bakımından artmaya, ticarete mahsustur. Bu yüzden elde bulunan altın veya gümüş nakitler, külçeler zinet takımları kendileri ile ticarete niyet edilmese de veya bunlar nafakaya ev satın alınmasına harcanmak üzere saklanılmış olsa da, nisap miktarına ulaşıncaya, zekata tabi olurlar.

4. Zekatın farz olması için tam bir mülk bulunmalı, yani bir malda mülkiyet ile vaz'iyed -elde bulundurma- aynı anda bulunmalıdır.

Bu sebeple bir kadın mehrini eline almadıkça bundan dolayı zekat ile mükellef olmaz. Çünkü o mehre sahip ise de, henüz eline geçmiş değildir.

Yine böylece elinde rehin mal bulunan bir kimseye bu rehinden dolayı zekat lazım gelmez. Zira bu borca karşılıktır. Bunda sahibinin elinde bulundurma durumu mevcut değildir.

Yine böylece, borçlu olan kimse, borcuna karşılık olan bir malın-dan dolayı zekat ile mükellef olmaz. Çünkü bu mal elinde bulunmuş olsa da, mülkiyeti yok demektir.

Satın alınıp da henüz teslim alınmamış bir mal ise, teslim alınmış hükmünde olarak zekata tabidir. Bu nisaba dahil olup bundan sahih olan görüşe göre zekat vermek lazım gelir.

Yolculukta bulunan kimse de malının zekatını vermekle mükelleftir. Çünkü o malını bilfiil elinde bulundurmuyorsa da, o malı vekili vasıtasıyla kullanmaya gücü yeter.

5. Zekatın farz olması için bir mal üzerinden tam bir sene geçmiş bulunmalıdır ki, buna (havli hevelan) denir. Çünkü bu müddet içinde nema = artmak ziyadeleşmek gerçekleşir. Üreme meydana gelir mev-simler ihtiyaçlar fiyatlar değişir.

Şöyle ki, en az nisap miktarı artmaya elverişli bir mal üzerinden tam bir kameri (hicri) sene geçip sene son bulmadıkça zekat lazım gelmez. Nisap miktarı hem senenin evvelinde, hem de sonunda bulunmalıdır. Bu miktarın sene içerisinde eksilmesi, zekatın farz olmasına engel olmaz. Bilakis sene içinde artan mal da sene sonunda diğer mal ile beraber zekata tabi olur.

Mesela bir kimsenin (1364) senesi başlangıcında temel ihtiyaçlarından fazla iki yüz dirhem gümüş miktarı artmaya elverişli bir malı olup bu mal sene sonuna kadar devam etse, bundan beş dirhem zekat lazım gelir. Bu mal sene ortasında yüz dirhem miktarına indiği halde sene sonunda yine iki yüz dirhem miktarına çıkmış bulursa yine beş dirhem zekat vermek icap eder.

Sene başında en az iki yüz dirhem miktarı iken sene arasında ka-zanç hibe veya miras gibi bir sebeple dört yüz dirhem miktarına çıkıp sene sonuna kadar devam etse, on dirhem zekat vermek gerekir. Fakat böyle bir mal sene başında mesela yüz doksan dirhem miktarı iken sene sonunda iki yüz, üç yüz dirhem miktarına çıkmış bulursa veyahut sene başında iki yüz üç yüz dirhem miktarı iken sene sonunda yüz doksan dokuz dirhem miktarına düşse, zekat lazım gelmez. Bilakis iki yüz dirhem miktarı olduğu günden itibaren başlayacak bir senelik müddet sonunda yine aynı miktarda veya daha fazla bulunacak olursa, zekatı lazım gelir.

İmam Züfer'e göre nisap miktarı senenin başından sonuna kadar tamam bulunmalıdır.

İmam Şafii'ye göre de yılın ekseriyetini merada otlayarak geçiren hayvanlarda hüküm böyledir. Fakat ticaret mallarında nisabın yalnız sene sonunda tam bulunması lazımdır. Sene başında veya içerisinde noksan olması, zekatın farz olmasına mani olmaz.

10- Zekata tabi bir mal üzerinden bir sene geçtikten sonra artacak olsa, bu artan kısmı arttığı günden itibaren bir sene geçmedikçe zekata tabi olmaz.

Mesela 1363 senesi başında üç yüz lira miktarında bulunan bir ticaret malı, 1363 senesi sonunda yine üç yüz lira miktarı olup da 1364 senesi başında üç yüz elli lira miktarına yükselse, bu elli lira

miktarı zekat için üç yüz liraya eklenmez. Bunun için ayrıca bir sene geçmesi lazım gelir.

[Fihrist'e dön](#)

ZEKATIN SAHİH OLMASININ ŞARTLARI

11- Verilen bir zekatın sahih olması için zekat niyeti ile beraber verilmiş olması şarttır. Bu esas üzerine şu meseleler ortaya çıkar.

1. Zekatı fakire verirken veya zekat için bir mal ayırırken bunun zekat olduğuna kalben niyet edilmesi lazımdır. Dil ile söylenmesi lazım değildir. Hatta bir malı fakire zekat niyetiyle verirken bunun bir hibe veya bir borç olarak verildiğini söylemek bile zekat olmasına mani değildir.

2. Bir mal fakire niyetsiz olarak verildiği takdirde bakılır: Eğer henüz fakirin elinde mevcut ise, zekata niyet edilmesi caizdir. Fakat elinden çıkmış ise, niyet edilmesi geçerli olmaz.

Aynı şekilde bir şahıs bir kimsenin malından onun adına zekatını vermekle o kimse buna izin verse bakılır: Eğer o mal fakirin yanında mevcut ise, bu zekat sahih olur mevcut değilse olmaz.

3. Zekatta vekilin niyeti değil, müvekkilin niyeti muteberdir.

Bundan dolayı bir kimse zekatını vermek için birini vekil tayin etse, zekat olarak vereceği malı teslim ettiği zaman veya o malı vekilin fakire vereceği zaman zekata niyet etmesi icap eder. Vekilin niyeti yeterli olmaz. Bu vekil, bir müslüman olacağı gibi, bir gayrimüslim vatandaş da olabilir.

4. Zekat vermek niyetinde olan bir kimse, bunun için bir mal ayır-maksızın fakirlere vakit vakit bir şeyler verdiği halde hatırına niyet gel-mese, bunlar zekatına sayılamaz. Fakat fakire böyle bir mal verirken “bunu niçin veriyorsun?” gibi bir suale, düşünmeksizin hemen “zekat olarak veriyorum” diyebilecek bir halde bulunursa, bu niyet mesabe-sinde olur.

5. Bir kimse, fakirlere bir müddet sadaka verdikten sonra “Şu müddet içinde sadaka olarak verdiğim şeylerin zekatımdan olmasına niyet etim” demesi geçerli olmaz.

6. Bir kimse elinde bulunan bir malı zekata niyet etmeksizin büsbütün sadaka olarak verse, bunun zekatı kendisinden düşmüş olur. Gerek nafîle sadakaya niyet etmiş olsun ve gerek olmasın müsavidir. Fakat bununla bir adağa veya başka vacip bir vazifeye niyet etmiş olursa, bu mal, o niyete göre verilmiş olur, bu mala isabet eden zekat miktarını ayrıca borçlu olup ödemek icap eder.

7. Bir kimse, zekatı icap eden bir malın bir miktarını bir fakire hibe etse, bu miktara isabet eden zekat, kendisinden düşer.

Mesela bir zengin, bir fakirin zimmetinde olan on bin kuruş alaca-ğını bu fakire bağışlasa, yalnız bu on bin kuruşa ait zekatını vermiş olur. Bu hususta zekata niyet edip etmemesi müsavidir. Bu on bin kuruşu diğer mallarının zekatına sayamaz.

Yine böylece, fakir olmayan bir borçluya böyle bir mal bağış-lansa, bununla ne o malın, ne de başka mallarının zekatı verilmiş olmaz. -En sahih olan görüşe göre- bu bağışlanan mala isabet eden zekatın da ayrıca verilmesi lazım gelir.

[Fihrist'e dön](#)

ZEKATA TABİ OLAN MALLAR

12- Mallar, “gizli-saklı mallar” ve “aşikare mallar” adıyla iki kısımdır. Nakit paralar ile evlerde, mağazalarda bulunan ticaret malları, gizli-saklı mallardır. Yılın ekseriyetini merada otlayarak geçiren hay-vanlar ile bir kısım arazi mahsülleri ve madenler, yer altındaki hazineler ve gümrüklere uğrayan ticaret malları ile nakit paralar da aşikare mal-lardandır. Bunların hepsi de birer muayyen nisbette zekata tabidir.

13- Gizli-saklı malların zekatlarını vermek, sahiplerinin dindarlı-ğına havale edilmiştir. Bunlar, bu malların zekatlarını diledikleri fakir-lere, muhtaçlara bizzat verebilirler.

Aşikare malların zekatlarını, muayyen nisbettteki vergilerini ise, veliyyü'l-emir, hususi memurlar vasıtasıyla tahsil ederek dinen muay-yen yerlere sarf eder. Bu memurlara “amil”, “sai”, “aşir” gibi adlar verilmiştir.

14- Vaktiyle tüccarları yol kesicilerden, vesaireden korumak ve karşılığında bir kısım zekatlarını almak için münasip yerlerde “aşir” adı ile bir takım memurlar tayin edilmiş bulunuyordu. Bu memurlar,

müslü-manların nisap miktarına ulaşan ve üzerlerinden birer sene geçmiş bulunan ticaret mallarından ve üzerlerinde bulunan paralardan kırkta bir nisbetinde zekat tahsil ederlerdi. Ancak bu malların sahipleri bunların zekatlarını daha yola çıkmadan buldukları beldede vermiş olduklarını veya bunların karşılığında borçlu olduklarını veya bu malların ticaret malı olmadığını veya zekatlarının başka bir aşır tarafından alınmış olduğunu iddia ederlerse, o halde bu iddianın aksi ortaya çıkmadıkça zekatları alınmazdı.

Bu memurlar, tüccarların yanlarında bulunup çabuk bozulacak sebzeler, yaş hurmalar, yaş üzüm gibi şeylerden de zekat almazlardı. Hatta bunların kıymetleri nisap miktarından fazla olsa bile.

Zamanımızda tüccarlar, İslam gümrüklerinde ticaret malları için verdikleri vergileri bu malların zekatına sayabilirler.

[Fihrist'e dön](#)

ZEKATA TABİ OLMAYAN MALLAR

15- Bir insanın gerek kendi şahsının ve gerek nafakalarıyla mü-kellef olduğu kimselerin ihtiyaçlarını karşılayan, bu yönüyle “temel ih-tiyaçlar” adını alan şeylerden zekat lazım gelmez. Oturulan evler ve bu evlerin lüzumlu eşyası, giyinmeye, kuşanmaya mahsus lüzumlu elbi-seler, silahlar, binmeye mahsus hayvanlar (arabalar), hizmete mahsus köleler, cariyeler, bir aylık veya bir senelik taam = yenilecek ve içilecek şeyler, ilim sahiplerinin birer ciltten veya takımdan ibaret olan kitapları, sanat erbabının birer takım aletleri temel ihtiyaçlardan sayılır.

Bu sebeple bunlara sahip olanlar, zengin, nisaba sahip sayılmazlar.

16- Ticaret için olmayan fazla ev eşyasından, kitaplardan sanat aletlerinden, fazla elbiseden, fazla yenilecek ve içilecek şeylerden, altın ve gümüşten olmayan ziynet takımlarından, yakut, zümrüt, inci, elmas gibi ziynet eşyalarından dolayı da zekat lazım gelmez. Çünkü bunlar, artıcı değildir. Şu kadar var ki, bunlar, temel ihtiyaçlardan hariç olup kıymetleri en az nisap miktarına ulaşınca sahipleri zengin sayılır. Bundan dolayı zekat ile mükellef olmazlarsa da, fitır sadakası ile ve kurban ile mükellef olurlar. Kendilerinin zekat, sadaka almaları caiz olmaz.

17- Bir kimsenin sahip olduğu halde kendilerinden faydalanması mümkün olmayan, başka bir ifade ile; elinden çıkıp büyük ihtimalle bir daha eline girmeleri umulmayan mallarından zekat lazım gelmez. Bu gibi mallara “mali zımar” denir. Bunlar, bu halde çoğalcı sayılmaya-cakları yönüyle zekata tabi olmazlar. İsbatı mümkün olmayıp inkar edi-len alacak paralar, gasp ve devletçe el konulup geri alınması umulma-yan mallar, denize düşüp çıkarılması mümkün görülmeyen mallar, kırdan gömülüp yerleri unutulmuş nakitler, kaybolmuş diğer mallar bu kısım-dandır. Bunlardan dolayı -elden çıkmış oldukları müddetçe, istifade etmek mümkün olmadığından- zekat lazım gelmezse de tekrar elde edilince bakılır, nisap miktarına ulaşmış ve zekata tabi mallardan ise, elde edildikleri tarihten itibaren bir sene sona erince, zekatları lazım gelir.

Mesela senelerce inkar edilip delil ile ispatı mümkün bulunmayan şu kadar bin kuruştan ibaret bir alacaktan dolayı, bu seneler için zekat lazım gelmez. Fakat daha sonra ikrar ile veya delil ile sabit olup tahsil edilse, bu ispat anından itibaren zekata tabi olup aradan bir sene geçince zekatı lazım gelir. Ancak sahibinin zekata tabi başka malı da bulunursa, o takdirde bunların zekatı ile beraber o elde edilen malların da zekatını vermek icap eder, bir sene geçmesi beklenilmez.

(İmam Züfer ile İmam Şafii'ye göre bu gibi malların geçmiş seneleri için de zekat lazım gelir. Çünkü mülkiyet mevcuttur.)

18- İnsanlar tarafından istenilecek herhangi bir borca karşılık olacak bir mal, nakit olsun, yılın ekseriyetini merada otlayarak geçiren hayvan veya ticaret malı olsun, zekata tabi olmaz. Ödünç alınmış paralar, telef edilmiş şeylerin bedeli, kadınlara verilecek mehir paraları, geçmiş senelere ait zekat paraları bu borç kısmındadır. Bu yüzden bir kimsenin temel ihtiyaçlarından başka elinde nisap miktarı nakitleri veya ticaret eşyası bulunduğu halde bu miktarda borcu bulursa, kendisine zekat farz olmaz.

19- Bir kimsenin nisaptan fazla malı olduğu halde bir miktar da borcu bulursa bakılır: Eğer bu maldan borcu çıktıktan sonra nisaptan noksan olmamak üzere bir şey kalırsa, yalnız bu şeyin zekatı lazım gelir. Fakat nisap miktarından, yani iki yüz dirhem gümüş kıymetinden az bir şey kalırsa, bundan da zekat lazım gelmez.

20- Bir kimsenin mesela yüz lira fazla parası olduğu halde geçmiş senelerden üzerinde kalmış yüz lira da zekattan borcu bulursa kendisine bu yüz lira için ayrıca bir zekat lazım gelmez. Fakat zekattan borcu mesela kırk lira olsa, geri kalan mevcut altmış liranın zekatı lazım gelir.

Zekat gerçekte ALLAH'a ait yani umumun menfaati ile ilgili hak-lardandır. Fakat verilmediği takdirde veliyyül-emir tarafından istenilip zekat verilen yerlere harcanabilir. Bu yönüyle bu da insanlar tarafından istenilecek borçlardan sayılır. Adaktan, keffaretten, fitır sadakasından, farz olan hacdan dolayı olan borçlar ise, böyle değildir. Bunlar insanlar tarafından istenilemez. Bu sebeple bunların bulunması, eldeki mevcut malların zekata tabi olmasına mani olamaz.

(İmam Şafii'ye göre nisap miktarı artııcı bir mala sahip olan, bunun karşılığında borcu olsa da, zekat ile mükellef olur. Çünkü zekatın farz olması nisap miktarı olan artııcı mal sebebiyledir. Bu borçlu ise, buna sahiptir. Hür bir kimsenin borcu ise, zimmetine taalluk eder, hemen elindeki mala taalluk etmez. Bunun içindir ki bu malda tasarrufu caizdir. Borç ile zekat ise, başka başka haklardır. Birinin varlığı, diğeri-nin farz olmasına mani olmaz.)

Bizce borçlu fakirdir, nisap miktarı fazla malı yok ise, kendisine zekat verilmesi bile caizdir. Zekat ise, zengine farzdır.

21- İnsanlar tarafından istenilecek bir borcun zekata mani olması hususunda bu borcun nakitlerden veya diğer eşyadan olması müsavi olduğu gibi, vadesi dolmuş olup olmaması da müsavidir. Şu kadar var ki, bu borç zekatın farz olmasından evvel zimmete taalluk etmiş bulun-malıdır. Yoksa bir malın zekatının verilmesi farz olduktan sonra zim-mete sonradan gelecek bir borç, bu zekatın düşmesine sebep olamaz.

Sene içinde zimmete gerekli olan bir borç ise, İmam Ebu Yusuf'a göre zekatın farz olmasına mani olmazsa da, İmam Muhammed'e göre mani olur.

22- Bir borca kefil olan kimsenin malından da kefil olduğu borca denk olan miktar hakkında zekat lazım gelmez. Bu kefalet borçlunun emriyle olsun olmasın, müsavidir. Çünkü kefil de borçlu demektir.

23- Bir borç herhangi bir şekilde düşünce ona denk olan malın ze-katı için sene başlangıcı, bu düşme tarihinden başlar. Mesela bir kimse-nin temel ihtiyaçlarından başka nisap miktarı artııcı bir malı bulunduğu gibi o kadar da borcu bulursa, kendisine zekat lazım gelmez. Fakat bu borç kendisine bağışlansa, bu bağışlama tarihinden itibaren bir sene geçince bu nisap miktarının zekatı icap eder.

Bu mesele, İmam-ı A'zam'a göredir. İmam Muhammed'e göre bu halde, o malın üzerinden bir sene geçmiş olunca zekat lazım gelir.Hatta borcun düşmesinden itibaren henüz bir sene geçmiş olmasa bile.

24- Muhtelif nisaplara sahip olan, yani hem nisap miktarı nakitleri, hem ticaret eşyası hem de yılın ekseriyeti merada otlayarak geçiren muhtelif cins hayvanları bulunan bir kimsenin bir miktar da borcu bulursa, bu borcuna temel ihtiyaçlardan olan bir malı, mesela, oturduğu evi karşılık tutulamaz. Bilakis zekata tabi mallarından diledi-ğini karşılık tutup, diğerlerinin zekatını verir. Ancak bu mallardan bazı-sının zekatı, veliyyül-emir tarafından tahsil edilecek olursa, o takdirde borcuna evvela nakitleri karşılık tutulur, nakitleri yeterli olmazsa ticaret eşyası da karşılık tutulur, bu da yeterli olmazsa, zekatı nisbeten az olan hayvanları da karşılık tutmak lazım gelir. Nisap miktarı veya fazla bir şey kalırsa yalnız onun zekatını verir.

25- Ticaret için değil, yalnız kira bedellerini almak üzere elde bu-lunan evlerden, dükkanlardan ve diğer gelir getiren gayrimenkullerden ve kaplar ile aletlerden, makineler ile nakil vasıtalarından zekat lazım gelmez. Bilakis bunların kiralarından toplanan paralar, nisap miktarı olup karşılıklarında borç bulunmadığı ve üzerlerinden tam bir sene geçtiği veya zekatı verilecek diğer nakitler ve mallara ilave edildiği takdirde zekata tabi olurlar.

26- Ticaret için olmayan atlar, İmameyn'e göre yılın ekseriyeti merada otlasınlar otlamasınlar, dişileri ile erkekleri karışık bulunsun bulunmasın, zekata tâbi değildirler. Fetva da bu şekildedir. Fakat İmam-ı A'zam ile İmam Züfer'e göre yılın ekseriyeti merada otlamış olup dişileri ile erkekleri karışık bulunan yük taşımaya ve binmeye alış-tırılmamış at cinsi zekata tâbidir. Bunlarda nisap aranılmaz. Sahibi kıymetlerinin kırkta birini zekat olarak verir. Bir görüşe göre de her at başına bir dinar veya on dirhem gümüş verir.Vaktiyle bir dinar altın, on dirhem gümüşe denk bulunurdu. Bu zekatı veliyyül'emir tahsil etmez. Bilakis sahibi dilediği fakire verebilir.

27- Ticaret için olmayan sade erkek atlar, yılın ekseriyeti merada otlasınlar otlamasınlar, İmam-ı Azam'a göre de zekata tabi değildirler. Fakat yılın ekseriyeti merada otlayan sade kısraklar için İmam-ı Azam'a göre zekat icap eder. Çünkü bunlara kaçak erkek atların karışmış olması muhtemeldir. Bununla beraber bu hususta İmam-ı Azam'dan başka bir görüş de rivayet edilmiştir.

28- Merkep, katır, av için eğitilmiş köpek ve pars ticaret için ol-mayınca zekata tabi olmazlar. Hatta yılın ekseriyetini merada otlamış olsalar bile. Çünkü bunların yılın ekseriyeti merada otlamış olmaları nadirdir, nadire ise, itibar olunmaz.

29- Yük ve çift hayvanları ve kesilip etleri yenmek için veya da-mızlık için ahırlarda veya kırlarda beslenen hayvanlar ve en az altı ay ahırlarda alaf ile beslenen “alufe” adını alan hayvanlar zekata tabi değildirler.

(İmam Malik'e göre bunlar da zekata tabidirler. Çünkü zekat, mülk ve mal olmak itibariyledir ve bunların bir şükranesidir, bunlarda da bir mülk ve mal olmak vardır.)

30- Haram mal için zekat verilemez. Böyle haram bir mal, sahibi mevcut ise, ona iade edilir. Değilse, fakirlere sadaka olarak verilmesi lazım gelir. Fakat haram bir mal, helal bir mala karışmış bulunup da aralarını ayırmak mümkün olmasa, hepsinin zekatını vermek icap eder.

31- Zekat zimmete değil, malın bizzat kendisine taalluk eder. Bu yüzden bir mal, zekatının verilmesi farz olduktan sonra helak olsa, ze-katı düşer. Fakat tüketilirse, mesela başkasına bağışlanır veya onunla oturulacak bir ev alınır, zekatı düşmez, bunu ödemek lazım gelir.

32- Zekat için ayrılmış olan bir mal, zayi olsa, zekat düşmez. Fakat zekat için ayrılan bir mal fakire verilmeden sahibi vefat etse, varislerine miras olarak kalır.

33- Zekattan borcu olan kimse ölünce bu borcu vasiyet etmemiş ise, geriye bıraktığı mal varlığından alınmaz. Artık malı varislerine intikal etmiş olur. Varislerinden ehil olanlar isterlerse bunu kendi hisse-lerinden teberru ederek verebilirler.

34- Birden fazla kimselerin zekatlarını fakirlere vermeye vekil olan şahsın, bunlardan aldığı zekat mallarını birbirine karıştırmaksızın fakirlere vermesi lazım gelir. Karıştırdıktan sonra verirse, kendi adına sadaka vermiş olur. O zekat mallarını ayrıca ödemesi icap eder.

[Fihrist'e dön](#)

EHLİ HAYVANLARA AİT ZEKATLAR

35- Ehli hayvanlar koyun ile keçiden, sığır ile mandadan ve at ile deveden ibaret olmak üzere başlıca altı cinstir. Bunlardan senenin yarısından fazla bir müddetle serbest meralarda, kırlarda sadece sütleri alınmak veya üremeleri veya semizlenmeleri temin edilmek maksadıyla otlayıp duranlara “sâime” denir, çoğulu sevaim'dir.

Meralarda, kırlarda bu maksatla altı ay kadar otlayan hayvanlar sâime sayılmadığı için zekata tabi olmazlar. Aynı şekilde sadece binil-mek veya yük taşınmak veya kesilip etleri alınmak için meralarda az-çok bir müddetle otlatılan hayvanlar da zekata tabi değildir. Ticaret için olan hayvanların hükmü ise, aşağıda yazılıdır.

36- Sâime denilen hayvanlardan cinslerine göre senede bir defa birer muayyen zekat alınır. Şöyle ki:

1- Koyunlar ile keçilerin zekatı

Sâime olan koyunlar ile keçilerin nisabı kırktır. Kırktan noksan ise, zekatı yoktur. Kırk koyun için ise, bir koyun zekat verilir. Kırktan sonra yüz yirmi bir koyuna kadar bağışlanmıştır. Yani, bunlar zekata tabi değildir. Yüz yirmi bir koyundan iki yüz bir koyuna kadar zekat olarak iki koyun, iki yüz bir koyundan dört yüz koyuna kadar üç koyun, tam dört yüz koyun için de dört koyun zekat verilir. Sonra her yüzde bir koyun daha verilir. Aradaki miktar bağışlanmıştır, zekata tabi değildir. Verilecek zekat koyunu, bir yaşını doldurmuş olmalıdır, en sahih olan görüş budur.

Keçi de koyun gibidir, bunlar bir cins sayılır, bunlar nisabı ta-mamlamak için birbirine ilave edilir. Mesela otuz koyun ile on keçiden, bir koyun lazım gelir. Bunların erkekleri ile dişileri müsavidir. Zekat için verilecek koyun, erkek de dişi de olabilir.

Koyunlar ile keçilerden hangisi daha fazla ise, zekatın ondan ve-rilmesi örf-âdet olmuştur.

Müsavi ise, mal sahibi serbesttir, dile-diğinden zekatını verebilir. Fakat bunlar yalnız koyundan yahut yalnız keçiden ibaret bulunsa, zekatlarını edâ hususunda birbirinin yerine geçerli olamaz. Bundan dolayı koyun yerine keçi veya keçi yerine koyun verilemez.

2- Sığırlar ile mandaların zekatı

Sâime olan sığır hayvanlarının nisabı otuzdur. Bundan azı için ze-kat icap etmez. Otuz sığırdan kırk sığıra kadar zekat olarak iki yaşına girmiş erkek veya dişi bir buzağı verilir. Kırk sığırdan altmış sığıra ka-dar üç yaşına girmiş erkek veya dişi bir dana verilir. Altmış sığırdan ise, birer yaşını bitirmiş iki buzağı verilir. Sonra her otuzda bir buzağı, ve her kırkta bir dana hesabı üzere zekat verilir.

Mesela yetmiş sığır için bir buzağı ile bir dana zekat verileceği gibi seksen sığır için de iki dana ve doksan sığır için de üç buzağı, yüz sığır için bir dana ile iki buzağı ve yüz on sığır için de bir buzağı ile iki dana verilir. Yüz yirmi sığır için de dört buzağı veya üç dana vermek hususunda sahibi serbesttir. Çünkü bunda dört otuz, üç de kırk vardır. Daha çok sayılar içinde bu şekilde işlem yapılır.

Zekat hususunda sığır ile manda arasında fark yoktur. Bunlar bir cins sayılır, bunlar karışık olduğu takdirde birbirine ilâve edilir. Meselâ yirmi sığır ile on manda bulunsa, bunlar için iki yaşına girmiş bir buzağı zekât verilir. Bu iki cinsten hangisi daha fazla ise, zekatları o cinsten verilir. Müsavi oldukları takdirde zekat, değeri daha az olan cin-sin en iyisinden veya değeri daha yüksek olan cinsten en düşüğünden verilir. Mesela sığırlar değer bakımından daha düşükse, zekat onların en iyi olan buzağılardan verilir, bu şekilde bir denge temin edilmiş olur.

3- Develerin Zekatı

Sâime olan develerin nisabı beştir. Beşten aşağısı için zekat lazım gelmez. Birer yaşlarını bitirmiş beş deve için bir koyun verilir. Fazlası ona kadar muaftır. On deveden yirmi beş deveye kadar, her beşte bir koyun verilmesi icap eder. Tam yirmi beş deve için de iki yaşına girmiş bir dişi deve yavrusu verilir. Otuz beş deveye kadar başka bir şey verilmeyebilir. Tam otuz altı deveden kırk beşe kadar da üç yaşına girmiş bir dişi deve verilir. Kırk altı deveden altmışa kadar da dört yaşına girmiş bir dişi deve verilir.

Tam altmış bir deveden yetmiş beş deveye kadar da beş yaşına ayak basmış bir dişi deve verilir. Yetmiş altı deveden doksan kadar da üçer yaşına girmiş iki dişi deve vermek icap eder. Tam doksan birden yüz yirmiye kadar da dört yaşına girmiş iki dişi deve verilir. Yüz yirmi deveden yüz kırk beşe kadar da böyle dört yaşında iki deve ile beraber her beş deveye de bir koyun verilir. Yüz kırk beş deveden itibaren de tafsilatlı fıkıh kitaplarımızda beyan olunduğu nisbette zekat vermek lazım gelir.

Zekat hususunda develerin erkekleri ile dişileri, karışık bulunup bulunmamaları ve Arap, Acem develeri müsavidir. Şu kadar var ki, zekat için verilecek develerin orta halde dişi olması şarttır. Erkek deve verildiği takdirde kıymet itibarı ile verilir.

37- Sene başında nisap miktarında bulunan sâime hayvanlarına sene içinde hibe, miras, satın alma gibi sebeplerle aynı cinsten bir takım sâime hayvanları da katılacak olsa, sene sonunda hepsinin zekatı birden lazım gelir.

(İmam Şafii'ye göre bu eklene kısımlar, nisap miktarına ulaşmış olsun olmasın, mülkiyetine geçme tarihinden itibaren bir sene geçme-dikçe zekata tabi olmaz.)

38- Sâime hayvanları arasında bulunan kör, zayıf hayvanlar da nisaba dahil olur. Fakat bunlar zekat olarak verilmeyebilir.

39- Sâime bulunup henüz birer yaşını doldurmamış olan kuzular-dan, sığır ve manda ve deve yavrularından dolayı İmam-ı Azam ile İmam Muhammed'e göre zekat lazım gelmez. Hatta sayıları, nisap mik-tarından fazla olsa bile. Fakat aralarında kendi cinslerinden büyük hay-vanlar bulunursa, zekatları lazım gelir.

Mesela sene başından sonuna kadar bir koyun ile otuz dokuz kuzu bulunsa, sene sonunda bu koyun zekat olarak verilir. Bunlardan bir kuzu verilmesi yeterli olmaz.

Yine böylece yirmi dokuz, otuz sığır yavrusu ile bir tane de sığır bulunsa, bir yaşını bitirmiş bir buzağı vermek icap eder.

Aynı şekilde dört deve yavrusu ile bir tane de iki veya üç yaşına girmiş deve bulunsa, bir koyun verilmesi lazım gelir. Şayet sene içinde veya sene çıktıktan sonra bu yaşlı hayvanlar ölecek olsalar, geri

kalan kuzular ve yavrular için yine zekat icap etmez.

İmam Ebu Yusuf'a göre böyle yaşlarını daha doldurmamış hay-vanlardan da nisap miktarında olunca zekat lazım gelir. Mesela kırk kuzu için bir kuzu zekat verilir.

(İmam Şafî hazretlerinin görüşü de böyledir.)

40- Saimelere mahsus iki nisap arasındaki miktar, ittifakla zekat-tan muaf olduğundan bundan dolayı zekat lazım gelmediği gibi, bunun helak (zayi) olması da İmam-ı Azam ile İmam Ebu Yusuf'a göre zekata tesir etmez. Fakat İmam Muhammed ile İmam Züfer'e göre helak ol-ması halinde zekat da o nisbette düşer.

Mesela bir kimsenin altmış koyunu bulursa, bundan kırk koyun için yalnız bir koyun zekat lazım gelir. Bunlar yüz yirmi bir koyuna ulaşmadıkça, geri kalan yirmi koyun için zekat lazım gelmez, bunlar zekattan müstesnadır.

Bu bakımdan bu altmış koyundan on veya yirmi koyun telef olsa, yine geri kalan kırk koyun için İmam-ı Azam ile İmam Ebu Yusuf'a göre bir koyun zekat verilmesi icab eder. Fakat İmam Muhammed ile İmam Züfer'e göre böyle altmış koyundan onu veya yirmisi telef olsa, zekat da o nisbette azalır. Şöyle ki, on koyun telef olunca bir koyunun altıda biri, yirmi koyun telef olunca da bir koyunun altıda ikisi nisbetinde zekat miktarı azalmış olur.

[Fihrist'e dön](#)

TİCARET MALLARININ ZEKATLARI

41- Her nevi ticaret malları zekata tabidir. Ticaret malları, uruz denilen mal, kumaş gibi her çeşit eşyadan olabileceği gibi buğday, arpa, pirinç gibi hububattan, demir, bakır, kalay gibi tartılarak alınıp satılan-lardan, koyun, deve, at gibi hayvanlardan, ev, han, dükkan gibi gelir getiren gayri menkullerden de olabilir.

Ticaret için, yani alıp satma için olan gayrimenkullerin kira be-delleri de ticaret malı sayılır. Hatta ticaret niyeti bulunmasa bile.

42- Sene başında nisaba ulaşan, yani kıymetleri en az iki yüz dirhem gümüş veya yirmi miskal altın miktarında bulunan ticaret mal-larının zekatı için sene sonundaki kıymetlerine itibar olunur. Bu kıy-metlere göre zekatlari verilir. Ancak bu kıymetler, nisap miktarından aşağıya düşmüş bulunursa, o halde zekatlari lazım gelmez. Sene içeri-sinde artıp eksilmeleri ise, zekata tesir etmez.

Ticaret için olan hayvanlardan da sayılarına, saime olup olmama-ya itibar olunmaz. Her halükarda kıymetlerine itibar olunur.

43- Ticaret mallarının sene sonundaki kıymetleri, buldukları yerdeki piyasaya göre takdir edilir. Bu hususta sahipleri serbesttirler. Bu kıymetleri dilerlerse altın ile ve dilerlerse gümüş ile takdir ve tayin edebilirler. Fakat bunlardan birine göre nisap miktarında bulunduğu halde diğerine göre bulunmasa, mesela bir ticaret malının kıymeti iki yüz dirhem gümüşe müsavi olduğu halde yirmi miskal altına müsavi olmayıp eksik bulursa, nisap miktarında bulunduğuna göre takdir edilerek, zekatı verilir.

44- Ticaret niyeti, ticaret işi ile beraber olmalıdır. Böyle bir işten soyutlanmış olan bir niyet ile bir mal, ticaret için olmuş olmaz.

Bu yüzden bir kimse bir malı satın alırken veya satmak için birine verirken ticarete niyet ederse o mal ticaret için olur. Fakat bir kimse kendisine miras, hibe veya vasiyet gibi bir yol ile intikal eden bir mal hakkında ticarete niyet etse, sadece bununla o mal ticaret için olmuş olmaz. Bu mesele, İmam Muhammed'e göredir. Fakat İmam Ebu Yu-suf'a göre bir kimse kendisine hibe veya vasiyet edilen bir malı ticaret niyetiyle kabul etse, o mal, ticaret için olmuş olur. Çünkü ticaret, mal kazanmak için yapılan bir akittir. Bir kimsenin kabulü bulunmadıkça mülküne girmeyecek olan bir şey ise, o kabul ettiği takdirde bir kazancı, bir kesbi olmuş olur. Artık kendisinin bu işine ticaret niyetinin beraber olması sahih bulunur.

45- Baştan ticaret niyetiyle satın alınmamış olan bir mal, mesela bir takım eşya veya bir miktar zahire ileride satılmak üzere saklanırsa, bu bir ticaret malı sayılmaz. Bu yüzden bunun üzerinden bir sene geçmekle zekatı lazım gelmez.

46- Ölçülür, tartılır veya sayılır şeylerden olan bir ticaret malının kıymeti, sene sonundan sonra

artacak veya eksilecek olsa, buna bakılmaz. Bilakis tam sene sonundaki kıymetine bakılır, ona göre zekatı verilir.

Mesela sene başından sonuna kadar yüz lira kıymetinde bulunan kırk kile (ölçek) lik bir ticaret zahiresi, sene sonundan sonra yüz yirmi liraya çıksa veya seksen liraya düşse, buna bakılmaz, tam sene sonun-daki yüz liradan ibaret olan kıymetine itibar olunur.

Bu sebeple zekatı kendi cinsinden kırkta bir nisbetinde verilme-diği takdirde aynı nisbette olarak yüz liradan verilmesi lazım gelir.

47- Ticaret malları bir sene içinde kendi cinsleriyle veya başka cinslerle değiştirilecek olsa, “havl” müddeti, yani bir senelik müddeti kesilmiş olmaz. Bilakis yine sene sonunda zekatlarını vermek icap eder. Nitekim nakitler hakkında da hüküm böyledir.

Mesela bir kimse sene başında en az iki yüz dirhem gümüş kıy-metinde ticaret malı veya bu kadar nakitleri varken sene ortasında bu-nunla başka bir ticaret malı satın alsa bakılır. Eğer bu mal sene sonunda yine iki yüz dirhem kıymetinde veya daha fazla bir kıymette ise, zekata tabi olur.

48- Ticaret için olmayan saime hayvanları sene içinde gerek kendi cinsleriyle ve gerek başkası ile mesela nakitler ile değiştirilecek olsa, sene başından başlayan müddetin hükmü kalmaz, yeniden bir sene geç-medikçe, zekatı lazım gelmez.

Mesela saime olan kırk koyun sene içinde başkasına verilip yine saime olan kırk koyun veya beş deve alınacak olsa, bunların alındıkları tarihten itibaren bir sene geçmedikçe zekatları alınamaz. Çünkü saime-lerden alınacak zekat bizzat kendileri itibarıyladır. Alınan saime ise, bizzat kendileri itibariyle evvelki saimelerden başkadırlar. Bununla be-raber saimelerde değiştirme, bir gaye değildir. Ticaret mallarında ise, malın kendisi muteber değildir. Bunlarda muteber olan sade mal olma-sıdır. Bunların değiştirilmesi ise, esasen istenilmiş olup bu mal olma-sına aykırı değildir.

Şu kadar var ki, bu saime hayvanları, zekatları verilmeden veya verildikten sonra nakitler ile değiştirilir, sahibinin başkaca da nisap miktarı nakitleri bulunmuş olursa, bu nakitler, birbirine ilave edilir. Bu nisap miktarı nakitlerin senesi sonunda o bedel olan nakitler de zekata tabi olur. Nisap miktarı ticaret malı bulunduğu takdirde de hüküm böyledir.

İmam Züfer'e göre bu saime hayvanlar kendi cinsleriyle de-ğiş-tirilirse, müddetin hükmüne mani olmaz, yine aynı senenin sonunda zekatları lazım gelir.

(İmam Şafî'nin önceki görüşüne göre de gerek kendi cinsleriyle ve gerek başka cinslerle değiştirilsin, müddet kesilmiş olmaz).

49- Ticaret için kırlarda, serbest meralarda beslenen ehli hay-vanlar, saime zekatına değil, diğer ticaret malları gibi kıymetlerinin kırkta biri nisbetinden zekata tabi olurlar. Ancak daha sonra sadece sütleri veya dölleri alınmak üzere saime olmalarına niyet edilecek olur-sa, o takdirde saime zekatına tabi olmaları, saime olmalarına niyet edil-diği günden başlar, bu zekat tam bir sene sonunda lazım gelir.

Serbest meralardan maksat, para ile kira edilmeyip, halkın hay-vanlarını ücretsiz olatmaya tahsis edilmiş olan otlak yerlerdir.

[Fihrist'e dön](#)

ALTIN İLE GÜMÜŞÜN ZEKATI

50- Altın ile gümüş, sikke halinde olsun olmasın ve nafaka gibi, ev gibi, bir ihtiyaca sarf edilmesine niyet edilmiş olsun olmasın, nisap miktarında olup üzerinden bir sene geçince zekata tabi olur.

Altının nisabı yirmi miskal, gümüşün nisabı iki yüz dirhemdir. Bir miskal yirmi kırattan, her kırat da beş arpa miktarından ibarettir. Bir şer'i dirhem ise, on dört kırattır. Bu halde on şer'i dirhem, yedi miskal ağırlığına müsavidir.

Bir de örfi dirhem vardır ki, on altı kırattır. O halde yirmi miskal, yirmi beş örfi dirheme müsavidir. Ve iki yüz şer'i dirhem de yüz yetmiş beş örfi dirheme müsavidir.

Bazı fıkıh alimlerine göre zekat ve fitır sadakası hususunda her beldenin örfi dirhemine itibar olunması lazım gelir. Buna göre gümüşün nisabı, iki yüz örfi dirhemden ibaret olmuş olur. Bu şekilde de fetva verilmiştir. Fitre bahsine de müracaat!

51- Yirmi miskal altının zekatı, yarım miskal altın olduğu gibi, iki yüz dirhem gümüşün zekatı da beş dirhem gümüştür. Yirmi miskalden fazla olan altın dört miskale, ve iki yüz dirhem gümüşten fazla olan miktar kırk dirheme ulaşmadıkça bu fazla için ayrıca zekat lazım gelmez. Ancak bu fazla ile beraber başka bir ticaret malı da bulunursa, ayrıca zekat lazım gelir. Fakat her ikisinden, yani altın ile gümüşten fazla olan miktar, kıymetçe dört miskale veya kırk dirheme müsavi olursa, bu fazladan da zekat lazım gelir.

Bu mesele, İmam-ı Azam'a göredir. İmameyn'e göre ise, böyle küsurların da her halükarda zekatı icap eder.

Mesela bir kimsenin yalnız iki yüz otuz dokuz dirhem gümüşü bu-lunsa, İmam-ı Azam'a göre yalnız iki yüz dirhem için beş dirhem zekat lazım gelir, küsur olan otuz dokuz dirhem için zekat lazım gelmez. Bu küsurlar kırka ulaşmadıkça zekattan muaftır. İmameyn'e göre ise, bunun için de kırkta bir nisbetinde zekat icap eder.

Yine bu şekilde bir kimsenin yalnız iki yüz yetmiş dirhem gümüşü bulunsa, İmam-ı Azam'a göre iki yüz kırk dirhem için altı dirhem zekat vermesi icap eder, geri kalan otuz dirhem için icap etmez. Fakat İmameyn'e göre bunun için de zekat icap eder.

Altın hakkında da hüküm böyledir.

52- Altın ile gümüşün nisaplarında -kendilerinden zekat verilmesi icap edip etmediğini tayin için-kıymetlerine değil, ağırlıklarına bakılır. Bunda ittifak vardır.

Bundan dolayı altından yapılmış bir tablanın ağırlığı, nisap miktarından az, mesela on dokuz miskal olduğu halde kıymeti yirmi miskal-den daha fazla bulunsa, icma ile zekata tabi bulunmuş olmaz. Ancak bununla beraber zekata tabi başka bir mal da bulunup toplamı, nisap miktarına ulaşırsa, o zaman zekat gerekir.

Yine aynı şekilde, iki yüz adet gümüş dirhemden biri tartı itibarıyla biraz noksan bulunsa, zekatları icap etmez. Ancak başka bir zekat malı daha bulunmuş olursa, o takdirde gerekir.

53- Kendilerinde faiz işlemi yürütülemeyen, yani: Şer'an ölçek ve tartı esasına bağlı bulunmayan mallardan zekat verilmesinde kıymetlerine itibar olunur, tartılarına, sayılarına itibar olunmaz.

Bundan dolayı üzerine zekat olarak orta halli iki koyun farz olan kimse, bunların kıymetlerini nakit olarak verebileceği gibi, bu ikisinin kıymetine denk daha iyi bir koyun da vererek zekatını ödeyebilir. Çünkü koyunlar fiyatça farklı farklıdır. Bunlarda faiz işlemi yürütülemez.

Fakat kendisinde faiz işlemi yürütülebilen şeylerde böyle kıymete değil, tartıya itibar olduğundan, mesela zekat olarak verilmesi lazım gelen beş kile adi buğday karşılığında dört kile daha iyi buğday verilemez.

Yine böylece: İki miskal altın yerine, bir miskal ağırlığında olup üzerindeki sanattan dolayı iki miskal kıymetinde bulunan bir altın verilemez. Çünkü bu halde faiz tahakkuk eder.

Bu mesele İmam-ı Azam ile İmameyne göredir. İmam Züfer'e göre verilebilir. Zira kıymetleri müsavidir. Faiz ise, ALLAH Teâla ile kul arasında bulunamaz

“Faiz işlemi yürütülebilen mallar için kerahet ve istihsan bahislerine müracaat”

54- Altın veya gümüşten yapılmış olan ziynet takımları, süs eşya-ları, tablolar ve diğerleri içinde nisap miktarında olunca, zekat lazım gelir. Bu zekat, kendi cinslerinden olmayan bir mal ile ödeneceği takdirde ağırlıklarına değil, kıymetlerine itibar olunur. Bunda da ittifak vardır. Fakat kendi cinsleriyle ödeneceği takdirde İmam-ı Azam ile İmam Ebu Yusuf'a göre ağırlıklarına, İmam Züfer'e göre kıymetlerine, İmam Muhammed'e göre de bunlardan fakirlere daha faydalı olanına itibar olunur.

Mesela yirmi miskal ağırlığında bulunan bir altın bilezik, kendi-sindeki sanat itibari ile yirmi beş miskal kıymetinde bulunsa, bakılır: Eğer zekatı başka cinsten, mesela gümüşten verilecek ise, ağırlığı olan yirmi miskale göre değil, kıymeti olan yirmi beş miskale göre verilmesi icap eder. Fakat kendi cinsi olan altından verilecek olsa, İmam-ı Azam ile İmam Ebu Yusuf'a göre ağırlığına nazaran yirmi miskal altına göre verilmesi yeterli olur. İmam Muhammed ile İmam Züfer'e göre ise, bu yeterli olmaz. Bilakis kıymetine nazaran beş miskalin zekatının da ayrıca verilmesi lazım gelir.

Yine böylece iki yüz dirhem halis gümüş için dört dirhem halis gümüş kıymetinde olan beş dirhem ayarı düşük gümüş verilse bu İmam-ı Azam ile İmam Ebu Yusuf'a göre yeterli olur. Çünkü ağırlık itibarıyla

iste-nilen miktara müsavidir. Fakat İmam Züfer ile İmam Muhammed'e göre yeterli olmaz. Çünkü kıymet itibarıyla istenilen miktardan aşağıdır.

Bilakis iki yüz dirhem ayarı düşük gümüş için beş dirhem ayarı düşük gümüş kıymetinde dört dirhem halis gümüş verilse bu, İmam-ı Azam ile İmam Ebu Yusuf'a göre yeterli olmaz. Zira ağırlık itibarıyla noksanıdır. Fakat İmam Züfer'e göre yeterli olur, çünkü kıymetçe müsavidir. Hak Teâlâ ile kulu arasında faiz düşünülemez.

55- Altın ile gümüşün ve ticaret mallarının nisabında bunların bir cinsten bulunmaları şart değildir.

Bu yüzden bir kimsenin bir miktar altın ile gümüşü, bir miktar da ticaret malı bulunup da toplamının kıymeti bir nisap miktarına, yani iki yüz dirhem gümüşe denk bulursa, kırkta bir nisbetinde zekatları lazım gelir.

56- Her biri nisap miktarından noksan olan altın ile gümüş, birbiri-rini İmam-ı Azam'a göre kıymet itibarı ile, İmameyne göre orantılı ağırlık-yüzdellik itibarı ile tamamlar.

Bundan dolayı bir kimsenin mesela yüz dirhem gümüşü ile yüz dirhem gümüş kıymetinde de on miskal altını bulursa, bunun için ittifakla beş dirhem miktarı zekat lazım gelir. Fakat yüz dirhem gümüş ile yüz dirhem gümüş kıymetinde beş miskal altını veya elli dirhem gümüş ile yüzelli dirhem gümüş kıymetinde on miskal altını bulursa, İmam-ı Azam'a göre beş dirhem miktarı zekat lazım gelirse de, İmameyne göre lazım gelmez. Çünkü orantılı ağırlık-yüzdellik itibarı ile nisapları noksanıdır.

Fakat yüzelli dirhem gümüş ile elli dirhem kıymetinde beş miskal altın bulursa, zekatları yine ittifakla lazım gelir. Çünkü kıymetleri tam gümüş nisabına denktir. Bundan başka birinin nisabı dörtte üç, diğerrinin nisabı da dörtte bir nisbetinde mevcut olduğundan tamamı bir nisaba denk bulunmuş olur.

57- Yüzelli dirhem gümüş, altmış veya seksen dirhem gümüş kıymetinde de beş miskal altın bulursa, İmam-ı Azam'a göre iki yüz dirhem kırkta biri olarak beş dirhem zekat lazım gelir. Küsurlar kırka ulaşmadığı için bunlardan zekat lazım gelmez. İmameynin esasına göre ise, bu küsürlardan dolayı da kırkta bir nisbetinde zekat verilmesi icap eder. Küsürların zekattan muaf olması İmameyne göre yalnız yılın ek-seriyeti merada otlayan hayvanlara mahsustur, nakitler ile ticaret mallarını içine almaz.

(İmam Şafii'ye göre altın ile gümüş birbirine nisabı tamamlamak için ilave edilemez. Cinsleri muhtelifdir. Bilakis her birinde tam bir nisap muteberdir.)

58- Geçerli olan karışık paraların altınları veya gümüşleri karışık maddelerden biraz fazla veya müsavi olsa, altın veya gümüş gibi zekata tabi olurlar. Karışık maddelerden daha az olsa, ticaret malları hükmünde olup sene sonunda kıymetlerine göre zekatlarının verilmesi icap eder. Bunlarda ticaret niyeti aranmaz, çünkü nakitler yerinde bulunmaktadırlar.

59- Geçerli olan paralar veya ticaret malı, altın ile gümüşten karışık halde bulursa, bakılır: Altınları daha çok ise, altın hükmünde, gümüşleri daha çok ise, gümüş hükmünde olurlar. Bu sebeple nisap miktarına ulaşıncı, ona göre zekatları verilir. Fakat böyle bir karışık madde, geçerli para ve ticaret malı olmayınca, ağırlıkları dikkate alınır, bunlar nisap miktarına ulaştığı veya ulaşmadığı halde zekata tabi başka bir mal ile beraber bulunursa, ona göre zekatları icap eder, aksi takdirde etmez.

60- Para halinde geçerli olmayan altın veya gümüş, başka bir maden ile karışık bulununca, daha fazla olanına göre hüküm olunur. Bu yüzden bunların altını veya gümüşü daha fazla veya müsavi ise, tamamının zekatı ona göre verilir. Daha az ise, bakılır: Altın veya gü-müş kısmı, nisap miktarına ulaşmış veya ulaşmamış, ayrıca da nakitler veya ticaret malı mevcut ise, ona göre zekatı hesap edilerek verilir. Bunlar ticaret mallarından ise, diğer maden kısmı da ayrıca dikkate alınır. Bunların altın veya gümüş kısmı, böyle nisap miktarına ulaşmış değilse tamamı ticaret malları kabilinden olmuş olur. Bu halde ticaret mallarından ise, kıymetleri en az iki yüz dirhem gümüşe denk veya kendisiyle beraber başka ticaret malı veya nakitler mevcut ise, zekata tabi olur, aksi takdirde olmaz.

61- Altın ile gümüş, geçerli madeni para kabilinden olmamak üzere karışık bir halde bulunursa bakılır: Eğer altın müstakillen nisap miktarında ise, veya ikisi bir nisap miktarında olup altın gümüşe ağırlık veya kıymetçe daha fazla veya müsavi ise, hepsi altın sayılır, ona göre zekatı lazım gelir. Fakat altın nisap miktarında olmayıp kendisi gümüş-ten daha az ise, hepsi de gümüş sayılır.

Mesela altın yirmi miskal olduğu halde gümüş iki veya üç yüz dirhem bulursa, hepsi de altın sayılır. Yine aynı şekilde altın on miskal olduğu halde iki veya üç yüz dirhem olan gümüş kısmından

kıymetli bulunsa, yine hepsi altın sayılır. Fakat altın on miskal olduğu halde gü-müş kısmı yüz veya iki veya üç yüz dirhem kadar olup kıymetçe on miskal altından yüksek bulunsa, hepsi de gü-müş sayılır.

[Fihrist'e dön](#)

KAĞIT PARALAR İLE BANKNOTLARIN ZEKATI

62- Kaime ve evrakı nakdiye denilen kağıt paralar ve bankaların istenilen zaman nakde çevrilen ve bedeli alınabilen banknotları nakitler hükmündedir. Çünkü bunların altın ve gü-müş gibi tedavülü bilinmekte-dir. Bunların karşılıkları hakiki veya itibari olarak mevcut bulunmakta-dir. Bunlar, hazır bir mal demektir ve toplumun servetini teşkil etmekte-dir. Bunlardan kâfi miktara sahip olanlar, fakir değil zengin sayılmakta-dir. Bunlar sadece birer alacak senedi mesabesinde değildir. Bunların vasıtası ile her an istifade mümkündür. Bunlar birer nakit, birer değiştir-me vasıtası olarak kabul edilmiştir. Kısacası bunlar diğer nakitler gibi istenilen zaman bozdurulmakta ve değiştirilmekte ve birer kıymete sahip olup, ona göre muâmele yapılmaktadır.

Bu bakımdan bunlar nakit ve ticaret malları hükmünde olup, ken-di başlarına veya nakitler veya ticaret malları ile beraber nisap mikta-rında olunca, yani en az iki yüz dirhem kıymetine denk bulununca sene sonunda altın veya gü-müş ile olan kıymetlerinin kırkta biri nisbetinde zekata tabi olurlar ve bu zekat kendilerinden de verilebilir.

Mesela kırk kaimenin zekatı için, bir kaime verilmesi caiz olur.

Nitekim karışık olup altını ve gü-müşü daha az bulunan madeni paralar ile sırf bakırdan, demirden veya deriden yapılabı geçeri olan paralar hakkında da hüküm böyledir.

Eğer bunlar, altın ve gü-müş gibi nakit sayılmayıp da zekata tabi olmasalar, fakirler zekat nimetinden mahrum olacak, bir çok zenginler de servetlerini bu gibi kağıt ve madeni paralara bağlayarak zekat gibi yüksek bir farzı yerine getirmek şerefinden, sevabından nasipsiz kala-caktır ve zekatın farz olmasındaki dini hikmet ortaya çıkmayacaktır.

63- Bankalara yatırılıp muayyen müddetlerde alınabilen ve muka-bilinde senetleri bulunup başkalarına devredilebilen asıl paralar da ikrar ile, delil ile sabit borç paralar hükmündedir. Bunun için bunlar da nisap miktarında bulunup üzerlerinden birer sene geçtikçe, zekata tabi olurlar.

[Fihrist'e dön](#)

ALACAKLARIN ZEKATI

64- Başkalarının zimmetinde olup, deyn = borç denilen ve nisap miktarına ulaşan paralar, zekata tabi olup olmamak bakımından şöylece üç nevidir.

1. Kuvvetli alacaktır. Bu, borç verilmiş olan paralar ile ticaret mallarının bedelleri olan alacaklardır. Bunlar borçlular tarafından ikrar edilmekte olunca, tahsil edildiklerinde geçmiş senelere ait zekatları da verilmek lazım gelir. Şöyle ki:

Mesela bir kimsenin iki sene müddetle zimmetinde olup ikrar et-mekte bulunduğu on bin kuruş borcu kendisinden tahsil edilince, bu geçmiş iki seneye ait zekatı vermek icap eder. Bu halde bu on bin kuruş kıymetçe, mesela bin dirhem gü-müşe müsavi olsa, bundan birinci sene için (250) kuruş veya (25) dirhem gü-müş zekat verilir. Geri kalan (9750) kuruştan da ikinci sene için İmam-ı Azam'a göre (240) kuruş veya (24) dirhem gü-müş verilir ki bu miktar küsur kalan on beş dirhem hariç kalmak üzere (9750) dirhem kırk da birine müsavidir. İma-meyn'e göre ise, (243) kuruş (30) para zekat verilmek icap eder. Çünkü küsur kalan on beş dirhem de kırk nisbetinde zekata tabi olur.

Böyle kuvvetli ve üzerinden sene geçmiş bir borçtan en az kırk dirhem miktarı tahsil edilirse bu miktarın zekatı derhal verilir. Bundan az tahsil edilirse, derhal verilmesi lazım gelmez. Ancak sahibinin zekata tabi başka bir malı bulunursa o zaman onun da verilmesi gerekir. Fakat böyle bir borç inkar edilmekte ise, tahsil edildiği zaman geçmiş senelere ait zekatı İmam Muhammed'e göre lazım gelmez. Hatta sahibinin delili bulunmuş olsa bile. Çünkü her delil hakimce muteber olamaz ve herkes dava açarak delilini ortaya koyamaz. Sahih olan görüş budur.

2. Orta alacaktır: Bu, ticaret için olmayan bir malın bedelinden, mesela bir ev kirasından veya âdi bir elbisenin satış bedelinden birinin zimmetinde bulunan alacaktır. Bunun da zimmete geçtiği günden itiba-ren geçecek seneler için zekatı lazım gelir. Fakat tam nisap miktarı, yani en az iki yüz dirhem gü-müş miktarı tahsil edilmedikçe zekatını derhal vermek icap etmez. Ancak sahibinin zekata tabi başka

bir malı da bulunursa, o zaman icap eder.

İmam-ı Azam'dan -daha sahih görülen- bir rivayete göre bu kısım alacakların geçmiş senelere ait zekatları lazım gelmez. Bilakis tahsil edildikten sonra zekata tabi olurlar. Tahsil edilmesinden itibaren bir se-ne geçmedikçe zekatları icap etmez. Ancak sahibinin zekata tabi başka bir malı bulunursa, o zaman hepsinin zekatı verilir.

3. Zayıf alacaktır. Bu, bir şeyin bedeli olmaksızın bir kimsenin zimmetinde bulunan alacaktır. Varisin elinde kalmış olan vasiyet parası gibi, ve henüz tahsil edilmemiş diyet bedeli ve kadının kocasındaki mehrinden veya kadının kocasına boşanma teklifi bedelinden alacağı gibi, bu gibi alacakların geçmiş seneleri için zekat lazım gelmez ve nisap miktarı ele geçirilip de üzerinden bir sene geçmedikçe de zekat-ları icap etmez. Ancak az çok tahsil edilip de zekatı icap eden başka bir mala katılırsa o halde bu tahsil edilen miktarın bu mal ile beraber zekatı verilmesi icap eder. Bunlardan bir rivayete göre diyet ile efendi ve kölesi arasında bir bedel karşılığında hürriyete kavuşma akdinin bedeli müstesnadır. Bunlar ele geçirilmelerinden itibaren zekata tabi olurlar.

(İmam Şafiî'ye göre borç, zekatın edasını tehir edemez, tahsil edil-mese de zekatını vermek icap eder. Çünkü borç verilmesi, sahibinin ira-desi ile, tasarrufu ile vaki olmuştur, fakirlerin haklarını tehir hususunda muteber olamaz.)

[Fihrist'e dön](#)

ARAZİ MAHSULLERİNİN ZEKATI

65- Arazi mahsullerinden hükümetçe alınacak miktar, arazinin ne-vine göre değişir. Bu miktar, zekat, sadaka, haraç, veya kira bedeli ma-hiyetinde bulunur. Şöyle ki, bugün müslümanların ellerinde bulunan arazi, başlıca şu dört neviye ayrılmıştır.

1- **Öşür arazisi:** Bu, fethedilip kendi rızaları ile müslüman olan halkına veya zorla fethedilip İslam mücahitlerine mülkiyet üzere ve-rilmiş olan topraklardır. Arap yarımadası arazisi bu sınıftandır. Bu top-rakların mahsullerinden onda veya yirmide bir nisbetinde “**öşür**” adı ile zekat alındığı için bunlara “**öşür arazisi**” denilmiştir.

2- **Haraç arazisi:** Bu, sulh veya zor kullanma yolu ile feth edilip eski gayrimüslim halkına veya diğer gayrimüslimlere mülk yapılmış olan topraklardır. Irak köyleri ve çevresi bu gibi arazidedir.

Bu nevi araziden ya mahsullerine göre veya münasip görülecek muayyen bir miktarda “**haraç**” adı ile bir vergi alınır. Bu, zekat sın-ıfından değildir.

3- **Sırf mülk arazisi:** Bu, memleket arazisinden olup **Beytül-mâl'e** âit iken, daha sonra bir bedel karşılığında bazı kimselere satılmış olan topraklardır. Bunların mahsulleri de sahipleri müslüman bulununca zekat hususundaki öşür arazisi mahsulleri gibidir.

Yalnız mülk evlerin etrafındaki mülk bahçeler, bu evlere tabi olduğundan bunların mahsullerinden ve ağaçlarının meyvelerinden öşür vesaire alınmaz.

4- **Memleket (devlet) arazisi:** Bu, vaktiyle müslümanlar tarafın-dan fethedilip bir kimseye mülk yapılmaksızın umum müslümanlar için bırakılmış olan topraklardır. Bunlar, halk adına hükümete ait olup tasar-rufu halka tapu ile devredilmiştir. Bunların yalnız tasarrufları, muayyen kimselere aittir. Bunları kullanan kimseler, kiracı mesabesinde-dir. Hükümete verecekleri muayyen hisseler veya vergiler de kira bedeli hükmündedir.

Bundan dolayı bu çeşit arazinin, mahsullerinden öşür vesaire adı ile zekat lazım gelmez. Çünkü öşür ile haraç veya öşür ile bu hükümde bulunan kira bedeli bir arazide toplanmaz.

Türkiye'deki arazi, başlıca bu sınıftandır¹.

66- Arazi mahsullerinde İmam-ı Azam'a göre nisap şartı bulunma-maktadır. Bu sebeple buğday, arpa, pirinç, darı, karpuz, hıyar, patlıcan, yonca, şeker kamışı gibi öşür arazisi mahsullerinde az olsa da, çok olsa da “**öşür**” adıyla hisse alınır. İmameyne göre ise, beş vesk miktarı ol-mayan hububattan ve insanların ellerinde bir sene kadar kalmayacak sebzelerden öşür alınmaz.²

¹ **Önemli not:** Bu hüküm Medeni kanunun kabul tarihi 1926 dan önceye aittir. Medeni kanunun kabulü ile Türkiye'deki arazi statüsü değişmiş ve öşür arazisi sınıfına girmiştir.

² Bir vesk, altmış sa' yani 62400 dirhem, bugünkü ifadeyle 165 litre, 190 kg. miktardır.

67- Bir öşür arazisi, yağmur veya çay, ırmak sularıyla sulanırsa, mahsulleri onda bir nisbetinde dalyalar ile dolaplar ile, hayvanlar ile, satın alınacak sular ile bütün sene veya senenin yarısından fazla sula-nırsa, yirmide bir nisbetinde “öşür” adıyla zekata tabi olur.

Tohumlar veya amele ücretleriyle diğer masraflar, bundan düşülmez. Bu mahsuller üzerinden bir sene geçmesi de icap etmez. Bir senede birden fazla meydana gelen mahsullerin hepsinden aynı nisbette hisse alınır.

68- Öşürde itibar, araziyedir, mal sahibine değildir.

Bu bakımdan bir öşür arazisi vakıf olsa da, çocuklara, delilere ait bulunsa da, yine mahsullerinden “öşür” adıyla muayyen hisse alınır.

69- Öşür arazisindeki ballardan ve kudret helvalarından da onda bir nisbetinde zekat alınır. Ekilmeden başka bir şeye yaramayan tohumlar ise, zekata tabi olmaz. Ancak ticaret için olursa, o zaman tabi olur.

70- Zeytin ve susam tanelerinden öşür alındığı takdirde, daha sonra yağlarından tekrar öşür alınmaz.

Yine böylece öşrü verilen üzümler için daha sonra tekrar zekat farz olmaz.

71- Öşür arazisi mahsullerinden alınacak muayyen hisseler tama-men yetişip elde edildiği zaman alınır, bundan evvel alınmaz. Hatta daha bitmemiş olan mahsullerin ve belirmemiş olan meyvelerin öşürle-rini vermek caiz değildir. Fakat bunlar bittiği ve belirmediği takdirde sa-hipleri dilerse öşürlerini verebilirler.

72- Daha öşrü verilmemiş olan hububattan veya ağaç üstündeki meyvalardan yenilmemelidir. Bununla beraber öşrünü hesap edip öde-mek niyetiyle yenilmesi helal olup bunu ödemek icap eder.

73- Öşür arazisi mahsullerinin öşrü veya memleket (devlet) ara-zisi kira bedeli vaktinde verilmeyip de daha sonra zayi olsa, veya sahibi vefat etse, bunu ödemek icap eder.

74- Meralardan, biçilen otlardan ve hiçbir kimsenin mülkiyeti altında bulunmayan dağlarda kesilen kendiliğinden yetişmiş kerestelik ağaçlardan veya kendiliğinden yetişmiş olan diğer ağaçlardan kamışlar-dan ve arazi içindeki çaylardan avlanılan balıklardan öşür alınmaz.

Fakat dağlardan toplanılan meyvelerden öşür alınacağı gibi ağaçlık veya kamışlık veya çayır edinilip sulanan öşür arazisinden ve müslümanlara ait mülk arazisinden her sene kesilip satılacak ağaçlar-dan, kamışlar ile otlardan da öşür alınır.

Yine böylece bu arazide bulunup kendisiyle ipek böceği beslenilen dut yapraklarından öşür alınır, ipeğinden alınmaz. Bu ipek, hayvana tabidir. İpek böceği öşre tabi olmadığından onun parçası sayılan ipek de tabi olmaz.

75- Öşür arazisi veya memleket arazisi mahsullerinden bir miktarı sahipleri tarafından ticaret maksadı ile olmaksızın ambarda saklanıp üzerinden bir sene geçtikten sonra satılmakla bedelleri olan paralar, nisap miktarına ulaşsa, bundan zekat verilmesi lazım gelmez. Çünkü zekat öşür ile veya kira bedeli ile toplanmaz. Ancak bedeller üzerinden de ayrıca tam bir sene geçecek olursa, o halde zekat gerekir.

Yine böylece bu mahsullerin sahibine bir ay veya bir sene nafaka olmak üzere yetecek miktarından fazlası nisap miktarına ulaşip ticaret niyetiyle saklanılsa, üzerinden bir sene geçince zekata tabi olur.

[Fihrist'e dön](#)

MADENLERİN VE DEFİNELERİN ZEKATI

76- Yerlerin altında yaratılmış veya saklanılmış olarak bulunan mallara “rikaz” denir. Bunlardan yaratılmış olan mallar, madenlerdir. Saklanılmış olan mallar da definelerdir ki, bunlara “kenz” de denir.

77- Madenler, şöylece üç çeşittir:

1- Muntabi olan, yani ateş ile yumuşayan erimeye kabiliyeti bulunan madenlerdir. Altın, gümüş, bakır, kalay, nikel, demir madenleri gibi. Civa da bu hükümdedir.

Öşür ve haraç arazisinde veya sırf mülk arazisinde ve sahralarda bulunan bu gibi madenlerden

beşte biri nisbetinde hükümet adına hisse alınır. Geri kalanı arazinin sahibi var ise, ona, yok ise, bulana ait olur.

Bu halde memleket arazisi içinde bulunan madenlerin de tama-men hükümete ait olması lazım gelir. Çünkü bunların sahibi halk adına hükümettir.

Fakat İmam-ı Azam'dan diğer bir rivayete göre öşür ve haraç ara-zisi gibi bütün mülk arazilerinde bulunan madenler, sahiplerine aittir, bunlardan hums = beşte biri alınmaz.

2- Muntabi olmayan, yani ateş ile yumuşayıp erimeğe kabiliyeti bulunmayan madenlerdir. Kireç, alçı taşı, yakut, elmas, firuze gibi. Bu gibi madenlerden hisse alınmaz. Bunların tamamı sahibine ve sahibi yok ise, bulana aittir.

3- Akıcı-sıvı halde bulunan madenlerdir. Su, tuz, zift, petrol gibi. Bunlardan da bir şey alınmaz. Bunlar da tamamen arazi sahibine aittir.

78- Definelere gelince, bunlar da şöylece üç çeşittir:

1- Müslümanlara ait defineler. Bu, üzerinde İslamiyet alameti bu-lunan mesela Kelime-i tevhid yazılı olan gömülmüş, basılmış madeni paralar ile diğer eşyadan ibarettir. Bunlar, yitik, kaybolmuş mal hük-mündedir. Bunları bulanlar, fakir ise, kendilerine, değil ise, fakirlere dağıtırlar veya hükümete teslim ederler.

2- Gayrimüslimlere ait definelerdir. Bu, üzerinde put resmi gibi gayrimüslimlere ait alamet bulunan gömülmüş, basılmış madeni paralar ile diğer eşyadır. Bunların beşte biri hükümete verilir, geri kalanı arazi sahibine, sahibi yok ise, bulana ait olur. Dağ, sahra gibi sahipli olmayan yerlerdeki bu gibi definelerin de beşte biri hükümete, geri kalanı da bulan kimseye ait olur, hatta zimmi (gayrimüslim vatandaş) olsa, bile.

3- Şüpheli definedir. Bu da hususi alameti görülemeyip müslü-manlara mı, gayrimüslimlere mi ait olduğu anlaşılamayan gömülmüş, basılmış madeni paralar ile diğer eşyadır. Bunlar bir görüşe göre "Gayrimüslimlere ait defineler" hükmünde, diğer bir görüşe göre de yitik-kaybolmuş mal mesabesinde-dir.

Denizlerden çıkarılan incilerden ve gömülmüş nakitlerden ve ba-lıklar ile anberlerden zekat adına bir şey alınmaz. Bu İmam-ı Azam ile İmam Muhammed'e göredir. İmam Ebu Yusuf'a göre denizden çık-a-rılan nakitlerden, inci ile anberden beşte bir nisbetinde bir hisse alınır.

(İmam Şafii'ye göre altın ile gümüşten başka madenlerden zekat alınmaz. Altın ile gümüşten de nisap miktarından noksan olmaması şartıyla kırkta bir nisbetinde zekat alınır.)

[Fihrist'e dön](#)

ZEKATI ÖDEME YOLLARI

79- Zekata tabi altın, gümüş, hububat ve ehli hayvanlar ile ticaret mallarının zekatları için bizzat kendilerini vermek caiz olduğu gibi, kıymetlerini vermek de caizdir. Bu hususta sahipleri serbesttir. Nitekim keffaretlerde, adaklarda, fitrelerde de hüküm böyledir. Çünkü İslam Şeriatında mal sahiplerine kolaylık gösterilmesi nazarı itibara alınmış-tır. Bununla beraber bunların vacip olmasındaki hikmet, fakirlerin ihti-yacını gidermektir. Bu hikmet ise, bunların kıymetlerini vermekle de gerçekleşir.

Bu yüzden bir kimse, altının zekatı için gümüş veya zahire veya kumaş verebilir. Yılın ekseriyetini merada otlayan hayvanlar için veya ticaret malları için de nakden para verebilir. Şu kadar var ki, bu hususta fakirler için daha faydalı, lüzumlu olan yönü tercih etmek daha iyidir.

(İmam Şafii'ye göre bunlardan ayet-i kerime ve hadis-i şeriflerde zekatı verilmesi emredilen şeylerin verilmesi lazımdır. Kıymetleri verilemez.)

80- Zekatı icap eden bir mal veya alacak karşılığında diğer bir malı zekat olarak vermek caiz olduğu gibi, bir borcu da alınamayacak bir borç karşılığında fakire bağışlama caizdir. Fakat bir borcu bir malın veya alınabilecek bir borcun karşılığında zekat olarak bağışlama caiz değildir. Çünkü deyn = borç mal olmak itibarıyla maldan noksandır. Artık tam olan bir şey karşılığında noksan olan bir şey verilemez.

Alınabilecek bir borç da mal mesabesinde-dir.

Bundan dolayı bir kimse, elindeki mesela üç lirasını veya üç lira kıymetindeki bir ticaret malını

yüz yirmi liradan ibaret olan mevcut bir nakit için veya birisinde alacağı bu miktar bir meblağ için zekat olarak verilebilir.

Yine böylece bir fakirdeki alacağını o fakire tamamen bağışlasa, zekata niyet etmiş olsun olmasın, bu alacağın zekatını vermiş olur. Fakat bu alacağının bir kısmını, mesela yüz liradan elli lirasını zekatına sayarak bu fakire bağışlasa yalnız bu bağışlanan elli liranın zekatı verilmiş olur. Alacağı diğer elli liranın zekatı verilmiş olmaz.

Yine aynı şekilde bir kimse, bir fakirdeki alacağını kendi elindeki bir malın zekatı için o fakire bağışlasa, bununla o malın zekatını vermiş olamaz.

Yine böylece bir kimse, bir fakirin zimmetindeki alacağını diğer bir şahsın zimmetindeki alacağının zekatı için o fakire bağışlasa, bu-nunla o şahıstaki alacağının zekatını vermiş olamaz.

81- Bir kimse, fakir olan borçlusunu borcundan kurtarmak, ken-disi de elindeki malların zekatını kısmen olsun ödemek isterse, borçlu-suna borcu miktarı bir nakit parayı zekat olarak verir. Borçlusu da bununla o borcunu bu kimseye öder.

82- Zengin bir kimsenin zimmetindeki bir borç, üzerinden bir sene geçtikten sonra o zengine bağışlansa -en sahih olan görüşe göre- bu borcun zekatı düşmüş olmaz.

83- Bir kimse, birisindeki alacağını elindeki bir malın zekatına saymak üzere bir fakirin gidip almasına müsaade etse, bununla o zekat alındığı anda ödenmiş olur.

84- Toplanmış olan nisapları ayırmak caiz olmadığı gibi ayrılmış nisapları toplamak da caiz değildir. Şöyle ki bir kimsenin mesela seksen koyunu bulursa, yalnız bir koyun zekat vermesi lazım gelir. Yoksa koyunlar iki nisap miktarına ulaştığı için iki koyun zekat vermek icap etmez.

Fakat iki kişinin müsavi surette müşterek seksen koyunları bulun-sa, iki koyun zekat vermeleri lazım gelir. Çünkü her ortak, ayrı bir nisa-ba sahiptir. Bunlar toplanamaz, bu koyunlar yalnız birisinin malı imiş gibi sayılamaz.

İki kişi arasında müşterek olan kırk koyun veya yirmi miskal altın için ise, -başka zekata tabi malları bulunmayınca- zekat lazım gelmez. Çünkü hiçbiri nisap miktarına ulaşmış değildir.

İki ortaktan birinin hissesi nisap miktarına ulaşmış olduğu halde diğerinin hissesi ulaşmış olmasa, mesela birisinin koyunları kırk, diğerinin koyunları ise, yirmi bulursa, yalnız nisap miktarına sahip olan ortağın zekat vermesi icap eder.

Nitekim mükellef ile mükellef olmayan arasında müşterek olan mallar hakkında da hüküm böyledir. Yani mükellef olan hissesi nispe-tinde zekat verir, diğerinin hissesinden zekat lazım gelmez.

85- Nisap miktarında olan bir malın zekatı daha sene dolmadan acele edilerek fakirlere verilebilir. Çünkü farz olmasının sebebi olan nisap bulunmuştur. Daha sonra ödenecek olan bir borcu ödemekte acele etmek ise, esasen sahihtir. Fakirlerin lehine bir harekettir. Fakat nisap miktarında olmayan bir mal için böyle zekatın sene dolmadan verilmesi caiz değildir. Bu yüzden bu mal, daha sonra nisap miktarına yetişse, bu andan itibaren bir sene sonunda ayrıca zekata tabi olur. Evvelce verilmiş olan miktar bir sadaka yerine geçer.

(İmam Malik'e göre zekat acele edilerek vaktinden evvel verilemez. Nitekim ibadetler de vaktinden evvel eda edilemez.

İmam Şafii'ye göre de yalnız bir senelik zekat da acele edilebilir. Fazlası edilemez.)

86- Nisap miktarındaki bir malın birkaç senelik zekatı birden verilebilir. Sene sonunda bu miktar mevcut buldukça zekatları verilmiş bulunur. Bu miktar azalmış olunca da verilmiş olan zekat, bir nafile sadaka yerine geçer.

87- Bir kimsenin mesela yüz lirası olduğu halde acele ederek iki yüz liralık zekat verip de aynı senede sahip olacağı diğer yüz liranın zekatına ve sahip olmadığı takdirde bu mevcut yüz liranın ertesi sene için zekatına sayılmasına niyet etse, bu niyeti caiz olmuş olur.

88- Bir kimsenin mesela bin lirası olduğu halde iki bin lira zannederek ona göre zekat verecek olsa, bu fazla verdiği zekatı ertesi senenin zekatına sayabilir.

89- Bir kimsenin her ikisi de birer nisap miktarında olan altın ve gümüşten ibaret malından yalnız birisinin adına zekatını acele ederek vermiş bulursa, bu zekat her ikisine de sayılarak verilmiş olur. Çünkü bunlar cinsçe bir sayılıp birbirine katıldığından böyle bir tayin, geçer-sizdir. Bu yüzden

bunlardan biri sene içinde telef olsa, bu zekat, tama-men diğerine sarf edilmiş olur.

Fakat hayvanlar hakkında böyle değildir. Bu cins hayvanların zekatını böyle acele vermek diğerlerinin zekatına sayılmaz.

90- Bir kimse, malının zekatından bir fakirin borcunu emriyle ödeyecek olsa, zekatını vermiş olur. Fakat fakirin emri olmaksızın ödeyecek olsa, borç düşer, zekat verilmiş olmaz.

91- Bir kimse, usul (Anne-baba, dede-nine) ve furu'un (çocuk-ları, torunları)ndan biri bulunmayıp yalnız akrabalık yönüyle nafakası üzerine gerekli olan bir yetime zekat niyetiyle elbise yaptırır veya bir yenilecek şey verse zekatı yerine geçer. Fakat böyle bir yetimi kendi sofrasına alıp beraber yedikleri yemeği zekatına saymak isterse bu, İmam Ebu Yusuf'a göre caiz olursa da, İmam-ı Azam ile İmam Mu-hammed'e göre caiz olmaz. Çünkü bu halde mülk yapılmış olmaz.

92- Zekatın ehil olan kimseye mülk yapılması şarttır.

Bundan dolayı fakirlere, yemeği serbest bırakmak suretiyle yedi-rilen yemek zekat sayılmaz.

Yine böylece bir hayır işine sarf edilen bir para, zekata sayılmaz. Mesela bir zekat parasıyla köle azat edilemez, veya bir zata hac yap-tırılmaz veya mescit, medrese, çeşme, yol, köprü yaptırılmaz, ölülerin kefenleri alınmaz veya borçları ödenemez.

Fakat bir fakir, aldığı bir zekat parasını kendi rızasıyla bu gibi bir hayır işine sarf etse, bundan hem o fakir, hem de ona zekatı vermiş olan zat, sevap kazanmış olur.

Yine böylece bir fakiri zekata sayılmak üzere bir evde oturtmakla zekat verilmiş olmaz. Çünkü bu bir mülk yapılma sayılmaz.

[Fihrist'e dön](#)

ZEKATIN VERİLECEĞİ YERLER

93- Zekatın masrafı, yani verileceği kimseler, müslüman fakirler, miskinler, borçlular, yolcular, mükatep (bir bedel karşılığında azat edilmek üzere efendisi ile bir anlaşma yapmış olan köle)ler, mücahitler ve amil (veliyü-lemr tarafından zekat toplamaya memur edilen kim-seler)den ibaret olmak üzere yedi kısımdır. Şöyle ki:

1 - **Fakir:** Nisap miktarı fazla bir mala sahip olmayan kimsedir. Hatta temel ihtiyaçlarından olmak üzere evi, ev eşyası ve borcuna denk nakitleri bulursa bile.

2 - **Miskin:** Hiçbir şeye sahip olmayıp yiyeceği ve giyeceği şeyler için dilenmeye muhtaç olan yoksul kimseler.

3 - **Borçlu:** Bundan maksat borcundan fazla nisap miktarı mala sahip olmayan veya kendisinin de başkasında malı var ise, de alması mümkün bulunmayan kimsedir. Böyle borçlu bir kimseye zekat vermek, borçlu olmayan fakire vermekten daha faziletlidir.

4 - **Yolcu:** Bundan maksat, malı beldesinde kalıp, elinde bir şey bulunmayan garip kimsedir. Böyle bir kimse, yalnız ihtiyacı miktarında zekat alabilir. Fakat fazlası helal değildir. Bununla beraber böyle yolcu-lar için mümkün olunca borç almak, zekat almaktan hayırlıdır.

Kendi beldesinde bulunduğu halde malını kaybederek muhtaç bir halde kalmış bir kimse, böyle yolcu hükmündedir. Bunlar, daha sonra mallarını elde edince, almış oldukları zekattan geri kalan miktarı başka-larına sadaka olarak vermeleri lazım gelmez.

5 - **Mükatep:** Bu, bir bedel karşılığında azat edilmek üzere efendiyle bir anlaşma yapmış olan köle veya cariye demektir. Böyle kim-seye bir an evvel hürriyetine kavuşturmak için bir yardım olarak zekat verilebilir. Fakat bir kimse, kendi mükatebine zekat veremez. Çünkü menfaati kendisine ait olmuş olur.

6 - **Mücahit:** Bundan maksat, ALLAH Teâla yolunda gönüllü olarak cihada iştirak etmek istediği halde nafakadan, silah vesairenden mahrum olan gazi demektir. Buna da noksanlarını tedarik etmesi için zekat verilebilir. Buna: " فِي سَبِيلِ اللَّهِ إِتْقَانٌ = Fî sebîlillah infak = ALLAH yolunda infak" denir.

7 - **Amil,** bundan maksat da veliyü'l-emr tarafından görünen mal-ların zekatını toplamaya memur edilen kimsedir ki buna "Sâi, tahsildar" da denir. Böyle bir memura bu hizmet müddetince kendisinin ve aile-sinin ihtiyaçlarına yetecek miktarda zekat mallarından bir hisse verilir. Hatta haddizatında fakir

olmasa bile.

94- Yukarıda gösterilen yedi kısımdan herbiri zekatın verileceği bir yerdir. Bir kimse, zekatını bunlardan herhangi birine verebileceği gibi ikisine, üçüne veya hepsine dağıtabilir. Bununla beraber nisap mik-tarında olmayan bir zekatın bunlardan yalnız birine verilmesi daha faziletlidir. Ta ki bir ihtiyacını karşılayabilsin.

95- Bir fakire bir defada nisap miktarı zekat verilmesi, caiz ise de, mekruh olmaktan uzak değildir. Ancak bu fakir borçlu olursa veya aile sahibi bulunursa aldığı zekattan aile fertlerine nisap miktarından az bir şey isabet ederse, o takdirde mekruh olmaz.

96- Bir fakir bir zenginden malının zekatını mahkemede dava edemez. Çünkü zekatın kendisine verilmesi mutlaka lazım değildir. Ve bu, bir mali ibadet olduğundan sahibinin dindarlığına bırakılmıştır.

[Fihrist'e dön](#)

KENDİLERİNE ZEKAT VERİLMESİ CAİZ OLUP OLMAYANLAR

97- Bir kimse, kendi zekatını fakir bulunan hanımına ve usul ve furuuna, yani babasına, dedesine, anasına, ninesine, oğullarına, kızlarına, bunların çocuklarına, torunlarına veremez. Hatta hanımı boşanıp henüz iddet beklemekte bulunsa bile. Çünkü verdiği zekatın menfaati kısmen kendisine ait bulunmuş olur, halbuki bu menfaat kendisinden tamamen kesilmiş bulunması lazımdır.

İmam-ı Azam'a göre bir kadın da zekatını fakir bulunan kocasına veremez. Zira âdete nazaran aralarında bir menfaat ortaklığı vardır. İmameyne göre verebilir.

98- Temel ihtiyaçlarından başka nisap miktarı mala sahip olan kimseye, zengin sayılacağı için zekat verilemez. O mal, gerek nakitler ve ticaret eşyası gibi artıcı olsun ve gerek fazla ev eşyası gibi artıcı olmasın müsavidir.

Fakat zengin bir kimseye nafile cinsinden olan bir sadakanın verilmesi caizdir. Bu yüzdendir ki vakıfların sadaka cinsinden olan gelirlerini vakfiye gereğince zengin kimselerin almaları da helal bulun-muştur. Bu, bir hibe, bir ihsan mesabesindedir.

99- Haşimoğulları ile onların azatlılarına zekat verilemeyeceği gibi öşür, adak, keffaret gibi diğer vacip sadakalar da verilemez. Zekat ve benzerleri insanların mallarını yıkamış olan su sayılır. Haşimoğulları'nın kadir ve şerefi ise, bunu kabulden yücedir. Kendilerine yalnız nafile ve ihsan yoluyla sadaka verilebilir.

Haşimoğullarından maksat, Resûl-ü Ekrem (S.A.V) Efendimizin amcaları Hazreti Abbas ile Haris'in evlat ve torunlarından ve Hazreti Ali ile kardeşleri Akil ve Cafer'in zürriyetinden ibarettir.

Bu zatların, ihtiyaçlarına göre **beytülmal** (devlet hazinesi)nin ganimetler kısmından hisseleri vardır. Bu hisselerini alamadıkları takdirde, ihtiyaçtan kurtulmaları için kendilerine zekat verilebileceğine bazı fıkıh âlimleri fetva vermişlerdir.

100- Kendisine zekat verilecek kimse, zekata, sarf zamanında yani zekatın verildiği vakitte ehil bulunmalıdır. Bu ehliyetin daha sonra yok olması verilen peşin zekatın sahih olmasına mani olmaz.

Bu sebeple bir malın zekatı daha sene dolmadan bir fakire verilip de bu sene son bulmadan o fakir zengin olsa, veya vefat etse, o malın zekatını yeniden vermek icap etmez ve böyle verilen bir zekat, geri de alınmaz. Çünkü verilmesinden beklenen sevap hasıl olmuştur.

101- Bir kimse zekatını zengin bir erkeğin küçük çocuğuna veremez. Çünkü bu çocuk babasının malıyla zengin sayılır. Fakat zengin bir kadının fakir, yetim ve babası müslüman olan çocuğuna verilebilir. Zira bu çocuğun nesebi babası tarafından sabittir. Anasının serveti ile zengin sayılmaz.

Yine böylece bir kimse zekatını zengin bir şahsın fakir ve müslü-man olan babasına veya fakir ve müslüman olan büyük oğluna veya kızına veya o şahsın fakir, müslüman bulunan hanımına verebilir. Çün-kü bunlar müstakil salahiyet sahipleridir. Birbirinin serveti ile zengin sayılmazlar.

102- Zekat, gayrimüslimlere verilemez. Çünkü bu, müslüman olan fakirlerin hakkıdır. Bir hadis-i şerifte: "Zekatı müslümanların zen-ginlerinden alıp fakirlerine veriniz" diye buyurulmuştur.

Bununla beraber farz olan zekat vazifesiyle gayrimüslimler mü-kellef değildirler. Bu, müslümanlara mahsus, sosyal, dini bir vazifedir. Bu vazifeye iştirak etmeyenlerin bundan

faydalanmaya hakları olamaz.

Yalnız İmam Züfer, zekatın gayrimüslim vatandaşlara da verilme-sini caiz görmüştür. Çünkü bundan maksat, bir ibadet yolu ile muhtaç şahısları ihtiyaçtan kurtarmaktır. Bu maksat ise, zekatı fakir gayrimüs-lim vatandaşlara vermekle de meydana gelir.

Bununla beraber nafîle cinsinden olan sadakalar, gayrimüslim va-tandaşlara da verilebilir. Bunda ittifak vardır.

103- Zekatı akrabaya vermek daha faziletlidir. Şöyle ki, zekatı evvela muhtaç olan erkek veya kızkardeşlere, sonra bunların evladına, sonra amcalara, halalara, sonra bunların evladına, sonra dayılara, tey-zelere ve bunların evladına, daha sonra diğer “zevilerham” denilen ak-rabalara vermek daha faziletlidir. Bunlardan sonra da sırasıyla fakir komşulara, meslektaşlara vermek daha faziletlidir.

104- Zekat, malın bulunduğu yerdeki fakirlere verilmelidir. Sene sonunda başka beldedeki fakirlere gönderilmesi mekruhtur. Ancak kendilerine gönderilecek kimseler, akrabadan olurlarsa veya malın bulunduğu yerdeki fakirlerden daha muhtaç olurlarsa, o zaman mekruh olmaz.

Bununla beraber zekatı daha senesi dolmadan başka bir beldeye göndermekte bir sakınca görülmektedir.

105- Bayramlarda ve diğer günlerde muhtaç olan hizmetçilere veya çocuklara veya bir sevinecek haber getiren fakir kimselere verilecek bahşişlerin zekat niyetiyle verilmesi caizdir.

106- Verilen bir zekat, fakir tarafından veya fakir olan çocuğun veya delinin velisi veya vasisi tarafından teslim alınmadıkça, tamam olmuş olmaz.

Fakir olan bunamış kimsenin veya buluş çağına yaklaşmış olan çocuğun veya paranın kıymetini bilip aldanmayacak bir yaşta bulunan çocuğun teslim alması da yeterlidir.

107- Bir kimse, zekatını araştırıp zekat verilebilecek kimse oldu-ğunu zannettiği bir şahsa verir de, o şahsın zekatı hakikaten alabilecek kimse olduğu anlaşılırsa, zekatı ittifakla muteber olur. Bilakis hali anla-şılmaz veya zengin olduğu daha sonra ortaya çıkarsa, İmam-ı Azam ile İmam Muhammed’e göre yine muteber olur.

Fakat araştırmaksızın zekata ehil ve verilebilecek kimse olup ol-madığını hiç düşünmeksizin verecek olsa, zekatı yine muteber olursa, da zekatı alabilecek kimse olmadığı daha sonra anlaşılırsa, zekatını ye-niden vermesi icap eder. Çünkü araştırmak hususunda kusur etmiştir.

108- Zekat verilebilecek kimse olup olmadığından şüphe edilen bir şahsa araştırmaksızın verilen zekat, muteber olmamak tehlikesinde bulunur. Ancak o şahsın zekat alabilecek kimse olduğu daha sonra ortaya çıkarsa, tehlike ortadan kalkar.

[Fihrist’e dön](#)

FITIR SADAKASI (FİTRE)

109- Fıtır sadakası, Ramazan-ı şerifin sonuna yetişen ve temel ihtiyaçlarından başka en az nisap miktarı bir mala sahip bulunan her hür müslüman için verilmesi vacip olan bir sadakadır. Buna yalnız “fitre” de denir ki fitrat sadakası, yani sevap için verilen yaratılış ihsanı demektir.

110- Fıtır sadakasının vacip olması, zekatın farz olmasından öncedir, orucun farz kılındığı seneye tesadüf eder. Bu, bir yardımlaşma-dır, orucun kabulüne, ölümün şiddeti, dehşetinden ve kabrin azabından kurtuluşa bir vesiledir. Yoksulların ihtiyaçlarını gidermeye, bayram gününün neşesinden onların da istifade etmelerine bir yardımdır. Bu yönüyle fıtır sadakası insani bir hayır, bir vazifedir.

111- Fıtır sadakası, Ramazan bayramının birinci günü fecrin doğuşundan itibaren vacip olursa da bundan birkaç gün, hatta bir kaç ay veya sene evvel de, sonra da verilebilir. Ta ki fakirler, bununla bayram namazına çıkmadan evvel, noksanlarını tedarik edebilsinler.

(Diğer üç mezhep imamına göre fıtır sadakası Ramazan-ı şerifin son akşamı, güneşin batmasından itibaren vacip olur. Bayramdan sonraya tehir edilmesi haramdır. Ancak bir özür sebebi ile olursa, o zaman haram olmaz. Bununla beraber tehir etmek ile düşmez, kazası lazım gelir.)

112- Fıtır sadakası, nisap miktarı mala sahip olan her hür müslü-man için vaciptir. Hatta çocuk veya deli olsa bile. Bunların velileri bunların mallarından bu sadakayı vermezlerse, bunu kendileri buluş çağına erdikten veya iyileştikten sonra ödemekle mükellef bulunurlar. Bu mesele İmam-ı Azam

ile İmam Ebu Yusuf'a göredir. İmam Muhammed ile İmam Züfer'e göre, bunlara fitır sadakası vacip olmaz. Baba-ları, vasileri bunu onların mallarından verirlerse, bunu onlara ödemek zorunda olurlar. Bilakis bu sadakayı kendi mallarından vermek baba-larına vacip olur.

Bu nisaptan murat, iki yüz dirhem gümüş veya yirmi miskal altın veya bunların kıymetlerine denk olan bir maldır. Bu mal, temel ihtiyaç-lardan, yani sahibinin borcundan ikametgâhından, evinin lüzumlu eşya-sından binip kuşanacağı at (araba) ile silahından ve kendisi ile aile fertlerinin bir aylık veya diğer bir görüşe göre bir senelik nafakala-rından fazla bulunmalıdır. Hatta bu fazla, haddizatında nakitler gibi, ticaret malları gibi artıca sayılan bir mal olmasa bile. Bu fazla malın üzerinden bir sene geçmiş olması da şart değildir.

İşte bu miktar bir mala sahip olan bir müslüman için zekat almak veya vacip sadakaları almak haramdır, kurban kesmek vaciptir.

(Diğer üç mezhep imamına göre bayram günüyle gecesine mahsus kendisi ile aile fertlerinin yiyeceklerinden ve diğer temel ihtiyaçların-dan fazla fitre miktarı bir mala sahip olan bir müslüman için fitır sada-kası vacip olan bir vazifedir.)

113- Ramazan-ı şerif bayramının ilk günü fecrin doğuşundan evvel vefat eden veya fakir düşen veya doğuşundan sonra doğan veya kafirken hidayete eren bir müslümana fitır sadakası vacip olmaz. Fakat doğuştan sonra vefat eden bir müslümana vacip olmuş olur. Bundan dolayı vasiyet etmiş ise, geriye bırakmış olduğu mal varlığının üçte birinden verilir. Varislerinin kendi mallarından vermeleri de caizdir.

114- Nisap miktarı mal, fitır sadakasının vacip olmasından sonra telef olsa da, fitre düşmez. Çünkü verilmesi için evvelce bir verme gü-cüne sahip bulunmuştur. Zekat ise, böyle değildir. Onda vermeyi kolay-laştırıcı gücün bulunması lazımdır.

115- Ramazan-ı şerifte bir özür sebebi ile oruç tutmakla mükellef olmayan bir müslüman hakkında da fitır sadakası vaciptir. Hasta, seferi olan kimse ve takatsız kalmış yaşlı şahıs gibi.

116- Nisaba sahip olan hür bir müslüman, hem kendi nefsi için, hem de fakir olan bunak veya deli veya küçük evladı için ve hizmetinde bulunan köle veya cariyesi için fitır sadakası vermekle mükelleftir. Hat-ta köle veya cariyesi gayrimüslim olsa bile. Bu hususta efendinin ehliyetine bakılır. Ticaret için olan köleler ve cariyeler için fitır sada-kası icap etmez. Çünkü bunlar zekata tabidirler. Bunlardan dolayı hem zekat, hem de fitır sadakası birleşmez.

Yukarıda yazıldığı üzere İmam Muhammed'e göre zengin olan çocuklar için de fitır sadakası vermek, babalarının malına yönelik vacip bir vazifedir.

117- Fakir bir çocuğun babası ölmüş veya fakir bulunmuş olursa, babasının babası, -nisaba sahip ise- babası yerine geçmiş olup fitır sada-kası verir. Bununla beraber zahiri rivayete göre bu çocuk için fitre vermek dedesine yönelik vacip bir vazife olmaz.

118- Bir kimse kendi hanımının ve büyük, akıllı olan evladının fitır sadakasını vermekle mükellef olmaz. Çünkü bunlardan herbiri kendi nefsinde tam bir velayete sahip, malında müstekillen tasarruf hakkına sahiptir.

Bu bakımdan her biri nisaba sahip ise, zekatını kendi malından vereceği gibi, fitır sadakasını da kendi malından vermesi lazım gelir.

Bir de sadakalarda bir ibadet mahiyeti vardır. Koca ise, hanımına ait bir ibadet vazifesini yüklenmek için evlenmemiştir.

119- Bir kimse kendi malından hanımının veya büyük evladının fitrelerini izinleriyle verecek olsa, yeterli olur. Ve bunlar kendi ailesi içerisinde idaresinde bulunduğu takdirde, izinleri olmaksızın vermesi de kafidir. Çünkü bu halde örf-adet bakımından izin vardır. Aile arasında bulunan diğer şahıslar hakkında da hüküm böyledir. Bu hususta haki-katen veya örf-adet bakımından izne lüzum vardır. Zira fitır sadakasının verilmesi niyetle beraber olmalıdır, niyetsiz verilemez. Böyle bir izin ise, niyet hükmündedir.

(İmam Şafii'ye göre kadının fitır sadakası zengin olsa da, koca-sına aittir. Kendilerine ücret tayin edilmemiş olan hizmetçiler hakkında da hüküm böyledir.)

120- Bir kimse kendi ailesi içerisinde bulunsalar bile babasının, anasının fitır sadakasını vermekle mükellef değildir. Ancak babası fakir olduğu halde deli olursa, o halde mükellef olur.

121- Fıtır sadakası dört cins şeyden muayyen miktarda verilir.

Şöyle ki; buğdaydan yarım sa'ı İraki, yani beş yüz yirmi dirhem verilir. Buğday unu ile kavudu da buğday hükmündedir. Arpadan, kuru üzümünden veya kuru hurmadan da bir sa' = kile yani bin kırk dirhem verilir. Bunların yerlerine kıymetlerinin verilmesi de caizdir, hatta daha faziletlidir. Ancak fakirlerin ihtiyaçları bunların bizzat kendilerine daha fazla olursa, o zaman daha faziletli olmaz.¹

122- Zekat nisabında olduğu gibi fıtır sadakası hususunda da dir-hemden maksat şer'i dirhemdir. Bununla beraber bu hususlarda her bel-denin örfi dirhemine riayet edileceği görüşünde olanlar da vardır. Örfi dirhem fazla olduğundan fıtır sadakasını ona göre vermek ihtiyatlı olmaya daha uygun ve daha fazla sevab kazanmaya sebep olur.

(Diğer üç mezheb imamına göre fıtır sadakası buğdaydan da bir sa'dır. Fakat bu sa'dan maksat sa'ı İraki değil sa'ı Hicazîdir ki 693,1/3 dirhem miktarıdır.)

123- Fıtır sadakası için buğday, arpa, üzüm ile hurma birer sabit ölçüdür. Çünkü bundan maksat, fakirin bir günlük ihtiyacını olsun gidermektir ki, o da bunlar ile mümkün olabilir. Halbuki muayyen bir para ölçü olarak gösterilmiş olsa idi, bu maksat temin edilmiş olamazdı. Zira erzakın fiyatları zaman zaman değişmekte olduğundan o muayyen para, bazı senelerde bu maksadı temin edebilirdi, bazı senelerde temin edemezdi.

124- Fıtır sadakası, zekat gibi niyetle birlikte fakirlere mülk yap-mak suretiyle verilir, serbest bırakılamaz. Bu niyet, verilecek malı ayır-mak zamanında yapılabileceği gibi, verileceği zaman da yapılabilir, fa-kat fakire verilirken bunun bir fitre olduğunu söylemek lazım değildir.

125- Fıtır sadakasını aralarında evlilik veya doğum bulunan kim-selerin birbirine vermeleri sahih değildir. Mesela bir kimse kendi fitre-sini, fakir olan hanımına veya babasına veya oğluna veremez.

Fıtır sadakası, İmam Ebu Yusuf ile İmam Şafî'ye göre fakir olan gayrimüslim vatandaşlara da verilemez. Fetva bu şekildedir. Çünkü bu-nun verilmesindeki maksat, bayram gününde fakir müslümanların ihti-yaçlarını gidererek onların da bayrama kalpleri rahat bir halde iştirak etmelerini ve dilenmekten kurtularak ibadet ile uğraşabilmelerini temin gibi şeylerden ibarettir. Bu maksat ise, bu sadakanın gayrimüslim vatandaşlara verilmesiyle meydana gelmez.

Bununla beraber bunun gayrimüslim vatandaşlara da verilebile-ceği görüşünde olan zatlar da diyorlar ki, bu sadakadan asıl maksat, genel olarak fakirlerin ihtiyaçlarını ibadet kabul edilecek bir şey ile gidermektir. Bu maksat ise, fakir olan gayrimüslim vatandaşlara veril-mekle de meydana gelir, çünkü onlara verilecek sadakalar da ALLAH'a yaklaşıtııcı birer ibadettir.

126- Bir kimse, fitresini bir fakire vereceği gibi, birkaç fakire de dağıtabilir. Birden fazla kimseler de fitrelerini birkaç fakire verebile-cekleri gibi, bir fakire de verebilirler.

Fakat bir görüşe göre bir fitre, birden fazla fakirlere verilemez.

127- Birden fazla fitreler, gerek mal olarak ve gerek kıymetleri olsun, sahiplerinin izinleriyle karıştırılmış bir halde fakirlere verilebilir. Her fitreyi diğerinden ayırmaya lüzum yoktur.

Bununla beraber fitrelerin ayrı ayrı verilmesi ihtiyata daha uygundur.

128- Fıtır sadakası, mükellefin bulunduğu yerdeki fakirlere veril-melidir. Başka yerlere gönderilmesi mekruhtur.

وَاللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ
وَيُرْجَىٰ مِنْ كَمَالِ كَرَمِهِ التَّوْفِيقُ وَالنَّوَابِ

Pak ve münezzeh olan ALLAH-ü Teâla doğruyu en iyi bilendir. O'nun sonsuz lûtf-u kereminden muvaffakiyet ve mükafat ümit edilir.

¹ Bir sa'ı İraki (1040) şer'i dirhem itibar olunur ki (910) örfi dirheme müsavidir. O halde (520) şer'i dirhem de (455) örfi dirheme müsavi bulunur. "Küsurlara bakılmazsa" (1040) şer'i dirhem (2,917) kilo gram; (1040) örfi dirhem de (3,333) kilo gram eder. O halde (520) şer'i dirhem (1,458) kilo gram, (520) örfi dirhem de (1,667) kilo gram demektir. Bir kilo gram (357) şer'i dirheme ve (312) örfi dirheme müsavidir. Bir kilo miktarındaki bir şeyin, mesela buğdayın fiyatı faraza (50) kuruş olsa (1,667) kilo gram miktarının fiyatı ne eder? Bunu bulmak için (50) kuruş, (1,667) ile çarpılmalıdır. Bununla fiyat anlaşılır. Örnek; (1,667x50=83,35) demek ki 83 kuruş 35 santim etmiş oluyor.

Ömer Nasuhi Bilmen'in "**İki Şükûfe-i Teaşuk = İki Aşk Çiçeği**" isimli romanından bir bölüm:

“Oğlum! Sen bir iffet ve asalet tomurcuğusun. Bilhassa tavsiye ediyorum. Bizi var eden Yaratacı'nın her emrini yerine getirmeye çalış; annenin rızasını amellerin başı bil; senin gibi bir melekle beraber oturmaya münâsip olmayan iblis tabîatlı kimseler ile arkadaşlık yapma. İnsan kim ile arkadaşlık yaparsa onun ahlâkı ile vasıflanır. Bir demir parçası mîknatısa yapışınca çekim hususiyetini kazanıyor. Sen yüksek meziyetler ile süslenenlerin sohbetlerinde bulunmak şerefini kaybetme, insanlığa, medeniyete hizmetçi ol. İnsanlık namına iyilik et, gece gündüz çalışmak ve gayret yolundan ayrılma ki bu yol pek sağlamdır:

Dâim oku, yaz. Kadrini bil cevher-i ilmin

(Daima oku, yaz. İlim cevherinin kıymetini bil.

Kâlâ-yı hüner, hâme-i insana çelenktir.

(Hüner kalesi, insan başına çelenktir)

Bilgi ve kültür insanların ruhu, insanlar da bilgi ve kültürün cesedi hükmündedir. Ruhsuz ceset ise kabre lâyıktır. Edep erbabını taklit et. Edep, ALLAH'ın bir hazinesi, insanlar da onun bekçisidir. Edebi olma-yanlar ise, ihtiyacı olmadığı halde bir parça ekmek için bin haneyi rahat-sız eden dilencilerden kıymetsizdir.

İnsan için fikir terbiyesinde bulunarak akıl cevherinin parlamasını bilgi ve kültürle artırmaya çalışmak en büyük vazifedir. Edep, hilm, nezâket, şehadet, yüksek gaye, fazileti tamamlamaya çalışmak, güzel geçinmek, vadini yerine getirmek, kalb metâneti, yapılacak işi iyi düşünmek insanlık vazifelerindendir. Edepsizlik, hayâsızlık, katı kalplilik, bâtlı benimsemek, fazla mizah, namusu zedelemek, ayıpları araştırmak, kardeşlere düşmanlık, insan meziyetlerini mahveden kötü ahlâk kısmındandır.

Kısacası, varlığımın nişânı! Bütün iyi huylar ve güzellikler ile kendini ıslaha çalış. İnşallah istikbâlin pek parlak bir mutluluk levhası teşkil edecektir. Sakın yetim kalmanı hatırlayarak mahzun olma. Her ne kadar zayıf vücudum gurbet toprakları içinde saklanacak ise de ruhum seninle beraberdir. Vücûdum zerre zerre toprak olsa da yine her zerre senden ayrılmayı düşünmekle meşguldür. Ebediyet dergâhına göz yaşlarını akıtarak feyizle dolmanı istirham eyliyorum. Geride kalan (sadece şudur:)

Hüküm ALLAH'ındır.”

NOT: Bu sayfa kitabın aslında bulunmamaktadır. Tarafımızdan sadeleştirilerek ilave edilmiştir.

[Fihrist'e dön](#)

ALTINCI KİTAP

FARZ OLAN HAC İLE UMRE HAKKINDADIR

İÇİNDEKİLER

- [Hac ile umrenin mahiyetleri](#)
- [Haccın neveleri, rukunleri](#)
- [Tavafın mahiyeti ve neveleri](#)
- [Haccın farz olmasının şartları](#)
- [Haccın edasının farz olmasının şartları](#)
- [Haccın sahih olmasının şartları](#)
- [Mikat ile alakalı mâlumat](#)
- [Haccın farz olmasının sebebi ve zamanı](#)
- [Haccın farz olmasındaki hikmet](#)
- [Haccın vacipleri, sünnetleri ve âdabı](#)
- [Hac ibadeti hakkında tatbikat](#)
- [Umre, temettü ve kıran haccı hakkında tatbikat, hedy'in mahiyeti ve hükümleri](#)
- [Hac ile alakalı yasaklar](#)
- [Bedel = niyabet sureti ile hac](#)
- [Hac hususundaki bedellik, vasiyet ve adak ile alakalı meseleler](#)
- [İhsar'a ait meseleler](#)
- [Resûl-ü Ekrem \(S.A.V\) Efendimiz'in kabri saadetlerini ziyaret](#)

HAC İLE UMRENİN MAHİYETLERİ

1- Hac, lûgatta tazim edilecek makamları ve diğer yerleri ziyaret kastında bulunmaktır. Şer'i şerifte; Arafat'ta hususi vaktinde bir miktar durmaktan, daha sonra Kâbe-i muazzama'yı usulü dairesinde tavaf sureti ile ziyaret etmekten ibarettir. Hac eden zata: Hâc = Hacı denir. Çoğulu Huccâc'dır.

2- Umre, lûgatta ziyaret manasındadır. İstilahta: Kâbe-i muazzama'yı tavaftan ve Safâ ile Merve denilen iki mevki arasında sa'y etmekten ibarettir ki, bunun için muayyen bir zaman yoktur. Senenin her mevsiminde yapılabilir. Yalnız arefe günü ile kurban bayramının dört gününde yapılması mekruhtur. Ramazan-ı şerifte yapılması ise menduptur.

3- Umre, bir sünneti müekkededir. Bunu yapan zata "mutemir" denilir. Farz olan hacca: "Hacc-ı ekber = büyük hac" denildiği gibi, umreye de: "Hacc-ı aşğar = küçük hac" denilir. Bununla beraber arefe günü cumaya tesadüf eden bir hacca da: "Hacc-ı ekber" denilmektedir.

(Umre, İmam Malik'e göre de bir müekket sünnettir. Fakat İmam Şafii'ye göre bir defaya mahsus olmak üzere hemen yapılması gerekli olmayan bir farzı ayındır. Hanbelilere göre ise hemen yapılması farz olur.)

[Fihrist'e dön](#)

HACCIN NEVİLERİ

4- Hac, farz, vacip, nafîle kısımlarına ayrıldığı gibi, Haccı ifrat, Haccı temettü, Haccı kıran nevilerine de ayrılır. Şöyle ki:

1- Farz olan hac, şartlarını kendisinde toplayan bir müslümanın ömründe bir defa eda etmekle mükellef olduğu hacdır.

2- Vacip olan hac, adak yapılan veya başlanılmışken bozulan nafîle bir hacca bedel, kaza edilecek olan hacdır.

3- Nafîle olan hac, mürâhik¹ gibi henüz mükellef olmayan bir kimsenin veya farz haccını eda etmiş olan bir zatın hak rızası için nafîle yolu ile yapacağı hacdir ki, tekrar tekrar yapılabilir.

4- Haccı ifrat, umre ile beraber olmaksızın yalnız başına yapılan farz, vacip veya nafîle hacdir ki, ihrama girerken yalnız hacca niyet edilmiş olur. Bunu yapana "müfrit" denir.

5- Haccı temettü, hac mevsiminde evvela umre için ihrama girilip umre yapıldıktan sonra aynı mevsimde, daha yurda-aile ocağına dö-nülmeden tekrar ihrama girilerek usulü dairesinde yapılan hacdir. Bunu yapan zata: "Mütemetti" denir. Bu hac, haccı ifrattan daha faziletlidir.

6- Haccı kıran, hac aylarından evvel veya hac ayları içinde ve mikat'tan önce veya mikat'ta umre ile arası bir ihram ile, bir niyet ile birleştirilip umre yapıldıktan sonra usulü dairesinde eda edilen hacdir. Bu şekilde hac yapılması, haccı temettü'den daha faziletlidir. Bunu yapan zata da: "Kârin" denilir. Bunların tafsilatı, tatbikatı ileride görülecektir.

7- Haccın farz, vacip ve sünnet olan herhangi bir fiiline: "Nüsük" denir. Çoğulu: "Menasik"tir. Bu tabir, esasen ibadet ve su ile bir şeyi temizlemek manasındadır.

[Fihrist'e dön](#)

HACCIN RUKÜNLERİ

6- Haccın rukünleri, yani mahiyetini teşkil eden farzları ikidir. Biri, Arafat'ta bir müddet vukuf, yani durmaktır, diğeri de Kâbe-i muazzama'yı tavaf-ı ziyarette bulunmaktır.

7- Arafat, Mekke-i mükerreme'nin güneydoğusunda altı saatlik bir mesafede bulunan bir mevkidir. Hac yapmak isteyenler için Arafat'ta durmak zamanı, Zilhiccenin dokuzuncu gününe rastlayan arefe gününün zeval (öğle) vaktinden Kurban bayramı ilk gününün fecr (şafak)ın doğuşuna kadar olan müddetin herhangi bir kısmıdır. Bu müddet içinde Arafat'ta hatta bir dakika durulsa bile, bu vakfe farzı, yerine getirilmiş olur. Burada uyanık bir halde durmakla, uyku halinde veya baygın bir

¹ Not: On iki yaşını bitirip henüz bülüğ çağına ermeyen erkek çocuğuna mürâhik, dokuz yaşını tamamlayıp da bülüğ çağına ermeyen kıza da mürâhika denir.

halde durmak müsavidir.

8- Arafat'ta muayyen müddetten evvel veya sonra durmakla vakfe farzı yerine getirilmiş olmaz. Ancak Zilhicce hilâlinin tespitinde şüphe vaki olup Zilkade otuz gün olarak tamamlanmış, daha sonra Zilkade'nin yirmi dokuz gün olduğu anlaşılırsa, o halde Arafat'ta durmanın Kurban bayramının ilk gününe rastlamış bulunması, istihsan¹ delili ile caiz, yeterli olmuş olur.

9- Hacıların arefe günü zannederek Arafat'ta durdukları günün "Terviye, yani Zilhicce ayının sekizinci" günü olduğu anlaşılırsa, bu dur-ma, yeterli olmaz. Arefe günü tekrar durmaları lazım gelir. Şu kadar var ki umum tarafından vakfe ve tavaf yapıldıktan sonra haccin sahih ol-madığına, mesela bir gün evvel yapılmış olduğuna dair vuku bulacak şahitlikler, artık dinlenemez.

10- Arafat'ın ortasında Cebel-i rahme'nin yanında kibleye karşı ALLAH Teâlâ'ya dua edilmesi daha faziletlidir. Burası muazzam çok faziletli bir vakfe yeridir. Dünyanın her tarafından akın edip gelen, yurt-ları, dilleri, renkleri başka, fakat düşünceleri, gayeleri bir olan binlerce Ehli İslam, Arafat'ta -kefenlere bürünmüş, kabirlerinden yeni hayat bu-lup mahşer sahasında toplanmış olacak- bir muhterem insan kitlesini temsil eder. Bunların tertemiz birer dil ile Hak Teâlâ Hazretlerini hep birden tevhid ve tekbire başlamaları, bunların hazin, garibane bir eda ile ALLAH'ü azimüşşandan bağışlamalar, keremler niyaz etmeleri melek-leri bile heyecana getirecek ulvî, ruhanî bir manzara meydana getirir.

Şüphe yok ki; ALLAH Teâlâ Hazretleri, bu garip kullarına lutfedecek, meleklerine hitaben: "Şu uzak ülkelerden gelip tozlar, topraklar içinde kalmış, kıyafetleri perişan, rahmet ve inayetimi niyaz edip duran kullarıma bakınız!. Ben Azimüşşan, onları afv ve mağfiretime nail edeceğim." buyuracak, O Feyyaz-ı Kerim'in rahmet ve inayet denizleri dalgalanıp duracaktır.

Ne kudsi bir tecelli, ne ulvî bir mazhariyet!

(İmam Malik'e göre Arafat'ta vakfe müddeti, Arefe günü güneşin zevali(öğle vakti)nden Kurban Bayramı ilk gününün fecrine (şafak vaktine) kadar devam eder. O gün güneşin zevalinden batışına kadar bir an bile olsa, durulması vaciptir. Güneş battıktan sonra da bir miktar durulması lazımdır, farzdır.)

11- Kâbe-i muazzama, Mekke-i mükerreme şehrinde ALLAH Teâlâ'nın emri ile İbrahim Aleyhisselam'ın ilk defa olarak veya yeni-lemek sureti ile yapmış olduğu dört köşeli, yüksek, mübarek bir binanın işgal ettiği mukaddes bir mevkidir. Burası, bütün Ehli İslâm'ın bir kiblegâhıdır. Bu kiblegâha, ilahi bir mabed, ilahi rahmetin tecelli ettiği bir yer olmasından dolayı "Beytullah", "Beyti muazzam" adı verilmiştir.

Kâbe-i muazzama, "Harem-i şerif" ve "Mescid-i Haram" denilen büyük bir camii şerifin ortasında bulunmaktadır. Bu camii şerifin etrafında kubbeler vardır, geri kalan kısmı açıktır. Yedi minaresi,² bir çok kapıları ve içinde minberi, zezem kuyusu ve İbrahim Aleyhisselam'ın makamı vardır.

12- Tavaf-ı ziyarete gelince; bu Arafat'ta vakfeden sonra Kâbe-i muazzama'nın etrafında yedi defa dolaşmaktan ibarettir ki, bunun dört defası, bir rukündür, bir farzdır.

Tavaf-ı ziyaretin vakti, Kurban bayramının ilk gününün fecr (şa-fak)ın doğuşundan başlayarak hayatın son gününe kadar uzayan bir müddetin herhangi bir vaktidir ki, bu vakit de yapılacak bir tavaf ile hac farızası tamamlanmış olur.

[Fihrist'e dön](#)

TAVAFIN MAHİYETİ VE NEVİLERİ

13- Tavaf, lûgatta ziyaret etmek, bir şeyin etrafında dolaşmak ma-nasınadır. Tavaf edene: "Taif", tavafa mahsus yere de: "Metaf" denir. Tavaf ıstılâhta: "Kâbe-i muazzama'nın çevresinde yedi defa dolaş-maktan ibarettir." Şöyle ki:

Kâbe-i muazzama'nın güney tarafındaki yan yüzün bir köşesine "Rükn-i Hacer", diğer köşesine de "Rükn-i Yemani" denir. Rükn-i Hacer'de, "Hacer-i Esved = Hacer-i Es'âd" denilen mübarek bir taş vardır ki bu, tavafın başlangıç yerini gösteren bir işaretir.

¹ Açık olan kıyası bırakıp insanların ihtiyacına daha uygun olanı almaktır.

² Not: Yapılan son ek inşaatlarla minare sayısı dokuz olmuştur.

İşte bu Hacer-i Esved'in bulunduğu köşeden tavafa başlanır, Beyt-i muazzam sola alınarak Beyt-i muazzam'ın kapısına doğru sağa gidil-mek sureti ile devir yapılır. Böylece her devir = dolaşma, Hacer-i Es-ved'in bulunduğu köşeden başlar, orada son bulur. Bu devirlerin her birine bir "**Şavt**" denir. Bu halde yedi şavt da bir tavaf olmuş olur.

14- Tavaf, bir nevi namazdır; ALLAH Teâlâ'ya heyecan ile mu-habbet ve tazimin bir alametidir, Arş-ı ilahi etrafında dolaşan kudsi meleklerin hallerine bir benzeyiş tarzıdır.

Kâbe-i muazzama, bu müşahede (görünen) âleminde, gayb ve me-lekût âlemindeki rububiyet makamının apaçık bir örneğidir. Bu maddi beytin çevresindeki bedenî hareketler, melekût âlemindeki Arşı kudretin etrafında yapılan ruhani hareketlerin birer rumuzudur.

15- Gerek tavafa başlarken ve gerek tavaf esnasında Hacer-i Es-ved'in önüne geldikçe ona yönelinir, namazda durur gibi tekbir ve tehlil ile bu mübarek taşta eller kaldırılıp sürülür ve mümkün ise öpülür. Bun-lar mümkün olmayınca karşıdan el sürmek işareti yapılır. Buna "İstilam = selamlamak" denilmektedir.

Hacer-i Es'ad'e böyle el koymak, Hak Teâlâ Hazretleri ile ibâdet ve itâat hususunda ahitleşmenin ve bu ahde vefa edileceğinin bir işareti, simgesi demektir.

16- Tavafın nevilerine gelince bunlar, aşağıda yazıldığı şekilde beştir.

1- Tavaf-ı kudûm: Taşradan Mekke-i mükerrerme'ye varıldığında yapılan tavaftır. Bu tavaf, afakî için, yani mikat (ihrama girme sınırı) haricindeki başka beldelelerden Mekke-i mükerrerme'ye gelen zatlar için sünnettir. Buna "Tavaf-ı lika"da denir.

(Bu tavaf İmam Malik'e göre vaciptir.)

2- Tavaf-ı ziyaret: Arafat'tan inildikten sonra yapılan tavaftır. Buna "tavaf-ı ifaza" da denir. İşte haccın iki rüknünden biri, bu tavaftır ki, dört şavtı farzdır.

3- Tavaf-ı sader: Hac esnasında Mina mevkiinden Mekke-i Mü-kerreme'ye inildiği vakit yapılan tavaftır. Buna "tavaf-ı veda" da denir. Bu tavaf afakî hakkında vaciptir. Bununla hac ile alakalı farz, vacip, sünnet bütün vazifeler bitmiş olur. Hacılar, bu şekilde Kâbe-i Muaz-zama'ya veda ederek vatanlarına dönmek üzere bulunurlar.

(Bu tavaf, Şafililerce sünnettir.)¹

4- Tavaf-ı tatavvu: Mekke-i mükerrerme'de bulunan kimselerin Kâbe-i muazzama etrafında vakit vakit yaptıkları nafîle tavaftır. Böyle bir tavaf, afakîler hakkında nafîle namaz kılmaktan daha faziletlidir. Çünkü onlar, her vakit bu şerefe nail olamazlar.

5- Tavaf-ı umre: Dört şavtı, umrenin rüknünden ibaret olan tavaftır ki, her halükarda lazımdır, bunun yerine başka bir şey geçemez.

Umrede tavaf-ı kudûm, tavaf-ı sader yoktur. Umreye ihram ile başlanır, halk veya taksîr ile = tıraş olma ile son verilir.

17- Tavaf esnasında tekbir ve tehlil ile salatü selam okunur.

Tavaflarda (şavtların) peş peşe olması şart değildir. Bundan dolayı bir tavaf daha tamamlanmadan namaz için veya abdesti yenilemek için bırakılsa bozulmaz. Geri kalanı sonra tamamlanabilir. Tavafta kadınların erkeklerle muhazi = bir sırada bulunmaları da tavaflarını bozmaz.

[Fihrist'e dön](#)

HACCIN FARZ OLMASININ ŞARTLARI

18- Bir kimseye haccın farz olması için sekiz şart vardır. Şöyle ki:

1- Müslüman olmalıdır. Gayrimüslimler, hac ile mükellef değil-dirler. Bundan dolayı farz edelim ki, bir gayrimüslim hac yaptıktan sonra müslüman olsa, diğer şartları mevcut olunca, yeniden hac etmesi icap eder.

Yine böylece bir müslüman, hac ettikten sonra -ALLAH muha-faza- dinden çıkıp sonra tövbe ederek İslamiyete dönse, şartları mevcut olunca tekrar hac etmesi lazım gelir.

¹ Daha sonraki baskılarda bu ifade "Bu tavaf Şafililerce vacip veya sünnettir." şeklindedir. Yukarıdaki ifade daha doğrudur.

2- Bülûğ çağına ermiş olmalıdır. Bir çocuk, akıllı, iyi ile kötüyü, kâr ve zararı ayıracak olsa, hac ile mükellef bulunmaz. Onun yapacağı hac, nafilenden ibaret bulunur. Bundan dolayı bülûğ çağına erince ve şartları da bulununca tekrar hac etmesi gerekir.

Velisiyle beraber hacda bulunan çocuğa, velisi haccın bütün vazi-felerini yaptırır, mesela şeytanları taşlattırır, ta ki bunları öğrenip büyü-dükten sonra kolaylıkla yapabilsin. Bununla beraber bu taşlamayı terk etse, kendisine bir şey lazım gelmez. Çünkü bu, o çocuk hakkında ya-pılması gerekli bir vazife değildir.

3- Akıllı olmalıdır. Deli olanlar, hac ile mükellef değildirler. İyileştikten sonra haccın farz olma şartları bulununca, hac etmeleri lâzım gelir.

4- Hür olmalıdır. Köleler, cariyeler hac ile mükellef değildirler. Bunların yaptıkları haclar, birer nafilendir. Azad edildikten sonra diğer şartları da bulununca, hac etmeleri icap eder.

5- Haccın farz olduğunu bilmelidir. Şöyle ki, dar-ı harpte gayri-müslimlere ait bir belde bulunup müslüman olan kimse, haccın farz olduğunu bilmedikçe hac ile mükellef olamaz. Fakat İslam ülkesinde böyle bir cehalet, bir mazeret teşkil etmez. Bundan dolayı İslam yur-dunda bulunan bir gayrimüslim, haccın farz olduğunu bilsin bilmesin, müslüman olup diğer şartları da bulununca, hac ile mükellef olur.

6- Hac vazifesini meşakkatsiz bir şekilde gidip yerine getirmeye yeterli bir vakit bulunmalıdır. Bundan dolayı bir kimse hac farzası için diğer şartları tamamen bulunduğu tarihten itibaren bu vazifeyi yerine getirmeye müsait bir vakit bulmadan vefat etse, bu fariza ile mükellef olmuş olmaz.

7- Hicaz'a gidip gelinceye kadar kendisinin ve ailesi efradının normal bir şekilde nafakaları bulunmalıdır. Temel ihtiyaçlarından sayı-lan malların bulunması ile hac farz olmaz. Fakat ihtiyaçtan fazla bir mal mesela, gelir getiren bir gayri menkul veya fazla eşya bulursa, bunları satıp hac etmek lâzım gelir. Bir evde kira ile oturmak da haccın farz olmasına mani değildir.

Temel ihtiyaçlar için zekat bahsine müracaat!...

8- Kendi haline münasip nakil vasıtası ve yolda yapacağı mas-rafları karşılayacak parası bulunmalıdır. Buna rahileye ve zad-ı tarika = yol azığına kudret denir. Şöyle ki:

Hac için yol azığı ve nakil vasıtasına gücünün yetmesi şarttır. Bu güç yeterliliği -hac için gitmeye müsait ise- hac aylarında veya herkesin bulunduğu belde hacıların normal bir şekilde hacca gidecekleri zamanda bulunması lâzımdır. Bu esnada hacca yeterli temel ihtiyaç-larından fazla bir mala sahip olan kimsenin diğer şartları da bulununca haccetmesi farz olur. Bu malı başka yere sarf edemez, ederse hac zim-metinde borç olmuş olur. Fakat bu vakitten evvel elde edilen bir mal bundan evvel istenilen yere sarf edilebilir. Bundan dolayı kendisine hac farz olmaz.

Mesela, Muharrem ayında hacca yeterli bir mala sahip olan kimse, bunu bir iki ay içinde başka bir tarafa harcayıp da beldesinden hacca gidilmesi adet olan bir zamanda elinde mal kalmamış olsa, kendisine hac farz olmuş bulunmaz. Ödünç ve bedelsiz yararlanmak sureti ile olan yol azığı ve nakil vasıtası yeterli olmaz. Hatta başa kakmayacak kim-seler tarafından olsa bile. Mesela, hac etmek üzere hibe edilen bir malı kabul etmek mutlaka lâzım gelmez.

Bununla beraber Mekke-i mükerreme'ye onsekiz saatten yakın bulunan yerdeki müslümanlar için yürümeye güçleri yeterli olunca, nakil vasıtasının bulunması şart değildir.

(İmam Malik'e göre yol azığı ve nakil vasıtasına gücü yetmek mutlaka şart değildir. Bu hususta Mekke-i mükerreme'ye gidip hac fiillerini yerine getirmeye basit bir şekilde imkan bulunması yeterlidir. Bu sebeple fazla meşakkat bulunmaksızın yaya olarak veya kiralamak ile temin edilecek bir nakil vasıtası ile hacca gitmeye ve nafakasını sanatı sebebi ile yolda günden güne elde etmeye gücü yeten bir müslümana -canı ve malı hakkında bir tehlike yoksa- hac farz olur. Yurdunda kendisinin ve ailesinin nafakaları için bir şey terk edip etmemesi müsavidir. Ancak nafakasız kalıp perişan olmalarından kor-kulacak olursa, o halde hac ile mükellef olmaz.)

[Fihrist'e dön](#)

HACCIN EDASININ FARZ OLMASINDAKİ ŞARTLAR

19- Haccın edasının farz olması için beş şart vardır. Şöyle ki:

1- Vücut sıhhatli bulunmalıdır. Bundan dolayı bizzat hac edebile-cek bir beden sağlığına sahip olamayan kimseye hac etmek farz olmaz. Kör veya kötürüm olanlar da bu hükümdedir.

Fakat İmameyn'e ve İmam-ı Azam'dan bir rivayete göre kendisine rehberlik edecek kimsesi (kâidi) bulunan âmâ (kör), diğer şartları bu-lununca hac ile mükellef olur.

2- Haccın edası dış engellerden uzak bulunmalıdır.

Bu sebeple bir kimse cezaevinde veya zorla alıkonulmuş bulun-dukça, hac etmekle mükellef olmaz.

3- Yolda emniyet bulunmalıdır.

Bu yüzden yol tehlikeli bulundukça, hacca gidilmesi farz olmaz.

4- Hac için en az on sekiz saatlik bir yolculukta bulunması gere-ken bir kadının yanında kocası veya ebediyyen mahremi olan bir erkek bulunmalıdır. Bunların akıllı, bülûğ çağına ermiş veya yaklaşmış olmaları lâzımdır. Beraberinde böyle bir kimse bulunmayacak bir kadın için hac etmesi farz olmaz.

Kendisine hac farz olan bir kadını, yanında böyle bir mahremi bulunduğu takdirde hacca gitmekten kocası men edemez. Çünkü böyle farz olan bir ibadeti yerine getirmek kocasının hakkından önce gelir. Genç bir kadının yalnız süt kardeşi ile veya damadı ile hacca gitmesi zamanın fitne ve fesadı sebebi ile daha sonraki alimler tarafından caiz görülmemiştir.

5- Hacca gidecek kadın kocasından boşanmış veya kocası ölmüş ise iddeti (bekleme süresi) bitmiş olmalıdır. Bundan dolayı böyle bir kadın iddet içinde bulundukça hacca gidemez. Hatta yola çıktıktan sonra Mekke-i mükerreme'ye en az on sekiz saat uzak bir yerde iken -kocasının o sırada ölmesi gibi bir sebeple- iddet beklemesi icap etse, bu iddeti bitirmedikçe oradan çıkmaması lâzım gelir.

[Fihrist'e dön](#)

HACCIN SAHİH OLMASININ ŞARTLARI

20- Bir hac vazifesinin sahih bir surette yerine getirilmiş olması için şöylece dört şart vardır:

1- **İslam:** Bu, haccın farz olmasının şartı olduğu gibi sahih olma-sının da şartıdır. Bu yüzden gayrimüslim'in haccı sahih olmaz, hatta daha sonra müslüman olsa bile.

2- **Mekani mahsus:** Bundan maksat, Arafat ile Kâbe-i Muazza-ma'dır. Bundan dolayı Arafat'ta vakfe ile Beytullah tavaf edilmedikçe, sahih bir hac meydana gelmiş olamaz.

3- **Vakti mahsus:** Bundan maksat, Arafat'taki vakfe zamanıdır ki; Arefe gününün zeval(öğle) vaktinden kurban bayramının fecr(şafak)ının doğuşuna kadar devam eden bir müddettir. Tavaf-ı ziyaretin vakti ise - evvelce de beyan edildiği üzere- ömrün sonuna kadardır. Fakat bu tavafın vacip olan vakti, eyyamı nahr'dir. Yani, Kurban bayramının ilk üç günüdür.

Bununla beraber haccı ifrad'ın ve temettu ile kıran haccının tüm vazifelerini yerine getirebilmek için muayyen bir vakit vardır ki; o da Şevval, Zilkade ayları ile Zilhiccenin ilk on gününden ibarettir. Bu müddete "Eşhuri hac = hac ayları" ve hac mevsimi denilir.

Bu hac ayları içinde en son hac vakti, Arefe günüyle ilk kurban günüdür. Bundan dolayı Arefe günü zeval(öğle)den sonra Arafat'ta az çok bulunup bayramın ilk gününde de tavaf-ı ziyareti yapan bir kimse hac vazifesini yapmış olur.

(Şafiilere göre de Arafat'ta vakfe vakti, Zilhiccenin dokuzuncu gününün zeval (öğle vakti)nden onuncu gününün fecri (şafak vakti)ne kadardır. Bu vakitte bir an bile olsa, vakfe yeterlidir.)

4- **Hac niyetiyle ihram:** Şöyle ki; ihram, haccı veya umreyi veya her ikisini eda için mübah olan şeylerden bazılarını kendisine belli bir vakit haram kılmak, yani onları yapmaktan sakınmaktır. Bu ihram, hacca veya umreye veya hac ile beraber umreye niyet etmekle ve telbiyede bulunmakla meydana gelir. Telbiye:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ الْحَمْدَ وَالنَّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ

"Lebbeyk. ALLAH'ümme lebbeyk. Lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk. İnnelhamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk. Lâ şerike lek."

ALLAH'ım! Ben senin emr-u fermanına her zaman itaat ederim, her zaman itaat ederim. Senin için ortak yoktur. Davetine daima ihlas ve sadakatla icabet ederim. Şüphe yok ki hamd de nimet de sana mahsustur, mülk de! Senin ortağın yoktur, mabudum!. demektir.

21- İhramı yapana "muhrim" denir. Muhrim olmayana da (helal) denilir. "İhlal" de ihramdan çıkmak ve bir şeyi harem sahasından dışa-rıya çıkarmak manasına gelir.

İhram, Beytullah için bir tazim alametidir. Hatta dışardan bir ih-tiyaç, mesela ticaret için gelen bir müslüman, hac veya umre kastında bulunmasa da yine ihramsız olarak Mekke-i mükerrerme şehrine gire-mez. Bu haramdır, hürmete aykırıdır.

22- İhrama giren bir erkek dikişli elbiselerini çıkarır, bir peştamal kuşanır üzerine bir omuz havlusu alır, başını ve ayaklarını açık bu-lundurur, temizlenir, yıkanır veya abdest alır iki rekat namaz kılar, yüksek bir sesle (lebbeyk ALLAHümme lebbeyk...) diye telbiyede bulunur. Hanımı ile cinsel ilişkiyi terk eder, hanımını okşayıp öpmez, akıllı kimseler tarafından "tıyb = güzel kokulu" sayılan misk, anber, kâfur gibi şeyleri sürünmez, bunları yatağına da sürmez, av hayvanla-rını avlamaz ve avlayanlara işaret edip göstermez, Mekke-i Mükerre-me'nin haremindeki yeşil ağaçları, yeşil otları kesip koparmaz, kendi-sinin saçlarını kesmez, tıraş etmez, hac veya umre işlerini bitirinceye kadar bu halde devam eder.

Kokusundan zevk duyulacak her şey "Tıyb" sayılır. İhrama giren kadınlar ise elbiselerini çıkarmazlar, başlarını ve ayaklarını açık bulun-durmazlar, telbiyede seslerini yükseltmezler

23- İhrama giren şahısların çadır altına sokulmaları, şemsiye tutmaları, yüzük takmaları, bellerine kemerlerini bağlamaları ve omuz-larına giyinmeksizin palto gibi bir şey almaları haram değildir.

24- Yalnız hac için veya haccı temettü veya haccı kıran için şevvalin birinci gününden zilhiccenin dokuzuncu gününe kadar her-hangi bir günde ihrama başlanabileceği gibi bundan evvel de başlanabilir. Çünkü ihram haccın şartıdır. Şart ise kendisine bağlı olan şeyin vaktinden önce yapılabilir, bu caizdir. Abdestin namaz vaktinden önce alınabilmesi gibi. Şu kadar var ki, ihrama daha evvel başlanması, müddetin uzaması itibariyle sakıncalı olduğundan mekruhtur, ihram se-bebiyle yasak olan şeylerden uzun bir müddet korunmak kolay değildir.

(Şafîilere göre hac için hac aylarından evvel ihrama girilmez. Girilirse umre için girilmiş olur).

[Fihrist'e dön](#)

MİKAT İLE ALÂKALI MALUMAT

25- Hac için dinen belirlenen mevkiler dışından yolculuk yapan şahıslar için ihrama girmelerine mahsus beş mevki vardır ki, bunlardan her birine "Mikat", hepsine birden "Mevakıt" denir. Bunlar; "Zülhu-leyfe", "Zati ırk", "Cuhfe", "Karn", "Yelemlem" denilen yerlerdir. Fakat bu mevkilere gelmeden evvel de ihrama girilebilir. Hatta Süveyş yoluyla hacca giden şahıslar, "Rabiğ" hizasında ihrama girerler ki, bura-sı Şamlıların mikatı olan ve Mekke-i mükerrerme'ye üç merhale uzakta bulunup bugün eseri kalmamış bulunan "Cuhfe" kasabası yakınındadır.

26- Bir hac yolcusu, mikat sınırını ihramsız geçerse bakılır; eğer daha haccın vazifelerini yapmaya başlamadan mikata döner, telbiyede bulunur, ihrama girerse, kendisine bir ceza lâzım gelmez. Fakat mikat yerine dönmez de daha sonra ihrama niyet ederse veya haccın vazife-lerinden birini yaptıktan sonra ihram için mikat yerine dönerse, ceza olarak dem, yani bir koyun kurban etmesi lâzım gelir. Haccın kaçırıl-masından korkulmazsa, mikat yerine dönmek daha faziletlidir.

27- Mekke-i mükerrerme'de bulunan şahısların hac için mikat yeri, Mekke-i mükerrerme'dir. Tam oradan ihrama girerler, hatta ahalisinden olmasalar bile. Fakat umre için Mekke haremî dışında bulunan bir yere, bilhassa "Ten'im" denilen yere çıkar, oradan umre için ihrama girerler. Bunun için bu yere "umre" de denilmiştir.

28- Mekke-i mükerrerme'nin etrafındaki bir miktar sahaya "Mekke Haremi" denir. Bunun haricine, yani Harem havzası, dışına da "Hill" adı verilir.

Hill'in Mekke-i mükerrerme'ye en yakını, batı tarafından üç dört mil mesafede bulunan "Ten'im" mevkiidir.

Hill tabiri, ihrama son vermek manasında da kullanılmaktadır.

29- Mekke haremî ile mikat yerlerinden biri arasındaki yerlerde bulunan şahıslar da buldukları yerlerden veya Mekke-i Mükerre-me'den ihrama girerler. Bunların yakınlık dolayısıyla Mekke-i Mükerre-me'ye gidip gelmeleri çok olacağından haklarında böyle bir kolaylık, bir müsâde gösterilmiştir.

[Fihrist'e dön](#)

HACCIN FARZ OLMASININ SEBEBİ VE EDASININ HEMEN GEREKLİ OLUP OLMAMASI

30- Haccın farz olmasına sebep, Beytullah'ın varlığıdır. Bu mukaddes mabedi ziyaret için Hak Teâlâ'nın emriyle hac farz kılınmıştır. Bu sebep, tekerrür etmediği için haccın farziyeti de tekerrür etmez, mükellef olan bir şahsın ömründe bir defa hac etmesiyle bu farz yerine getirilmiş olur. Hatta akıllı ve bülûğ çağına ermiş bir müslüman, fakir iken yürüyerek hac etmiş olsa, daha sonra zengin olmasıyla yeniden hac etmesi icap etmez.

31- Hac, Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in hicretinin dokuzuncu senesinde farz kılınmıştır. Bu sene Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz tarafından Ebu Bekir Sıddık (R.A.) hac emiri tayin buyurulmuştu. Hic-retin onuncu senesinde bizzat Peygamberi Zışan (S.A.V) Efendimiz Mekke-i mükerre-me'ye gitmekle hac farzını yerine getirmişlerdi.

32- Farz olan haccın edasına gelince bu, fevri midir, ömri midir? Yani; Şartlarını bulduran bir şahıs için hemen o şartların gerçekleştiği senede hac yapması lâzım mıdır, yoksa herhangi senede yapması caiz ve edâdan sayılmış olur mu?

Bu hususta iki görüş vardır. Bir görüşe göre farz olan hac, ömridir, mükellef, bunu hayatta oldukça dilediği senede yapabilir, son-roya bıraktığından dolayı günahkar olmaz. Ancak hac etmeden vefat edecek olursa, o takdirde olur.

Fakat daha sahih görülen diğer görüşe göre farz olan haccın edası, fevridir, bunun geciktirilmesi bir günahdır. Şöyle ki: Bir kimse, bulun-duğu beldede hacıların Hicaz'a gitmeleri adet olmuş olan bir günde haccın şartları kendisinde bulursa, hemen hacca gitmesi kendisine farz olur. Bu tarihte hacca gitmezse günahkâr olur. Hatta daha sonra bu şartlardan mahrum kalsa da farz olan bu hac zimmetinde yerleşmiş, kesinleşmiş olduğundan düşmez. Bundan mesul bulunur.

33- Hac aylarında = Hac mevsiminde, hac şartları kendisinde bu-lunan ve hac yolculuğu için bu müddet yeterli bulunduğu takdirde de hac farz olmuş olur. Bu haccın edasının farz olması da bir görüşe göre ömri ise de, daha sahih görülen diğer bir görüşe göre fevridir. Hemen o mevsimde gitmek icap eder.

[Fihrist'e dön](#)

HACCIN FARZ KILINMASINDAKİ DİNİ HİKMETLER

34- Malumdur ki hac, islamiyetin beş mühim esasından birini teş-kil etmektedir. "Büniye'l-islamü alâ hamsin. = İslam dini, beş esas üzerine kurulmuştur"¹ hadis-i şerifi bunu bildirmektedir.

Hac, şartlarını bulduran her müslüman için pek mukaddes bir farzdır. Namaz, oruç, birer bedeni ibadettir. Zekat da bir mali ibadettir. Hac ise hem bedeni, hem de mali bir ibadettir. Bu farz, hem bedence olan sıhhat ve selametin, hem de mali varlığın bir şükran vazifesi demektir.

Haccın yapılmasındaki muhtelif usul ve âdâb insanın, ezeli ve kerim olan mabuduna yapacağı tazimlerin, göstereceği kulluk halinin, arz edeceği ihtiyaç ve tevazu tarzının en mükemmel şeklini ihtiva etmektedir.

35- Alîm ve Hakîm olan yaratıcımızın mukaddes bir mabedini, mükerrerem bir beytini ziyaret ederek zati ülûhiyyetine olanca temizliği- duruluğu, olanca samimi duyguları ile tazimlerde, dua-yalvarışta bulu-nan bir kulun bu dini vazifesi, temiz ruhlara büyük ferahlık verecek ulvi bir mahiyette bulunmaktadır.

Bundan başka bütün müslümanların kıblegâhı olan ve İbrahim Aleyhisselam gibi büyük bir Peygamberin makamını içinde bulduran muazzam bir mabette yapılacak ibadet ve itâatin yüceliğine

¹Buhari; İman:1; No:8; 1/12, Müslim; İman:5; No:21; 1/45, Tirmizi; İman:3; No:2618; 4/275, Nesâi; No:5001; 8/107,

vesile olacağı mükafat ve sevaplara son yoktur.

Şanı büyük Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in içinde doğup büyü-düğü, islam güneşinin ilk doğmaya başladığı ve islamiyetin binlerce mukaddes hatıralarını sinesinde saklamış bulunduğu mübarek bir bel-deyi ziyaretteki feyiz ve bereket de her türlü düşüncelerin üstündedir.

36- İslam âleminin doğu ve batısından tertemiz bir heyecan ile akın edip gelen binlerce dindaşın böyle muhterem bir mekanda toplan-maları, aralarındaki din birliğini, din kardeşliğini, din sevgisini canlan-dırmaları ve birbirinin halinden haberdar olarak fikir alış verişinde bu-lunmaları ne kadar takdirlere şayan bir harekettir.

Seyahatin sıhhi, fikri, sosyal, faydalarını takdir eden yabancı mil-letler, dinen mecbur olmadıkları halde birçok sıkıntılara katlanarak ci-hanın en ücra taraflarını gezip duruyorlar. İslamiyet ise en faydalı bir seyahate bir kudsiyyet, bir mecburiyet vermiş, müslümanları böyle bir seyahatin sonsuz feyizlerinden faydalandırmak istemiştir.

37- Hac ibadetini şuurlu bir halde yerine getirecek müslümanların bundan ne kadar istifade edecekleri pek aşikârdır. Özellikle bu farzı ye-rine getirmek bahtiyarlığına erişen uyanık bir müslümanın bu sayede bir hayli bilgiler elde ederek aydınlanacağı ve sonra dönüp kendi muhitini bir çok islami hadiselerden haberdar ederek aydınlatmaya muvaffak olacağı da şüphesizdir.

38- Özetle haccın farz kılınmasındaki hikmet ve maslahat, pek bü-yüktür. Müslümanlığın yayılmasına, yükselmesine yöneliktir. Zaten İslam dininin emir ve tavsiye ettiği hangi bir ibadet ve itâat vardır ki, Müslümanların maddi ve manevi sahalardaki ilerlemesini-yükselmesini, feyizlenmesini temin etmesin! Yeter ki, müslümanlar, kendi mukaddes dinlerinin bu emirlerini, tavsiyelerini hakkıyla takdir ederek yerine getirmeye çalışsınlar.

Ne mutlu servete, sıhhate sahip olup da bu gibi dini vazifelerini yerine getirmeye muvaffak olanlara!...

[Fihrist'e dön](#)

HACCIN VACİPLERİ

39- Hac ibadetinin vacipleri şunlardır:

1- İhrama mikat denilen yerlerden başlamak.

Bundan dolayı Medine-i Münevvere tarafından hacca gidenler, Zülhuleyfe'den, Iraklılar, Horasanlılar, Mâverâunnehir ahâlisi, Zat-i İrk'tan, Şamlılar ile Mısırlılar ve Mağribîler, Cuhfe, hizasında bir yer-den, mesela Rabiğ köyü hizasından; Necitliler, Karn'dan; Yemenliler de Yelemlem'den ihrama girerler. Yolları bu mikatlardan birine tesadüf et-meyen hacılar da bunlardan birinin hizasında bulunacak bir yerden ihrama başlarlar.

2- İhramın mahzurlarını, yani ihrama giren kimse için yapılması haram olan şeyleri terketmek.

Dikişli elbise giyinilmesi, av avlanması, daha ihramda iken saçla-rın kesilmesi veya çirkin sözler söylenmesi gibi.

3- Arafat'ta zeval (öğle)den sonra tam güneş batıncaya kadar durmak.

4- Kurban bayramının birinci gününün fecr (şafak)'ından sonra ve güneşin doğmasından evvel, bir an bile olsa, Müzdelife'de durmak.

Müzdelife, Mekke-i mükerreme'ye dört, Arafat'a iki saatlik bir mesafede bulunan bir mevkidir.

5- Dört şavtı farz olan tavaf-ı ziyareti yedi şavt ile tamamlamak.

6- Tavaf-ı ziyareti eyyam-ı nahirden birinde, yani kurban bayra-mının birinci veya ikinci veya üçüncü gününde yapmak.

7- Tavaf-ı sader'de bulunmak. Bu, mekkî olmayan, yani Mekke-i mükerreme ile civarı sakinlerinden olmayıp taşradan hacca gelip afakî adını alan hacılara mahsustur ki, bir dönüş, veda tavafından ibarettir.

8- Tavaf esnasında hadesten taharetli, avret mahalleri tamamen kapalı olmak.

9- Kâbe-i muazzama'yı tavafa daima Hacer-i Esved tarafından başlayıp Beyt-i Muazzam'ı sola alarak tavaf etmek ve bunu yürüyerek yapmak.

Hasta olanlar sedyeler üzerinde tavaf ettirilir.

10- Her tavaftan sonra iki rekat namaz kılmak.

11- Tavafı, Hatim'in gerisinden yapmak.

Şöyle ki; Beytullah'ın kuzeye doğru olan yan yüzünün bir köşe-sine "Rukn-ü Şami", diğer köşesine de "Rukn-ü İraki" denir. Kâbe-i muazzama'nın Altınoluk'u, bu iki rüknün arasında ve Hanefi maka-mının önündedir.¹ Bu oluğun akacağı yarım dairelik bir yer, bir yarım duvar ile çevrilmiştir. Bu duvara "Hatîm = Hazire-i İsmail", bunun kuşattığı o yere de Hicr-ul Kâbe denilir ve bu yerin bir kısmı, Kâbe-i muazzama'dan sayılır, orada namaz kılınır, dua edilir. Fakat bu yerin Kâbe-i muazzama'dan olduğu haberi ahad² ile sabit olduğundan Beytullah'a yönelmeden bu duvara karşı namaz kılınmaz. Bu duvarın iki tarafı açıktır.

İşte Harem-i şerif içinde bu duvarın arkasından tavaf edilir ki, bu vaciptir.

12- Hac mevsiminde Safâ ile Merve arasında sa'y etmek ve sa'ye Safâ'dan başlamak ve özürleri olmayanların bu sa'yi yürüyerek yapmaları.

Safâ ile Merve, Mekke-i mükerreme'de Mescidi Haram'ın hemen civarında basamaklı iki tepedir. Bunlar, genişçe bir cadde ile birbirine bağlıdır. Safâ'dan başlayıp Merve'ye dört, ve Merve'den Safâ'ya üç defa gidip gelmek vacip bir vazifedir ki, bu yedi geliş gidişe "sa'y" denir. Her defa Kâbe-i muazzama görülünceye kadar basamaklara çıkılır. Şimdi Merve tarafında yüksek binalar yapıldığından Kâbe-i muazza-ma'yı görmek mümkün olmamaktadır.

Hac için yapılan sa'y, tavafı kudûmden veya ziyaretten sonra, umre için yapılan sa'y da umre tavafından sonra yapılır.

Bu sa'y yerine "mes'a" denir ki eni (35), uzunluğu da (750) arşın-dır. Bugün iki tarafında dükkanlar bulunan bir caddedir.³

(Sa'y İmam Şafî'ye göre haccın ve umrenin bir rüknüdür. Bunsuz hac ve umre tamam olmaz.)

Bu hareket tarzı, bütün kainatın malik ve hakimi olan ALLAH Teâlâ Hazretlerine tazimleri, ihtiyaçları arz için Beyt-i uluhiyyetin mukaddes kapısı önünde bir şevk ve heyecan ile tekrar tekrar gidip gelmenin, ilahi huzura kabul edilmeyi beklemenin bir remzi demektir.

13- Mina'da ufak taş yığınlarına ufacık taşları atmak ki, buna "Remy-i Cemerat" denir. Şöyle ki:

Mekke-i mükerreme'ye iki saatlik bir mesafede bulunan Mina sa-hasında birbirine birer ok atımı kadar uzak üç mevzide üç taş yığını vardır ki, bunlara "Cemre-i Ula", "Cemre-i Vusta", "Cemre-i Akabe" adı verilmiştir. Bunlardan her birine Kurban bayramının birinci, ikinci ve üçüncü günlerinde "Bismillah, ALLAH'ü ekber" denilerek yedişer taş atılır. Bu yedi taş birden atılsa, yeterli olmaz, bir taş yerine geçer.⁴

Bu taşlar beş arşınlık bir mesafeden atılır. Cemrelerin yakınına da düşmeleri yeterli olur. Cemrelerden üç arşın kadar uzak bir yere düşen taşlar yeterli olmaz, yeniden atılması icap eder.

Taşları atacak şahıs hasta bulunsa, eline konulacak taşları atar veya onun adına başkası atar. Nitekim baygın bulunduğu takdirde de onun adına başkası atar.

Bir kısım hac vazifelerinde bu gibi vekaletler geçerlidir.

Cemre-i akabe'ye ilk taş atılmakla beraber telbiye'ye son verilir. Artık **لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ** = Lebbeyk. ALLAH'ümme lebbeyk" denilmez. Bu anda telbiyelere icabet meydana gelmiş olur.

(İmam Malik'e göre arefe gününün zeval (öğle vakt)'inden itiba-ren telbiyelere son verilir. Çünkü o gün Arafat'ta durmakla icabet mey-dana gelmiş, haccın en büyük rüknü yapılmış olur.)

Bu taşların atılmasındaki hikmet ALLAH Teâlâ'nın ilmine havale edilmiştir. Bu, bizce bir kulluk emridir. Biz bunu yapmakla Hak Teâ-lâ'nın emrine kayıtsız şartsız olan itaat ve bağlılığımızı göstermiş olu-ruz. Bir de bu, habis ruhlara, şeytani vesveselere karşı olan nefretimizin bir remzi, ortaya çıkışı

¹ Not: Günümüzde bu makamlar maalesef kaldırılmıştır.

² Not: Tevatür derecesine ulaşmayan, sadece birkaç kişinin rivayet ettiği sahih hadisi şeriftir.

³ Not: Bugün ise Beytullah'ta yapılan genişletme çalışmaları neticesinde, tamamen mescide dahil olup kapalı alan içerisinde kalmıştır.

⁴ Kurban bayramının birinci günü sadece cemre-i akabe (büyük şeytan)a yedi taş atılır.

demektir. Hz. İbrahim Aleyhisselam'ın sünnetine bağlılık nüktesine de sahiptir.

14- Mina'da taşları attıktan sonra kurban kesmek, daha sonra da Mekke-i mükerreme'nin haremide ve kurban bayramının ilk üç günün-den birinde saçları tıraş etmek veya kırkmak.

Şöyle ki; kurban kesmek temettü' veya kıran haccı yapmış olan-lara vaciptir. Bu vacip hac ile umreyi bir arada yapmaya muvaffak ol-manın bir şükranesidir. Yalnız haccetmiş olan taşralı misafir olduğun-dan, kendisine kurban kesmek vacip değildir. Dilerse bir nafîle olmak üzere kurban kesebilir.

Kadınlar saçlarını yalnız uçlarından biraz kırkıverirler.

40- Tıraşa "halk", saçları biraz kesmeye de "taksîr" denir. Bunlar İmam-ı Azam'a göre mekan ile, zaman ile kayıtlıdır. Yalnız Mekke'nin haremide ve kurban kesme günlerinde yapılabilir.

Bunlar İmam Ebu Yusuf'a göre böyle kayıtlı değildir. Daha sonra başka bir yerde de yapılabilir. İmam Muhammed'e göre zaman ile kayıtlı değilse de mekan ile kayıtlıdır. Bu sebeple kurban kesme günle-rinden sonra da yapılabilir. Fakat mutlaka Mekke-i mükerreme'nin ha-remide yapılmalıdır. Başka yerde yapılırsa, ceza olarak bir koyun kurban edilmesi lâzım gelir.

Halk, taksîrden daha faziletlidir. Saçsız olanlar başlarının üzerine usturayı gezdirmekle bu vacibi yerine getirmiş olurlar.

41- Haccın vaciplerinden birini terk etmek haccın sahih olmasına mani olmaz. Bundan dolayı ceza olarak yalnız kurban kesmek lâzım gelir. Eti Mekke-i mükerreme fakirlerine dağıtılır. Bununla beraber terk edilen bir vacip yeniden yapılıncaya ceza düşer. Abdetsiz yapılan bir tavafı iade etmek gibi.

[Fihrist'e dön](#)

HACCIN SÜNNETLERİ

42- Hac ibadetinin sünnetleri şunlardır.

1- İhrama girerken tamamen yıkanmak veya abdest almak. Bu yıkanmak sadece bir temizlik maksadı ile yapılır. Bundan dolayı hac için ihrama girecek kadın hayızlı ve lohusa olsa da yıkanması sünnettir.

2- İhramın sünneti niyeti ile iki rekat namaz kılmak.

İlk rekâtında Kâfirun suresini, ikinci rekâtında da İhlas suresini okumalıdır.

3- İhram için beyaz ve yeni peştamal ile omuz havlusu tutmak. Bunların yenisi ve beyaz renklisi, yıkanmışından ve başka renklisinden daha faziletlidir.

4- İhrama girmeden önce gül gibi güzel kokulu bir şey sürünmek.

5- İhramdan sonra her seher vaktinde, her namaz kılışta, her yoku-şa çıkıp inişte, her yolcu kafilesine rast gelince orta bir sesle üç kere "lebbeyk ALLAH'ümme lebbeyk" diye telbiyede bulunmak.

6- Telbiyeler'den sonra Peygamberi Zışan (S.A.V) Efendimiz'e çokça salat-ü selamda bulunmak.

7- Salat-ü selamdan sonra ALLAH Teâlâ'ya yalvarmak ve bilhassa:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ رِزْقًا وَرِزْقًا وَرِزْقًا وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ غَضَبِكَ وَالنَّارِ

"ALLAH'ümme innî es'elüke rızake ve'l-cennete ve eüzü bike min gazabike ve'n-nar."

Ey ALLAH'ım! Ben senden rızanı ve cennetini dilerim, gazabın-dan ve ateşten sana sığınırım, diye dua etmek.

İmam Muhammed'e göre duada tevkit, yani daima aynı dualara alışkanlık kalbin inceliğini-hassasiyetini giderir, samimiyete aykırı bulunur, bir alışkanlık halini alarak tam bir şuurla beraber bulunmamış olur. Bunun için herkes dilediği şekilde dua etmelidir. Bu müstehaptır. Bununla beraber Rasül-i Ekrem (S.A.V)den nakledilen ve rivayet edilen dualar ile teberrük edilmesi (berekat umulması) da güzel görülmüştür.

8- Mekke-i mükerreme'ye girmek için yıkanmak ve gündüzün girmek, Kâbe-i muazzama'yı görünce dua etmek, Beytullah'ın önünde tekbir ve tehlilde bulunmak.

9- Taşradan gelenler için tavaf-ı kudûmda bulunmak. Geç kalıp da Mek-ke-i mükerreme'ye girmeden Arafat'a çıkanlardan bu tavaf-ı kudûm düşer.

10- Mekke-i mükerrerme'de buldukça vakit vakit nafile olarak tavaf etmek.

11- Tavaf-ı ziyarette erkeklerin "ıztıba" etmeleri. Yani tavafa baş-lamadan evvel omuzlarına almış oldukları örtülerin birer ucunu sağ koltuklarının altından alarak sol omuzları üzerine atmaları.

12- Tavaf-ı ziyaretin ilk üç şavtında=devrinde erkeklerin "remel" etmeleri. Yani adımlarını kısaltarak omuzlarını silkererek çalımca bir sürat göstermeleri. Bu, hacıların şevkine, kuvvet ve sağlamlılığına da-yanıklılığına âit bir nişanedir.

Rasül-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz kaza etmiş olduğu umresinde Ashab-ı Kiram ile beraber bu vaziyette tavaf ederek karşıdan seyreden ve Sahabe-i Kiram'ın zayıf düştüklerini sanan Mekkelilere Ehl-i İslam'ın kuvvet ve büyüklüğünü göstermek istemişti. Bu sünneti seniyyeye hâlâ riayet edilir.

Bu remel, tavaf-ı kudümde de yapılabilirse de tavaf-ı ziyarette yapılması daha faziletlidir. Veda tavafında yapılmaz.

13- Safâ ile Merve arasında sa'y ederken oradaki iki yeşil direk arasını erkeklerin süratle geçip sonra yine yavaş yavaş yürümeleri. Bu süratle yürüyüşe "**hervele**" denir.

14- Zilhiccenin yedinci günü öğle namazından sonra Mekke-i mükerrerme'de tek bir hutbe okunup insanlara haccın menasiki, yani yapılması lazım gelen vazifeleri öğretmek.

15- Zilhiccenin, sekizinci günü güneşin doğmasından sonra Mekke-i mükerrerme'de "Mina" ya çıkmak ve o gece Mina'da kalmak. Mina Hareme dahildir.

16- Zilhiccenin dokuzuncu günü, güneşin doğmasından sonra Mina'dan Arafat'a çıkmak.

Arafat'ta veliyyülemr veya vekili, ikindi namazını öğle namazı ile beraber öğle vaktinde kıdırır. Namazdan evvel, zeval(öğle)den sonra iki hutbe okur, insanlara Arafat'ta ve Müzdelife'de durmalarına ve diğer hac fiillerine dair malumat verir.

17- Kurban bayramının ilk gününde bir hutbe okunarak haccın geri kalan yapılması gerekli vazifelerini beyan etmek. Bununla hutbeler üç defa okunmuş olur.

18- Arafat'ta ve Müzdelife'deki namazlarda yalvarma-yakarma ve niyaz ile göz yaşları dökmek veya döker gibi bir vaziyet almak, kendi hakkında ve anası, babası, din kardeşleri hakkında hayırlı dualarda bulunmak.

Arafat, Harem dairesinden hariç, sahradan sayılır. Burada hacıların duruşu, Cuma gününe tesadüf etse, Cuma namazı kılınmaz.

19- Güneşin batmasından sonra Arafat'tan ağır ağır inmek ve Müz-delife'ye varıldığı vakit, gelen gidenlere engel olmamak için vadiden yük-sekçe bulunup "Meş'ari haram" denilen "Kuzah tepesi" yakınına konmak.

20- Bayram gecesi Müzdelife'de kalıp bayram sabahı Mina'ya inmek ve kurban kesme günlerinde bütün yol eşyası ile beraber Mina'da kalmak.

21- Mina'da taşlar atılırken Mina'yı sağa, Mekke-i mükerrerme'yi sola almak, sırasıyla evvela Cemre-i ûla'yı, sonra Cemre-i vüstâ'yı yaya olarak, daha sonra da Cemre-i Akabe'yi binitli olarak taşlamak ve bu son cemrede taşları aşağıdan yukarıya doğru atıvermek.

22- Taşlamaya ilk gün güneşin doğmasıyla zeval(öğle vakt)i arasında diğer günlerde ise zeval ile güneşin batışı arasında başlamak

23- Mina'dan Mekke-i mükerrerme'ye acele inmek isteyen kimse için Zilhicce'nin, on ikinci günü güneşin batmasından evvel yola çıkmak, güneşin batmasına kadar durması mekruhtur.

24- Mina'dan Mekke-i mükerrerme'ye gelirken "Muhassab" ve "Ebtah" denilen düz bir mevkiye bir müddetçik inivermek.

25- Veda tavafından ve iki rekat namazdan sonra zezem suyundan Beytullah'a bakarak ayakta kana kana içmek ve bu mübarek sudan başa ve bedene dökünmek.

26- Hacer-i Esved ile Kâbe-i muazzama'nın kapısı arasında bulunup "Mültezem" denilen yere göğsü ve yüzü koyarak sürüvermek.

27- Kimseye zahmet vermeksizin Kâbe-i muazzama'nın örtüsüne yapışıp duada bulunmak ve içerisine girmek mümkün olunca, kemali edep ve tazim ile girip iki rekat namaz kılmak.

Kâbe-i muazzama'nın estarına = perdesine sarılmak, Mültezem'e sürünme; ALLAH'u Teâlâ'ya yakın olmaya duyulan şevk ve heyecanın bir remzidir. Beytullah'a olan muhabbetin, Hak Teâlâ'nın mağfîretini ısrarla niyazın ve Mabûdü Kerim Hazretlerine sığınmanın bir nişanesidir.

28- Medine-i Münevvere'ye gidip Resulü Ekrem (S.A.V) Efendi-mizi ziyaret etmek.

Haccın sünnetlerini terk eden faziletten mahrum, belki de günahkâr olursa da, üzerine kurban kesmek gibi bir ceza lâzım gelmez.

(Şafiilere göre arefe gecesi Mina'da kalmak sünnet, teşrik (Kurban bayramı bir, iki ve üçüncü günün) gecelerinde ise kalmak vaciptir.)

[Fihrist'e dön](#)

HACCIN ADABI

43- Hac yolculuğunda bulunacak şahısların riayet edecekleri bir kısım adap vardır. Başlıcaları şunlardır:

1- Tam helal bir mal ile hac etmelidir. Çünkü helal olmayan bir mal ile hac edilmesi haramdır.

2- Yola çıkmadan evvel kul borçları var ise ödemelidir.

3- Günahlardan tövbe etmeli, kazaya kalmış ibadetler var ise kaza edilmelidir.

4- Riyadan, iftihar ve övünmekten, ziynet ve ihtişamdan sakınmalı, mütevazi bir şekilde hareket etmelidir.

5- Hac yolculuğu hakkında münasip şahıslar ile istişare etmelidir.

6- Kimler ile arkadaş olacağına, hangi yoldan veya hangi vasıtalar ile yolculuk yapacağına dair istihare yapmalıdır.

7- İcabında kendisini irşat edecek, kendisine yardımda sabır ve sebat tavsiyesinde bulunacak salih bir arkadaş edinmelidir.

8- Yolda arkadaşlarıyla ve diğer yolcular ile çekişmekten, dövüşmekten sakınmalıdır.

9- Düşmanları var ise haklarında af ile, müsamaha ile muamele yapmaya çalışmalıdır.

10- Hac yolculuğuna ay başında perşembe günü, bu olmazsa pazartesi günü sabahleyin çıkmalıdır.

11- Aile efradı ile, dostlar ile veda etmeli, onların dualarını dilemeli, bunun için ziyaretlerine gitmelidir. Onlar da kendisini hacdan gelirken karşılamalıdır ki, bu da sünnettir.

12- Hacca giderken ve hacdan dönüp gelince, evinde iki rekat namaz kılıp dua etmelidir.

[Fihrist'e dön](#)

HAC İBADETİ HAKKINDA TATBİKAT

44- Bir hac vazifesini, vacipleri, sünnetleri, edepleri dairesinde yapacak bir zat, şu şekilde hareket eder:

1- Helal, tertemiz bir mal tedarik eder, ödenmesi lâzım borçları var ise öder, kazaya kalmış ibadetleri var ise mümkün mertebe kaza eder, tövbe ve istiğfar eder, kendisini kötü sözlerden korur, güzel hasletli olmaya çalışır, mütevazi bir şekilde hareket eder, yola çıkacağı zaman evinde iki rekat namaz kılar.

بِسْمِ اللَّهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

Bismillahi tevekkeltü alellahi la havle vela kuvvete illa billah.

"ALLAH'u Teâlâ'nın adı ile (Hac yolcuğuna çıkıyorum) ALLAH'u Teâlâ'ya tevekkül ettim. Bütün güç ve kuvvet sadece ALLAH'u Teâlâ'nın yardımı iledir." diyerek Hakk'a sığınır, aile efradıyla, dostlarıyla veda ederek yola çıkar.

2- Mikat, denilen yerlerden birine varınca yıkanır veya abdest alır, giderilmesi lâzım gelen fazla tüyleri bedeninden giderir, tırnaklarını ke-ser, elbisesini çıkarır, beyaz, temiz bir peştamal ile dikişsiz bir örtüye, mesela bir-iki havluya sarılır, güzel kokulu şeyler sürünür, başını açık, ayaklarını çorapsız bulundurur, üstü açık topukları kısa ayakkabı giyinir, iki rekat ihram için namaz kılar, ihrama niyet edip

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ الْحَجَّ فَيَسِّرْهُ لِي وَتَقَبَّلْهُ مِنِّي

ALLAH'ümme inni üridü'l-hacce feyessirhu li ve tekabbelhu minni.

"Yarabbi! Ben hac etmek istiyorum, onu bana kolay kıl ve onu benden kabul et" diye dua eder, sonra da:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ...

Lebbeyk. ALLAH'ümme Lebbeyk... diye telbiyede bulunur.

3- Böyle ihrama girdikten sonra hanımı yanında ise cinsel ilişkide bulunmaz, hanımını öpüp okşamaz, dikişli elbise giyinmez, güzel koku-lu şeyler sürünmez, saçlarını, tüylerini, tırnaklarını kesmez, güvercin, geyik gibi av hayvanlarını avlamaz, yeşil ağaçları, otları kesip kopar-maz, kötü ve şehvi sözlerde bulunmaz, arkadaşları ile ve başkaları ile çekişmez, fakat yıkanabilir, para kesesini beline bağlayabilir.

4- Her namaz kıldıkça ve yolcu kabilelerine rast geldikçe, yokuş-lara çıkıp, inişlere indikçe: " لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ " = Lebbeyk ALLAH'ümme Lebbeyk" diye yüksekçe bir sesle telbiyede bulunur. Mekke-i Mükerrerme'ye varacağı zaman yıkanır, veya abdest alır, Mekke-i mükerrerme'ye girince hemen Mescid-i Haram'a koşar, Beytullah'ı görünce: " ... لَبَّيْكَ - Lebbeyk..." diye telbiyede " اللَّهُ أَكْبَرُ - ALLAH'ü ekber" diye tekbirde " لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ - Lâ ilahe illALLAH" diye tehlilde bulunur, salât ü selam okuyarak:

اللَّهُمَّ زِدْ بَيْتَكَ تَشْرِيفًا وَتَعْظِيمًا وَتَكْرِيمًا وَبِرًّا وَمَهَابَةً

"ALLAH'ümme zid beyteke teşriften ve ta'zimen ve tekrimen ve birran ve mehabeten"

"Ey ALLAH'ım! Beyt-i izzetine mahsus şerefi, ta'zimi, saygıyı, ihsan ve heybetini arttır." diye duâ eder.

Hacer-i Esved tarafına yönelerek tekbir alır, Hacer-i Esved'i selam-lar, mümkün ise kimseye eziyet vermeksizin öper veya elini sürer. Son-ra da Kâbe-i muazzama'yı sola alarak hatimin arkasından **tavaf-ı kudû-me** başlayıp Beytullah'ın etrafını yedi defa dolaşır, bu tavafın ilk üç şavtında "**Remel**" yapar, yani adımlarını kısaltır, omuzlarını silkele-yerek çalımlica bir sürat gösterir ve her dolaşmasında Hacer-i Esved'e gelince onu selamlar, bu tavafı müteakip de İbrahim aleyhisselam'ın makamında, kalabalık ise Harem-i şerif'in diğer yerinde iki rekât namaz kılar, sonra Hacer-i Esved'i yine selamlar, (istilam eder).

5- Bundan sonra sa'y için Safâ ile Merve caddesine çıkar, bu cad-dede evvela Safâ tepesine Beyt-i Muazzam görülünceye kadar çıkıp Beytullah'a yönelerek tekbir ve tehlilde, salât ü selamda bulunur. Sonra buradan Merve tarafına gider, bu sahadaki iki yeşil direk arasında sürat gösterir, bu şekilde dört defa Safâ'dan Merve'ye, üç defa da Merve'den Safâ'ya gider gelir, Merve tepesinden de Kâbe-i muazzama'ya karşı tekbir ve tehlilde, salâtü selâmda bulunur ve böyle her gelişi-gidişte telbiye yapar, sürat ile yürüdüğü zaman;

اللَّهُمَّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

"ALLAH'ümmeğfir verham vetecavez amma ta'lem. Feinneke ente'l-aliyyü'l-azim."

"Ya Rabbi! Bağışla, merhamet et, bildiğin kusurlarımıza bakma, çünkü sen şüphesiz en yüce, en büyüksün." diye dua eder.

Bu gelişi-gidişin peşpeşe bir halde olması daha faziletlidir, ara ile yapılması da caizdir.

6- Yalnız hacca niyet etmiş olan bu zat, böyle sa'y ettikten sonra da Mekke-i mükerrerme'de yine ihramlı olarak kalır, dilediği zaman Beytullah'ı nafîle tavaf eder, Zilhicce'nin sekizinci - Terviye - günün de sabah namazını Mekke-i mükerrerme'de kılar sonra "Mina" mevkiine çıkar, orada Arefe gününün sabah namazını kılincaya kadar durur, sonra Arafat'a gider, o gün güneş batınca da Müzdelife'ye yönelip ge-ceyi Müzdelife'de geçirir, akşam namazını yolda kılmayıp yatsı namazı ile beraber imama uyararak Müzdelife'de kılar. Kurban bayramı gününün fecr(şafak)ı doğunca da hemen sabah namazını kılar, sonra Müzde-life'de "**Meş'ar-i haram**" denilen mevkiye gider, orada biraz durur, bütün bu yerlere gider gelirken vakit vakit telbiyede bulunur.

7- Meş'ar-i haram'da iken fecir (şafak) tamamen aydınlanınca daha güneş doğmadan Mina tarafına vakar ve sükünet ile yönelir, Mi-na'da **Cemretü'l-akabe** denilen taş kümesine yedi tane küçük taş atar, bu taşları sağ elinin baş ve şehadet parmakları ucu ile tutarak atar ve herbirini attıkça tekbir alır, bu atış bitince orada durmaz. Sonra dilerse kurban keser, daha sonra tıraş olur veya saçlarının uçlarından parmak uçları kadar bir şey kırkar, bunları yapınca hanımı ile cinsel ilişkiden başka ihramın

bütün yasakları kendisine mübah olmuş olur.

8- Bundan sonra aynı günde, yani bayramın birinci gününde veya ikinci veya üçüncü gününde Mekke-i mükerreme'ye döner, **tavaf-ı zi-yareti** yapar, **tavaf-ı kudûmde** remel yapmamış ise bunu tavaf-ı ziyaretin ilk üç şavtın da yapar, bu tavafı bitirince iki rekat namaz kılar. Artık bu tavaftan sonra, kendisi için hanımı ile cinsel ilişki de mübah olmuş olur.

Tavaf-ı ziyaret için Mina'dan Mekke-i mükerreme'ye Bayramın birinci gününde inmek daha faziletlidir.

9- Tavaf-ı ziyaretten sonra tekrar Mina'ya gider, Cemreleri taşı-mak için üç gün Mina'da oturur. Bayramın ikinci günü zeval(öğle) vaktinden sonra Mina'da "Mescid-i Hayf" yakınındaki Cemre-i ûlâ'dan başlayarak cemrelerin üçünü de taşlar. Şöyle ki, yaya yürüyerek evvela Cemre-i ûlâya, sonra Cemre-i vustaya yedişer taş atar ve her birinde tekbir alır, ve bu iki cemreden her birinin yakınında ayrıca durup kendisine, anasına, babasına, din kardeşine dua eder, sonra binitli olarak Cemre-i Akabe civarına gider, buna da yedi taş atar, fakat burada dua için durmaz.

Bayramın üçüncü gününde de zeval(öğle)den sonra bu tertip üzere cemreleri taşlar. Şayet Mina'da iken bayramın dördüncü günü de gire-cek olsa, o gün dahi böylece taş atar. Bu güne mahsus olmak üzere taş-ları zeval(öğle)den evvel de atılabilir.

(Bu halde atılan taşların sayısı yetmişe ulaşmış olur. Bu taşlar, Müzdelife'de iken veya Mina'ya gelirken toplanır, ihtiyaten yıkanır, cemrelerde biriken taşlardan alıp atmak mekruhtur.)

10- Bundan sonra tekrar Mekke-i mükerreme'ye döner, yolda "Muhassab" denilen düzlükte biraz durup dinlenir. Daha sonra Mekke-i mükerreme'ye giderek Harem-i şerif'e varır, veda tavafını yaparak iki rekat namaz kılar. Bundan sonra zezem kuyusunun yanına gider, elinden gelirse suyunu kendisi çeker, Beytullah'a karşı durup kana kana içer, bununla yüzünü, başını yıkar ve kolayına gelirse, bedenine de döker, içtikçe:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا وَرِزْقًا وَاسِعًا وَشِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ

"ALLAH'ümme inni es'elüke ilmen nâfian ve rizkan vâsian ve şifâen min külli dâin."

"Ey ALLAH'ım! Ben senden faydalı bilgi, geniş rızık, ve her has-talıktan şifa dilerim!" diye dua eder.

11- Zezem suyunu içtikten sonra Kâbe-i muazzama'nın en yüksek eşliğini öper ve mümkün olursa, içerisine girip iki rekat namaz kılar, duvarına yüzünü sürüp ALLAH Teâlâ'ya hamd eder, istiğfarda bulunur, kemali edep ile tekbir ve tehlil ederek, daha sonra Mültezem'e gelir, yüzünü ve göğsünü koyar, Kâbe-i muazzama'nın örtüsüne yapışarak duada bulunur. Artık Mekke-i mükerreme'de kalmayacak ise yüzünü Beytullah yönünden ayırmayıp ayrılışından dolayı bir hüzün ile ağlaya ağlaya veya ağlar gibi bir vaziyet alarak arka arka çekilir, Harem-i şerif'ten çıkar, dilediği gün memleketine döner.

Bu hac vazifelerini yerine getirme hususunda kadınlar da erkekler gibidirler. Şu kadar var ki kadınlar, ihramda normal, âdetleri üzere gi-yinmiş ve başları ile ayakları örtülü bulunmuş olur. Bununla beraber yüzlerine dokunmamak üzere bir peçe de kullanabilirler. Telbiyelerde seslerini yükseltmezler, tavafta ve Safâ ile Merve arasında sürat gös-termezler, ihramdan çıkmak için de saçlarının uçlarından biraz kes-mekle yetinirler. Hacer-i Esved'i selamlamak için erkeklerin aralarına sıkışmazlar.

Adet görmeye başlayan bir kadın, haccın bütün vazifelerini yapabilir. Yalnız bu halde tavaf-ı ziyaretini yapamaz, tehir eder. Bu tehirinden dolayı kendisine kurban veya başka bir ceza da lâzım gelmez.

Tavaf-ı ziyaretten sonra adet görmeye başlayan bir kadından veda tavafı vazifesi düşer.

[Fihrist'e dön](#)

UMRE HAKKINDA TATBİKAT

45- Yukarıdaki tatbikat, yalnız haccı ifrad hakkındadır. Yalnız umre yapmak isteyen kişi ise şu şekilde hareket eder.

1- Bu şahıs, taşralı olduğuna göre mikatta; Mekke-i mükerreme ahalisinden olduğu takdirde Mekke-i mükerreme'nin haremî dışında ih-rama girer, evvelce beyan edildiği şekilde elbisesini çıkarır, peştemal ile örtüye bürünür.

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ الْعُمْرَةَ فَيَسِّرْهَا لِي وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي

ALLAH'ümme inni üridül umrete feyessirha lî vetekabelha minni

Yarabbi!. Ben umre yapmak istiyorum, onu bana kolay et ve onu benden kabul buyur, diye yalnız umreye niyet eder, ve " **لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ..** " diye telbiyede bulunur. Hac için ihrama giren bir kimsenin kaçınacağı şeylerden bu da kaçınır, yolculuğu esnasında telbiyeye devam eder.

2- Mekke-i mükerreme'ye girince umre için tavafta bulunup bildi-ğimiz şekilde Beytullah'ın etrafında yedi defa dolaşır, Hacer-i Esved'i her defasında selamlar, ilk üç dolaşmasında sürat gösterir, tekbir ve tehlilde bulunur.

3- Bu tavaftan sonra Safâ ile Merve arasında evvelce yazıldığı şe-kilde sa'y eder. Daha sonra başının saçlarını tıraş ettirmek veya kısmen kestirmek suretiyle umresini tamamlamış, ihramdan çıkmış olur. Artık Mekke-i mükerreme'de kaldıkça Kâbe-i muazzama'yı dilediği vakit ta-vaf edebilir ve dilediği münasip elbiseyi giyebilir. Kendisine evvelce helal olan şeyler, yine helal olmuş olur.

Tavafin dört şavtı, umrenin rüknüdür. Geri kalan üç **şavt = devir** ile Safâ ve Merve arasında yedi defa yürümek, daha sonra saçları tıraş etmek veya kısmen kestirmek de umrenin vaciplerindedir.

Umrenin şartları da, vakit müstesna olmak üzere haccın şartları gibidir. Bundan dolayı ihram da umrenin bir şartıdır.

Umrenin sünnetleri, edepleri de haccın Safâ ile Merve arasında ki sa'yin'den itibaren sonuna kadar olan sünnetleri ve edepleri gibidir.

[Fihrist'e dön](#)

HACCI TEMETTÜ HAKKINDA TATBİKAT

46- Evvelce de yazıldığı üzere haccı temettü, hac ile umreyi başka başka iki ihram ile bir arada yapmaktır. Taşradan gelen hacılar, ihramda fazla kalmamak için en fazla bu haccı temettü'yü tercih ederler. Şöyle ki:

1- Bir taşralı Mikat'ta ihrama başladığı zaman: "Ya Rabbi! Ben umre etmek istiyorum! Bu umreyi bana kolay kıl ve bunu benden kabul buyur!" diye niyet ederek telbiyede bulunur, iki rekat namaz kılar, diğer hususlara da riayet eder.

2- Mekke-i mükerreme'ye girince umre için Kâbe-i muazzama'yı usulüne göre yedi kere tavaf eder, sonra iki rekat namaz kılar, sonra da çıkıp Safâ ile Merve arasında "Sa'y" denilen hareketi yapar. Bunu müteakip de saçlarını tıraş ettirir veya kısmen kestirir, umresini bitirmiş olur.

3- Bu şekilde umresini yapmış olan şahıs, tehallül etmiş, yani ih-ramdan çıkmış olur. Mekke-i mükerreme'de hiç ihrama girmemiş şahıs-lar gibi bir halde bulunur, her zamanki elbisesini giyinir. Mübah olan diğer şeyleri yapabilir.

4- Bu kimse, Mina'ya çıkılacak gün veya daha evvel Mekke-i Mü-kerreme'de tekrar ihrama girip hacca niyet eder, telbiyede bulunur ve yalnız hac için niyet etmiş olan bir kimse gibi -evvelce beyan ettiğimiz- hac vazifelerini tamamıyla yerine getirmeye çalışır, bundan başka Mina'da bir kurban da keser.

Bu kurban, hac ile umreyi bir arada yapmaya muvaffak olmanın bir şükrânesidir. Cemre-i Akabe (büyük şeytan) taşlandıktan sonra tıraş-tan veya saçları kestirmeden evvel kurban kesme günlerinden birinde kesilir. Bu bir koyun olabileceği gibi, kurban kesilecek bir devenin veya sığırın yedide bir hissesi de olabilir. Böyle bir kurban kesmekten âciz ise üç gün Arefe gününde bitmiş olmak üzere hac esnasında, yedi gün de bayram günleri çıktıktan sonra veya beldesine döndükten sonra oruç tutar ki bu, vacip olan bir vazifedir.

5- Bu tatbikat, haccı temettüde bulunup Mekke-i mükerreme'ye hedy olarak beraberinde kurban götürmemiş veya göndermemiş olan bir şahsa göredir. Eğer böyle bir kurban bulunursa, sadece

umreyi yapmak-la ihramdan çıkılmış olmaz. Bilakis umre için tavaf eder, sa'yde bulu-nur. Bununla beraber terviye gününe, yani Zilhicce'nin sekizinci gününe kadar ihramda kalır. Bunu müteakip hac için ihrama niyet eder. Geri kalan hac vazifelerini yerine getirmeye devam ederek kurban bayramı-nın ilk gününde bu şükran kurbanını keser. Daha sonra saçlarını tıraş ettirir veya kısmen kestirir. Artık o anda iki ihramdan çıkmış olur.

[Fihrist'e dön](#)

HACCI KIRAN HAKKINDA TATBİKAT

47- Malûm olduğu üzere haccı kıran, hac ile umrenin ihramını cem etmek; yani ikisi için birden ihrama girmektir. Şöyle ki:

1- Haccı kıranda bulunacak şahıs, mikat yerinde veya daha evvel umre ile hacca birlikte niyet edip iki rekât namaz kılar. Sonra: "Ey ALLAH'ım! Ben umre ile hac yapmak istiyorum! Bunları bana kolay kıl! Bunları benden kabul buyur!" diye dua eder. Telbiyede bulunur, ihramlı kimse için yasak olan hususlara tamamıyla riayet etmeye çalışır.

2- Bu şahıs, Mekke-i mükerrerme'ye girince evvelâ umresini ya-par, Beytullah'ı tavaf eder, Safâ ile Merve arasında sa'y eder. Sonra haccın vazifelerini -evvelce yazıldığı şekilde- yapmaya başlar. Bu haccı kıran'a muvaffak kılınmasından dolayı hacc-ı temettü'de olduğu gibi bir şükran olarak, yalnız Cemre-i Akabe'yi (büyük şeytanı) kurban bayramı birinci günü taşladıktan sonra¹, saçlarını tıraştan veya kestir-meden evvel bir kurban keser ki, bu vaciptir. Bunu bulup kesemeye-cekse, üç gün arefe gününde bitmiş olmak üzere oruç tutar, yedi gün de bayram günleri çıktıktan sonra dilediği vakit tutar ki toplamı on gündür. Bunlar ayrı ayrı günlerde de tutulabilir.

3- Haccı kırana niyet eden şahıs umresini yapmadan Arafat'a gi-decek olsa, umresini bozmuş olur. Artık kendisine bu şükran kurbanı vacip olmaz. Şu kadar var ki, umreyi kaza etmesi ve bunu bozmuş ol-masından dolayı bir ceza olarak kurban kesmesi lâzım gelir.

Haccı temettü ile haccı kıran, taşralılara mahsustur. Mekke-i Mü-kerreme'de veya Mekke ile mikat arasında bulunanlar bunu yapmazlar. Çünkü bu hacları yaparken bir aralık, aile efradının yanına dönüp git-memeleri lâzımdır. Bunların ise bu esnada aile efradından uzaklaş-maları müşküldür.

[Fihrist'e dön](#)

HEDY'İN MAHİYETİ VE HÜKÜMLERİ

48- ALLAH Teâlâ'ya manen yakınlaşmak için veya bir cinayetten dolayı bir keffaret olarak kesilmek üzere Harem-i şerife götürülen veya kendisi veya parası gönderilen kurbanı "hedy" denir ki, en az bir yaşındaki koyun ile altı ayını doldurup bir yaşındaki koyun gibi görülen toklu ve beş yaşını tamamlamış deve ile iki yaşını bitirmiş olan sığır hayvanından olur. Bunların erkekleriyle dişileri müsavidir. Kurbandaki vasıflar bunlarda da aranır.

Koyun cinsinden olan kurbanı "dem" denir, diğerlerine de "bede-ne" denir. Hedy'in en iyisi bedenedir.

49- Bir hayvanın hedy olması, ya açıkça veya herhangi bir işaret ile olur.

Mesela "hedy" için denilerek satın alınıp Mekke-i mükerrerme'ye gönderilen bir koyun, açıkça hedy olmuş olur. Hedy olmasına kalben niyet edilen bir koyun veya hedy olmasına niyet edilmeksizin kesilmek için Mekke-i mükerrerme'ye gönderilen bir koyun veya deve de delâleten hedy olmuş olur.

50- Hedy hayvanına binilmesi, yük yükletilmesi, bir zaruret bu-lunmadıkça caiz değildir, tazime aykırıdır. Bu yüzden kıymetine nok-san gelirse, bu noksan miktarı sadaka vermek lâzım gelir.

51- Hedy kurbanının sütünü sahibi içmez, hatta etini yemesi ken-disine caiz olan kısımdan olsa bile. Memelerini soğuk su ile yıkayarak sütünü kesmeye çalışır, ancak hayvana zarar verirse, o halde sütünü fa-kirlere sadaka olarak verir. Sahibi bundan istifade etse veya bu sütü zengin kimselere verse, bedelini sadaka olarak vermesi lâzım gelir.

52- ALLAH rızası için teberru edilen bir şeyin bizzat kendisini sa-daka olarak vermek caiz

¹ **ÖNEMLİ NOT:** Bu ifade bize aittir. İstanbul-1951 baskısında "cemreleri taşladıktan sonra", daha sonraki baskılarda ise "cemreleri veya yalnız Cemre-i Akabe'yi taşladıktan sonra" şeklindedir.

olduğu gibi, kıymetini ve bir rivayete göre benzerini sadaka vermek de caizdir.

Bundan dolayı bir kimse kendi koyunlarından muayyen birini hedy olmak üzere tayin etse, bunun kıymetini veya benzerini hedy olarak Harem-i şerif'e gönderebilir.

53- Nafile olarak gönderilen hedy, yolda çalınsa veya telef olsa, yerine başkasını göndermek icap etmez. Vacip olarak gönderilmiş olun-ca yerine başkasını göndermek icap eder. Fazla kusurlandığı takdirde de hüküm böyledir. Ancak sahibi zengin değilse, o halde bu kusurlu hedy de yeterli olur.

Aynı şekilde Harem'de kesilip de eti henüz dağıtılmadan çalınsa, artık başkasını kesmek lâzım gelmez. Çünkü bu vacip, yerinde yapılmıştır.

54- Evvelce de yazıldığı üzere haccı temettü ile haccı kırandan dolayı hedy vaciptir. Bunun koyun cinsinden olması da yeterlidir. Bu kurban, bayramın birinci, ikinci veya üçüncü gününde kesilebilir. Fakat birinci gününde kesilmesi daha faziletlidir. Bu, bir şükran kurbanı oldu-ğundan bunun etinden sahibi de yiyebilir. Geri kalanını Mekke-i Mü-kerreme fakirlerine dağıtmak daha faziletlidir.

55- Hac mevsiminde nafile olarak Harem-i şerif'te kesilen her cins kurban da birer hedydir. Bunların etlerinden sahipleri de yiyebilirler.

56- Hacca ait cinayetlerden, yani yapılması yasak olan şeyleri yapmaktan dolayı birer ceza veya keffaret olarak kesilecek kurbanlar da hedy kısmındadır. Bunların etlerinden sahipleri ve sahiplerinin hanım-larıyla usul (ana-baba, dedeleri-nineleri) ve füru (çocukları-torunları) yiyemezler. Çünkü bunlar; zekât, adak kurbanı, ve fitır sadakası mesa-besindedirler. Yiyecek olsalar, kıymetini fakirlere ödemek lâzım gelir.

57- Bedene cinsinden olan kurbanların, nafile, veya adak veya hacc-ı temettü ile hacc-ı kıran için olunca **taklid** edilmeleri, yani kendi-lerine birer kurbanlık alâmeti konulması müstehaptır. Bu başkaları için yapılması uygun güzel bir örnek teşkil eder. Fakat ceza ve keffaret kur-banlarına böyle bir alâmet konulmamalıdır. Çünkü bunların teşhir edilmesi değil, gizli tutulması münasiptir.

58- Hedy kurbanlarının kesilecekleri yer, mutlaka Mekke-i Mü-kerreme'nin haremidir. Bunların Mina'da kesilmesi şart değildir. Şu ka-dar var ki yolda sakatlanmış olan bir nâfile hedy, yolda kesilebilir. Bu halde etinden yemek sahibine helâl olmaz, tamamını dağıtmak lâzım gelir. Çünkü bunun etinden sahibinin yiyebilmesi, bunun mahalline, yani Harem-i şerif'e kavuşması şartına bağlıdır.

[Fihrist'e dön](#)

HAC VE UMRE İLE ALAKALI YASAKLAR

59- Hac veya umre için ihrama girmiş olan şahıslar için yapılma-sı, şer'an yasak olan şeylere (Cinâyât-ül hac) denir ki, bu hususta kast ile yanılma, hata, unutmama müsavidir.

(Şafiilerce hata ile unutmama af olunmuştur.)

60- Hac ve umreye ait memnuât - cinayetler (yasaklar) şu beş kıs-ma ayrılır:

1- Yapılmalarından dolayı yalnız, birer "dem", yani koyun veya keçi kurban edilmesi icap eden cinayetlerdir.

Bülûğ çağına ermiş bir muhrimin, yani ihrama girmiş bir kimse-nin bir uzvuna tamamen veya bir uzvu miktarı ayrı ayrı yerlerine güzel kokulu bir şey sürmesi, başına kına yakması, yağ sürünmesi, tam bir gün akşama kadar dikişli bir elbise giyinmesi veya başını örtülü bulun-durması, başının en az dörtte birini tıraş ettirmesi, fazla tüylerini gider-mesi, tırnaklarını kesmesi, haccın vaciplerinden birini, meselâ Mikat yerinde ihrama girmeyi terk etmesi, cünüp veya hayızlı olarak tavaf-ı kudûmda veya veda tavafında veya abdestsiz olarak tavaf-ı ziyarette bulunması gibi.

Haccı kıranda bu cinayetlerden biri meydana gelirse, iki ihramın hürmetini korumak için iki "dem" icap eder.¹

Böyle kişinin bizzat kendi iradesiyle yapılmalarından dolayı dem lâzım gelen şeylerden biri bir hastalık ve zaruret sebebiyle yapılsa, ya-pan serbest olur, dilerse haremde bir kurban keser, dilerse iste-diği yerde üç gün oruç tutar ve dilerse altı fakire yarımşar sa' (birer fitre)den üç sa' buğday miktarı (altı

¹ **ÖNEMLİ NOT:** Hacc-ı kıran yapanlar sadece ihram yasaklarından birini yapacak olurlarsa, iki dem kesmeleri gerekir. Haccın veya umrenin vaciplerinden birini terk et-tikleri takdirde sadece bir dem gerekir.

fitre) verir ki, (3120) şer'i dirhem ağırlığına eşit demektir.

Bu sadaka vermenin Mekke-i mükerrerme fakirlerine yapılması daha faziletlidir. Bu sadaka vermede fakire mülk yapmak caiz olduğu gibi ibaha (yemek yedirmek) de caizdir. İmam Muhammed'e göre ibaha -yemek yedirmek- caiz değildir.

2- Yapılmasından dolayı bedene, yani deve veya sığır kurban edilmesi icap eden cinayetlerdir.

Bunlar; Arafat'ta vakfeden sonra daha tıraş olmadan veya saçları kestirmeden evvel yapılan cinsel ilişki ile tavaf-ı ziyaretini cünüp olarak veya hayız veya nifas halinde yapmaktan ibarettir.

Bununla beraber herhangi tavaf, taharet halinde iade edilirse cezası düşer.

Arafat'ta vakfeden sonra tıraş olmadan veya saçları kestirmeden evvel aynı yerde cinsel ilişki tekrar edilirse, yalnız bir bedene lâzım gelir. Değişik yerlerde yapılmış olursa, birinci cinsel ilişkiden dolayı bedene, diğerleri için de "dem" lâzım gelir. Çünkü birinci cinsel ilişki ile bir tavafa noksanlık gelmiştir. Böyle bir noksan tavaf için de "dem" yeterli olur. Fakat tıraş olduktan veya saçları kestirdikten sonra tavaf-ı ziyaretini tamamından veya dört şavtıdan evvel cinsel ilişkide bulunsa, yalnız bir koyun kurban etmek yeterli olur. Bu halde tavaf-ı ziyaretini tamamından veya dört şavtıdan sonra yapılacak cinsel ilişki ile artık ne bedene, ne de "dem" lâzım gelmez.

3- Herbirinin yapılmasından dolayı yarım sa', yani beş yüz yirmi dirhem (bir fitre) miktarı sadaka verilmesi lâzım gelen cinayetlerdir.

Bunlar, bir ihramlının uzuvlarından birinin az bir miktarına güzel kokulu bir şey sürmesi, bir günden az dikişli bir şey giyinmesi veya başını örtmesi, başının dörtte birinden azını tıraş etmesi, yalnız bir tırnağını kesmesi, başkasını tıraş etmesi, başkasının tırnağını kesmesi, abdestsiz olarak tavaf-ı kudûm'da veya veda tavafında bulunması gibi şeylerdir.

Tedavi için **tıyb** = güzel kokulu şey kullanılması, cezayı gerektiri-yorsa da yağ kullanılması, meselâ bir yaraya zeytin yağı sürülmesi ce-zayı gerektirici değildir.

Kırık bir tırnağı koparmak da caizdir. Çünkü bunda büyüme özel-liği kalmamıştır.

4- Herbirinin yapılmasından dolayı yarım sa' dan = beş yüz yirmi dirhem buğday (bir fitre) miktarından eksik sadaka verilmesi lâzım gelen cinayetlerdir.

Bunlar, ihramlının çekirge öldürmesi, üzerindeki biti öldürmesi veya öleceği yere atması, başkasının üzerindeki biti öldürmesi için gös-termesinden ibarettir. Bunlardan birini yapan bir ihramlı, dilediği mik-tar bir şey sadaka olarak verir.

Öldürülen bitler, üçten fazla olursa, yarım sa' buğday (bir fitre) miktarı sadaka verilir. Dışarıda, mesela yolda görülen bir biti öldürmek yasak değildir. Bundan dolayı cezayı gerektirici olmaz. Çünkü bu, ezi-yet veren bir hayvan olduğundan esasen öldürülmesi caizdir.

Bir ihramlının ihramdan çıkıncaya kadar hazin, perişan, mütevazi bir vaziyet ile Hak Teâla'ya ihtiyacını arz etmesi lâzım geldiğinden bu halde üste başa çeki düzen verilmemesi, bir kulluk ve bir muhtaçlık nişanesi bulunmuştur.

5- Her birinin yapılmasından dolayı zaman = bedelinin ödenmesi gerekli olan cinayetlerdir. Bunlar da ihramlının av hayvanlarını öldürme-sinden veya Mekke-i mükerrerme'nin haremindeki yaş ağaçları, yeşil otları kesip koparmasından ibarettir.

Bundan dolayı ihramlı olan bir kimse, gerek Harem-i şerif'te ve gerek Harem dışında hiçbir av hayvanını öldüremez ve öldürene yerini gösteremez.

Aynı şekilde bir ihramlı Mekke-i mükerrerme'nin haremindeki yaş ağaçları ve yeşil otları kesemez. Aksine hareket ederse, bunların kıymetlerini ödemesi gerekir.

Şöyle ki, öldürülen hayvan, eti yenilmez hayvanlardan ise cezası, bir koyun veya keçi kurban etmekten fazla olmaz. Fakat eti yenilir hayvanlardan ise, öldürüldüğü yerdeki kıymeti iki âdil kişi tarafından tayin edilerek tamamen sadaka olarak verilir. Eğer bu kıymet bir fitre miktarından az ise, karşılığında ihramlı için bir gün oruç tutmak da yeterli olur.

Bununla beraber bu kıymet, bir kurban kıymetine müsavi olursa, ihramlı serbesttir, dilerse bununla bir kurban alır, Harem dahilinde keser, fakirlere dağıtır, dilerse bununla satın alıp dilediği fakirlere yarımşar sa' buğday veya birer sa' arpa veya hurma (birer fitre) dağıtır, yahut yarımşar sa'

buğday (bir fitre) karşılığında ayrı ayrı günlerde olsa bile birer gün oruç tutar.

Öldürülen hayvan, doğan, köpek gibi eğitilmiş bir şey ise, sahibine eğitilmiş olduğuna göre kıymeti, fakirlere de eğitilmemiş olduğuna göre kıymeti verilmek lâzım gelir.

Ağaçlara, otlara gelince bunlar, kendi kendine bitmiş, kimseye ait değilse Harem-i şerif'in hakkını korumak için kıymetleri sadaka olarak verilir. Fakat bir kimsenin mülküne dahil ise, birer kıymetleri de sahiplerine verilmesi lâzım gelir.

Harem-i şerif'teki bir ağacın yalnız yapraklarını almak, ağaca zarar vermezse câizdir, bundan dolayı ceza olarak bir bedel ödemek lâzım gelmez.

[Fihrist'e dön](#)

HAC İLE UMRENİN YASAKLARINA AİT DEĞİŞİK MESELELER

61- İhramlı hakkında bir hayvanın bir ayağını kırmak veya bir kuşun kanadını kırıp kendisini kaçıp kurtaramayacak bir hale getirmek veya bir kuşun cılk olmayan yumurtasını kırmak, o hayvanı veya kuşu öldürmek hükmündedir.

62- Bir hayvanın tüylerini, kıllarını kesmek veya kaçıp kurtulma-sına ve kendisini müdafaa etmesine mani olmayacak bir uzvunu kesip kırmak, kıymetine ârız olan noksan nisbetinde sadaka vermek icap eder. Ancak iyi olup eseri kalmazsa, o takdirde birşey icap etmez.

63- İhramlının avladığı hayvan, kendi kendine ölse, yine cezayı ge-rektirici olur. Çünkü buna el koyması, hükmen bir öldürmek demektir.

64- İhramlının av hayvanını satın alması da yasaktır. Çünkü o, ih-ramlı hakkında mali değeri olan bir mal sayılmaz. Fakat ihramlı olma-yan kimsenin kendisi için veya ihramlının emri olmaksızın ihramlı için harem dışından avlamış olduğu hayvanın etinden kendisi yiyebileceği gibi, ihramlı da yiyebilir.

65- İhramlı, tavuk ve koyun gibi yaratılışı itibari ile yabani olmayan ehlî hayvanları kesip etinden yiyebilir. Fakat karadaki av denilen yabani hayvanları kesecek olsa, etinden kendisi de, başkaları da yiyemez. Çünkü bu ölü hayvan mesabesindedir. Deniz kuşlarını da avlayamaz. Zira onlar aslen kara hayvanıdırlar, onları öldürmek cezayı gerektiricidir.

66- Mekke-i mükerreme'nin haremünde öldürülen av, İmameyn'e göre ölü hayvan hükmündedir, bunu öldüren bir ihramlı, bunun etinden yese, istiğfar etmesi lâzım gelir. İmam-ı A'zam'a göre cezasını verdik-ten sonra yese, yediği miktarın kıymetini sadaka olarak verir öder.

67- Ne Harem-i şerif'teki ava vurmak için bir şey atılır, ne de Harem'deki bir kimse, Harem dışındaki bir ava bir şey atabilir. İkisi de haramdır. Çünkü haremdeki av, emniyet içerisinde. Harem'deki bir kimse de, dışındaki ava bir şey atmaktan yasaklanmıştır.

68- Mekke-i mükerreme haremünün av hayvanlarını avlamak, kendi kendine biten yeşil otlarını koparmak, bir kısım kendi kendine biten ağaçlarını kesmek yalnız ihramlıya değil, ihramlı olmayana da helâl değildir. Bundan dolayı Mekke-i mükerreme ahalisinden ihramlı olmayan bir kişi, bunlardan birini avlasa veya koparıp kesse, mutlaka kıymetini öder. Bunun karşılığında ihramlı gibi oruç tutması yeterli olmaz. Çünkü bu, ihramlı olmayan Mekke'li hakkında bir borçtur, bir keffaret değildir.

İhramlı olmayanın böyle bir şeyin yerini göstermesi de bir günah-tır. Fakat bundan dolayı kendisine bir garamet = ödenecek bir şey, lâzım gelmez.

69- Harem dahilinde hayvanları otlatmak ve kendi kendine biten otları biçmek helâl değildir. Fakat Mekke samanı denilen izhir otu ile mantarları kesip toplamakta bir haramlık yoktur.

Yine böylece, kurumuş ağaçları kesmek, bir ağacın kırık bir dalını koparmak caiz olduğu gibi, ekilmiş ekinleri, sebzeleri ve insanların ye-tiştirdikleri herhangi ağacı ve insanların yetiştirdiği cinsten olduğu halde kendi kendine bitip yetişmiş olan ağaçları kesmek de helâldir.

Yalnız insanların yetiştirdikleri cinsten olmayıp kendi kendine bitmiş olan ağaçları kesmek cezayı gerektiricidir. Böyle bir ağacı birden fazla kimseler kesse, hepsine yalnız bir ceza lâzım gelir ki, o da bunun kıymetini ödemekten ibarettir.

70- Bir kaç ihramlı, bir av hayvanını öldürecek olsalar İmam-ı A'zam'a göre her birine ayrıca tam bir ceza lâzım gelir.

(İmam Şafî'ye göre hepsine bir ceza icap eder. Nitekim ihramlı olmayanların Mekke haremindedir.)

71- Bir şahsın yaptığı cinayetlerin cinsleri ve işlenme yerleri bir olunca, bir ceza yeterli olur, fakat cinsleri veya işlenme yerleri birden fazla olunca ceza da birden fazla olur.

Meselâ bir ihramlı, bir zaruret olmaksızın bir yerde bir kaç uzvu-na güzel kokulu bir şey sürse, veya bir elinin veya bir ayağının veya iki eliyle iki ayağının tırnaklarını kesse hepsine bir dem yeterli olur. Şayet bir elinin veya bir ayağının iki veya üç tırnağını kesse her tırnak için yarım sa' buğday (bir fitre) veya bunun kıymetini sadaka olarak verir. Bunların kıymeti bir dem kıymetine denk olursa, ihramlı, bundan dilediği miktar noksan bir şey sadaka olarak verebilir.

Aynı şekilde bir elinin beş tırnağını kestikten sonra daha keffaret vermeden aynı yerde diğer elinin beş tırnağını da kesecek olsa, yine yalnız bir dem lâzım gelir. Fakat bir yerde veya başka başka yerlerde ellerinin tırnaklarını kesip başını tıraş ettirse ve bir uzvuna güzel kokulu bir şey sürse her biri için ayrıca bir dem lâzım gelir.

72- Bir ihramlı, bir zarurettten, meselâ aynı hastalıktan dolayı bir müddet gündüzleri dikişli bir elbise giyinip geceleri çıkaracak olsa, bundan dolayı ceza olarak bir dem yeterli olur.

Fakat bu hastalıktan iyileştikten sonra diğer bir hastalıktan, meselâ sıtmadan dolayı tekrar böyle bir elbise giyinecek olsa, bundan dolayı da ayrıca bir dem icap eder.

73- İhramda bulunan bir kadının eline kına yakması, demi icap eder. Erkeğin sakalına kına yakmasından dolayı da dem değil, sadaka vermesi lâzım gelir. Çünkü üzerindeki haşeratı, böcekleri öldüreceğinden korkulur.

74- Arafat'ta vakfeden evvel diri bir insan hakkında ön veya arka taraftan cinsel organı kaybolacak derecede cinsel ilişki vuku bulsa, hac bozulmuş olup bir ceza olarak ertesi sene kaza edilmesi icap eder. Bu-nunla beraber bozulan bu hac da noksan bırakılmayıp tamamlanır ve bu yasak hareketten dolayı bir de dem lâzım gelir.

(İmam Şafî'ye göre bedene icap eder.)

75- Hac için ihrama girip aralarında Arafat'ta vakfeden evvel cinsel ilişki vaki olan bir karı ile kocadan her biri aynı şekilde mükellef olur. Her birine bir dem lâzım gelir. Ertesi sene ihrama girince birbirinden ayrılır, başka başka yollardan giderek Arafat'ta durur, haclarını kaza ederler. Cinsel ilişki korkusu olunca, böyle birbirinden ayrı yürü-meleri mendup bulunmuş olur.

76- Şehvetle bakmak, öpüp okşamak veya iki yoldan biri ile ol-maksızın cinsel ilişki haccı bozmaz, hatta meni gelse bile. El ile tatmin olma neticesinde meni gelirse, dem lâzım gelir. Rüyalanmak (hamamcı olmak) tan dolayı bir şey lâzım gelmez.

77- Umre için ihrama giren kimse de daha tavafın dört şavtını yapmadan cinsel ilişkide bulunsa, umresi bozulmuş olur. Bununla beraber bu umreyi tamamlamaya devam eder, ceza olarak bir koyun kur-ban keser, sonrada bu umreyi kaza eder, bu vaciptir. Tavafın dört şav-tından sonra cinsel ilişkide bulunsa, umresi bozulmaz, yalnız bir kurban kesmesi lâzım gelir.

78- İhramlının zarar verici; karga, çaylak, akrep, yılan, fare, sinek, karınca, pire, kene, arı, kirpi, kertenkele, kelebek gibi av cinsinden ol-mayan ve insanın bedeninden doğmayan haşeratı ve üzerine saldıran köpeği ve kurt gibi tabiatında saldırganlık bulunan herhangi bir yırtıcı av hayvanını öldürmesi hakkında cezayı gerektirici olmaz.

79- Bir ihramlı, ihramdan çıkmak kastı ile birden fazla av hayvan-larını vurup öldürecek olsa, yalnız bir dem lâzım gelir. Çünkü bu; cina-yet kastı ile değil, ihrama son vermek maksadı ile yapılmış olur.

80- Bir ihramlının yanındaki kafeste veya evinde bulunan av hay-vanını salıvermesi icap etmez. Çünkü bu hal ava saldırı sayılmaz.

(İmam Şafî'ye göre bunu salıvermesi lâzımdır. Zira avı mülkünde tutmak ava saldırı demektir.)

[Fihrist'e dön](#)

BEDEL = NİYABET SURETİ İLE HAC

81- Hac için bedel, başka bir tabir ile vekil tutmaya " İhcac" denir. Böyle kendi yerine başkasını

hacca gönderen kimseye de "Amir" "Menûp" "Mahcucun anh" denir.

Bir kimse, bizzat hac etmeye gücü yetsin yetmesin, kendi yerine müslüman, akıllı olan bir kimseyi nafîle olmak üzere vekil tayin edebilir. Bu şahıs, o kimsenin tayin ettiği yerden gider. Onun adına niyet ederek hac eder.

82- Kendi adına nafîle hac için bedel gönderen şahıs, bu haccın sevabına nail olur. Çünkü bu, hac yolunda, Hak rızası için malı infak etmek demektir. Böyle bir infak ise, bizzat olabileceği gibi vekaletle de olabilir.

83- Bir şahıs kendisine farz olan bir haccı, başkasına vekalet su-reti ile yaptırabilmesi için aşağıdaki şartların bulunması lâzımdır. Aksi takdirde böyle bir vekalet geçerli olmaz. Şöyle ki;

1- Amir için hac farz olmuş bulunmalıdır. Farz olmadan vekalet yolu ile yapılan hac, bir nafîle olur, daha sonra amire hac farz olunca, tekrar hac edilmesi lâzım gelir.

2- Amir bizzat hac etmekten aciz olup bu acizliği vekil tayin ettiği vakitten ölümüne kadar devam etmelidir. Bu yüzden bir aralık acizliği yok olsa, bizzat hac etmesi icap eder. Vekalet sureti ile olan hac nafîle olmuş olur. Bundan körlük ve yatalaklık halleri müstesnadır. Bunlar vekaletle yapılan hacdan sonra ortadan kalksa da haccın yeter-liliğine mani olmaz.

3- İmam Ebu Yusuf'a göre herhangi bir acizlik vekilin haccı bitirmesinden sonra yok olsa, artık yapılan haccın yeterliliğine zarar vermez.

4- Amir kendi adına hac etmesini vekiline emretmelidir. Bu sebeple onun emri olmaksızın adına başkasının yapacağı hac yeterli olmaz.

Amir normal bir şekilde yol masrafını vermelidir. Bu sebeple vekil, kendi malı ile hac ederse, kendi adına hac etmiş olur. Ancak ken-di malından harcadığı şey nisbeten az bir miktarda bulunursa, o zaman amirin adına hac yapılmış olur.

5- Amir bu vekalet için bir ücret şart etmemiş olmalıdır. Bir ücret karşılığında hac eden kimse kendi adına hac etmiş olur, bu ücrete hak sahibi olamaz. Çünkü hac sırf bir ibadet olduğundan ücret karşılığında yapılamaz.

(Malikiler'e göre haccın bedenî bir ibadet olma yönü daha çoktur. Bundan dolayı farz olan bir hac için niyabet = bedel tutmak caiz değildir. Bunun hakkında ki ücretle yaptırma geçersizdir. Fakat nafîle hac için vekalet mekruh olmakla beraber caizdir.

Şafîiler ile Hanbeliler'e göre hac, vekaletin geçerli olduğu iba-detlerdendir. Bu sebeple bizzat hac veya umre yapmaktan aciz olan kimsenin başkasına bir ücret karşılığında veya nafakasını temin etmek sureti ile hac veya umre yaptırması sahihtir.)

6- Amirin verdiği mal, vasıta ile hacca müsait olunca vekil vasıta ile hacca gitmelidir, hatta âmir, yaya olarak hac edilmesine izin vermiş bulunsa bile. Aksi takdirde vekil sarfede ceği malı âmire borçlu olur, vasıta ile hac ettirilmesi lâzım gelir. Fakat verilen mal, vasıta ile hacca müsait değilse, yaya olarak yapılan hac, yeterli olur.

7- Amirin vasiyet etmiş olduğu mal, müsait ise, vatanından hac edilmelidir, aksi takdirde müsait bulunacağı yerden hac edilir. Bizzat veya vekil olarak hac etmek üzere yola çıkan şahıs, yolda vefat edip tarafından hac edilmesi vasiyet edilmiş bulunsa İmam-ı Azam'a göre vatanından, yani ikamet ettiği yerden, İmameyn'e göre de vefat ettiği mahalden hac ettirilir.

Aynı şekilde kendisi için beldesinden başka bir yerden hacca gi-dilmesini vasiyet eden kimsenin vasiyetine göre hac ettirilir. Vefat eden bir kimse namına beldesinden hacca gidilmesi lâzım gelirken vasisi başka bir beldeden hac ettirecek olsa, bu hac, vasi namına olur, vefat eden için ayrıca hac ettirmesi lâzım gelir. Ancak bu iki belde arasında bir günde, gecelemeden gidip gelmek mümkün olursa, bu takdirde hac, vefat edenin namına sahih olmuş olur.

8- Vekil hac vazifelerine başlamadan evvel veya ihramına girerken âmir namına hac etmeye niyet etmeli, dili ile

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ عَنْ فُلَانٍ

Lebbeyk. ALLAH'ümme an fûlanin.

"ALLAH'ım ben senin emr-u fermanına her zaman itaat ederim, bunu falancanın yerine söylerim." diye telbiyede bulunmalıdır, yalnız kalbiyle niyet etmeside kafidir.

9- Vekil amir namına bizzat hac etmelidir. Şayet bir engel sebe-biyle başkasına para verip hac ettirirse bu, âmir namına sahih olmaz, almış olduğu yol masrafını öder. Ancak âmir, kendisine o yolda izin vermiş veya "dilediğini yap" demiş bulunursa, o zaman sahih olur. Çünkü bu takdirde mutlak vekil mesabesin de bulunmuş olur.

10- Vekil, haccını bozmamış olmalıdır. Şöyle ki: Vekil, Arafat'ta vakfeden evvel hanımı ile cinsel ilişkide bulunsa haccını bozmuş olur. Artık daha sonra kaza edeceği hac, âmir namına olmamış olur. Bundan dolayı almış olduğu masrafı ödemesi lâzım gelir.

Şayet vekil, Arafat'ta vakfeden sonra cinsel ilişkide bulunsa mas-rafi ödemez. Çünkü haccın asıl ruknünü yapmış olur. Şu kadar var ki, tavaf-ı ziyarette bulunmadan memleketine dönerse hanımına karşı ih-ramlı olarak kalır, kendi malı ile gidip tavaf-ı ziyareti yapmadıkça ihramdan tamamen çıkmış olmaz.

11- Vekil âmire muhalefet etmemiş olmalıdır meselâ, âmir hacc-ı ifrad'ı emretmiş iken, vekil umrede ve hacc-ı kıran veya hacc-ı te-mettu'da bulunsa, âmir namına hac etmiş olmaz. O halde aldığı yol masrafını geri öder.

Fakat vekil, âmirin emrini yerine getirmekle beraber kendisi için de kendi parası ile ayrıca umrede bulunabilir. Nitekim yalnız umre yapmaya memur olan kimse de bunu yaptıktan sonra kendi masrafı ile kendi namına hac edebilir. Amma evvelâ kendisi için hac yapıp sonra âmir namınâ umre yapması caiz değildir.

12- Vekil yalnız âmir adına hac için ihrama girmelidir. Biri kendi namına, diğeri de âmir namına olmak üzere iki ihrama niyet etse, âmir namına haccı câiz olmaz. Ancak kendi namına olan ihramı bırakıp âmir namına ihrama devam ederse o zaman caiz olur.

13- Vekil telbiyeyi yalnız bir âmir namına yapmalıdır. İki kişinin vekaletini kabul edip onların namına telbiye ederse, hiç biri namına câiz olmaz. Almış olduğu masrafları öder. Fakat bunlardan yalnız birini tayin ederek ihramda bulunursa, onun hakkında câiz olup diğlerinin masrafını ödemesi lâzım gelir.

Bunlardan tayin etmeksizin birisi için ihrama girse, İmam Ebu Yusuf'a göre yine vekalet sahih olmaz, kendi hakkında nafîle olarak hac yapmış olur. İmam-ı Azam'a göre yapacağı haccı bunlardan birine sarfedebilir.

14- Vekil, haccı kaçırmamış olmalıdır. Bundan dolayı bir vekil, kendi işleri ile uğraşır da muayyen senede hac edemezse, aldığı masrafı öder. Fakat hastalık gibi elinde bulunmayan bir özür sebebiyle hac edemezse ödemez, yeniden hac etmesi lâzım gelir.

15- Amirin tahsis ettiği vekil, âmir namına hac etmiş bulunmalıdır.

Bu yüzden âmir "Benim tarafımdan başkası değil, falan şahıs hac etsin" dediği halde o şahsın emri ile veya vefatı ile başkasına hac ettirilecek olsa, bu hac, âmir namına câiz olmaz.

Fakat âmir, böyle ismen belirtmeyip de "benim tarafımdan falan şahıs hac etsin" demiş olduğu takdirde o şahıs vefat edince başkasına hac ettirilebilir.

Nitekim hiç bir kimseyi tayin etmeksizin adına hac ettirilmesini vasiyet etmiş olan kimse için de vefatında vârisleri toplanarak diledikleri bir şahsı vekil tayin edebilirler.

16- Amir ile vekil, müslüman, akıllı olmalı ve vekil hac vazifele-rinin nasıl yapılabileceğini bilecek bir yaşta bulunmalıdır.

Bundan dolayı müslüman gayrimüslim'i ve gayrimüslim müslümanı hac için bedel tayin edemeyeceği gibi, akıllı kimsenin deli için ve delinin akıllı kimse için hac etmesi de câiz değildir.

Haccın nasıl yapılabileceğini bilemeyecek bir çocuk da vekil tâyin edilemez.

84- Bir kimse, anası veya babası adına emirleri olmaksızın hac edebilir. Çünkü bu, bir velâyet ve vekalet değildir. Bilakis kendi ibadet ve itaatının sevabını bunlara bağışlamak demektir.

[Fihrist'e dön](#)

HAC HUSUSUNDAKİ BEDELLİK, VASIYET VE ADAK İLE ALAKALI BAZI MESELELER

85- Hac için bedel tayin edilecek şahsın evvelce kendi adına hac etmiş bulunması, İmam Şafî'ye göre şart ise de, biz Hanefilerce şart değildir. Bu ihtilâftan kurtulmak için evvelce kendi adına hac etmiş, haccın vazifelerini iyi bilen bir kimseyi bedel tayin etmek daha faziletlidir.

Bununla beraber efendilerinin izinleriyle kölelerin, kocalarının izinleriyle yanlarında mahremleri bulunacak kadınların da bedel tayin edilmeleri câizdir. Şu kadar var ki, kadınların bu vekilliği mekruhtur. Çünkü onların hacları azda olsa, noksandır telbiyelerde seslerini yükseltmezler, "Remel", "Hervele" gibi bazı hac vazifelerini yapamazlar.

86- Vekil, vasıtalı olarak gidip gelmek ve israftan ve pek sıkı davranmaktan sakınmak şartıyla âmirin parasını sarf eder. Artan parayı da getirip kendisine veya vârisine verir. Ancak âmir veya mükellef olan vârisleri, bu parayı vekile verirken "bundan artacak miktarı kendin için hibe olarak kabul et ve al" diye vekâlet vermiş olurlarsa, o takdirde vekil, artacak parayı kendi adına bağışlayıp alabilir.

87- Vekil hacdan sonra Mekke-i mükerreme'de kalabilir ve ikinci sene kendi parası ile kendisi için hac edebilir. Fakat hacdan sonra dönmek daha faziletlidir.

88- Vekile masraf olarak verilen para; Mekke-i mükerreme'de veya yakınında zayi olsa veya bitip bir şey kalmasa da vekil kendi malından sarf edecek bulursa, adına hac ettiği ölen şahsın geriye bıraktığı malından alabilir. Yeter ki, kendi kusuru veya israfı bulunmasın.

89- Hac ile mükellef olan kimse, hemen mükellef olduğu sene hac için yola çıkar da daha hac etmeden vefat ederse, hac için vasiyet etmesi icap etmiş olmaz, niyetiyle kazanmış olur. Fakat haccını daha sonraki yıl-lara tehir etmiş ise, vasiyet etmesi icap eder, etmezse günâhkar olmuş olur.

90- Bir kimsenin malının üçte birinden hac için vasiyet ettiği para, birkaç hacca yeterli olunca bakılır: Eğer bir defa hac edilmesini vasiyet etmiş ise, bir kere hac ettirilir, artan mal varislerine verilir. Fakat böyle bir hac edilmesini açıkça söylememiş ise, bu paranın imkanına göre bir senede veya birkaç sene içerisinde bir kaç hac yaptırılır. Bu hususta vasi, serbesttir. Fakat ibadette acele davranmak istenildiğinden bunların bir senede yaptırılması daha faziletlidir.

91- Vefat eden bir kimsenin vârisi, geriye kalan malından almak üzere kendi parası ile o vefat eden kişi adına hac etse, bakılır: Eğer vefat eden kişi onun böyle hac etmesini vasiyet etmiş ise, bu hac, o vefat eden kişi adına câiz olur. Fakat böyle bir vasiyette bulunmamış ise, câiz olmaz. Bu yüzden vâris, bu parayı geriye kalan maldan bu hac namına alamaz.

92- Vefat eden bir kimsenin vârisi, vefat eden kişinin vasiyeti bulunsun bulunmasın, geriye kalan malından almamak üzere kendi parası ile vefat eden kişi adına hac etse, bu vefat eden şahsa farz olmuş bulunan hac yerine geçerli olmaz.

Fakat bazı alimlere göre geçerli olur. Bu, vefat eden kişinin borcunu vârislerinden birinin kendi malından ödemesine benzer.

93- Vefat eden bir kimsenin hac ettirmek için vasîsi olan şahıs, başkasına hac ettirmeyip kendisi vekaleten hac edebilir. Ancak vefat eden şahıs tarafından başkası tahsîs edilmiş ve ismen belirtilmiş bulu-nursa, o takdirde vekaleten hac edemez.

94- Bir kimse, vârislerinden birine geriye kalan malından şu kadar masraf ile adına bedel olarak hac etmesini vasiyet etse, vefatından sonra o vâris, diğer vârislerin açık izinleri olmadıkça hac edemez. Vasiyet edilen mal mirasa dahil olur.

95- Vefat eden bir kişi için muayyen bir senede hac etmek üzere vârisi tarafından vekil tayin edilen zat, yol masrafını aldığı halde o sene hac etmeyip de ertesi sene hac edecek olsa, vefat eden kişi adına caiz olur, masrafı geri ödemez.

96- Vefat eden bir kişi adına vasîsi tarafından vekil tayin edilen kişi, yolda hastalanıp almış olduğu masraf parasını tamamen harcamış olsa, kendisine dönüp gelmesi için vasi tarafından yeniden masraf parası gönderilmek lâzım gelmez. Fakat vasi tarafından vekile "eğer paran yetmezse borç al, ben öderim" denilmiş ise, bu muteber olur.

97- Vefat eden bir kimse sağlığında meselâ on bin kuruş bir şahsa, onbin kuruş fakirlere, on bin kuruş da haccı için vasiyet etmiş olduğu halde geri kalan malının üçte biri yirmi bin kuruştan ibaret bulunsa bu üçte bir, bunların arasında üçte birer olmak üzere eşit bir şekilde taksim edilir. Fakirlere isabet eden miktar, hacca düşen miktara ilave edilir. Hac yaptırıldıktan sonra bir şey artarsa, o da fakirlere verilir. Çünkü farz olanı ilk evvel yerine getirmek daha iyidir.

98- Bir kimse mutlak veya bir şarta bağlı olarak hac yapmayı ada-sa mesela: "Adağım olsun ALLAH için hac edeyim" veya "filan işim görülürse adağım olsun hac edeyim" dese, birinci surette mutlaka, ikinci surette işi görülünce hac etmesi icap eder. Çünkü bu gibi adaklar, hac-cın vacip olması sebeplerindedir.

İmam-ı Azam'dan zahiri rivayete göre sadece yemin keffareti ile bu adağın mesuliyetinden çıkılmaz.

(İmam Malik'e göre de hac yapmayı adayan kimsenin bu adağını yerine getirmesi lâzımdır.

İmam Şafiî'nin bir görüşüne göre hac yapmayı adayan kimse ser-besttir, dilerse adağına bağlı kalıp hac eder ve dilerse yemin keffaretin de bulunur. Diğer bir görüşüne göre yalnız yemin keffareti lâzım gelir.)

99- Vefat eden bir kişi hayatında malının üçte birini zekâtına, hac-cına, adağına ve diğerlerine harcanmak üzere vasiyet edip de bu miktar bunların hepsini yapmaya yetişmese bakılır: Eğer bunlar zekât ve farz hac gibi farz şeyler ise, vefat edenin ilk söylemiş olduğu tercih edilir, o yerine getirilir. Fakat biri farz, diğer adak veya nafîle ise, farz tercih olunur. Biri adak, diğer nafîle ise, adak tercih edilir. Hatta adağı farz-dan evvel, nafileyi de adaktan önce söylemiş olsa bile.

100- "ALLAH için adağım olsun Beytullah'a veya Kâbe-i muaz-zama'ya veya Mekke-i mükerreme'ye gideyim" diye adak yapıldığı tak-dirde hac veya umre lâzım gelir. Bunlardan birini tâyin hususunda bu adağı yapan dilediğini tercih edebilir.

"ALLAH için Harem'e veya Mescid-i Haram'a veya Mescid-i Me-dine'ye veya Mescid-i Aksa'ya gideyim" diye adak edilmesi, İmam-ı Azam'a göre muteber değildir. Çünkü böyle bir ibadetin gerekli olması hususunda bir örf yaktur.

Fakat "Harem'e" veya "Mescid-i Haram'a gideyim" tarzındaki bir adak İmameyn'e göre muteberdir, hac ile umreden birini tercih etmek lâzım gelir.

101- Yaya olarak hac etmeği adak yapan kimse, -en sahih olan görüşe göre- evinden diğer bir görüşe göre ihrama gireceği yerden itiba-ren yaya olarak gidip hac eder. Daha tavaf-ı ziyaretini yapmadan vasıtaya binse, kurban kesmesi lâzım gelir.

102- Adak hali hariç, hac yolunda- kendisini korumak, usanmaktan sakınmak için- vasıtalı olmak yaya olmaktan daha faziletlidir.

Bununla beraber yürümeye gücü yeten bir kimse için yaya olarak gidip hac etmenin daha faziletli olduğu görüşünde olanlar da vardır.

[Fihrist'e dön](#)

İHSAR İLE ALAKALI MESELELER

103- İhsar lûgatta, bir kimseyi arzusuna-isteğine kavuşmaktan men etmek ve hapsedmek manasındadır. Şer'an "hac için ihrama girmiş bir şahsın Arafat'ta vakfe ile tavaf-ı ziyaretten, umre için ihrama girmiş bir şahsın da tavaftan men edilmesi" demektir.

Böyle men edilen kişiye "muhsar" denir.

Hac yolunda kocası veya mahremi vefat eden ihramlı bir kadın da "muhsar" sayılır.

104- İhsar, bir nevi zaruret hali cinayeti sayılır. Onun için bundan dolayı kurban kesilmesi ve o suretle ihramdan çıkılması lâzım gelir. Bu kurban "ihsar demi" denilir.

Mesela bir ihramlı, bir hastalıktan veya düşmandan veya nafaka-sının tükenmesinden dolayı haccını yerine getirmeye muvaffak olamazsa, Mekke-i mükerreme'nin haremindedir kesilmek için Mekke-i Mükerre-me'ye bir koyun veya parasını gönderir. Bunun kesileceği kesin olan saati müteakip

ihramdan çıkarak ihram yasaklarından kurtulmuş olur.

105- İhsardan dolayı ihrama son vermek için İmam-ı A'zam ile İmam Muhammed'e göre yalnız kurban kesilmesi yeterlidir. Ayrıca halk veya taksîr = tıraş olmak veya saç kesmek icap etmez. İmam Ebu Yusuf ile İmam Şafî'ye göre halk veya taksîr de lâzımdır. Bunlar haccın vazifelerindedir.

Bir görüşe göre de Harem dahilinde vuku bulan bir ihsardan dola-yı ihramdan çıkmak için, halk veya taksîr lâzımdır. Nitekim Resul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, Hudeybiye'de böyle yapmıştı.

106- Muhsara ait kurbanın, kurban bayramının birinci, ikinci veya üçüncü günlerinden birinde kesilmesi, İmam-ı Azam'a göre şart değil-dir. Daha evvel ve sonra da kesilebilir.

107- Bir muhsar, fakir olsa da kurban kesmedikçe ihramdan çıkmış olamaz.

(İmam Şafî'nin bir görüşüne göre fakir olan muhsar bir kurban yerine on gün oruç tutar. İmam Şafî'ye göre bu kurban, ihsar vuku bulduğu yerde de kesilebilir.)

108- Hacdan men edilen ihramlı, haccı kırana niyet etmiş olduğu takdirde Mekke-i mükerreme'nin haremindedir kesilmek için iki kurban gönderir. Bunlardan biri hac, diğeri de umresi içindir. Böyle iki kurban kesilmedikçe ihramdan çıkmış olmaz.

109- Hac veya umreden men edilen ihramlı, gönderdiği kurban ile ihramdan çıktıktan sonra aynı mevsimde hacca veya umreye imkân bul-sa, men edildiği hacca veya umreye bedel hac veya umre etmesi icap eder. Bunları yapmadıkça ihramdan çıkmış olmaz. Çünkü bu ihramlı, âdeta başlamış olduğu bir haccı veya umreyi kaçırmış kimse mesa-besinde bulunur.

110- Haccı kırana niyet etmiş olan bir kimse, hac ile umre den men edilmesi sebebiyle Mekke-i mükerreme'nin haremindedir kur ban gön-dermek suretiyle ihramdan çıkıp da daha sonra engelin ortadan kalk-ması sebebiyle Harem-i şerife gidip umresiyle haccını yapmaya imkân bulsa, üzerine bir hac ile iki umre lâzım gelir. Bunlardan bir hac ile bir umre kaza olarak icap eder. Çünkü bunlar, ihrama girmesiyle kendisine lâzım gelmiştir. Diğer bir umre de bunlara ait ihramdan çıkmak, ihram yasaklarından kurtulmak için lâzım gelmiş olur. Bu hac ile bu iki umre ayrı ayrı zamanlarda da yapılabilir.

111- Yalnız umre için ihrama giren bir kimse, umrenin rukunleri olan tavaf ile sa'yden men edilecek olsa, ihramdan çıkmak için Mekke-i mükerreme'nin haremindedir bir kurban gönderir ve bu umresini ileride imkân bulunca kaza eder. Buna "umretü'l-kaza" " عُمْرَةُ الْقَضَاءِ " denir.

(İmam Malik'e göre umre yapan kimse, umre yapması engellen-mesinden dolayı kurban ile ihramdan çıkmış olamaz, çünkü umrenin vakti muayyen değildir, kaçırılmasından korkulamaz.)

112- İhramlı bir kimse, hacdan men edilmekle kurban göndermiş olup da daha sonra engelin kalkması sebebiyle haccı yapmaya kudret bulsa, hemen haccını yapmaya yönelir, çünkü aslı yerine getirmeye imkân bulmuştur. Bu halde kurbanına, daha kesilmeden yetişir ise, sahip olur. Onda dilediği gibi tasarruf edebilir. Zira artık ona ihtiyaç kalmamıştır.

113- Bir kimse, Arefe günü Arafat'ta vakfeden sonra tavaf-ı ziya-retten ve diğer hac vazifelerinden men edilse, bununla hacdan engellen-miş olmaz. Çünkü artık haccını tamamlamasına imkân vardır, kaçırıl-masından korkulmaz, tavaf-ı ziyaret her zaman yapılabilir.

Bilakis Arafat'ta vakfeden men edildiği halde yalnız tavaf-ı ziya-rete muvaffak olsa, yine engellenmiş sayılmaz. Çünkü bu takdirde de hac kaçırılmış olur. Bu tavaf ile beraber sa'y edip tıraş olunca veya sa-çını kısaltınca, ihramdan çıkmış olur. Bu ihramdan çıkmaya bedel olan kurban artık ihtiyaç kalmaz.

114- Mikat yerinden farz, adak veya nâfile hac için ihrama giren kimse, Arefe günü zeval(öğle)den sonra bayram gününün fecr (şa-fağ)ına kadar, pek az bir miktar da olsa, Arafat'ta vakfeye muvaffak olamazsa, hac kaçırılmış olur. Artık ihramdan çıkmak için kendisine umre yapması ve bu haccı da gelecek sene kaza etmesi icap eder. Bu umre için ayrıca ihram icap etmez. Bilakis o kaçırılan haccın ihramı buna da yeterli olur. Bu umreye başlayınca telbiyeye de son verir.

Bu şahıs, eğer haccı kırana niyet etmiş ise, iki defa umre yap ması lâzım gelir. Bu sebeple iki

defa tavaf eder, iki defa da Safa ile Merve arasında sa'y'de bulunur. Bunların birincileri niyet edilmiş olan hac ile umreye bedeldir. İkincileri de haccın ihramından çıkıp ihram yasak-larından kurtulmak içindir.

Bu ikinci umreye başlayıp Hacer-i Esved'i selamlaması anında telbiyeye son verir.

115- Hac için vekil olan ihramlı kimse hacdan men edilse, hareme gönderilecek kurban bedeli amirine lazım gelir. Çünkü amirinin namına bu mesuliyete girmiştir. Bundan kurtulmak için amirin yardımına ihti-yaç vardır. Bu halde vekil amirinin malından yapmış olduğu masrafları da ödemez. Zira bu onunla ilgili bir husustur, bu engel hususu da kendisinin iradesi ile değildir. Fakat bir vekil, hac cinayetlerinden birini kendi iradesi ile yapacak olursa, icap eden kurbanın bedeli kendisine ait olur. Çünkü o yasak olan şeyi kendi iradesi ile yapmıştır.

[Fihrist'e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V) EFENDİMİZ'İN KABRİ SAADETİNİ ZİYARET

116- Hac yolculuğunda bulunan kimselerin Medine-i Münevve-re'ye giderek Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'in mescid-i şeriflerini, kabri saadetlerini ziyaret etmeleri pek büyük bir vazifedir.

Bazı alimlerin beyanına göre, evvela hac vazifesini yerine getir-meli, o vesile ile Hak Teala'nın mağfireti ile günahlardan temizlenmeli de, sonra Peygamber-i zışan'ımızın ziyaretine varmalıdır.

Bununla beraber hacdan evvel de Medine-i Tahire'ye gidilebilir.

117- Şam yolcuları gibi Mekke-i mükerreme'ye gitmek üzere yol-ları Medine-i Münevvere'ye uğrayan şahıslar için ilk evvel Resul-ü Ek-rem Efendimizi ziyaret etmek bir vazifedir, manevi yakınlığa bir vesile-dir. Bunu bir an evvel yapmamak katı kalpliliğin bir eseridir. Bu ziya-ret adeta namazların evvellerindeki sünnetler mesabesindedir. Bu halde hac ve umre için ihram, sonraya bırakılır. Mekke-i mükerreme'ye gidi-leceği zaman Medine-i Münevvere ahalisinin mikat yeri olan Zülhu-leyfe'den ihrama girilir.

118- Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'in pürnûr olan kabri saa-detlerini ziyaret, manevi yakınlıkların en faziletlisi en şerefliisidir. Nasıl olmasın ki bütün kainat, o Peygamber-i Zışan'ın nurundan yaratılmıştır. Bütün beşeriyetin en büyük, en muhterem rehberi odur. Bütün insanlara Hak Teala'nın mukaddes dinini, mübarek kitabını tebliğ ederek insanları haktan, faziletten, hakiki medeniyetten haberdar eden odur.

119- Hazreti Muhammed (A.S) Efendimiz bir Peygamber-i Zi-şan'dır ki, tertemiz hayatı, bütün mukaddes söz ve fiilleri hayran edecek paklığı, bir fazilet ve hikmeti kendisinde bulundurmıştır.

O öyle kadri yüce bir Peygamberdir ki, bütün beşeriyetin selametine saadetine çalışarak yeryüzünde en mesut bir inkılap meydana getirmiştir.

O bir muazzam Peygamberdir ki, kabri saadetinde her an lahuti nurlar, parıldanıp durmaktadır. O aziz bir varlıktır ki, mescid-i saadeti bir emniyet yeri olup, münevver kabriyle mübarek minberi arası, cennet bahçelerinden latif bir bahçedir.

O şanı şerefi büyük bir Resulü Kibriya'dır ki, mübarek vücudu ile topraklarına ebedi bir şeref ve ulviyet vermiş olduğu tertemiz belde, ilahi vahyin son tecelligâhı olup, sinesinde islamiyetin binlerce mukad-des hatıralarını, şeref levhalarını saklamaktadır. Artık o mukaddes hayat sahibi Peygamberin kabri saadetlerini ziyaret etmek pek mühim bir vazife olmaz mı?

120- Resulü Ekrem (S.A.V)'in kabri saadetlerini ziyaret etme fazi-letinin sonu yoktur. Bir hadis-i şerifte: "Beni ahirete irtihalimden sonra ziyaret eden, beni hayatımda ziyaret etmiş gibi olur."¹ "Kabrimi ziyaret e-dene şefaati vaciptir"² buyurulmuştur. Bundan dolayı her müslüman ve bilhassa hacca giden her ehli iman, büyük bir engel karşısında kalmadıkça, mutlaka gidip Fahr-i âlem (S.A.V) Efendimiz'i ziyaret etmelidir.

Bütün peygamberlerin sonuncusu olan o büyük Peygamber'in yü-ce gayretleri sayesinde hak ve

¹ Darekutni, Hac, No: 193: 2/278; Taberani, el-Mucemü'l-Kebir, No: 13496; 12/309

² Darekutni, Hac, No: 194; 2/278; Beyhaki, es-Sünen-i Kübra, Hac, No: 10407; 8/44

hakikatten haberdar olup hidayet ve saadete eren bir müslüman, nasıl olur da mübarek Hicaz bölgesine ka-dar gitmiş iken, o mukaddes Peygamber'in, o eşsiz-benzersiz veliyyi'ni-metlerimiz latif kabrini, şeref-yücelik dolu mescidini, mübarek belde-sini ziya ret etmeksizin yurduna dönebilir.

Özellikle bir hadis-i şerifte: "Beytullah'ı ziyaret edip de beni ziya-ret etmeyen bana cefa etmiş olur" buyurulmuştur.¹

Diğer bir hadîs-i şerif de: "Hali müsait iken beni ziyaret etmeyen bana cefada bulunmuş olur." mealindedir.²

121- Medine-i Münevvere'ye gidecek şahıslar için riayet edilmesi lazım gelen bazı hususlar vardır. Şöyle ki:

1- Medine-i Tahire'ye gidecek bir şahıs, Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'in kabr-i saadetini ve mescid-i şerifini ziyaret niyetinde bulunmalı, yolda sık sık salâtü selâm okumalı, o mübarek beldeye yaklaşınca yıkanmalı, yeni elbiselerini, yenisi yoksa yıkanmışlarını giyinmeli, bir zaruret yoksa, yaya olarak kemali edep ve hürmet ile yürümeli, o münevver beldeye girince de duaya başlamalı, Fahr-i Kâinat'ın hicret buyurmuş, Cebrail (A.S)ın son ilâhî vahyi indirmiş olduğu mukaddes bir beldeye bulunmak şerefine nâil olduğunu düşünerek salât-ü selâma devam etmelidir.

2- Medine-i Münevvere'ye girerken, Besmele-i şerife ile:

"وَقُلْ رَبِّ ادْخُلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاَجْعَلْ لِّيْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيْرًا"

"Ve kul rabbi edhılını müdhale sıdkın ve ahrıcnı muhrace sıdkın vec'allı min ledünke sültenen nasıra"

"De ki: Ya Rabbi! Beni -Medine-i Münevvere'ye veya herhangi bir yere girdirirken- doğru mükemmel bir girişle girdir ve beni - her ne-reden çıkarırken- doğru makbul bir çıkışla çıkar ve bana kendi ta-rafından hakkıyla yardımcı bir kuvvet, bir hüccet nasip buyur"³ gibi bir ayet-i kerime okumalı.

"اللّٰهُمَّ افْتَحْ لِيْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَاَرْزُقْنِيْ زِيَارَةَ رَسُوْلِكَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَا رَزَقْتَ اَوْلِيَائَكَ وَاَهْلَ طَاعَتِكَ وَاغْفِرْ لِيْ وَاَرْحَمْنِيْ يَا خَيْرَ مَسْئُوْلٍ"

"ALLAH'ümmeftah li ebvabe rahmetike verzukni ziyarete rasülike sallALLAH'ü aleyhi ve sellem kema razekte evliyâeke ve ehle taatike vağfirli verhamni ya hayra mes'ulin."

"Ya Rabbi! Bana rahmetinin kapılarını aç, bana Resulünün Aleyhissalâtu vessalam ziyaretini nasib et, velilerine, taatında bulunanlara nasib ettiğin gibi. Ey kendisine niyaz edilenlerin hayırlısı! Beni mağfıret eyle, bana merhâmet buyur" diye Hak Taalâ'ya yalvarmalıdır.

3- Peygamber Efendimiz'in Mescid-i saadetleri görülünce kemali tevazu ile salât-ü selâmı artırmalı, içerisine girince orada minberi şerifin yanındaki direk, sağ omuzu hizasında olmak üzere Tahıyyet-ül mescid olarak iki rekat namaz kılmalıdır. Çünkü orası, Resülü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'in durmuş olduğu saadetli yerdir. Ve bu minber ile kabr-i saadet arasındaki saha, bir cennet bahçesi demektir.

Bu nimete erişmekten dolayı iki rekat da şükür namazı kılmalı, hatıra gelen hayırlı dualarda bulunmalı, kimse hakkında beddua etmemelidir.

4- Sonra şanı yüce Resülü Ekrem (S.A.V) Hazretleri'nin kabr-i saadetlerine mübarek ayakları tarafından gidip mübarek yüzleri karşısında dört arşın kadar uzakta olarak gayet edep ve tevazu ile, huşu ve son derece saygı ile durmalıdır. O şanı yüce büyük Peygamber'in mukaddes bakışları'nın kendisine yönelik olduğunu, selâmını alacağını, niyazlarını işiteceğini dualarına "Amin" demek lütfunda bulunacağını düşünerek:

"السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدِيْ يَا رَسُوْلَ اللهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ"

¹ el-Kâmil fi'd-Duafâ, 8/248 No: 1956

² el-Kâmil fi'd-Duafâ, 8/248 No: 1956

³ İsra sûresi:80

“Esselamü aleyke eyyühennebiyyü ve rahmetullahi ve beraketüh es-selamü aleyke ya seyyidi ya resülellah esselamü aleyke ya habibellah.”

“Ey Peygamber! Selam, ALLAH'ın rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun, sana selam olsun ey Efendim ya Resülellah, sana selam olsun ya Habibellah” gibi bir tarzda tazimlerini sunmalı dilediği hayırlı şeyler hakkında dua etmelidir. Resûlü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'e ulaştırılmak üzere kendisine bazı şahıslar tarafından emanet edilmiş selâmlar var ise, onları da o şahıslar adına Fahr-i âlem Efendimiz'e arzetmelidir.

Kabr-i saadet önündeki duvara yaklaşip el sürmekten ve yüksek sesle dua etmekten sakınmalıdır. Çünkü bunlar tazime aykırıdır.

5- Bu ziyaretçi, bir arşın miktarı yürüyerek Ebubekir Sıddık (R.A)ın mübarek başları hizasında durmalı.

"السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَلِيفَةَ رَسُولِ اللَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ وَأَنْيَسَهُ فِي الْغَارِ وَرَفِيقَهُ فِي الْأَسْفَارِ وَأَمِينَهُ عَلَى الْأَسْرَارِ جَزَاكَ اللَّهُ تَعَالَى خَيْرًا"

"Esselamü aleyke ya halifete rasülillah. Esselamü aleyke ya sahabe Rasülillah ve enisehü fi'l-gari ve rafikahu fil'esfari ve eminehü ale'l-esrari cezekellahü teala hayran."

"Sana selâm olsun ey Resulullah'ın Halifesi! Sana selâm olsun ey Resülullah'ın mağaradaki can ciğer arkadaşı, seferlerde yoldaşı, gizli işlerde emini, Hak Teâlâ sana hayırlı mükâfatlar versin." gibi hitaplarla hürmetlerini sunmalıdır. Sonra bir arşın daha yürüyerek Ömer'ül Faruk (R.A)'ın mübarek başları hizasında durmalı,

"السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ يَا نَاصِرَ الْمُسْلِمِينَ السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا مُشْتَتَّ شَمْلَ الْمُشْرِكِينَ جَزَاكَ اللَّهُ تَعَالَى عَنَّا خَيْرَ الْجَزَاءِ"

"Esselamü aleyke ya emire'l-mü'minin. Ya nâsira'l-müslimin. Esselamü aleyke ya müşettite şemli'l-müşrikin. Cezakellahu teâla annâ hayra'l-cezai."

"Sana selâm olsun ey mü'minlerin emîri, ey müslümanların yar-dımcısı! Sana selâm olsun ey müşriklerin cemiyetini dağıtıp perişan eden din mücahidi! Bizlere olan iyiliklerinden dolayı Hak Tealâ sana hâyırlı mükâfâtlâr versin." gibi bir tarzda saygılarını takdim etmeli, daha sonra yine dönüp Resul-ü Ekrem Hazretlerinin mübarek yüzleri hizasında bir miktar daha salat-ü selâm ile duada bulunmalıdır.

6- Bundan sonra da Ashab-ı Kiram'dan Ebû Lübabe (R.A)'a nisbet edilip kabr-i saadeti ile minberi şerif arasında bulunan direğin yanına gelerek kerahet vakti haricinde dilediği kadar nâfile namaz kılmalı, tövbeler edip ALLAH Teâlâ'dan dilediğini istemelidir.

Rivayete göre Ebû Lübabe Hazretleri Tebuk gazasına iştirak et-memiş, bundan dolayı pişman olup tövbesinin kabulüyle müjdeleneceği zamana kadar kalmak üzere kendisini bu direğe bağlamış, tövbesinin kabul edilmesiyle bundan kurtulmuştur.

7- Ziyaretçi daha sonra Mescid-i Saadet'te Üstüvane-i Hannane denilen direğin yanına varmalı, orada da namaz kılarak salât ü selâm da bulunmalıdır.

Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, Mescid-i Saadet'te daha minber yapılmadan mihrap civarında bulunan hurma ağacından bir direğe daya-narak hutbelerini okurlardı. Hicretin sekizinci senesinde minber yapılıncaya hutbelerini minberden okumaya başlamıştı. Hazreti peygamberin bu ayrılışından dolayı bu mübarek direk, bir hârîka olarak inleyip ağlamak-la merhamet dolu Peygamber Efendimiz, minberden inerek kendisini kucaklamış, onun hazin inleyişini, ağlayışını sakinleştirmişti. Halâ nişa-nesi mevcut olan bu direk, Resul-ü Ekrem (S.A.V)'in emri ile minberin altına defnedilmiştir.

8- Ziyaretçi, bundan sonra da "Baki" kabristanına gitmeli, Fatımatü'z-zehra, (R.A)'nın Baki'deki mescidinde namaz kılmalıdır.¹ Bu kabristandaki mübarek şehitlerin, İslâm mücahitlerinin, bir çok Sahabe-i Kiram'ın kabirlerini ziyaret etmeli, özellikle orada medfun bulunan Hz.Abbas'ın, Hz.Osman'ın, Peygamber

¹ Bugün bu ve diğer mescitler maalesef tamamen yıkılmıştır, hiç bir izleri kalmamıştır.

Efendimizin pak hanımlarının ve Peygamber Efendimizin muhterem oğlu Hz. İbrahim'in, Hz.Hasan ile Zeynül Abidin'in ve Muhammed Bakır ile Caferi Sadık hazretlerinin kabirlerini ziyaret edip onların faziletlerini ve güzel eserlerini düşünmeli, onların amellerine, örnek hal ve gidişatlarına erişme temennisinde bulunmalıdır. Fahr-i Kâinat Efendimizin halası ve Zübeyr b. Avvam, (R.A)'ın vâlidesi Hz.Safiyye ile İmam Ali (K.V)'nin vâlidesi Hz.Fatıma'nın kabirleri de Baki' kabristanı yanındadır.

9- Bundan sonra da Uhud dağı tarafına giderek Seyyid-üş Şüheda Hazret-i Hamza (R.anh) ile diğer Uhud şehitlerinin mübarek kabirlerini ziyaret etmeli, daha sonra Cumartesi günü Kubâ mescidine gidip iki rekat namaz kılmalı, kapısının yanında bulunan Eris kuyusunun suyundan içmelidir. Daha sonra da "Seli" dağının bir parçası üzerinde bulunan "Mescid-i Feth"i ziyaret etmelidir.

Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, her cumartesi günü Kubâ mescidine giderdi. Bu mübarek mescidin ilk taşlarını evvelâ Peygamber Efendimiz, sonra Hz.Siddık, sonra Hz.Ömer, sonra da Hz.Osman koymuştur.

Nebiy-i Zîşan Efendimiz (S.A.V)'in mübarek yüzükleri, Hz.Osman'ın elinden halifeliği esnasında bu Eris kuyusuna düşmüş, bir daha bulunamamıştı.

10- Özetle, bir hac yolcusu, Medine-i Münevvere'de buldukça buradaki mukaddes makamları ziyaret etmeli, bilhassa Mescid-i Nebevî'ye devam edip orada namazlarını kılmalı, Resul-ü Ekrem (S.A.V)'in Kabri Saadetlerini ziyaret etmeyi büyük bir nimet, bir ganimet bilmelidir.

Fahr-ül Mürselin Hazretleri'nin komşularına bahşiş-hediye olarak bir şeyler ikram etmeli, Mekke-i mükerreme'ye gideceği veya beldesine döneceği zaman Mescid-i Nebevî'de iki rekat namaz kılarak vedada bulunmalı, dilediği hayırlı dualarda, niyazlarda bulunarak tekrar tekrar salât-ü selâm ile tazimlerini arz etmeye çalışmalıdır. Bunlar müstehaptır, güzel şeylerdir.

Feyiz ve inayetine nihayet bulunmayan ALLAH'ü Azîmüşşan Hazretleri'nden sızlanarak niyaz ederiz ki bu ziyaret şerefine bizleri de nâil buyursun. Amîn!

[Fihrist'e dön](#)

NA'T-I ŞERİF

1. Ey nuri hûda! Ziyayi kudret! Ey neyyiri âsımanı vahdet!.
2. Peygamberi bî naziri haksın, Her türlü sitayişe ehaksın,
3. Cisminle verince dehre ziver, Eflâke tefevvuk etti yerler.
4. Bir mislini almamıştır elbet, Ağuşuna dayei meşiyet
5. Oldu sana münkeşif kemahi, Gencinei hikmeti ilahi.
6. Kudsiyyetin ey nebiyyi Enver Düşmanların itiraf ederler.
7. Vermekte bütün ukule hayret, Hülkunde olan mükemmeliyyet.
8. Ey pertevi hak! Resuli efham! Nurunla hayat buldu âlem.
9. ALLAH'tan ey nebiyyi muhtar! Ettin beşeriyeti haberdar.
10. Yarab ne idi o devri fetret! Sarmıştı nasıl cihanı zulmet!.
11. Almıştı hazan, muhiti yekser Solmuştu o dilnişin çiçekler.
12. Dönmüştü zemin, harabe zare, Hasretle bakardı yer mezare,
13. Bulmuştu zevâl ehli iman, Tutmuştu fezayı putperestan
14. Etmişti ufûl mihrî hikmet Sönmüştü çırağı âdemiyet
15. İcra edilirdi bi behane, Binlerce rusûmı vahşiyane.
16. Vakta ki nebiyyi kutsi tinet, Birdenbire dehre verdi ziynet.
17. Bir ruhi meali etti ruşen, Afakı ceziretül arabdan.
18. Etraf bütün müzeyyen oldu Eflâkü zemine nûr doldu
19. Ahlakı zaman, tebeddül etti, Kibru azamet, fenaya gitti.
20. Mahv oldu dalâlet, en nihaye Gark oldu gönüller incilâye.
21. Ashabı edep, muradın aldı Alem bütün inşirahe daldı
22. Yağdı yere bir latif baran Her saha kesildi bir gülistan
23. Parlattı cihanı nuri iman Ekvane hayat verdi Kur'an
24. Mahvoldu o nuru müstani Söndürmeye say eden edâni.
25. Mahveyleyemez o nuru nâsut; Nasuta zebun olurmu lâhut,
26. Ey badî nesim! Çık semaya, Var beldei pâki Mustafa'ya.
27. Sür ravzai feyzine cebinin Öp hâkini fahri âleminin.
28. Ol hâke sarıl, tevessül eyle, Pür neşve kesil, tekemmül eyle.
29. Ol ravzai pâke her seher sen, Lutfeyle, selâm söyle benden.
30. Al halimi çeşmi itinaya, Arz eyle Resuli kibriyaya.
31. Derdi dilime inayet etsin, Ukbada bana şefaât etsin.
32. Peygamberimiz, nasirimizdir. Bir melcei bi nazirimizdir.
33. Olsun o nebiyyi sidre makber Binlerce salâtı hakka mazher,
34. Ashabına ruhumuz fedadır. Ashabı nücumu ihtidadır.

اللَّهُمَّ اسْتَجِبْ دُعَائَنَا آمِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

ALLAH'ümme! İstecip duâena Âmin. Ve'l-hamdü lillahi rabbi'l-âlemin. Ve's-salatü ve's-selâmü alâ seyyidina Muhammedin ve alâ âlihi ve sahbili ecmeîn.

HAZRETİ PEYGAMBER (S.A.V)'İ ÖVMEK ÜZERE YAZILMIŞ BİR ŞİİR

- 1- Ey ALLAH'ın nuru!.. Kudret ışığı!.. Ey göğün tek yıldızı
- 2- Eşsiz-benzersiz hak peygambersin Her türlü övgüye en layıksın
- 3- Varlığınla zamana süs-zinet verince yerler feleklere üstün geldi
- 4- Senin bir mislini ALLAH'ü Teâla yaratıp yetiştirmek dilememiştir elbet
- 5- İlahi hikmet hazineleri sana olduğu gibi apaçık olmuştur
- 6- Ey nur dolu peygamber!.. Senin kutsiyetini düşmanların bile itiraf ederler.
- 7- Yaratılışında ahlakında olan mükemmellik bütün akıllara hayret vermekte
- 8- Ey hak ışığı!.. Şanı büyük Resül!.. Nurunla hayat buldu alem
- 9- Ey seçilmiş peygamber!.. Bütün beşeriyeti ALLAH'tan haberdar ettin.
- 10- Ey Rabbim! Neydi o fetret devri cihanı nasıl zulmet sarmıştı
- 11- Baştan başa her yeri sonbahar kaplamıştı o gönül alıcı çiçekler solmuştu
- 12- Yeryüzü harabeye viraneye dönmüştü, hayattakiler mezardakilere hasretle bakardı
- 13- Ehli iman yok olmuştu, cihanı putperestler doldurmuştu

- 14- Hikmet aşkı, sevgisi batmıştı, insanlık çırağı sönmüştü
- 15- Sebepsiz yere binlerce vahşet adetleri-merasimleri icra edilirdi
- 16- Peygamber (S.A.V)'in mukaddes yaratılışı kâinatı birden bire süslediği zaman
- 17- Arap yarım adası ufuklarından parlak yüce bir ruh doğdu
- 18- Bütün her taraf süslenmiş oldu. Yerler gökler nurla doldu
- 19- O zaman ki ahlak değişti. Kibir, büyüklük taslamak yok oldu gitti
- 20- En sonunda sapıklık mahv oldu. Gönüller tamamen aydınlandı cilalandı
- 21- Edep - ahlak sahipleri muradına erdi. Bütün âlem gönül ferahlığına daldı
- 22- Yeryüzüne latîf bir yağmur yağdı. Her taraf bir gül bahçesi oldu
- 23- İman nuru cihanı parlattı kainata hayat verdi Kur'an
- 24- ALLAH'ın o nurunu söndürmeye çalışan alçaklar mahv oldu
- 25- O nuru insanlık mahv edemez o ilahi nur insanlığa mağlup olur mu
- 26- Ey tatlı esen rüzgar! Göğe çık Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v)'in tertemiz beldesine var.
- 27- Feyizli ravzasına alını sür Fahri Âlemi'nin toprağını öp
- 28- O toprağa sarıl tevessül eyle pür neşe ol kemale er
- 29- Her sabah o tertemiz ravzaya sen lütfedip benden selam söyle
- 30- Halimi göz önüne al, itina göster, Resül'ü Kibriya'ya arz eyle
- 31- Gönlümün derdine inayet etsin. Ahirette bana şefaet etsin
- 32- Peygamberimizin canı gönülden yardımcımızdır. Eşsiz-benzersiz bir sığınma yerimizdir.
- 33- O büyük kabirdeki Peygamber binlerce hak salavata nail olsun
- 34- Ashabına ruhumuz fedadır. Ashabı, hidayet yıldızlarıdır.

Ey ALLAH'ım!. Duâmızı kabul eyle Âmin.

Bütün hamd'ü senalar; Âlemlerin Rabbi ALLAH'a mahsustur. Salâtu Selam Peygamber Efendimize, Âline ve ashabına... hepsine olsun.

Ömer Nasuhi Bilmen'in "İki Şükûfe-i Teaşşuk = İki Aşk Çiçeği" isimli romanının önsözü

DEĞERLİ OKUYUCULARA

Medeni bir milletin şöhret kaynağı bilgi ve kültürdür. Bilgi ve kültür, medeniyet cihanının güneşidir. Bilgi ve kültürün parlayıp ortaya çıkmadığı taraflar, cehalet karanlıkları içinde kalır. Herkesin istifadesini esas alan ve dünyanın yükselmesine sebep olan icatların tamamı bilgi ve kültürün tarifine dahildir. İnsanlık âleminde yaşayan her insan - Medeniyet kanunu icabınca- diğer insanlar hakkında saadet getirecek işler yapmak için gücü nisbetinde çalışma, gayret ve bilgi, kültür tahsiliyle mükelleftir.

Bilgi ve kültürün büyük bir kısmı da edebiyattır. Fikirleri aydınlatmaya, ahlâkı güzelleştirmeye, zihinlere ışık tutmaya hizmet eden her eser, her makale edebiyattan sayılır. Edebiyatın en seçkin kısmı –vezinsiz, kafiyesiz bile olsa- şiir adını alır. Edebiyatın hakikatlerine âşinâ olanlar, romanı da edebiyattan sayarlar. Zira: Edebiyat dairesinde yazılan romanlar insanı olan biten hadiselerden hissedar ettiği gibi, ahlâkı güzelleştirir, zihni genişletir, kalem kuvvetini artırır. Yoksa romandan maksat, hikâyenin mevzularını teşkil eden hayali şahısların halini tasvir etmek değildir. Şu naçiz ifâdemden anlaşıldığı gibi, bazı tercüme romanlar görülüyor ki, insanlık âdâbı ve millî ahlâkımızı ihlâl ediyor. En adî bir ziyâfet evinde, içki kadehindeki zehirli suyla saçılmış olan bir takım saçma sözleri söyleyenlerin boş işlerden ibaret bulunan konuşmalarıyla dolu bulunuyor. Okuyanların başını şişirmekten, zihinlere bıkkınlık vermekten başka bir fayda veremiyor. Bu gibi romanların, edebiyatın mâhiyetinden hariç bulunduğunu açıklamaya gerek yoktur.

Evet, yabancı milletlerin edebî eserlerinin çoğunun, fikir hediyeleri ve ince manalı, nükteli sözlerle süslü olduğu inkâr olunamaz. Fakat bütün bütün eserlerini ve millî hallerini taklide düşkünlük göstermek, âdâb ve islâmî ahlâkımızı yıkacağı, ve istenen faydalar yerine, çoğunlukla zarar görüleceği de malûmdur.

Bendeniz de, fikir tecrübesinin sevketmesiyle "İki Şükûfe-i Teaşşuk" başlığı altında bir romancağız karalamaya heveslendim. Güçsüzlüğüme bakmayarak niyetimi uygulamaya cesaret ettim. Bu eser, edebî güzelliklerin tatlarından yoksundur. Edebiyatçıların tenkid ve itirazına lüzum yok. Kendi vicdanımın mahkemesinde mahkûm olduğumu itiraf ederim. Lâkin ne yapalım? Bir kere yazıldı, imhasına gönlüm razı olmuyor. Edebî inceliklerden ne kadar mahrum olsa da, yine tabiatımdan meydana gelen bir eser ve çocukluğumdan yâdigâr olduğundan, içime işleyen, dokunaklı bakışlarıma sahiptir.

Bununla beraber bu eser, balolarda, salonlarda aşırı sevdâsını herkese ifşa ede-rek gördüğü erkeklere karşı cilveli olan yabancı kadınlara dâir yazılmamıştır. Ancak pırlanta elmaslardan daha çok kıymetli olan namus cevherini masumiyet perdesiyle muhafaza eden, masumiyetini koruyan namuslu bir kızın iffetli aşkını tasvir, ve gözlerinden jaleler gibi serpilen aşk damlalarını kimseye göstermeyerek içinin derdini gizleyen sevdaya tutulmuş bir âşığın hislerini ve hüznü hallerini göstermek için yazılmıştır. İslâmî ve millî ahlâkımızın bir edebe bağlılık numunesini, mütalaa edeceklerin huzuruna arzeder, bunun için râğbete nail olacağını ümîd eylerim.

NOT: Bu kısım kitabın altında bulunmamaktadır. Tarafımızdan sadeleştirilerek ilave edilmiştir.

YEDİNCİ KİTAP

KURBANLARA, KESİLEN HAYVANLARA, AVLARA AİTTİR

İÇİNDEKİLER

- [Kurbanın mahiyeti, vacip olması ve meşru kılınmasındaki hikmet](#)
- [Kurbanın cinsi ve kusurlu olup olmaması](#)
- [Kurbanın kesilecek vakti](#)
- [Kurbanın eti ve derisi hakkında yapılacak şeyler](#)
- [Akika Kurbanı](#)
- [Hayvan kesme işlemi, kesilen hayvan ve hayvan kesmenin mahiyetleri](#)
- [Zebh = boğazlama ameliyesi, etleri yenilip yenilmeyen hayvanlar](#)
- [Kimlerin boğazlayacakları hayvanların etleri yenilip yenilmeyeceği](#)
- [Ölü hayvanın mahiyeti ve hükmü](#)
- [Sayd = avın mahiyeti ve caiz olması](#)
- [Neler ile av yapılabileceği](#)
- [Av hususunda aranılan şartlar](#)

[Fihrist'e dön](#)

KURBANIN MAHİYYETİ, VACİP OLMASI VE MEŞRU KILINMASINDAKİ HİKMET

1- Kurban, ALLAH Teâlâ'ya manen yaklaşabilmek için kurban niyetiyle kesilen hususî hayvandır. Kurban bayramında böyle Hak rızası için kesilen kurbanı “udhiyye”, bunu kesmeye de “tazhiye” denilir.

2- Kurban bayramında ibadet niyetiyle kurban kesmek, hür, mu-kim, müslüman, zengin olan kimse için vacip olan bir vazifedir. Zen-ginden maksat, temel ihtiyaçlarından başka artıcı-çoğalcı olsun olma-sın, en az iki yüz dirhem gümüş miktarı mala sahip olan, yani fitır sa-dakası ile mükellef bulunacak kimsedir. (Zekat bahsine de müracaat!...) Kurban kesme günlerinde kurban kesmeye gücü yeten kimse kurban kesmeyip de daha sonra fakir düşse, vacip olan bu kurban vazifesi zimmetinden, mesuliyetinden düşmez.

3- Kurban kesmekle mükellef olmak için İmam-ı A'zam ile İmam Ebu Yusuf'a göre akıllı ve bülüğ çağına ermiş olmak şart değildir. Bundan dolayı zengin olan çocuğun veya delinin malından velisinin kurban kesmesi lazımdır. Bu çocuk veya deli bu kurbanın etinden yer, geri kalanı da elbise gibi bizzat kendisinden istifade edecekleri bir şey ile değiştirilir.

Fakat İmam Muhammed'e göre akıl ve bülüğ çağına ermiş ol-mak şarttır. Bu sebeple çocukların ve delilerin mallarından kurban ke-silmesi vacip olmaz. Fetva verilen görüş de budur. Velileri kesecek ol-salar, parasını öderler. Şu kadar var ki, bir kimsenin kendi malından çocuğu namına kurban kesmesi menduptur.

(İmam Malik ile İmam Şafî'ye göre kurban, vacip değil sünnet-i müekkededir.)

4- Vacip olan kurban ibadeti, Hak yolunda fedakarlığın bir nişanesi, ALLAH Teâlâ'nın verdiği nimetin bir şükranesidir. Bunun neticesi de sevaba erişmek ve bir takım belalardan korunmaktır.

Bununla beraber insanların ihtiyaçları için her gün yeryüzünde yüz binlerce hayvan kesiliyor. Fakat bunlardan yalnız halleri, vakitleri yerinde olanlar istifade ediyor. Kurban bayramında ise Hak rızası için bir kısım hayvanlar kesiliyor, bunların etlerinden, derilerinden bir çok muhtaçlar da istifade ediyor, iktisadi bir mesele, dini ve ahlaki bir mahiyet alıyor, şahsî menfaat, yerini toplum menfaatine bırakıyor. Bu yüzden kurban kesilmesi, müslümanlığa mahsus, pek toplumsal, insani bir fedakarlık demektir.

5- Kurban kesilmekle kesilen hayvanların miktarı pek artmış olmaz. Bilakis kurban kesildiği günlerde kasaplar için kesilecek hayvanların sayısı azalır, o günlerde yine normal bir şekilde kesilmiş olur.

Kendi zevkleri uğrunda hergün binlerce hayvanların kesilmesini çok görmeyenlerin, senede bir defa ALLAH rızası için bir kısım hay-vanların fakirlerin menfaatine olarak kurban namıyla kesilmesini çok görmeleri, doğrusu büyük bir düşüncesizliktir.

Netice olarak, kurbanın meşru olması; dini, ahlaki, sosyal bir takım hikmetlere, faydalara dayanmaktadır. Bunu takdir etmeyecek bir akıl sahibi düşünülemez.

[Fihrist'e dön](#)

KURBANIN CİNSİ VE KUSURLU OLUP OLMAMASI

6- Kurbanlar, yalnız koyun ve keçi ile deve, sığır hayvanlarından kesilebilir. Mandalar da sığır cinsinden sayılır. Bunların erkekleri ile dişileri müsavidir. Bununla beraber koyun cinsinin erkekini kurban et-mek daha faziletlidir. Keçinin erkeği ile dişisi kıymetçe müsavi olsalar, dişisini kurban etmek daha faziletlidir. Aynı şekilde devenin veya sığırın, erkeği ile dişisi etçe veya kıymetçe müsavi olsalar, dişisinin kurban edilmesi daha faziletlidir.

7- Koyun ile keçi ya birer yaşını bitirmiş bulunmalı veya koyunlar yedi, sekiz aylık olduğu halde birer yaşında imiş gibi gösterişli olmalıdır. Deve en az beş yaşını, sığır da iki yaşını bitirmiş bulunmalıdır.

8- Tavuk, horoz, kaz gibi ehli hayvanlar, kurban olamaz. Bunları kurban niyetiyle kesmek tahrimen mekruhtur. Çünkü bunda Mecusiler'e bir benzeyiş vardır. Etleri yenilen vahşi hayvanlar da kurban olamaz.

9- Bir koyun veya keçi, yalnız bir kişi namına kurban olabilir. Bir deve veya bir sığır ise birden yedi kişi adına kadar kurban olabilir. Yeter ki, ortaklardan herbiri müslüman olup bu hayvanın yedide birine sahip olsun ve kendi hissesini Hak rızası için kurban kesecek bulunsun.

Ortaklar, kesilen kurbandan hisselerini ayırmak isterlerse tartı ile ayırırlar, mücazefe, yani göz kararı ile ayıramazlar.

(İmam Malik'e göre bir sığır, bir manda veya deve bir aile efra-dına yedi veya daha fazla kimse için kurban olabilir. Bu caizdir. Fakat başka başka aile efradı için yediden az olsalar da caiz olmaz.)

10- Kurbanlık hayvanın şaşı, total, uyuzlu ve deli olmasında, boynuzlu veya boynuzsuz veya boynuzunun biraz kırık bulunmasında ve kulaklarının delinmiş veya enine yarılmış olmasında, kulaklarının uçlarından kesilip sarkık bir halde bulunmasında, dişlerinin azı düşmüş olmasında, tenasül uzvu bulunmayıp kesilmiş, burma bir halde yaşama-sında bir sakınca yoktur.

11- İki gözü veya bir gözü kör olan, dişlerinin ekserisi düşmüş veya kulakları kesilmiş olan, boynuzlarının biri veya ikisi kökünden kırılmış olan, kulağının veya kuyruğunun yarısından fazlası veya meme-lerinin başları kopmuş bulunan, kulakları veya kuyruğu doğuştan bulunmayan bir hayvan, kurban olamaz.

12- Kurbanın semiz olması daha faziletlidir. Kemikleri içinde iliği kalmamış derecede zayıf veya topallayan, ayağını yere basıp kesileceği yere kadar gidemeyecek halde total veya aşikâr bir halde hasta bulunan bir hayvan da kurban olamaz.

13- Kurban kesmekle mükellef bir kimsenin satın aldığı kurbanda yukarıdaki kusurlardan biri daha sonra meydana gelse, yerine başkasını alıp kesmesi icap eder. Fakat fakir bir kimsenin aldığı kurban, böyle ku-surlansa, yine kurban kesilmesi caiz olur, yerine başkasını alması icap etmez. Hattâ böyle kusurlu bir hayvanı satın alıp kurban kesmesi de yeterli olur. Çünkü bu kurban, onun hakkında bir nafilenden ibarettir, na-fileler de ise oldukça genişlik- müsamaha vardır.

(Diğer üç mezhep imamına göre zengin hakkında da yeterli olur. Başkasını almaya gerek yoktur.)

14- Zengin kimsenin aldığı kurban, henüz kesilmeden ölse, yerine başkasını alması icab eder. Fakir kimsenin aldığı kurban ölse, başkasını alması lâzım gelmez.

15- Zengin kimsenin aldığı kurban, kaybolup veya çalınıp da ye-rine başkasını kestikten sonra bulunsa, artık bunu da kesmesi lâzım gel-mez. Çünkü vacip olan vazifesini yapmış bulunmaktadır. Fakat fakir kimsenin bu takdirde kesmesi lâzım gelir. Çünkü fakirin satın aldığı kurban, kurban olmak üzere kesinleşmiş, kendisine vacip olmadığı halde bunun kurban olmasını gerekli kılmıştır.

16- Kurban için alınan hayvanın, çalındıktan veya kaybolduktan sonra yerine başka kurban alınıp da daha sonra o da kurban kesme günlerinde bulunsa bakılır: Sahibi zengin ise bunlardan dilediğini kurban keser, şu kadar var ki sonradan aldığına kıymeti noksan olduğu halde onu kesse, aradaki fazla miktarı sadaka olarak verir. Fakat fakir ise her ikisini de kesmesi lazım gelir. Çünkü bunlar onun hakkında adak kurbanı mesabesindedir.¹ Bununla beraber bir görüşe göre yalnız birisini kesebilir.

17- Kaybolan kurbanlık hayvan yerine alınan ikinci kurbanlık hayvan henüz kesilmeyip de kurban kesme günlerinden sonra evvelki kurbanlık bulunsa, sahibi bunlardan hiç birini kesmez, bilakis bunların en kıymetlisini sadaka olarak verir.

18- Bir kimse kurbanlık hayvan alıp sonra onu satarak yerine aynısını alsa, İmam Ebu Yusuf'a göre caiz olmaz. Çünkü bunun bizzat kendisine ALLAH hakkı ilgili olmuş olur. Fakat İmam-ı Azam ile İmam Muhammed'e göre mekruh olmakla beraber caiz olur.

19- Kurbanlık hayvan kesilmeden evvel doğursa, yavrusu da ken-disiyle beraber kesilir. Çünkü bu, anasına tabidir. Şayet kesilmeyip de satılırsa parasının sadaka olarak verilmesi icap eder.

[Fihrist'e dön](#)

KURBANIN KESİLECEK VAKTİ

20- Kurbanın kesilecek zamanı, eyyam-ı nahr'dir, yani kurban bayramının birinci, ikinci ve üçüncü günüdür. Fakat birinci gününde kesilmesi daha faziletlidir.

21- Kurbanlar, şehirlerde veya bayram namazı kılınan diğer yer-lerde namazdan sonra, bayram namazı kılınmayan köylerde, göçebelikte de bayram gününün fecr (şafak)ından sonra kesilir, ilk vakti

¹ “Çünkü bunlar onun hakkında, başlanmış bir nafile ibadet mesabesindedir. Başlanılan nafile ibadeti tamamlamak ise vaciptir” şeklindeki değerlendirme daha isabetli olurdu.

budur. Kurbanı geceleyin kesmek tenzihen mekruhtur.

(İmam Şafii'ye göre kurbanlar, bayramın dördüncü gününde de güneşin batış vaktine kadar kesilebilir)

22- Kurbanlar, kıbleye karşı yatırılarak (بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ) Bis-millahi ALLAH'ü ekber) diye kesilir. Bunu elinden gelirse, sahibi kes-melidir, elinden gelmezse, münasip bir müslümana emredip kestirmeli, kendisi de başında bulunmalı ve:

اِنَّ صَلَاتِيْ وَنُسُكِيْ وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِيْ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ لَا شَرِيْكَ لَهُ

İnne salâtî ve nüsükî ve mahyâye ve memâtî lillâhi rabbi'l-âlemin. Lâ şerike leh.

"Muhakkak benim namazım, kurban ve diğer ibadetlerim hayatım ve ölümüm âlemlerin Rabbi olan ALLAH içindir. Onun hiçbir ortağı yoktur."¹ ayet-i celilesini okumalıdır. Yalnız kurban sahibinin besme-lesi yeterli olmaz, muhakkak kesen, (بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ) = Bismillahi ALLAH'ü ekber) demelidir. Kasten besmeleyi terk ederse, kurbanın eti yenilemez. Kurban sahibi elini kasabın eli üzerine koyarak kurbanı kesseler, ikisinin de besmelede bulunmaları icap eder. Birisi terk etse, kurbanın eti yenilmez.

23- Kurban bayramında kesilmek üzere satın alınmış olan kurban hayvanı, kesilmeyip de kurban kesme günleri geçmiş bulursa, o hay-vanın, mevcut ise bizzat kendisini, ölmüş ise kıymetini fakirlere sadaka olarak vermek icap eder. Ertesi seneye bırakılmaz.

24- Kurbanın vacip olmasında kurban kesme günlerinin sonu muteberdir. Bundan dolayı kurban bayramının üçüncü günü güneşin batışından evvel zengin olan mükellef bir müslümana kurban vacip olur. Hatta ondan evvel fakir olsa bile. Bilakis o günün güneşin batışın-dan biraz evvel fakir düşen veya vefat eden müslümanlardan da vacip olan kurban vazifesi düşer.

25- Zilhiccenin onuncu günü olduğuna şahadet edilip de bayram namazı kılındıktan ve kurbanlar kesildikten sonra, o günün henüz arefe günü olduğu ortaya çıksa, müslümanların ibadet ve itaatlarını korumak için kılınan namaz ile kesilen kurbanlar, yeterli olmuş olur. Çünkü bu gibi hatalardan kaçınmak daima mümkün değildir.

26- Zilhiccenin onuncu günü olduğu zeval (öğle) vaktinden evvel sâbit olsa, bayram namazı kılınır. Daha sonra kurbanlar kesilir. Fakat zeval vaktinden sonra sâbit olsa, o gün bayram namazı kılınmaz, kurbanlar kesilebilir. Ertesi günü de bayram namazı kılınır.

Hayvanı kesileceği yere yumuşaklıkla götürmelidir ve keskin bıçak ile kesip, kendisine zahmet vermemelidir. Fazla acı çekmesine sebebiyet vermemek için debelenmesi sona erdikten sonra soy-malıdır. Kurban sahibi, kurban kesildiği gün ilk yemeğini kurbanın ciğerinden seçmelidir. Bu, menduptur.

[Fihrist'e dön](#)

KURBANIN ETİ VE DERİSİ HAKKINDA YAPILACAK ŞEYLER

27- Adak yoluyla olmayan kurbanın etinden sahibi, zengin olsun, olmasın yiyebileceği gibi, fakir olmayan kimselere de yedirir ve dağıtabilir. Fetva bu şekildedir. Bununla beraber hiç olmazsa üçte birini fakirlere sadaka olarak vermelidir. Ancak orta halli bulunan kurban sahibinin nafakasını temin etmekle mükellef olduğu kimseler çok bulunursa, o halde kurbanın etini onların yemeleri için alıkoyabilir, bu menduptur.

Diğer bir görüşe göre fakir kimse, kurban bayramında kurban ol-mak üzere satın alıp kestiği hayvanın etinden yiyemez. Çünkü kendisine vacip olmadığı halde böyle kurbanlık alıp kesmesi, bir adak mesabesin-de bulunur. Adak adayan kimse ise adak kurbanının etinden yiyemez. Onu hanımına, anne-babasına, dedelerine-ninelerine.... ve çocuklarına-torunlarına..... ve zengin kimselere yediremez. Yedirse, kıymetini öder.

28- Kurbanın sütünden istifade etmek, etini veya postunu satıp parasını almak, veya demirbaş olmayacak bir şey ile değiştirmek mek-ruhtur. Böyle bir şey yapılırsa, kıymetini sadaka olarak vermek lâzım gelir. Bundan kasap ücreti de verilmez.

¹ Enam Suresi:162-163

29- Kurbanın postu sadaka olarak verilir veya ondan seccade veya sofraya gibi evde kullanılacak bir şey yapılır. Kesilmeden evvel yünlerini kırmak mekruhtur. Kırkılacak olursa, sadaka olarak verilmelidir. Fakat kesildikten sonra yünü yolunup veya kırkılıp kullanılabilir.

30- İki, üç kimse, yanlışlıkla birbirinin kurbanını kesecek olsalar her kesilen hayvan, sahibinin kurbanı olmak üzere câiz olur, birbirine bir şey borçlu olmaz. Bu halde her biri, kendi hayvanının - mevcut ise- etini alır. Yenilmiş veya dağıtılmış ise birbirine aradaki farkı helâl eder. Şayet cimrilik gösterirler de helâl etmezlerse, her biri diğerine ait kurban etinin kıymetini öder. Bu halde bu kıymeti de sadaka olarak vermek lâzım gelir. Çünkü bu, kurban etinin bedelidir.

31- Bir kimse, kendisine emanet edilen bir kurbanı, sahibinin izni olmaksızın bayram günü sahibi adına kesecek olsa, bunu ödemez. Sahibi-binin kurban kesme vazifesi düşer. Çünkü buna delâleten izin vardır.

32- Bir kimse, gasp etmiş olduğu bir hayvanı mesela bir koyunu kendi adına kurban kesecek olsa, diri olduğu haldeki kıymetini ödemek üzere sahih olur.

Fakat kendisine emanet, mesela muhafaza edilmek üzere verilen bir hayvanı böyle kurban kesecek olsa, sahih olmaz. Çünkü bu hayvana, kesmeden evvel bedelini ödemek ile sahip bulunmuş değildir. Rehin olarak bırakılmış hayvan, rehin alana nazaran kurban hususunda bir görüşe göre gasp edilmiş, diğer bir görüşe göre muhafaza edilmek üzere emanet bırakılmış hükmündedir.

33- Bir kimse, kendi malından alıp sevabını vefat etmiş bir kişiye bağışlamak üzere bayram günü kestiği kurban etinden yiyebilir. Başka-larına da verebilir. Tercih edilen görüş budur. Fakat bir kimse, miras bırakan şahsın emri ile onun için keseceği kurban etini yiyemez, bunu tamamen sadaka olarak vermesi lazım gelir.

34- Bir kimse, kendisi için tek başına kurban kesmek için aldığı bir deve veya sığıra daha sonra altı kimsenin ortak olmasına razı olarak bunu birlikte kurban olarak kesmeleri caiz olur. Ancak bu mekruh olur. O kimse ahdini bozmuş sayılır. Ortaklarından alacağı parayı sadaka olarak vermelidir.

Bununla beraber o kimse, fakir olduğu takdirde bir görüşe göre başkalarının bu ortaklığına razı olamaz. Çünkü onun keseceği bu kurban, bir adak mesabesindedir. O, bu kurbanı satın almakla kendisine vacip kılmış olur.

35- Kurban ibadetinin rüknü-temel esası: **İraka-i dem**'dir, yani kurbanlık hayvanı boğazlayıp kanını akıtmaktır. Bu olmadıkça, vacip olan kurban ibadeti yerine getirilmiş olamaz. Bundan dolayı kurbanlık hayvanın kesilmeksizin sadaka olarak verilmesi caiz olamaz. Fakat alınan kurban hayvanı her nasılsa kesilmeden kurban kesme günleri çıkacak olsa, bunun diri olarak sadaka verilmesi lazım gelir. Çünkü kurbanlık hayvanın boğazlanıp kanının akıtılması, sadaka olarak verilmeye dönüşmüş olur. Bunun etinden sahibi yiyemez.

36- Bir kurbanı, ehl-i kitap olan gayrimüslim birisinin kesmesi mekruhtur. Mecusinin kesmesi ise asla caiz değildir. Fakat bir kurbanın etinden herhangi gayrimüslime hibe yolu ile vermekte bir sakınca yoktur.

Kurban, Peygamber Efendimiz (S.A.V)'in hicretinin ikinci sene-sinde meşru buyurulmuştur.

Bunun meşru olması kitap ile, sünnet ile, icma ile sabittir.

(Kurban, Şafiilere göre tek başına bir şahıs için bir sünneti ayndır. Bir aile efradı için ise bir sünneti kifayedir. Ailenin nafakasını temin eden kişi kurban kesince, artık diğerlerinden bu sünnet düşer.)

[Fihrist'e dön](#)

AKİKA KURBANI

37- Yeni doğan çocuğun başındaki ana tüyüne "akika" denir. Böyle bir çocuk için şükür olarak kesilen kurbanı da "akika" adı verilmiştir. Bunun müslümanlarca asıl adı "nesike" dir.

Akika, bizce mübah ve nihayet menduptur. Diğer üç mezhep imamına göre sünnettir, Zahiriyeye mezhebine göre de vaciptir.

38- Akika kurbanı, çocuğun doğduğu günden buluş çağına ereceği güne kadar kesilebilir. Fakat yedinci günü kesilmesi daha faziletlidir. Çocuğun yedinci günü adı konulur ve başının saçları kesilip ağırlığınca altın veya gümüş sadaka olarak verilir ve aynı günde bu kurban kesilir ki, böyle yapılması,

diğer üç mezhep imamına göre müstehaptır.

39- Kurbana elverişli olan her hayvan, akikaya da elverir. Oğlan çocuğu için kesileceği gibi, kız çocuğu için de kesilir ve her biri için bir koyun kesilmesi yeterli olur. Oğlan çocuğu için iki koyun kesilmesi görüşünde olanlar da vardır.

40- Akikanın kemikleri, çocuğun sıhhat ve selametine hayra vesile olması için kırılmayıp yalnız mafsallarından ayrılır, o şekilde pişirilir. Bu müstehaptır. Diğer bir bakımdan da çocuğun mütevazi olmasına, katı kalpli olmaktan, ihtirastan kurtulmasına hayra vesile olması için kemiklerin kırılması müstehap görülmüştür.

Akikanın etinden kesen yiyebilir. Başkalarına da yedirebilir ve sadaka olarak verir.

[Fihrist'e dön](#)

ZEBH, ZEBİHA VE TEZKIYENİN MAHİYETLERİ

41- Zebh, boğazlamak, hayvanın boğazına bıçak vurup damarlarını kesmek demektir. Boğazlanmış veya boğazlanacak hayvana da “zebiha” denir.

Tezkiye de boğazlamak mânasına olup şer'an iki türlü olur. Birisi, hakikî ve irade ile yapılan tezkiyedir ki, bir hayvanı usulü dairesinde keskin bir âlet ile boğazlamaktır. Diğeri de hükmî ve zoraki tezkiyedir ki, bu da bir avın aldığı yaradan ibarettir. Bir av, şartları dairesinde bu yaradan ölünce, boğazlanmış sayılır.

42- Bir hayvanın göğsü üstünden bıçak vurup boğaz damarlarını kesmeye “Nahr” denilir. Deveyi zebh etmek mekruh olduğu gibi, koyun, sığır hayvanını da nahr mekruhtur.

[Fihrist'e dön](#)

ZEBH = BOĞAZLAMA AMELİYESİ

43- Meşrû surette boğazlama, hayvanın hulkumunu, yani nefes borusunu ve “meri” denilen yemek ve içmek borusunu ve bunların arasında bulunup “vedec” denilen iki damarını kesmek suretiyle yapılır. Bu dört şeyden üçünün kesilmesi İmam-ı A'zam'a göre yeterlidir. İmam Ebu Yusuf'a göre mutlaka nefes borusu ile yemek borusu ve o iki damardan biri kesilmelidir. İmam Muhammed'e göre de bu dört şeyden her birinin ekserisi kesilmiş bulunmalıdır.

44- Hayvanları boğazlamak hususunda damarlarını kesip kanlarını akıtacak herhangi bir âlet yeterlidir. Meselâ bıçak yeterli olduğu gibi, keskin kamış kabuğu, cam parçası da yeterlidir. Şu kadar var ki, bu âlet, hayvana zahmet vermeyecek bir halde keskin olmalıdır. Hayvanı yere yatırdıktan sonra bu âleti keskinletmeye çalışmak mekruhtur. Hayvanı ayağından tutarak kesileceği yere çekmek de mekruhtur. Hayvanı boynunun altından değil, üstünden kesmek ve daha soğumadan kafasını tamamen kesip derisini soyarak da mekruhtur.

45- Hayvanları boğazlarken “tesmiye” de bulunmak, yani (Bis-millâh) demek lâzımdır. Bu hususta Hak Tealâ'nın mübarek isimlerin-den herhangi birini zikretmek de yeterli olur. Meselâ ALLAH'ü Ekber, ALLAH'ü A'zam veya ALLAH denilmesi yeterli olur. Fakat ALLAH Tealâ'nın ismini dua maksadıyla zikretmek yeterli olmaz.

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي - ALLAH'ümmeğfirli.

Ey ALLAH'im beni mağfiret eyle.

denilmesi gibi. (Bismillâhi, Allâhü Ekber) denilmesi müstahaptır. hayvanı kible tarafına yönelterek kesmek, sünnet olduğundan terki mekruhtur.

46- Besmele kasten terk edilirse, hayvanın eti yiyilmez, haram olur. Fakat bir unutma neticesi olarak terk edilirse, boğazlanan hayvanın yiyilmesine mani olmaz. Çünkü nisyan = unutma, affolunmuştur.

(İmam Şafî'ye göre yalnız boğazlama yeterlidir. Besmele okunması, bir sünnet-i müekkededir, besmele bulunmasa, yani “Bismillâh” denilme de hayvanın eti haram olmaz. Bu görüş, Ebu Hüreyre ile İbni Abbas (R.anhüma) dan rivayet edilmiştir. Şu kadar var ki bu görüş, diğer müçtehitlerin ittifakına muhaliftir, bununla beraber Şafîlerce de besmeleyi terk mekruhtur.)

[Fihrist'e dön](#)

ETLERİ YİYİLİP YİYİLMEYEN HAYVANLAR

47- Tabiatında vahşilik ve adilik olmayan ve tabiatıyla iğrenç görülme-yen hayvanların etleri şartları dairesinde helâldir, yiyilebilir. Tavuk, kaz, ördek, zürafa, deve kuşu, bağırtlan kuşu, güvercin, bıldırcın, koyun, keçi, deve, sığır, manda, ekin kargası, tavus, kırlangıç, bay-kuş, tavşan, turna gibi hayvanlar bu gruptandır. Serçe ve sığırcık kuşları-yını yemekte sakınca görülmemiştir.

Yarasanın yiyilip yiyilmemesinde, haram veya mekruh olup olma-dığında ihtilâf vardır. Hühüd yemek mekruh görülmüş tür.

Saksağan, kumru, bülbül, keklik kuşlarının etleri esasen helâldir. Ancak bunların etlerini yiyenlere bir âfet isabet edeceğine dair insanlar arasında bir kanaat mevcut olduğundan, bunları yemek güzel görülmemiştir.

(Şafîlerce kırlangıç, tavus, huhüd, papağan kuşlarının etleri ha-ramdır. Martı ile balıkçıl kuşları ise helâldir.)

48- Azı dişleriyle kapıp avlayan, parçalayan ve kendisini müdafaa eden hayvanların etleri haramdır, yenilmez. Kurt, ayı, arslan, kaplan, pars, sincap, samur, sansar, maymun, sırtlan, fil, köpek, kedi, keler, tilki, gelincik gibi hayvanlar bu kısımdandır. Azı dişleri olduğu halde bununla başkasına saldırmayan bir hayvanın eti ise yiyilebilir. Deve gibi.

49- Tırnakları ile kapıp avlayan, tırmalayan ve tabiatıyla adi olan kuşların etleri de haramdır veya tahrimen mekruhtur. Kerkes, çaylak, kartal, kuzgun, akbaba, alaca karga, yarasa, atmaca, şahin gibi. Bunlar leş yemekten çekinmezler. Tırnaklı olduğu halde bununla hayvanları avlamayan bir kuş ise yiyilebilir. Güvercin gibi.

50- Habis olan, yani tabiatıyla iğrenç bulunan bir takım hayvan-ların etleri de haramdır, yiyilmez. Fare, yaban faresi, akrep, yılan, kene, kurbağa, kara ve deniz kaplumbağası, arı, kara sinek, sivrisinek, kös-tebek, kirpi, bit, pire, ve diğer haşereler gibi.

Görülüyor ki bu haram olan hayvanlardan bir kısmı yırtıcı bir tabiata sahiptir, yaratılış itibarı ile eziyet vericidir, yaradılışında bir adilik mevcuttur. Bir kısmı ise iğrençtir, tabiat itibarı ile nefret edilmiştir. İnsan ise nezih, mükerrem bir varlıktır. Bundan dolayı insanlar bu gibi adi, zararlı hayvanların etlerinden korunmuştur. Gıdaların insanlar üzerinde iyi ve fena tesiri ise inkar edilemez. İnsan kendi faydasını ararsa, İslam dininin müsaade ettiği şeylerden istifade etmeli, men etmiş olduğu şeylerden de kaçınmalıdır. Başka selamet yolu yoktur.

51- Temiz olmayan şeyleri yemiş olan tavuk, koyun, sığır ve deve gibi hayvanların etleri, bir müddet hapsedilmeksizin hemen kesildikleri takdirde mekruhtur. Çünkü bu halde etleri fena bir kokudan uzak olmaz. Hapis müddeti tavuklar için üç, koyunlar için dört, sığırlar ile develer için de on gündür. Böyle pislikle yaşayan bir hayvana “cellale” denir.

Bu hayvanlar, temiz olmayan şeylerden etleri kokmayacak miktar yemiş oldukları takdirde, hapisleri lazım gelmez, etleri mekruh olmaksızın yiyilebilir.

52- Domuz sütüyle beslenmiş kuzuların yiyilmesi helaldir. Çünkü süt yok olup gider, eseri kalmaz.

Eti yiyilecek bir hayvan, şarap içirilip de akabinde boğazlanacak olsa, yiyilmesi mekruh olmakla beraber helal olur.

53- Yalnız süt emip başka bir şey yemeye gücü yetmeyen küçük kuzuların öldükten sonra karınlarından çıkarılan peynir mayaları temizdir. Nitekim koyun, deve gibi ölmüş hayvanların memelerinden çıkacak sütler de temizdir. Bedenlerinin temiz olmaması sütlerine tesir etmez.

54- Beygirler cihada yarayan kıymetli hayvanlardır. Bu sebeple bunların etlerini yemek, İmam-ı Azam’a göre tahrimen veya tenzihen mekruhtur. İmameyne göre de tenzihen mekruhtur.

55- Ehli merkeplerin ve anaları merkep olan katırların etleri haramdır veya tahrimen mekruhtur. Vahşi merkeplerin ve anaları sığır olan katırların etleri ise haram değildir. Hayvanlar analarına tabidirler.

(İmam Malik'ten bir rivayete göre ehli merkeplerin etleri, mekruh, bir rivayete göre de haramdır. Meşhur olan görüşe göre beygirlerin etleri de haramdır. İmam Şafî ile İmam Ahmed'e göre beygirlerin etleri mekruh değildir.)

56- Daima suda yaşayan, suda barınan = teayyüş eden hayvanlar-dan her nevi balık etleri yiyilebilir, helaldir. Kalkan balığı, sazan, balı-ğı, yunus balığı, yılan balığı bu kısımdandır. Fakat diğer su hayvanları pis yaratıklardan sayılır. Yiyilmeleri caiz olmaz. Mesela yengeçler, midyeler, istiridyeler, istakozlar helal değildir, etleri yiyilemez.

Aynı şekilde deniz insanı, deniz aygırı, deniz domuzu gibi, balık suretinde bulunmayan deniz hayvanlarının yiyilmeleri helal olmadığı gibi avlanılmaları da helal görülmemektedir.

57- Suda kendi kendine, görünürde sebepsiz olarak ölüp de suyun yüzüne çıkan balıklar yiyilemez. Fakat suyun açılıp kurummasından dolayı ölen fazla sıcaktan veya soğuktan ölen veya kuşlar tarafından öldürülen, su içinde bağlı tutulmakla ölen, buz arasında sıkışarak ölen balıklar yiyilebilirler. Balıklarda boğazlamak icab etmez. Nitekim çe-kirgelerin yiyilebilmesi için de boğazlamaya lüzum yoktur.

58- Göle veya denize atılan balık otunu yemekle göl veya deniz içinde ölen veya avlanıp da sudan çıkarılmadan başlarına tokmak ile vurulup öldürülen ve ağ içinde kurtulamayıp ölen balıkların yiyilmeleri de helâldir.

59- Balıklar, temiz olmayan suların içinde bulunmuş ol salar da et-leri yiyilebilir.

Avlanan bir balığın içinden çıkan balık, sağlam ise o da yiyile-bilir. Sağlam değilse, yiyilemez.

60- Boğazlanan bir hayvanın karnından çıkan yavrusu, İmam-ı Azam'a göre yiyilmez. Anasının boğazlanması, yavrusu için yeterli ol-maz. Bir canlının kesilmesi, iki canlının kesilmesi olamaz. Bundan do-layı kesilen bir koyunun veya devenin karnından ölü bir halde çıkacak yavrusu yiyilemez. Bu yavru da başlı başına bir hayat sahibidir. Onun hakkında da başlı başına bir kesme işlemi şarttır.

İmameyne göre eğer yaratılışı tamam olmuş ise, ayrıca kesim işlemine lüzum yoktur. Eti yiyilebilir.

(Diğer üç mezhep imamının görüşleri de böyledir.)

61- Koyun, sığır gibi hasta bir hayvan, diri olup olmadığı biline-meyip boğazlanırken harekette bulunsa veya kendisinden -diri hayvan-dan çıkarılmasına- kan çıksa, eti yiyilebilir. Çünkü bunlar, hayat alametidir. Şu kadar var ki, yalnız gözünü veya ağzını açması veya ayağını uzat-ması bir hareket sayılmaz.

Böyle bir hayvanın kesilirken gözünü yumması, ayağını çekmesi, tüyelerinin ürperip kalkması birer hareket sayılır; hayatına delâlet eder.

62- Hayvanların “demi mesfuh” denilen akar kanları temiz değil-dir. Besmele ile kesilmiş olup olmamaları bu hususta müsavidir.

Besmele ile kesilip etleri yiyilen hayvanların içerlerinde kalarak akmayan kanları ise temizdir. Bunların karaciğerleri, dalâkları da temiz-dir, bunlardaki kanlar pâktır.

Kesilen bir koyunun ödü, bezi, sidik torbası, tenasül uzvu, yumur-taları ise mekruhtur, bunları yememelidir.

63- Domuzun her bir parçası temizlikten mahrumdur, bunun hiç bir şeyi helâl değildir. Yalnız kıllarından istifade edilip edilmeyeceği hususunda ihtilaf vardır. İmameyn ile, İmam Şafî'ye göre domuzun kıllarından badana fırçası yapılması ve bununla ayakkabı dikilmesi caizdir. Hatta bu kıldan bir miktar, az bir su içine düşecek olsa, İmam Muhammed'e göre o suyu temizlikten çıkarmaz. Çünkü bu kıllardan istisnasız istifadeye müsaade edilmesi, temizliğine delildir. Fakat İmam Ebu Yusuf'a göre bu kullanma hakkındaki müsaade bir zaruretten dolayıdır. Suya düşmesi halini içine almaz. Bundan dolayı içine düştüğü az bir suyu bozar. Domuzların yalnız Darülharb'e götürülüp oradaki gayrimüslim ahâliye satılması caizdir.

64- Bir misafir için besmele ile boğazlanan koyun, sığır gibi bir hayvanın eti yiyilebilir, çünkü misafire ikram lazımdır. Bu, Hak rızası için boğazlanmış olur. Fakat herhangi bir zatın yemesi için değil de, sadece gelişine tazim için boğazlanırsa, besmeleyle beraber olsa da yiyilemez. Zira bu, ALLAH için ve misafire ikram için değil, o büyük görülen zata tazim için kesilmiş sayılır. Bundan dolayı böyle bir hayvan,

o şahsın misafirliliğine riayet, kendisine ikram ve yedirmek niyeti ile kesilmelidir.

Aynı şekilde herhangi bir ölüye tazim için kabri üzerinde kesilen kurbanın eti de helal olmaz. Kurban, ALLAH rızası için kesilip sevabı istenilen bir müslümana bağışlanabilir.

[Fihrist'e dön](#)

KİMLERİN BOĞAZLAYACAKLARI HAYVANLARIN ETLERİ YİYİLİP YİYİLMEYECEĞİ

65- Müslümanların ve vatandaş olsun olmasın, gayrimüslim olan ehli kitabın, yani Yahudiler ile Hıristiyanların, hatta kadın bile olsa bes-mele ile = ALLAH Teâlâ'nın ismini zikir ile boğazlayacakları koyun, sığır, deve gibi hayvanların etleri yiyilebilir. Besmele tam kesilme halinde bulunacaktır. Bu şarttır. Kesilmeden yer değişirse, mesela bu arada bir şey yiyilirse, başkası ile konuşulursa, bu besmele yeterli olmaz, kesim yeri değişmiş olur. Hatta müslüman veya ehli kitap bulunan ve bismillah demeye aklı erip hayvanı kesmeye gücü yeten bir çocuğun veya delinin, dilsizin, sünnetsizin veya sarhoşun besmele ile keseceği bu gibi hayvanların etleri yiyilir.

66- Bismelenin unutulmak sebebiyle terkedilmiş olması, zarar vermez. Hatta ehli kitabın besmelede bulunup bulunmadıkları bilinmediği takdirde de kestikleri yiyilebilir. Ekseri âlimlerin görüşü böyledir.

67- Mecûsîlerin, puta tapanların, mürtedlerin, Besmele-i şerîfe'yi kasden terk eden müslümanların veya ehl-i kitabın kestikleri yiyilemez. Bunların etleri haram olmuş olur.

[Fihrist'e dön](#)

MEYTENİN MAHİYETİ VE HÜKMÜ

68- Kendi kendine ölmüş olan herhangi bir hayvana "Meyte" de-nir ki, temiz değildir, yiyilemez. Boğazlanmayıp da boğulmak, başı koparılmak, başına tokmak vurulmak veya kulak tozuna şiş saplamak gibi gayrimeşrû bir surette öldürülen bir hayvan da meyte hükmündedir.

69- Yüksek yerden düşüp ölen, başka bir hayvanın boynuzu ile, kafası ile, veya tekmesi ile vurmasından dolayı ölen, bir taş veya kereste parçasının çarpması ile ölen, bir yırtıcı hayvan tarafından parçalanmakla ölen herhangi bir hayvan da meytedir. Bu yüzden eti yiyilemez.

Fakat esasen eti helâl olan böyle bir hayvan, henüz kendisinde az çok bir hayat bulunduğu halde besmele ile boğazlansa, eti yiyilebilir. Bu, İmam-ı Azam'a göredir. İmam Ebu Yusuf'a göre eğer benzeri yaşamayacak bir hale gelmiş ise, boğazlanmakla eti helâl olmaz. İmam Muhammed'e göre de eğer henüz boğazlanan bir hayvanın yaşayabile-ceği az bir miktardan biraz daha fazla yaşayabilecek bir halde ise bo-ğazlanınca eti helâl olur, yoksa olmaz.

70- Eti yiyilen bir hayvanın etinden -daha kendisi hayatta iken ke-silmeden- ayrılan, kopan, kulak gibi bir uzvu, bir parçası da ölü hayvan hükmündedir. Bundan yalnız balık ile çekirge müstesnadır. Bunlar da boğazlamaya ihtiyaç yoktur.

Bir de bir hayvanın kesildikten sonra kendisinde hayattan henüz eser var iken kopan parçası, ölü hükmünde değildir. Şu kadar var ki, bu parçayı yemek mekruhtur.

[Fihrist'e dön](#)

SAYD = AVIN MAHİYETİ VE CAİZ OLMASI

71- Sayd = Av, tabiatıyla vahşî olup insandan kaçınan, eti yiyil-sin, yiyilmesin, herhangi bir hayvandır ki, elde edilmesi ancak bir hile ile mümkün olabilir. Böyle bir av hayvanını kaçamaz bir hale getirip elde etmeye "ıstıyad-avlamak" denir.

72- Bir av hayvanına karşı bir hayvanı, meselâ bir köpeği salıver-meye "ırsal" kışkırtmaya da "iğra" denilir. İğra, ırsalden sonra olur.

Ava kendiliğinden varan eğitilmiş bir hayvanın, meselâ köpeğin arkasından yapılacak iğra, ırsal hükmündedir.

73- Vahşî hayvanları avlamak câizdir. Bu mubah bir kazanç yolu-dur. Fakat diğer kazanç yolları bundan daha faziletlidir. Telehhi = keyif, eğlence için av avlamak ise uygun değildir, kalbe katılık,

gaflet verir, mahlûkata karşı şefkat duygularını azaltır.

Bununla beraber Hak Teâlâ Hazretleri, bu hayvanları insanlar için yaratmıştır. İnsanlar, ya bir ihtiyaç sebebi ile veya kendi yiğitlik-cesâretlerini denemek için veya bir ferahlık maksadı ile bazı hayvanları avlayabilirler. Çok kere yiyilecek hayvanlar yiyilmek için, yiyilmeyecek hayvanlar da derileri, dişleri veya zararlarının def edilmesi için avlanılır.

Şu kadar var ki, bunları avlamak için başkalarının ekinlerini telef etmek veya kendilerini ikametgâhlarında rahatsız etmek câiz değildir.

[Fihrist'e dön](#)

NELER İLE AVLANILABİLİR?

74- Av, ya talim görmüş köpek, doğan, pars, atmaca, şahin gibi bir hayvan vasıtası ile veya yaralayacak bir silâh ile ve tuzak kurmakla veya çukur kazmakla veya bıçak, kılıç, kamış gibi keskin bir şeyi yere dikmekle yapılır. Bir hayvanın eğitilmiş bir hale geldiği, ya kuvvetli bir görüş ile veya işin ehline müracaat ile sâbit olur. Çünkü bu gibi hayvanların talim müddetleri tabiatlarındaki ihtilâfa göre değişir. Bu hususta muayyen bir müddet yoktur. Bu, İmam-ı Azam'a göredir. İmameyn'e ve İmam-ı Azam'dan bir rivayete göre de azı dişleri olan hayvanların eğitilmiş olmaları, peş peşe üç defa tuttukları av hayvanlarını yemeyip terk etmeleriyle anlaşılır. Tırnaklı kuşların eğitilmiş olmaları da salıverildikten sonra çağrıldıkları zaman, hemen koşup gelmeleriyle bilinmiş olur.

Pars gibi hayvanların eğitilmiş bir hale gelmiş olmaları da hem yemeyi terk, hem de çağrılınca geri dönmeleriyle kesinleşmiş olur. Çünkü bunların tabiatlarında hem yırtıcılık, hem de ürküp kaçmak vardır.

75- Av hususunda eğitime kabiliyeti olmayan arslan, kaplan, ayı gibi hayvanlar ile ve dinen bizzat pisliğin kendisi olan domuz ile av avlamak caiz değildir.

76- Bir av hayvanının eğitilmiş olmadığı daha sonra anlaşılrsa, mesela eğitilmiş olduğuna hükmedilen azı dişi sahibi bir hayvan, avladığı bir avın etinden yese veya tırnaklı bir hayvan, çağrıldığı halde geri dönüp gelmese, evvelki ve sonraki avladığı hayvanın eti haram olmuş olur. Çünkü bu takdirde henüz eğitilmiş olmadığı anlaşılır. Tam eğitilmiş olmadıkça da avlayacağı hayvanlar yiyilemez.

[Fihrist'e dön](#)

AV HUSUSUNDA ARANILAN ŞARTLAR

77- Bir av etinin yiyilebilmesi için şu şartlar lazımdır:

1- Av, dinen eti yiyilebilen hayvanlardan olmalıdır.

2- Avcı, dinen hayvan kesmeye ehil bir müslüman veya ehli kitab biri olmalıdır. Bunlardan besmeleyi bilen ve av kastında bulunan doğru ile yanlış ayıramayan bir çocuğun, bir delinin veya bir sarhoşun avladığı av, helaldir. Fakat hac veya umre için ihramda bulunan bir müslümanın, ne harem içinde ve ne de dışında avlayacağı av, helal olmaz.

Aynı şekilde bir Mecûsi'nin veya putperestinin veya mürtedin avladığı hayvanın eti de haramdır, bunlar yiyilemez.

3- Avcı, ava silah atarken veya hayvanı saldırtırken hakikaten veya hükmen besmele çekmiş olmalıdır. Besmeleyi unuttuğundan dola-yı terk eden bir avcı, hükmen besmele çekmiş olur. Besmele kasten terk edilirse, avın eti yiyilemez, haram olur.

(İmam Şafiye göre besmele şart değildir. Fakat bunu terk mekruhtur.)

4- Avcı, henüz elde etmeden, av herhangi bir uzvuna isabet eden bir yaradan dolayı ölmelidir. Bundan dolayı henüz ölmeden elde edilirse, boğazlanması lazım gelir. Boğazlanmaz da ölürse, eti yiyilemez.

5- Avcı, silah ile vurduğu veya eğitilmiş hayvan ile tutturup yaraladığı av hayvanını durmaksızın elde etmek için hemen koşmalıdır. Çünkü bu halde avı daha ölmeden elde edip boğazlaması mümkündür. Bu mümkün oldukça hükmen boğazlamak yeterli olmaz. Bundan dolayı bir müddet durduktan veya başka bir şey ile uğraşıp av gözden kaybolduktan sonra gidip de avı ölmüş bulsa, eti yiyilemez. Zira bu takdirde başka bir sebeple ölmüş olması düşünülebilir. Fakat böyle durmaksızın

hemen gidip de avı yaralı bir halde ölmüş bulsa, eti yiyilebilir. Bu surette hükmen yeterli bir boğazlama bulunmuş olur.

6- Ava saldıran eğitilmiş hayvan da bir müddet durmayıp hemen ava doğru yürümelidir. Kendisine de eğitilmiş olmayan başka bir hayvan iştirak etmemiş olmalıdır.

Pars gibi eğitilmiş bir hayvanın salıverildikten sonra istirahat için değil, avını avlamak için bir hile olarak bir yere saklanıp duru-vermesi zarar vermez.

7- Av köpekleri gibi dişli eğitilmiş av hayvanları, tuttukları avların etinden kendi kendilerine az çok yememelidirler. Bu yüzden bunlar, tuttukları avları parçalayıp etlerinden yiyecek olsalar, artık o avların etleri yiyilemez. Fakat tırnaklı eğitilmiş hayvanların tutup et-lerinden yedikleri avlar yiyilebilir. Çünkü bu ikinci kısım hayvanların eğitilmiş olmaları yemeyi terk sureti ile değildir, bilakis çağrıldıkları zaman geri dönüp gelmeleri iledir.

Aşağıdaki meseleler bu şartlar üzerine ayrılmış olan farklı meselelerdendir.

78- Muhtelif avlar için bir besmele yeterlidir. Şöyle ki, avcı silâh atarken veya eğitilmiş hayvanı saldırtırken bir defa “ بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ -Bismillah ALLAH'ü Ekber” dediği halde, birden fazla avlar, aldıkları yara neticesinde ölseler, hepsinin etleri yiyilebilir.

Yine böylece bir kimsenin muayyen bir ava besmele ile attığı ok veya kurşun, diğer bir avı yaralayarak öldürse eti yiyilebilir. Çünkü bu surette besmele, o muayyen ava değil, atılan alete, salınan hayvana aittir. Bununla beraber mükellef kılmak şahsın gücüne göredir. Avcının gücü ise yalnız atmayadır, yoksa dilediği ava isabet ettirmeye değildir.

79- Bir ava karşı eğitilmiş bir köpeği veya doğan gibi diğer bir hayvanı besmele ile saldırtmak da bu hususta kurşun atmak hükmündedir.

Fakat avcı, bir alet üzerine besmele okuduğu halde, diğer bir aleti atacak olsa isabet edeceği avın eti kesilmedikçe yiyilemez.

Nitekim bir kimse, boğazlamak üzere yatırmış olduğu bir hayvanı besmeleden sonra bırakıp da yerine o besmele ile başka bir hayvan boğazlayacak olsa, eti helâl olmaz. Çünkü bu ikinci hayvan üzerine besmelede bulunmamıştır.

80- Atılan bir kurşundan aldığı bir yara neticesinde henüz elde edilemeden ölen veya bir av köpeğinin açtığı yaradan dolayı derhal ölen bir av, yiyilebilir. Fakat atılan taşın ve atılan başka bir şeyin ağırlı-ğından dolayı yaralanmaksızın ölen veya bir av köpeğinin sadece çarp-masından veya boğmasından dolayı ölen bir av, yiyilemez. Çünkü yaralama, hükmen bir teziye = boğazlamadır. Yaralama bulunmayınca, teziye bulunmamış olur, fetva verilen görüş budur.

81- Av hayvanının yiyilebilmesi için sadece yaralamak yeterli değildir, bununla beraber kan da akmış olmalıdır. Fakat bazı alimlere göre kan akması şart değildir. Diğer bazı alimlere göre de yaralama, büyük ise kan çıkması lâzım gelmez, yoksa lâzım gelir.

İmam Ebu Yusuf ile İmam Şafî'ye göre ise esasen yaralama lâzım değildir. Yaralanma bulunmasa da eğitilmiş hayvanların öldür-dükleri avların etleri yiyilebilir.

82- Dişli eğitilmiş hayvanlar, tuttukları avların kanlarını içseler veya sahiplerinin kendilerine atacağı et parçalarını yeseler veya sahip-leri avı elde ettikten sonra bunun etinden yiyecek olsalar bu, o avların yiyilmesine mani olmaz.

83- Yaralı olduğu halde henüz diri iken elde edilen bir av, boğazlanmazsa, eti yiyilemez. Şu kadar var ki, bu avın hayatı, henüz boğazlanmış bir hayvanın hayatı gibi hemen sönmeye mahkûm bir halde ise, boğazlanması icap etmez. Bununla beraber bu halde de boğazlanması daha iyidir.

84- Eğitilmiş bir av hayvanı, avladığı avı, meselâ bir geyiği tutup yaraladıktan sonra yere çarpıp tekrar yaralayarak öldürse, eti helâl olur. Çünkü tutacağı avı bir defa yaralayıp tekrar yaralamaması av hayvanına talim edilemez, dolayısıyla bu, affolunmuştur.

85- Avcı tarafından atılan bir şey ile yaralanan bir av, ilk evvel yere düşüp de hemen ölse, eti yiyilebilir. Çünkü bun dan kaçınmak mümkün değildir. Fakat suya düşerek veya bir dam veya bir ağaç üzerine düşüp oradan da yere düşerek ölse, eti yiyilemez. Zira su ile veya o dama veya ağaca çarpmasıyla ölmüş olması düşünülür.

Bununla beraber başka bir görüşe göre eğer aldığı ilk yara derhal öldürücü bir yara ise, eti yiyilebilir, yoksa yiyilemez.

86- İki avcıdan biri, silâh atarak bir avı yaraladığı halde diğeri de silâh atarak öldürse bakılır; Eğer bu iki avcıdan biri silâh atıp da avı kaçamaz bir hale getirdikten sonra, diğeri de silâh atarak öldürmüş ise eti yiyilemez. Çünkü bu takdirde o avı tutup boğazlamak imkânı bulunmuş olur, artık ikinci avcı, bu avın yaralı bir durumdaki kıymetini birinci avcıya borçlu bulunur.

Fakat bu av, ilk aldığı yaradan dolayı artık yaşaması umulma-yacak bir hale gelmiş ise eti yiyilebilir. Zira bu takdirde ölmesi, birinci avcının silâhına nispet edilir, ikinci avcıya da ödeme lâzım gelmez.

87- Oldukça ehlileşmiş olan av hayvanlarını da boğazlamak la-zımdır. Evde beslenen geyik gibi.

Bilakis koyun, deve gibi ehli hayvan yabanileşip de elde edilmesi zor bulunsa veya kuyuya düşüp de boğazlanması mümkün olmazsa, yaralamak suretiyle, mesela kurşun ile yaralayarak, öldürülmesi caiz olur. Bundan dolayı eti yiyilebilir. Çünkü hakkında hakikaten boğazla-ma imkansız olmuş demektir.

88- Bir kimse eğitilmiş hayvanı besmele ile bir ava gönderdiği halde, o hayvan birden fazla av hayvanlarını birbiri peşine avlayacak olsa, hepsi de yiyilebilir.

Aynı şekilde bir ava attığı ok veya kurşun birden fazla avlara isabet ederek bunları yaralasa veya öldürse, hepsi de yiyilebilir.

(İmam Malik'e göre evvelki av yiyilebilir. Diğerleri yiyilemez. Çünkü ona göre ava hayvanı göndermek veya silah atmak halinde avı tayin şarttır. Bu tayin ise, yalnız birinci av hakkında bulunmuştur.)

اللَّهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ

“Doğruyu en iyi bilen ALLAH'tır. Nihayet dönüp varılacak en güzel yer ALLAH katındadır.”

[Fihrist'e dön](#)

SEKİZİNCİ KİTAP

KERAHİYET VE İSTİHSAN HAKKINDADIR

İÇİNDEKİLER

- [Bazı dinî tabirler](#)
- [Her müslüman için öğretim ve öğrenimin lüzûmu](#)
- [Vaaz ve nasihatın ehemmiyeti](#)
- [Mukaddesata hürmet ve tâzim](#)
- [Diyamet ve muâmelât “beşeri münasebetler” hususunda sözleri kabul edilecek kimseler](#)
- [Müslümanlıkta aile ve akrabalık münasebetleri](#)
- [Müslümanlıkta kazancın ehemmiyeti. Muhtelif kazanç yollarının üstünlük dereceleri](#)
- [Alış-verişin çeşitleri ve kazanç miktarı, ihtikârın “kara borsacılığın” mahiyeti ve hükmü](#)
- [Fâizin mahiyeti ve çeşitleri](#)
- [Borç alma-verme meselesi](#)
- [Müslümanlıkta yapılmaları caiz olup olmayan şeyler, yiyip-içme miktarı ve bunların âdâbı, giyilmeleri, kullanılmaları lâzım ve caiz olup olmayan şeyler](#)
- [Lukata “kayıp eşya”ların mahiyeti ve hükmü](#)
- [Müslümanlıkta eğlencelerin, müsabakaların hükmü](#)
- [Müslümanlıkta insanların hayatça ve organca korunma altında olmaları](#)
- [Hayvanlara merhamet ile muamelenin lüzumu. Müslümanlıkta maddî ve manevî temizlik](#)

Mübarek dinimizde: “**Helâl, haram, mübah, mekruh, müstahsen** (dinimizin güzel gördüğü şey) veya **gayr-i müstahsen**” olan şeylerin bir kısmı, fıkıh kitaplarımızda:

“ **كِتَابُ الْكَرَاهِيَّةِ وَالْإِسْتِحْسَانِ** = Kitabü'l-kerâhiye ve'l-istihsan.”

“ **كِتَابُ الْحَضَرِ وَالْإِبَاحَةِ** = Kitabü'l-hazar ve'l-ibâha.”

“ **كِتَابُ الْأَطْعِمَةِ وَالْأَشْرِبَةِ** = Kitabü'l-et'ime ve'l-eşribe.”

“ **كِتَابُ الزُّهْدِ وَالْوَرَعِ** = Kitabü'z-zühd ve'l-vera”,

gibi ünvanlar altında yazılı bulunmaktadır. İşte ilmihalimizin bu sekizinci kitabı, bu kısma ait bazı meseleleri içine almaktadır.

BAZI DİNÎ TABİRLER

1- İstihsan: Lugatta bir şeyi güzel saymak, güzel sanmaktır. Usulü fıkıh ıstılahınca:”Açık kıyası bırakıp insanların ihtiyacına daha uygun olanı almaktır.”Diğer bir ifade ile “Kolaylık için güç olanı terketmek, herkesin başına gelebilecek şeylerde -dini bir müsadeye dayalı- kolaylık tarafını arayıp tercih etmek” demektir. Burada istihsandan maksat, pek lüzumlu, pek güzel bir kısım dinî meseleleri beyandan ibarettir.

Dinimizin güzel gördüğü, müstehap saydığı şeylerden her birine” müstahsen” denir. Aksine de “gayri müstahsen” denilir.

2- Kerahiyet: Lugatta zahmet, meşakkat, şiddet ve bir şeyi fena görmek manasındadır. Şer'an “terkedilmesi daha iyi olan bir şeyin ter-kedilmeyip yapılması” demektir ki, buna “**kerahet**” de denir. Taharet: 25.Madde'ye müracaat.

3- Hazar: Lugatta menetmek demektir. Mahzur yerinde kullanılır ki yasak edilmiş manâsındadır. Şer'an yapılması yasak olan şeylerden ibarettir. Çoğulu”**Mahzurat**”tır.

4- İbâha: Mübah kılmak, yani, bir şeyin yapılmasını da, yapılma-masını da caiz görmektir. Bir şeyin yapılmasına verilen izin, bir ibaha-dır. Bir yiyecekten bir kimsenin yemesine yetkili şahsın verdiği izine de “**ibaha**” denir. Mubah tabiri için Taharet: 23. Maddeye müracaat.

5- Zühd: Bir şeye rağbet etmemek, bir şeyden kaçınmak mana-sınadır. Dünyaya meyletmeyip, ibadet ve itaatla fazla meşgul olmak demektir.

6- Vera: Harama düşmek korkusuyla şüpheli şeylerden kaçınmak demektir. Buna “**Takva**”, “**ittika**” da denir. Vera ve takva sahibine de “**Müteverri, Müttaki**” denir.

7- Met'umât: Tadılan, yenilen şeyler demektir. Her yenilen şeye “**taam**” denir, çoğulu “**et'ime**” dir.

8- Meşrubat: İçilen sıvı şeylerdir. Lügatta her içilen sıvıya “**Şarab**” denir. Çoğulu “**eşribe**” dir. İstılahda ise, şarap, sarhoşluk veren herhangi bir sıvıdan ibarettir. “**Hamr**” denilen içkiye de “**Şarap**” denilegelmiştir.

Helâl, haram, mübah, mekruh tabirleri için de, Taharet: 22-28. maddeye müracat! ...

[Fihrist'e dön](#)

HER MÜSLÜMAN İÇİN ÖĞRETİM VE ÖĞRENİMİN LÜZUMU

9- İlim tahsil etmek, esasen her müslüman erkek ve kadın için bir vazifedir. Şöyle ki, her müslüman için mükellef olduğu dinî vazifeleri yapabilecek, hak ile batılı, helâl ile haramı ayırt edebilecek miktar bilgi sahibi olmak farz olan bir vazifedir. Çünkü hadis-i şerifte:

“ **طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ** ”

“İlim öğrenmek her müslüman kadın ve erkek üzerine farzdır.” buyurulmuştur.¹

Başkalarına muhtaç oldukları şeyleri öğretmek için ilim tahsil et-mek de bir sünnettir, bir ibadettir. Bundan fazlasını bir kemal “dini ol-gunluk”, bir zînet olmak üzere tahsil etmek de mubahtır. Başkalarına karşı öğrenmek, kibirlenmek ve başkaları ile mücadele etmek, tartışmak için ilim tahsil etmek ise, mekruhtur.

10- İlim tahsil etmek, esasen gerek fertler için ve gerek toplum için lâzımdır. Bu bir zarurettir. Bu zaruret miktarı ilim tahsili, bir İslâm toplumunun bütün fertlerinin yapması gerekli olan dini bir vazifedir. Şu kadar var ki ilimlerin bir kısmı, her fert için mutlaka lâzım olduğundan bu kısmın tahsili bir farzı ayındır, bununla her fert mükelleftir. Bir kısmı ise, her fert için değil, toplum hayatı için vazgeçilmez oldu-ğundan bunun tahsili de bir farzı kifayedir. Tıp, matematik, harp ilimle-ri gibi. Bu ilimleri herkes tahsil edemez. Bunlar ile toplumun bazı fert-leri meşgul olabilirler. Bu halde bunları bir kısım fertler tahsil edince farz olan bu vazife yerine getirilmiş olur. Fakat bunlar ile İslâm toplumunu teşkil eden fertlerin hiç biri meşgul olmazsa, o toplumun bütün fertleri ALLAH katında mesul olurlar.

11- İslâm dininde ilim, pek kıymetli bir şeydir. İlim, bir nurdur, bir hayattır, bir toplumun yaşamasına, yükselmesine sebeptir. Cehalet ise, bir karanlıktır, bir ölümdür, bir felâkettir.

Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz Lokman Hekim’in oğluna şöyle bir öğüt vermiş olduğunu hikâye buyurmuştur:

"يَا بُنَيَّ عَلَيْكَ بِمُجَالَسَةِ الْعُلَمَاءِ وَاسْمَعْ كَلَامَ الْحُكَمَاءِ فَإِنَّ اللَّهَ لِيُحْيِيَ الْقَلْبَ الْمَيِّتَ بِنُورِ الْحِكْمَةِ
كَمَا يُحْيِي الْأَرْضَ الْمَيِّتَةَ بِوَابِلِ الْمَطَرِ"

“Oğulcağızım! Alimlerin meclislerine devam et, hikmet sahibi kimselerin sözlerini dinle. Çünkü ALLAH Teâlâ, yer yüzünü ince yağmur ile dirilttiği gibi, ölü bir kalbi de şüphe yok ki hikmet nuru ile diriltir.”²

12- Müslümanlıkta her meslek erbabı için o meslekle alakalı dinî meseleleri bilmek bir vecibedir, mühim bir vazifedir. Meselâ, ticaretle uğraşacak kimseler için bu hususta dinen caiz, helâl olup olmayan şeyleri ilk evvel öğrenmek lâzımdır. Taki muamelelerinde gayrimeşru birşey bulunmasın.

13- Müslüman hanımlar, abdest, namaz, oruç gibi dinî hususlara ait bir kısım meseleleri ya kocaları, mahremleri, vasıtalarıyla öğrenirler veya kocalarının rızalarıyla arasına bir ilim meclisine giderek öğrenme-ye çalışırlar. Fakat kocalarının rızaları olmadıkça bir ilim meclisine çıkıp gidemezler. Şu kadar var ki, bir kadına dinî bir meseleyi öğretmek vazifesi yüz gösterdiği takdirde bakılır: Eğer kocası bu meseleyi çözer veya ehlinden öğrenip kendisine bildirirse, maksat hasıl olmuş olur. Fakat kocası bunu halledemez ve sorup öğrenmekten de çekinir ise, kadın, o meseleyi gidip ehlinden öğrenmek selâhiyetine sahip bulunur. Yeter ki İslâm âdabına uygun bir tarzda hareket etsin .

14- İlim sahasında hakka yardım için, bir hakkın açıklanmasına yardım için, ilmî bilgilerin artmasını temin için yapılan ilmi tartışmalar, münazaralar caizdir. Bunlar ibadetten sayılır. Fakat bir müslümanı kahretmek, mahcup etmek ve üstünlük taslamak için bir mala, bir alakaya nail olmak için yapılacak tartışmalar, tenkitler haramdır, ahlâka muhaliftir.

15- İlim sahasında “Mira” ve “mücadele” denilen şey, asla caiz değildir. “Mira” başkasının ifadelerinin lâfzında veya mânasında görülen bir noksandan dolayı hemen itiraz etmektir, bu itiraz, kendini görmekten, kendisini göstermekten ileri gelir. Bu sebeple söylenen bir sözü hemen düzeltmeye kalkışmamalıdır. Ancak dini bir fayda için olursa o takdirde yumuşaklıkla nezaketle hareket edilmelidir. Bir hadîs-i şerîfte:

"لَا يَسْتَكْمِلُ الْعَبْدُ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى يَدَعَ الْمِرَاءَ وَهُوَ مُحِقٌّ"

“Kul, haklı olduğu halde bile mirayı = faydasız tartışmayı terk et-medikçe, iman hakikatini tamamlamış olmaz.” buyurulmuştur.³

Hak bir şeyde, bile bile inatçı olmak ve kibirlilik göstermek de as-la caiz değildir. Öyle bir hal, riyadan, kinden, hased ile hırs ve açgözlü-lükten ileri gelir ki, insan için pek büyük bir eksiklikler.

¹ İbn-i Mace: Mukaddime: 17

² Muvatta; İlim:1; No:1940; 1/478. Taberani, el-Mu'cemul Kebir; No: 7810; 8/199. Deylemi, Firdevs; No:4550; 3/196.

³.Beyhaki, Şuabu'l-İman; No: 5244-5245. 4/317.

“ الْحَقُّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ = Hak, kabul edilmeye daha lâyıktır.”

[Fihrist'e dön](#)

MÜSLÜMANLIKTAKİ VAAZ VE NASİHATİN EHEMMİYETİ

16- İslâm dininde vaaz ve nasihat pek mühim bir vazifedir, bir farzı kifayedir. Kürsülerde, minberlerde halka karşı öğüt maksadıyla yapılan vaazlar birer sünnettir, peygamberimizin yoludur. Şer'i şerife uygun, ihtiyac karşılayacak şekilde, hikmetli bir tarzda okunan hut-belerden, yapılan vaazlardan herkes istifade eder. Bunlar birer “**tezkir**” dir. “**Tezkir**” = vazifeleri hatırlatmak ise, müminler için pek faydalıdır.

17- Nasihat: Esâsen hayır istemek demektir. Bir hadîs-i şerifte:

“إِنَّ الدِّينَ النَّصِيحَةُ لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأُمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ ”

“Şüphe yok ki din, ALLAH için, ALLAH'ın kitabı için, Peygamberi için, müslümanların imamları için ve hepsi için hayır istemektir” diye buyurulmuştur.¹

Gerçekten ALLAH'ü Teâlâ'nın dinine hizmet için çalışmak, baş-kalarının hidayetine dini yaşantısına selâmet ve saadetine hizmet için çalışmak ne büyük bir hayırseverliktir, ne yüce bir harekettir!. Bunun içindir ki bir hadîs-i şerifte:

“لَأَنَّ يَهْدِيَ اللَّهُ عَلَى يَدَيْكَ رَجُلًا خَيْرٌ لَكَ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ وَغَرَبَتْ ”

“ALLAH Teâlâ'nın bir kimseyi senin ellerinle-vasıtanla hidayete erdirmesi, senin için güneşin üzerine doğduğu ve battığı şeylerin tama-mından daha hayırlıdır” buyurulmuştur.²

18- Nasihat, gerçekten bir hayır dilemektir, pek övülmüş bir hiz-mettir. Fakat sâdece reislik sevdasıyla veya bir mala veya insanların alaka ve takdirine nail olmak maksadıyla yapılan vaazlar, okunan hut-beler, sahipleri için birer vebaldir, güzel niyetle yapılmadığı için ALLAH Teâlâ katında değeri yoktur.

19- ALLAH rızası için yapılıp bir hayırseverlik eseri olan bir na-sihati kabul etmemek, kendimizden üstün olan kimselerin meşru emir-lerine, tavsiyelerine itaattan kaçınmak ise, “temerrüd = inatçılık, dik başlılık” denilen fena bir haslettir ki, hasetten, kendini görmekten, nef-sin arzu ve isteklerine uymaktan ileri gelir.

20- Müslümanlıkta **ma'ruf** ile emretmek, **münkerden** men etmek de bir öğütten, bir hayır dilemekten ibaret olup, pek mühim bir vazi-fedir. Müslümanlar, bu vazifeyi lâyıkiyla yerine getirmek suretiyle başka milletlerden ayrılmış, Kur'an-ı Kerim'de övülmüşlerdir.

21- Maruf, tabiata uygun, şer'an güzel görülmüş olan şeydir. **Münker** de bilâkis tabiata aykırı, şer'an çirkin bulunan şeydir. Bu se-beple her müslüman, kendi dindaşları hakkında ve bütün insanlık hak-kında hayır ister, maruf ile emretmeyi ve tavsiyede bulunmayı, mün-kerden men etmeyi dinî bir vazife bilir. Şu kadar var ki, bu vazifenin dereceleri vardır. Şöyle ki, bu irşat vazifesi, yapılmasında bir fenalığın meydana gelmesi muhtemel değilse, fiilen yapılır, muhtemel ise, söz ile yapılır, bu da tehlikeli ise, yalnız kalben yapılır, yani marufun yapıl-ması, münkerin terkedilmesi için kalben dua edilir.

22- Bir müslüman, yapacağı emir ve men etmenin zararsız kabul edilebileceğini kuvvetli zannı ile bilirse, bu vazifenin yapılması kendisine gerekli olur, bunu terkedemez. Fakat bu yüzden bir engelle karşılaşacağını, meselâ kendisinin dövülüp sövüleceğini yine kuvvetli zannıyla bilirse, bunu terketmesi daha faziletli olur. Kabul edilmemekle beraber böyle bir mahzur meydana gelmeyeceğini bildiği takdirde de serbesttir. Dilerse bu vazifeyi yapar, dilerse yapmaz. Şu kadar var ki, yapması daha faziletlidir. Bu uğurda bazı sıkıntılara katlanmak ise, bir cihaddır.

23- Bir şahsın emir veya men ettiği şey, hakka ve maslahata uygun ise, kabul edilmelidir. Hatta kendisi sözüyle amel etmese bile. Bununla beraber bir emretme veya nehyetmenin ruhlara tesir edebilmesi için, bu vazifeyi yerine getirmeye çalışan kişi, şu beş vasfa sahip olmalıdır:

1- Bilgi sahibi bulunmalıdır. Çünkü bilgisiz kimse, bu irşat vazi-fesini güzelce yapamaz.

¹ Müslim; İman:23; No:55; 1/74. Tirmizi; Birr ve sıla:17; No:1932;3/372. Darimi; Rikak:4; No:2754; 2/402. Ebu Davud; Edep:67; No.4944; 2/704. Nesâi; Bey'at:31; No:4199; 7/157.

² Hakim el-Müstedrek; 3/598. Taberani el-Mu'cemu'l-Kebir; No:994; 1/332.

“ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ =

2- Söylediği şey ile kendisi de amel etmelidir. Aksi takdirde Niçin yapmadığınız şeyi söylersiniz!”¹ azarla-masına maruz kalır.

3- Bütün sözleriyle ALLAH Teâlâ'nın rızasını, müslümanların yükselmelerini gözetmelidir. Bunu gaye bilmelidir.

4- Muhatapları hakkında şefkat göstermeli, irşat vazifesini merha-metle, yumuşaklıkla yapmalıdır.

5- Sabır ile, güzel ahlak ile vasıflanmış olmalı, hiddetten, şiddet-ten kaçınmalıdır.

Şunu da ilâve edelim ki, avamdan bulunan kimselerin ilim ve irfan ile şöhret bulmuş zatlara emir ve men etmede bulunmaları uygun değildir. Böyle bir hareket, edepsizlik sayılır, kendi haklarında bilmek-sizin bir zarara sebep olabilir.

[Fihrist'e dön](#)

MUKADDESATA HÜRMET VE TAZİM

24- ALLAH Teâlâ'ya mensûb olan, dinen pak, nezih “tertemiz”, manevî bir büyüklüğe sahip bulunan şeylere” mukaddesat = kutsal şeyler” denir.

ALLAH Teâlâ Hazretleri, mukaddes olduğu gibi, onun bütün mü-barek isimleri de mukaddestir. Hattâ bir ism-i celîli de “Kuddûs”dür.

Yine ALLAH Teâlâ'nın kitapları, peygamberleri, velîleri birer kud-siyete sahiptirler. İslâm ibadetleri birer mukaddes vazifedir. İslâm mabet-leri de birer mukaddes, mübarek yerlerdir.

25- Biz müslümanlar, bütün mukaddesata son derece hürmet ve tazim ile mükellefiz. Mukaddesata hürmet ve tazim etmeyen kimse, ru-hu sönmeye başlamış, yüksek duygulardan mahrum kalmış, gafil bir şa-hıs demektir, insanî kıymetini kaybetmiş bulunur.

26- Mukaddesata karşı yapılacak hürmet ve tazim'in şekli, mu-kaddesatın hüviyet ve mahiyetine göre değişir. Biz burada bunların bir kısmına işaret edeceğiz. Şöyle ki:

27- Herhangi mukaddes bir ibadete veya hayırlı bir işe başlaya-cağımız zaman Besmeleyi şerifeyi, mabudumuzun mukaddes ismini okumamız lâzımdır. Bir hadisi şerifte:

“كُلُّ أَمْرٍ ذِي بَالٍ لَمْ يُبْدَأْ بِبِسْمِ اللَّهِ فَهُوَ أَبْتَرُ ”

“Herhangi ehemmiyetli bir iş, “Bismillah” ile başlanılmazsa, ek-sik kalır, hayırlı bir neticeye eremez”² buyurulmuştur.

28- Biz mukaddes mabudumuzun mübarek isimlerini zikrederken “Teâlâ” gibi “Celle celâlühü” gibi bir tabir kullanırız. Meselâ: “ALLAH Teâlâ”der,”Hak celle ve alâ” deriz, veya “Rabbimiz Celle celâlühü hazretleri” deriz. Bunlar birer İslâm terbiyesi gereğidir.

29- Büyük Peygamberimizin yüksek isimlerinden biri zikredilince salât-ü selâm okuruz. Meselâ, “Hazreti Muhammed sallallâhü aleyhi vesellem” deriz. Ve mübarek isimlerinden birini yazdığımız, zaman “Aleyhissalâtü vesselâm” veya “sallâllahü aleyhi vesellem” gibi bir ifade yazarız veya dilimizle okuruz.

Diğer peygamberlerin mübarek isimlerininide “Selâm” ile zikir ederiz. Meselâ, “Adem aleyhisselâm”, “İbrahim aleyhisselâm” deriz. İki olursa “Aleyhimesselâm”, daha fazla olunca “Aleyhimüsselâm” denilir.

30- Şânı yüce Peygamberlerden başkaları salât-ü selâm ile tek ba-şına anılmaz. Ancak Peygamberler ile zikir edilince selât-ü selâma işti-rak ettirilebilirler. Meselâ “Ebubekr aleyhisselât-ü vesselâm” veya yalnız, “aleyhisselâm” demeyiz, yine, ALLAH Teâlâ Hazretleri “Asha-bı kirama salât-ü selâm buyursun” demeyiz, bilakis “ALLAH Teâlâ Hazreti Muhammed'e ve onun âl ve ashabına salât ve selâm buyur-sun” diye dua ederiz.

Peygamberler ile onlara tâbi olan ashabı kiramın aralarını ayırmak ve tâzîmdeki farka işaret için bu husus, İslâmi âdâb olarak bütün ümmet arasında kabul edilmiştir.

¹ Saf suresi: 2

² A. b. Hanbel: No;8495; 2/359; Darakutni; Salat: No:2; 1/229

31- İsimleri yalnızca zikr edilen ashabı güzîn hakkında “**Radı-yallâhü anhüm** = ALLAH onlardan râzî olsun” deriz. Bir olunca “**Ra-dıyallahü anh** = ALLAH ondan razî olsun”, iki olunca da “**Radı-yallahü anhüma** = ALLAH o ikisinden razî olsun” denilir.

Diğer ulema hakkında “**Rahmetullahi aleyh, Rahmetullahi aley-hima, Rahmetullahi aleyhim** = ALLAH’ın rahmeti onun, o ikisinin, onların üzerine olsun” denilir.

Evliyâ-i Kiramdan tanınmış şahıslar hakkında da, “**Kaddesellahu Esrarehu, Esrarehüma, Esrarehüm** = ALLAH’ü teâla onun sırrını, o ikisinin sırrını, onların sırrını¹ mukaddes eylesin”denilebilir. Bütün bunlar İslâm âdabı icablarındandır.

32- Bütün Ashab-ı Kiramı, din büyüklerini hayır ile anmak hepsi-ne karşı hürmet ve muhabbet göstermek, hiç birinin hakkında dil uzat-mamak lâzımdır. Onların aralarında geçen bazı olayları ileri sürerek haklarında hürmete aykırı sözlerde bulunmak, hiç bir müslümana yakışmaz, ve asla caiz olmaz.

33- Kur'an-ı Âzîm’î okumaya “Euzü” ile “Besmeleyi şerife” ile başlanır. Rabbimizin bu mukaddes kitabından hakkıyla istifade edebil-mek için mutlaka zatı ulûhiyetine sığınmamız, kendisinden yardım dilememiz lâzımdır.

34- Bir Mushaf-ı Şerîf ele alınarak okunacağı zaman, abdestli bu-lunmak lâzımdır. Bu esnada kibleye yönelmeli, toplu, hürmetli bir vazî-yet almalıdır. Abdestsiz olan bir kimse, Mushaf-ı şerifi kılıfsız olarak eline alamaz. Kudsî bir kitabı ancak temiz, nezih olan eller tutabilir.

35- Kur'an-ı Azîm, temiz yerlerde, avret mahalleri örtülü ve Kur'anı dinleyecek vaziyette bulunan kimselerin yanlarında açıkça oku-nabilir. Kirli-pis yerlerde veya avret mahalleri açık veya başka bir işle meşgul kimselerin yanlarında âşikâre okunamaz, mekruhtur.

Dışarıda bulunup okunan Kur'an-ı Kerîme karşı hürmetli bir vaziyet almayacak kimselerin işitecekleri şekilde alenen Kur'an okunması da uygun değildir. Bu hal, Kur'an-ı Kerîm hakkında hâşâ ihaneti ve halk hak-kında manevî mesuliyeti gerektireceğinden buna sebebiyet vermemelidir.

36- Hattat olan zat, yazacağı bir Mushaf-ı şerif kağıtlarını yük-sekçe tutup pek ince olmayan bir kalemle ve tertemiz bir mürekkep ile beyaz kâğıt üzerine yazmalı, satırlarını seyrekçe bırakmalıdır. Mushaf nüshalarını pek küçük kağıt parçalarında ince kalemler ile yazmak, tenzihen mekruhtur. Bu mübarek nüshaların altın ile veya gümüş ile süslenilmesi, tazimi gösterdiğinden caiz görülmüştür.

37- Mushaf-ı şerifi, Haceri Esvedî, Kâbe-i Muazzama’nın eşîğini tazim için öpmek caizdir. Buna “**diyanet öpmesi**” denir. Nitekim mü-barek bir şahsın elini öpmeye de “**tehiyye öpmesi**” denilir.

“İmam Şafîye göre ekmeği öpmek, mubah veya hasen “güzel” olan bir bidattır. Bu öpmek, Hanefîlerce de mubah, görülebilir.”

38- Mushaf-ı Şerîf ile, diğer dinî bir kitap ile veya taşında Kur'an-ı Kerim'den birşey yazılı bir yüzük parmakta iken -kesin bir zaruret bulunmadıkça- helaya girilemez, hürmete aykırıdır. Bunları helaya gir-medevvel çıkarmalı, temiz bir yere bırakmalıdır.

39- Bir Mushaf-ı Şerîf, okunmayacak bir hale gelince, temiz bez içine konup ayak basılmayacak temiz bir yere gömülmelidir. Bu, Kur'an'a ihanet değil, bir ikramdır. Bununla beraber tam üzerine toprak atılmaması için orada bir lâhid “Bak. Namaz kitabı Madde: 600” veya tahtalardan bir tavan yapılmalıdır. Bu gibi mushafları yakmak caiz değildir.

Diğer dinî kitaplar ise, yıpranmış olunca, hem gömülebilir, hem de akar suya bırakılabilir, hem de içlerindeki mukaddes isimler silin-dikten sonra yakılabilir. Bu gibi kitap kâğıtlarına birşey sarmak, dine, ilme karşı hıyâneti ifade edeceğinden caiz olamaz.

Aynı şekilde, içlerinde Cenabı Hakk’ın veya Resul-ü Ekrem’in isimleri yazılı kâğıt parçalarına da bu isimler silinmeksizin bir şey sarıl-ması mekruhtur.

40- Mabetlere karşı hürmette bulunmak da yapılması gerekli dini bir vazifedir.

Bir Camii şerife, bir mescide hürmetle girilir, içinde tazimli bir şekilde oturulur, lâubali hareketlerden, lüzumsuz sözlerden kaçınılır, “Namaz kitabı Madde:490 ve devamına” müracaat!..

41- Kur'an-ı Azîme, din ve imana, Peygamberlerden herhangi bi-rine ve Peygamberimiz (S.A.V)’in, bir sünnetine, bir hadîs-i şerife, bir İslâm mabedine -haşa- sövmek, ihanette bulunmak veya

¹ Ruh gibi insan bedenine konulmuş olan bir latîfedir ki, temâşâ (seyretme) mahallidir Bak; Cürçânî; Ta’rifat:79

bunlardan birini hafife almak “**el-iyazu billâh** = bundan ALLAH’a sığınırız” kafirliktir, derhal tevbe ve istiğfar edip imanı ve nikâhı tazelemek icap eder.

Bir şahsın sarhoş bir halde böyle çirkin bir işte bulunması, kafir olmasını gerektirmez. Çünkü kafirlik, itikat-imanla alakalıdır. Aklın git-mesi ile beraber tahakkuk etmez. Böyle bir şahsa lâzımdır ki tevbe ve istiğfar etsin, sarhoşluk verici şeyleri kullanmaya son versin, böyle haram bir şeye devam etmesin.

42- İnsan, aslında en güzel şekilde yaratılmış mükemmel, muhte-rem bir varlıktır. Hiç bir kimseye sövülmesi caiz değildir. Bilhassa ağza sövülmesi büyük bir günahdır, “**tazîr**”¹ cezasını ve tevbe-istiğfar etme-sini gerektirir. Hattâ bazı fıkıh alimlerine göre bir mü'minin ağzına sö-vülmesi kâfir olmasını gerektirir. Çünkü mü'minin ağzı iman ve Kur'an yeridir, onun ağzına söven, -haşa- Kur'an'a sövmüş gibi olur. Bu sebep-le imanını ve nikâhını yenilemesi lâzım gelir.

43- Kur'an-ı Kerim’i veya herhangi bir din kitabını kasten temiz olmayan bir yere atmak, Kur'an âyetlerini, kelimelerini sihir büyü gibi bir maksatla temiz olmayan şeyler ile yazmak ve yine bu maksatla tazime aykırı sözler söylemek kafirliği gerektirir. Bu sebeple bu gibi şeylerden son derece kaçınmak lâzımdır.

44- Sihir = Büyü; bedenlere, ruhlara, gönüllere tesir eden, insanı hasta bırakan, öldüren, karı ile kocanın arasını açan, bir takım dökümlerden, yazılardan, dualar ile efsunlardan ibarettir ki bütün müçtehid alimlerce kesinlikle haramdır. Böyle bir şey, fâsık kimselerin ellerinde meydana gelebilir. Hattâ bazı müctehitlere göre sihri öğrenip başkalarına öğreten kimseler, dinden çıkmış olurlar, öldürülmeleri lâzım gelir. Şu kadar var ki, caiz olmasına inanmaksızın sadece kendisini fenalığından korumak için sihir yapmayı öğrenen kimse, dinden çıkmış olmaz.

45- “Büyücüler, şeytanlar, her istediklerini yaparlar” diye itikat edilmesi de kafir olmaya sebep olur.

Sihrin bir hakikati var mıdır, yoksa bir sanattan, bir göz bağıcılık-tan ibaret midir? Diğer üç mezhep imamına göre, sihrin bir hakikati vardır. Bazı sihirler, Cenab-ı Hakkın dilemesiyle tesir eder. Fakat İmam-ı A'zam'dan rivayet edildiğine göre sihrin ne hakikati vardır, ne de cisimler üzerinde bir tesiri. Bazı hâdiseler, bir tesadüf eseri olabilir. Bununla beraber sihrin çeşitleri vardır. Bir çeşit sadece bir sanattan baş-ka bir şey değildir. Bir fevkalâdeliği yoktur.

46- Sihirbazların tövbeleri bazı müctehitlere göre kabul olunur. Bazılarına göre kabul olunmaz. Mutlaka dünyada ceza görmeleri lâzım gelir. Çünkü bu, bir zındıklıktır.

47- Kehanette bulunmak, yani gayptan haber vermek iddiasına kalkışmak, yıldızlardan bir takım hükümler çıkarmak, “**remil atmak**”² da haramdır. İslam dini, bu gibi şeyleri kesinlikle menetmiştir. Bunlar ile vakitlerini zayi etmek, münevver, mütefekkir insanlara asla yakışmaz.

[Fihrist'e dön](#)

DIYANET VE MUAMELÂT HUSUSUNDA SÖZLERİ KABUL EDİLİP EDİLMEYECEK KİMSELER

48- Diyanet-i mahzada, yani yalnız ALLAH Teâlâ ile kulu ara-sındaki bir ibadet hususunda âdil olan kimselerin sözleri kabul edilir. Fâsıkların, gayrimüslimlerin sözleri kabul edilmez.

Meselâ, mevcut bir suyun temiz olmadığını bir âdil müslüman, haber verip de başka su bulunmasa, teyemmüm caiz olur. Fakat bunu fâsık veya hali bilinmeyen veya gayrimüslim bir kimse haber verirse, araştırmak lâzım gelir. Yani o suyun hakikaten temiz olup olmadığı araştırılır, kuvvetli zanna göre amel olunur. Şöyle ki: Eğer bu haber verenin doğru söylediği hakkında kuvvetli zan meydana gelirse, yalnız teyemmüm yapılır, yalan söylediği hakkında kuvvetli zan meydana gelirse bu su ile abdest alınır, ihtiyaten teyemmüm de yapılır.

49- Bir suyun temiz olduğunu bir âdil, temiz olmadığını da diğer bir âdil müslüman haber verse, bunun temiz olduğuna hükmedilir. Çünkü suda asıl olan temiz olmaktır. Fakat ölü bir hayvanın boğazlanmış olduğunu bir âdil, boğazlanmamış olduğunu da diğer bir âdil kimse haber verse, bu hususta en kuvvetli kanaate göre amel olunur.

¹ Hakkında belli bir ceza bulunmayan suçlardan dolayı şekli ve miktarı kadı(hâkim) tarafından tâyin ve tatbik edilen cezadır.

² Kum toprak, kül, kağıt gibi şeylerde bulunan bir takım çizgi nokta ve şekillere dayanılarak bakılan bir çeşit fal.

50- Bir gayrimüslimin müslüman olmuş olduğunu bir müslüman haber verse, üzerine cenaze namazı kılınması caiz olur.

51- Alım-satım ve benzerleri gibi muamelelere gelince bunlarda adalet şart değildir. Fâsıkların, gayrimüslimlerin sözleri de kabul edilir. Hattâ bunların bu muameleler esnasında meydana gelen helal ve harama ait sözleri de makbuldür.

Meselâ bir gayrimüslim, yanında bulunan bir et hakkında, “Ben bunu bir müslümandan veya bir ehli kitaptan aldım” dese, o eti bir müslümanın yemesi helâl olur. Bilâkis “bir Mecusiden aldım” dese, helâl olmaz.

Muamelât denilen işler, pek geniş, pek umumîdir. Bu yüzden bu hususta gayrimüslimlerin de sözlerini kabul etmek, sosyal bir zarurettir.

[Fihrist’e dön](#)

MÜSLÜMANLIKTAKİ AİLE VE AKRABALIK MÜNASEBETLERİ

52- Müslümanların arasında bir din kardeşliği vardır. Bu umumî dinî yakınlıktır, en kuvvetli bir bağıdır. Bu sebeple müslümanlar, herhangi ırka, herhangi yurda mensup olurlarsa olsunlar, birbirine bağlıdırlar, birbirini severler, birbiri hakkında hayır isterler. Nitekim bir âyeti kerîmede: “إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ = Müslümanlar şüphe yok ki kardeş-lerdir.”¹ buyurulmuştur.

Bundan başka müslümanlar arasında farklı derecelerde bir neseb, bir süt, bir hısımlık yakınlığı da vardır. Bu bakımdan da aralarında bir takım vazifeler, haklar, hükümler cereyan eder, bunlara riayet edilmesi dinen lâzım gelir.

53- Müslümanların artmaları, kuvvetlenmeleri, yurtlarını, varlık-larını müdafa edebilmeleri, aralarında aile teşkilâtının gelişmesine bağlıdır. Bunun için aile teşkil etmek ve bu ailenin devamına çalışmak müslümanlıkta mühim bir vazifedir.

Şöyle ki aile yuvası kurmaya güç ve imkanına sahip, kendisinde şiddetli bir evlenme arzusu mevcut olan bir müslüman için evlenip aile sahibi olmak, vacip veya farzdır. Nefsi arzuları normal bir halde bulunan bir müslüman için de bir sünneti müekkededir. Bir hadis-i şerifte:

"تَنَاقَحُوا تَكْتَرُوا فَإِنِّي أَبَاهِي بِكُمْ الْأُمَّمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ"

“Evleniniz, çoğalınız, evlât sahibi olunuz, çünkü ben kıyamette sizinle ümmetlere karşı iftiharla bulunurum”² buyurulmuştur.

Fakat aile hukukuna riayet edilemeyeceği, meselâ, alınacak kadı-na zulüm ve kötülük yapılacağı bilindiği takdirde, evlenmek haramdır. Çünkü bu halde aile hayatından beklenen faydalar meydana gelemez.

54- Talak-boşama hâdisesine gelince, bu bir yönden meşru ise de diğer bir yönden yasaklanmıştır, mahzurdan uzak değildir. Şöyle ki aile hayatından beklenen şeyler meydana gelmediği veya iffet veya uyum bakımından bir fenalık yüz gösterdiği takdirde talak, meşrudur, tavsiye edilmiştir. Fakat böyle bir ihtiyaç zaruret bulunmadıkça, talak hoş karşı-lanmamıştır, güzel değildir. Nitekim bir hadîs-i şerifte:

"أَبْغَضُ الْحَالِلِ عِنْدَ اللَّهِ الطَّلَاقُ"

“Talak, ALLAH katında helâl şeylerin en sevimsizidir” buyurulmuştur.³

Bu sebeple aile hayatını yaşatmaya çalışmalı, lüzumsuz yere ay-rılma, boşanma hâdiselerine meydan vermemelidir, bunun mesuliye-tinden çekinmelidir.

55- Her müslüman için aile hayatı ile alakalı dinî meseleleri kâfi derecede bilip bunlara riayet etmek de bir vazifedir. Kimlerin birbiriyle evlenip evlenemeyeceğini, kimlerin arasında mahremiyet mevcut olup olmadığını bilmek icab eder.

56- Nikâh denilen evlenme muamelesi, müslümanlarca karı ile koca olacak kimseler veya bunların velîleri veya vekilleri arasında ve en az iki müslüman erkeğin veya bir müslüman erkek ile iki müslüman kadının huzurlarında, “Ben seninle evlendim,” “ben de kabul eyledim” veya “ben falancanın

¹ Hucurat suresi: 10

² Abdurrezzak Musannef; No:10391; 6/173. Şafii Ümm; Nafakat; 5/213

³ Ebu Davud; Talak:3 No:2178; 1/661: İbn-i Mace; Talak:1; No:2018; 1/650. Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra; Talak; No:15268; 11/193

kızı falancayı velisi veya vekili bulunduğum falanca için eş olarak kabul ettim” “ben de falancayı velisi veya vekili bulunduğum falancaya velisi veya vekili olmam hasebi ile evlendirdim” gibi bir icap ve kabul ile akit yapılır. Ve kadına “**mehir**” adıyla emsaline göre bir miktar mal verilmesi de lâzım gelir. Bu mehir, iki tarafın rızasıyla evvelce de tayin edilebilir. Kadın bu mehrini sonra kocasına bağışlayabilir.

57- Babalar, dedeler, analar, nineler, erkek ve kız kardeşler, amcalar, dayılar, halalar, teyzeler arasında bir neseb yakınlığı, bir ebedî mahremiyet vardır. Bunların arasında nikâh asla caiz değildir. Meselâ bir kimse, hiç bir vakit ne anasını, ne kızını, ne de halasını nikâh ile alamaz.

Yine bir kimse, kendi kardeşinin kızını veya torununu da alamaz. Fakat bir kimse, halasının veya teyzesinin kızını alabilir. Ve iki kardeş çocukları da birbirleri ile evlenebilirler. Bunlar arasında bir yakınlık var ise de, bir mahremiyet yoktur.

58- Süt itibariyle sabit olan mahremiyet de nesebce sabit olan mahremiyet gibidir. Bu sebeple bir kimse ile süt babası, süt anası, süt dedesi, süt ninesi, süt kardeşi, süt kardeş evlâdı, süt halası, süt teyzesi arasında ebedî bir mahremiyet vardır. Bunlar birbirleri ile evlenemezler.

Bununla beraber bu mahremiyetin sabit olması için çocuk, sütü en fazla iki buçuk yaşına kadar -hatta bir kere olsa bile- emmiş veya içmiş bulunmalıdır. Bu müddetten sonra emilen veya içilen bir süt ile süt evlatlığı, süt kardeşliği sabit olamaz. Bu müddet, İmam-ı A'zam'a gö-redir. İmameyn'e göre süt müddeti iki senedir.

59- Kadın ile kocasının bir kısım akrabası ile kendileri arasında “**sıhriyet = hısımlık**” itibariyle bir yakınlık meydana gelmiş olur ki, bu da bir mahremiyet meydana getirir, nikâhın caiz olmasına mani olur. Şöyle ki; bir kimse, kendi hanımının anasını, ninesini, başka kocasından olan kızını veya torununu asla nikâh edemez. Hatta aralarındaki evlilik bitmiş olsa bile. Şayet bunlardan birine gayrimeşru olarak yaklaşacak olsa veya bunların bir uzvunu -sıcaklığı duymaya mani bir engel bulun-maksızın- şehvetle tutsa veya öpse, karısı kendisine ebediyen haram olur. Buna “**Hürmeti musahare**” denir.

60- Bir kadın da kendi kocasının babasıyla veya başka hanımın-dan olan oğlu ile, torunu ile asla evlenemez. Bunların arasında da ebedî bir mahremiyet vardır. Şayet aralarında gayrimeşru bir ilişki veya şehvetle bir temas meydana gelse, kocasına ebediyen haram olur.

61- Bir erkekle kendi karısının kız kardeşi, halası veya teyzesi arasında geçici bir mahremiyet vardır. O erkek, evlilik devam ettikçe bunlardan birini alamaz. Fakat bu evlilik tamamen bittikten, meselâ kadın öldükten veya boşanıp iddeti bittikten sonra alabilir.¹

62- Bir kimse, üvey anasıyla veya kendi oğlunun veya torununun karısı ile asla evlenemez. Hatta evlilik sona ermiş olsa bile. Bunlar arasında da “**hürmet-i musahere**” vardır. Şayet bir kimse, oğlunun veya torununun veya babasının hanımına gayrimeşru yakınlıkta veya şehvetle temasta bulunsa; bu kadın kocasına ebediyen haram olmuş olur.

63- Hürmet-i musahere, gayrimeşru ilişkiyle de sabit olur. Şöyle ki, bir kimse, kendisine gayrimeşru bir şekilde cinsel ilişkide bulunmuş veya bir uzvunu engelsiz şehvetle tutmuş veya öpmüş veya cinsel organına şehvetle bakmış olduğu bir kadının neseb veya süt itibariyle anasını, ninesini, kızını, torununu asla alamaz. Bunlar ile aralarında ebedî bir mahremiyet bulunmuş olur. Bu, yapmış olduğu gayrimeşru hareketin bir nevi cezasıdır, neticesidir.

64- Bir müslüman, başkasının nikâhında veya iddetinde bulunan bir kadını alamaz. Aynı şekilde bir müslüman, ehli kitap olan bir yahudi veya hıristiyan kadını nikâh edebilirse de, müşrik olan bir kadını, me-selâ bir mecusi kadını asla nikâh edemez. Ancak kadın, bu şirkini terk ederse, o zaman nikah edebilir.

Bir müslüman kadını ise, hiç bir gayrimüslim ile evlenemez. Bu, dinen kesin bir şekilde haramdır. Böyle bir hal, İslâm şerefine, İslâm menfaatine ve bir müslüman kadının şahsi selâmet ve saadetine aykırıdır.

65- Müslümanların münasebetlerinde karşılıklı bir hürmet, bir nezaket vardır. Bir müslüman,

¹ **ÖNEMLİ NOT:** Kocasını ölen bir kadının kendi evinde dışarıya çıkmadan bekleyeceği bir süredir ki, bu süre 4 ay 10 gündür. (Bakara suresi: 234) Kocasından boşanan bir kadın ise üç ay hali (hayız müddeti) iddet bekler. (Bakara suresi: 228) İddet bekleyen bir kadının evlenmesi kesinlikle haramdır.

başkasının evine rızası olmadıkça giremez, başkasının evinin içine izni olmadıkça dışarıdan bakamaz, sözle-riyle kimseyi rahatsız edemez. Bunun dışında olarak erkekler, göbekleri altından itibaren diz kapakları altına kadar olan uzuvları müstesna olmak üzere birbirlerinin bütün uzuvlarına bakabilirler.

66- Kadınların birbirlerine veya kendi kocaları olmayan erkeklere bakmaları da erkeklerin birbirine bakmaları gibidir. Bu sebeple bir müslüman kadın, diğer bir kadının veya bir erkeğin göbeği altından diz kapakları altına kadar olan kısmına bakamaz, diğer uzuvlarına bakabilir. Yeter ki bir şehvet, yani kalben bir arzu ve meyil korkusu bulunmasın.

67- Bir erkek, yabancı veya yakını olup nikâhı ebediyyen haram olmayan bir kadının ahlâkî bir mahzur bulunmadığı takdirde yalnız yüzüne, ellerine bakabilir. Ebediyyen mahremi olan bir kadının meselâ anasının veya kızının veya teyzesinin ise, yüzüne, başına, göğsüne, kulaklarına, baldırlarına bakabilir ve bu uzuvları tutabilir. Yeter ki iki taraftan hiç birinde şehvet korkusu bulunmasın.

68- Erkek ile hanımı arasında her yönüyle özel bir durum “helal olmak” mevcut olduğundan biri diğerinin bütün vücuduna bakabilir. Şehvetle olup olmaması müsavidir. Şu kadar var ki, cinsel organlarına bakmamaları daha iyidir, edebe uygundur.

69- Bir doktor, tedavisinde bulunduğu bir kadının hastalıklı olan herhangi mahrem bir uzvuna zaruret miktarı bakabilir. Şu kadar var ki, tedavisini bir kadına tarif ederek havale etmesi daha uygundur. Çünkü cinsin cinsine bakması daha hafiftir.

[Fihrist'e dön](#)

MÜSLÜMANLIKTAKİ KESB = KAZANCIN EHEMMİYETİ

70- Müslümanlıkta kesb, yani kazanç sahasına atılmak, esasen ilim gibi bütün müslümanlara ait, pek ehemmiyetli bir vazifedir. Hattâ bir hadis-i şerifte:

"الْكَسْبُ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ"

“Kazanç aramak müslüman olan her erkek ve kadın için bir farzdır.”¹ buyurulmuştur. Çünkü herhangi bir müslüman, mükellef olduğu vazife-leri ancak kazanç sayesinde yerine getirebilir. Bu vazifelerin yapılması kuvvet ile sıhhate bağlıdır. Kuvvet ve sıhhat ise, gıdaya ve diğer hu-suslara bağlıdır. Gıda ve diğer hususlar ise, ancak kazanç vasıtasıyla elde edilebilir. Bu sebeple kazanç meydanına atılmak da mühim bir vazifedir, bir farzdır. Şöyle ki:

71- Herhangi bir müslüman için kendi nefsinin ve nafakaları üzerine lâzım gelen kimseleri geçindirmeye ve borçlarını ödemeye yetecek miktar helâlden kazançta bulunmak bir farzdır. Nitekim bir hadis-i şerifte:

"طَلَبُ الْحَلَالِ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ"

“Her müslüman üzerine helâli aramak vaciptir.”² buyurulmuştur.

72- Fakirlere yardım, gariplere iyilik yapmak için yeterli miktar-dan fazla kazanç, övülmüştür, güzel görülmüştür. Böyle bir kazanç nafîle ibadetten daha faziletlidir. Çünkü bunun faydası başkalarına da dokunmaktadır.

73- Geniş bir imkana sahip olmak, daha fazla nimetlenmek için daha çok miktarda kazanmak, mubahtır. Bir hadîsi şerif de:

"نِعْمَ الْمَالُ الصَّالِحُ لِلرَّجُلِ الصَّالِحِ"

“Salih insan için salih mal ne güzeldir.”³ meâlindedir.

74- Halka karşı kibirlenmek ve övünmek için yapılan kazanç haramdır. Hatta helâl bir yolda yapılmış olsa, bile. İnsanlara karşı servetiyle, mevki ile çalım satan kimseler, yarın ahirette Hak Tealâ Hazretleri'nin gazabına uğrayacaklardır.

[Fihrist'e dön](#)

MUHTELİF KAZANÇ YOLLARININ ÜSTÜNLÜK DERECELERİ

¹ Beyhaki es-Sünenü'l-Kübra; İcara; No:11908; 9/56 (Benzeri)

² Taberani; el-Mu'cemü'l-Evsat; No:8606; 9/278

³ Beyhaki Şüabu'l-İman; No:1248; 2/91

75- Başka başka kazanç yolları vardır. Bunların en faziletlisi, evvelâ cihat yoludur. Sonra ticarettir, sonra ziraattır. Bazı alimlere göre ziraat, ticaretten daha faziletlidir. Daha sonra da sanattır. Şöyle ki:

76- Müslümanlar için icap ettiğinde cihat meydanına atılıp İslâmiyeti yükseltmeye, İslâm yurdunu, İslâm varlığını müdafaaya çalışmak bir farzdır. Bu farzın dâiresi, lüzumuna göre genişler, eli silâh tutan müslümanların bir kısmına ve yeterli olmazsa, hepsine yönelen farz bir vazife olur. Bu uğurda düşman ile çarpışan, düşmanı tepeleyen İslâm mücahidleri gazi, hayatlarını feda edenler de şehit ünvanını alırlar.

Şehitlere ölü denilmesi doğru değildir. Onlar ebedî bir hayata sahiptirler. Onlar, ALLAH Tealâ'nın manevî huzurunda rızıklandırılıp dururlar. Bu sebeple şehitlik büyük bir mertebedir.

İşte bu cihad neticesinde müslümanların galip gelip ganimet malları elde etmeleri, en faziletli bir kazançtır. Çünkü bununla düşman kahredilmiş, din ile dünya birleştirilmiş olur. Bu mallar, velîyyülemr tarafından bir orana göre mücahidlere taksim edilir. Bu malları mücahidlerin kendi kendilerine almaları, intizama engel, başka mücahidlerin ve beytülmalın hukukuna aykırı olduğu için helâl değildir.

77- Müslümanlıkta ticaret de pek kıymetli bir kazanç yoludur. Ticaret, toplumların refahına, yükselmesine sebeptir. Bir hadîs-i şerifte:

"تَسْعَةُ أَعْشَارِ الرِّزْقِ فِي التِّجَارَةِ"

"Rızıkın onda dokuzu ticarettedir"¹ buyurulmuştur. Diğer bir hadîs-i şerifte de:

"التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ يُحْشَرُ مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ"

"Doğru muameleli, müslüman bir tacir Peygamberler ile, sıddıklar ile, şehidler ile haşır olur."² buyurulmuştur.

78- Müslümanlıkta ziraat da pek mühim bir kazanç yoludur. Bunun faydası pek umumîdir. Ekincilik, insanlıkla beraber doğmuştur. Bununla ilk uğraşan zat, Hazreti Âdem Aleyhisselâmdir. Bir hadîs-i şerifte:

"اطْلُبُوا الرِّزْقَ تَحْتَ خَبَايَا الْأَرْضِ"

"Rızıkınızı yerin altında gizli bulunan şeylerde arayınız."³ buyurulmuştur. Bu yüksek emir, ziraata da, madencilğe de şâmilidir.

79- Müslümanlıkta sanat da pek makbul bir kazanç yoludur. Bir çok sanatlar vardır. Bunların bir kısmı, toplum hayatı için pek lâzımdır. İnsan, kendisine en faydalı, en güzel sanatlardan birini seçmelidir. Bir hadîs-i şerif:

"«الْحِرْفَةُ أَمَانٌ مِنَ الْفَقْرِ»" "Sanat, fakirlikten emandır."⁴ mealindedir.

80- Müslümanlarca tesse'ül = dilenme esasen bir kazanç yolu değildir. Az çok kazanmaya gücü olan her müslüman için dilenmek haramdır. Bir müslüman, yüksek himmet sahibi bulunur, onun ruhu, dilencilğe tenezzül etmez. Şu kadar var ki, kazanmaktan tamamen âciz olan bir kimse için dilenmesi lâzım gelir. Böyle âciz bir kimse, dilenmeyi bırakıp da açlıktan ölecek olsa, günaha girmiş olur. Çünkü kendisini tehlikeye atmış, bir nevi intihar etmiş bulunur. Böyle bir halde dilenmek ise, hayatın dayanılması mümkün olmayan ihtiyaçlarından ileri geldiği için bir zillet sayılmaz. Bir hadîs-i şerifte:

"«السُّؤَالُ آخِرُ كَسْبِ الْعَبْدِ»" Dilenme, kulun en son kazancıdır"⁵ diye buyurulmuştur.

81- Bir fakir, dilenmekten de âciz bir durumda bulunursa, halinden haberdar olan herhangi bir müslüman için ona bizzat veya bir aracı ile yemek yedirmek, onun hayatını kurtarmak yapılması gerekli bir vazife olur. Bu vazife yapılmazsa, bu hali bilen müslümanlar günaha ortak olurlar.

Şunu da ilave edelim ki, bir günlük nafakası olan bir fakir için dilenmek helâl değildir.

[Fihrist'e dön](#)

¹ Deylemi Firdevs: No:2879; 2/176

² Tirmizi; Büyü:4; No:1209; 3/515; İbn-i Mace; Ticarat:1; No:2139; 2/724; Darimi; Büyü:8; No:2539; 2/322

³ Beyhaki; Şüabü'l-İman: No:1233; 2/87

⁴ Hadis, elimizdeki mevcut kaynak eserlerde bulunamamıştır.

⁵ Hadis, elimizdeki mevcut kaynak eserlerde bulunamamıştır.

ALİŞ VERİŞİN NEVİLERİ VE KAZANÇ MİKTARI

82- Bey' = Satış muamelesi, "Malı mala değişmek" demektir. Bir kimse, elindeki bir malını aza-çoğa satabilir mi?. Bu mesele etraflıca açık-lanmaya muhtaçtır. Şöyle ki, satış muamelesi başlıca şu dört kısma ayrılır:

1- Bir malı sermayesine = kaçâ mâl olmuş ise, ona satmaktır. Buna, "**Tevliye**" denir. Bu, caizdir. Bir satıcı, bazen elindeki bir malını hiç kâr gözetmeksizin aldığı fiyata satar. Bu, kendi hakkıdır. Ancak bu hususta riayet edilecek şey, sermaye miktarını doğru söylemektir. Aksi takdirde satıcı ALLAH katında mesul olur. Alıcı da alış muamelesini dilerse bozdurur, dilerse fazla bedeli geri alabilir.

2- Bir malı sermayesinden noksana satmaktır. Buna da "**Vazi'a**" denir. Bu hususta da sermayeyi doğru söylemek lazımdır. Fakat burada alıcıya düşen ahlâki bir vazife vardır. Şöyle ki, eğer fakir bir kimse, bir zaruret dolayısıyla bir malını böyle noksanına satıyorsa, onun zararına meydan vermemeli, o malı mümkün olduğu kadar değeriyile satın al-malıdır. Bu, bir yardımlaşma, bir sadaka mahiyetinde olmuş olur.

3- Bir malı, sermayesini ve lüzumlu masraflarını söyleyerek on-lardan bir miktar fazlasıyla satmaktır. Buna da "**Murabaha**" denilir. Sermayenin ve zarurî masrafların yekûnunu tam bir sıhhat üzere tayin eden bir tüccar, elindeki bir malı az çok bir kâr ile satabilir. Bu, caizdir. Şu kadar var ki alıcının o mala olan ihtiyacından istifadeye kalkış-mamalı, insaf dairesini aşmamalıdır. Aksi takdirde böyle bir muamele, mekruh olmaktan, uhrevî mesuliyetten uzak olmaz.

4- Bir malı sermayesini söylemeksizin az çok bedel karşılığında satmaktadır. Buna da "**Müsaveme**" denilir. Böyle bir satış da caizdir. Hattâ yalan söylemek ve sermayenin miktarını tayin hususunda hataya düşmek tehlikesinden salim olduğu için daha güzel görülmüştür. Şu kadar var ki, satıcı, alıcıyı aldatır, onun piyasayı bilmediğinden istifade ederek o malın başka bir yerde bulunmadığını ve pek kıymetli olduğunu söyleyerek onu "**Gabn-ı fahiş**" ile satarsa, bu hareketi helâl olmaz, kendisi ALLAH katında mesul olur, alıcı da böyle bir "**tağrır**" den = aldatıştan dolayı o malı geri verebilir.

Gabn-ı fahiş: Eşya ve ticaret malları gibi bir şeyi kıymetinden yüzde yirmi, ve bir hayvanı yüzde on, gelir getiren bir mülkü de yüzde beş fazlasıyla veya daha fazlasıyla satmak suretiyle gerçekleşir. Fakat tağrır = aldatış bulunmayınca böyle bir muamele zorla bozulamaz.

[Fihrist'e dön](#)

İHTİKÂRIN MAHİYYETİ VE HÜKÜMLERİ

83- İhtikâr, lügatta: "Bir şeyi azalıp kıymetlensin diye saklamak" manasındadır. İstilahta: "İnsanların ve ehli hayvanların yiyeceklerine, içeceklerine ait şeyleri ahâlisine zarar verecek bir beldeye satın alıp kıymetleri yükselsin diye kırk gün kadar bekletmektir." Böyle yapan kimseye de "**Muhtekir**" denir.

İhtikârın kırk gün ile kayıtlanması, dünyaca yapılacak ceza itiba-rıyladır, yoksa ihtikâra bir gün bile meydan veren kimse, günahkâr olup ahiret azabına müstehak olur.

84- Bir beldeye dışardan gelecek şeyleri beldeye getirilerek ser-best satılmasına meydan vermeyip, belde dışında karşılayarak satın almak da bir nevi ihtikârdır.

85- İhtikâr, İmam-ı A'zam'a göre -tarifinden de anlaşıldığı üzere- yalnız yenilecek ve içilecek maddelerde olur. Fakat İmam Muhammed'e göre elbiselik mallarda da olur. İmam Ebu Yusuf'a göre ise, topluma zarar veren herhangi bir maddede olabilir. Altın, gümüş, demir ve ben-zerleri gibi.

86- İhtikârın hükümlerine gelince topluma zarar veren bir ihtikâr, tahrimen mekruhtur, ALLAH Teâlâ katında mesuliyeti gerektirir.

İhtikârın sonu iflâstır. Muhtekir, kendi alçak menfaati için toplu-mu zarara, sıkıntıya sokuyor, neticede toplumun hayatına kastetmiş oluyor. Bu yüzden veliyyülemir veya yetkili olan hakim, muhtekirin şahsî ve ailevî ihtiyaçlarını karşılayacak miktardan fazla olan ihtikâr mallarını satmasına hükmedebilir. Şayet satmaz da muhalefette bulunursa, münasip göreceği şekilde cezalandırır ve o malları, o muhtekir adına satabilir.

87- İhtikâr yapıldığında veliyyülemir, eşyaya kıymet takdir ede-bilir. Şöyle ki, veliyyülemir veya yetkili olan hâkim, ticaret mallarına bir zaruret görülmedikçe kıymet takdir edemez. Bu durumda

“tes'ir = narh (fiyat) belirlemek” mekruhtur. Çünkü ticaretin gelişmesine engel olabilir. Bir hadîs-i şerifte: “Fiyat koyucu ancak nimetleri azçok veren ve rızıklandırıcı olan ALLAH Teâlâdır”¹ buyurulmuştur. Fakat bu malların sahipleri haddi aşar, bunları fahiş bir fiyatla, yani en az iki kat fiyatla satmaya başlarsa, veliyyülemir veya hâkim, bilir kişi ile istişare ederek kıymetleri takdir ve tayin edebilir. Bunda bir sakınca yoktur. Hattâ İmam Malik'e göre kıtlık yıllarında fiyatları tesbit etmek, vali bulunan zat üzerine bir vazife olur, hatta fiyatlarda fahiş bir fazlalık bulunmasa bile.

88- Bir kimse, kendi arazisinin mahsullerini bekletmekle muhtekir sayılmaz. Çünkü bu, kendisine ait bir hakdır, buna toplumun hakları alakalı olmaz. Bir kimse, kendi arazisini ekmebilir. Bu sebeple mahsullerini de satmayabilir. Şu kadar var ki pahalılık ve kıtlık za-manını beklediğinden dolayı günaha girer. Zira müslümanların hakkında fena bir niyette bulunmuş olur.

89- Başka bir beldeden kendi beldesine getirtmiş olduğu bir malı bekleten kimse, İmam-ı A'zam'a göre muhtekir sayılmaz. Çünkü top-lumun hakkı, buldukları beldeden ve o belde etrafından toplanılan mallarla alakalı olur. Bununla beraber bu getirtilen malları satmak müstehaptır. Bunları bekletmek mekruh olmaktan uzak olamaz.

İmam Ebu Yusuf'a göre bu kimse de muhtekir sayılır, hakkında muhtekir muamelesi uygulanır. İmam Muhammed'e göre ise, âdet üzere dışarıdan getirtilen maddeleri bekletmek mekruhtur. Fakat âdete aykırı olarak pek uzak yerlerden getirtilen maddeleri bekletmek mekruh de-ğildir. Çünkü bunlara toplumun hakkı alakalı olmaz.

Kısacası ihtikârda hayır yoktur. Bu şefkat ve merhamet duy-gularına mâni, insanlığın hayırseverlik hususiyetine aykırı olduğundan bundan kaçınmalıdır.

[Fihrist'e dön](#)

RİBÂNIN MAHİYETİ VE NEVİLERİ

90- Ribâ “Faiz”, lugatta fazlalık manasınadır. Şer'an alış-verişte akit yapanlardan birine verilmesi şart koşulup, karşılığı bulunmayan fazla bir miktardan ibarettir. On dirhem gümüşü, on bir dirhem gümüş karşılığında satmak gibi.

91- Ribâ, altın ve gümüş gibi “**mevzunat**”tan olan, yani tartılan şeyler ile buğday, arpa, hurma, tuz, kuru üzüm gibi “**mekilât**”tan bulu-nan, yani ölçü ile alınıp verilen şeylerde olur.

“Ribâ, Malikîler'e göre yalnız altın ve gümüş ile geçimi temin edip “kût = erzak” denilen şeylerde olur. Şafîler'e göre de yalnız altın ve gümüş ile yiyeceklerden olan şeylerde olur.”

92- Riba, iki nevidir: “**Riba-i fazl,**” “**Riba-i nesie.**”

“Riba-i fazl,” tartılan veya ölçülen bir cins eşyanın, kendi cinsi karşılığında peşin olarak fazlasıyla satılması halinde meydana gelir.

Bu sebeple altın, gümüş, bakır, buğday, arpa ve tuz gibi bir şey, kendi cinsiyle derhal değiştirilecek olsa, miktarlarının eşit olması icap eder. Birinin miktarı biraz fazla olunca, bu bir ribâ olmuş olur ki haramdır. ALLAH katında cezası pek büyüktür. Hatta aynı cinsten olan bu iki kısım eşyadan bir kısmı sanat itibarıyla daha kıymetli veya bir kısmı daha iyi, diğeri daha düşük bulunsa bile.

Altın ile gümüş, sanat itibarıyla veya sikke halinde bulunmakla **veznî** olmaktan çıkmış olmaz. Çünkü bunların **veznî** = tartılır şeylerden olmaları, **nassı şer'i** “Hadis-i şerif” ile sabittir. Meselâ on miskal “yak-laşık 45 gram” altın, yine on miskal altın karşılığında peşin olarak satı-labilir. Fakat on bir miskal karşılığında satılamaz. Bu bir miskal, fazla olduğundan ribâ olmuş olur.

Aynı şekilde on kile “20 teneke” buğday, on kile buğday karşı-lığında peşin olarak satılabilir. Fakat dokuz veya on bir kile buğday karşılığında satılamaz. Fazla miktar, ribâdır.

93- Riba-i fazldan kurtulmak için, bir cinsten olan, faizli işlem olabilecek mallardan her birini ya tamamen veya kısmen kendi cin-sinden başkasıyla değiştirmelidir.

Meselâ on miskal altın, yüz dirhem gümüş karşılığında ve on kile buğday on beş kile arpa karşılığında peşin olarak değiştirilebilir. Yine on miskal altın, dokuz miskal altın ile şu kadar dirhem gümüş kar-şılığında ve on kile buğday da beş kile buğday ile şu kadar kile arpa karşılığında peşin

¹ Ebu Davud; Buyu:51; No:3451; 2/293, Tirmizi; Buyu:43; No:1314; 3/605, İbn-i Mace; Ticarât:27; No:2200; 2/741

olarak değiştirilebilir.

94- “Riba-i nesie”ye gelince, bu da tartılan veya ölçülen şeyleri birbiri karşılığında veresiye olarak değiştirmektedir, hatta miktarları eşit olsa, bile, bu da haramdır.

Meselâ on dirhem “yaklaşık 32 gram” gümüş veya bu ağırlıktaki bir gümüş para, yine on dirhem gümüş veya gümüş sikke karşılığında veresiye olarak satılamaz. Çünkü bunların cinsleri ve miktarları birdir. Biri peşin, diğeri veresiyedir. Bu şekilde aralarında bir fark vardır. Bu sebeple bu, bir ribâdır, bir günahdır.

Aynı şekilde elden verilen bir kile buğday ile daha sonra harman zamanında verilecek bir kile buğday satın alınamaz. Bunlar, kalitesi yüksek ve düşük olmak itibariyle farklı bulunsunlar bulunmasınlar, mü-savidir. Çünkü cinsleri, miktarları birdir. Böyle olmakla beraber biri peşin diğeri veresiyedir. Veresiye ise, peşine karşılık olamaz. Arada bir fazlalık bulunmuş olur.

95- Mevzunattan yani tartılan şeyler, cinsleri farklı olsa da, bir-biriyle veresiye olarak değiştirilemez. Meselâ, şu kadar kilo demir kar-şılığında, o kadar kilo bakır veresiye olarak satılamaz. Çünkü bunlar, vezni “tartılan” olmak itibariyle birdirler.

Aynı şekilde şu kadar kile buğday, o kadar kile arpa veya tuz kar-şılığında veresiye olarak satılamaz. Zira bunlar da keyli “yani ölçü ile alınıp verilen şeylerden” olmakta birdirler.

Bu esastan yalnız nakitler müstesnadır. Şöyle ki, nakit paralar kar-şılığında nakit cinsinden olmamak üzere tartılan ve ölçülen şeyler peşin olarak alınabileceği gibi, veresiye olarak da alınabilir. Çünkü alış veriş hakkında buna ihtiyaç vardır.

[Fihrist’e dön](#)

İSTİKRAZ “BORÇ ALMA-VERME” MESELELERİ

96- “İstikraz” borç alıp verme muamelesi, yalnız **misliyat**¹ta, ya-ni altın ve gümüş gibi mevzunat “yani tartılan şeyler” ile, buğday, arpa gibi me'kilât'ta, yani “ölçü ile alınıp verilen” ve yumurta, ceviz gibi taneleri arasında kıymetlerini değiştirecek derecede farklılık bulun-mayan adediyatta, yani “sayılarak alınıp verilen şeylerde” geçerli olur. Hayvan ve el örgüsü, el dokuması gibi **kiyemiyât**²ta olmaz.

97- Gerek altından, gümüşten ve benzeri madenlerden olan nakit paralar ve gerek diğer tartılan veya ölçülen şeyler, daha sonra yalnız misil “denk, aynı”ları alınmak üzere borç olarak alınıp verilebilir. Buna, “**karz-ı hasen**” denir ki, sosyal bir yardım olduğundan büyük bir sevaptır. Fakat bunun karşılığında fazla bir şey verilmesi şart edilmiş olursa bu, bir faiz meselesi olur ki, bu da riba hükmündedir. **Mukriz**'in, yani borç verenin bir veya birden fazla ortaklardan ibaret olması arasında fark yoktur.

98- Borç alınan şeyler, daha sonra kendi misilleriyle ödenir. Me-selâ, borç alınan bir altın akçe, yine bir altın akçe ile ve bir miktar buğday yine o miktar buğday ile fazla bir şey verilmeksizin ödenir. Şu kadar var ki borç alınan akçe meselâ, kağıt para, daha sonra bulunmasa veya geçmez bir hale gelse - fetva verilen görüşe göre- son geçerli olduğu tarihteki kıymeti ile ödenmek lâzım gelir.

99- Bir kimse, borç verdiği para ve başka bir şeyin tamamını veya bir miktarını borçlusuna bağışlayabilir. Borç alan da aralarında bir şart bulunmaksızın kendisine borçlu olduğu kimseye hediye verebilir.

Kısacası borç alma-vermelerde iki taraftan birine şart koşulan bir menfaat helâl değilse de, şart koşulmayan bir menfaat helâldir. Bu se-beple bir borçlu, borcunu ödemekle beraber kendiliğinden şu kadar kuruş da bir âdet neticesi olmaksızın fazla verse bu, helâl olur.

100- Bir kimsenin bir parayı başka bir yerde bulunan bir şahsa ödemek suretiyle borç alması mekruhtur. Fakat böyle bir parayı aralarında bir şart bulunmaksızın borç verenin izniyle başka bir yerde bulunan bir şahsa götürüp vermesi mekruh değildir. Hattâ böyle bir şart ve âdet bulunmaksızın biraz da fazla bir şey vermesinde bir haramlık yoktur. Bu, bir hibe olmuş olur.

¹ Çarşı ve pazarda aynı fiyatta kendi gibisi bulunan şeydir, standart olan mallar.

² Çarşı ve pazarda dengi bulunmayan yahut bulunsu da fiyatça farklı olan şeydir. Standart olmayan mallar. Yazma kitaplar, el yapısı kaplar, kullanılmış arabalar, eski paralar gibi, nâdir eşya halini almış "misliyyattan" olan şeyler de kiyemiyattan sayılır.

101- Bir kimsenin bir şahsa, meselâ bir tüccara her ay veya her sene kendisine şu kadar meblâğ vermek üzere bir miktar para vermesi caiz değildir. O meblâğ, bir ribâ olmuş olur. Fakat muayyen miktar parayı muayyen bir işte kullanıp elde edilecek kârından kendisine muayyen bir miktarının, meselâ üçte birinin veya yarısının verilmesi şartıyla vermesi caizdir. Çünkü bu, şirket “ortaklık” muamelesi demektir. Bu halde o kimsenin zarara da sermayesi nisbetinde ortak olması lâzım gelir.

102- Komşular arasında ekmekler, gerek sayı ve gerek tartı itibarıyla borç alınıp verilebilir. Bu hususta teamül “gelenek” mevcut olup, müsamaha geçerlidir. Bu, İmam Muhammed'in görüşüdür. Fetva da bu şekildedir.

103- Faizin dinen haram kılınmasında bir çok hikmetler vardır. Bir kere muhtaç bir kimseye verilen bir paradan, daha sonra fazla bir şey alınması, sosyal yardım vazifesine aykırıdır. Sonra bir paranın bu şekilde artırılması, çok kere şahsın iktisadî faaliyetini azaltır, kendisini tembelleğe sevk edebilir. Bununla beraber borç alınan paradan borç alanın bir kazanç elde edip etmeyeceği muhakkak değildir, bilakis muhtemeldir. Çok kere alınan borç paralar lüzumsuz yere sarf edilerek karşılığında bir çok zararlara katlanmak lâzım gelir. Rehin verilen nice kıymetli malların bu yüzden hiç pahasına elden çıktığı daima görülür. Halbuki verilecek fazla miktar, kesinleşmiş muayyen bir maldır. Bu sebeple muhtemel, düşünülen bir kazanç, kesinleşmiş bir mala karşılık olamaz.

Esasen katî bir lüzum görülmedikçe borç almamalıdır. Borç huzuru, rahatı kaçıır, hürriyeti kısıtlar. Borç verecek bir halde bulu-nanlar da ellerinden gelen yardımı muhtaçlardan esirgememelidirler, sadece ALLAH rızası için, **karz-ı hesen** suretiyle borç verip mükâfatını ALLAH Tealâ'dan beklemelidir. Yerine sarf edilen bir borç para, sadakadan daha faziletlidir. Bununla beraber borç alacaklar da emin, sözünde durur, ilk fırsatta borçlarını vermeye azimli olmalıdırlar. Bu gibi vasıflardan mahrumiyet, yardım vazifesini bozmaktadır.

[Fihrist'e dön](#)

MÜSLÜMANLIKTA YAPILMALARI CAİZ OLMAYAN ŞEYLER

104- Ferdlerin ve toplumun selâmetine, iffet ve temizliğine, saa-detine muhalif olan şeyler, İslâm dininde yasaktır, haramdır. Bunların yapılması dünyevî veya uhrevî mesuliyeti gerektirmektedir. Bunlara “**günah, masiyet, ism**” denir.

105- Günah olan şeyleri bizzat yapmak caiz değildir. O gibi şeylere razı olmak ve bir zorlama olmadıkça yardım etmek de caiz değildir.

Meselâ bir kimse, bir şey çalamaz. Bu haramdır, cezayı gerektirir. Bir şeyin çalınmasına razı da olamaz, yardım da edemez. Bu da haramdır, yasaktır.

106- Günah olan şeylere razı olmak veya yardım etmek yerine göre ya haram veya mekruh olur. Bu, şer'i şerifte bir asıdır. Buna binlerce mesele, dayanabilir.

Meselâ bir şahıs, herhangi bir haksızlığı geçerli kılmak için bir kimseden bir mal alamaz. Bu, rüşvettir, haramdır. Bu sebeple bir haksızlığı geçerli kılmak için bir mal da veremez ve böyle bir malın verilmesine vasıta da olamaz. Bunlar da haramdır, yasaktır. Çünkü böy-le alınması yasak olan bir şeyin, verilmesi de, verilmesine delâlet edil-mesi de haramdır, yasaktır. Nitekim bir hadîs-i şerif:

“لَعَنَ اللَّهُ الرَّاشِيَّ وَالْمُرْتَشِيَّ وَالرَّائِشَ يَعْنِي الَّذِي يَمْتَشِي بَيْنَهُمَا”

“ALLAH Teâlâ rüşvet alana da, rüşvet verene de, bunların arasın-da rüşvete vasıta olana da lanet buyursun.”¹ mealindedir.

107- Bir kimse, kendisine miras bırakan şahsın gayrimeşru bir sebeple elde etmiş olduğu bir malından miras hissesi almamalıdır. Daha iyi olan budur. Bu, bir vera “sakinma” ve zühd “terk etmek” faziletidir. O hisseyi almak, meşru olmayan bir harekete razı olmak demektir.

Bu sebeple insan, helâl ve meşru olan hisse ile yetinmeli, o mal asıl sahibi malûm ise, ona geri verilmelidir. Malûm değilse fakirlere sadaka olarak dağıtılmalıdır. Çünkü böyle haram bir maldan kurtul-manın çaresi, sahibine geri vermek imkansız olunca, sadaka olarak vermektir.

108- Alacağı bir gıda maddesini gayrimeşru bir hale getireceği veya alacağı genç bir köleye fena

¹ Deylemi, Firdevs; No:5438; 3/463

muamelede bulunacağı veya satın alacağı silâhı fitneye âlet edeceği anlaşılan bir kimseye bunları satmamalıdır. Bu satış, tenzihen de olsa, mekruh olmaktan uzak değildir.

[Fihrist'e dön](#)

YENİLMELERİ VE İÇİLMELERİ HELÂL OLUP OLMAYAN ŞEYLER

109- Eşyada yenilip ve içilmek itibarıyla asıl olan mübah olmak-tır. Bütün eşya, esasen insanların istifadeleri için yaratılmıştır. Bu se-beple aslında temiz olan, akla ve sıhate zararlı olmayan bir kısım hay-van etleri, buğday, arpa, pirinç gibi hububat denilen şeyler, sebzeler, meyveler, sıvılar helâldir. Bunlar yenilip içilebilirler.

Fakat bazı şeyleri yeyip içmek, insanlara zararlı, hikmet ve mas-lahata aykırı olduğu için müslümanlıkta haram kılınmıştır.

110- Hayvanlardan tabiatıyla pis olanların, dişleri ile veya tır-nakları ile kendilerini müdafaa edip başkalarına saldıranların etleri haramdır. “Yedinci kitaba müracaat!”

111- Bitkilerden insanı öldüren veya aklını gideren, vücudu ze-hirleyen veya herhangi bir şekilde sıhate zararlı olan şeyleri yemek ha-ramdır. Meselâ afyon, haşhaş, esrar gibi sarhoşluk veren, aklı bozan şeyleri yemek caiz değildir. Bunlardan sarhoş olanlar hakkında -İslâm ahkâmına göre- tazir cezası lâzım gelir. Tazir ise, yetkili hakim tara-findan yapılacak hapis, dövme, azarlama, ikaz gibi cezalardır.

112- Sıvılardan vücuda zararlı olanları, insana sarhoşluk verenleri içmek haramdır. Çünkü sarhoşluk veren bir sıvının azı da, çoğu da müçtehidlerin çoğuna göre haramdır. Nitekim bir hadîs-i şerifte:

“ مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَفَلَيْهُ حَرَامٌ ”

“Çoğu sarhoşluk veren bir şeyin azı da haramdır.”¹ buyurulmuştur.

Bu gibi sıvıların içilmelerindeki zararlar, herkesçe malûmdur. Bu haram içeceklerin toplum bünyesinde açtığı yaralar pek acıklıdır. Bunların uhrevî mesuliyetleri ise, pek şiddetlidir. Hele “**hamr** = **şarap**” denilen içkinin bir damlasını bile içmek, **icma** ile haram olup şer'an **had**² denilen cezayı gerektirmektedir. Kısacası bu pek zararlı olan şeylerden kaçınmalıdır. Bunlardan kaçınmak, gerek fertlerin ve gerek toplumun selameti için pek lâzımdır.

113- Temiz içecekler, sadece bozulmakla haram olmaz. Ancak vücuda zararlı bir hale gelmiş olursa, o zaman haram olur. Etler ise, kokunca, yiyilmeleri haram olur. Süt, tereyağı, zeytinyağı kokmakla haram olmaz. Yiyeceklere gelince, bozulup keskinleşince temizliğini kaybetmiş ve bu sebeple yenilmesi haram olmuş olur.

114- Hamamların pis sularını ve benzeri şeyleri sebze bahçelerine akıtmak mekruhtur. Fakat bu gibi pis sular ile sulanan bahçelerin seb-zelerini yemek haram değildir. Bir çok fıkıh alimlerine göre mekruh da değildir.

İnsan pisliğini satmak mekruhtur. Fakat başka maddeler ile karış-tırılmış olan pisliğini ve herhangi bir hayvan gübresini satmak mekruh değildir.

115- Temiz olmayan şeyleri, meselâ bozulup temizliğini kaybe-den kokmuş etleri ve benzeri şeyleri, etleri yenilen hayvanlara yedirmek caiz değildir.

116- İçine temiz olmayan bir şey düşen veya akıtılan, dinen az kabul edilen bir sıvı, temizliğini kaybederek içilmesi haram olur. Dinen çok kabul edilen bir sıvı da içine düşen temiz olmayan bir şey ile rengini veya tadını veya kokusunu kaybedince temizlikten çıkmış, içil-mesi haram olmuş olur. “İkinci kitaba müracaat.”

117- Yukarıda haram oldukları yazılan şeylerden her biri **li aynihi** “bizzat kendisi” **haramdır**. Bir de **li gayrihi** “başka bir sebeple” **haram** olan şeyler vardır ki onlar da başkalarına ait olan mallardır. Şöyle ki, bir kimse için başkasının bir malını rızası olmaksızın haksız yere almak, meselâ yiyeceğini veya suyunu yiyip içmek haramdır. Aksi takdirde mal hürriyeti kalmaz. İnsanların toplum halinde

¹ Ebu Davud; Eşribe: 5; No:3681; 2/352, Tirmizi; Eşribe:3; No:1865; 4/292, Nesâi; Eşribe:25; No:5607; 8/300, İbn-i Mace; Eşribe:10; No:3393; 2/1125, A. b. Hanbel; No:5616; 2/91

² Bizzat ALLAH Teâlâ tarafından belirlenmiş, miktarı belli cezalar. Şarap içene **kâdı** tarafından 80 sopa vurulur.

mülkiyet ve tasarruf haklarına sahip olarak yaşamalarına imkân bulunmaz.

118- Bir baba, muhtaç olmadıkça tabiatı kötü olan evlâdının malı-nı kendi kendine alıp yiyemez. Fakat bir ihtiyaç bulunmasa da iyi olan evlâdının malını alıp yiyebilir. Bir hadîs-i şerifte: **أَنْتَ وَمَالُكَ** “Sen de, senin malın da babanıdır”¹ diye buyurulmuştur.

119- Tedavi için temiz olan ilaçları yiyip, içmek, kullanmak caizdir. Hattâ Peygamber (S.A.V) Efendimiz:

“تَدَاوُوا يَا عِبَادَ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَمْ يَضَعْ دَاءً إِلَّا وَضَعَ دَوَاءً غَيْرَ دَاءٍ وَاحِدٍ أَلْهَرَمُ”

“Ey ALLAH'ın kulları! Tedavîde bulununuz. Çünkü ALLAH Tealâ bir hastalık yaratmamıştır ki, illâ onun için bir deva, bir ilâç da yaratmıştır. Yalnız bir hastalık müstesna ki, o da ihtiyarlıktır.”² diye buyurmuştur.

Bu sebeple bir çok hastalıklar, tedavi sebebiyle yok olur. İlahi ka-nun böyle olmalıdır. Bununla beraber şifayı tedaviden değil, ALLAH Tealâ'dan bilmelidir.

120- Helâl, temiz olmayan şeyler ile tedavide bulunmak, esasen caiz değildir. Şu kadar var ki, bazı fıkıh alimlerine göre, başka bir ilâç bulunmadığı takdirde müslüman, âdil bir doktorun göstereceği lüzum üzerine caiz olabilir.

Şöyle ki bir hastalığın veya bir hastalığa sürükleyecek bir zafi-yetin tedavisi için mubah bir ilâç bulunmazsa, böyle bir doktorun “şifa ümidi vardır” diye tavsiyesi üzerine **li aynihi** “bizzat kendisi” **haram** bir şey ile zaruret miktarı tedavi caiz olur.

Fakat sadece görünürde bir menfaat düşüncesiyle, meselâ, yalnız kilo almak arzusu ile böyle bir ilâcı kullanmak caiz değildir. Bunda te-davi mahiyeti yoktur. Bunun haram olduğunda ittifak vardır.

Görülen lüzum üzerine bir uzvunda ameliyat yapılacak bir kim-seye aklını giderecek temiz bir ilâç içirilmesinde de bir sakınca görül-memektedir.

[Fihrist'e dön](#)

YİYİP İÇME MİKTARI VE BUNLARIN ÂDABI

121- Ölmeyecek miktar yiyip içmek farzdır, ki insan bu sayede oruç tutmaya ve ayakta namaz kılmaya gücü olur. Hattâ insan, kendisini ölümden kurtaracak miktar helâl bir şey bulamazsa haram olan bir şey-den o miktar yiyip içebilir. Meselâ böyle bir kimse, kendi kendine öl-müş bir hayvanın etinden yiyebilir. Yine boğazında kalan bir lokmayı gidermek için başka su bulamayınca kâfi miktar sarhoşluk veren bir sı-vıdan içebilir. Fakat fazlasını yiyip içemez. Çünkü zaruretler, kendi miktarlarıyla takdir olunur.

122- Bir insan için kuvvetini artırmak için doyuncaya kadar yiyip içmek mubahtır. Bundan fazla yiyip içmek ise, haramdır. Bunun ölçüsü mideyi bozacağına kuvvetli zan oluşacak miktardır.

Bununla beraber misafirlerine riayet için veya ertesi gün tutacağı oruca kuvvetli bulunmak için biraz fazla yiyip içmekte bir sakınca yoktur.

123- Misafir için veya her birinden bir miktar yemek suretiyle ihtiyaca kâfi gıda alabilmek için sofrada çeşitli yiyecek bulunmasında bir sakınca yoktur. Bununla beraber haddinden fazlası, israf sayılacağından uygun olamaz.

Sofrada çeşitli meyvelerin bulunmasında da bir sakınca yoktur. Fakat terki daha iyidir. Birden fazla, çeşitli şeyler mideyi bozabilir.

Kıscası mubah olan şeyleri bir ihtiyaç bulunmaksızın çoğaltmak da israf sayılır, bundan kaçınılmalıdır. Sofra üzerine lüzumundan fazla ekmek koymak gibi.

124- Ayakta su içmekte bir sakınca görülmebilir. Fakat yü-rürken su içilmesi, zararlı olduğundan uygun değildir. Suyu bir nefeste içmek de sıhhî bakımdan uygun görülmemektedir.

125- Farz olan ibadetleri eda için zayıf düşecek derecede yiyip içmeyi azaltmak suretiyle perhizde bulunmak caiz değildir. Fakat normal bir şekilde yapılacak bir perhiz mubahtır.

¹ Neylü'l-Evtar; Nafakât:1; No:3; 6/321

² Ebu Dâvud; Tıp:1; No:2855; 2/396; A. b. Hanbel; No:17987; 4/278; El-Mu'cemü'l- Kebir; No:483; 1/184

126- Yiyip içmenin adabına gelince, yemekten evvel ve sonra eller yıkanmalıdır. Bir hadîs-i şerîf: “Yemekten evvel el yıkamak bir hasenedir, yemekten sonra ise, iki hasenedir, iki kat sevabdır.”¹ meâlidir.

127- Cünüp olan erkekler ve kadınlar için ellerini ve ağızlarını yıkamadan yiyip içmek mekruhtur. Âdet gören kadınlar için de yemek-ten evvel ağızlarını yıkamak daha iyidir.

128- Yemeklerin evvelinde “Besmele-i şerife”yi okumalı, sonun-da da “Elhamdülillah” demelidir. Bu nimeti bize veren, bu nimetten is-tifade kuvvetini bize ihsan buyuran Kerîm ve Rahîm olan ALLAH'ımızı bu vesile ile de tazim etmelidir. Yemeğin evvelinde besmele unutulursa sonunda: “Bismillâhi âlâ evvelihi ve âhirihi = yemeğin evveline de sonuna da bismillah “ denilmelidir.

129- Yemeğe başlarken besmeleyi sofraya başında bulunanların işi-tebilecekleri bir tarzda okumalıdır. Bu, bir telkin etme, bir hatırlatma demektir. Fakat yemek sonunda işitilecek bir ses ile “Elhamdülillah” denilmesi uygun değildir. Ancak sofrada bulunanların hepsi de yemek-lerini bitirmiş olurlarsa, o zaman denilebilir.

130- Yemeklere az bir tuz ile başlamak, tuz ile bitirmek fay-dalıdır, sünnettir. Ekmek parçalarına hürmet etmeli, bunların üzerine tuzluk ve benzeri şeyleri koymamalıdır. Bunlara parmakları, ağız, bı-çakları silip atmamalıdır. Yemekler de pek sıcak olarak yenilmemelidir, koklanmamalıdır, yemeklere ve sulara üflenmemelidir. Bunlar adaba aykırıdır.

131- Yemek esnasında sükut edilmesi mekruhtur. Yemek yerken sâlih zatların menkıbeleri anlatılmalıdır, güzel bir şekilde konuşul-malıdır. Hele misafirlerin yanında ev sahibinin fazla sükut etmesi hiç uygun değildir. Ev sahibi, misafirlerin yanından ayrılmamalı, onların yanlarında hizmetçisine darılmamalı ve misafirlerine bizzat hizmet et-mek güzelliğini de esirgememelidir. Yemek arasında misafirlerine ısrar etmeksizin “buyurunuz” demeyi de unutmamalıdır. Bu, bir müstahaptır.

132- Ev sahibi kendilerine ziyafet verdiği zatlar ile beraber onlara ağırlık verecek kimseleri bulundurmamalıdır. Misafirler de ev sahibinin rızası malûm olmadıkça, başkalarını ziyafete beraberlerinde getirme-melidirler. Ve ziyafetten sonra ev sahibinden müsaade istemedikçe ve “ALLAH'a ısmarladık” veya “ALLAH'a emanet olunuz” gibi bir duada bulunmaksızın çıkıp gitmemelidirler.

[Fihrist'e dön](#)

GIYİLMELERİ, KULLANILMALARI LAZIM VE CAİZ OLUP OLMAYAN ŞEYLER

133- Her müslüman için avret mahallerini örtecek kendisini sıcaktan, soğuktan koruyacak miktar elbise giymek farzdır. Bu elbisenin etekleri, erkeklerde bacaklarının yarısına kadar, kadınlarda ayaklarının yüzlerine kadar uzamalı, kolları da parmak uçlarına kadar uzun bulunmalıdır.

Erkeklerin elbisesi, kırmızı veya sarı renkte olmamalı, siyah veya beyaz renkte olmalıdır. Bu renkler, müstehabdır, yeşil renk de sünnete uygundur.

134- Elbise, ne fevkalâde değerli, ne de son derece adi olmalı, bilakis orta bir halde bulunmalıdır. Çünkü her şeyin orta halde bulun-ması hayırlıdır. Bununla beraber ALLAH Tealâ'nın verdiği nimeti gös-termek için bir zinet olmak üzere kâfi miktardan fazla elbise edinmek müstehaptır. Peygamber (S.A.V) Efendimiz:

"أُنْعِمُ عَلَى نَفْسِكَ كَمَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْكَ"

“ALLAH Tealâ sana inam ettiği gibi, sen de kendine in'am et”² buyurmuştur. Diğer bir hadîs-i şerifte de:

"إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَنْ يَرَى أَثَرَ نِعْمَتِهِ عَلَى عَبْدِهِ"

“Şüphe yok ki ALLAH Tealâ nimetinin eserini kulunun üzerinde görmeyi sever.”³ buyurulmuştur.

135- Cuma günlerinde, bayramlarda, cemiyetlerde süslenmek için güzel elbise giyinmek mubahtır.

¹ Deylemi, Firdevs; No:7241; 4/426

² Beyhaki Şuabu'l-İman; No:6198; 5/162

³ Beyhaki Şuabu'l-İman; No: 6196-6200; 5/162

Fakat böyle elbise ile devamlı süslenip durmak uygun değildir. Bu, bir gurur eseri olur ve çok kere muhtaç olanların kinine sebep olur. Kibirleşmek ve böbürlenmek için elbise giyinmek ise, mekruhtur.

136- Kibirleşmek maksadıyla yapılan her şey mekruhtur. İnsan-lığa yakışmaz. Bu sebeple başkalarına karşı böbürlenmek, zorba tavrı takınmak maksadıyla pek kıymetli elbiseler giyilmesi veya pek yüksek binalar yaptırılması mekruh olmaktan uzak olamaz. Hele böyle bir ha-reket, israf derecesine varırsa, harama dönmüş olur. Akıllı olan kimse, sadece bir gurur için, sadece bir gösteriş için israfa düşmez, parasını lüzumsuz şeylere sarfederek iktisada, ihtiyata muhalefette bulunmaz. Başkalarına kötü örnek olarak toplum hayatında gedikler açılmasına sebebiyet vermez.

137- Fakirlerin veya orta halli kimselerin, fazla zenginleri taklit ederek israfa düşmeleri caiz değildir. Bu, pek acınacak bir haldir. Bir zengin için giyilmesi mubah olan bir elbise, bir fakir hakkında mekruh, hattâ haram olabilir. Herkes haline, servetine göre hareket etmeli, mukadderata razı olmalı, meşru şekilde hayatını tanzime çalışmalıdır.

138- İpek kumaşlardan elbise giyinmek, kadınlar için caizdir, erkekler için caiz değildir. Beden ile ipek elbise arasında başka bir giysi bulunsun bulunmasın, müsavidir. Fakat yalnız uzatmaları ipek olan ve-ya üzerinde dört parmak eninde ipek işlemeler, saçaklar, kenarlar bulu-nan kumaşlardan elbise giyinmek erkekler için de caizdir. Bir de erkek-lerin harb halinde kalın ipekli elbise giyinmeleri, İmameyn'e göre caiz-dir. Bu gibi elbiseler, mücahidleri düşmana karşı heybetli gösterir ve kılıç darbelerine karşı dayanıklı bulunur.

139- Erkekler için ipek kumaşlar, ipek takkeler mekruhtur. Erkek çocuklara da ipekli, altın sırmalı kumaşlar giydirmek mekruh olmaktan uzak değildir. Fakat bir erkek, ağrıyan gözüne ipekli bir mendil bağlaya-bilir. Bunda bir sakınca yoktur.

140- İpekli eşyadan, başka şekilde istifade etmek caizdir. Meselâ ibrişimden dokunmuş bir seccade üzerinde namaz kılınabilir, bunda bir mekruhluk yoktur. Aynı şekilde ev içini ipekli kumaşlar ile bezemek de caizdir. Yeter ki bir böbürlenme-övünme için olmasın.

Yüzleri ipek kumaştan yapılan minderler üzerinde oturmak, ya-taklarda yatmak da İmam-ı A'zam'a göre helâldir.

141- Üzerinde “MâşâALLAH” veya “Elmülkü lillâh” gibi bir ibare işlenmiş bulunan bir seccadeyi veya herhangi bir döşemeyi yere sermek mekruhtur. Hatta harflerin araları açılmış, bazı harflerin üzerlerine örgü örülmüş olsa bile. Çünkü tek tek harflere de hürmet lâzımdır. Harfler-deki bitişikliği gidermekle mekruhluk yok olmaz.

142- Altın ile, gümüş ile ve benzeri mücevherat ile kadınların süslenmeleri caizdir. Erkekler ise, zinet maksadıyla olmaksızın gü-müşten halkalı mühür kullanabilirler. Ve zinet için de olsa, gümüşlü kemer, altın yaldızlı, işlemeli kılıç kuşanabilirler. Fakat altından, demir-den, tunçtan, şişeden, taştan halkalı mühür kullanamazlar. Bu haramdır.

Mühürde itibar kaşa değil, halkaya-dır. Kaşı taştan, akikten yakut-tan ve benzeri şeylerden olabilir. Şu kadar var ki, bir ihtiyaç görülme-dikçe mühür kullanılmaması daha faziletlidir.

143- Sadece bir zinet için evde altın ve gümüş kaplar, tablalar benzeri şeyler bulundurmamak caizdir. Fakat altın veya gümüş kaplardan yemek yenilmesi, su içilmesi, yağlanması, güzel kokulu bir şey sürül-mesi erkeklere de, kadınlara da mekruhtur.

Gümüş veya altın kaşık ile yemek yenilmesi de böyledir. Gümüş veya altın kalem, hokka kullanmak da mekruh olmaktan uzak değildir. Şu kadar var ki, altın veya gümüş kaptaki bir yemeği ve benzeri başka bir kaba naklettikten sonra yemekte, içmekte, kullanmakta bir mekruh-luk yoktur. Aynı şekilde gümüşle süslü kaplardan su içilmesi de mekruh değildir. Yeter ki, gümüşlü tarafı ağıza alınmasın.

144- Kalaysız bakır, tunç kaplardan yemek yenilmesi mekruhtur. En iyisi toprak cinsinden olan kaplardır. Şişeden, billurdan, akikten ya-pılmış kapların kullanılmasında da bir mekruhluk yoktur. Bunların temizlenmesi kolaydır. Bunlar sıhhî bakımdan madenî kaplara tercih edilmiştir.

145- Sallanan bir dişi gümüş bir tel ile bağlamak caizdir. Fakat altın bir tel ile bağlamak, İmam-ı A'zam'a göre caiz değildir. İmam Mu-hammed'e göre ise, her ikisi ile de bağlamak caizdir, bunda bir sakınca yoktur. Bir görüşe göre İmam Ebu Yusuf'un içtihadı da böyledir.

Aynı şekilde çıkan bir dişi yerine iade ederek, gümüş veya altın bir tel ile bağlamak, İmam-ı A'zam'dan bir rivayete göre mekruhtur. Bu diş, ölünün dişi hükmündedir. Bunun yerine besmele ile boğazlanmış bir koyun dişi gümüş bir tel ile bağlanabilir. Bunun yerine gümüşten bir diş de edinilebilir.

Fakat İmam Ebu Yusuf'a göre çıkan bir dişi yerine iade ederek gümüş veya altın bir tel ile bağlamakta veya onun yerine gümüşten bir diş edinilmesinde bir sakınca yoktur. İmam-ı A'zam'ın da dişin iade edilmesi görüşünde olduğu İmam Ebu Yusuf'tan rivayet edilmiştir. İmam Muhammed'e göre ise, çıkan dişin yerine gümüşten de, altından da diş yaptırılabilir.

Düşmüş veya kesilmiş bir burun yerine, altından burun yapılabilir. Fena koku yapacağı için gümüşten yapılmaz.

146- Nazar değmesin diye çocukların elbisesine boncuk işlenmesi, nazarlıklar takılması caiz değildir. Bunlar cahiliyyet devrine âit bir âdettir. Fakat ekin tarlalarında, bostanlarda birer değnek üzerine hayvan kafası takılmasında bir mahzur yoktur. Bunlar, hem birer korkuluktur, bazı zararlı kuşların, hayvanların buralara gelip sokulmalarına mâni olur, hem de göz değmemesine bir sebep olabilir. Çünkü **“isabet-i ayn”** denilen göz değmesi çok kere vakidir. İnsana da, hayvana da, mala da isabet edebilir. Bu sebeple tarlaya, bostana bakacak kimselerin gözleri ilk evvel bu yüksek korkuluklara dokunur. Artık ondan sonra ekinlere vesaireye dokunmasında bir zarar kalmayabilir.

147- Nazardan ALLAH Tealâ'ya sığınmalıdır. Resul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz buyurmuştur ki:

"إِذَا رَأَى أَحَدَكُمْ مِنْ أَخِيهِ أَوْ مِنْ نَفْسِهِ أَوْ مِنْ مَالِهِ مَا يُعْجِبُهُ فَلْيَبْرِكْهُ فَإِنَّ الْعَيْنَ حَقٌّ"

“Kendisinin veya kardeşinin bir şeyi bir kimsenin hoşuna gidince bereketle dua etsin. Çünkü göz deymesi haktır.”¹

Bereketle dua ise, şöyle yapılır:

"تَبَارَكَ اللهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ اللَّهُمَّ بَارِكْ فِيهِ"

“TebarekALLAH’ü ahsenü’l-halikine. ALLAH’ümme barik fihi.”²

“Yapıp yaratanların en güzelini yapan ALLAH ne yücedir! “Ne güzel yaratmış!” Ey ALLAH’ım ona bereket ihsan eyle.”

Bizlerce “MaşaALLAH, Tebarekallah = ALLAH’ın dilediği oldu, ALLAH bereketli kılsın”denilmesi yaygındır.

Bir hadîs-i şerifte de:

"مَنْ رَأَى شَيْئًا فَأَعْجَبَهُ قَالَ مَا شَاءَ اللهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ لَمْ يَضُرَّهُ"

“Her kim hoşuna giden bir şeyi görünce:

“ مَا شَاءَ اللهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ = MaşaALLAH. Lâ kuvvete illa billah = MaşaALLAH kuvvet yalnız ALLAH’ındır”³ derse ona göz zarar vermez.”⁴ diye buyurulmuştur.

[Fihrist’e dön](#)

LUKATA (KAYIP EŞYA)LARIN MAHİYETİ VE HÜKÜMLERİ

148- Bir yerde bulunup sahibi bilinmeyen kayıp bir mala **“lu-kata”** denir. Bunu o yerden alıp kaldırmaya **“İltikat”**, bunu alıp kaldı- ran kimseye de **“Mültekit”** denilir.

Başkalarının rızaları olmaksızın mallarını ellerinden haksız yere almak haram olduğu gibi, lûkataları da alıp benimsemek haramdır.

149- Bir kimse, bir yerde bir lukata, meselâ bir miktar para veya eşya bulsa, bunu sahibine vermek üzere oradan alıp kaldırabilir. Fakat kendisine mal edinmek için alıp kaldıramaz. Bu, bir gasp sayılır.

150- Lûkataları alıp kaldırmak hususunda şu gibi hükümler vardır:

¹ A. b. Hanbel; No:15273; 3/447

² Heysemi, Mecmau’z-Zevaid; 5/109

³ Kehf sûresi: 39

⁴ Heysemi, Mecmau’z-Zevaid; 5/109

1- Görüldüğü yerde bırakıldığı takdirde zayi olmasından korkul-mayan bir lukatayı alıp kaldırmak mübahtır.

2- Terkedildiği takdirde zayi olması ihtimali bulunan bir lukatayı alıp sahibi için saklamak mendubtur.

3- Zayi olacağından korkulan bir lukatayı alıp saklamak vacibtir.

4- Herhangi bir lukatayı sahibine vermeyip kendisine mal edin-mek maksadı ile almak haramdır.

151- Bir kimse, bir lukatayı bulunca, bunu sahibine vermek üzere aldığına başkalarını şahid tutar, sonra sahibi ortaya çıkar da kendisine ait olduğunu isbat edince, ona teslim eder. Sahibine verilmek üzere baş-kalarını şahit tutarak alınıp saklanılan bir lukata, mültekit “bulanın” yanında bir kusuru olmaksızın zayi olsa, sahibine bedelini ödemesi icap etmez.

152- Lûkataları hükümete teslim etmek de caiz olabilir. Hele zimmî “gayrimüslim vatandaş”lara ait olduğu anlaşılan lukatalar, devlet hazinesine konmalıdır. Sahipleri ortaya çıkarsa, kendilerine aynen ve satılmışlar ise, bedelen iade edilir. Ortaya çıkmazsa, toplum menfaatine sarf olunur,

153- Mültekit, kendisindeki lukatayı münasib bir şekilde ilân eder ve lukatanın kıymetine göre münasib bir müddet bekler. Sahibi ortaya çıkmazsa, fakirlere sadaka olarak verir, kendisi fakir ise, bundan istifade edebilir. Fakat daha sonra sahibi ortaya çıkarsa, bedelini borçlu olur (öder).

Sahibinin aramayacağı belli olan pek kıymetsiz şeylerde ise, bir müddet beklemeye lüzum yoktur. Bir kuruş, bir meyve, bir âdi mendil gibi.

154- Yollarda, bahçelerde, ağaçların altlarında bulunan başaklar, meyveler hakkında da lukata hükümleri geçerlidir. Bununla beraber bu hususta tafsilât vardır. Şöyle ki:

Yazın şehirlerde ağaçların altlarına dökülen meyveler, sahipleri tarafından açıkça veya âdet üzere delâleten serbest edilmiş ise, alınıp yenilebilir, yoksa yenilemez, haramdır.

Şehirlerde bahçe ve bostan içinde bulunan meyveler, ceviz ve benzeri şeyler bozulmayıp kalabilecek şeylerden ise, sahiplerinin açıkça izinleri bulunmadıkça alınmaz. Çabuk bozulacak şeylerden ise, tercih edilen görüşe göre açıkça veya âdet üzere men edilmemiş olunca, alınıp yenilebilir. Diğer bir görüşe göre de sahiplerinin rızaları bilinmedikçe alınıp yenilemez.

Bu vaziyet köylerde olunca bakılır: Eğer meyveler bozulmayıp kalabilecek şeylerden ise, sahiplerinin izinleri bilinmedikçe alınıp yeni-lemes. Fakat bozulacak şeylerden ise, tercih edilen görüşe göre men edildiği açıkça belli olmadıkça alınıp yenilebilir.

Ağaç üzerinde bulunan meyvalara gelince bunlar, her nerede bulunurlarsa bulunsun sahiplerinin izinleri olmadıkça, daha faziletli olan alınıp yenilmemesidir. Ancak pek bol olup da yenilmeleri sahiplerine ağır gelmezse, o halde o meyvalardan bir miktar alınıp, orada yenilebilir. Fakat toplanıp başka bir yere götürülemez, bu caiz değildir.

155- Akar ırmak suları üzerinde bulunan meyvaları çok olsa da, toplayıp yemek caizdir. Çünkü bunlar, bu halde bırakılırsa, çabuk bozu-lurlar, bunları toplamaya delâleten izin vardır. Fakat böyle bir su üye-rinde bulunan ağaçlara gelince bakılır. Eğer sudan çıkarılacakları zaman kıymetli bulunmayacak şeyler ise, alınmaları helâl olur. Fakat kıymetli bulunacak şeyler ise, helâl olmaz, haklarında lukata “kayıp eşya” muamelesi yapılır.

156- Bahçelerin, bostanların içinde, duvarların dibinde değil de, başka yerlerde dağınık veya toplu olarak bulunan meyvalar hakkında da lukata hükmü geçerli olur. Bunlar malûm ise, sahibine, değilse fakirlere verilir. Bunları bulan fakir değilse, bunlardan istifade edemez.

157- Yollara dökülmüş olan ağaç yaprakları, eğer dut yaprakları gibi kendisiyle istifade olunacak şeyler ise, bunları, onun-bunun topla-yıp alması caiz değildir. Aksi takdirde kıymetini sahibine borçlu olurlar. Fakat istifade olunmayacak şeyler ise, toplanıp alınabilirler, ödenmeleri lâzım gelmez.

158- Ekin tarlalarında veya karpuz, hıyar bostanlarında ekinler alındıktan ve karpuzlar, hıyarlar toplandıktan sonra başkalarının topla-malarına âdeten izin verilmiş olan başak ve benzeri döküntülerini onun-bunun toplamaları caizdir.

159- Sünnet veya düğün cemiyetlerinde şeker veya para serpmek-te bir sakınca yoktur. Bu serpilmiş şeyleri hazır bulunanlar, alıp toplaya-bilirler ve bunları almak için avuçlarını veya eleklerini

açan kimselerin avuçlarına veya eteklerine düşen şeyler kendilerine ait olur. Bu sebeple bunları başkaları alamazlar. Alırlarsa, kendilerinden geri alınabilirler.

[Fihrist'e dön](#)

MÜSLÜMANLIKTAKİ EĞLENCELERİN, MÜSABAKALARIN HÜKMÜ

160- İslam dininde meşrû eğlenceler, mübahtır. **Lehv** ve **leab** denilen bir takım zararlı, faydasız eğlenceler ise, caiz değildir. Bunların bir kısmı haramdır, bir kısmı da tahrimen mekruhtur. Bunlar, aslında boş şeylerdir. İnsanın hayatı ise, pek kıymetlidir, daima faydalı şeylere sarf edilmelidir. Zararlı, faydasız şeylere sarf edilmesi, doğru olamaz.

Meselâ kumar oyunu haramdır. Çünkü bunun zararı herkesçe ma-lûmdur. Kumar yüzünden ferah bulmuş kimse gösterilemez, fakat ku-mar yüzünden mahvolmuş, perişan olmuş, kederler, elemeler içinde kalmış binlerce kimseler, aileler gösterilebilir.

Tavla, satranç gibi oyunlar da tahrimen mekruhtur. Bunlar, kıy-metli vakitlerin ziyanına sebep ve kumara sevkedeceği için iyi şeyler değildir. Yalnız İmam Şafî Hazretleri ve bir rivayete göre İmam Ebu Yusuf Hazretleri de satrancın mübah olduğunu söylemişlerdir. Fakat bu mübahlık, satrancın kumar yoluyla oynanmadığı ve bir farz-vâcib vazifenin yapılmasına mâni olmadığı takdirdedir. Yoksa ittifakla haramdır.

161- Bir hadis-i şerife göre:

"كُلُّ لَهْوِ الْمُسْلِمِ حَرَامٌ إِلَّا ثَلَاثَةً مَلَاعِبُهُ أَهْلُهُ وَتَأْدِيبُهُ لِفَرَسِهِ وَمُنَاضَلَتُهُ بِقَوْسِهِ"

“Müslümanın her oyunu haramdır, yalnız üç oyun müstesna; bun-lar, ailesi ile eğlencesinden, atını terbiye ve eğitmesinden ve ok atma oyunundan ibarettir.”¹

Bunlar meşru, faydalı birer eğlencedir. Aile ile eğlence, aile hayatının bir sevgi ve neşe içinde devamına yardım eder. Binek hayvan-larını eğitip ve yetiştirmek ile silâh oyunları da cihad bakımından pek lüzumlu olup İslâm yurdunun müdafaasına hizmet eder. Bu sebeple bunlar, bu kıymetli gayelerinden dolayı caiz bulunmuştur.

162- Eğlence maksadı ile ve kumar şeklinde değil de, harb için idman yapmak ve kuvvet kazanmak maksadıyla yapılan bir kısım müsa-bakalar, caizdir. Bunlar ile birer meşru gaye takib edilebileceği için bunlar, **lehv** ve **leab** “boş eğlence” sınıfından sayılmaz. Bunlar birer spordur, cihad için hazırlıktır. Güreşler, silâh atmalar, piyade ve at, deve gibi binek hayvanlarıyla süvari olarak yapılan yarışlar bu kıs-mındandır. Bu müsabakalarda bulunanlara bahşiş olarak bir para, bir hediye verilmesi de caizdir. Bunlar, cihad sebeplerini temin etmek için bir teşvik mahiyetindedir.

[Fihrist'e dön](#)

MÜSLÜMANLIKTAKİ İNSANLARIN HAYATÇA VE ORGAN-CA KORUNMA ALTINDA OLMALARI

163- İnsanların bizzat kendileri ve uzuvları hayatta olduğu gibi, öldükten sonra da her türlü saldırıdan korunmuş, hürmet edilmeye lâyıktır. Bu sebeple herhangi bir insanın hayatına haksız yere kas-tedilmesi haramdır, bir cinayettir. Aynı şekilde bir insanın herhangi bir uzvunu, kendi hayatına ait bir zaruret bulunmaksızın haksız yere kesmek, yaralamak da haramdır, bir suçtur. Nitekim bir insanı hadım yapmak, haksız yere dövmek de caiz değildir.

164- İnsan, muhterem yaratılmış bir varlık olduğundan onun âza-sından hiç biriyle kopararak faydalanılamaz. Onun herhangi bir parçası: meselâ saçları, tırnakları veya çıkmış dişleri satılamaz, bunları gömmek lâzım gelir. Bu sebeple bir kadının saçları alınıp başka bir ka-dının saçlarına ilâve edilemez. Böyle bir hareket insanın şerefine bir tecavüzdür, bir çeşit sahtekârlıktan ibarettir ve diğer bir insanın bir parçasıyla faydalanmak mahiyetindedir. Hattâ bir kadın, kendi saçlarına kendisinin dökülmüş olan saçlarını da ilâve edemez, bu mekruh olmaktan uzak değildir. Fakat başka temiz bir yaratığın saçlarını ilâve edebilir.

165- Yiyecek bir şey bulamayıp mecbur bir hale gelen bir insan, kendi vücudundan bir parça et koparıp yiyemez. Başka birisinin uzuv-larından birini de müsaadesiyle kesip yiyemez. Böyle bir emir ve müsaade sahih değildir. Fakat böyle zor durumda kalan bir kimse, bu-lacağı bir ölüden, hayatını

¹ Fethu'l-Bâri; İsti'zan:52; No:6301; 12/366

kurtarabilecek miktarda yer, eğer yemez de ölürse, günaha girmiş olur. Nitekim oruç tutan bir kimse de ölüncüye kadar bir şey yemezse günahkâr olur. Yine yenilecek bir şey bulunduğu halde yemeyip açlıktan ölen kimse de günahkar olur.

166- Henüz ana rahminde bulunan bir cenîni düşürmek de caiz değildir, çirkin bir iştir, bir nevi cinayettir. Şu kadar var ki henüz hayat bulmamış bir cenîn, geçerli bir zaruret sebebi ile, tıbbî bir gerekçe neticesinde düşürülebilir.

Bir de gebe bulunan bir kadın, vücudunun sıhhati için ilâç içebilir. Bunun tesiri ile vaki olacak düşükten dolayı mesul olmaz.

167- Çocuk olmasın diye “**azil**”de bulunmak, yani meniye cinsel organı dışarısına akıtmak uygun değildir. Hanımının rızası olmadıkça caiz olmaz. Ancak bir hastalıktan veya bir fitne fesattan korkulursa, o zaman caiz olur. Kısacası müslümanların nüfusunu azaltacak şeylere kalkışmak doğru görülemez.

168- Bir müslüman için intihar, kendi kendini öldürmek ahirette büyük azapları gerektiren bir cinayet olduğu gibi, kendi ölümünü te-menni etmek de caiz değildir. Bir kızgınlık veya geçim sıkıntısı yüzün-den ölümü temenni etmek mekruhtur. Bir hadîs-i şerifte buyurulmuştur ki:

“Sizden biri kendisine gelen bir zarardan, bir felâketten dolayı ölümünü mutlaka temenni edecek ise, “Ya Rabbi! Benim hakkımda hayat hayırlı ise, beni yaşat ve eğer ölüm hayırlı ise, beni öldür.” diye dua etsin.”¹

169- Bazı hayatî zaruretlere dolayı insanlar üzerinde ameliyat yapmak caizdir. Meselâ içinde taş bulunan bir mesaneyi usulü daire-sinde yarmak veya bütün vücuda yayılacak bir hastalıktan dolayı bir uzvu kesmek caizdir, bunda bir sakınca yoktur.

170- Ölen bir kadının rahminde diri bir çocuk bulunsa, bu çocuğu kurtarmak için o kadının karnını sol tarafından yarmak lâzım gelir.

Aynı şekilde bir çocuk, anasının karnında enine bir vaziyet alıp çıkarılması için parça parça edilmesinden başka bir yol bulunmazsa, bu vaziyet ise, anası için bir tehlike teşkil etse bakılır. Eğer çocuk canlı değilse parça parça edilerek çıkarılır. Canlı ise, bu şekilde çıkarılması caiz görülmemiştir. Çünkü bir hayat sahibini kurtarmak için diğer ma-sum bir hayat sahibini parçalamak lâzım gelecektir.²

171- İnsanlara faydalı, maddi-manevi temizliğe sebep olduğundan dolayı “**Hitan=sünnet**” ameliyesi, çok eski zamanlardan beri bir sünnet bulunmuştur.

Malûm olduğu üzere erkek çocukların sünnet edilmelerine “**hi-tan**” denir. Bu, bir İslâm alâmetidir. Bunun müstehap olan vakti çocuğun yedinci yaşından on ikinci yaşına kadardır. Daha evvel de sünnet yapılması caizdir.

Buluğ çağına eren bir kimse, sünnet edilmemiş ise, ya bizzat kendisi veya yapabilirse hanımı tarafından sünnet edilir. Bu mümkün olmayınca bir sünnetçiye müracaat olunur.

172- Müslüman olan bir gayrimüslimin ihtiyarlığı sebebi ile sünnete tahammül edemeyeceği için ehli tarafından haber verilirse bu sünnetten istisna edilebilir. Çünkü bir özür sebebi ile vacibin bile terki caizdir. O halde sünnetin terki öncelikle olur.

[Fihrist'e dön](#)

HAYVANLARA MERHAMET İLE MUAMELENİN LÜZUMU

173- İslâm dininde bütün yaratılmışlara şefkatle muamele yapılması, bir vazifedir. Bilhassa hayvanlara zulüm edilmeyip iyi bakılması lâzımdır. Hayvanları pek fazla yormamalıdır, dövmemelidir. Hayvanlara zulmün cezası ağırdır. Çünkü hayvanların Hak Tealâ'dan başka yardımcısı, müdafaa edeni yoktur.

“ALLAH Tealâ'dan başka yardımcısı bulunmayanlara zulm eden-ler hakkında ise, Hak Tealâ'nın gazabı pek şiddetli olacaktır.” diye buyurulmuştur.

¹ Buhari; Mezra:19; No:5347; 5/2146 – Müslim; Zikir, dua, tövbe, istiğfar:4; No:2680; 4/2064 – Ebu Davud; Cenaiz:13; No:3108; 2/205

² **ÖNEMLİ NOT:** Bu gibi hususlarda günün tıbbi, teknolojik gelişmelerine göre hareket edilmelidir. Sezeryanla doğum gibi.

174- Hayvanların riayet edilecek hakları vardır. Mesela ehli hayvanların yiyeceklerini, içeceklerini vaktinde vermek, tımarlarına bakmak, haklarında yumuşaklık ile, merhamet ile muamelede bulunmak lâzımdır. Her cins başka bir hizmet için yaratılmıştır. Buna muhalefet etmemelidir.

Meselâ, sığır hayvanları, arabalara koşulmak, tarlalarda çalıştırıl-mak için yaratılmıştır, bunlara binilmemeli, bunların sırtlarına merkep-ler gibi yük yükletilmemelidir.

175- Zararlı olmayan serçe, hüdhüd gibi küçük kuşları, hayvanları boş yere öldürmemelidir. Hiç bir hayvanın yüzüne vurmamalıdır. Ve yüzünü dağlamamalıdır. Hiç bir hayvanı nişan almak için hedef tutma-malıdır, kuşların yuvalarına geceleyin gitmemelidir. Geceler onlar için bir emniyet, bir yerleşme zamanıdır.

176- Zararlarını gidermek için yılan, akrep, fare, çaylak, kara karga, kudurmuş köpek gibi hayvanlar öldürülür. Bununla beraber hiç bir hayvanı ne kadar zararlı olursa olsun, ateşe atmak suretiyle öl-dürmek caiz değildir.

177- “Öldürülecek bir yılanın veya akrebin eşi, intikam alır” diye söylenen sözlerin aslı yoktur. Bunların intikamından korkmak, fazla bir korkaklık eserdir, erkeklere yakışmaz.

[Fihrist'e dön](#)

MÜSLÜMANLIKTAKİ MADDÎ VE MANEVÎ TEMİZLİK

178- İslâm dini, gerek maddî ve gerek manevî, ruhî taharet ve te-mizliğe büyük bir ehemmiyet vermiştir. Bu iki kısım temizlik arasında büyük bir ilgi vardır. Bunlardan biri diğ erinden ayrılamaz. Hattâ bun-lardan her biri bir bakımdan maddî ise, diğ er bir bakımdan da mane-vîdir. Abdest gibi.

179- Müslümanlıkta maddî şeyler ile kirlenen bir vücudu bir elbi-seyi, bir mekânı temizlemek bir vazife olduğu gibi, günah denilen manevî fenalıklarla kirlenmiş olan bir ruhu temizlemek de bir vazifedir.

180- Başlıca maddî temizlikler şunlardır:

1- Müslümanlıkta her ne sebeple kirlenen bir vücudu, bir elbiseyi, bir yeri ve benzeri şeyleri su ile temizlemek bir esastır. Bu temizlik işi, temizlenecek şeyin haline göre farz, sünnet veya müstehaptır.

2- Müslümanlıkta namaz kılabilmek için abdest almak ve icab edince gusl etmek farz olan bir temizlik vazifesidir.

3- Müslümanlar için yüzde, kulakta, burunda, tırnaklarda saç ve sakalda bulunan kirleri gidermek, saçları tarayıp bağlamak, insanların nefretine meydan vermemek, sünnet olan bir temizlik vazifesidir.

4- Her müslüman için haftada bir kere olsun vücudunu yıkamak müstehaptır. En faziletli olan Cuma gününde yıkanmaktır. Çünkü Cuma müslümanların bir bayramıdır, bir toplantı zamanıdır, o günde her yö-nüyle temiz olmak pek güzeldir.

5- Müslümanlar için uzanan tırnakları ve fazla uzanan bıyıkları kesmek müstehaptır. Sakalda sünnet olan bir tutam miktarıdır. Ondan fazlasını kesmekte bir sakınca yoktur.

6- Kol altındaki ve kasıklardaki tüyleri yolmak veya tıraş etmek müstehaptır. Bunlar haftada veya onbeş günde bir temizlenmelidir. Kırk gün kadar hali üzerine bırakmak tahrimen mekruhtur.

7- Erkeklerin veya kadınların temizlenmek için kendilerine mah-sus hamamlara gitmelerinde bir sakınca yoktur. Umumî bir ihtiyaçtan dolayı bu, caiz görülmüştür. Yeterki avret mahallerini örtsünler. Erkek-lerin kendi aralarında, kadınların da kendi aralarında peştemal bağ-lamayarak açık bir halde yıkanmaları haramdır. Hattâ bir kimse, yalnız başına bir yerde yıkanacağı zaman bile peştemal bağlamalıdır. Edebe uygun olan budur. Tenha bir mahalde peştemal sıkamak veya temizlik yapmak için az bir müddet peştemalsız durmak caiz olabilir.

8- Hamamda vücudun baştan göbeğe ve dizlerden topuklara kadar olan kısmını tellak “keseci”ye oğdurmakta bir sakınca yoktur. Fakat bazı alimlere göre bir zaruret bulunmadıkça, bu oğdurmak mekruhtur. Göbek ile dizler arasındaki kısmı oğdurmak ise, caiz görülemez. Ayak-ları oğdurmak da mürüvvete aykırıdır. İhtiyacından dolayı bu hizmeti gören bir şahsı o kadar aşağılamamalıdır.

181- Başlıca manevî temizlikler de şunlardır:

1- Kalbleri güzel ahlak ile, güzel ameller-emeller ile temizlemeye, süslemeye, nurlandırmaya

çalışmalıdır. Manevî temizlik, bunlar ile or-taya çıkar.

2- Günahlar ile kirlenen ruhları, kalbleri tövbe ile, istiğfar ile temizlemeğe çalışmalıdır. Malumdur ki, günahlar **kebair** “büyük” ve **sağair** “küçük” diye iki kısımdır. Kebâirin, yani büyük günahların baş-lıcaları şunlardır: ALLAH Tealâ’yı inkâr etmek, ALLAH Tealâ’ya şirk (ortak) koşmak, kesin olarak sabit olan bir dinî hükme inanmamak ki, bu üçü -El’iyazübillâh = Bundan ALLAH’a sığınırız- kafirliktir. ALLAH’ın rahmetinden ümidini kesmek, ALLAH’ın azabından, gaza-bından emin olmak, günah üzerine ısrar etmek, yani herhangi bir günahı daima işleyip durmak, namazı orucu terketmek ALLAH yolunda cihad-dan kaçınmak, anaya, babaya asi olmak, yalan yere şahitlik ve yemin etmek, bir kimseyi haksız yere öldürmek, bir kimsenin bir uzvunu haksız yere kesmek veya sakat bir hale koymak, faiz alıp vermek ve hır-sızlık yapmak, rüşvet almak, yetimlerin mallarını yemek, zina ve livata denilen rezaletleri işlemek, iffetli kadınlara fuhuş isnad etmek. İşte bunlar, dereceleri farklı birer büyük günahdır, Diğer bir çok günahlar da birer küçük günahdır.

3- Günahların bir kısmı, yalnız ALLAH Teala'nın hakkına aittir. Diğer bir kısmı da insanların haklarıyla alakalıdır. Birinci kısımda in-san, kalben pişman olup ALLAH Tealâ'dan af ve rahmet dilemeli, bir daha öyle bir günahda bulunmamaya kesinlikle karar vermelidir. Ve o günah, kafir olmayı gerektirecek bir mahiyette ise, hemen tecdid-i iman (imanı tazelemek), tecdid-i nikâh (nikahı tazelemek)de bulunmalıdır. Namaz gibi, oruç gibi kazası lâzım gelen bir ibadetin terkinden ibaret ise, hemen bunu kazaya çalışmalıdır.

Günahların insanlarla alakalı kısmında ise, yine kalben bir pişmanlık duyarak hem ALLAH Tealâ'dan af dilemeli, hem de hakkına tecavüz edilen kimseden, mümkün ise, helâllik istemelidir, kendisini razı etmeye ve tecavüz edilen hakkı ödemeye çalışmalıdır. Ruhların “**Seyyiât**” denilen günah kirlerinden temizlemesi, ancak bu sayede mümkün olabilir.

182- Görülüyor ki, mukaddes İslâm dini hem maddî, hem de manevî temizlikleri birer dinî hükme bağlamış, bunları sadece insanların keyiflerine bırakmamıştır. Resul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz de:

“ **النِّظَافَةُ مِنَ الْإِيمَانِ** ” Nezafet imandandır.”¹

mealindeki bir hadîs-i şerîfiyle temizliğe bir kutsallık vermiş, onun ehemmiyetini göstermiştir. Diğer bir hadîs-i şerîfte de şöyle buyurulmuştur:

“ **إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ يُحِبُّ الطَّيِّبَ نَظِيفٌ يُحِبُّ النَّظَافَةَ كَرِيمٌ يُحِبُّ الْكِرْمَ جَوَادٌ يُحِبُّ الْجُودَ قَالَ فَتَنَظَّفُوا أَفْنِيَّتَكُمْ وَلَا تَسْتَبْهُوا بِالْيَهُودِ** ”

“Şüphe yok ki ALLAH Tealâ temizdir, temizi sever, naziftir, nezafeti sever, kerîmdir, keremi sever, cömerttir, cömertliği sever. Artık evlerinizin çevresini temiz tutunuz, yahudilere benzemeye çalışmayınız.”²

183- Malûmdur ki ALLAH Tealâ bizleri bir imtihan için yaratıp bu dünyaya getirmiş, bir takım vazifeler ile mükellef tutmuştur. Bizim maddi-manevi temizliğimiz, saadetimiz ancak bu vazifelere riayetle gerçekleşir. Bu vazifeleri yapmayanlar, yaratıcımızın mukaddes emir-lerine muhalefet etmiş olurlar. Böyle bir kimsenin kıymeti alçalmış, kalbi kararmış, ruhu kirlenmiş, kendisi azaba müstehak olmuş olur. Artık bu halde yapılacak şey tövbedir, istiğfardır, hayatın gayesine göre harekettir. Kirlenen bir ruhun temizliği ancak bunlar ile mümkündür.

184- İnsan, tertemiz günahsız bir halde dünyaya getirilmiştir. Artık kirli, günahkâr bir halde ahirete gitmekten sıkılmalıdır. İnsan bir kere düşünmelidir, kendi yaratıcısının, mabudunun mukaddes emirleri-ne karşı nasıl isyan edebilir? İnsanın ruhu böyle bir isyandan dolayı sızlamalı değil midir? İnsan, kudret ve azametinin sonu olmayan büyük yaratıcısından korkmalı, O'nun, her an nail olduğu nimetlerini düşünerek utanmalı değil midir?

Bununla beraber insan, insanlık hali, günahdan uzak kalamıyor. Yeter ki bu günahdan dolayı kalbi sızlasın, ruhunda pişmanlık duysun, hemen ALLAH'ına yönelsin, günahının affedilmesini dilesin, daha töv-be imkânları elde iken günahdan kurtulmaya çalışsın.

ALLAH Tealâ Hazreteri:

“ **وَتَوْبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ** ”

¹ İbni Hibban; No:5459; 7/410

² Tirmizi Edeb:41; No:2799; 5/ 111

“Ey müminler! Hepiniz ALLAH’a tevbe ediniz ki, kurtulabile-siniz”¹ buyuruyor. Resul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz de:

« التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ »

“Günahından tövbe eden günah işlememiş kimse gibidir.”² buyurmuştur.

Artık bizim vazifemiz, günahlarımızdan dolayı, için için yanıp ya-kılarak hakka yürümektir. Ve **seyyid-i istiğfar** denilen şu mübarek cümle ile Hak Tealâ Hazretlerinden -tevbe ve istiğfar edici olarak- af ve mağfiretler dilemektir.

« أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الْعَظِيمَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ »

“Estağfirullah. el-azim ellezi la ilahe illa hü el-hayye'l-kayyüme ve etübü ileyh.”

“Hayy, Kayyüm ve Yüce olan ALLAH'tan mağfiret dilerim ve Ona tevbe ederim. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur.”

“Yarabbi! Bizi uyandır, bizim dualarımızı, tövbelerimizi kabul buyur, Amîn. Ve'l-hamdüleke ya rabbe'l-âlemîn. (Bütün hamd-ü senalar sana mahsustur, ey âlemlerin Rabbi!)”

[Fihrist'e dön](#)

¹ Nur suresi: 31

² İbni Mace; Zühd:30; No: 4250; 2/1419

DOKUZUNCU KİTAP

İSLAM AHLAKINA AİTTİR

İÇİNDEKİLER

- [Ahlâkın mahiyeti, neveleri ve ahlâk ilmînin kısımları](#)
- [Ahlâkın ehemmiyeti ve güzelleştirilmesinin mümkün olması](#)
- [Vazifelerin mahiyetleri ve neveleri](#)
- [İlâhî vazifeler, şahsî vazifeler, ailevî vazifeler, sosyal vazifeler](#)
- [Müslümanlıkta adabı muaşeret](#)
- [Güzel ve çirkin huylar](#)

AHLÂKIN MAHİYETİ, NEVİLERİ VE AHLÂK İLMİNİN KISIMLARI

1- Ahlâk lâfzı, **hulk** lâfzının çoğuludur. **Hulk**, insanın ruhundaki “**huy**” dediğimiz bir meleke, bir özellik demektir. Böyle bir meleke, ya hayırlı bir netice verir veya hayırsız, gayrimeşru bir netice verir. Bu itibar ile ahlâkî melekeler, **güzel** ve **çirkin** diye iki kısma ayrılır. Şöyle ki: Güzel melekeler ve bunların güzel semerelerine, neticelerine “**ahlâk-ı hasene, ahlâk-ı hamide** = güzel huylar” adı verilir. Bilâkis çirkin melekeler ve bunların çirkin mahsullerine de “**ahlâk-ı kabiha** = çirkin huylar”, “**ahlâk-ı zemime, mesaviy-i ahlâk, rezaili ahlâk** = kötü ahlâk” denilir.

Mesela edep, tevazu, kerem, cömertlik birer güzel meleke eseri-dir. Edepsizlik, kibir, cimrilik de birer çirkin meleke neticesidir.

İşte bütün bu melekelerden, bu neticelerden bahseden ilme de “**ahlâk ilmi**” denilmektedir.

Ahlâk ilmi, “nazarî ahlâk”, “amelî ahlâk” kısımlarına ayrılır. Na-zarî ahlâk, ahlâkî esaslara, kanunlara ait görüşleri, fikirleri gösterir; amelî ahlâk ise, ahlâkî vazifelerin nelerden ibaret olduğunu bildirir.

İnsanlar, hayatlarındaki tatbikat itibarıyla nazarî ahlâktan çok amelî ahlâka muhtaçtırlar. Biz de bu eserimizde bu amelî kısımdan biraz bahsedeceğiz.

Yalnız şunu arzedelim ki felsefecilerin bir takımı, ahlâk mües-seselerini hazza, zevke, maddî bir menfaate, kalbin duygularına veya vazife ve kemal esasına dayandırmak istemişlerdir. Halbuki bunların hiç biri ahlâk için kâfi bir dayanak olamaz. Bunlara dayanan ahlâk mü-esseseleri, insanların bu husustaki ihtiyaçlarını tatmin edemez. Ancak hakîkî bir dine dayanan ve bu sebeple ilâhî bir mahiyete sahip olan bir ahlâk müessesesidir ki, insanların ruhlarını tatmine, yükselmelerini te-mine yeterli olur. İşte ALLAH’a hamdolsun bizler, İslâm dini sayesinde böyle yüksek bir ahlâk müessesesine nail bulunmaktayız.

[Fihrist’e dön](#)

AHLÂKIN EHEMMİYETİ VE GÜZELLEŞTİRİLMESİNİN MÜMKÜN OLMASI

3- Müslümanlık; ahlâka pek büyük bir kıymet, bir ehemmiyet ver-miştir. Zaten müslümanlık; bir ahlâk, bir fazilet, bir hikmet dinidir. Hat-tâ Peygamber (S.A.V.) Efendimiz: “**بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ**”

“Ben ancak güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim” buyurmuştur.¹

İslam dininde insanların manevî kıymetleri, sahip oldukları ahlâk ile ölçülüdür. Bir hadîs-i şerîfte:

“**أَحْسَنُكُمْ إِيْمَانًا أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا**”

"Sizin imanca en güzeliniz, ahlâkça en güzel olanınızdır"² diye buyurulmuştur. Diğer bir hadîs-i şerîfte:

“**أَحَبُّ عِبَادِ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ أَحْسَنُكُمْ خُلُقًا**”

“ALLAH Teâlâ’ya kullarının en sevgilisi, ahlâkça en güzel olanıdır.”³ meâlindedir. Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz:

“**اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الصَّحَّةَ وَالْعَافِيَةَ وَحُسْنَ الْخُلُقِ**”

“Yarabbi! Ben senden sıhhat, afiyet ve güzel ahlâk dilerim”⁴ diye dua buyururdu.

4- İnsanların ahlâkı değişebilir. Çirkin huyları güzel huylara de-ğiştirmeye “**tehzibi ahlâk**” denir. Bu de-ğiştirme, her halde mümkün-dür. Mümkün olmasaydı, Nebiyyi Zîşan Efendimiz:

“**حَسِّنُوا أَخْلَاقَكُمْ** = Ahlâkınızı güzelleştiriniz” diye emretmezdi.

Nefisleriyle mücadele eden bir nice zatların ne güzel huylar ka-zandıkları daima görülmektedir.

¹ Muvatta; Husnul-Huluk:8; No:1723; 2/404; Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra; Şehâdât: No:21379; 15/252

² İbn-i Hibban; No:361; 2/76

³ A. b. Hanbel; No:2728; 2/189

⁴ Heysemi, Mecmeu'z-Zevaid; 10/173

Riyazet, terbiye; hayvanlara, otlara, çi-çeklere, hatta taşlara tesir edip dururken insanlara tesir etmez mi?. “Huy canın altındadır, can çıkmadıkça huy çıkmaz” sözü her yönüyle doğru değildir. Gerçi bazı huyları değiştirmek güçtür. Fakat imkansız değildir. Tedavi sayesinde bazı hastalıklar, tesirsiz bir hale geldiği gibi, terbiye ve mücadele sayesinde de bazı huylar, hiç olmazsa tesirini gösteremez bir hale gelir, güzel huyların karşısında siner, kalır.

[Fihrist'e dön](#)

VAZİFELERİN MAHİYETLERİ VE NEVİLERİ

5- Vazife, yapılması dinen mecburî olan veya tavsiye buyurulan herhangi bir hayır, bir kemal, bir güzel şey demektir. Bu tarife göre vazifeler, iki nevidir. Bir nevi; dince mecburi olan vazifelerdir ki, bunları yapmamak mutlaka mes'ûliyeti, azabı gerektirir. Namaz, oruç, zekât gibi. Diğer nevi; dinen mutlaka mecbur olmamakla beraber teşvik edilip tavsiye buyurulan ahlâkî, tercih etmeye bağlı vazifelerdir ki, bunlara riayet edilmesi, bir meziyettir, bir kemaldır, insanın sevaba ve övgüye nâil olmasına bir vesiledir. Yapılmaması ise, bir eksiklik olmak-la beraber, mutlaka bir sorguyu, bir azabı gerektirmez. Nafîle kılınan namazlar, fakirlere verilen sadakalar, insanlara karşı yapılan güzel, nazikâne muameleler gibi.

6- İnsanlara ait bütün vazifeler, İslâm dininin çerçevesi içinde bulunmaktadır. Bunlardan yapılması dinen mecburi olan vazifeleri, ki-tabımızın ibadetlere ait kısmında yazmış bulunuyoruz. Bu ahlâk kıs-mında ise, en fazla ahlâkî ve tercihe bağlı vazifelerden bahsedeceğiz.

7- Vazifeler, diğer bir bakımdan başka bir taksime tabi bulun-maktadır.

Şöyle ki vazifeler, ya sadece ALLAH Teâlâ için yapılır, veya insanın kendi şahsına veya ailesine karşı yapılır, veyahut topluma karşı yapılır. Bu itibar ile de vazifeler, ilâhî, şahsî, ailevî ve sosyal nevilerine ayrılır.

[Fihrist'e dön](#)

İLÂHÎ VAZİFELER

8- Her akıllı ve büluğ çağına ermiş olan kimse, ALLAH Teâlâ Hazretlerini bilip ona kullukta bulunmakla mükelleftir. Bir insan için bu kulluktan daha büyük bir nimet, bir şeref olamaz. Biz evvelâ büyük yaratımızın varlığını, birliğini, kudret ve azametini, mukaddes emir-lerini ve yasaklarını bilir, tasdik ederiz. Bunlar bizim birer itikadî va-zifelerimizdir. Sonra da namaz, oruç, zekât, hac gibi sırf bedenî veya sırf malî veya hem bedenî hem malî olan ibadetler ile mükellef bulun-duğumuzu bilir, bunları seve seve yaparız, bunlardan feyiz alır, büyük zevkler duyarız. Bunlar da bizim birer amelî vazifelerimizdir.

9- İslâm yurdunu muhafaza ve müdafaa da ilâhi bir vazife de-mektir. Cihad, İslâm vatanını müdafaa, bazen farzı kifaye, bazen de farzı ayın olur. Kat'î bir zaruret bulunmadığı halde İslâm ordusuna ka-tılmakla cihada, İslâm vatanını muhafazaya gönüllü olarak iştirak et-mek, ilâhî, vatani bir ahlâk vazifesidir.

Dine, İslâm varlığına hizmetten daha büyük ne olabilir? Bir hadis-i şerifte:

"جَاهِدُوا الْمُشْرِكِينَ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ وَالسِّنِّيَّتِكُمْ"

“Müşrikler ile mallarınızla, nefislerinizle ve dillerinizle cihad edi-niz.”¹ diye buyurulmuştur. Bu sebeple ALLAH yolunda cihad, beden ile olacağı gibi para ile, dil ile de olabilir.

Bir hadis-i şerifte de: "أَبْوَابُ الْجَنَّةِ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ"

“Şüphe yok ki cennetin kapıları kılıçların gölgeleri altındadır”² di-ye buyurulmuştur.

İşte bütün bunlar müslümanlıkta askerliğin, dine, vatana hizmetin ne kadar kıymetli olduğunu göstermeğe kâfidir. Ne mutlu İslâm erleri-ne, İslâm kahraman mücahidlerine!

10- Nefis ile mücadele de en büyük bir cihaddır. Bu sebeple en mühim ilâhî bir vazifedir. Nefsini İslâmiyetin verdiği bir terbiye dairesinde korumayan kimse, ne kendisine ne de yurduna hakkıyla hizmet

¹ Ebu Davud; Cihad:18; No:2504; 2/13, Nesâî; Cihad:1; No:3096; 6/7, A. b. Hanbel; No:11837; 3/124

² Buhari; Cihad:111; No:2804; 3/1082, Müslim; İmare:41; No:1902; 3/1511, Ebu Davud; Cihad:89; No:2631; 2/48

edemez. Yüksek fedakârlıklar, yüksek bir İslâm terbiyesi sayesinde meydana gelir. Buna tarihi hâdiseler şahittir. Bunun içindir ki, Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz bir gazadan döndükten sonra Ashab-ı Kiram'ına hitaben: "Biz küçük bir cihaddan büyük bir cihada dönmüş bulunmaktayız."¹ buyurarak nefis ile olan mücadeleye işaret buyurmuşlardı.

11- Bir takım nafile ibadetler de birer ilâhi vazifedir. Meselâ biz ALLAH Teâlâ'nın rızasını kazanmak için nafile namaz kılar, oruçlar tutarız, kalblerimizin nurlanması için vakit vakit Kur'an-ı Kerim oku-ruz, imanımızın nurunu artırmak için ezeli mabudumuzun, mukaddes isimlerini zikrederiz, uyanık bir ruha sahip olmak için yüce yaratıcılarımızın büyüklüğünü, eseri olan kainattaki yüksekliği düşünür, tefek-küre dalarız. İşte bütün bunlar birer ilâhî vazifedir.

[Fihrist'e dön](#)

ŞAHSİ VAZİFELER

12- İnsanlar, kendilerine karşı da bir takım vazifeler ile mükel-leftirler. Bu vazifelerin bir kısmı bedenlerine, bir kısmı da ruhlarına ait-tir. Başlıcaları şunlardır:

1- Beden Terbiyesi: Öyle ki her insan için maddi ve manevi temizliğe dikkat ederek zinde bir vücuda sahip olmak lâzımdır. Bir hadis-i şerifte: "Kuvvetli olan bir mümin, zayıf olan bir müminden hayırlıdır"² buyurulmuştur.

2- Sağlığı korumak: Sağlık büyük bir nimettir. Bu sebeple sağ-lığa zararlı şeylerden kaçınmak ve lüzum görüldükçe tedaviye ehem-miyet vermek lâzımdır. Bir hadis-i şerife göre: "Ölümden başka hiç bir hastalık yoktur ki tedavisi mümkün olmasın, yeter ki ilâcı elde edilsin."³

3- Zararlı perhiz ve rejimlerden kaçınmak: Müslümanlıkta ruhbanlık yoktur. Geceli ve gündüzlü aç durmak, helâl şeylerden nefsini büsbütün men etmek caiz değildir.

İslâmiyetin emrettiği ibadetler, az yeme ve içmeler, normal bir halde olup hayatın gelişmesine pek fazla elverişlidir. Bunların aksine olan hareketler ise, hayata tesir edeceği, tembelliğe sebep olacağı için caiz olamaz. Bir hadis-i şerifte:

"Nefsin senin metiyyen = bineğindir, artık ona merhamet ile muamele yap."⁴ buyurulmuştur.

4- Vücudu harap edecek şeylerden sakınmak: Müslümanlıkta içki haramdır. Herhangi bir uzvu kesin bir gerekçe bulunmaksızın kesmek haramdır. İntihar denilen cinayet de haramdır. Çünkü bunlar Hak Teâlâ'nın insana bir atıyyesi-ihsanı, bir emaneti olan hayata sui-kast demektir. Bu sebeple bu gibi haram olan şeylerden kaçınmak şahsî bir vazifedir. Aksi takdirde insan birçok pişmanlıklardan, azaplardan kurtulamaz.

5- İradeyi kuvvetlendirmek: İnsan sağlam-güçlü bir irade sahibi olmalıdır. Faydalı şeyleri bilip yapmalı, faydasız şeyleri de sadece onu bunu taklit etmek hevesiyle yapmamalıdır. İnsan bir kanaata, bir seciyeye sahip bulunmalı, hakkı kabul etmeli, haksız zararlı bir şeyi de herhangi bir menfaat ve başka birşey düşüncesiyle geçerli kılmaya çalışmamalıdır. Böyle bir hafiflik insana yakışmaz.

6- Akli, zihni ilim ve irfan nurlarıyla aydınlatmak, kalbde faydalı, yüksek duyguları uyandırmak: Müslümanlıkta ilim ve ma-rifet tahsil ederek akli ve zihni nurlandırmak pek mühim bir vazifedir. İnsan akıllıca yaşamalı, daima hakikat arkasından koşmalıdır. Yanlış fi-kirlerden, aldatici sözlerden, yaldızlı muhakemelerden, zararlı töreler-den, batıl inançlardan, adi duygulardan kaçınmalıdır. Bir hadis-i şerifte:

"قَوَامُ الْمَرْءِ عَقْلُهُ وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَقْلَ لَهُ"

"İnsanın dayanacağı şey aklıdır, akli olmayanın dini de yoktur."⁵ buyurulmuştur.

[Fihrist'e dön](#)

AİLEVİ VAZİFELER

¹ Aclûni, Keşfu'l-Hafa; No:1362; 1/424

² Müslim; Kader:8; No:2664; 4/2052 – İbn-i Mace; Zühd:54; No:4168; 2/1395

³ Buhari; Tıp:7; No:5363; 5/2153, Müslim; Selam:29; No:2215; 4/1735, Tirmizi; Tıp:5; No:2041; 4/385

⁴ Elimizdeki mevcut kaynak eserlerde böyle bir hadis-i şerif bulunamamıştır.

⁵ Beyhaki, Şuabul İman; No: 4644; 4/157, Deylemi, Firdevs; No:4629; 3/217

13- Aile hayatı, bir toplumun başlangıcıdır. Müslümanlıkta aile teşkilâtı pek önemlidir. Aile fertleri, başlıca karı ile kocadan ve bunların çocuklarından ibarettir. Bunların karşılıklı vazifeleri ise, şunlardır:

1- **Kocanın başlıca vazifeleri:** Hanımı ile güzel geçinmek, onu himaye etmek, onun nafakasını temin ederek, kendisine sadakattan ay-rılmamaktır. Bir hadis-i şerifte:

"خِيَارُكُمْ خِيَارُكُمْ لِنِسَائِهِمْ"

"Sizin hayırlılarınız, kadınları hakkında hayırlı olanlarınızdır."¹ buyurulmuştur.

Diğer bir hadis-i şerifte de:

"مَا أَكْرَمَ النِّسَاءَ إِلَّا الْكَرِيمُ وَلَا أَهَانَهُنَّ إِلَّا اللَّئِيمُ"

"Kadınlara ancak kerim olanlar ikram, kötü olanlar da ihanet eder."² buyurulmuştur.

2- **Kadınların başlıca vazifeleri:** Kocasının meşru emirlerini tutmak, onun namusunu, haysiyetini koruyup haline kanaat etmek israftan kaçınmak, ev hanımı olacak bir vaziyette bulunmaktır. Mes'ud bir halde yaşamanın birinci yolu budur.

3- **Çocukların babalarına, analarına karşı başlıca vazifeleri:** Onlara hürmet ve itaat etmektir, kendilerinin hayatlarına vesile olan, kendilerini senelerce bir muhabbet ve şefkatla kucaklarında beslemiş bulunan babalarına, analarına karşı "of" demeleri bile caiz değildir. Ba-basına, anasına bakmayan, onların meşru emirlerini dinlemeyen, on-ların ihtiyaçlı zamanlarında yardımlarına koşmayan bir çocuk hayırlı evlât olmak şerefinden mahrum kalır, toplumun fertleri arasında kıy-metli bir uzuv sayılmaz, Hak Teâlâ'nın azabına müstehak olur.

Babalar hürmet, analar da yardım etmek bakımından önceliklidir. Bununla beraber ananın hakkı, babaya göre iki kattır. Bir hadis-i şerifte:

"الْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ"

"Cennet anaların ayakları altındadır"³ buyurulmuştur.

Hayırlı çocuklar, yalnız babalarına değil, belki onlardan sonra on-ların dostlarına, kabirlerine de hürmette kusur etmezler. Çünkü bu hür-met de babaya, anaya hürmet kısmındadır.

4- **Babaların ve anaların çocuklarına karşı başlıca vazifeleri:** Dünyaya gelmelerine sebep oldukları bu yavrularını güçleri yettiği öl-çüde beslemek, terbiye etmek, okutup bir kazanç yoluna sevk etmektir.

Baba ile ana, çocuklarına karşı eşit derecede davranmalı, çocuk-ları bakıp okşamak hususunda eşit tutmalıdır ki, aralarında bir gücenme, bir rekabet duygusu meydana gelmesin.

Ana ile baba, çocuklarına merhamet ile muamele yapmalı, kendi-lerini isyana sevk etmeyecek tarzda terbiyeye çalışmalı ve kendilerine karşı güzel bir fazilet örneği halinde bulunmalıdırlar. Dokuz yaşına gi-ren çocuklarını kendi yataklarından ayırmalı, on üç yaşına girdikleri halde namaz kılmayan çocuklarını hafifçe dövmeli, on altı yaşına giren çocuklarını da mahzur yok ise, evlendirmeye çalışmalıdır. Salih çocuk-lar, Hakk'ın birer kıymetli ihsanı demektir.

5- **Kardeşlerin başlıca vazifeleri:** Birbirini sevmek, birbirine yardım edip hürmet ve şefkatta bulunmaktır. Kardeşlerin aralarında pek kuvvetli bir bağlılık vardır. Bunu daima korumalıdır. Hele büyük kardeşler, baba ve ana yerindedirler. Bunlara karşı büyük bir saygı göstermelidir.

Maddî bir menfaat yüzünden birbirine düşman kesilen kardeşler, iyi ruhlu kimseler sayılmaya layık olamazlar. Birbirine tutkun olan kar-deşler, hayatta daima muvaffak olurlar.

Şunu da ilâve edelim ki hizmetçiler de aile efradından sayılırlar. Bunlara karşı da lütuf ile, gönül alıcı muamelede bulunmalıdır, kendile-rine güçleri yetmeyecek işleri yüklememelidir.

¹Tirmizi; Raza':11; No:1165;2/386. İbn-i Mace; Nikah:50; No:1978; 1/636. Ebu Ya'la Müsned; No:5900; 5/258. İbn-i Ebi Şeybe; Edep:2; No:5; 6/88.

²Aclûni, Keşfu'l-Hafa; No: 1234; 1/386.

³Aclûni, Keşfu'l-Hafa; No: 1078; 1/335. Nesâi; Cihad:6; No:3104; 6/11; Beyhaki, Şuabu'l-İman; No: 7832; 6/178.

Hizmetçiler de insanlık bakımından efendilerine müsavidirler. Bunların da mümkün merteye terbiyelerine, güzelce yaşamalarına bakmalıdır, kusurlarını affederek kendilerini güzel bir tarzda ıslaha çalışmalıdır.

[Fihrist'e dön](#)

SOSYAL VAZİFELER

14- Malûmdur ki, insanlar yaratılış itibarıyla medenîdirler, toplu bir halde yaşamak ihtiyacındadırlar. Bunun için aralarında karşılıklı bir takım vazifeler bulunur, bunlara riayet edilmedikçe toplum hayatı devam edemez, hiç bir işte intizam bulunamaz. Bunların başlıcaları şunlardır:

1- Toplum fertlerinin hayatına riayet: Her insan yaşamak hakkına sahiptir. Hiçbir kimsenin hayatına haksız yere kastedilemez. İslam dininde bir insanı haksız yere öldüren, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Bilâkis bir insanın yaşamasına yardım eden, bütün insanları yaşatmış gibi sayılır.

2- Fertlerin hürriyetlerine riayet: ALLAH Teâlâ, insanları esasen hür olarak yaratmıştır. Hiçbir kimse gayrimeşru bir sebeple esir edilmez. Şu kadar var ki, hürriyetlerin dairesi muayyendir, her insan her istediğini yapmak selâhiyetine sahip olamaz. O zaman toplumun hür-riyeti mahvolur gider. Herhangi bir sebeple esarete düşmüş kimseleri hürriyetlerine kavuşturmak ise, müslümanlıkta büyük bir hayır sayılmaktadır.

3- Fertlerin vicdanlarına riayet: Vicdan, ilâhi bir kuvvettir, ruhun bir hususiyetidir. İnsan bozulmayan bir vicdan sayesinde iyi şeyler ile kötü şeylerin aralarını ayırmaya gücü yetebilir. Vicdanların kıymetleri dışarıdaki eserlerinden anlaşılır. Fena harekette bulunan bir insanın iyi bir vicdana sahip olduğunu iddiaya hakkı olamaz.

Müslümanlık, bütün insanların hidayetini, saadetini arzu eder, temiz vicdanlara büyük kıymet verir. Kirli vicdan sahiplerinin de hal-lerine acır, kendilerini irşada çalışır. Fakat hiç bir kimsenin vicdanına başkalarının musallat olmasına cevaz vermez, insanlar, birbirini hayır dileyici bir tarzda uyandırmaya, ıslaha çalışırlar. Birbirinin vicdanına tahakküm edemezler. Vicdanları görüp gözeten, ancak ALLAH Teâlâ'dır. Herkesi vicdanındaki duygularından dolayı taltif veya azap edecek olan ancak Hak Teâlâ'dır. Yalnız şunu da ilâve edelim ki, fena vicdanları ıslâh için yapılacak hikmetli ihtarları, tavsiyeleri vicdanlara birer tecavüz mahiyetinde saymak doğru değildir.

4- Fertlerin ilmî kanaatlerine riayet: Müslümanlıkta onun bunun fikrine, ilmi kanaatine tecavüz edilmesi caiz değildir. Şu kadar var ki, herhangi fikrin veya kanaatin doğru olup olmadığına dair yine ilmî bir tarzda mütâlaa yürütülebilir. Çünkü bir hakkın ortaya çıkması, ancak bu sayede mümkün olur, bir batılın hayırsızlığından toplumun kurtulabilmesi de yine bu sayede mümkün bulunur.

5- Fertlerin namus ve haysiyetlerine riayet: İslâm dininde herkesin namusu, haysiyeti tecavüzden korunmuştur. Böyle bir tecavüz ağır bir cezayı gerektiricidir. Bunun içindir ki, müslümanlıkta gıybet, iftira, alay etmek, sövüp saymak kesinlikle haramdır. Başkalarının namusuna, haysiyetine hürmet etmeyen kimse, namus ve haysiyet duygusundan mahrum, toplumun mukaddesatına musallat bir canavar demektir.

6- Fertlerin mülkiyet haklarına riayet: Müslümanlıkta herhangi bir kimsenin mülküne, tasarruf hakkına tecavüz etmek haramdır. Herkesin kazancı kendisine aittir. Herkesin meşru malları tecavüzden korunmuştur. Toplumun ilerlemesi, medenî bir halde yaşayabilmesi, ancak bu korunma sayesinde mümkün olur. Bir toplumu teşkil eden fertlerin servet ve meslek itibarıyla farklı derecelerde bulunmaları, hikmet ve toplumun maslahatı menfaati gereğidir. Herkes hakkın kısmetine razı olmalıdır, herkes meşru şekilde çalışıp servet sahibi olmalıdır. Temiz bir toplum hayatının başka şekilde devamına imkân yoktur.

[Fihrist'e dön](#)

MÜSLÜMANLIKTA ÂDABI MUÂŞERET

15- İslâm dini, insanların muâşeretine, yani, birbiriyle görüşüp konuşmalarına, medenî toplu bir halde yaşamalarına büyük bir ehem-miyet vermiştir.

Müslümanların muâşeretlerinde samimiyet, tevazu, sadelik zora-kilikten uzak, karşılıklı yardımlaşma, nezaket, hürmet, muhabbet, hayır severlik bir esastır.

16- Müslümanlıkta halk ile muâşeretin çeşitli safhaları, merteye-leri vardır. Bir kısmı şunlardır:

1- Herkese karşı tatlı dilli, güler yüzlü, açık kalpli olmak. Bir müslüman, daima güler yüzlü bulunur, hiç bir kimseyi dökülü bir çehre ile karşılamaz. Bir hadis-i şerifte:

"إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ السَّهْلَ الطَّلِقَ الْوَجْهَ "

“Şüphe yok ki ALLAH Teâlâ mülayim huylu, açık yüzlü kimseyi sever”¹ buyurulmuştur.

2- Herkes ile güzelce görüşmek, halka eziyet vermekten kaçın-mak. Bir hadis-i şerifte:

"الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ "

“Müslüman odur ki; dilinden, elinden müslümanlar selâmette bu-lunur.”² buyurulmuştur.

3- Halkın eziyetlerine katlanmak, kötülüğe karşı iyilikle mua-melede bulunmak: Bir hadis-i şerifte:

"إِنْ أَرَدْتَ أَنْ تَسْبِقَ الصَّدِيقِينَ فَصِلْ مَنْ قَطَعَكَ وَأَعْطِ مَنْ حَرَمَكَ وَاعْفُ عَمَّنْ ظَلَمَكَ "

“Sıddıkların mertebelerini geçmek istersen: Senden kesilene sen bağlan (yani sana gelmeyene sen git, sıla-i rahim yap); senden esirgeyene sen esirgeme, ver; sana zulmeden de sen affet.”³ Buyurulmuştur.

4- Dargınlığa hemen son vermek: Müslümanlar, aralarında bir dargınlık yüz gösterirse hemen barışırlar, birbirini üç günden fazla ter-ketmezler. Müslümanların gönüllerinde düşmanlık, kîn duyguları yaşa-yamaz. Bir hadis-i şerifte:

"لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ "

“Bir müslüman için helâl olmaz ki, kardeşini üç günden fazla terkede.”⁴ buyurulmuştur.

5- Araları düzeltmeye gayret: Bir müslüman, iki din kardeşi arasında her nasılsa bir dargınlık yüz göstermiş olduğunu görünce, aralarını bulmaya, o dargınlığı giderecek çare aramaya çalışır. Bir hadis-i şerif:

"أَفْضَلُ الصَّدَقَةِ إِصْلَاحُ ذَاتِ الْبَيْنِ "

“Sadakanın en faziletlisi, dargın kimselerin aralarını bulup islâh etmektir.”⁵ meâlinedir.

6- İnsanların kusurlarını araştırmamak, ifşa etmemek, bilâkis örtmeye çalışmak: Müslümanlar, kimsenin ayıplarını araştırmazlar, kimsenin şahsına ait kusurlarını meydana çıkarıp teşhîr etmeye çalışmazlar. Bunun aksine hareket, dinen yasaktır. Bir hadis-i şerifte:

"لَا يَسْتُرُ عَبْدٌ عَبْدًا إِلَّا سَتَرَهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "

“Bir kul, bir kulun kusurunu örterse ALLAH Teâlâ’da onun gü-nahını kıyamet gününde örter”⁶ buyurulmuştur.

7- Dostları arkalarından müdafaa etmek: Bir müslüman, lüzum görüldükçe dostlarını, dindaşlarını arkalarından müdafaa eder, onların haklarındaki yanlış fikirleri düzeltmeye çalışır. Bir hadis-i şerifte:

"اللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا دَامَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ "

“Bir kul kardeşine yardımda bulundukça kendisine de ALLAH Teâlâ daima yardım eder.”⁷ buyurulmuştur.

8- İnsanların kalplerini kötü zandan korumak için töhmetli yerlerden uzak bulunmak: Bunun aksine hareket, bir çok kimselerin günaha girmesine sebep olur, insanlar arasında dedikoduya, dargınlığa meydan verir. Bir hadis-i şerifte:

"اتَّقُوا مَوَاضِعَ التُّهْمِ "

¹ Deylemi, Firdevs; No:574; 1/156

² Buhari; İman:3; No:10; 1/13, Müslim; İman:14; No:40; 1/65, Ebu Davud; Cihad:2; No:2481; 2/6, Tirmizi; İman:12; No:2627; 5/17, A. b. Hanbel; No:2835; 2/194

³ Deylemi, Firdevs; No:8529; 5/392

⁴ Buhari; Edep:62; No:5725; 5/2255, Müslim; Bir vessıla vel edep:7; No:2559; 4/1983, Ebu Davud; Edep:55; No:4910; 2/695, Tirmizi; Bir Vessıla:24; No:1935; 4/329

⁵ Müsnedi Abd bin Humeyd; No:335; 1/135

⁶ A. b. Hanbel; No:8809; 2/388

⁷ Müslim; Zikir ve’ d-Dua:11; No:2699; 4/2074

“Töhmüt yerlerinden kaçınınız”¹ buyurulmuştur.

9- Farklı halk sınıflarıyla, mevkilerine göre sohbet, münasebette bulunmak: Meselâ: Herkese kabiliyetine göre hitap etmeli, bir âlimden, bir zahidden, bir zenginden beklenen vasıfları bir câhilden, bir fasıktan, bir fakirden beklememelidir.

10- İhtiyarlara hürmet, çocuklara, düşkünlere merhamet ve şefkat göstermek: Müslümanlıkta büyüklere karşı saygı, küçüklere karşı sevgi bir esastır. Bu esas, aile arasında bir kat daha ehemmiyetli bulunur. Meselâ anaya, babaya pek fazla hürmet lâzımdır. Bunları adlarıyla çağırarak edebe aykırıdır. Bir kadının kocasını adıyla çağırması da edebe aykırı olduğundan mekruhtur.

Bir hadis-i şerif şu mealdedir:

"مَا وَقَرَ شَابٌ شَيْخًا إِلَّا قَيَّضَ اللَّهُ لَهُ فِي شَيْبَتِهِ مَنْ يُوقَرُهُ"

“Bir genç, bir ihtiyara sadece yaşından dolayı hürmet etti mi, ALLAH Teâlâ da ona bir mükâfat olmak üzere ihtiyarlığı çağında hürmet edecek bir kimseyi mutlaka yaratır”²

Bu mübarek hadis, ihtiyarlara saygı gösteren gençlerin sevap ka-zanacaklarını, çok yaşayacaklarını müjdelemektedir. Artık ihtiyarlara saygısızlık yapan bazı gençler, bunu biraz düşünmelidirler.

11- Hayır sever olmak, yardımlaşma ve dayanışmada bulunmak: Şöyle ki, müslümanlar, herkesin hakkında hayır diler, herkese karşı yardımda bulunmaktan bir zevk duyarlar. Müslümanların meşru’ bir sahada birbirine yardım etmesi, aracılık yapması aralarındaki din kardeşliği icabıdır. Kendisi hakkında hayırlı görüp istediği bir şeyi başkaları hakkında da istemeyen kimse, İslâm muaşeretinin temiz esaslarına riâyet etmemiş olur. Bir hadis-i şerifte:

"لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ أَوْ قَالَ لِجَارِهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ"

“Sizden, biri kendisi için sevip istediği bir şeyi, kardeşi veya komşusu için de sevip istemedikçe hakkıyla mü’min olamaz.”³ buyurulmuştur.

12- “Selâm vermek: Şöyle ki, müslümanlar arasında selâm ver-mek bir sünnettir, bir dostluk, bir hayırseverlik alâmetidir. Selâm almak da bir farzdır. Bir hadis-i şerifte:

"لَا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا أَوْ لَا أدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ أَفْسُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ"

“Siz îman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedik-çe de îman etmiş olamazsınız, yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir şeye delâlet edeyim mi? Aranızda selâmı yayınız, yani, birbirinizi selâmlayınız.”⁴ buyurulmuştur.

Selâm vermenin bazı âdabı vardır. Mesela, bir meclise girilirken konuşmadan evvel "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ = Esselâmü aleyküm" diye selâm verilir. Boş bir yere giren müslüman "السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ =Esselâmü âleyna ve ala ibâdillâhissâlihîn" der.

Gençler ihtiyarlara, binitli olanlar yayalara, yürüyenler oturanlara, arkadan gelenler önden gidenlere selâm verirler. Bir cemaate verilen selâma içlerinden birisi " وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ = Ve aleykümüsselâm" diye kar-şılıklıta bulununca, diğerlerinden selâm vazifesi düşer. Hiç birisi böyle bir mukabelede bulunmazsa hepsi de günaha girer.

Bir meclisten ayrılırken de selâm ile ayrılmak daha faziletlidir.

Kendisine selâm verilen kimsenin daha güzel bir karşılıklıta bulun-ması için: " وَعَلَيْكُمْ السَّلَامُ Ve aleykümüsselâmü ve rahmetül’lâhi ve berekâtüh” demesi, yerine göre pek güzeldir.

Bir kimsenin selâmını getirip tebliğ edene " عَلَيْكَ وَعَلَيْهِ السَّلَامُ = aleyke ve aleyhisselâm” diye karşılık verilir. Bir mektupla selâm yazıl-mış olunca, ya dili ile veya yazılacak mektupta yazı ile

¹ Suyuti, Şerhu Süneni İbn-i Mâce; No:2559; 1/184

² Tenzihul-Kemal; No:6971; 32/98

³ Buhari; İman:6; No:13; 1/14

⁴ Müslim; İman:22; No:54; 1/74; İbn-i Hibban; İman:236; 1/471

“ وَعَلَيْكَ السَّلَامُ = ve aleykesselâm” denilir.

Selâmı iade etmekten (almaktan) hakikaten veya hükmen âciz olan kimseye selâm vermek mekruhtur. Bu sebeple yemek yiyen veya Kur'an okuyan veya hutbe dinleyen veya namaz kılan bir kimseye selâm vermemelidir. Verilirse, alınması mutlaka lâzım gelmez. Fâsıklığını ilân etmekten çekinmeyen kimselere de selâm vermek mekruhtur.

Kısacası selâm verip almak, bir dostluk nişanesidir, muhabbete vesiledir. Fakat selâm verirken rükûya gidercesine eğilmek mekruhtur. Hattâ bazı alimlere göre selâm verirken rükûya yakın bir halde eğilmek, secde etmek gibidir. Yaratılmışlara tazim için yapılacak bir secde ise, îmana aykırıdır.

13- **Musâfaha = El tutuşmada bulunmak:** Şöyle ki, iki müslüman bir araya gelince birbirinin elini tutar. Salât-ü selâm okur, birbirinin hatırını sorarlar. Bu da sevgi, dostluk nişanesidir. Bir hadis-i şerifte:

"مَا مِنْ مُسْلِمَيْنِ يَتَقَيَّانِ فَيُصَافِحَانِ إِلَّا غُفِرَ لَهُمَا قَبْلَ أَنْ يَتَفَرَّقَا"

“Birbirine rastlayan iki müslüman, müsâfahada bulundu mu, daha birbirinden ayrılmadan mağfiret olunurlar.”¹ buyurulmuştur.

14- **Teşmit-i Âtis = Aksırana karşı hayır ve bereketle dua etmek:** Şöyle ki bir müslüman aksırınca: " اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ = Elhamdülillah" der, yanındaki müslüman kardeşi de " يَرْحَمُكُمُ اللّٰهُ = yerhamükümüllah = ALLAH size rahmet etsin” diye dua eder, aksıran şahıs da: " يَهْدِينَا وَيَهْدِكُمُ اللّٰهُ = yehdinâ ve yehdikümüllâh = ALLAH Teâlâ bizleri de sizleri de hidayette daim buyursun” diye karşılıklıta bulunur.

15- **Meclislerde temiz ve adaba riayetkar bir halde bulunmak:** Şöyle ki müslümanlar meclislerde yıkanmış, temiz ve hattâ abdestli bir halde toplanırlar, görünüşleri temiz, elbiseleri temiz bulunur. Meclis-lerde bilgili veya yaşlı zatlar üste geçirilir, lüzum görülmedikçe söze atılmayıp söylenen faydalı şeyleri dinlerler, meclise sonradan gelen-lere yer verirler, birbirine karşı güler yüzlü-tatlı dilli bulunurlar.

Müslümanlar, kendi kendilerine meclisin üst başına geçmezler, kendilerine hürmet için kalkarak yerlerini vermek isteyenlerin hemen yerlerine geçip oturmazlar, rızaları olmadıkça iki kimsenin arasına so-kulup oturmak istemezler, bir meclisteki üç müslümandan ikisi başbaşa verip gizlice konuşmazlar, üçüncü arkadaşlarının üzülmelerine, yanlış zanna düşmesine meydan vermezler.

Müslümanlar, buldukları meclisten arkadaşlarından müsaade alarak ayrılırlar. Ve meclisten kısa bir süre için ayrılan arkadaşlarının yerine hemen geçip oturmazlar.

16- **Dostları ziyaret:** Müslümanlar münasip zamanlarda gidip din kardeşlerini, büyüklerini veya yakınlarını ziyaret ederler. Bu ziyaret de bir muhabbet ve vefa nişanesidir. Şu kadar var ki ziyaret, usandıracak derecede pek sık olmamalıdır. Ziyarete gelenlere mümkün olduğu kadar ikram edilmesi lâzımdır. Bir hadis-i şerifte: " إِذَا أَتَاكُمُ الزَّائِرُ فَآكْرِمُوهُ " "Sizi ziyarete gelenlere ikram ediniz."² buyurulmuştur.

17- **Ziyafetlere icabet:** Bir müslüman, din kardeşinin dâvetine icabet eder. Ziyafetinde bulunur. Bu şekilde aralarındaki muhabbet ve mürüvvet artmış olur. Bir hadis-i şerifte:

"إِذَا دَعَا أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُجِبْ عُرْسًا كَانَ أَوْ نَحْوَهُ "

"Sizden birinizi kardeşi düğün yemeğine veya öyle bir şeye davet edince, icabet etsin."³ buyurulmuştur. Yeter ki ziyafette haram bir şey bulunmasın. Çünkü bir müslüman, gayrimeşru eğlenceler, içkiler bulun-duğunu bildiği bir ziyafete gidemez. Ancak gittiği takdirde men etmeye gücü olursa veya kendisine hürmeten o haram şeyin terk edileceğini bilirse, o zaman gidebilir.

Ziyafette misafirlere ağırlık verecek kimseleri bulundurmama-lıdır. Misafirler gitmek isteyince ev sahibi ısrar etmeksizin biraz daha oturmalarını dilemelidir. Herhalükarda merasim, sade,

¹ Ebu Davud; Edep:153; No:5212; 2/775, Tirmizi; İstizan ve Edep:31; No:2727; 5/74 – İbn-i Mace; Edep:15; No:3703; 2/1220

² Taberani el-Mu'cemu'l-Kebir; No:422; 17/161

³ Ebu Davud; Et'ime:1; No:3738; 2/367

tabiî, külfetten beri bulunmalıdır.

18- Hürmet için ayağa kalkmak: Müslümanlar yanlarına gelen din kardeşleri için ayağa kalkabilirler. Bu bir hürmet alametidir. Mescitte bulunan veya Kur'an okuyan bir müslümanın tazim edilmeye layık bir zat için ayağa kalkması mekruh değildir. Bir meclise gelenler için ayağa kalkılması âdet olan yerlerde ayağa kalkmak, uygun bir davranıştır. Çünkü aksi takdirde düşmanlığa, dargınlığa sebebiyet verilmiş olabilir.

19- Değerli zatların ellerini öpmek: Müslümanlar, âlimlerin, takva sahibi kimselerin, âdil hâkimlerin ellerini bereketlenmek için öperler, kendileri ile müsâfahada bulunurlar, bunda bir sakınca yoktur. Bunlardan başka büyüklerin ellerini müslümanlıklarına tazim ve ikram için öpmek de caizdir. Fakat dünyalık bir gaye için öpmek mekruhtur. Bir de bir müslümanın başkası ile karşılaştığı zaman kendi elini öpmesi tahrimen mekruhtur. Alimlerin ve diğer büyüklerin huzurlarında yerleri öpmek de haramdır. Bunu yapanlar ve buna razı olanlar günaha girmiş olurlar. Bu bir nevi putlara yapılan ibadetleri andırır. Bir müslüman için asla caiz değildir.

20- Komşuluk haklarına riayet etmek: Şöyle ki müslümanlıkta komşuluğun büyük ehemmiyeti vardır. Bir hadis-i şerifte:

"إِثْمَسُوا الْجَارَ قَبْلَ شِرَاءِ الدَّارِ وَالرَّفِيقَ قَبْلَ الطَّرِيقِ "

"Ev almadan evvel komşu, yola çıkmadan evvel arkadaş araş-tırınız"¹ buyurulmuştur.

Komşulara ikram bir sünnettir. Bir müslüman, komşusuna fazla riayet eder, güler yüz gösterir, lüzumuna göre ödünç verir, bir kederi olunca teselli verir, taziyede bulunur, komşusuna eziyet verecek şeylerden sakınır, evlerinin akıntı suları ile, çerçöpleriyle komşularına zarar vermez. Gece ve gündüz yüksek perdeden devam eden çalgılarının, radyolarının sesleriyle komşularını rahatsız edenler, komşularının huzurlarını, hastalarını, okur-yazarlarını düşünmeyenler, komşuluk haklarına riayet etmemiş, en mühim sosyal bir vazifeyi ayaklar altına almış bulunurlar.

Bir hadis-i şerifte:

"مَا أَمَّنَ بِاللَّهِ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقَهُ "

"Kötülüklerinden komşusu emin olmayan kimse, ALLAH'a -layıkıyla- iman etmiş olmaz"² buyurulmuştur.

Kısacası insan komşularının muhabbetini, övgüsünü kazanmalıdır. Hazreti Ömer (R.A) demiştir ki: "Komşusu, yakını ve yol arkadaşı tarafından övülen kimsenin güzel hal sahibi olduğundan şüphe etmeyiniz."

21- Hastaları ziyarette bulunmak: Müslümanlar, hasta olan dostlarını, komşularını münasip zamanlarda gidip ziyaret eder. Afiyet-lerine duada bulunurlar. Bu da sevgiyi kuvvetlendirmeye, kalbleri hoş etmeye hizmet eden bir vazifedir. Bununla beraber bunun bir takım âdabı vardır. Mesela bu ziyaret, pek sık yapılmamalıdır, hastanın yanında çok oturulmamalıdır, canını sıkacak sözler söylememelidir.

Bir hadis-i şerifte:

"خَمْسٌ تَحِبُّ لِلْمُسْلِمِ عَلَى أَخِيهِ رَدُّ السَّلَامِ وَتَشْمِيتُ الْعَاطِسِ وَإِجَابَةُ الدَّعْوَةِ وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ وَاتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ "

"Beş şey vardır ki, kardeşine karşı müslümana vacip olur. Bunlar da: Verilen selâmı almak, aksırana hayır ile dua etmek, davete icabet, hastayı ziyaret ve cenazelere katılmaktır."³ diye buyurulmuştur.

22- Cenazelere katılmak: Bu da mühim, sevabı çok olan bir kardeşlik vazifesidir. Müslümanlar, vefat eden din kardeşlerinin cena-zelerini kabirlerine kadar hüznü, düşünceli bir halde götürür, rahmet toprağına emanet ederler, haklarında rahmetle duada bulunurlar. Bir hadis-i şerifte:

"مَنْ صَلَّى عَلَى جَنَازَةٍ فَلَهُ قِيرَاطٌ فَإِنْ شَهِدَ فَلَهُ قِيرَاطَانِ الْقِيرَاطُ مِثْلُ أُحْدٍ "

¹ Aclûni, Keşful Hafa; No: 531; 1/179. Taberani el-Mu'cemu'l-Kebir; No:4379; 4/268.

² Buhari; Edep:29; No:5670; 5/2240. Hakim el-Müstedrek; 4/165. A. b. Hanbel; No:3663; 1/387. No:2818; 2/288. Tayalisi, Müsned; No:1437; 2/676.

³Ebu Davud; Edep:98; No:5030; 2/726. Buhari; Edep:124; No:5868; 5/2297. Tirmizi; Edep:1; No:2745; 4/338. A. b. Hanbel; No: 18034; 4/284.

"Bir cenaze üzerine namaz kılana bir **kırat**, defninde hazır bulu-nana da iki kırat sevap vardır. Bir **kırat** ise, Uhud dağı kadardır."¹ buyurulmuştur.

23- **Müslümanların kabirlerini ziyaret etmek:** Müslümanlar kendi aralarından âhirete gitmiş olan zatların, bilhassa büyük âlimlerin, salihlerin kabirlerini vakit vakit ziyaret eder, kendilerini rahmetle anarlar. Bu da bir vefa ve kıymet bilmek vazifesidir. Bununla beraber bir hadis-i şerifte beyan olunduğu üzere: "**Kabirleri ziyaret, ölümü hatırlatır, uyanmaya vesile olur.**"² Bu sebeple kabirleri hürmetle, ibretle ziyaret etmeli, insanlığın acıklı akıbetini düşünerek gâfilane bir halde yaşamaktan kaçınmalıdır.

[Fihrist'e dön](#)

GÜZEL VE ÇİRKİN HUYLAR

16- **إِتْقَا = İttika:** ALLAH Teâlâ'dan korkmak, haramdan ve şüpheli şeylerden sakınmaktır. Böyle bir hale "**takva**" da denir. Sahi-bine de "**mütteki**" denilir. Mütteki olan bir şahıs, emîn, itimada lâyık bir insan demektir ki, kendisinden hiç bir kimseye zarar gelmez.

İslam dininde insanlar, esasen birbirine müsavi olup üstünlükleri ancak takva itibarıyladır. Kur'an-ı Kerim'de:

"إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ"

"Şüphe yok ki, ALLAH katında en üstün-değerli olanınız, en fazla mutteki olanınızdır."³ diye buyurulmuştur.

İttikanın zıddı fısktır, fücürdür. Yani doğru yoldan çıkmak, Hak Teâlâ'ya âsi olmak, haramdan, şüpheli şeylerden kaçınmamaktır. Böyle bir halin neticesi ise, felâkettir, azaptır.

17- **أَدَبٌ = Edep:** Güzel terbiye, güzel huylar ile vasıflanmak ve utanılacak şeylerden insanı koruyan bir meleke demektir.

Edep, insan için en büyük bir şereftir. Edebin zıddı **isaet**'dir ki, kötülükten, terbiyeye ve fazilete aykırı hareketten ibarettir.

Edep insanın ziynetidir. Edep, insanı nefsinin arzu ve isteklerine uymaktan korur, kurtarır.

"أَدَبُ الْمَرْءِ خَيْرٌ مِنْ ذَهَبِهِ"

"İnsanın edebi, altınından hayırlıdır" denilmiştir. Edebten mahrum bir insan, bir toplum için zararlı mikroplardan daha tehlikeli bir yaratıktır.

18- **إِحْسَانٌ = İhsan:** Bağışlama, iyilik etme, bahşış verme, hayır adına yapılması münasip olanı yapma demektir. İhsan, adaletin üstünde bir fazilettir. Bir âyet-i kerimede:

"وَاحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ"

"İhsan ediniz, şüphe yok ki ALLAH Teâlâ ihsan edenleri sever."⁴ buyurulmuştur. Diğer bir âyet-i celilede:

"وَاحْسِنْ كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ"

"ALLAH Teâlâ sana ihsan ettiği gibi, sen de ihsan et."⁵ mealindedir.

19- **إِخْلَاصٌ = İhlâs:** Herhangi bir işi güzel bir niyetle saf bir kalp ile yapmak, o işe başka bir şey karıştırmamaktır. Böyle bir hale "**hulûs**" da denir. Yapılan vazifelerin kıymetleri, ihlâsa göre artar. İhla-sın zıddı, riyadır. Bir vazifeyi sadece bir gösteriş için veya maddî bir fayda için yapmaktır.

Riyakâr bir insan, temiz ruhlular bir insan değildir, yaptığı amellerin mükâfatını Hak'dan dilemeye yüzü olamaz. Bir hadis-i şerifte:

¹İbni Mace; Cenaiz:34; No:1540; 1/492. Nesei; Cenaiz:79; No: 1997; 4/77.

A. b. Hanbel; No: 7306; 2/246.

²Tirmizi; Cenaiz:60; No:1056; 2/330, Nesâi; Dahaya:36; No:4430; 7/234, A. b. Hanbel; No:22496; 5/358

³Hucurat sûresi:13

⁴Bakara sûresi:195

⁵Kasas sûresi:77

"إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبَلُ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا مَا كَانَ لَهُ خَالِصًا وَابْتِغَىٰ بِهِ وَجْهَهُ"

"Şüphe yok ki ALLAH Teâlâ sadece kendisi için ve kendisinin rızası istenilerek yapılan amelden başkasını kabul buyurmaz"¹ buyurulmuştur.

20- اِسْتِقَامَةٌ = İstikamet: Her işte itidal üzere bulunmak, adalet-ten, doğruluktan ayrılmayıp diyanet ve akıl dairesinde yürümek demek-tir. Dinî ve dünyevî vazifelerini olduğu gibi yapmaya çalışan bir müs-lüman, tam istikamet üzere olan bir insandır. Böyle bir insan ise, toplumun en kıymetli bir ferdi sayılır.

İstikametın zıddı, "hiyanet"tir ki, doğruluğu bırakıp emanete, ah-de riayet etmemek, verilen sözde durmamak, insanların haklarına teca-vüzden çekinmemek demektir.

Bir âyeti kerimede Resul-ü Ekrem Efendimize hitaben

"فَاسْتَقِمْ كَمَا أَمَرْتُ"

"Emrolunduğun gibi istikamette bulun"² buyurulmuştur ki, bu istikametın ne kadar lâzım ve mühim olduğunu göstermeğe kâfidir.

21- اِطَاعَةٌ = İtaat: Âmirlerin meşru emirlerini dinleyip ona göre yürümektir. ALLAH Teâlâ'nın buyurduklarını dinleyip tutmak bir itaat-tır. İnsanın saadeti de bu itaata bağlıdır. Bunun zıddı, isyandır. Hak Teâlâ'nın yüksek emirlerini dinlemeyen bir insan, günahkâr, hayırsız bir kimsedir ki, kendisini tehlikeye atmış olur. Artık böyle bir şahıstan insanlık ne bekleyebilir!

Kur'an-ı Mübin'de şöyle buyurulmuştur:

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولَى الْأَمْرِ مِنْكُمْ"

"ALLAH'a itaat ediniz, ALLAH'ın Peygamberine ve sizden olan emir sahiplerine itaat ediniz."³

22- اِعْتِمَادٌ = İtimad: Güvenme, emniyet, bir şeye kalben güvenip dayanmak demektir. Halkın itimadını kazanmak bir muvaffakiyet eseri-dir. İktisadî ve sosyal hayatın devamı, itimadın varlığına bağlıdır. Bu sebeple insan güzel, dosdoğru hareketleriyle herkesin itimadını kazan-maya çalışmalıdır; itimada aykırı olan şey, hiyanettir, suistimaldir ki neticesi pek korkunçtur.

23- اِقْتِصَادٌ = İktisad: Her hususta itidal üzere bulunmak, lüzu-mundan fazla ve noksan harcamalardan kaçınmaktır. İnsan, iktisada riayet sayesinde rahat yaşar. Bir hadis-i şerifte:

"مَا عَالَ مَنْ اِقْتَصَدَ"

"İktisada riayet eden fakir olamaz."⁴ buyurulmuştur.

İktisadın zıddı, israftır, taktir (kısmadır). İsrâf, yemek, içmek ve giyinip gezmek gibi hususlarda malum olan dereceyi aşmaktır ki ha-ramdır, fertlerin ve toplumların yıkılmasına sebeptir. Bunun içindir ki Kur'an-ı Hakim'de:

"إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ"

"Şüphe yok ki ALLAH Teâlâ israf edenleri sevmez"⁵ buyurulmuştur. Taktir de, yemek içmekte ve diğer hususlarda lüzumundan fazla kısmaktır ki bu da uygun değildir.

24- اُلْفَةٌ = Ülfet: Münasip kimseler ile güzel bir şekilde görüşüp konuşmak demektir. İnsanlar, daima toplumdan uzak bir halde yaşaya-mazlar. Birbirleriyle görüşmek mecburiyetindedirler. Güzel ahlâk sahibi olan bir kimse, herkes ile güzel görüşür, herkesin sevgisini kazanır. Bu hale "ünsiyet" de denir. Zıddı **uzlet**, **nefret**, **inzivadır** ki, kimse ile görüşmeyip kendi başına bir yerde yaşamak, herkesten uzaklaşmaktır. Herkes ile görüşmek uygun olmadığı gibi, herkesten kaçınmak da uygun olmaz. Bir hadis-i şerifte:

¹ Nesâi; Cihad:24; No:3140; 6/25

² Hüd sûresi:112

³ Nisa sûresi:59

⁴ A. b. Hanbel: No:4257; 1/447

⁵ A'raf Suresi: 31

"الْمُؤْمِنُ يَأْلَفُ وَيُؤْلَفُ وَلَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا يَأْلَفُ وَلَا يُؤْلَفُ وَخَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمُ لِلنَّاسِ"

"Mümin, ülfet eder ve ülfet olunur. Ülfet etmeyen, ülfet olunma-yan kimse de ise, hayır yoktur. İnsanların hayırlısı da insanlara en faydalı olanıdır."¹ buyurulmuştur.

25- **أَمْنِيَّةٌ = Emniyet:** Bir şeye itimat etmek mânasına geldiği gibi, insanda doğruluktan ileri gelen yüksek bir meleke mânasına da gelir. İnsanların sırlarını ve emanet bıraktıkları mallarını güzelce saklamak da bir emniyet halidir. Emniyetin zıddı, hıyanettir, suistimaldir, sözde durmamaktır.

Fertleri arasında emniyet bulunmayan bir toplum, geleceğinden emin olamaz. Emniyeti suistimal, münafıklık alâmetidir. Bir hadis-i şe-rifte şöyle buyurulmuştur:

"آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ "

"Münafığın alâmeti üçtür: Söyleyince yalan söyler, vaad edince döner, emanet edilince hıyanette bulunur."²

26- **إِنْصَافٌ = İnsaf:** Adalet dairesinde hareket ve hakikati itiraf demektir: İnsaf, ciddi ve seciyeli bir insanın nişanesidir. Bunun zıddı, zulümdür, gadirdir, hakkı inkârdır. Bir hadis-i şerifte:

"أَلْإِنْصَافُ نِصْفُ الدِّينِ "

"İnsaf, dinin yarısıdır."³ buyurulmuştur. Çünkü hakikî bir din, iti-raf edilmesi lâzım gelen sabit şeyler ile yapılması icap eden faydeli şeylerin bir toplamıdır. İnsaflı olan bir kimse ise, dinin yarısını teşkil eden o sabit şeyleri mutlaka itiraf eder. Bunun için kendisindeki insaf, dinin âdeta yarısı bulunmuş olur.

27- **بِشَاشَةٌ = Beşâset:** Güler yüzlü, hoş halli olmaktır. Beşâset, ruhta safiyetin, neşenin yüzde parıltısı demektir. Zıddı, **ubusetir** ki, yüz ekşiliğinden ibarettir. İnsan daima beşuş olmalı, hiç bir kimseye karşı çatık kaşlı bulunmamalıdır. Beşâset bir sadaka, bir ihsan sayılır. Bir hadis-i şerifte:

"إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ السَّهْلَ الطَّلِقَ "

"Şüphe yok ki ALLAH Teâlâ, yumuşak huylu, açık yüzlü kulunu sever."⁴ buyurulmuştur.

28- **تَأْدِيبٌ = Te'dib:** Terbiye etmek, edepli, töreli bir halde yetiş-tirmek demektir. Zıddı terbiyeyi terk ve ihmal etmektir. Te'dib vazi-fesinde asla müsamaha etmemelidir. Kendi çocuklarını güzelce te'dibe çalışmak, her aile reisi için yapılması gerekli bir vazifedir. Bu husustaki dikkatsizliğin zararları, yalnız bir ferde, bir aileye değil, koca bir topluma aittir.

"مَنْ لَمْ يُؤَدِّبْهُ الْأَبْوَانُ يُؤَدِّبْهُ الْمَلَوَانُ وَمَنْ لَمْ يُؤَدِّبْهُ الْمَلَوَانُ يُؤَدِّبْهُ النَّيْرَانُ "

"Baba ile ananın tedip etmediğini, gece ile gündüz, yani zaman tedip eder. Gece ile gündüzün tedip etmediğini de, cehennem te'dip eder."⁵ buyurulmuştur.

29- **تَأَنَّى = Teenni:** Bir işte acele etmeyip bir düşünce dairesinde hareket etmektir. Böyle bir harekete "**teüde**" de denir. Vakti gelip çatmış olan hayırlı bir işte teenniye mahal yoktur. Fakat henüz vakti gelmeyen bir iş hakkında acele hareket etmek de mahrumiyete sebep olacağından doğru değildir.

Teenninin zıddı, isti'caldır, yani bir şeyi vaktinden evvel elde etmeye koşturmak. Bir hadis-i şerifte:

"التَّأَنَّى مِنَ الرَّحْمَنِ وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ "

"Teenni Rahman'dan, acele ise, şeytandandır."⁶ buyurulmuştur. Diğer bir hadis-i şerif de şu mealdedir:

¹ Taberani, el-Mu'cemü'l-Evsat: No:5783; 6/368

² Buhari; Şehadet:28; No:2536; 2/952; Müslim; İman:25; No:59; 1/78; Tirmizi; İman:14; No:2631; 5/19; Nesai; İman:20; No:5023; 8/117

³ Hadis, elimizdeki mevcut kaynak eserlerde bulunamamıştır.

⁴ Deylemi, Firdevs: No:574; 1/156

⁵ Hadis, elimizdeki mevcut kaynak eserlerde bulunamamıştır.

⁶ Beyhaki Süneni Kübra; Âdap:15; No:20851; 15/70; Heysemi, Mecmeu'z-Zevaid; 8/19;

"التَّوَدُّةُ فِي كُلِّ شَيْءٍ خَيْرٌ إِلَّا فِي عَمَلِ الْآخِرَةِ "

"Her işte teenni hayırlıdır, âhret işi müstesna."¹

30- تَعْظِيمٌ = Ta'zim: Hürmet, riayet, bir zat hakkında büyük sayıldığına delâlet edecek şekilde güzel muamelede bulunmak demek-tir. Zıddı, **tahkir**dir, yani bir kimseye karşı kıymetini düşürecek tarzda muamele yapmaktır ki, asla caiz değildir.

İlim, edep, yaş itibarıyla bizden büyük olanlara hallerine göre saygı göstermek, bizden genç olanlar hakkında da sevgi ile muamelede bulunmak bizim için insanî bir vazifedir. Bir hadis-i şerifte:

"مَنْ لَمْ يُوقِرْ كَبِيرَنَا وَلَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا فَلَيْسَ مِنَّا "

"Bizim büyüklerimize tazim, küçüklerimize merhamet etmeyen bizden değildir."² buyurulmuştur.

31- تَفْأُلٌ = Tefe'ül: Bir şeyi uğur saymak, bir hâdiseyi bir hayır başlangıcı görmektir. Bu, güzel bir zan meselesi olduğundan övülmüştür. Zıddı, **teşe'üm**, **tetayyürdür** ki, bu da bir şeyi uğursuz görmek, nefsin kendisinden nefret duyduğu bir hâdiseyi, meselâ bir kuşun ötüşünü veya bir tarafa uçuşunu bir uğursuzluğa âlâmet saymak demektir. Bu ise, bir kötü zan, fena kuruntu eseri olduğundan caiz değildir.

İnsan için herhangi bir hâdiseden bir uğursuzluk hükmü çıkararak kendisini ümitsizlik veya kötü kuruntu içinde bırakmak doğru değildir. Bazı günlere, vakitlere uğursuzluk isnat edilmesi de uygun görülmez.

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz:

"يُعْجِبُنِي الْقَالُ الْكَلِمَةُ الْحَسَنَةُ الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ "

"Fe'l, yani güzel söz, temiz konuşma hoşuma gider."³ buyurmuştur.

İnsan hayırlı söz söylemeli, fena kötü-uğursuz konuşmalardan di-lini sakındırmalıdır.

32- تَفَكُّرٌ = Tefekkür: Düşünmek, bir mesele hakkında fikri hare-kete getirmek demektir. Büyük Yaratanımızın kudretine şahitlik yapan varlıkları tefekküre dalmak bir ibadettir. Maddî ve manevî bir çok keşifler, yükselişler, tamamen tefekkür neticesidir.

Tefekkürün zıddı **gaflettir**, düşünmekten mahrumiyettir ki, insana asla yakışmaz. Bir hadis-i şerifte:

"تَفَكَّرُوا فِي خَلْقِ اللَّهِ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي اللَّهِ فَتُهْلِكُوا "

"ALLAH Teâlâ'nın yaratmış, olduğu şeyler hakkında tefekküre dalınız, fakat ALLAH Teâlâ'nın zatında tefekküre dalmayınız, sonra helak olursunuz."⁴ buyurulmuştur.

33- تَوَاضَعٌ = Tevazu': Alçak gönüllü olmak, hak ettiği mertebenin aşağısına kendiliğinden razı olarak, o şekilde muamelede bulunmaktır. Zıddı **tekebbürdür**, **tecebbürdür**, **gururdur**. Bunlar, kendisini büyük görmek, kendisini lâıyk olduğu mertebenin, üstünde göstermeye ça-lışmak, fani şeylere güvenerek ona buna karşı çalım satmaktır ki, pek kötü bir huysudur. Bir hadis-i şerif:

"مَنْ اقْتَصَدَ أَعْنَاهُ اللَّهُ وَمَنْ بَدَرَ أَفْقَرَهُ اللَّهُ وَمَنْ تَوَاضَعَ رَفَعَهُ اللَّهُ وَمَنْ تَجَبَّرَ قَصَمَهُ اللَّهُ "

"ALLAH Teâlâ, iktisatlı olanı zengin eder, israf edeni de fakir düşürür, tevazu göstereni yükseltir, kibirlenen kimseyi de kırar geçirir."⁵ mealindedir.

34- تَوَكُّلٌ = Tevekkül: Hakk'a güvenmek, sebeplere sarıldıktan sonra muvaffakiyeti Hakk'tan beklemek ve insanların güçleri yetişemedi-ği şeyleri ALLAH Teâlâ'ya bırakıp ümitsizlik ve kederden

¹ Ebu Dâvud; Edep:11; No:4810; 2/670; Hâkim el-Müstedrek; İman: 1/63

² A. b. Hanbel; No:2325; 1/257; İbn-i Hıbban; 2/211

³ Buhari; Tıb:54; No:5440; 5/2178; Müslim; Selam:34; No:2224; 4/1746

⁴ Taberani, el-Mucemul-Evsat; No:6315; 7/172; Heysemi, Mecmeu'z-Zevaid; 1/181

⁵ Heysemi, Mecmeuz-Zevâid; 10/253

beri olmaktır. Tevekkülden mahrumiyet, büyük bir noksanlıktır. Bir mümin bilir ki herhangi bir hâdisenin meydana gelmesi için sadece sebeplerin var olması kâfi değildir. Yaratanımızın dilemediği bir hâdiseye hiç bir vakit meydana gelemez. Ve Yaratanımızın dilediği bir şeye de hiç bir kuvvet mani olamaz. Bununla beraber tevekkül, sebeplere sarılmaya mani değildir. ALLAH Teâlâ, bir çok hâdiseleri birer sebebe bağlamıştır. Bu husustaki ilâhi kanuna riayet lâzımdır, Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, devesini bir şeye bağlamaksızın dışarıda bırakıp huzurlarına giren Amr b. Ümeyye' (R.A)a: " **فَيْدٌ وَتَوَكَّلٌ** = Deveni bağla ve tevekkül eyle"¹ diye tenbih buyurmuştur.

35- نَبَاتٌ = Sebat: Sözde durmak, ahde vefa etmek, bir meslekte, bir kanaatte veya bir fikirde kararlı bulunmak demektir. "Sabit olanlar, nâbit olurlar = bir işte sebat edenler neticeye ulaşırlar" sözü meşhurdur. Sebat, muvaffakiyetin bir şartıdır. Bununla beraber hayırlı ve doğru-gerçek olan şeylerde sebat göstermek bir fazilettir. Faydasız, batıl şeylerde sebat göstermek ise, aklın zafiyetine, insafın yokluğuna delâlet edeceği için büyük bir kusurdur.

36- جُودٌ = Cûd: Cömertlik, insanlara ihtiyaçlarını bildirmelerine meydan vermeksizin lütufta, ihsanda bulunmak halidir. Verilmesi lâıyk olan şeyleri münasip olan yerlere kolaylıkla-içtenlikle vermek, meleke-sinden ibaret olan "**seha**" da bu kısımdandır .

Cûd ve seha, insana lâıyk bir meziyettir. Bunların zıtları ise, his-set, tama', cimriliktir ki, insanlara asla yakışmaz. Bir hadis-i şerifte:

"طَعَامُ السَّخِيِّ شِفَاءٌ وَطَعَامُ الْبَخِيلِ دَاءٌ"

"Cömert kimsenin yemeği şifadır, cimri kimsenin yemeği de hastalıktır."² buyurulmuştur.

37- حَزْمٌ = Hazm: Basiretle yürümek, ihtiyatlı bir tarzda davranmak, neticesi bilinmeyen şeylere hemen atılmamaktır. Zıddı, ihti-yatsızlıktır. Hazm'a riayet edenler, pişmanlığa düşmezler. Bununla beraber hazm, bazen kötü bir kuruntudan ileri gelir. Bu sebeple hazm diye kuruntuya düşmemek lâzımdır. Bunun içindir ki bir hadis-i şerifte: " **الْحَزْمُ سُوءُ الظَّنِّ** = Hazm kötü bir düşüncedir."³ buyurulmuştur.

38- حُسْنُ ظَنٍّ = Hüsnü zan: Güzel sanma, bir kimsenin veya bir hâdisenin iyiliği hakkındaki vicdanî kanaat demektir. Zıddı, suizandır. İnsan, suizanda toleranslı-ölçülü davranmalı, hiç bir kimse hakkında da yok yere suizanda bulunmamalıdır.

Gerçi herhangi bir kimse hakkında körü körüne "pek iyi bir zattır" diye hükmetmek, hüsnü zannı suistimal etmek olacağından kötüdür. Onun bunun hallerini araştırmak, kusurlarını bilmeye çalışmak arzusu da **tecessüs** (bak. Madde: 16/6) denilen ve suizandan kaynaklanan gayriahlâkî bir hareket olduğu için haramdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "Şüphe yok ki zannın bazıları bir günahdır."⁴ buyurulmuştur.

39- حِفْظُ لِسَانٍ = Hifzu lisan: Dili lüzumsuz sözlerden koruyup ihtiyaç miktarından fazla söz söylememek halidir ki, pek güzeldir. Zıddı, "**mâlayani**" denilen faydasız şeyler ile uğraşmak, ağza her geleni söylemektir. Akıllı kimseler, çok kere sükût ederler. Lüzum görülmedikçe söz söylemek istemezler. Sükût pek güzeldir. Yeter ki bir hakkın zayi olmasına, bir hakikatın yanlış anlaşılmasına sebep olmasın.

Aleyhisselâtu Vesselam Efendimiz:

"مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ"

"Her kim ALLAH'a ve âhîret gününe inanmakta ise, hayır söylesin veya sussun."⁵ buyurmuştur.

40- حَقٌّ = Hak: ALLAH Teâlâ'nın bir mübarek ismidir. Her sa-bit, doğru olan şeye de hak denir ki zıddı batıldır. Herkesin meşru olan salâhiyetine, iktidarına, bir şey üzerindeki malikiyetine de hak denil-miştir ki, çoğulu "**hukuk**"tur.

¹ Beyhaki, Şuabü'l-İman; No:1211; 2/80

² Deylemi, Firdevs; No:3954; 2/455

³ Zehebi, Mizanül'itidal; No:9404; 7/138

⁴ Hucurat Suresi:12

⁵ Buhari; Edep:31; No:5672; 5/2240, Müslim; İman:19; No:47; 1/68, Ebu Davud; Edep:123; No:5154; 2/760

Her hak karşılığında bir vazife vardır. Meselâ bir insan hayat hakkına, şeref ve haysiyet hakkına sahiptir. Bunlara kimsenin tecavüzü caiz değildir. Bu sebeple o insan da bu hak karşılığında başkalarının hayat hakkına, şeref ve haysiyet hakkına riayetle vazifelidir. Bunlara da kendisi tecavüz edemez. Böyle bir tecavüz haramdır, cezayı gerektir-mektedir, dünyanın intizamına manidir.

Hak, daima haktır. Hakka kuvvet ve başka bir şey galip gelemes. Geçici olarak yok olan bir hak, bir gün dünyada, dünyada olmasa bile, yarın âhirette ortaya çıkacaktır.

41- حِكْمَةٌ = Hikmet: İlim ve amelin birleşmesinden meydana gelen yüksek bir sıfattır. Bilmeyen veya bilgisi ile amel etmeyen bir kimse, hakîm unvanını alamaz. Her şeyin hakikatına bilgi edinmeye de hikmet denir. Adaba, ahlâka, vaazlara ait edebi sözlere, fıkralara da hikmet denilir.

Hakîm olan zatta, zekâ, hafıza, güzel düşünce, kolaylıkla öğren-me, safî zihin, güzel anlayış, hafızasındakileri hatırlayıp kullanma özellikleri bulunur. Bir âyet-i kerimede:

"وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا"

"Kendisine hikmet verilmiş olan kimseye muhakkak bir çok hayır verilmiş olur."¹ buyurulmuştur.

Bir hadis-i şerif de şu mealdedir:

"الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُؤْمِنِ فَأَيْنَمَا وَجَدَهَا أَخَذَهَا"

"Hikmet müminin yitiğidir. Bu sebeple onu nerede bulursa alır."²

42- حِلْمٌ = Hilm: Şiddete tahammül, gazap (kızgınlık) ateşini söndürmek, nefsinin heyecandan korumak demektir ki, yerinde gösteril-mek şartı ile büyük bir fazilettir. Zıddı hiddettir, düşünmeden bir işe başlamaktır ki, bu da öfkeden, titizlikten, hoş gitmeyen bir hâdiseden dolayı gazap kuvvetinin parlamasından ibarettir.

Gazap, darılma halleri, kalp kanının kaynaması zamanında kişinin kendisinde meydana gelen bir değişimdir ki, haksız yere olunca bir kusur sayılır, pişmanlığa sebep olur. Fakat akla tabi ve haksızlığa karşı olan bir gazap, güzeldir. Çünkü mukaddes şeyler, bu sayede müdafaa edilebilir.

Hilm, ilim ve hikmetle beraber olmalıdır. Bir hadis-i şerifte:

"مَا جُمِعَ شَيْءٌ إِلَى شَيْءٍ أَفْضَلَ مِنْ عِلْمٍ إِلَى حِلْمٍ"

"Hiçbir şey, diğer bir şey ile ilim ile hilminden daha faziletli olarak toplanmış değildir."³ buyurulmuştur.

43- حَمِيَّةٌ = Hamiyet: Mukaddes şeyleri, milletin haklarını korumak ve namusu, haysiyeti töhmet altında kalmaktan korumak hu-suslarında gösterilen bir gayret ve özen göstermek hususiyetidir. Bu pek güzel bir haslettir. Fakat batıl fikirleri, inançları korumak yolunda gösterilen gayrete "**Hamiyet-i cahilâne**" denir ki bu pek kötüdür.

44- حَيَاءٌ = Haya: Utanma, hicab, ar, namus manâlarına gelir. Çirkin şeylerden nefsin darlanması, edebe aykırı bir hadisenin meydana gelmesinden dolayı kalbin bir rikkat (incelik) ve ızdırıp içinde kalması demektir ki, eseri hemen yüzde belirmeye başlar.

Haya, pek güzel bir haslettir. Zıddı, "**vekahat**"dır ki, utanmaz-lıktan, batılı hak suretinde görüp çekinmeksizin işlemekten ibarettir.

Hayasızlık, insanı insanlıktan çıkarır, hayvanlardan aşağı bir hale düşürür. Bir hadis-i şerifte:

"الْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ"

"Haya, imandan bir bölümdür."⁴ buyurulmuştur.

Diğer bir hadis-i şerifte:

¹ Bakara sûresi:269

² Deylemi, Firdevs; No:2770; 2/152.

³ Musannef İbn-i Ebi Şeybe; Edep:43; No:5; 6/126. Darimi; Mukaddime:48; No:576;1/152. Deylemi, Firdevs; No:6371; 4/120.

⁴ Buhari; İman :14; No: 24; 1/17. Müslim; İman:12; No. 35; 1/65. Ebu Davud; Edep:7; No:4795; 2/667. İbni Hibban; İman:4; No:167; 1/386. Nesâî; İman:16; No:5004; 8/110. İbni Mace; Mukaddime:9; No:57; 1/22. A. b. Hanbel; No: 9417; 2/443.

"مَنْ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ النَّاسِ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ اللَّهِ "

"İnsanlardan utanmayan, ALLAH Teâlâ'dan da utanmaz."¹ mealindedir.

45- حُشُوْعٌ = Huşu: Tevazu göstermek, hakka boyun eğmek, korku ve sevgi ile beraber edepli bir vaziyet almak demektir. Zıddı gaf-let, kibirlenmek kalb huzurundan mahrumiyettir. Bir ibadetin kıymeti huşulu olması nisbetinde artar. **Haşyet** de tazimle karışık, kalbe ait bir korku demektir. ALLAH korkusuna "**haşyetullah**" denir.

Kalbinde haşyetullah bulunmayan bir kimseden her türlü fenalık meydana gelebilir. Bir hadis-i şerifte:

"رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ "

"Hikmetin başı ALLAH korkusudur."² buyurulmuştur.

ALLAH Teâlâ'nın kudretini, azametini düşünen her mütefekkir müminin kalbinde ALLAH korkusu parlar, kendisini daima iyiliğe sevkeder durur.

46- خَيْرٌ = Hayır: İyilik demektir. Her meşru olan mal ve menfaat da bir hayırdır, Cenab-ı Hakk'ın bir ihsanıdır. ALLAH Teâlâ'nın rızasını kazanmaya vesile olan her güzel amel, bir hayırdır, asıl "**hayır-ı ahlâkî = hayır ahlakı**" da bundan ibarettir.

Hayrın zıddı, şerdir. Hakka, tabiata uygun olmayan ve fena bir neticeyi doğuran her şey, bir şerden ibarettir.

Herkesin hakkında iyilik dilemeye "**hayırhahlık**" denir ki, ruhun tertemiz olmasından ileri gelir. Bütün hayır müesseseleri, hayırhahlığın bir eseridir. Başkasının fenalığını istemek de "**bedhahlık**" denilen ruhî bir hastalıktır ki, sahibinin kötü bir kimse olduğuna bir alâmettir.

İşte "**hased**" denilen pek kötü bir huy, bu bedhahlıktan başka değildir...

Evet... Başkasının hakkı ile nail olduğu nimetlerden huzursuz olup da o nimetlerin yok olmasını istemek bir hasedden ibarettir. Bu pek fena bir haslet olduğu için bundan pek sakınmalıdır. Bir hadis-i şerifte:

"إِيَّائِكُمْ وَالْحَسَدَ فَإِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ"

"Hasedden kaçınınız. Çünkü ateş kuru odunları yakıp bitirdiği gibi, hased de güzel âmelleri yer bitirir."³ buyurulmuştur.

Şerre âlet olan bir nimetin yok olmasını istemek hased sayılmaz. Aynı şekilde başkasının nail olduğu bir nimetin aynısına nail olmak arzusu da hased değildir. Bu arzuya "**Gıpta**" ve "**Münafese**" denir ki bazı hallerde caizdir. Yüksek bir âlimin bilgisine, faziletine gıpta edilmesi gibi.

47- دُوسْتُلُوقٌ = Dostluk: İki veya daha fazla kimse arasında meydana gelen samimî bir sevgi ve bağlılık demektir. ALLAH için olan dostluk devam eder, dünya için olan dostluk da kayıp giden bir yıldız gibi parlar parlamaz, söner gider.

Dostluğun zıddı düşmanlıktır, adavettir, garezkârlıktır. Bütün müslü-manlar birbirinin dostudur, çünkü aralarında ebedî olan bir din kardeşliği vardır.

Peygamberi Zişan (S.A.V) Efendimiz, ALLAH'ın rahmetine nail olmuş olan ümmetine söyle emretmiştir:

"لَا تَبَاغَضُوا وَلَا تَحَاسَدُوا وَلَا تَدَابَرُوا وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ"

"Birbirinize buğz etmeyiniz, haset etmeyiniz, arka çevirmeyiniz, ey ALLAH'ın kulları!.. Kardeş olunuz, bir müslümana helâl olmaz ki kardeşini üç günden fazla terk ede."⁴

Başkasının bir kederinden dolayı sevinmek de bir düşmanlık eseri olduğundan caiz değildir. Buna

¹Taberani el-Mu'cemu'l-Evsat; No:7155. 8/78.

²Beyhaki, Şuabu'l-İman; No: 744; 1/470. Deylemi, Firdevs; No:3258; 2/270.

³Ebu Davud; Edeb:52; No:4903; 2/693

⁴Buhari; Edeb:57; No:5718; 5/2253

"Şematet" denir. Bir hadîs-i şerifte:

"لَا تُظْهِرِ الشَّمَاتَةَ لِأَخِيكَ فَيَرْحَمَهُ اللَّهُ وَيَبْتَلِيكَ"

"Kardeşin için şematet ortaya koyma, sonra ALLAH Teâlâ ona merhamet eder de, seni o belaya düşürür."¹ buyurulmuştur.

48- دِيَانَةٌ = Diyanet: Dindarlık, dinin mukaddes hükümlerine riayet, gereğince hareket etmektir. Zıddı, dinsizlik, dinin hükümlerine riayetsizliktir ki, bütün fenalıkların en büyük kaynağıdır.

İnsanların kurtuluşu, temiz bir halde yaşayışı, saadete ermesi an-cak diyanet sayesinde. Diyanet, yaratılış gereğidir, gerek ferdler için ve gerek toplumlar için zarurîdir. Bu sebeple diyanete sınıksız sarıl-malıdır. Bu, insanlığın menfaat ve selâmeti bakımından son derece lâzımdır.

49- ذِكْرٌ = Zikr: Anmak, hatırlamak manasınadır. ALLAH Teâlâ'nın mukaddes isimlerini anmak, yapılması gerekli bir vazifedir, en yüce bir zikirdir.

Hak Teâlâ hazretlerini zikretmek, ya büyüklüğünü düşünmekle olur. Bundan heybet ve saygı gösterme meydana gelir. Ya kudretini düşünmekle olur. Bundan korku ve hüznün doğar. Veya nimetlerini an-makla olur, bundan şükür ve hamd meydana gelir. Veya pek emsalsiz olan şaheserlerini tefekkür ile olur, bundan da ibret ve uyanma yüz gösterir.

Zikrin zıddı, nisyanıdır, Hakk'ı unutmaktır. ALLAH'ü Azimüş-şan'ın mübarek isimleri ile kulluk lisanını süslememektir. Bu pek acınacak bir gaflet eseridir. Bir âyet-i kerimede:

"وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ"

"ALLAH Teâlâ'yı çok zikrediniz ki felah bulabilesiniz."² buyurulmuştur.

Bir hadîs-i şerifte:

"أَفْضَلُ الذِّكْرِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ الْحَمْدُ لِلَّهِ"

Zikrin en faziletlisi "Lâilâhe illallâh"dır, duanın en faziletlisi de "Elhamdülillâh"dır."³ diye buyurulmuştur.

50- رِضَاءٌ = Rıza : Hoşnut olmak, muvafakat göstermek, herhangi bir hükmü veya hâdiseyi kalben hoş görüp kabul etmektir. Zıddı muhalefettir, reddir, itirazdır.

ALLAH Teâlâ'nın her hükmüne, her takdirine razı olmak bir kul-luk vazifesidir. Hak bir şeye razı olmamak bir ahmaklık alâmeti olduğu gibi bâtil bir şeye razı olmak da bir tuğyan, bir isyan eseridir.

Bir hadîs-i şerifte:

"إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا ابْتَلَاهُ لِيَسْمَعَ تَضَرُّعَهُ"

"ALLAH Teâlâ bir kulu severse imtihan eder, bazı sıkıntılara mübtelâ kılar, ta ki duasını, niyazını işitsin"⁴ buyurulmuştur.

51- رِفْقٌ = Rifk: Yavaşlık, yumuşaklık, nezaket ve gönül alıcı muamele, neticesi güzel olan bir şeye güzelce boyun eğme manasınadır. Zıddı da **unf**ur, **huşunettir**, **gıltettir** ki, sertlik göstermekten, katı yü-rekli olmaktan, nezakete muhalif muamelede bulunmaktan ibarettir. İnsan, rıfk sayesinde en müşkül neticeleri elde edebilir. Huşunetle muamele yüzünden de elde edilmesi pek yakın olan şeyleri, imkansız bir hale getirmiş olur. Bir hadîs-i şerifte:

"إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرَّفْقَ وَيُعْطِي عَلَيْهِ مَا لَا يُعْطَى عَلَى عُنْفٍ"

"Şüphe yok ki ALLAH Teâlâ Refik'tir, rıfkı sever ve **unf** üzerine vermediğini rıfk üzerine verir."⁵ buyurulmuştur. Diğer bir hadîs-i şerif de:

¹ Tirmizi; Sıfatü'l-Kıyame:54; No:2506; 4/662

² Cuma sûresi: 10

³ Tirmizi; Dua:9; No:3383; 5/462

⁴ Taberani, el-Mu'cemü'l-Evsat; No:1267; 2/144

⁵ Müslim; Edep:23; No:2993; 4/2003; Ebu Davut; Edep:11; No:4807; 2/670; İbn-i Mace; Edep:9; No:3688; 2/1216; A. b. Hanbel; No:904; 1/112

"مَنْ حَرَّمَ الرَّفْقَ حَرَّمَ الْخَيْرَ "

"Rıfkıtan mahrum olan, hayırdan mahrum bulunur."¹ mealindedir.

52- سَعَى = Sa'y: Çalışmak, bir maksadın meydana gelmesi için elden gelen gayreti sarfetmektir. Zıddı, atalet, bataet, meskenet (tembel-lik)tir ki, İslâm ruhuna asla uygun değildir. İnsan, meşru şeyleri elde et-mek için muntazaman bir say ve gayret sahibi olmalıdır. Bütün yük-selme-ilerlemeler, sa'y ve gayretin birer neticesidir. Kur'an-ı Kerim'de:

"وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى "

"İnsan için çalıştığı şeyden başkası yoktur."² buyurulmuştur.

53- سَتْرٌ عُيُوبٍ = Setri uyub: Onun bunun ayıplarını, kusurlarını örtmek, görmemezlikten gelmek, başkalarına ifşa etmemek (yayma-mak) demektir. Zıddı, ifşayı uyub (ayıpları yaymak)dır.

Başkalarının kusurlarını arkalarından söylemek gıybettir. Hattâ bir kimsenin arkasından boyuna, elbisesine, yiyip içmesine, gezip yürü-mesine dair bir noksanını dil ile, göz ile veya el ile işaret ederek göstermek de bir gıybettir. Çünkü bunları haber alınca, müteessir ola-cağı (üzüleceği) şüphesizdir.

Başkalarına, yapmadıkları kusurları isnat etmek (yüklemek, at-mak)da iftiradır, bühtandır. Bunlar, İslâm terbiyesine aykırıdır, kesin-likle haramdır. Bir hadis-i şerifte:

"طُوبَى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنْ عُيُوبِ النَّاسِ "

"Ne mutlu o kimseye ki kendi kusuru, kendisini başkalarının ku-surlarını görmekten meşgul kılmıştır."³ buyurulmuştur.

Bu sebeple insan, kendi kusurunu görüp onu düzeltmeye çalış-malıdır. Şu kadar var ki, gayrimeşru şeyleri hiç çekinmeksizin yapıp duran fasık kimselerin bu çirkin hallerini arkalarından söylemek, gıybet sayılmaz. Bu söyleyiş ile fena haller kötülenmiş, başkaları bundan ko-runmuş olur. Bir islam toplumuna karşı lâübalice bir vaziyet olarak gay-riahlâkî şeyleri açıkça yapıp duran kimselerin bu rezilliklerini söy-lemek, kamuoyunun güzel bir tepkisi demektir. Yeter ki bu söyleyiş, şahsî bir kırgınlık neticesi olmasın.

Gıybetin mesuliyetinden kurtulmak için mümkün ise, gıybet edi-len kimseden helâllik istemeli, özür dilemelidir. Bazı alimlere göre yapılmış olan bir gıybetten dolayı pişman olup tevbe-istiğfarda bulun-mak kâfidir. Durumu haber verip gıybet edilen kimseden helâllik dile-mek bir üzüntüye, bir dargınlığa sebep olabilir. Şu kadar var ki o kimse bu gıybetten haberdar olmuş ise, o halde kendisinden özür dileyerek helallik istemesi lâzımdır.

İki dargın kimsenin özür dilemek için müsafahada bulunması helalleşmek sayılır.

54- شَجَاعَةٌ = Şecaat: Yiğitlik, bahadırılık, kalb metaneti, lüzumu halinde tehlikelere atılabilmek hususiyeti demektir. Zıddı, cebanettir, korkaklıktır. Hak yolunda mukaddes şeyleri müdafaa uğrunda gösterilen şecaat, pek kıymetli bir haslettir.

55- شَفَقَةٌ = Şefkat: Acıyıp esirgeme, korku ile karışık, mer-hametten ileri gelen ruhî bir haldir ki, başkalarının başına gelen veya gelmesi muhtemel bulunan hoş olmayan bir hal karşısında ortaya çıkar. Zıddı, rahmet ve rikkat (incelik) duygusundan mahrumiyettir ki pek fena bir haslettir.

Şefkat temiz, saf kalblerin bir özelliğidir. İslam dininde ALLAH Teâlâ'nın emirlerine tazim, yarattıklarına da şefkat büyük bir esastır.

56- شُكْرٌ = Şükür: Görülen iyiliğe karşı söz ile, iş ile memnuniyet ve kıymetbilirlik göstermektir. Görülen bir iyiliği övgü ile anmak da bir şükürdür. Zıddı küfran-ı ni'met (nimeti inkar etmek, nankörlük yapmak)tır.

¹ Müslim; Edep:23;No:2992; 4/2003; A. b. Hanbel: No:18767; 4/366

² Necm sûresi:39

³ Deylemi, Firdevs: No:3929; 2/447; Ebu Nuaym, Hilyetül Evliya: 3/203

Biz, her dakika binlerce nimetlerine nail olduğumuz ALLAH Teâlâ'ya şükür etmeye borçlu bulunduğumuz gibi, iyiliğini gördüğümüz şahıslara karşı da teşekkür borçluyuz. Bir hadis-i şerifte:

"مَنْ لَا يَشْكُرُ النَّاسَ لَا يَشْكُرُ اللَّهَ"

"İnsanlara şükretmeyen, ALLAH Teâlâ'ya da şükretmez." buyurulmuştur.¹

57- شَهْوَةٌ = **Şehvet:** İstek, tabiata uygun olan bir şeyi istemek için nefsin hareketi, hayat sahiplerinin birbirine karşı olan tabii meyilleri demektir. Meşru bir şey hakkındaki normal bir şehvet, bir meyil, iyidir. Meşru olmayan bir şey hakkındaki şehvet ise, hayvanca bir hal olduğundan pek kötüdür, pek zararlıdır, bundan kaçınmak lâzımdır.

Heva, boş yere arzu ve nefsin bir lezzetten dolayı bir şeye meşru bir sebep olmaksızın meyletmesi demektir. **Heves** de bir şey hakkında gösterilen noksan ve olgunlaşmamış bir aşktan, sevdadan başka değildir. Şüphe yok ki bunların ikisi de kötüdür. İnsanın feyzine, şerefine manidir. Peygamber (S.A.V) Efendimiz: **اللَّهُمَّ جَنِّبْنِي مُنْكَرَاتِ الْأَخْلَاقِ وَالْأَهْوَاءِ** = Ya Rabbi! Beni ahlâkın çirkin olanlarından ve hevalardan uzak bulundur."² diye dua ederdi.

58- صَبْرٌ = **Sabr:** Acıya katlanmak, tabiata uygun gelmeyen hallere telâş göstermeksizin dayanmaktır. Zıddı, ceza, sabırsızlıktır. İnsan yaşa-dıkça bir takım acı hâdiseler karşısında kalır, işte bunlara karşı sab-retmek lâzımdır. Bir âyet-i kerime'de de:

"إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ"

"Şüphe yok ki ALLAH Teâlâ, sabredenlerle beraberdir."³ buyurulmuştur. Sabrın sonu selâmettir, muvaffakiyettir. Sabır acıdır, fakat meyvesi tatlıdır.

Sabırsızlık ruhun zâfiyetinden ileri gelir. Şu kadar var ki, meşru olmayan şeyler hakkında sabır caiz değildir. Bunlara karşı kalben bir acı duyulması ve mümkün ise, mücadele yapılması icap eder. Gideril-mesi mümkün olan kötülöklere veya ihtiyaçlara katlanmak sabır değil, bir acizliktir, bir miskinliktir. Resul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz:

"اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ"

"İlâhi! Ben sana acizlikten ve tembellikten sığınırım."⁴ diye dua buyururdu.

59- صِدْقٌ = **Sıdk, sadakat:** Hakikata uygun olan doğru söz, sıdktır. Artniyet şaibe (leke)sinden beri ve her yönüyle halis olan bir dostluk da sadâkattır. Herhangi bir doğruluğa da sadâkat denir. Sıdkın zıddı, kizb = yalandır. Sadâkatin zıddı da hıyanettir, istikametten mahrumiyettir.

İnsanlara sıdk ve sadâkat yakışır. Yalancı bir kimseyi ne ALLAH Teâlâ sever, ne de başkaları. Yalan haramdır. Yalancı bir kimsenin insanlık bakımından hiç bir kıymeti olamaz.

Söylediği yalan sözleriyle halkı aldatan, yaptığı hileler, aldatmalar ile ötekini berikini kandırmaya çalışan kimse, pek büyük bir günah-kârdır. Bir hadis-i şerifte buyurulmuştur ki:

"مَنْ عَشَّنَا فَلَيْسَ مِنَّا وَالْمَكْرُ وَالْخِدَاعُ فِي النَّارِ"

"Bize hıyanet eden, bizden değildir. **Mekr** ve **Hud'a** (hile - tuzak) denilen şeyleri yapanlar cehennemdedirler."⁵

Kısacası, insanın sözü de, özü de doğru olmalıdır. Doğru olma-yanlar için saâdet kapıları kapalıdır. İslamiyet gibi hikmet ve hakikat esasları üzerine kurulmuş bir dinde doğruluğa aykırı bir şey, asla yer bulamaz.

60- صَلَاحٌ = **Salâh:** İyi hal, her hayrı bulunduran faziletlerin top-lanmasından meydana gelen yüksek bir sıfattır. Zıddı fesattır, fücürdür. Bir millet, kendi fertlerinin salâhına çalışmalıdır, çalışmazsa

¹ Tirmizi; Bîrr ve sıla:35; No:1954; 4/339; Ebu Davud; Edep:12; No:4811; 2/671; A. b. Hanbel; No:11306; 3/73

² İbn-i Hıbban; Rekâik: No:960; 3/240

³ Bakara Sûresi; 153

⁴ Buhâri; Davât:37; No:6006; 5/2341; Müslim; Zikir:15; No:2706; 4/2079

⁵ İbn-i Hıbban; Bîrr: No:567; 2/326, Taberani, el-Mu'cemü'l-Kebir; No:10234

fesat erba-bının elinde esir olur. Bir müslüman, dinî ve dünyevî vazifelerini bilip güzelce tatbik etmedikçe, iyi hal sahibi olamaz.

61- صِلَةُ الرَّحْمِ = Sıla-i rahim: Akrabayı arayıp sormak, akrabanın kusurlarını affetmek, muhtaç olanlarına yardımda bulunmaktır. Akriba ile görüşmek, sohbette bulunmak, kendilerine selâm veya hediye gön-dermek, sıla-i rahim sayılır. Yakın olan akrabayı mümkün ise, bulun-dukları beldelelere gidip görmek, uzak akriba ile de mektuplaşmak lâzımdır. Zıddı **kat'i rahim**dir ki akrabayı unutup terketmektir. Böyle bir hareket müslümanlığın tavsiye ettiği ailevî, sosyal vazifelere aykırıdır. Bir hadis-i şerif:

"صِلَةُ الرَّحْمِ تَزِيدُ فِي الْعُمْرِ "

"Sıla-i rahim, ömrü uzatır, artırır."¹ meâlindedir.

62- صَلَابَةٌ = Salâbet: Metanet, mukaddes şeyleri korumak husu-sunda insanın sahip olduğu kalp kuvveti demektir. Zıddı lâubalilik, inanç gevşekliliğidir.

Salâbet, pek kıymetli bir haslettir. Bazen salâbet yerinde "**taas-sub**" tabiri de kullanılır. Taassub, esasen âdetlerde, törelerde, maddî ve manevî diğer hususlarda fazla sebat ve taraftarlık göstermek demektir. Bu sebeple iki türlüdür. Biri, meşru taassubtur ki, akla uygun âdetlere, inançlara karşı gösterilen sebatdır. Bu pek güzeldir. Diğeri ise, batıl, faydasız töreler, modalar, fikirler ve yapılabilmemesinde dinî bir mahzur bulunmayan hususlar hakkında gösterilen taassubtur ki, bu pek kötüdür. Ne yazık ki bir takım kimseler bu ikinci kısma dahil bir çok esassız şeylere dört elleriyle sarıldıkları halde, mukaddes şeylere, dinî emir ve yasaklara sarılan kimselere bir kusur olmak üzere taassub isnat etmekten kendilerini alamazlar. Bu bir tersine görüş neticesidir. Bundan kaçınılmalıdır. Hakkı hak, batılı da batıl görmeye çalışmalıdır.

63- ظَرَفَةٌ = Zarafet: İncelik, kibarlık, zekâyaya uygun, hoş gelen sözler ile, işler ile vasıflanma melekesi demektir. Zıddı, kabalık denilen bir halettir ki, ruhlar üzerinde pek fena tesir yapacağı için kötüdür. Tabi zarafetler, esasen haddi aşmamak şartı ile güzeldir. Fakat her işte, her sözde bir zarafet göstermeye çalışmak, ağır başlılığa da, ciddiyete de aykırıdır, hafiflikten ibarettir. Bu sebeple bu hususta orta halden ayrılmamalıdır.

64- عَدْلٌ، عَدَالَةٌ = Adl, adalet: Hakka yönelmek haksızlıktan kaçınmak, her hakkı hak sahibine vermeye çalışmaktır. Zıddı **zulüm**-dür, **gadr**dır, **insafsızlık**tır.

Dünyanın bütün nizam ve intizamı adalete bağlıdır. ALLAH Teâlâ Hazretleri bize adaletle emrediyor. Bu sebeple insan, her hareketini bir ölçü, bir adalet dairesinde yapmaya çalışmalıdır. Vazifesinde adalete riayet etmeyen bir insan, kendisine de vatanına da, bütün insanlığa da fenalık etmiş olur. Herhangi bir hakkın zayi olmasına veya tehirine sebebiyet vermek bir zulümdür. Herhangi kimseden haksız yere bir şey almak zulümdür. Herhangi insana veya hayvana haksız yere eziyet vermek de bir zulümdür. Zulmün neticesi ise, azaptır, felâkettir. Bir hadis-i şerifte:

"إِتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ "

"Mazlumun bedduasından sakın. Çünkü o beddua ile Hak Teâlâ arasında perde yoktur."² buyurulmuştur.

65- عَزْمٌ = Azm: Bir işe kesin bir şekilde niyet etmek, bir işi yapmaya kalbi bağlayarak yönelmektir. Zıddı, tereddüt ve ihmaldir. Meşru gayeler uğrunda azimli olmak bir meziyettir. Bir âyet-i kerîme şu mealdedir:

"فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ "

"Azm edince de ALLAH'a tevekkül et, artık tereddüt etme. Şüphe yok ki ALLAH Teâlâ, tevekkül edenleri sever."³

66- عَشَقٌ = Aşk: Fazla sevgiden, ilgiden, birşey hakkında kalbin pek fazla alâka ve cazibe

¹ Heysemi, Mecmeu'z-Zevâid; 1/194;

² Buhari; Zekat:62; No:1452; 2/544 – Müslim; İman:7; No:19; 1/50 – Ebu Davud; Zekat:5; No:1584; 1/498

³ Ali İmran Suresi:159

göstermesinden ibarettir. İnsanlar, maddeten veya manen güzel, lezzetli buldukları şeylere karşı kalblerinde bir meyil duyarlar. Bu meyil, ölçülü olursa "**muhabbet**", pek kuvvetli olursa "**aşk**" adını alır. İnsanlar, hoşlarına gitmeyen şeylere karşı da bir "**nefret**" duyarlar. Bu nefret ölçülü olunca "**buğz**", pek kuvvetli olunca da "**makt**" adıyla anılır.

Mukaddes şeylere karşı olan meylin bir aşk derecesinde bulun-ması pek güzeldir. Fakat fani varlıklara, güzelliklere karşı aşk derecesinde olan meyil, kalbin zafiyetinden, düşüncenin noksanlığından ileri geldiği için kötüdür.

Mukaddes şeyler hakkındaki aşka: "**aşk-ı hakikî**", "**aşk-ı rah-mani**" denir. Fani, nefsanî şeyler hakkındaki aşka da "**aşk-ı mecazî**", "**aşk-ı himarî**" denilir. Bu sebeple bu ikinci kısımdan kaçınmak her mütefekkir, yüksek himmetli insan için bir vazifedir.

67- عَصَمَةٌ = İsmet: Masumluk, günahlardan kaçınmak melekesi-ne sahip olmak, Hak Teâlâ'nın korkusuyla bütün çirkin şeylerden berî bulunmak demektir. Fena şeylerden uzak bir durumda bulunmak da ALLAH Teâlâ'nın bir koruması olduğundan bir ismet sayılır.

İsmetin zıddı, mücrimlik, günahkârlık halidir. İnsanın asıl güzel-liği, şerefi, sahip olduğu ismet sayesinde.

68- عَفَا = İffet: Namus, haramlardan kaçınmak, nefsi hayvanî arzularından menetmek melekesi demektir. Zıddı fuhuştur. Namusa aykırı harekettir.

Ruhların temizliği iffet ile. İffetsiz bir şahıs, zehirli mikroplar-dan daha zararlı bir yaratıktır, kendisinden mutlaka uzaklaşmak lâzımdır. Nebiyyi Zîşân Efendimiz (S.A.V):

"اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْعِفَّةَ فِي دُنْيَايَ وَدِينِي وَأَهْلِي وَمَالِي"

"Yarabbi. Ben senden, dünyam, dinim, ehlim ve malım hakkında iffet dilerim."¹ diye dua buyurmuştur.

69- عَفْوٌ = Afv: Bağışlamak, suçtan geçmek, günahkâr kimse hakkında müstehak olduğu cezayı bir lûtufluk olarak terketmek manası-nadır. "**Safh**" da bir meseleden dolayı göz yummak, başa kakmamaktır ki af ile beraber kullanılır.

Af ve safhın zıddı, intikamdır, cezalandırmaktır. İntikam ki, acı çıkarmak, fena bir muameleye karşı kalbini rahatlatmak için diğer bir fena muamelede bulunmaktan ibarettir, bazı şartlar dairesinde caiz ola-bilir. Fakat af ile muamele yapmak şüphe yok ki daha iyidir. Affın zevki, intikamın zevkinden daha fazladır. Bir hadîs-i şerifte:

"مَا زَادَ اللَّهُ عَبْدًا بِعَفْوٍ إِلَّا عِزًّا"

"ALLAH Teâlâ, bir kula af sebebiyle izzetten başka birşey arttır-maz."² buyurulmuştur.

Bir şahsa karşı kalben tutulan bir buğz ve öfke ve zarar vermek arzusuna da "**kin**" denilir ki, bu da çok kere insanlığa layık olmaz. Yalnız mukaddes şeylere düşman olanlara karşı kalpte ebedî bir kin ve düşmanlık beslenmesi icabeder.

70- عَهْدٌ = Ahd: Söz vermektir. Riayet edilmesi lazım gelen muka-vele(sözleşme)ye de ahd denir. Ahde riayet, yapılması gerekli bir vazi-fedir. Ahde vefa etmemek bir zulümdür. İnsanlar ahidlerinde, sözle-rinde durmalıdırlar, bunlardan mesuldürler. Verilen bir sözde meşru bir sebep olmaksızın durmamak, insanın kıymetini ayaklar altına alacak derecede bir noksanlıktır. Bir hadîs-i şerifte:

"إِنَّ حُسْنَ الْعَهْدِ مِنَ الْإِيمَانِ"

"Ahdin güzelliği, yani ahde lâyıkıyla riayet edilmesi imandan-dır."³ buyurulmuştur.

71- فَضِيلَةٌ = Fazl, fazilet: Üstünlüğe, kerem ve ihsana, ilim ve marifete "**fazl**" denir. İlim ve irfan itibariyle olan yüksek dereceye ve ahlâkî vazifelere riayet melekesine de "**fazilet**" denilir.

¹ Ebu Davud; Edep:109; No:5074; 2/739. A. b. Hanbel; No:4770; 2/25

² Müslim; Birr:19; No:2588; 4/2001

³ Buhari; Edep:23; No:5658; 5/2237

Fazlın zıddı, kötülük, cimrilik-pintilik, cehalettir. Faziletin zıddı da rezalet, adilik-alçaklıktır. Faziletin çoğulu "**fezail**"dir. Hikmet, adalet, şecaat ve iffet sıfatlarına "**fezail-i asliye**" adı verilmiştir ki, bunlardan bir çok faziletler, doğar. İnsan fazl ile, fazilet ile vasıflanmalıdır, insanın şerefi ancak bu sayede temin edilmiş olur.

72- **فُتُوَّةٌ = Fütuvvet:** Yiğitlik, insanın şerefi, kerem ve seha (cömertlik), dostların kusurlarına karşı bağışlama ile muamele demek-ir. Zıddı korkaklık, zillet, cimrilik, öfkedir. Fütuvvet, sahibini dine ve mürüvvete aykırı hallerden korur, fedakârlığa, yardımseverliğe sevke-der. Bu sebeple fütüvvetle vasıflanmaya çalışmalıdır.

73- **فِرَاسَةٌ = Feraset:** Zihin uyanıklığı, bir şeyi çabukça anlayış kabiliyeti, bir insanın ahlâkını, kabiliyetini yüzünden anlamak melekesi demektir.

Feraset, iki türdür. Biri, bir nevi ilham eseridir ki, sebebi bilin-meksizin meydana gelir. Diğeri, bir kazanma eseridir ki, muhtelif tabiatlara vakıf olmak sebebiyle meydana gelir.

Ferasetin zıddı, ahmaklıktır, zekâdan mahrumiyettir. Ferasetli kimselerin huzurlarında uyanık bulunmalı, edebe, fazilete aykırı şey-lerden kaçınmalıdır. "Müminin ferasetinden sakınınız. Çünkü o, Allah'ın nuruyla bakar."¹ buyurulmuştur.

74- **قَدِرْدَانِيَّةٌ = Kadirdanlık:** Herkesin mertebesini bilip hakkında ona göre muamele yapmaktır. Zıddı kadirnâşinaslıktır. Sosyal hayatta kadirdanlığın büyük bir ehemmiyeti vardır. Kadir bilen milletler ara-sında ilim ve hüner sahipleri çoğalır, kadir bilmeyen milletler de bilgiden, marifetten mahrum kalırlar. Bir hadis-i şerifte:

"أَنْزَلُوا النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ "

"İnsanları mertebelerine indiriniz, yani herkese mevkiine göre muamele yapınız."² buyurulmuştur.

75- **قَنَاعَةٌ = Kanaat:** Kısmete razı olmak, yemek, içmek, gibi hususlarda iktisad, ölçülü olma dairesinde hareket etmektir. Zıddı israf-tır, saçıp savurmaktır, ihtirastır, aç gözlülük ile âdi bir hırstan ibarettir.

Kanaati yanlış anlamamalıdır. Kanaat, mutlaka az ile yetinip tem-bellik içinde yaşamak değildir. Bilakis hırslı hareketlerden kaçınmak, başkalarının nimetlerine göz dikmeyip hakkına razı olmak, bir gönül huzuruyla yaşamaktır. Birçok hırslılıklar, cinayetler kanaatsizliğin bir neticesidir. Bir hadîs-i şerifte:

"الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى "

"Kanaat, tükenmez bir hazinedir."³ buyurulmuştur.

Gerçekten kanaatli bir kimse, işini yoluna koyar, başkalarına muhtaç olmaz, hazinelere sahipmiş gibi müreffeh, şerefli bir halde yaşar. Diğer bir hadîs-i şerifte:

"عَرَّ مَنْ قَنَعَ وَدَلَّ مَنْ طَمَعَ "

"Kanaat eden azîz, aç gözlü olan da zelil olur."⁴ mealindedir.

Herhangi bir hususta belli miktarı geçmek bir "**israf**" tır. Bir şeyi boş yere dağıtmak, lâıyk olmayan yerlere sarfetmek bir saçıp savur-madır. Bir şeyin elde edilmesini adice, cimrilikle karışık bir tarzda iste-yip durmak da bir "**tama**"dır ki bunlar mutlaka kötü hasletlerdir. "**Hırs**"a gelince, bu da bir şey hakkında gösterilen fazla bir rağbet ve meyilden ibarettir ki, iki türlü olur. Biri, âdi şeyler hakkındaki hırstır ki kötüdür, kalbin fakirliğinden, zafiyetinden ileri gelir. Diğeri ise, yüksek, güzel şeyler hakkındaki hırstır ki, iyidir. Ruhun yüksek bir iradesine, yüceliğine delâlet eder.

76- **كِرْمٌ = Kerem:** Cömertlik, şan ve şeref, kıymetli şeyleri kolaylıkla, gönül hoşnutluğu ile vermek demektir. Zıddı, cimriliktir.

¹ Tirmizi;Tefsir.(Hıcr); No:3138;5/88. Taberani el-Mu'cemu'l-Kebir: No:7497; 8/102

² Ebu Davud; Edep:23; No:4842; 2/677. Müslim; Mukaddime; 1/6

³ Beyhaki; Kitabü'z-Zühd; No:104; 1/88

⁴ Hadis, elimizdeki mevcut kaynak eserlerde bulunamamıştır.

Kerem, yüksek fitratta yaratılmış insanlara mahsus bir meziyettir.

77- **لُطْفٌ = Lûtf:** İyilik, güzellik, yumuşaklıkla, okşayışla mu-amele demektir ki, insanlık nişanesidir. Zıddı zulümdür, kaba, sert mu-ameledir ki, insanlığa yakışmaz.

Yaratılanlar hakkında gösterilen lûtf ve kerem, yaratanın muvaf-fak kılmasına, yardımına kavuşmaya bir vesiledir.

78- **مِزَاحٌ = Lâtife, mizah:** Şaka ve hoş nükteli söz demektir. Zıddı, ciddiyettir. Sırf bir eğlence, bir iltifat olmak için yapılan ve hiç bir kimsenin hatırına dokunmayan latifeler caizdir. Yeter ki lâtif olsun, lüzumundan fazla olmasın.

Latifenin çokluğu, gülmeyi artırır, kalbi öldürür, heybeti giderir, düşmanlığa sebep olur. Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

"إِنَّ الرَّجُلَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ يَضْحَكُ بِهَا جُلْسَانُهُ يَهْوِي بِهَا مِنْ أْبَعَدَ مِنَ الثَّرِيَاءِ"

"İnsan bir söz söylerken bununla yanında bulunanlar gülüşür de, kendisi Süreyya yıldızından daha uzağa uçar gider."¹ Yani şeref ve heybeti kaybolur. Bu sebeple o gibi latifelerden çekinmelidir.

79- **مُبَاهَاةٌ = Mübahat:** Övünme, iftihar etme, maddî veya manevî bazı sebepler, vasıflardan dolayı iftiharda bulunmak demektir. Takdire lâyük, yüce şeylere mensup olmaktan dolayı mübahatta bulunmak caizdir. Fakat herhangi fani bir varlıktan dolayı mübahatta bulunmak, kendisini görmek, asla caiz değildir. Böyle bir hale "**ucb**", "**gurur**", "**cahilane tefahur**" denilir ki pek kötüdür.

Bir hadîs-i şerifte:

"ثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ شَحٌّ مُطَاعٌ وَهَوَى مُتَّبَعٌ وَاعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ"

"Üç şey helak edicidir: Fazla cimrilik, uyulmuş heva, insanın ken-disini görüp beğenmesi."² buyurulmuştur.

80- **مَتَانَةٌ = Metanet:** Esasen sağlamlık, dayanıklılık manâsınadır. İstılâhda: "İnsanın fikrinde sabit, azminde kuvvetli, inancında köklülük sahibi olması demektir. Zıddı zaafiyettir, gevşekliktir. Hak uğrunda metanet göstermek kıymetli bir tabiat işidir.

81- **مَدْحٌ = Medh:** Övmek, irade ile yapılan güzel işlerden dolayı dil ile yapılan övme demektir. Zıddı zemdir, yani birinin aleyhinde fena sözler söylemek, onun kötü hallerini meydana koymaktır.

Medhe lâyük kimseleri medhetmek, toplum arasında faziletin, ol-gunluğun artmasına sebep olabileceği için güzeldir. Fakat medhe lâyük olmayanları medhetmek, hakikata muhalif, tabiata aykırı, başkalarını aldatmaya sebep olacağı için pek kötüdür. Bir hadis-i şerifte:

"إِذَا رَأَيْتُمُ الْمَدَّاحِينَ فَاحْتُوا فِي وُجُوهِهِمُ الثَّرَابَ"

"Onu bunu medhedip duranları görünce yüzlerine toprak saçınız."³ buyurulmuştur. Gerçekten şahsî bir menfaat düşüncesiyle lâyük olmayanları medhe kalkışanlar, böyle bir muameleye müstahaktırlar. Herhangi bir kimseyi haksız yere kötülemek de haramdır.

82- **مُدَارَاةٌ، مُمَاشَاةٌ = Müdara, Mümaşat:** Yüze gülmek, dıştan dostluk göstermek, insanlara karşı güzel muamelede bulunmak, başka-larının fikirlerine uyarcasına hareket etmek ve barış, iyilik üzere dur-maktır. Meşru şekilde yapılan **mudara** güzeldir, muvaffak olmaya bir sebeptir. Bir hadis-i şerifte:

"مُدَارَاةُ النَّاسِ صَدَقَةٌ"

"İnsanlara mudara bir sadakadır."⁴ buyurulmuştur. Diğer bir hadis-i şerif de:

"أَمَرْتُ بِمُدَارَاةِ النَّاسِ كَمَا أَمَرْتُ بِالْفَرَائِضِ"

"Ben farzlar ile emrolduğum gibi insanlara mudara ile de emrolundum."¹ meâlinedir.

¹ İbn-i Hibban; No:5716; 13/24

² Taberani, el-Mu'cemü'l-Evsat; No:5448; 6/214

³ A. b. Hanbel; No:5651; 2/94

⁴ Hadis, elimizdeki mevcut kaynak eserlerde bulunamamıştır.

Fakat güzel bir akıbet düşüncesiyle olmaksızın herhangi bir kim-senin sadece mevkiinden veya servetinden dolayı yüzüne gülmek, kendisine müdarada bulunmak pek kötüdür. Böyle bir hale yaltaklan-mak, dalkavukluk, yağcılık denir ki, insanlığa asla yakışmaz, dinen yasak, aklen kötüdür.

83- مَحَبَّةٌ = Muhabbet: Sevgi, dostluk ve kendisinden lezzet duy-duğu şeye ruhun meyletmesi demektir. Zıddı buğzudur, düşmanlıktır.

Muhabbetler, iki türdür. Biri tabii ve yaratılıştan olan muhab-bettir, insanın evlâdına karşı olan sevgisi gibi. Diğeri kazanılmakladır. İnsanın kendisinde olgunluk gördüğü bir insanı sevmesi gibi.

Muhabbetler diğeri bir bakımdan da iki türdür. Biri sebebi yok olan muhabbetlerdir. Bir kimseyi sadece dünyalığından dolayı sevmek ki, o dünyalık aradan kalkınca muhabbet de aradan kalkar. Diğeri, sebe-bi yok olmayan muhabbetlerdir. Herhangi bir şahsı sadece ALLAH için sevmek gibi. Bu türlü muhabbetler devam eder, işte ahlâkça bir fazilet sayılan muhabbetlerden maksad da bu türlü sevgilerdir. Bir hadis-i şerifte:

"أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ الْحُبُّ فِي اللَّهِ وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ"

"ALLAH Teâlâ'ya amellerin en sevgilisi, ALLAH için muhabbet, ALLAH için buğzudur."² buyurulmuştur. Bu sebeple insan, ALLAH Teâlâ'nın sevdiği şeyleri sevmeli, sevmediği şeyleri de sevmemelidir.

84- مَرْحَمَةٌ، رَحْمٌ = Merhamet, Rahm: Esirgemek, acımak, şefkat göstermek, çaresiz kimselerin hallerine kalben acıyarak kendilerine yardımda bulunmak demektir. Merhamet, temiz ruhların bir süsüdür. Yalnız insanlara değil, hayvanlara da merhamet etmelidir. Bir hadis-i şerifte:

"إِرْحَمُوا مَنْ فِي الْأَرْضِ يَرْحَمَكُم مِّنْ فِي السَّمَاءِ"

"Yerde olanlara merhamet ediniz ki, size de gökte olanlar merha-met etsinler."³ buyurulmuştur.

85- مُرُوءَةٌ = Mürüvvet: Erkeklik, insanlığa uygun olan şeyi yapmak, güzel görünen şeyleri alıp kötülenmeye sebep olan hallerden kaçınmak demektir. Zıddı namertliktir. Açıkça yapılmasından utanılacak bir şeyi gizlice de yapmamak bir mürüvvet eseridir. Görülen bir iyiliği unutmamak ve fırsat düşünce karşılığında iyilik yapmak da bir mürüvvet eseridir.

86- مُشَاوَرَةٌ = Müşavere: Danışma, bir hususun hayırlı olup olma-dığını anlamak için münasip görülen kimse ile fikir alışverişinde bulun-mak demektir. Zıddı kendi bildiğine gitmek, kendi başına iş yapmaktır.

Müşavere bir sünnettir, insan, müşavere neticesinde aydınlanır, hatırına gelmeyen şeyleri hatırlar, ihtiyatlı bir tarzda hareket etmiş olur. Hodrey olan, yani yalnız kendi görüş ve fikriyle iş gören kimse ise, çok kere pişmanlık çeker. Bir hadis-i şerif:

"مَا خَابَ مَنْ اسْتَشَارَ"

"İstişare eden zarar görmemiştir."⁴ meâlindedir. Şu kadar var ki kendisiyle müşavere edilecek şahıs, doğru sözlü, tecrübeli, kararsızlık-tan, gururdan beri, düşünceden, kederden uzak bulunmalı ve kanaatini olduğu gibi söylemekten çekinmemelidir.

87- مُعَاوَنَةٌ، تَعَاوُنٌ = Muavenet, taavün: İnsanların birbirine yar-dımda, hizmette bulunmaları demektir. İnsanlar, daima birbirinin yardı-mına muhtaçtırlar. İnsan, elinden gelen yardımı akrabasından, dostlarından, vatandaşlarından esirgememelidir. Şu kadar var ki yar-dımlar, meşru hususlarda olmalıdır. Meşru olmayan hususlardaki yardımlar birer günahdır, birer zarardır. Netekim Kur'an-ı Kerim'de:

"وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ"

"Birbirinize ihsan ve takva üzere yardım ediniz, günah ve düş-manlık üzere yardım etmeyiniz."⁵

¹ Hadis, elimizdeki mevcut kaynak eserlerde bulunamamıştır.

² A. b. Hanbel; No:20796; 5/146

³ Beyhaki, Şuabü'l-İman; Salat:75; No:11048; 7/476

⁴ Acluni, Keşfü'l Hafa; No:2216; 2/188

⁵ Maide Suresi: 2

diye buyurulmuştur.

88- مِنَّة = Minnet: İyilik etmek manasına geldiği gibi, yapılan iyilikleri birer birer sayarak başa kakmak manasına da gelir. Bu ikinci manaya olan minnet, fena bir haslettir, yapılan iyilikleri mahveder. Nitekim bir âyet-i kerîmede:

" يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى "

"Ey müminler sadakalarınızı minnetle, eziyet vermekle iptal et-meyiniz."¹ buyurulmuştur. Ancak iyilik edilen kimse nankör olursa o halde ona karşı minnet etmek, uyanmasına, nankörlüğe son vermesine belki sebep olur diye caiz görülebilir.

89- نَامُوسٌ = Namus: Irz, iffet, edep, haya, emniyet ve istikamet gibi faziletlerin tamamından oluşan pek kıymetli bir haslettir. Şeriata, kanuna da namus denir. Cibril-i Emin'e "Namus-u ekber" denilmiştir. Namusun zıddı iffetten, istikametten mahrum bulunmaktır.

Namus, sabit bir hakikattir, onun bunun anlayışına tabi değildir. İslâm ahlâkına, adabına aykırı olan herhangi bir şeyin namus vasfıyla ilgisi yoktur. Bu sebeple o gibi şeylerden kaçınmak lâzımdır.

90- نِفَاقٌ = Nifak: İki yüzlü olmak, dil ile imanlı veya dost görünüp kalpte kafirliği veya düşmanlığı gizlemek manasıdır. Böyle bir insana "münafık" ve "ikiyüzlü" denir. Bir hadîs-i şerifte

"دُوَّالْوَجْهَيْنِ لَا يَكُونُ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهًا "

"İki yüzlü olan kimse ALLAH katında bir mevki sahibi olamaz."² buyurulmuştur. Bu sebeple insan, samimî olmalı, dili kalbine, sözü özüne uygun bulunmalıdır.

91- نَمِيمَةٌ = Nemime: Söz götürme, koğuculuk yapma, bir kimse aleyhine söylenen sözleri bir fitne-fesat maksadıyla kendisine ulaştırma demektir ki, pek kötü bir huydur. Bu yüzden nice dostların arası açılır, nice düşmanlıklar yüz gösterir. Bir hadîs-i şerifte: "Nemmam, koğucu olan, cennete giremez."³ buyurulmuştur. Yani öyle bir müslüman, azaba müstahak olur, doğrudan doğruya cennete girmeye lâayık olmaz. Ne büyük tehdid!... Böyle çirkin bir hasletten ALLAH Teâlâ'ya sığınınız.

92- وَعْدٌ = Va'd: Söz vermek, söz verilen şey, bir kimsenin ya-pacağına dair söz vermiş olduğu husus demektir. İnsan, lüzum görül-medikçe bir şeyi vadedmemeli, vadedeceği takdirde "İnşALLAH" demelidir. Çünkü daha sonra vadini yerine getiremezse, mesul bir durumda kalmış olur.

Bir hadîs-i şerifte: "الْوَعْدُ دَيْنٌ" "Va'd borçtur" buyurulmuştur. Bu sebeple va'di yerine getirmek, bir insanlık vazifesidir.

93- وَقَاءٌ = Vefa: Verilen sözü yerine getirmek, borcu ödemek, dince ve akılcıca lâzım gelen şeyi yerine getirip mesûliyetinden çıkmak demektir. Bu pek şerefli bir vazifedir. Zıddı olan "hulf" yani sözde durmamak, ahde riayet etmemek ise, haramdır. Eski dostluğu muhafaza etmeye de "vefakârlık" denir. İnsan, vefalı olmalı, dostlarını, eski hu-kuku unutmamalıdır.

94- وَقَارٌ = Vakar: Ağırbaşlı olmak, yapılacak işlerde dikkatli ve ihtiyatlı olmaktır. Zıddı, şiddettir, hafifliktir. Samimî olan vakar, insa-nın kıymetini yükseltir. Bunun alâmeti, dışarıda ve tehada müsavi bir hal üzere bulunmaktır. Hafiflik ise, insanın şerefini yok eder.

Vakar, bir kibirlilik hali değildir. Bilakis tefekkürden, şerefi mu-hafaza duygusundan, ilim ile hilmin kuvvetinden ileri gelir. Hafiflik ise, anlayışsızlık ve az akıllılık nişanesidir. Lüzumsuz yere öteye beriye bakıp durmak veya gidip gelmek, bazı uzuvları oynatmak, her söze bir ehemmiyetle kulak vermek, lüzumsuz sualler sormak, sualde ve cevapta acele davranmak, elbiseye, endama lüzumundan fazla çeki düzen vermek, bunların hepsi bir hafiflik eseridir. Bu sebeple insan, bu gibi hafiflik sayılacak şeylerden kendisini korumalıdır.

95- هِمَّةٌ = Himmet: Yüksek bir irade, kalbin bütün ruhanî kuvvetleriyle ALLAH Teâlâ'ya ve diğer mukaddes gayelere yönelmesi demektir. Zıddı, adi karakterli, basit şeylere rağbet göstermesidir.

¹ Bakara Sûresi; 264

² Buhâri; Ahkam:27; No:6757; 6/2626

³ Tirmizi; Birr:79; No:2026; 4/375

İnsan himmetine göre yükselir, “himmetin yüksekliği imandandır”, yüksek gayelere yetişmek arzusu, büyük bir himmetin nişanesidir.

Daima mirat-ı ulviyyata nasb-ı dikkat et,

Gözlerinden in’ikas-ı nur-i himmet parlasın.

(Daima yükseklerde bulunan aynaya gözlerini dikmeye bak ki, Gözlerinden himmet nurunun yansıması parlasın.)

96- **يُسْرٌ** = **Yüsr**: Kolaylık, zenginlik, bir şeyin yapılması veya yapılmaması hususundaki kolaylık demektir. Zıddı, **usrdur**, çetinliktir. Müslümanlıkta kolaylık, bir esastır. Resul-ü Ekrem, (S.A.V) Efendimiz:

"بَشِّرُوا وَلَا تُنْفَرُوا وَيَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا"

“Müjdeleyiniz, nefret vermeyiniz. Kolaylık gösteriniz, güçleştir-meyiniz.”¹ diye emretmiştir.

Bu sebeple insanların kalplerini sevindirmek, insanların nefretine sebep olacak şeylerden kaçınmak, insanlara her işte kolaylık göstermek bir esastır.

Bir hadîs-i şerif de:

"الدِّينُ يُسْرٌ وَلَنْ يُغَالِبَ الدِّينَ أَحَدٌ إِلَّا غَلِبَهُ"

“Din kolaylıktan ibarettir, din ile galebe yarışına çıkan herhangi bir kimseye din, mutlaka galip gelir.”² mealindedir.

Artık mukaddes İslâm dininin bütün beşeriyet için rahmet olan bu mübarek mahiyetini güzelce bilmeli, onun her yönüyle tatbiki mümkün ve kolay olan emirlerine, hükümlerine hakkıyla riayet etmeli, onun gös-terdiği açık, geniş, nuranî yolu takibe çalışmalıdır. İnsan, ancak bu sayede selâmete, hidayete, saadete kavuşur. Bizleri böyle yüce bir dine nail etmiş olan Ezeli Mabudumuza, Kerîm yaratıcımıza ne kadar şük-redecek olsak, yine kulluk vazifemizin yüzbinde birini yerine getirmiş olamayız. Ancak onun ezeli, ebedî olan dergâh-ı izzetine sığınarak ku-surlarımızın, günahlarımızın bizlere bağışlanmasını hazîn bir kalp ile, aciz bir dil ile istirham eder, aflarına, keremlerine nail olmayı, şu aciz, günahkar yalvarma-yakarmalarımızla niyaz eyleriz.

"الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ"

“Bütün hamdü senalar alemlerin Rabbi ALLAH Teâlâ’ya mahsus-tur. Salat ve selam Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed’e, O’nun âli ve ashabı, hepsinin üzerine olsun!”

[Fihrist’e dön](#)

¹ Buhari; İlim:11; No:69; 1/38 – Müslim; Cihad ve Siyer:3; No:1732; 3/1358

² Buhari; İlim:28; No:39; 1/23 – Nesai; İman:28; No:5034; 8/122

MÜZİNİBANE BİR NİYAZ

1. Afvet ilâhî! Sen beni muhtacı rahmetim,
2. Gelmekteyim huzuruna yaklaştı rihletim.
3. Geçmektedir vatanda garibane günlerim,
4. Ben şimdi öz evimde giriftarı gurbetim.
5. Erdir beni visaline Ma'bud-i Akdesim,
6. Döndüm hilâle kalmadı hicrana tâkatim.
7. Mahveyledi hayatımı gafletle rüzgâr,
8. Geçti bütün heva ile ömri muvakkatim.
9. Andıkça seyyiatımı, muzlim hayatımı,
10. Yakmaktadır derûnümü ahı nedametim.
11. Ben müznibim, bu belli, fakat bir muvahhidim,
12. Bir dilfikâr bende-i şahı risaletim.
13. Lütfen beni bağışla habib-i nezihine,
14. Lâhûtî bir saadete dönsün şekavetim.
15. Olsun ilâhî! Bir ebedî feyze cilvegâh,
16. Zikrinle son nefeste lisan-ı sadakatim.
17. Nurunla ruşen eyle karanlık mezarımı,
18. Dönsün riyaz-i cennete hâki mezelletim.

GÜNAHKARÂNE BİR YALVARIŞ

1. Ey ALLAH'ım! Sen beni affet, rahmetine muhtacım.
2. Yolculuğum (ölümüm) yaklaştı huzuruna gelmekteyim.
3. Vatanda günlerim garibane geçmektedir.
4. Ben şimdi öz evimde gurbete tutulmuşum.
5. Ey Mukaddes Ma'bud'um! Sana kavuşmayı bana nasip eyle.
6. Hilale döndüm (iki büküm oldum) ayrılığa gücüm takatim kalmadı.
7. Gafletle geçen zaman hayatımı mahveyledi
8. Geçici ömrüm tamamen heva-i heves ile geçip gitti.
9. Günahlarımı, kapkaranlık hayatımı hatırladıkça,
10. İçimi pişmanlık "aaah"larım yakmaktadır.
11. Ben günahkarım. Bu belli! Fakat ALLAH'ın birliğine inanan bir kimseyim.
12. Ben, Rasüllerin şahı Hazret-i Muhammed (S.A.V)'in bağı yanık bir kölesiyim.
13. Lütfen beni tertemiz habibine bağışla ki
14. Bedbahtlığım, kötü halim Rabbani bir saadete dönsün
15. Ey ALLAH'ım! Bir ebedi feyze görünme yeri olsun
16. Dosdoğru dilim, seni son nefeste zikretmekle
17. Karanlık mezarımı nurunla apaydınlık eyle
18. Yattığım toprak cennet bahçelerine dönsün.

Ömer Nasuhi Bilmen'e ait bir şiir.

“AH MİNELMEVT = AH ÖLÜM”

Ey zair-i kabrim bana şefkatle nigâh et
Ey kabrimi ziyaret eden! Bana şefkatle bak.

Yâd eyleyip ahvâl-i sefilanemi âh et
Sefil hallerimi hatırlayıp âh et.

İm'ân ile bak tercûme-i hâlimi söyler
Dikkatle, iyice bak, hayat hikayemi söyler...

Kabrimde temevvüc eden otlar ve çiçekler
..Kabrimde dalgalanan otlar ve çiçekler.

Sevdaya sabâvette giriftâr idi gönlüm
Gönlüm çocukluğumda sevdaya tutulmuştu.

Müstağrak-ı feyz-i-ruh dildâr idi gönlüm
Gönlüm sevgilinin ruhunun feyziyle kaplı idi.

Her şâm-ı-seher nâlezen olmakta idim ben
Ben, her akşam ve seher vakti inlemekte idim.

Eylerdi serşeğim feveran didelerimden
Gözyaşlarım gözlerimden fişkırırdı.

Hep mihnet ve matemle güzer etti hayatım
Hayatım hep zorluk ve matemle geçti.

Afâka şererpaş idi berk-ı nağmâtım
Nağmelerimin şimşeği ufuklara kıvılcımlar saçardı.

Ahir ben o sevda ile bimâr-ı gam oldum
Ben sonunda o sevda ile üzüntü hastası oldum.

Düştüm yere illetle varaklar gibi soldum
Hastalıkla yere düştüm, yapraklar gibi soldum.

Kuşlar oluyor şimdi mezarımdan navâzen
Şimdi kuşlar mezarımdan ötüyorlar.

Yok kimse beni bir saran efrad-ı beşerden
İnsanlardan beni saran hiç kimse yok.

Etbâh için insanı eder sanki nasihat
İnsanı uyandırmak için sanki nasihat eder...

Kabrimde ziyâpâş olan envâr-ı sükûnet
...Kabrimde ışık saçan sükûnet nurları

Pek dalma ki dünya evi girdab-ı gamdır
Pek dalma ki, dünya evi keder girdabıdır

Nev-i beşerin girdiği yer hâk-i ademdir...
İnsan cinsinin girdiği yer yokluk toprağıdır...

NOT: Bu şiir kitabın aslında bulunmamaktadır. Tarafımızdan ilave edilmiştir.

[Fihrist'e dön](#)

ONUNCU KİTAP

SİYER-İ ENBİYA'YA PEYGAMBERLERİN (A.S.) HAYATLARINA VE AHLAKINA AİTTİR

İÇİNDEKİLER

- [Siyer-i Enbiya'nın "Peygamberlerin \(A.S\) hayatlarının ve ahlakı-nın" mahiyeti, faydaları ve kaynakları.](#)
- [Mübarek adları, Kur'an-ı Mübin'de zikrolunan şanlı peygamberler.](#)
- [Hatem-ül Enbiya \(Peygamber \(S.A.V\) Efendimiz'in dünyayı teş-rifleri ve şerefli nesepleri.](#)
- [Çocukluk, gençlik zamanları.](#)
- [İlahi vahye, nübüvvet ve risalete nail olmaları.](#)
- [İslamiyet'in doğuşu sıralarında Arabistan'ın dini ve sosyal hali.](#)
- [Müslümanlığı ilk kabul eden zatlar.](#)
- [Müslümanların çektikleri eziyetler ve Habeşistan'a hicretleri.](#)
- [Peygamberimiz \(S.A.V\)in kabileleri dine daveti ve Akabe biatı.](#)
- [İnşikak-ı Kamer \(Ayın iki parçaya ayrılması\) ve Miraç mucizeleri.](#)
- [Medine-i Münevvere'ye hicret ve Peygamber \(S.A.V\) Efendimiz-in bazı icraatları.](#)
- [Peygamber \(S.A.V\) Efendimiz'e cihad izni verilmesi ve karşısın-da bulunan başlıca gayrimüslimler.](#)
- [Vuku bulan başlıca savaşlar.](#)
- [Rasülü Ekrem \(S.A.V\) Efendimiz'in ahirete irtihalleri ve bundan kaynaklanan teessürler.](#)
- [Peygamber \(S.A.V\) Efendimizde tecelli eden pek yüksek vasıflar, kemaller.](#)

[Fihrist'e dön](#)

SIYER-İ ENBİYANIN “PEYGAMBERLERİN (A.S) HAYATLARININ VE AHLAKININ” MAHİYETİ, FAYDALARI VE KAYNAKLARI

1- Siyer-i Enbiya, mübarek peygamberlerin yüksek hayatlarına ait olup umumî tarihin pek kıymetli bir şubesi bulunmuştur.

Malum olduğu üzere ALLAH Teâlâ Hazretleri, evvelce insanlara kendi aralarından vakit vakit peygamberler göndermiştir. İnsanların bir kısmı bu mukaddes peygamberlere tabi olarak dünyaya ve ahirete ait vazifelerini öğrenmiş, ifaya çalışmış, muntazam toplumlar meydana getir-miş, medeniyete ve fazilete nail olmuşlardır. Diğer bir kısmı da bu müba-rek zatlara muhalefet ederek hakiki insanlıktan mahrum kalmış, kafirliği imana, rezaleti fazilete tercih etmiş, sonunda bu yüzden nice felaketlere uğrayarak sönüp gitmişlerdir.

İşte “siyer-i enbiya” dediğimiz toplu tarihi bilgiler, bizlere o muhte-rem Peygamberlerin hayatlarını, güzel vasıflarını bildirir, onların ümmetle-rini ne suretle irşada çalıştıklarını gösterir, onlar ile bazı kavimler arasında vuku bulan bir kısım hadiseleri, savaşları kaydeder, bizler için ibret alınacak, istifade edilecek bir çok malumat verir.

2- Siyer-i enbiyanın bir çok faydaları vardır. Mesela insan siyer-i enbiyayı okuyunca, bir kısım Mukaddes Peygamberlerin yüksek varlıkları-nı, tertemiz hallerini öğrenir. Onların Hak yolunda ne kadar çalışmış, insaniyeti ve medeniyeti ne kadar yükseltmiş olduklarını anlar. Bu sayede fikri açılır, zekası artar, kendisinde bir uyanıklık meydana gelir, kalbinde dindarlık duygusu kuvvet bulur, din büyükleri hakkında hürmeti artar, onların güzel ahlakıyla vasıflanmaya çalışır.

3- Siyer-i enbiyanın kaynaklarına gelince bunların başlıcası Kur’an-ı Kerim ile Hadis-i şerif kitaplarıdır. Bunlar iki kutsî kaynaktır. En doğru malumat ancak bu iki hakikat kaynağından alınır. Gerçi her ne kadar bir kısım peygamberlere dair Tevrat’ta, İncil’de ve diğer eski din kitaplarında bazı malumat var ise, de bu kitaplar, asıllarını kaybetmiş, bir çok değişik-liklere uğramış olduklarından kendilerine asla itimat edilemez.

Tarih kitaplarına gelince, bunların bildirdikleri şeylerin birçoğu da birer sağlam vesikaya dayanmadığından kabule layık görülemez. Zaten asrı saadetten, yani Peygamber Efendimiz’in mübarek zamanlarından evvelki çağlara “Kurunun üla = ilk çağlar” denir ki bu çağlara ait olan tarihî bilgiler pek noksandır. Bunun içindir ki, birçok peygamberlerin hayatları bizce malum değildir.

4- Büyük Peygamberler arasında bütün tarihi hayatı malum olan zat ancak bizim Peygamber-i Zîşan’ımız Hz.Muhammed Mustafa Aleyhissala-tü vesselam Efendimiz’dir. Evet Peygamberimiz Fahriâlem Efendimiz’in bütün kutsî hayatı olanca teferruatına kadar tamamen kaydedilmiştir ki, bu şeref ve meziyet dünyada başka hiçbir zata nasip olmamıştır.

5- Yüce Peygamberlerin mübarek hayatlarına dair yazılmış bir hayli kitaplar vardır. Fakat bunların en tafsilatlısı ve mükemmelleri bizim Pey-gamberimizin yüksek hayatlarına dair olanlardır.

Peygamber Efendimize dair olan ilk siyer kitabını yazan zat tabiîn-den yani, Ashab-ı Kiram’ı görmüş olanlardan “Urve” ile talebesinden “Zührî”dir. Diğer bir rivayete göre Rasulü Ekrem Efendimiz’in mukaddes hayatlarını ilk yazan zat H.150 tarihinde Bağdat’ta vefat etmiş olan “Muhammed İbn-i İshâk”tır.

6- Bugün eldeki siyer kitaplarının en eskisi ve muteberi üçtür. Birin-cisi H.207 tarihinde Bağdat’ta vefat etmiş olan “Vakıdî”nin siyer kitabıdır. İkincisi H.313’te vefat eden Basra’lı “İbni Hişam”ın siyer kitabıdır. Üçüncüsü de H.315 senesinde Bağdat’ta vefat etmiş olan “Muhammed Taberî”nin yazmış olduğu siyer kitabıdır.

İslam âlimleri Rasulü Ekrem (S.A.V) Efendimize dair daha birçok kitaplar yazmış oldukları gibi Avrupalı, Amerikalı müsteşrikler de bu hu-susta hayli kitaplar yazmışlardır.

[Fihrist’e dön](#)

MÜBAREK İSİMLERİ KUR’AN-I KERİM’DE ZİKROLUNAN ŞANLI PEYGAMBERLER

7- ALLAH Teâlâ Hazretleri vaktiyle insanlara birçok Peygamber göndermiştir. Fakat bunlardan yalnız yirmi beşinin mübarek adlarını Kur’an-ı Mübin’de beyan etmiş, bizlere ibret ve uyanıklık dersi

olmak üzere o kutsî zatların yüksek hallerinden haber vermiştir. Biz kendilerine iman etmekle mükellef bulunduğumuz o muhterem zatlara dair bu kitabımızda kısaca malumat vereceğiz.

1. ADEM ALEYHİSSELAM

8- Bütün insanların ilk babası ve ilk peygamberi Adem (A.S)dır. Şöyle ki, ALLAH Teâlâ Hazretleri, bu alemleri yoktan var etmiş, bir çok zamanlar geçtikten sonra da yeryüzünde insan cinsinin ilk babası olmak üzere bir yaratılış harikası olarak Hz. Adem'in cesedini topraktan yaratmış, kendisini ruh ile, ilim ile mümtaz kılmış ve ona eş olmak için de Hz. Havva'yı vücuda getirmiştir.

Bütün melekler ALLAH Teâlâ'nın emriyle Hz. Adem'e secde ettiler, yalnız meleklerin arasında yaşayan ve esasen cin taifesinden bulunan iblis = şeytan kendisinin ateşten yaratılmış ve bu sebeple Adem'den yüksek bulunmuş olduğunu iddia ederek bu secdeden kaçınmakla melekler arasından kovulmuş, kibrinin cezasına kavuşmuştur.

9- ALLAH Teâlâ, hususi bir lütf olarak Hz. Adem ile Havva'yı cennete koymuş, cennette bulunan bir ağacın meyvesini yemekten kendilerini bir hikmetten dolayı men etmişti. Halbuki şeytan bir yolunu bularak cennete girmiş, bunlara vesvese vermiş, bu meyveden yerseniz cennette ebedi olarak kalırsınız diye yalan yere yemin etmekle, Hz. Adem ile Havva bu yasaklamayı unutarak o meyveden yemişler, bunun üzerine cennetten çıkarılarak tekrar yeryüzüne indirilmişlerdir. Rivayete göre Adem (A.S) Serendip adasına, Hz. Havva da Cidde'ye indirilmiş, daha sonra Mekke-i Mükerrreme civarında Müzdelife denilen yerde buluşmuşlardır.

Hz. Adem ile Havva derhal pişman olup tevbe ve istiğfarda bulunmakla Hak Teâlâ tevbelerini kabul etmiş, Hz. Adem'i kendi çocukları ve torunlarına Peygamber tayin ederek kendisine on sahifelik bir kitap ihsan buyurmuştur.

10- Rivayete göre Adem (A.S) bin sene veya dokuz yüz otuz sene yaşamış, vefat edince Serendip adasında veya Mekke-i Mükerrreme'de Ebu Kubeys dağında defnedilmiştir. Nuh (A.S) tarafından gemiye alınmış olan mübarek nâşının daha sonra beyti makdisde defnedilmiş olduğu da rivayet edilmiştir.

Hz. Adem'den bir sene sonra da Hz. Havva vefat edip Cidde'de veya Hz. Adem'in yanında defnedilmiştir.

11- Malum olduğu üzere ALLAH Teâlâ Hazretleri kudret ve hikmet sahibidir, dilediğini dilediği şekilde yaratabilir. Bundan dolayı Adem (A.S)ı da insanların ilk babası olmak üzere mükemmel bir halde yaratmış-tır, yoksa başka bir mahluktan evrim geçirmek suretiyle vücuda getirmiş değildir. Bunun aksine olan sözler, birer kuru iddiadan ibarettir, insanların kadrini-şanını ihlal ettiği ve dini bilgilere muhalif bulunduğu için bizce hiçbir kıymeti yoktur.

12- Adem (A.S)dan sonra peygamberlik, ALLAH tarafından Hz. Şit'e verilmiştir. Şit (A.S), Hz. Adem'in en güzel ve en sevgili oğludur. Rivayete göre Hz. Adem'in yaratılışından yüz yirmi sene sonra doğmuş, "912" sene yaşamış, vefat edince Ebukubeys dağında Hz. Adem'in yanına defnedilmiştir.

Hz. Şit'e Peygamberliği, tehlil ve tesbihi muhtevi olmak üzere "50" sahifelik bir kitap verilmiş ve Hz. Adem'in vasiyeti üzerine kardeşlerine reis bulunmuştur.

Kabe-i Muazzama'yı bir rivayete göre Hz. Adem, diğer bir rivayete göre de Hz. Şit ilk defa olarak taştan bina etmiştir.

Şit'in manası "Hibetullah"dır. Hz. Adem'e şehid edilen Habil adındaki oğluna bedel olarak ALLAH tarafından hibe ve ihsan buyurulmuş demektir. Bu zata "Şis" de denilmektedir.

2. İDRİS (A.S)

13- Hz. İdris büyük bir peygamberdir. Hz. Şit'den sonra Peygamberliğe nail olmuştur. Bir çok ilimlere, hikmetlere, göklerin esrarına vakıf idi. Bir rivayete göre ilk yazı yazan ve ilk elbise giyen Hz. İdris'tir. Yer yüzünde üç yüz altmış sene yaşadığı rivayet edilir. Sonunda Hak Teâlâ tarafından yüksek bir makama kaldırılmıştır.

3. NUH (A.S)

14- Hz. Adem'den sonra insanlar çoğalmış, bir çok yerleri imar etmiş, fakat hakiki dini, ALLAH Teâlâ'nın birliği ve mabudiyeti hakkındaki tevhid akidesini bırakmış, putlara tapınmaya başlamışlardı.

Kendilerine kırk veya elli yaşında bulunan Nuh (A.S) Peygamber gönderildi. Bu muhterem zatın dokuz yüz elli sene süren öğütlerini dinlemediler. Sonunda Hz. Nuh, ALLAH Teâlâ'nın emri ile bir gemi yapmaya çalıştı. Bu gemi yapılıp bitince gökten yağmurlar yağmaya, yerlerden sular fişkırmaya, denizler kaynayıp taşmaya başladı. Sular bütün yeryüzünü kapladı. Dağla-rın tepelerini bile aştı. Buna "Tufan Hadisesi" denir ki, rivayete göre Hz. Adem'in yaratılışından "2242" sene sonra vuku bulmuş, beş veya yedi ay devam etmiştir.

15- Nuh (A.S), Sâm, Hâm, Yâfes adındaki üç oğlu ile diğer mümin-leri ve münasip gördüğü hayvanlardan birer çift gemiye almış, bunların dı-şında kalanlar, suların içinde boğulup gitmişlerdir. Hz. Nuh'un Yâm veya Kenan adındaki oğlu da kendisine inanmayıp bu günahkâr kavim arasında mahvolup gitmiştir.

Daha sonra yağmurlar kesilmiş, sular çekilmeye başlamış, Hz. Nuh'un gemisi de Musul civarında "Cudi" denilen dağın üzerine Muharrem'in onuna rastlayan "Âşûra" gününde oturmuş, rivayete göre kırkı erkek, kırkı da kadın olmak üzere seksen kişiden ibaret bulunan gemi halkı karaya çıkmış, ALLAH Teâlâ'nın dinine sarıldıkları için selamete ermişlerdir.

16- Hz. Nuh'a ikinci Adem denir. Çünkü yeryüzündeki insanlar tu-fandan sonra bütün onun neslinden türeyip yeryüzüne dağılmış, aralarında başka başka diller meydana gelmiştir.

Rivayete göre Hz. Nuh'un oğlu bulunan Sâm; Arapların, Farsların, Rumların, Hâm da Sudan kavminin, Yâfes de Türklerin ilk babasıdır.

Hz. Nuh, tufandan sonra altmış sene veya üç yüz elli sene kadar daha yaşamıştır.

17- Nuh (A.S)ın ve diğer bazı kimselerin uzun bir müddet yaşamış oldukları çok görülemez. Hak Teâlâ Hazretleri ilk insanları bir hikmetten dolayı çok yaşatmıştır. ALLAH Teâlâ'nın kudretine göre güçlük yoktur. Zaten hayatımızın her anı onun kudreti ile ayakta durmaktadır. Yoksa bir dakika bile yaşamak mümkün değildir. Bu sebeple Hak Teâlâ dilediği kulunu uzun bir ömre nail edebilir. Artık bu seneleri aylar ile veya mev-simler ile tevile lüzum yoktur.

Tufan hadisesine gelince bu, ekseri alimlere göre umumidir, bütün yeryüzüne şamildir, en yüksek dağların tepelerinde görülen deniz hayvan-larının fosilleri de bunu teyit ediyor. Bazı alimlere göre de hususidir, yalnız Hz. Nuh'un bulunduğu Babil bölgesi ve civarına âittir. Hakikatini ALLAH Teâlâ bilir.

4. HUD (A.S)

18- Hz. Hud Yemen'de "Hadramut" civarında "Ahkaf" denilen ma-halde yaşayan "Ad" kavmine Peygamber gönderilmiştir. Şöyle ki, insan-lar, tufan afetinden sonra yine azıtmışlar, yollarını sapıtmışlar, Hak Teâlâ'nın dinine aykırı hareketlere cüret göstermişlerdi. Bunlardan bir kısmı da Ad kavmi idi. Bunlar, bir çok nimetlere, kuvvetlere nâil olmuş, muhteşem binalar yapmış, fakat ALLAH Teâlâ'nın birliğini inkar ederek putlara tapınmakta bulunmuşlardı. Kendilerine Hud (A.S) gönderildi. Bu muhte-rem Peygamber bir çok mucizeler gösterdi. Fakat inanmadılar, sonunda yedi gece, sekiz gün devam eden şiddetli bir rüzgar ile helak oldular. Hz. Hud da kendisine iman edenler ile beraber başka bir tarafa çıkıp gitti. Yüz elli sene yaşadığı ve Mekke-i Mükerrerme'de veya Hadremut'da medfun olduğu rivayet olunmuştur.

5. SALİH (A.S)

19- Hz. Salih, Şam ile Hicaz arasında "Hicr" denilen mahalde yaşa-yan "Semud" kavmine Peygamber gönderilmiştir. Bu kavim de dağları delmiş, taşları oymuş, kendilerine pek sağlam binalar yapmışlardı. Fakat bunlar da doğru yoldan çıkmış bulunuyorlardı. Hz. Salih'in yirmi sene devam eden emirlerine, nasihatlarına muhalefet ettiler. "Kendisine sakın dokunmayınız" diye tenbih ettiği harikulade bir deveyi boğazladılar. Sonunda dehşetli bir sayha ile yerlere serilip helak oldular. Salih (A.S) da kendisine iman edenler ile beraber çıkıp evvela Şam'a, Filistin'e, sonra da Mekke-i Mükerrerme'ye gitti. Seksen beş sene veya iki yüz sene yaşadığı ve Mekke-i Mükerrerme'de Rûkn ile Makam arasında medfun bulunduğu rivayet edilmektedir.

6. İBRAHİM (A.S)

20- Hz. İbrahim, ulül'azm = azm sahipleri denilen büyük Peygam-berlerden biridir. Bunlar, bizim Peygamberimizle Hz. Nuh'tan ve Hz. İbra-him ile Hz. Musa ve Hz. İsa'dan ibarettir.

Nuh (A.S)ın çocukları yeryüzüne dağıldıkları zaman Ham'ın neslin-den "Nümrud" adında birisi bir

çok kabileleri başına toplayarak Babil de, şimdiki Musul şehrinin bulunduğu yerlerde Babil hükümetini kurmuştu. Babil ülkesine “Geldanistan” denildiği gibi hükümdarlarına da “Nümrud” denilirdi.

Babil ahalisi arasında “Saibe” denilen batıl bir din türemişti. Bunlar; güneşe, aya, yıldızlara, putlara, hükümdarlarına tapmakta idiler. ALLAH Teâlâ Hazretleri, Nümrud İbn-i Ken’an zamanında Babil ahalisine İbrahim (A.S)’ı Peygamber gönderdi ve ona on sahifelik bir kitap verdi.

21- Hz. İbrahim, Babil ahalisine hak ve hakikati bildirmeye çalıştı, kendilerini Hak dine davet etti, doğan ölen, sönüp giden şeylerin tapılmaya layık olmadığını kendilerine söyledi. Fakat bunlar aldırmadılar, bir yortu (bayram) günü halk, şehir dışına çıkmışlardı. İbrahim (A.S), şehirde kaldı, puthaneye giderek bir takım putları kırdı, elindeki baltayı da büyük putun boynuna astı. Halk, şehre dönüp bu hali görünce bunu Hz. İbrahim’in yaptığına hükmettiler. Hz. İbrahim de: “Eğer söyleyebilirse sorunuz, baka-lım belki bunu bu büyük put yapmıştır” dedi. “Hiç cansız bir put böyle bir şey yapabilir mi?” dediler. Hz. İbrahim de: “Mademki bunlar cansız, ellerinden bir şey gelmez şeylerdir, artık ne için bunlara tapıyorsunuz?” dedi. İbrahim (A.S), bu cahil kavme ne kadar gaflet ve dalâlet içinde kalmış olduklarını bu suretle de anlatmak istemişti. Bunun üzerine hepsi de biraz sustular, cehaletlerini sezer gibi oldular. Ne yazık ki cahilâne gururları tekrar baş gösterdi. Sapıklıklarında ısrar ettiler, Hz. İbrahim’i yaktıkları büyük bir ateş içine attılar. Fakat ateş, ALLAH Teâlânın emriyle bir gül bahçesi oldu, o mübarek zatı yakmadı. Bu bir mu’cize idi. Bunu görenlerden bazıları iman ettiler. Hz. İbrahim de bu mü’minleri ve kendi ehl-i beytini alarak Şam diyarına hicret etti. Bir aralık kıtlık olması sebebi ile Mısır’a gitti, sonra da dönüp Ken’an ilinde, yani Kudüs-ü şerif havalisinde ikamet buyurdu.

22- İbrahim (A.S), rivayete göre Adem (A.S)’ın yaratılışından üçbin üçyüz otuzüç sene sonra Babil’de doğmuş ve yüzyetmişbeş veya ikiyüz sene yaşamıştır. Kudüs’ü şerife bağlı “Halilürrahman” kasabasında bir mağara içinde hanımı Sâre ile beraber medfundur.

Hz. İbrahim’e “Halilullah” denir ve kendisine bütün milletler hürmet eder. Son derece misafirperver idi. Minberde hutbe okumak, misvak kullanmak, sünnet olmak, tırnak kesmek Hz. İbrahim’in sünnetleri kısmın-dandır. Kâbe-i Muazzama’yı oğlu İsmail (A.S) ile beraber ilk olarak veya yenileyerek bina kılmıştır.

7. LUT (A.S)

23- Hz. Lut, İbrahim (A.S)’ın kardeşi Haran’ın oğludur. Onunla beraber Şam’a hicret etmişti, sonra Filistin’de “Sedum” nahiyesine Peygam-ber gönderildi. Bu nahiyenin ahalisi, dinden çıkmış, o zamana kadar hiçbir kavmin yapmadığı fenalıklara cüret göstermişlerdi. Hz. Lut’un öğütlerini dinlemediler, Sonunda başlarına taşlar yağdı, yurtları gönderilen melekler vasıtasıyla alt üst edildi, Lut (A.S) da Hz. İbrahim’in yanına çıkıp gitti. Halilurrahman kasabasında medfundur.

8. İSMAİL (A.S)

24- Hz. İsmail, İbrahim (A.S)’ın oğludur. “Hacer” adındaki hanımın-dan dünyaya gelmiştir. Bu Muhterem Hacer bir cariye idi, onu Mısır hükümdarı İbrahim (A.S)’ın hanımı “Sâre”ye bağışlamıştı. Sâre de bunu mübarek kocası Hz. İbrahim’e vermişti. Sahih görülen bir rivayete göre Hacer Sâre’den evvel vefat etmişti.

25- İbrahim (A.S), Hak Teâlâ’nın emriyle Hacer’i ve oğlu İsmail’i alıp Hicaz’da Kabe-i Mükerrerme’nin bulunduğu mahalle kadar götürdü orada bıraktı. Yemen’den gelmekte bulunan “Cürhüm” kabileleri de bunlara refakat eyledi. O zamana kadar ıssız ve susuz bulunan Mekke-i Mükerrerme vadisini bunlar imar ettiler, hatta bunların ayakları bereketle-riyle “**Zemzem**” denilen su meydana çıktı, artık oralar şenlenmişti.

26- Hz. İbrahim, bir aralık bir rüya gördü. Bu ALLAH Teâlâ’nın bir vahyi idi, oğlu İsmail’i kurban etmesi emrolunmuştu. Bunun üzerine henüz on iki yaşında bulunan Hz. İsmail’i Mekke-i Mükerrerme’de “Sebir” dağı-nın eteğinde تنها bir mevkiye götürdü, onu mabuduna kurban etmek isti-yordu. Bu sevgili yavru da “Babacığım!. Emrolunduğun şeyi yap, inşaallah beni sabredenlerden bulursun” diyordu. Bu, ALLAH yolunda olan feda-karlığın en yüksek bir nişanesi idi. Fakat ALLAH Teâlâ, lutfetti, baba ile oğlun şu fedakarlığına mükafat olarak Hz. İsmail’e bedel bir koç ihsan buyurdu da, bu latîf masum çocuk kurban olmaktan kurtuldu.

27- İsmail (A.S) büyüyüp Cürhümî’lerden kız aldı ve on iki çocuğu doğdu. İbrahim (A.S) ara sıra gelir, oğlunu görürdü. Sonra Hz. İsmail’in oğulları ve torunları çoğalıp etrafa hakim olmuşlardır.

Hız. İsmail, İbrahim (A.S)ın şeriatı ile amel etmek üzere Yemen kabilelerine ve “Amalika” denilen eski bir kavme Peygamber gönderilmiş-ti. Hız. İbrahim’den kırk sene sonra yüzotuzyediyedi yaşında vefat ettiği ve anası Hacer’in **Hicr**¹deki kabri civarında medfun bulunduğu rivayet edilmiştir.

9. İSHAK (A.S)

28- Hız. İshak, İbrahim (A.S)ın ikinci oğludur. Sâre’nin çocuğu ol-muyordu. Hız. İsmail doğduğu zaman mahzun olmuştu. Hak Teâlâ Hazret-leri lutfetti. Sâre de ihtiyarlığı zamanında Hız. İshak’ı doğurdu. İshak (A.S) daha Hız. İbrahim hayatta iken Şam ahalisine ALLAH tarafından Peygam-ber gönderildi. İbrahim (A.S)ın vefatından sonra da yerine geçti, neslin-den birçok Peygamberler gelmiştir.

29- Bazı rivayetlere göre İbrahim (A.S) Hız. İsmail’i değil, Hız. İshak’ı kurban etmekle emredilmişti.

İshak (A.S) rivayete göre 160 yaşındayken vefat etmiş, Hız. İbrahim-in yattığı mağarada medfun bulunmuştur. Validesi Sâre de 127 yaşında olarak Şam’da vefat etmiştir.

10. YAKUB (A.S)

30- Hız. Yakub İshak (A.S)ın oğludur. Lakabı “**İsrail**” olduğundan oğullarına, torunlarına “**Benî İsrail**” denilmiştir. Hız. İshak’tan sonra yerine Peygamber olarak Ken’an ilinde kalmıştı. Daha sonra Mısır’a teşrif etmiş, orada vefat etmekle vasiyeti gereği muhterem dedesi Hız. İbrahim’in medfun bulunduğu Halilürrahman kasabasındaki mağaraya nakledilmiştir.

11. YUSUF (A.S)

31- Hız. Yusuf, Yakub (A.S)ın oğludur. Hız. Yakub’un oniki oğlu vardı. Fakat hepsinden fazla Hız. Yusuf’u severdi. Onda başka bir güzel-lik, başka bir zeka ve kabiliyet tecelli etmişti. Daha oniki yaşındayken bir gece rüyasında onbir yıldız ile güneşin ve ayın kendisine secde ettiklerini görmüştü. Bu rüyasını Hız. Yakub’a söyledi. O da hasetlerini çekmesin diye “çocuğum!.. Bu rüyanı kardeşlerine söyleme” diye tenbih etti.

Hız. Yusuf’un kardeşleri babalarının Yusuf hakkındaki muhabbetle-rini kıskanıyorlardı. Sonunda bir gün onu eğlenmek üzere gezinti bahanesi ile kıra götürüp bir kuyuya attılar. Sonra da onu kuyudan çıkaran bir kafileye “kölemizdir.” diye sattılar. Babalarına da “Yusuf’u kurt yedi” diye yalan söylediler.

Kafile henüz on yedi yaşında bulunan Hız. Yusuf’u alıp Mısır’a gö-türdü. Orada Aziz-i Mısır’a yani Mısır’ın maliye bakanı yerinde bulunan Kıtıfir’e sattı.

32- Yusuf (A.S) pek güzel idi. Yüzünden, gözünden nurlar akardı. Kendisine evvela ilim ve hikmet, sonra da peygamberlik verilmiştir. Aziz’in hanımı Zeliha’nın isteğini kemali iffet ve nezahetinden dolayı reddetti. Bunun üzerine iftiraya uğrayarak yedi sene zindanda kaldı. Daha sonra masum olduğu anlaşıl原因 olarak zindandan çıkarıldı. Mısır’a maliye ba-kanı oldu. İffet ve haramlardan uzaklaşmasının mükafatına erdi.

33- Hız. Yusuf zindandayken Amalika kavminden olan Reyyan b. Velid adındaki fir’avunun, yani Mısır hükümdarının, aşçısı ile şerbetçisi de zindana atılmışlardı. Bunlar gördükleri bir rüyayı Hız. Yusuf’a anlata-rak tabir etmesini dilediler. Hız. Yusuf da bunlara evvela biraz nasihat verdi. Sonra da rüyalarının neye delalet ettiğini anlattı. Bunlar bir müddet sonra Hız. Yusuf’un tabir ettiği şekilde zindandan çıkarıldı. Birisi Firavun’a yine şerbetçi oldu, diğeri de asıldı. Hız. Yusuf bir müddet daha zindanda kaldı. Sonunda Mısır hükümdarı da bir rüya gördü. Bunu kimse tabir edemedi. Şerbetçinin hatırlaması üzerine Hız. Yusuf’a müracaat edildi. Bu rüyaya göre yeryüzünde yedi sene bolluk, ardından da yedi sene kıtlık olacak. Sonra bir sene de halk pek çok varlık görecek. Hız. Yusuf’u zindandan çıkardılar. Aziz-i Mısır vefat etmişti. Hız. Yusuf’u Mısır’a maliye bakanı tayin ettiler.. Zeliha’yı da nikah ile Hız. Yusuf’a verdiler. Rivayete göre bu hükümdar Hız. Yusuf’a iman etmiştir.

34- Yusuf (A.S)ın emri ile bolluk senelerindeki fazla ekinler ba-şakları ile beraber ambarlarda biriktirildi. Sonra kıtlık seneleri başladı. Artık halk bu ambarlara koşup duruyordu.

Hız. Yusuf bu esnada birçok günler aç kalırdı. “Elinin altında bu kadar hazineler bulunduğu halde neden aç kalıyorsun?” diyenlere “Aç kalanların hallerinden gafil bulunmamak için” derdi. Yusuf (A.S)ın kardeşleri de tahıl ürünleri almak için bir iki defa Ken’an ilinden Mısır’a çıkıp geldiler. Sonunda Hız.

¹ Ka’be ile Hatim denilen yarım daire şeklindeki duvar arasına kalan ve Altınoluk’un altına rastlayan yer.

Yusuf kendisini kardeşlerine tanıttı ve “ALLAH Teâlâ erhamür rahimîn'dir, sizi affeder, bana yapmış olduğu-nuz şeyden dolayı siz bugün hesaba çekilmeyeceksiniz.” diyerek hakla-rında pek büyüklük gösterdi ve muhterem babası Yakub (A.S) ile annesi-ni ve bütün kardeşlerini Mısır'a davet etti.

35- Yakub (A.S)ın artık sevgili Yusuf'una kavuşacağı zaman gel-mişti. Hanımı ile, oğulları ile Mısır'a teşrif ettiler. Hz. Yusuf'un sarayın-da hepsi birden şükür secdesine kapandılar. Yusuf (A.S)ın evvelce gör-müş olduğu rüya bu şekilde çıkmış oldu. Bu tarihten itibaren İsrailoğul-ları Mısır'da yerleşip kaldılar.

Rivayete göre Hz. Yakub Mısır'da onyeddi sene kadar kalmıştır. Hz. Yusuf da pek muhterem babasından sonra ellidört sene kadar daha ya-şayıp yüzon yaşında vefat etmiştir. Daha sonra Hz. Musa, Mısır'dan çı-karken Hz. Yusuf'un mermer tabut içinde bulunan mübarek nâşını da be-raber çıkarmıştır. Kabri Hz. İbrahim'in medfun bulunduğu mağaradır.

12. EYYÛB (A.S)

36- Hz. Eyyüb, İshak (A.S)ın “İys” adındaki oğlunun neslinden Hz. Yusuf'a muasır büyük bir Peygamberdir. Birçok çocukları ve Şam hava-lisinde birçok malları vardı. Hak Teâlâ tarafından bir imtihan olmak üzere bütün malları elinden çıktı, çocukları öldü, kendisi de ağırca bir hastalığa tutuldu, hanımı “Rahme” veya “Liyya” hizmetine bakıyordu. Rivayete göre Rahme Yakub (A.S)ın kızıdır. Liyya da Yusuf (A.S)ın oğlu Afrayim'in kızıdır.

Eyyüb (A.S) bütün musibetlere sabretti. Sonunda ALLAH'ü Teâlâ kendisine şifa verdi ve yeniden birçok mallar, çocuklar ihsan buyurdu.

37- Hz. Eyyüb'ün doksan üç yaşında vefat ettiği ve kendisinden sonra “Bişr” adındaki oğlunun da Şam'da Peygamber olduğu rivayet olu-nur. Bu zata “Zülkifl” denilmiştir.

Eyyüb (A.S)ın hastalığı, halkın kendisinden nefret etmesine, uzak-laşmasına sebep olacak derecede değildi. Bazı tarihçilerin bu husustaki sözleri hakikate aykırıdır. Peygamberan-i Zışan, insanların kendilerinden kaçınmalarına sebebiyet verecek hallerden korunmuşlardır. Sahip olduk-ları peygamberlik vazifesi bunu gerektirmektedir.

13. ŞUAYB (A.S)

38- Hz. Şuayb, İbrahim (A.S)ın torunlarından veya onunla beraber Şam diyarına hicret etmiş olan bir kabiledendir. Büyük validesi Lut (A.S)ın kızıdır. Kendisi “Medyen” ve “Eyke” şehirlerinin putperest ahalisine Peygamber gönderilmişti. Bunlara pek güzel, pek tesirli vaazlarda bulundu. Fakat dinsiz, ahlaksız, hırsız bulunan bu ahali o vaazları dinlemediler. Kötü gidişlerini terk etmediler.

Sonunda Eyke halkı yedi gün devam eden pek şiddetli bir sıcağı müteakip, üzerlerine bir buluttan yağın ateş yağmurlarıyla helak oldu. Medyen halkı da korkunç bir azap gürültüsüyle, bir yer sarsıntısıyla yerlere serilerek bitip gitti.

Şuayb (A.S) Arapça konuşurdu, pek fasih, belîğ idi, pek tesirli, hikmet dolu nutuklar verirdi. Bu sebeble Peygamber Efendimiz ona “Hatıbul-Enbiya = Peygamberlerin Hatibi” ünvanını vermiştir.

Hz. Şuayb'ın Mekke-i Mükerrreme'ye hicret ettiği ve üç yüz yaşında vefat edip Rükün ile Makam¹ arasında defnedildiği rivayet olunmuştur.

14. MUSA (A.S)

39- Hz. Musa, İsrailoğullarından “İmran” adında bir zatın oğludur. Mısır'da doğmuştur. İsrailoğulları Mısır'da artarak on iki kabileye ayrılmıştı. Bunlara “İsrailoğulları'nın torunları” denirdi. Bunların böyle artmaları Mısır'ın eski ahalisi olan Kıptilerin hoşuna gitmiyordu. Bunlara zahmet veriyorlar, dedelerinin yurdu olan Ken'an iline çıkıp gitmelerine de mani oluyorlardı.

Bir gün Mısır Kâhinlerinden biri, “İsrailoğullarından gelecek bir çocuk Mısır devletinin batmasına sebep olacak” diye Fir'avun'a yani Kabûs ibn-i Mus'ab adındaki Mısır hükümdarına haber vermiş, Fir'avun da İsrailoğulları'nın yeni doğan çocuklarını öldürmeye başlamıştı. İşte bu sırada Hz. Musa doğdu. Validesi onu cellat eline vermektense bir sandık içine koyarak Nil ırmağına atmaya daha uygun gördü. Nil'in sahile attığı bu sandığı Fir'avun'un hanımı Asiye (R.A) elde edip açtı, içinden fevka-lade

¹ Rükün: Hacer-i Esved'in bulunduğu Kabe'nin köşesi. Makam ise Kabe'nin kapısı önünde bulunan Makam-ı İbrahim'dir.

bir güzellik, bir letafet nuru halinde çıkan masum çocuğu pek sevip kendisine evlat edildi. Hz. Musa'nın validesi de bir yolunu bularak ken-disini bu seçkin yavrusuna süt anne tayin ettirdi.

40- Hz. Musa kendi can düşmanının sarayında besleniyordu, bu pek garip ibret alınacak ilahi bir cilve idi.

Hz. Musa büyüdü, bir gün sokakta İsrailoğulları'ndan biriyle kavga eden bir Kıbtıye bir tokat attı. Kıptinin son günleri imiş, kazara canı ıktı. Hz. Musa, yaptığına pişman oldu, Fir'avun'dan korkarak Medyen şehrine çıkıp gitti. Orada şuayb (A.S)ın kızı "Safura" ile evlendi, bir müddet sonra Mısır'a dönüp gitmek üzere hanımıyla beraber yola çıktı, giderken Tur dağına uğradı, orada ALLAH Teâlâ'nın tecellisine mazhar oldu, ken-disine peygamberlik verildi. Büyük kardeşi Harun (A.S) ile beraber Fir'avun'u dine davete memur oldular.

41- Hz. Musa'nın eli ay gibi parlardı, elindeki asa da dilediği vakit büyük bir ejderha kesilirdi. Bunlar birer mucize idi. O zaman Mısır taraf-larında sihir = büyücülük pek ilerlemişti, Fir'avun, bu mucizeleri sihir sandı, sihirbazları topladı, Hz. Musa'ya meydan okudular. Fakat Hz. Musa'nın asa mucizesini görünce sihirbazların hepsi de iman ettiler, bunun bir sihir olmadığını derhal anladılar. Çünkü bu asa, bir ejder kesilerek büyücülerin meydanda birer yılan, ıyan gibi gösterdikleri ipleri, değnekleri yuttu, silip süpürdü. Eğer Hz. Musa'nın gösterdiği şey, bir göz boyacılık olsa idi böyle imha harikası meydana gelemezdi.

42- Sıkılmadan ilahlık iddiasında bulunan Firavun ile Mısır eski ahalisi olan kıptiler, Hz. Musa'nın bu mucizelerini gördükleri halde ne yazık ki yine iman etmediler. Sonunda Musa (A.S), bir gece İsriloğul-larını alıp Mısır'dan ıktı, Sveys "Kızıl" denizi bir mucize olarak yarıl-dı, on iki yola ayrıldı, İsriloğullarının on iki kabilesi bu yollardan karşı yakaya geçtiler. Bunları takip eden Firavun ile ordusu ise, suların tekrar kapanması üzerine boğulup gittiler. Yalnız Firavunun cesedi suların çarp-masıyla sahile atılmış idi. Kendi fani varlığına güvenerek yaratanını unutan, Tanrılık davasında bulunmaktan utanmayan gafil, aldatan, bir şahsiyetin şu elim akibeti büyük bir ibret levhası teşkil ediyordu.

43- Musa (A.S), Firavun'dan kurtulmuş, İsril oğulları ile beraber denizi selametle geçerek Tih sahrasına gelmişti. Onları burada bırakarak "Turi Sina" denilen Tur dağına gitti orada kırk gün kadar Hak Teala'ya ibadette, mnacaatta bulundu, mekandan ve zamandan mnezzeah olan ALLAH Teâlâ ile konuşmak şerefine nail oldu, kendisine Tevrat kitabı verildi.

44- Hz. Musa, Turi Sina'dan Tih sahrasına dönünce kavminin bir kısmını Samiri adında birinin altından yapmış olduğu bir buzağıya tapar bir halde bulmuş, bundan pek müteessir olmuş idi. Bunlar, Harun (A.S)-ın nasihatlarını dinlemeyerek böyle bir cehalette bulunmuşlardı, tövbe edip yaptıklarına pişman oldular.

45- Musa (A.S), Kenan topraklarını, Arz-ı mukaddesi almak için Amalika ile savaş etmek istiyordu. İsriloğulları ise, savaştan kaçındılar, o mübarek Peygamberin bedduasına uğrayarak kırk sene Tih sahrasında kaldılar. Aradan bir hayli zaman geçti, İsriloğulları arasında çölde büyümüş yiğitler yetişti. Hz. Musa, bunları alıp Lut denizinin güney ta-raflarına götürdü, daha ileriye giderek Amalikadan "Avc ibni Unk", adın-daki hükümdar ile savaş etti, şeria nehrinin doğu taraflarındaki beldeleri elde etti.

46- Hz. Musa, bir aralık gidip İbrahim (A.S)ın zamanından beri hayatta olan veya Hz. İbrahim ile beraber hicret eden zatların zürriyetinden bulunan Hızır (A.S) ile görüşmüş, onun mazhar olduğu lednni ilmine şahit bulunmuştur.

Hızır (A.S)ın bir Peygamber olduğunu ve kıyamete kadar hayatta bulunacağını söyleyenler vardır. Zülkarneyn ile beraber seyahatta bulun-muş, hayat menbaina varıp Ab-ı hayattan içmekle böyle uzun bir ömre nail olmuş olduğu rivayet edilmektedir. Bir kısım zatlara göre de vaktiyle vefat etmiştir. Zaten bu gibi büyüklerin hayatı ile ölümü müsavidir, onlar ebedi ve ulvi bir hayata mazhardırlar.

47- Musa (A.S), rivayete göre Kenan hududuna yakın bir mahalde yüz yirmi yaşında olduğu halde vefat etmiştir ki Hz. Adem devrinin bin sekizyüz altmışsekizinci yılına ve Mısır'dan çıkmalarının kırkncı senesine tesadüf etmektedir.

Hz. Musa'ya "Kelimullah" denir. Pek büyük bir Peygamber'dir. Dağınık bir halde yaşayan İsrailoğullarını bir araya toplamış onları esa-retten kurtarmış hkimiyete nâil etmişti. Ne yazık ki İsrailoğulları daha sonra vakit vakit yoldan çıkmış, hakiki dinlerini kaybetmiş tekrar esaret-ten esarete düşmüşlerdir.

15. HARUN (A.S)

48- Hz. Harun, Musa (A.S)ın ana baba bir büyük kardeşi, veziri ve peygamberlik işlerinde ortağı idi. Pek güzel ve beyaz yüzlü fasih, halîm bir zat idi. Hz. Musa Tûr'a gittiği zaman kendisi İsrailoğulları'nın başın-da bulunmuş, buzağıya tapanlara: "Siz bu yüzden bir fitneye düşmüş bulunuyorsunuz, sizin Rabbiniz Rahman ve Rahim olan ALLAH Teâlâ-dan başka değildir, bana tâbi olunuz, benim emrime itaat ediniz, Samiri gibi bir münafığın sözüne bakmayınız" diye tesirli öğütler vermiş ise de kabul etmedikleri için kendisi bir tarafa çekilerek Hz. Musa'nın dönmesini beklemiş, İsrailoğullarını tefrikaya, mücadeleye düşürmemek için daha ilerisine gidememişti. Rivayete göre Hz. Musa'dan yedi ay veya üç sene evvel yüz yirmi üç yaşında olarak Tih sahrasında vefat etmiş Tur'i-Sina civarında "Müran" dağındaki bir mağaraya defnedil-miştir. Kabri meşhurdur.

49- Harun ve Musa (A.S)dan sonra Hz. Musa'nın halifesi bulunan ve kendisine daha sonra peygamberlik verilmiş olan Yûşâ (A.S) İsrail-oğullarını alıp çölden çıkarmış, Ken'an ilini Ken'ânilerden almış, Şam diyarını fethetmiştir.

Yûşâ (A.S) yirmi sekiz sene kadar İsrailoğullarına hâkim olup yüz on yaşında vefat etmiş, kendisinden sonra on altı kadar daha hâkimler gelip İsrailoğullarına reislikte bulunmuşlardır. Bunların sonuncusu "İşmuil" (A.S)dır. Bu zatların idareleri "493" sene kadar sürmüştür. Bu müddete "Hakimler devri" denir. Sonra İsrailoğulları kendilerine "Talût" adındaki bir zatı hükümdar tayin etmişlerdir.

Bu tarihten sonra da İsrailoğulları arasında "Melikler devri" baş-lamıştır.

16. DAVUT ALEHİSSELAM

50- Hz. Davut, Yakup (A.S)ın oğlu Yehûda'nın neslindedir. İş-muil (A.S)ın vefatından sonra kendisine peygamberlik verilmiş, kayın pederi Tâlût'un vefatından sonra da İsrailoğullarına hükümdar olmuştur.

Hz. Davud'a verilen "Zebur" kitabı hep vaazlardan, ilahilerden ve duâlardan ibaretti. Şer'î hükümleri ihtiva etmiyordu, kendisi de Musa (A.S)ın şeriatı ile amel etmiştir.

51- Davut (A.S) pek güzel bir sese sahip idi, Zebur'u okudukça işi-tenler pek rûhani zevkler içinde kalırdı, bir mûcize olmak üzere mübarek elleriyle demirleri mum gibi yumuşatır, bunlardan zırh yapar kendi elinin emeğiyle yiyeceğini temine çalışır, devlet hazinesinden para almak istemezdi. İnsanlara daima öğütler verir, adâletle hükme çalışır dururdu. Kudüs'ü şerif'i fethederek başkent yapmış, Umman beldelerini, Halebi, Nusaybini, Ermenistanı zapt etmiş, kırk sene hükümette bulunduktan sonra yetmiş yaşında olarak vefat etmiştir.

17. SÜLEYMAN (A.S)

52- Hz. Süleyman, Davut (A.S)ın oğludur. Onun vefatından sonra on üç yaşında olarak yerine geçmiş, sonra kendisine Peygamberlik de verilmiştir. Bu sebeple muhterem babası gibi Peygamberlikle hükümdar-lığı bir arada bulundurmuştur.

Hz. Süleyman'a doğu ve batıdaki hükümdarlar itaat göstererek kıy-metli hediyeler göndermiş, Yemen Melikesi Belkıs dâhi kendisiyle gö-rüşmeye gelmiştir. Kızıl denizde hazırlattığı donanmayı Muhit denizi "okyanus" sahillerine göndermişti. "Tetmür" "Bâ'lebek" şehirlerini ve yedi senede Mescid-i Aksa'yı yaptırıp tamamlamıştır.

53- Süleyman (A.S), bir mucize olmak üzere kuşların dillerini, maksatlarını anlardı. Hükümü, insanlara ve cinlere, hattâ rüzgârlara geçer-di. Ahlâka, hikmete ait yazıları vardır. Kırk sene pek ihtişamlı bir hüküm sürdükten sonra elli üç veya altmış yaşında ALLAH'ın rahmetine kavuş-muştur.

Hz. Süleyman'dan sonra İsrailoğulları, iki devlete ayrıldı. Biri "Yehûda" devletidir ki, başkenti Kudüs idi, ve bu devlet, insanların gözünde daha muteber bulunuyordu. Diğeri de "İsrail" devletidir ki, idare merkezi Nablus, daha sonra Samire şehri olmuştur.

Bu devletler, daha sonra doğru yoldan çıktılar. İsrail devleti Asû-riler tarafından mahvedildi. Yahûda devleti de "Buhti Nassar"ın hücumu-na uğradı. Birçok yahûdiler Babil esaretine düştü, daha sonraları İsrailoğulları, İranlıların, Yunanlıların ve Romalıların hakimiyetleri altına düşerek kendi hakimiyetlerini elden çıkardılar.

54- Buhti Nassar, Kudüs'ü zaptettiği zaman Mescid-i Aksa'yı yık-mış, Tevrat nüshalarını yakmış, Üzeyr (A.S) ile Daniyel (A.S)ı da diğer İsrailoğulları'nın âlimleriyle beraber Babil'e götürmüştü. Daha sonra İran'daki "Kiyaniyan" hükümeti Babil'i zapt ile Geldaniye hükümetini mahvedince İsrailoğulları, Babil esaretinden kurtulup vatanlarına dön-müşler, Mescid-i Aksa'yı yeniden yapmışlar, Hazreti Üzeyr de Tevrat'ı ezbere okuyup yeniden yazdırmış, çoktan beri unutulmuş olan Musa (A.S)ın şeriatı yeniden meydana çıkmıştır.

55- Kur'an-ı Kerim, Hazreti Üzeyr'e dair malûmat vermektedir. Fakat Peygamber olup olmadığını beyan buyurmamaktadır. İslâm âlim-lerinden bir kısmına göre Hazreti Üzeyr, bir Peygamber değildir, bilakis evliyadan büyük bir zattır. Vaktiyle yahudilerden bazıları Hazreti Üzeyr'e, -hâşâ- ALLAH'ın oğludur, diyerek şirke düşmüşlerdi.

56- Kur'an-ı Mübin'de isimleri zikrolunan Zülkarneyn ile Lok-man'ın peygamberliğinde de ihtilâf vardır. Zülkarneyn'in adı bir rivayete göre "Mus'ab" dir. İbrahim (A.S)ın zamanında yaşamış olduğu rivayet edilmiştir. Dünyanın doğu ve batısına seyahat etmiş, **Ye'cüc** ve **Me'cüc** denilen bir kabileye karşı bir sed yapmış, pek büyük muvaffakiyetler göstermiştir. Her halde Yunanlı İskender'den başka bir zattır. Tarihi hayatı bizce tamamen malûm değildir.

Hz. Lokman'a gelince bu da rivayete göre Davud (A.S)ın zama-nında yaşamış, Hz. Davud'la görüşmüş, salih ve hakim bir zattır. Yunus (A.S)ın zamanına kadar yaşamış olduğu rivayet edilmiştir. Oğluna olan pek hikmetli öğütleri Kur'an-ı Kerim'de zikredilmiştir.

18. İLYAS ALEYHİSSELÂM

57- Hz. İlyas, İsrailoğulları'na gönderilmiş mübarek bir peygamberdir. İsrailoğulları, Süleyman (A.S)dan sonra ihtilâfa düşmüş, içlerin-den bazıları Ba'lebek hakiminin yaptırmış olduğu "Ba'l" adındaki puta tapmaya başlamışlardı. Kendilerine ilâhi bir lütuf olarak gönderilen Hz. İlyas'ın nasihatlerini dinlemediler, o mukaddes zatı beldelerinden bile çı-kardılar. Fakat bunun üzerine pek fena bir kılığa tutuldular, yaptıklarına pişman olarak İlyas (A.S)ı arayıp buldular, bir müddet onun öğütlerini tuttular ise de, sonra yine isyana başladılar. Hazreti İlyas da onların aralarından çekilerek bir yerde melekvarî bir tarzda yalnızlığı tercih etti.

19. ELYESA ALEYHİSSELÂM

58- Hazret'i Elyesa', İsrailoğulları peygamberlerindedir. İsrailoğulları, İlyas (A.S)dan sonra bu zatın da nasihatlerini kabul etmediler, Hz. Musa'nın şeriatını bırakarak birbirleriyle uğraştılar, Sonunda üzerlerine Asuriye devleti musallat oldu.

Hazreti Elyasa', İsrailoğulları'nın bu yolsuz hareketlerinden usanarak yerine Zülkifl (A.S)ı bıraktıktan sonra ahirete ALLAH'ın rahmetine kavuşmuştur.

20. ZÜLKİFL ALEYHİSSELÂM

59- Zülkifl Hazretleri, muhterem bir peygamberdir. Elyesa' Hazretleri'ne halife olduktan sonra peygamberliğe de nail olmuştur. Kavmini tevhid dinine davet etmiş, kendilerine bir çok tesirli nasihatlerde bulunmuştur. Bitlis şehri yakınında medfun olduğu rivayet edilmektedir. Şamda ve başka yerlerde de makamları vardır.

21. YUNUS ALEYHİSSELÂM

60- Hz. Yunus, İsrailoğullarından mübarek bir peygamberdir. An-nesine nispetle Yunus b. Metta diye anılır. Asuriye devletinin başkenti olan bugünkü Musul şehrinin karşısında harabesi görülen "Ninuva" hal-kına Peygamber gönderilmiştir. Putlara tapmakta bulunan Ninuva halkı, Hz. Yunus'un otuz üç sene devam eden nasihatlerini dinlemediler. Hz. Yunus da kendisine ALLAH tarafından daha izin verilmeden Ninuva'yı bıraktı, Dicle kenarına gitti, bir gemiye binip bir tarafa gitmek istedi, fakat gemi yürümedi, içinde bulunanlar, "aramızda bir suçlu köle var" demeye ve kur'a atmaya başladılar. Hz. Yunus, "o suçlu köle benim, Rabbinden daha izin almadan kavmimi terkettim" diye kendisini suya attı. Derhal bir büyük balık tarafından yutuldu. Bereket versin ki hemen tövbe-istiğfara başladı. "لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ" - سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ - La ilahe illa ente sübhaneke inni küntü mine'z-zalimin."¹ diye ALLAH

¹ Enbiya sûresi: 87

Teâlâ'yı tesbihe devam etti de, bir müddet sonra balık kendisini çıkarıp sahile attı. Bu tesbih, şu mealdedir:

“Yarabbi! Senden başka Ma’bud yoktur. Seni noksanlardan tenzih ederim, ben şüphesiz zalimlerden oldum.”

61- Yunus (A.S)dan sonra Ninuva şehrini korkunç bir kara duman kaplamıştı. Halkı, derhal ALLAH Teâlâ'ya yalvararak tevbe ettiler, yap-tıklarına pişman oldular. O duman da üzerlerinden açılıp gitti, başlarına gelecek belalardan kurtulmuş oldular.

Hız. Yunus, tekrar Ninuva'ya gelip bir müddet daha mukaddes vazi-fesine çalıştı, daha sonra bu şehri terk ederek yalnızca ibadet etmeye çekildiği bir yerde ALLAH'ın rahmetine kavuştu.

62- Asuriye devleti daha sonra yıkılmıştır. Şöyle ki Medye hüküm-darı ile Babil valisi, Ninuva şehrini kuşatarak yakıp yıktılar, Asûriler'in son hükümdarı bu halden son derece üzüldü, aile fertleriyle beraber yaktığı büyük bir ateşin içine atılarak yanıp gittiler. Bu şekilde sona eren Asuriye devletinin yerine de “Medye” ve “Geldan” devletleri kurulmuş oldu.

22. ZEKERİYYA ALEYHİSSELÂM

63- Hz. Zekeriyya, Süleyman (A.S)ın neslinden pek büyük bir zat-tır. Mescid-i Aksa'da reis idi, kendisine peygamberlik ihsan olunmuştur.

Hız. Zekeriya'nın hanımı “İsa”ın kız kardeşi “Hanne” kocası “İmran”dan “Meryem” adında bir kız doğurmuştu. Evvelce yapmış oldu-ğu adak sebebiyle bu kızını Mescid-i Aksa'nın hizmetine vakfetti, Zeke-riyya (A.S) da bunu alıp teyzesi İsa'nın yanına götürdü. Meryem, teyzesi-nin yanında büyüdüktan sonra Mescid-i Aksa'da kendisine tahsis edilen bir odada ibadet ile meşgul oluyordu. Bu pek nezih, iffetli olan kız, koca yüzü görmediği halde ALLAH Teâlâ'nın bir kudret ve hikmeti eseri olarak gebe kaldı, Hz. İsa'yı doğurdu.

64- Hz. İsa'nın babasız olarak doğmasından dolayı Yahudiler şüpheye düştüler. Babasız çocuk olamaz diyorlardı. Halbuki Adem (A.S)ın hem babasız, hem de anasız olarak yaratılmış olduğuna inanıyorlardı. Hz. İsa'nın da bir yaratılış harikası olduğunu görüp duruyor-lardı. Nihayet Zekeriyya (A.S) gibi (ALLAH katında) değeri pek yüce yaşlı bir zata, günahsız bir peygambere iftira ederek yüz yaşında bulunan o ihtiyar zatı şehid ettiler.

Bir rivayete göre Zekeriyya (A.S), oğlu Yahya (A.S)ın şehid edil-mesinin ardından şehid edilmiştir.

23. YAHYA ALEYHİSSELÂM

65- Hz. Yahya, Zekeriyya (A.S)ın oğludur. Onun ihtiyarlığı zamanın-da hanımı İsa'dan dünyaya gelmiştir. ALLAH Teâlâ'nın azabından son derece korkar, günleri ah çekmek ve inlemekle geçirdi. Daha genç iken kendisine peygamberlik ihsan olundu. Rivayete göre Hz. İsa'dan üç sene veya altı ay evvel doğmuştur, ilk evvel Hz. Musa'nın şeriatıyla âmel ederdi, sonra İncil-i şerif'in Hz. İsa'ya verilmesi üzerine İsa (A.S)ın şeriatıyla âmel etmekle emredilmiştir.

66- Yahya (A.S), Hz. İsa'nın şeriatıyla âmel etmeye başladığı bir sırada idi ki, İsrailoğulları'nın reisi olan “Hiredus” Musa (A.S)ın şeriatı üzere kendi kardeşinin kızını almak istedi. Fakat Hz. Yahya, İsa (A.S)ın şeriatına göre bu nikâhın, artık caiz olmayacağını bildirdi. Bunun üzerine hırslı reis, gücenip o masum peygamberi henüz otuz yaşlarında iken şehid etti. Bu şehadet, rivayete göre Hz. İsa'nın semaya kaldırılmasından bir sene evvel olmuştur. Bu cinayeti işleyenler, bunun cezasını çekmiş, yurtları harab olmuş, nesilleri kesilip gitmiştir. Ahirette görecekleri azab ise, her türlü korkunç düşüncelerin üzerindedir.

24. İSA ALEYHİSSELÂM

67- Hz. İsa, Hz. Meryem'in oğludur. Onun doğuşu harikulade bir hadise bulunmuştur, Yahudiler, bunu anlayamadılar, kötü zanna düşerek Hz. Meryem'i cezalandırmak istediler, fakat Hz. İsa, daha beşikte yatar bir çocuk iken ALLAH Teâlâ'nın kudretiyle söze başladı:

“Ben ALLAH'ın kuluym, bana kitap verdi, bana Peygamberlik verdi, beni her nerede bulunursam bulunayım mübarek kıldı.”¹ dedi. Bu harikayı gören Yahudiler, Hz. Meryem'e taarruzdan el çektiler.

¹ Meryem sûresi:30-31

Rivayete göre Hz. İsa, Mescid-i Aksa'ya bir kaç mil mesafede bulunan "Beyt-i Lahm" köyünde yirmidört aralık çarşamba gecesi doğmuştur.

68- Hz. Meryem, kocaya varmamış, melekler kadar temiz, iffetli bir halde yaşarken sırf ALLAH'ın kudreti ile Hz. İsa'ya gebe kalmıştı. Kur'an-ı Kerim, bunu açıkça beyan buyurmaktadır. Bütün müslümanlar, buna bu şekilde inanmaktadırlar. Büyük yaratıcımızın kudretini düşünenler, onun nice hârikaları meydana getirmiş olduğunu hatırlayanlar, Hz. Adem'in babasız ve anasız olarak yaratılmış olduğunu düşünenler, artık Hz. İsa'nın bu yaratılışını imkansız göremezler, bunu asla inkâr edemezler. Hz. İsa'nın bu harikulade yaratılışını inkâr etmek, Kur'an-ı Mübin'in şahitliğini yalanlamak demektir ki buna hiç bir mü'min cesaret edemez.

Evet... Hz. İsa'nın böyle babasız yaratılmış olduğunu inkâr etmek, ALLAH Teâlâ'nın kudret ve azametini sınırlamak Kur'an'ın açık beyanlarını yorumlamak ve değiştirmek, milyonlarca müslümanların asırlardan beri devam eden sahih inancını bozmak demektir ki, böyle yanlış bir iddiadan, düşünceden ALLAH Teâlâ'ya sığınırız.

69- İsa (A.S), otuz yaşına girince peygamberliğe ve İncil-i şerif'e nail olmuş, Yahudiler'i irşada çalışmış, kendilerine güzel güzel öğütler vermiş, büyük büyük mucizeler göstermişti. Fakat kendisine pek az kimse iman etmiştir ki, onlara "**Havariyyun**" denilir, rivayete göre on iki zattan ibarettirler.

Hz. İsa'nın bir müddet annesiyle beraber Ürdün'e bağlı "**Nâsire**" köyünde ikamet etmiş olduğunu, bu sebeple kendisine tâbi olanlara "**Nasâ-ra**", dinlerine de "**Nasraniyyet**" denilmiş bulunduğu rivayet edilmektedir.

Yahudiler, sonunda Hz. İsa'nın hayatına kastettiler, ona benzettikleri bir şahsı tutup Kudüs'te siyaset meydanında darağacına astılar, İsa (A.S) ise, Hak Teâlâ'nın emriyle, kudretiyle göğe kaldırıldı, orada melekîyyet kisvesine büründü. Kendisine "**Ruhullah**" denir. Babasız olarak bir kudret üfürüşü ile yaratılmış olduğu için bu seçkin unvana nail olmuştur.

70- Nasâra'nın iddialarına göre Hz. İsa, İskender'in Babil'i ele geçirmesinden üç yüz altmış sene sonra doğmuştur. Bu sırada annesi Hz. Meryem, henüz onüç - onbeş veyahut yirmi yaşında bulunuyordu. Hz. İsa, otuz yaşında Peygamber olmuş, doğduğundan otuziki sene birkaç gün sonra göğe kaldırılmıştır. Hz. Meryem de bundan sonra altı sene daha yaşamıştır.

Fakat İslâm âlimlerinden, muhaddis (hadis alim)lerinden bir kısım zatlara göre İsa (A.S), kırk yaşında iken peygamberliğe nail olmuş, yüz yirmi yaşında iken de göğe kaldırılmıştır.

71- Hz. İsa'nın hayatına kastetmiş olan Yahudiler, daha sonra ceza-larını buldular. Şöyle ki, Romalılar, Kudüs-ü şerif'i zaptederek Mescid-i Aksa'yı yıktılar, kitapları yaktılar, Yahudilerin bir kısmını öldürdüler, bir kısmını da esir ettiler. Bunun neticesinde ne hakikî Museviyet (Yahudilik)ten, ne de hakikî İseviyet (Hıristiyanlık)tan eser kalmadı.

Gerçekten Museviyet gibi İseviyet de asıl kendi mahiyetini kaybetmiş, hiç de yer yüzüne yayılamamıştır.

Gerçi Hz. İsa'nın vasiyeti üzerine Havarilerden bazıları öteye beriye dağılıp Hz. İsa'nın bildirdiği ilâhî dini yaymaya çalışmak istediler. Fakat o zaman dünyanın her tarafı cehalet içinde, kafirlik ve şirk içinde kalmış bulunuyordu. Yahudiler ile putperest olan Romalılar ise, İsevî (Hıristiyan)ların en büyük düşmanları kesilmişlerdi. İseviyeti kabul edenler, dinlerini gizliyor, gizlice ibadette bulunuyorlardı. Bu sebeple hıristiyanlık, üç yüz sene kadar genişleyemedi, bu müddet içinde de mahiyetini büsbütün kaybetmiş, ilâhî bir din olmaktan çıkmış oldu.

72- Yahudiler, Hz. İsa'nın hayatına suikastta buldukları gibi teb-liğ ettiği dinine de pek kötü kasıttan bulunmuşlar, içlerinden bazıları İse-viyyeti (Hıristiyan)lığı dıştan kabul ederek dost görünmüş, halkın bilgi-sizliğinden istifade ederek Hz. İsa'nın tebliğatını, talimatını değiştirmiş, Hıristiyanlığı bozmuş, akıl ve hikmete aykırı bir hale getirmişlerdi.

Romalılar ise, İseviyyete karşı açık bir düşman kesilmişlerdi. Fakat ne olursa olsun din duygusu yaratılıştan vardır, bundan kalbleri, dimağ-ları büsbütün mahrum bırakacak bir kuvvet yoktur. Romalılar, görünüşte hâkim mevkiinde iken İseviyyetin manen mağlûbu oldular, söndürmek istedikleri bir dini parlatmaya hizmet ettiler. Şu kadar var ki hakikî bir din yerine, onun adını taşıyan, Hıristiyanlık da denilen bozulmuş, aslını kaybetmiş bir din yerine geçmiş oldu.

73- Roma imparatoru Kostantin, Hz. İsa'nın doğumundan üçyüz on sene sonra siyasî bir gaye için

Hız. İsa'ya nisbet edilen bozulmuş bir dini kabul etti, bayraklarına haç alâmeti koydu, mağlûp ordusuna kuvvet vermek istedi, hıristiyanlığın yayılmasına bir çok gayretler gösterdi.

Kostantin, eski Bizans kasabasının bulunduğu yerde "Kostantiniye = İstanbul" şehrini yaptırap başkenti Roma'dan buraya nakletmişti. Bu tarihe kadar İncil-i şerif'in asıl nüshaları kaybolmuş, İncil adına **havariler** ile onların öğrencileri tarafından bir çok risaleler, tarihî kitaplar yazılmıştı. Bunun için hıristiyanların arasında büyük bir ihtilâf vardı. Kostantin'in emriyle "İznik" şehrinde ruhanî bir meclis toplandı. Bu meclisin binden fazla üyesi vardı, birçoğu birbirinin dilini anlayamıyordu. Yüzlerce risalelerden, kitaplardan yalnız dördü bu üyelerin birazı tarafından seçilerek İncil adı ancak bunlara verildi .

74- Roma imparatorluğu, daha sonra doğu ve batı imparatorluğu adıyla ikiye ayrılmıştır. Bu hükümetler, birbirini kıskanıyordu. Nihayet mezhepçe de ikiye ayrıldı. Roma'da "**Rimpapa**"ya tâbi olanlara "**Kato-lik**" denildi, İstanbul patriğine tâbi olanlara da "**Ortodoks**"adı verildi. Daha sonra bir de "**Protestanlık**" meydana çıkmıştır. Bu sebeple bugün İsevî (Hıristiyan)ların başlıca mezhepleri üçtür. Bunların da bir takım şubeleri vardır. Kısacası İsa (A.S)'ın bildirmiş olduğu "**ALLAH'ın birliği**" inancına dayanan bir din, daha sonra aslını kaybetmiş, renkten renge girmiş, bu dinin mensupları Hız. İsa'ya ve diğer yaratılmışlara - hâşâ -ilahlık derecesi vermişler, mabetlerini resimler- heykeller ile doldürmüşlar, müşriklerin ibadethanelerine benzer bir hale getirmişlerdir.

75- Milâttan itibaren altı asır geçmiş, cihanın her tarafı cehalet ve sapıklık içinde kalmıştı. Gerek Roma hükümeti ve gerek İran'daki "**Sasaniler devleti**" ahlâk bozukluğu yüzünden çözülmeye yüz tutmuştu. Bütün milletler arasında dinsizlik, ahlâksızlık yaygınlaşmıştı. Bu, bir "**fetret devri = Hız. İsa (a.s) ile Hazreti Muhammet (S.A.V) arasında peygambersiz geçen devre**" idi. Artık dünyayı hak ve hakikate davet için, dünyayı ıslah için en büyük ve en son bir Peygamberi zîşanın gön-derilmesine ihtiyaç vardı. Bunun üzerine ALLAH Teâlâ insanlığa lutfetti, kendilerine en büyük Peygamberi ve Habibi olan Hatemü'l- Enbiya (peygamberlerin sonuncusu) Muhammed Mustafa (S.A.V) Efendimiz Hazretleri'ni gönderdi. Artık insanlık ufuklarını yeni bir hidayet nuru, o ana kadar görülmemiş bir büyüklükle, bir güzellikle aydınlatmaya başlamış oldu.

Hakkın en şaşaalı nuru tecelli etti

Doğdu Kur'an güneşi, leyle-i fetret bitti.

(Hakkın en parlak nuru ortaya çıktı. Kur'an güneşi doğdu, fetret gecesi bitti.)

[Fihrist'e dön](#)

25. HAZRET'İ MUHAMMED MUSTAFA ALEYHİ EKMELÜ'T-TEHAYA

(Selamların en mükemmeli onun üzerine olsun)

76- ALLAH'ımızın bütün insanlara son Peygamberi olan Hazreti Muhammed (S.A.V) Efendimiz, Arabistan'da Mekke-i Mükerreme şeh-rinde milâdın 571. yılında dünyayı şereflendirmiştir.

Müslümanlığın ilk yayıldığı yer Arabistan'dır ki buraya "Cezire-tü'l-arab = Arap yarımadası" da denir.

Ceziretü'l-arab, Asya kıtasının güney batısında büyük bir yarım adadır. Hicaz, Yemen, Umman, Hazremut, Necd arazisine ayrılır. İşte Mekke-i Mükerreme ile Medîne-i Münevvere şehirleri, mübarek araziden olan bu Hicaz bölgesindedir.

77- Arabistanda oturanlar ötedenberi Arab kabileleridir. Bunlar şu dört kısma ayrılmıştır:

1- "**Arab-ı baide**": Bunlar, Arabistanın en eski ahalisidir. Ad ve Semud kavimleri bunlardandı. Bunların tarihleri meçhuldür, kendileri bitip gitmişlerdir.

2- "**Arab-ı aribe = mütearibe**": Bunlar, Yemen'de hükümet kur-muş olan Kahtan'a mensupturlar. Kahtan'ın asıl dili Süryanî idi, bunun çocukları, Arab-ı baide'ye karıştığından işbu Arab-ı âribe türemiş, Arap-ça konuşmaya başlamıştır, Cürhüm kabilesi bunlardan idi. Bu Araplar da nesilleri kesilerek sönüp gitmişlerdir.

3- "**Arab-ı müsta'ribe**": Bunlar, İsmail (A.S)a mensupturlar. Hız. İsmail'in çocukları Arab-ı aribe arasına karışmış olduğundan işbu Arab-ı müsta'ribe meydana gelmiştir. Hız. İsmail'in asıl dili İbranî iken cürhüm kabilesi arasında yaşamakla Arapça konuşmuş ve bu dili çocuklarına nakletmiştir.

Arab-ı müsta'ribe, birçok kabilelere ayrılmıştır. Peygamberimizin zamanında Arabistan'ın ahalisi de bu Arab-ı müsta'ribeden başka değildi. Bunların en seçkini kureyş kabilesidir.

4- “**Arab-ı müsta'cime**”: Bunlar, müslümanlığın doğuşundan son-ra İslâmiyeti kabul edip Araplaşmış olan kavimlerdir. Suriye, Irak, Mısır, Mağrip (Kuzey Afrika) ahalisi bunlardandır. Bunlar da kendi dillerini, bı-rakarak Arapça konuşmaya başlamışlardır.

[Fihrist'e dön](#)

PEYGAMBERİMİZİN MÜBAREK NESEBLERİ

78- Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz Kureyş kabilesinden ve Âli Haşim'den “Haşim ailesinden” gelmiştir. Muhterem babasının adı “Ab-dullah”, dedesinin adı “Abdülmuttalib” annesinin adı da “Âmine” dir.

Fahriâlem Efendimiz'in baba tarafından mübarek nesebleri şöyledir:

Hazreti Muhammed (S.A.V) ibn-i Abdillah, b. Abdilmuttalib, Ha-şim, Abdi Menaf, Kusay, Hakîm (Kilab), Mürre Keab, Lüey, Galib, Fihir, Mâlik, Nadr, Kinane, Huzeyme, Müdrike, İlyas, Mudar, Nizar, Mead, Adnan. Adnan da İsmail (A.S)ın oğlu “Kıyzar”ın neslindedir. Adlarını yazdığımız bu zatlardan her birinin çocukları bir çok kabilelere ayrılmış, Malik'in oğlu Fihir'in çocuklarından da Kureyş kabilesi oluşmuştur.

79- Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'in annesi tarafından yüksek nesebleri de şu şekildedir: Hz. Muhammed (S.A.V) b. Amine, Binti Vehb, b. Abdi Menaf, b. Zühre, b. Hakîm (Kilab)...

Demek ki Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in babası tarafından mü-barek nesebiyle anası tarafından neseb-i şerifleri Mürre oğlu Hakim'de birleşiyor.

80- Peygamber Efendimiz (S.A.V)in dedesi ve zamanında Kureyş kabilesinin reisi bulunan Abdilmuttalib, Ka'be-i Muazzama'nın mütevel-lisi idi. Ebu Talib, Ebu Leheb, Haris, Zübeyr, Hamza, Abbas, Abdullah ve başka isimlerde on üç oğlu var idi. Fakat bunlardan en fazla Abdul-lah'ı severdi. Çünkü onda başka bir güzellik, başka bir nuraniyet vardı. Abdilmuttalib, bu sevgili oğluna Zühreoğulları reisi Vehb'in kızı olup Kureyş kızları içinde her yönüyle seçkin bulunan Hz. Amine'yi nikâhla aldı. İşte bu iki kıymetli insanın evlenmesinden de Peygamberi Zışan (S.A.V) Efendimiz dünyayı şerefliendirdi.

Abdullah Hazretleri, Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in doğmaların-dan iki ay evvel bir ticaret kafilesiyle Medine-i Münevvere'ye gidip, orada vefat etti ki, daha yirmi beş yaşında bulunuyordu. Bunun için Fahr-i Alem (S.A.V) Efendimiz yetim kalmıştı.

[Fihrist'e dön](#)

RESUL-Ü EKREM (S.A.V)İN ÇOCUKLUK HAYATI VE İLK EVLENMELERİ

81- Şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in çocukluk çağı pek mukaddes bir halde geçmiştir. Daha doğar doğmaz bir takım harikalar belirmiş, kavmi ve kabilesi arasında bir bolluk ve bereket meydana gelmiştir. Kâbe-i Muazzama içine müşrikler tarafından konulmuş olan putlar yüzleri üzerine yerlere düşmüş, ateşe tapanların ateşleri sönmüş, garip rüyalar görülmüş idi.

Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in dedeleri arasında evlâddan evlâda geçen bir nur, bir güzellik vardı. Bu nur, nihayet Peygamber (S.A.V) Efendimiz'e intikal ederek onun mübarek yüzünde parlamaya başlamıştır.

82- Mekke-i Mükerrreme halkı, yeni doğan çocukları havası hoş-güzel yerlerde yaşayan, dilleri pek fasih (açık-seçik) bulunan aşiretlerden birer süt anaya verirlerdi. Hazreti Muhammed (S.A.V)i Beni Sa'd kabi-lesinden Haris adındaki şahsın hanımı Halime'ye verdiler. Halime, bu meleklerden daha güzel, daha temiz çocuğu bağrına bastı, yurduna alıp götürdü, dört sene besledi. Bu müddet içinde Hazreti Muhammed (S.A.V) de gördüğü harikulade hallerin ve yurdunda beliren bolluk ve bereketin sonu yoktu. Artık O'nu getirip validesi muhterem Amine haz-retlerine teslim etti. Hz. Amine de bu masum yavrusunu alıp dayı oğulları bulunan Neccar oğullarını ziyaret için Medine-i Münevvere'ye götürdü. Bir müddet orada kaldılar, sonra Mekke-i Mükerrreme'ye dönerken Hz. Âmine, “Ebva” denilen yerde daha yirmi yaşında olduğu halde vefat etti. Peygamber Efendimiz (S.A.V), henüz altı yaşlarında iken annesini de kaybederek öksüz kalmış oldu. “Ümmü Eymen” adındaki dadısı, ken-disini alıp Mekke-i Mükerrreme'ye

getirdi. Dedesi Hz. Abdülmuttalib'e teslim etti. İki sene sonra da Abdülmuttalib Hazretleri vefat etmekle Fahr-i âlem (S.A.V) Efendimiz amcası Ebu Talib'in yanında kaldı.

83- Ebu Talib, kardeşinin oğlu Hazreti Muhammed'i pek çok sever, pek fazla korurdu. Bir aralık ticaret için Şam taraflarına kabile ile gidiyordu, henüz on iki yaşında bulunan Hz. Muhammed (S.A.V)i de beraber götürdü. "**Busra**" denilen beldeye kadar gittiler, alışverişlerini bitirip bir kaç gün sonra geri döndüler.

Peygamber (S.A.V) Efendimiz on yedi yaşında iken de diğer amcası Zübeyr ile beraber Yemen'e gidip, az sonra geri dönmüşlerdir.

84- Hz. Muhammed (S.A.V) Efendimiz artık Kureyş kabilesi ara-sında büyük bir şeref ve şana sahip bulunuyordu. Kendisine "**Muham-medü'l-emîn = emin, güvenilir Muhammed (S.A.V)**" deniliyordu. Ku-reyş'in pek şerefli ailesinden "Huveylid kızı Hatice" adında pek muhte-rem, zengin bir hatun var idi. Daha genç iken dul kalmıştı, bazı kimselere sermaye vererek ticaret yaptırıyordu.

Fahr-i âlem (S.A.V) Efendimiz'e de sermaye verdi, kölesi "Meysel-re"yi yanına katıp Şam tarafına beraber gitmelerini rica etti, Efendimiz (S.A.V) de bunu kabul ederek Busra'ya kadar gittiler. Orada işlerini görüp birkaç gün içinde geri döndüler.

İşte Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in gençliğindeki seyahatleri bunlardan ibarettir. Bu seyahatler esnasında kendisinden bazı harikalar ortaya çıkmış, kendisinin büyüklüğünü bazı şahıslar görüp anlamışlardı. Fakat yazdığımız gibi bu seyahatler uzun bir müddet devam etmediği için Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in bir takım şahıslar ile uzun boylu görüşüp konuşması vaki olmamıştır.

85- Mefhar-i kâinat (S.A.V) Efendimiz, henüz yirmi beş yaşında idi. Hz. Hatice de kırk yaşını geçmişti. Pek yüksek bir ruha sahip, pek şerefli bir hanedana mensup olan Hz. Hatice Peygamber (S.A.V) Efen-dimiz'in muhterem hanımı olmak şerefine her yönüyle lâyık idi. Bu sebeple Nebiyyi Zışan (S.A.V) Efendimiz, Hz. Hatice ile evlenmiş, o mübarek validemizi ilk hanımı olmak şerefine kavuşturmuştur.

86- Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in cariyesi Mâriye'den doğan İbrahim adındaki muhterem oğlundan başka bütün erkek ve kız evlâdı Haticetü'l-kübra Hazretlerinden dünyaya gelmiştir. Evvelce Kâsım adındaki mübarek oğlu doğmuş, bunun üzerine Hz. Peygamber (S.A.V)e künye olarak "Ebü'l-kasım - Kasım'ın babası" denilmiştir. Sonra da Abdullah adındaki muhterem oğlu ile Zeyneb, Rukiye, Ümmügülsüm, Fatimetü'z-zehra adındaki kızları dünyaya gelmiştir. Kasım, İbrahim, Abdullah Hazretleri daha çocuk iken vefat etmişlerdir. Resulü Ekrem (S.A.V)den sonra yalnız Hz. Fatıma kalıp, o da altı ay geçmeden ahirete geçerek muhterem oğulları Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'i öksüz bırakmıştır. ALLAH Teâlâ cümlesinden razı olsun.

[Fihrist'e dön](#)

PEYGAMBER EFENDİMİZ (S.A.V)İN İLÂHİ VAHYE VE NÜBÜVVET VE RİSALETE NAIL OLMASI

87- Hz. Muhammed (S.A.V) Efendimiz, çocukluğundan beri fevka-lâde bir fazilet ve temiz bir hayat içinde yaşamıştı. Kavminin cahilâne törelerinden tamamen beri idi. Kimseden bir şey okumamıştı, bir şey yazmamıştı, kimse ile dinî mevzulara dair bir şey konuşmamıştı, O'nun üzerinde kimsenin öğretmenlik hakkı olamazdı. O, bütün cihanın en bü-yük öğretmeni, en yüksek mürşidi olmaya namzet idi. O'nu ALLAH Teâlâ, bir yaratılış harikası olarak yaratmıştı. O'nun kalbine bütün ilimle-ri, irfanları bizzat Hak Teâlâ Hazretleri akitacaktı. O, tam bir mâsumiyet içinde kırk yaşlarına yaklaşmıştı. O sıralarda mübarek gözlerine melekler görünür, "Ya Muhammed (S.A.V)!" diye gaibten seslenilirdi. Kendisine taşlardan, ağaçlardan selâm sesleri gelirdi. Akli, zekâsı, maddî ve manevî sıhhat ve kemali fevkalâde bir şekilde mükemmeldi.

88- Hz. Muhammed (S.A.V) Efendimiz tam kırk yaşlarına girince peygamberlik şerefine nail oldu. Şöyle ki, Fahr-i âlem Hazretleri, Mekke-i Mükerrerme halkından bazı büyüklerin âdetleri üzere kırk yaşlarına ya-kın senede bir ay kadar gider, "Hira" dağında bir mağarada eyleşir, orada ALLAH Teâlâ'nın kudretini, azametini, tefekküre dalar ve oradan geçen yolculara yiyecek ve içecek verirdi. Tam kırk yaşlarına girince ilk evvel altı ay kadar rüyasında gördüğü şeyler, birer sabah aydınlığı gibi açık bir şekilde meydana çıkardı. Bu peygamberliğin bir başlangıcı idi. ALLAH'ü Azimüşşan'ın vahyini, yani kendisine vereceği emirleri, indireceği Kur'an ayetlerini güzelce kavrayabilmesi için bir alıştırma demektir. Bu altı aydan sonra yine Hira'da iken bir gün Cibril-i Emîn geldi, İkra' sure-i celilesi'nin ilk âyetlerini getirdi, kendisini peygamberlikle müjdeledi.

89- Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, Kur'an-ı Kerim'in inmeye başlaması suretiyle ortaya çıkan ilâhî vahyin heybetinden titremiş, kim bilir ne büyük, ne manevî zevkler, heyecanlar içinde kalmıştı. Hemen muhterem hanımı Haticetü'l-kübra'nın yanına giderek durumu anlatmış, artık **nübüvvet** (peybamberliğ)e nail olduğu kesinleşmişti.

Bundan sonra bir müddet İlâhî vahiy kesildi, Kur'an-ı Mübin'in âyetleri inmedi. Pek şiddetli olan ilahi vahiy almaya, tam bir kabiliyet ve şevkin oluşması için böyle bir müddet beklemeye bir hikmet gereği lüzum var idi. Bu müddet, rivayete göre üç sene kadardır. Bunu müteakip tekrar Cibril-i Emîn görüldü. Kur'an-ı Azim'in âyetlerini getirmeye başladı. Hz. Muhammed (S.A.V) de gerek kendi kavmini ve gerek diğer bütün insanları hak dine davet etmeye emredilmiş oldu.

90- Hz. Muhammed (S.A.V) Efendimiz'in, ALLAH tarafından görev-lendirildiği memuriyete: Nübüvvet, Risalet denildiği gibi Bi'set, Meb'usiyet de denir. Bu sebeple Hz. Muhammed (S.A.V), ALLAH Teâlâ'nın bir Nebîsidir, bir Resulüdür, bir Mebûsu'dur. Ve O, bütün Peygamberlerin sonuncusudur, en faziletlisidir.

Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'e ALLAH tarafından Kur'an-ı Kerim âyetlerinin gelmesine "**Nüzuli Kur'an**" denir. Bu âyetleri Cibril'i Emin'in getirip tebliğ etmesine de "**inzal**", "**tenzil**" denilir. Bunun için Kur'anı mübine "**Kitab-ı münzel**" denilmektedir.

[Fihrist'e dön](#)

İSLAMİYET'İN DOĞUŞU SIRALARINDA ARABİSTAN'IN DİNİ VE SOSYAL HALİ

91- Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in doğduğu ve daha sonra risa-lete nail olup İslâm dinini her tarafa yaymaya başladığı zaman, bütün dünya gibi Arabistan da büyük bir cehalet, sapıklık içinde kalmış bulunu-yordu. Araplar, o zaman başka başka batıl dinlere, mezheplere tâbi idiler. Bir çoğu yıldızlara, ağaçlara, taşlara, heykellere tapmakta idi, hepsi de cahil idi. Aralarında okur yazar kimseler hemen hemen bulunmaz gibi idi. Medeniyetten mahrum idiler, dağınık bir halde bulunup birbirleriyle uğraşır, başka milletlerin hakimiyetleri altında yaşarlardı. Bazı kabileler, yeni doğan kız çocuklarını diri diri topraklara gömer de bundan acı bile duymazlardı.

92- Arablar, vaktiyle böyle acınacak bir gaflet ve cehalet içinde yaşar bulunmakla beraber, bedevîlik (çöl hayatı) sayesinde asıl örf ve adetlerini bir dereceye kadar saklayabilmişlerdi. Yaratılış itibarıyla zeki idiler, kahraman-cesur idiler. Misafire hürmet, emanete riayet ederlerdi. Yalan söylemekten kaçınırlardı. Hele aralarında fesahat, belagat (edebi-yat) pek fazla yükselmişti, birçok şairler türemişti, pek parlak **kaside**, **manzumeler** meydana getirmişlerdi. Artık bunlar da bütün insanlık âlemi gibi ilâhî bir dine muhtaç idiler, hakikî bir din sayesinde yüksek, temiz bir hayata nail olmaya muhtaç idiler. Hak Teâlâ hazretleri, kendilerine lütfetti, İslâm dini sayesinde bu ihtiyaçtan kurtuldular, cihanda bir ben-zeri daha görülmemiş bir yükselmeye nail oldular, az bir zaman içinde cihanın doğusuna, batısına hâkim kesilerek bütün insanlığı uyandırmaya, haktan, hakikatten, fazilet üzerine kurulmuş bir medeniyetten haberdar etmeye çalıştılar, muvaffak da oldular. Evet... İslâmiyetin yüksek esasla-rına, düsturlarına sarıldıkça yükselmeden yükselmeye, muvaffakiyetten muvaffakiyete nail olup durdular.

[Fihrist'e dön](#)

İSLÂMİYETİ İLK KABUL EDEN ZATLAR

93- Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, kendisine Peygamberlik veri-ince ilk evvel çevresinde bulunan bazı zatları hususî bir şekilde İslâm di-nine davet buyurmuştu. Bu daveti ilk önce Hz. Hatice validemiz kabul edip İslâmiyet şerefine nail oldu. Sonra Kureys'in büyüklerinden olan Ebubekir Sıddık ile Peygamberimizin azatlı kölesi olan Zeyd b. Harise ve Peygam-berimizin amcası Ebu Talib'in oğlu olup henüz dokuz-on yaşında bulunan Hz. Ali kabul ettiler. Biraz sonra da Hz. Ebubekir'in delaletiyle Osman b. Affan, Abdürrahman b. Avf, Sa'd b. Ebi Vakkas, Zübeyr b. Avvam, Talha b. Ubeydullah hazretleri İslâmiyetle şereflendiler.

94- Şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz, daha sonra insanları açıkça dine davet etmeye başlamış, herkese ALLAH Teâlâ'nın varlığını, birliğini, büyüklüğünü anlatarak ondan başkasına tapılmamasını ihtar etmekte bulunmuş olduğundan, kabiliyetli-istekli olan zatlar müslüman-lığa can atıyor, cehaletten kurtulup saadete eriyordu. Bir müddet sonra Peygamberimizin amcalarından Hz. Hamza

İslâmiyeti kabul etti. Bundan biraz sonra da Ömer b. Hattab müslüman olarak İslâm dininin yayılması-na çalıştı. Artık müslümanların sayısı, günden güne artıyordu.

95- Peygamberi Zişan (S.A.V) Efendimiz'i görüp müslüman olan zatlara "**Sahabe**", "**Ashab**" denir. Tekili "**Sahabi**" dir. Bu şerefe nail olan kadınlara da "**Sahabiyyat**" denir ki tekili "**Sahabiyye**" dir.

Ashab-ı Kiram'ın en büyüklerinden olan Ebubekir, Ömer, Osman, Ali hazretlerine "**Hulefa-i Râşidîn**", "**Çaryar'ı Güzin**" denir ki, bunlar, Resulü Ekrem (S.A.V)den sonra sırasıyla halifelik ve devlet başkanlığı makamlarında bulunmuş, İslâm dinine pek çok hizmetler etmişlerdir. Bu dört zat ile Abdurrahman b. Afv, Sa'd b. Ebi Vakkas, Zübeyr b. Avvam, Talha b. Ubeydullah, Sa'id b. Zeyd ve Ebu Ubeyde b. Cerrah hazretlerine de "**Aşere-i Mübeşşere**" denir ki, bu on zatın cennete girecekleri kendilerine bir hadis-i şerif ile müjdelenmiştir.

96- Peygamber (S.A.V) Efendimiz Hazretlerini görüp ona iman eden zatların hepsi de mübarektir, mukaddestir, her yönüyle hürmete lâyıktır. Onların kıymet ve şerefleri ümmetin diğer bütün fertlerinden pek yüksektir. Bu da Resul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz ile görüşmek şere-fine nail olmalarının ve İslam dinine ilk evvel hizmet etmiş bulunmaları-nın bir meyvasıdır, bir mükâfatıdır.

Bunun için biz o yüksek zatların hepsine de istisnasız hürmet ve muhabbet ederiz. Onlardan bazılarının aralarında meydana gelmiş olan bazı hâdiseler, birer ictihada, birer ilâhi hikmete dayanmış olduğundan biz o hâdiseleri kurcalamayız, o hâdiselerden dolayı hiçbirine -hâşâ- dil uzatamayız. Resulullah (S.A.V)in ve diğer din büyüklerinin bizlere emirleri, tavsiyeleri bu şekildedir.

ALLAH'a hamd olsun ehli sünnetten olan bütün müslümanlar, bu şekilde hareket eder, bütün Ashab-ı Kiram'ı "**Radiyallah'ü Teâlâ anhüm = ALLAH Teâlâ onlardan razı olsun**" diye hayır dua ile, hürmetle anar. Bu hususa ait "**Ashab-ı Kiram** hakkında müslümanların nezih itikatları" adındaki eserimizde geniş bilgi vardır.

ALLAH'ü Azîmüşşan Hazretleri Ashab-ı Kiram'ın hepsinden razı olsun, âmin.

[Fihrist'e dön](#)

İLK MÜSLÜMANLARIN ÇEKTİKLERİ EZİYETLER, HABEŞİSTAN'A HİCRETLERİ VE KUŞATMA ALTINDA KALMALARI

97- Resul-ü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'i tasdik edip İslâm dinini kabul eden Ashab-ı Kiramdan bir çokları bu uğurda pek çok eziyetler çekmiş, birçok maddi mahrumiyetlere katlanmış, dinleri uğrunda malları-nı, canlarını fedadan çekinmemişlerdi. Hattâ bizzat şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz de birçok eziyetlere maruz kalmış, hiç bir peygamberin görmediği eza ve cefaya uğrayarak bunlara sabır ile, metanet ile katlanmış, yüksek peygamberlik vazifesini harikulade bir azim ile yerine getirmeye çalışmış, hakkıyla muvaffak da olmuştur.

98- Kölelerden ilk evvel müslüman olan, "**Bilâli Habeşî**" idi. Bu zat müslüman olunca görmediği eziyet kalmamıştır. Müşrikler, bu muhterem zatın boynuna ip takmışlar, onu çocukların ellerine vererek sokaklarda, kızgın kumların üzerinde dolaştırmışlar, kendisini bayılıncaya kadar dövmeye devam etmişlerdi. Fakat Hz. Bilâl: "**ALLAH birdir, ALLAH bir**" diyerek dininde sebat ediyor, bu eziyetlere katlanıyordu. Kendisini nihayet Ebubekir Hazretleri satın alarak azat etmiştir. Dinindeki bu sebat ve metanetin mükâfatıdır ki, onun mübarek ismi asırlardan beri bütün ümmet tarafından bir hürmetle anılıp durmaktadır. "**Radiyallah'ü Teâlâ anh**".

99- İslâmiyeti kabul eden zatlardan bir kısmı da gördükleri eziyet yüzünden vatanlarını terkederek Habeşistan'a hicrete mecbur kalmışlardı.

Şöyle ki, bunlardan evvelâ on bir erkek ile dört kadın, sonra da seksen iki erkek ile yirmi kadın hicret etmiştir. Peygamberimizin muhte-rem kerimeleri Hz. Rukiye ile kocası Hz. Osman da bu ilk hicret edenlerdendir.

Habeşistan hükümdarı Necaşî, bu muhacirlere çok hürmet etmiş, yer göstermiş, sonra da İslâmiyeti kabul eylemişti.

100- Bi'seti Nebeviyyenin, yani Hz. Muhammed (S.A.V)e peygamberlik verildiğinin yedinci senesi idi ki, Mekke-i Mükerreme'deki müşrikler, müslümanların günden güne artıp kuvvet bulduklarını görerek haklarındaki eziyetlerini bir kat daha arttırmaya başlamışlardı. Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in

mensup olduğu Hâşim oğulları ile alışverişi kesmişler, onlara faydalı şeyleri haber vermemeye karar vermişler, onların ihtiyaç içinde yaşamaları için kendileriyle her türlü münasebeti kesip durmuşlar, hatta bu hususta bir ahidname de yazıp Kâ'be-i Muazzama'nın bir duvarına asmışlardı. Artık Hâşim oğullarından olanlar, gerek müslüman olsunlar ve gerek olmasınlar, "Şa'bi Ebi Talib" denilen bir mahallede âdeta mahsur - çevreleri kuşatılmış bir durumda kalmış, son derece bir sıkıntı içinde vakit geçirmekte bulunmuşlardı. Diğer müslümanlar da gelip bu mahallede toplanmışlardı. Fakat bu ahidnamenin evvelindeki "Bismikel'lahümme" ibaresinden başka bütün yazılarını güvelerin yemiş olduğunu Peygamber (S.A.V) Efendimiz, bir mucize olarak haber verdi. Gidip baktılar, bu hakikatı anlayınca müşrik-ler, biraz utandılar, Hâşim oğulları aleyhindeki ittifaklarını bozdular, Hâ-şim oğulları da diğer müslümanlar ile beraber bu kuşatmadan kurtulup biraz nefes aldılar.

[Fihrist'e dön](#)

PEYGAMBERİMİZİN AMCASI EBU TALİB İLE HANIMI HATİCETÜ'L-KÜBRA (R.Anha)İN VEFATLARI

101- Ebu Talib, Peygamber Efendimizi pek çok severdi, pek fazla korurdu. Efendimiz'in pek muhterem, pek doğru sözlü bir zat olduğunu bilirdi. Fakat kavminin dedikodusundan korkarak görünürde iman etmiş bulunmuyordu. Kalben iman etmiş olduğu, kendisine isnat edilen bazı "**manzumeler**"den anlaşılmalıdır. Hakikati ancak ALLAH Teâlâ bilir. Peygamberliğin onuncu yılında seksen yaşında olduğu halde vefat etmiştir.

102- Ebu Talib, vefatına yakın Kureyş büyüklerini yanına çağırarak kendilerine şöyle bir vasiyette bulunmuş: "Ey Arabın seçkinleri! Akrabaya sevgi, fakirlere yardım, namusa, fazilete riayet ediniz. Daima ittifak ve birlik-beraberlik dairesinde hareket ediniz. Bilhassa Muhammed'ül Emin (S.A.V)e riayet ve itaat ediniz. İyi biliniz ki Hz. Muhammed (S.A.V), her sözünde sadıktır. Hz. Muhammed (S.A.V), ALLAH Teâlâ'nın muvaffak kılmasına, hidayetine nail olmuştur. Bütün Kureyş kabilesinin kolları, bütün dünya tarafları onun emirlerine itaat, onun davetine icabet edecektir. Eğer daha yaşayacak olsaydım her türlü zorluklara katlanarak ona yardıma devam ederdim."

103- Ebu Talib'den üç gün sonra da Hatice'tü'l-kübra (R.Anha) annemiz vefat etmiştir. Bunların vefatları, Resulü Ekrem Efendimizi çok mahzun bırakmıştı. Peygamber (S.A.V) Efendimiz, Hz. Hatice'den çok memnun idi, onun üzerine başkasıyla evlenmemişti ve onun hakkında buyurmuştu ki: "Hayır... Bana ondan daha hayırlı bir hanım nasip olmadı, beni kimseler tasdik etmediği bir zamanda o tasdik etti, benden herkes malını esirgerken o, mallarını bana feda etti, benim dünyada bir dostum vardı, o da Hatice idi."

Fahr-i alem Efendimiz (S.A.V), daha sonra Zem'a'nın kızı "Sevde" annemizle Hz. Ebubekir'in kızı "Aişe-i Sıddıka" annemizi, daha sonra da Hz. Ömer'in kızı "Hafsa" ile Hz. Ebu Süfyan'ın kızı "Ümmü Habibe" annemizi de hanımı olmak şerefine nail buyurmuştur. ALLAH Teâlâ hepsinden razı olsun.

[Fihrist'e dön](#)

PEYGAMBERİMİZİN KABİLELERİ DİNE DAVET ETMESİ VE AKABE BİATI

104- Mekke-i Mükerrerme'deki müşrikler, Ebu Talib'in nasihatleri-ni dinlemediler, onun vefatından sonra Resulü Ekrem'e daha fazla düş-manlık göstermeye, eziyet vermeye kalkıştılar. Resulü Efhm Efendimiz de azatlı kölesi Zeyd ile beraber Mekke'den çıkıp Taif taraflarını şeref-lendirdi. Evvelâ civarda bulunan "Bekr b. Vail" kabilesi ile Kahtan kabi-lelerinden birini dine davet etti, fakat bunlar, bu daveti kabul etmediler, sonra da Taif'e vardılar, orada "Benî Sakif" kabilesini dine davet buyurdu, onlar da kabul etmediler, münasip olmayacak sözler söylediler. Resulü Ekrem Hazretleri Mekke-i Mükerrerme'ye döndü, oraya bir ko-naklık bir mesafede bulunan "Batnı Nahle" vadisine gelince bir gece orada kalıp ibadetle meşgul oldu. Er-Rahman sûre-i celilesini okurken cin taifesinden bazıları gelip okunan âyetleri dinlediler ve Peygamber Efendimiz (S.A.V)e iman ettiler, işittiklerini gidip diğer cinlere de anlattılar. Bu, bir hakikattir. Bunu, Kur'an-ı Mübîn bildirmektedir.¹

105- Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, yalnız insanlara değil, cinlere de Peygamber gönderilmiş bulunmaktadır. Bunun içindir ki kendisine "**Resulü's-sekaleyn = insanların ve cinlerin peygamberi**" denilmiştir. Meleklerle de Peygamber gönderilmiş olduğu görüşünde olanlar da vardır. Onun varlığı

¹ Ahkaf Suresi: 29 - 31

mutlaka, bütün yaratılmışlara ALLAH'ın bir rahmetidir.

106- Peygamber (S.A.V) Efendimiz Taif'ten Mekke-i Mükerrerme-ye dönünce yine her türlü eziyetlere katlanarak halkı İslam dinine davet etmeye devam buyurdu. Her sene Hac mevsiminde etraftan Mekke-i Mükerrerme'ye gelen ve "Sûk-ı Ukâz" denilen panayırdaki toplanan kabileler ile görüşüp kendilerini müslümanlığa davet buyurmaktaydı. Bunlardan bir kısmı da bu daveti kabul etmekle İslâm dini Ceziretü'l- Arab (Arap yarımadası)na yavaş yavaş yayılmaya başlamıştı. Mekke-i Mükerrerme müşrikleri ise, bu akımın önünü almak için çalışıyor, Peygamber (S.A.V) Efendimiz hakkında iftiralarda bulunuyor, o mukad-des zata -hâşâ- kâhin, deli, şair, sihirbaz demeye cesaret ediyorlardı.

Ne garibdir ki, içlerinden "Velid b. Mugire" gibi cin fikirli adamlar, şöyle diyorlardı: "Biz Muhammed (S.A.V)e nasıl kâhin diyebiliriz ki, onun sözleri kâhinin sözlerine asla benzemiyor. Biz ona nasıl delilik isnad edebiliriz ki, onda asla delilik alâmeti yoktur. Biz ona şair de diyemeyiz, çünkü biz şiirin bütün kısımlarını biliriz, onun sözleri bu kısımlardan hiç birine benzemiyor. O'na sihirbaz da diyemeyeceğiz, zira o ne okuyup üfürüyor, ne de düğüm bağlıyor. Onun sihirbaza neresi benziyor? Doğrusu bu dediklerimiz şeylerden hiç biri onun hakkında yakışık almıyor.

107- Bir takım bedbahtlar, Resulullah (S.A.V)de beliren ilahi nurları, kemalleri görmekten âciz kimseler, kendi aralarında parlayan O hidayet güneşinden kendileri istifade etmedikleri gibi başkalarının istifade etmelerine de engel olmak istiyorlardı. Fakat zavallılar bilmiyorlardı ki, Hak Teâlâ'nın güneşini hiçbir kimse örtemez. ALLAH'ü Azimüşşan'ın nurunu hiçbir fert söndüremez. Böyle boş hareketlerde, emellerde bulunanlar, mahvolur giderler, ilâhî nur yine olanca parlaklığıyla parlar durur. Dünya tarihi buna şahittir.

108- Peygamberliğin on birinci senesi idi. Resul-ü Ekrem Efendimiz (S.A.V), yine Hac mevsiminde kabileleri dine davet ediyordu. Medine-i Münevvere halkından ve "Hazreç" kabilesinden bir cemaata "Akabe" denilen bir tepede rast geldi, kendilerine müslümanlığı anlattı, yüce manasıyla, hoş, güzel nazmıyla kalpleri etkileyen Kur'an-ı Kerim'in âyetlerinden bir miktar okudu, o muhterem cemaat da müslümanlığın ne yüksek bir din olduğunu anlayarak Resulullah (S.A.V)ı tasdik ettiler. Bir sene sonra bunlardan beş zat ile yine Medine-i Münevvere halkından diğer yedi zat gelip "Akabe" mahallinde Resul-ü Ekrem ile görüştiler, "Bundan sonra ALLAH Teâlâ'ya şirk (ortak) koşmayacaklarına, hırsızlıkta, zinada bulunmayacaklarına, hiç bir kimseye iftira etmeyeceklerine ve kız çocuklarını öldürmeyeceklerine" dair Peygamber (S.A.V) Efendimize söz verdiler. İşte bu şekilde yapılan ahde "Birinci Akabe biati" denir.

109- "Birinci Akabe biatını yapan zatlar, Medine-i Tahire'ye döndüler, orada İslâmiyeti yaymaya çalıştılar, peygamberliğin on üçüncü senesinde Medine-i Münevvere'deki "Evs" ve "Hazreç" kabilelerinden yetmiş üç erkek ile iki hatun yeniden geldiler, "Ebu Eyyubi Ensari" de bunların arasında idi. Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimizle Akabe mevki-inde görüştiler, İslâmiyeti kabul ettiler ve Peygamber (S.A.V) Efendimizi Medine-i Münevvere'ye davette bulundular ve Medine-i Münevvere'yi şereflendirdiği zaman onu kendi canları gibi muhafaza edeceklerine, emirlerine uyacaklarına, her türlü tehlike karşısında İslâm dinini müdafa-aya çalışacaklarına ve müslümanların fakirlerine, zayıflarına yardımda bulunacaklarına dair yemin ederek söz verdiler. İşte bununla da "**İkinci Akabe biati**" meydana gelmiştir.

[Fihrist'e dön](#)

İNŞİKAK-I KAMER (AYIN İKİ PARÇAYA AYRILMASI) VE MİRAC MUCİZELERİ

110- Ayın iki parçaya ayrılması, peygamberliğin sekizinci senesinde meydana gelmişti. Şöyle ki müşriklerin bir kısmı mehtaplı bir gecede ayın ikiye ayrılıp sonra birleşmesini Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz- den istediler. Böyle bir mucize göstermedikçe iman edemeyeceklerini söylediler. Resulü Efram (S.A.V) Hazretleri de Hak Teâlâ'ya dua buyurdu. ALLAH'ü Azimüşşan'ın kudretiyle ay iki parçaya ayrıldı. Bir parçası Hira (şimdiki adı Nur) dağının bir tarafında, diğer parçası da öbür tarafında yüksekte görüldü sonra birleşip evvelki halini aldı. Bu mucizeyi o gece yolcular da görmüşlerdi. Mekke-i Mükerrerme'ye gelince anlattılar. Ne yazık ki, müşrikler yine iman etmediler, bunu bir sihir sandılar. Halbuki ALLAH Teâlâ'nın kudreti her şeye kâfidir. Bir büyük Peygamber için bir mucize olmak üzere böyle bir şeyi meydana getirme-sine ne mani vardır? Bir çok parlak yıldızların güneşten veya diğer yıldızlardan ayrılarak çevresinde birer küme oluşturdukları fen sahipleri iddia edip duruyorlar. Artık bu benzersiz şaheserleri yaratan, yaşatan Hallâk-ı Hakim Hazretleri, böyle bir mucizeyi yaratmaya -hâşâ- kadir değil midir? Ne yazık ki gafil, inkarcı insanlar, Hak Teâlâ'nın sonsuz kudretini sınırlamak istemiş oluyorlar da hiç haberleri olmuyor!. Doğrusu bu gibi tabiat mucizelerini inkâr etmeye imkân, başka bir şekilde yorum-lamaya asla ihtiyaç yoktur. Yazıklar olsun bunun aksi düşüncelerde bulunanlara!...

111- Peygamberliğin onüçüncü senesinde de “**Mi’rac**” mucizesi olmuştur. Şöyle ki Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz’in Medine-i Münevvere’ye hicretlerinden sekiz ay evvel,¹ Recep ayının yirmi yedinci gecesi idi ki Cibril-i Emin geldi, Burak adında bir binek getirdi, Peygamber (S.A.V) Efendimiz’i alıp Kudüs-ü şerif’teki Mescid-i Aksa-ya götürdü, oradan göklere çıkardı, Fahr-i kâinat Efendimiz (S.A.V) bir nice âlemler gördü, peygamberlerin bazıları ile görüştü, **Sidretü’l-münteha** denilen makama kadar vardı, ALLAH’ü Azimüşşan’ın nice nice ihsan ve ikramlarına mazhar oldu. Kendisine ve ümmetine beş vakit namaz farz kılındı ve yine o mübarek gecede hâne-i saadetine iade buyuruldu. Sabahleyin bu harikulade hâdiseyi insanlara haber verince müslümanlar, kendisini tebrik ettiler. Müşrikler ise, “böyle birşey olamaz” diye inkâra yeltendiler. O bilgisiz, düşüncesiz insanlar, hayvan-lara, ağaçlara, taşlara tapıyorlardı. ALLAH Teâlâ’nın kudretini de bu taptıkları şeylerin kudretine, kuvvetine benzeterek böyle bir harikanın olmasını mümkün göremiyorlardı. Eğer bunlar bu kainatı yaratanın nasıl yüce bir yaratıcı olduğunu biraz bilselerdi, eğer O Hallak-ı Hakîm’in şu üstümüzdeki sonsuz fezada binlerce, milyonlarca büyük büyük küreleri tutup fevkalâde birer süratle hareket ettirmekte olduğunu düşünse idiler, böyle bir mucizeyi inkâra lüzum görmezlerdi. Zavallı insanlar!... Kendi yapacakları nakil vasıtalarıyla, uzay araçları ile Merih’e, Zühre’ye yükse-lip çıkabileceklerini düşündükleri halde, Mirac hâdisesinin sırf ALLAH-ın kudreti ile olmuş olacağını nasıl uzak görebilirler?

ALLAH Teâlâ şüphe yok ki her şeye kadirdir.

[Fihrist’e dön](#)

İSLÂMİYETİN MEDİNE-İ MÜNEVVERE’DE YAYILMASI VE MÜSLÜMANLARIN ORAYA HİCRETLERİ

112- Medine-i Tahire’nin eski adı **Yesrib** idi. Oraya Yemen’in **Ezd** kabilesinden bir cemaat gelip yerleşmişlerdi. Bu cemaatin reisi olan Haris vefat edince Evs ve Hazrec adındaki iki oğlunu bırakmıştı. Bu cemaat fertleri ikiye ayrıldı, bir takımı Evs’e, diğer bir takımı da Hazrec’e tabi oldu. Bu şekilde Medine-i Münevvere’de Evs ve Hazrec adıyla iki kabile türemişti. Daha sonra bunların aralarına şiddetli bir düşmanlık düştü. Daima birbiriyle çarpışıp dururlardı, dünyayı verseler aralarını bulmak, kalblerini birleştirmek mümkün olmazdı. Fakat ne zaman ki aralarında İslâmiyet nurları parlamaya başladı, derhal o eski düşmanlığı unuttular, bu düşmanlık yerine bir sevgi, bir kardeşlik yerleşti. Birbirine bir din bağı ile bağlandılar, birbirlerinin selâmetine, saadetine çalıştılar, eski müşterek düşmanları olan Yahudiler’e üstün geldiler.

İşte müslümanlık, Medine-i Münevvere’de bu iki kabile arasında günden güne süratle yayılıyordu. Ashab-ı Kiram’dan Umeyr oğlu Mus’ab bunlara Kur’an-ı Kerim’i ve İslâm âdabını öğretmek için Medine’i Tahire’ye gönderilmişti. Sonunda reislerinden Sa’d b. Muaz ile “Useyd b. Huzayr da müslüman olunca bu iki kabile arasında müslümanlık nimetine nail olmayan hemen hemen kalmadı.

113- Mekke-i Mükerrreme’deki müslümanlar, müşriklerden taham- edilemeyecek derecede eziyet görüyorlardı. İkinci Akabe biatından sonra azar azar Medine-i Münevvere’ye gizlice hicrete başladılar. Yalnız Hz. Ömer, Mekke-i Mükerrreme’den çıkacağı zaman Kâ’be-i Muazzama-yı ziyaret edip orada toplanmış olan müşriklere hitaben: “Siz ne akılsız kimselersiniz ki, taştan, ağaçtan yapılmış şeyleri ma’bud tanıyorsunuz! İşte ben gidiyorum, babasımı evlâdsız, evlâdını babasız, karısını kocasız bırakmak isteyenler varsa beni takip etsinler.” diyerek âşikare çıkıp gitmişti.

Medine-i Münevvere’ye hicret eden Ashab-ı Kiram’a **Muhacirin** denir, Medine-i Tahir’e halkından bulunan Ashab-ı Kiram’a da **Ensar** denir. Bu zatlar, muhacirlere pek çok yardım etmiş oldukları için bu En-sar ünvanını almışlardır. Hak Teâlâ hepsinden razı olsun.

[Fihrist’e dön](#)

PEYGAMBER EFENDİMİZ (S.A.V)İN MEDİNE-İ MÜNEVVERE’YE HİCRETLERİ VE ORADAKİ BAZI KIYMETLİ İCRAATI

114- Peygamberliğin ondördüncü senesi idi, Mekke-i Mükerrreme-deki müslümanlar, Medine-i Münevvere’ye hicret etmişlerdi. Mekke şehrinde yalnız Resulü Ekrem (S.A.V) ile mübarek ehli beyti ve Hz. Ebu-bekir ile Hz. Ali kalmışlardı.

¹ Bu hususta başka rivayetler de olmakla beraber doğru ve yaygın olan görüş: İsra ve Mirac mucizesinin Peygamberliğin onikinci yılında, hicretten onsekiz ay önce vaki olduğu şeklindedir. Bak. M.Asım Köksal, İslam Tarihi; 5/154

Ashab-ı Kiram'ın böyle Medine-i Münevvere'ye gidip orada bir kuvvet oluşturmaları, Mekke-i Mükerreme'deki gayrimüslimleri düşün-dürüyordu, Darü'n-nedve denilen bir evde toplandılar, müslümanların en büyük düşmanı olan "Ebu Cehil" adındaki bir şahsın sözüne uydular, Resulü Ekremi öldürmeye karar verdiler. Her kabileden bir şahıs ayrıla-rak Hz. Peygamberin hâne-i saadeti etrafını geceleyin kuşattılar, uyumalarını bekliyorlardı, suikastta bulunacaklardı.

İşte o gece, Cibril-i Emîn geldi, durumu Resulü Ekrem'e haber verdi ve Medine-i Münevvere'ye hicret için izin verildiğini bildirdi. Nebiyyi zîşan Hazretleri de kendi yatağına Hz. Ali'yi yatırdı, yerden bir avuç toprak alıp dışarda bekleyen müşriklerin üzerlerine saçtı. Hiç birisi görmeksizin aralarından çıkıp gitti. O gece bir yerde kaldı, gündüzün öğle vakti Ebu Bekir Sıddık'ın evini şereflendirdi ve beraberce hicrete izinli olduklarını müjdeledi. ,

115- Rebiulevvel ayının ilk günleri idi, Peygamber (S.A.V) Efendi-miz, Hz. Ebu Bekir ile beraber geceleyin Mekke-i Mükerreme'den çıktılar, oraya bir saatlik mesafede bulunan "Sevr" dağına gittiler, orada "Athal" denilen bir mağarada saklandılar ve o gece orada kaldılar. Mekke müşrikleri, işten haberdar olunca Resulü Ekrem'i takibe koyuldular, her tarafa başvurdular, hattâ bu mağaranın yanına bile geldiler. Fakat mağaranın kapısına örümcekler derhal ağlarını germiş, güvercinler de gelip oraya yuva yapmış, yumurtlamış olduğundan orada kimsenin bulunmaya-cağına inanıp geri döndüler. Bu da bir mu'cize demektir. Sonunda Pey-gamber Efendimiz (S.A.V), muhterem yol arkadaşı ile beraber mağara-dan çıktı. Evvelce Abdullah b. Ureykıt adında birisi vasıtasıyla hazırla-mış oldukları iki deveden birine Resulü Ekrem ile Hz. Ebu Bekir, diğerine de Hz. Ebu Bekir'in oğlu Abdullah ile azatlısı Âmir b. Führeyre binerek Medine-i Münevvere tarafına yöneldiler, yolda bir çok harikalar zuhur etti.

116- Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'in Mekke-i Mükerreme'den çıkmış olduğunu haber alan müşrikler, Hz. Peygamber ile Ebu Bekir Sıddık'ı tutup getirecek kimselere yüz deve vereceklerini ilân etmişlerdi. Bu develeri elde etmek için "Beni Müdlic" aşiretinden "Süraka" adında birisi Fahriâlem Efendimizi takibe çıkmıştı, "Kudeyd" denilen mahalde Rasulullaha yetiştii, fakat atının ayakları dizlerine kadar yere battı, hareketinin fenalığını anladı, Peygamber-i zîşan'dan aman diledi ve bir "amanname" aldı, bu suretle kurtuldu, Mekke-i Mükerreme'nin fethinde de İslâmiyeti kabul etti.

Benî Eslem kabilesinden Büreyde b. Huseyb adındaki bir zat da yetmiş kadar atlı ile Hz. Peygamber (S.A.V)i tutmak sevdasına düştü. Lâkin Resul-ü Ekrem'e kavuşunca fikri değışti, kalbinde iman parlamaya başladı, başından beyaz sarığını çözdü, "Ya Resulâllah! Sizin böyle bayraksız yürümenize gönlüm razı olmuyor, müsaade buyurunuz da bay-raktarınız olmak şerefine nail olayım" dedi ve aldığı müsaade üzerine sarığını mızrağının ucuna bağladı. Medine-i Münevvere'ye bir saatlik bir mesafede bulunan Kuba köyüne kadar Resulüllah'ın yanından ayrılmadı. İslâm'ın ilk bayrağı, bu mübarek sarıktır.

117- Fahr-i Kâinat Efendimiz'in Medine-i Münevvere'ye teşrif edeceğini Medine'liler işitmişlerdi. Her sabah Medine dışına çıkar, sıcak-lar basıncaya kadar beklerdiler. Bir pazartesi günü idi. Resul-ü Ekrem ile mağara arkadaşı olan Hz. Ebu Bekir'in teşrifleri görüldü. Hemen karşılamaya koştular, Kuba köyünde kendilerine kavuştular.

Fahr-i âlem Efendimiz, Kuba'da üç gün kaldı ve meşhur Kuba Mescidini yaptırdı, müslüman cemaati için ilk yapılan Mescid-i şerif budur. Sonra Hz. Ali de arkadan gelip Kuba'da Resul-ü Ekrem'e kavuştu, Ashab-ı Kiram'dan meşhur Selman-ı Farisî de Kuba'ya gelip İslâm ile müşerref oldu.

118- Resul-ü Ekrem Hazretleri, onaltı Rebiulevvel Cuma günü, sabahleyin müslümanlardan yüz kişi ile Kuba'dan ayrılıp Medine-i Tahi-re'ye yürüdüler, yolda Ranuna denilen derenin üst tarafına indiler. Şanı yüce Peygamber Efendimiz, orada pek edebi bir hutbe okuyup Cuma namazını kıldırdı. Peygamber Efendimiz'in ilk kıldırdığı Cuma namazı, budur.

Resul-ü Ekrem Efendimiz, o gün Medine-i Münevvere'yi şereflen-dirdiler. O gün müslümanlar için bayram olmuştu, her ağızdan: "Ya Resulâllah! Safa geldiniz" nidası yükseliyor, her yüzde bir sevinç ışığı parlıyor, parlak parlak manzumeler okunuyor, Ensar-ı Kiram'dan her biri: "Ya Resulâllah! Benim evimi şereflendir" diye yalvarıyordu. Fakat şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz, hiç birinin hatırı kalmasın diye "Devemi bırakınız, ALLAH Teâlâ tarafından emredildiği yöne gidiyor, bakalım nerede duracak" buyurdu, mübarek deve de evvelâ Malik b. Neccar'ın evi önündeki boş arsada çöktü, sonra kalkıp beni Neccar'dan Halid Ebu Eyyub el-Ensarî'nin evi önünde çöktü, oradan da kalkıp yine evvelki çöktüğü yere giderek orada durdu.

Resul-ü Ekrem Efendimiz: "İnşaallah, konağımız burasıdır" diyerek Hz. Halid'in evini şereflendirdi

ve yedi ay kadar o evde ikamet buyurdu.

119- Ensar-ı Kiram, her gün Resul-ü Ekrem'i ziyaret eder, nöbet-leşe yemek getirir, hizmette bulunurlardı. O müddet içinde adı geçen boş arsa on miskal (yaklaşık 45 gram) altına satın alınarak üzerinde bir mescid-i şerif yapıldı. Bugün pek mamur olan Mescid-i Nebevi işte bu mübarek mescittir. Bunun çevresinde yapılan odalar tamamlanınca Resul-ü Ekrem Hazretleri bunlara taşındı, Mekke-i Mükerrerme'de kalmış olan müminlerin annesi Hz. Sevde ile Peygamberimizin diğer ehli beyti de Medine-i Münevvere'ye getirtildi. Artık Medine-i Tahire bu mübarek zatların ikinci vatanları olmuştu.

Müslümanlarca kabul edilmiş olan hicri tarih, Peygamber Efendi-miz'in Medine-i Münevvere'ye hicret buyurdıkları senenin Muharrem ayından başlar. Bu tarihten itibaren müslümanlar için pek parlak bir ilerleme ve gelişme devresi başlamış oldu.

120- Mescid-i Nebevi yapıldıktan sonra Ashab-ı Kiram toplanıp beş vakit namazı cemaatle kılmaya başlamışlardı. Fakat namaz vakitlerini ilân lâzım geliyordu. Başka milletlerin boru çalmak, çan çalmak, yüksek bir yerde ateş yakmak gibi kabul etmiş oldukları manâsız alâmetler, İslâmiyete yakışmazdı. Bir aralık Hz. Ömer'in teklifiyle: "Es-salâte camiâten = Haydin cemaatle namaz kılmaya" diye nida olundu. Sonunda Ensar-ı Kiram'dan Abdullah b. Zeyd'e rüyasında bildiğimiz şekilde ezan öğretildi. Hz. Ömer de böyle bir rüya gördü, Resulü Ekrem Efendimiz, bunu işitince: "İnşâALLAH bu rüya haktır, namaza böyle davet olunma-lıdır." diye emretti. Sonra bu rüya, ilâhî vahiyle de onaylandı. Artık na-maz vakitleri bu şekilde ilan edilir oldu. Yeryüzünde namaz vakitleri baş-ka başka saatlere tesadüf ettiğinden hiçbir saat yoktur ki, Ezan-ı Muham-medi okunmasın, bu vesile ile ALLAH'ü Teâlâ'nın birliği, büyüklüğü, Peygamberimizin risaleti, namazın dünya ve ahiret kurtuluşuna sebep olduğu bütün insanlık âlemine yüksek bir sesle ilan edilmiş olmasın.

Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'in ilk müezzini, Bilâl-i Habeşî"-dir. Ebu Mahzûre Semure ile Amr b. Ümmü Mektum ve Sa'dül-karaz da Efendimiz'in müezzinlerindedir. (R.Anhüm.)

[Fihrist'e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V) EFENDİMİZE CİHAD İZİNİ VERİLMESİ VE KARŞISINDA BULUNAN BAŞLICA GAYRİMÜSLİMLER

121- Malûmdur ki, Peygamber Efendimiz, bütün alemlere rahmet-tir. O, insanlık alemini bir kardeşlik dairesinde yaşatmak, yükseltmek is-terdi. Karanlıklar içinde kalmış muhitleri hidayet nurlarıyla aydınlatmaya çalışırdı. Bunun için kavmine pek güzel nasihatler verdi, on üç seneden fazla şefkat ve nezaket gösterdi. Ne yazık ki onlardan bir çokları bu saadeti takdir edemediler. Müslümanların hayatlarına kasetmekten geri durmadılar. Sonunda onları yurtlarından çıkmaya da mecbur ettiler. Fakat bununla da kanaat etmediler, diğer Arap kabilelerini de ehli islam aleyhine harekete geçirmeye çalıştılar. Bir takım şairler vasıtasıyla müslümanların izzetinesiflerini rencide etmekten sıkılmadılar. Artık yalnız nasihatle, nezaketle hareket zamanı geçmiş, müslümanlar kuvvet bulmuş, islam faziletini, medeniyetini bütün dünyaya yaymak zamanı gelmişti.

122- Peygamber Efendimiz (S.A.V)in hicretinin birinci senesi idi ki, Hak Teâlâ tarafından cihad için müslümanlara izin verildi, islam dinini söndürmek isteyenlere karşı kuvvet kullanılmasına müsaade olundu. Bunun üzerine birçok gazalar yapıldı, seriyye (küçük birlik)ler tertip edildi. Bütün bunlar, İslam hayatını müdafaa yolunda olmuştur.

Resulü Ekrem Efendimiz'in bizzat bulunduğu savaflara "Gazve" denilmiştir. Çoğulu "Gazevat"tır. Ashab-ı Kiram'dan bir zatın kumanda-sıyla savafla giden az bir kuvvete de "seriyye" adı verilmiştir. Bir seriyye, en az beş, en fazla dört yüze kadar seçkin erlerden oluşan bir askerî birlik demektir.

Gazvelerin adedi, yirmi yedidir. Seriyyelerin adedi de kırk dört veya elli altıdır. Biz bunların meşhurlarına dair biraz malûmat vereceğiz.

123- Resulü Ekrem Efendimiz'in karşısında bulunan başlıca gayrimüslimlere gelince, bunlar, üç sınıf idiler. Şöyle ki:

Birinci sınıf: Mekke-i Mükerrerme'de bulunup henüz iman etmemiş olan Kureyş kabilesi idi. Bunlar, baştan beri müslümanların en büyük düşmanı kesilmişlerdi. Peygamber Efendimiz Mekke'de bulun-dukça bunları şefkatle ve nezaketle, güzel, hikmetli öğütlerle yola getir-meye çalıştı. Fakat bunların bu fenalıkları hicretten sonra da devam ettiğinden artık kendilerine karşı silâh kullanılmasına mecbur

kalmıştı.

İkinci sınıf: Tarafsızlar idi ki, bunlar işin sonunu gözlüyorlardı. Bunların bir kısmı müslümanları severlerdi. “Beni Huza’a” gibi. Diğer bir kısmı da müslümanların ilerlemelerini istemezlerdi. “Beni Bekr” kabilesi gibi.

Üçüncü sınıf da: Aralarında ittifak ve antlaşma yapılmış olanlar idi ki, bunlar yahudilerden “Benî Kureyza” ile “Benî Nadir” ve “Benî Kaynuka” kabileleri idi. Bunlar, hicretin birinci senesinde Hz. Peygamber ile anlaşma yapmışlardı. Bunlar, müslümanlara asla saldırmaya-caklardı. Buna karşılık olarak da kendileri dini ayinlerini serbestçe yapa-bilecekler, malları, canları korunmuş olacaktı. Fakat bunlar verdikleri sözde durmayıp müslümanların aleyhinde bulunmuşlardır.

124- Yukardaki üç sınıftan başka bir de “münafıklar” topluluğu ortaya çıkmıştı. Bunlar, dıştan müslüman görünüyor, fakat kalben müslü-manlığın aleyhinde bulunuyor, fitne fesada çalışmaktan geri kalmıyorlardı. Hazreç kabilesinden “Abdullah b. Übeyy b. Selül” ve Evs kabilesinden “Haris b. Süheyl” gibi.

Bir de bir kısım şairler vardı ki bunlar vaktiyle kabilelerinin en bü-yük adamları sayılırlardı. Yazdıkları manzumelerle insanların fikirlerine hakim bulunurlardı. Bunlar, cahilane bir gayret ile müslümanlığın aley-hinde şiirler söylerler, putperestliği teşvik ederlerdi. “Übeyye b. Ebi Salt” bunlardandır.

Bu gayrimüslim şairlere karşı müslümanların da pek güzide şairleri vardı. Bu zatlar, İslâm dinini müdafaa eder, gayrimüslim şairlere cevap verirlerdi. Ensar-ı Kiram’dan Hassan b. Sabit, Ka’b b. Malik ve Abdullah b. Revaha gibi.

[Fihrist’e dön](#)

MÜSLÜMANLARIN İLK SANCAKTARI VE İLK SERİYYESİ

125- Mekke-i Mükerrreme’deki gayrimüslimler, müslümanları bu mübarek yurtlarından çıkarıp mallarını ellerinden almış, canlarına da düşman kesilmişti. Hak Teâlâ Hazretleri de buna karşılık cihada izin vererek bunların mallarını, canlarını, yurtlarını müslümanlara helâl kılmıştır.

Bu sebeple Peygamber (S.A.V) Efendimiz’in hicretinin ikinci senesi idi ki, Mekkeliler’in Şam’a gönderdikleri bir ticaret kafilesine taarruz edilmesine karar verildi. Bu suretle düşmanların müslümanlar aleyhine tasarlamış oldukları tecavüz hareketi sonsuz kalacak, kuvvetleri kırılacaktı. Fahr-i âlem (S.A.V) Efendimiz, altmış süvari ile bu kafileyi takibe çıktı, Beni Damre kabilesinin yurduna kadar teşrif etti. Fakat kafileye rastgelinemedi. Benî Damre ile karşılıklı bir yardımlaşma esası üzerine bir antlaşma yapılarak Medine-i Münevvere’ye geri dönüldü. Bu sefer esnasında Peygamber (S.A.V) Efendimiz’in amcası Hz. Hamza sancaktar tayin edilmiş, kendisine bir beyaz sancak verilmişti. İşte müslümanların ilk sancaktarı Hz. Hamza’dır. İlk sancağı da bu beyaz sancaktır.

126- Yine Peygamber (S.A.V) Efendimiz’in hicretinin ikinci senesi idi ki, Ebu Cehil’in idaresi altında Şam’dan Mekke-i Mükerrreme’ye bir Kureyş kervanı dönmüş bulunuyordu. Bunu vurmak üzere Hz. Hamza’nın kumandası altında otuz kişiden oluşan bir kuvvet tertip edildi. Bu kuvvet, üç yüz kişiden oluşan Kureyş kafilesine ansızın rastgeldi. Aralarında savaş olacağı sırada iki tarafla da barışık bulunan Cüheyne kabilesinden Amr oğlu Mecdi ortaya atıldı, hikmetli sözleriyle bunların arasını buldu. İslâm kuvveti, bir ganimete nail olamadı. Fakat kendisinin-den sayıca on defa büyük bir düşmanı korkutup sulha mecbur etti. Bu itibar ile manen büyük bir muzafferiyet kazanmış oldu.

İşte ilk İslâm seriyyesi de bu otuz kişilik kuvvettir.

[Fihrist’e dön](#)

BİRİNCİ VE İKİNCİ BEDİR GAZALARI

127- Kureyş kabilesinden bir seriyye = çete, Medine-i Münevvere civarına kadar sokulup halkın hayvanlarını vurmuşlardı. Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, bunu haber alınca Hz. Ali (R.A)yü sancaktar tayin ederek muhacirlerden bir fırka ile bu çeteyi takibe çıktı. Bedir denilen nahiyeye kadar gittiler. Fakat çete savuşup gitmiş olduğundan geri döndüler.

İşte buna **Birinci Bedir Gazası** denilmiştir.

128- İkinci Bedir Gazası'na gelince bu da Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in hicretinin ikinci senesi Ramazanı şerifinde olmuştur. Buna "**Bedr-i kübra**" da denir. Şöyle ki, Peygamberi Zışan (S.A.V) Efendimiz, Mekkelilere ait olup Şam'dan geri dönmüş bulunan bir ticaret kafilesini elde etmek üzere üçyüzbeş kişi ile Medine-i Münevvere'den Revha denilen yere çıkmıştı. Bu zatlardan altmış dördü muhacirlerden, geri kalanı ise, Ensar'dan idi.

İşte müslümanların ilk ordusunu oluşturan da bu kimselerdir. Kafile, bunu haber alıp başka bir yoldan savuşup gitmiş, vaziyet hakkında Mekkeliler'e haber göndermişti. Mekkeliler, dokuz yüzelli kişilik bir ordu ile kafileyi kurtarmaya koştular. Kafilenin Bedir hizasın-dan savuşup kurtulmuş olduğunu haber aldıkları halde sırf Ebu Cehil'in teşvikiyle geri dönmediler, Bedir'e kadar geldiler, müslümanlar ile savaşta bulunmak istiyorlardı.

129- Peygamber (S.A.V) Efendimiz, düşmanın bu hareketini haber aldı. Ashab-ı Kiram'ıyla istişare etti. "Kafileyi mi takip edelim, Kureyş ordusuna mı karşı çıkalım? Hak Teâlâ Hazretleri bunlardan birini bana vaad buyurmuştur" dedi. Ashab-ı Kiram'dan bazıları: "Biz böyle bir kuvvetle harb edeceğimizi bilmiyorduk, yoksa daha hazırlıklı bulunur-duk" diyerek kafileyi takip etmek istediler. Fakat Şanı yüce Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'in savaşa meyilli olduğunu anlayınca: "Ya Rasulallah! Biz sana tabiyiz, sen ne tarafa yürür isen biz de seninle beraberiz, denizlere atılacak olsan biz de beraber atılırız." yollu sözleriyle dinlerindeki metaneti, Resulü Ekrem (S.A.V)e olan bağlılıklarını isbat ettiler. Artık İslâm kuvveti Bedir'e doğru yürüdü, Resulü Efham (S.A.V) Efendimiz, mübarek elleri ile: "Burası Kureyş'ten filânın, şurası da filânın ve filânın öldürüleceği yerdir." diyerek işaret buyurdu, sonra da hep öyle oldu.

130- Düşman ordusu, Bedir suyunu evvelce tutmuş, İslâm kuvveti susuz kalmıştı. ALLAH Teâlâ Hazretleri, o gece müslümanlara tatlı bir uyku verdi, karşılarında düşman yokmuş gibi korkusuz bir halde uyuyup yorgunluktan kurtuldular, ertesi gün de yağmurlar yağdı, dereler aktı. Müslümanlar su sıkıntısından da kurtuldular, buldukları yer, askerî harekete elverişli bir hale geldi. Nihayet savaş başlamıştı. Düşman tarafından atılan bir ok ile Hz. Ömer'in azatlısı olan Mihca (R.A), şehit düştü, Peygamber (S.A.V) Efendimiz: "Mihca şehidlerin efendisidir." bu-yurmuştur. Müslümanlardan cihad meydanında ilk şehid olan, bu zattır. Radıyallah'ü Teâlâ anh.

131- Nebiyyi Zışan (S.A.V) Efendimiz: "Ya Rabbi! İslama yardım et. Eğer bu gün bu İslâm cemaatini helak edersen, yeryüzünde sana iba-det edecek kimseler kalmayacaktır." mealinde dua etti ve yerden bir avuç ufacak taşlar alıp: "Yüzleri kara olsun" diye düşmanların üzerine saçtı, bu taşlardan her biri, bir mucize olarak müşriklerden birinin gözüne veya kulağına isabet etti. Nihayet düşman ordusu fena halde bozuldu. Ebu Cehil haini iki genç İslâm mücahidi tarafından öldürüldü. Düşmandan yetmiş kişi öldürülmüş, yetmiş kadar da esir alınmış idi. Müslümanlar ise, on dört şehit vermişlerdi.

Düşmandan alınan esirlerin bir kısmı para ile, bir kısmı parasız azad edilmiştir. Bazıları da Ensar-ı Kiram'dan on çocuğa yazı öğretmek şartıyla azat edildi. Esirleri öldürmeye Peygamber Efendimiz (S.A.V)in şefkatleri razı olmamıştı.

132- Bedir savaşının İslâm tarihinde ehemmiyeti pek büyüktür. Bu gazaya bir takım melekler iştirak etmiş, Ashab-ı Kiram'ın manevî kuv-vetlerini arttırmışlardı.

Bedir savaşında düşman ordusu, İslâm kuvvetinin üç mislinden fazla idi. Fakat yine İslâm kuvvetine mağlup oldular, çünkü düşmanların arasında kavmiyet duygusundan, cahilce bir gururdan başka bir bağ yok idi. Müslümanlar ise, dine ve insanlığa hizmet etmek arzusunda idiler. Aralarında bir din bağlılığı var idi. Manevî kuvvetleri pek yüksekti. Şehitliğin pek büyük bir rütbe olduğuna inanmış idiler. Başkumandanları olan Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'in her emrine itaat ediyorlardı, din yolunda can vermeyi bir saadet biliyorlardı. İşte bu sayede parlak bir muzafferiyete erdiler. Müslümanlar kuvvet buldu. Birçok kimseler gelip İslâm ile müşerref oldular.

Bedir gazasında hazır bulunan Ashab-ı Kiram ile mazeretleri sebebiyle hazır bulunmayan sekiz zata **Ashab-ı Bedir** denir ki, toplamı üçyüz onüç zattır. Bunların mertebeleri, Ashab-ı Güzîn arasında pek yüksektir. ALLAH Teâlâ Hazretleri cümlesinden razı olsun.

BENİ KAYNUKA VE UHUD GAZALARI

133- Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, Medine-i Münevvere'nin Âliye denilen nahiyesi civarında oturan Benî Kaynuka Yahudileri ile antlaşma yapmışlardı. Sonra bir müslümanı haksız yere öldürerek

vermiş oldukları sözü bozdular, İslâmiyetin yükselişinden telâşa düşmüş idiler, müslümanların aleyhinde gizlice fitne-fesada çalışıyorlardı.

Şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz onların reislerini getirtti-rerek: “Ey Kaynukaoğulları! Benim bir hakikî Peygamber olduğumu bili-yorsunuz. Bana iman ediniz ki, Kureyş’in uğradığı felâkete uğramayasınız.” dedi, onlar da: “Sen bizi Kureyş gibi savaş ne demek olduğunu bilmez mi sanıyorsun? Biz savaşa hazırız.” diye cevap verdiler. Bunun üzerine İslâm ordusu, hicretin ikinci senesi onların pek sağlam olan kalelerini onbeş gün kuşattılar. Teslim olmaya mecbur kaldılar ve aldıkları bir mücadele ile yediyüz kişi oldukları halde Şam tarafına çıkıp gittiler. Kendilerinden alınan ganimet mallarının beştebiri ilk defa olarak **Beytülmal = devlet hazinesi** adına alınıp, geriye kalanı gaziler arasında taksim edilmiştir.

134- Uhud gazasına gelince; bu da Peygamber (S.A.V) Efendimiz-in Hicretinin üçüncü senesinde vuku bulmuştur. Şöyle ki, Mekke-i Mükerrreme’deki gayrimüslimler toplanmışlar, üçbin kişilik bir ordu ile Medine-i Münevvere’ye yakın bulunan Uhud dağının civarına kadar gelip yerleşmişler, Bedir gazasının acısını çıkarmak istemişlerdi, yan-larında on beş kadar da kadın vardı.

Şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz bu sırada bir rüya gör-müştü. Bu rüyasında bir sığırın boğazlandığını, Zülfikâr adındaki kılıcı-nın ucu kırılıp bir gedik açıldığını ve arkasına sağlam bir zırh giyip mübarek elini o zırhın yakasına sokmuş olduğunu gördü. Ve bu rüyayı tabir ederek: “Boğazlanan sığır, Ashabımdan bazılarının şehit olacağına, kılıcımdaki gedikte de ehli beytimden birinin şehit olacağına, sağlam zırh da Medine’ye işaretidir.” dedi ve bu sebeple “Medine’den çıkmayalım, düşman hücum ederse savunma yapalım.” diye tavsiye buyurdu.

Gerçi Medine-i Münevvere’nin her tarafı binalar ve duvarlarla çevrilmiş bir kale halinde bulunduğundan bu yolda hareket pek uygun olacaktı. Fakat Bedir gazasında bulunmamış olan gençler bu defa düşman ile çarpışarak cihad şerefine nail olmak istediler. Hakk’ın aslanı olan Hz. Hamza da Medine-i Münevvere’de kapanıp kalmaya tahammül edemi-yordu. Bunun üzerine Seyyidülebeniya Aleyhi Ekmelüttehaya Efendimiz Medine-i Tahire’nin dışarısına çıkmaya karar verdi ve birbiri üzerine iki zırh giydi, kılıcını kuşandı.

135- Resulü Ekrem (S.A.V) Hazretleri’nin tavsiyesine aykırı olarak fikir yürütenler, pişman olup: “Ya Resulallah!. Biz senin emrine tabiyiz, nasıl münasip görürsen öyle yapalım” dediler. Fakat Nebiyyi Efham (S.A.V) Hazretleri: “Silâhlarını kuşandıktan sonra savaş yapmadan geri dönmek bir peygambere yakışmaz” buyurdu ve bin erden ibaret bir kuvvetle şehir dışına çıktı.

Münafıkların reisi olan Übey b. Selûl’un oğlu Abdullah, “Rasulal-lah gençlerin sözlerine uydu, şehir dışına çıktı” diyerek başlarında bulun-duğu üçyüz münafık ile geri döndü, İslâm ordusundaki kuvvetin miktarı yedi yüze indi.

136- Sonunda iki ordu, karşılaşmıştı. Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, Ashab-ı Kiram’dan “Cübeyr oğlu Abdullah’ı elli kadar ok atıcı ile bir derenin ağzına görevlendirdi, “Buradan düşmanın hücumu beklenir, sakın benden emir almadıkça buradan ayrılmayınız” diye tenbih buyurdu.

Savaş neticesinde düşman ordusu fena halde bozularak firara yüz tutmuştu. Abdullah’ın beraberindeki erler, düşmanın tamamen bozulmuş olduğunu sanarak arkalarına düşmek, ganimet malı almak istediler. Amirlerinin emrini dinlemeyerek dağıldılar. Düşman, bunu görünce o dereden İslâm ordusunun sol kanadına hücum etti. İslâm ordusunda ansızın bir mağlubiyet yüz gösterdi. Bu esnada Hz. Hamza ile daha birçok sahabe-i güzün şehid düşmüştü.

Fahr-i Alem (S.A.V) Efendimiz, savaş meydanında yalnız kalmıştı, yanlarında bir kaç zat bulunuyordu. Mübarek dudağı yarılmış, bir mübarek dişi kırılmış, zırhının iki halkası kırılıp güllerden daha hoş-güzel olan tertemiz vücuduna saplanmıştı. Hattâ bir aralık Peygamber Efendimiz’in şehit olduğuna dair bir haber de yayılmıştı. Bu esnada Resulü Ekrem (S.A.V)in üzerine saldıran düşman kollarını Hz. Ali geri dönmeye mecbur ediyordu. Sa’d b. Ebi Vakkas da düşmana ok atıp duruyordu. Ümmü Ümare denilen “Nesibe” adındaki muhterem bir kadın da vücudu kanlar içinde kaldığı halde savaşa devam ediyordu. Hz. Peygamberi düşmanlarına karşı müdafaaya çalışıyordu.

137- Fahr-i Alem (S.A.V) Efendimiz’in şehid edildiğine dair olan haberden dolayı Ashab-ı Kiram, büsbütün perişan olmuş, her biri kendi başının derdine düşmüş, merkezlerini kaybetmiş yıldızlar gibi hareketlerini şaşırarak dağılmışlardı. Halbuki Resulü Ekrem Hazretleri Hak Teâlânın korumasında olarak savaş meydanında dimdik ayakta bulunuyordu. Bunu İlk defa Sahabe-i güzinden Kâ’b b. Malik Hazretleri

gördü, “İşte Resulallah! ALLAH’a hamd olsun sağdır ve selâmettedir!” diye nida etti, bunun üzerine Ashab-ı Kiram, tekrar toplanmaya başladı-lar, düşmanlarının hücumlarını kırdılar.

Düşmanlar, daha fazla savaşa cesaret edemeyip yurtlarına döndü-ler. Yirmi iki kadar ölüleri vardı. Müslümanların şehidleri ise, yetmiş iki kadardı. Bu mübarek şehidler, ikişer, üçer olarak defnedildi. “ALLAH onların hepsinden razı olsun”.

138- Müslümanlar, Uhud gazasında ilahi bir hikmet gereği galip olamayıp Medine-i Münevvere’ye mahzun bir halde dönmüşlerdi. Fakat bu savaş, kendileri için bir uyanma dersi oldu. Çünkü içlerinden bir takımı, Resulü Ekrem (S.A.V) Hazretleri’nin arzusu hilâfına olarak şehir dışarısına çıkmak istemişti, bir takımı da korumakla emredildikleri noktayı bırakıp ganimet peşine düşmüştü. Sonra harbin neticesi, Hz. Peygamber (S.A.V)e muhalefet etmenin, vazifeye riayetsizliğin ne kadar tehlikeli bir şey olduğunu gösterdi, gelecekteki müslümanlar için de bir ibret levhası, bir uyarıcı ders teşkil etti. Bir de bu savaş neticesinde hakikî müslümanlar seçildi, münafık olanlar anlaşıldı, dost ile düşman ortaya çıkmış oldu.

[Fihrist’e dön](#)

BENİ NADİR, HENDEK VE BENİ KUREYZA GAZALARI

139- Benî Nadîr yahudileri, Medine-i Münevvere’ye iki saatlik bir mesafede bulunan “Zühre” köyünde otururlardı. Müslümanların aleyhin-de bulunmamak üzere yapmış oldukları antlaşmaya muhalefete başladı-lar. Uhud gazasından sonra ise, fikirlerini büsbütün bozdular, vaki olan ihtarı dinlemediler. Peygamber (S.A.V) Efendimiz’in hicretinin dördün-cü senesi Rebiülevvel ayında idi ki, Peygamber (S.A.V) Efendimiz tarafından kaleleri onbeş gün muhasara edildi, aldıkları müsaade üzerine bir kısmı Hayber’e bir kısmı da Şam ile Filistin’e çıkıp gitti.

140- Hendek gazasına gelince, bu da Peygamber (S.A.V) Efendi-miz’in hicretinin beşinci senesinde olmuştur. Şöyle ki, Kureyş taifesi yahudilerin teşvikiyle bir takım kabileleri ittifakları altına alarak on bin kişiden fazla bir ordu ile Medine-i Münevvere’ye doğru yürüdüler.

Resulü Ekrem “Sallallah’ü aleyhi vesellem” Efendimiz, Ashab-ı Kiram’ıyla istişarede bulundu. Selman-ı Farisî’nin tavsiyesi üzerine Medine-i Tahire’nin düşman gelecek tarafına hendek kazdılar, savunma vaziyeti aldılar. Hendek işinde Fahri Alem (S.A.V) Efendimiz de Ashab-ı Güzîniyle beraber çalışıyordu. O esnada büyük bir kaya çıkmış, külünklerin işlemesine engel olmuştu. Durumu Resulü Ekrem (S.A.V)e arzettiler. Şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz Hazretleri, mübarek eline aldığı bir külünkü “Bismillah” diyerek kayaya indirdi. Kayanın üçte birini kopardı. Kayadan bir kıvılcım çıkıp Yemen tarafına sıçradı. Peygamber (S.A.V) Efendimiz: “ALLAH’ü Ekber, bana Yemen’in anahtarları verildi, şu anda San’a’nın kapılarını görüyorum” dedi. Sonra “Bismillah” diyerek bir daha vurdu. Kayanın bir parçası daha koptu, bu defa da çıkan kıvılcım, Şam tarafına sıçradı. Resulü Ekrem (S.A.V) Hazretleri: “ALLAH’ü Ekber, bana Şam’ın anahtarları verildi, Şam’ın kırmızı köşklerini görüyorum” dedi. Bir daha vurunca kaya büsbütün parçalandı. Bu defa da çıkan kıvılcım, İran tarafına sıçradı. Fahri Âlem (S.A.V) Efendimiz, “ALLAH’ü Ekber, bana İran bölgesinin anahtarları verildi, Medayin’de Kısra’nın beyaz köşklerini görüyorum” diye buyurdu ve Selman-ı Farisî Hazretlerine hitaben: “Ya Selman!. Bu fetihler benden sonra ümmetime nasip olacaktır” diye müjde verdi, gerçekten de öyle oldu.

Halbuki münafıklar, “Muhammed (S.A.V) bize Kayser’in, Kısra-nın şehirlerinin hazinelerini vadediyor, biz ise, Medine’nin dışarısına çıkamayıp hendek kazmakla uğraşıyoruz” diye mırıldanıyorlardı.

141- İki hafta içinde hendek işleri bitmişti, düşman da görünmeye başladı. Fakat önlerine çıkan hendeği görünce şaşırıp kaldılar. O zamana kadar Arabistan’da bu usul görülmemişti. Hendeği geçmek isteyenler, beri yandan atılan oklar ve taşlar ile menediliyordu. Hendeği atlayarak beri tarafa geçen ve bir bölük süvariye denk tutulan “Amr b. Abdi vüd” adındaki bir düşman eri, müslümanlara meydan okumaya, teke tek vuruşma talebine cüret göstermişti. Karşısına çıkan Hz. Ali el-Mürteza “Kerremellâhü vecheh” tarafından bir vuruşma neticesinde tepelendi.

Kuşatma onbeş gün kadar uzadı. Mevsim soğuk idi. Düşmana usaç gelmeye başlamıştı. Bir gece çıkan şiddetli bir fırtına ile çadırları altüst oldu. Artık ertesi gün dağılıp gittiler. Bıraktıkları erzakları, develeri, müslümanlar elde ederek kıtlık sıkıntısından kurtuldular .

Bu Hendek gazasında müslümanlar, beş şehid vermişlerdi. Düşma-nın da dört askeri ölmüştü.

Bu defa, düşman bir çok kabilelerden oluşmuştu, Necd diyarında bulunan Gatafan ve Beni Eslem gibi kabileler de düşman ile beraber idiler. Bu sebeple bu hendek gazasına “**Ahzab gazası**” da denilmiştir. Bundan sonra meydan artık müslümanlara kalmıştı.

142- Beni Kureyza Gazasına gelince, bu da onların hıyanetlerinden ileri gelmişti. Şöyle ki, Medine-i Münevvere’ye yakın bir köy de oturan “Beni Kurayza” Yahudileri, Hendek gazasında düşmanlar ile birleşmiş, Peygamberi Zışan (S.A.V) Efendimiz’le evvelce yapmış oldukları anlaşmayı bozmuş, müslümanları pek müşkül bir durumda bırakmışlardı. Resulü Ekrem (S.A.V), henüz Hendek gazasından dönerek silahlarını çıkarmıştı ki Cibril-i Emîn geldi. Beni Kurayza üzerine yürünmesi için Hak Teâlâ Hazretleri tarafından emir getirdi. Fahri Alem (S.A.V) Efendimiz, tekrar silahlarını kuşandı, üç bin kadar Ashab-ı Kiramıyla Beni Kurayza kalesini on beş gün kuşattı. Kalede bulunanlar, Ashab-ı Güzîn’den Sa’d b. Muaz (R.A)ın vereceği hükme razı olacaklarını bildir-diler. O da hükmetti, eli silah tutan erkekleri idam edildi, toprakları Ensarı Kiram’ın rızasıyla muhacirini Kirama verildi. Artık Beni Kurayzanın pek hainâne olan antlaşmayı bozma hâdisesi de böyle uygun bir ceza ile son bulup tarihin ibretli sahifelerine karışmış oldu.

[Fihrist’e dön](#)

HUDEYBİYE ANLAŞMASI VE HAYBER GAZASI

143- Peygamber (S.A.V) Efendimiz’in Hicretinin altıncı senesi idi. Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz Beytullahı ziyaret için Zilkade ayının başında bin beş yüz kadar Ashab-ı Kiramıyla Medine-i Münevvere’den çıktı. Mekke-i Mukerreme tarafına yöneldi. Mübarek maksatları savaş olmadığı için Ashab-ı Kiram, yanlarına mükemmel savaş aletleri almayıp yalnız birer kılıç kuşanmışlardı.

Mekke-i Mukerreme’deki gayrimüslimler, Hz. Peygamber (S.A.V)-in teşrifini haber alınca bir ordu halinde Mekke-i Mukerreme dışarısına çıkıp “Hudeybiye” denilen mevkiyi tutmuşlar, Resulü Ekrem (S.A.V)in Mekke-i Mukerreme’ye girmesine mani olmaya karar vermişlerdi. Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, kendilerine Hz. Osman (R.A)’ı gönderdi, yüksek maksatlarını bildirdi. Fakat onlar yine razı olmadılar.

144- Mes’udi Sekafnın oğlu Urve, yolda Resulü Zışan (S.A.V) Efendimiz’e tesadüf ederek Ashab-ı Kiram’ın hareketlerine dikkat etmiş-ti. Ashab-ı Kiram ise, Resulü Ekrem (S.A.V)in çevresinde pervane gibi dolaşüyor, bütün emirlerini hemen yerine getiriyor, huzurlarında son derece tazim ile hareket ederek yavaşça konuşuyor, abdest alırken serpilen damlaları alıp yüzlerine gözlerine sürüyorlardı.

Urve, Mekkelilerin yanlarına gidince: “Ey cemaat!. Ben Kayser’in, Kisra ile Necaşinin divanlarında buldum, birçok hükümdarlarla görüşüm, vallahi ben, Muhammed (S.A.V)in hakkında Ashabının yaptıkları hürmet ve itaatin benzerini hiç birinde görmedim, bunlar öyle kolay kolay dağılacak bir cemiyet değil” diyerek kendilerini uzlaşmaya teşvik etti. Mekkeliler, Arap Ediplerinden “Amr oğlu Süheyl”i Huzuru Nebeviye gönderdiler. Nihayet on sene müddetle barış anlaşmasına karar verildi ki, buna “Hudeybiye barış anlaşması” denir.

145- Hudeybiye barış anlaşması esnasında Hz. Osman (R.A)’ın Mekke-i Mukerreme’de şehid edilmiş olduğuna dair bir haber yayıldı. Bunun üzerine Resulü Ekrem (S.A.V) Hazretleri, bir ağacın altına oturdu, bütün Ashab-ı Kiram toplandı, ölünceye kadar dayanma-direnme göste-rip savaştan kaçınmayacaklarına dair Resulü Zışan (S.A.V) Hazretlerine söz verdiler. Buna “Bey’atü’r-ırdvan” denilmiştir. Çünkü bu ahid ve biatı yapan Ashab-ı Kiramdan ALLAH Teâlâ Hazretleri razı olduğunu Kur’an-ı Kerim ile haber vermiştir.

Fakat yayılan bu haberin doğru olmadığı anlaşıldı. Düşmanlar, Ashabı Kiram’ın bu kararını duyunca korktular, Hz. Osman (R.A)’ı serbest bıraktılar, barış anlaşması imzalandı. Resulü Ekrem (S.A.V) ile Ashab-ı güzîni, kurbanlarını keserek Medine-i Münevvere’ye geri döndüler.

146- Hudeybiye barış anlaşmasının başlıca şartları şunlardır:

1- Müslümanlar ile diğer taraf arasında on sene savaş olmayacak, iki taraftan hiç biri diğerinin malına, canına taarruz etmeyecek.

2- Müslümanlar, bu sene Beytullahı ziyaret etmeksizin geri döne-cekler, gelecek sene üç günden fazla olmamak üzere Mekke-i Mukerreme’ye gelip Kâ’be-i Muazzama’yı ziyaret edebilecekler, bu üç gün içinde Mekkeliler şehir dışına çıkacaklar.

3- Müslümanlardan Kureyş'e sığınacaklar olursa geri döndürülme-yecek, fakat onlardan müslümanlara sığınanlar geriye döndürülecek.

4- Müslümanlardan hac ve umre veya ticaret için Mekke-i Mükere-reme'ye geleceklerin canları, malları emniyet altında olacak, Kureyş tarafından Mısır'a, Şam'a geçip gitmek ve ticarete bulunmak üzere Medine-i Münevvere'ye gelenlerin de canları ve malları emniyet altında bulunacak.

5- Kureyş'ten başka kabileler, isterlerse müslümanların ve isterlerse Kureyş'in himayesine girebilecek.

Bu barış anlaşması üzerine Huza'a kabilesi, müslümanların, Benî Bekr kabilesi de Kureyş kabilesinin himayesine girdi.

147- Hudeybiye barış anlaşmasının ehemmiyeti, İslâm tarihinde pek büyüktür. Bunun çok faydaları görülmüştür. Bu büyük bir muzafferi-yet demektir. Fakat bunu ilk evvel takdir eden yalnız Şanı yüce Peygam-ber (S.A.V) Efendimiz bulunmuştur.

Bu faydaların bir kısmı şunlardır:

1- Ashab-ı Kiram, şavaşa hazırlanmamışlardı, silâhları noksandı. Düşman ise, çok hazırlıklı idi, âdete göre savaş edilmesi uygun değildi. Bu barış anlaşması ile bu savaşın önü alınmış oldu.

2- Müslümanlar, mükemmel talim ve terbiye görmüş oldukları için belki düşmanlarına galip geleceklerdi. Fakat Mekke-i Mükere-reme'ye kat'i bir lüzum olmadığı halde savaş ile girilseydi Kâ'be-i Muazzama'ya hürmetsizlik edilmiş olurdu. Bilhassa Mekke-i Mükere-reme'de bulunup da müslüman olduklarını korkularından saklayan bir kısım zayıf kimseler vardı, bunlar ayaklar altında kalabilirdi. Bu barış anlaşması ise, bunlara meydan bırakmamıştır.

3- Mekkeliler, Medine-i Münevvere'de kurulan İslâm hükümetini o zamana kadar tanımıyorlardı, bu barış anlaşması sayesinde ise, müslümanlar, kendi hükümetlerini onlara tanıtmış oldular.

4- Müslümanlar, bu antlaşma sebebiyle Kureyş'in taarruzundan emin olarak başka düşmanlarıyla uğraşmaya vakit buldular, başka taraflarda fetihler elde ettiler.

5- Bu barış anlaşması sayesinde birçok kabileler, müslümanlar ile serbestçe görüşerek müslümanlığın yüksekliğini anlamış oldu. Müslümanlığı kabul edenlerin sayıları birdenbire pek fazla arttı. Kısacası Hudeybiye barış anlaşması, bir **feth-i mübîn** (apaçık bir fetih) idi.

148- Hayber gazasına gelince, bu da Peygamber (S.A.V) Efendi-miz'in hicretinin yedinci senesinde vaki olmuştur. Şöyle ki, Hayber, Medine-i Münevvere'nin Şam tarafında dört günlük bir mesafede bir şehir idi. Çevresinde bir çok kaleler, hurmalıklar, tarlalar vardı. Burada yahudiler otururlardı, bir çok İslâm düşmanları da gelip bunlara katılıyor-du, bunlar Müslümanlara karşı bir tehlike teşkil ediyorlardı.

Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in hicretinin yedinci senesi Muhar-rem'inde idi ki, Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, dört yüz piyade, iki yüz süvari ile burasını kuşattı.

149- İslâm ordusunun Hayber'e ulaşması geceye tesadüf etmişti. Fakat bir kavmi habersiz basmak, Şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in âdetleri değildi, sabaha kadar bekledi, sabahleyin kuşatma başladı. Hayber kaleleri, pek sağlam idi. İslâm sancağı her gün Ashab-ı Kiram'dan büyük bir zata veriliyordu, fakat tam bir fetih nasib olmuyordu. Nihayet bir gece Fahr-i âlem (S.A.V) Hazretleri buyurdu ki: "Yarın İslam sancağını öyle bir zata teslim edeceğim ki, O, düşmana aralıksız hücum eder, asla kaçınmaz, O, Cenab-ı ALLAH'ı ve resulünü sever, Cenab-ı Hak ile Resulü de onu sever, ALLAH onun elleri ile fetih nasîp buyuracaktır."

Ertesi gün Hz. Ali (R.A), Medine-i Münevvere'den gelip orduya yetişti. Göz ağrısından rahatsız olduğu için geride kalmıştı. Resulü Ekrem (S.A.V) Hazretleri İslâm sancağını Hz. Ali (R.A)ye verdi, O da hemen Kamus kalesi üzerine yürüyüp önünde sancağı dikti, bir çok Yahudiler ile teke tek vuruşmada bulunup hepsini tepeledi ve en sonunda Kamus kalesini fethetti, diğer kaleler de birer birer zaptedildi.

150- Hayber arazisi beytülmal adına kaydedildi. Halkı da bu araziye ekip mahsullerinin yarısını beytülmal'e vermek üzere yerlerinde bırakıldı.

O tarihe kadar İslâm ordusunda yalnız reislere mahsus olmak üzere bir sancak bulunurdu. Hayber gazasında ise, askerlere de bayraklar verilmişti.

Hayber gazasında müslümanlardan on beş şehit vardı. Düşmanın kaybı da doksan üç kişi idi.

Hayber'in fethinden sonra Haris kızı Zeynep adında bir Yahudi kadını, Peygamber (S.A.V) Efendimiz'e hediye olarak kızartılmış bir koyun takdim etti. Resulü Ekrem (S.A.V) Hazretleri, bundan bir lokma alır almaz; "Bu zehirlidir, sakın yemeyiniz!" diye emretti, mübarek omuzları arasından kan aldırdı, bu kadını da kendisi için cezalandırmayıp af buyurdu. Fakat Bera oğlu Bişr adındaki muhterem Sahabi, bundan yediği bir lokma yüzünden derhal vefat etmiş, Zeynep de suçunu itiraf eylemiş olduğundan Bişr'in varislerinin talebi üzerine, Zeynep kısas olmak üzere öldürüldü. Yaptığı cinayetin cezasını buldu.

[Fihrist'e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V)İN HÜKÜMDARLARI İSLAM DİNİNE DAVET ETMESİ

151- Fahr-i âlem (S.A.V) Efendimiz, bütün milletlere Peygamber gönderilmiş olduğundan İslam dinine davet için hicretin yedinci senesi muharrem ayında birer mektup yazdırıp onları mühürledikten sonra birer elçi ile etraftaki hükümdarlara göndermiştir. Bu mübarek mektuplar, Necaşi denilen Habeş hükümdarı Ashame'ye, Mısır hükümdarı Mukavkis'a, Doğu Roma İmparatoru Hirakl'e, Şam Meliki olup Hirakl'in bir valisi hükmünde bulunan Haris'e, Yemame Meliki Hıristiyan Ali oğlu Hevze'ye, İran Hükümdarı Husrev Perviz'e ve diğer hükümdarlara hitaben yazılmıştı.

152- Necaşi, Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in mektubunu alır almaz, öpüp yüzüne, gözüne sürmüş, Habeşistan'a hicret etmiş bulunan Hz. Cafer'in huzurunda İslâmiyeti kabul eylemişti.

Mısır hükümdarı da Hz. Peygamber (S.A.V)in elçisine hürmette bulunmuş, Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'e dört cariye ile Düldül adındaki meşhur katırı hediye olarak göndermişti. Bu cariyelerden biri Mâriye (R.A)dır ki, Fahr-i kâinat (S.A.V) Efendimiz'in İbrahim adında-ki muhterem oğlu, bundan dünyaya gelmişti.

Rum Kayseri de bir çok hediyeler göndermiş, fakat kavminden korktuğu, saltanatına düşkün olduğu için müslüman olmamıştır.

Haris ise, Resulü Ekrem (S.A.V)in kıymetli mektubunu yere atmış olduğundan, Hz. Peygamber (S.A.V)in bedduasıyla az sonra kahrolup cehenneme gitmiştir.

Yemame kralı da "Hz. Muhammed (S.A.V), Beni kendisine veliahd tayin ederse müslüman olurum, yoksa kendisiyle savaşıyorum." diye edepsizlikte bulunduğu az sonra helak olmuştur.

İran hükümdarı ise, kıymetli mektubu alır almaz parçalamış olduğundan Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz: "Ya rabbi! O benim mektubu-mu parçaladı, sen de onun mülkünü parçala." diye beddua buyurmuştu. Gerçekten az sonra İran hükümeti parçalandı, büsbütün sönüp İran ülkesi müslümanların eline geçti.

Bunlar, Hz. Peygamber (S.A.V)e ve onun mukaddes dinine ihanet edenlerin dünyadaki cezaları!... Ahiretteki cezalarını ise, artık düşünmeli!...

UMRETÜ'L-KAZA VE MU'TE SAVAŞI

153- Fahrülmüselîn (S.A.V) Efendimiz, hicretin yedinci senesi Zilkade ayında Umre = Kâbe-i Muazzama'yı tavaf ve sa'y¹ niyetiyle Medine-i Münevvere'den çıktı, iki bin kadar Ashab-ı Kiramı yanında bulunuyordu. Ashab-ı Güzin'den meşhur şair Abdullah b. Revaha da önünde yürüyerek güzel güzel manzumeler okuyordu. Resulü Ekrem (S.A.V) Hazretleri Hudeybiye barış anlaşması gereğince Mekke-i Mükerreme'de yalnız üç gün kaldı, sonra Medine-i Münevvere'ye geri döndü.

Bu umre, hicretin altıncı senesinde yapılması istenilip Hudeybiye hadisesi sebebiyle yapılamamış olan umreye bedel olduğundan, buna "Umretü'l-kaza = umrenin kazası" denilmiştir.

154- Mûte savaşına gelince, bu da Peygamber (S.A.V) Efendimiz-in hicretinin sekizinci senesinde vaki olmuştur. Şöyle ki, Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, Busra valisine Haris b. Umeyr ile bir kıymetli mektup göndermişti. Haris, Şam diyarında Mu'te denilen yere varınca elçi olduğu bilindiği halde Rum Kayseri'nin kumandanlarından Şürahbil tarafından şehid edildi. Bu sebeple Şürahbil üzerine üç bin kişilik bir İslâm ordusu gönderildi. "Vadilkura" da düşman ile savaş yapıldı, ilk hucumda düşman bozuldu, İslâm ordusu "Maan"a vardı. Kayser'in yüz bin kişiden fazla bir ordu çıkardığı işitildi, fakat İslâm

¹ Bak: Hac kitabı, Madde: 13,39/12

ordusu geri dönmeyip Mu'te'ye doğru yürüdü, bu yerde şiddetli bir harbe tutuştu.

155- Mu'te savaşında İslâm sancağını tutan Zeyd b. Harise, sonra Cafer b. Ebi Talib, daha sonra Abdullah b. Revaha Hazretleri şehid düştüler. Sonunda orada bulunan **Seyfullah - ALLAH'ın kılıcı** unvanına sahip bulu-nan meşhur Halid b. Velid İslâm askerini başına topladı, o gün muvaffa-kiyetle savaştı. Ertesi gün yine arslanca savaşa başladı, ordunun iki kolunun yerlerini değiştirdi, müslümanlara yardım gelmiş zannıyla düşmanın gözü yıldırı ve en sonunda düşman ordusu bozulup geri çekildi. Hz. Halid de bunu fırsat bilip İslâm ordusu ile Medine-i Münevvere'ye döndü.

156- Müslümanların Romalılar ile yaptıkları ilk savaş, Mu'te savaşındır. Bu savaşta üçbin müslüman, yüzbin Rum'a üstün gelmişti ki bu savaş, Ashab-ı Kiram'ın ne kadar yüksek manevî bir kuvvete sahip bulunmuş olduklarını ispat etmeye yeterli olur.

Bu savaş, Mute'de sürerken Resulü Ekrem Efendimiz, savaş meydanında neler olduğunu, gözleri önünde oluyormuş gibi görüp biliyordu, İslâm sancaktarlarının şehid düştüklerini mübarek gözleri yaşlar akarak yanındaki Ashab-ı Kiram'a haber veriyordu. Hz. Cafer (R.A)'ya kesilen iki koluna bedel ALLAH tarafından iki kanat verildiğini de beyan buyurdu. Bunun için bu muhterem şehide **Cafer-i Tayyar** denilmiştir. ALLAH Teâlâ bütün Ashab-ı Kiram'dan razı olsun, âmin.

MEKKE-İ MÜKERREME'NİN FETHİ

157- Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in hicretinin sekizinci senesi idi ki, Beni Bekr kabilesi, müslümanların himayesinde bulunan Huza'a kabilesi üzerine ansızın hücum etmiş, Kureyş reislerinden bazıları da Benî Bekr'e yardımda bulunmuş, neticesinde Huza'adan yirmi üç kişi öldürülmüştü. Mekke-i Mukerreme'deki Kureyş taifesi, bu şekilde "**Hudeybiye barış anlaşması**"nı bozmuş oldular. Huzaa'dan bir cemaat, Medine-i Münevvere'ye gelerek başlarına gelmiş olan felâketi anlattılar, yardım dilediler. Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, Ramazanı şerifin onuncu gününden sonra on bin kişilik bir ordu ile Medine-i Münevvere-den hareket etti, yolda Benî Süleym kabilesi de orduya katıldı, Mekke-i Mukerreme tarafına yürüdüler.

158- Fahr-i âlem (S.A.V) Efendimiz'in muhterem amcası Abbas (R.A) evvelce müslüman olmuştu, fakat Mekke-i Mukerreme'de durduğu için müslümanlığını gizlemişti, bu kere İslâmiyetini ilân ederek Medine-i Tahire'ye gelmekte iken İslâm ordusuna rastgeldi, bu mukaddes ordu ile tekrar Mekke-i Mukerreme'ye döndü. Şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz, bundan çok sevinip, duygulandı, "Ya Abbas! Sen hicret edenlerin sonuncusu oldun" diye buyurdu.

159- Resulü Ekrem (S.A.V) Hazretleri: "Kureyş tarafından saldırı olmadıkça savaşmayınız." diye emretmişti, İslâm ordusu, savaşmaksızın Mekke-i Mukerreme'ye girdi. Tekbir sadaları dağları, taşları titretiyordu. Yalnız Halid b. Velid'in idaresindeki müslüman gurup, "**Handeme**" denilen mahalde düşmanın saldırısına uğradığından savaşa mecbur olmuş ve bir hücumda düşmanı dağıtıp o suretle Mekke-i Mukerreme'ye girmişti.

160- Resulü Efram (S.A.V) Efendimiz, Mekke-i Mukerreme'ye girecekleri sırada İslâm ordusunu gözden geçirdi, bir kere Mekke-i Mukerreme'den yalnızca hicret buyurmuş oldukları zamanı hatırladı, bir kere de şimdiki bu büyük muvaffakiyeti düşündü, hemen Hak Teâlâ Hazretlerinin lutf-u ihsanına teşekkür için mübarek başlarını, üzerine şeref vermiş olduğu devesinin boynu üzerine doğru uzatarak secdeye kapandı. Ne yüce bir kulluk manzarası! Bir şükür levhası!

161- Cuma günü idi, halk Harem-i şerif'te toplanmıştı. Vaktiyle Resulüllâh (S.A.V)e vermiş oldukları eziyetleri anarak bugün kendi-lerinden nasıl bir intikam alınacağını düşünüyorlardı. Halbuki O çok merhametli, O şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz hepsini affetti. Hepsinin hakkında merhamet ve şefkat gösterdi, "haydi gidiniz, hepiniz serbestsiniz, hürsünüz" diye buyurdu.

Beytullah'ın etrafında üç yüz altmış kadar put vardı. Bunların hepsini kırdırıp Ka'be-i Muazzama'yı temizletti, ötede beride bulunan putları da kırdırıldı. Mekke-i Mukerreme'deki erkekler, kadınlar akın akın gelip müslüman oldular. Artık pek büyük, pek yüce bir inkılâp meydana gelmişti. O zamana kadar taşlara, ağaçlara, insanlara tapanlar şimdi yalnız ALLAH Teâlâ Hazretlerine tapmaya başlamışlardı. Şimdiye kadar Resulü Ekrem (S.A.V)e düşman olanlar, şimdi Onu kendi canlarından daha fazla seviyorlardı.

Yeryüzünün bu mübarek parçasından tabaka tabaka karanlıklar kalkıp açılmış, onların yerine hidayet, din, fazilet, hakikî medeniyet nurları kaplamıştı.

Resulü Zîşan (S.A.V) Efendimiz, Mekke-i Mükerrerme'ye henüz pek genç bulunan, fakat bilgi, kabiliyet ve otoritesi takdirlere şayan olan Esid oğlu Attab (R.A)'ı vali tayin etti, Zilkade ayının son günlerinde Medine-i Münevvere'ye geri döndü.

[Fihrist'e dön](#)

HUNEYN GAZASI, EVTAS HÂDİSESİ

162- Mekke-i Mükerrerme'nin fethi üzerine bir çok kabileler müslüman oldular. Ancak en büyük kabilelerden olan Benî Hevâzin ile Benî Sakif kabileleri harbe kalkıştılar. Taif ile Mekke-i Mükerrerme arasında Huneyn denilen yerde toplandılar. Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz henüz Mekke-i Mükerrerme'de idi. Şevval ayının yedinci günü on bin kişilik bir ordu ile Huneyn'e doğru yürüdü.

Müslümanlardan bazıları “bu ordu, hiç bir zaman azlıktan dolayı mağlup olmaz” demişti. Bu, yanlış bir düşünce idi. Çünkü zafer, ancak ALLAH Teâlâ'dandır, askerinin çokluğu ise, görünen sebeplerdendir. İnsan, bu sebepleri hazırlamalı, fakat muvaffakiyeti Hak Teâlâ'dan bek-lemelidir. İşte kendilerine bir uyanma dersi olmak üzere müslümanlar, bu gazada ilk baştan bozuldu, fakat sonra Hakk'ın lütfuyla yine galip oldular. Şöyle ki büyük kahraman Halid b. Velid Hazretleri, yanındaki erler ile beraber tedbirsizce yürürken pusuda bulunan düşmanın hücu-muna uğrayarak bozuldu, bunların arkasındaki Mekkeli İslâm erleri de bozulup dağıldı. Nihayet bozgunluk bütün İslâm ordusuna sıçradı. Harp meydanında yalnız şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimizle Ashab-ı güzînden birkaç zat kalmıştı.

Resulü Ekrem (S.A.V)'in gösterdiği metanet ve şecaat, fevkalâde idi. “Ey ALLAH'ın dinine ve resulüne yardım edenler!.. Nereye gidiyor-sunuz?, geliniz, ben ALLAH'ın kulu ve rasulüyüm” diye nida ediyordu. Nihayet Ashab-ı Kiram, uykudan uyanırcasına uyandılar, tekrar toplanmaya başladılar, düşmana şiddetli bir hücum ederek şanlı bir galibiyet kazandılar.

163- Evtas hadisesine gelince Huneyn gazası neticesinde Beni Hevazın kabilesi, İslâmiyeti kabul ettiği için azat edilmişti. Düşman firarilerinden bazıları ise, Evtas denilen vadide toplanmışlardı. Gönderilen küçük bir İslam birliği tarafından esir edildiler. İçlerinde Beni Sa'd kabilesinden Harisin kızı Şeyma da vardı. Şeyma, Fahr-i âlem (S.A.V)'in süt kız kardeşi idi. Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, onun esir düştü-günü haber alınca üzüldü, mübarek gözlerinden yaşlar aktı. Hakkında bir çok ikram, ihsan ve gönül alıcı davranışta bulunduktan sonra kendisini kabilesi arasına gönderdi.

Savaştan firar eden Benî Sakif kabilesi de gidip Taife kapanmışlar-dı. İslâm ordusu tarafından Taif şehri on sekiz gün kadar kuşatıldı. Fakat o sırada fetih nasip olmadı, kuşatma kaldırıldı, bir sene sonra Taif halkı gelip İslâm ile şeref buldular.

[Fihrist'e dön](#)

TEBÜK GAZASI

164- Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in hicretinin dokuzuncu senesi idi. Romalıların Şam'da İslâm aleyhine büyük bir ordu hazırlamış oldukları haber alındı, bunun üzerine Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, otuz bin kişilik bir ordu ile Medine-i Münevvere'den çıktı, Tebük denilen yere kadar vardı, yirmi gün kadar orada kaldı, fakat düşmandan hiç bir hareket görülmedi. Artık Şam'a kadar gidilmesini uygun görmeyip Medi-ne-i Münevvere'ye geri dönüldü.

165- Tebük seferi esnasında Medine-i Tahire'de kıtlık vardı, İslâm ordusu güçlkle hazırlandığı için bu orduya “**Ceyşü'l-usre**” denilmiştir. Bu orduya İslâm zenginleri, hattâ fakirleri bile yardıma koşmuşlardı. Bir çok kadınlar, küpelerini bileziklerini, mücevherlerini teberru ettiler. Hz. Sıddık, bütün servetini getirip Resulü Ekrem (S.A.V)'e teslim etti. Hz. Faruk, malının yarısını verdi, Hz. Osman Zinnureyn, Şam'a göndermek üzere hazırlamış olduğu bir ticaret kfilesini tamamen bağışladı. İşte bunlar, bizler için hak yolunda birer fedakârlık numunesidir.

166- Tebük seferi esnasında bazı kabileler ile münafıklardan bir çokları birer bahane ile geri kalmışlardı. Münafıklardan bir kısmı, “Böyle sıcak bir mevsimde yola çıkılır mı? Muhammed (S.A.V) Roma devletini oyuncak mı sanıyor?” diye insanlara korku, dehşet veriyorlardı. Hatta sefer esnasında Hz. Peygamberin devesi kaybolmuştu. Münafıklardan biri “Muhammed (S.A.V) Peygamberim diyor, yerden gökten haber veriyor, halbuki devesinin nerede olduğunu bilemiyor” demişti.

Zaten münafıkların, İslâmiyet düşmanlarının âdetleri böyledir. Her hâdiseden istifade ederek müslümanları şüpheye düşürmek, müslümanların temiz inançlarını sarsmak, neticesinde de onların kutsal varlığını peri-şan etmek isterler. Fakat uyanık kalbli müslümanlar, düşmanlarının ma-hiyetlerini, maksatlarını, ileri sürdükleri görüşlerinin ne gibi bozuk fikir-lere dayandığını pek güzel bilir, takdir ederler.

Kısacası Şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz, o münafığın cahilane sözlerini, Hak Teâlâ'nın bildirmesiyle bilip Ashab-ı güzînine hikâye buyurdu "Vallahi ben Hak Teâlânın bildirdiği şeylerden başkasını bilemem, şimdi ALLAH Teâlâ bana bildirdi, deve filan derededir, yuları bir ağacın dalına takılıp kalmıştır. Gidip getirin" diye emretti. On-lar da koşup gittiler, deveyi o hal üzere buldular, oradan alıp getirdiler.

167- Tebük seferinden savaş edilmeksizin dönülmüştü. Fakat bu seferin birçok faydaları görülmüştür. Mesela: Müslümanların koca bir Roma İmparatorluğuna böyle meydan okuması, herkese dehşet verdi, İslâm ruhundaki kahramanlığı gösterdi, bir çok beldelerin idarecileri, müslümanlara cizye adıyla vergi vermeyi kabul ettiler. Yemen'den, Ne-cid'den ve başka taraflardan birçok kabileler, müslüman olmak üzere Medine-i Münevvere'ye elçiler gönderdiler. Artık arap yarımadasında müslümanlara karşı durabilecek bir kuvvet kalmamıştı. Müslümanlığın etrafa yayılması, fevkalade bir genişlik almıştı.

[Fihrist'e dön](#)

VEDA HACCI

168- Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in hicretinin onuncu senesinde Veda Haccı yapılmıştır. Şöyle ki, Zilhicce ayına on gün vardı. Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, Hac farzını yerine getirmek için Ashab-ı Kira-mından kırk bin zat ile Mekke-i Mükerreme'ye gitmeye karar verdi. Arefe, Cuma gününe tesadüf etmişti. Şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz, yüz binden fazla müslüman ile birlikte Haccı Ekber yaptı. Ve o gün gayet etkili bir hutbe okudu. Ümmetlerine nasihat verdi, ve başlıca şöyle buyur-du: "Ey insanlar! dinleyiniz, anlayınız, biliniz ki, müslümanlar hep birbiri-nin kardeşidir. Bir kimseye kardeşinin malı helal olmaz, ancak gönül rıza-sıyla vermiş ola. Sakın kendinize zulmetmeyiniz! Ey insanlar! Kadınlarını-zın üzerinde sizin hakkınız vardır, fakat sizin üzerinizde de onların hakları vardır. Onlar sizin haklarınıza riayet etmelidir. Siz de onlara güzel muame-le yapmalısınız. Ey insanlar! Ben size lazım olan dinî hükümleri tebliğ ettim ve size bir şey bıraktım ki, ona sarıldıkça hiç bir vakit sapıklıkta kalmazsınız. O da ALLAH'ın kitabıyla Peygamberinin sünnetidir."

Daha bir çok yüksek açıklamalardan sonra: "Ey insanlar! kıyamet gününde Muhammed (S.A.V) size risaletini tebliğ etti mi? diye sorulur, o vakit siz ne cevap verirsiniz?" diye sordu. Onlar da: "Evet tebliğ etti" diye şahadet ederiz, dediler. Bunun üzerine üç defa "Şahid ol ALLAH'ım!" dedi.

169- O gün akşam üstü

"الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا"

Âyet-i kerimesi¹ nazil oldu ki: "Bu gün size dininizi ikmal ettim, nimetimi de size tamamladım, sizin için din olmak üzere İslâm'ı seçtim." meâlindedir.

Bu âyeti kerime İslam dininin en mükemmel ve en son ilâhi bir din olduğunu gösteriyor, bu din sayesinde müslümanlara en büyük ilâhî nimetlerin tamamıyla ihsan buyurulmuş olduğunu müjdeliyor. Ve İslâm dininden başka Hakk'ın rızasına uygun, ALLAH katında makbul bir din olmadığını da açıkça beyan buyuruyor.

Her müslüman, nail olduğu bu büyük nimet ve saadeti bilir, takdir eder, bunun aksini asla iddia edemez, hatırına getiremez.

Bu âyeti celile, Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'in ahiret âlemine teşrif edeceklerine de işaret ediyordu. Çünkü artık onun mukaddes vazifesi tamamen yapılmış, insanlar gurup gurup İslâm dinine girmiş veya girmekte bulunuyordu. Artık onun ezeli ma'buduna kavuşacağı, en yüce ebedî mükâfatlara nail olacağı zaman gelmişti.

170- Şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz, Mina mevkiinde bir hutbe daha okudu ve orada

¹ Maide Sûresi:3

bulunanlara hitaben: “Ey insanlar! Her birinizin canı, malı diğerine haramdır. Yani bunlara haksız yere tecavüz olunamaz. Kıyamet gününde Rabbinizin huzuruna çıkacaksınız, o da amellerinizden soracak ve amellerinize göre karşılık verecektir. Sakın benden sonra gayrimüslimler gibi ayrılığa düşerek birbirinizin boynunu vurmuyunuz. “Ey cemaat! haccın yapılış şeklini, adab ve rükünlerini ben-den öğreniniz, bilmem amma, belki bundan sonra benimle bir daha burada buluşamazsınız.” diye buyurdu.

Bu, Fahr-i kâinat, aleyhi ekmelüttehiyyat Efendimiz’in son haccı idi. Bunu Mekke-i Mükerre’de on gün içinde bitirdi, oradaki ehli iman ile vedalaştı. Medine-i Münevvere’ye geri döndü. Bunun için bu hacca “**Veda Haccı**” denilmiştir.

[Fihrist’e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V) EFENDİMİZ’İN AHİRETE TEŞRİF ETMELERİ

171- Hatemul Enbiya, aleyhi ekmelüttehaya Efendimiz, veda hac-cından sonra ahiret hazırlığıyla meşgul olmaya başlamıştı. Hicretlerinin onbirinci senesi Safer ayının son günlerinde idi ki şiddetli bir baş ağrısıyla sıtma hastalığına tutuldu, hastalığı ağırca idi, buna rağmen Mescid-i Saadet’e varıp minbere çıktı, bir hutbe okudu, Ashab-ı Kiramı-na pek yüce açıklamalarda bulundu, onlara pek yüksek bir adalet ve fazilet, bir eşitlik ve hakkaniyet dersi vermek için “Ey insanlar! Her kimin arkasına vurmuş isem işte arkam, o da kalksın bana vursun, ve her kimin benden alacağı varsa işte malım, gelsin alsın” dedi. Kendisinden sonra Arap yarımadası’ndan müşriklerin çıkarılmasını emretti. Etraftan gelecek elçilere ikram edilmesini tavsiyede bulundu, sonra ALLAH Teâlâ bir kulunu dünya ile kendisine kavuşmak arasında serbest buraktı, o kul da ona kavuşmayı tercih etti.” diyerek bununla ahiret âlemine teşrif edeceğine işaret buyurdu.

172- Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz’in hastalığı ağırlaşınca En-sar-ı Kiram, “acaba halimiz ne olacak?” diye endişe içinde kalmışlardı. Bunu haber alan Nebiyyi Zışan (S.A.V) Efendimiz, Hz. Ali ile amcası Hz. Abbas’ın oğlu Fadl’in kollarına dayanarak tekrar Mescid-i şerif’e çıktı, etkili bir hutbe okudu ve başlıca şu mealde tavsiyelerde bulundu:

“Ey insanlar! Benim vefat edeceğimi düşünüp telâş etmekte imişsiniz. Hiç bir Peygamber ümmeti arasında ebedî kalmadı ki, ben de sizin aranızda ebedi kalayım? Ey Ensar! Size nasihatim şudur ki ilk muhacirlere hürmet ve riayet edesiniz. Ey muhacirler! Size de vasiyetim şudur ki Ensar’a güzel muamele yapasınız. Ey insanlar! Günah, nimetin elden gitmesine sebep olur. Eğer halk, Hakk’ın emirlerine itaatkar olursa, onların amirleri de öyle olur ve halk âsî olursa, onların amirleri de öyle olur.”

173- Şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz, hasta olmakla beraber her ezan okudukça Mescid-i şerif’e çıkıyor, Ashab-ı Kiramına imam olup namaz kıldırıyordu. Fakat ahirete teşriflerine üç gün kala hastalığı arttı, artık mescide çıkamaz oldu. “Ebu Bekir’e söyleyiniz, imamlık yapsın” diye buyurdu.

Rebiülevvel ayının onikinci pazartesi günü idi. Ebu Bekir Sıddık Hazretleri, Ashab-ı Kiram’a sabah namazını kıldırıyordu. Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, kendisinde bir kuvvet gördü. Mescid-i Saadet’e çıktı, Ashabı’nın saf saf olup ibadet ettiklerini görünce pek memnun oldu ve Hz. Sıddık’a uyup namaz kıldı.

174- Ashab-ı Kiram, Peygamber (S.A.V) Efendimiz’in iyileşmiş olduğunu sanarak pek sevinmişlerdi. Halbuki Fahr-i alem Hazretleri namazdan sonra hücre-i saadeti’ne dönüp rahat döseğine yattı. Artık Ezeli, Kerîm Mabud’unun manevî huzuruna kavuşacağı zaman geldi. O güllerden daha hoş-güzel olan mübarek siması, bazen kızarıyor, bazen sararıyordu. Alnından jaleler gibi ter damlaları serpiliyordu. Nihayet, öğle vakti idi ki, birer hidayet yıldızı gibi parlayan o güzel, ilâhi gözlerini göğe dikti. “ALLAH’ümme er-refika’l-a’lâ = Ey ALLAH’ım beni refik-i alâya (kendine) kavuştur” diye dua etti, sonra da mübarek başları aşağıya doğru meylediverdi. Artık mukaddes ruhu, âlâyı illiyyin (en yüce makam)’a uçup gitmişti. Sallâllahü Teâlâ aleyhi vesellem.

[Fihrist’e dön](#)

PEYGAMBER (S.A.V) EFENDİMİZ’İN AHİRETE İRTİHALLERİ VE BUNDAN KAYNAKLANAN TEESÜRLER

175- Resulü Ekrem (S.A.V) Hazretleri’nin irtihal (Ahirete teşrif)-leri, Ashab-ı Kiram arasında pek büyük teessür (keder-üzüntü)ler uyandırdı. O Nebiyyi Zışan (S.A.V)in aziz ehli beyti, ah çekip inlemeye başlamıştı. Fatimetüzzehra Hazretleri, “Vâ ebetah = vay babacığım” diye ağlıyordu. Aişe-i Sıddıka validemiz, Fahriâlem (S.A.V) Efendimiz’in gü-zelliklerini ve kemalâtını anarak: “Eyvah!, O şanı yüce

Peygambere ki, dünyaya asla iltifat etmedi, ümmetinin günahlarını düşünerek bir gece olsun döşeğinde rahat uyumadı. Müşriklerin her türlü eziyetlerine katlanarak asla ümitsizliğe düşmedi, yoksulları, zayıfları lütfu ihsanından mahrum bırakmadı” diye hazin hazin ağlıyordu. Diğer Ashab-ı Kiram ise, şaşkın bir halde kalmışlardı.

176- Hz. Ömer, Resulullah (S.A.V)in irtihaline asla ihtimal vermiyordu. Sonunda Sıddık’ı Âzam Hz. Ebu Bekir (R.A) gelip Hücre-i saadete girdi, Resulü Ekrem (S.A.V)in hoş güzel cismini örten örtüyü kaldırdı, o tertemiz vücudu öptü. “Vâ Nebiyyah = vah peygamberim!” Senin ölümün de hayatın gibi güzel” diye ağladı, ehli beyte teselli vermeye çalıştı, sonra Mescid-i şerif’e gidip minbere çıktı, cemaata hitaben: “Ey insanlar!. Kim ki Hz. Muhammed (S.A.V)e tapıyor ise, bilsin ki o vefat etti. Her kim ki ALLAH’ü Azimüşşan’a tapıyor ise, bilsin ki ALLAH Teâlâ **hay**’dır ölmez.” dedi. Ve hiç bir Peygamberin dünyada ebediyen kalmadığını söyledi, dinlerinden döneceklerin Cenab-ı Hakka bir zarar veremeyeceklerini, bilâkis nail oldukları İslâm dininde sebat edenlerin mükâfata ereceklerini beyan ederek Ashab-ı Kiram’ın hayretlerini giderdi.

177- Ashab-ı Güzin, Sâide oğulları’nın bahçesinde toplandılar. Biraz münakaşadan sonra Sıddık-ı Âzam Hazretlerini ittifakla Resul’ü Ekrem (S.A.V)e halife seçtiler. Daha sonra Peygamberi Zışan (S.A.V) Efendimiz’in mübarek vücudunun yıkanması ve kefenlenmesini tamam-layarak hastalığı zamanında yatmış olduğu hücre-i saadetine defnedilme-sine karar verdiler, ilk evvel Peygamber (S.A.V) Efendimiz’in ehli beyti, sonra da diğer erkekler, kadınlar, gençler, köleler gurup gurup gelip teker teker namazını kıldılar. Vakit uzadı, ancak çarşamba gecesini seher vaktinde mübarek kabrine, ravza-i saadetine bırakabildiler.

Etsin afakı ravzanı tezyin,- Salavatı güzini kudsiyyin.

(Mukaddes, en güzel salavat’ı şerifeler Cennet bahçesi kabrinin ufuklarını en güzel bir şekilde süslesin)

[Fihrist’e dön](#)

EK

RESULÜ EKREM (S.A.V) EFENDİMİZ’DE BELİRMİŞ, ORTAYA ÇIKMIŞ OLAN KEMALÂT (OLGUNLUKLAR) VE GÜZELLİKLER HAKKINDADIR.

178- Malum olduğu üzere insanlara mahsus kemaller, başlıca iki kısımdır. Bir kısmı, “gayri ihtiyarî” dir ki, bunlar, insanların kazançları ve iradeleri olmaksızın mevcut olan kemallerdir. Asalet, güzel şekil, akıl ve zeki olmak gibi. Diğer kısmı da “İhtiyarî” dir ki, insanların tamamen- kazançları ve iradeleri ile meydana gelen kemallerdir: İlim, irfan gibi bilgiler, meziyetler ve sadâkat, emanet, tevazu, zühdü takva gibi güzel huylar, hal ve gidişler, bu kısımdandır.

Bu iki kısım kemallerden yalnız biri veya bir kaç bir insanda bulunursa kendisine büyük bir şeref verir, kendisi için övünmeye vesile olur. Ya bu kemallerin hepsi bir zatta toplanmış olursa artık onun ne kadar büyük bir şerefe, yüksek bir mevkiye nail bulunmuş olacağını düşünmelidir.

İşte şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz’de bu iki kısım kemalât ve güzelliklerin hepsi de pek yüksek bir şekilde tamamıyla toplanmıştır. Bunlardan başka da nübüvvet ve risalet şerefine mazhar bulunmuşlardı. Onun pek yüksek güzelliklerinden bazılarını sadece bereketlenmek için pek kısaca işaret edeceğiz.

RESULÜ EKREM (S.A.V) EFENDİMİZ’İN ASALETİ

179- Malûmdur ki Fahri âlem (S.A.V) Efendimiz, Kureyş kabile-sinden ve Haşimoğullarından gelmiştir. Kureyşliler ise, İsmail (A.S)ın zürriyetinden buldukları için pek büyük bir asalet ve temiz soyluluk şerefine sahip idiler. Bununla beraber, Mekke-i Mükerrreme’de ötedenbe-ri Kâbe-i Muazzama’nın hizmetiyle, idaresiyle müşerref olup daima idarecilik mevkiinde bulunmuşlardı, işte Peygamber (S.A.V) Efendimiz, böyle şerefli bir kavme, seçkin bir aileye mensuptur. Bu mensubiyeti de kendisinin muvaffakiyetine yardım etmiştir.

[Fihrist’e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V)İN GÜZEL SURETİ = HİLYE-İ SAADETİ

180- Peygamber (S.A.V) Efendimiz Hazretleri, bütün yaratılmış olanların en güzeli idi. Bütün uzuvları uygun idi. Ölçülü idi, yakışıklı idi. Mübarek vücudu, güçlü ve kuvvetli idi. Zayıf ve şişman olmayıp orta halde idi, etleri sıkıca idi. Nurlu cildi ipeklerden yumuşaktı. Hoş güzel cisminin kokusu fevkalâde güzeldi. Okşadığı şeylerden günlerce güzel kokular duyulurdu. Tertemiz vücudu beyazdı, nurani idi. Bu beyazlık içinde hoş-güzel bir pembelik parıldardı. Pek sevimli olan mübarek boyu ne kısa, ne de uzun idi. Bununla beraber yanında bulunanlardan dâima uzun görünürdü. Berrak göğsü ve iki mübarek omuzlarının arası geniş idi ve nurlu omuzlarının arasında güvercin yumurtası gibi bir kırmızı ben nişanesi var idi ki, bu bir “Hatem-i Nübüvvet = Peygamberlik mührü” idi. O Nebiyyi Zışanın bilekleri, elleri, parmakları uzunca ve kalınca idi. Mübarek başı ve ağzı pek ölçülü ve pek güzel sayılacak şekilde büyükçe idi. Ön dişleri seyrekçe idi. Söz söyledikçe inci tanelerinden daha berrak olan dişlerinin parıltısı görülürdü. Parlak alnı genişti. Hilâl kaşları uzunca idi. Kaşlarının arası açıkça idi. İki kaşının arasında gazap ettiği zaman kabarıp beliren hoş-güzel bir damar vardı. Hoşluk-güzellik nişanesi olan kirpikleri, uzun ve siyah idi. Saadetli sakalı sıkça idi, bir tutam boyunca bulunurdu. Ahirete teşrifleri sırasında mübarek başıyla sakalının beyaz saçları henüz yirmi kadar bulunuyordu. Sünbüllerden daha zarif, daha güzel kokulu bulunan başının saçları ne pek kıvrıkcık, ne de pek düz idi, kulaklarının yumuşaklarını geçmezdi.

Ashab-ı güzîn'den Hz. Enes demiştir ki: “Ben, Resulullah (S.A.V)-den daha güzel bir zat görmedim, mübarek yüzünden sanki güneşin nurları akardı, o güzel yüzünde parlayan letafet nurları, güzel dişlerinden gülüm-sedikçe saçılan berrak parıltılar, karşısında bulunan duvarlara aksederdi.

Evet... Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz'in bütün uzuvları, bütün duyu organları pek mükemmeldi. Başkalarının göremeyecekleri, işitemi-yecekleri kadar uzak yerlerde bulunan şeyleri görür, sesleri işitirdi. Pek vakarlı olan yürüyüşü, inişten aşağıya doğru akar gider gibi süratlice idi. Kendisinde her yönüyle bir mükemmeliyet, bir fevkalâdelik görünürdü. Kendisini ilk gören bir kimse, bir heybet içinde kalırdı, kendisiyle görüşüp konuşmak şerefine nail olan kimse, ona karşı derin bir sevgi duyardı. Onun yüksek vasıflarını görüp anlatanlar, onun bir benzerini ne ondan evvel ne de ondan sonra görüp bilmediklerini itiraf ederlerdi. Kısacası O bir letafet ve mükemmeliyet harikası idi. Sallâllahü aleyhi vesellem.

[Fihrist'e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V)İN PEK YÜKSEK AKIL VE ZEKÂSI

181- Şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in mübarek akıl ve zekâsı, her türlü düşüncenin üstündedir. Onun pek yüksek aklı, zekâsı yanında en büyük dahîlerin, en parlak fikirli hakîmlerin akılları, dehaları pek sönük kalırdı. Bu hakikate onun muazzam tarihi pek güzel şahittir. Ceziretülarab (Arap yarımadası)nın peygamberlikten evvelki haliyle sonraki halini düşünmek yeterli olur. ALLAH'ımızın O büyük O son peygamberi kadar insanların ruhî hallerini anlamış, âlemin siyasetini güzelce idare etmiş, insanları irşad ve ıslâh etmeye muvaffak olmuş, bu hususlarda icap eden esasları hazırlamış bir akıl ve hikmet sahibi gösterilemez.

[Fihrist'e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V)İN FESAHAHAT VE BELÂĞATI

182- Beyanı veciz olan Peygamber (S.A.V) Efendimiz, yaratılıştan pek fasih idi. Yani yüksek maksatlarını açık açık, parlak bir şekilde ifade ederdi. Huzuruna gelen elçilerin yaptıkları konuşmalara pek edebî bir tarzda karşılıkta bulunurdu. Onun mübarek sözleri arasında bir çok manâları toplayan öyle yüksek cümleler vardır ki, onlara “**Cevamü'l-kelim**” denir. Yine onun mübarek sözleri arasında öyle emsalsiz edebî, hikmet dolu cümleler vardır ki, bunlara “**Bedayü'l-hikem**” denilir. Biz, bunların bir kısmını ahlâk bahsinde yazmış bulunuyoruz.

- “Hikmetin başı ALLAH korkusudur”¹
- “İnsanlar altın ve gümüş madenleri gibidirler”²
- “İnsanlar tarak dişleri gibi birbirine hukuk yönüyle müsavidir”¹

¹ Deylemi, Firdevs; No:3258; 2/270

² Aclûni, Keşful Hafa; No:2793; 2/312

- “Kendi kıymetini bilen kişi helak olmaz”²
- “Kendi hakkında istediğini, senin hakkında istemeyen kimsenin arkadaşlığında hayır yoktur”³
- “Kendisi için sevdiğini kardeşi için de sevmedikçe kişinin imanı kâmil olmaz”⁴
- “Yalan yere yemin, yurtları harap bir halde bırakır”⁵
- “Emaneti, seni emin kabul eden kimseye teslim et, sana hıyanet edene sen hıyanet etme”⁶
- “Kadîm hukuka riayet = eski dostluğu muhafaza, imandandır”⁷
- “Alışverişinde en fazla ziyan eden o kimsedir ki, başkasının dünyası uğrunda kendi ahiretini feda eder”⁸
- “Kardeşinin uğradığı musibetten dolayı sevinç gösterme! Sonra Hak Teâlâ, onu kurtarır da o musibete seni düşürür.”⁹
- “Cezası en çabuk olan şey, zulümdür”¹⁰
- “İnsanlara kendini sevdirmek, aklın yarısıdır”¹¹
- “Kanaat tükenmez bir mal, yok olmaz bir hazinedir”¹²
- “Pişmanlık bir tövbedir.”¹³ mealinde bulunan mübarek hadisler de bu kısımdandır.

[Fihrist'e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V)İN MÜBAREK AHLÂKI

183- Şânı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in ahlâkı, tamamen Kur'an-ı Kerim'e uygun idi. Yani Kur'an-ı Mübîn'in gösterdiği güzel huyların mükemmel bir toplamından ibaret bulunuyordu. Onun kadar güzel ahlâka sahip bir zat görülmemiştir. Bunun içindir ki hakkında Kur'anın ifadesiyle:

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ = Şüphe yok ki sen pek büyük ahlâk üzere yaratılmış bulunuyorsun.”¹⁴ buyurulmuştur. Bir hadis-i şerifte de:

“Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim”¹⁵ buyurulmuştur.

Gerçekten Peygamber (S.A.V) Efendimiz Hazretleri, mekârim ve mehasîni ahlâk denilen pek güzel huylar ile tamamen vasıflanmış, bunları ümmetine de tavsiye etmiş, kendisine uyanları, ahlâkça melekler derece-sine yükseltmiştir.

[Fihrist'e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V)İN PEK YÜKSEK İLİM VE İRFANI

184- Hâce-i kâinat Efendimiz, sırf ALLAH Teâlâ'nın vahiy ve ilhamı ile pek çok hakikatlerden haberdar idi. Hiç bir kimse ilim ve irfanca O'nun mertebesine yetişmemiştir ve yetişemez. Semavî kitapların şeriatların hükümlerine, geçmiş ümmetlerin tarihine, her kavmin siyase-tine, hikmetli bilgilerine, sosyal hayatına, savaş tekniğine ve daha bir çok yüksek ilimlere vâkıf idi. Meydana getirmiş olduğu dinî müessesenin azameti (büyüklüğü) buna şahittir. Halbuki kendisi ümmî idi, yani hiç bir

¹ Deylemi, Firdevs; No:6883; 4/301

² Hadis, elimizdeki mevcut kaynak eserlerde bulunamamıştır.

³ İbn-i Hibban; İman:5; No:235; 1/471

⁴ Müslim; İman:17; No:45; 1/67

⁵ Hadis, elimizdeki mevcut kaynak eserlerde bulunamamıştır.

⁶ Ebu Davud; Buyu:80; No:3534; 2/312

⁷ Hakim el-Müstedrek; 1/62

⁸ Hadis, elimizdeki mevcut kaynak eserlerde bulunamamıştır.

⁹ Tirmizi; Sıfat-ül Kıyame:54; No:2506; 4/662

¹⁰ Hadis, elimizdeki mevcut kaynak eserlerde bulunamamıştır.

¹¹ Taberani el-Mu'cemü'l-Evsat; No:6740; 7/381 – Beyhaki, Şuabu'l-İman; No:4686; 4/167

¹² Deylemi, Firdevs; No:4699; 3/236

¹³ A.b.Hanbel; No:3558; 1/376

¹⁴ Kalem Suresi:4

¹⁵ Malik, Muvatta; Husnul-Huluk:8; No:1723; 2/404; Beyhaki, es-Sünenü'l-Kübra; Şehâdât: No:21379; 15/252

mektebe, medreseye gitmemiş, hiç bir öğretmenden bir şey okuyup yazmamış, âlimler ile, hikmet ehli ile düşüp kalkmamış idi. Bunun böyle olduğunu bütün kavim ve kabilesi de biliyordu. Bu hali, onun hakkında bir mucize idi. Artık O'nun ilâhi vahye kavuşmuş ve pek büyük bir Peygamber olduğunda nasıl şüphe edilebilir?

[Fihrist'e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V)İN FEVKALÂDE NEZAFETİ (TEMİZLİĞİ)

185- Peygamberi Zışan Efendimiz, nezafete, teharete pek çok riayet ederdi. O'nun beden temizlikleri fevkalâde olduğu gibi hal ve gidiş temizliği de her türlü düşüncenin üstündeydi. Hattâ: "Temizliğe fazlasıyla riayet ediniz. Hak Teâlâ İslâm dinini temizlik üzerine kurmuştur, cennete ancak temiz olanlar girecektir"¹ diye buyurmuştur. Mübarek vücutlarının pek güzel bir kokusu vardı. Bu hoş ve güzel koku, yaratılıştan idi. Bununla beraber bazen güzel koku da kullanırdı.

[Fihrist'e dön](#)

RASULÜ EKREM (S.A.V)İN HARİKULADE CÖMERTLİĞİ

186- Peygamberlerin en faziletlisi Rasülü Ekrem (S.A.V) Efendi-miz, son derece ikram ve cömertliğe sahipti. Hiç bir isteyene "yok" diye cevap vermezdi. Eğer yanlarında verilecek bir şey bulunmazsa, ya Ashabından ödünç alarak verir veyahut "yarın gel" gibi bir şey derdi.

Huneyn gazasında ganimet mallarından bir vadide toplanmış olan yüz deve hakkında Safvan b. Ümeyye: "Ne güzel develer!..." demekle Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz: "Öyle ise, onlar senin olsunlar" deyip bu yüz deveyi Safvan'a bağışlamıştı. Safvan, bu lütfü görünce: "Bu kadar cömertlik ve ikram ancak peygamberlerde bulunur" diyerek hemen nüs-lüman olmuştur. Halbuki müslüman olmak için evvelce dört ay mühlet almış bulunuyordu.

[Fihrist'e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V)İN EŞSİZ, BENZERSİZ KAHRAMANLIĞI

187- Şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz, fevkalâde bir cesarete, bir kuvvet ve kahramanlığa sahipti. Bir çok savaşlarda bir çok zırh giymiş, kahramanlar firara mecburiyet gördükleri halde, Resulü Efram (S.A.V) Efendimiz sebat eder dururdu. Mesela Uhud ve Huneyn gazalarında gösterdiği cesaret ve kahramanlık her türlü düşüncenin üstündedir.

Bir defa Medine-i Tahire'nin dışından korkunç bir gürültü işitilmiş, düşman tarafından bir baskın olduğu sanılmıştı. Herkesten evvel Fahr-i âlem Hazretleri kılıcını kuşanarak gürültü tarafına koşmuş ve henüz başkaları daha yeni hazırlanırken kendisi dönerek "korkacak bir şey yok "diye halkı sakinleştirmişti.

Hız. Ali derdi ki: "Savaşlarda Resulü Ekrem (S.A.V) kadar düşma-na yaklaşan bir kimse bulunmazdı. Birçok defalar savaş kızışıp başımız sıkıntıya gelince Resulü Ekrem (S.A.V)e sığınırđık."

[Fihrist'e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V)İN YÜKSEK HİLMİ (YUMUŞAK HUYLULUĞU) VE AFV-Ü KEREMİ (BAĞIŞLAMASI VE İKRAMI)

188- Fahr-i Kâinat Efendimiz, son derece hilm ile, afv-ü kerem ile vasıflanmış idi. Kızılacak yerlerde sükûnetini muhafaza eder, mübarek hayatına kastedenleri bile affederdi. Uhud gazasında mübarek bir diş şehid edilmiş, güzel yüzü kanlar içinde kalmış olduğu halde yine düşmanlarına beddua etmemiş, "Yarabbi! Kavmime hidayet et, çünkü onlar bilmiyorlar"² diye niyazda bulunmuştu. "Niçin bunlara beddua etmiyorsun?" diyenlere: "Ben lanet edici olarak gönderilmedim, insanları Hak yoluna ALLAH'ın rahmetine davet için gönderildim"³ diye cevap vermişti.

Mekke-i Mükerreme'yi fetih buyurdıkları gün Kureyş hakkında Peygamber (S.A.V) Efendimiz'in gösterdiği lütuf ve ihsanı da, onun ne kadar affedici olduğuna şahittir.

¹ Aclûni, Keşful Hafa; No:922; 1/288 – Deylemi, Firdevs; No:394; 1/116

² Buhari; Enbiya:52; No:3290; 3/1282, Taberâni, el-Mucemu'l-Kebir; No:5694; 6/120

³ Müslim; Birr:24; No:2599; 4/2006

RESUL-Ü EKREM (S.A.V)İN YÜKSEK HAYASI

189- Seyyid-ül Mürselin Efendimiz, gerek yaratılış ve gerek dinî haya ve edeb bakımından da bütün insanların üstünde idi. Kendisinde görülen hayanın kemalinden dolayı hiç bir kimsenin sözünü kesmez, yüzüne uzun uzadıya bakmazdı. Utanılacak veya çirkin görülecek şeyleri açıkça söylemeyip, üstü kapalı bir şekilde söylerdi. Hoşuna gitmeyen bir şeyin bir kimseden meydana geldiğini işitince: “Filân kimse neden öyle yapmış? demezdi. Bilakis “bazı kimseler neden şöyle yapıyormuş” demekle yetinirdi.

Ashab-ı Kiram’dan bir zat, pek fazla hayalı olduğundan bazı arka-daşları kendisini kınamak istemişler. Resulü Ekrem (S.A.V) Hazretleri, bunu haber alınca: “Onu haline bırakınız, çünkü haya imandandır.”¹ Bu-yurmuş. Diğer bir hadis-i şerifte de: “Haya insan için bir ziynettir.”² buyurulmuştur.

[Fihrist'e dön](#)

RESUL-Ü EKREM (S.A.V)İN EMSALSİZ VEFASI

190- Fahr-i âlem Efendimiz, son derece vefakâr idi. Ashabını, akra-basını, ehli beytine mensup olanları unutmaz, daima kendilerini arar, sorar, iltifat ederdi. Bir defa Habeş hükümdarı Necaşi tarafından huzuru saadetine elçiler gelmişti. Bunlara bizzat hizmet etmek lûtfunda bulundu. Ashab-ı Kiram’dan bazıları: “Ya Resulâllah!. Biz hizmete yetişiriz” dedi-ler. Cevaben buyurdu ki: Bunlar Habeşistan’a hicret etmiş olan Ashabı-ma yer göstermiş, ikram etmişlerdi, şimdi ben de bunlara bir karşılık ola-rak hizmet etmek isterim.”³ Bazen hane-i saadetlerine hediyeler gelince: “bunu filân hatunun evine gönderiniz, çünkü O, Hatice’nin dostu idi, Onu severdi”⁴ diye emreder, merhum hanımının hatrasına riayette bulunurdu.

Bir defa hane-i saadetlerine gelen bir hatunun hatırını tam bir nezaket ile sormuş, sonra buyurmuştu ki: “Bu hatun, Hatice zamanında evimize gelir giderdi, eski dostluklara riayet imandandır.”⁵

[Fihrist'e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V)İN ŞEFKAT VE MERHAMETİ

191- Pek fazla merhametli olan Peygamberimiz (S.A.V), ümmeti hakkında son derece şefkatli, merhametli idi. Ümmeti hakkında daima kolaylık yönünü tercih buyururdu. Namazda iken bir çocuğun ağladığını işitse ona merhameten namazını hafifçe kılar, çocuğun sesini durdurmak isterdi. Hele haktan kaçınanların hallerine pek acır, hidayete ermeleri için dua ederdi.

O büyük peygamberin, O mukaddes Resül’ün merhameti yalnız insanlara değil, hayvanlara, ağaçlara, ekinlere de idi. Mûte savaşında bulunacak olan İslâm ordusuna hitaben şu mealde öğütler vermişti: “ALLAH Teâlâ’nın adına sığınarak onun ve sizin düşmanlarınızla harb ediniz. Fakat gideceğiniz yerlerde dünyadan soyulmuş râhipler göreceksiniz, onlara asla dokunmayınız. Kadınlar ile çocuklara şefkatle muamele yapınız, hurma ve diğer meyve ağaçlarını kesmeyiniz, evleri yıkmayınız.”⁶

Hicretin onuncu senesinde idi ki, muhterem oğlu Hz. İbrahim, henüz on altı aylık bir masum olduğu halde vefat etmiş, kızı Fatimetü’z-Zehra’dan başka evlâdı kalmamıştı. Bir gül goncası gibi açılmadan solan o masumun haline acıyarak ağlamış, mübarek gözlerinden şebnemler gibi yaşlar serpilmişti. Orada bulunan İbn-i Avf: “Ya Resulâllah! Sen de mi ağlıyorsun? demekle şanı yüce Peygamber (S.A.V) Efendimiz: “Gözü-müz ağlar, kalbimiz mahzun olur. Fakat bizden ALLAH’ın rızasına aykırı bir söz çıkmaz”⁷ diyerek ruhundaki yüce hassasiyetini göstermiştir.

Kısacası O Peygamberi Zışan’ın mukaddes varlığı, bütün kâinat için ALLAH’ın büyük bir rahmetidir. Bunun içindir ki hakkında:

¹ Buhari; Edep:77; No:5767; 5/2268

² Hadis, elimizdeki mevcut kaynak eserlerde bulunamamıştır.

³ Hadis, elimizdeki mevcut kaynak eserlerde bulunamamıştır.

⁴ Tirmizi; El-Birr v'es- Sadaka:70; No:2017; 4/369

⁵ Hakim, el-Müstedrek; 1/62

⁶ Beyhaki es-Sünenü'l-Kübra; Siyer; No:18666; 13/386

⁷ Buhari; Cenaiz:42; No:1241

"وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ"

“Resûlüm! Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik.”¹ âyet-i kerimesi nazil olmuştur.

[Fihrist'e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V)İN GÜZEL GEÇİMİ

192- Kâinatın Efendisi Peygamber (S.A.V) Efendimiz, güzel geçim hususunda da insanların en iyisi idi. Herkes ile güzel görüşür, daima güler yüzlü bulunurdu, sohbet esnasında kimsenin sözünü kesmezdi. Ancak münasebetsiz bir konuşma olursa o zaman keserdi. Ve her kavmin büyüklerine daima ikram eder, onları kendi kabilelerinin reisliğine tayin buyururdu. Yapılan davetlere icabet eder, verilen hediyeleri kabul buyurur, karşılığında da hediyeler verirdi. Şer'i şerife muhalif olmayan hususlarda insanlara muhalefet etmek istemezdi. Hoşuna gitmeyen bir şey görünce görmemezlikten gelirdi. Ancak o şey günah olursa, o zaman müdahale ederdi.

Hele Ashab-ı Kiram'ı hakkında pek şefkatli idi. Kendilerine rastgele selâm verir, ellerini tutar, musafaha eder, içlerinden görünmeyenleri araştırır, hasta olanları ziyarete gider, gönüllerini hoş ederdi. Hattâ Ashab-ı Güzîn'yle bazen latifeler de yapardı. Bununla beraber latifele-rinde de birer hakikat parlardı.

Hazreti Enes (R.A) diyor ki: “Ben Resulâllah (S.A.V)e on sene hizmet ettim. Hiç bir gün bana darılarak of!.. demedi. Ve yaptığım hiç bir şey için “neden yaptın?” yapmadığım birşey için de “neden yapmadın?” diye buyurmadı.”²

[Fihrist'e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V)İN YÜKSEK TEVÂZUSU

193- Peygamber Efendimiz (S.A.V), yaratılmışların en şerefli-sidir. O kadar yüksek mertebesiyle beraber pek fazla mütevazı idi. Fakirleri, zayıfları daima okşar, misafirlerinin altlarına kendi mübarek elbiselerini döşeyecek kadar lûtufta bulunurdu. Bir meclise girince nerede boş yer bulursa orada oturmak ister, bulunduğu meclislerde elbisesini toplu tutup etrafa yaymazdı. Bununla beraber bulunduğu meclislerde herkesten fazla vakarını korurdu. Konuşmaya lüzum görmedikçe sükût ederdi. Gülmek icap edince tebessüm ile yetinirdi. Huzur-u saadetinde bulunanlar da son derece edebe riayet eder, başlarını aşağıya eğerdiler. Konuşurken sesle-rini fazla yükseltmezlerdi, gülmeleri de tebessüm derecesini geçmezdi. Risaletmeap (S.A.V) Efendimiz, âcizlere, yoksullara o kadar iltifat ve tevazu gösterdiği halde, kendileriyle mektuplaştığı hükümdarlara karşı asla küçülme göstermez, risalet makamının yüceliğini muhafazadan asla geri durmazdı. Kayserler'e, Kısralar'a gönderdiği mektuplarında daima mübarek ismini öne alır, meselâ “ALLAH'ın kulu ve Resulü Muhammed (S.A.V) tarafından Rum büyüğü Hirakl'e” diye yazdırırdı. Ve kendilerini hiç çekinmeksizin İslâm dinine davet ederdi, kabul etmedikleri takdirde azaba uğrayacaklarını, saltanatlarının ellerinden çıkacağını kendilerine açıktan açığa ihtar buyururdu.

[Fihrist'e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V)İN PEK NEZİH ZÜHD VE TAKVASI

194- Peygamberlerin sonuncusu, Peygamber (S.A.V) Efendimiz, daima ibadetle meşgul olur, daima Hak Teâlâ'nın rızası için ümmetinin hidayet ve saadetine çalışırdı. Hattâ geceleri o kadar namaz kılardı ki, çokça kıyamda durmaktan mübarek ayakları şişerdi. “Ya Resulâllah! neden kendine bu kadar zahmet veriyorsun? ALLAH Teâlâ senin geçmişini geleceğini bağışlamış değil mi?” diyenlere: “Ben Rabbimin çok şükür eden bir kulu olmayayım mı?”³ diye cevap verirdi.

Peygamber-i Zîşan (S.A.V) Efendimiz, dünyada buldukça bu yoldan asla ayrılmadı. Zaman-ı saadetlerinde Ceziretül'arab (Arap yarımadası) fethedildi, Medine-i Münevvere'ye her taraftan ganimet malları gelmeye başladı, hükümdarlar tarafından kıymetli hediyeler gönderildi. Kısacası dünya olanca varlığıyla yüz gösterdi. Fakat o şanı yüce Peygamber (S.A.V) bunların hiç birine iltifat etmedi. Bütün bunları, fakirlere, gazilere, müslümanların yükselmelerine sarfetti, hattâ bir gün kendisine bir kese altın

¹ Enbiya sûresi:107

² Buhari; Edeb:39; No:5691

³ Buhari; Tefsir:323; No:4557; 4/1830; Müslim; Sıfatül Münafikin:18; No:2819; 4/2171; Tirmizi; Salat:187; No:412; 2/268; Nesai; Salat-ı id; 17; No:1644; 3/219; İbn-i Mace; İkameti Salat:200; No:1419; 1/456

gelmişti, onu ashabına dağıtmıştı, hane-i sade-tinde yalnız altı altın kalmıştı, gece uyumadı, kalkıp bunları dağıttı, şimdi rahat ettim buyurdu.

Aişe-i Siddika validemiz diyor ki: “Resulullah (S.A.V), ahirete teşriflerine kadar peş peşe üç gün doyuncaya kadar yemek yememişti. Halbuki isteseydi Hak Teâlâ ona hatır ve hayale gelmedik nîmetler verirdi. Bazen bir ay kadar biz hanımlarının odalarında yemek pişirmek için ocak yanmazdı. Yiyip içtiğimiz yalnız hurma ile sudan ibaret bulunurdu. Bazen Resulü Ekrem (S.A.V)in haline acır, ağlardım. Birgün “Canım sana feda olsun! Dünya nimetlerinden kâfi miktarını kabul buyursan olmaz mı?” diye sordum. Buyurdular ki: “Ben nerede dünya nerede! Kardeşlerim olan **ulül’azm peygamberler**¹, bundan daha şiddetli hallere sabrettiler, öylece gidip Hak Teâlâ’ya kavuştular. ALLAH Teâlâ da onlara büyük sevaplar, makamlar verdi. Şimdi ben geniş bir yaşantıya erersem Hak Teâlâ’dan utanırım, benim mertebemin onların mertebelerinden aşağıya kalmasından sıkılırım, benim en özlediğim şey, o kardeşlerim olan Peygamberlere kavuşmaktır.”²

Mukaddes, muazzam Peygamberimiz (S.A.V), bu mübarek sözlerinden sonra dünyada ancak bir ay daha yaşamışlardı. Ahirete teşrif buyurdıkları zaman ehli beytine ne bir altın, ne de bir deve veya bir koyun bırakmamıştı. Terkettiği şeyler, yalnız silâhlarıyla bindikleri katır ve gelirini vakfetmiş olduğu araziden ibaretti.

İşte Resulü Ekrem (S.A.V) Efendimiz, bu kadar kalp genişliğine sahipti.. Hak yolunda bu kadar samimî, bu kadar fedakâr idi. Onun yük-sek maksadı, yalnız ALLAH’ına kulluk etmek, İslâm dinini yaymak, in-sanları cehaletten kurtarmak, yer yüzünü insanîyet ve medeniyet nurları içinde bırakmaktır.

[Fihrist’e dön](#)

RESULÜ EKREM (S.A.V)İN EŞSİZ MUVAFFAKİYETLERİ

195- Nebiyyi Zışan Efendimiz, sahip olduğu yüksek vasıf ve mucizeler sayesinde yaymaya muvaffak olduğu yüce ilahî din sayesinde hedeflediği pek mukaddes gâyeye erdi, dünya tarihinde hiç bir zata nasib olmayan pek muazzam muvaffakiyetlere nail oldu.

Evet... O şanı yüce Peygamber (S.A.V), Hak Teâlâ’nın kitabını, in-sanlığa maddî ve manevî saadet yollarını gösteren Kur’an-ı Mübin’i, O ebedî mucizeyi bütün insanlara tebliğ etti. Bütün hükümleri akla, hikmete, maslahata uygun ve her asrın ihtiyacına fazlasıyla kâfi olan İslam şeriatını yaymaya muvaffak oldu. Kendisine tâbi olan insanları hakikî hürriyete kavuşturdu. İnsanların arasında bir eşitlik tesis etti. İnsanlık bakımından, hukuk bakımından, Hak Teâlâ’ya kulluk bakımından insanlar arasında fark olmadığını ilân ederek büyüklük taslayanların burunlarını kırdı. ALLAH’ü Teâlâ’nın manevî huzurunda yerlere kapanarak kulluk vazifesinde bulun-mak şerefinden bütün insanların aynı tarzda faydalanmaları lüzumunu bildirdi. Hakikî münevverliğin tam bir tevazu ile hakka boyun eğme ve ibadetten, fazilet ve iffet dairesinde yaşamaktan, diğer insanlara karşı bir ayrıcalık iddiasında bulunmaksızın kulluk vazifesini herkesle beraber aynı şekilde yerine getirmeye çalışmaktan ibaret olduğunu ilân etti. Fanî, maddî bilgilere, servetlere güvenerek ona buna karşı cahilâne bir gurura tâbi olanların Hak Teâlâ’nın fakir, zayıf kullarıyla beraber bulunarak kulluk vazifesini aynı şekilde yerine getirmekten kaçınanların münevver değil, manen karanlıklar içinde kalmış zavallı kimseler olduğunu beyan buyurdu. Ruhlarında kabiliyet bulunan bahtiyar kimseler, O’nun bu yüce beyanlarını takdir ettiler, O’nun saadet kanadı altına can attılar, saadete erdiler.

196- Resulü Ekrem (S.A.V) Hazretleri, daha ahiret âlemine teşrif etmeden müslümanların sayısı bir milyonu geçmiş ve kendisi yüz yirmi bin müslüman ile Haccı Ekber yapmıştı. Bu günkü gün yeryüzündeki müslümanların miktarı üçyüzelli milyondan³ fazladır. Bu miktarın günden güne artacağı da pek umulmaktadır.

Kısacası O mukaddes Peygamber’in mübarek ismi, bin üç yüz altmış şu kadar seneden beridir ki daima milyonlarca dilleri süsleyip dur-maktadır. Yayılmış olduğu mukaddes İslam dininde yüzlerce milyon in-sanın tertemiz ruhlarına hâkim bulunmaktadır .

¹ ALLAH’ın emirlerini yerine getirme hususunda en çok dikkat ve titizlik, sabır ve sebat gösteren peygamberlerdir. Bunlar Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed’dir. Salât ve selam hepsinin üzerine olsun. Rabbim cümlemizi şefaatlara nail buyursun. Bak: Şura sûresi: 13, Ahzab sûresi: 7, Ahkaf sûresi: 35.

² Hadis, elimizdeki mevcut kaynak eserlerde bulunamamıştır.

³ Bugün ise bu miktar, Elhamdülillah iki milyara yaklaşmaktadır. Rabbim Müslüman-ların sayısını günbegün artırsın. İslam’ı ve Müslümanları aziz ve mansur eylesin. Amin!

Artık çocukluk zamanları meleklerin üstünde bir sâfilik ve iffetle geçmiş, kırk yaşlarından itibaren nübüvvet ve risalete kavuşmakla dünya-yı karanlıktan nura çıkarmış, altmış üç senelik mübarek dünyevî hayatları bütün şeref ve mukaddes parıltılarıyla çevrilmiş olan O büyük, O en son Peygamberi Zîşan'a ümmet olduğumuzdan dolayı ne kadar sevinsek ne kadar iftihar etsek Hak Teâlâ Hazretlerine ne kadar şükür eylesek yine azdır.

Ey ALLAH'ım! Sen bizi O Mukkaddes Peygamber'in himayesin-den uzak düşürme. Sen O mübarek Peygamberine ve diğer aziz Peygam-berlerine ve hepsinin muhterem âl ve Ashab'ına sonsuz salât ve selâm buyur. Amîn! Vel-hamdü leke Ya Rabb'el-âlemin. Bütün hamd-ü senalar sana mahsustur, Ey âlemlerin Rabbi!

[Fihrist'e dön](#)

NA'T-I ŞERİF

1. Vücutundur senin timsal-i hikmet Ya Resulâllah!
2. Kudümün kâinata verdi nüzhet Ya Resulâllah!
3. Mukaddessin, bütün esrara vakıfsın ki zahirdir,
4. Senin her bir sözünden bin hakikat Ya Resulâllah!
5. Cihana verdiğin feyzi düşündükçe sıkılmaz mı,
6. Seni inkâr eden ehl-i cehalet Ya Resulallah?
7. Senin nur-i zuhurunla ne ulvi mazhariyyet ki!
8. Ufuklardan açıldı gitti zulmet Ya Resulallah!
9. Tecelliyâb olunca tal'atın evci risaletten,
10. Münevver etti ekvanı hidayet Ya Resulallah!
11. Meşam-i âşıkânı her seher etmektedir ta'tîr,
12. Nesîm ettikçe dergâhın ziyaret Ya Resulallah!
13. Zülâl-i vuslatınla âlemi ihya ederken sen,
14. Dili pür vecdimi yaksın mı firkat Ya Resulallah?
15. Muattar ravza-ı pür feyzine ben iştiyakımdan,
16. Enin etmekteyim, artık inayet Ya Resulallah!
17. Günahkârım peşiman bir kulum, gayet perişanım,
18. Niyaz etmekteyim senden şefaât Ya Resulallah!

[Fihrist'e dön](#)

HZ. PEYGAMBER (S.A.V)İ

ÖVMEK ÜZERE YAZILMIŞ BİR ŞİİR

1. Ya Resülellah! Senin varlığın bir hikmet timsali, numunesidir.
2. Ya Resülellah! Senin gelişin kainata büyük bir neşe ve ferahlık vermiştir.
3. Mukaddessin, bütün sırlara vakıfsın ki; ortaya çıkmaktadır...
4. Senin her bir sözünden binlerce hakikat, Ya Resülellah!

5. Cihana verdiđin feyzi dūşündükçe sıkılmaz mı,
6. Seni inkâr eden ehl-i cehalet Ya Resulallah?
7. Senin dünyaya gelişinin nuruyla ne yüce şereflenme ki,
8. Ufuklardan karanlıklar açıldı gitti, Ya Resulallah!
9. Risaletin zirvesinden senin doğuşun gerçekleşince
10. Bütün kainatı hidayet nurlandırdı, Ya Resulallah!
11. Aşıkların burnuna her seher vakti koku getirmektedir,
12. Senin dergahını hoş-güzel rüzgar ziyaret ettikçe, Ya Resulallah!
13. Sana kavuşmanın tatlılığı ile sen alemi ihya ederken,
14. Çoşku-aşk dolu kalbimi ayrılığın yaksın mı Ya Resulallah?
15. Güzel kokulu feyiz dolu ravzana ben iştiyakımdan,
16. İlemekteyim artık yardım et Ya Resulallah!
17. Günahkârım, pişman bir kulum, gayet perişanım,
18. Niyaz etmekteyim senden şefaât Ya Resulallah!

[Fihrist'e dön](#)

BU ESERİN BAŞLICA KAYNAKLARI

- 1.Kur'an-ı mübîn.
- 2.Sahih-i Buhâri.
- 3.Sahih-i Müslim.
- 4.El-Camiu's-sağîr.
- 5.Kitâbü't-terğîb ve't-terhîb.
- 6.Şemâil-i Tirmizi.
- 7.Şifâ-i şerif
- 8.Mevâhib-i Ledünniye.
- 9.Akâid-i Nesefiye.
- 10.Şerhu'l-Mekâsîd.
- 11.Şerhu'l-Mevâkîf.
- 12.el-Mebsût Serahsî
- 13.el-Bedaî.
- 14.El-Hidâye.
- 15.El-Bahrürrâik.
- 16.Ed-Dürer ve'l-Gurer.
- 17.El-Multeka'l-ebhur.
- 18.Haleb-i sağır.
- 19.El-Merâkî'l-felâh.
- 20.Haşiye-i Tahtavî
- 21.Ed-Dürrü'l-muhtar.
- 22.Reddu'l-muhtar.
- 23.Mecmûatu'r-resâil-i İbn-i Abidîn
24. El-Fetâva'l-Hindiyye.
25. Feyziyye
- 26.Behçe
- 27.Netice
- 28.Ali Efendi
- 29.Abdürrahim Fetvaları
- 30.Mecmûâtu'l-Cedide
- 31.Muhtasar-ı Ebu'z-Ziya
- 32.Şerh-u Ebi'l-Berekât.
- 33.Haşiyet-u Dusukî
- 34.Kitabü'l-üm.
- 35.Tuhfetü'l-muhtaç.
36. Neylü'l-Meârib.
37. Keşşafü'l-kına.
- 38 .Kitabü'l-Muhalla.
- 39.Bidayetü'l-müctehid Nihayetü'l-muktasîd.
40. el-Mizânü'l-kübra.
41. İhyaü'l-ulum.
42. Tarikat-ı Muhammediyye.
43. Şerh-u Şir'atü'l-İslâm..
44. Siyer-i ibn-i Hişam.
45. Tarih-i ibn-i Esîr
46. Siyer-i Halebî.

[Fihrist'e dön](#)